LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin. PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒՆԻՍ 1929

1 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 971

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽԱՐԻՍԽԻ ՄԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Զօրաչար պարտուած իր բարենորոգչական արշաւին մէջ, գլխիկոր Եւրոպա կը դառնայ Ամանուլլահ փատիշահը, — ինչպէս կը սիրեն կոչել խորհրդային թերթերը։

Գահընկէց մը եւս, որ կուգայ «աւա՜ղ փառացս անցաւորին» երգել եւ հանգիստ վայելել, ուրիշ այնքան իշխաններու, արքաներու եւ կայսրերու հետ, ժողովուրդներու քրտինքէն քամուած աւարը։

«Փատիշահ»ը մէկդի դնելով, կարելի է յարգանքի արժանի նկատել Ամանուլլահը, իբրեւ մարդ։ Իբրեւ մէկը, որ ուզեց եւ փորձեց քաղաքակրթութեան բարիքներուն վարժեցնել յետամնաց եւ մոլեռանդ ժողովուրդ մը, հոգ չէ թէ ուրիշներու թելադրութեամբ, կամ անոնց փառքին նախանձելով։ Աթոռի կռիւէն անկախաբար, այս երիտասարդ իշխանը ունէր ծրագիր մը, որուն գործադրութեան ճամբուն վրայ ինկաւ գլխիվայր, իբրեւ հետեւանք անգլեւռուս աշխարհակալութեան խաղերուն։ Ինկաւ, իր տեղը տալով պատահական եւ յետադիմական ոտխի մը, «Ջրկիրի տղուն», որ այժմ կը կոչուի Հապիպուլլահ փատիշահ։

Արիւնահեղութիւնը կը շարունակուի տակաւին, եւ դժուար է ըսել թէ ո՛րքան պիտի կրնայ դիմանալ «Ջրկիր»ը, արքունիքի մը մէջ որ դասական համբաւ ունի եղբայրասպանութեան, հայրասպանութեան եւ ուրիշ իշխանավայե՛լ կռիւներու պատմութիւններով։ Բայց, բացորոշ է որ Ամանուլլահ այլեւս յոյս չունի վերադառնալու, եւ աֆղան ժողովուրդի գլխուն խաղեր պիտի խաղան ուրիշ գոյնզգոյն խաներ, կրթնած արտաքին այս կամ այն ուժին։

Մէկդի դնելով Աֆղանիստանի ներքին կացութիւնը, Ամանուլլահի պարտութիւնը առանձնապէս արժէք ունի մէկ տեսակէտով։ Այդ պարտութիւնը միեւնոյն ատեն կը քանդէ, գոնէ երկար ատենի համար, կասկածելի խարխուխ մը, — համաթրքական գործունէութեան ասպարէզ մը։

Ընթերցողները պիտի յիշեն որ, իր ճամբորդութեան ընթացքին, գահընկէց արքան երկար կանգ առաւ Մոսկուայի ու Էնկիւրիի մէջ, եւ ստացաւ հրահանգներ ու ծրագիրներ։ Խորհրդային իշխանութիւնը, այդ յեղափոխական դիկտատուրան, անոր ընծայեց այնպիսի պատիւներ, որոնք ցարական շքեր կը յիշեցնէին։ Խորհրդային բազմաթիւ թերթեր, Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան, իրարու հետ մրցումի ելան, փաղաքշական բառ մը աւելի շռայլելու համար։ Պակաս մնաց որ պատուակալ անդամ հռչակէին Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին...

Իսկ Էնկիւրին, աւելի գործնական, յանձն առաւ մարզել Ամանուլլահի բանակը եւ կազմակերպել անոր դպրոցները։ Այնպէս Աֆղանիստան ղրկուեցաւ թուրք զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ սպայակոյտի փոխնախագահ Քեազիմ փաշայի, որ միեւնոյն ատեն պիտի դառնար փատիշահին աւագ-խորհրդականը։ Պատրաստուած էր նաեւ կրթական առաքելութիւն մը, մանկավարժներով եւ ուսուցիչներով։

Կը հասկնաք անշուշտ այս երեւութապէս անմեղ կարգադրութեանց իմաստը։ Աֆղանիստանի երկու կենսական երակները, բանակն ու նոր սերունդը, կը յանձնուէին Թուրքերուն, որոնք անշուշտ Ամանուլլահի սեւ աչքերուն համար չէր որ կը կրէին այդ յոգնութիւնները։ Քեազիմ փաշա նոր ցամաք ելած էր Հնդկաստան, երբ ծագեցան ծանօթ խռովութիւնները, ու նաեւ կրցաւ հասնիլ Աֆղանիստան, բայց վերադարձաւ Թուրքիա, առանց գործի ձեռնարկած ըլլալու։

Ուրեմն, ջուրը ինկաւ ամբողջ ծրագիր մը, որուն ետին կանգնած էր նաեւ յեղափոխակա՛ն Ռուսաստանը։

Առ այժմ, խաղը շահած է բրիտանական աշխարհակալութիւնը, միշտ նենգ ու ճարպիկ։ Արիւնը անդադար կը հոսի Աֆղանիստանի մէջ, ցեղ-ցեղի դէմ, թեկնածու-թեկնածուի դիմաց։ Առատօրէն կը հոսին ոսկիները, կարմիր և դեղին, շահելու համար ազդեցութեան պայքարը Փամիրի լեռնաշղթային, «աշխարհի տանիք»ին վրայ։

Միւս կողմէ, փափուկ վիճակի մը մատնուած է Պարսկաստանը, իբրեւ անմիջական դրացի եւ մանաւանդ ցեղակից ու լեզուակից։ Բարեբախտաբար Իրանն ալ արթնցած է։ Կարմիր Ռուսաստանն ու դեղին ցեղին Անգլիան չեն կրնար հին երկու յաջողութեամբ պարտադրել իրենց քմահաճոյքները։ Թէհրանը հետզհետէ կը դառնայ ինքնիշխան, ուժ տալով ներքին վերակազմութեան եւ բանակին, ջնջելով օտարներու վայելած առանձնաշնորհները, եւ լեզու գտնելով բոլոր հարեւաններուն հետ։ Եթէ Իրանի վարիչները լաւ ըմբռնեն իրենց երկրին շահերը, կրնան ստեղծել այնպիսի կացութիւն մը, որ Աֆղանիստանը, այդ արիական բարձրաւանդակը, այլեւս խաղալիկ չդառնայ զանազան խարդախ մարզանքներու, մանաւանդ համաթրքական շահատակութիւններու։

Ամանուլլահ կորսնցուց գահը, եւ աֆղան ժողովուրդը կը գալարուի զարհուրելի տագնապի մը մէջ։ Բայց եթէ բարենորոգչական արշաւը կանգ առաւ, ճիշդ է որ միեւնոյն ատեն վտանգաւոր խնամակալութենէ մը ազատեցաւ Աֆղանիստանը։ Կը մնայ գտնել բուն ճամբան իր ճակատագիրը վարելու, զայն կապելով մանաւանդ Իրանի հետ, ինչ որ պիտի դիւրացնէ իր փրկութիւնը՝ միւս մրցակից խնամակալութիւններէն ալ։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹՆ ՈՒ ԳԻՐՔԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Հայրենիք» դէտել կուտայ (14 մայիս).

— «Փարիզի բոլշեւիկեան օրկան «Երեւան»ը, թելադրուած Պէյրութի իր թղթակցէն, «անյետաձգելի պահանջ մը» կը ներկայացնէ իր ընթերցողներուն։ Թղթակից եւ խմբագիր միաբերան վա՛յ կուտան իրենք իրենց, որ մինչեւ այսօր իրենց կողմէ ոչ մէկ ձեռնարկ եղած է տարածելու խորհրդային գրականութիւնը արտասահմանի մէջ։

Եթէ, կ՚ըսէ թղթակիցը, պետական Հրատարակչականի կողմէ արտասահմանի գոնէ մէկ վայրի՛ն մէջ գրավաճառանոց մը հաստատուի, գաղութներու մէջ լոյսի վառարան մը պիտի ըլլայ ան։

Շատ գեղեցիկ։ Եւ քանի որ այդքան դիւրին է եղեր դժուար գործ մը գլուխ հանել, ուրեմն Հօկի նախաձեռնութեամբ կարելի է Փարիզի մէջ իսկ գրատուն մը հիմնել։ Այս ալ խմբագրին հեղինակաւոր կարծիքն է։

... Մե՛նք ալ պիտի ուզէինք որ խորհրդային մամուլն ու գրականութիւնը տարածուէին արտասահմանի մէջ, եւ ի զուր նոյն «Երեւան»ը կը կարծէ որ ամէնէն առաջ Դաշնակցութիւնը հակառակ է նման ձեռնարկի մը իրականացման։ Կը հարցնենք, ինչո՞ւ պիտի հակառակէինք։ Չէ՞ որ եթէ խորհրդային մամուլը տարածուի գաղթահայութեան մէջ, վերջինս ուղղակի, եւ ոչ միջնորդաբար, պիտի ստուգէ թէ, խորհրդային կոչուած «դրախտ»ին մէջ ի՛նչ այլանդակութիւններ տեղի կ՚ունենան, որոնց հազարէն մէկը հազիւ թէ մեր թերթերու էջերուն մէջ արձագանգ կը գտնեն։ Լա՛ւ իմացէք, խորհրդային մամուլէն մեր ըրած քաղուածքներուն երեք չորրորդը կը վերաբերին չափով մը եղած, իսկ մեծ մասով «ըլլալիք» շինարարութիւններուն։ Եւ եթէ խորհրդային թերթերը տարածուին մեր մէջ, հայ ժողովուրդը այն ատեն է որ ձեր դէմքն ամբողջապէս պիտի տեսնէ։

Մեր համոզումն այն է, որ եթէ հազար գրատուն ալ հիմնուի Փարիզի մէջ թէ Պոստոն, նորէն խորհրդային մամուլն ու գրականութիւնը պիտի չտարածուին մեր մէջ, եւ այս ոչ թէ մեր չուզելուն կամ անոնց ուղղագրութեան դժուարութիւններուն եւ հրամցուած լեզուի այլանդակութիւններուն պատճառով, այլ այն պատճառով, որ խորհրդային լրագրութիւնն ու գրականութիւնը, իրենց «նոր» գաղափարներու քարոզչութեամբ, էապէս անհարազատ են մեր ժողովուրդի հոգւոյն։ Երբ Երեւան տպագրուած թերթ մը կամ գիրք մը ամէն օր եւ ամէն ժամ ծաղրանքի եւ ստոր հեգնութեան առարկայ կը դարձնէ հայ ժողովուրդի ազգային ամենաբարձր զգացումները, երբ անոնք կ՚ուզեն մեզ հաւատացնել որ պատմութիւն, աւանդութիւն, լեզու եւ ամէն ինչ որ անցեալէն կուգան, կարելի է առանց խղճահարութեան վառարանները նետել, երբ անոնք մեր դարաւոր թշնամիին դիմաց կը քծնին շարունակ, իսկ անողոք կ՚ուզեն մնալ անոր զոհերուն հանդէպ, անկարելի բան է որ այդպիսի գաղափարներու տարածիչ թերթն ու գիրքը հայ ընտանիքներէ ներս մուտք գործեն։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անգլիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը այս առաւօտ միայն յայտնի պիտի ըլլայ։ Թերթս մամուլը դրուած պահուն հասած վերջին հեռագիրներու համաձայն, 615ի վրայ յայտնի էր միայն 216 աթոռներու արդիւնքը։ Այս 216 երեսփոխանէն 121ը Աշխատաւորական են, 78ը Պահպանողական, 13ը Ազատական, 4ը զանազան կուսակցութիւններ։

Կուսակցութեանց դիրքը հետեւեալն է.— Շահ.— Աշխատաւորականները կը շահին 57 աթոռ, Ազատականները 7, Պահպանողականները 7, ուրիշ կուսակցութիւններ՝ 2։ Կորուստ.— Աշխատաւորական 3, Պահպանողական 51, Ազատական 11, ուրիշ կուսակցութիւններ 1։

Աշխատաւորականները ստացան 3,268,460 ձայն, Պահպանողականները 2,130,292, Անկախները 160,318 ձայն։

Պէտք է սպասել վերջնական արդիւնքին։

Անգլիոյ վարչապետին տղան ընկեր Օլիվըր Պոլտուին (Դաշնակցական) երեսփոխան ընտրուեցաւ Պըթլիէն, պարտութեան մատնելով պահպանողական թեկնածուն։

ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի մէջ աշխատակից մը կը գրէ թէ Գ. Միջազգայինը՝ դժգոհ Մայիս 1ի ցոյցերէն, այժմ կը ծրագրէ օգոստոս 1ին ցոյցեր կազմակերպել ամբողջ Եւրոպայի, մանաւանդ Պալքաններու մէջ։ Միաժամանակ գործադուլներ եւ խռովութիւններ տեղի պիտի ունենան Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ։

Յունիսին Մոսկուայի մէջ պիտի գումարուի հաւաքոյթ մը, որոշելու համար զանազան երկիրներու մէջ հետապնդուելիք մեթոտները։ Գ. Միջազգայինի կարգ մը վարիչները «Համաշխարհային պատերազմ» կ՚երազեն եւ կը յուսան թէ կարգ մը երկիրներու մէջ արիւնալի ապստամբութիւններ պիտի փութացնեն զայն։

Համայնավար պետերէն Ռեհանոֆ յայտարարեց թէ վերջերս Պերլինի մէջ ծախուած ռուս պետական գոհարեղէններու փոխարժէքէն մաս մը պիտի յատկացուի բոլշեւիկեան պրոպականդը արծարծելու, որպէս զի օգոստոս 1ը դառնայ կարմիր տառերով արձանագրուելիք օր մը։

12,000 անգլ. ոսկի ղրկուած է Անգլիա՝ խորհրդարանային ընտրութեանց մէջ օգնելու համար համայնավար կուսակցութեան։ Մեծ գումարներ ղրկուեցան Պուլկարիա, ուր բուռն պայքար կը մղուի՝ խորհրդային կառավարութեան իրաւական ճանաչման համար։ Պուլկար լրագրողներուն 1000 անգլ. ոսկի բաժնուեցաւ, ասկէ զատ Պոլսէն նոր դրամ կը ղրկուի պուլկար համայնավարներուն։

Բոլշեւիկ գործիչներու նոր խումբ մը վերջերս խորհրդային շոգենաւով մը մեկնեցաւ Ռուսիայէն։ Բոլորն ալ կեղծ անցագիրներով կը ճամբորդեն, շինուած Օտեսայի մէջ, ուր կեղծ անցագրի գրասենեակ մը բացուած է։

Այս գործիչները պիտի ղրկուին Յունաստան, Պուլկարիա, Եուկոսլաւիա եւ Եգիպտոս։ Մաս մը ցամաք պիտի ելլէ Սելանիկ՝ Մակեդոնիա երթալու համար։

Տրոցկի Ռուսիա պիտի դառնայ

«Թայմզ» կը գրէ թէ Տրոցկի դիմում կատարած է խորհրդային կառավարութեան՝ Ռուսիա վերադառնալու արտօնութիւն խնդրելով։ Մոսկուա իր պատասխանին մէջ կ՚ըսէ թէ Տրոցկի կրնայ Ռուսիա դառնալ յուլիս 1ին։ Կարելի է սակայն որ խորհրդային կառավարութիւնը Ստալինի ազդեցութեան տակ վերջին վայրկեանին արգիլէ Տրոցկիի վերադարձը։

Մինչ այդ, Տրոցկի ներկայիս կը բնակի Պոլիս Մեծ կղզի, իր պարապոյ ժամերուն ձկնորսութիւն ընելով, ու երբեք չի հեռանար կղզիէն։

Հելլէնօ-թրքական մրցակցութեան շուրջ

«Թան»ի Աթէնքի թղթակիցը խօսելով Թուրքեւհելլէն նաւային մրցակցութեան վրայ, կ՚ըսէ թէ մինչեւ հիմա կը յուսացուէր որ յոյն եւ թուրք բնակչութեանց փոխանակութեան խնդրին բարեկամաբար կարգադրուիլը թոյլ պիտի տար խաղաղասիրական դաշինք մը կնքել Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, երկու երկիրներուն մէջ ալ նաւային սպառազինութեան սահմանափակում առաջ բերելով։

Դժբախտաբար Թուրքիոյ բռնած դիրքը ցարդ արգելք եղաւ այս բանակցութեանց ելքի մը յանգելուն, ու Էնկիւրիի դահլիճը իր դիւանագիտական ընթացքը շեշտելու համար նոյնիսկ նոր մարտանաւեր ապսպրելու ելաւ։

Այս հարուածը ցաւով ընդունուեցաւ Աթէնքի մէջ, ուր կառավարութիւնն ու հանրային կարծիքը համաձայն են՝ վճռականապէս եւ էապէս խաղաղասէր քաղաքականութիւն մը ջատագովելու եւ գործադրելու համար։ Սակայն պարզ ցաւը բաւական չէ։ Իր ապահովութեան տարրական մտահոգութիւնը եւ դաշնագիրներու պահպանումը կը պարտադրէին Յունաստանի հսկել՝ որ Թուրքիա գերակշռութիւն չստանայ Եգէական ծովուն մէջ։

Այսպէս ուրեմն, վճռապէս որոշուեցաւ արդիական հիմնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՄԱՀ

ԱԲԻՍՈՂՈՄ ՔՀ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Մեր աշխատակից, Օր. Արաքսի Թորոսեան եւ ծանօթ երգչուհի Օր. Հայկանոյշ եւ քոյրերը դժբախտութիւնն ունեցած են կորսնցնելու իրենց հայրը, Աբիսողոմ քահանայ Թորոսեան, որ վախճանեցաւ եր. գիշեր, երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

Հանգուցեալը կը պատկանէր հայ հին եկեղեցականութեան եւ իբր այդ ալ կրած է աքսորի դառնութիւնները։ 1922ի արտագաղթին, Պոլսոյ խուճապահար բազմութեան հետ ապաստանեցաւ Փարիզ, իր զաւակներուն քով եւ հազիւ քանի մը տարի կրցաւ պաշտօնավարել։ Պոլսոյ մէջ վարած է ազգային զանազան պաշտօններ։

Մեր ցաւակցութիւնները՝ վշտահար զաւակներուն։

ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՄԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՄԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Նիւ Եորքի բողոքական Հայերու եկեղեցիին օրկան «Շաբաթական Թերթիկ»ի վերջին թիւէն.

— Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը կ՚երեւի ո՛չ թէ չէզոք այլ դրապէս հալածիչ դիրք բռնած է կրօնական կազմակերպութեանց եւ կրօնի ներկայացուցիչներուն հանդէպ։ Մինչդեռ մէկ կողմէ կը քաջալերուին անկրօնութիւնը ժողովուրդին մէջ հաստատելու ձգտող շարժումներ ու կազմակերպութիւններ, միւս կողմէ անտեղի սեղմումներու եւ հալածանքի կ՚ենթարկուին եկեղեցիները եւ անոնց քարոզիչները, որոնք այլապէս օրինապահ եւ խաղաղասէր քաղաքացիներ են։ Պատ. Բգնունի, Լէնինականի եկեղեցիին հովիւը, արդէն տարիէն աւելի է որ աքսորուած է. իսկ քանի մը ամիսներէ ի վեր բանտարկուած է Վ.Վեր. Միքայէլեանց, Երեւանի եկեղեցիին հովիւը, որ նմանապէս աքսորի վտանգին տակ է։ Երկու պարագային ալ աքսորման պատճառները անծանօթ են։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Մարտ ամսուան ընթացքին Պաղեստին մտան 453 գաղթականներ, որոնց 373ը Հրեայ։ Ասոնցմէ 208 հոգի, որոնց 148ը Հրեայ, Պաղեստին մտան իբրեւ ճամբորդ, յետոյ արտօնուեցան մնայուն կերպով հոն հաստատուելու։ 236 հոգի, որոնց 115ը Հրեայ, Պաղեստինէն մեկնեցան վերջնական կերպով։ Մեկնող Հրեաներէն 86ը այդ երկրին մէջ հաստատուած էին 1920 յունիսէն ի վեր։

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլիս, 31 Մայիս.— Թուրքեւսուրիական վէճին կարգադրութիւնը մօտալուտ է։ Կը մնան քանի մը մանրամասնութիւններ։ Ատանա-Մէրսին երկաթուղիին խնդիրը բոլորովին վճռուած է եւ Թուրքեւսուրիական սահմանավէճին գլխաւոր գիծերը որոշուած։

ԱԹԷՆՔ հասաւ անգլ. նաւային նոր մարմինը՝ գլխաւորութեամբ հարիւրապետ Տ՚Օյլի Լայընի։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ խորհրդարանը 1ի դէմ 197 քուէով վաւերացուց Վատիկանի հետ կնքուած կոնկորդան։

ԶՕՐ. ՆԱՏԻՐ Խան պէտք եղած աջակցութիւնը գտած չըլլալով, որոշած է հեռանալ Աֆղանիստանէն։

ՊԱՇՏՊԱՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

II

Ցնե՛ք, ո՛րպիսի տենդային եռանդով քաղաքակիրթ ժողովուրդները կը հաւաքեն ու սրբութեամբ կը պահպանեն իրենց «արխիվ»ներու, թանգարաններու մէջ ամէն տեսակ վաւերագիրներ իրենց պատմութեան նշ նաւոր ու աննշան, անցքերու եւ անձերու մասին, նոյնիսկ տխուր, բացասական անցքերու եւ անձերու մասին։

Որովհետեւ պատմութիւնը իր լաւ ու վատ օրինակներով, իր լոյսերով ու ստուերներով՝ ժողովուրդներու գերագոյն դաստիարակն է, մեծագոյն շտեմարանը, ուրկէ սերունդները կ'առնեն իրենց իմացական ու բարոյական սնունդը։

Մենք չենք արժեցներ մեր ամէնէն նուիրական արժէքներն իսկ։ Մենք չունինք ազգային քիչ-շատ լիակատար պատմութիւն։ Հայկական պատմագրութիւնը, հակառակ մէկ-երկու հեղինակաւոր գէմքերուն, շատ ալ փայլուն յառաջադիմութիւն չէ ըրած Զամչեաններու օրերէն իվեր։ Ազգի, հայրենիքի բուռն սիրով տոգորուած, այդ պատկառելի հայրերը, նման ուրիշ ազգերու հնագոյն պատմագիրներուն, իրենց կէս գիտական, կէս գրական մարզանքներուն մէջ գոնէ խոշոր տեղ կուտային ռազմական անցքերուն։ Հերոսներուն արիութեան ու անձնազոհութեան պէսպէս արտայայտութիւններուն,—նոյն իսկ յաճախ հայրենասիրաբար գունաւորելով ուսասոտիօրէն չափազանցելով։

Ժամանակակից հայ պատմագիրը, երբ կ'ուրուագծէ վերջին յիսուն տարուան անցքերը, խոհեմօրէն կը խուսափի նման նիւթեր շօշափելէ, չի մօտենար հայ ազատագրական շարժումներուն, կը փախչի, որպէս ժանտախտէ մը… կամ լաւագոյն պարագային՝ կ'անցնի անոնց վրայէն նեղ բողամիտ անտարբերութեամբ մը։

Վենետիկի մեր պատուական Հայրերէն մէկը վերջերս հրատարակեց դպրոցներու համար խոշոր, պատկերազարդ ձեռնարկ մը, ուր սիրուն գրչով կը նկարագրէ մեր պատմութեան բոլոր քիչ-շատ նշանաւոր դրուագները, մինչեւ վերջին տարիներս եւ ընդամէնը Լուկէս տող միայն կը նուիրէ հայ ազատագրական շարժումներուն՝ ոչինչ ըսելու համար (թերեւս գոհ մնալու ենք, որ ուրիշ հայ մարդոց պէս չի խաբաներ ու չի գեխոտեր)

Մէկ ու կէս տող՝ այն ահաւոր շրջանի մասին, ուր գարերու հայ պատմութեան խոշորագոյն երեւոյթն է, որ մաշեր է երկու երեք սերունդներու գերմարդկային ճիգերը, ներշնչեր, խանդավառեր է մեր ամենամեծ բանաստեղծները, վիպագիրներն ու հրապարակագիրները, տուեր է անձնուիրութեան ու արիութեան անջնջելի կոթողներ եւ խորունկ անդրադարձումներ է ունեցեր հայ ցեղի նկարագրին ու հոգեբանութեան վրայ…

Հայ սերունդները կրնա՛ն կարդալ Աւարայրի պատերազմը — քրիստոնէութեա՛ն պատերազմը՝ ընդդէմ «պիղծ» հեթանոսութեան —, անոնք կրնա՛ն սնանիլ ու ոգեւորուիլ Հայկի ու Բէլի, Արամներու եւ Տիգրաններու առասպելախառն պատմութիւններով, բայց ո՛չ երբեք Սերոբներու եւ Անդրանիկներու ինքնապաշտպանութեան կռիւներով, անոնց դիւցազնական քաջութեան ու անձնազոհութեան օրինակներով։

Եւ այդ գեռ մեր սրտցաւ, հայրենասէր, Հայաստանցի վարդապետներէն է։ Կարող էք երեւակայել միւսներու մտայնութիւնը։ Կարող էք կռահել, թէ ի՛նչպէս կը վերաբերուին դէպի մեր ազգային հերոսամարտը ուրիշ կարգ մը Մխիթարեան վարդապետներ, որոնք մեծ Սեբաստացիին երբեմնի հզօր ու հմայիչ իմաստութիւնը դարձուցեր են խաղալիք մը Վատիկանի ձեռքը, պապական անհանդուրժելի էնթրիկներու բոյն մը։

Օր մը պիտի պայթի ժողովրդական զայրոյթը ամէն տեսակ ցեցերու դէմ…

Խաւա՛ր է… Հայ անկախութիւնը՝ նոշտանգուած, հայ պետութիւնը անդամալոյծ, հայ ժողովուրդը՝ չղթայակապ եւ անզօր, գետնաթաւալ եւ անմռունչ…

Բայց օր մը նա նորէն ոտքի պիտի կանգնի եւ պիտի հասցնէ լախտի անողոք հարուածները իր անարժան, անհարազատ զաւակներուն, որոնք խաւարէն քաջալերուած, անպատիժ առաջ կը տանին իրենց յանցաւոր շահատակութիւնները…

Մխիթարեան հաստատութիւնն ալ մեր ազգային արժէքներէն է — ամէնէն թանկագին արժէքներէն — զոր պահպանելու ենք սրբութեամբ ու ջերմ նախանձախնդրութեամբ եւ՝ —առ ի չգոյէ ազգային պետութեան — այդ պարտքն ալ կը ծանրանայ 700 հազար գաղթային հայութեան վրայ։

Վերադառնանք մեր միւս արժէքին — Հայոց պատմութեան հերոսական շրջանին։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Ց. Գ.— «Րաֆֆի» խորագրով յօդուածիս մէջ («Յառաջ» 19 մայիս) բ. սիւնակի Ա. տողը տըպուած է «չէքսպիրեան … պատմագող ուլուականներու պէս», պէտք է կարդալ՝ պատգամող։

ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ

Խորհրդարանը երեքշաբթի օր սկսաւ վարձքերու օրէնքին վիճաբանութիւնը եւ նոյն օրն իսկ ճշդեց երկարաձգումներու թուականը, ինչպէս գրած էինք։ Հինգշաբթի օր ալ վարձքերու վրայ յաւելման մասին վիճաբանութիւններն սկսան։

Յանձնախումբը ներկայացուցած է հետեւեալ օրինագիծը. — 1929 ապրիլ 1էն մինչեւ 1931 ապրիլ 1, 1914ի վարձքերուն վրայ 100էն 150 յաւելում. իսկ այս թուականէն սկսեալ մինչեւ երկարաձգման պայմանաժամին վերջը 100էն 10 յաւելում ամէն տարի։

Այս յաւելումը կատարելու իրաւունքը պիտի ունենան կալուածատէրերը, սկսեալ 1929, Ապրիլ 1էն պայմանաւ որ, ներկայ օրէնքին վաւերացման յաջորդող ամսուան ընթացքին, կալուածատէրերը, յանձնարարեալ նամակով յաւելման խնդրանք ներկայացնեն իրենց վարձակալներուն։

Այս օրինագծին մէջ փոփոխութիւններ մտցնել տալու համար, խօսք առած են մէկ քանի երեսփոխաններ։ Գալով հաշտարար դատաւորներու իրաւասութեան, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ հաշտարար ատեաններու իրաւասութեան ենթարկել տարեկան 1500-3000 ֆրանքով առանց կարասիի եւ ամսական 200-500 ֆրանքով կահաւոր վարձուած տուներուն շուրջ բացուած դատերը։

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ա Ս Ո Ւ Լ Ի Ս

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայ գրականութեան ամէնէն տկար երակն է հայ թատրոնը եւ դժբախտաբար ոչ մէկ խնամք եւ հոգածութիւն, ոչ մէկ ուժգին հակազդեցութիւն եղած է զայն իսկական արուեստի վերածելու համար։ Չափազանցած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ որ կատարեալ թատրոն չենք ունեցած։ Եթէ սակայն ունեցած ենք կատարեալ բանաստեղծութիւն, մեր ամէնէն քնքուշ բանաստեղծները, Դուրեան, Պէշիկթաշլեան եւլն, եղած են տկար թատերագիրներ. մեր ամէնէն զգայուն եւ գունագեղ պատմողները Ահարոնեան, Կամսարական եւն. եղած են միջակ թատերագիրներ. իսկ աչքի ինկող մեր արժէքները Սունդուկեան, Շիրվանզադէ եւն. չեն տուած հոկայ գործեր, որոնք կարողանային թարգմանուիլ եւ հետաքրքրութիւն արթնցնել օտար բեմերու վրայ, որպէս նմոյշներ հայ ստեղծագործող հանճարին։ Մանաւանդ անոնք չեն ունեցած թատերական արուեստին գերագոյն տուեալները եւ հեռումնացած ենհզօր գաղափարներու ցնցումներէն, բացի Լ. Շանթէն, որուն արժէքաւոր փորձերը չեն գտած դեռ իրենց ճշգրտօ վերլուծումը։ Նորերէն Օշական, Մելոյեան եւ… քիչ արտադրած են եւ տակաւին չեն ըսած իրենց վերջին խօսքը։

Մտադրութիւն չունիմ հոս անդրադառնալու անոնց գործերուն, որոնք անհամար չեն։ Այլ կ'ուզէի մատնանշել վէրքը եւ դարմանին վրայ կանգ առնել։

Իրաւ է որ գրականութեան ամէնէն դժուարին եւ խառացած արուեստն է թատերական արուեստը. բոլոր արուեստներուն կարելի համադրութիւնն է, որուն կմախքն իսկ կը պահանջէ զգայական թէ իմացական ուժեղ երեւակայութիւն մը եւ թէքնիքի սրոշ եւ այլազան գիտութիւն մը, մանաւանդ ստացական եւ ձեռնկայ արուեստին կողքին՝ ենթագիտակցական, ստեղծագործ ուժը, որոնք գիրար կը լրացնեն թատրոնին մէջ։

Հայ դերասանը բաղդատմամբ շատ աւելի ուժեղ եւ տիրական նուաճումներ ըրած է բեմի վրայ քան հայ հեղինակը եւ առոր պատճառը քրքրել մեզ հեռուները պիտի տանէր։ Բայց իրողութիւն է որ հայ դերասանը օտար խաղերու կը պարտի իր բեմական, ցայտուն յաղթանակները. իսկ դերասանի մը տաղանդը միայն հեռաց չի ձգեր, ժամանակաւոր է եւ հայ թատերական գրականութիւնը այս ուղղութեամբ գրեթէ չէ օգտուած եւ ընդհակառակն, տուժած է անկից, շատ մը տեսակէտներով։

Հայ ժողովուրդը անտարբեր չէ եղած թատրոնին հանդէպ եւ ոչ ալ նուազ գիտակից ; եւ մասամբ քան ուրիշ ազգեր հասկնալու եւ զգալու գեղարուեստական գործերը. տխուր փաստ է սակայն, որ հայ դերասանը չէ գիտցած առողջ ուղղութիւն մը պարտադրել իր ունկնդիրներու ճաշակին. ընդհակառակն, ջանք չէ խնայած զոհացում տալու ամբոխային խանդավառութիւններու, թատրոնը վերածելով շահակցական զբօսավայրի։ Ինչո՞ւ քիչ թէ շատ մշակուած, ներբացած Հայը չի յաճախեր հայ թատրոնը. որովհետեւ հոն կը ձնշուի, կը խեղդուի։ Նոյնիսկ թարգմանական կտորները խնամքով չեն զատուած. այլ դերասանապետներուն հաւակին եւ լայնքին վրայ չափուած կտորներ եղած են. ի՛նչ ընենք սակայն։ մաքրագործելու համար հայ բեմը, որ դարձած է անմիտ ու անարուեստ մըրցակցութեան կրկէս մը։ Անշուշտ պակսած են մեր մէջ իսկական բեմայարդարներ։ Բայց եթէ հայ թատրոնը չէ ունեցած Անդուաններ, Սթանիսլավսքիներ, Մաքս Ռէյնհարտներ եւն. հայ բեմը դարձնելու համար արուեստի խորան մը, այդ չարգիլեր որ մաքրագործման շարժում մը սկսի վարէն, անոնց կողմէ իսկ, որոնք օտար վարպետներու աղջեւ կերտելէ յետոյ նուրբ ճաշակ մը, երբ կարոտով ու գուրգուրանքով կը մտնեն հայ արուեստին, չեն ուզեր անկէց հեռանալ նողկանքով ու զանուրեամբ։

Իսկ հայ թատերագիրը ազատագրուած չէ մեր ախտաւոր բարքերէն, մեր նեղ, յօգնեցնող միջավայրէն եւ կաշկանդող քաղաքական վերիվայրումներէն. չէ ապրած տիեզերական անհունութեան մէջ հայ հոգիի հարազատ աշխարհն ու անոր սրբութէր կիրքերը. անոր փառայեղ երազները, անոր բիւրեղացած կենդանութիւնը, անոր վերջապէս կենսավառ ոգին։ Կայ նաեւ այն հանգամանքը որ հայ թատրոնը միշտ եղած է շարժական, չենք ունեցած մնայուն թատերական խումբ եւ կազմակերպուած թատրոն, մանաւանդ չենք ունեցած թատրոնի սիրահար մատուցակաութիւն մը՝ բոլոր մեր թատերագիրները հոն ինկած են պատահմամբ եւ կտորներ գրած են պատահմամբ։

Պէտք է լաւ ըմբռնել թատրոնին կատարած համամարդկային դերը գրական մարզերու վրայ։ Ազգերը կը բնորոշուին յաճախ իրենց վէպերով եւ թատրոններով. իրենց մտաւոր ստեղծագործութիւններով. գեղեցիկ եւ արժէքաւոր թատերախաղ մը կարող է հսկայ ազդակ դառնալ ազգի մը լաւ ճանչցուելուն եւ գնահատուելուն։

Հայ իմացականութիւնը դարաշրջանի մը երկունքը կ'ապրի. վաղը թերեւս հորիզոնը պայծառանայ, սակայն այսօրը՝ մեր սրտերը կը սեղմէ, մեր միտքը կը տանջէ։ Երիտասարդ նոր սերունդը խոշոր դեր մը ունի կատարելիք. հայ թատրոնը աղքատ է, հոգեվարք է, պէտք է աւելը առնէ եւ դուրս նետէ բոլոր հիւանդագին մտաքով գպիրները, բոլոր ճաթած ձայնով սարդաւագները։ Նորահաս մտաւորական սերունդը պէտք է ըլլայ տիրապետող եւ խստապահանջ նոյնիսկ ինքն իր հանդէպ, պատերազմ յայտարարէ մաքի բոլոր մակաբոյծներուն եւ ախտավարակ ցափոտուքներուն դէմ։ Տխուր երեւոյթ է տեսնել որ հայ թատրոնը դարձած է անպատասխանատու դերասաններու ձեռքը գործիք, որոնցմէ շատեր արուեստէն ոչինչ եւ հասկնան որոնք նոյնիսկ նախնական գաղափարը չունին թատերական լեզաշրջումին եւ արդիական ձգտումներուն մասին. չեն հետաքրքրուիր գեղարուեստական բոլոր այն յառաջացումներով, որոնք տեղի կ'ունենան օտար բեմերու վրայ, կը խաբեն եւ ինքզինքնին եւ հայ համբերատար հասարակութիւնը, հրամցնելով օտար թէ հայ կամ անհամ կամ հինաւուրց կտորներ հարիւր անգամ լսուած, եւ կը մեղանչեն հայ թատերական վերադարթնումին դէմ։ Դարմանը դժուար թէ պարզ յօդուածով կարողանանք մատնանշել։ Ըստ իս, մեծ սխալ է դերասան մը կամ դերասաններ քաջալերելու կամ ապրեցնելու համար, իրենց բեմադրած անարժէք կտորները ջատագովել։ Խիստ եւ անվերապահ քննադատութիւն բոլոր գիծերու վրայ, յանուն հայ արուեստին եւ թատրոնին, եւ յօդուտ հայ ստեղծագործ հանճարին։ Օգնել եւ քաջալերել նորահաս մտաւորական սերունդը թատրոն գրելու եւ ամէն միջոց ձեռք առնել կատարեալ բեմ հանելու զայն, բայց նախ թատերական սրահ մը ունենալ մնայուն՝ իր թէքնիք կազմովեւ տէքորներով, վերջապէս՝ շահագրգռուիլ հայ թատրոնով որ այլասերումի դէմ մեծ զէնք մըն է եւ կարող՝ օր մը դառնալու հայ տաղանդին յորդահոս եւ կենսաշող աղբիւրը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՐԿԱԾԸ

ՍՐՏԱՃՄԼԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, 29 մայիս (Սեփ. թղթ.).— Ինչպէս հեռագրուած էր «Յառաջ»ի, Կարտանի հայ բնակչութիւնը մեծ ցաւը ունեցաւ կորսնցնելու իր մէկ «փիւնիկ» զաւակը, «Յառաջ»ի Բաժներդիրն, Պ. Արգար Պէշիշեան, 35 տարեկան, հայր հինգ զաւակներու եւ զոհ ածխահանքի նոր փլուզումի մը։

Կարտանի հայ ժողովուրդը տակաւին չմոռցած ցաւը նախորդ արկածին զոհ իր երկու զաւակներուն, այսօր, նոր զոհ մըն ալ կ'ունենայ, որ սուգի մէջ կը ձգէ քաղաքին ամբողջ հայութիւնը։

Ժամը 3ին մօտ, քաղաքին փիւր Պիվէս թաղամասին մէջ գտնուող ածխահանքի ածխաբարձ վակոններու փոխադրութեան գիծին վրայ, փլուզում մը տեղի կ'ունենայ, խափանելով ճամբան։ Դեռ ձեռուընը ճարճատելու վիճակին մէջ, երկրաչափ Պ. Մարթինոլի հանքագործ աշխատաւորները կը ղրկէ փլատակները մաքրելու գործին, արգելքի ճամբան բացուի եւ վակոններու երթեւեկը վերահաստատուի։ Դիտել տուողներ կ'ըլլան թէ վտանգ կայ։ Բայց երկրաչափը կը բռնադատէ որ անոնք գործի լծուին։ Եւ դըժբախտ հանքագործները կը հնազանդին։ Քիչ ետքը, նոր փլուզում մը իր տակը կ'առնէ հինգ հոգի, Իտալացի մը՝ մեռած, երկու Իտալացիներ՝ թեթեւ եւ սրունք ջախջախուած, երկրաչափ Մարթինոլի՝ վիրաւոր եւ տարաբախտ Պէշիշեան՝ ճզմուելով մեռած։

Աղէտին լուրը քաղաքին մէջ տարածուեցաւ կայծակի արագութեամբ եւ հանքագործներու ամենազգի բնտանիքներ ահաւոր մատնուեցան։ Ժամը 5ին, արդէն արկածին վայրէն հանուած էին զոհերը, վիրաւոր կամ մեռած։ Լսուեցաւ թէ փլատակներուն տակ ջախջախուելով մահացած էր նաեւ ամէնուն սիրելի Արգարը, որ ստոյիկեան անտարբերութեամբ կ'արհամարհէր միշտ մահը։ Պարթեւ հասակով, հուժկու, թիկնեղ, առոյգ, իր կազմին ինքնավստահութեամբ թերեւս, ան կը հեգնէր մահը եւ ամենօրեայ իր խօսակցութիւններու ընթացքին կ'ըսէր շարունակ թէ՝ մինչեւ վերջը պիտի մնար պատնէշին վրայ, ակնարկելով Դաշնակցութեան տեղական մարմնին մէջ իր ստանձնած դերին։

Շէն, զուարթ, բարի ու ազնիւ իր նկարագրով՝ շահած էր ընկերներուն ինչպէս կուսակցական հակառակորդներու անկեղծ համակրութիւնը, Պէշիշեան գիւղապետի մը դիրքը ունէր, ազգային ամէն շարժումի նախաձեռնող ու պարագլուխ, սիրուած ու յարգուած ամէնէն։ Ո՞վ կը վայլեցնէր մահը իրեն, երբ ինք Պիվէս բանուորական գիւղին, փոքրիկ «Հայաստան»ին ինչպէս կը կոչուէր, փնտռուած դէմքն էր։ Կ'առեղծապետէր Կարտանի հոգաբարձութեան, որ վերջերս վերակազմուած էր նոր անդամներով, աւելի արդիւնաւոր գործունէութեան մը սկսելու առաջադրութեամբ, որուն գլխաւորն էր շատոնց ծրագրուած մանկապարտէզին բացումը։ Շարժումի, ծրագիրներու, գաղութին մէջ հայկական ոգին վառ պահելու կայծն էր ինք, որուն շիջումին ոչ ոք կը հաւատար, բայց որ անհա եղերական ճակատագրականութեամբ կը շիջի։

Երբ իր անշնչացած մարմինը հանքէն հանուելով մեռելակառքով մը բերուեցաւ Դաշնակցութեան Ակումբը, պարզուեցաւ տեսարան մը՝ որ յուզումի եւ վիշտի ամէն արտայայտութիւն կը գերազանցէ։ Պատգարակի վրայ հանգչող իր ջախջախուած ճմլուած եւ անճանաչելի մարմինը մահարեմին վրայ դրուելուն. ներս խուժող երկսեռ բազմութիւնը միաբերան սկսաւ հեծկլտալ ու գոչել. «Արգա՛ր, Գիլիացի ձգած ո՞ւր կ'երթաս»։ Ոչ ոք կը հաւատար թէ ան անշնչացած է։ Անոր ձայնելով, կը յուսային զայն արթնցնել, որպէսզի կայ եւ կրկին ոգեւորէ «Գիլիացի»։ Ան որ՝ Գիլիային հոգին էր, … էր, հիմա մահառունի վրայ … ուած այդ շէնքին մեռելը եղած էր։ Եւ արցունքի հեղեղը … հասէր ամէնուն աչքերէն։ … բացեալ երիտասարդին … եւ երեց որդին խելայեղ … փաթթուէին սեւ ծածկոցի … պլլուած անոր մարմինին, … խարշ ողբ ու կոծեր արձակելով։ Մինչեւ մութին իջնելը՝ Արգարը … շրջապատող սգակիրները … րելի չեղաւ բաժնել քովէն։

Տարաբախտ Պէշիշեան … բաժնուի աշխարհէն՝ սուգի մէջ … թողելով կինը, աղջիկ մը … Դպրոցասէրի կ'աշակերտի … ուրիշ չորս զաւակներ, որոնց … պաղայ երջանկութիւնը կըրնա… լու գիտակից՝ քաջութեամբ կ… նէր սեւ ածխահանքին խորը, … իր սեւ դերեզմանն եղաւ։

Հանգի՛ստ իր ջախջախուած ոսկորներուն։ Ա.

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, 10 մայիս (Սեփ. թղթ) — Ապրիլ 28ին պատարագէն յետոյ տեղական եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ Ապրիլ 11/24ի նահատակներու յիշատակին։

Ապա Ազգ. Դպրոցին մէջ խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ … սուգչական խումբի կազմակերպած սգահանդէսը։

Եղան խմբական երգեր, … թակի ընկերակցութեամբ մ… ներգներ, կարդացուեցան Ապրիլեան եղեռնէն դրուագներ եւ … տրովի կտորներ արտասանուեցան յուզելով բոլորը։ Ներկայ չափահաս ոմանք պատահականօրէն … ուած աննախընթաց սպանդէն … լոր սիրելիները կորսնցուցած՝ չէին կրնար զսպել արցունքները։

Բանախօսեց դպրոցի ուսուցիչներէն ընկ. Ա. Աղաբէկեան։

Մայիս 9ին հինգշաբթի … ղաքին մէջ գրեթէ հայ … մնացած. հայկական բոլոր առեւտրական հիմնարկութիւններ Համբարձման տօնի առթիւ փակ էին։ Բոլորը զատ զատ փոքրիկ խմբերով գացեր էին մօտակայ գիւղերն ու այգիները, անցեալ տարիներու նման։ Ինչո՞ւ այդ օրը չհամախմբուիլ եւ ամբողջ գաղութը մէկ կատարել Համբարձման աւանդական «Վիճակ»ի եւ «Ջան Գիւլում» երգել, ինչպէս կ'ընեն բոլորը, առանձին։ Կարելի է այդ օրը գեղեցիկ, բազմամարդ բացօթեայ զբօսանք կազմակերպել եւ մասնաւոր քէֆերու համար ծախսուած գումարներուն կէսը միայն ծախսելով, թէ աւելի լաւ ժամանց ունենալ եւ թէ կրնալ գումար մը հայթայթել դըպրոցին, գրադարանին կամ այլ բարի նպատակի։ Ցանկալի է որ առաջիկայ Սուլթանապատի հայ գաղութը, նկատի առնէր այդ օրը։

Շահի թագադրութեան … րեդարձին առթիւ ազգային դըպրոցը եւ հայկական ու եւրոպական առեւտրական հիմնարկութիւններէն մէկ քանին փակ էին։

Դպրոցի հոգաբարձութիւնը կը պատրաստուի նախորդ տարիներու նման դպրոցի սրահին մէջ տօնել մայիս 28ը։ Ե.

ՀԱՅԱԶԳԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պուքրէշի մէջ մեռած է 84 … գումով հայ՝ Գագիկ Միսիր, … տարեկան։ Ցիշեալը 1904ին եղած է Ռումանիոյ երկրագործական եւ Ճարտարարուեստի նախարար։ Ցետոյ փոխն ի փոխ, նախագահ ընտրուած է երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի։ Միսիր ընտանիքը հինէն Ռումանիա գաղթած Հայերէն է եւ ցիւղեր ունի Գօթուշանի, Ռօմանի եւ Ցօքշանի մէջ։

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՏՈՒՌ-ԴՊՐՈՑԸ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)· 28 Մայիս.— 1926ին, երբ պուլվար Օտ-...ի հայ գաղթականներու կա-...ը քանդելու վերջնական ո-...ը տեղեկացուցին մեզ, ...մը որոնք հայրենակից-...ի մը որոնց հայրենակից-...ներ (Թոմարզացի, Սեբաստացի, Մուրատչայցի, Ինչ-...ցի, նաեւ զանազան վայրերէ ...ներ) հաւաքուեցանք եւ ...զակցական ժողով մը գու-...մարելով ձայներու մեծամաս-...նութեամբ որոշեցինք նպաստա-...ւոր բնակավայր մը ըն-...տրել։ Եւ գտանք Մարսէյլի շըր-...ջակայ, հանրակառքով 45 վայր-...կեան հեռու Սէնթ Անթուան ար-...ուարձանի յարակից Քանփանեը ...կոչուած բարձունքը, հոն ...շինելու համար մեր ընտանե-...կան ջերմիկ բոյները։ Բնակա-...րաններու շինութեան սկսանք ...սեփական աշխատանքով։ Մեր ...այս գրական քայլը քաջալեր-...ուեցաւ մեզի ծանօթ կարգ մը ...հայրենակիցներէ եւս, որոնք ...բարի նախանձով մեր օրինակին ...հետեւեցան ու հետզհետէ բազ-...մացուցին փոխր գաղութիս ...թիւը, մինչեւ որ այժմ շուրջ 45-50 ընտանիքներ իրենց սե-...փական բնակարանը ունին հոս, ...զերծ վարձակալներէ։ Այնուհե-...տեւ մեր առաջին մտահոգու-...թիւնը եղաւ զբաղիլ մատաղ սե-...րունդը այլասերման ահաւոր ...վտանգէն փրկելու կենսա-...կան հարցով, ինչպէս նաեւ ...կանգնել մատուռ մը։ Ու խօս-...քէն գործի անցնելով, մեծ ճիգե-...րով եւ զոհողութիւնով հիմնե-...ցինք այս երկու նուիրական ...հաստատութիւնները։

Այս առթիւ գիտցինք նաեւ ...Առաջնորդարանին...ն ...արգացինք մեր ծրագիրը, գնա-...հատուեցանք, բացի բարոյական ...քաջալերութենէ նիւթապէս ալ ...օժանդակեցան մեզի, երբ հիմնա-...կան 5000 ֆրանք տրամադրե-...լու Դիվանի երեւոյթ էր տեսնել ...հայրենակիցներու իրենց նիւ-...թական կարողութենէն վեր ...ուէրներ ընելու տրամադրու-...թիւնը։ Շատեր կը մասնակցէին 500, 400, 300, 200, 100ա-...կան ֆրանքով՝ այս նպատակով ...սկսուած հանգանակութեան, գի-...տակցելով ներդրած գանձագիր սնունդ ...ցանկութեամբ։ Եւ ասոնց վրայ կ'ա-...ւելնար ...կնոջ լուման եւս։

Այս խանդավառութիւնը ցոյց կուտայ թէ հայը կը զգայ բոլշէի պահանջքը։ Պէտք է յայտարարել թէ ֆիզիքական, բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւններու արդիւնք այս մատուռը, որ միաժամանակ իբրեւ վարժարան կը ծառայէ նոր սերունդին, կառուցուած է ուղղակի հայ գաղթականին աշխատանքին շնորհիւ եւ նիւթը տրամադրուած է մանաւանդ գործաւորական քրտնաթոր տաժանքի մը խնայողութենէն։ Իսկ շէնքի կանգնումին համար այր, կին, ծեր, երախայ ամէնքն ալ տղամարդու ուժեղ բազուկներով պողպատուած եւ միացեալ ճակատ կազմած՝ մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած են՝ քար, հող, կիր, շաղախ, երկաթ, եւ այլ շինուածանիւթեր ձեռքէ ձեռք եւ երբեմն ուսամբարձ բերելով այդ բարձունքին վրայ։

Այժմ ուրախ ենք յայտնելու որ մեր ջանքերը պսակուած են դրապէս, որովհետեւ 300 քառ. մեթրի վրայ կանգնած է մեզի համար սրբազան այդ համեստ մատուռը, օդասուն վայրի մը մէջ եւ բնական ցայտուն ակի մը կողքին, և որուն օծումը մեծահանդէս պիտի կատարուի 1929 յունիս 9ին։

Արդ, ներկայիս կը յայտարարենք հայրենասէր հասարակութեան թէ մեր պաշտօնական բարի աւանդութեան համաձայն անոնք որ կը ցանկան կնքահայր ըլլալ իրենց փափաքած անունով կոչելու համար մատուռը, թող փութան յիշեալ թուականէն առնուազն քանի մը օր առաջ յայտնել իրենց բարերարի տրամադրութիւնը, որովհետեւ թէեւ մեր վեհ նպատակը իրականացած է գլխաւոր գիծերուն մէջ, սակայն եւ այնպէս թէ' մատուռը թէ' մանկապարտէզը տակաւին կարգ մը զգալի կարիքներ ունին, ինչպէս եկեղեցական սպասներ, դպրոցական առարկաներ եւ այլ պիտոյքներ։ Այս առթիւ պէտք է աւելցնել նաեւ որ մանկապարտէզը կը պահէ 7.8 ձրի որբեր, հոգալով անոնց գրենական պահանջքները եւս։

Ահա այս շարժառիթներէն մղուած, հրապարակային սրտառուչ կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսայի եւ արտասահմանի բոլոր ազնիւ ու բարեսիրտ հայրենակիցներուն որ բարի ըլլան իրենց գոհաբերութեան բաժինը բերել բարոյապէս կարողի սակայն նիւթապէս բոլորովին ուժասպառ ժողովուրդի մը։

Ի դիմաց Քանփանեը Փէրիէի հոգաբարձութեան՝ *ատենապետ*՝ Ռուբէն Կոտոյեան, *ատենադպիր*՝ Հաճի Երլանեան, *գանձապահ*՝ Միհրան Քէյիշեան։

Հասցէ՝ Mibran Késhian, Campagne Perrier No. 13 St. Antoine, Marseille.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ կողմէ պարսկական առեւտուրին տրուած դիւրութիւնները վերջին օրերս սկսած են լաւ արդիւնքներ տալ: Պարսկաստանի արտածումները այս տարուան Ա. եռամսեայի ընթացքին հասան 12 միլիոն թումանի, որուն կէսը Արեւելեան Եւրոպա ղրկուած է Տրապիզոնի եւ Պոլսոյ ճամբով: Թուրքիա մտադիր է ազատ գօտի մը տալ Տրապիզոնի պարսկական առեւտուրին, մրցելու համար Պաթումի հետ որ մինչեւ այժմ արտածման միակ պարսկական ճամբան եղած է դէպի Արեւելեան Եւրոպա:

ՁԻԹԱՊՏՈՒՂԻ ԲԵՐՔԸ

Ձիթապտուղին գինը ինկած ըլլալով, հրապարակին վրայ առատ վաճառուած կ'ըլլայ: 0խան մինչեւ 40 դրշ.ի ձիթապտուղ կը ծախուի փողոցներուն մէջ:

Այս աժանութեան պատճառներն են նախ այս տարուան առատ բերքը, որուն նմանը 20 տարիէ ի վեր չէր պատահած: երկրորդ պատճառ կը նկատուի արտածման նուազութիւնը որ առաջ եկած է, գէշ ապրանքի արտածման հետեւանքով, Թրքական ձիթապտուղներու վարկի անկումէն:

Այս տարի Անատոլուի մէջ 10 միլիոն քիլօ ձիթապտուղ աղուած է, բայց եղածին պէս կը մնայ: Նախապէս արտածում կ'ըլլար Ռումանիա, Պուլկարիա, եւ Աղեքսանդրիա, բայց այս արտածումը իր նախկին կարեւորութիւնը կորսնցուցած է առեւտրական սենեակներուն կողմէ լաւ հակակշիռ չգործադրուելուն հետեւանքով:

Այս տարի Յունաստանի ձիթապտուղը աւելի աժան ըլլալուն, այն տեղէն աւելի ապրանք կ'առնուի: Կ'ըսուի թէ յունական բերքը աւրուած ըլլալուն համար է որ աժան կը ծախուի:

ՊԱՐԻՍՊՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Եէտի Գուլէի պարիսպները վտանգաւոր վիճակի մը մէջ կը գտնուին, երկար ատենէ ի վեր նորոգութեան ենթարկուած չըլլալուն հետեւանքով: Մասնաւորապէս աչքի զարկած է վիճակը մեծ բերդին, որուն վրայ առաջ եկած ճեղքուածքները շատ խորացած են: կը վախցուի որ այս բերդը յանկարծ փլի:

Իրաւասու անձեր կ'ըսեն թէ պէտք է փութով նորոգել պարիսպները, հակառակ պարագային՝ յանկարծական փլուզումի մը վտանգը ստոյգ պէտք է նկատել: Վերջին երկարատեւ ձմեռը շատ աւերիչ եղած է պարիսպներուն համար:

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Գրած էինք նախապէս թէ անգլեւֆրանսական շարժանկարի ընկերութիւններուն միջեւ ծագած վէճին շուրջ, ընկերութիւններու ներկայացուցիչները չէին կրցած համաձայնութեան գալ։ Երկու կողմի լիազօրները կը պնդէին իրենց տեսակէտներուն վրայ, եւ ի վերջոյ, թէեւ բանակցութիւնները խզուեցան, սակայն մեկուսի փորձեր կը կատարուին համաձայնութեան եզրեր գտնելու։

Ֆրանսական թերթ մը կը թուէ պայմանները, որոնց պիտի ենթարկուի Ֆրանսայի շարժանկարը, եթէ Ամերիկայի հետ համաձայնութիւն մը կարելի չըլլայ գտնել։

Ֆրանսա դժուարութեամբ կրնայ տարեկան 100 ֆիլմ արտադրել, իսկ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ կան շարժանկարի 3500 սրահներ, որոնց գոհացում տալու համար՝ նուազագոյն 600 ֆիլմ պէտք է արտադրել։ Ուրեմն 500 ֆիլմի պակաս մը։

Եթէ Ֆրանսական սենդիկան պնդէ իր տեսակէտին վրայ, Ամերիկա տարեկան պիտի հայթայթէ միայն 60 ֆիլմ։ Պէտք պիտի ըլլայ ուրեմն գտնել 440 օտար ֆիլմեր։ Բայց ո՞րկէ։ Միայն Գերմանիա է որ պիտի կրնայ այս բացը գոհացնել, որովհետեւ գերման ընկերութիւնները որոնք նիւթեղէնի տեսակէտով ոչ մէկ նեղութիւն կը կրեն, պիտի կրնան անմիջապէս ձեռնարկել շարժանկարային տենդոտ արտադրութեան մը։

Անկից յետոյ կուգայ Ռուսիա, որ պատրաստ է միջազգային հրապարակը նետելու ֆիլմերու խառնիճաղանճ պահեստ մը. իսկ Ռուսիոյ ֆիլմերը չեն կրնար անշուշտ նորացած ճաշակները գոհացնել եւ անկեց զատ ձգտումնաւոր են։

Եթէ Ֆրանս. սենդիկան պնդէ իր տեսակէտին վրայ, ամերիկեան ընկերութիւններու տնօրէնները որոշած են մեկնիլ ֆրանսայէն եւ իրենց գործունէութիւնը փոխադրել Պելճիքա կամ Զուիցերիա։

Հիմակուցարդէն, անոնք դադրեցուցած են իրենց գործառնութիւնները եւ սպառ արձակած են իրենց Ֆրանսացի պաշտօնէութեան 25-30 առ հարիւրը։ Ֆրանսական պահանջին գոհացում տալու համար, անոնք ստիպուած էին 8-10 ֆիլմ նկարել, մինչ անցեալ տարի կը ներկայացնէին 50-60 ֆիլմ, Այսօր հետեւանքով, մօտ 11-15 հազար Ֆրանսացիներ են որ կը մնան անգործ։

Ֆրանսական թերթը շարունակելով, կ'աւելցնէ.— Այն պարագային որ Ամերիկացիները քաշուին Ֆրանսայէն, մրցակցութիւնը պիտի դադրի ուրեմն եւ Ֆրանսական ընկերութիւնները ապագային պիտի կրնան հանրութեան թելադրել շարժանկարի միջակութիւններ։ Ժողովուրդը պիտի ձանձրանայ ի վերջոյ ու սրահները պիտի պարպուին։ «Օրինաւոր է պաշտպանել Ֆրանսական ֆիլմը, բայց երբեք կարելի չէ բռնադատել հասարակութիւնը, որ որքան ալ հայրենասէր ըլլայ, երթայ տեսնելու գէշ շարժանկար մը պարզ անոր համար որ ֆրանսական է»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 27 Մայիս.— Միութիւնս՝ վաւերացուած Աթլէթիսմի Ֆրանս. Դաշնակցութենէն, կազմած է ամրան եղանակին համար աթլէթիսմի խումբ մը, որ ամէն կիրակի շրջակայ զանազան քաղաքներու մէջ պիտի մասնակցի միջակումբային մրցումներու։

Ասկէ զատ, նկատի ունենալով այս խաղերու օգտակարութիւնը, մանաւանդ պատանիներուն համար, Միութիւնս կազմակերպած է 12էն 17 տարեկան տղոց համար մարզական դասընթացքներու շարք մը, որոնք ամիսէ մը ի վեր, ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար։

Կրընոպլէն կամ մօտակայ գիւղերէն այն ծնողքները որոնք կը փափաքին որ իրենց տղաքն ալ մասնակցին այդ դասընթացքներուն, կրնան դիմել Միութեանս սա հասցէով՝ Miskdjian, 18 Rue Revol, Grenoble (Isère):

Դասընթացքներու մասնակցութիւնը բոլորովին ձրի է։

Իսկ Իզէր, Տրոմ եւ Ռոն նահանգներու մէջ ապրող հայ մարզիկներէն բոլոր անոնք՝ որոնք կ'ուզեն լուրջ կերպով հետեւիլ աթլէթիսմի, կը հրաւիրուին անյապաղ դիմել Միութեանս՝ ուր պիտի գտնեն կարելի եղած բոլոր դիւրութիւնները՝ մասնակցելու համար միջազգային մըրցումներու՝ Լիոնի եւ Ալպեաններու (Կրընոպլը) շրջաններուն մէջ։

.·. Այս կիրակի, 2 Յունիս Միութեանս աթլէթիսմի խումբը կը մեկնի Պուրկուան, ուր տեղի պիտի ունենան կարեւոր մրցումներ։ Կը յուսանք թէ Պուրկուանի մեր հայրենակիցները պիտի ուզեն խմբովին քաջալերել մեր մարզիկները։(Կնիք)

«ՀԱՅ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Ինչպէս գրած էինք ասկէ առաջ, «Հայ իշխանուհի» շարժապատկերը պիտի ներկայացուի շուտով: Ciné Arménieի հայ ներկայացուցիչ Պ. Ն. Կորկանեանէ իմացանք որ ընկերութիւնը որոշած է Trocadéroն շաբաթ երեկոյթի մը եւ կիրակի ցերեկոյթի մը համար յունիսի երկրորդ կիսուն: Նկարներուն զուգընթաց պիտի նուագուին յատկապէս պատրաստուած եղանակներ յարմարցուած ժամանակակից դէպքերու, հայ ոգիին եւ երաժշտութեան:

Վ. Խոսհակեան

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ԿԷՅՎԷՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 28 Մայիս.— Նկատելով որ գաղութներու կազմակերպութիւնը եւ մատաղ սերունդը այլասերման վտանգէն ազատելու պարտքը Հայրենակցական Միութիւններուն վրայ կը ծանրանայ, տեղս բնակող խումբ մը Կէյվէցի հայրենակիցներ կոչ կ'ուղղենք բոլոր Կէյվէցի, Դնձըլարցի, Գուրտ Պելէնցի, Միջագիւղցի եւ շրջանի հայրենակիցներուն՝ միախորհուրդ դընել Կէյվէի Հայրենակցական Միութեան մը հիմը Իսի լէ Մուլինօի մէջ:

Այս նպատակով կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 3ին 3 Rue de Paris: 23 կամ 32 Թիւ Թրամուէյը առնել փորթ տը վէրսայլէն եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ:

Կարգադիր Ցանձնախումբ.— Յ. Պաղտասարեան, Շ. Ծառուկեան, Ա. Զաւուշեան։

ՏՐԻԼԲԻ.— Վաղըկիրակի Ալպէռ Ա. Թատրոնին մէջ Պ. Ա. Շահխաթունի կը խաղայ Ներկայ եղանակի իր վերջին խաղը՝ ՏՐԻԼԲԻԻ ՍՎԷՆԳԱԼԻՆ, որ իր լաւագոյն դերերէն մէկն է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

— 17 —

Եւ երբոր Փիէռ ընդունեց, և երբոր ժամանակ օրուընթէն ... Troisième Empireը գեռ ...կարօրէն խօսեցաւ, զաւազանին կոթին հետ ...զալով։ Մեկնելէ առաջ չմոռցաւ սակայն ...մը եւս կրկնել, թէ Թուրքերուն վրայ ...հաւատք ունէր։

2

Անցաւ նախ, զարմացած տիրող լռութենէն, ...որ ալ վարժուած էր քաղաքի կեդրոնի ...աղմուկին։ Սիրեց այդ լուսաւոր, մաքուր ու ...խաղաղ խմբութը և նայեցաւ պատի լուսանկարներուն, կարասիներուն, հեռաձայնի գործիքին, ...մը պէս որ կը պատրաստուի շրջանակի ...մտերմանալ։ Ձեռք մը վարագոյրը մէկդի ...վրան զանգակէն կանչուած։ Եկողը ծա...ն էր, կապոյտ աչքերով, տարեց, երկար ...մազերով, մէկ ձեռքէն կը կախուէր քարայծի ...մորթը, իսկ միւսին մէջ փետրաւոր ...կը դողար։ Անմիջապէս հեռացաւ սակայն, ...բառ մը ըսելու, իր ներկայութիւնը ա...նկատելով, քանի որ նոյն պահուն իսկ ...կրկին կը հնչէր, ձգելով որ կայծակի պէս ...նետուի կին մը։

Բաց գոյն, խիստ ճաշակաւոր գլխարկ մը՝ ...զգեստները միայն անոնք ունին, համարձակ ակնարկ աչքերուն, ծանօթ ...գոյնով թաւիշէ վերարկու մը՝ սեղմուած ...ու ազդրերուն վրայ, մուշտակի լայն ...քղանցքին, թեզանիքներուն ու վզին ...անթերի կաղապարումը մետաքսէ գուլպաներուն և տաբիկներ և բոյր և գոյն։ Անթօրէն սեղանի մը վրայ թողուց ձեռքի ծա...

— 18 —

ղիկներուն փունջը, քաշեց աջ մատներուն ծայրէն ձեռնոցը ու նայեցաւ երիտասարդին։

Այս այն պահն է, կարճ, խիստ կարճ պահը, որու միջոցին մարդիկ, միասին ապրելու սահմանուած, կը ջանան դիմացինին գատել, կըշռել, բացատրութիւն մը տալ դիմագիծերու և ակնարկի, անձնապէս համոզում գոյացնել յայտնուած կարծիքին ու գուշակել ինչ որ չըսուեցաւ, պահ մը՝ ուր համակրութիւններ կը ծնին, իրարու կը կապուին, և կամ թէ բնաւ չեն ծնիր, և կամ թէ բնաւ չեն կապուիր, բայց պահ մը՝ որու միջոցին անպայման ժամացոյց մը կը զարնէ։ Եւ պատի ժամացոյցը երեք հարուածներ իջեցուց. ժամը առաւօտեան տասն էր։

Մէկզմէկու ինքնութիւն գուշակած՝ աղուոր մը նայեցան իրարու, նախ աչք աչքի, յետոյ վերէն վար ու ժպիտ մը եկաւ կնոջ շրթներուն, գիտակից, խնամուած ժպիտ մը որ այդ աղուոր բերանը ձուաձեւ ըրաւ։ Եւ ձեռքը երկարած՝ դէպի երիտասարդը ուղղուեցաւ ան, հարցնելով

— Monsieur Pierre ?

Մէօսիէօ Փիէռ մէկէն իր վրայ նետուեցաւ բազուկներուն ամբողջ ուժովը զայն գրկելով, սեղմ, սեղմ։ Այլապէս երեսի վրայ գետին ինկած պիտի ըլլար մատամ Ժանն անխուսափելիօրէն։ Այդ սայթաքումին եւ իրարանցումին մէջ բացուեր էր կնոջ վերարկուն ու Փիէռի աջ ափը կը սեղմէր անոր կուրծքերէն մին: Այդպէս իրար պլլուած մնացին պահ մը անշարժ — ի՜նչ աղուոր կը բուրէր — մինչեւ որ Ֆրանսուհին կրցաւ շտկուիլ, հաւասարակշռութիւնը գտնել ոտուքներուն վրայ, բաժնուեցան իրարմէ ու գետին նայեցան։ Դետինը զարդին հետ կը

— 19 —

շփոթուէր կրեայ մը։ Կրեա՛յ մը. այո՛ կրեայ մը։ Բացագանչութիւն, խնդուք, քահքահ։ Թաւիշէ վերարկուն ինկաւ աթոռի մը վրայ. Ժանն բթամատը քիթին ի վեր սահեցնելով գլխարկը քաշեց քասքէթի մը պէս, պոռալով.

— Կօտան, Կօտան, Կօտան։

Անմիջապէս որ ծառան երեւցաւ վարագոյրին աջեւ, Ժանն իր բարկութեամբ սեղմուած կռուփներով սկսաւ արագ արագ անոր ուսերուն զարնել, ոտքերն ալ գետնին։ Պահ մը նոյնիսկ կից մըն ալ իջեցուց, մարդուկին լայն մպիտէն կատղած.

— Կրեա՛յ, այսօր ալ կրեա՛յ. երէկ ճագար էր, առջի օր ճերմակ մուկ. այսօր ալ կրեա՛յ... դուն խանութս կենդանաբանական պարտէ՞զ կարծեցիր ինչ, խօսէ նայիմ, պատասխան չկա՞յ, ի՞նչ պիտի ընէիր եթէ մէկ տեղս կոտրէր, հազար անգամ չըսի՞ քեզի որ սիրելի բարեկամներդ տանդ պահես Մէօսիէօ Փիէռ, միայն դուք չէիք ճանչնար, դուք ալ ճանչցէք. մենք ամէն օր իր կենսագրութիւնը մտիկ կ'ընենք.— Համբաւաւոր կենդանասէր Մէօսիէօ Կօտան, Փարիզ քաղաքի նախկին հրշէջ զօրքի ենթասպաներէն է'ն կրակոտը։ Ի՛նչ կրակներ է մարած և ի՛նչ հրդեհներ վառած սպասուհիներու սրտերուն մէջ։ Յիսուն տարեկան ըլլալուն հակառակ դեռ նշանաւոր կնամոլ. անանկ չէ՞, դուն չէի՞ր պատմողը թէ երիտասարդութեանդ դրանդ առջեւ bonicheները կարգի կը սպասէին և թէ աւելի վերջը, գաղթավայրերու մէջ, ենթասպայի կարմիր տափատովդ խափշիկ կիները կատղեցուցիր ցուլերու պէս...

Վերջապէս զացին երկուքը առանձնանալ

— 20 —

խանութին խորը, հոգմարզելի մը ետեւ։ Փիէռին ով ըլլալը, նիստ ու կացը, պահանջելիքը, ապագայի ծրագիրներ, գնուելիք անհրաժեշտ իրեր, աշխատանոցին պակասութիւններն ու առաւելութիւնները, վերջապէս բաներ որոնց վրայ պէտք էր որ խօսէին։ Քով քովի canapéին վրայ նստած երկարօրէն զիրար դիտեցին։ Ժանն իրապէս գեղեցիկ էր, աղուոր էր, բայց շա՛տ աղուոր էր։ Քանի՞ տարեկան կրնար ըլլալ. աւելի քան երեսո՞ւն, չէր ցուցներ. փայլուն մազեր, համակ ոսկի, անթերի խարտեաշ մը. յայտնի էր թէ ծոծրակը նոր էր ածիլեր։ Ճաշակաւոր հագուստ մը, վարդագոյն ձեռքեր, հաճելի՝ նաեւ այն շարժումը որով կը ջանար միշտ հագուստովը ծունկերը ծածկել։ Փիէռ դեռ չէր համարձակած պէտք եղածին պէս անոր աչքերուն նայիլ, մինչդեռ Ժանն ազատ համարձակ երիտասարդը կը դիտէր։ Իր քսանըհինգ տարիներէն քիչ մը աւելի կը ցուցնէր ան, ըլլալով հաստակուռ ու յաղթանդամ։ Լայն ուսեր, նոր ու վայելուչ costumeի մը մէջ սեղմուած, խնամով ետեւ սանտրուած մազեր, թաւ յօնքեր ու սեւ անկեղծ աչքեր. հայկական գեղեցկութիւն։

Խօսակցութիւնը երկարեցաւ ու մտերիմ շեշտ մը ստացաւ շնորհիւ անստգիւտ կրթային, առեւտրական կեանքի վրայ նետուած նախադասութիւն մը կորուեցաւ ժպիտով, զոր ծածկելու համար Ժանն ի զուր հագուստը ծունկերուն վրայ քաշեց և Փիէռ շարունակեց խորհիլ. «Առաջին հանդիպումին իսկ զիրկընդխառնո՞ւմ»։ Անգամ մը նոյնիսկ աչ ափին մէջ նայեցաւ, զայն կցելու համար դանդաղօրէն...

կան ապառազինութեամբ օժտել «Սալամիս» զրահաւորը։ Անկէ՝ զատ, Յունաստան երկու երեք Թորփիլահալածներ պիտի ապսպրէ եւրոպական նաւարաններուն։ Այսպէս Յունաստան ամէն անակնկալէ ազատ, պաղարիւնով պիտի շարունակէ իր խաղաղութեան քաղաքականութիւնը, յուսալով որ ի վերջոյ Էնկիւրի գործնապէս պիտի պատասխանէ առոր։

Թուրք դահլիճին տագնապը

Պոլսէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ Ազգային Տնտեսութեան գործավար Րահմի պէյ հրաժարեցաւ՝ առողջական պատճառներով։

Իրեն յաջորդեց Զաթալճայի երեսփոխան Շաքիր պէյ, նախագահ ելմտական յանձնաժողովի։

Բոլշեւիկեան նոր Գործադիր Մարմինը

Խորհրդային Միութեան Նորընտիր Գործադիր Կոմիտէն իր առաջին նիստը գումարեց Մայիս 29ի առտուն եւ ընտրեց 27 հոգինոց Նախագահութիւն մը։ Վերընտրուեցան վեց Նախագահներ, որոնք են՝ Կալինին, Պետրովսկի, Չէրվիակոֆ, Մուսապէկոֆ, Այտակոֆ եւ Խոճայէֆ։ Քարտուղար՝ Ենուկիցէ։

Ընտրեց նաեւ Ժողովրդական Գործավարներու Խորհուրդը, որ նոյնպէս անփոփոխ կը մնայ։ Նախագահն է դարձեալ Րիկով, արտաքին գործավարը՝ Չիչէրին, ելմտականը՝ Բրիւխանոֆ, պատերազմականը՝ Վորոշիլոֆ, առեւտրականը՝ Ա. Միկոյեան, Թղթատար - հեռագրականը՝ Անտիպոֆ, աշխատանքի՝ Ուլանոֆ։

Գործավարներու Խորհուրդին փոխ - Նախագահ ընտրուեցան Րուցուտակ, Օրժոնիկիցէ եւ Շմիտ։

Ազգային Տնտեսութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ ընտրուեցաւ Կուիբիշէֆ, բանուորական և գիւղացիական քննչութեան ժողովրդային գործավար անուանուեցաւ Օրժոնիկիցէ, վիճակագրութեան կեդրոնական վարչութեան պետ՝ Միլիուտին։

Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէն կը բաղկանայ 586 անդամներէ, որոնց 132ը կին։ Բացի վերը յիշուածներէն, ընտրուածներուն մէջ են նաեւ Բուխարին, Տոմսկի, Լիտվինոֆ։ Իսկ Մաքսիմ Կորքի անդամ ընտրուեցաւ, մասնաւոր որոշումով։

Ընդհանուր ներում Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկար նախարարական խորհուրդը վաւերացուց ընդհանուր ներումի նոր օրինագիծ մը, որով ներման պիտի արժանանան մինչեւ 1925 Հոկտեմբեր 1 գործուած քաղաքական ոճիրները։ Այս նոր օրէնքէն պիտի օգտուին՝ գաղտնի կազմակերպութեանց հիմնադիրները, այս կազմակերպութեանց զրամատուները, անոնց զէնք հայթայթողներն ու պահողները։ Չպիտի ներուին միայն ծանր ոճիրներու հեղինակները։

Նախկին վարչապետ Բատոսլավոֆ, որ 10 տարիէ ի վեր արտասահման կ'ապրի, նոյնպէս պիտի օգտուի ընդհանուր ներումի այս օրէնքէն։

Օրինագիծը շուտով պիտի ներկայացուի Սոպրանիէին։

Վարկ Թուրքիոյ երկաթուղիներուն համար

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգային մեծ ժողովը քուէարկած է 140 միլիոն Թրքական ոսկիի վարկ մը, բաժնուած 12 տարուան վրայ, շինելու համար Սվազ-Երզնկա-Էրզրում, Ատափազար - Պոլու - Պայընտըր, Ֆիլիոս - Էրէյլի երկաթուղիները, Սամսոնի, Մէրսինի եւ Էրէյլիի նաւահանգիստները, ինչպէս նաեւ Տրապիզոնի, Թէքալթուի(?) եւ Ամասրայի ամբարտակները։

Խորհրդարանը նոյնպէս քուէարկեց 100 միլիոն Թրքական ոսկիի վարկ մը, բաժնուած 12 տարուան վրայ, ոռոգումի ջրանցքներ բանալու համար։

Քասրիէ Նանըմի խնդրին շուրջ

Միլլիյէթ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Հասկցուած է որ խմբակ մը որուն մէջ օտարական մըն ալ կայ, Քասրիէ Նանըմը Էնկիւրի ղրկած է մահափորձ կատարելու համար Հանրապետութեան Նախագահին դէմ։ Այս նպատակով, փաստաբան Անմէտ Վէֆիգ Իզմիրի մահափորձէն յետոյ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ երկու ընդդիմադիր պետերու հետ տեսակցած է։ Եւ այս շփումները քանիցս կրկնուած են։ Քասրիէի Էնկիւրի մեկնելէն առաջ այդ խմբակին պատկանողներէն մէկուն աքարթըմանին մէջ վերջին գումարում մը եղած է։ Եւ այս գումարման հետեւանքով Քասրիէ Էնկիւրի ղրկուած է, բայց իմացած ըլլալով որ ոստիկանութիւնը զինքը կը հետապնդէ, ուրիշ ձեւով շարժելու պարտաւորուած եւ չէ կրցած յաջողիլ իր ծրագրած ձեռնարկին մէջ։ Ապացոյցներ կան նաեւ թէ՝ Քասրիէի եղբայրը, Նասըր ալ Պոլսոյ ընդդիմադիրներէն մէկ երկուքին հետ շփման մէջ մտած է։ Անմէտ Վէֆիգ եւ Նասըր ամէն զգուշական միջոց ձեռք առնելով Եւրոպա իրենց փախուստը ապահովելու համար իրենց անցագիրները պատրաստած են։

Հաստատուած է նաեւ որ Նասըրի՝ իր քրոջ ղրկած եւ թերթերու մէջ հրատարակուած նամակը ծածկագիր է։

∴ Մօտերս պիտի սկսի դատավարութիւնը։ Ցարդ 105 վկաներ լսուած են։ Հասկցուած է որ, կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ», ամբաստանեալներէն Անմէտ Վէֆիգ պէյ լրտեսութիւն ըրած եւ Չինագազարին Միլլի պայքարին դէմ շարժած է։

Պ. Կարապետ Քէշիշեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները խորունկ ցաւով կը ցանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅՈՑ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
(ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻ)
մահը, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։ Յուղարկաւորութիւնը այսօր շաբաթ ժամը 11ին, 132 Rue Etienne Dolet, Alfortville։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն ի նպաստ Կեսարիոյ Որբեւրուն տրուած երեկոյթ-պարահանդէսի։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
Փարիզաբնակ Պ. Երուանդ Գազազեանի վաղամեռիկ տիկնոջ՝ ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱԶԱԶԵԱՆի մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ.վաղը Կիրակի յետ Ս. Պատարագի Գազազեան եւ Կարմիրեան ընտանեաց ննջեցելոց համար մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15 Rue Jean-Goujon :

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՎԱՂԸ Կիրակի ժամը 10ին Յ. Վրդ. Նալպանտեան, հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ, հայկական արարողութեամբ՝ Պրիւքսէլի Սիոն Յիսուսի Basilique Nationale եկեղեցւոյն մէջ (Plateau de Koekelbergh)։ Եկեղեցական երգեցողութիւնները հայ լեզուով պիտի կատարէ նոյն եկեղեցիի պելճիքական երգչախումբը, մասնակցութեամբ երգեհոնի եւ նուագախումբի։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 2 JUIN 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 972

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԻՒՏ ՄԸ ԵՒՍ

Մե՛ծ աւետիս ձեզ եւ մեզ...

Տակաւին հասցէներուն չհասած՝ մեր մայիս 29 եւ 30 թուակիր խմբագրականները, Եգիպտոսի Թղթաբերը մեզի կը յանձնէ ռամկավար պաշտօնաթերթին վերջին թիւը, ուր կը հանդիպինք նոր գիւտի մը։

«Օրուան Տեւական Խնդիրը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Արեւ» սարէն-ձորէն երկու սիւնակ լեցնելէ յետոյ, ուշադրութեան կը յանձնէ նոր ձեւ մը, գաղութներու կազմակերպութեան համար։ Կը մատնանշէ «դժուարութիւններն ու արգելքները», որոնց «գլխաւորագոյնը կուսակցութեան մը ներշնչած անվստահութիւնն է», եւ կ՚առաջարկէ.

— «Բայց այս գլխաւոր արգելքը պատճառ ըլլալու չէ, ըստ մեզ, որ նախ զայն նկատենք մշտական, եւ յետոյ՝ մինչեւ անոր փարատումը, դէպի միութիւն ձգտող ուրիշ անհրաժեշտ քայլեր չառնենք։ Այսպիսի քայլ մըն է, ըստ մեզ, եւ կարեւոր քայլ մը, այդ կուսակցութենէն դուրս ուրիշ իրարու համախոհ ոչ-կուսակցական եւ կուսակցական տարրերու նախնական համաձայնութիւնը ծրագրի մը եւ ուղղութեան մը շուրջ. համաձայնութիւն մը որ միւսներուն համաձայնիլը իրեն նպատակ պէտք է ունենայ եւ այդ մասին որոշ հրահանգներ պիտի տայ գործադիր մարմինի մը...» (Արև, 22 մայիս):

Եւ այս առթիւ՝ նորէն մռայլ պատկերը գաղութներու կացութեան, որու մասին — գոնէ այս մասին — «Արեւ»ը չի ծամծմեր բառերը, ինչպէս իր միւս լուսագրարները.

— «Պէտք է խորհիլ, այսօր, այս համաձայնութեան մասին՝ իբրեւ առաջին եւ ամենադիւրին մասը ընդհանուր ազգային համաձայնութեան, որ այնչափ անհրաժեշտ է եւ անյետաձգելի՝ գաղութներու մէջ հաւատացուրկ եւ ուծացումի մատնուած հայութիւնը փրկելու համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը — կամ գոնէ անոր խմբագիրը — կ՚ուզէ՝ որ ձեռնարկուի գաղութներու կազմակերպութեան, այս կամ այն ձեւով։ «Մէկ Մարդ»ու գիւտէն, «Աշիրէթապետ»ի սրտառուչ հմայեկէն յետոյ, ահաւասիկ նոր ծրագիր մը, որ աւելի խելքի մօտ է։

Համաձայն ենք այս ձեւին ալ. հոգ չէ թէ դուրս ձգած ըլլան մեզ, Դաշնակցութիւնը, իրենք իրենց մէջ համաձայնելէ յետոյ զայն ալ հրաւիրելու պայմանով...

Հայաստանի խորհրդային վարչապետը տրամադրութիւն կը յայտնէր ներս առնելու բանուորներ եւ աշխատաւորներ, բայց «ոչ բուրժուաները եւ Դաշնակները»։ Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ, «գլխաւորագոյն» արգելք համարելով Դաշնակցութիւնը (առանց անունը տալու), կ՚առաջարկէ որ «ուրիշ համախոհ ոչ-կուսակցական եւ կուսակցական տարրեր» նախնական համաձայնութիւն մը կնքեն «ծրագրի մը եւ ուղղութեան մը շուրջ. համաձայնութիւն մը որ միւսներուն ալ համաձայնիլը իրեն նպատակ պէտք է ունենայ»։

Օ՛ն անդր, յառա՛ջ...։ Այս բառը արտասանած ենք ուրիշ անգամ ալ, միեւնոյն առիթով եւ կը կրկնենք հիմա, որքան ալ փոքրոգի մտածումով յղացուած ըլլայ նոր առաջարկը։ Ինչպէս ներգաղթը, նոյնպէս գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը այնքան կենսական արժէք ունի մեզի համար, որ մենք կ՚արհամարհենք մեր հասցէին եղած գռեհիկ ակնարկները, և սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք «Արև»ի ծրագրին։

Եթէ անկեղծ են, եթէ ուժ ունին, եթէ կը հաւատան իրարու, թող անմիջապէս գործի ձեռնարկեն այդ «ուրիշ իրարու համախոհ ոչ-կուսակցական եւ կուսակցական տարրերը», եւ մենք առաջին ծափահարողը պիտի ըլլանք։ Մինչեւ անգամ եթէ բոլորովին դուրս ձգեն մեզ, ստանձնելով գաղութներու կազմակերպութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

Այսքան ազգասիրակա՛ն ծրագիրներ յղանալէ յետոյ, ամօթ է կէս ճամբան մնալ։

ԾԱՆՐ ՆՍՏԷՔ ՁԵՐ ՏԵՂԸ

Երեւանէն նոր խմբագիր մը թառեր է «Երեւան»ի գլխուն, եւ շանթ ու որոտում կը տեղայ, Փարիզի պոռոտաներուն վրայ։

Հետաքրքիրները կրնան կարդալ անոր մայիս 31 թուակիր խմբագրականը, «Զգո՛յշ, պարոններ»։ Մարտագոռ եւ սպառնացող «ելոյթ» մը, որ գլխուն լախտ մը կերած ջրհանկիրի ջղաձգութիւնը կը մատնէ։

Փրփրած՝ մէկ-երկու միջադէպերէ որոնց պատմութիւնն ալ ինք է շիներ, նորեկը —նախկին չինովնիկ— ահա թէ ի՛նչ փորձանքներ կը սպառնայ Դաշնակցութեան.

— «Մեր հակառակորդները թող իմանան թէ, մենք ալ ետ պիտի չմնանք եւ պիտի պատասխանենք «ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման» սկզբունքով:

— «Պտըտաններուն զգո՛յշ» պարոն դաշնակցականներ»:

— «Սուրը երկսայրի է: Թող դաշնակցութիւնը այս տարրական միտքը լաւ ըմբռնէ»:

— «Պտըտաններուն զգո՛յշ, պ. պ. դաշնակցականներ»:

Լայն քրքիջ մը արձակելով Թիֆլիսէն Փարիզ ճամբուած Աղա Նազարի այս մանկունակ զառանցանքներուն վրայ եւ նոյնութեամբ իրենց վերադարձնելով խմբագրականին մէջ շարուած շարք մը փողոցային բառեր, որոնցմէ պիտի կարմրէր նոյնիսկ «կինտօ»ն, բարեկամական պարտականութիւն կը համարենք յորդորել՝ որ խնամք տանին իրենց բերնին, ջիղերուն, եւ ծանր, շատ ծանր նստին իրենց տեղը։

Եւ կը մաղթենք, իրենց իսկ բարիքին համար, որ երբեք, բայց երբե՛ք չփորձեն ճակատ ճակտի գալ, ուր որ ալ հանդիպին։

Այս խորհուրդը կուտանք նոյնիսկ Թիֆլիսի և Երեւանի համար, ուր մուկերը առիւծ են դարձեր, իրենց կռնակը տուած՝ ռուսական թնդանօթին եւ հրէշափառ Չէկաներու... Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Մայիս 30ի անգլիական ընտրութեանց մօտաւոր արդիւնքն է հետեւեալը, Աշխատաւորական 288, Պահպանողական 253, Ազատական 53, Անկախ 5, *գումար 599։ Դեռ անորոշ կը մնան 16 աթոռներ։*

Աշխատաւորականներու յաղթանակը յուսացուածէն աւելի ջախջախիչ է։ Լուծուած խորհրդարանին մէջ Աշխատաւորականներու թիւն էր 160, մինչ այս անգամ կը շահին 290 աթոռ։ Այս թիւը՝ 615ի վրայ բացարձակ մեծամասնութիւն չի կազմեր անշուշտ եւ աշխատաւորական կառավարութիւնը ստիպուած է Լոյտ Ճորճի կուսակցութեան եթէ ոչ աջակցութիւնը գոնէ չէզոքութիւնը ձեռք բերել, իշխանութեան վրայ կարենալ մնալու համար։

Տեղական բոլոր դրամատիրական - պահպանողական թերթերը վեր կը հանեն Անգլիոյ ընկերվարականներուն յաղթանակը եւ պահպանողականներու պարտութիւնը։ Իսկ ազատականներու ձեռք բերած արդիւնքը կը նմանցնեն «եւ ծնաւ մուկն չնչին»ի առածին։

Ստացուած քուէներն ու շահուած աթոռները սակայն համեմատական չեն։ Այսպէս՝ Աշխատաւորականները ստացան 8,161,341 քուէ, Պահպանողականները 8,375,776, Ազատականները 5,117,750, անկախները 251,448, համայնավարները 50,614 քուէ։ Մինչդեռ, եթէ երեսփոխանները ընտրուէին կուսակցութեանց ստացած քուէներու համեմատութեամբ, պահպանողականները պիտի ունենային 232 աթոռ, աշխատաւորականները 226, ազատականները 141 եւն.։ Համայնավարները հակառակ իրենց ստացած 50,000է աւելի ձայնին, մէկ երեսփոխան իսկ չունին։ Նախկին խորհրդարանի միակ համայնավար երեսփոխանը՝ հնդիկ Սաքլաթվալան պարտութեան մատնուեցաւ։

Տարակոյս չկայ թէ վարչապետութիւնը պիտի ստանձնէ Մաքտոնըլտ որ 1924ին իշխանութեան գլուխ եկած էր արդէն, իր ետեւ ունենալով 189 երեսփոխաններ միայն, Ազատականներու բարեացակամ չէզոքութեան շնորհիւ։

Այս անգամ դարձեալ Ազատական կուսակցութեան ձեռքն է նոր կառավարութեան ճակատագիրը։ Եթէ Լոյտ Ճորճ փոխանակ Աշխատաւորականներուն, որոշէ ուժ տալ Պահպանողականներուն, այն ատեն Պոլտուինի կառավարութիւնը պիտի պահէ իշխանութիւնը, դահլիճի պզտիկ փոփոխութիւնով մը։

Հետաքրքիր է տեսնել որ այս անգամուան ընտրութեան մէջ նոյն ընտանիքէն քանի մը անգամ միաժամանակ երեսփոխան ընտրուած են, երբեմն զաւակը հօրը հակառակ կուսակցութեան մէջ, ինչպէս է պահպանողական վարչապետ Սթանլի Պոլտուինի պարագան, քանի որ իր տղան ընկ. Օլիվըր Պոլտուին ընտրուած է Տըտլիի շրջանակէն՝ իբրեւ աշխատաւորական։ Արթըր Հէնտըրսըն, աշխատաւորական յայտնի վարիչ, խորհրդարանին մէջ պիտի նստի իր երկու զաւակներուն՝ Ուիլի եւ Արթըրի հետ։ Լոյտ Ճորճի երկու կողմերը պիտի նստին իր աղջիկը Օր. Մէկըն եւ զաւակը՝ հազարապետ Լոյտ Ճորճ։ Ռամսէյ Մաքտոնըլտ իր կողքին պիտի ունենայ իր զաւակը՝ Մալքոլմը։ Այս անգամ տէր եւ տիկին միակ երեսփոխանները պիտի ըլլան աշխատաւորական Սըր Օսուըլտ Մոզլի եւ կինը Սինթիա Մոզլի, նոյնպէս աշխատաւորական և հարազատ աղջիկը Լորտ Քըրզընի։

Կին թեկնածուներէն 30 հոգի պարտութիւն կրեցին։ Նոր խորհրդարանը պիտի ունենայ 13 կին երեսփոխաններ, մեծ մասը ընկերվարական։

Պոլտուինի դահլիճէն ընտրուեցան միայն վեց հոգի։ Չէմպըրլէյն քիչ մնաց պիտի պարտուէր. քանի մը տասնեակ քուէի առաւելութեամբ միայն շահեցաւ։ Ամէնէն շատ քուէն շահողն է Մաքտոնըլտ, որ Սիհէմի մէջ ընտրուեցաւ 28,794 ձայնի առաւելութեամբ, ամէնէն քիչ քուէ ստացողն է Հուայթլի, որ 11 ձայնի առաւելութիւն միայն ստացաւ։

Մաքտոնըլտ ընտրական պայքարէն Լոնտոն վերադառնալով ստիպողական ժողովի հրաւիրեց իր նախկին դահլիճին անդամները, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Թանծ»ի խմբագրականէն (1 յունիս).—

— *«Կը հաստատուի Պոլսէն առնուած այն լուրը թէ Էնկիւրիի մէջ Թուրք կառավարութեան եւ Ֆրանս. դեսպանին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները նպաստաւոր ընթացք մը առած են։ Ինչպէս յայտնի է, խնդիրը կը կայանայ բարեկամութեան ոգիով կարգադրելու մէջ բոլոր այն խնդիրները, որոնք կը վերաբերին Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի շրջաններուն։ Այս խնդիրներու մասին երբեմն շատ դժուարին բանակցութիւններ կատարուեցան։ Սահմանագծումը՝ աշխարհագրական առողջ հիման մը վրայ, ձեռք առնուելիք միջոցները անբաղձալի տարրերու դէմ, որոնք յաճախակի արշաւներ կը կատարեն սուրիական հողին վրայ, երկաթուղիի եւ առհասարակ փոխադրութեանց հարցը, —ասոնք խնդիրներ են զորս անհրաժեշտ է կարգադրել այնպիսի ձեւով մը որ բարի դրացնութեան վստահելի յարաբերութիւններ հաստատուին Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ։ Կը կարծենք թէ էական կէտերու շուրջ սկզբունքային համաձայնութիւն գոյացած է եւ թէ մանրամասնութեանց վերաբերեալ բոլոր կէտերու շուրջ ալ համաձայնութիւն պիտի կայանայ։*

Բացի այն մասնաւոր շահագրգռութենէն զոր կը ներկայացնէ Թուրքեւսուրիական սահմանագլխին վրայ բացարձակապէս բնականոն կացութեան վերահաստատումը, այսպիսի համաձայնագիր մը անդրադարձումներ պիտի ունենայ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց ամբողջութեան վրայ։ Արդարեւ, ստոյգ կ՚երեւայ որ, ներկայ բանակցութիւնները որոշ արդիւնքներու յանգած ըլլալով, երկու կառավարութիւնները տրամադրանօրէն պիտի տարուին նոյն ոգիով կարգադրելու առկախ բոլոր հանրային ու մասնաւոր շահագրգռութիւն ներկայացնող խնդիրները։

Կարելի չէ անտարբերութեամբ դիտել որ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները վերստանան իրենց երբեմնի հանգամանքը, — նկատի առնելով այն աւանդական բարեկամութիւնը որ կայ երկու ժողովուրդներուն միջեւ — եւ զարգանան դէպի լաւը՝ ամէնէն նպաստաւոր կերպով, երկու երկիրներու հասարակաց շահերուն համար։

Նոր Թուրքիան ամրապնդած է իր ներքին կացութիւնը, ու արտաքին ճակատի վրայ, մանաւանդ Մոսկուայի, Հռոմի եւ Աթէնքի հետ ունեցած շփումները ցոյց կուտան կղզիացած եւ պետութեանց ընդհանուր քաղաքականութենէն հեռու չմնալու իր կամքը։ Այս պայմաններուն տակ, կը մտածուի թէ Փարիզի եւ Էնկիւրիի միջեւ առկախ բոլոր խնդիրներու կարգադրութիւնը, եւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը՝ որ ամուր խարիսխ մը կ՚ապահովէ ֆրանքեւթուրք յարաբերութեանց, պիտի կազմեն կարեւոր արդիւնք մը Ֆրանսայի մերձեցման եւ խաղաղութեան քաղաքականութեան համար, բոլոր ասպարէզներու մէջ»։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՅԱՑԱԾ

Էնկիւրի, 31 մայիս («Մաթէն»).— Արտաքին գործոց Թեվֆիք Րիւշտի պէյ յայտարարեց ինծի.— կիրակի խորհրդարանին եւ ամբողջ երկրին պիտի հաղորդեմ այն մեծ լուրը թէ Սուրիոյ մասին ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը կնքուած է՝ գոհացում տալով երկու երկիրներուն:

Մեր ապագայ յարաբերութեանց համար խիստ կարեւոր այս դէպքը յաղթանակն է այն շինարար ոգիին, որով կը ներշնչուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը: Ասիկա լաւ յաջողութիւն մըն է նաեւ երկու բանագնացներուն համար:

Քիշնէվի կալուածները

Պուքրէշի «Հայաստան»ը կը գրէ.— Քիշնէվի կալուածներու մատակարարման շուրջ Ռումանահայերու ի նպաստ տեղի ունեցած վերջին համաձայնութիւնը, դժբախտաբար արժէքէ զրկուեցաւ հետեւեալ պարագաներու տակ:

Մանրակրկիտ քննութիւններէ յետոյ, ռումէն երկրագործական նախարար Գ. Միխալաքէ հրամայեց ջնջել վարձակալ կրօմանի ունեցած իրաւունքները, Քիշնէվի կալուածներուն վրայ:

Հետեւաբար, Հայերու եւ կրօմանի միջեւ գոյացած վերջին համաձայնութիւնը, որով հինգ միլիոնի փոխարէն մինչեւ 1931 Թուականը կալուածներու մատակարարութիւնը պիտի փոխանցուէր Հայերուն, արժէքէ զուրկ կը դառնայ:

200 հոգի ձերբակալուած Աստրախանի մէջ

Մոսկուայէն Լոնտոնի թերթերուն ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, Աստրախանի մէջ ձերբակալուած են 200 հոգի, որոնք ամբաստանուած են թէ կաշառք ստացած են մասնաւոր դրամատէրներէ։ Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է։

Ձերբակալուածներուն մէջ են գործակցական ընկերութեանց, առեւտրական եւ դատական գործավարութեանց կարեւոր պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ մօտ քառասուն համայնավարներ։

Պարսկաստանի ապստամբութեան շուրջ

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսիկ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, վերջնապէս ջնջելու համար Քաշքայի ցեղախումբին ապստամբութիւնը: Այս նպատակով բաւարար չափով զինուոր ղրկած է դէպքին վայրը:

Քաշքայի ցեղախումբերը կը բնակին Պարսից ծոցին մօտերը: Ասոնք մինչեւ հիմա կը զբաղէին մաքսանենգութեամբ — մանաւանդ ափիոնի: Պարսիկ կառավարութիւնը սաստկացուց Պարսից ծոցի նաւահանգիստներուն հսկողութիւնը եւ արգիլեց մաքսանենգութիւնը: Ասկէ ծագեցաւ ապստամբութիւնը:

Եգիպտոսի թագաւորին ճամբորդութիւնը

Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարար Հաֆըզ պէյ Աֆիֆիի, մայիս 30ին Աղեքսանդրիայէն «Օզոնիա» շոգենաւով ճամբայ ելաւ դէպի Ճենովա։ Թագաւորը պտոյտ մը պիտի կատարէ Եւրոպայի մէջ։ Յունիս 10ին պիտի հասնի Պերլին, յետոյ պիտի երթայ Փրակա եւ Պեռն։ Յուլիսի կէսին պիտի հասնի Լոնտոն, ծպտուած։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամանուլլահ թագաւոր Պոմպէյի մէջ լրագրողներուն յայտարարութիւններ ընելով, հերքեց այն լուրը թէ ինք Աֆղանիստանէն մեկնած է՝ իր զինուորներուն պարտութեան հետեւանքով։ Ամանուլլահ ըսաւ թէ իր ձախողութեան պատճառն է Անտէրիններու եւ ուրիշ երեք ցեղախումբերու դաւաճանութիւնը։ Գահէն հրաժարեցաւ եւ երկրէն մեկնեցաւ՝ պարզապէս խուսափելու համար արիւնահեղութենէ։

Քապուլէն կը հեռագրեն թէ երբ Պէչէի Սաքօ (Էմիր Հապիպուլլահ) մայիս 26ին աչքէ կ՚անցընէր իր զինուորները, պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Մարդ մը մեռաւ եւ քանի մը հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Հապիպուլլահ հրաշքով ազատեցաւ մահուընէ։ Ռումբը թաղուած էր գետնին մէջ եւ կը կարծուի թէ եղածը մահափորձ մըն էր Հապիպուլլահի դէմ։

Եւ սակայն այս վերջինին դիրքը հետզհետէ կ՚ամրապնդուի ամբողջ Աֆղանիստանի մէջ։ Ղիլզայինները կը յուսան քանի մը օրէն գրաւել Քանտահարը, որ միջնաբերդն է Ամանուլլահի կուսակիցներուն։

ՊԱՇՏՊԱՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

III

Ցիսուն տարուան ազատագրական պայքար՝ նախ գրչով ու խօսքով, ապա եւ զէնքով, արիւնով...

Իւրաքանչիւր ազգ իր պատմութեան հերոսական շրջանն ունի։

Մերը — Այդ է։

Պարտուա՞ծ ենք։ Այո՛, պարտուած ընդմի՞շտ։ Ո՞վ կարող է ըսել։ Եղեր են անցեալին մէջ եւ յաղթութիւններ, յաղթանակներ։

Պարտութիւն մը չէր 1908-1914 Թուականներու շրջանը, — համաշխարհային պատերազմին նախընթաց վիճակը, երբ հայութիւնը, երկու տասնեակ տարիներու յեղափոխական կռիւներէ ետք, նուաճեր էր իր իրաւունքը՝ ազատօրէն եւ ազգայնօրէն զարգանալու, յառաջադիմելու։

Միայն մեր ճիգերով չէր — կ'ընդունինք — բայց եւ ոչ մի ազգ մեր պայմաններուն մէջ չէ ազատագրուեր իր սեփական ճիգերով միայն. իւրաքանչիւրը իր յարաբեւ մաքառումներուն մէջ ունեցեր է վերջ ի վերջոյ այս կամ այն նպաստաւոր, աջակից «անակնկալը»։

Պարտութիւն չէին 1918ի մայիսեան անցքերը, երբ հայ մարտական կազմակերպութիւնը օրհասական Թռիչքով մը — ճշմարիտ salto mortale—գնաց ու տնկեց Մասիսի գլխին անկախութեան դրօշը, որ երկու տարի շարունակ իր վրայ սեւեռած կը պահէր ողջ հայ աշխարհի խանդավառ նայուածքը, ինչպէս ատկէ յիսուն տարի առաջ երազեր էր Աղթամարի ծովակին վեհափառ երգիչը.

«... Ցցնե՛լ Մասիսի գլխին մի դրօշակ,
Եւ ամէն կողմից պանդուխտ հայազգիք
Դիմեն դէպ իւրեանց սիրուն հայրենիք»։

Պարտութիւն չէին Ղարաքիլիսի, Սարդարապատի կռիւները, պարտութիւն չէր փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութիւնը, որ դուրս նետեց — Թէկուզ եւ ժամանակաւորապէս — բոլշեւիկեան գաւրանքը հայ երկրէն, փրկելով մեր հարիւրաւոր մտաւորականները կացինի հարուածներէն եւ խլելով Մոսկուայի կարմիր պալէն նշանաւոր հրովարտակը, որով կը յանձնարարէր իր հայ ճեմերուն՝ փոխել կառավարելու իրենց վայրագ ձեւերը եւ չափաւորութեամբ վարուիլ Հայաստանի ժողովուրդին հետ։

Ասոնք բոլորը պարտութեան կոթողներ չեն, այլ յաղթանակի անմոռանալի Թուականներ — միանգամայն յոյսի ու հաւատի անսպառ աղբիւրներ ապագային համար —, եւ եթէ այսօր գոնէ կայ Հայաստան մը քիչ-շատ ճանաչուած համաշխարհային պատերազմի եւ Թուրք-Թաթարական հեղեղներու արհաւիրքէն, եթէ գոնէ կայ Հայաստան մը, քիչ-շատ միաձոյլ ազգաբնակութեամբ, քիչ-շատ ինքնավար եւ ազգեցիկ՝ սովետական ամէն ինչ տրորող ու տարրալուծող ռէժիմին տակ, — մենք այդ կը պարտինք վերը յիշատակուած կռիւներուն։

Այդ է պատմական ճշմարտութիւնը։ Ռուսաստանը ազատաբար մը չեղաւ այդ օրերուն, այլ դաշինք մը։ Ռուսաստանը Լենինի օրով կը շարունակէր Լոբանովի գիծը, ի հարկէ տարբեր նկատումներով։ Ամենէն մոլի հակադաշնակցականն ալ չի կարող ժխտել, որ Լենին եղբայրական դաշինք կռեր էր քեմալին հետ, որով Հայաստանը կը զոհաբերուէր համաշխարհային յեղափոխութեան ամենակուլ Մողոքին... Եւ ասոր դաշինքին համաձայնութեամբ էր, որ քեազիմ Գարաբեքիր քշեց իր զօրքը դէպի Արարատ, գնաց խեղդելու Հայոց ժանուկ հանրապետութիւնը — մինչ Թեւ Թեւի խորհրդային դաշինքներուն հետ Աշէ առաջ, 1917ի հոկտեմբերեան յաւէտ անիծապարտ օրերուն, նոյն սովետական Ռուսաստանը քաշեր էր իր զօրքը Թրքահայաստանէն, մատնելով Թրքահայ ժողովուրդի բեկորները ի սաստ ճակատագրի...

* *

Վերջապէս, այսօր — պարտուած մըն ենք, ընդունինք այդ։

Սակայն — եւ հոս է մեր հայկական չնաշխարհիկ մտայնութեան բնորոշ արտայայտութիւններէն մին — շատ շատերը, ըստ երեւոյթին, կը խորհին. «Ա՜, ի՞նչ պէտք է յիշատակել ու տօնել այդ անցքերը, Թափօր ու հանդէսներ սարքել, ճառեր խօսիլ... Ա՛լ ի՞նչ արժէք ունին այդ բոլոր կռիւները, հերոսներն ու հերոսութիւնները, երբ վերստին նստած ենք «կոտրած տաշտակին» առջեւ, երբ անոնցմէ չենաւ ազատութեան արեւը, կամ ծնելով չայրեցաւ...»

Պարտուեր են եւ ուրիշ ազգերու յեղափոխական շարժումները տասնեակ ու տասնեակ տարիներ։ Բոլոր ազգերուն — առանց բացառութեան։

Պարտուեր է Ռուսական մեծ, հարիւրամեայ շարժումը — այնքա՜ն հարուստ բարոյական չքեղ նաւ տիպարներով եւ խոլական Թռիչքներով — որ այսօր, սակայն, ինկած է հոգեվարքի մէջ, նոր, կարմիր բռնակալութեան աքիւնաներուն ոտքերուն տակ։

Պարտուեր է Լեհաստանի յեղափոխական շարժումը, գրեթէ ամբողջ մէկ դար, պարբերաբար խեղդուելով արեան հեղեղներուն մէջ, հազարներով նետելով իր անձնուրաց զաւակները, դէպի ցարական բանտերն ու կախաղանները, դէպի Սիբիրեան տունդրաները։

Պարտուեր է Իտալական Risorgimento-ն — համաշխարհային գրականութեան մէջ ամենէն աւելի խնկարկուած ու փառաբանուած գիւցազնամարտը — պարտուեր է չարաչար, ամբողջ 70 - 80 տարի, մինչեւ Ֆրանսայի ազատարար արշաւանքը։

Պարտուեր է մինչ Մակեդոնական հերոսամարտը, պարտուեր է երկար տասնեակ տարիներ Հելլէններու ազատագրական շարժումը, որ հարիւր հազար նահատակ Թողուց Թրքական խաժագանին տակ, միայն քիոս կղզին մէջ։

Պարտուեր է մարդկային ազատագրական շարժումներուն ամենէն հոյակապը — Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութիւնը — որուն հետեւանքով Ֆրանսան հինգ միլիոն դիակներ փռեց Նապոլէոնեան պատերազմներուն մէջ եւ որու ազդարարած մէկ-երկու նշանաբանները — Ժողովրդապետութիւն եւ Ազատութիւն — իրականացան միայն 1871 Թուականէն ի վեր, 82 տարի յետոյ, պարբերական ու արիւնահեղ ապստամբութիւններով։

Եւ սակայն, այդ անվերջ ու ցաւագին պարտութիւնները բնաւ արգելք չէին, որ ստրկացուած ազգերուն մէջ այդ փոթորկալից ընդվզումներուն շուրջը ստեղծուէր հսկայական գրականութիւն եւ նահատակուած հերոսները շրջապատուէին համազգային յարգանքով ու գուրգուրանքով։

Հապա մե՞նք...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Ի զուր չէ որ Ֆէրդուսին կը համարուի Իրանի պարծանքը։

Մնած՝ Մէշհէտէն ոչ հեռու, երբեմնի բարգաւաճ Թուս քաղաքի Շադաբ գիւղը, շարունակ բնութեան գիրկը ժամանակ անցընող եւ գետի արշաւով տարուած պատանեկին վրձնկուած էր ամէնէն բարձր եւ եզակի տեղը գրաւել պարսիկ բանաստեղծներու բազմերանգ փունջին մէջ։

Տարօրինակ սէր ունէր պատանի Ֆէրդուսին դէպի հոսող ջուրերը առհասարակ, իսկ Շադաբի գետը իր պաշտամունքի առարկան էր։ Թերեւս վազող ջուրի ալիքներն են ներշնչեր մեծ բանաստեղծին եւ անոր մտքերը տարեր հեռո՛ւն, դէպի հայրենիքի փառաւոր անցեալը, անոր մէջ կերտելու համար իր գլուխ գործոցը։

Իր հայրը «Ջրհարբաղ» կոչուած այգիի այգեպանն էր։ Այնքան գեղեցիկ էր Ջրհարբաղը, որ ժամանակակիցները կ'անուանէին Ֆէրդուս = Դրախտ։ Այդ տեղէն ալ ծագում է առած մեծ բանաստեղծին անունը։ Դրախտին մէջ ապրող եւ վարդի սիրահար բլբուլին անընդհատ պատանին մէկ ցանկութիւն ունէր միայն — գրել անպիսի գիրք մը, որ Թագաւորը ամենամեծ նուէրը տար եւ այդ դրամով ամրացնէր Շադաբ գետի եզերքը, որ յաճախ քանդուեր էր հեղեղներէն եւ մեծ վնասներ կը պատճառէր Թէ դրախտ այգիին, Թէ հայրենի գիւղին։ Այդ հեղեղներէն մեծապէս կը տուժէր ժողովուրդը եւ ապագայ մեծ բանաստեղծը չէր կրնար անտարբեր դիտել իր մերձաւորներու յուսահատ պայքարը՝ իր այնքան սիրելի Շադաբի չարութիւններուն դէմ։

Ժամանակի բոլոր գիտութիւնները ուսումնասիրած էր Ֆէրդուսին եւ շատ կարդացած։ Առանձնապէս տարուած էր իր հայրենիքի հազարաւոր տարիներու պատմութեամբ։ Առասպելական գոյներով նկարագրած հայրենի հերոսները անոր հանգիստ չէին տար եւ որոշեց վերակենդանացնել զանոնք հսկայ աշխատութեան մը մէջ։ Ի բնէ բանաստեղծի յատուկ ներքին մղումը, ուժեղ հայրենասիրութիւնը եւ իր մարդասէր նպատակը իրագործել կարենալու ձգտումը կը ստիպեն, որ Ֆէրդուսին ստեղծագործէ իր հռչակաւոր «Շահնամէ»ն (Արքաներու գիրքը)։

Բոլորովին սխալ է այն կարծիքը — դժբախտաբար հայ հեղինակներու եւս հրամցուած — Թէ Ֆէրդուսին «Շահնամէ»ն գրած է Շահ Մահմուտի պատուէրով։ Այդ միտումնաւոր կարծիքը կը հերքուի ժամանակակից նորագոյն ուսումնասիրութիւններէ յետոյ, որոնք կ'ապացուցանեն Թէ «Շահնամէ»ն սկսուած է Հիճրէթի 365 Թուականին, Թուս քաղաքին մէջ, մինչդեռ Շահ Մահմուտ Ղազնավին գահ է բարձրացած 387 Թուականին։ Միաժամանակ կը պարզուի, որ մեծ բանաստեղծը դեռ իր աշխատութիւնը չվերջացուցած՝ կ'երթայ Ղազնէին քաղաքը եւ քանի մը բարեկամներու միջնորդութեամբ կը ներկայանայ Շահին, որ լսելով բանաստեղծը կը հրամայ անոր հանճարեղ շէէրերուն վրայ, չտեսնուած գուրգուրանք ցոյց կուտայ եւ կը խոստանայ իր իւրաքանչիւր հազար բէյթին (*) հազար «մըսղալ» ոսկի նուիրել։

Արքայի արտակարգ ընդունելութենէն եւ խոստումէն աւելի եւս ոգեւորուած, բանաստեղծը իր աշխատանքը շարունակեց եւ 35 տարուան ընթացքին աւարտեց «Շահնամէ»ն 400 Թուականին։

Ֆէրդուսին եւս դաղիրիի (°) պէս կասկածելի էր շատերու կողմէ. կրօնական տեսակէտով կը պատկանէր Շիա աղանդին, մինչդեռ Թագաւորը Սիւննի էր։ Խումբ մը չարամիտներ սկսան պալատական ասպարական սադրանքները եւ համոզեցին դահակալը Թէ Ֆէրդուսին մաքուր դաւանական չէ։ Ըստ արքայական խոստման, բանաստեղծը պէտք է ստանար 60 հազար «բէյթ»ի համար 60 հազար մախալ ոսկի, մինչդեռ Շահ Մահմուտը 60 հազար մախալ արծաթ տուաւ։

Ֆէրդուսին, տեսնելով տարիներէ ի վեր ձգտած նպատակին՝ այն է ստացուելիք ոսկիով Շադաբի եզերքը ամրացնելու գործին իրականացման բոլոր յոյսերուն խորտակումը, յուզուած ու դողդոջուն ձեռքերով կ'ընդունի արծաթը, քանի որ ըստ ընդունուած սովորութեան, կարելի չէր մերժել արքային նուէրը։

Այդ ընթացքը եւ տասնեակ տարիներու ոգեւորուած աշխատանքի այդ ձեւի գնահատութիւնը սակայն, չէր կրնար տանիլ զգայուն բանաստեղծը։ Եւ կ'որոշէ անպայման վրէժ լուծել, անասելի վիրաւորանք մը հասցնելով Շահին։

Բանաստեղծը կ'առնէ արծաթը եւ անմիջապէս կ'երթայ բաղնիք։ Լուացուելէ յետոյ գարեջուր կը պահանջէ, յետոյ արքայէն նուիրած արծաթէն 30 հազար մախալ կուտայ բաղնեպանին, 30 հազար գարեջուր բերողին եւ գիշերանց կը փախչի Ղազնէինէն։

Շահ Մահմուտը այդ իմանալով, սաստիկ կը զայրանայ եւ երդում կ'ընէ, ո՛ւր որ է գտնել բանաստեղծը ու փիղերուն ոտքերուն տակ տրորելով պատժել։

Այդ խմբումին պէս, Ֆէրդուսին գեղեցիկ ոտանաւորով մը հետեւեալ տողերը կ'ուղարկէ միապետին.

— «Ո՛վ աշխարհակալ Մահմուտ Շահ, եթէ ոչ ոքից չես վախենում գոնէ Աստուծուց վախեցիր: Քեզնից առաջ շատ արքաներ են եղել, բոլորն էլ Թագի եւ գահի տէր են եղել. բացի բարութիւնից եւ մարդութիւնից ոչինչ չարեցին, ուխտադրուժ չեղան եւ չփոքրացրին իրենց աշխարհից բարի անուն տարան միայն եւ այդ անունից բարի արդիւնք շահեցին: Ինձ վախեցնում ես, Թէ փղի ոտների տակ մարմինդ նեղոս ծովի (**) պէս կը փափկացնեմ: Չեմ վախենում քանի որ պարզ է սիրտս, մի սիրտ որ կնքուած է մարգարէների եւ սուրբերի սէրով»:

Երկար ժամանակ յուսահատ բանաստեղծը կ'ապրի ծպտուած, մինչեւ որ Թագաւորին բարկութիւնը կ'անցնի եւ կը դադրի հետապնդումը։ Ֆէրդուսին կը վերադառնայ հայրենի գիւղը՝ դրախտ այգին, իր ներշնչումներու աղբիւր Շադաբ գետը եւ կը վերադառնայ Թուս, վերջին օրերը այնտեղ անցընելու։ Մինչ այդ, Շահ Մահմուտը զղջացած իր ընթացքին համար՝ Թուս կ'ուղարկէ 60 հազար մախալ ոսկի։

Ըստ աւանդութեան, ոսկին կը հասնի այն ժամանակ, երբ բանաստեղծը մահացած էր արդէն եւ իր անշունչ դիակը կը տանէին հողին յանձնելու Թմանց կարծիքով, ոսկին կը գործածուի Շադաբի ափերը ամրացնելու. իսկ ուրիշներ կը պնդեն Թէ բաժնուած է Թուսի աղքատներուն։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

(*) Իւրաքանչիւր երկու տողէ կազմուած բանաստեղծութիւնը կը կոչուի «բէյթ»: Վ. Ի.

(°) Ցես Թէհրանի «Նոր կեանք» 1924 Թիւ 81, իմ «Էջեր պարսիկ գրականութիւնից» շարքի IV գլուխը: Վ. Ի.

(**) Խօսքը Նեղոս գետի մասին է: Վ. Ի.

ԷՋ ՄԸ ՖԷՐԴՈՒՍԻԻ «ՇԱՀՆԱՄԷ»ԷՆ

ԽՄԲ.— Քիչ անգին, մեր աշխատակիցը կը ներկայացնէ Ֆէրդուսիի կեանքն ու գործը։ Միեւնոյն ատեն Թարգմանած ըլլալով երկու նմոյշներ «Շահնամէ»ի Իրան - Թուրան կռիւներու շարքէն, սստրեւ առանձին կը հրատարակենք զանոնք։ Ընթերցողներուն համար անծանօթ անուններըը Իրանի կամ Թուրանի կորիճներու անուններն են, որոնց այս կամ այն բանակին պատկանիլը կ'երեւայ ընթերցումէն, ինչպէս Ռոսթէմը՝ Իրանի եւ Աշքըբուսը՝ Թուրանի։

I.— ՌՈՍԹԷՄԻ ԵՒ ԱՇՔԸԲՈՒՍԻ ԿՌԻՒԸ *)

Քաջը, որի անունն էր Աշքըբուս
Գոռաց Թմբուկի նման.
Եկաւ, որ գտնէր Իրանում քաջ
Գլուխը հողին միացնելու ախոյեան:
Այն անւանիին նա անձրեւի բռունց,
Ազեղը ուղղեց ձիաւորների դաբանին.
Աշխարհակալը պողպատի տակ էր,
Նետը օղազրահի մէջ քամու նըման էր:
Աշքըբուսը ձեռք տարաւ ծանր մահակին,
Գետինը երկաթ դարձաւ, երկինքը մթնեց.
Խփեց մահակը քաջ Րոհհամի գլխին,
Հարւածից երկաթէ գլխարկը փշրւեց:
Երբ Րոհհամը քեաշանիից պարտւեց
Երես դարձրեց եւ դէպի լեռ գնաց,
Թահամթանը բարկացաւ, ասաց Թուսին
Թէ Րոհհանը միացել էր գինու գաւաթին
Եւ գինովցած Թրախաղ էր անում:

II.— ՌՈՍԹԷՄԻ ԿՌԻՒԸ ԹՈՒՐԱՆԵԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏ

Երկու զօրագնդեր իրարուց կախւեցան,
Ասես Թէ իրարու խառնւեցան.
Մարդկանց բղաւոցը եւ Թմբուկի ձայնը
Նախանձն էր շարժում գոռացող որոտման:
Գողպատեայ ձեռներով փոբձանքը առիւծներին
Առիւծի սիրտն ու վագրի մորթին պատռել էր.
Ռոսթէմը կուււ կարմրացրել էր գետին
Մի ծանրագլուխ մահակ իր ձեռքին:
Դէպի որ կողմ որ քշում էր Նժոյգը
Աշնան տերեւի պէս գլուխներ էր ցած Թափում,
Հատու սուսերը ձեռքն առնելուն պէս
Գոռոզների գլուխը ներքեւէր նետում:
Եթէ կպչէր սուսերը գոռոզի գլխին
Ձիու եւ զրահի հետ երկու կտոր էր անում:
Հէնց որ Թուրը հասցնում էր պարանոցին
Գլուխը Թեքւում էր, ինչպէս լեռը ծիաւորին:
Քաջերի արիւնից գետինը դաշտում
Ինչպէս արիւնից ալեկոծ ծով դարձաւ:
Ռազմադաշտում այնքան գլուխ ու ձեռք ու ոտք
Ընկան կուռավարժ ձիու սմբակների տակ.
Եւ ծիանների սմբակից այն դաշտում ընդարձակ
Երկիրը վեց դարձաւ ու երկինքը՝ ութ **)
Ռազմի օրը արեան խոնաւութիւնը վար գնաց ձուկին
Եւ փոշին վերեւ բարձրացաւ լուսինը ***):

(*)Այս կռիւին Ռոսթէմը չմասնակցիր,և կ'ուղարկէ իր քաջերը, անարժան համարելով Թուրանէն եկած մարտահրաւէրը։ Վ. Ի.

(**) Ըստ պարսիկ աւանդութեան,գետինը եօթըխաւեր ունի եւ երկինքը նոյնպէս եօթը։ «Երկիրը վեց դարձաւ ու երկինքը՝ ութ» դարձուածքով Ֆէրդուսին ըսել կ'ուզէ,— ճակատամարտը այնքան սաստիկ էր, որ երկրէն մէկ խաւ փոշին դառնալով վեր գնաց ու միացաւ երկինքի եօթը խաւերուն։

(***) Այնքան առատ արիւն ծծնելով հասեցաւ, որ գետինը մինչեւ ծով տարաւ եւ մարդկային արիւնը հասաւ ձուկին, ինչպէս սմբակներէն բարձրացած առատ փոշին հասաւ լուսնին։ Վ. Ի.

ԱՄԵՆԱՊՈՒՄ

(Հետեւողութեամբ Ե. Չարենցի)

Ես — Հայաստանցի մի պուէտ,
Եկէ՛ք, եկէ՛ք, եկէք ինձ հետ,—
Ձե՛զ եմ ասում,
Հէ՛յ — չէ՞ք լսում,
Հասան Ալի՛,
Չխենկելի,
Մարտիրո՛ս,
Ամպրոպիոս,
Զունկ Ֆիոն,
Սրապիոն,
Զօպան Հարօ՛,
Եղի՛ղ Բրօ,

Կարմիր- կաշի կօշիկ հագէք,
Ամէնքդ մէկ, եկէ՛ք, եկէ՛ք—
Ես ամէնքիդ տանեմ պիտի
Կարմիր գոմը Կարապետի.
Կարապետի գոմի մէջ կան՝
Մօրուքներով Սպանիական
Սիրուն այծե՛ր՝
Սրտի կայծեր
Կարմիր, կարմիր, կովեր կթան,
Ծախնքներից կը կաթկըթան
Կարմիր մածուն ու կարմիր թան.
Զատէ՛ք դուք ինձ.— «Ցո՛ անպիտան,
Ո՞նց Թէ կովը Թան կաթկթայ,
Եւ այծը ո՞նց մածուն կ'տայ...»
Այդ որ ասէք՝
Դուք ազէ՛տ էք,
Բա՛ն չգիտէք...
Դուք եկել էք՝
Բիթլիսից,
Թիֆլիսից,
Բագուից,
Մակուից,
Սայթունից,
Հոնկկոնկից,
Լոնտոնից,
Բոստոնից,
Չէյթունից,
Մուշից՝
Մշուշից
Եւ Շուշի՛ց...

Եւ ամէնքդ էլ մեծ հռա՛հռա էք,
Տղէտ - տղէտ խօսք կը խօսէք.
Եւ չ'գիտէք Թէ ի՛նչ կ'ասէք...
—Չէ՞ք իմացել... Նոյեմբերին,
(Մոլլա դարձրինք մեր Տէրտէրին...)
Մասիսն ընկաւ Թուրքին գերի,
Դաշնակ գնաց նրան բերի...
Եւ այն օրից —հրա՛շք մի Ար—
Կովը ծնաւ՝ բերեց աքլոր...
Աքլորն եկաւ քաշեց ասո՛ր—
Կարմիր մխո՛ր, կարմիր ազա՛տ ձուլ—
Արագածը ածեց մի ձուկ!
Մուկն էլ լծեց մի տրակտոր,
Օրը դարձաւ Տօնական Օր...
Է՛լ հիւանդ պար, բժի՛շկ դաշտ—
Նոյեմբերի մի Շաբաթ օր,
Ամէնքը մէկ հաւաքեցին,
«Նոյեմբերի՛կ» մկրտեցին,
Դուռթան քաշող կարմիր - մուկին...
Այծը ժպտաց քթի տակին,
Սպանիական նուրբ մօրուքով
Եկաւ կանգնեց էդ Մուկի քով—
Ասաց՝ «Հրաշ՛ք» և «Մե՛ծ կունք»
Եւ կատարեց կարմիր - կնունք—
Նորի՛ց մխո՛ր... Կարմիր - ազա՛տ ձուլ—
Ասին՝ «Կեցցէ՛ էդ Կարմիր Մուկ
«Կեցցէ՛» ասին ե՛ւ սեւ - էշն,
Որ մեզ տուեց կարմիր մածուն...
Մուկն էլ, գիտէք հօ էն սարին,
Կռմիսար էր տրակտորին,—
Հազար ճարով անհնարին՝
Ելաւ Թառեց վեր կատարին
Էն կաս-կարմիր մեծ աքլորին՝
Որ լաւ հսկի էդ բոլորին...
Աքլորն այծի կատաղին Թառեց
Կաթը նրա փարում սառեց...
Այծն էլ Թռա՛ւ — կովին հեծաւ
Կովի փորը ձձում դարձաւ...
— Ահա ի՛նչպէս
Հրա՛շք էր էս...
Մի խակական ցիրկ ու կրկէս!
— Էդ կարմիր — կով

կարմիր շուքով՝
Հազար ոսկով
Եւ մէկ խօսքով՝
Տարան Մոսկո՛վ.
Հրամանով սուրբ Լէնինի —
Որ հայաստան ազատ լինի...։
— Կուկլուլիկո՛ւ,
Կո՛ւ-կո՛ւ-կո՛ւ-կո՛ւ...!
Ցաթա՛ն-Ալի,
Չաչանկալի,
Չհունկ Յհոն,
Սրապիոն,
Մուսոլինի,
Մուսալէլի,
Չօպան Հարօ,
Եգիդ Բրօ,
Կարմիր գոյնով չարը՛ն հաշէ՛ք,
Ձեռքերնիդ մէկ՝ եկէ՛ք՝ եկէ՛ք.—
Այսօր տօ՛նն է Նոյեմբերի,
Եկէ՛ք Երկի՛րն իմ Նաիրի...

«Հայրենիք» ՑԵՂԻՇԷ ԲԱՐԵՆՑ

ՀԱՅԵՐԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Վերջերս Խարբերդէն հասած ժամբորդ մը թետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Նեփ-քատ»ի.

Մէզրէի եւ գիւղերուն մէջ դեռ ուժ կը տրուի քիւրտերու զինելման, նոյն իսկ երբեմն Հայոց ձեռքէն կ՚առնեն իրենց կամ իրենց ազգականներուն տուները եւ քիւրտերուն կը յատկացնեն։ Անոնց համար բացուած են որբանոցներ եւ դպրոցներ, եւ վանունք սիրաշահելու մեծ ճիգ կայ։ Աքսորուածները վերադարձուած են իրենց։

Վերջին քանի մը ամիսները թուրքերը որոշ գարձուածքներ կը տրամադրեն ձանձրացնելու եւ հեռացնելու համար մնացած հայ ընտանիքներն ալ։ Այսպէս՝ երկու ամիս առաջ Մէզրէի Հայոց ժամը վաճառեցին, բայց հրդեհէն առաջ առնուեցաւ, քանի որ գրաւցողները ալ պիտի վճարուէին։ Այն վերջ կաթոլիկներու ժամը կրած ու զէնք եւ ուժանակ թաքցուցած են, ու յետոյ հանելով քիչ գլխագաւ տուած են երեք քահանաներուն։ Այս սարքուած ահ այնքան ակնյայտնի է որ թուրք տեսնողներն ալ զարմացած խնճուած զէնքերու անազարտ ու բոլորին վրայ։ Աւորի- ժամն ալ ուժանակ նետած են, բայց դեռ պատրաստ կ՚ըլլայ չկցած առաջքը առնուեր է։

Անհատաբար ալ կը նեղեն. օրինակ՝ Մէզրէն տան դուռը վառեցին, բայց առաջքը առնուեցաւ, մի քանի օր յետոյ այդ տան վրայ հրացան արձակեցին. ուրիշ երեք քրիստոնեաներու տուները քարկոծեցին։

Ինչպէս կը տեսնուի, նոյն միտքը կայ այս արարքներուն եւ Տիարպէքիրի ու Մարտինի երեք կրօնաւորներու սպանութեան մէջ։

Երբեմն նոյն իսկ Հայերուն կ՚ըսեն. «Ձեզի Երեւանը տուած են, ինչո՞ւ չէք երթար»։

Այսպիսի անհամութեանց երբեմն հաւանական կը կարծուի թէ այս ամառ ու աշուն շատ մը Հայեր որ միջոցներ ունին, ձգեն ու արտասահման անցնին։ Ըստ այժմ ճամբաները ապահով են եւ ուշադիր հսկողութեան տակ։ Սակայն Հայոց կալուածական գործողութիւնները կը ձգձգուին. մէկու մը թողուցին որ իր խանութը ծախէ, բայց նորաշէն տունը ոչ։

Նոյն իսկ տուն չինելու համար առաջին պատրաստողներ սկսած են նորէն ծախել այդ տաղձները։

Խարբերդ քաղաքին մէջ համբի 25-30 հայեր կան, սակայն առանց ո եւ է այր մարդու։ Մէզրէի մէջ կան երկու հարիւր ընտանիք քրիստոնեաներ (Հայեր եւ սակաւաթիւ Ասորիներ)։ Հայերը ունին Արքեպիսկոպոս քահանայ մը։

Սորսրի, Հողէ, Վարգաթիլ, Խուլագիւղ, Գոմք, Դառնէ, Փերչէնճ, Եղէգի, Քեսրիկ, Մորենիկ եւ Հիւսէյնիկ գիւղերուն մէջ Հայերը մատ վրայ կը համրուին։

Հայերը հեռացնելու յիշեալ տրամադրութենէն զատ, կան շատ թուրքեր ալ որ կը յանկերգեն թէ «Հայը գնաց՝ խեր պէրէքէթ չմնաց»։ Ուրիշներ կան որ մնացածը չարչելու ախորժակ ունին։

Կարգ մը թուրքեր դժգոհ են կառավարութենէն, եւ նոյնիսկ օտար իշխանութեան մը գալուստը ողջունելու պատրաստ են։ Արդէն շատեր կը մեկնին Ատանա կամ Պոլիս։

*** Եփրատի վերջին յորդումին պատճառաւ Իզօլիի (Խարբերդի) եւ Մալաթիոյ միջեւ) փայտեայ կամուրջը քանդուած է, կը ժամծուի երկաթէ կամուրջ մը շինել։ Ցեզւոյն նշանաւոր ջարդարար Հաճի Գոլերի դանքերը քշուած են, եւ ինք որ աքսորէն վերադարձած է, կ՚ապրի Խարբերդ շատ խեղճ վիճակի մէջ։

Դիտելի է որ կարգ մը անխիղճ ջարդարարներու չափահաս տղաքն ու աղջիկները կը մեռնին։

*** Վերջերս նորէն ցեխմ ոչխեցան նկատելի թիւով թուրք զինուորներ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Ցուսաբեր»ի մէջ, Գ. Մխիթարեան կը պատասխանէ նոյն թերթին խմբագրական շարքին՝ «Նորագոյն հայ գրականութեան առիթով», որմէ հատուած մը տուեր էինք «Յառաջ»ի մէջ (12 մայիս)։

Ահա Գ. Մխիթարեանի յօդուածներուն էական կէտերը.—

Սեղանի վրայ գրուած հարցերը կարելի է վերածել հետեւեալ տարազներուն.

1.— Գրական քննադատութիւնը գեր չունի արուեստի գործերուն գնահատութեան մէջ. մինչեւ իսկ՝ գոյութիւն չունի. մեծագոյն քննադատը՝ «մեծ համբն» է, ժողովուրդը։

2.— Գրական գործի մը արժէքը կը չափուի ընթերցողներու քանակով եւ որակով, ինչպէս եւ ժամանակով եւ տարածութեամբ։

3.— Գրուածքի մը խորքն է էականը եւ ոչ թէ ձեւը, որ «զարդարանք» է. ուրիշ խօսքով, անիմաստ է «արուեստը արուեստին համար» բացատրութիւնը։ Անհրաժեշտ է գիտումը։

4.— Գրականութիւնը կ՚ապրի իբրեւ ազգային ոգիի (խորհ, գաղափար, հաւատք) արտայայտութիւն բացառապէս, օր. Րաֆֆին։

Ահա առաջին կէտին պատասխանը։

Քննադատութիւնը գրական սեռ մըն է, այնքան անկախ ու ինքնաբաւ, որքան վէպը կամ բանաստեղծութիւնը։ Անիկա ունի այն յարաբերութիւնը իր նիւթին հետ (գրական որ եւ է երկ կամ անձ, իբրեւ քննութեան առարկայ կամ ստեղծումի առիթ) որքան վէպը կամ բանաստեղծութիւնը ունին ներկայացուած կեանքին կամ բնութեան հետ։

Քննադատութիւնը ըլլալով՝ գրականութեան մէկ անկախ եւ ինքնուրոյն ճիւղը, ինչպէս վէպը, թատերգութիւնը, բանաստեղծութիւնը եւայլն, չենք կրնար՝

Նզի՝ ուրանալ,

Ու յետոյ՝ չենք կրնար զայն բաղդատել, ամբողջին զիջիլ՝ ինչպէս չենք զիջիր անոր գրական միւս ճիւղերը։

Չենք կրնար՝ մանաւանդ որեւէ գեղարուեստական գործի մը ժամանակից բաղդատութեան, որ կրնայ պատրաստ չըլլալ զայն ըմբռնելու կամ ճաշակելու։

Առանց բաղդատութեան կամ ժողովուրդի գրականութիւն չըլլար, կասկած չկայ, բայց աս ըսել չէ թէ ա՛ն պիտի ըլլայ միակ եւ մանաւանդ գերագոյն դատաւորը։

ՀԱՅԱԳԷՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

«Հանդէս Ամսօրեայ»ը կը ծանուցանէ մահը ծանօթ հայագէտ փրոֆ. Օրմօն Վեբերի, ուսուցչապետ Գրայբուրգի համալսարանին։

Ունի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ հայ հին մատենագիրներու եւ մանաւորապէս հայ եկեղեցիին մասին։ Մեծ ծառայութիւն մատուցած է հայ լեզուն օտարներու ծանօթացնելու գործին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայիս 25. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալոն Իսփանեալի մէջ տեղի ունեցաւ Եոզկատի եւ շրջ. Հայրենակցական Միութեան անդրանիկ երեկոյթը, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան։

Գ. Ա. Դաշնակեան ներկաներուն մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, հակիրճ բառերով պարզեց Միութեան առաջադրած նպատակները, շեշտելով «վառ պահել հայրենի աւանդութիւնները, ուժ տալ նոր սերունդի զարգացման, ու պայքարիլ անոր այլասերման սպառնացող վտանգներուն դէմ»։ Ցետոյ Միութեան կոչ ըրաւ Եոզկատի եւ շրջանի հայրենակիցներուն։

Եղան արտասանութիւններ ու երգեր, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով։ Դիրասան Մ. Գաբրիէլեան իր անեկդոտներով, Գ. Ց. Թորոսեան եւ Քէչէճեան իրենց ֆանթեզիներով հանդէսին մասնաւոր փայլ տուին։ Ցեղի ունեցաւ վիճակահանութիւնը, որմէ յետոյ աճուրդի գրուեցաւ Եոզկատի շրջանէն Բումտիկին գիւղի Արթէն-պաշ քէչիչեան (Դարաւ-Ճէնճելեճ) անուն հերոսի մեծադիր նկարը, որ բարձրացաւ 660 ֆր.ի, ձեռքով Գ. Մ. Աշըգըզօղարեանի վրայ։

Ամենէն վերջ ներկայացուեցան երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ՝ «Վարձուած սենեակը» եւ «Ջավալլըն», մասնակցութեամբ Գ. Մ. Գաբրիէլեանի։

Ժողովուրդը գրուեցաւ լաւ տպաւորութեան տակ։

Ա. Գարաեան

ՅԱՆԵԼ՝ ՀՆՉԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՊՈԼԻՍ 27 Մայիս.— Պալաքեան եպս. վերջապէս շաբաթ իրիկուն Պոլէն հասաւ, գաղութիս կազմակերպման գործերը կարգադրելու համար։ Կիրակի առաւօտ քաղաքապետարանի սրահին մէջ պատարագ մատուցանելով, քարոզով մը շեշտեց կրթական գործին անհրաժեշտութիւնը։

Կէսօրէ վերջ կատարուեցաւ ընտրութիւնը մասնակի հոգաբարձութեան, 25 ֆր. ազգային տուրքի վճարումով։ 21 հայրենակիցներէն ընտրուեցան. — Գ. Գ. Գէորգ Միրաքեան, պետրոս Թայեան, Խաչատուր Աւետիսեան, Միքայէլ Պարսամեան եւ Պաղտասար Ցակոբեան (իբրեւ Վարչութիւն)։

Ուրախալի է որ ներկայ կազմին անդամները իրար հասկցող հայրենակիցներ են եւ մեծ մասով անկուսակցականներ։ Կը մնայ ձեռք ձեռքի աշխատիլ, վստահ ըլլալով որ այս գործին շուրջ պիտի բոլորուի գաղութիս մեծ մասը, նոյն թական թէ բարոյական օժանդակութեամբ։

Գործարանատէր Գ. Րիկալ (M. Rigal) շէնքէն զատ խոստացած է ամսական որոշ գումարով մասնակցիլ դպրոցական ծախքերուն։

Երբ գործը մինչեւ հոս հասած է, կը մնայ պատրաստ հողը հերկել ու ցանել, որպէսզի հունձքը ըլլայ արդիւնաւոր. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍՈՒՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Երեւան»ի մայիս 29ի թիւին մէջ մի սխ գրած է թէ Եոզկատի Հայրենակցական Միութեան կեսարիոյ որբերուն ի նպաստ կազմակերպած հանդէսին մէջ, «կոիւ մը ծայր կուտայ, տղերքները կը կուին «քաշ, քաշ»՝ գաւազանով, զանակով...»։

Իրողութիւնն այն է որ «Մեր Հայրենիք» երգուած ատեն, այլասերած հայ մը ոտքի չէր ելեր եւ եա, չէզոք երիտասարդ մը, խորապէս վիրաւորուած, զարկի անոր գլխուն, յարգանքի հրաւիրելու համար զայն։ Մարդը ոտքի ելաւ։ Անկէ զուրս ինչ որ կը պատմեն, բոլորովին սուտ է, եւ միաքերը գրգռելու սահմանուած։

Ցովթ. Չալըքեան

ԽՄԲ.— Նամակագիրը այն երիտասարդն է որ 35 տոլար յատկացուցած էր որբերու փրկութեան։

Այս նամակը մեզի յանձնուած էր քանի մը օր առաջ, եւ ուզեցինք զանց առնել։ Երեւանի մունետիկը իր Մայիս 31ի թիւին մէջ ալ կրկնած ըլլալով նոյն սուտը, տեղ կուտանք այս երկտողին։ Իսկ իրենց «պտըտան»ներուն պատասխանը կը ստանան առանձին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

— 21 —

Ժիչ վերջ կրկին եկաւ իրենց առջեւ ցցուիլ Ժանի հասակը. այս անգամ դժգոհութիւն կար դէմքին վրայ. մէկ ձեռքը կը բռնէր քարայծի մը դեղին մորթը, իսկ միւսին մէջ փետրաւէլը միշտ կը դողար.

— Մատամ Ժանն, Մատամ Ժանն, ան չկա՛յ, ան ինչ խօսքի բռնեցիք և հիմա ան չկա՛յ, պզտի՞կ է, ան քալե՞ր է... mais ouit la tortue, ça marche!

Ինչ որ պահանջեց Փիէռ գնեցին. գետեղանոր լոյսեր, լուսարձակներ, փախեցին ցուցակները, tondերը, պատերուն վրայէն մոտեր ածիլուեցան, բարձրացան քղանցքներ ճանկանը հոս ալ իր բոյրովը տիրապետեց։ Ամբիւս առաջուան պէս զուրս գործ տալ պիտի առնպուէին, քանի որ Փիէռ պիտի ըսէր թէ ոչթուշը ընել և թէ լուսանկարել։ Միայն նոր եկած չափահաս որբ մը գտաւ, ու ծիր, տպաւորութեան ու մութ սենեակի աշխատութիւններու համար։ Սկսան

Մատամ Ժանն նոր սէր մըն էր տուած խաղին, Ալ առաջուան պէս շաբաթը երկու անգամ որ կուգար, այլ ամէն առաւօտ տանին կը, ծաղիկի իր անխուսափելի փունջովը։ Գեղեցկուհայ մը գնեց որպէսզի առեւտրական թղթերը անով զրէ և այդ առթիւ նամականի ալ առաւ։ Անհրաժեշտ տեսաւ իր վերարկուներու համար մասնաւոր տեղ մը շինել տալ ու կարեց ծաղկամաններ։ Օր մը մասնաւորապէս մինչեւ Կալըրի Լաֆայէթ գնաց իր ձեռքով ընտրելու համար Կոստանի նոր գիրկը ու վերադարձին ըսաւ. «Tu comprends

— 22 —

mon vieux» ալ ասկէ վերջ ամէն օր պիտի ածիլուիս, ամէ՛ն օր»։ Իրաւունք ունէր. խանութին յաճախորդները փոխուած էին։ Լէօքիտ մոռցաւ խոստումը յարգել։ Այդ մարդը չէս գիտեր ինչպէս առիթը ունեցած է այդքան ծանօթութիւն հաստատելու, այդքան յարաբերութիւն ստեղծելու, այդքան տեղ մտնել ելլելու։ Ինք է որ յաջողեցուց քանի մը պայմանագրութիւններ թատրոններու հետ ու Փիէռի համար «մերկ օրերը» վերսկսան։

Կիսաշխարհիկ կիներու ամբողջ լեգէոն մը կայ, անոնք, ուծայնամիտ որ էն նորելուկ լուսանկարիչին կը վազէ ամէն անգամ որ փոխէ սիրահարը, ներքնաշապիկը, իր կամ իր շնիկին մազայարդարումը, ամէն անգամ որ մոռցուած հօրաքոյր մը մեռնի կամ խիստ զէշ օդ ընէ, ամէն անգամ որ գաղտնի ժամադրութիւն ունենայ։ Ձայնագիրը սկսաւ իր խօլական արշաւին, Ամերիկան հոս ալ իր յիմարութիւնները թափեց և Կոստանը աւելի ու աւելի կարմրեցաւ, կապուտեցաւ, մանաւանդ «ֆայվ օքլոք»ին համար, քանի քանի անգամներ բոռթօյի գաւաթները կոտրեց և,աննախընթաց պարագայ, փետրաւէլը գրուած տեղը մոռցաւ։

Ժանն խիստ գոհ էր. յուսացածէն աւելի էր եղած. ամբողջ օրը կը վազվզէր. Փիէռ պոռալ-իր հագուստներով զբաղելու իսկ առեն չունէր շատ անգամ. այդ պատճառաւ է որ մէկ տարուան մէջ ստիպուեցաւ վեց կարուհի փոխել։

Փիէռ սկսաւ կամաց կամաց ճանչնալ շուրջիններուն։ Այսպէս է որ տեղեկացաւ խանութին բարեկամներէն թէ Ժա՛ն՝ը իրականին մէջ բնաւ

— 23 —

մատամ չէր, քանի որ երբեք չէր ամուսնացած։ Բայց երկար ատենէ ի վեր Լէօքիտին հետ ըլլալուն, աւելի պատշաճ կը նկատէր ինքզինքը այդպէս կոչել։ Տասնըութ տարեկանին ճանչցած էր զայն և հետաւեա աղջիկ՝ միշտ կարելին ըրած էր դրամ խնայելու, մինչեւ խանութ մը գնելը։ Որով ալ է իրաւունք չունէր այդ խանութին մէջ Լէօքիտս։ Թէ այս մարդը ո՞վ էր, Փիէռ պէտք եղածին պէս չէր կրցած հասկնալ։ Գիտէր թէ նախապէս շրջուն լուսանկարիչ եղած էր և հիմա վրան բաց թերթ մը կը հրատարակէր, լեցուն մերկութեան պատկերներով որուն կ՚աշխատակցէին շատ մը ծածկանուններ. գիտէր թէ... սակայն այդ ծանօթութիւնները իրեն գոհացում չէին տուած։ Ինք այն հաւատքը ունէր որ այս մարդը պղտոր գործեր կը տեսնայ և թէ... Բայց Փիէռ կը նախընտրէր Ժաննին հետ պարել ձայնագրի նոր սկաւառակները փորձելու պատրուակով, զայն սեղմել բազուկներուն մէջ ուժով, ուժով, պլուխը ծռել անոր ծոծրակին, բոյրը ծծելու համար անազմուկ ու յետոյ երթալ, բօսթօյով քիչ մը տաքցած նստիլ քով քովի, ծունկ ծունկի։ Օրուան պարտաւորութիւններէն ազատած՝ երեկոյի այդ պահերը լաւագոյններն էին, երբոր երկուքն ալ իրարու դէմ կը վերստանային իրենց մտերիմ շեշտը, կը սկսէին խօսիլ, խնդալ, կատակել, կնոջ բերանը կրկին կը ստանար իր այն աղուոր, անկեղծ ժպիտը, իր գեղեցիկ ծուռծնօտը, մէկէն լըջանալով երբոր կ՚ըսէր — Tu sais, Pierrot ?» Քանի անգամներ պատահեցաւ որ այդպէս սկսուած նախադասութիւն մը թերաւարտ մնաց, երբոր Ժանն ակնարկը բարձրացուցած ատեն կը

— 24 —

կը հանդիպէր երիտասարդի բացուած աչքերուն, կը հասկնար, ինքզինքը կը ձգէր վայրկեան մը անոնց մէջ, յետոյ շուտով հեռանալու համար։ Այդպէս է որ...

Եւ ահա այսօր ալ մէկէն, Փիէռ կը մեկնէր։

3

Զուարթութիւնը շուտով կորսուեցաւ։ Խիստ կարճ պահ մը տեւած էր միայն, պատճառ ըլլալով որ քայլերը ակամայ արագացնէ, երբ մեկներ էր ճաշարանէն։ Իրաւ ալ նախ պէտք էր խնդալ այդ պզտիկ կատակերգութեան վրայ։ Սմսեղուկի մը երեւոյթը չէ՞ր ստացած ամենայն պզարիւնութեամբ յայտարարելով թէ ալ չէր ուզեր գալ աշխատիլ, որովհետեւ կը սիրէր զայն։ Օ՛, ինչպէ՛ս խնդացած էր. կատակ կարծեց, չէ՛. բայց շուտով լրջացաւ. ուզեց կրկին համոզել, անգամ մը եւս ըսել ինչ որ ինք շատ լաւ գիտէր երկար ատենէ ի վեր, յետոյ կարմրեցաւ, բարկացաւ, որքան աղուորցաւ Հայպա ի՜նչ. անճրկեր էր, ձախաւեր ու անփորձ ուսանողի մը երեւոյթն էր ստացեր, խօսքերը կորսուեր էին, նախադասութիւնը չէր կըրցած պէտք եղածին պէս աւարտել, մէկ խօսքը քանի մը անգամներ կրկներ էր, մինչեւ փրկարար ընդմիջումը հեռաձայնին։ Որո՞ւ հոգ. ինք այդպէս էր, բոլորովին անկարող բեմադրութիւն մը պատրաստելու այդ կարգի յայտարարութեան մը համար։ Պէտք էր ըսել, եւ ըսաւ, կրցաւ ինքզինքը հասկցնել. հոգ չէ թէ ոչ լաւագոյն ձեւով։ Այն խորունկ համոզումը ունէր ինք թէ բոլորովին աւելորդ բան է կնոջ մը սիրային յայտարարութիւն ընելը։

SALLE PLEYEL
252 FBG. ST. HONORÉ

9 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հայերէն եւ ֆրանսերէն վերտառութեամբ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՖԻԼՄԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
ՈՉ ՈՔԻ ՏՈՄՍԱԿ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ

Կանխաւ կարելի է ստանալ ստանալ ARMENA FILM-ի տնօրէնութենէն,
53 FBG. MONTMARTRE Հեռաձայն՝ TRUDAINE 47-13

ՍԻՆՖՈՆԻԿ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԳԻՆԵՐԸ՝ 15 ՖՐԱՆՔԷՆ 50 ՖՐԱՆՔ

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ
Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, 13 Rue d'Issy, Billancourt
կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին 128 Rue Etienne Dolet
կը խօսին՝ ընկերներ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ
Այսօր կիր. ժամը 2ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆ (կայարանին գիմաց)
կը խօսի՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱՏԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ին
ALBERT Ier ԹԱՏՐՈՆԸ 64 RUE DU ROCHER
Միրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
(Այս եղանակին մէջ վերջին անգամ ըլլալով)
կը ներկայացնէ՝ ՏՐԻԼԲԻ
ԳԻՆԵՐԸ՝ Օթեակ 200—250, Թիկնաթոռներ 10էն մինչեւ 40 Ֆր.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ
Salle de la Municipalité-ի սրահին մէջ, Rue des Halles
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

8 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)
Կազմակերպուած Պ. ԱՐՇԱԿ ՓԻՆՏԻՄԱԼՃԵԱՆԻ կողմէ
Նուագախումբ եւ ճաշ-պանում Արեւելեան նուագախումբ Պ. Պ. (Մկրտիչ, Նազիպ, Բարսեղեան, Յովսէփ եւ Արթաքի Սկիւտարցի), Նազար հանըմ, (արեւելեան պարեր)։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Կը խնդրուի տեղամասերը նախապէս վարձել։ Տոմսեր հոս։ «ANI» 67 Rue Monsieur le Prince, Paris (6), Հայկ. նպարավաճառներու մօտ՝ 26 Rue de Trévise, Cadet, 54 Rue Piat, Belleville, 28 Rue Lesage, Belleville։
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Օրը. Զարուհի Զաւէն, Արաբսի Հայկանուշ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Փափազեան եւ զաւակունք (Լիոն), Ազնաւուրեան, Թէրզեան, Բարսեղեան, Գայիպեան ընտանիքները կը ծանուցանեն դառնակսկիծ մահը՝

Տ. ԱՐՍՈՒՂԻՄ Փ. ՆԵ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

իրենց հօր եւ ազգականին որ վախճանեցաւ 31 Մայիս, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 2ին իր բնակարանին մէջ 221 Rue de Tolbiac։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 12ին Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Թանթէնի գերեզմանատունը։
Ծանօթ.— Մասնաւոր մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ք. Թէլլալեան եւ զաւակները, Պ. Գ. Թէլլալեան (Գրիմթեա), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելւոյ որդւոյն, եղբօր եւ եղբօրորդւոյն

ԱՐՓԻՆ ՊԵՏՆԱՐ ԹԷԼԼԱԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Մայիս 22ին 22 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 24ին հայ եւ օտար բազմաթիւ բարեկամներու ներկայութեամբ։

Տ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԽՆԱՄՈՒԹԻՒ ԱՆԽԱՅՏԱՆՔ
Զեղչեալ գին
1 Rue Pleyel, Մէթրօ Charenton, Փարիզ (12)

Տր. գաղտ. գիտուն. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կանուխէն կը գուշակէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիրակի ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Երէ. 60 rue Pigalle, Paris.

ՃԱՇԵՑԷՔ ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷՔ
BOULANT
ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Հետեւեալ լափաւոր գիներով
12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel
16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre
18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines
EMPIRE, Մէթրօ-Հոլ. 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 r. Rivoli, Մէթ. Շաթէլէ։ Արմատ եւ նոր մեթոտով վարժանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկսիտ, էլեկտրիք.) եւ վարակի։ Մասն. լաբորատ. Թեքնեք. Աքսպրէս եւ արագ. Խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12.

Կուզուին երկու աշակերտներ, 15-17 տարեկան, լուսանկարչութիւն սորվելու համար, ներկայացուած իրենց ծնողքին կողմէ։ Դիմել Յաքօ ՖԷԻՐԻՍ, 37 Rue Poissonnière, Paris (2e). Tél. Louvre 69-83։

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՌՈՒԽԻՆՔ ֆոնոկրաֆներ եւ յայտնի արուեստագէտներու փլաքները՝ Հայերէն, Թուրքերէն, Քուրդերէն, Հրէերէն, Արաբերէն, Պարսկերէն, Ալժերիական, Թունուզական եւ Մարոքեան։ Փխոց ներկայացուցիչը՝ Յարութիւն յիշել՝ Jos. de Padova, 117 Passage du Caire, Paris (2e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՏՕՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
17 Rue Lamartine, PARIS (9e)
Tél. Trudaine 92—47, Մէթրօ՝ Cadet, Nord Sud, N.D. de Lorette
Ամէն օր 14—19 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12 և ժամադրութեամբ

Տօքթ. ՍԵԹԵԱՆ պատիւ ունի ծանուցանելու իր յաճախորդներուն թէ իր բժշկական գարմանատունը կը գտնուէր 20 Rue Fauvet եւ 38 Ave. St-Ouen, փոխադրուած է 63 Rue Damremont, PARIS (18e).
Հեռաձայն Marcadet 03-64 Nord Sud: Lamarck
Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷԻՍ
ԴԵՐՁԱԿ Ս. ԿԻԼԻՊՈԼԵԱՆ
3 Rue Montholon, PARIS (9e) Métro: Poissonnière

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

39 Bld. de Strasbourg, Մէթրօ՝ CHATEAU D'EAU
կառ տր Լ'Էսթի մօտ, Հեռ. PROVENCE 69-38
ՑՈՒՑԱՅԻՆ, ՋՂԱՅԻՆ, ԱՂԻՐԱԶՂԱՅԻՆ (սիֆիլիս)
ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Դարմանումը ելեկտրականութեան առաջին իսկ փորձերով (ծիածէրմի, անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով, հօծ ջրէքանս, կալվանօ-ֆարատիք).
Դարմանում գաղտնի հիւանդութեանց եւ անկարողութեան, շնորհիւ շիճապատուաստի եւ հիւթաբուժութեան։
ԱՐԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ
Հիւանդ կ'ընդունի ժամը 10—12 եւ 3—7

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Տէր եւ Տնօրէն՝ **ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ**
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61
Բաց է ամէն օր, ուր լաւ մը մասնագէտ բժիշկներ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ։ Ակչի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6, Թթի, կոկորդի եւ ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՒ ԳԱՐԵՋՐԱՏՈՒՆ
MAISON PANDELI
Վարիչ-Տնօրէն Պ. ՄԿՐՏԻՉ (քէմանի)
2 Rue Boutebrie, Մէթրօ՝ St. Michel
Հեռ. Օտէոն 33—65
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ
ՕՂԻ աղանդերով միասին մէկ գաւաթը 2 ֆրանք։
Ամէն իրիկուն արեւելեան նուագ եւ պար։ Անթերի սպասարկութիւն։ Արեւելքի սիրահարներու միակ հաւաքատեղին։

ԲՈՒԺԱՆՔ (Գ. տարի)
եւ
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ (Բ. տարի)
Առողջապահական եւ գիտական ամսաթերթեր (միակը իրենց տեսակին մէջ)
ՉՐԻ Մէկ օրինակ ստանալու համար անմիջապէս հասցէդ զրկէ
Revue POUJANK-ի 126 Fb. St. Denis, Paris (Xe)
M. DERSAHAKIAN-ի 16 Rue Lamorinière, Anvers (Belgique)

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
36, Rue de Bellefond, 36
PARIS (9e)
Մէթրօ՝ Poissonnière
Tél. Trudaine 88-77

Ծախու են Մշակելի հողեր, Հոլբէրէ Château-Lambert-ի, St. Jérome-ի և Haute Lorette-ի թաղամասերուն մէջ։ Վճարման դիւրութիւններ։ Դիմել՝ Պ. Սամիկոնեանի, 2a Bld. de la Paix, Բ. յարկ, Մարսէյլ։

WAGRAM AUTO
Կ'ապահովէ արտօնագրի առաւելագոյն երկու հարիւր ֆրանքով։
63 Av. de Wagram Մէթ. Ternes
73 Av. Gde. Armée » Maillot
149bisBd. Villette, Aubervilliers

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ Թամբի գործարանի մէջ աշխատելու համար։ Պայմաններու մասին գրել՝ M. Brottier, Boutet et Cie. La Croix (Indre et Loire).

ՏՕՔԹ. Ա. ՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՐՏԻ ԹՈՐԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Մասնաւոր յարկաբաժին՝ մորթային եւ վեներական ախտերու դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով, Ցօղացաւ, Զղացաւ (Sciatique), Նեվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրախտ (Rachitisme) եւայլն։
16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. Հեռ. Provence 73-67
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7, ԿԻՐԱԿԻ 9—12

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ
Թ. ՈՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ
Ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու
ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ
66, Rue d'Hauteville, Tél. Prov. 67-07 Métro, Poissonnière

ՏՕՔԹ. ՏԻՐԱՑ

Վկայեալ Փարիզի Բժշկական Ֆաքիւլթէէն, (Licencié ès Sciences)
Նախկին Interne փարիզի Hôpital des Enfants Malades-ի եւ մասնագէտ մանկանց եւ ներքին հիւանդութեանց
24, Rue des Grands Augustins, Paris (6e) Place St. Michel
Հիւանդ կ'ընդունի Գշ. Եշ. Ուր. եւ Շբ. օրերը ժամը 1էն 4
Ուրիշ ատեն մասնաւոր ժամադրութեամբ
Métro St. Michel եւ Odéon Tél. Danton 60 46

Եթէ կ'ուզես ունենալ միշտ յաւէր եւ վճարել միանգամայն աժան. գիմէ՝
24, Rue St. Lazare, PARIS (9e)
ՃԷՆԱՋԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ԵԱՆ
Արեւելեան ուտեստեղէններու մթերանոցը։

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Նախկ. Բժշկապետ Թիֆլիզի Կ. Խաչի Հիւանդանոցներուն
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻՋԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
42 Rue des Acacias, PARIS (17e) Մէթրօ՝ Etoile
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ
իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԵՒ ՈՍԿԵՐԻՉ
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Նախկին Պոլսոյ ՕՄԵԳԱ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ
29 Rue Mathis, փարիզ, Մէթրօ՝ Crimée,
R. C. Seine 248, 459 Հեռ. Nord 53 82
Նորոգութիւն՝ ժամացոյցներու եւ ոսկեղէն առարկաներու։ Ճոխ մթերք՝ Զենիթ, Լոնժին, Էլէքթրիք, Օմէկա, Լիփ, Ռոսկոֆ ժամացոյցներու, Ֆարիժեան Ուէսթմինսթրներու, ակնոցներու, ոսկեղէն եւ արծաթեղէն ամէն տեսակ առարկաներու։

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Վարձու է գեղեցիկ խանութ մը յետնամասով եւ բնակութեան յարմար մեծ սենեակով մը։ Խանութը կը տրուի դերձակութեան, պերճանքի առարկաներու առեւտուրի, քոսմէթիքի եւ նման վաճառականութեան։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ շարժիչ ուժ։ 8 տարուան պայման, տարեկան վարձք 6000 ֆր. եւ խաւարային պայմանաժամկէտներու համար գիմել՝ 13 Rue St. Gilles փարիզ։ Խանութը այցելելու համար նախապէս ժամադրութիւն, Turbigo 83-95։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ EXCLUSIVE
ՀԱՅԵՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐՈՒ ԳԻՆ 18 Ֆր.
Գեղեցիկ ծանօթ հայ նուագածուներու
Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
28 Rue Lesage, PARIS (20e)
Métro Belleville Tél. Ménil. 61-57

Ճոխ մթերք թէ նախկին եւ թէ ամենավերջին նորաձեւութիւններու. Ֆոնոկրաֆներու, ջութակներու, մանտոլիններու, քամանչաներու, նուագներու եւ նուագածուներու երգիչներու, եւայլն։ Հայերէն եւ թրքերէն թէ գին չունի ձեզի երգեր եւ թէ քանի տարի։ Տարուած ցուցակը մի հատ եւ։ Խնդրեցէք նաեւ, բարդամիթ լաւ կրամոֆոններ եւ արեւելեան նուագներու գիներով։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ 1929

4 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 973 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Քանի մը ամիս առաջ գրեցինք թէ Միջագետքի կառավարութիւնը հողեր տրամադրած է Մուսուլի շրջանին մէջ, գաղթականներու տեղաւորման համար։

Նորագոյն տեղեկութիւններու համաձայն, տրամադրուած հողերն են,— Մուսուլէն Զախօ ճամբուն վրայ, Սլիվանի կոչուած գաւառակի 11 գիւղերը, ինչպէս եւ Էսքի Մուսուլէն վերին Զորմմար գաւառակի հինգ գիւղերը, որոնք պարբերաբար պիտի յանձնուին գաղթականներուն։

Այս հողերը բոլորն ալ պետական են եւ երեք տարի պայմանաժամով պիտի յանձնուին գաղթականներուն, յառաջիկային նորոգելու պայմանով։ Կառավարութենէն ո՛ր եւ է նիւթական օժանդակութեան յոյս չկայ։

Հազարաւորներ կ'ուզեն այս գիւղերը փոխադրուիլ, եթէ նիւթական աջակցութիւն գտնեն։ Բայց հարիւրին տասը հազիւ պիտի կրնայ տեղափոխուիլ ու տեղաւորուիլ իր սեփական միջոցներով։ Նահր-էլ-Օմարէն Մուսուլ փոխադրութեան, բնակարաններու շինութեան, հողագործական գործիքներու եւ մինչեւ հունձք ապրուստի համար մարդ գլուխ 150 (հարիւր յիսուն) րուփի պէտք է (մէկ րուփին մօտ 13 ֆրանք)։

Ուրեմն, ինչքան շատ գումար գտնուի, այնքան աւելի մարդ պիտի փրկուի Վասպուրականի մնացորդներէն, որոնք ցիրուցան կ'ապրին Նահր-էլ-Օմարի եւ ուրիշ կայաններու մէջ, վրաններու տակ եւ սեւ թշուառութեան մէջ։ Այս այն բազմութիւնն է որ 1918ին, կռուելով եւ նահանջելով հասաւ Միջագետք, եւ կիսուեցաւ տարիներու ընթացքին։ Հիւանդութեան ճարակ դարձան մանաւորապէս երախաները։ Քանի մը հազար հոգի ընդունուեցան Հայաստան, 1921-1925։ Իսկ այնուհետեւ բոլոր խոստումները մնացին թուղթի վրայ։ Մինչ 2-3000ի համար յոյս կար եւ գումարներ տրամադրուած էին, վերջին պահուն մերժուեցաւ «վիզա»ն, եւ կրկին յուսախաբութեան և անստուգութեան մատնուեցան հազարաւոր հալածականներ։

Ի հարկէ նախընտրելի էր որ վերջին փորձ մը կատարուէր, այս տարագիր բազմութիւնը Հայաստան փոխադրելու համար։ Այդպիսի յոյս չկայ, եւ Գաղթականներու Յանձնախումբը չ'ուզեր քարէ քար զարնելէ յետոյ, ահա գտեր է բանաւոր ելք մը, շնորհիւ Միջագետքի վար չներուն բարեացակամութեան։ Կը մնայ ձեռք-ձեռքի տալ եւ օգտուիլ այս պատեհութենէն, հողին եւ ջուրին կապելու համար այս թափառական բազմութիւնն ալ, ինչպէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի կայաններուն բնակչութիւնը։ Նուազագոյն չարիքներ են այս երկու ձեռնարկները, եւ փոխանակ հառաչանքներ արձակելու կամ շան-քարոզ կարդալու, պէտք է գործի կպչիլ եւ դիւրացնել տեղաւորումը։

Այստեղ ալ, նորէն ժողովրդային աջակցութիւնն է որ վճռական դեր պիտի կատարէ- Այո, միայն Գալուստ Կիւլպէնկեանը կրնար գլուխ հանել այս գործը։ Նոյնպէս Ա. Ղուկասօֆը, որ միլիոններու հետ կը խաղայ։ Եւ դեռ ուրիշներ։ Միլիոններու նոյն պատուանդանին վրայ կանգնած Հրեաներ կամ Յոյներ կատարած են այսպիսի գործեր, բայց մերինները կը նախընտրեն ոսկորներ նետել, կամ գոհանալ պատահական «ժամուց»ներով, որպէսզի չմոռցուի իրենց կապը՝ «Հայոց ազգին» հետ։

Պաղտատի Գաղթ. Յանձնախումբը շատ քիչ դրամ ունի, այս գործին համար, եւ յոյսը դրած է հանրային աջակցութեան վրայ։ Եւ ամէնէն առաջ՝ Վասպուրականի բախտաւոր հայրենակիցներուն վրայ։

Այս տողերը գրած ատեն, ստացանք «Հայրենիք»ի Մայիս 22ի թիւը, ուր կը կարդանք ընդհանուր կոչ մը, ուղղուած՝ «համայն Ամերիկահայութեան»։

Արդէն իսկ, Տիթրոյիթի մէջ կազմուած է Յանձնախումբ մը՝ «Միջագետքի հայ գաղթականութեան տեղաւորման համար» և ձեռնարկած՝ հանգանակութեան, որուն առաջին գումարը, 1500 տոլար, տրամադրած է Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը։

Ուրախութեամբ արձանագրելով այս ձեռնարկը, վստահ ենք թէ գործին լրջութեան համապատասխան արդիւնքի մը պիտի յանգի ան։ Փաստ է որ Ամերիկայի Հայր. Միութիւնները կրցան խոշոր գումարներ ճարել, գիւղեր եւ աւաններ շինելու համար Հայաստանի մէջ։ Մալաթիոյ, Խրբերդի, Արաբկիրի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի Հայրենակցականները 30 հազարէն մինչեւ 100 հազար տոլարի յանձնառութեան տակ մտան եւ խանդավառութեամբ յառաջ կը տանին իրենց աշխատանքը։ Մուսուլը Հայաստան չէ, բայց սահմանակից է պատմական Վասպուրականին։ Եւ յետոյ, թանկագին համրանք մը պիտի փրկուի վաղուան համար, եւ մանրամասնութիւնները չեն կրնար ազդել գործին վրայ, մանաւանդ որ, պատասխանատուն Նահր-էլ-Օմարի գաղթականութիւնը չէ, եթէ իր քրտինքը փոխանակ հայրենիքին մէջ թափելու, կը ստիպուի թափել օտար այլ հայրենակալ հողի մը վրայ։

Այս գործին մէջ որոշ բաժին մը կրնայ ստանձնել, նաեւ, Բարեգործականը, որ նախապէս գումար մը տրամադրած էր այս նոյն գաղթականներուն Հայաստան փոխադրութեան համար։ Նոյնպէս՝ Ամերիկայի Կարմիր Խաչը, որ արդէն 3000 տոլար գրկած է, միեւնոյն նպատակով։

Բայց արդար չէ ամբողջ բեռը ձգել Ամերիկայի վրայ։ Ֆրանսայի, Եգիպտոսի եւ ուրիշ բախտաւոր գաղութներու Վասպուրականցիները անշուշտ արժանապատուութեան խնդիր պիտի դարձնեն ուժ տալ Մուսուլի ձեռնարկին, իրենց Հայր. Միութիւններով եւ ուրիշ միջոցներով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԽԱԿԱՄ ԵՒ ՄԽԱՋԱՅՆ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը գրեց կ'ըսէ (19 մայիս).

— «Վերջին տարիներուն, ազգային քաղաքական խնդիրներու մասին դաշնակցական թերթերը իրարմէ տարբեր եւ երբեմն իրարու հակասող կարծիքներ յայտնեցին, չփոթութեան մատնելով գաղթահայ հանրային կարծիքը եւ դաշնակցական շարքերը։

Մինչեւ անգամ պատահեցաւ որ դաշնակցական թերթ մը հակաճառէ դաշնակցական թերթին լախտելով՝ կուսակցական կարգապահութիւնը։

Մենք ալ գործեցինք այդ սխալը։

Արդարանալի պատճառներ կային անշուշտ մինչեւ երէկ։ Բայց մայիս մէկէն սկսեալ, այլեւս ներելի պէտք չէ ըլլան սայթաքումները ու խարխափումները, ինչ պատճառի հետեւանք ալ ըլլան անոնք։

Եթէ դաշնակցական թերթ մը, կուսակցական քաղաքականութիւնը տարբեր կերպով բացատրէ, զայն մեկնելով առաւելապէս իր հայեցողութեան համաձայն, զայն կարգի բերելու պարտականութիւնը ուրիշ դաշնակցական թերթի չի վերաբերիր։ Կուսակցական խորհուրդը լաւագոյն միջոցն է շեղումներու առաջքը առնելու համար։

Մայիս մէկէն յետոյ— թէ ինչո՞ւ մայիս մէկէն յետոյ), մեր ընկերները գիտեն ատիկա — ներելի ու թոյլատրելի չէ որ դաշնակցական մամուլը աններդաշնակ երգեր մրմնջէ։

Կուսակցութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը գծուած է շատ յստակ եւ հասկնալի՝ բոլորին համար։ Իւրաքանչիւր դաշնակցական մտաւորական պարտաւոր է ներշնչուիլ այդ քաղաքականութենէն եւ մեկնաբանել զայն, համաձայն կուսակցական սկզբունքներուն եւ որոշումներուն։

Իսկ անոնք որ՝ կը կարծեն թէ սխալ է այդ քաղաքականութիւնը կամ անգործնական անոր ոգին՝ պարտաւոր են լռել եւ կամ Դաշնակցութենէն հեռանալէ յետոյ՝ ոչ-դաշնակցական թերթերու մէջ յայտնել իրենց տեսակէտները»։

ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆՈՎ

Ակշամ կը գրէ.— Կրթական գործավարութիւնը կարգ մը հիմնական քննութիւններ կատարած է փոքրամասնութեանց վարժարաններու մասին եւ որոշումներ տուած։ Այս որոշումներուն համաձայն, իւրաքանչիւր փոքրամասնութեան մայրենի լեզուն իբր լեզու միայն պիտի դասաւանդուի իր վարժարանին մէջ. միւս բոլոր դասերը բոլորովին Թուրքերէնով պիտի տրուին։ Այսպէս, ապահովուած պիտի ըլլայ որ փոքրամասնութիւնները, որոնք Թուրք հպատակներ են, Թուրք լեզուն աւելի լաւ սորվին։

Այս նոր որոշումը գործադրութեան պիտի դրուի սեպտեմբերէն սկսեալ։ Ուրիշ բազմաթիւ երկիրներու մէջ, որոնց կարգին Ռումանիան, փոքրամասնութիւնները իրենց մայրենի լեզուն իբր լեզուի դաս միայն կ'աւանդեն։

⁂ Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, փոքրամասնութեանց նախակրթարաններու կարգերը հինգի պիտի ցեղչուին եւ վեց կարգով ոչ մէկ նախակրթարան պիտի մնայ։ Ասկէ զատ, նոյն դպրոցներու մէջ օրական 5 պահ միայն դաս պիտի տրուի, Թուրք դպրոցներու մէջ եղածին պէս։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան» իր 3 յունիսի թիւով հաստատելէ յետոյ թէ սկզբունքային համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքեւսուրիական սահմանավէճին մասին, կը գրէ թէ այս համաձայնութիւնը հիմնուած է զանիացի զօր. Էրնսթի նախագահութեամբ կազմուած յանձնաժողովի աշխատանքներուն վրայ, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխները կը ճշդէ երկու երկիրներուն համար գոհացուցիչ կերպով, բարի դրացնութեան ոգիով մը, կ'որոշէ նաեւ սահմանի պաշտպանութեան, երկաթուղիով երթեւեկի եւ թրանզիթի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ հպատակութիւնը ընդունողներու հարցերը եւն.։

«Թան» կը կրկնէ թէ այս առաջին քայլին շնորհիւ դիւրաւ պիտի կարգադրուին Փարիզի և Էնկիւրիի միջեւ առկախ բոլոր խնդիրները եւ պիտի կնքուի ֆրանքեւթուրք ընդհանուր բարեկամական դաշնագիր մը։ Եզրակացնելով, կիսապաշտօն թերթը կը գրէ.

«Էնկիւրիի մէջ գոյացած սկզբունքային համաձայնութիւնը կարեւոր թուական մը կը կազմէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ։ Ատիկա տեղի ունեցաւ համերաշխութեան եւ մերձեցումի այն ոգիով, որ յատկանիշն է Գ. Պրիանի խաղաղութեան քաղաքականութեան։ Էնկիւրիի մէջ Մ. Քէմալ փաշա անձամբ հետաքրքրուած է յաջողութիւնովը բանակցութեանց, որոնք լաւ արդիւնքի յանգեցան Թուրքիոյ արտաքին գործավարին եւ Ֆրանս. դեսպան Գ. տը Շամպրէնի շնորհիւ. Փարիզի Թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյ ալ օգտակար կերպով աջակցեցաւ անոնց։»

Պարսկաստանի ապստամբութեան շուրջ

Թեհրանէն նոր հեռագիր մը կ'ըսէ.—

Քաշկայի ցեղախումբին ապստամբութիւնը այնքան լուրջ երեւոյթ ստացած է որ պատերազմական նախարարութիւնը տրամադրելի բոլոր զինուորները կը ղրկէ այդ շրջանը։ Հազարաւոր ամերիկեան ինքնաշարժներ կ'օգտագործուին՝ Պարսկաստանի ամէն կողմերէն զինուոր հասցնելու համար։

Ապստամբ ցեղախումբը կը բաղկանայ 80,000 լաւ զինուած եւ վրանաբնակ ընտանիքներէ, որոնք կ'ապրին Պարսից ծոցի երկայնքին։ Ամառը, երբ եզերքի տաքը անտանելի կը դառնայ եւ արօտավայրերը կը չորնան, այս վաչկատուները կը գաղթեն Ֆարս նահանգը։

Քաշկայիներու գլխաւոր զբաղումն է մաքսանենգութիւնը —գլխաւորաբար զէնքի. ահա՛ թէ ինչո՛ւ լաւ զինուած են։ Բացի զէնքէ, եզերքի անպաշտպան կէտերէն ցամաք կը հանեն եւրոպական զանազան ապրանքներ, որոնք բարձր մաքսի ենթակայ են։ Նոյնպէս մաքսանենգութիւն կ'ընեն տեղական ափիոնի, որ պետական մենաշնորհ է։

Կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցները պատճառ դարձան շարժումին։ Ապստամբները քաղաքներու, գիւղերու և կարաւաններու վրայ յարձակելով կը կողոպտեն։ Րիզա Շահի բանակը զօրաւոր է եւ շուտով պիտի մարէ այս շարժումն ալ, ինչպէս նախորդները։

Թուրքեւյունական համաձայնութիւնը

Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները համաձայնութեամբ վերջացած են։ Համաձայնագիրը պատրաստուելու վրայ է, ստորագրուելու համար։

Դաշնագիրը հետեւեալ հիմերը պիտի պարունակէ.—

1. Թուրք եւ հելլէն հպատակներուն եւ երկու կողմի ոչ-փոխանակելիներուն գրաւուած կամ չգրաւուած բոլոր կալուածները նկատի առնելով, ամբողջական հաշուակցութիւն պիտի կատարուի։

2. Երբ համաձայնագիրը ի զօրու յայտարարուի, հելլէն կառավարութիւնը պիտի վերադարձնէ Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրքերուն բոլոր կալուածական իրաւունքները։ Այսպէս, եւ պիտի տրուին գրաւուած շէնքերն ու հողերը։ Կարգ մը թրքապատկան հողեր, որ Թուրքիայէն գացող յոյն գաղթականներուն տրուած էին նոր գիւղեր հիմնելու համար, հելլէն կառավարութեան կողմէ պիտի գնուին եւ Թուրքերուն պիտի յանձնուին։

3. Վեցերորդ մասնախումբը, որ Պոլսոյ Յոյներուն իրաւական կացութեամբը կը զբաղի, 7 ամիս պիտի շարունակէ իր գործը եւ վկայական պիտի տայ «էթապլի» եղող Յոյներուն։ Վկայականները, համաձայնագրին ստորագրութենէն յետոյ պիտի տրուին։

Փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովը 10 ամսուան մէջ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի։ Պիտի մնան միայն երկու դիւաններ, որոնցմէ մէկը հաշուեյարդարով պիտի զբաղի, իսկ միւսը՝ համաձայնագրին գործադրութեամբ։

Պելկրատի դատավարութիւնը

Սկուպչինայի ծանօթ սպանութեանց դատավարութիւնը կը շարունակուի Պելկրատի մէջ։ Զօրս պաշտպան փաստաբաններ ջանացին արդարացնել Գարատաղցի Նէյրտի Փունիսար Րաչիչը, որ սպանած էր երեք երեսփոխաններ, մէջն ըլլալով Ստեփան Րատիչը։ Փաստաբանները շեշտեցին թէ Գարատաղցին արիւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Շավիլէն բանւոր հայրենակից մը իր ողբացեալ տիկնոջ՝ Տիկ. Սիրանոյշ Ն. Նազգաշեանի (ծնեալ Ճնկըտրեան) մահուան Ա. Տարելիցին առթիւ փոխան հոգեհանգստի՝ 100

Նախորդ գումար ֆր. 7340

Ընդհ. գումար 7440

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

Կիրակի օր Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին խօսելով, ամէնէն առաջ յիշեց սուրիական վէճին նպաստաւոր եւ բարեկամական կարգադրութիւնը, որ լաւ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութեանց վրայ։ Աւելցուց թէ Յունաստանի հետ փոխանակութեան խնդրին լուծումն ալ նպաստաւոր ազդեցութիւն պիտի ունենայ Թուրքեւհելլէն յարաբերութիւններուն վրայ։

Գործավարը յայտնեց նաեւ թէ ուրբաթ օր իր եւ իտալական դեսպանին միջեւ կնքուած է համաձայնագիր մը, ճշդելու համար Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ ծովային սահմանը, համաձայն Լաքէյի Իրաւարար Ատեանի որոշման եւ Լօզանի դաշնագրի տրամադրութեանց։

Խօսելով Պարսկաստանի մասին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ըսաւ.

— Համաձայնութիւն մը գոյացաւ նաեւ Պարսկաստանի հետ՝ մեր հասարակաց սահմանագլուխները ճշդելու եղանակին մասին։ Որոշուեցաւ կազմել խառն յանձնաժողով մը, որ իր աշխատանքներուն պիտի ձեռնարկէ խիստ մօտ ատենէն։ Կը հետեւի թէ նոր Թուրքիոյ սահմանագլուխները իր բոլոր դրացիներուն հետ՝ գործնապէս եւ ամբողջովին ճշդուած են, եւ թէ այլեւս Թուրքիոյ եւ միւս կառավարութեանց միջեւ չկայ ոեւէ վէճ, որ արգելք ըլլայ դաշնագիրներու կնքումին։

ՁԵՒ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ֆրակայի օդանաւային կայանի պահակներէն մէկը մաքսի գրասենեակին մէջ գտաւ պայուսակ մը, որուն պարունակութիւնը կասկածելի թուեցաւ իրեն։ Պայուսակը բացուեցաւ պաշտօնեաներու ներկայութեան եւ տեսնուեցաւ որ կը պարունակէր Չեխոսլովաքիոյ պատերազմական նախարարութեան պատկանող խիստ գաղտնի վաւերաթուղթեր։

Քիչ յետոյ, Ֆրէգատէնէն մէկը հեռաձայնով հարցուց թէ պայուսակմը գտա՞ծ են մաքսատան մէջ։ Հաստատական պատասխանին վրայ, մարդը յայտնեց թէ իրիկունը պիտի գայ զայն առնելու։

Երկու գաղտնի ոստիկաններ դիրք բռնեցին գրասենեակին մէջ, ու գիշերը, երբ մարդը եկաւ, ձերբակալեցին զայն։ Լրտեսը եկած էր գերմանական մեծ ինքնաշարժով մը, որուն վարիչը ձերբակալուելէ յետոյ ազատ ձգուեցաւ։

Խորհրդաւոր ճամբորդը յայտնեց թէ պայուսակը իր մէկ բարեկամին կը պատկանի. սակայն չեխ պատերազմական նախարարութեան պաշտօնեաները ճանչցան այս չեխ սպայակոյտի հարիւրապետը, որ գաղտնի տեղեկութեանց գրասենեակին մէջ պաշտօնեայ էր եւ Գերմանիոյ հաշուոյն լրտեսութիւն կ'ընէր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՊԱԼԱՐՆԵՐԸ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ)

Երէկ միլլի շարժումը զօրաւոր էր, թէեւ արտաքնապէս ոչ այնքան հմայիչ, բայց ներքնապէս պատկառազդու։

Այսօր միլլի վարչաձեւը — հանրապետական կառավարութիւնը — արտաքնապէս փայլուն, բայց ներքնապէս տկար ու վտանգաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուի։ Ե՛ւ այդ՝ քանի մը գլխաւոր պատճառներով.— Մէկը, տնտեսականը, որու մասին խօսած էինք այս սիւնակներուն մէջ. իսկ միւսները քաղաքական — ներքին դժգոհութիւններ։ Անդրադառնալով միլլի շարժման այսօրուան յեղաշրջման եւ այդ առթիւ արտաքնապէս արձանագրուած փայլուն յաղթանակներուն, դայն կը գտնենք խիստ վտանգաւոր, քան տնտեսական սնանկութիւնը, որ կը սպառնայ խանգարել պետական մեքենան։

Այսօրուան կառավարութիւնը արտաքին հոգերէ աւելի ունի ներքին ցաւեր։ Այդ ներքին վէրքերն են որ օրէ օր կը հիւծեն արտաքնապէս առողջ կարծուած մարմինն — Թուրք հանրապետութեան — սիրտը։

Սվազի լիսէին մէջ, երբ Ազգային Ուխտի հիմը կը դրուի, Մ. Քէմալ Դուրանի անունով կոչ կ'ընէր իսլամութեան. փրկել գերի Խալիֆան, ազատել հայրենիքը, ուժ տալ կրօնքին, պաշտպանել Թուրք հարէմներու սրբութիւնը։ Ճիշդ ու ճիշդ իսլամական նոր մարգարէի մը պատգամներ։ Մատը վէրքին վրայ դրուած էր եւ ռազմավարութիւնը յաջող անցաւ, յաղթանակը ապահովուեցաւ։ Թուրք Քիւրտ, Լազ ու Չէրքէզ ձեռք ձեռքի տուած՝ փութացին — «կեավուրներու» դէմ եւ փրկեցին հայրենիքը։

Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։ Խալիֆան իր հետեւորդներով արտաքսուեցաւ երկրէն։ Մէտրէսէները փակուեցան, Դուրանը անարգուեցաւ, մզկիթները քանդուեցան, իսկ հարէմը պոռնկանոցի մը վերածուեցաւ։ Հանրային բարոյականը ջնջուեցաւ եւ իսլամութիւնը մահուան դատապարտուեցաւ։ Բայց որո՞ւ կողմէ, այդ բոլոր սրբութիւններուն անունով խօսող նոր «մարգարէ»ին հրամանով ու գործադրութեամբ։

Հարուածը տրուած, միլլի շարժումի ճակատը ճեղքուած և պետութեան ու ժողովուրդին մէջ լայն խրամատ մը բացուած էր։ Ի՞նչ միջոցներու դիմեց Թուրք կառավարութիւնը, դժգոհութիւնները կանխելու կամ ներքին խռովութիւնները արգիլելու համար։

Պարզ և կտրուկ.— «Սիւնկի» (սուին)։ Թնդանօթները գոռացին, կախաղաններ կանգնուեցան երկրին ամէն կողմերը, արտակարգ ատեաններ գործի լծուեցան եւ կախեցէ՛ք հայկենաւանները...։

Ու կախուեցան շարք-շարք, հարիւրներով...։

Վերջացա՞ւ ընդդիմութիւնը։ Ո՛չ։ Ան այսօր աւելի զօրաւոր ու վտանգաւոր է քան երէկ։ Թուրք սուինով թափուած Թուրքի արիւնը վրէժխնդրութեան բոցը կ'արծարծէ Թուրք ընդդիմադրութեան մէջ։ Եւ այսօր, հանրապետական Թուրքիան կը կը գտնուի երեք գլխաւոր թշնամիներու դիմաց, մէկը միւսէն լուրջ ու վտանգաւոր.

1.— Տնտեսական։

2.— Թուրք ընդդիմադրութիւն։

3.— Քիւրտերու արեան հատուցում։

Մուսթաֆա Քէմալ պիտի կրնա՞յ դիմագրաւել այս երեքներու ճնշումին, եթէ վաղը անոնց մէկը կամ միւսը փորձեն միանալ իրարու։

Դուցէ ժամանակը եւս դիմագրաւէ ու ճնշէ մէկը կամ միւսը, բայց ներքին դէմ պայքարելու համար ոչ ուժ եւ ոչ ալ քաջութիւն ունի օրուան կառավարութիւնը։

Տնտեսական վտանգը անկախաբար կայ ու կը մնայ իբրեւ գլխաւոր թշնամի Թուրք յառաջդիմութեան։ Կը մնան Թուրք ընդդիմադրութիւնը եւ Քիւրտ հակամարտութիւնը։ Ի՞նչ միջոցներով պէտք է պայքարել այդ ուժերուն դէմ։

Թուրք կառավարութիւնը նկատի ունենալով այդ բոլոր հաւանականութիւնները, փորձեց նոր քաղաքականութեամբ մը սիրաշահիլ կողմերէն մէկը։ Յաջողեցա՞ւ այդ ռազմավարութեան մէջ։ Առժամապէս այո՛, իսկ մինչեւ վաղը ան կը խորհի ուրիշ կարելիութիւններու մասին։

Եւ սակայն Թուրք ներքին պայքարը, ընդդիմադրութիւնը կը զարգանայ ու կը միանայ տնտեսական վտանգին հետ... Այդ ճակատը աւելի վտանգաւոր է քան որ եւ է հաւանական կարելիութիւն որ կը ջանան գտնել՝ գաղթականներու տեղափոխման քաղաքականութեան մէջ։

Ժամանակին՝ Մ. Քէմալ խորհելով ապագայ անակնկալներու մասին, աշխատեցաւ նոր գաղթականներով ամրացնել իր դիրքը։ Յունաստանէն փոխադրուած գաղթականները տեղաւորուեցան կեդրոնական Անատոլուի մէջ։ Այդ ուղղութեամբ կառավարութիւնը հետապնդեց երկու քաղաքականութիւն. մէկը՝ երկիրը շէնցնել պարապութիւնները լեցնելով եւ տնտեսական անկախութիւն ապահովել։ Միւսը՝ հաւատարիմ հպատակներ ունենալ երկրին ներսերը և անոնց միայն վստահիլ պատասխանատու պաշտօնները։

Առաջին հաշիւը հակառակ արդիւնք տուաւ։ Գաղթականը փոխանակ երկրին կապուելու և տնտեսա-արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու, չփացած տղու յաւակնութեամբ առաւ քալեց. արտադրելու տեղ սպառեց, եւ մանաւանդ գլուխ բռնեց օրուան կառավարութեան դէմ, դայն պատասխանատու նկատելով իր ընտանեկան բոյնին քայքայման։

Կառավարութիւնը չարաչար սխալեցաւ Հայերու եւ Յոյներու ձգած բացը նոր գաղթականներով լեցնելու քաղաքականութեան մէջ. որովհետեւ, նոր գաղթականը օտար է երկրին սովորութիւններուն, ու չի կրնար ապրիլ բնիկներու հետ։ Անատոլուի մէջ տիրող թշուառութեան գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել Թուրք գաղթականներու ծուլութեան եւ կառավարութեան դէմ սնուցած ատելութեան մէջ։

Կարելի չէ գտնել մէկ հատ գաղթական որ գոհ ըլլայ իր վիճակէն եւ չփնտռէ Յունաստանի իր խրճիթը։

Իսկ երկրորդ տեսակէտի հաշիւին մէջ թէեւ մասամբ յաջողեցաւ (վստահելի պաշտօնեաներ ունենալու քաղաքականութիւն), բայց այդ պարագան ալ տարբեր դժուարութիւններու դուռ բացաւ եւ պատճառ եղաւ ընդդիմադիրներու ուժեղացման։

Այսօր Անատոլուի բոլոր պատասխանատու պաշտօնները յանձնուած են Սելանիկցի «տէօնմէներու»։ Դուսակալներէն մինչեւ դաւառակներու «նահիէ միւտիւրի»ի պաշտօնները տնտեսական, քաղաքական զինուորական ամէն ճիւղ, գաղթականներու ձեռքին մէջ կեդրոնացուած է։ Մինչդեռ տեղացի ժողովուրդը նախանձով կը նայի այդպիսիներու վրայ, որոնք պաշտօնեաներ ըլլալէ աւելի քէմալական գաղտնի գործակալներ են եւ լիառատ կը վարձատրուին պետութեան կողմէ։

Վերջապէս Թուրք հանրապետական կառավարութիւնը յաղթանակէ յաղթանակ, յեղաշրջումէ յեղաշրջում թռչելէ վերջ, այսօր ստիպուած է կանգ առնել անհաւասար իրականութեան առջեւ։ Ետ դառնալ կարելի չէ։ Գնդակը արձակուած է եւ սիրտը վիրաւորուած։ Պիտի կրնա՞յ շարունակել նոյն խօլարշաւ թռիչքը։ Դուցէ ժամանակ մը եւս, յենելով «տէօնմէ»ներու հաւատարիմ ծառայութեան եւ բանակի մեծամասնութեան ուժին վրայ։ Բայց ոչ տեւականապէս։

Թուրքիոյ մարմինը ներքնապէս կազմալուծուած ու վէրքը խորացած է։ Եթէ Մ. Քէմալ յաջողի դիմագրաւել այս նոր եւ վտանգաւոր հարուածին, այն ատեն միայն արդարացուցած պիտի ըլլայ իրեն վերագրուած «քաղաքական հասուն մտածողութեան» տէր, մեծ մարդու ձեռներէցութիւնը, այլապէս, հարկ է խոստովանիլ թէ քաղաքական հակամարտ շահերն էին որ դայն բարձրացուցին հանրապետութեան նախագահի աթոռը եւ վաղը կրկին պիտի իջեցնեն «չէթէճի» Քէմալի աստիճանին, այն ալ եթէ կարենայ ողջ մնալ այսքան Թուրք եւ Քիւրտ արիւններ թափելէ վերջ։

Դէպքերը պիտի գան ապացուցանել մէկը կամ միւսը։ Այդ մասին պիտի անդրադառնանք առանձին։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԿՈՆԿՈՐԴԱՆ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

ԿԸ ՍՏԵՂԾՈՒԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿ ԹԵՄ ՄԸ

Վերջապէս ռումէն խորհրդարանը ձեռք առաւ կաթոլիկ եկեղեցիին եւ ռումէն պետութեան միջեւ յարաբերութեանց հարցը։

Աւելի քան երկու տարուան սպասումէ մը յետոյ՝ կառավարութիւնը խորհրդարանին վաւերացման ներկայացուց ռումէն կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ ասկէ երկու տարի առաջ կնքուած կոնկորդան, որ կը ճշդէր կաթոլիկ եկեղեցիին դիրքն ու իրաւասութիւնները Ռումանիոյ մէջ։

Այս կոնկորդան կնքուած էր Ավերէսքուի կառավարութեան օրով, Ազատականներու կողմէ տարիներէ ի վեր Վատիկանի հետ մշակուած բանակցութիւնները հիմ ունենալով։ Ավերէսքուն տապալեցաւ առանց կարենալ խորհրդարան հանելու իր կնքած պայմանագրութիւնը։ Անոր յաջորդող ազատականներն ալ ամբողջ տարիուկէս ձգձգեցին անոր վաւերացումը, նկատի ունենալով ընդդիմութիւնը օրթոտոքս հոգեւորականութեան, որ պետական եկեղեցիին դէմ ոտնձգութիւններ կը կարծէր գտնել յիշեալ կոնկորդատոյին մէջ։

Ազգային-Գիւղացիականներն ալ վեց ամիս սպասեցին, հաւանաբար օրթոտոքս կղերին հակառակութենէն վախնալով, մանաւանդ որ զգուշանալու ուրիշ նկատում մը ունէր երկայ դահլիճը, ուր շատ մը կաթոլիկներ կան եւ իբր այդ շատ հաշտ աչքով չի դիտուիր օրթոտոքս հոգեւորականութեան կողմէ։

* * *

Կոնկորդան նախ կը ճշդէ կաթոլիկ թեմերը Ռումանիոյ մէջ եւ եպիսկոպոսներու իրաւասութիւնը։ Կաթոլիկ եպիսկոպոսները պիտի վայելեն այն բոլոր իրաւունքները զորս իրենց կ'ընծայէ կաթոլիկ եկեղեցւոյ նուիրապետութիւնը։ Անոնք իրաւունք պիտի ունենան նշանակելու իրենց հոգեւոր պաշտօնէութիւնը՝ դաւանութեանց նախարարութեան ծանուցանելով միայն։ Իրենց հաղորդակցութիւնը Հռոմի հետ՝ հոգեւոր եւ եկեղեցական հարցերու մասին՝ բացարձակապէս ազատ պիտի ըլլայ։

Կաթոլիկ երկու ծէսերու արքեպիսկոպոսները՝ Ծերակոյտին բնական անդամ պիտի նկատուին։ Բոլոր կաթոլիկ հոգեւոր համայնքները պիտի վայելեն բարոյական անձերու բոլոր իրաւունքները։ Անոնք պիտի կարենան հիմնել նախնական եւ երկրորդական վարժարաններ՝ ուր տիրապետող պիտի ըլլայ տեղւոյն մայրենի լեզուն։

Կաթոլիկ եկեղեցին, դարձեալ, իրաւունք պիտի ունենայ կրօնական կրթութիւն տալ պետական եւ մասնաւոր վարժարաններ յաճախող հաւատացեալներուն՝ տեղւոյն մայրենի լեզուով։

* * *

Նոյն կոնկորդան մեզի համար շահեկանութիւն ունի ուրիշ տեսակէտով մը։ Ան, առաջին անգամ ըլլալով, հիմը կը դնէ հայ կաթոլիկ թեմի մը։

Ինչպէս յայտնի է, Թրանսիլվանիոյ հայութեան ստուար մեծամասնութիւնը կաթոլիկ է։ Թէեւ չորս հայաշատ քաղաքները ունէին իրենց առանձին ժողովրդապետութիւնները, բայց անոնք զատ-զատ կապուած էին Ալպա-Եուլիայի հունգար արքեպիսկոպոսութեան՝ առանց կապ ունենալու իրենց միջեւ։ Այդ ժողովրդապետութիւնները միակ առաջնորդութեան մը վերածելու փորձերը ապարդիւն անցած էին դարդ, թէ Հունգարներուն օրով եւ թէ անկէ յետոյ։

Վատիկանի հետ կնքուած կոնկորդան հարցը կը վճռէ իր հիմէն։ Ան կը պարունակէ մասնաւոր տրամադրութիւն մը, որով բոլոր կաթոլիկ հայութիւնը իր հոգեւոր պետը կ'ունենայ, այսինքն կ'անջատուի Ալպա-Եուլիայի արքեպիսկոպոսին իրաւասութենէն։ Այսպէս Թրանսիլվանիոյ չորս քաղաքներու (Կեռլա, Եղիսաբէթուպոլիս, Կէօրկէն եւ Սիմվիգ) ժողովրդապետութիւնները պիտի ունենան իրենց թեմական կազմակերպութիւնը՝ միակ հայ հոգեւոր պետի մը իշխանութեան տակ, պահպանելով ինքնուրոյն դիմագիծ մը որ չփոխուած էր դարդ։

* * *

Կոնկորդային վաւերացումը ուրիշ տեսակէտով մըն ալ կը շահագրգռէ մեզ։

Դաւանութեանց օրէնքը, անցեալ տարի վաւերացուած խորհրդարանէն, դեռ կարելի չէր եղած կիրարկել՝ որովհետեւ անոր գործադրութիւնը մանրամասնող կանոնագրութիւնը հրատարակելու համար կառավարութիւնը կը սպասէր կոնկորդային վաւերացման՝ ըստ այնմ պատշաճեցնելու համար կանոնագրութեան ինչ ինչ կէտերը։ Այդ կերպով առկախ կը մնար նաեւ ռումանահայ թեմական կանոնագրութիւնը, եւ հետեւաբար մեր թեմին վերջնական կազմակերպութիւնը։ Անգամ մը որ վաւերացուի կոնկորդան, կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ դաւանութեանց կանոնագրութիւնը, հնարաւորութիւն տալով մեզ ալ որպէսզի մեր թեմական կանոնագրութիւնը պատշաճեցնենք անոր։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻԳԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Ֆրանսայի ինքնաշարժի կիներու ակումբը կազմակերպած է մրցում մը, որուն պիտի կրնան մասնակցիլ ինքնաշարժ վարող բոլոր կիները։

Մրցումը պիտի սկսի յառաջիկայ ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին, Քոնքորտի հրապարակէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՖԻԱՅԷՆ

ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

ԿԸ ՍԵՒՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ՁԵՌՔՈՎ

ՍՈՖԻԱ, 26 մայիս.— Երկու տարի առաջ, Վառնայէն ութ պուլկարահայ սպաներ բողոքի հեռագիր մը ուղղած էին Պուլկարիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, խնդրելով նշանակովի թեմականէն հրաժարեցնել նախկին սպայ էժ. Ճէրահով, որ անընդհատ կը խառնակէ մեր գաղութը եւ կը վարկաբեկէ զայն։

Այդ հեռագրին պատճէնը տպուած էր «Առաջք»ի 1927 յունիս 4 թիւին մէջ, առանց խմբագրութեան կողմէ որեւէ նկատողութեան կամ յաւելուածի։

Ճէրահով փոխանակ պատասխանելու 8 սպաներուն, անուանարկութեան դատ բացած էր «Առաջք»ի պատասխանատու տնօրէն ընկ. Օ. Մ. Յովհաննէսեանի դէմ, պահանջելով 100.000 լէվայի հատուցում եւ իբրեւ վկայ ցոյց տուած էր Դաւանութեանց տեսուչ Պ. Ցվէթինովը, զանազան նախարարութիւններու բարձր պաշտօնատարներ, Ֆիլիպէ բնակող Երուանդ եպ. Փէրտահճեանը, փաստաբան Հինդլեան, Սոֆիայէն Ա. Գրիգորեան եւ Մ. Դ. Հնչ. ուսուցիչ մը։

«Առաջք» իր կողմէն վկաներ ունէր, Վառնայէն հեռագիրը ստորագրող սպաներէն 4ը, Պ.Պ. Գ. Պօյաճեան, Գրիգորեան, Աստարճեան եւ Մելքոնեան, Սոֆիայէն փրոֆ. Քացարով, փաստաբաններ Ալեքսիէվ, Մ. Մուրատով, սպաներ Պար. Տիրանով Կ. Փէչէեան, Ս. Սամուէլեան (Թաղ. Խորհուրդի անդամ եւ սպայ), Խ. Կարապետեան (Հն. զաքարձութեան ատենապետ եւ սպայ) եւ ուրիշներ։

Դատը տեղի ունեցաւ երէկ 25 մայիս, եղեռնադատ Ատեանի 4րդ բաժնին մէջ։ Ճէրահովի փաստաբանն էր Լ. Տանարիլով, «Առաջք»ինը՝ երեսփոխան Պ. Պուտէչքով։

Վառնայի եւ Ֆիլիպէի վկաները իրենց գրաւոր վկայութիւնները ղրկած էին։ Չորս հայ սպաները մանրամասնած էին իրենց մեղադրանքը Ճէրահովի դէմ, իսկ այս վերջինին հրաւիրած վկաներէն Փէրտահճեան եպիսկոպոս եւ Ս. Հինդլեան, ո՛չ թէր եւ ո՛չ ալ դէմ վկայութիւն տուած էին։

Դատին կարեւորութիւնը անոր մէջ կը կայանար, որ դատարանին առջեւ անգամ մըն ալ երեւան պիտի գային պուլկարահայութիւնը ներսէն կրծող ցաւերը, հոսանքներու բախումը եւ «Առաջք»ին դատապարտութիւնը բարոյական ծանր հարուած մը պիտի ըլլար իր պատկանած հոսանքին։

Ճէրահով եւ իր խմբակը կը յուսային հակառակորդ կողմը յեղափոխական, հակապուլկար, Պուլկարիոյ ներքին գործերուն միջամտող ցոյց տալ եւ իրենց բարեկամներու վկայութեամբ ջախջախել զայն։ Ու իրենց փաստաբանը ինչե՞ր ըսաւ չըսաւ դատարանը այդ ուղղութեամբ տրամադրելու համար։ Ժընեւի մէջ նստած յեղափոխական կեդրոն մը, որ հրամաններ կ'արձակէ եւ կը միջամտէ Պուլկարիոյ ներքին գործերուն... բոլշեւիկներու երկրին մէջ հաստատուած կաթողիկոս մը, որ կը միջամտէ Պուլկարիոյ Հայերուն ներքին կրօնական գործերուն... Մինչդեռ իր պաշտպանեալը (և անոր հետ կանգնած հոսանքները), կ'ուզեն ամփոփուիլ Պուլկարիոյ մէջ եւ ենթարկուիլ պետական օրէնքներուն եւն։ Աբ. Գրիգորեան եւ հնչակեան ուսուցիչ գործիչը գովասանքը ըրին Ճէրահովին։ Մանաւանդ այս վերջինը դարձած էր կատարեալ «լաքէ» մը։ Պ. Ցվէթինով եւս լաւ վկայութիւն տուաւ Ճէրահովի մասին։

«Առաջք»ի վկաները եւ փաստաբանը կուռ փաստարկութիւններով մէկ կողմէն ջրեցին հակառակորդին անհիմն [illegible] բամբասանութիւններն ու նկատողութիւնները, միւս կողմէ քննադատեցին տիրող քաղաքականութիւնը պուլկարահայ համայնքի ներքին գործերուն հանդէպ, անգամ մըն ալ շեշտելով Պ. Ճէրահովի կատարած [illegible] պօռնութիւնները։

Ընդհ. դատախազը հեռա[illegible]քիր վերլուծումով մը պահանջեց անպարտ արձակել «Առաջք»ի պատասխանատու տնօրէնը։ Դատարանը կարճ խորհրդակցութենէ մը յետոյ տուաւ անպարտութեան վճիռը։

Այս վճիռով ո՛չ միայն «Առաջք» դատական յաղթանակ մը տարաւ, այլեւ իր ներկայացուցած հոսանքը ջախջախեց պարտութեան մատնեց [illegible] խմբակը, որ ահա 4-5 տարիէ ի վեր կը վնասէ ոչ միայն հայ գաղութին, այլեւ Պուլկարիոյ ներքին շահերուն, մոլորեցնելով զանազան պաշտօնեաներ[illegible]

«Ուրիշին հոր փորողը ինք մէջը կ'իյնայ»։ Այս ժողովրդական իմաստութիւնը, անգամ մըն ալ իր դասը տուաւ [illegible] խմբակին։

Անշուշտ ցաւալի է որ [illegible]տարանի առջեւ ելան մեր ներքին ցաւերն ու վէճերը։ Բայց պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ հակառակորդին վրայ, [illegible] սակայն, սեւցաւ իր իսկ ձեռքով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԱԹԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԼԱԹԱՔԻԱ, 17 մայիս (Ուշ. թղթ.).—Մերգազութենէ[illegible] սիրոց Միութիւնը ստանձնած էր ապրիլեան սգահանդէսին [illegible]կատարութիւնը, համաձայնութեամբ թաղական խորհուրդին եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ. Լաթաքիոյ մասնաճիւղին, Կարմիր Խաչին եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին։

«Մեռեալներն են որ, [illegible] կ'առաջնորդեն, մեռեալներն են որ ուժ կը ներշնչեն»։ Այդ [illegible] զգաց Սուրիոյ մէկ անկիւնը ծուարած բուռ մը գաղթականութիւնը, նոյն օրը։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ ազգ. վարժարանի սրահը։ Հանդէսէն շատ առաջ երկսեռ բազմութիւն մը խուռներամ լեցուած էր սրահը, հակառակ անոր որ Ապրիլ 24ի չորեքշաբթի գործի օր էր եւ մարդիկ ազատ չէին։ Աւելի քան 400 հոգի կը հաշուուէր ներկաներու թիւը։ Իրենց բազմութեամբ կը փայլէին հոգեւոր հովիւները եւ ուրիշ պաշտօնական անձեր։

Բեմին վրայ ամբառնած էր սեւերու մէջ փաթթուած հերոսներու շիրիմ մը՝ կարմիր ծաղկեպսակով մը, եւ երկու եռագոյններ։ Թաղական խորհրդի ատենապետ եւ օրուան նախագահ Պ. Ստեփան Լիմոնճեան հանդէսը բանալով հրաւիրեց ժողովուրդը յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել նահատակներու յիշատակը։

Սգահանդէսը սկսաւ դպրոցի մանկապարտիզպանուհի Օր. [illegible]քէլ Պէրպէրեանի յուզիչ մեներ[illegible]գով, արտասանութիւններ ըրին [illegible] Պետրոս Չալըքճեան՝ Ա[illegible] «Քաջք նահատակ ժողովուրդ[illegible]» Պ. Միսաք Ալապօզեան՝ [illegible]մանթօյի «Ձգլումի թափօր[illegible]» օրիորդներ Պէաթրիս Պէօզիրեան եւ Վիքթորիա Փափազեան «[illegible]շ՚ոյնը» եւ «Գթութիւնը», իսկ Պ. Գեղամ Գաբրիէլեան կարդաց գրաւոր բանախօսութիւն մը։ [illegible] զան երկու շատ քնքոյշ եւ [illegible] բազդեցիկ մեներգներ «Աւե[illegible] ւորը» եւ «Պզտիկ ազայ [illegible] բորբոր» փոքրիկն Մարլէն Չա[illegible] ճեանի եւ Ընծրէհի Ազգա[illegible] կողմէ։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ [illegible]

ազգային վարժարանի առօրէն՝ Պ· ... բուրէն բաժանմանը, որ խորունկ յուզումներու մէջ յիշելով «Ընձանօթ զինուորին» շիրիմը եւ անէն տարի ու տարուան բոլոր օրերուն անոր ուխտի գացող բազմութիւններն ու հաւաքական Հաշտար բազմութիւնները ըսաւ. — «Մենք դեռ չկրցանք մեր սեփական Հայրենիքին մէջ կանգնել մեր «Անծանօթ զինուորին» յիշատակը եւ Թափառական Հայ ժողովուրդը տարին հեղ մը միայն Ապրիլ 24ին օտար ափերուն վրայ կը կանգնէ շիրիմ մը եւ անոր մէջ կը բերէ. կ'ամփոփէ վայրի լեռներու, ամէնի ձորերու, ամայի անապատներու եւ գետերու մէջ թաղ ու գրիւ փռուած իր պաշտելի նահատակներուն նշխարները. Միան մ, զոհեր ունինք մենք այս շիրիմին ներքեւ եւ ամէն մէկ ..., իր տանեակ սիրելիներու նշխարները կը տեսնէ անոր մէջ. Ընդ յամենէն ու սուրացողներ միայն ... անտարբեր ըլլալ այս շիրիմին հանդէպ, որ շիրիմն է Հայ ժողովուրդի ամենահարազատ որդիներուն»։

Կրաւոր բանախօսութիւն մը կարդաց Պ· Նշան Պատանեան, նկարագրելով այն բոլոր արհաւիրքը որ ապրած էին Հայ մայրերն ու հարսները, պապերն ու երախաները եւ պարմանիներն ու բամբիշները Ցաւրոս լեռներէն մինչեւ Տէր Զօր ու Սեւ Ծովու ափունքներէն մինչեւ Արաբիոյ կիզիչ անապատները։

Ոգեկոչեց բոլոր նահատակներու հոգին, ներկայ սերունդին ամ տալու եւ իրենցմով առաջնորդելու, յիշելով մանաւանդ մեր ժողովրդական վէթերաններու երիտասարդ վախճանը։

Հանդէսը վերջացած էր եւ սակայն ժողովուրդը այնքան խոր ազդուած էր որ չէր ուզեր ջնջանալ սրահէն։

*** Երուսաղէմի Միաբանութեան որոշումով, տեղւոյս եկեղեցիին եւ դպրոցին կաթողիկոսութեան փոխանցումը տեղի ունեցաւ 25 ապրիլին։

Փոխանցուածներն են դպրոցի շէնքը եօթը սենեակներով, եկեղեցին, Առաջնորդարանը երկու սենեակներով, անոր յարակից 4 սենեակներ եւ տակի մանկապարտէզի շէնքը։ Բոլոր շէնքերն ալ իրենց պարունակած գոյքերով փոխանցումը կատարուեցաւ Մատթէոս եպիսկ. Գալըճեանի եւ դիւանապետ Պ· Նուրեանի կողմէ՝ կաթողիկոսական փոխանորդ Խաթ վարդապետ Աճապահեանի։

Վանքի շրջապատէն դուրս կալուածները մնացին Երուսաղէմի պատրիարքութեան, անոնք առաւելն մօտաւորապէս 110 ամ. ոսկի հասոյթ ունին. փոխանորդ նշանակուեցաւ Պ Ցարութիւն Մաքինաճեան։ Երանի՜ թէ պատրիարքարանը անոնց հասոյթն ալ յատկացնէր ազգային վարժարանին որ շնորհիւ մեծամեծ ջանքերու եւ պատահական հասոյթներու կը կրթէ 270էն աւելի երկսեռ աշակերտութիւն մը։

*** Կարգ մը Թերթեր գրեցին Եագուպիյէ գիւղին բնակիչներուն մայրենի եկեղեցին դառնալուն լուրը (Եագուպիյէ Ճիսր Շուղրէն երեք ժամ հիւսիս, Որոնդէս գետի ընթացքին մօտիկ հայաբնակ գիւղ մըն է)։ Իր մօտիկ կայ նաեւ Ղընիյէ անուն գիւղ մը, ուր լատիններ եկեղեցի մը շինած քահանայ կը պահեն։ Սոյն երկու գիւղերուն պատմականը շատ հին է, ժողովուրդը արաբախօս է եւ շնորհիւ լատին քարոզիչներու քարոզութեանց՝ դաւանանքնին փոխելով լատինացած են, մանաւանդ զանազան առանձնայատկութիւններ նկատի ունենալով։

Քանի մը տուներ միայն, Եագուպիյէ գիւղին մէջ՝ մնացած էին իրենց մայրենի դաւանանքով. անոնք եւս ճնշումներու տակ ստիպուած էին լատինանալ, մանաւանդ որ քանի մը ամիսներ առաջ իրենցմով հետաքրքրուող ոեւէ մէկը չէ գտնուած։ Իրենց լեզուն կորսնցուցած այդ Հայերը հակառակ են ամէն հովէ տարուելու եւ կ'իմանանք թէ նորէն փոխած են իրենց միտքը։

Նոյն գիւղին եւ Ղընիյէի ինչպէս նաեւ ճէպել Նուսէյրիի Հայերու մասին ջանքեր պէտք է թափուին, այլապէս քանի մը տարիէն բոլորովին պիտի կորսուին, որովհետեւ ո՛չ եկեղեցի ունին եւ ոչ ալ դպրոց։

ՆՊԱՏ

Կեանքը Թուրքիոյ Մէջ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ազգային ժողովին ներկայացուած օրինագիծին համաձայն, օտարահպատակները չեն կրնար ըլլալ տարբալուծիչ, տնտեսագէտ, ինքնաշարժի վարիչ եւ օգնական, շրջուն վաճառորդ, կօշիկ ներկող, բեռնակիր, փապան. Հացթուխ Բազառութիւն կը կազմեն կառավարութիւնն ու պանդոկապետութիւնը։

Ասկէ զատ, օտարականները չեն կրնար գործ ունենալ բոլոր փոխադրական միջոցներուն, ջուրի եւ թղթատարական ու հեռագրական սպասարկութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ մաքսային յանձնակատար եւ պիւթքի գնորդ չեն կրնար ըլլալ։ Շէնքերու, հաստատութիւններու եւ ընկերութեանց մօտ պահապան, դռնապան, սենեկապետ թարգման եւ առաջնորդ ըլլալու համար, օտարականները պէտք է արտօնագիր ունենան։

Օտարականներուն համար արգիլուած են նաեւ հետեւեալ արհեստները՝ Դաւակի մեքենավարութիւն եւ սաւառնորդութիւն, պետութեան, կուսակալութեանց եւ թաղապետութեանց կապուած հաստատութիւններու մէջ, ինչպէս նաեւ անթել հեռագրի եւ հեռաձայնի մասնագիտական գործեր։

Այս օրէնքին հրատարակութեան թուականէն վեց ամիս վերջ, օտարականները յիշուած արհեստները պիտի թողուն։ Հակառակ շարժողները դատական հետապնդումի պիտի ենթարկուին։

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Էնկիւրիի վերաշինութեան մասին, գերման մասնագէտ Եանսէնի յատակագիծը ամէնէն յարմարը նկատուած է յանձնախումբին կողմէ։ Այս յատակագծին մէջ կարեւոր տեղ մը տրուած է Էնկիւրիի հին բերդին, որու շուրջը գտնուած հին շէնքերը պիտի փլցուին եւ բերդին գագաթը հսկայ յիշատակարան մը պիտի շինուի։

Գերման մասնագէտը իր յատակագիծին մէջ «ամէնէն նուիրական յիշատակարանը» կոչած է շինուելիք յիշատակարանը, որուն ինչ ներկայացնելը դեռ չէ որոշուած։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ յիշատակարանը Թուրքիան ներկայացնող արձան մը պիտի ըլլայ, որուն շինութեան ծախքերուն պիտի մասնակցին բոլոր կուսակալութիւնները։

Ցիշատակարանը ամէնէն նշանաւոր արուեստագէտներէն մէկուն շինել պիտի տրուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԱՐԱԽՏ Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 31 մայիս (Սեփ. Թղթ.). — Չորեքշաբթի օր հանքի բոլոր աշխատաւորները իրր սուգի ու յարգանքի նշան՝ փոխանակ հանքը իջնելու, շրջապատած էին Դաշնակցութեան ցունը. ուր կը հանգչէր ողբացեալ ընկերոջ Աբգար Քէշիշեանի մարմինը։

Դագաղը զարդարուած էր իր աշակերտուհիներու բերած ծաղիկներով ու հայկական եռագոյնով։ Պսակներ բերած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդր կոմիտէն, Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, Կարտանի կոմիտէն, «Քրիստափոր», «Զաւարեան», «Ռոստոմ» ու «Կայծակ» խումբերը, Ս· Դ Հ· կուսակցութիւնը՝ Ռ· Ա· կուսակցութիւնը, Կարտանի Հոգաբարձութիւնը, Հայ Կ Խաչի Կարտանի մասնաճիւղը, Հանքի տնօրէնութիւնը, Պ Ենովք Արմէնի ընտանիքը, Բաբերդի Հայրենակցական Միութիւնը (Մարսէյլէն), Սիւրսիւրիի Ուսումնասիրացը, ընկ. Ց. Ստեփանեան, ընկ. Մ. Խաչատուրեան, ընկ. Խ. Ց. Ղազարէթեան, Եղբարք Ալանեան, ընկ Ս· Դեւանեան, եղբարք Բէթինեան եւ Միրոյի հայ աշխատաւորութիւնը։ Ցաւակցական հեռագիր ղրկած էր Հայ Կար Մի Խաչի Պատգամաւորական ժողովը Մարսէյլէն։

Ժամը 4ին սկսաւ յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը, նախագահութեամբ Պալաքեան եպս·ի, չորս քահանաներու եւ դպրաց դասին։ Հոգաբարձութիւնը ջանք չէր խնայած շքեղ յուղարկաւորութիւն կատարելու համար։ Դաշնակցութեան ցուցը շատ պզտիկ գալուն խուռներամ բազմութեան, ժողովուրդի փափաքին համաձայն, ընկերոջ դագաղը, դրան առջեւ հանուեցաւ։ Հոգեւորական արարողութենէ վերջ Պալաքեան եպս խօսեցաւ դամբանական մը, վեր հանելով ընկերոջ գործունէութիւնը եւ անոր բարեմասնութիւնները։ Պ· Ենովք Արմէն, կարգաց ֆրանսերէն դամբանական մը՝ Հայ գաղութին կողմէ, յուզուած շեշտով։ Հոգաբարձութեան կողմէ դամբանական խօսեցաւ Պ· Օ· Ցալոյեան։ Ցետոյ հսկայ թափորը ճամբայ ելաւ դէպի գերեզմանատուն։

Գերեզմանատան մէջ եւս խօսուեցան երեք դամբանականներ՝ Պ Ա ճէվիզ.Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կի կողմէ ընկ. Մ Գուլումճեան եւ ընկ. Ազգին։

Բաբերդցի

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մայիս 19ին Մարսէյլի Լը Պոն Թէաթրի մէջ ներկայացուեցաւ յայտնի թատերագիր Շիրվանզադէի «Գործառօ»ն, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը։

Խաղը իր ամբողջութեամբ մեծապէս գնահատելի էր։ Ուշ մնացած ըլլալով, չեմ ուզեր զատ զատ խօսիլ։

Այս առթիւ դիտողութիւն մը. — Մարսէյլի մէջ ունինք նորահաս երիտասարդութիւն մը որ աւելի սիրով պիտի յաճախէ հայկական թատրոնը, եթէ ներկայացնողները ըլլան բոլորը դերասան։ Փոխանակ քաղաքիս մէջ գտնուող յայտնի դերասանները առանձին միութիւններու հետ համաձայնութեամբ եւ միութեանց սիրողներով բեմ ելլելու, աւելի լաւ չէ՞ որ իրենք իրենց մէջ միանալով, ունենան աւելի հաստատուն դերասանական խումբ մը։

Մեր դերասանները նկատի պէտք է առնեն որ իրենք մեր դաստիարակ-ուսուցիչներն են։ Իրենք են որ բեմէն իրենց բնական նազարկութեամբ պիտի կրթեն մեր ճաշակը։

Ուրեմն, միացէ՛ք որ թատրոնը լեցուն ըլլայ, միացէ՛ք, որ ժողովուրդն ալ ձեզ քաջալերէ եւ թէ դուք օգտուիք, եւ թէ մենք։

Ներկայ մը

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՅԱՐԳԱՆՔ ԱՊՐԻԼ 11Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՌՈՍԱՐԻՕ (Արժանթին). — Ապրիլ 24ի սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 28ի կիրակի երեկոյեան ժամը 4ին, Ռոսարիոյի «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Ներկայ էր քաղաքիս հայութեան մեծ մասը։

Ցեղի ունեցան մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Հայ Ակումբի վարչութեան կողմէ խօսեցան Պ. Պ. Մ. Աբգարեան, Լ· Գէրէճեան, Ա. Թօփճեան եւ Ցիկ. Հ. Թօփճեան, պարզելով օրուան նշանակութիւնը։ Իսկ Հ· Ց· Դ· Եռաթակոմիտէին կողմէ խօսեցան Պ. Պ. Ե· Օհաննեան եւ Վ. Քէնտիկեան։

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ Պ. Ա. Գայըմեան, շեշտելով 1915 ապրիլ 24ի նահատակ մտաւորականութեան արժանիքները եւ առաջարկեց անոնց յիշատակին հիմնել գրադարան մը Ակումբիս մէջ։ Եւ իբրեւ գործնական ձեւ առաջարկեց որ յարգելի հանդիսականները այդ օրուան —կիրակիի — հաճոյքներէն զրկուելով, իրենց ծախսելիք գումարները յատկացնեն գիրքեր բերելու։ Այս առաջարկը հանդիսականներու մեծամասնութենէն ընդունուելով հետեւեալները մասնակցեցան հանգանակութեան· — Հմայեակ Թօփճեան, Յովհաննէս Գասպարեան, Յովակիմ Մարգարեան, Կարապետ Սվազլըեան, Յակոբ Հէօղնեան, Մովսէս Մահսէրէճեան, Ենովք Օհաննեան, Գրիգոր Փօլօեան, Ղազարոս Մէլէքեան, Մովսէս Աբգարեան 5ականփէսօ, Մաքրուհի Գայըմեան, Նշան Յովհաննէսեան, Գէորգ Քիրիշճեան, Վահան Գալուստեան, Ոմն, Արշակ Յարութիւնեան, Կիրակոս Աֆարեան 2ական փէսօ, Թադէոս Ալիքսանեան, Արշակ Գայըմեան, Մանուկ Համբարձումեան, Մկրտիչ Գաֆէճեան, Յակոբ Շաքարճեան, Արիստոմ Բալաքեան, Պօղոս Գալուստեան, Համբարձում Մուրատեան, Հայկ Բալաքեան, Աւետիս Թօփճեան, Աւետիս Սարգիսեան Յական փէսօ։ Ֆէրէճեան եղբարք, Մկրտիչ Պարոնեան 10ականփէսօ. Գումար 117 փէսօ։

Անմիջապէս կազմուեցաւ գրադարանի յանձնախումբ մը հետեւեալներէն· Թ. Ալիքսանեան, Ա. Բալաքեան, Ա· Գայըմեան եւ Գ· Քիրիշճեան։

Թղթակից

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Պ· ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ. — Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ջութակահար Պ· Գէորգ Սինանեան, Եգիպտոսի եւ Կիպրոսի մէջ յաջող նուագահանդէսներ տալէ վերջ, Ֆրանսա վերադարձած է։

Յառաջիկայ շաբաթ գիշեր, 8 յունիսին Մարսիլիոյ Մասիլիա սրահին մէջ պիտի տայ նուագահանդէս մը, Փարիզ գալէ առաջ։

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ. — Չորեքշաբթի օր Պ. Սարգիս Խաչատրեանի նկարահանդէսը այցելեց ծանօթ արուեստագէտ Picasso եւ գնահատեց զանազան նկարներ. — «Վանքին ջուկերը», «Պատըշգամ մը Արարատի վրայ», «Ծաղիկներ» եւայլն.: Նկարահանդէսը, որ բացուած էր մայիս 24ին, պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 7 (Galerie 23, Rue La Boétie):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

— 25

Այն համոզումն ունէր թէ չկայ բան որ կին մը աւելի շուտ հասկնայ, աւելի շուտ զգայ քան իր սիրուիլը, երբոր զայն ծածկելու հոգը չընեք ... երբեք։ Եւ Ժանն մէկ տարուան մէջ շատ ... հասկցած էր թէ ան կը սիրէ զինքը, բայց ... մէկ օր առիթը տուած էր որպէսզի աւելի ... երթայ, ոչ մէկ օր ուզած էր արարքով ... տալ երիտասարդին պակսող համարձակութիւնը։

Նոյն չուզեց բարեկամութեան սահմաններէն անդին անցնիլ։ Առաջին օրերէն իսկ շուտով մտերմացան իրարու հետ, նկատեցին որ բազմաթիւ նախասիրութիւններով ու ճաշակներով կը նմանին իրարու, գործին բերմամբ գանքերնին խառնուեցաւ, ցերեկները շատ անգամ կացին միասին ճաշել ու կատակել, կամ երեկոները խմբովին թատրոն մը երթալ ... Փիէռ ի զուր ջանաց կեանքին ... նուաստութիւնը չխոռվել, մարել կամ գոնէ ... զգացում մը որ չէր կրնար ցանկալի արդիւնքի մը հասնիլ։ Ժանն միշտ հագուստ հաւ, Ժանն միշտ գլխարկ դրաւ, ձայնագրի նոր ... քասակներ գնեց, Ժանն միշտ խօսեցաւ և ... մինչեւ աւելի կատղելիք բանը՝ Ժանն միշտ ... պտեցաւ։ Եւ յետոյ օրըստօրէ սաստկացող այն զգացումը զոր կրցաւ վերջապէս ճանչնալ, նախանձը։ Կէսքիւ խանութ կուգար յաճախ, ընդհանրապէս երեկոները, ապուշ մը կը համբուրէր զայն առանց երիտասարդէն քաշուելու, ... կ'ըլլէր, լամբակին ծաղիկը կը շտկէր և ամէնէն անտանելի բանը՝ ձեռքի կատակներ կ'ընէր Ժաննին։

Բայլերը բնագրարար իջեր, կին այդ պզտիկ

26

զառիվարը որ Բէ-տէ Կոան զ'Օկիւսթէնէն սառերին քարափները կը տանի, Ջուրին մօտ նկարիչներուն սիրական այդ վայրը ամայի էր հիմա ու վերի լոյսերը տարօրինակ պայծառութիւն մը կ'անդրադարձնէին։ Նստաւ հաստ ցիցի մը վրայ ուրկէ նաւ մըն էր կախուած երկար շղթայով ու դիտեց կամուրջին լոյսերը, դունաւոր զամերու պէս ջուրին մէջ մխրճուած։ «Ջէ՛. խորհեցաւ, ինչ որ ալ ըլլայ չպիտի վերադառնամ աշխատելու։ Այսչափ տարի է հոգիս հանեցի առանց օր մը դադար ընելու. լաւ վաստկեցայ. շատ աղէկ կրնամ քանի մը ամիս հանգիստ ընել. ետքը ամառ է, վերջը ուր որ ալ ըլլայ գործ կը գտնեմ»։ Պահ մը վերջ շարունակեց. «Նայինք անոնք ինչ պիտի ընեն, չհաւատաց, հէ՞. կատակ կարծեց. յուսաց որ միշտ պիտի կարենայ զիս այսպէս խաղցնել. չպիտի կարենամ բաժնուիլ. տեսնենք երկուշաբթի ի՞նչ պիտի ընէ... պիտի գա՞յ արդեօք զիս փնտռելու... անշո՛ւշտ. թերեւս տեղի ալ տայ գործին սիրուն. թերեւս յուսացածէս աւելի ըլլայ. այն ատեն... այն ատեն... Օ՛ խենդ եմ»։

Ու արագ արագ սկսաւ բարձրանալ սանդուղներէն՝ Սէն Միշէլ ելլելու համար։ Նոյն պահուն վերէն աղջիկ մը անկիւնը դարձաւ ու վազելով քանի մը աստիճան իջաւ։ Ակնցաւոր կաղ տղայ մը հասաւ ետեւէն ու գրկեց զայն հարցնելով. «Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ըսէ ինչո՞ւ»։ «Ո՛չ, ո՛չ, պատասխանեց աղջիկը, պէտք չէր որ առաջարկէիր. պէտք չէր որ առաջին գիշերն իսկ առաջարկէիր»։ Երկուքն ալ կը խնդային։

Երբոր սենեակ հասաւ, տրամաբանութիւնը կամաց մը անցի ստուէ զգացումին առջեւ։ Վեր-

— 27 —

ջին մեկնումն էր այս խանութէն, ալ չպիտի վերադառնար հոն աշխատելու, ալ պէտք չէ վերադառնար՝ այդքան հաստատամիտ յայտարարութենէ մը վերջ, ուրեմն նաեւ ալ Նէնէթը չպիտի տեսնէր

ա՛լ չպիտի տեսնէր

ալ բնա՛ւ։

Մեծցաւ, մեծցաւ, ծանրացաւ, մտալլկումը պաշարեց զինքը. սիկառէթը նետեց բազմաթիւ անգամներ, ուզեց չխորհիլ, չկրցաւ, ուզեց պառկիլ, չկրցաւ, ուզեց գրել, նորէն չկրցաւ, առաւ վերջապէս գիրք մը. բացաւ զայն. գոցեց. լոյսը մէկէն մարեցաւ. սկսաւ դառնալ մութին մէջ. ինչպէ՛ս չկարենալ ատանկ գիշերներու վանել տառապեցնող մտածումը — Նէնէթ —, ինչպէ՛ս չկարենալ ցածցող առաստաղին տակ Նէնէթ — Ջնջել ժպտող նոյն դիմագիծը — Նէնէթ — չկարենալ - Նէնէթ — առել ինքզինքին — Նէնէթ, Նէնէթ-Նէնէթ։ Դուռը մէկէն բացաւ. պիտի խեղդուէր։ Սանդուղներուն վրայ լոյս կար։ Սենեակներուն է որ միայն մարեր էր։ «Արդեօ՞ք դեռ երկար պիտի տեւէ ըսաւ, բան մը ըսած ըլլալու համար. երիտասարդի մը որ սանդուղին գլուխը կեցած գիրք մը կը կարդար։ Ան ոչինչ պատասխանեց. աւելի ջղայնացաւ. բայց չկրցաւ սենեակ վերադառնալ. մութին մէջ շատ շուտով առանձին պիտի ըլլար ինքզինքին և իր մտածումին հետ։ Եւ երբոր երկրորդ հարցումին ալ պատասխան չստացաւ բարկացած աւելցուց. «Բայց. պարոն, կը հասկնա՞ք թէ ինչ կ'ըսեմ»։ Ան պատասխանեց Անգլիացիի արտառոց շեշտով մը.

— Փա փարլէ Ֆրանսէ։

— 28

— Եու առ Ինկլի՞շ։

— Այ էմ Գանատիըն։

Կարմրեր ու ամչցեր էր տղան։ Քսան տարեկան ուսանողի մը երեւոյթն ունէր ու Քէմպրիճ տպագրուած բառարան մը կը կարդար։ Քանի մը նախադասութենէ վերջ Փիէռ հարցուց դժուարութեամբ, ինքն իսկ ամչնալով իր տկար ու գէշ անգլիերէնէն։

— Գրամեքենայի մը աղմուկը կ'առնեմ միշտ. արդեօք դո՞ւք էք որ կը գրէք գիշերները մինչեւ շատ ուշ. այո՞. և ի՞նչ կը գրէք անդադար. բանաստեղծութի՞ւն. բանաստեղծութիւն կը գրէք մեքենայո՞վ և այդքան արա՞գ եւ ամէն օր...

Հակառակ իր ճիգին, խնդուքը մինչեւ շրթները բարձրացաւ։ Այդ երազատես պատանին գրականութեամբ, բայց մանաւանդ բանաստեղծութեամբ տարուած, սկսաւ արագօրէն խօսիլ իրեն սիրելի այդ նիւթին վրայ, առանց ուշադրութիւն ընելու որ Հայը շատ հեռու էր իր բոլոր ըսածները հասկնալէ։ Շարժումներ ըրաւ, մազերը խառնեց, ոգեւորուեցաւ, արտասանեց քանի մը բանաստեղծներ, ուրիշներ մէկ բառով ջախջախեց (Քէմպրիճը ձեռքէն ինկաւ) և ուզեց մանաւանդ իր գրածները արտասանել։ Փիէռ սրախույս ... վերապահելով։ Օ՛ մութը, մութը, առանձնութիւնը. երկրորդի մը ներկայութիւնն է որ միայն կրնար այսպէս զինքը փրկել իր մտալլկումէն։ Հաճոյքով ընդունեց երիտասարդին հրաւէրը, երբոր բաց թողուած դռները լուսաւորուեցան։ Անոր սենեակը իրենինէն տարբերութիւն չունէր, պատին վրայ միայն գեղեցիկ աղջկան մը խոշոր լուսանկարը կար և վրան, թեւերը թիթեռնիկի մը պէս բացած, վարդագոյն սութիէն-կործ մը։

նով կը մաքրէ իրեն եղած նախատինքը. ու սպանիչը ներկայացուցին իբրեւ հերոս մը որ «պատմականօրէն անհրաժեշտ էր, ինչպէս այն Սերպը որ սպաննեց Աւստրիոյ Ֆրանց Ֆերտինանտ արքիդուքսը, պատճառ դառնալով համաշխարհային պատերազմին»։

Բաշիչ հարցաքննութեան ատեն յայտարարեց թէ Րատիչը սպաննած էր անոր համար որ անիկա գործիք մըն էր Իտալիոյ ձեռքը ընդդէմ Եուկոսլաւիոյ։

— Ժամանակին, ըսաւ, ես Րատիչի բարեկամն էի, բայց պատուոյ դաշտին վրայ իբրեւ զինուոր գործեցի։ Նշմարեցի որ Րատիչ կը գործէր Եուկոսլաւիոյ արտասահմանի թշնամիներուն հետ, ու հայրենասիրութիւնը ստիպեց զիս գործել։ 1928 յունիս 20ին սպաննեցի Եուկոսլաւիոյ թշնամիները։ Ցաճախ սպաննած եմ Եուկոսլաւիոյ թշնամիներ։ Եթէ հայրենիքիս համար սպանածներս կարգի շարել պէտք ըլլար, անոնք պիտի գրաւէին այս սրահէն մինչեւ Պելկրատ քաղաքի ծայրը։ Բոլշեւիսմն ու ֆաշիսմը կը գործակցին՝ Եուկոսլաւիան քանդելու համար։ Սերպ պետական մարդիկը դաւաճանութիւն ըրին՝ երբ զիս դատարան յանձնեցին։ Այդպէս ըրին՝ Խրուաթներու համակրութիւնը շահելու համար։ Բայց Խրուաթները չեն ուզեր երեւնալ սերպ դատարանի մը առջեւ։

Վերջացնելով, Բաշիչ ըսաւ որ եթէ իր գլխատումով Սերպիա եւ Խրուաթիա պիտի հաշտուին, սիրով կը զոհէ իր գլուխը։ Այս խօսքին վրայ ներկաներէն շատեր լացին։

Դեռ պիտի խօսին 20 պաշտպան փաստաբաններ։ Դատարանը փակ էր երէկ երկուշաբթի՝ տօնի առթիւ։ Կը կարծուի թէ վճիռը պիտի տրուի հինգշաբթի։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նորընտիր Ծերակոյտն ու Երեսփոխանական ժողովը երէկ միացեալ նիստ գումարեցին Աթէնքի մէջ՝ ընտրելու համար Հանրապետութեան նախագահ։ Ժողովրդական կուսակցութիւնը չմասնակցեցաւ ընտրութեան։ Ցալտարիս բացատրեց թէ ինչո՞ւ իր կուսակցութիւնը ճերմակ քուէ տուաւ։ Գլխաւոր թեկնածուն էր ծովակալ Քոնտուրիոթիս։

∴ Համալսարանները խռովութիւններ յարուցին Ակրինիէնի մէջ։ Ցարձակեցան Գործաւորներու Օգնութեան Գրասենեակին վրայ եւ խոշտանգեցին պաշտօնեաները։ 11 հոգի ձերբակալուեցաւ։

— ∴ Խորհրդարանին մէջ առաջին անգամ կարդացուեցաւ այն օրինագիծը, որով Հանրապետութիւնը կը պաշտպանուի համայնավար վտանգին դէմ։ Կարգ մը ընդդիմադիր երեսփոխաններ հակառակ արտայայտուեցան օրինագիծին, առարկելով թէ ատով կարծիքի ազատութեան դէմ կը գործուի։ Կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարոյց եւ խոստացաւ երկրորդ ընթերցման ատեն ընդունիլ կարգ մը բարեփոխումներ։

∴ Անգլիական Նաւային Մարմինը Մայիս 31ին հրաժեշտի ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ Քոնտուրիոթիսի կողմէ։ Նոյն գիշերը ծովային նախարար Արկիրոփուլոս ողջերթի հացկերոյթ մը տուաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անգլիացի պետ Թըրլի եւ սպաներուն, որոնք երկու տարի մեծ եռանդով ծառայեցին Յունաստանի։ Անգլիացիները մեծ ժողովրդականութիւն շահած էին՝ նաւատորմը եւ նաւային վարժարանը կարգի դրած ըլլալով։

∴ Փանկալոսի նախկին նախարարներէն Թավուլարիս ինքնաբերաբար ներկայացաւ խորհրդարանային այն յանձնախումբին, որուն պաշտօնն է քննել զօրավար Փանկալոսի խնդիրը։ Թավուլարիս ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ։

∴ Աթէնքի երեսփոխան Իզմիրցի Արկիրոփուլոս հարցապնդում մը ուղղեց Խորհրդարանին, որով կը պահանջէ Փոքր Ասիոյ աղէտի ընթացքին կորսուած հեյլէն եւ օտար արժեթուղթերու մասին որոշումներ առնել։ Արկիրոփուլոս կը յայտարարէ թէ այդ կարգի արժեթուղթերը պատկառելի գումար մը կը ներկայացնէին։

∴ Սելանիկի մէջ ժանտատենդի (թիֆոյիտ) բազմաթիւ ծանր դէպքեր արձանագրուած ըլլալով, առողջապահական իշխանութիւնները բացառիկ գործունէութիւն ցոյց կուտան։ Տասը բժիշկներ հրաման ստացած են պտուտատել վարակեալ թաղամասերու բնակիչները։ Կատարուած քննութիւնները ցոյց տուած են որ երեք ջրամբարներ թիֆոյիտի մանրէներ կը պարունակէին. որոշուած է հականեխել զանոնք։

Թուրքական անկիւն

Պոլսոյ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչը Առեւտրական տնօրէն Մուհիտտին պէյի այցելելով երկարօրէն տեսակցեցաւ Թուրքեւռուս առեւտրական գործերու մասին։ Տեսակցութիւնը մանաւորաբար դարձաւ այն Թուրք վաճառականներուն շուրջ, որոնք դժուարութեան հանդիպած են Օտեսայի մէջ, իրենց ապրանքներու ներածման միջոցին։ Առեւտրական տնօրէնը անմիջապէս հեռագրով Էնկիւրի զրկեց տեսակցութեան արդիւնքը։ Կ'ըսուի թէ կարելի եղած է համաձայնութեան եղանակ մը գտնել Օտեսայի մէջ մնացած վաճառականներու մասին։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիկալ» Թատրոնը, 144 Ave. ee Saxe
Կը խօսին՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ) Professeur à la Faculté de Droit:

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի
Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ
կը խօսի՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ յետաձգած է այս Կիր. ժամը 3.30ին Salle Nauvelty

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)
Կազմակերպուած Պ. ԱՐՇԱԿ ՓԷՇՏԻՄԱՃԵԱՆի կողմէ

Նուագախումբ եւ ճազ-պանտ։ Արեւելեան նուագախումբ Պ. Պ. (Մկրտիչ, Նասիպ, Բարունակ, Յովսէփ եւ Արթաքի Սկիւտարցի), Նասրա հանըմ, (արեւելեան պարեր)։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Կը խնդրուի սեղանները նախապէս վարձել։ Տոմսերու համար այժմէն դիմել ճաշարան «ANI» 67 Rue Monsieur le Prince, Paris (6), Հայկ. նպարավաճառներու մօտ՝ 26 Rue de Trévise, Cadet, 54 Rue Piat, Belleville, 28 Rue Lesage, Belleville:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Պոլսոյ եւ շրջ. Հայր. միութեան կողմէ
Այս կիր. ժամը 2ին, Էլտորատօ Թատրոնը, (33, Cours Gambetta)
կը ներկայացուի՝ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
Միջնարարներուն նուագ։ Տոմսերու գիներ՝ օթեակ 35.100 ֆր. (4—14 անձի համար), Թիկնաթոռներ՝ 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այս հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ

Մարսէյլի Եոզկատի եւ շրջ. Հայրենակցական միութեան Մայիս 25ի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 424՝ գորգ, 187՝ ժամացոյց, 566՝ նապաստակ, 100՝ մահճակալի ծածկոց, 572՝ շիշ մը շամբանեա, 395՝ ինքնահոս գրիչ։ Նուէրները ստանալու համար տոմսակներով ներկայանալ՝ K. Taniélianի, 100 Bld. de Paris, Marseille.

∴

Լիոնի Բալու-Հաւսւ գիւղի Ուսումն. ընկերութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 35՝ զօրավար Անդրանիկի նկարը, 53՝ շապիկ եւ փողկապ, 256՝ կանանց ձեռքի պայուսակ, 100՝ մէկ շիշ օ տը քոլօնը։ Շահած առարկաները ստանալու համար, տոմսերով ներկայանալ Պ. Յովսէփ Փաշալեանի, 75 Ave. Berthelot, Lyon:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Գազարճըք, Կ. Գ.— 1700 լէյ,
Փարիզ, Մ. Ճ.— 145 ֆր.,
Նիս, Պ Ա.— 70,
Տէսին, Օր. Ս. Թ.— 35,
Լանսէյ, Գործ.— 196.50,
Ցրակինեան, Վ. Գ. 35,
Գիյեանքուռ, Գ. Կ.— 50,
Սէն Փիէռ, Քիւթ.— 35,
Գիւէթը, Խ. Թ.— 150,
Սէն Լորէն, Հ. Ն.— 70,
Անվէրս, Ալթ.— 145,
Ֆոն տը ճէրիւ, Գործ.— 294,
Ժուայնէօզ, Մ. Թ.— 20 ֆր.,

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Վ. Տէր Օհանեան, Օրիորդներ Աստղիկ եւ Արտեմիս Վ. Տէր Օհանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ՄԱՐԳՐԻՏ Վ. ՏԷՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (1)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս	6 ամս	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ԱՆԳԼԻԱ	[illegible]	[illegible]	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ 1929
5 JUIN 1929

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 974
ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅԴ՝ ՄԵՆՔ ԵՆՔ ԳԱԼԻՍ...

Օրուան խոշոր խնդիրն է Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան յաղթանակը՝ մայիս 30ի ընտրութեանց մէջ։ Յաղթանակ մը՝ որ շփոթութեան մատնած է և՛ շահողները և՛ պարտուածները։

Արդարեւ, այնքան ալ պայծառ չէ կացութիւնը։ Երեսփոխանական 615 աթոռներէն 288ը շահելով, աշխատաւորականները ... հարուած մը տուին իրենց հակառակորդներուն։ Այս արդիւնքը 126 աթոռի շահ մը կը ներկայացնէ նախորդին վրայ, բայց ոչ այն վճռական ուժը, որ կարենար իշխանութեան գլուխ բերել աշխատաւորական դահլիճ մը, միայն իր հաւատարիմ... քուէներով։ Անմիջապէս յետոյ կուգան Պահպանողականները, 254 երեսփոխաններով։ Այս կացութեան մէջ, ինչպէս նախատեսեր էինք, իրաւարարի դերը կ'իյնայ Ազատականներուն, որոնք 193 աթոռ ունէին 1923ի ընտրութեանց ատեն, 46ի իջան 1924ին, իսկ հիմա ունին 57 երեսփոխան։

Ամբողջ տարիներ, Մեծն Բրիտանիոյ ճակատագիրը վարած են երկու խոշոր հոսանքներ, պահպանողական եւ ազատական։ 1900էն յետոյ է որ, Աշխատաւորականները կ'երեւան երկու երեսփոխանով, յանգելու համար մինչեւ երեք հարիւրի։ Շատոնց խաւարած է Ազատականներուն արեւը, ժամանակի ընթացքին, բայց մանաւանդ Մեծ պատերազմէն յետոյ։ Երկու հոսանքներուն մէջտեղը ինկած, Ազատականները այլեւս դարձեր են զանցառելի քանակութիւն, եւ այսօր ունին մէկ միխիթարութիւն,—իրենց 57 քուէներով կրնան դէպի աջ կամ դէպի ձախ դարձնել իշխանութեան ղեկը։ Ուրիշ խօսքով, կրնան ... բարեփոխումներու մղել պահպանողականները, կամ սանձել աշխատաւորականներուն սրընթաց արշաւը։ Երկու պարագային ալ, երերուն վիճակի մը կը մատնուի օրուան դահլիճը։

Նորընտիր Երեսփ. ժողովը պիտի բացուի յունիս 25ին, եւ կը կարծուէր թէ Պ. Պոլտուին մինչեւ այդ օրը պիտի քաշքշէ իշխանութիւնը։ Բայց ահա հեռագիրները կը ծանուցանեն թէ արդէն իսկ պատրաստած է իր հրաժարականը։ Այնպէս որ, ... -վաղը իշխանութեան գլուխ կ'անցնի Պ. Մաքտօնըլտ։ ... վարչապետին ցանկն ալ պատրաստ է արդէն. եւ Անգլիայէն դուրս, մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ, անհամբերութեամբ կը սպասեն իմանալու արտաքին նախարարին անունը։ Աշխատաւորականները ունին հասունցած մարդիկ՝ ամէն ասպարէզի համար, նոյն իսկ նմուշ...՝ բայց արտաքին գործերու վարչութիւնը այնպիսի պաշտօն է որ չի կրնար յանձնուիլ մարզանքներու։ Աշխատաւորական առաջին դահլիճին մէջ, Մաքտօնըլտ ինքն ստանձնած էր այդ պաշտօնը, շրջապատուած՝ յորովայնէ ընտրեալ խորհրդականներով։ Կը թուի թէ այս անգամ չպիտի ուզէ ստանձնել այդ պատասխանատուութիւնը, եւ զայն պիտի յանձնէ ասպարէզին մէջ եփած ... մը, հոգ չէ թէ ըլլայ կուսակցութենէն դուրս։

Մնաց որ, առանձին դժուարութիւններ չկան այդ ասպարէզին մէջ։ Մաքտօնըլտ իր առաջին պաշտօնավարութեան ընթացքին, հաստատեց թէ տրամադիր չէ հիմնական շեղումներ կատարելու բրիտանական աշխարհավարութեան ճամբուն վրայ։ ... էր որ, առաջին օրերուն իսկ, խիստ ազդարարութիւններ ըրաւ Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի յեղափոխականներուն, եւ ընթացք տուաւ նոր մարտանաւերու շինութեան։

Իբրեւ առաջին գործ, եւ գոհացում տալու համար աշխատաւոր զանգուածներու բաղձանքին, նոր վարչապետը պիտի վերահաստատէ յարաբերութիւնները՝ Խորհրդային Միութեան հետ, որ անհամբեր կը սպասէ այդ օրուան, հակառակ դերասանական քրթմնջիւններու։

Իր երկրորդ գործը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ, պիտի ըլլայ ուժ տալ խաղաղասիրական ծրագիրներուն, որոնց յօրինման մէջ իրարու հետ կը մրցին բոլոր հոսանքները, առանձին ճակատներ կազմելով իրագործման պարագային։ Հաւատացողներ կան թէ նոր դահլիճը աւելի պիտի շեշտէ սպառազինութեանց կրճատման քաղաքականութիւնը, եւ մանաւանդ միջոցներ պիտի գտնէ գոհացնելու Գերմանիոյ կարգ մը պահանջները։ Այս վերջին հաւանականութիւնը արդէն իսկ ...ութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի մէջ, ուր երախտագիտութեամբ կը յիշեն Ջէմպըլէյնի բարեացակամ դիրքը։

Նոր դահլիճին ամէնէն յատկանշական գիծը պիտի ըլլայ ... աշխատաւորական քաղաքականութիւնը, զոր ընդլայնելու ...ութիւն չունեցաւ 1924ին։ Բայց այս անգամ ալ նպաստաւոր չէ կացութիւնը, ինչպէս ըսինք։ Աշխատաւորականները չպիտի կրնան իրենց քուէներով անցընել ո՛րեւէ է արմատական օրինագիծ։ Մեծամասնութիւն շահելու համար, անոնք ստիպուած են զիջումներ ընել երկու քաղքենի հոսանքներուն, ինչ որ կը նշանակէ սակարկութեան դնել իրենց սկզբունքները։ Մինչդեռ անոնք որ 8,306.477 քուէ կեդրոնացուցին իրենց վրայ, իրական գործ մը կը սպասեն։ Մանաւանդ հիմնական դարման՝ անգործութեան քրոնիկ տագնապին։

Աշխատաւորականներու յաղթանակին ամէնէն մեծ արժէքը այն է, որ, Մեծն Բրիտանիոյ մէջ ալ, այդ ազնուապետական եւ աւանդամոլ երկրին մէջ, շրջանէ շրջան աւելի ուժգին կը հնչէ աշխատաւոր բազմութիւններուն ձայնը.

— «Այդ մենք ենք գալիս»։

Արշաւ մը, որ տեղի կ'ունենայ առանց խոշոր ցնցումներու և առանց արիւնահեղութեան, յամր բայց ապահով, ինչպէս ամէն բարեշրջում՝ Տարուէնի հայրենիքին մէջ։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Հայրենիք» դիտել կուտայ (19 մայիս).

— «Հայաստանի Խորհուրդներու 6րդ համագումարին ներկայ «վարչապետ» Ս. Տէր Գաբրիէլեանի տուած զեկուցման մէջ ուշագրաւ խոստովանութիւններ կան Խորհրդային կառավարութեան քաղաքականութեան մասին հանդէպ Հայաստան մտնող Թուրք գաղթականներուն։

«Դաշնակների աւերած գիւղերից փախած եւ Խ. իշխանութեան հաստատումից յետոյ վերադարձած Թուրքերի տեղաւորման խնդրում— ըսած է Ս. Տէր Գաբրիէլեանը — տեղի են ունեցել մի շարք թիւրիմացութիւններ, որոնց մենք աշխատում ենք լուծել զանազան եւ, ի միջի այլոց, դատարանների միջոցով։ Ինչպէս գիտէք, հայ գիւղացիները տեղաւորուել էին մասամբ Թուրք գաղթականների բնակարաններում։ Այս հողի վրայ առաջ եկած թիւրիմացութիւնները վերացնելու համար՝ մենք միջոցներ ենք ձեռք առել երկու ուղղութեամբ.— կամ Թուրք գաղթականներին բնակեցնել իրենց նախկին բնակարաններում (այսինքն՝ քշելով Հայերը «Հ.»)...կամ նման վայրերում՝ կառուցել նոր տներում առաջին հերթին բնակեցնել այն Թուրք գաղթականներին, որոնք տանելի բնակարաններ չունեն»։

Եւ Հայաստանի «վարչապետը» իր ցաւը եւ ցասումը կը յայտնէ, որ «Դաշնակցական գործակալները եւ կուլակային տարրերը», Խորհրդային իշխանութեան այս բարի գործը քանդելու եւ Հայաստանի մէջ տեղաւորուած Թուրք գաղթականները փախցնելու համար, զըրպարտ լուրեր եւ սպառնալիքներ կը տարածեն, որ «շուտով գալու են Դաշնակները եւ աւերելու թրքական գիւղերը»։

Ս. Տէր Գաբրիէլեան ամէն կերպ կ'աշխատի ցոյց տալ, թէ Հայաստանի մէջ Խորհրդային կառավարութիւնը ոչ միայն խտրութիւն չի դներ հայուն եւ Թուրքին միջեւ, այլեւ Թուրք գաղթականներուն առաջնութիւն կուտայ աւերուած գիւղերու մէջ տեղաւորելու համար։ Այսինքն՝ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, եթէ Ս. Տէր Գաբրիէլեան ըսէր, թէ Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը իրապէս խտրութիւն կը դնէ հայուն եւ Թուրքին միջեւ, բայց այդ խտրութիւնը ոչ թէ ի նպաստ հայուն է, այլ ի նպաստ Թուրքին։

Մեր ընթերցողներուն համար հարկաւ նոր բան մը չկայ Հայաստանի «վարչապետին» յայտարարութեան մէջ. մեր մամուլը ժամանակի ընթացքին բազմաթիւ փաստեր է արձանագրած այն դառն ճշմարտութիւնը հաստատող, թէ հայ բոլշեւիկները իրենց կաշիէն դուրս կուգան ոչ թէ հայ ժողովուրդին այլ Թուրքերուն ամէն կերպ գոհացում տուած ըլլալու համար։ Եւ այս կ'ընեն, որովհետեւ մահու չափ կը վախնան ոեւէ բանի մէջ նուազագոյն չափով իսկ ազգասէր երեւալէ, մինչդեռ իրենց մեծագոյն մնափառութիւնն ունին ինքզինքնին առանձնապէս չափով աշխարհաքաղաքացի եւ համայնավար ցոյց տալու»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՆԻ՞ ՈՐԲ ԿԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ
ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆ

Կեսարիոյ եւ շրջակայից առաջնորդական փոխանորդ Սերովբէ քահ. Պուրմայեան «Ազդարար»ի խմբագրութեան գրկած է հետեւեալ նամակը.

«Վերջերս Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդր. Դիւանի հրատարակած տեղեկագրէն կ'իմանանք թէ Կեսարիոյ որբերուն իրական թիւը փոխանակ 100ի 61 է եղեր իբր թէ։ Ազգ. Առաջնորդարանս կուզայ այդ թիւրիմացութիւնը ճշդել հետեւեալ կերպով։

1928 Նոյեմբեր 30ին, Պէյրութ փոխադրուած 50էն զատ, Կեսարիոյ որբանոցին մէջ 94 որբեր կը գտնուէին։ Թալասի Ամերիկացիներէն Պէյրութի Նպաստամատոյցի ներկայացուցիչ Միս Տուայթ, Բարեգործականին նիւթական անձկութիւնը խնդրոյ առարկայ ընելով, յիշեալ 94 որբերէն 40ը միայն փոխադրել կ'առաջարկէր. եւ այդ մասին սակարկութեան մտնելով մեզի հետ, հազիւ 50 հատին առաքման կը հաճէր, առարկելով որ միայն այդքան որբերու ճանապարհածախս կրնար տալ։ Մեր պնդումին վրայ սակայն, վերջապէս համաձայներ էինք 61ի մասին, պայմանով որ 11 որբերուն ճամբու ծախքը մեր կողմէն հոգացուէր։ Ըստ այնմ տղոց ցուցակը պատրաստեր ու յանձներ էինք իրեն, որը իր կարգին գրկած էր Բարեգործականին։ Մնացորդ 33 որբերէն 11ը անձնագիր չունենալուն՝ զանոնք որբանոցէն պիտի ճամբէինք. իսկ միւս 22ը Պոլիս Ազգ. Պատրիարքարան պիտի ղրկէինք, Սկիւտարի որբանոցը տեղաւորուելու համար։ Բայց 61ին ցուցակը ղրկուելէն ետք, մինչեւ Բարեգործականի պատասխանին ստացուիլը, թէ քաղաքէն դուրս ձգուելիք 11ը եւ թէ Պոլիս ղրկուելիք 22ը միանգամայն մնացին մեր մօտ, որով 94 թիւը որ ըսել է 100ի մօտ թիւ մը, ոչ միայն կը մնայ, այլ թէ աւելնալով ճիշդ 100 որբ-որբուհիներ ունինք հիմա Կեսարիոյ որբանոցին մէջ։

Ասոնցմէ զատ, 23 հատ զանազան հասակի և վիճակի երկսեռ պատսպարեալներ՝ կաղ, կոյր, անդամալոյծ եւայլն «կէտիկլի» կը մնան որբանոցը։

Անդրադառնալով մեր ճշդումին, կը կրկնենք թէ որբերը ցուցակագրուած միջոցին անոնց ընդհանուր թիւը ոչ թէ 61, այլ 100ի մօտ 94 թիւը կը լրացնէր»։

Ցրուիչներու գործադուլը

Ուրբաթ օր Փարիզի Լուվրի նամակատան թերթի ցրուիչները գործադուլ յայտարարեցին, բողոքելու համար 24 ֆրանքի կրճատման դէմ։ Ցրուիչները կը ստանան 800-850 ֆրանք ամսական։ Ուրբաթի ցոյցերուն մասնակցող 191 ցրուիչներ թղթատարական փոխ նախարար Ժէրմէն Մարթէնի որոշումով կախակայուեցան։ Անոնց տեղ թերթերու եւ այլ տպագիրներու սպասարկութիւնը կը կատարեն 500 ոստիկաններ։

Նախարարը մերժեց ընդունիլ բանթողներու պատուիրակութիւնը։ Ասոր վրայ երկուշաբթի գիշեր մօտ ութ հազար ցրուիչներ հրապարակային հաւաքոյթ մը ունեցան Աշխատանքի Սակարանին մէջ եւ որոշեցին 24 ժամուան ընդհանուր գործադուլ յայտարարել երէկուան համար։ Երէկ առաւօտ ժամը 9ին Կրանժ-օ-Պէլ փողոցի ծանօթ սրահին մէջ բանթողները նոր գումարում մը ունեցան։ Այս երկու հաւաքոյթներուն մէջ ալ խօսեցան համայնավար հռետորներ։

Խօսքէն գործի անցնելով, Փարիզի ցրուիչներուն մեծամասնութիւնը չաշխատեցաւ երէկ։ Կարգ մը բանթողներ ձերբակալուեցան։

Մաքտօնըլտ պիտի յաջորդէ Պոլտուինի

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 5ին Տաունինկ Սթրիթի մէջ գումարուած նախարարական խորհուրդի ընթացքին՝ բոլոր նախարարները իրենց հրաժարականը ներկայացուցին վարչապետ Պոլտուինի։ Այս վերջինը երէկ Ուինտսոր գնաց դահլիճին հրաժարականը մատուցանելու համար թագաւորին։ Նախարարական խորհուրդի վերջին նիստը տեւեց միայն մէկ ժամ։

Նոր դահլիճը պիտի կազմէ աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչ Րամսէյ Մաքտօնըլտ։ Այս վերջինը քանի մը օրէ ի վեր երկար խորհրդակցութիւններ կ'ունենայ աշխատաւորական կուսակցութեան իր ընկերներուն հետ, դահլիճին անդամները որոշելու համար։ Ամէնէն աւելի վէճ կայ նոր արտաքին նախարարին մասին։ Կան երկու թեկնածուներ, Արթըր Հէնտէրսըն, որ 1924ին ներքին նախարար եղած էր Մաքտօնըլտի դահլիճին մէջ, եւ Ճ. Հ. Թոմաս, որ գաղթային նախարար էր այն ատեն եւ մասնագէտ է բրիտանական կայսրութեան արտաքին խնդիրներուն։ Կը խօսուի նաեւ Լորտ Բըրգընի փեսային՝ Սըր Օսուըլտ Մոսլիի մասին, որ սակայն հազիւ 34 տարեկան ըլլալով, յարմար թեկնածու չի նկատուիր։

Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը

Էնկիւրիէն եկած լուրերու համաձայն, Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները վերջնական համաձայնութեան մըլանգած են։

Համաձայնագրի ստորագրութենէն յետոյ չէզոքութեան դաշինքի բանակցութիւնը պիտի սկսի երկու կառավարութեանց միջեւ։ Յոյս կը յայտնուի որ այս բանակցութիւնները արագօրէն պիտի յառաջանան եւ հաւանաբար Վէնիզէլոս Էնկիւրի պիտի երթայ ստորագրելու համար զայն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ.էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

LE SOLISTE DE SA MAJESTÉ
ԿԱՄ
ԱՇՈՒՂԻՆ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ

Դիտա՞ծ էք ինքզինքնիդ կըընթարդ եւ գոգաւոր հայելիներու մէջ, որոնք կը խոշորցնեն ու կը նիհարցնեն ձեր գիծերը, կը հաստցնեն ու կը բարակցնեն, ցուցադրելով մարդկային այլանդակուած կերպարանք մը, ծիծաղելի եւ ծաղրանկարային. կը դիտէք ու կ'ըսէք.

— Սա մարդը ես եմ. սա ամբողջութիւնը շատ կը նմանի իմինիս. բայց, անճանաչելի ըլլալու աստիճան խեղաթիւրուած։

Ու պահ մը խորհրդածելէ յետոյ, կ'աւելցնէք.

— Եթէ իրօք այսպէս ծնած ըլլայի, անշուշտ անձնասպան կ'ըլլայի...

***

Նման դէպք մը պատահած է վերջին օրերս, հայ աշուղի մը որ փարիզ կը բնակի։

Աշուղը իր կեանքին արկածները կը պատմէ գրող կնոջ մը՝ Տիկ. Արմէն Օհանեանի, որ հարուած մը կուտայ իր վառվռուն երեւակայութեան, կ'առնէ ատաղձը, կը յղկէ, կը կոկէ, կը կտրէ, կը շինէ ու վրան կը գրէ.— Le Soliste de Sa Majesté։

Աշուղը Տիկ. Օհանեանի գրչին տակ՝ հոգեփոխութեան ենթարկուած էր։

Աշուղին արկածներէն, տիկինը ուզեր էր դաս մը հանել մարդկութեան, նկարագրելով «դարը եւ անոր ընկերային մոլութիւնները»։

Իսկ «Յառաջ»ի մէջ, քննադատ մը՝ Մ. Ն. կը յայտարարէր.«Հեղինակուհիին մեծ յաւակնութիւնը գոհացնելու կոչումը չունի իր աշուղը յեղյեղուկ, ապաբարոյ եւ անբարոյ»։ Ու նաեւ.—«Երիտասարդ մանկական իր (աշուղին) կրքերը կարօտը կը քաշեն աղջնակներուն, զորս բռնաբարած է վայրենիի անտաշ բնազդականութեամբ»։

Եւ ահա՛, հանդարտ ու արեւոտ օր մը, աշուղը ներս կը խուժէր խմբագրատունէն, յուզուած, փրփրած, ու վրդոված.

— Տղա՛ք, յանուն Աստուծոյ, ես չեմ այդ մարդը. ես այդ տեսակ բան չեմ պատմած. սուտ է. ես քրիստոնեայ, աստուածավախ ու պատուախնդիր մարդ եմ։ Բոլորը կը ծիծաղին վրաս։ Գրեցէք որ ես չեմ տիկին Օհանեանի Աշուղը... իսկ եթէ ես եմ, գրեցէք որ ես ինքզինքս չեմ ճանչնար այդ պատմուածքներուն մէջ։ Գրեցէք մանաւանդ որ ես Հայու զաւակ հայ եմ ու կը թքնեմ իր բոլշեւիկութեան վրայ...

Բացատրեցինք աշուղին թէ տարբեր բան է կեանքը եւ անոր արկածները, տարբեր գրականութիւնը որ այնքան միայն «հայելին է կեանքին», որքան կեանքը թոյլ կուտայ հայելի դառնալ, թէ բոլոր գրագէտները՝ մէջն ըլլալով տիկին Օհանեան, կեանքը չեն կրնար դիտել այնպէս, ինչպէս կը դիտեն իրենց մարմինը հայելիին մէջ, թէ որովհետեւ դիտելու եւ տեսնելու համար չի բաւեր աչք ունենալ, գրողը իր կողմէ կը շինէ եւ կ'աւելցնէ (այսինքն կը ստեղծագործէ), ինչ որ խուսափած է իր տեսողութենէն։

Ահա թէ ինչպէս գրականութիւնը կը դառնայ ամէնէն մեծ ստախօսութիւնը եւ ահա թէ ինչո՞ւ պէտք չէ առնուիլ սատերու համար, որոնք կը վերագրուին գրական հերոսին...

Աշուղը հանդարտեցաւ այս ճառէն ու մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ, բայց կարծեմ դեռ զարմանքը չէ փարատած...

— Ա՜խ, ինչպէ՞ս կարելի է...։

ԽԱՐՏՈՒՇ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱՆ

Բ.

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ.— ԵՐԵՍՓ. ԵՒ ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Սահմանադրական օրէնքով իշխանութիւնը բաժնուած է երեքի.— օրէնսդիր, գործադիր *եւ* դատական: *Օրէնսդիր իշխանութիւնը կը բաղկանայ երկու ժողովներէ՝ Երեսփ. ժողովը* (House of Commons) *եւ Լորտերու ժողովը* (House of Lords):

Ինչպէս բացատրուեցաւ նախորդ յօդուածով, անգլիական սահմանադրութիւնը աստիճանաբար *զարգացած է եւ ներկայ ձեւը պատմութիւնն է միապետական իրաւունքներու դանդաղ բայց ապահով խորտակումին: Ժողովրդապետական սկզբունքներու զարգացումը կը սկսի աւատական օրերէն, երբ Թագաւորները կ'իշխէին սանձարձակ՝ համաձայն իրենց արքայական քմահաճոյքին: Մինչեւ Նորմանտիոյ գրաւումը եւ հռչակաւոր* Magna Carta*ի խմբագրութիւնը* (1215), *Թագաւորները իրաւունք ունէին* Magnum Conciliumի *(Մեծերու Ժողով) մը իրենց արքունիքին մէջ իբրեւ խորհրդատու մարմին: Սակայն անոր կ'անդամակցէին Թագաւորին կողմէ նշանակուած եպիսկոպոսներ, լորտեր, կալուածատէրեր եւայլն: Այդ մարմինը ոչ մէկ կերպով ներկայացուցչական հանգամանք ունէր, թէեւ տեսակ մը հակակշիռ պաշտօն կը կատարէր Թագաւորին վրայ: 1265 թուականին կը սկսի պառլամենտական ժողովի մը ծագումը՝ նախաձեռնութեամբ Սիմէոն տը Մոնֆորի, իսկ աւելի ուշ տեղի կ'ունենայ բաժանումը երկու ժողովներուն՝ Լորտերու եւ երեսփոխաններու, որուն համար յատուկ յիշատակութիւն կար* Magna Carta*ին մէջ: Խոշոր կալուածատէրերը կը նստէին առաջինին մէջ, իսկ երկրորդին կը մասնակցէին գիւղերու եւ աւանններու ներկայացուցիչները: Միջին դարերու քաղաքական հասկացողութեամբ, անհրաժեշտ էր այդ դասակարգային խտրութիւնը: Տարօրինակը այն է որ բարձր դասակարգի ներկայացուցչական իրաւունքը դարերու ընթացքին վերածուեր է ժառանգական մենաշնորհի եւ այսօրուան Լորտերու ժողովը կազմուած է այդ հիման վրայ: Պէտք է շեշտել որ այս երկու ժողովները իրենց կազմութեան սկզբնական շրջանին չունէին այն իրաւասութիւնները զորս հետզհետէ ձեռք բերին ապագային: Իրենց հակակշիռի իրաւասութիւնը սահմանափակ էր եւ Թագաւորը կրնար իր յարմար դատած եղանակով վարել պետութեան գործերը: Դրամական հարցերու մէջ միայն Ստորին եւ Վերին ժողովները ունէին որոշ առանձնաշնորհներ: Այդ բացառիկ հանգամանքը պատճառ եղաւ որ օրուան միապետը կաշկանդումի ենթարկուի: Կամաց կամաց ժողովները բիւրացուցին օրէնսդրական իրաւունքը եւ ԺԷ դարուն խմբագրուած երկու կարեւոր վաւերաթուղթեր* (Petition of Rights-1629 *և* Bill of Rights - 1689), *վերջնապէս ամրապնդեցին իրենց դիրքը: Այս երկու վաւերաթուղթերով Թագաւորը կը կորսնցնէր կարգ մը կարեւոր իրաւունքներ — տուրք չպիտի կրնար հաստատել առանց խորհրդարանին հաւանութեան կամ չպիտի կարենար պատժել մէկը՝ առանց օրէնքի եւ դատավարութեան: Այսպիսով, հետեւաբար, երկրին վարչութիւնը կ'անցնէր խորհրդարանին: Ներկայիս Երեսփ. ժողովն է բրիտանական կայսրութեան միակ «իշխանաւորը», իսկ Լորտերու ժողովը իբրեւ աւանդութեան մնացորդ կը կատարէ «հսկող ոստիկանի դերը»:*

Բացայայտ է ուրեմն որ անգլիական սահմանադրական պատմութեան ամէնէն կարեւոր փաստաթուղթերը մեր վերը յիշածներն են — Magna Carta, Petition of Rights *եւ* Bill of Rights: *Այս երրորդութեան վրայ հիմնուած է ներկայ օրէնքը: Այդ փաստաթուղթերուն շնորհիւ է որ անգլիացի ժողովուրդը ստացաւ իր քաղաքացիական իրաւունքները եւ իր ճակատագիրը իրմէ նշանակուած իշխանութեան մը կողմէ վարելու հեղինակութիւնը: Այս փաստաթուղթերը համարժէք են «Մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներու յայտարարութիւն» փաստաթուղթին, որուն ծնունդ տուաւ Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը: Ժողովրդապետական օրէնսդրութեան զարգացումը այնքան ապահով եւ տեւական եղած է որ, այսօր միապետական Սահմանադրութիւն ունեցող Անգլիան կը վայելէ այն ազատութիւնները որոնք սեփական կը նկատուին հանրապետական վարչաձեւ ունեցող ժողովուրդներուն: Համեմատութիւնները նկատի ունենալով հանդերձ, կրնանք ըսել որ Անգլիոյ մէջ հին օրերէն իբրեւ աւանդ մնացած են Թագաւորը եւ ազնուապետականութիւնը, առանց որ և է շօշափելի հեղինակութեան: Այդպէս չէր Ֆրանսան մինչեւ 1871, այդպէս չէր Գերմանիան մինչեւ 1919ի Սահմանադրութիւնը: Տարօրինակ պէտք չէ թուի, հետեւաբար, երբ անգլիացի պահպանողականն ու ընկերվարականը միեւնոյն ջերմեռանդութեամբ կ'երգեն.*

«Տէ՛ր, պահեա՛ զԹագաւորն»:

∴

Երեսփ. ժողովը այժմ ունի 615 երեսփոխան, նշանակուած առաջին կարգի ընտրութեամբ, հետեւեալ թիւերով.—

	Երեսփոխան
Լոնտոն	62
Անգլիոյ արուարձաններ	193
Անգլիոյ Նահանգներ	230
Կալլէսի արուարձաններ	11
Կալլէսի Նահանգներ	24
Սկովտիոյ արուարձաններ	33
Սկովտիոյ Նահանգներ	38
Հիւսիսային Իրլանտա	12
Համալսարաններ	12
Գումար՝	615

Ընտրող են 21էն վեր բոլոր Անգլիացիները, առանց սեռի խտրութեան: Խորհրդարանի անդամ չեն կրնար ըլլալ — լորտերը կամ համարժէք տիտղոս ունեցողները, գաղութներու կառավարիչները, դատաւորները, կղերականներ, պետական հայթայթիչները կամ դատական հետապնդումի ենթարկուած անձերը, ինչպէս սնանկներ, հայրենիքի դաւաճան եւայլն: Սովորութիւն է որ խորհրդարանի լուծումէն մինչեւ յաջորդ ընտրութիւնը անցնի 21 օր, որուն ընթացքին կը կատարուին պատրաստութիւնները: Թեկնածուները կը նշանակուին իրենց կուսակցութեանց կողմէ մասնաւոր օր մը (Nomination day): *Իւրաքանչիւր թեկնածու պարտաւոր է 150 ոսկիի կանխավճար մը ընել ընտրական սընտուկին, իր նշանակութեան օրը: Այդ գումարը կը վերադարձուի ընտրութիւններէն յետոյ, պայմանաւ որ թեկնածուն ստանայ իր ընտրական շրջանին քուէներուն մէկ ութերորդը: Այն շրջաններուն մէջ ուր միայն մէկ թեկնածու կայ առանց ընդդիմադիր կուսակցութեան թեկնածուին, անիկա ինքնաբերաբար կ'ընտրուի երեսփոխան, առանց ընտրութեան. վերջին ընտրութիւններուն մէջ այս տեսակ 4 շրջաններ կային:*

Առաւելագոյն քուէ ստացողը կը շահի: Թեկնածուները ամէն ազատութիւն ունին մղելու իրենց պայքարը օրինական պայմաններու տակ, սակայն չեն կրնար ծախսել իրենց ուզածին պէս: Օրէնքը թոյլ կուտայ իւրաքանչիւրին ծախսել 6 փէնի նահանգային ընտրական շրջաններուն մէջ. սակայն միջոց մըն է կաշառելու փորձութեան դէմ:

Ըստ Սահմանադրութեան, խորհրդարանը կ'ընտրուէր եօթը տարուան համար, սակայն հիմա սովորաբար հինգերորդ տարին կը լրանայ իր պաշտօնը, համաձայն 1911ի օրէնքին: Անշուշտ բացառիկ պարագաներու տակ, այդ ժամանակամիջոցը կրնայ երկարաձգուիլ կամ կըրճատուիլ. 1910ին ընտրուած խորհրդարանը տեւեց մինչեւ 1918: Երեսփ. ժողովը կը լուծուի կամ կը գումարուի Թագաւորին հրամանագրով, բայց վարչապետին խորհուրդով: Ժողովներուն կը նախագահէ ատենապետը (speaker) *որ կ'ընտրուի երեսփոխաններուն կողմէ, իսկ լիտըրն է օրուան վարչապետը, պայմանաւ որ ազնուապետական տիտղոս չունենայ, այլապէս այդ դերը կը կատարէ դահլիճին կողմէ նշանակուած նախարար մը:*

Գալով լորտերու ժողովին, անոր անդամները կը նշանակուին ժառանգական իրաւունքով: Այս ժողովը շարունակութիւնն է Magna Carta*ին տրամադրութիւններուն համաձայն կազմուած մեծահարուստ կալուածատէրերու ժողովին, որ եկմտական խնդիրներու մէջ հեղինակութիւն ունէր միայն մինչեւ 13րդ դարը, հետզհետէ այդ իրաւունքները անցան Երեսփ. ժողովին, բայց լորտերը պահեցին իրենց գոյութիւնը, եւ, ինչպէս յիշեցի վերը, աստիճանաբար որդեգրեցաւ ժառանգորդութեան սկզբունքը: Այսօր այդ ազնուապետական արիստոկրատին մէջ կը նստին.—*

673 լորտեր ժառանգական իրաւունքով

3 լորտեր նշանակուած (Law Lords) *ցկեանս*

2 Արքեպիսկոպոս (ոչ ժառանգական)

24 Եպիսկոպոս (ոչ ժառանգական)

16 Սկովտացի լորտեր (ընտրովի իւրաքանչիւր խորհրդարանի)

25 Իրլանտացի լորտեր ընտրուած ցկեանս Լորտերու ժողովին նախագահը (Lord Chancelor) *անդամ է դահլիճին:*

Ինչ կը վերաբերի երկու ժողովներուն յարաբերութեանց եւ հեղինակութեանց խնդրին, պէտք է շեշտել դարձեալ որ Երեսփ. ժողովը իր ներկայացուցչական հանգամանքով աւելի իրաւասու է քան միւսը:

Օրինագիծ մը Երեսփ. ժողովին մէջ կը կարդացուի երեք *անգամ եւ քուէարկուելէ ետք կ'ուղարկուի Լորտերու Ժողովին: Այս վերջինը կրնայ՝ բարեփոխումներ ընել եւ-ետ վերադարձնել, սակայն Երեսփ. Ժողովին վերջնական քուէարկութենէն ետք չի կրնար մերժել: Հետեւաբար օրէնք մը կը վաւերացուի գործնականին մէջ, գրեթէ միայն Երեսփ. Ժողովին կողմէ: Մնաց որ արդէն Լորտերու Ժողովը միշտ ալ կը համակերպի Երեսփ. Ժողովի որոշումին: Մանաւանդ ելմտական օրինագիծերու մէջ՝ Երեսփ. Ժողովը վերջին խօսքը կ'արտասանէ: Այս պարագան քիչ շատ վտանգաւոր կը նկատուի ուղղափառ Անգլիացիներուն կողմէ, քանի որ ընկերվարական Երեսփ. Ժողով մը կրնայ օրին մէկը քուէարկել տալ որեւէ ելմտական օրէնք առանց լուրջ հակակշիռի: Եւ որպէսզի Լորտերու Ժողովը ունենայ լայն իրաւունքներ եւ vetoի հեղինակութիւն, կ'աշխատին որոշ բարենորոգումներու ենթարկել զայն զեղչելով ժառանգական իրաւունքով նշանակուած Լորտերու թիւը եւ տեսակ մը ժողովրդական հանգամանք տալով անոր ներքին կազմին:*

Երկու ժողովներուն կողմէ վաւերացուելէ ետք, օրէնք մը գործադրութեան մտնելէ առաջ պէտք է կրէ վեհապետին ստորագրութիւնը: Իբրեւ մանրամասնութիւն յիշեմ որ Թագաւորը կը վաւերացնէ իրեն ներկայացուած օրինագիծերը հետեւեալ նորմանտական- ֆրանսերէնով.— Դրամական օրինագիծերու համար (Money Bills). «Le Roy remercie ses bons sujets, accepte leur benevolence et ainsi le veult»:

Ազգային օրինագիծերու համար (Public Bills) «Le Roy le veult»:

Մասնաւոր օրինագիծներու համար (Private Bills). «Soit fait comme il est désiré»:

Իսկ մերժումի պարագային՝ «Le Roy s'avisera». *Թէեւ այս խօսքը չէ արտասանուած 221 տարիէ ի վեր:*

Խորհրդարանին եւ գործադիր իշխանութեան յարաբերութեանց մասին յաջորդով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՃԻՉ ՄԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԽՈՐԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր պարզեր էինք Խարբերդ մնացած Հայերուն վիճակը:

Արաբկիրի Հայր. Միութեան վարչութենէն (Ամերիկա) ստացանք «Բաց Նամակ» մը, ուղղուած «Ամերիկայի եւ արտասահմանի բոլոր Արաբկիրցիներուն եւ ընդհանուր հայութեան»: Հրատարակութեան կուտանք զայն, կրճատելով կարգ մը կրկնութիւններ:

Թուրքիոյ Արաբկիր քաղաքի բնակչութեան կողմէ ստացուած Փետրուար 27 եւ Մարտ 27 թուակիր երկու ԲԱՑ ՆԱՄԱԿներէն քաղուածաբար կը յանձնենք Հայ Հասարակութեան ուշադրութեան, ըստ իրենց խնդրանքին --

—«Բազմիցս գրուած է ձեզ տեղիս կացութեան եւ տնտեսական անցուկ տագնապի մասին, որը սովի հետեւանքով, օրըստօրէ սոսկալի համեմատութիւններ կ'առնէ: Տիրող ահռելի սովը,— Թիմին մը ցորենը 14 մէճիտիէ— արդէն սկսած է սպառնալ անոք եւ չքաւոր դասակարգին, որոնց մէջ այժմէն իսկ արիւնաքամ ու անսուաղ խեղճեր մահուան ճիրաններուն կը յանձնուին: Ահռելի ու սարսափելի է նկարագրել բոլոր այն պարագաները, որոնց ականատես ըլլալու դժբախտութիւնը վիճակուած է մեզ. եւ դեռ, ներկան սկիզբն է փորձանքներու: կացութիւնը տխուր է եւ յուսահատական, երբ ափ մը խլեակներու կեանքին կը սպառնայ ահռելի ու դժնեատեսիլ ուժը,— *Սովն ու անօթութիւնը*— որոնք մեր տարաբախտ ազգին դըժբախտ բեկորները պիտի առաջնորդեն մահ ու գերեզման: Գերեզման մը, ուր անօթութենէն սովալլուկ ու ուժասպառ, մանուկ թէ պատանի, երիտասարդ թէ տարեց, կեանքեր պիտի երթան յեցնել:

Հայրենակիցներ, ամենամեծ պատուախնդիր, պատուոյ եւ առաքինութեան բծախնդիր այս ազգի հարազատ զաւակներուն պիտի թոյլ տա՞ք իր կեանքի յետին մնացորդը քալշ տալու դռնէ դուռ, պատառ մը հացի փոխարէն. պիտի յօժարի՞ք որ խեղճ որբեր ու որբուհիներ նախատինքի տխուր ամպ մը, ապատ մը ստանան իրենց մինչ ցարդ պայծառ մնացող ճակատներուն վրայ...:

Ներկայիս այստեղ կը գտնուին 700ի չափ հայութիւն, մօտաւորապէս 200ը գաղթականներ, որոնք 1915էն վերջ ելած հաստատուած են՝ ասոնց մեծ մասը արտասահման ազգականներ ու բարեկամներ ունենալով հանդերձ, շատ քիչերն են միայն, որ իրենցիններով կը հետաքրքրուին: Բաքերդցիներով, Սուշեհրցիներով, Շապին Գարահիսարցիներով, Տիգրանակերտցիներով, Կարնեցիներով, Տիվրիկցիներով, Գերջանցիներով, Հասկնցիներով, Քուշնացիներով, Չարսանճաքցիներով, Նարվէտցիներով, Օրտուլցիներով, Եղիգացիներով, Տրապիզոնցիներով եւ Ակնցիներով կազմուած այս գաղթականութեան համաքաղաքացիները մեծաւ մասամբ կը գտնուին խորհրդային իշխանութիւններու ամէն կողմերը եւ Ամերիկա: Բայց եւ այնպէս, շատ քիչերը միայն կը հետաքրքրուին իրենց հայրենակիցներով: Կարծես տարիներու բաժանումը օտարացուցած ու խորթացուցած է զանոնք: Բլայ Ամերիկա եւ Ֆրանսա, յիշեալ երկրացիներու Հայրենակցական Միութիւններ գոյութիւն ունին, որոնք պարտին ժամ առաջ օգնութեան փութալ հոս Արաբկիրի մէջ ապաստան գտնող իրենց համաքաղաքացիներուն:

Գերագոյն ժամը հասած է, պէտք է շարժուին բոլոր երկրացիները, փրկելու համար Արաբկիրի մէջ գտնուող 200ի մօտ իրենց ազգական բարեկամները: Նիւթական օժանդակութիւն մը անհրաժեշտ է. եւ սակայն այդ օգնութենէն վերջ դարձեալ եւ դարձեալ օգնութեան պիտի կարօտին բոլոր անոնք, որոնք արդէն ինկած վիճակ մը ունին, *ուստի ձեր Միութեան ու համայն Հայութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք ժամ առաջ — Մայիսին իսկ — տեղիս անկարողներու գաղթը դիւրացնել առանց յապաղումի:*

Հակառակ պարագային, եղած ամէն նիւթական օժանդակութիւն փճանալէ վերջ, Միութիւն ու Հայ հասարակութիւնը դարձեալ իր դէմ պիտի ունենայ չքաւորներու բազմութիւն մը եւ այսպիսով նախապէս եղած ամէն օգտակարութիւն պարապը գացած պիտի ըլլայ: Սա միայն կրկնել ու շեշտել կը պարտինք, որ կողմս չքաւոր, թշուառ, պատառ մը հացի կարօտ Հայերու կեանքը սովէն ու անօթութենէն փճանալու դատապարտուած է, եթէ արտաքին օգնութիւն մը չըլլայ մինչեւ *Մայիս*:

Գալով ղրկուած գումարի մասին, ինչպէս փետրուար 27 թուակիր գրութեամբ մը տեղեկագրուած է ձեզ, մաս առ մաս իբր նպաստ բաշխումներ կատարուած են: Այդ գումարը *հաւասարապէս բաշխուած է Արաբկիրցի եւ ոչ-Արաբկիրցի կարօտեալներու.* երբեք զանազանութիւն եղած չէ, ինչ որ պիտի հաստատէ ձեզ ղրկուելիք ցուցակը: Աւելորդ պիտի ըլլայ եթէ յիշենք թէ, տեղիս եկեղեցիս գրաւուած է, թատրոն-դպրոց ըլլալու համար. այսպիսով խեղճ ժողովուրդը դպրոցէ զրկուելով մէկտեղ, եկեղեցիէն ալ զրկուած է... կայ եւ աւելին, բնակարաններու հարցը...»:

Նկատելով որ, սոյն անյետաձգելի պահանջին ընդառաջ երթալը մեզ համար առանձինն անհնարին է, ներկայիս, եւ միեւնոյն ժամանակ հարցը հայրենակցական ըլլալէ աւելի ընդհանրապէս ազգասիրական ու մարդասիրական է, կոչ կ'ընենք ամէն անոնց, որ Հայու սիրտ ունին ու կը փափաքին փրկութեան հասնիլ այս թըշուառներուն:

Միութիւնս փրկութեան ճամբան միանգամ ընդ միշտ հարթած է, ստեղծելով նոր բնակավայր մը, մայր հայրենիքի կուրծքին վրայ, բնութեան ստեղծած ամենագեղեցիկ վայրերէն մէկուն մէջ. պատրաստելով անոնց բնակարան եւ ինքնապահ ըլլալու միջոց, ուր հաստատուելով կ'ապրին այսօր գոհ ու երջանիկ *մօտաւորապէս 1000 հոգի, իրենց ընտրած* Գիւղ-Խորհուրդի *կազմով, վաւերացուած հայկական կառավարութենէն:*

Այսօրուան կենսական հարցն է սակայն, մնացեալ 800 հոգիներն ալ փոխադրելով արժանացնել նոյն բախտաւորութեան, փրկելով զանոնք անխուսափելի մահուան ճիրաններէն:

Ամէն մէկ անձի փոխադրութեան համար անհրաժեշտ է 60 տոլար. 60 տոլարը մէկ մարդ կը փրկէ կատարելապէս ու վերջնականապէս:

Քանի՞ հոգի կ'ուզես փրկել, կամ ինչ չափով կ'ուզես օժանդակել այս որբացած ու նուիրական գործին. հաճէ նուէրդ ղրկել Միութեանս, որուն գործունէութիւնն ու ձեռք բերած դրական յաջողութիւնները ամէնուդ ծանօթ է:

Ի դիմաց՝ Ամերիկահայ Արաբկիրցիներու Միութեան, ատենապետ՝ Ն. Ս. Կիւմիւշեան, ատենադպիր՝ Ա. Ն. Միրիճանեան:

Հասցէ.— Arabkir Union, P. O. Box, Mad. Sq. Sta., New York, U. S. A.

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Մեր սեփական Թղթակցէն)

Պուքրէշ, 28 Մայիս

Քիշնէվի կալուածներու խնդիրը.— Պահ մը նպաստաւոր փուլի մէջ մտնելէ յետոյ, դարձեալ կնճռոտեցաւ Քիշնէվի թեմական կալուածներու խնդիրը: Ինչպէս գրած էի՝ թեմական իշխանութեան եւ եւ կապալառու կրօմանի միջեւ գոյացած իրաւախոհութեամբ մը՝ զոր վաւերացուցած էր պատկան նախարարութիւնը՝ կալուածներու մատակարարութիւնը պիտի անցնէր թեմական իշխանութեան, առանց սպասելու կրօմանի պայմանագրութեան թուականին, որ կը աւարտէր 1932ին, եւ առանց սպասելու նաեւ սեփականատիրութեան հարցին՝ կարգադրութեան որ պիտի հետապնդուէր առանձին.

Սակայն նոր դէպք մը միջամտեց: Կառավարութիւնը ազդուած ռումէն մամուլի եւ ռումէն երեսփոխաններու յարձակումներէն կապալառու կրօմանի դէմ, որ այնքան տարիներէ ի վեր շահագործեր էր կալուածները՝ տարեկան 64000 լէյ միայն վճարելով պետական գանձին եւ միւս կողմէ կեղեքելով իր վարձակալներ ու բոնցմէ միլիոններ կը գանձէր, չեղեալ հռչակեց կրօմանի պայմանագրութիւնը, զոր ան կնքած էր նախորդ կառավարութեանց օրով, ի գին մեծ զոհողութեանց եւ կողմնակի աշխատանքներու, եւ որ սակայն հիմ ծառայած էր մեր իրաւախոհութեան. հետեւաբար պահ մը իր օրինական նուիրագործումը ստանալէ յետոյ՝ այժմ կը ձախողի այդ իրաւախոհութիւնը մեզի ձգելով միայն սեփականատիրութեան հարցի մասին մեր ձեռնարկներուն շարունակութիւնը: Կառավարութեան այս քայլը, որ իր ձեւին մէջ արդար է անշուշտ որովհետեւ կ'ուղղուի աչառու վաշխառուի մը դէմ, բայց իրականին մէջ կը հարուածէ մեզ. այսինքն բուն սեփականատէրը: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ այդ քայլին դիմել՝ ճնշումով հարիւրաւոր վարձակալներուն, որոնք ճիշդ է կը կեղեքուէին ցարդ եւ որոնք սակայն կը նախընտրէին կառավարութեան ձեռքը տեսնել մատակարարութիւնը կալուածներուն, քան այժմէն փոխանցուած տեսնել բուն սեփականատիրոջ:

Պուքրէշի Թաղականութեան ընտրութիւնը.— *Կիրակի օր քաղաքիս մէջ տեղի ունեցաւ Հայ համայնքի Թաղականութեան ընտրութիւնը, բուռն ոգեւորութեան մը մէջ: Քուէարկութեան մասնակցեցան 348 հոգի, որ աննախընթաց թիւ մըն էր: Իրականին մէջ հատուածական չէր պայքարը որովհետեւ դէմ դիմաց ցանկեր չկային, այլ երկու երեք հոսանքներն ալ հաւասարապէս կը քուէարկէին յաճախ միեւնոյն թեկնածուները, այնպէս որ ընտրուածներուն մէջ կան տարբեր հոսանքներու պատկանողներ: Ընտրուողներն են Պ. Պ. Գ. Գանիէլեան (288), Գ. Միխայէլեան*

...Ց Ցօքուգեան (262), Ա. ...եարձեան, (240), Ս. Աշլեան ... ընդ 6 Քիւչիւքեան 204, ... Ա Այթէրեան (147 Եւել ... թէ բոլոր ընտրուածներն ալ ... յառաջդիմութեան զան ... տարբեր են։ Հետեւաբար ... որ Պուքրէշի գպրոցը ... այս քիչ մը աւելի վայելէ ... ական աջակցութիւնը թաղա... ութեան։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՉ ՄԸ ՔԻՆԻԿ ՕՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ԴԷՄ

... Միջազգայինին դէմ կազ... ուած Միջազգային Համաձայ... ութիւնը որուն կեդրոնը կը գըտ... ւի Ժընեւ, կոչ մը ուղղած է պե... ական մարդոց, մամուլին, հան... ութեան, գործի մարդոց եւլ. ... ւորակ ունենալով միջազգային ... ներ ձեռք առնել բոլշեւիկ ... պառնալիքին դէմ, իբր եւրոպա... ան եւ համաշխարհային վտանգ։

Այսօր, կ'ըսէ կոչը, միջազգա... յին սրահարգին վրայ կը գտնուին ... իրրդական կարեւորութիւն ու... ցող հարցեր, բաղդատմամբ ... ոլշեւիկեան հարցին։ Բոլշեւիզմը ... ամոյն չէ միջազգային հրապա... րակին ան առհասարակ նկատո... ւթեան առնուած է ազգային ... ւանակի մէջ.

Այս պատճառով ալ կ'ըսէ ... չըլլար շօշափելի որեւէ արդիւնք ... ձեռք բերել։ Մոսկուայի բոլոր ... կազմակերպութիւնները գիտել ... տալ կոչը, միջազգային են. ... կը բաւէ կարդալ ամբողջ աշխար... հի թերթերը, ըմբռնելու համար ... անոնց չարաշուք գործունէու... թիւնը. ամբողջ աշխարհ վտանգի ... մէջ է։

Կոչը նոյնպէս ուշադրութեան ... կը հրաւիրէ պատերազմական յա... ջորդ վիճակին վրայ, որ իրօք ... ութիւն ունի խորհրդ. Ռուսիոյ ... սահմանակից երկիրներու միջեւ ... ամէն տարի կը յայտնուի արիւ... նոտ բախումներով։

Կարմիր ուժերը ամէն տեղ ... ներկուած են, ու կը գործեն ըս... պառնալից գաղերով. անոնք չեն ... պայքարիր կանոնաւոր շարքերով, ... այլ կը ջանան մաշեցնել ժամա... նակակից ընկերային կազմը, մին... չեւ որ գործունեայ, վճռամիտ եւ անխիղճ փոքրամասնութեան մը հարուածներուն տակ իյնայ քայ-քայուած։

Ցինելէ յետոյ գլխաւոր երկու պատճառները, որոնք կ'արգիլեն սովետներու մեկուսացումը,— կառավարութիւններու ընդհ. տկարութիւնը կարմիր կազմակերպութիւններու հանդէպ, եւ Ռոպոլլօյի գաղնագրէն յետոյ գերմանիոյ բռնած դիրքը,— կը յայտնէ թէ ներկայիս ֆրանսացիներու եւ գերմաններու միջեւ մերձեցման տարրեր կան եւ Մոսկուայի դէմ պայքարի մը համար, կը փնտռեն միջազգային համաձայնութիւն մը։

Կոչը կը յայտնէ նաեւ թէ բոլշեւիկները ամէն բանէ աւելի կը վախնան իրենց դէմ միջազգային համաձայնութենէ մը։ Եւ ի վերջոյ պարտք կը դնէ մամուլին եւ հանրութեան վրայ, որ իրենց կառավարութիւնները մղեն բոլշեւիզմի դէմ հաւաքական գործակցութեան մը։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տարուան ընթացքին, Լենինականի մէջ պիտի կառուցուին քաղաքային սպանդանոց մը եւ չորս տուներ. մէկը՝ երեք յարկով, երեքը՝ երկյարկանի։ Ընկից զատ պիտի աւարտին շուկային մէջ կառուցուող խանութներու շէնքերը։ Հրապարակի վրայ պիտի զետեղուի Լենինի արձանը։

Ներկայիս Լենինականի սպանդանոցը կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը, գլխաւոր հրապարակին մօտիկ եւ գրեթէ կից՝ չարժանկարի նորակառոյց սրահին։ Այս հակառողջապահիկ պայմանէն ազատելու համար, քաղաքէն դուրս պիտի կառուցուի մեծ սպանդանոց մը։ Նախապատրաստական աշխատանքները արդէն կատարուած են։ Սպանդանոցի մեքենական կազմը պիտի յանձնարարուի Թիֆլիսէն։

Սպանդանոցի կառուցման ծախքերը ապահովելու համար երկարատեւ յատկացուած է 40 հազար րուբլի, իսկ կեդր. Դրամատունը բացած է նոյնքան փոխ մը։

Լենինականի շինարարութեան ամէնէն զաւեշտ կողմը, փողոցներու բարեկարգման աշխատանքներն են։ Հակառակ արդէն կատարուած աշխատանքներուն, դեռ շատ մը փողոցներու վիճակը ողորմելի է։ Այս տարի կը նախատեսուի մայթել երկու փողոցներ, որոնց համար մայթի քարեր կը պատրաստուին, շուտով աշխատանքի ձեռնարկելու համար։

Քաղաքի բարենորոգման համար տրամադրուած գումարները անբաւարար են եւ պէտք տեսնուած է դիմումներ կատարել, ստանալու համար աւելի լայն վարկեր։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Թիֆլիսի հայ պետ. Թատրոնի վարիչ Պօղոսեանի զեկուցումէն.—

Թատերական անցեալ եղանակին համար, ծրագրուած էր 27 ներկայացում, տրուած են սակայն 22 ներկայացումներ, եղանակը ուշ բացուած ըլլալով։

Բանուորական ակումբներու մէջ տրուած են 10 ներկայացումներ։ Եղանակի սկիզբը նախագծուած էր 14 բեմադրութիւն, որոնցմէ 8 միայն իրագործուեցաւ, պատճառը Թատրոնի նիւթական նեղութիւնն էր եղած։

Բեմադրութեան տեսակէտով մեծ յաջողութիւն ձեռք բերուած է։ Հասարակութիւնը սիրով յաճախած է ներկայացումներուն։ Խաղացանկը բաղկացած է ինքնուրոյն կտորներէ։ Հինցած խաղեր չեն ներկայացուցած բացի «Մանդատ»էն, որ շնորհիւ նոր բեմադրութեան մը. ունեցած է մեծ յաջողութիւն։ Ինքնուրոյն կտորներէն ներկայացնելով հայ պետ. Թատրոնը նպատակ ունեցած է աջակցիլ Թատերգութեան զարգացման։

Գալով հանդիսականներուն, 1928-29 Թատերական եղանակին, անոնք ներկայացուցած են հետեւեալ պատկերը.— Երիտասարդներ՝ 40 տոկոս, բանուորներ՝ 37 տոկոս, մտաւորականներ՝ 23 տոկոս մօտաւոր ճշգութեամբ։

1000 ՏՈԼԱՐ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ

Նիւ Եորքի Պոլսահայ Միութիւնը վերջերս պարահանդէս մը տուած է ի նպաստ Ազգ. Հիւանդանոցին։ Զուտ հասոյթը եղած է 1000 տոլար, որ անմիջապէս Պոլիս փոխադրուած է։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս խորագրին տակ, Եագուպ Քատրի պէյ Պոլսոյ կէս պաշտօնական Միլլիյէթին մէջ կը գրէ.

«Ցեղերու յեղափոխութեան յաջորդող մամուլի տագնապը երթալով վտանգաւոր փուլի մը մէջ կը մտնէ։ Պոլսոյ մէջ հրատարակուող շաբաթական եւ ամսօրեայ պարբերաթերթերուն գրեթէ ամէնքն ալ դադրեցան։ Մնացին քանի մը գաւառաթերթեր, որոնք ալ պիտի իյնան անհետանալէն յետոյ ալ կարգը պիտի գայ գլխաւոր օրաթերթերուն, եւ այն ատեն մեր գլխուն պիտի պայթի այն որմէ կը վախնայինք։ Սակայն, այժմէն ըսենք, որ ըստ մեզ այս տագնապը բուն իսկ տառերու փոփոխութենէն առաջ չէ եկած, եւ եթէ, ի սկզբան հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուած ըլլային, կը հաւատանք որ կարելի պիտի ըլլար զերծ մնալ այս տագնապէն։ Մենք հաւանական չենք գտներ որ այդ միջոցներուն ժամանակը բոլորովին անցած ըլլայ. տակաւին մէջտեղը անդարմանելի կացութիւն մը չկայ։ Եթէ կառավարութիւնը այս գործին տայ այն կարեւորութիւնը զոր մենք կուտանք, դժուարութիւն պիտի չքաշէ ցաւին դարմանը գտնելու մէջ։ Կառավարութիւնը պէտական մենաշնորհի ենթարկելով մամուլը եւ հրատարակչութիւնը, թէ՛ աւելի արագ կերպով պիտի ապահովէ տառերու փոփոխութենէն ակնկալուած օգուտը, եւ թէ երկրին դաստիարակութեան գործին աննախընթաց կանոնաւորութիւն մը տուած պիտի ըլլայ՝ իր հսկողութեան տակ։

Մեր մէջ, ինչպէս ամէն յեղափոխութիւն, մշակոյթի եւ դաստիարակութեան յեղափոխութիւնն ալ պետութեան նախաձեռնութեամբ կը կատարուի եւ անոր ուժին ապաւինելով կը քալէ։ Տարբեր հաւանականութիւններ երեւակայել կը նշանակէ լաւապէս չգիտնալ Թուրք ազգին նկարագիրն ու պատմութիւնը։

Իրաւ պաշտ ըլլանք վարանումի չմատնուինք եւ չիյնանք այն լաւատեսութեան մէջ, թէ ամէն բան ինքնիրենը կարգի պիտի մտնէ։

Թուրք ազգը այս յեղափոխութեամբ ալ, աշխարհի առջեւ քննութիւն մը կ'անցընէ։ Եթէ մամուլի տագնապը մատնուի այն վիճակին որմէ կը վախնանք, ատիկա կրնայ նշանակել ամբողջ ազգին մտաւոր ու բարոյական սնանկութիւնը, եւ բաւական մեծ վնաս մըն է մեր միջազգային հմայքին համար։ Իրաւ է որ մենք գիտենք թէ այս տագնապին ամենագլխաւոր պատճառներէն մէկը տնտեսականն է, բայց ուրիշներ ալ այսպէս պիտի չդատեն։ Եւրոպական եւ ամերիկեան թերթեր, որոնք վարժուած են Թուրքիոյ մասին բացասական եւ աննպաստ լուրեր հրատարակելու, տարօրինակութիւն եւ եղերականութիւն մը պիտի հագցնեն այսպիսի իրողութեան մը։

Եւ ինչո՞ւ համար՝ այս բոլոր,— անոր համար որ Թուրք մամուլը զուրկ է այն միջոցներէն որոնք անհրաժեշտ են ամբողջացնելու համար տառերու փոփոխութեամբ անխուսափելի դարձած կազմակերպութիւնը, եւ կամ, անոր համար որ անկարող է զայն ապահովելու համար ըլլալիք ծախքերուն տակէն ելնելու։

Իսկ եթէ ըսենք թէ այդ ծախքերը ինչ են առ առաւելն, ո՞վ է մարդ կը զարմանայ, եւ չի կրնար իմաստ մը տալ, թէ ինչո՞ւ զաւք այսչափ անդարմանելի վիճակի մը ենթարկուած է, երբ դարմանը այնքան աժա՜ն է եւ դիւրին»։

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔԵՐ

Զանազան նահանգներու մէջ քարիւղի երակները քննելու համար լուրջ գործունէութիւն տեղի պիտի ունենայ այս տարի։ Այս գործին համար պէտք եղած գումարը նշանակուած է ելմտացոյցին մէջ, եւ Եւրոպայէն մասնագէտներ պիտի հրաւիրուին։

Մինչեւ հիմա կատարուած քննութեամբ, քարիւղի երակներ գտնուած են Էրզրումի, Դերջանի, Հասանքալէի եւ Ատալիոյ մօտերը։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, անցեալ տարուան ընթացքին Պոլսոյ հրապարակէն քաշուող առեւտրականներու թիւը 564 եղած է։ Նոյն տարուան ընթացքին 641 հոգի ալ իբր վաճառական արձանագրուած են Առեւտր. Սենեակին մօտ։

1928 տարին մէջ 254 ընկերութիւններ փակուած եւ 264 ընկերութիւններ ալ նոր կազմուած են, նոյն տարուան մէջ 64 միջնորդ քաշուած են հրապարակէն եւ 93 հոգի ալ իբր միջնորդ գործի սկսած են։

Այս տարեգլխէն մինչեւ 27 Մայիս, 135 ընկերութիւններ գործէ քաշուած եւ սնանկացած են։ Նոյն ժամանակի ընթացքին 136 նոր ընկերութիւններ կազմուած են։ Հրապարակէն քաշուած եւ սնանկացած են 252 վաճառականներ։ Ասոնց փոխարէն 225 նոր վաճառականներ արձանագրուած են Առեւտրական Սենեակին մօտ,

ԿԱՐԿՈՒՏԻ ԱՒԵՐ

Մաղնիսայէն կը հեռագրեն թէ կաղինի մեծութեամբ կարկուտ տեղացած եւ 4080 արտավար տեղ փճացուցած է։ Քսան հազար որթատունկեր բոլորովին ոչնչացած են կարկուտին տակ։

Վնասուած տեղերէն 752 արտավար այգի, 36 արտավար բանջարանոց, մնացեալը ձիթաստաններ եւ մրգաստաններ են։ Վնասը 500 հազար ոսկիէն աւելի կը նկատուի։

*** Պիղատիչի մէջ ալ կարկուտը մասամբ փճացուցած է Նիգամ. Պապա եւ Գավաք Ցերէ գիւղերու բերքը։ Հեղեղն ալ 4 գոմէշներ քշած եւ Պապա գիւղէն բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ ըրած է։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Սէնի շրջանի սկաուտները իրենց տարեկան ամառնային 18րդ հանդէսը կը տօնեն Ժուանվիլի զպրոցին մարզադաշտին վրայ։

Այս բանակումը որուն կը մասնակցին 3000 սկաուտներ, զանազան ազգերու ներկայացուցիչները, մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ այն պատճառով որ տեղի կ'ունենայ Լիվըրփուլի 7 սկաուտական մեծ հանդէսներէն 3 շաբաթ առաջ։ Այս հանդէսներուն պիտի մասնակցին 50,000 սկաուտներ, զանազան երկիրներէ եկած, տօնելու համար սկաուտիզմի 23րդ տարեդարձը։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՇԻԼԹԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ մէջ, որ բացուեցաւ Յունիս 2ին, ժամը 3—6, Galerie de la Renaissance, 11 Rue Royale. պիտի ցուցադրուին 40ի չափ նկարներ: Ժողովածուին յառաջաբանը գրած է Պ. Արսէն Ալեքսանդր, ընդհ. քննիչ գեղարուեստից:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ.— Ջութակահար Միքայէլ Եիւզպաշեան նուագահանդէս մը կուտայ ուրբաթ գիշեր 7 Յունիս, ժամը 9ին Salle Debussy, 8 Rue Daru, մասնակցութեամբ Տիկին Թոսքա Մարմորի: Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 8

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

29

Դանաստացին առաւ դէզ մը Թուղթ և ա... ... պլեւս դազար տալու, սկսաւ իր բանաստեղծութիւններուն անվերջ ընթերցումը։ Փիէռ ... մէջ ընկղմած հետեւեցաւ այդ ..., անգլիերէնին, որ այնքան լաւ կը ... բանաստեղծութեան իր երաժշտութեամբը. և զգացումներու կախօրդանին անձնատուր՝ թողուց որ հոգին օրօրուի, երկարօրէն, օրօրուի այդ ներդաշնակութեամբ, ... երգով, մինչև որ կարենայ ըսել ինքզինքին. «Բարձրագոյն բանաստեղծութիւնը ան է ... չէ հասկցուիր։ Կը բաւէ որ երաժշտութիւն ..., կը բաւէ որ գոնէ «սէր» բառը ծանօթ ըլլայ ինծի, կը բաւէ որ սէր ունենամ ես ու սիրտի ծալքերուն մէջէն դէմի պատին ազդուիր հեռզհետէ աւելի ու աւելի նման Նէնէթի ... և ես պիտի ապրիմ գերագոյն, աստուածային բանաստեղծութիւնը։ Հաւատա՛ Նէնէթ, ... Նէնէթ, հաւատա՛ էշու կտոր Դանաստացիի»

4

... նոր աղմուկ մը հանեց կղպանքին ... և դուռը իր ծխնիներուն վրայ զգուշութեամբ դարձաւ։ Նախ գլուխ մը ներս անցաւ ... զգուածքէն, շուրջը դիտեց վարանումով ու ... տեսաւ թէ ոչ ոք կայ, դուռը ամբողջութեամբ հրեց։ Վարէն բան մը չէր ըսուած իրեն, ... հոս էր. ինչպէս նաև Փիէռին գլխարկն ու վերարկուն։ Դուրս ելած չէր կրնար ըլլալ ... մօտաւոր սենեակ մըն էր Թերեւս, բարեհամբ մը։ Նէնէթ կեցաւ պահ մը դրան մէջ ու ... յուսահատ՝ ներս անցաւ ու դուռը գոցեց։

— 30 —

Վերջին յարկի սենեակներէն մէկն էր այս, օդաւէտ ու լուսաւոր. կանաչ միագոյն գորգ մըն էր պատած զայն ու ամէն ինչ մաքրութիւն կը բուրէր։ Աջ կողմի անկիւնը լայն անկողին մը կար իր ցանցով ու զարթուցիչով, դէմը՝ լոգասենեակին յախճապակիէ սպիտակութիւնը, բարակ ու հաստ կոկորդներով, իսկ վրան՝ ապակիի երկար կտոր մը՝ ուր արդուզարդի պիտոյքներ կային քառանկիւն հայելիի մը առջեւ։ Ուրիշ անկիւն մը բարձր հանդերձարան մը՝ որուն քով պզտիկ վարագոյր մըն էր քաշուած հագուստ մը ծածկելու համար։ Կեդրոնը սեղան մը կը կլորնար ներկուած փայլուն տախտակէ, կրելով խել մը գիրքեր որոնք երկու փիղերու միջեւ սեղմուած էին։ Փիղերէն մէկը կը նայէր մոխրամանին, իսկ երկրորդը իր պատիճը պատին էր ցցած։ Նէնէթն ալ ակնարկը այն կողմ դարձուց, նայեցաւ պահ մը անշարժ, զըմգոհութեան շարժում մը ըրաւ, բայց ժպիտը հայելիները տեսան։ Յետոյ դէպի լուսամուտը ուղղուեցաւ։ Պատուհան-դուռ մըն էր այս, որ պզտիկ պատշգամի մը վրայ կը բացուէր. արեւը ողողեր էր զայն. գարնան զմայլելի առաւօտ մըն էր. առողջ ու մաքուր առաւօտ մը՝ որ ճաշի կ'երթար պզտիկ աղմուկներով։ Նէնէթ սկսաւ անհամբերել. վերադարձաւ սեղանին առջեւ, գիրք մը առաւ ու նստաւ, ակնարկը ծանօթի մը՝ Փիէռի գլխարկին։ Մէկէն նշմարեց որ ճիշդ առջեւը սեղանին պզտիկ դարակը կիսաբաց է. քաշեց զայն և հաստ տետրակ մը ուշադրութիւնը գրաւելով, առաւ։

Այո՛, ապահով էր։ Քիչ մը յուզուած, չէր գիտեր ինչու, սկսաւ գանդաղօրէն դարձնել այդ

— 31 —

էջերը. Ֆրանսերէնին հետաքրքրութիւնը կրկնապատկուեցաւ. օրագրութիւն մըն էր։ Աչքերը յառած այդ խառնափնթոր գիրերուն, կ'ուզէր գտնել, կ'ուզէր անպայման ճանչնալ իսկական Պետրոսը, երիտասարդը, արեւելքցին։ Ինչեր կը պատմէին այդ էջերը. մտերիմ ինչ յոյզեր, մտածում ու տենչանք կը պարունակէին այդ տողերը որոնցմէ բան մը չէր կրնար հասկնալ։ Հայերէն այդ տառերը բեւեռագրեր էին իրեն համար, «սեւ ու ճերմակ» ինչպէս կ'ըսէր ինք։ Ու անկարող իրականութիւնը տեսնելու, աւելի ինքն իր մէջ կը ջանար անծանօթը գուշակել։ Ֆրանսերէն բառ մը միկէն իր ակնարկը կեցուց. «Մէրսի». կարծես սենեակին մէջ էր Փիէռ, հոն, իր մօտը, և իրեն ուղղած առաջին բառը կ'ըլլար՝ մէրսի։ Շնորհակալութիւն Նէնէթին որ եկեր էր գինքը տեսնել, որ գինքը չէր մոռցեր, չէր մոռցեր իր պզտիկ Փիէռօն...։ Յաջորդ էջերուն մէջ ֆրանսերէն բառերը սկսան շատնալ։ Ալ մեծ ուշադրութեամբ ամէն տողի մէջ փնտռեց զանոնք ու իր մտածումը անոնց հետ յառաջացաւ։ Աղեքս փուր Թուժուր. Մէջամբրի Մարիթիմ. Մառոննա. Պիրէոն, Պէյրութ, Աղեքսանդրիա, Մարսէյլ։ Յետոյ Փարիզի մէջ հասցէ մը ու գործարանի մը անուն։ Ֆրանսերէն ասութիւններ. արտառոց հայհոյութիւններ, քովը փակագիծով՝ բացատրութիւնը անշուշտ, Թատրոններ ու պտոյտի զանազան վայրեր։ Ամիսները կ'անցնէին Պերաստոնի մը և լուսանկարչական քանի մը բառ ըսին թէ Փիէռ ալ կ'առնէ Պուլվարները հասած է։ Մէկէն՝ նախադասութիւն մը. «Ահա՛ այսօր. Պետրո՛ս, յիմարութիւն չընես»։ Նէնէթ սեղանին վրայ դրաւ

32

տետրակը, երկու արմուկներուն մէջտեղ ու հետաքրքրութեամբ և անհամբերութեամբ մը սկսաւ կարդալ.

«Աղուոր կիրակի մը։ Հրաչին հետ երկու աղջիկ բռնեցինք Լիւքսէմպուրկի պարտէզը. անունները պզտիկ և կլոր. խմինս նուրբ ու հասակաւոր. զմայլելի սրունքներ. խալ մը աջ այտին ու անտանելի հօրաքոյր մը՝ Ռիւ Մադամ. շատ կը սիրէ այս ծառուղին. հոգի կուտայ պարի համար. կը վախնայ հիւանդութենէ։ Ռիւ Բիւժաս Սուրէնին նախկին պանդոկը գացինք. 7 Թիւ սենեակը. կուրծքը ինծի համար յայտնութիւն մը եղաւ, սեւ նշաններուն համար ըսաւ թէ Մէթրոյին մէջ կսմթեր են. քովէն պատը զարկին, յանցանքը աղջկանն էր։»

Նէնէթ գլխարկը քաշեց գլխէն, նետեց սեղանին վրայ ու էջը դարձուց։

«Ռէժոմիւռէն նստաւ. պարլիկ, անուշիկ, գողտրիկ, նայեցաւ անգամ մը ինծի ու եկաւ ճիշդ առջեւս կենալ. երեկոյեան այս ժամուն միշտ այսպէս բազմութիւն կ'ըլլայ Մէթրոյի մէջ. փակչելու ատրճան սեղմուեր ենք մէկզմէկու. ես ձեռնոցներս հանեցի. ինք ձեռքի տոպրը քիչ մը անդին տարաւ (հայերէն), Շաթըլէ իջաւ՝ փոխելու. միացայ իրեն. առաջարկեցի դուրս ելլել ու Թաքսի մը առնել. ընդունեց. կառքին լոյսը մարեցի ու վարագոյրը քաշեցի. Մարսելիացիի շէշտ մը խօսուածքին, ու «ռըփրիզ» ծունկերուն. մէկէն շարժումս կեցնելով ըսաւ. «Կ'աղաչեմ ուշադրութիւն ըրէք որ ռոզոմիկը տուփս չկտրէք. հակառակ իմ ալ փափաքիս կարծեմ նորէն միասնեցաւ. «Ման շէրի» արտասանեց փայտէ սալարկում ունեցող փողոց մը։ Երկրորդ անգամուան մը համար ժամադրութիւն տալ չուզեց. նշանուած է. ես ալ չպնդեցի. քիչ մը շատ լուրջ աղջիկ կ'երեւէր»

Պոլսոյ ազգային կալուածները

«Ազգարար» կը գրէ թէ՝ գրոյցի մը համաձայն, Պոլսոյ ազգային կալուածներու վարչութեան մէջ կարեւոր անկանոնութիւն մը գործուած է է։ Քաղաքային քննիչները ձեռք առած են գործերը եւ հարցաքննած շահագրգռուողները։

Կ'ըսուի թէ շատ մը անձեր դեր ունին գործին մէջ։

Եւրոպական կղզիները եւ Մուսոլինի

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին վիճաբանութեան առթիւ, վարչապետ Մուսոլինի խօսելով իտալեւ-յոյն դաշինքին մասին ըսաւ.

— Հռոդոսի եւ միւս կղզիներու վրայ Իտալիոյ անժխտելի սեփականութիւնը ֆաշիստ քաղաքականութեան ամէնէն մեծ յաջողութիւններէն մէկը կը նկատեմ։ Այս սեփականութիւնը անցեալին մէջ բանակցութեան նիւթ էր։ Եւ նոյն իսկ դաշինքին մէջ համաձայնութեան հակում մը կար։ Այն ատեն հարկ եղած էր իմացնել որ կառավարութիւնը ոչ թէ կղզի մը այլ ժայռի կտոր մը իսկ չի կրնար թողուլ Յունաստանի։ Այս գաղափարին հաստատումը սակայն, արգելք մը չեղաւ իտալեւ-հելլէն անկեղծ բարեկամութեան։ Գալով Սերպիոյ հետ յարաբերութեանց, կացութիւնը կը պարտադրէ հանդարտ եւ պաղարիւն ըլլալ։ Բարեկամական դաշինքը չկրցաւ վերանորոգուիլ։ Կը կարծուէր թէ առկէ՝ տագնապ մը պիտի ծագէր։ Բայց մինչեւ այս ժամը ոչ մէկ բան պատահեցաւ։ Առանց երեւակայութիւններէ տարուելու, կը սպասենք դէպքերու զարգացման եւ կը պահենք մեր յոյսը թէ Սերպիոյ ժամանակակից վարիչները Իտալիոյ հանդէպ անկեղծ քաղաքականութիւն մը պիտի ընդգրկեն։

.՛. Մուսոլինի ընդունելով Հռոմի Թուրք դեսպան Սուատ պէյը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է։ Մասնաւոր կարեւորութիւն մը կ'ընծայուի այս տեսակցութեան։

Ֆրանսացի հնագէտ մը սպաննուած

Դամասկոսէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ֆրանսացի հնագէտ Տարուս սպաննուած է Թէլ-Ապիատի մէջ, ուր գացած էր պաշտօնով։ Սպանութեան պատճառներուն եւ պարագաներուն մասին մանրամասնութիւններ չկան դեռ։

Այն օրէն ի վեր որ Ֆրանսա ստանձնեց Սուրիոյ հոգատարութիւնը, կազմուեցաւ մասնաւոր առաքելութիւն մը, որուն պաշտօնն էր հսկել այդ պատմական հողին վրայ հին քաղաքակրթութեանց թողած նշխարներուն վրայ։ Միւս կողմէ նոր պեղումներ կատարուեցան, թանգարաններ բացուեցան, միջոցներ ձեռք առնուեցան երեւան հանուած գանձերու պահպանութեան համար, աւերակները մասնաւոր հոգածութեան եւ հսկողութեան առարկայ դարձան։

Տարուս նախկին ենթասպայ էր Արեւելեան բանակին մէջ եւ շատ կը հետաքրքրուէր հնագիտութեամբ։ Պատերազմի ընթացքին, զինուորական ծառայութիւն կատարելով մէկտեղ, օգտակար աջակցութիւններ կ'ունենար հնագէտներուն։ Պատերազմէն վերջ յաջողեցաւ Սուրիոյ հնագիտական առաքելութեան մէջ ընդունուիլ եւ պեղումներու ընդհանուր հսկիչ կարգուեցաւ։ Սուրիոյ բնակիչներէն անոնք որ հնութեանց հետքեր գտած են, գաղտնի պեղումներ կը կատարեն եւ իրենց պեղոնները կը ծախեն Դամասկոսի, Հալէպի եւ Պալպէքի մէջ։ Տարուս խստիւ կը հետապնդէր այս մարդիկը, որոնց սարսափը դարձած էր։ Սուրիացի մաքսանենգները թշնամութիւն ունէին իրեն հանդէպ ու կը կարծուի թէ սպանութեան պատճառը պէտք է այս ըլլայ։

Վերջին անգամ Տարուս կը գտնուէր Պալպէքի շրջանը։ Իրեն յանձնուած էր Հալէպի թանգարանը կազմակերպելու հոգը։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը

Երկուշաբթի Մատրիտի մէջ կը բացուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նոր նստաշրջանը։ Արտաքին նախարար Պրիան երէկ մեկնեցաւ դէպի Մատրիտ։ Իրեն հետ կը ճամբորդէ Լեհաստանի արտաքին նախարար Զալէսքի։ Հունգարիոյ վարչապետ կոմս Պէթլէն, ինչպէս նաեւ գերման պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ ֆոն Շուպէրթի, երկուշաբթի Փարիզ հասնելով, շարունակեցին իրենց ճամբան դէպի Մատրիտ։ Քանի մը օրէն պիտի մեկնի նաեւ Շթրէզէման։

Այս անգամ օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրն է փոքրամասնութեանց հարցը։ Նախարարները կանուխէն կ'երթան Մատրիտ՝ նախնական խորհրդակցութիւններ ունենալու եւ որոշ համաձայնութեան գալու համար ժողովի բացումէն առաջ։

Փոքրամասնութեանց խնդրին համար սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնէ, Փարիզի սպանիական դեսպան Քիննոնէս տը Լէօնէ և ճափոնցի Ատաչիէ բաղկացած յանձնախումբ մը տեղեկագիր պատրաստած է։

Անգլիական դահլիճը հրաժարած ըլլալով, Չէմպըրլէյն Մատրիտ չպիտի երթայ։ Անգլիական պատուիրակութիւնը դեռ չէ որոշուած։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիկալ» Թատրոնը, 144 Ave. de Saxe

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Լիոնի եւ շրջ. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի, Հ. Յ. Դ. Ժող. Գրադարանի, Զ. Ե. Ո. Միութեան, Պատանեկան միութեան, Բոմէսի-Տրամաթիք Թատերախումբի, Դասեմի Լոււ. Ուս. Միութեան, Բալուի եւ յար. գիւղերու Օգն. Մարմնի, Հաճնոյ, Զարսանճագի, Խարբերդի, Բարձր Հայքի, Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղի, Տարոն-Տուրուբերանի, Խար. բերդի Շէյխ Հաճի գիւղի Հայրենակց. միութեանց։

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԵՐ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ, կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետ Ա. փոխանորդ, ընկերվարական) Professeur à la Faculté de Droit:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Գ. Մ. Մաբութեան (արտասանութիւն), Օր. Տէր Պետրոսեան (երգ), Գ. Կ. Մութաֆեան (արտասանութիւն), Գ. Լաթիֆեան (երգ), գեր. Գաղտասարեան (արտասանութիւն), Արամ Գառօնէ (արտասանութիւն)։

Ֆրանսական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի կը նուագէ հայկական եղանակներ։ Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամբալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

Այս Կիրակի ժամը 5.30ին Salle Novvelty

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)

Կազմակերպուած Գ. ԱՐՇԱԿ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆի կողմէ

Նուագախումբ եւ ճազ-պանտ։ Արեւելեան նուագախումբ Գ. Գ. (Մկրտիչ, Նասիպ, Բարունակ, Յովսէփ եւ Արթաքի Սկիւտարցի), Նասրա հանըմ, (արեւելեան պարեր)։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Կը խնդրուի սեղանները նախապէս վարձել։ Տոմսերու համար այժմէն դիմել ճաշարան «ANI» 67 Rue Monsieur le Prince, Paris (6), Հայկ. նպարավաճառներու մօտ՝ 26 Rue de Trévise, Cadet, 54 Rue Piat, Belleville, 28 Rue Lesage, Belleville:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ իր տարելիցին առթիւ 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Խմբերգ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Աւետիս Մելքոնեանի, մեներգ, արտասանութիւններ, բանախօսութիւն եւ գաւէշտ մը։ Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

Հրապարակային խումբի ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Ն. Աղբալեան, «Գրիգոր Նարեկացի»ի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Գ. Մ. Նաթանեան)։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք առնել փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ գրաշար մը, լաւ վճարում եւ մնայուն գործ։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Այրի Ցիկլա Մարի Փանոսեան, փոքրիկն Փանոսիկ եւ Անահիտ Փանոսեան, Ցէր եւ Ցիկ. Աղեքսանդր Փանոսեան եւ զաւակունք, Ցէր եւ Ցիկ. Նասիպ Փանոսեան եւ զաւակունք, Ցէր եւ Ցիկ. Ռուբէն Մուհաճիրեան (Հայֆա), Ցէր եւ Ցիկ. Ստեփան Յակոբեան (Պուրկազ), Գ. Յուրէն Նաւավալեան, ինչպէս նաեւ Հաճի-Թովմասեան, Զաքարեան, Մուհաճիրեան ընտանիքները եւ պարագաները խորին ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

Պ. ԳԵՂԱՄ ՓԱՆՈՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Հայֆայի մէջ, 18 Մայիս 1929ին, երիտասարդ հասակի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Հայֆայի Ս. Եղիա եկեղեցւոյն մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն Հայոց գերեզմանատան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարտանի Մատրան Հոգաբարձութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Մարսէյլի Ազգ. առաջնորդարանին, քահանաներուն, քաղաքական կուսակցութիւններուն եւ ազգային կազմակերպութիւններուն որոնք անծամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր հոգաբարձութեան ատենապետ ԱՔԳԱՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ 1929

6 JUIN 1929

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 975 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՃԻՉԸ

...երէկ հրատարակեցինք Արաբկիրէն Արաբկիրի Հայր. Միութեան հասած երկու նամակները ամփոփումը: Լեղապատառ ճիչ մը, որ մեկնութեան չի կարօտիր:

— «Ներկայիս այստեղ կը գտնուի 800ի չափ հայութիւն. մօտաւորապէս 200ը գաղթականներ, որոնք 1915էն վերջ եկած հաստատուած են:

...«Ձեր Միութեան եւ համայն հայութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք ժամ առաջ — Մայիսին իսկ — տեղիս անկարողներու հոգը դիւրացնել առանց յապաղումի:

...«Հայրենակիցներ, պատուախնդիր այս ազգի հարազատ զաւակներուն պիտի թոյլ տա՞ք իրենց կեանքի յետին մնացորդները չարչրկել տալու դռնէ դուռ, պատառ մը հացի փոխարէն...»:

Նախապէս, պէտք է կորսնցուցած ըլլանք պատիւի ամէն զգացում, հանդուրժելու համար այս վիճակին: Կացութիւն մը որ ոչ միայն կը սպառնայ Անատոլուի խորերը մնացած բեկորներու կեանքին, այլ և աւելորդ հաճոյք մը կը պատճառէ Թուրքին, մեզ այս օրերուն հասցնող դահիճին:

Պատկերը ամբողջացնելու համար, քանի մը տող ալ՝ Խարբերդի կեանքէն, այնպէս ինչպէս պատմեր է փախստական մը՝ ... ամէնէն պահպանողական թերթին.

— «Վերջին քանի մը ամիսներուն Թուրքերը որոշ դարձուածքներ կը գործածեն, ձանձրացնելու եւ հեռացնելու համար մնացած Հայերն ալ... Երբեմն նոյնիսկ Հայերուն կ՚ըսեն. «Ձեզի Երեւանը տուած են, ինչո՞ւ չէք երթար»:

..«Հայերը հեռացնելու տրամադրութենէն զատ, կան շատ Թուրքեր որ կը յանկերգեն թէ «Հայը գնաց, խեր պէրէքէթ չմնաց»: ...իներ ալ կան որ մնացածը ջարդելու ախորժակ ունին»:

Կարճ խօսք,— Թուրքերը իրենց կեանքին մէջ բարիք մը ...ել կ՚ուզեն, Անատոլուէն մօրէ մերկ, բայց ողջ հեռանալու ...մը շնորհելով, իսկ մենք՝ զբաղած ենք խոհանոցի կռիւներով կամ գրոց-բրոց վիճաբանութիւններով:

Եւ ամէնէն առաջ՝ Երեւանը: «Ձեզի Երեւանը տուած են, ինչո՞ւ չէք երթար», կը հարցնեն Թուրքերը:

Ապերա՛խտ մարդիկ, չէ՞ք գիտեր որ Երեւանն ալ, ամէն ... առաջ, ձեզի, Թուրքերու՛դ համար է, ձեր ցեղակից փախստականներուն համար, որոնց ամէնէն անոյշն գլխու վրայ ... ունին Հայաստանի մէջ:

Ձեր թերթերը չե՞ն թարգմաներ մեր վարիչներուն ճառերն ու գրութիւնները: Չէ՞ք իմացած որ, 1921էն ի վեր, 80,000 Թուրքեր հանգիստ տուն-տեղ եղած են Հայաստանի մէջ, իսկ ...եւ հայ գաղթական ընդունուած են միայն 20,065 հոգի, անոնք ալ տակաւին երերուն վիճակի մէջ: Թուրքերը գրաւած են լաւագոյն տեղերը, իսկ մեր բարեխնամ կառավարութիւնը տակաւին նոր իմացած ըլլալով որ «Նոր Եւդոկիան» անբնակելի ... որոշեր է տեղափոխել զայն: Ու վերջապէս, մինչ Թուրքերը հանգիստ փռուած են ընդարձակ հողերու վրայ — մե՛ր հայրենիքին մէջ — տակաւին 45,000 հայ գաղթականներ կան «որոնք կը սպասեն Փոքր Սարտարապատի ջրանցքին շինութեան, ...երու ոռոգման եւ այլ հողային բարելաւումներու՝ հող ստանալու համար» («Խորհրդային Հայաստան», Ցովհ. Ցակոբեանի, էջ 256. Հրատարակութիւն՝ Հօկի):

Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը ամբողջ հայութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով յիշուած երկու նամակներուն վրայ, կը ներկայացնէ շատ գործնական առաջարկ մը. — Վաթսուն տոլար ...երել, մէկ Հայ փրկելու համար:

Պատերազմի օրերուն, բաղդատաբար աւելի սուղ էր, կարծենք, փրկագինը,— մէկ Հայը մէկ ոսկի: Ինչո՞ւ պիտի շուայտինք այս կացութեան առջեւ. մանաւանդ որ, մինչեւ ունեցողը ... ծախքով կը հեռանայ արդէն, հետեւաբար անհնարին բեռ ... չի ծանրանար մեր ուսերուն վրայ:

Երեւանը, որ այնքան վարժ է սակարկութեան, թող իր ...րական մեթոտին դիմէ այս գետնին վրայ, գոնէ ա՛յս գործին համար, ստանձնելով Անատոլուի մնացորդ բեկորներուն ...րգաղթը: Այս թշուառները իրենք զիրենք ծովափ նետելէ ...տոյ, պարզ «վիզա»յի մը կը սպասեն, թէեւ խորհրդային իշխանութիւնը կրնայ նոյն իսկ շոգենաւ տրամադրել:

Բայց մենք այնքան միամիտ չենք, այդպիսի հրաշք սպասելու համար Երեւանցիներէն:

Ահա թէ ինչո՛ւ, ձայնակցելով Արաբկիրի Հայր. Միութեան ...ին, խնդիրը կը յանձնենք բոլորին ուշադրութեան: Մանաւանդ որ, առանձնապէս Արաբկիրի մէջ 800էն 200ը մեծ մասամբ ազգականներ և հայրենակիցներ ունին, Խորհրդային Միութեան եւ Ամերիկայի մէջ կամ այլուր:

Ընկերներ, քաղաքացիներ կամ հայրենակիցներ, մենք չենք ...մար մեր ականջները խցել այս լեղապատառ կանչերուն առջեւ:

Հոգեր շատ ունինք, բայց աններելի է բախտին ձգել այս ...էկ հարցը, որ ն՚ւ կեանքի ն՚ւ պատիւի խնդիր է: Արդէն ...ող հետաքրքրութիւն ստեղծուած է շարք մը Հայր. Միութեանց մէջ, իրենց գաւառին կամ քաղաքին մնացորդները փրկելու համար: Կը մնայ որ ձեռք ձեռքի տան բոլորը, իրենց ...ուէն քաշելով կամ իրենց գլուխը հրաւիրելով Բարեգործականն ալ, եւ մաս-մաս Հայաստան կամ Սուրիա փոխադրեն երկու սուրի մէջ մնացած թշուառներ: Անոնք տոկացին մինչեւ այսօր, բայց. ողջ մնալու եւ հայ մնալու ամէն միջոց սպառած է ...լեւս:

Մեզի կ՚իյնայ կա՛մ արտօնել որ թրքանան, եւ կամ դադրեցնել փոզոցի շուներ, պատրաստ՝ ամէն անպատուութեան, անօթի չմեռնելու կամ չմորթուելու համար:

Ո՞վ կը ստանձնէ այս պատասխանատուութիւնը... Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒ ՔԱՐԻՆՔ...

Հալէպի «Եփրատ»ը, հակայեղափոխական եւ Թունդ պահպանողական, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ, «Սանասարեան Ւարժարանը» խորագրին տակ (18 մայիս).

— «Պոլիսը մտէն ճանչցողներ գիտեն թէ Բերայի պէս արդիական թաղամասի մը բոլոր փառաւոր շէնքերն ու յարկաբաժինները Հայերու եւ Յոյներու սեփականութիւններ էին: Այժմ այս աւազակային օրէնքի ուժով անոնք անցած են Թուրքերու եւ հանրապետական(?) կառավարութեան, սա պարզ պատճառաւ որ սեփականատէրերը մորթուելու սպառնալիքէն անուղղելի մատնուած՝ Պոլսէն հեռացած էին ժամանակի մը համար: Այս կերպով միլիոններու արժէք ներկայացնող հայ կալուածներ յափշտակուեցան և կը յափշտակուին անյագ Թուրքին կողմէ:

Կ՚երեւի թէ այս կողոպուտները բաւականաչափ յագեցուցած չեն զայլի ախորժակ ունեցող մեր նախկին հայրենակիցները որոնք առաջին առթիւ ձեռք դրին Սանասարեան խանին վրայ, եւ եթէ ուշադրութեամբ կարդանք Պոլսոյ Հաւզուզի Բ. դատարանին տուած վճռագիրը, հաւանաբար այս տարւոյն պիտի հետեւին նաեւ ուրիշներ, որոնց աչքառու դիրք մը կը գրաւեն Պոլսոյ շէնքերուն մէջ:

Տարագրութեան ու կողոպուտի առաջին տարին, Թուրքերը գրաւելով ստորկանական պաշտօնատան վերածեցին զայն որ տեւեց 3 4 տարիներ: Երբ զինադադարի շրջանը եկաւ ու համաձայնական բանակը գրաւման տակ առաւ Պոլիսը, Թուրքերը, ամչած ու սահմռկած՝ Պատրիարքին կողմէ Պոլսոյ Թուրք նստարութեան ուղղուած բողոքի մը վրայ, պարպեցին խանը ու ազգին վերադարձուցին զայն:

Ահա այս խանն է որ յանկարծ «Լիմլալը մաղսուպէ» նըրբօղութիւն, «էմվալը մէթրուքէ» պիտի ըսէինք) կը հռչակուի Պոլսոյ կուսակալութեան կողմէ, աւարներու վրայ աւար մը եւս աւելցնելու համար, չէ՞ որ «Ալ-Եւլոռդ պայմանքը աչք չի կուրցներ», ըսաւ Թուրք առածին:

Պատրիարքարանը իրար անցաւ, իր իրաւունքին պաշտպանութիւնը յանձնեց ամենակարող փաստաբաններու, վճարելով 20,000 ոսկեղրամ կանխիկ եւ 15 հազար ալ դատը շահելուն վճարելու խոստումով:

Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներուն, ամիսներ տեւող մանուածապատ դատավարութենէ վերջ, Պոլսոյ հանրապետական դատարանը տուաւ անհեթեթ վճիռ մը որ ոչ միայն Սանասարեան խանը, այլ բոլոր ազգապատկան կալուածները յափշտակելու բնոյթն ունի»:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ Ժառանգորդները Պերլինի մէջ կարեւոր դատ մը բացած են Ցեօյէէ Պանքի դէմ: Ապտիւլ Համիտ 5 միլիոն ոսկի ունէր այս դրամատան մէջ, որ իթթիհատական կառավարութեան վճարուած էր ատենին: Ժառանգորդները չեն ընդունիր այս վճարման օրինականութիւնը, եւ դրամը կը պահանջեն դրամատունէն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ մօտերս ընդհ. քննութեան պիտի ելլէ նահանգներուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ներում Սիպերիոյ աքսորեալներուն

«Էիքակօ Ցէյլի Թրիպիւն»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ յունիս 4 թուականով.

Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն այսօր մասնաւոր հրամանագրով մը կ՚արտօնէ որ Մոսկուա դառնան աջ եւ ձախ թեւի այն ընդդիմադիր վարիչները, որոնք 18 ամիս առաջ Սիպերիա աքսորուած էին, պայմանաւ որ քաղաքականութեամբ չզբաղին այլեւս:

Հրամանագիրը կ՚աւելցնէ թէ Տրոցկի չի կրնար օգտուիլ այս ներումէն:

Քաղաքական Բիւրոյին որոշումով, Զինովիեւ — որ իր ապաշխարանքը վերջացուցած է — վերահաստատուեցաւ իր նախկին պաշտօնին մէջ՝ իբրեւ գործավար Լէնինգրադի կառավարութեան մէջ:

Վերջին երկու ամսուան ընթացքին, Ստալինի ձեռք բերած յաջողութիւնները զանազան համաժողովներու մէջ, զինքը վեհանձն եւ ներողամիտ դարձուցած են իր թշնամիներուն դէմ:

∴ Բուխարին Ազգային Տնտեսութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան անդամ կարգուեցաւ՝ Կամէնեւի փոխարէն: Կամէնեւ Մենաշնորհներու Ընդհ. Ցանձնաժողովին նախագահ նշանակուեցաւ Քասնուրսի տեղ:

Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութիւնը

Հրատարակեցինք Թէվֆիք Րիւշտի պէյի յայտարարութիւնները Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ: Գործավարը Սուրիոյ մասին Ֆրանսայի հետ գոյացած համաձայնութեան մասին խօսելէ յետոյ աւելցուց.

— Փարիզի մեր դեսպանը անմիջապէս որ վերադառնայ, բանակցութիւններու պիտի սկսի Ֆրանսայի հետ՝ կնքելու համար բարեկամութեան, համերաշխութեան և իրաւարարութեան դաշնագիր մը: Համոզուած ենք թէ այս համաձայնութիւնը եւ այս դաշնագրին կնքումը պիտի զօրացնեն մեր սահմանագլուխներու ապահովութիւնը, մասնաւորապէս պիտի ամրապնդեն մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, ու դուք գոհ պիտի մնաք այս արդիւնքներէն:

Աթէնքի մեր դեսպանն ալ, որ իր պաշտօնատեղին պիտի դառնայ, անմիջապէս բանակցութիւններու պիտի ձեռնարկէ Հելլէն կառավարութեան հետ, կնքելու համար բարեկամութեան և իրաւարարութեան դաշնագիր մը, որուն խարիսխը դրուած է արդէն:

∴ Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան առթիւ, տեղական թերթերը իրարու հետ մրցումի ելած են՝ Թուրքիան փառաբանելու եւ շոյելու համար: «Թան»էն յետոյ, «Մաթէն» ալ իր յունիս 3ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ ամէնէն հին բարեկամն է, եւ բազմաթիւ կապերով միացած անոր:

Իսկ «Քոթիտիէն» «Ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը վերահաստատենք» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը գրէ.

— «Թէեւ կէս դարէ ի վեր զայն դէպի Անատոլու կը քշեն, Թուրքիա դեռ չուզեր հրաժարիլ իր խօսքն ըսելէ եւրոպական գործերու մասին:

Նոր վարչաձեւին պետերը հին ժողովուրդ մը արդիացնելու իրենց ջանքին մէջ, բախած են տարօրինակ կրաւորականութեան մը: Այս արգելքը սակայն առաւելութիւն մը դարձաւ՝ երբ վարիչները անոր պարտադրեցին բարենորոգումները: Թուրքը անշիրզ՝ երբ կ՚ուզուի յաղթել իր ագիտութեանը կամ մոլեռանդութեանը, անշիրզ է նաեւ դիմադրելու բռնակալութեան: Քաղաքացիները կը բարեփոխուին ստորաճանաբար. բայց գիւղացիները այս ժամուն բան չեն սորված:

Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի դարաւոր բարեկամութիւնը աւանդութիւն մըն է, եւ ժամանակ է թոյլ չտալ որ մեռնի»:

Ըսմէթ փաշայի ճառը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ճառ մը արտասանելով, գոհունակութիւն յայտնեց կարգադրութեանը համար բոլոր այն հարցերուն որոնք խնդրոյ առարկայ եղած էին Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ եւ որոնք մինչեւ այսօր առկախ կը մնային:

Միջազգային յարաբերութեանց մէջ, ըսաւ, խաղաղութեան կը ձգտինք եւ բարեկամութիւն կը մշակենք բոլոր երկիրներուն հետ:

Ըսմէթ փաշա աւելցուց թէ ներկայ տարուան ընթացքին բանակցութիւններ պիտի սկսին կարգ մը պետութեանց հետ, ստորագրելու համար առեւտրական կարեւոր դաշնագիրներ:

Ներքին քաղաքականութեան մասին խօսելով, շեշտեց թէ երկիրը իր զարգացումն ու բարգաւաճումը կը շարունակէ ապահովութեան եւ հանդարտութեան մթնոլորտի մը մէջ:

— Գալով ելմտական խնդրին, վստահութեամբ ողջունեցինք ելմտական տարին: Կառավարութիւնը պէտք չունի ծանր յանձնառութիւններով դրամ փոխ առնելու հանրօգուտ շինութեանց եւ ազգային տնտեսութեան համար: Յօյսերով լի նոր շրջան մը կը թեւակոխենք:

Ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին Ըսմէթ փաշայի այս ճառէն յետոյ, Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ վստահութեան քուէ տուաւ դահլիճին:

Յետոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը փակուեցաւ ամառուան առթիւ, վերաբացուելու համար յառաջիկայ աշնան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ-էջ)

ՆՈՐ ԵՒԴՈԿԻԱ

Բարեգործականի յունիս 3ի գեկոյցէն.—

Ինչպէս յայտնի է, «Մէօթէ-մէտեան» Հիմնադրամով Հայաստանի մէջ հիմնուած է առաջին գաղթահայ աւանը «Նոր Եւդոկիա» անունով, ուր հաստատուած են բնիկ Թոքաթցի գաղթականներ: Այս վերջինները դժգոհութիւն յայտնած ըլլալով կլիմայի եւ հողի մասին, Միութեան կողմէ ազդու դիմումներ եղան տեղափոխութեան համար: Ասոր վրայ որոշուած է մինչեւ աշուն Նոր Եւդոկիան փոխադրել Վաղարշապատէն չորս քիլոմետր հեռաւորութեամբ կայարանի մօտ յարմարագոյն շրջավայր մը, Էջմիածնէն դէպի Արարատ տանող ճանապարհի վրայ, 150-160 հեկտար արդէն մշակուած բարեբեր հողի մը վրայ: Այժմէն ձեռնարկուած է նախնական աշխատութեանց եւ յատակագիծներու պատրաստութեան: Ներկայ պայմաններու մէջ, Նոր Եւդոկիոյ տնտեսական բարօրութիւնը ապահովուած կրնայ նկատուիլ: Կ՚արժէ որ Թոքաթցի ունեւորները շահագրգռուին այս գիւղին ճակատագրով:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐԸ

Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան ստանձնած է Կեսարիոյ որբերէն երկուքին պաշտպանութիւնը, տարեկան 40 անգլ. ոսկի:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ

Բարեգործականի Կեդր. Վարչ. Ժողովը անգամ մը եւս զբաղեցաւ Աղեքսանդրիոյ հարիւրաւոր չափահաս որբուհիներու հարցով, զոր կրկին իր ուշադրութեան յանձնած էր Միութեան Եգիպտոսի Շրջանակային Ցանձնաժողովը, Աղեքսանդրիայէն ուղղուած թախանձագին դիմումներուն եւ իր կողմէ տեղւոյն վրայ կատարուած քննութեան վրայ: Թէեւ սոյն որբուհիները ընտանիքներու մօտ կ՚աշխատին, բայց անհրաժեշտութիւն ցոյց տրուած է ատոնց եւս խնամատարութիւնը եւ պաշտպանութիւնը ստանձնելու, մանաւանդ անոնց մասին որ անգործ մնալով օրեւրով անպատսպար կը դեգերին, որպէսզի Գահիրէի նման հոն եւս կայան մը կազմակերպուի եւ անոնց վիճակին բարելաւման մօտէն հոգ տարուի:

Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշեց ուսումնասիրել այս ցաւոտ խնդիրն ալ եւ ունէ հնարաւորութիւն ստեղծել այդ գործը եւս գլուխ հանելու համար ըստ կարելւոյն.

ՍԱՀՄՈՒՏ ՄՈՒԽԹԱՐ ՓԱՇԱ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը իր Մայիս 31ի նիստին մէջ, միաձայնութեամբ որոշեց Բարձրագոյն Ատեանի յանձնել նախկին ծովային նախարար Մահմուտ Մուխթար փաշան, որ երեք շոգենաւ ապսպրած էր անգլիական ընկերութեան մը եւ այս ձեւով 20,000 ոսկեր. լիրի վնաս տուած է պետական գանձին:

« ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՋՔ »Ը

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ ոստիկանութիւնը երեւան հանած է համայնավար դաւադրութիւն մը եւ ձերբակալած Մոսկուայի նոր գործակալը՝ վարչօ Կէնճէֆ վալքօն:

Ձերբակալուած են նաեւ ուրիշներ, մանաւանդ երկու ճարտարագէտներ:

Ձերբակալուածներուն վրայ գտնուած են վտանգաւոր թուղթեր:

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մեր մամուլը շատ կը գրադի Թուրքիայով, ինչպէս Երեւանով՝ 1920էն ի վեր։

Ատիկա, անշուշտ, իր լրագրական հանգամանքէն անկախ, քաղաքականեն արժէք մը ունի, թէ՛ Երեւանի եւ թէ՛ Էնկիւրիի հանդէպ։

Եւ սակայն, այդ «գրադիլը», հակառակ իր քաղաքական հանգամանքին, կարծես քաղաքականութեան մը արտայայտութիւնը եւ կերպը չունի՝ գոնէ Թուրքիոյ հանդէպ։

Նախ որ՝ կարծիքները իրար կը խաչաձեւեն։ Ատիկա կ՚ենթադրէ, թէ՝ նոյնիսկ միեւնոյն կուսակցութեան պատկանողները, Թուրքիան կը գերագնահատենք կամ կը ստորագնահատենք իրարմէ տարբեր ձեւերով ու աստիճաններով։

Ասոր զարմանը, անշուշտ, վէճերով կարելի չէ ձեռք բերել։ Այլ առաջին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գերագոյն մարմիններու հետ դաշնակցական տարածուն զանգուածը եւս, ո՛չ միայն գաղութը շարունակելու սկզբունքին մէջ, այլ եւ՝ այդ գաղութին շարունակման կերպին համար նոյն ձեւով պէտք է մտածէ ու ա ռանձնապէս Թուրքիոյ այժմու կացութեան մասին նո՛յն գնահատումէն պէտք է առաջնորդուի։

Երկրորդ, մեզի հետ ու մեզ նման, քաղաքականութեան ու գնահատումի նոյնութիւն պէտք է ունենայ Հ՛ Դաշնակցութենէ դուրս, բայց ոգիով, էութեամբ ու ձգտումներով հայ ժողովրդի անկախութեան գաղափարին անկեղծօրէն փարած հարազատ Հայերու ստուար թիւը, որ՝ տեղ մը չէզոք է, երբեմն ռամկավար, Լիոնի մէջ՝ երբեմն Վերակազմեալ Հնչակեան, կամ Ամերիկա՝ Միջակի շուրջ համախմբուած։

Իսկ ասիկա կը կարօտի բրադրածմ ու հետեւողական աշխատանքի մը։

Աշխատանքի մը, որ մեկնակէտ պիտի ունենայ ու գծուած ճամբայ մը։ Ոչ՝ այդ մեկնակէտ կը լինայ Թուրքիոյ մասին, այդ մեկնակէտ աշխարհի հետեւողութեան մը ստիպողական պահանջն է։ Աշխարհի մը գոյութիւնը՝ Թուրքիոյ ամէն մէկ շարժումին։ Նոյնին գործունէութեան։ Պրագիրներուն ու աշխատանքներուն։ Բայց ետ՝ սահմանէն նորս թէ դուրս։ Իսկ Երեւանի մասին՝ որո՛շ է, արդէն։

Այն կուսակցութիւնը, որ իր յարատեւ, անվհատ ու փառաւոր պայքարներուն հետեւողական մէջ ուժը չափ գիտակցական բարձրութիւն ունեցաւ, կ՚ընէ այդ բոլորը։ Անշուշտ։

Բայց, ինծի կը թուի թէ՝ այդ աշխատանքը մեր անկախութեան վերահաստատման գաղափարի հիմնական քաղաքականութիւնը, պէտք է ստանայ, ազգային հանգամանք։

Իսկ այդ հանգամանքը ունի երկու երես։

Նախ, հնար եղածին չափ, զայն պէտք է տանիլ համախումբ բոլոր այն տարրերուն առջեւ, մեզի հետ, կը ձեռն ճշմարիտ անկախութեան տեսանկիւնին վրայ։

Եւ, երկրորդ, կապելով զանոնք հաւասարօրէն գործի, այդ քաղաքականութիւնը՝ յայտ ժողովրդին՝ դարձնելու համար արտաքինապէս եւս համազգային քաղաքականութիւն մը։

Գիտեմ, շատեր անհնար պիտի գտնեն այս ձեւի աշխատանք մը։ Նախ որ՝ համաքական մը չեն ներկայացներ, հանրային գետնի վրայ, անոնք որ անհատապէս չիդ, յատակառութիւն եւ նկարագիր ունեցող՝ նոյնիսկ իրենց կուսակցական ընկերներուն երեսին թքած՝ նկատելով զանոնք «Թուրք-Երեւանեան» հայաջինջ քաղաքականութեան գործիքներ....

Երկրորդ, Թերեւս, անոնց մեծ մասը կը գրեն միայն, բայց պիտի չուզէին գործակցիլ։

Այս առարկութիւնները ճիշդ են, մասամբ։

Բայց ճիշդ են ն՛ւ անոնց դէմ բերուելիք առարկէլոնները։

Վասնզի, քաղաքական կեանքի մէջ, թիւը ամէն բան չէ։ Տասը դաշնակցականի տասը հոյակապ ճառը, յաճախ —այո՛, յաճախ այնքան ազդու չէ կարգ մը մաքուր բայց վարանոտ տարրերու վրայ, որքան մէկ ոչ-դաշնակցականի երկրաւ հաւանութիւնը կամ մասը։

Իսկ ինչ որ յատկանշական է, վերջին տարիներու երադարձութեանց ստեղծած «մթնոլորտային փոփոխումն» է։

Ձեզի տարօրինակ բան մը ըսեմ։ Զափազանց ուրախ եմ որ, հայկական եռագոյնը, 11 Ապրիլի Սգատօնն ու 28 Մայիսը ներքնապէս ու հոգւին առողներն հետզհետէ աւելի ուժգին, եւ, հետեւապէս, աւելի անսանձ կը դարձնեն իրենց պայքարը։ Վասնզի այդ կերպով, իրենք են որ աւելի աճուն կը դարձնեն ժողովրդային համակրանքը, տարուէ տարի, դէպի այդ երեք սրբութիւններ։

Խոստովանինք, որ անկախութեան գաղափարին զօրացման ու ամենօրեայ արմատացման մէջ, մեր պաշտպանողականները, մեր ճառերը ու յօդուածները համեմատաբար աւելի նուազ դեր խաղացած են, քան՝ ռամկավար-հնչակ_համայնավար բարբանջանքներն ու առերեսութիւնը։

Եւ ժողովուրդը մնացած է այդ երեք նշանաբաններուն հետ՝ ներքնապէս։ Մենք՝ կողքին՝ իբրեւ դրօշակակիրը։ Իսկ միւսները, կուրօրէն, նախընտրած են բաժնուիլ, առանց անդրադառնալու թէ, լքելով զանոնք, թողած կ՚ըլլան ն՛ւ ժողովուրդը այն դրօշին տակ զոր մենք կ՚ուզենք բարձր բռնել։

Ու քանի կը դիտենք, տոնական առիթներով, ժողովրդական տրամադրութեան այդ աճումը, կը խանդավառուինք, անշուշտ։

Բայց, միանգամայն, կը սխալինք, կարծելով թէ ամբողջովին մենք կը ստեղծենք զայն։

Իմ կարծիքով, այդ ոգին կա՛յ, միշտ, այս ժողովուրդին մէջ։ Փա՛ստ,— անվիճար գոյութիւնը Դաշնակցութեան՝ նո՛յն ժողովուրդի ծոցին մէջ՝ իբրեւ նո՛յն ժողովուրդի պահանջին ու ձգտումներուն արտայայտութիւնը։

Եւ, սակայն, շաղախուած ու թրծուած ըլլալով հանդերձ նո՛յն ոգիով, մենք կը թերանանք զայն ժամանակին դարձնելու՝ այդ ոգիէն առաջանալիք քաղաքականութեան կիրարկման մէջ։

Եւ հոս է մեր սխալը։

Լաւ բան է, անշուշտ, ինք իր վրայ ուժ զգալ ու վստահութիւն ունենալ։

Ատիկա պայմանն է, նոյնիսկ, յաջողութեան։ Աւե՛լին։ Ես կը ցանկայի՝ որ այսօր, շատ աւելի ներույժ ու ինքնավստահ ըլլայինք, ներկայ առաւելապէս դժուարին պայքարին մէջ։

Յետոյ, միամիտ չեմ, անշուշտ, կարծելու համար թէ՝ տկար կամ անկազմակերպ տարրերու գործակցութիւնը արդիւնքէն բան մը կը փոխէ։

Բայց, մենք անոր պէտք է տանք ներքին արժէք մը։

Անկախութեան գաղափարին ընդդիմադիրները նախընտրեցին Դաշնակցական գոյն տալ մեր տօներուն ու խորհրդանշաններուն։ Տարիներէ ի վեր մենք կարգ կը պատռենք հասկցնելու համար թէ՝ բացառապէս մերը չեն անոնք, այլ, մեզ նման՝ կը պատկանին գերագոյն տիրոջ, հա՛յ ժողովուրդին։

Եւ սակայն, միա՛յն կ՚ըսենք։ Եւ արդիւնքը այն կ՚ըլլայ, որ հանրութիւնը կը բաղձա՛յ նաեւ գոյնին, ներքնապէս կը զուրգուրայ անոր վրայ, ճշմարտօրէն կը յարգէ 28 Մայիսը, բայց, կը խուսափի հրապարակաւ արտայայտել է իր բաղձանքը, գուրգուրանքը կամ յարգանքը։

Ինչո՞ւ

Որպէսզի, ինչպէս կ՚ըսեն .. «Դաշնակցական չնկատուի»։

Այդ հանրութեան դիրքն ու կեցուածքը պէտք է ձեւափոխել, ջանանք։ Լաւ իրեն,— նոյնիսկ ըստ անոնցմէ ամէնէն անվերապահ համակիրին — մեզի հետ է. այսինքն Դաշնակցութեան քաղաքականութեան հետ։ Մինչդեռ, պէտք է հաստատապէս գիտնալ, թէ ատիկա՝ իբրեւ հայ ի՛ր քաղաքականութիւնն է, ամէնէն առաջ, ու ինք եւ մենք՝ այդ քաղաքականութեան մարտիկը։

Որ՝ եռագոյնը՝ Դաշնակցական քաղաքականութեան խորհրդանշանը չէ. այլ՝ ի՛րը։ Ու մենք ու ինք՝ անոր անվիճար ծառանման հաւասարապէշտնութիւնն իրուած Հայերը։

Որ՝ 28 Մայիսը, վերջապէս, Դաշնակցական զաւերով կառավարուած Հանրապետութեան մը տօնը չէ՛։ Ո՛չ ալ՝ նոյնիսկ՝ հայ անունով անձերէ կազմուած զահլիճէ մը կառավարուած պետութեան մը հիմնատօնը։ Այլ՝ հա՛յ - ազգային, եւ, հետեւապէս, իր քաղաքականութիւնը մշակելու կոչուած պետութեան մը հիմնաքարը, զոր խախտեր են ինը տարիներէ ի վեր, եւ որուն վերահաստատման համար, ոչ թէ մեզի համակրելով պիտի շարժի, այլ, իբրեւ ի՛ր քաղաքականութիւնը, պիտի հետապնդէ զայն, եթէ նոյնիսկ Դաշնակցութիւնը հրաժարի այդ սրբազան ու անլքելի առաքելութենէն։

Այս կերպով, ան պէտք է դառնայ՝ իր դրօշին, իր տօնին ու իր քաղաքականութեան տէրը, խրախուսուած այն փաստէն թէ զօրաւոր կուսակցութիւն մը կայ նո՛յն ճամբուն վրայ իբրեւ յառաջապահ եւ աննկուն ռազմիկ։

Եւ այն ատեն, այդ խորհրդանշաններուն դէմ մղուած պայքարը պիտի զգայ ի՛ր մարթին վրայ, այսպէս կամ այնպէս ցոյց տալու վարժուելով ն՛ւ իր թիկունքը....

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԷՋ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ Բ. ՇՐՋԱՆԸ

1865 - 1870 շրջանէն առաջ, այսինքն Ղրիմի պատերազմի վաղորդայնին եւ Ռուսերու կողմէ Թուրքեստանի գրաւման միջեւ անցած առաջին շրջանէն ետք, արեւմտեան Թուրքերու մէջ թուրք ազգայնականութեան մտքին երկրորդ գործօն շրջանն է 1877ի Թուրքեւռուս պատերազմէն առաջուան եւ անոր յաջորդող տարիները՝ 1876 - 1880։ Այս շրջանին ամէնէն ցայտուն Թիւրքճիներն են՝ Սիւլէյման փաշա, Էօզպէքներու շէյխ Սիւլէյման էֆէնտի, Րուժէյիթի Աճմէտ Միտհատ Է. Ֆէնտի և Աճմէտ Ճէվտէթ փաշա; Այս շրջանին մէջ կը տեսնենք համաթրքական շարժման լեզուի, պատմութեան, գաղափարաբանութեան եւ քաղաքականութեան ճակատները։

Համաթրքական շարժումը այսպիսի շրջաններու բաժնելով հանդերձ, ճիշդ չըլլար այդ շրջաններուն միջեւ մտաւոր ընդհատում մը տեսնել։ Միայն թէ մտքի արտայայտութիւնները տկարացած էին Որտիհատ Ալի փաշայի մահէն վերջ (1871), Ապտիւլ Ազիզ աստակացուց բռնակալութիւնը։ Մեծ - եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ փաշա եւ հետեւորդները Սուլթանի կամայական եւ բռնակալ մտքերուն ու գործերուն չեն ուզած կամ չեն կրցած ընդդիմանալ, որով եւ Թանզիմաթի շրջանի յառաջդիմական ազատասիրութիւնը մեծապէս պակսած էր։ 1871էն սկսեալ, բոլոր գաղափարական շարժումներուն պէս, Թուրք ազգայնական շարժումն ալ մարած էր։

1876ի ատենները, երբ օսմանեան կայսրութեան կարգ մը մասերուն, մանաւանդ քրիստոնէաշատ նահանգներուն մէջ եւրոպական պետութեանց, մասնաւորապէս ռուս կայսրութեան ազդեցութեամբ ու գրգռութեամբ ապստամբութիւններն ու խռովութիւնները շատցան ու ծաւալեցան, սուլթանին եւ վէզիրներուն յարգն ու հմայքը, ուժն ու ազդեցութիւնը բոլորովին կոտրեցան, ժողովուրդին ձայնը սկսաւ լսուիլ, ամէն տեսակ գաղափարներու աւելի ազատ արտայայտուելու հնարաւորութիւն գոյացաւ։ Այդ միջոցին կարեւոր դէպքեր պատահեցան. ներսը՝ Ապտիւլ Ազիզի գահընկեցութիւնը, Մուրատ Ե.ի խելագարումը, Ապտիւլ Համիտ Բ.ի Սահմանադրութիւն հռչակելու խոստումով գահ բարձրանալը. դուրսը՝ Պոսնա - Հէրսէկի, Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ ապստամբութիւնները, ու անոր յաջորդող Թուրքեւռուս պատերազմը (1877ի)։ Բոլոր այս դէպքերը անկարելի դարձուցած ըլլալով բռնակալ եւ խիստ վարչաձեւի մը հաստատուիլը, մինչեւ Ապտիւլ Համիտի գահ բարձրանալն ու ըստ կամս շարժելու ուժ եւ կարողութիւն ձեռք բերելը, մտքի ազատութիւնն ու թերթը շատ լաւ հանգամանքներու կը հանդիպէր։ Համաթրքական շարժման երկրորդ գործօն շրջանը այս ժամանակամիջոցին կը զուգադիպի։

Սիւլէյման փաշա.— Սիւլէյման փաշա, որ Ապտիւլ Ազիզի գահընկեցութեան ատեն զինուորական վարժարաններու նախարար էր, այդ շրջանին համաթրքական գաղափարները ծառայող կարեւոր դէմքերէն մէկն էր։ Իր Ա.շրջանիգործունէութեան մասին տեղեկութիւններ չկրցայ ձեռք ձգել։ Փաշան 1838ին ծնած ըլլալով, հաւանաբար այդ շրջանին չէր կրցած ինքզինք ցոյց տալ։

Սիւլէյման փաշայի Թիւրքճիութեան եւ առհասարակ կրթական ասպարէզի մէջ կարեւոր ծառայութիւններ կը տեսնուին իբրեւ անդամ «Իսլամ Կրթական ընկերութեան» (Ճէմիյէթի Թէտրիսիյէի իսլամիյէ) եւ իբրեւ նախարար զինուորական դպրոցներու։ Ապտիւլ Ազիզի օրով այս պաշտօնը այսօրուան կրթական նախարարի պաշտօնին համապատասխան էր։

Սիւլէյման փաշա զինուորական վարժարաններու համար քանի մը գրքեր գրած է, շատ պարզ ու հասկնալի թրքերէնով մը, զգուշացած է գործածել արաբերէն եւ պարսկերէն բառեր։ Այս ուղղութեամբ իր ամէնէն կարեւոր գործն է «Տիեզերական պատմութիւն»ը (Թարիխի Ալէմ): Սէրասքէր Հիւսէյին Աւնի փաշա պաշտօն յանձնած էր իրեն Ընդհանուր Պատմութիւն մը գրել՝ զինուորական դպրոցներու համար։ Միայն հին դարու պատմութիւնը կրցած է գրել, կանխահաս մահուան պատճառաւ։ Համիտի շրջանին այս գիրքը արգիլուած էր։ Սիւլէյման փաշա գրքի նախաբանին մէջ յիշած էր իր օգտուած աղբիւրները, որոնց մէջ կը տեսնենք տը Կինեյի «Հոնաց պատմութիւնը», Րէյմոնի «Թաթարներու պատմութիւնը», Էպուլղազիի «Շէճէրէի Թիւրքի»։ Մինչեւ Սիւլէյման փաշա, չենք հանդիպիր ուէւ Թուրքերէն գըրուած պատմութեան գրքի, որ օգտուած ըլլայ Տը Կինեի եւ Րէյմոնի երկերէն.միայն Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշա իր ֆրանսերէն գիրքը գրած ատեն, Տը Կինեի դիմած է։

Սիւլէյման փաշա երկար էջեր յատկացուցած է Թրքական հին պատմութեան։ Վերջերոյ գլխուն մէջ «Թուրք ցեղախումբերուն» յատկացուցած է 144 էջեր, ինչ որ կը գրաւէ գիրքին 1 7էն աւելին։ Մինչդեռ անկէ վերջ հրատարակուած է օսմանեան դպրոցներուն մէջ աւանդուած պատմութեան գիրքերուն մէջ Թրքութեան հին շրջանին մասին գրուածները 1/20 է աւելի տեղ չեն դրաւեր, հետեւողութեամբ եւրոպական դասագիրքերու։ Սիւլէյման փաշա այս կարեւոր գործին մէջ Թրքութեան անցեալին մասին համակրանքով կը խօսի. օտար եւ թշնամի ազգերու կողմէ Թուրքերուն վերագրուած վայրագութիւնները պատմելէ կը զգուշանայ։ Իր նպատակն է եղած Թուրք երիտասարդներուն սորվեցնել, որ հեռաւոր անցեալէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է փառապանծ Թուրք ցեղ մը, որ ամբողջ Ասիոյ մէջ, ծաւալած եւ տիրապետած է։ Ահա՛ այս պատճառով է որ համաթրքական շարժումի պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կուտանք Սիւլէյման Հիւսնի փաշայի, որ 1877ի պատերազմին մէջ ժամանակ մը օսմանեան Թուրք բանակին վերին հրամանատար եղած է եւ ծանօթ է իբրեւ «Նըպքաւի հերոս»։

(7) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

ԹԱՏՐՈՆ

«ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ»

Դրամա չորս արար, հեղինակ՝ Մ. Մազմանեան։

Մեր Թատերագիրները զարմանալի ձգտումը ունին քաղաքական կամ յեղափոխական մթնոլորտէն առնելու իրենց սկզբնական գործերուն նիւթը, Դուրեանի «Սեւ Հողեր» Լ.Շանթի «Ճամբուն վրայ», Աճարեանի «Արցունքի ծովերը», Մելոյեանի «Արմենուհի», եւն.: Մինչդեռ Թատրոնի մէջ շատ դժուար է արուեստի շունչով կերտել զանոնք առանց խաթարելու նիւթին ճշգրտութիւնը և վերլուծումը եւ կենդանի կերպով մարմնացնելու մթնոլորտն ու տիպարները: Մազմանեան ալ այս, ցաւօք վրայ ինկած է, արտադրելով «Խաւարին մէջէն»ը, որ կը խօսի ամբոխի սիրտին, սակայն ծախողած է թատերական արուեստի տեսակէտէն: Մազմանեան մարմինը, ծայնը, դիմախաղերը եւ ճարտարական զգայականութիւնը տաղանդաւոր դերասանի մը ճիշդը կուտան, սակայն իբրեւ Թատերագիր ուշագրաւ արժէք մը, ցայտուն տաղանդ չի ցուցներ իր «Խաւարին մէջէն» Թատերախաղով: Բեմական յարդարումի աղքատութիւնը եւ դերասաններու կատարեալ անվարժութիւնն ալ պատճառ եղան որ ներկայացումը բոլորովին ձախողի:

Այս Թատերախաղին մէջ, նախ տիպարները անիրական եւ տարտամ են, թէեւ նիւթը իրական կեանքէն առնուած է, մթնոլորտը ճնշող եւ անհաւասար, յետոյ անհաղորդ եւ այլամերժ: Իր խաղը իրապաշտ եւ վիպական, խորհրդապաշտ եւ տպաւորապաշտ հոսանքներու այլակերպ եւ հակադիր խառնուրդ մը եղած է, պատկերները աղքատ, խօսակցութիւնը անհարազատ եւ ամէնէն գէշը՝ խաղին զարգացումը բռնազբօսիկ եւ տժգոյն:Այս նիւթը.երկու եղբայրները զիրար կ՚ատեն, որովհետեւ մէկը Դաշնակցական, իսկ միւսը բոլշեւիկ գաղափարներով տարուած՝ կը սիրեն աղջիկ մը, որուն համակրանքը եւ յետոյ սէրը Դաշնակցականին կ՚երթայ եւ այդ պատճառով խրամատը կը խորանայ երկու եղբայրներուն միջեւ, որոնք կը դառնան մահացու թշնամիներ: Բոլշեւիկները Հայաստան կը մտնեն եւ մրցակիցը Չէկայի նախագահի պաշտօնով վրէժ կ՚ուզէ լուծել իր եղբօրմէն, իր սիրոյ հակառակորդէն եւ զայն բանտ նետել կուտայ, անգութ եւ վայրագ՝ հօրը աղաչանքներուն, խուլ ու անզգայ՝ սիրած աղջկան խընդրանքներուն, եւ կուրացած՝ այս վերջինին ատելութենէն, իր ծնողքին գաղափարի հակառակութենէն, գնդակահարել կուտայ իր եղբայրը եւ դպրոցական ընկերները: Հայրը կը խենդենայ: բոլշեւիկը ազդուած՝ պաշտօն կ՚ուզէ ազատել իր բայրը։ սակայն ուշ է խայթէն կը մեռնի․․․ տառապանքը եւ ․․․ պան կ՚ըլլայ այն պահը ․․․ Դաշնակցականները կը վեր․․․ են Հայաստանը ․․․

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ՏՐԻԼԲԻ»

Այս խաղը Կովկասէն փոխ․․․ դրուեցաւ Թրքահայ բեմին վրայ 1913—14ին, երբ Պոլսոյ ․․․ խիստ խանդավառ շրջան ․․․ բոլորեց Չարիֆեան-Մեւսու․․․ խումբը։ Չինադրարէն ․․․ ներկայացուած է Պոլսոյ ․․․ բիդի և արտասահմանի ․․․ քանի մը հայ բեմերուն վրայ

Նիւթը առնուած է ․․․ տաղէնսերու կեանքէն։ Փարիզ ․․․ մէջ նկարչութեան կը հետ․․․ անգլիացի քանի մը աղուոր ․․․ ներու զաւակներ։ Տրիլբի ․․․ լիացի աղքատ աղջիկ մը՝ ․․․ բեւ «մոտէլ» կը ծառայէ ․․․ նկարիչներուն, որոնց յանախ․․․ կի այցելութիւնը կ՚ընդուն․․․ հրեայ երաժիշտ Սվէնգալի ․․․ Այս վերջինը խենդի պէս սիր․․․ հարուած է Տրիլբիի։ Անգլիացի ․․․ աղնուական ու երիտասարդ նկա․․․ րիչ Բիլլի նոյնպէս կը սիրէ Տրիլբին, որուն հետ կ՚ուզէ ամուսնանալ։ Սակայն Բիլլի ընտանիքը արգելք կ՚ըլլայ այս ամուսնութեան։ Սվէնգալի որ մագնիսացնող ուժ ունի, թէն կ՚օգտուի եւ Փերմանիա կը փախցնէ Տրիլբին։ Հոն կը մնան ամբողջ հինգ տարի։ Սվէնգալի նշանաւոր երաժիշտ կը դառնայ, Տրիլբի ալ՝ համբաւաւոր երգչուհի, շնորհիւ հրեայ արուեստագէտին մագնիսացնող ա․․․ ժին։ Երկուքն ալ դժբախտ կը խլեն։ Տրիլբի սրտանց չի սիրեր Սվէնգալին, բայց անոր ազդեցութեան ենթակայ անձնատուր կ՚ըլլայ հոգւով մարմնով։ Հինգ տարի վերջ Փարիզ կուգան՝ նուագահանդէս տալու։ Բիլլի և Սվէնգալի իրար կը հանդիպին եւ հին ատելութիւնը կը վերադարձնեն։ Սվէնգալի նախանձէ եւ ներքին տառապանքէ մղուած, բեմին ետեւ կ՚ուզէ խեղդել Տրիլբին իր հաւատարիմ՝ մէկ քօ զանակով կը փորէ Սվէնգալին։ Տրիլբի բեմին վրայ՝ մագնիսական քունին արթնցած՝ կը շփոթի։ Բիլլի ընկերները գրկելով իրենց տունը կը տանին վարժեմ զամալելով։ Բիլլի մայրը հաշտուած է ․․․ բականութեան հետ եւ կը հաւանի իր տղուն կնութեան առնել զայն։ Սակայն Տրիլբի սպառած է։ Նոյնպէս մահամերձ է Սվէնգալի, որ վերջին անգամ Տրիլբին տեսնելու համար կ՚ուղարկէ նկարիչներու սենեակը, որ ծաղիկներու մէջ կը մեռնի Տրիլբի, մինչ Սվէնգալի կը նուագէ Շոփէնի մահերգը։ Ու ինքն ալ սիրտապատառ կ՚իյնայ Տրիլբիի դիակին։

Կիրակի օր Ալպէր Ա. Թատրոնին մէջ ներկայացուած «Տրիլբի»ն յուզիչ էր։ Շահխաթունի շատ գեղեցիկ արուեստով մը տուաւ մեզի Սվէնգալիի տիպարը, հարազատօրէն արտայայտելով անոր կրքոտ ․․․ տիրական հմայքն ու հրէական շարժուձեւերը. յուզումով ալ բեցաւ իր փառքի գագաթնակէտին հասած արուեստագէտի հպարտութիւնն ու չփախած սիրոյ ուժգին արտաբերումն ու տառապանքը։ Օր. Ա. Նահիա Տրիլբիի դժուարին դերը տարաւ ներկայանալի, ․․․ իրմէ ակնկալուածէն աւելի․․․ Միւս դերակատարները եւ Գ. Շ. Սարեան (Բիլլի), Տ ․․․ եան (Տաֆի), Վ. Սվաճեան (Լանթի), Ե. Թօլայեան (Թամա Բէգոտ), Տիկին Ալիքսանեան (Տիկ. Բէգոտ) օժանդակեցին խաղին ամբողջութեան յաջողութեան։ Ժէքքոյի դերին մէջ յաջող էր նաեւ Լաքքա, որ Փարիզի մէջ Ա. անգամ բեմ կը բարձրանայ։ Գ. Սատունցի նուագախումբը իր ներդաշնակ երաժշտութեամբ աւելի հմայիչ կը դարձնէր խաղը։

Հ. ՓԱՐՈՅՐ

ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

…ուած՝ խորհրդ. Թերթերէն

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ …ՈՆԳԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

…համագումարը բացուեցաւ …Օրին նախագահը Ցխա-…ա իր բացման ճառին մէջ, …ըրադառնալով միջազգային կա-…թեան. կը յայտնէ որ՝ …որհրդային Միութիւնը դէմ …ամէն տեսակ պատերազմի եւ …հետապնդէ խաղաղ քաղա-…քականութիւն, գործ կը դնէ …մէն միջոց, որ խաղաղ …քաղաքականութիւնը ըլլայ յա-…ռանեւ: Ուր որ ալ մենք եր-…թանք, մեր նպատակն է հետա-…պնդել խաղաղ քաղաքականու-…թիւն:

…հակապատերազմական այս աստ-…ղանդունչ ճառով մարդկու-…թեան քիթին նոյն ատեն …ի Ցխակայա, որ ալեզարդ ու …ծած, անշուշտ լուր չունի աշ-…խարհի անցուդարձէն, հիմէ ոչ, …թէ չպիտի տար որ իրմէ ան-…միջապէս յետոյ խօսք տրուի …կովկասեան զօրախումբի հրամա-…տարի, քամ «կոմինտէրն» մար-…տնաւորն կողմէ ցեկուցում տայ …բեքիր Գլազկովը որ թուելով …մարտունակութիւն ունեցած մեծ …յաջողութիւնները, կարմիր նաւատ-…մնելու պատրաստակամութիւ-…ն կը յայտնէ պետին առաջին …ոչին՝ ոտքի կանգնելու եւ …մինչեւ վերջին կաթիլը …պաշտպանելու պրոլետարիատ …պետութեան եւ անոր սոցիա-…լական շինարարութիւնը»:

…ԱԼԱՐՈՒԹԵԱՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Անդր. հող. գործ. խորհրդի …նախագահ … Էլիավան տուած է …կառավարութեան զեկոյցը որ տե-…ած է 9 ժամ 40 րոպէ:

Ահա զեկուցման գլխաւոր …կէտերը —

Գողովրդական տնտեսութեան …արտադրութիւնը հետզհետէ կ'ա-…1913ին, ժողովր. տնտ. ամ-…ողջ արտադրութիւնը կը կազմէր …միլիոն րուբլի, 1927-28ին …կազմեց 22 միլիառ 300 միլիոն …րուբլի: 1927-28ին, քարածուխի …արտադրութիւնը 1919ի բաղ-…դատմամբ հասաւ 125 տոկոսի, …նաւթը 120, ելեկտրական ուժի …արտադրութիւնը 264ի: Գիւղա-…տնտեսական մեքենաներու կառու-…ցումը 180 տոկոսի ելաւ:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փոխադրութեան միջոցներու զարգացման համար, յառաջիկայ 5 տարիներու ընթացքին պիտի յատկացուին 122 միլիոն րուբլի: Ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը 1926 27ին կազմեր է 374 միլիոն 700 հազար կիլովատ ժամ Անդրկովկասի մէջ, 27—28ին՝ 411.500 հազար, ընթացիկ տարուան համար կ'ենթադրուի 519 միլիոն. 500 կիլ. ժամ: Ըստ հանրապետութիւններու, Ադրբէջանի մէջ, 27—28 թուին ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը հասեր է 379 միլիոն կիլովատ ժամի. այս տարի կ'ենթադրուի 435 միլ.

Հայաստանի մէջ 1927—28ին 12 եւ կէս միլիոն. ընթացիկ տարուան մէջ կ'ենթադրուի 31.5 միլիոն կիլ. ժամ: Վրաստանի մէջ՝ 27—28ին 30 միլիոն 28—29ին կ'ենթադրուի հասցնել 59 միլիոնի:

Փոխադրութեան միջոցները, հակառակ կարգ մը պակասներու, կը զարգանան կ'աճի բեռներու եւ ուղեւորներու փոխադրութիւնը:

ՆԱՒԹԸ

Ներկայիս կառուցանելու վրայ է Բագու-Բաթում նաւթատար խողովակը, իսկ Բաթումի մէջ կը կառուցուին նաւթի նոր գործարաններ: Նաւթի արդիւնաբերութիւնը կրած է մեծ բարեփոխումներ: Ամբողջ մեքենական կազմը նորոգուած է համաձայն գիտական վերջին տուեալներու: Նաւթի արդիւնաբերութիւնը նախապատերազմեան շրջանի համեմատութեամբ զարգացեր է 12.5 անգամ, պեղումը 1.5 ելաւ:

ԳԻՒՂԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիւնաբերութեան աճման հետ զգալի կը դառնայ արհեստագէտ ղեկավարներու մեծ պահանջ: Ցարուան վերջերը անհրաժեշտ է ունենալ 470 ճարտարագէտ եւ 1550 արհեստագէտ. իսկ 29 30 թուականին 682 ճարտարագէտ եւ 1752 արհեստագէտ:

Գիւղացիական տնտեսութիւններու 3/4ը չունին բաւարար տարածութեամբ հող: Գիւղացիներու 76 տոկոսը չունի անասուն. իսկ 44 տոկոսը զուրկ է անհրաժեշտ գործիքէ եւ պիտոյքներէ:

Ոռոգման համար 1925-26ին ծախսուած է 6.136 հազար րուբլի, 1926 27ին՝ 8.125 հազար, 1927 28ին՝ 9 700 հազար, իսկ 1928-29ին պիտի ծախսուի 11,060 հազար րուբլի առանց հաշուելու այն 1.700 հազար րուբլին, որ յատկացուած է արտադրագրային շինարարութեան:

Անտառներու կողմէ Անդրկովկասը բաւական հարուստ է, սակայն անտառները դեռ չեն կազմակերպուած եւ չեն շահագործուիր պահանջուած կերպով:

Շինարարական նիւթերու պակասը զգալի է: Այսպէս, ընթացիկ տարուան մէջ պէտք կայ 86 միլիոն աղիւսի, 1.693 հազար մեգր փայտ եւ այլն. իսկ այդ քանակութեամբ նիւթ կարելի էր արտադրել:

Պէտք կայ նաեւ առանձին ուշադրութիւն դարձնելու բնակարանային շինութեան վրայ:

Արտաքին առեւտուրը կ'աճի: 27-28ին հասաւ 13.5 տոկոսի նախորդ տարուան 10.9 տոկոսին փոխարէն:

Ներքին առեւտուրի մէջ պետական առեւտուրի գումարը հասած է 350 միլիոնի, համագործակցական առեւտուրը՝ 465 միլիոնի, իսկ մասնաւոր առեւտուրը՝ 342 միլիոնի:

Համագումարին փակումէն յետոյ, կեդր. գործ. կոմիտէն իր առաջին նիստին մէջ ընտրած է իր նախագահները՝ Ցխակայա. Ազգային օղլու եւ կասեան. քարտուղարներ՝ Եագուպով, Մ. Հախվերտեան եւ Գոլիձէ:

Իսկ գործավարներու խորհուրդի նախագահ վերընտրած է Էլիավա, տեղակալներ Հիւսէյնով. Ա. Բէկզատեան եւ Նազարէթեան:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳ.— 3 յունիս — Ամբողջ երեք տարի տարուբեր քաշքշուելէ յետոյ, վերջապէս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը հաստատուն հիմերու վրայ դըրուեցաւ շնորհիւ նոր վարչութեան որ հինգ վեց ամսուան ժրաջան աշխատանքով տուաւ իր երկրորդ սկաուտական հանդէսը: 30 վարդուն արիներ հանդէսը բացին «Ցառաջ նահատակաց» թնդացնելով քաղաքապետարանի սրահը: Ժողովուրդին խանդավառութիւնը սահման չունէր: Օրուան բանախօսն էր Պ. Կ. Ուշագլեան որ պարզելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի բեղնաւոր անցեալը, յորդորեց ուժ տալ մարզական շարժումին, իբր եւ ազգը միջոց մեր մատաղ սերունդը փրկելու այլասերումէ:

Այս հանդէսին մէջ հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն Պ. Գրիգոր Ցակոբեանի, որ բեմ հրաւիրուելով ըսաւ, խորապէս յուզուած. «Լաւ ժառանգէք, պզտիկներս, որ օտար երկիրներու մէջ այլասերման ենթակայ էք, Հայ էք, Հա՛յ մնացէք եւ իրար սիրե էք»:

Հանդէսին ներկայ էին Սէվրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի երկու Հայրերը իրենց սաներով: Հ. Ս. Տէր Մովսէսեան պատմական տիպարներ յիշեց հայ ժողովրդի կեանքէն ու ըսաւ.

— «Սկաուտները եկած են ազգը Հայ պահելու, պէտք է յաւելութեամբ իմացնել եւրոպացիին որ մենք ալ արժէք ունինք իրենց պէս, պէտք է միշտ նախապատրաստուինք, առանց մեր գիտնալուն պիտի հնչէ զանգակը հայ ազատագրութեան: Պէտք է շատ պէս հաւատարիմ, վագրի պէս պատրաստ եւ առիւծի պէս վեհանձն ու խրոխտ ըլլանք, եւ վաղը հայրենիքի մէջ պէտք է ըսէք թէ հոս ծնած ենք, հոս պիտի մեռնինք»:

Եղան արտասանութիւններ Աբրայ Զարիֆեանի եւ Պ. Ճիզմէճեանի կողմէ, ինչպէս եւ սկաուտական խաղեր, ղեկավարութեամբ Պ. Արտաշէս Պերպերեանի: Վերջին վայրկեանին հասաւ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական յանձնախումբը, բերելով յանձնս 2րդ միջազգային սկաուտական խանակումի մաղթանքները եւ իրեն նուիրուած սկաուտական դրօշակը: Հանդէսէն անմիջապէս վերջ տեղի ունեցաւ քոյր-արիներու (կըրլսկոյտ) դասախօսութիւն մը եւ արձանագրուեցան 6 7 աղջիկներ, աւելի քաջալերելով Պուա Քոլոմպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը: Անշուշտ շնորհք պիտի թափուի կազմակերպելու: Նաեւ ֆութպոլի խումբը, որ տարտղնուած վիճակի մէջ է:

Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ նահատակաց», որմէ յետոյ, ի պատիւ Պ. Գրիգոր Ցակոբեանի տրուեցաւ խնճոյք մը Պ....-Քոլոմպի Վարչութեան կողմէ: Ներկայ էին Վարչութեան հինգ անդամներ, սկաուտական յանձնախումբը եւ ծանօթ անձեր: Ամբողջ երկու ժամ լսեցինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի անցեալ գործունէութիւնը, բաժակներ պարպելով եւ երգեր երգելով: Այս առթիւ սարքուեցաւ տաք մթնոլորտ մը եւ ամրապնդուեցաւ համերաշխութիւնը: Գիշերուան ժամը 10ին փակեցինք խնճոյքը «Բամ փորոտանով»: Ց. Հ.

ԱՆԴՐԷԱՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակց. Միութիւնը, կազմուած է 1927 Մարտ 13ին, քանի մը երիտասարդ հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ: Միութեան նպատակն է, կապ հաստատել աշխարհի վրայ ցրուած բոլոր Անդրէասցիներու եւ շըրջանի հայրենակիցներու հետ, օժանդակել անոնց բարոյապէս եւ նիւթապէս, օգնել չքաւոր հայրենակիցներու, նաեւ միշտ հետաքրքրուիլ Անատոլուի մէջ մնացած բեկորներով: Արդ, Միութիւնս երկու տարիներու ընթացքին այնքան կարեւոր գործունէութիւն մը չէր կրցած ունենալ մեծ մասամբ հայրենակիցներու գործազրկութեան պատճառաւ: Բայց կրկին իր եռանդուն անդամներու յնորհիւ կրցաւ Միութիւնը միշտ հաստատ հիմերու վրայ պահել, սպասելով լաւ օրերու: Միութիւնս արդէն առաջին տարուան ընթացքին յարաբերութեան մէջ է մտած բոլոր հայրենակիցներու հետ արտասահմանի ինչպէս նաեւ հայրենիքի (Սու-Շէհիրի, Շ. Գարահիսար): Այդ յարաբերութիւնները մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին:

Ստացուած վերջին նամակները շատ գէշ կը նկարագրեն կացութիւնը: Թուրք կառավարութիւնը բոլոր կալուածները գրաւած է: Մեր հայրենակիցները շուարած են եւ կը խընդրեն արտասահմանի հայրենակիցներէ ճար մը ու ճամբայ մը խորհելու: Միութիւնս երկու ամիսէ ի վեր նախաձեռնարկ է եղած, հովանաւորութեամբ վ.ռամ. շապուհ եպիսկ. Քիպարեանի, Հայաստան կամ արտասահման փոխադրելու համար մեր հայրենակիցները: Միութիւնս առաջին առթիւ կազմակերպեց թէյասեղան մը եւ ընտրեց հանգանակիչ մարմին մը երեք անձերէ, որոնք կը շրջին ամէն կողմ, արդիւնաւորելով միշտ իրենց գործը: Քանի մը հայրենակիցներ տեսնելով Միութեանս յառաջդիմութիւնը, փափաք յայտնած են անդամակցելու:

Կրկին կոչ կ'ուղղենք բոլոր հայրենակիցներու որպէսզի միանանք բոլորս, սեղմուինք մէկզիզի եւ ձեռք ձեռքի տուած աշխատինք թշուառ բեկորները ազատելու համար:

Այժմ Միութիւնս ձեռնարկած է աշխարհի վրայ ցըրուած վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարը պատրաստելու, Օրացոյցի մը համար: Ուստի կը խնդրուի մեզի հաղորդել անուն մականուն, հօր մօր անուն, տարիք, ծննդավայր ամուրի թէ ամուսնացած ըլլալը, հասցէ: Առնուազն 2000 վերապրող հայրենակիցներու (Շ. Գարահիսարի Անդրէասի եւ իր շըրջանի գիւղերու), ցանկի մը մէջ դուք պիտի գտնէք ձեր զաւակներու, ծնողներու, քրոջ կամ մօր անունները: Տարակոյս չկայ:

Միութեանս վարչական կազմն է Գ. Գ. Ցարութիւն Ա. Քէֆէլեան ատենապետ, Ցարութիւն Երնիկեան՝ ատենադպիր, Շապուհ Ջրաքեան՝ քարտուղար, Սեպուհ Մանուկեան՝ գանձապահ:

Ց. Գ.— Թղթակցութիւնները գրել հետեւեալ հասցէին՝

H. Kéfelian Cordonnerie, 368 Rue de Vaugirard, Paris 51:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄՕՐ ՄԸ ԳԱՆԳԱՏԸ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ձեր թերթին մայիս 25ի թիւին մէջ կարդացի Սամ.-Մուրատեան վարժարանի տեսչութեան կողմէ զեկոյց մը, իսկ անոր տակ՝ խմբագրութեան կողմէ ծանօթութիւն մը, ուր կը խօսուէր որդեգրուած սանի մը տկարութեան եւ մտային վիճակին մասին որուն հետեւանքով բարերարը ուրիշ մը որդեգրած է:

Մարմնական տկարութեան եւ ուսանելու անկարողութեան վերագրուելով դպրոցէն դուրս ձգուած տղան իմ զաւակս էր, որ ո՛չ հիւանդ է եւ ո՛չ ալ ուսանելու անկարող:

Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը նախ կասկած եւ խղճահարութիւն կ'ողծեց, իսկ երբ պաշտօնական վաւերաթուղթերով ալ հաստատեցինք թէ տղուն առողջութիւնը կատարեալ է, ըսուեցաւ որ անոր պէտք չկար եւ թէ տղան կրկին դըպրոց ընդունիլ տղայութիւն կ'ըլլար: Բարերարին կողմէ ուրիշ սան մը որդեգրուելու պարագան այլ խնդիր է, բարերարը կամ անոր կողմէն գործողները ազատ են իրենց ընտրութեան մէջ, բայց մենք ալ մեր իրաւունքին մէջն ենք, դպրոցական օրէնքներու հակառակ տղայ մը յանիրաւի պուրսէն զրկող տեսչութեան արարքին մէջ ուրիշ դիտումներ տեսնելու եւ ըստ այնմ գործը յանձնելու հանրութեան դատաստանին եւ օրէնքի տրամադրութիւններուն:

Եսթեր Պօղոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 9

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Դրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 33 —

Քանի մը էջ անդին.

«Մատամ Լանպէռը ուրիշ է. ոչ մէկ կին այնքան հաճոյք պատճառած է, որքան արգէ՞օք անոր համար որ արդէն իսկ հասած. մանչ մը ունի ու գիս «մոն կոս» կը … հմայաւոր, մարմնեղ, ազնուականութիւն … կարծքին, քալուածքին ու … մէջ. շատ կը սիրեմ իր ոսկորէ … ապարանջանն ու սեղմիրանը. կ'ու-… որ չհանէ. գժբախտաբար կարելի չէ. ճանչ-… կիներէս առաջինն է որ կրօնաւէր ու ճշգա-… է. Երբեմն կը խոզամ ինքզինքիս վրայ. … օրէն ի վեր որ դիտեմ թէ իր ամուսինը … թաւջութակահար մըն է, կնոջ … մէջ որ ճիշդ մը կ'աւարտի, կը կար-… թաւջութակի մը շեշտը լսել. ի՛նչ խենդ … նէ եռաժշտութենէ, հասկնամ:»

Ուրիշ հատուած մը՝ մատամ Լանպէռի վրայ.

Ամուսինին պատկերը բերեր է որպէսզի … մը շինեմ: Շատ շնորհքով ճա-… մը կը թուի ըլլալ. խելօք մը կեցեր է … փոսթալին վրայ: Այդպէս իր կլոր թաւ-… քովը՝ ճիշդ clef de sol մը երեւոյթը … Ամենայն լրջութեամբ իսկ Սիրով … թէ գլխուն վրայ անպայման եղջիւրներ … աւելցնեմ: Սարսափած պատասխանեց. … Հիէն'ս, հըմէ'ս, խենդութիւն չուզեր: … աւելցուց, քիչ մը ժպիտ՝ ձայնին.— Այդ … թիւնը ինծի ձգէ. ես աւելի լաւ կըր-… ինել… հայերէն;… ամբողջ հաճոյքս այս … ուզեմ որ շատ դանդաղօրէն հանուի. կ'ու-… որ ե՛ս գինքը հանուեցնեմ (հայերէն) անա-… այս անգամ իր կէս մէջքէն սկսող սեղ-

— 34 —

միրանը, ծնկակապերով, սեփ սեւ մնտաքսէ էր. ներքնաշապիկը նմանապէս. տուած պատճառանութիւնը ճիշդ չէր անշուշտ. երբեք չէի երեւակայած որ… (հայերէն) Շատոնց է որ պատրաստուած է, բայց դեռ չի մեկնիր. քով քովի նստեր ենք անկողինին եզերքը. ինք ըսաւ.— Մենք պէտք չէ որ բաժնուինք իրարմէ: Գիտեմ թէ քեզ վերջնականապէս ինձ կապելու համար պէտք եղած երիտասարդութիւնը չունիմ, գիտեմ թէ շատ գեղեցիկ չեմ, և դուն տաքարիւն ես, և դուն անառակ ես, բայց մտիկ ըրէ ինձ, Փիէռ, անանց ետեւէն մի վազեր, երիտասարդ աղջիկներուն հետ մի՛ ըլլար: Անոնք մարմնական հաճոյքէն զատ ու անկէ աւելի զօրաւոր ուրիշ տենչանք մը ունին զոր կը գոհացնեն ի վնաս տղոց: Իրենց հպարտութիւնն է այդ: Քեզի պէս երիտասարդ մը նուաճած ըլլալու ինքնագոհութիւնը: Ես վստահ եմ որ դուն գեռ փարիզուհիները չես ճանչնար. անոնք քեզիպէսներու սէր կը կեղծեն ու յետոյ շուտով կը հեռանան, անմիջապէս որ նշմարեն թէ դուն կը տառապիս… քմահաճոյք է որ կ'անցնի… մենք պէտք չէ բաժնուինք իրարմէ. միայն զորովի պէտք ունիս դուն, և գիտես թէ ես որքան…»

«Պառա՛ւ» պոռաց Նէնէթ կատաղութեամբ ու էջը վանեց: Յաջորդող ամիսները անցան ամբողջութեամբ հայերէն: Կին չկար: Գրուածքները միմիայն ներքին ապրումներ կը թուէին ըլլալ: Առաջուան պէս ալ մէջը նետուած ֆրանսերէն նախադասութիւն մը դիւրաւ չէր կրնար քողածածկել գրողին միտքը: Մէկ անգամ մը միայն հանդիպեցաւ սեռակիցի մը անուան՝

— 35 —

Լիզ, և զարմացաւ որ աւելի չէր յիշուած այդ պզտիկ աղջիկը զոր ինք կը ճանչնար: Փիէռի վերջին բարեկամուհին էր ան, տասնեւութ տարեկան կարուհի մը որ իր ականջներուն գնդաձև կեղծ մարգարիտներէն ու շագանակագոյն աչքերուն անմեղութենէն զատ ոչ մէկ բացառիկ գեղեցկութիւն ունէր: Եւ փոքրիկ Լիզը սակայն անկեղծօրէն կը թուէր իր սիրտը տուած ըլլալ երիտասարդին, ու կը հանդուրժէր ամէն բանի, պայմանաւ որ թոյլատրուէր իրեն ատենը անգամ մը գալ Փիէռոն վայելելու: Անկեղծութեան դէմ Հայը չէր կրցած շնական կամ բիրտ ըլլալ, որով նաև անկարող՝ այս ալ, նախորդներուն պէս դիւրութեամբ լքելու: Այն յիշատակելի շաբաթ իրիկունն էր որ միայն այնքան կոպիտ վերաբերմունք մը ունեցաւ աղջկան հանդէպ, դէմքին մեծ խաւաքարտ մը նետելով, երբոր ան դուրսէն մատովը կը թմրկահարէր. քիթը ապակիին փակցուցած: Եւ ըսել թէ դրան աղջիկ այնքան ազատ էր ան…

Երկար պահ մը Նէնէթին երկու մատներէն առկախ մնաց այս էջը, որուն վրայ սակայն միայն երկու բառ կրցած էր կարդալ. Փոքրիկ Լիզ:

Եւ անա վերջապէս մէօսիէօ Լէաքիւռ, կոստան, մատամ Ժաննի Ո՛չ, Նէնէթին յոյսը ի գերեւ ելաւ. բան մը չկար իր մասին. ոչինչ, ոչինչ: Օրագրութիւնը կեցած էր: Նայեցաւ թուականներուն — անոնք Փարիզ գալէն ի վեր ֆրանսերէն էին եղած — և տեսաւ թէ քանի մը ամսուան ընդմիջումէ մը վերջ է որ միայն կը վերսկսէր թուղթեր անդին, այս անգամ երկար էջերով: Այն կարճ, լակոնական հատուածները

— 36 —

չկային ալ, բայց Նէնէթ ոչինչ կը հասկնար անոնցմէ: Վերջապէս հատ մը գտաւ.

«Հրաշքին չինած անթիւը երբեմն կը բանի: Սաղաւարտը գլխիս՝ գիշերուան առանձնութեան պահերս կ'անցնեմ անշարժ, սեղանիս առջեւ: Երկա՛ր ժամեր կ'երազեմ. կը մտածեմ Նէնէթին, մերիններուն, գործիս, լճակի մը կամ յեղափոխութեան վրայ: Մօտաւոր սենեակէ մը՝ եկող գրամեքենային աղմուկը երեւակայած դնդակահարումի մէկ տեսիլքս կ'ամբողջացնէ: Մէկէն գործիքը կը խանգարուի. յեղափոխութիւնը, ինչպէս միշտ, կրկին կը ձախողի. ամէն բան կ'անհետի, ամէն բան: Միայն Նէնէթը կը մնայ. ինչո՞ւ միայն ան. կը մօտենայ, աւելի, աւելի, աղուոր մը կը ժպտի, բայց բան մը չըսեր, բա'ռ մը չարտասաներ: Ինչպէս կ'ուզես որ խօսի երբոր ես չեմ գիտեր թէ ինք իմ մասիս ինչ կը զգայ:»

Էջեր անդին.

«Ուզեցի գիտնալ թէ արդեօք պիտի նախանձի՞: Դիպուածը օգնեց ինծի: Ժամերով վերիգործողութեան սրահը մնացինք ծիքիսը եւ ես: Այս գերասանուհին անըմդդմաելի մարմին մը ունի. գլուխ գործոց մը: Քիչ մը գինով ըլլալուն հաշիշամոլ է — անգադար կատակեց, խնդաց ու պարեց. ես ալ հետը: Նէնէթը վեր իսկ չելաւ նայելու թէ ինչ կ'ընենք. ձայնը անգամ չառի: Վար իջայ: Մեկներ էր: Արդեօ՞ք…: Եւ յաջորդ առաւօտ, այսօր. հաճոյքի կատարեալ տօն մը եղաւ ինծի համար: Երկար ատեն է որ խոստացած էի Կոստանին զինքը լուսանկարել, և այս առաւօտ խանութ մտնելուս զարմանքով տեսայ թէ փետրաւիկի և քարայծի մօրթը ձեռքը չէնէ:

Մաքտոնալտի դահլիճը

Պոլտուինի հրաժարումէն վերջ, երէկ Ուէլնտսըր գնաց Աշխատաւորականներու վարիչ Մաքտոնըլտ եւ ներկայացաւ Թագաւորին։ Այս վերջինը իրեն յանձնեց նոր դահլիճը կազմելու հոգը։

Մաքտոնըլտ, որ քանի մը օրուան խորհրդակցութիւններէ վերջ, կազմած էր նոր դահլիճին ցանկը, շուտով Թագաւորին պիտի ներկայացնէ իր պաշտօնակիցներուն անունները։ Կը կարծուի թէ մինչեւ նոր դահլիճին իշխանութեան գլուխ անցնիլը քանի մը օր պիտի անցնի ու մինչեւ այդ, Պոլտուին պիտի շարունակէ վարել գործերը։

Ցրուիչներու գործադուլը վերջացած

Թղթատարական ցրուիչներուն 24 ժամուան գործադուլը վերջ գտաւ երէկ առաւօտ։ Լուվրի կեդրոնական նամակատան առջեւ կանուխէն ոստիկաններ կը հսկէին։ Գործի վերսկսելու համար եկած ցրուիչներէն 10ական հոգի միայն ներս առնուեցան, հարցաքննութեան ենթարկուելու համար։ Այս ձեւով մերժուեցան այն 191 ցրուիչները, որոնք կախակայուած էին ուրբաթի ցոյցին հետեւանքով։

Առջի օր ձերբակալուեցան 34 ցրուիչներ, որ կը փորձէին ժէվմափի քարափէն անցնող Թղթատար կառք մը Սէն-Մարթէնի ջրանցքին մէջ հրել։

.·. Մօտ 2000 բանթող ցրուիչներ երեքշաբթի գիշեր հրապարակային նոր հաւաքոյթ մը ունեցան։ Ճառախօսները յայտնեցին թէ գործադուլը շատ յաջող անցաւ, ու կանխաւ բողոքեցին ձեռք առնուելիք նոր պատիժներուն դէմ։ Ներկաներէն ոմանք կը պահանջէին գործադուլը շարունակել, սակայն ի վերջոյ որոշուեցաւ աշխատանքը վերսկսիլ, պայմանաւ որ ի հարկին կրկին գործադուլի դիմեն։

Նատիր խանի գլուխը բերողին

Զօրավար Նատիր խան ինքզինքը Աֆղանիստանի Թագաւոր հռչակած ըլլալով, Պէչէի Սաքա գին կտրած է անոր գլուխը բերողին համար։ Ո՛վ որ զայն ողջ կը բռնէ, վարձք պիտի ստանայ 40.000 րուփի (15.000 տոլար), իսկ ով որ գլուխը կը բերէ, պիտի ստանայ 30.000 րուփի եւ գնդացիկ հրացան մը։

Պէչէի Սաքա նոյնպէս 10.000ական րուփի եւ մէկ մէկ գնդացիկ հրացան կը խոստանայ բոլոր անոնց, որոնք կը յաջողին ողջ կամ մեռած վիճակի մէջ իրեն տանիլ Նատիր խանի եղբայրները։ Այս առթիւ հրատարակուած կոչի մը մէջ, Ջրկիրին տղան Նատիր խանը կը ներկայացնէ իբրեւ անհաւատ դաւաճան մը, թշնամի իսլամութեան եւ մեղսակից էմիր Հապիպուլլահի սպանութեան։

Խորհրդային դրախտին մէջ

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Խորհրդային Միութեան Արհեստակցական Միութեանց կեդր. Խորհուրդի լիակատար ժողովին որոշումով, Թոմսկի պաշտօնանկ եղած է ո՛չ միայն նախագահութենէ, այլ եւ դիւանի անդամակցութենէ։ Նոյնպէս պաշտօնանկ եղան Ուկարով, Միխայլով, Գինսպուրգ, Կորոստէև՝ նախագահութեան անդամներ, ինչպէս նաեւ Ուգարով, Եագլով, Պերֆիլյեւ՝ փոխ-անդամներ, որոնք ուրիշ պաշտօններու կոչուեցան։ Փոխանակ նոր նախագահ ընտրելու, ժողովը նշանակեց քարտուղարութիւն մը՝ հինգ անդամէ՝ Դողադով, Ակուլով, Շվէռնիկ, Վայնբէրգ եւ Ուրէյնով։ Նախագահութեան պաշտօնը ջնջուած է։ Այս շնորհազրկութեան պատճառն է Թոմսկիի երկարատեւ ընդդիմութիւնը։ Թոմսկի կ'ուզէր Արհեստակցական Միութեանց համար որոշ անկախութիւն ձեռք բերել եւ բացէ ի բաց կը մերժէ հետեւիլ Կոմկուսի կեդր. Կոմիտէին ստալինեան հատուածի հրահանգներուն։ Թոմսկի տակաւին Քաղաքական Բիւրոյին անդամ է, բայց նոր շնորհազրկութեանց կը սպասուի։

Իտալական օդային տորմիղը դէպի Սեւ ծով

Իտալական 32 ջրաօդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը Պոլիս պիտի հասնի այս օրերս։ Ինչպէս գրեցինք, տորմիղը ճամբայ պիտի ելլէ Թարանթօյէն եւ նախ Պիրէոն, յետոյ Պոլիս ու անկէ ալ Կոստանցա եւ Օտեսա պիտի երթայ։

Օտեսայէն վերադարձին, իտալական օդանաւները պիտի հանդիպին Վառնա եւ Պոլիս ու դարձեալ Պիրէոնի ճամբով պիտի դառնան Թարանթօ։ Առաջին անգամ Պոլիս պիտի հանդիպին միայն պէնզին առնելու համար, իսկ վերադարձին քանի մը օր պիտի մնան հոն։ Տորմիղը կը գտնուի Զօր. Տէ Փինէտոյի հրամանատարութեան տակ, միասին կը ճամբորդէ նաեւ օդանաւային նախարարութեան խորհրդական Զօր. Գալլօ։ Տորմիղը կը բաղկանայ 7 տորմղիկներէ որոնց 3ը Պէօյիւքտէրէ, 4ն ալ դիմացի եզերքը, Ումուր կոչուած խորշին մէջ ծով պիտի իջնեն։

Ջրօդանաւերու տորմիղին հետ միասին կը ճամբորդեն նաեւ գիլոթի, քալաթ-ֆիմի, Սանթամպանօ եւ Քիւրլանի Թորփիլահալածները։

Թուրք-Յունական վէճը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր նախարարական խորհուրդը Վէնիզէլոսի նախագահութեամբ գումարուելով, քննեց Թրքական առաջարկները։ Արտաքին նախարար Քարափանոս յայտնեց թէ կառավարութիւնը ընդունած է Պոլսոյ Խառն Յանձնաժողովին չէզոք անդամներու առաջարկները, և կը սպասէ որ Թուրք կառավարութիւնն ալ ընդունի զանոնք։

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Թուրք կառավարութեան առաջարկները զգալապէս կը տարբերին չէզոք անդամներու առաջարկներէն։

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Ցիկալ» Թատրոնը, 144 Ave. de Saxe

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԵՐ. ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆ։ Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ, ընկերվարական), Professeur à la Faculté de Droit:

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

Այս Կիրակի Salle Novelty

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրահին մէջ։ Արտասանութիւններ, բանախօսութիւն, մեներգ, խմբերգ, եւայլն։

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին։ Նախաձեռնութեամբ Վռամեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Նիսի շրջ. կոմիտէի։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱՔՕԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «Էլ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ողբացեալ ցօքթ. Երուանդ Ֆրանգեանի գիրքը

"ՄԵՐ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՅԵԱՑՔԸ,,

Ս. Վրացեանի յառաջաբանով եւ հեղինակի նկարով

Սահմանափակ թիւով տպագրուած

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկին Ա. Ֆրանգեանի, Հասցէն, (Փարսկաստան). Տպարան Navarre, 5 Rue des Gobelins, Փարիզ, եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Գին 1 տոլար կամ 25 ֆրանք: Փոստի ծախք չկայ

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՅԱՐԵԹ ՆԵՖԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Պոլիս-Անատոլուհիսար Պուքրէշ

26 Մայիս 1929

Հ. Յ. Դ.

Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 13 Fbg. du Temple: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Լ. Գեւոնեան։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Հրազդան խումբի ժողովը՝ այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Իսի լէ Մուլինոյի եւ Վանվի-քուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

Շավիլի Արզումեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 26 Rue Carnot, Սէն Լազար Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Փոն տ'Օպնայի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ Մայիս 28ի հանդէսէն վերջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ, կը խօսի՝ Ն. Աղբալեան, «Գրիգոր Նարեկացի»ի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒԹԻՒՆՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Պատ.— 40 ֆր.,
Քէրմանշահ, Վ. Գ.— 100,
Կըընօպլը, Զ. Մ. - 35,
Մարսէյլ, Յ. Յ.— 35,
Փարիզ, Հ. Ե.— 35,
Մէլինեակ, Վ. Պ. - 35,
Լորէթ, Մ. Փ.— 15,
Սէն Շամոնէն, Չէյ.— 22,
Պրայիլա, Օ. Ա.— 100,
Մարսէյլ, Գործ.— 1128.75,
Ֆալէզ, Յ. Մ.— 40,
Փրիվա, Գ. Դ.— 10,
Լա Սիօթա, Ղ. Թ.— 50,
Մարսէյլ, Կ. Պ.— 35,
Քլէրմոն Ֆէրան, Գ. Թ.— 35,
Շամոն, Բ. Զ.— 50,
Ալֆորվիլ, Ն. Հ.— 60,

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ		
	3 ամս	տարի
ՖՐԱՆՍԱ		
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆԻՍ 1929

7 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 976

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՐՊԵՏ ԳՈՂԸ...

Ռամկավարներու Փարիզի պաշտօնաթերթը բարեհաճեր է պատասխանել գաղութներու կազմակերպութեան առթիւ մեր յուզած հարցին, «Միակ Արգելքը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 յունիս)։

Խմբագրական մը, ուր սուտը, անպարկեշտութիւնն ու յանդգնութիւնը իրար կը հրմշտկեն։

Առաջին սուտ՝ հետեւեալ Նախադասութիւնը.

— «Դեռ Թարմ է տպաւորութիւնը Փարիզի մէջ այն լկտի արարքին, որուն հեղինակը՝ Փարիզի դաշնա ցական օրկանը. խումբ մը մոլորուած տղոց գլուխն անցած՝ Փարիզահայ գաղութի տարածութեան մէջ սեւ էջ մը, ինչպէս նաեւ իր պատկանած եւ միւս կուսակցութեանց միջեւ նոր անջրպետ մը բացաւ»։

Խնդիրը կը վերաբերի Ապրիլ 23ի միջադէպին, որուն բոլոր մանրամասնութիւնները պարզուեցան հրապարակաւ, եւ Զափահաս Որբերու Միութեան պաշտօնական յայտարարութեամբ։ Զափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար պատասխանել մեզի եղած վերագրումներուն, զոր նոյնութեամբ կը վերադարձնենք իրենց, այդ առթիւ գործածուած բառերն ու բացատրութիւններն ալ միասին։

Երկրորդ սուտ,— այն թէ «կէս տողի չափ մէջբերում» ենք կատարած Ամերիկայի «Պայքար»էն կամ «3-4 տող ալ «Արեւ»էն։ Կը թուի թէ ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագիրը պուշի տեղ է դրած իր իսկ ընթերցողները։

Մեր այն թիւին մէջ ուր խմբագրական մը նուիրած ենք այս շարաբաստիկ հարցին («Անհանդուրժելի Պատկեր») եւ ուր կը պարզենք ռամկավար թերթերու արտայայտութիւնները, մեր «Երկու խօսք»ին ճիշդ դիմացը արտատպուած է «Պայքար»ի մայիս 14 թուակիր խմբագրականին ամփոփումը, ճիշդ 34 տող. մանրատառ («Յառաջ», 29 մայիս. Մամուլ)։

Խմբագրականին մէջ ալ յիշուած է այս պարագան։ Այնպէս որ, ամէնէն բթամիտ ընթերցողն ալ կրնայ հասկնալ թէ «բանը ինչո՛ւմն է»։ Նոյնը եւ «Արեւ»ի համար, որուն բոլոր գրութիւնները օրը օրին յանձնուած են հանրային կարծիքին, թէ «Մամուլ»ի բաժնին մէջ եւ թէ խմբագրականներու մէջ կատարուած ընդարձակ ամփոփումներով, խորագիրներով և թուանշաններով։

Երբ մէկը պատասխան գրելու կը պատրաստուի — այն ալ բուսակցութեան մը բերնով — տարրական պայման է որ ուշադրութեամբ կարդայ ձեռքը եղած թերթերը, և պարկեշտօրէն կատարէ մէջբերումները։

Երրորդ սուտ — այն որ ռամկավար օրկանը ո՛չ եւ է հակասութիւն չի տեսներ իր, «Պայքար»ի եւ «Արեւ»ի տեսակէտներուն միջեւ, զանոնք համարելով «իրար լրացնող ապացոյցներ»։

Ասոր ալ պատասխանը թող տան բոլոր անոնք որ կը կարդան ռամկավար երեք պաշտօնաթերթերը։ Ամէնէն առաջ՝ անոնց խմբագիրները, կուշտ մը խնդալով իրարու վրայ։

Անցնելով բուն հարցին, ռամկավար պաշտօնաթերթէն կ'իմանանք մէկ որոշ բան.

— «Ռամկ.-Ազատականներուն մէջ տարակարծութիւն չկայ գաղութներու կազմակերպութեան հարցին շուրջ, այլ անոր դէմ ցցուած կայ միակ արգելք մը որ կը խափանէ ո՛ եւ է գործակցութիւն գաղութներու մէջ։

«Իսկ այդ միակ արգելքը Դաշնակցութիւնն է, որ անդադար կը պառակտէ գաղութները»։

Այստեղ արդէն կը գտնուինք մեղադրանքի մը առջեւ, որ յատ կը նմանի հինաւուրց առածին. — Վարպետ գողը տանտէրը կախել կուտայ։

Եւ ճիշդ ասոր համար ալ, հարկ է ամուր բռնել այս թշուառականներուն օձիքէն, եւ թօթուել հրապարակաւ, եւ՛ հանրութեան եւ՛ իրենց ընկերներուն առջեւ։

Ուրեմն, այնքան ապացուցուած մեղքերէ յետոյ, այս մարդիկը տակաւին երե՛ս ունին անմեղ ձեւանալու, եւ գաղութներու կազմակերպութեան ձախողման պատասխանատուութիւնը նետելու մեր վրայ...

Մէկ միլիոն զոհերու յիշատակի տօնն անգամ կուսակցական դարձնելէ յետոյ, Նորահաստատ «Միշակոյթի Օր»ն իսկ պատնէշ մը քէն պահելէ յետոյ, այս դպիրներն ու փարիսեցիները տակաւին համարձակութի՛ւն ունին քար նետելու մեզի...

Ա՛յս մարդիկը, որ ամէն ստորնութեան դիմեցին, վիժեցնելու համար Եւրոպայի թեմական կազմակերպութեան ձեռնարկը, անձնուիրաբար փռուելով զանազան «չինովնիկ»ներու ոտքերուն տակ, Հօկերու հետ ձեռք ձեռքի, կամ պար բռնելով Փարիզի եկեղեցւոյն շրջերուն, Նոր հարուստներու եւ «լէվանտէն»ներու բոլորտիքը։

Կարելի է առանձին պարզել «պառակտելու» համար մեր կատարած աշխատանքները։ Բայց այսօր կ'ուզենք ամփոփուիլ Փարիզի մէջ, եւ հրապարակաւ կը հարցնենք ռամկավար կեդրոնին.

1. Ճի՞շդ է որ մէկ մանկապարտէզ անգամ չկայ Փարիզի մէջ, մինչ եկեղեցին անշարժ կը պահէ 700,000 ֆրանքի գումար մը (ձեր թերթը խոստովանեցաւ միայն 400,000. Փարիզի շրջերը կը փսփսան միայն 550,000)։

2. Ճի՞շդ է որ Փարիզի շրջերը կրօնական ընկերակցութեան վերածելով եկեղեցին, կորզեցին հանրային հաստատութիւն մը և 25 հոգիով կը խնդան 15,000նոց գաղութի մը քթին, հետզհետէ աւելի անավարի և սանձարձակ։

Անոնք որ չեն հանդուրժեր այս կացութեան, գաղութը պառակտելո՞ւ կը ձգտին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐԱՏԱՊ ԽՆԴԻՐ ՄԸ

«Հայրենիք» ալ, իր կարգին արծարծելով Անատոլուի բեկորներու փրկութեան անհրաժեշտութիւնը, կը գրէ այս խորագրին տակ, 22 Մայիս.

— «Այս տարուան ապրիլեան սուգի հանդէսները զուգադիպեցան Թուրքիոյ զանազան անկիւններուն մէջ ծայր տուած տարերային մէկ շարժման, որ արտայայտուեցաւ հայկական բեկորներու՝ Թրքական դժոխքէն փախչելու գրեթէ ընդհանուր պոռթկումով։ Եւ այդ շարժումը բնականաբար չէր կրնար խորունկ արձագանգ չգտնել ազատ երկիրներ ապաստանած աւելի բախտաւոր հայ զանգուածներու մէջ։

Մենք կը խորհինք, թէ պատահականութեան պէտք չէ ձգել այդ շարժումին դրսէն օգնելու տրամադրութիւնը, որ հոս եւ հոն հրապարակ կուգայ այժմ։ Անհրաժեշտ է կազմակերպել եւ ազգային որոշ նպատակի մը ուղղել այդ շարժումը։

Խորհրդային իշխանութիւնը որեւէ արգելք չի կրնար հանել եւ հիմ չունի հանելու Թուրքիայէն նոր ելլող եւ Հայաստան գաղթել ուզող Հայերու դէմ. ոռովհետեւ տարիներ շարունակ քէմալական իշխանութեան տակ ապրելով՝ անոնք ոչ Դաշնակցական ազդեցութեան կրնային ենթարկուիլ եւ ոչ ալ առհասարակ հակախորհրդային տրամադրութիւններով վարակուիլ։ Այդ տարրը բոլշեւիկներու համար քաղաքական տեսակէտով ամէնէն լիովին բարեյոյսն է, հետեւաբար, գէթ անոր առջեւ խորհրդային իշխանութիւնը անվախ կարող է բանալ Հայաստանի դռները։ Թիւով ալ այդ տարրը այնքան մեծ չէ, որ կարելի ըլլայ ըսել, թէ Հայաստանի մէջ տեղ չկայ անոր համար։

Մի՞թէ չենք կրնար ամէն Հայու սրտին խօսող գէթ այս պզտիկ, բայց խիստ ստիպողական խնդրին շուրջը համախմբուիլ բոլորս ալ, առանց կուսակցական եւ դաւանական խտրութեան։ Մի՞թէ չենք կրնար գէթ այս փոքրիկ ազգային գործը գլուխ հանել հաւաքական ճիգերով եւ զոհողութիւններով։

Մենք կը հաւատանք, որ դժուար պիտի չըլլայ ոչ միայն Թրքական դժոխքէն ազատել հոն տակաւին տառապող հայ բեկորները, այլեւ փոխադրել զանոնք Հայաստան, եթէ միայն արտասահմանի հայութիւնը իրապէս ուզէ եւ մանաւանդ գործէ համերաշխ...»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Այս իրիկուն, Ազատ Որմնադիրներու կեդրոնատեղիին մէջ (Քատէ փողոց) միթինգ մը տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի վերջին գնդակահարութիւններուն դէմ բողոքելու համար։ Պիտի նախագահէ Ռուս Սոց. Յեղափոխական կուսակցութեան երիցագոյն անդամը Տիկին կատարինէ Բրէշկօ-Բրէշկովսկի եւ փրոֆ. Միլիուքով, Նախկին արտաքին Նախարար առժամեայ կառավարութեան։ Պիտի խօսին Աւքսենտիէֆ, Տէմիտով, Մինոր, Կերէնսկի, Գոտրէսոֆ, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի ընկերվարական գործիչներ Ռընոտէլ, Մութէ եւ ուրիշներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա-Սուրիական սահմանը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թուրքեւ-Ֆրանսական զինուորական յանձնաժողովը տենդոտ աշխատութեան մէջ է՝ գծելու համար Թուրքեւ-Սուրիական սահմանագլուխի քարտէսը։

Համաձայնագիրը պիտի ստորագրուի անմիջապէս որ յանձնաժողովը վերջացնէ իր աշխատանքները։

Գործադուլ Պուլկարիոյ մէջ

Ֆիլիպէէն կը հաղորդեն թէ՝ Խասքովոյի ծխախոտի բանուորները հաւաքաբար գործադուլ յայտարարեցին, օրավարձքի յաւելման իրենց պահանջը մերժուած ըլլալով։ Բանուորներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Պուլկարիոյ վարչապետին, որ մասամբ իրաւացի գտած է պահանջը։

Բանուորներու մեծ մասը անտանելի պայմաններու մէջ կ'ապրի։ Օրավարձերը վերջերս շատ նուազած էին։ 30-40 լէվայով օրը իրիկուն բնող խեղճ ընտանիքներ կան։ Շատ տեղեր 8 ժամի պարագան ալ ըստ կամս կը գործադրեն։

Վարչապետը կարգադրեց որ աշխատանքի տնօրէնը Խասքովօ մեկնի ու տեղւոյն վրայ քննէ եւ լուծէ խնդիրը։ Մինչ այդ, սակայն, գործադուլ յայտարարեցին Ֆիլիպէի բանուորները եւս, շուրջ 12,000 հոգի։ Գործադուլը դեռ կը շարունակուի։ Բանուորները կը պահանջեն 100ին 30 յաւելում։ Գործատէրերը յանձն առած են 100ին 15։

Աշխատաւորներուն մէջ շատ Հայեր կան։

Տուպնիցայի մէջ եւս գործադուլ յայտարարուած է։ Կը կարծուի թէ շարժումը պիտի տարածուի ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ։

Դէպի Արեւելեան Նահանգները

Թուրքիոյ Ներքին գործավար Շիւքրի Քայա պէյ, Ազգ. Մեծ ժողովի դադարէն վերջ, քննական պտոյտի պիտի ելլէ Անատոլու եւ մասնաւորաբար Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։ Գործավարը մօտէն պիտի քննէ այդ նահանգներուն կարիքները։ Շիւքրի Քայա պէյ Պոլսէն շոգենաւով Տրապիզոն պիտի մեկնի եւ անկէ պիտի անցնի դէպի ներսերը։

Անգլիոյ նոր դահլիճը

Ռամսէյ Մաքտոնըլտ կ'աշխատի ամբողջացնել իր դահլիճին կազմը։ Կը կարծուի թէ մինչեւ շաբաթ օր պիտի կրնայ թագաւորին ներկայացնել ամբողջական ցանկը։ Մաքտոնըլտ իր աշխատակիցները պիտի ընտրէ աշխատաւորական կուսակցութեան խորհրդարանային խմբակի Գործադիր մարմնի մէջէն։ Գործադիրի անդամներն են ներկայիս — Մաքտոնըլտ, Քլայնս, Արթըր Հէնտէրսըն, Սնոտըն, Ուիլեըմ Ատամսըն, Թոմաս, Լիս-Սմիթ, Լէնսպէրի, Հիւկ Տալթըն, Թոմ Ճոնսթըն, Սըր Չարլս Թրէվէլեան, Լորտ Աննըլտ, Թոմ Շօ եւ Ուիլեըմ Կրահամ։ Անցեալ շրջանին, Գործադիրի մաս կը կազմէր նաեւ Սիտնէյ Ուէպ, որ սակայն այս անգամ չուզեց երեսփոխան ընտրուիլ։

Հաւանական է որ մէկ երկու Նախարար ընտրէ նաեւ դուրսէն։ Ըստ «Թայմզ»ի, Մաքտոնըլտ կը յուսայ այս անգամ իշխանութեան գլուխ մնալ 18 ամիս կամ երկու տարի։

Խորհրդարանի բացման առթիւ Մաքտոնըլտի կարդալիք գահաճառին մէջ նոր կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ տնտեսական գինաթափութեան եւ անգործութեան խնդիրներուն վրայ։ Չի կարծուիր որ նոր խորհրդարանը որեւէ կարեւոր գործ տեսնէ մինչեւ աշուն, ու աշխատաւորական նախարարներուն լայն ժամանակ պիտի տրուի վարժուելու իրենց պաշտօնատան գործերուն։ Արդէն խորհրդարանը լուծուելէ առաջ, կարեւոր բոլոր հարցերը լուծուած էին, կը մնայ միայն Չըրչիլի ելմտացոյցին մէկ մասին վիճաբանութիւնը։ Ելմտական նոր Նախարարը պիտի ըլլայ Սնոտըն, որ վերջերս բաւական աղմուկ հանեց միջդաշնակցային պարտքերու մասին իր ըրած յայտարարութեանց առթիւ։ Ֆրանսացիները մանաւանդ դժգոհ են լիշեալին իշխանութեան գլուխ գալէն։

615ի վրայ, յայտնի են միայն 609 աթոռներու արդիւնքները, բաժնուած հետեւեալ կերպով.— Աշխատաւորական՝ 288, Պահպանողական՝ 255, Ազատական՝ 58, Անկախ՝ 8։

«Թայմզ» կ'ըսէ թէ վերջին ընտրութեանց մասնակցած են Անգլիոյ բոլոր քուէարկուներուն 79.4 առ 100ը, ինչ որ կարեւոր միջին մըն է, միայն 1924ին էր որ այս միջինը աւելի բարձր եղած է՝ 80.6 առ 100ը։

Ընտրելու իրաւունք ունէին 28,342,854 հոգի, քուէարկութեան մասնակցեցան 22,510,134 հոգի։ Լոնտոնի մէջ քուէի մասնակցողներու թիւը եղած է 100ին 66.4։

Քանտահար գրաւուած

Սիմլայէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Պէշէի Սաքայի զինուորները գրաւած են Ամանուլլահի կուսակիցներուն միջնաբերդ Քանտահարը։ Զինուորներուն կը հրամայէր Ապտիւլ Քայեում։ Դիտելի է որ այս վերջնի բանակին մէջ չկային Ղիլզայիներ։ Քանտահարի գրաւումին առեն ոեւէ արիւնահեղութիւն չկատարուեցաւ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ գրաւող բանակը կանոնաւոր զինուորներէ կը բաղկանար, ուստի եւ աւարառութիւն տեղի չունեցաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՎԷՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Պերլինի ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Ֆորվէրց» կը գրէ թէ Յունիս 28ին Գերմանիոյ զանազան կողմերը բողոքի մեծ ցոյցեր պիտի կատարուին Վէրսայլի դաշնագրին դէմ, անոր տասնամեակին առթիւ։ Բողոքներ պիտի ըլլան նաեւ այն սուտին դէմ թէ Գերմանիան էր պատերազմի պատասխանատուն։

Ցոյցերուն պիտի մասնակցին զանազան կազմակերպութիւններ, որոնց պիտի միանան Ռայխսթակի քաղքենի կուսակցութիւնները, Առեւտրական Սենեակները, նոյն իսկ Արհեստակցական Միութիւնները։

Ազգայնական այս ցոյցերուն ո եւ է մասնակցութիւն չպիտի բերեն ընկերվարականները։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Անգլիոյ Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, մայիս 27ին Անգլիոյ մէջ գործազուրկներու ընդհանուր թիւն էր 1,132,300, որոնց 886,200ը այր, 30,300ը պատանի, 188,600ը կին, 27,200ը աղջիկ։ Ասոնց մէջէն բոլորովին անգործներու թիւն է 779,700, ժամանակաւորապէս անգործներունը՝ 273 հազար 500, պատահական գործ գտնողներունը՝ 79,100։

Մայիս 13ի կացութեան հետ բաղդատելով, անգործներու թիւը 27,638 հոգի աւելցած է։

ՎԵՍՈՒՎԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄԸ

Յունիս 3էն ի վեր կրկին բորբոքած է վեսուվի հրաբուխը։ Լաւայի յորձանքը քանդեց Փավանի տի Ռէփցայի քանի մը տուները եւ յառաջացաւ դէպի Թրէցինեօ, որուն բնակիչները հապճեպով կը փախչին։ Ըստ փրոֆ. Մալլատրայի տեղեկագրին, լաւայի գետ մը՝ 20 մեթր լայնքով, երկվայրկեանը 6 ոտնաչափ արագութեամբ կ'ուղղուի դէպի վալ տէլ'ինֆէրնօ (դժոխքի հովիտը)։

Լաւայի ուրիշ ճիւղ մը մտաւ Քուփաչչիոյի մէկ փողոցին մէջ։ Հրաբուխի բերանը եռացող լաւայէ լիճի մը երեւոյթն ունի, 500 մեթր տրամագիծով։

Պարբէ գիւղին այգիները փճացան եւ տուները պարպուեցան։ Մասնաւոր կառախումբեր ճամբայ հանուեցան դէպի վեզուվ օգնութեան փութալու համար փախչող բնակիչներուն, պետական պաշտօնեաներ կը հսկեն պարպումի գործողութեանց։

Թէրցինեօ գիւղի բնակիչները գիշերը անցուցին հրապարակներու կամ եկեղեցիներու մէջ։ Բազմաթիւ գիւղացիներ թափօրներ կազմեցին՝ միասին պտտցնելով Ս. կոյսի մէկ արձանը եւ Ս. Սիրտի մեծադիր նկար մը։

Լաւայի ուրիշ ճիւղ մըն ալ կը մօտենայ Քամփիթէլլի գիւղին։ Բորբոքումը պիտի տեւէ 2-3 օր միայն.

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Մոսկուա երկրորդ խիստ ծանուցագիր մը ղրկեց Նանքինի կառավարութեան՝ բողոքելու համար Մանչուրիոյ խորհրդային հիւպատոսներուն ձերբակալման դէմ։ Ծանուցագիրը կը պահանջէ անմիջապէս ազատ արձակել զանոնք, հակառակ պարագային սպառնալով խիստ միջոցներ ձեռք առնել՝ իբրեւ փոխ-վրէժ։

ՊԱՐՏՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Գերմանիոյ պարտքի խնդրին մասին փորձագէտներու միջդաշնակցային ժողովը վերջնական համաձայնութեան մը յանգած ըլլալով, կը պատրաստէ իր տեղեկագիրը։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

Անցեալի մեծ գործերը երգելով է, որ ազգերը կը հրաշակերտեն ապագան։

Երբ 1871 Թուականին Դանտոններու և Միրաբօներու զին՛ցագնական հայրենիքը, դժբախտ աղետալի պատերազմէն ետք արիւնահոս վէրքերով փռուեցաւ Բիսմարքի ոտքերուն տակ եւ կորսնցուց հարիւր հազարաւոր զաւակներուն հետ՝ Ալզաս-Լորէնն ու հսկայական դրամագլուխ մը — հինգ միլիառ պատերազմական տուգանք — ֆրանսական ժողովուրդը, ողբալով հանդերձ իր ցաւագին կորուստները, անիծելով հանդերձ իր դաւաճան Բազէնները, խանդավառ ներբողներ հիւսեց իր լաւագոյն գրողներու, հռետորներու բերնով նոյն այդ շրջանի լաւսաւոր դրուագներու մասին, ջատագովեց Գամբետտայի շունչին տակ կազմակերպուած հերոսական դիմադրութիւնը եւ հոյակապ արձան մը կանգնեցուց Պարիզի մէջ — Բէլֆորի առիւծին յուշարձանը — ի յիշատակ այդ գեղեցիկ օրերուն։

Առիւծը, հպարտ գլուխը բարձրացուցած 40—50 տարիէ ի վեր, Մոնռուժի պատմական բարձունքներէն աչքերը յառած դէպի Արեւելեան Հռենոսեան հորիզոնները, ըսել կ'ուզէր Գերմանիոյ հրամանատարներուն.

— «Դուք յաղթեցիք եւ ձեր յաղթանակին զօռ երգերով թնդացուցիք երկրագունդը, բայց Ֆրանսան դեռ կանգուն է, թէեւ յօշոտուած, արիւնաքամ, եւ օր մը կրնայ պաղ ջուր ցանել ձեր սանձարձակ խրախճաններուն վրայ...»։

. . . . . .

Հայաստանը Ֆրանսա չէ։ Բայց փոքրիկ, յետամնաց ազգերուն վրայ հրամայական պարտք մը կայ՝ ներշնչուելու մեծ ազգերու օրինակէն եւ սրբութեամբ պահպանելու իրենց ազգային յիշատակներն ու արժէքները, իրենց հաւաքական եւ իմացական գանձը...

*
* *

Զէնքի յաղթանակ մը չէր եւ մեր Վարդանանց Թռիչքը։

Չյաղթեցինք ֆիզիքապէս նաեւ 451 Թուականին,— պարտուեցա՛նք։ Բայց տասնեւհինգ դարերէ ի վեր մեր զոհոգւոյն եկեղեցականներն ու պահպանողականները կը փառաբանեն, կ'աստուածացնեն Հայոց պատմութեան այդ դրուագը իր մեծ ու փոքր հերոսներով (մենք եւս կը տօնենք զայն, բայց տարբեր նկատումներով) — կ'աստուածացնեն, վասնզի կրօնական շպարը կայ հոն...

Կարծես նուազ խնկելի է գաղափարային, գիտակցական պատերազմը յանուն ազգին ու հայրենիքի, քան կրօնական նշանաբաններով մղուած կռիւները, ուր առաջնակարգ դեր կը խաղայ կոյր, անհաշիւ հաւատքը։

Կարծես նորագոյն Վարդանները — Եփրեմ, Անդրանիկ, Սեբոու, Քեռի, Դուման, Մուրատ, Զավրուշ եւ այլն, եւ այլն — որոնք տասնեակ կռիւներ են վարել անօրինակ պայմաններու մէջ, երբեմն ամբողջ բանակներու դէմ — կարծես անոնք նուազ արժէք ու հմայք ունին, քան հին Վարդանը։

Կարծես չեն եղած եւ Ղեւոնդ Երէցներ մեր քառասնամեայ ազատագրական պատերազմին մէջ — ոչ թէ կրօնի, այլ հայրենիքի ոսոխներուն դէմ։

Երկու քահանաներ կ'աջակցէին մեր երեք հարիւր կտրիճներուն, 1897ի Յուլիսին, դէպի Խանասոր։ Մէկը դեռ ողջ է։

Դարալագեազցի Տէր Գրիգոր մը 1890էն ի վեր տարիներով կը խանդավառէր կովկասահայ երիտասարդութիւնը, իր ազատաշունչ քարոզներով։

Եպիսկոպոս մը, Արաքօ մականունով, Խրիմեանի հոգեւոր զպրոցէն, կը քաջալերէր մեր Ռոստոմի, Յոնանի ու այլ ընկերներու առաջին քայլերը յեղափոխական ասպարէզին վրայ։ Թաւրիզի մէջ, ամէն քառասուն տարի առաջ։ Ռոստոմ միշտ խորին յարգանքով ու ոգեւորութեամբ կը խօսէր անոր մասին։

Ուրիշ եպիսկոպոսներ՝ Խաբախանեան, Չիլինգիրեան (Մուշ) Նիշմանեան (Էրզրում) եւայլն սրտով միշտ եղած են մեր Սեբոյներուն ու Հրայրներուն հետ։

Վարդան վարդապետ մը երկար տարիներ, իր ըմբոստ ու հմայիչ անձնաւորութեամբ թեւ ու թիկունք կը հանդիսանար Տարօնի մեր արծիւներուն եւ մեռաւ որպէս յեղափոխական նահատակ մը, հայրենիքի պարտաճանաչ զինուոր մը։ Անդրանիկն իսկ իր պաղ, դժուարահաճ, անհամբոյր բնաւորութեամբ չէր կրնար խօսիլ անոր մասին առանց խորունկ յուզմունքի եւ պատկառանքի։

Վարդան վարդապետներ — նաեւ Զէյթունի հերոսամարտի մէջ։

Վարդան վարդապետներու պատկառելի թիւ մը — հայ մարտական կազմակերպութեան շարքերուն մէջ — Թուրքիայում ու Անդրկովկասում — որպէս գործօն անդամներ, քարոզիչներ, երբեմն նոյնիսկ զաւազիրներ-յեղափոխականներ։

Վարդան վարդապետները քչիկ մը պայծառացուցին հայ կղերի դասակարգային պատկերը, որ շատ չէ փայլեր հայրենաշէն գործերով մեր փոթորկայոյզ պատմութեան ընթացքին եւ միշտ խոցելի թիրախ ու եղած հայ առաջնորդող մտաւորականութեան գնդակներուն համար, Նազարեանէն եւ Նալբանդեանէն մինչեւ Րաֆֆի եւ Ահարոնեան։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ

«Աքշամ»ի կարսի թղթակիցը Մայիս 20 թուականով կը գրէ թէ այնտեղի ամառը գրեթէ նոր սկսած է եւ, եօթը ամսուան հանդարտութենէ մը վերջ, երկրագործական կեանքը վերսկսած է։ Օդերը տաք կ'երթան թէեւ, բայց բարձր տեղերու վրայի ձիւնը դեռ չէ վերցած։

Դեռ ոչ մէկ գարնանային բանջարեղէն հասած է կարսի մէջ, եւ «չիրիշ» կոչուած տեսակ մը վայրի ազգանը 30 ղրշէն կը ծախուի եթէ կարելի ըլլայ գտնել։ Միսի եւ հացի գինը ոչ մէկ փոփոխութիւն կրած են. ոչխարը 50, կովու միսը 30, առաջին տեսակի հացը 40, երկրորդը 25 եւ երրորդը 17ուկէս ղրշի կը ծախուին։ Կարագը, որ շատ առատ է, կը ծախուի 160 ղրշի ու յուլիսի մէջ մինչեւ 70 ղրշի կ'իջնէ։

Անցեալ տարի կարսի արտածումը քիչ եղած ըլլալուն, շտեմարանները լեցուն են առատ արմտիքով։ Ուրիշ տարիներու բաղդատմամբ քիչ է նաեւ իւղի, պանիրի եւ կենդանիի արտածումը։

Կրթական կեանքի մէջ եռուզեռ մը կայ ներկայիս, եւ ժողովրդական վարժարաններուն հետեւողներուն քննութիւնները կը կատարուին, բայց կարսի մէջ ոչ մէկ լիսէ կամ միջնակարգ վարժարան գոյութիւն ունի։ Ընտելոյներու տղաքը Էրզրում եւ Տրապիզոն ու մինչեւ իսկ Պոլիս կ'երթան ուսանելու, բայց միջակ կարողութեան տէր ծնողքներու տղաքը կը զրկուին։ Կրթական նոյն վիճակին մէջ կը գտնուին նաեւ Պայազիտ Ղարաքիլիսէի եւ Արդուինի կուսակալութիւնները։

Ձիւնը հալելէն ի վեր շոգեկառքով հաղորդակցութիւնները կանոնաւորապէս տեղի կ'ունենան կարս-Էրզրում, կարս-Ալեքսանդրապոլ երկաթուղիներուն, եւ ինքնաշարժով ալ Տրապիզոնի, Էրզրումի, Սարըղամիշի ճամբաներուն վրայ։

ԼՐՏԵՍԻ ՄԸ ԶՂՋՈՒՄԸ

Սուրիոյ մէջ սարքուած դաւերուն առթիւ, «Յուսաբեր»ի Հալէպի թղթակիցը շարք մը մերկացումներ հրատարակեց վերջերս:

Այս յօդուածաշարքէն ամփոփելով, ստորեւ կ'արտատպենք նշանաւոր յայտնութիւն մը,— խոստովանութիւններն ու խայտառակ զղջումը նախկին հնչակեանի մը (Արամ Ասպետ), որ վերջերս դէպի Թուրքիա արտաքսուեցաւ ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ: (ԽՄԲ.)

Ստորեւ կուտամ պատճէնը նամակի մը, ստորագրուած Արամ Ասպետ անունով տականքի մը կողմէ, նախկին հնչակեան մը որ նեղ գտնելով ռամկ.-հնչակ ծախծախուտքը, վերջերս եղած է Թուրք.բոլշեւիկ գործակալ, այցելած է Սուրիոյ զանազան շրջանները եւ հաստատուած է Ալեքսանտրէթի մէջ:

Պէյրութի ձերբակալութեանց առթիւ սարքած է ամենաստոր խաղեր: Բոլշեւիկ-Թուրք գործակալին կասկածելի ընթացքը վերջերս սկսած էր ուշադրութիւնը գրաւել Շէֆ տը Սիւրըթէին, որ կը բանայ քննութիւն յիշեալի մասին: Խուզարկութիւնները երեւան կը հանեն պատճէնները Պէյրութի գաղտնի ոստիկանութեան տրըուած տեղեկագիրներու, ծայրէ ծայր լեցուն Դաշնակցութեան մասին զրպարտութիւններով, անուանացանկը Ալեքսանդրէթի եւ Անտիոքի Դաշնակցականներուն, տեղեկագիրներ Եր. ու Հ.երու մասին, իբր թէ ատոնք եղած ըլլան ոճրին հեղինակները: Վրայէն կը գտնուի լուսանկարներու հաւաքածոյ մը՝ Սանճաքի կառավարական պաշտօնատուններու եւ ազդեցիկ անձնաւորութեանց. ամէն մէկի մասին մանրամասն նօթագրութիւններ։

Կասկած չի մնար Թրքական գործակալ եւ լրտես ըլլալու մասին. կը դրկուի Թրք. սահմանագլուխ, ուրտեղ կ'ընդունուի գրկաբաց, այժմ պաշտօնի է Ջէօրթ Եօլի մէջ:

Իր խայտառակութեան երեւան ելլելէն վերջ գրած է այս նամակը, տեսակ մը մեղայագիր-խոստովանութիւն, այն յոյսով թէ կրնայ ժամանակ մը եւս շփոթել միտքերը եւ շարունակել իր հակահայ ու հակադաշնակ արարքները:

Նամակը ինքնին շատ պերճախօս է:

Հայ ժողովուրդը պէտք է կարդայ այս նամակը եւ ուշադրութեամբ հասկնայ եւ հասկնէ անխտիր բոլորին թէ Թուրքը, հայանուն հրէշներու գործակալութեամբ, ինչ դաւեր կը նիւթէ իր դէմ, գիտնայ թէ որոնք են իր գործակիցները եւ որոնցմէ կ'ընտրէ իր հաւատարիմները: Ցաւալեաց իմ միայն յատուկ անունները ու ծգած առաջին գիրերը:

Սիրելի տէ՛ր,

Երկարատեւ ներքին պայքարներէ յետոյ օգտակար դատեցի ձեր խղճին դիմել, դատեցէ՛ք, անձի մը արտակարգ տառապանքները հանդիպեցնելով այս վերջին իրադարձութիւններուն հետ, որոնք աղետալիօրէն կեանքս դառնացուցին։

Եթէ այս տխուր իրադարձութիւնները տեղի ունեցան, այն ատեն պիտի աղաչեմ որ ընդունիք թէ՝ անոնց մէջ հիմք եղած է հարկադրանքը, անողոք զառաւորումը կեանքին, որմէ շատ անգամ խուսափած ըլլալով հանդերձ՝ ակամայ անոր երկաթէ հիւսքին մէջ բռնուած եմ։ Այս իմ դաժան ճակատագիրս է։

Երկրորդ.— Անոնց կեղծիքի եւ բարուրանքի հարց մը պիտի տամ. այն թէ՝ ո՞ր երիտասարդութիւնը արդեօք զերծ է սայթաքումէ կամ սխալանքէ — իսկ երբ այդ երիտասարդութեան վրայ աւելցած է ՍՏՈՅԳԱՆ ԳԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ալ, կարելի՞ է գատապարտել։

Երրորդ.— Արդեօք կը մերժուի՞ մարդկային ազնուական ներումը անոր, որ կը զգայ իր սխալը, կը խոստովանի զայն ամենուրեք եւ գլուխը կախ՝ դիմացինին վճիռին կը սպասէ...

Ցուէ՛ք, սիրելի Փ., այս տողերուն պատասխանը, որովհետեւ ես ալ ձեզի պիտի տամ իմ բոլորանուէր սիրտս,— տառապանքներէ զտուած եւ մահամերձ այն սիրտս, որ իր խորքին մէջ երբեք մարդատեաց եւ ատելազէն չէ՛ մնացեր։

Չեմ կարծեր որ ես բախտի դաժան բերումովը այս քաղաքը եկած ըլլամ յաւերժատառապ ճակատագրիս վախճանը գտնելու.. բայց անկումները չեն հաշուիր։ Կեանքի անողորմ հրհրուքը տառապեալը ճանկէն ճանկի կը քշէ. խորհողին եւ զգացողին առաւելութիւնը հոն կը կայանայ որ՝ երկար ատեն չի կամենար վտանգաւոր խրուտքին մէջ, կը ցնցուի, կը կը կանգնի, պատուաւոր նահանջով մը դուրս կուգայ եղտիւրէն, եւ իր ճակատը կը բանայ արեւին։ Այո՛, սիրելի Փ., այսպէս պատահեցաւ ե՛ւ ինծի։

Ակամայօրէն եւ անգիտակցաբար վնասեր եմ մարդոց, զորս ճանչնալու պատիւը անգամ չունիմ. բայց գիտակցէլէ յետոյ՝ ահա ես կը գտնեմ. եւ կը ներամփոփուիմ ինքզինքիս մէջ՝ մտերակրկիտ վերագնահատում մը ընելու համար այն թեթեւամտութեան մասին, որուն՝ կը կրկնեմ, ուղղութիւն տուողը եղաւ ալքոլի չափազանցութիւնը։

Վնասեր եմ ըսի. բացատրեմ որովհետեւ տակաւ ամբողջական փաստ կ'ենթադրէ, մինչդեռ ես՝ առանց կանխամտածութեան նշոյլն իսկ ունենալու, անակնկալօրէն միջնորդ հանդիսացեր եմ անոնց, որոնք ինծի պէս՝ թեթեւամտութեամբ զրոյցներ փոխանցեցին Օթէլ Սարրաֆի մարդոց-Ռոքերին կոտրէր։

Անտարակոյս պիտի ենթադրէք որ ինքնարդարացման կը ձգտիմ այս գրաւոր ապացոյցով։ Ճի՛շդ է. բայց հարկադրիչ է ըսել նաեւ որ՝ եթէ անկեղծօրէն ձեռք մեկնէք, ես ոչ մէկ պատճառ կը տեսնեմ՝ ՉՈՐԹՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԱՅՆ ԹՇՆԱՄԻՆ, ՈՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴԱՆ ՈՒ ԹՇՆԱՄԱՆՔ ԿԸ ՍԵՐՄԱՆԷ — այս կէտը ես սրտագին խոստացած եմ Գ. Հ.ին, ի ներկայութեան Ց Տի։

Սէ՛ր... ահա՛ իմ դժբախտութեանս միակ պատճառը, թիւրիմացութի՛ւն, ահա իմ դահիճս, մինչ իմ սրտիս մէջ միայն խաղաղութեան անհուն տենչանքը կայ. տանջութիւններու բարձման համար է որ գրիչս ու սիրտս կը յուզեմ։ Ն՞ա պիտի ըլլայի արդեօք գրողներու մէջ ամէնէն աւարինը, որ իր եղբայրները կը դաւէ, եւ կամ եղբայրադաւներու ձեռքին մէջ ամենայիմար փորձաքարը կը հանդիսանայ։ Ո՛չ, Գ. Ա. ոչ. իմ զգացումներուս մասին այսպիսի կասկածներ ինծի տանջալից տագնապներ միայն կը պատճառեն, մինչդեռ իմ ֆիզիքական մշտատեւ զրկանքներս ինծի կը բաւեն. ա՜հ, ալ զզուած եմ այս կեանքէն վտանգներէ եւ փորձանքներէ որքան զգուշանամ անոնք այնքան վրաս կը խուժեն փրկեցէ՛ք, Գ. Փ., կը պաղատիմ ձեզի, այլեւս վերջ տուէք իմ շարունակական խաչելութիւններուս. իմ մէջ տեսէ՛ք միայն ԱՆՎԵՐԱՊԱՀ ԲԱՐԵԿԱՄԸ ԱՆԴԱՒԱԴԻՐ ԴԱՇՆԱԿԻՑԸ. ՏԱՌԱՊԱՀԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ԱՊԵՐՁԱՆԻԿ ՍԻՐԱՀԱՐԸ ԵՒ ՅԱՐԱԲԱԽՏ ՀԱՅՐԸ: Անոնցմէ աւելին չկայ իմ մէջ, կը կոչկոչամ ձեզի, ես պարզապէս գրչի խողադ կեանքին նուիրուած մըն եմ, եւ ինչպէս ըսի, այդ գրիչը ատելութեան համար բնաւ չի շարժիր, այսուհետեւ ալ բնաւ չպիտի շարժի.— այս նամակը թող փաստ ըլլայ անուրանալի։

Մեկնիլ կ'ուզեմ, եւ այս գրիչը սուրի վերածելով մեր մէջ որոմ ցանողներուն դէմ դարձնել կ'ուզեմ, վստահ եղէք. ձեզի դէմ միայն երախտիք եւ մաքուր յուզմունք կը կրեմ։ Բանաստեղծ մը կամ բանաստեղծութեան թեկնածու մը իր սրտէն ներս հազիւ թէ չարամտութիւն մը կ'ընդունի։ Կուսակցական մըն ալ չեմ որ հակամարտութիւններու հետամուտ ըլլամ։ 6 տարի կայ որ հրաժարած եմ խմբագ, հրապարակէ, որովհետեւ այդ սրիկաները պատճառ դարձան կնոջս մահուան, տանս կործանման եւ իմ այսօրուան խուլ թշուառութիւններուս կը խոստովանիմ, պահ մը տարուեցայ, որովհետեւ դիմացս կառավարութեան մարդիկ կային կը պնդեմ որ ինքս անձամբ ոչ ոք վտանգեցի կամ ոչ ոքի անունը յիշեցի. յիշողներուն ալ՝ արդարամտութիւն եւ խիղճ յանձնարարեցի իսկ հիմա որ գծուող բլանի մը գոյութիւնը զգացուցիք ես ու միայն ես քաշուած եմ (արդէն քաշուած էի հետեւեալ օրը), այլեւ ԱՆԿԵՂԾ ՍԻՐՏՍ կը մեկնեմ ձեզի. կ'ընդունի՞ք։ Եթէ այո, ուրեմն թող այսուհետեւ մեր մէջ խաղաղ մթնոլորտը տիրէ։ Եւ կրցածնիս ընենք՝ գիշերային ջըղջիկները գտնելու համար։ Այս կէտը այսքանով կը վերջացնեմ։

*
* *

Հաւատացէ՛ք, կ'անիծեմ այդ վայրկեանը որ կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով ազնիւ եւ միաժամանակ ինծի անծանօթ անձնաւորութեանց վարքը վտանգելու յանցանքը գործած եմ։ Կը խնդրեմ իմ կողմէս, ի խնայութիւն իմ դժբախտութեանս, դարձեալ ներում խնդրեցէք. եւ երբ դուք խնդրէք ապահով. բար վսեմ պէյը պիտի ներէ, մանաւանդ որ երէկուան իր հարուածները, մարդոց ներկայութեան, գիս ըստ կարի պատժեց, . երկու ականջներս տեղէն իյնալու աստիճանին եկաւ, եւ կ'երդնում որ ձախ ականջս երէկուընէ ի վեր ծանր կը լսէ. ես ճիգ մը իսկ չըրի, պիտի չընէի եթէ նոյնիսկ սպաննէր, գիտնալով որ իրօք յանցաւոր եմ եւ արժանի այդ պատժին— հարկ էր որ դաս առնէի եւ անկեղծութիւնս վկայ՝ դասս առի. այս յիմար գլուխը այսուհետեւ պիտի խելօքնայ՝ իրեն չվերաբերած բաները չառնելու համար։

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐԸ ԱՄԷՆՈՒՐԵՔ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ

Թրքական նոր տառերը որ ամէն տեղ ընդհանրացած են, Յունիս 1էն սկսեալ պարտաւորիչ դարձած են ոչ միայն պաշտօնատուններու եւ պաշտօնական բոլոր հաստատութեանց մէջ, այլ նաեւ ոչ-պաշտօնական ընկերութիւններու ու վաճառատուններու մէջ: Սակայն դեռ տարի մըն ալ պիտի գործածուի թէ պաշտօնատուններու եւ թէ այլ հաստատութիւններու հինէն տպագրուած տետրակները, ցուցակները, վիճակացոյցները, օրէնքները, կանոնագիրները, հրահանգները եւ նման գրութիւնները եւ հին Թուրք տառերը տարի մըն ալ ատենագրութեանց համար պիտի գործածուին իբր սղագրութիւն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՔՆՆՈՒԹԵ... Կ'ԱՆՑԸՆԵՆ ԽԵՆՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ...

Այս խորագրին տակ Մա... տնօրէնը կը գրէ.—

Յաջորդաբար քանդելէ յետոյ կարգը, հարստութիւնը, բարոյա... թիւնը առողջապահութիւնը, վարչ... կութիւնը, տան մէջ բանտարկուած խենդերը հիմա կը յարձակին գիտութեան վրայ։ Արդէն հոն... բայլին կրթութեան մէջ... մտն շարք մը ճիւղեր վերցուած էին, այն պատրուակով որ անօգուտ էին.— հոգեբանութիւնը, որովհետեւ հոգին գոյութիւն չունի. բարոյագիտութիւնը, որովհետեւ անպաշտութիւն է. փիլիսոփայութիւնը՝ որովհետեւ բուրժուական գիտ է... պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, մեքենագիտութիւնը, տարրաբանութիւնը եւ լեզուները...

«Արդ կ'ըսէ «Կրասնայա Գա... զետա» վերջերս երեւան ելաւ... տարրաբանութեան 46 ուսուցիչներէն մէկը միայն համայնավա... է։ Գալով բժշկական վարժարանի 76 ուսուցիչներուն՝ բոլորն ալ... համայնավարներ են»։ Անհանդուրժելի բան։ Արմատական վճիռ մը անհրաժեշտ էր։ Կարմիր խենդերը տուին այդ վճիռը որ շատ պարզ է։

Ներկայիս Ռուսիոյ մէջ դասաւանդող բազմաթիւ ուսուցիչներ քննութենէ պիտի անցնին։ Եւ այդ քննութեան պիտի ենթարկուին իրենց աշակերտներուն կողմէ։

*
* *

Կատակ չկարծէք։ Ահա բուն բնագիրը, ինչպէս որ Մոսկուայէն հեռագրուած է ամերիկեան եւ գերմանական օրաթերթերուն։

«Խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց հրապարակային քննութեան ենթարկել համալսարանի բոլոր ուսուցիչները, որոնք կը դասաւանդէին յեղափոխութենէն առաջ կամ այսօր... կան են։ Ուսուցիչներէն անոնք որ չեն վայելեր համայնավարներու վստահութիւնը, պաշտօնէն պիտի ըլլան։ Մօտ ատենէն, 200 ուսուցիչներ այս կերպով պիտի... նուին։ Քննութիւնը պիտի անցնի ուսանողներէ կազմուած մարմին մը առջեւ եւ հաշիւ պիտի... իրենց 10 տարուան գիտական ու... խատանքներուն մասին։ Անկե... դառ, իւրաքանչիւր ուսուցիչ պար... տաւոր պիտի ըլլայ բացատրել թէ ինչու ինքզինք արժանի կը նկատէ պահելու իր պաշտօնը։

«Ուսանողներէ կազմուած... նիչ մարմինը, ձայներու մեծամասնութեամբ պիտի... թէ ուսուցիչը կրնա՞յ պահել իր պաշտօնը կամ թէ պէ՞տք է հեռանայ անկէ։

«Այս կարգադրութեան նպատակն է բազմաթիւ ուսուցիչներ հանել պաշտօնէ»։

«Կրասնայա Գազետա»... ւելցնէ այս այլանդակ հա... դադրութեան թէ այս մեքենա... ներուն հետեւանքով՝ բացուելիք պարապէն վախնալու պատճառ չկայ։ «Այս պարապը շուտ պիտի... գոցուի խորհրդային գիտուններու, ... պիտի հանեն պրոլետարական շարքերէն. որովհետեւ կարեւորը գիտութեան տաճարներ ունենալը չէ, այլ համայնավարութեան դպրոցներ։ Եւ այնքան պէտք չունինք ունենալու բժիշկներ, ճարտարագէտներ, իրաւաբաններ, որքան կարմիր բժիշկներ, կարմիր ճարտարագէտներ, կարմիր իրաւաբաններ»։

Մէկ խօսքով. գոյնն է որ կ'արժէ ամէն. ինչ։

* * *

…գալով ուսանողներուն որոնք …բարձրանան քննիչի աստիճա… Պ. Բոլշեւիկեան ուրիշ թերթ մը …ռայ ծանօթութիւններ — Ու…անողներէն հայ իւրին 60ը կազ…կերպուած են սէնդիքաներու …ւ այս սէնդիքաները պաշ… …ւնին հոգ հոգալու ուսուցիչներուն …եւ պաշտպանելու որ անոնց …ները ներշնչուած ըլլան օրթօ… Համայնավարութենէն»։

…Սակայն, կը պատասխանէ, որ սէն… վարիչներուն կարգ մը …ներգութիւնները միշտ մանկավարժական չէլլան։ Օրինակ …երուն այն ուսանողուհիները …իրենց հաճելի են եւ կը …քան զանոնք որ իրենց յանձ…

Եւ այսպէս, մինչեւ այն ատեն …օրէն յարաբերութեամբ կ'ապ… հինգ - վեց աղջիկներու հետ …ուսանողուհին մերժէ կամ …համաձայնութիւն ցոյց տայ, …համալսարանէն իբր …«մոքի» տէր։ Այսքան հմա… երիտասարդներ անշուշտ շատ …բոլշեւիկներ եւ համալսարա…կան պատուական քննիչներ …կրնան ըլլալ։ Դատեցէք թէ …դպրոց մը ի՞նչ ապագայ …քաղաքացիներ կրնայ տալ…

…ՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ.— Խումբ մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ, …անցած կիրակի Շավիլի մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը։ Ներկայ էին բաւական թուով երիտասարդներ, խորհրդակցելու Ե. Երիտասարդական Միութեան մը կազմութեան մասին։

Ներկաները նկատի առին որ …ական թուով հայ ընտանիքներ կը բնակին Շավիլի, Վիրոֆլէի եւ Սէվրի իրարու մօտ շրջաններուն մէջ եւ որ երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու միութիւն մը կրնայ լաւ դեր կատարել ժողովուրդն իրարու մօտիկցնելու եւ ազգային կեանքով խանդավառելու։

Այս նախնական խորհրդակցութեան ընթացքին, բոլորն ալ իրենց համաձայնութիւնը տուին … Միութիւն մը կազմելու, որ պիտի հետապնդէ հետեւեալ նպատակները.—

ա) Միութիւնը պիտի ջանայ իրեն միացնել այս մօտիկ շրջաններու մէջ բնակող երիտասարդ երիտասարդուհիները։

բ) Պիտի ունենայ իր պարբերական ժողովները, դասախօսութիւններն ու ընթերցանութիւնները։

գ) Պիտի սարքէ հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ հասարակութեան համար, գեղարուեստական, դասախօսական եւ մարմնամարզական բաժիններով։

դ) Պիտի ջանայ վերակազմել հին մարմնամարզական խումբը, որ հիմա ցրուած է։

Վերը յիշուած եւ տակաւին չնախատեսուած ձեռնարկներով միութիւնը պիտի ձգտի սերտ կապ ստեղծել բոլոր երիտասարդներու միջեւ, անոնց ոչ միայն ընկերական հաճոյքներու, մարմնամարզական եւ այլ զուարճութիւններու առիթներ տալով, այլ նաեւ ջանքեր պիտի թափէ որ երիտասարդութիւնը պահպանէ իր հայկական դիմագիծը, եւ գաղութը հետաքրքրէ ազգային-մշակութային կեանքով։

Յոյս ունինք որ յառաջիկային Շավիլի, Վիրոֆլէի եւ Սէվրի բոլոր երիտասարդները պիտի մտնեն նորակազմ Միութեան մէջ, ու պիտի բերեն իրենց նոր առաջարկները Միութեան նպատակին եւ գործունէութեան մասին, որպէս զի կանոնագիրը վերջնական կերպով ձեւակերպուի եւ Միութիւնը անցնի անմիջական գործի։

Թղթակից

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հայաստանի անկախութեան հռչակման 11րդ տարեդարձին առթիւ, Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն կազմակերպած էր հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Ժամանակէն առաջ երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր տեղ գրաւելու։

Սրահին ճակատը՝ ծաղիկներով շրջապատուած էր հայկական գինանշանը՝ մէկ կողմը եռագոյնը, միւս կողմը Ֆրանս. դրօշակը. իսկ գինանշանին ներքեւ կը ծածանէր «Կեցցէ՛ միացեալ եւ անկախ Հայաստանը» վերտառութիւնը։ Դեռ հանդէսը չսկսած, պարապ աթոռ մնացած չէր։ Շատեր ոտքի վրայ մնացին մինչեւ հանդէսին վերջաւորութիւնը, իսկ ուրիշներ բոլորովին դուրս մնալով մեկնեցան։

Նախագահ ընկեր Լ. Չորմիսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց երգեցիկ խումբի «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, բացի 50-60նոց մարդուկէ մը։ Նախագահը բացատրեց օրուան տօնին իմաստը եւ Մայիս 28ի եւ Նոյեմբեր 29ի տարբերութիւնները։

Օրուան բանախօսը ընկեր Սերժ Թարոսեան ազրած ըլլալով Հայաստան մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչպէս Հայերը իրենց անկախութեան տիրացան։ Յետոյ կոչ ըրաւ ծնողներուն, որպէսզի ամէն ջանք թափեն իրենց փոքրիկները Հայ մեծցնելու եւ անոնց մայրենի լեզուն ուսուցանելու համար։

Տիկ. Իբրասանեան արտասանեց Սիամանթօի քերթուածներէն։ Արտասանութիւններ ըրին նաեւ ընկեր Փ. Ուստալիկեան եւ Պ. Գ. Բէկապճեան։ Մէջ ընդ մէջ մեներգեցին Տիկ. Խաչիկեան, Պ. Ն. Բապաճճեան եւ ընկեր Փազոսեան։ Իսկ Պ. Գարեգին Մանտիկեան, իր ջութակով եւ ընկերակցութեամբ Պ. Համբակ Ալիքսանեանի, նուագեց «Չէյթունցի ենք» և «Ո՞վ ի՞նչ անայ»։ Վերջին արտասանութիւնը ըրաւ 7 8 տարեկան աղջիկ մը, երկու տարի առաջ եկած հայկ. մանկապարտէզը սորված կտորներէն։ Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով։

Ա. Մկրեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒՐԿՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿՈՒԱՆ.—Յունիս 2 կիրակի կէսօրէ վերջ հոս տօնուեցաւ Մայիս 28ը։ Գրեթէ բոլոր գաղութն ալ ներկայ էր։ Բեմը զարդարուած էր հայկական ու ֆրանսական դրօշակներով ու հերոսներու նկարներով։

Բացման խօսքէն յետոյ, երգիչ խումբը երգեց «Յառաջ Նահատակ»ը։ Ընկերուհի Մարի Ածէմեան արտասանեց «Հայ հերոսները», եւ «Գեղօն Հայ դրօշին»։ Ընկ. Ա. Մելքոնեան նուագեց «Հայաստան»ն ու «Կիլիկիա»ն։ «Իմ Չինարի Եարը» խմբերգէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Բաբկէն։

Ընկերը օրուան տօնին նշանակութիւնը բացատրելէ յետոյ կանգ առաւ կուսակցութիւններու վրայ։ «Բոլոր կուսակցութիւնները նուիրագրած էին սատարել Հայաստանի անկախութեան ու թեեւ թիկունք կենալ հայ ժողովուրդի բոլոր շահերուն, սակայն անոնցմէ մէկը միայն պատնէշին վրայ մնաց, եւ յենելով հայ ժողովուրդին, իրականացուց մեր դարաւոր իտէալը, Մայիս 28ը։ Այս թուականը մեր պատմութեան ամենափառաւոր էջը պիտի կազմէ։ Այդ օրը մեր ժողովուրդը դաւ չը տուաւ թէ ինք իրաւունք ունի ապրելու անկախ եւ ազատ։

Երգչախումբի «Յառաջ ընթանք»էն յետոյ, մեներգեց Օր. Տ. Տէր Պետրոսեան, եւ արտասանեց Օր. Վիկտորիա Գոչարեան։ «Մշակ բանուոր» խմբերգով փակուեցաւ հանդէսը։ Ներկաները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Մանիշակ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍ. ՃԷՄՊՈՐԻՆ ՄԷՋ

Յունիս 2ին, Ժուանվիլի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանս. սկաուտներու տարեկան ընդհ. բանակում-ցուցահանդէսը, որուն հրաւիրուած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։

Նոյն օրը Պուա-Քոլոմպի մէջ տեղի ունենալիք սկաուտական հանդէսին պատճառով, միայն խմբապետներու պատգամաւորութիւն մը ներկայ եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ՝ սիրալիր ընդունելութեան արժանանալով ֆրանսական ազգային ընդհ. խմբապետ Ցէժարտէնի կողմէ։ Պատգամաւորութիւնը իրեն յանձնեց հայկական եռագոյն ոսկեդրուագ դրօշակ մը, հայ սկաուտներու «Բարձրացի՛ր բարձրացո՛ւր» նշանաբանով մը։ Միւնոյն ատեն հայ սկաուտներու կողմէ՝ գեղեցիկ ուղերձ մը։

Ընդհանուր խմբապետը հայկ. դրօշակը կախեց բանակատեղիի կեդրոնական վրանին վրայ եւ խոստացաւ ուղերձը կարդալ ընդհանուր հաւաքոյթին։

Ա.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՆ ԱԼ

Անցեալ շաբաթ եւ կիրակի տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Իւնիոնիստ սկաուտներու տարեկան բանակում-ցուցահանդէսը, Ժուանվիլի մարզադաշտին վրայ։ Կը մասնակցէին 1500 սկաուտներ և օտար հետեւեալ միութիւնները, որոնք պաշտօնապէս հրաւիրուած էին. Փարիզի անգլիական, յունական, ռուսական, լեհ եւ Ֆրանսայի հայ սկաուտներու միութեան Փարիզի խումբը։

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ հսկայ բանակումի կրակ մը, որուն մասնակցեցան ներկայ խումբերը։ Կիրակի առաւօտուն հաստատուեցաւ տիպար բանակավայրը, ուր այցելեցին հետաքրքիրներու եւ ծնողներու խումբեր։

Այս առիթով հայ սկաուտներն ալ ընդունեցին կարգ մը այցելութիւններ։ Առաւօտուն հայ պետը այցելեց Սկաուտ տը Ֆրանսներու բանակավայրը, ուր ընդունուեցաւ պաշտօնապէս պետերուն կողմէ։ Կարգ մը կարեւոր խօսակցութիւններէ վերջ, սիրալիր կերպով բաժնուեցաւ։ Կէս ժամ յետոյ Սկաուտ տը Ֆրանսներու պետը այցելեց հայ բանակավայրը իր շնորհակալութիւններն ու շնորհաւորութիւնները բերելով։ Յոյն եւ անգլիացի սկաուտները որոնք այնքան մտերիմ են հայ խումբին, միասին էին ամբողջ օրը։

Կէս օրէն վերջ հայ բանակավայրը այցելեց նաեւ Պ. Մէրլէն՝ ընդհ. կառավարիչ գաղթավայրերու, ընկերակցութեամբ Ֆրանսացի ընդհ. պետ Պ. Կէրէն-Տէժարտէնի որ ներկայացնելով հայ սկաուտները ըսաւ. «Ահա Փարիզի լաւագոյն օտար խումբը»։

Յարգելի Պ. կառավարիչը շատ գոհ մնաց իր այցելութենէն։ Ժամը 3ին կազմուեցաւ խոշոր շրջանակ մը ուր 3000 հանդիսատեսներու առջեւ Ֆրանսացիներ կատարեցին զանազան սկաուտական փորձեր եւ խաղեր, որոնցմէ La Croisière noire մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Հանդէսը վերջացաւ տողանցքով մը։ Առջեւէն կը քալէին Անգլիացիները եւ Հայերը՝ առաջնորդելով 2000է աւելի սկաուտ, իսկ բոլոր մասնակցող ազգերու դրօշակները շարուեցան ընդհ. պետ Կէրէն-Տէժարտէնի դէմ։

Հայ գայլուկներն ալ մասնակցեցան հանդէսին Ֆրանսացի գայլուկներուն հետ, իսկ մրցումներու ժամանակ մեր չարաճճի գայլուկները շահեցան երկու մրցանակ։

Ընդհ. կերպով հանդէսը անցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Հայերը ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ արժեցուցին իրենց տիտղոսը։

Հանդէսին մուտքը ազատ ըլլալով, ներկայ էին բաւական թիւով Հայեր, ինչպէս նաեւ մեր տղոց ծնողներէն ոմանք։

Գ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՐ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՅԱՑՔԸ. Իրապաշտ փիլիսոփայութիւն (Հ. Յ. Դաշնակցութեան փիլիսոփայական աշխարհայեացքի հիմնաւորման փորձ)։ Հեղ. Ե. Ֆրանգեան։ Յառաջ տպարան Ս. Վրացեանի։ Տպագր. Փարիզ. 1927։

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱԿԱԽՕՍՆԵՐԷՆ։ Թարգմ. Մ. Նուպարեան։ Հրատ. «Հայ Դպրոց»ի, Ժընեւ. 1929։ Գին 1.50 զուից. ֆրանք.

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Փարիզէն ընկեր Երուանդ Յովհաննէսեան, Մայիս 28ի առթիւ, վեցամսեայ Յառաջ կը նուիրէ Պ. Ստեփան Սրապեանի, Միլան։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Կիրակի իրիկուն «Անդրանիկ» շարժանկարը կը ներկայացուի Սալ Փլեյէլի մէջ, որ Փարիզի ամէնէն արդիական եւ ընդարձակագոյն սրահն է, շինուած քանի մը տարի առաջ, երբ հին շէնքը այրեցաւ։ Թիկնաթոռ ունի 3000 հանդիսականի համար.

Այս ներկայացման հրաւիրուած են ֆրանսացի պետական դէմքեր, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, արուեստագէտներ եւ ուրիշ օտար հիւրեր։

Աւելցնենք որ հայերէն վերտառութեամբ միայն մէկ անգամ պիտի ներկայացուի «Անդրանիկ» Փարիզի մէջ։

ՎԱԼԹԵՐ ՇԹՐԱՐԱՄ

Փարիզի ամէնէն փայլուն նուագախումբերէն Վալթէր Շթրարամի նուագահանդէսներու եղանակը փակուեցաւ։ Այս հռչակաւոր խումբին տուած 16 նուագահանդէսներուն մէջ կային դասական եւ արդիական գործերը լաւագոյն հեղինակներու, ինչպէս Պէթովէն, Վակնէր, Պախ, Շուպէրթ, Շումանն, Ֆալլա, Պրահմս, Շթրաուս, Ցէպիւսի, Մոցարդ, Բուսէլ, Բավէլ, Լազար եւ ուրիշներ։ Ցայտագրին մէջ ոբոշ տեղ վերապահուեցաւ նաեւ ռուսական երաժշտութեան յանձին իր լաւագոյն ներկայացուցիչներուն, ինչպէս Րիմսկի Կորսակով, Ստրավինսկի եւ Փրոքոֆիեւ։ Ցայտագրին մէջ կային կտորներ որ առաջին անգամ կը նուագուէին, ինչպէս Ցիւփրէի «Սէնֆոնի երգեհոնի համար»ը, Րիվիէրի «Երեք հովուերգութիւնները» եւայլն։ Բացի Պ. Վալթէր Շթրարամէ, մեծատաղանդ վարիչ այս նուագախումբին, նուագահանդէսներէն մէկը վարեց ռուս երաժշտապետ Ժ. Քուփէր։

Ներկայիս կը պատրաստուի յառաջիկայ եղանակի ծրագիրը, որ կը խոստանայ ըլլալ խիստ հետաքրքրական։ Կ'արժէ դիտել տալ թէ, այս նուագահանդէսները, որոնք կը տրուին Շան զ'էլիզէի մեծ Թատրոնին մէջ, շատ ժողովրդական են (տեղերու գիները՝ 2-40 ֆրանք) եւ կը հետապնդեն երաժշտական արուեստի պրոպագանդի նպատակ մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 37 —

Մաքրուեր, ածիլուեր ու սրբուեր է. փողոցին վրայի աղամանդը ու իր նոր հա…մը զինքը կիրակի են շիներ։ Պատուանշանը կախեց և ցիցի մը պէս անշարժ կեցաւ …դիմացս։ Խնդուքս հազիւ թէ կրնայի …։ Եթէ գիտնաս թէ որքա՛ն զուարթախօս, …ու անուշ մարդ է։ Բայց կեցի՛ր …կարեւորը կայ. այս նախկին զինուորը երկար ատեն գաղթավայրերու մէջ ապրած ըլլալով, անդիմադրելի սէրը ունի կենդանիներու։ …անգամ ալ հետը բերեր է իր պաշտելի Brigadierն։ Այդ տասնապետը լուսաճաճանչ …երով զմայլելի թութակ մըն է։ Եւ ճիշդ …պահուն որ տանձը ձեռքիս մէջ պիտի ճզ…մէի, բլա՛ք… դուռն է։ Սաստիկ վախ մը …ցուցի, իբրեւ թէ Նէնէթէն խիստ գաղտնի …պահել բրածս, գործիքս անմիջապէս …և մէկդի հրեցի նախկին ենթասպան։ …այլայլած ու շփոթած էր. հիմա մեր պիտի …տիրուհին և Կոստանին հետ նորէ՛ն կենդանի մը պիտի առնէր… նորէ՛ն կենդանի մը… …հազիւ ատեն ունեցաւ ինքզինքը քովի …սենեակը նետելու և թութակը այդ իրարանցումին մէջ՝ թռաւ։ Ա՛… ահա՛ իրիկուան …արդիւնքը.. տեսնես ինտո՛ր աղուոր… է զմայլելի, զմայլելի ճանիկ մըն է եղեր. …զինքը այսքան գեղեցիկ չէի գտած. մէկ ինչ եղայ, չեմ գիտեր, բայց ուզեցի, ախ …ուզեցի որ «հայերէն». Նէնէթ կուփը …զարկաւ գոչելով «բայց չշարունա…» Դէմս եկաւ, պչրանքով, նազանքով, …մասներուն վրայ պզտիկ շրջան մը ըրաւ …միշտ ինծի - որպէսզի լաւ տեսնեմ,

— 38 —

ու յետոյ հարցուց. «Վայլե՞ր է»։ Կօշիկէն մինչեւ գլխարկը նորօգուեր էր, այս քանիերորդ անգամը ըլլալով և իր արդուզարդին բոլոր երանգները կատարեալ ներդաշնակութեամբ մը կը պատշաճէին իրարու։ Գոյնին անունը չեմ գիտեր որ ըսեմ. ամէն պարագայի, քեզի՛ ինչ. գիտցիր որ զմայլելի էր, այնքան։ Եւ երբոր հիացած ուզեցի ամբողջութեամբ բանալ վերարկուն, չթողուց. բայց… բայց… նոյն պահուն ձայն մը պոռաց «Ouvre, Nestorr, ouvrre»։ Հէ, ինչպէ՛ս. Նէնէթ անմիջապէս յոնքերը պռստեց, աչնարկը ամէն կողմ դարձնելով։ Ես գուշակած էի. ամբողջ ուժովս պլլուեցայ անոր և սկսայ բարձրաձա՛յն, բարձրաձա՛յն խնդալ, մինչ վերը վարագոյրներու թելերուն վրայ թառած թութակը կը պոռար. «Rrrigole Brrigadier, Rrrigole Brrigadier ..!» Պատուանշանը դուրս նետուեցաւ իր թաքստոցէն։ Նէնէթը կատղած էր. առաւ այն երկար եղէգը որով վարագոյրները կը յարդարենք ու սկսաւ կենդանին հալածել. ան մէկ թելէն միւսը ցատկելով կը շարունակէր ճչալ «RrrigoleBrrigadier, Rrrigole…!»

Mauvais sujet! ըսաւ Նէնէթ դէմքը հաւաքած ու անցաւ։

«Տիրուհիին ինքնաշարժը կառատուն տարած ատեն, Կոստանը շուն մըն է կոխոտեր, և ի՛նչ շուն, Աստուած իմ, կենդանապաշտպան միութեան պատկանող շուն մը։ Ատոր համար երկու օր է որ խենդի պէս է. փառաբանը այնքան է լսցուեր որ կարելի չէ շնչել. սաստիկ յոգնած եմ. սրահիս պարուհին այդ ի՛նչ ծանր անուշահոտութիւն մը ձգեց. ապակեայ տախտին վրայ անձրեւին թիթիռները կը նմանին Չէ-

— 39 —

խօսլովաքի մը կարդացած գրաբարին։ Երբոր Նէնէթ վեր եկաւ. աշխատութիւնս աւարտեցի։ Ձեռքը ծրար մը կար և կը ժպտէր. յայտնի է թէ բան մը ունի ըսելիք. բան մըն է պատրաստած. ինչո՞ւ այդպէս կը նայի։ Ծրարը բացաւ… սկաւառակ մը հանեց. չառաջարկեց սակայն որ պարենք. գիտէր թէ կրկին պիտի մերժէի։ Վերջն է որ իմացայ թէ Սուրէնն է բերեր այդ սկաւառակը, կէսօրին, որպէսզի ինծի անակնկալ մը ընեն։ Ձայնագիրը ճամբայ հանելուն պէս ոստումով մը քովս եկաւ բազմոցին վրայ, ձեռքերը ուսերուս, աչքերը իմիններուս մէջ, լայն ու գինովցնող ժպիտով մը։ Աստուած իմ, ի՞նչ կրնար ըլլալ, ի՞նչ կ'ուզէր աչքերէս. բան մը չէի հասկնար։ Եւ ահա որ յանկարծ… ահագնագոռ ձայն մը որ կը պոռայ. «Եանկը՛ն վաա՛ր… Բուկիւտար տա՛, Պիւլ պիւլ տէքէա՛…» Հէ՞, ինչպէ՞ս… էյ միայն այս էր պակաս։ Զուարթութիւնս պոռթկաց, պոռթկաց, նամանաւանդ Նէնէթին սուկումին իւ առեռ։ Ան կը յուսար անշուշտ արեւելեան մեղեդի մը լսել և ոչ թէ այսպէս ոռնոց մը։ Օ՜հ, կ'արժէր իր արտայայտութիւնը վայելել. վախցած փիսիկի մը երեւոյթը ունէր և ես առաջին անգամ ըլլալով քիթս մխրճեցի իր վզին մէջ, աչքերս ուժով մը գոցեցի որպէսզի չտեսնեմ հեռաւոր կամուրջին լոյսերը, ջրհանկիրներուն անցքը, բոցերուն պարը, որպէսզի… բայց Նէնէթ զիս վանեց… ահա այդպէս է որ հաշտուեցանք։ Հիմա ալ անդադար կը պոռայ երեսիս. «Եանկին վաա՛ա, տա տա տա, տէ տէ տէ.

«Նորէն Լէգքիւրը եկաւ։ Սաստիկ կատղեցայ։ Առանց «գիշեր բարի» ըսելու ելայ դուրս։

— 40 —

Չէի կրնար ինքզինքս զսպել. անպայման, անպայման կին մը կ'ուզէի, կարծես Նէնէթին դէմ անհաւատարմութիւն մը գործելու համար, կարծես վրէժս լուծելու համար։ Ձկըրի ժամանցի տուն մը երթալ ու խենդի պէս ինկայ սենեակի աղջիկ մը դէմ դուռը կը զարնէր առանց պատասխան ստանալու։ Առաջարկեցի որ իմ սենեակս գայ և սպասէ։ Հրաւէրս ընդունեց։ Բաւական գեղեցիկ, վայելուչ և «հաւ»։ Գանատացիի մը ընկերուհին է եղեր. կ'ըսէ թէ բանաստեղծ է ան, բայց բերնին համը քիչ մը կը փչացնէ այդ պարոնին բանաստեղծութեան։ Իր մեծագոյն փափաքն է ամուսնանալ ու բոյն կազմել, քանի որ, կ'ըսէ, լուրջ աղջիկ է ինք։ Ատոր համար թողուց որ ուզածս ընեմ։ Միայն թէ վերջին պահուն դիմադրեց. չուզեց տեղի տալ։ Ըսի թէ կը նողկամ ամուսնութենէն ու բանաստեղծութենէն։ Ճամբեցի։ Նէնէթը յաղթանակած էր իր արձակով։

Եւ ահա, երկար մթութիւններէ յետոյ, վերջին էջը օրագրութեան.

«Ալ որոշումս վճռական է։ Եթէ երբեք դեռ վարանումներ ունէի, զանոնք բոլորը երէկ գիշերուան սինէման վանեց։ Առաջին առթիւ իսկ պիտի մեկնիմ առանց այլեւայլի, անվերադարձ կերպով։ Հիմա այլեւս բացարձակապէս ապահով եմ թէ այդ աղջիկը քիթիս կը խնդայ։ Գիտէ թէ իրեն հանդէպ զօրաւոր համակրութիւն մը ունիմ եւ պարզապէս կը շահագործէ այդ զգացումս, երբոր ես ամբողջ նուիրում կ'ըլլամ…

Նէնէթ կեցաւ յանկարծ։ Նախազգացա՞ծ էր թէ չէ իրապէս ճանչցաւ ստուածայնը։

Քանտահարի գրաւումը խիստ կարեւոր դէպք մըն է, որ կը զօրացնէ Պէչէի Սաքայի դիրքը եւ կը տկարացնէ զօր. Նատիր Խանը։

Պէչէի Սաքայի ձեռքը կը գտնուին ներկայիս բացի մայրաքաղաք Քապուլէ, գաւառական երեք գլխաւոր քաղաքները՝ Քանտահար, Հէրաթ եւ Մազար-ի-Շէրիֆ։ Ղազնիի Ղիլզայի էմիրը, որուն ձեռքը կը գտնուի Քապուլ-Քանտահար ճամբան, կուսակից է Պէչէի Սաքայի։

Չեխոսլովակ լրտես սպաներ

Անցած օր գրեցինք թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ սպայ մը, պատերազմական Նախարարութեան գաղտնի գրասենեակի պաշտօնեաներէն հարիւրապետ Ֆալութ, որ լրտեսութիւն կ՚ընէր Գերմանիոյ հաշուոյն, այս վերջինին յանձնելով Չեխոսլովաքիոյ ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ խիստ կարեւոր վաւերաթուղթեր։

Ֆալութ հարցաքննութեան ընթացքին կարեւոր խոստովանութիւններ ըրաւ, մասնաւորապէս մատնանշեց սպայակոյտի անդամներէն խիստ բարձրաստիճան զինուորական մը, որ լրտեսութեան իսկական ներշնչողն ու կազմակերպիչն էր։ Այս սպան է որ Ֆալութի յանձնած է խնդրոյ առարկայ գաղտնի վաւերաթուղթերը, որոնք կը պահանջուէին Տրէզտէնի եւ Պերլինի լրտեսական գրասենեակներէն։

Բարձրաստիճան սպան, որուն անունը գաղտնի կը պահուի, հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ երկու ժամ հարցաքննուեցաւ առջի իրիկուն։

Չեխ թերթերը կը գրեն թէ Ֆալութի ձերբակալութիւնը իմացուելուն պէս, անծանօթ գերման մը՝ մեծ ինքնաշարժով մը Փրակա գացած է եւ տեղւոյն ամէնէն կարող փաստաբանին 350,000 ֆրանք առաջարկած եթէ ուզէր պաշտպանել Ֆալութը։ Փաստաբանը մերժած է։

Բազմաթիւ ուրիշ ձերբակալութիւններու կը սպասուի։

Քատրիէ հանըմի գործը կը կնճռոտի

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Քատրիէ հանըմի և ձերբակալուած ընկերներուն դատական գործը, որուն նախնական քննութիւնը աւարտած էր, բոլորովին նոր փուլի մը մէջ մտած է, դատական գործավարութեան տուած մէկ որոշման վրայ։ Այդ որոշման համաձայն, պէտք տեսնուած է Իզմիրթի ընդհ. դատախազութեան յանձնելու հարցաքննութեան թուղթերը, որոնք 860 էջ կը կազմեն։

Այդ թուղթերը պիտի քննուին Իզմիրթի ընդհ. դատախազութեան կողմէ, որ հարկ եղած որոշումը պիտի տայ, ամբաստանեալները դատի ենթարկելու կամ արձակելու մասին։

Եթէ պէտք տեսնուի, Քատրիէ հանըմ եւ ընկերները Պոլսէն Իզմիթ պիտի փոխադրուին։

«Եաւուզ»ի նորոգութիւնը

Թրքական «Եաւուզ» տրէտնոթին (նախկին «Կէօպէն») նորոգութիւնը, որ տեղի կ՚ունենայ Իզմիթի ծոցին մէջ, աւարտելու վրայ է։ Նաւուն վրայ բացուած հինգ պատռուածքներէն յետսակողմինները ամբողջութեամբ գոցուած են։

Նորոգութիւնը յունիսի մէջ պիտի աւարտի եւ տրէտնոթը աւազանէն ծով պիտի իջեցուի։ Նաւուն վնասուած մասերը նորոգուելէ զատ, նոր յաւելումներ կ՚ըլլան նաեւ ելեկտրական ցետեղման մէջ։ Արդիական նոր մեքենաներ կը զետեղուին մասնաւորաբար ընդծովեաներու հետախուզութեան եւ թաղանօթներու նշանառութեան համար։ Այս գործիքները Գերմանիա պատրաստուած են եւ մաս առ մաս կը հասնին։

Ելեկտրական նոր զետեղումները մէկուկէս միլիոն ոսկի ծախքով տեղի կ՚ունենան, այս հաշուով «Եաւուզ»ի ամբողջական նորոգութիւնը չորսուկէս միլիոն ոսկիով եղած պիտի ըլլայ։

Իզմիթի նաւարանին մէջ, ուր «Եաւուզ»ը կը նորոգուի, 750 թուրք գործաւորներ ու արհեստաւորներ եւ երեք հարիւրի չափ ալ ֆրանսացի մասնագէտներ ու ճարտարագէտներ կ՚աշխատին։

Յունաստանի հանրապետութեան նախագահը

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ՝ չորեքշաբթի առաւօտ լիակատար հանդիսաւոր նիստ գումարեցին Ծերակոյտն ու Երեսփ. ժողովը՝ նոյն սրահին մէջ, լսելու համար պաշտօնական երդումը ծովակալ Քօնտուրիոթիսի, որ Հանրապետութեան նախագահ վերընտրուեցաւ։

Արարողութենէն վերջ, ծովակալը նախագահական պալատին մէջ ընդունեց շնորհաւորութիւնները դիւանագիտական մարմնին, ինչպէս նաեւ քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց։ Աթէնք հանդիսաւորապէս տօնեց այս դէպքը։ Բոլոր պաշտօնատուները, Սակարանները, դրամատուներն ու դպրոցները փակուեցան յունիս 5ին։

Իտալական ջրօղանաւերը որ ուրբաթ կը սպասուէին, փափաքելով մասնակցիլ այս հանդէսին, փութացուցին իրենց մեկնումը Թարանթոյէն և Աթէնքի վրայ սաւառնեցան երբ նախագահական թափօրը խորհրդարան կ՚երթար։

Չորեքշաբթի իրիկուն, հելլէն դահլիճին անդամները իրենց հրաժարականը ներկայացուցին վարչապետ Վէնիզէլոսի, ըստ Սահմանադրութեան։

Վէնիզէլոս երէկ Հանրապետութեան նախագահին յանձնեց դահլիճին հրաժարականը։ Ծովակալը դահլիճը վերահաստատեց իր պաշտօնին մէջ։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ

Վաղը Եր. երեկոյ ժամը 8ին «Սիկալ» Թատրոնը, 144 Ave. de Saxe

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԵՐ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ։ Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ, ընկերվարական), Professeur à la Faculté de Droit:

Գեղարուեստական բաժին — Մուտք՝ 3 ֆր.

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

Այս Կիրակի Salle Novelty

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, եւայլն։

ՓԻՒԺԷ ՍԻԻՐ ԱՐԺԱՆ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին։ Նախաձեռնութեամբ Վռամեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Նիսի շրջ. կոմիտէի։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «Էլ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»Ը

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայերու վերաբերեալ հարցերը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ-ՊՏՈՅՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Զ. Ե. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի ժամը 1ին հաւաքուիլ, Ալէ Լէօն Կամպէթայի կայարանը, առնել 7-8 թիւ թրամուէյները եւ իջնել ճիշդ 8 թիւին վերջաւորութեան, յետոյ ուղղուիլ Սէնժիւլիէնի գանալի կողմն անտառը։ Խումբին կ՚ընկերանայ Գ. Վահան Գուլուճեան։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)

Կազմակերպուած Գ. ԱՐՇԱԿ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆի կողմէ

Նուագախումբ եւ ճազ-պանտ։ Արեւելեան նուագախումբ Գ. Գ. (Մկրտիչ, Նազիկ, Բարունակ, Յովսէփ եւ Արթաքի Սկիւտարցի)։ Նազար հանըմ (արեւելեան պարեր)։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Կը խնդրուի տեղերը նախապէս վարձել։ Տոմսերու համար այժմէն դիմել ճաշարան «ANI» 67 Rue Monsieur le Prince, Paris (6), Հայկ. նպարավաճառներու մօտ՝ 26 Rue de Trévise, Cadet, 54 Rue Piat, Belleville, 28 Rue Lesage, Belleville:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Պոլսոյ եւ շրջ. Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիր. ժամը 2ին, Ելտորատօ Թատրոնը, (33, Cours Gambetta)

Կը ներկայացուի՝ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Միջնարարներուն նուագ: Տոմսերու գիներ՝ օթեակ 35.100 ֆր. (4—14 անձի համար), Թիկնաթոռներ՝ 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 13 Fbg. du Temple: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Լ. Գեւոնեան։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Իթալիի Ազբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8 30ին 184 Ave. d'Italie.

Իսի լէ Մուլինոյի եւ Պիյեանքուռի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին ծանօթ հասցէին։

Շավիլի Արզումեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 26 Rue Carnot, Սէն Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Փոն տ'Օպնայի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ Մայիս 28ի հանդէսէն ետք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Նորակազմ Երիտ. Միութեան ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 20 Ave. Ville d'Avray, սրճարանին ծանօթ սրահը։

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Ն. Աղբալեան, «Գրիգոր Նարեկացի»ի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30—12 Ֆրանսերէն (Գ. Ս. Մ. Դաւիթ Բէգ)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եօզկատցի Այրի Տիկին Փառանձեմ Ճիվէլէկեան կը փընտռէ իր մօրեղբօր կինը Տիկ. Եսթեր Մէսճեան որ ընդհ. պատերազմէն երկու տարի առաջ, Եօզկատէն մեկնած էր Ամերիկա։ Մինչեւ այսօր որեւէ լուր առած չենք իրմէ։ Իմացնել՝ P. Djivelegian, 3 Rue de St. Etienne, St. Chamond, (Loire), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis. Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒՆԻՍ 1929

8 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 977

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԽՏԻՆ ՋԳՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹԸ

Պէյրութէն հասած լուրերու համաձայն, հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին վարիչը նոր ազդարարութիւններ ուղղած է, որպէսզի վրանաքաղաքի ժողովուրդը պարպուի մինչեւ յուլիսի վերջը։ Անսաստողները բռնի պիտի հանուին։ Տեղաւորման համար միջոցներ ալ ցոյց տրուած են։

Միեւնոյն աղբիւրէն, առ այժմ իբրեւ գրոյց, կը հաղորդեն թէ 600 ընտանիքներ կ'ուզեն հռոմէական դաւանանքին յարիլ եւ դիմումներ կատարած են այս ուղղութեամբ։

Այս երկու լուրերը իրար կը լրացնեն։

Առաջինը՝ նոր բան չէ։ Պէյրութի այսպէս կոչուած վրանաքաղաքը ունի 25,000 բնակիչ, որոնք անասնական կեանք մը կը քաշքշեն վրաններու, տախտակներու եւ թիթեղներու մէջ։ Աղտի եւ ապականութեան այս բոյները քար գայթակղութեան դարձած են թէ մեզի եւ թէ օտարներուն համար։ Եւ եթէ մենք հանդուրժենք, միւսները չպիտի թոյլատրեն որ աւելի երկար տեւէ այս վիճակը։

Տեղաւորման ձեռնարկի սկզբնաւորութենէն ի վեր, անդադար կ'արծարծուի վրանաքաղաքը պարպելու անհրաժեշտութիւնը, հրահանգներ կը տրուին, սպառնալիքներ կ'ըլլան, բայց երբ պայմանաժամը կ'երկարաձգուի, ամէն բան կը մոռնանք։ Հիմա վրանաբնակները դրուած են սալին եւ մուրճին միջեւ, եւ բարեխօսութիւնները այլ եւս անօգուտ են։ Եւ լաւ է որ այդպէս է. որովհետեւ մեր շահն ալ կը պահանջէ անյապաղ քանդել թշուառութեան եւ ապականութեան բոյները եւ առաւելապէս հողին ու արօրին կապել անոնց բնակիչները։

Ո'րքան գիտենք, պարպումը պիտի կատարուի ատրճանաքար։ Մայիսի սկիզբը, ազդարարութիւն ուղղուած էր 700 ընտանիքներու, որ մինչեւ վեց ամիս փոխադրուին Էշրէֆիէի թաղին մէջ իրենց համար գնուած հողամասը։ Գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբը իր շինել տուած շէնքերէն զատ, վերջերս 250 ընտանիքի բաւելու չափ ալ հող գնած էր նոյն թաղին մէջ։ Յիշուած 700 ընտանիքներէն անոնք որ կրնան քաղաքին մէջ տուն վարձել, պիտի զատուին, իսկ անոնք որ Էշրէֆիէի շէնքերուն մէջ կ'ուզեն բնակիլ, ամսական 7 թրքական ոսկի վարձք պիտի տան մինչեւ 10 տարի եւ այնուհետեւ պիտի դառնան սեփականատէր։ Մնացածները պիտի փոխադրուին Էշրէֆիէի դաշտը եւ 8.50 քառ. մեդր հող պիտի ստանան, բնակարաններ շինելու համար։

Վրանաքաղաքի քուրջերուն եւ փոշիներուն փակած տարագիրները բոլորն ալ թշուառներ չեն։ Անոնց մէջ կան մարդիկ որ ոսկի կը տեղան «խումար»ի համար, ի հարկին զանակ շողացնելով։ Տարիներ եւ տարիներ մնալով միեւնոյն պայմաններուն մէջ, ա՛լ վարժուեր են այդ վիճակին, եւ տունտեղ եղած են կամաւոր թշուառութեան հետ։ Իրենց իսկ բարիքին համար, մենք խորհուրդ կուտանք որ ժամ առաջ թօթուեն վրաններու փոշիները եւ երթան սահմանուած թաղամասը, ուր ե՛ւ մաքուր օդ պիտի շնչեն ե՛ւ հող ու տուն պիտի ունենան, դիւրամատչելի պայմաններով։ Վերջապէս թշնամիներ չեն բոլոր անոնք որ կ'աշխատին պարպել վրանաքաղաքները եւ տանելի վիճակ ստեղծել անոնց բնակիչներուն համար։

Այս խորհուրդը տուած ատեն, մեր աչքին առջեւ է հոգեկան թշուառութեան միւս պատկերը,— ազգային կոչուած հաստատութիւններու եւ բախտաւոր գաղութներու անզգայ եւ սրիկար ընթացքը՝ տեղաւորման ձեռնարկին հանդէպ։ Առհասարակ Սուրիա-Լիբանանի գաղութին հանդէպ։

Իրականութիւն է որ մենք բոլորովին բախտին ձգեր ենք այս հօծ գաղութը։ Ամբողջ արտասահմանի աջակցութիւնը ուշադրութիւններէ անդին չանցնիր։ Ինչպէս Փարիզ կամ ՆիւԵորք հաստատուած մեծահարուստներ երբեմն նուէրներ կը ղրկեն իրենց հեռաւոր եւ չքաւոր ազգականներուն, այնպէս ալ մենք պարբերաբար բարեհաճ ակնարկներ կ'ուղղենք դէպի Լիբանան եւ Սուրիա։ Թերեւս քիչ մը աւելի դրամ կ'երթայ Պէյրութ եւ Հալէպ քան ուրիշ ո՛ր եւ է քաղաք. բայց չունինք ո՛չ հիմնական ծրագիր մը, ոչ ալ տրամադրութիւն աշխատանք թափելու այդ հարիւր հազարնոց գաղութին վրայ, որ կրնայ ոյժ մը դառնալ յառաջիկային։ Գիտենք որ Փարիզի մէջ յանձնախումբ մը կազմուած է դրամ հաւաքելու եւ կաթողիկոսութիւնը վերահաստատելու համար, բայց չիմացանք թէ նոյն իսկ Բարեգործականը լրջօրէն կ'ըմբռնէ տեղաւորման ձեռնարկին արժէքը։

Նախատեսուած 40,000էն 8000ը տեղաւորուած են արդէն եւ տակաւին 32,000 հոգի կը սպասեն դրամի եւ աշխատանքի, կայաններու աղտերէն եւ ախտերէն փրկուելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան մարմինը հարիւր հազար ոսկիին կը հաշուէ յառաջիկայ չորս տարուան ծախքը, տարեկան 25,000էն։ Գումար մը որ մէկ ձեռքով կրնար ստորագրուիլ։ Բայց մենք լաւագոյն կը սեպենք խնայել «Հայոց ազգի փառք եւ պարծանք» միլիոնատէրներու, Գալուստ Կիւլպէնկեաններուն եւ նմաններուն եւ թոյլ տալ որ օտար բարեկամներ ճարեն զայն, մեր տառապանքը ցուցադրելով սկանտինաւեան երկիրներէն մինչեւ Հարաւային Ափրիկէ կամ Նոր Զելանտա...

Եւ ահա հետեւանքներէն մէկը, Պէյրութի երկրորդ լուրը, —վրանաքաղաքէն վեց հարիւր ընտանիքներ դիմում կատարած են, լատինական եկեղեցին ընդունելու համար...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԼՈՒՌ ԷՔ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» կը պատմէ (29 մայիս).

— «Յուսաբերի մայիս 16ի թիւով արծագանգը եղանք ծեծի մը, որ տեղի ունեցած է հոս, Գահիրէի Առաջնորդարանին մէջ։ Ծեծողն ու ծեծուողը բարապաններ չեն, այլ վարիչներ— Նախկին եւ ներկայ— Առաջնորդարանի ամէնէն կարեւոր հաստատութեան, կալուածոցի վարչութեան։ Ռամկավար օրկանը, որ Առաջնորդարանի «ծրբի» փաստաբանութիւնը առած է իր վրայ, ոչի՛նչ գրեց այս ամօթալի պատմութեան մասին։ Ան չորս ականջներով կ'ունկնդրէ Շաքա Մաղրապիի վրայ եղածն ու չեղածը՝ «մժղուկը քամելու» եւ ուխ լեզուներով շիւղերէն «գերաններ» կերտելու, մինչդեռ այսօր ոչի՛նչ կը լսէ՝ որովհետեւ... «խուլ» է եւ ոչինչ կը խօսի՝ որովհետեւ... «համր» է։ Բայց մի՛թէ պատահածը այնքան աննշան դէպք մըն է, աւելի աննշան ու անարժէք քան այն ծեծը, զոր ոմանք տուին քինախնդիր անպիտանի մը, որ շարունակ առիթներ կ'որոնէ ազգը պառակտելու եւ Թափառական բազմութեանց հոգիները թոյնով լեցնելու։ Ա. Ջօպանեանի կերած ծեծի մասին— ամբողջ խմբագրականներ, յօդուածներ ու թղթակցութիւններ. իսկ ազգային կարեւոր հաստատութեան մը զոյգ վարիչներու կռփամարտի մասին— եւ ոչ մէկ ծպտուն։ Ինչո՞վ բացատրել այս լռութիւնը։

...կալուածոցի նոր տեսուչը, Գ. Սմսարեան, իր պրպտումներուն ատեն կը տեսնէ, որ կալուածի մը վարձքը 1400 ոսկի է, մինչ տոմարին մէջ արձանագրուած է... 100 ոսկի պակաս, 1300 ոսկի։ Լուսաբանութեան համար հին տեսուչը, Գ. Զարեհ Քէսէճեան, կը հրաւիրուի Առաջնորդարան, ուր Սմսարեան անկէ անհրաժեշտ բացատրութիւնները լսելէ եւ զանոնք անգոհացուցիչ նկատելէ ետք, իր նախորդը «գողծարար» կ'անուանէ։ Քէսէճեան կը նախընտրէ իր հասցէին նետուած այս անարգանքը մաքրել ոչ թէ քննութեամբ ու դատով, այլ... ծեծով։ Առաջին ու շառաչուն ապտակը Սմսարեանի դէմքին իջեցնելէ ետք՝ բուն կռփամարտը կը սկսի, սակայն շուտով վրայ կը հասնին Առաջնորդարանի միւս պաշտօնեաները եւ երկու ախոյեանները կը բաժնեն իրարմէ։

Ո՞ւր տեսնուած է արդեօք, որ ապտակներով հանրային տոմարներ մաքրուին։

Պատասխանեցէք այս հարցերուն դուք, բազմականչ ու բազմալեզու պարոններ, որ այսօր մէկէն այդպէս «խուլ» եւ «համր» դարձած էք»։

ՔԱՏՐԻԷ ՀԱՆԸՄԻ ԽՆԴՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երէկ գրած էինք թէ Քատրիէ հանըմի ծանօթ խնդրին դատավարութիւնը Իզմիրթ պիտի փոխադրուի, Էնկիւրիի դատական գործավարին որոշումով։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Քատրիէ հանըմը եւ ընկերները ո՛չ թէ Իզմիթ, այլ Իզմիր պիտի ղըրկուին։

Իզմիր ղրկուելիքներն են՝ Քատրիէ հանըմ, մայրը Նատիտէ, քոյրը Համիտէ հանըմներ, եղբայրը Նասըր, ամուսինը Ֆայիգ պէյերը, տիկին Ֆօֆօ, փաստաբան Լէֆիգ պէյ եւ տոքթ. Արապեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերուն Սուրիա մուտքը արգիլուած.*

Պէյրութի ֆրանսերէն «Լա Սիրի» կէս պաշտօնական թերթը կը գրէ.—

Կը տեղեկանանք որ շրջաբերական մը ղրկուած է արտասահման գտնուող Ֆրանսայի բոլոր հիւպատոսներուն, արգիլելով անցագիր «վիզա» ընել այն ամէն Հայերուն, որոնք հովանաւորութեան տակ գտնուող երկիրները գալ կ'ուզեն։

Լիբանանի խորհրդարանի հայ բերկնածու մը

Լիբանանի յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ իբր երեսփոխան թեկնածութիւնը դրած է նաեւ հայ-կաթոլիկ երիտասարդ փաստաբան մը՝ Ապտուլլահ Իսհագ, որ կը վայելէ տեղացիներու համակրութիւնը։ Իսհագ ընտանիքը տասնեակ տարիներ առաջ Էրզրումէն փոխադրուած է Դամասկոս, անկէ Պէյրութ։

Վրաստան, Լեհաստան եւ Մոսկուա

Վարշաւայի խորհրդային դեսպան Բոգոմոլօ բողոքեց արտաքին փոխ-նախարար Նիգոցքիի մօտ, անոր համար որ Վարշաւայի տարագիր Վրացիներուն կողմէ Վրաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդէսին մասնակցած էին լեհ կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Դեսպանը բողոքեց նաեւ որ զօր. Պետլիւրայի հոգեհանգստեան ներկայ եղած են պաշտօնական անձեր։

Նիգոցքի պատասխանեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար խառնուիլ Լեհաստանի ներքին գործերուն, հետեւաբար եւ անընդունելի է իր բողոքը։

Անգլիոյ նոր դահլիճը

Փօլտուինի պահպանողական դահլիճին նախարարները երէկ Ուինտսոր երթալով, Ճորճ Ե. Թագաւորին յանձնեցին իրենց նախարարութեանց պաշտօնական կնիքները, ըստ անգլիական Սահմանադրութեան։

Իրիկունը Ռամսէյ Մաքտոնըլտ արքայական պալատ պիտի երթար իր պաշտօնակիցներով, Թագաւորին ներկայացնելու համար նոր նախարարները եւ առնելու համար կնիքները։Մաքտոնըլտ նորութիւն մը մտցուց դահլիճին մէջ, ստեղծելով Գործազրկութեան Նախարարութիւն մը։

Այս նոր Նախարարութիւնը, որ շատ հաւանաբար տնտեսական ընդհանուր սպայակոյտ անունը պիտի առնէ, մէկ պաշտօնատան մէջ պիտի միացնէ աշխատանքի, առողջապահութեան, փոխադրութեան, առեւտրական եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեանց այն սպասարկութիւնները, որոնք կը զբաղին գործազուրկներով։ Այս նոր Նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Ճ. Հ. Թոմասի, որ գլխաւոր թեկնածուն կը նկատուէր արտաքին նախարարութեան։ Լայն իրաւասութիւններ պիտի տրուին Թոմասի։ Իրեն պիտի աջակցի Ճորճ Լէնսպէրի, նախկին տնօրէն «Տէյլի Հէրըլտ»ի։

Մաքտոնըլտ միայն վարչապետի պաշտօնը պիտի պահէ, առանց ստանձնելու արտաքին նախարարութիւնն ալ, ինչպէս ըրած է 1924ին։ Արտաքին նախարար պիտի ըլլայ Արթըր Հէնտէրսըն։

Օր. Մարկարէթ Պոնտֆիլտ Լէնքասթըրի դքսութեան «շանսըլիէր» պիտի անուանուի, նախարարի աստիճանով եւ նախարարական խորհուրդի մէջ նստելու իրաւունքով։

Պապն ու Մուսոլինին վէճի բռնուած

Ատենէ մը ի վեր հակաճառութիւններ կ'ըլլան Մուսոլինիի եւ Պապին միջեւ, Լաթրանի ծանօթ համաձայնագրին առթիւ։ Վէճը աւելի սաստկացաւ առջի օր, համաձայնագրերու վերջնական փոխանակութեան թուականէն 48 ժամ առաջ, երբ Պիոս ԺԱ. Պապը կարդինալ Գասպարիի ուղղուած նամակով մը բուռն պատասխան տուաւ Մուսոլինիի վերջերս կատարած կարգ մը յայտարարութեանց։ Այս նամակը չորս սիւնակ կը գրաւէ Վատիկանի պաշտօնաթերթ «Օսէրվաթորէ Ռոմանո»յի մէջ։

Վերջերս Մուսոլինի ճառի մը մէջ, կ'ըսէր թէ առանց Հռոմի ճառագայթումին, որ կերտեց կաթոլիկութեան մեծութիւնը, քրիստոնէական կրօնքը Հրէաստանի մէկ աղանդը պիտի մնար։ Իտալիոյ դիկտատորը այս խօսքերով կ'ուրանար կաթոլիկ կրօնքին աստուածային հանգամանքը։ Իր նամակին մէջ, Պապը ակնարկելով այս խօսքերուն, կ'ըսէ թէ երբեք չէր սպասեր «քրիստոնէութեան եւ կաթոլիկութեան լուծեան իսկ մասին այսքան հերետիկոս, հերետիկոսութենէ աւելի գէշ արտայայտութիւններու»։

Ֆաշիստ եւ կաթոլիկ «պետութեանց» միջեւ վէճը սուր է մանաւանդ կրթական հարցի առթիւ։ Մուսոլինի կ'ուզէ որ դպրոցական դաստիարակութեան մէջ աշխարհական պետութեան տեսակէտը գործադրուի, մինչդեռ Պապը կ'ուզէ դպրոցները իր ազդեցութեան տակ առնել եւ կրթական ծրագիրները պատրաստել համաձայն կաթոլիկ կրօնքի պահանջներուն։

Խօսելով ամուսնութեան մասին, Պապը նոյն նամակին մէջ կ'ըսէ թէ Եկեղեցին կրնայ եւ պարտի իր բոլոր միջոցներով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ-էջ)

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎՐԱՆԱՔԱՂԱՔԻ ՊԱՐՊՈՒՄԸ

Պէյրութի «Ազդակ»էն (25 մայիս).—

Սուրիոյ Հայ Գաղթականներու Տեղաւորման Յանձնախումբի ներկայացուցիչ՝ հազարապետ Լաֆալ, հրահանգած է վրանաքաղաքներու տնօրէններուն, թէ մինչեւ յուլիսի վերջերը իրենց կամքով չփոխադրուողները, այդ թուականէն վերջ կառավարութեան կողմէ վրանաքաղաքներէն պիտի հանուին՝ առանց յապաղման։

Ազգային առժամեայ վարչութիւնը, իր անցեալ շաբթուան երկու նիստերուն հրաւիրած է վրանաքաղաքներու մէջ գոյութիւն ունեցող Հայրենակցական Միութեանց վարչութեանց դիւանները եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցած անոնց հետ, վրանաքաղաքներու պարպումին շուրջ տրուած հրահանգներուն առթիւ։

Վարչութիւնը Հայրկ. Միութեանց ներկայացուցիչներուն պարզելէ վերջ կառավարութեան կողմէ տրուած որոշման անյետաձգելիութիւնն ու կարգ մը անհատներու կողմէ նոր թաղեր կազմելու մտօք հողեր գնելու ձեռնարկներուն մեր ժողովուրդին համար աղիտաբեր ըլլալու պարագաները, միեւնոյն ատեն շեշտելէ վերջ թէ նման ձեռնարկները բոլորովին երեւակայականներ եւ անիրականանալի, թելադրած է որ վրանաքաղաքի մեր հայրենակիցները հնազանդին տրուած հրահանգին եւ ջանան օր առաջ տեղաւորուիլ քաղաքին մէջ կամ Էշրէֆիէի նոր շէնքերուն մէջ։

Կ'իմանանք որ միեւնոյն ժողովին մէջ, վարչութիւնը խորհրդակցած է նաեւ յառաջիկայ ընտրութեանց շուրջ եւ թելադրած Հայրկ. Միութեանց որ զգոյշ ըլլան ուեւէ տգեղ եւ վնասաբեր դէպքէ՝ ընտրութեանց միջոցին։

ԿԱԹՈՂԻ՞Կ Կ'ԸԼԼԱՆ

«Ազդակ» կ'իմանայ որ, Պէյրութի վրանաքաղաքէն 600 ընտանիքներ դիմում կատարած են լատին եկեղեցիի պետերուն, ընդունուելու համար իրենց համայնքին մէջ, տարուելով կարգ մը խոստումներէ։

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Փարիզի Թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյ յունիս 6ին Էնկիւրի վերադարձած է։

Դեսպանը քանի մը օրէն ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Փարիզ, միասին բերելով Ֆրանքեւթուրք համաձայնագիրը, որուն ստորագրութիւնը մօտալուտ է։

2000 ՕԹՕՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը զեղչած ըլլալով ինքնաշարժներու երթեւեկի գինները, 2000 «օթօ»ներ անշարժութեան դատապարտուեցան յունիս 1ին։ 2400 վարիչներ յանկարծ այս որոշումը տուին, մինչդեռ կը կարծուէր թէ համակերպած են։

Մեծ ինքնաշարժներուն համար սակագին որոշուած էր 30 դրուշ, պզտիկներուն համար 20 դրշ.։ Վարիչները խալք կուսակցութեան դիմած են։

Պոլսոյ մէջ կան 2400 հասարակաց, իսկ 1000 անձնական ինքնաշարժներ։

Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ վարիչները օրական հազիւ 24 դրուշ կը շահին։ Պէնզինը, որ նախապէս 290 դրուշի կը ծախուէր, հիմա 330ի բարձրացած է։

ԸՆԿԵՐ ԱԲԳԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ահա՛ չորս օրէ ի վեր կը պտտիմ՝ մեռած մարդու իր յիշատակը հետս ու չեմ կրնար քանի մը տող գրել: Իրական ցաւերու դիմաց՝ գուսպ ու երկիւղած լռութիւնը, կ'ըսեմ ես ինծի, յարգանքի լաւագոյն հարկն է: Ու յետոյ, այնքան դժուար է ըմբռնել մարդու մը մահը հեռուէն: Հոգիս միշտ կը մնայ իր պատրանքին հետ: Օր մը ձգած էիր զինքը՝ ձեռքի պինդ ու անկեղծ սեղմումով մը՝ յուսալով որ կրկին պիտի հանդիպիս ու յանկարծ քեզի կ'ըսեն թէ մեռած է, ամէն բան ձգելով հոս ու դուն կ'ուզես համոզուիլ որ մեկնումներ կան որ վերադարձ չունին ու չես կըրնար:

Պարզ, անկեղծ ու բուռն մարդ մըն էր, կենդանի ու աշխոյժ շարժումներով, աշխատանքի թէ հանգիստի պահուն՝ դէմքը, որ տեսած, այլեւս՝ շատ տառապած ու աշխատաւոր մարդու իր դէմքը. կարծես յարատեւ տենդի մէջ էր: Երիտասարդ չէր ա՛լ. մազերուն մէջ սպիտակ թելեր ինկած էին, իր արձակ ու գրեթէ լայն ճակատին վրայ՝ կային յոգնութեան ակօսներ: Բազմանդամ ընտանիքի հայր էր, անընդհատ հոգի ու նեղութեան մէջ, անընդհատ պայքարելով ուրիշին համար, իր զարթուն աչքերով, հայու անուշ աչքերով երախաներուն, իր շուրջի մարդոց, ուրիշներուն համար վերջապէս, մեծ, բացառիկ ուրախութիւններ չունէր, ահա՛ շուրջ եօթը տարիէ ի վեր նոյն դառն ճամբան էր, նո՛յն գերութիւնը: Տունէն՝ հանք, ստորերկրեայ կիսամութ ճամբաներէն, դէպի ապերախտ հողին ընդերքը ու հանքէն՝ տուն, ձմրան ցուրտին թէ ամրան տօթին, բանուորի իր քիչ մը կոպիտ հագուստներով՝ որոնց մէջ կարծես կը նեղուէր քիչ մը, որովհետեւ օր տեսած մարդ էր ըսի՝ այլ սակայն չտրտնջալով երբեք, իր բաժին աշխատանքը լրիւ կատարելով ու կրելով իր բաժին բեռը: Շուրջը՝ ուրախութեան ու երջանկութեան պատճառներ չկային: Ամրան տօթին, հայ աշխատաւորներու տուներուն շուրջը՝ գէշ հագուած մանուկներ կը խաղային փոշիին մէջ, տուն վերադարձած ատեն՝ կը հանդիպէր գինով հայերու, որ կ'անցնէին երերալէն ու ամէ՛ն բան շուրջը կը վիրաւորէր զայն: Գեղեցիկ բաներու ճաշակը ունէր ու լաւագոյն կեանքի մը ըմբռնումը: Շուրջի մարդոց տկարութիւնները, թերութիւնները, յոռի ու այպանելի գծերը՝ կը յուսահատեցնէին զինքը ու չէր կրնար լռութեամբ անցնիլ: Քիչ մը կոպիտ ու անհաշտ էր իր անկեղծութիւնը ու այդպէս է որ ես զինքը կը սիրէի ու այդպէս է որ ես զինքը պիտի յիշեմ միշտ: Երբեք որ եւ է ոխ, որեւէ ատելութիւն սրտին վրայ չէր պահեր՝ իր ընկերներուն հանդէպ ու եթէ յաճախ քիչ մը բուռն ու խիստ բառերով՝ կը վիրաւորէր իր ընկերները, մեր երիտասարդ ու ազատ մնացած տղաքը՝ անպայման զանոնք շատ սիրելուն համար էր: Կ'ուզէր որ բոլորը լաւ մարդիկ ըլլան, աշխատասէր, անկեղծ, ուղղամիտ: Ու ամբողջ հինգ տարիներու ընթացքին որ զինքը ճանչցայ՝ երբեք ատոր ին, վատ բան մը չտեսայ իր վրան: Յարատեւ ու անդուլ, խոնարհ այլ իրական հերոսութիւն մը էր, ընկերներ, այդ աշխատաւոր մարդուն կեանքը: Նուքի մէջ, որքա՛ն այս տեսակ կեանքեր կան: Որքա՛ն մեծ ու անբացատրելի զոհողութիւններ կը կատարուին՝ անուաս մարդոց աչքերէն ու կը մնան առանց վարձատրութեան:

Չորս օրէ ի վեր կը պտըտիմ ահա՛, մեռած մարդու իր յիշատակը հետս ու չորս օրէ ի վեր՝ կը մտածեմ իր կեանքին վրայ: Չորս օրէ ի վեր՝ անընդհատ կ'ուզեմ համոզել ինքզինքս թէ մարդ մըն էր բոլորին պէս՝ ո՛չ աւելի լաւ ու ո՛չ աւելի վատ և թէ՝ իր մեռած ըլլալն է եղերական ու դժուար պարագաներու տակ որ այսպէս կը յուզէ զիս, բայց չեմ կրնար: Որովհետեւ իրապէս տարբեր էր շատ մը ուրիշ մարդոցմէ: Պարզ, անկեղծ, աշխատասէր ու բուռն մարդ մըն էր՝ որ չէր ուզեր կեանքի տգեղութիւններուն հետ հաշտուիլ: Անընդհատ՝ լաւ բաներու ճաշակը ունէր ու ինքզինքը՝ լրիւ զոհած էր իր շուրջի մարդոց: Ու հակառակ որ ա՛լ երիտասարդ չէր՝ դէմքին վրայ անբացատրելի մանկութիւն մը կար: Լայն ու աղուոր ժպիտ մը ունէր եւ երբեք զինաթափ չէր ըլլար՝ կեանքի դժուարութիւններուն եւ խութերուն առջեւ: Երբ շուրջը երիտասարդներ կը դանդաղէին, երբ ուրիշ ընկերներ՝ նուազ տենդ, նուազ աշխոյժ, նուազ արագութիւն կը դնէին դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրենց նուիրումին մէջ՝ աչքերը կը լեցուէին դառնութեամբ ու ձայնը կը տխրէր: Չէ՛, բոլորովին ուրիշներուն նման մարդ մը չէր: Ամբողջովին՝ յանձնած էր իր կեանքը իր հարազատներուն ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ու այդ նուիրումին մէջ, կար մեր աշխատաւոր ու խոնարհ ժողովուրդին անասելի անշահախնդրութիւնը:

Շատ մը բաներ ընծայ բերած էր մեզ այդ մարդը ու փոխարէն՝ ի՞նչ կը ստանար որ, ընկերներու փոքրիկ զանգատները յաճախ եւ կեանքի մեծ ու փոքր դառնութիւնները: Երբ երբեմն, կը հանդիպիմ ընկերներու, մեծ քաղաքներու մէջ, քիչ մը մտաւորական ու քիչ մը շատ հպարտ որ կարծես թէ կը սակարկեն՝ իրենց կատարելիք աշխատանքը, անընդհատ կը յիշեմ զայն եւ իրեն նման այնքան ուրիշներ, որ իրենց երիտասարդութիւնը, իրենց նիւթական միջոցները, յաճախ իրենց կեանքը կը բերեն մեր կուսակցութեան ու փոխարէնը, ի՞նչ կուտայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրենց, եթէ ո՛չ ծառայած եւ նուիրուած ըլլալու գոհունակութիւնը: Զոհուած ըլլալու հաճոյքը:

Աբգարը անոնցմէ էր որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուգան վերջնական կերպով, կենաց եւ մահու՛ համար, որ իրենց սրտին վրայ՝ մեր կուսակցութեան պաշտամունքը կը կրեն մահուան կնիքի պէս, որոնց կուսակցական կեանքը լրիւ անձնուրացութիւն մըն է, զոհողութիւններու անվերջ շարք մը: Ու յաճախ մարդ կ'ամչնայ իրենց ներկայութեան՝ այն բոլոր մտաւորականներու փոխարէն, որ այնքան գիտութեամբ կը վաճառեն այս բոլոր քաջ ու ազնիւ մարդոց անսահման վստահութիւնը, որ այնքան քիչ հաշուի կ'առնեն անոնց անասելի անձնուրացութիւնը: Քանի անգամ, պատահած է որ մեր աշխատաւոր ընկերներու ազնիւ անձնուիրութեան, անշահախնդրութեան ու դէպի կուսակցութիւնը — ի՜նչ փոյթ անունը, ընկե՛րներ — իրենց տածած սիրոյն առջեւ՝ ինքզինքս ու նախ բոլո՛ր մեր մտաւորական ընկերները պզտիկ զգամ ու հաշիւ պահանջեմ ինքս ինձմէ:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷԹՐՈՅԻՆ ՇՈՒՐՋ

Փարիզի քաղաքապետը հրամանագրով մը հրապարակային քննութիւն բանալ տուած է Փարիզի մէջ ստորերկրեայ երկաթուղիի տոմսակներու գիներուն մասին:

Քաղաքապետարանի շէնքին մէջ, յատկացուած է սրահ մը, ուր ժողովուրդէն փափաքողները պիտի կրնան գտնել «Մէթրօ»ի վերաբերեալ բոլոր վաւերաթուղթերը եւ մասնաւոր տետրակի մը մէջ արձանագրել իրենց դիտողութիւնները:

Այս քննութիւնը պիտի տեւէ 15 օր: Քննութեան աւարտումէն յետոյ բոլոր փաստաթուղթերը պիտի ենթարկուին յատուկ յանձնախումբի մը խորհրդակցութեան եւ եզրակացութեան:

ՄԱՅԻՍ "28„Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցեփ Թղթ.)— Կ'ուզէի որ ամէնէն մեծ ու ոսկեզօծ տառերով գրուէր այս պատմական թուականը, մեր պատի եւ գրպանի բոլոր օրացոյցներուն մէջ: Կ'ուզէի որ տրամադրելի ու գաւառներէն Մայիս 28ի վերաբերեալ թղթակցութիւնները հրատարակուէին բոլոր հայ թերթերու առաջին էջին վրայ, ամէն մանրամասնութեամբ:

Որովհետեւ այս թուականը անհամեմատ բարձր է բոլոր տօներէն ու թուականներէն: Վեց հարիւր տարիներու թանձր ու անհանդուրժելի խաւարը փարատող միակ լոյսը այս ազատարար թուականն է, որ կը նորոգէ մեր այլասերող հոգիները, կը յուսադրէ եւ կ'ոգեւորէ այս գիրուցած գաղութները ամէն տարի:

Փարիզէն եւ Լիոնէն վերջ, Մարսէյլն ալ տօնեց այդ մեծ տօնը, յունիս 2ին կիրակի կէսօրէ վերջ «Կարտըն Փարքի» ամառնային մեծ թատրոնին մէջ: Ըստ յայտագրին, բացումը տեղի պիտի ունենար ժամը 2.30ին, մինչ արդէն 1.30էն ժողովուրդէն մեծ մաս մը ոտքի վրայ էր:

Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Գույումճեան կատարեց բացումը: «Այսօր հոս հաւաքուած ենք տօնելու Հայաստանի անկախութեան [illegible] տարեդարձը հայրենաշունչ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Երբ հայ ժողովուրդը լքուած էր բոլոր աշխարհէն, ինք իր ուժերուն վրայ կռթնած, Արամ Մանուկեաններու առաջնորդութեամբ եւ անոնց շունչով ըսաւ. «Այս հողը մերն է ու մենք պէտք է վարենք զայն: Մենք քաղաքակրթեալ ազգերու շարքին տեղ ունինք, ունինք գիր, գրականութիւն ու ճարտարարուեստ, պէտք է մենք մեր հողին վրայ ազատ ըլլանք»: Եւ ահա անանուն եւ անհամար հերոսներու նահատակումով, ունեցանք Մայիս 28ը»: Յետոյ հրաւիրեց ներկաները ոտքի կանգնիլ մէկ վայրկեան: Ժողովուրդը իր անմահները յարգելէ վերջ գոչեց. «Կեցցէ՛ Միացեալ Անկախ Հայաստանը, կեցցէ անոր թեւ ու թիկունք հանդիսացող հայ աշխատաւորութիւնը»:

Յետոյ ժողովուրդը նորէն ոտքի կանգնած՝ միաբերան «Մեր Հայրենիք» երգեց:

Ընկեր Պետրոս Մինասեան արտասանեց Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն եւ ընկեր Դադուեան Ա. Ահարոնեանի «Հայաստանը»: Այս երկու արտասանութիւններէն վերջ խօսք հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Ա. Խատիսեան:

— «Դուք շատ լաւ գիտէք թէ ի՛նչ ըսել է տառապիլ եւ սուրուկ ապրիլ: Դուք կորսնցուցիք ձեր մայրերն ու հայրերը, քոյրերն ու եղբայրները, մօտաւոր կամ հեռաւոր ազգականները: Այո՛ դուք տուիք ձեր լաւը, սակայն լաւագոյնը դեռ կը մնայ ձեր մօտ այդ ձեր ազգութիւնն է, հայութիւնը: Ուրեմն պահելով ձեր ազգութիւնը կը պահէք նաեւ ազատութեան վսեմ գաղափարն ու սէրը, որովհետեւ աշխարհի երեսին չկայ ազգ մը, որ ազատութեան չբաղձայ եւ ազգերու կեանքին մէջ այդ սէրն ու գաղափարը մշտնջենական է, որքան ալ անոնք ընկճուած ու պարտուած ըլլան: Բայց եւ այնպէս ազատութիւնը զոհեր կը պահանջէ: Պէտք էր մեռնիլ ապրելու համար եւ այս դարձեալ ոչ միայն հայերու, այլ եւ բոլոր ազգերու համար եւ դո՛ւ, հայ ժողովուրդ, արդէն տարիներով տուեր ես անհամեմատ զոհեր, ու անոնց փոխարէն ստացեր ես քու ազգային գանձը փոքրիկ Հայաստան մը:

Ան կորիզն է Միացեալ Անկախ Հայաստանի: Մայիս 28էն վերջ թուական մը եւս կայ պատմական, այդ յունիս 5ն է. Թուրքին հետ մեր ստորագրած դաշնագիրը, որով Թուրքիան ճանչցաւ Հայաստանի անկախ պետութիւնը: Ընդհանուր պատերազմէն առաջ մենք ունէինք 4 միլիոն ժողովուրդ, ցրուած աշխարհի չորս կողմը: Ամէն տեղ փոքրամասնութիւն էինք եւ չունէինք պետութիւն. մինչդեռ այսօր մէկ միլիոնի չափ հայութիւն ունի ներկայ Հայաստանը իրենց սահմաններուն մէջ, ու մենք կրնանք բաց ճակատով ըսել օտարներուն թէ մենք պետութիւն ունինք: Մենք այս օտարութեան մէջ կը մնանք իբր հիւրեր, որովհետեւ մեր պետութեան ներկայ վարչաձեւը մեզի գիւր չի գար. մենք քաղաքական գաղթականներ ենք: Մենք քննադատելով եւ պախարակելով տիրող օրէնքները, կը շարունակենք թափառիլ ու տառապիլ, սպասելով այն գեղեցիկ օրուան որ պիտի գայ անպայմանօրէն»:

Բանախօսը տեղեկութիւններ տալէ յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին, շնորհաւորեց Մարսիլահայ գաղութը, որ շատոնց գոյց տուած էր Հայ Ֆաւուն իր գեղեցիկ եւ գործնական օրինակները:

Երիտասարդ ջութակահար Պ. Սինանեան եւրոպական երկու գեղեցիկ կտորներով իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերելով, մեծ փայլ մը տուաւ տօնակատարութեան եւ արժանացաւ ծափերու: Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Պօղոս Արզումանեան եւ Մինհրան Գաբրիէլեան:

Ցանցեակ մը հայ աղջիկներ իրենց համազգեստներով եռագոյնին առջեւ ուխտ կատարեցին խոստանալով բարձր ու անեղծ պահել Հայու պատիւը, լեզուն եւ դրօշակը:

Վերջին խօսողն էր ընկեր Արշակ Ջամալեան:

— «Ձեզմէ շատ քիչեր միայն կրնան զգալ Մայիս 28ի մեծութիւնը, որովհետեւ դուք չէք տեսած ու չէք վայելած այն օրերը: Դուք միայն լսելով ու կարդալով ոգեւորուած ամէն տարի այսպէս հաւաքուելով կը տօնէք այս տօնը: Իսկ այդ օրերը ապրողները անպայման պիտի ըսեն՝ — աւելի լաւ է օր մը ազատ ապրիլ, քան տարիներով ստրկօրէն ճնշուիլ: Դուք մի կարծէք թէ հայ ժողովուրդը իր ազատութեան տիրացաւ քաղաքական զանազան նպաստաւոր դասաւորումներով: Մայիս 28ի նախօրեակին, Սարդարապատի ճակատամարտին մէջ հազարաւոր զոհեր տուինք. մեր լաւագոյն երիտասարդներու արեան փրկագինն է որ ստացանք Մայիս 28ը:

Ու մենք այսօր հպարտութեամբ կը յայտարարենք բոլոր աշխարհին թէ՝ հայրենիք մը ունինք, կը սիրենք զայն, կը պաշտենք հայ ժողովուրդն ու անոր նուիրական խորհուրդները, բայց եւ այնպէս կ'ատենք մեր հայրենիքի ներկայ վարչաձեւը, որովհետեւ ան չուզեր ճանչնալ մեր գոյութիւնը, չուզեր լսել թափառական հայ ժողովուրդին կոչերը: Հայրենիքի դուռները ամուր փակելով գաղթականութեան առջեւ, ան կը զինաթափէ երկրի մէջ հայրենակիցները, ուժ կուտայ հայկական արտագաղթին ու թրքական ներգաղթին, ու աւելին կ'անարգէ մեր ազգային զգացումները հրապարակաւ գոչելով. «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք, եւ չենք կրնար ձեր մասին մտածել»: Որով ըսել կ'ուզեն թէ մեզի համար միեւնոյնն է Հայն ու Թուրքը, Յոյնը եւ Հրեան:

Ուրեմն, սիրելի հայրենակիցներ, մենք ալ հրապարակաւ կը յայտնենք, — Որքան ատեն որ Հայաստանի կառավարութիւնը շարունակէ իր այս սոսոր քաղաքականութիւնը եւ չճանչնայ մեր ազգային ու քաղաքական տարրական իրաւունքները, մենք պիտի շարունակենք պայքարիլ ու քննադատել, պատռելով սեւ վարագոյրը, ցոյց տալու համար անոր երեսը իր բոլոր այլանդակութիւններով»: Ընկեր Մ. Գույումճեան գեղեցիկ վերջաբանով մը փակեց հանդէսը, հրաւիրելով ժողովուրդը ոտքի կանգնած երգել «Մեր Հայրենիք»ը:

Հանդիսականները շատ գոհունակ դուրս կ'ելլէին մուտքի մեծ դուռնէն: Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՒԷՆ ՈՒ ԿԸ ՑԵՐԻՒՐԵՆ

(Պատահական թղթակիցէ մը)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 20 մայիս

Ճակատագիրը երբ հայ ժողովուրդը գաղութներու նետեց, սահմանեց նաեւ գաղութի «թիփ»եր: Մայր երկրի մէջ չպիտի կրնային շնչել անոնք, բայց գաղութները սափրուած են անոնց բոլորը մարսել: Ու այդ «թիփ»երուն մէջ տեսակ կայ՝ կայ գաղութի հայրենասէրը, կայ գաղութի յեղափոխականը, ու կան գաղութի մտաւորականները, գործիչները, վերջապէս անուշ ջուրի բոլոր ձուկերը: Պայմանը սափրուած է հանդուրժել բոլորին, զանազան ոճնչութեանց, ու նաեւ խաչագողին, բախտախնդիրներուն, առաւ փախուններուն հանդուրժել, այո՛, որովհետեւ գաղութային հայրենասիրութիւնը կը պահանջէ ձա՛յն չհանել: Հանդուրժել նոյն իսկ երբ գլուխ կը ցցեն Հմայեակ Արամեանցի. Ցովասափեան վարդապետի խմորով մարդիկ: Պէտք. Մարսել անոնց ըրածը: Նոյն իսկ մարդու տեղ դնել զանոնք, ու սիրուելի, պագտուիլ անոնց հետ, ինչո՞ւ չէ...

* * *

Պատահմամբ է որ ձեռքս կ'անցնին Փարիզի կարգ մը թերթերը: Զար բախտս ձեռքս ինկան Փարիզի ռամկավար թերթին վերջին այն քանի մը թիւերը՝ ուր Քիշնէվէն ղրկուած թղթակցութիւններ կային: Քիշնէվը երկրին ու մեր գաղութին մայրաքաղաքը չէ, բայց հնոցն է մեր գաղութի հոգերուն: Դաւ ու ունի կալուածներու չարաբաստիկ խնդիրը, ու անոր կցուած կողմնակի շատ մը թնճուկներ: Դաւ Քիշնէվն է սկզբնական աղբիւրը թեմին ուրիշ շատ մը վէրքերուն, որոնցմէ դեռ կը տառապի թեմը: Հոն բոյն դրած են խառնակիչները, ճուանակճիչները ու մասնիկները՝ եթէ կ'ուզէք հիմա այս վերջին ապրանքներէն Պուքրէշ ալ ունինք բայց «Գաղթային հայրենասիրութիւնը» մեզ մարսել կուտայ զանոնք):

* * *

Քիշնէվէն ռամկավար թերթին թղթակցող պարոնը անմ… կը ճանչնամ, ողորմելի մ… մը որ երկու տող բան գ… գիտեր: Դժուար չէ կռահել … իրեն գրել տուողը կայ, ու … ուար չէ գուշակել գարձեալ … գրել տուողները ուրիշը չեն կրնար ըլլալ. բայց եթէ իր գովաբանած տէրտէրները իրենք..

Մինչ չունիմ իր թղթակցութեանց սուտերը հաշուելու … հոգը պաշտօնական մարմիններուն կ'իյնայ:

Ըսեմ միայն որ թղթակիցը Քիշնէվի ազգ. կալուածներէն … կուն վարձակալն է, որ ամ… տարիներ կուտ մը վարձք վճարած չէ: Այս մարդը պիտի կրնա… հանդուրժել որ կալուածներու մատակարարութիւնը թեմակալ իշխանութեան անցնի… Ու աւել… ցնեմ որ վարձակալները եր… գլխաւոր գրգռիչները, ջուրը պղտորելու համար թեմական իշխանութեան կնքած իրաւախոհութիւն… կալուածներու մատակարարութեան մասին, ահագին աղմուկ յարուցանել տալով խորհրդարանին … մամուլին մէջ, հրեայ կալ… լառուն հարուածելու ձեւին … բայց իրականին մէջ փառաւոր … բուն սփիւռքականատէրը։

* * *

Բայց պատմեմ աւելի աղուոր բան մը:

Ռամկավար թղթակիցը Քիշնէվի քահանաներէն մէկուն … բաժամեանի, — իր սիրականին … — գովքը կ'ընէ գրելով «… քահանան շատ ծանօթ անձնաւորութիւն մ'է. ուսած է գէորգեան ճեմարանը ինչպէս նաեւ Քիշի… Օտեսայի համալսարանները, ուսւորութեամբ վերջին ծայր … դարասէր, սրտցաւ եկեղեցական … ազգային գործերուն եւ գործոտ անարդարութիւններուն դէմ … ղոքելու համար կը հալածուի … րիներէ ի վեր»:

Այս գովասանքը անշուշտ … տուին կարդացողները: Բայց … նանք որ Քիշնէվի ազգային գործերուն «տակը» գիտեն եւ … նաւանդ քիչ մը կը ճանչնան այս տեղի տէրտէրները՝ պիտի ճանչ… այդ գովեստը կարդալով:

Եւ որպէս զի ճաթողը միայն մենք չըլլանք, այլ նաեւ քիչ … ալ դուք, թոյլ տուէք որ … բանամ վարագոյրը պզտիկ … («Գաղթային հայրենասիրութիւնը» առ այժմ թոյլ չի տար … բողջ վարագոյրը պատռել … ցուցնել թէ Քիշնէվի հայոց … ուած ի՛նչպիսի զզուելի կեդրոն … է մատնութեանց, քանսութեանց եւ այլն.):

* * *

Ռումանահայ թեմական … մակերպութիւնը՝ ծախողներէն … համար խմբակ մը դիմեց … միջոցի, խոստովանելի եւ անխո… տովանելի: Տեղը չէ հոս թուել … խմբակին ըրած բոլոր բաներ … սեմ միայն որ այդ խմբակի … մէջ ռամկավար թղթակիցին … րակցորդ բարեկամ տէրտէրն … կար փաստ կ'ուզէք. Ահա կ'արտագրեմ քանի մը տող … Աբրահամեան քահանային … դայթականէն՝ 1923 Ապրիլ … տրուած թեմական իշխանութեան …

— «Ժամանակի ընթացքում գտնելով այդ խմբի … մական Պատգ. Ժողովի) … շրջանում բանած դիրքը … դրանից ծագած թիւրիմացութիւնները որպէս մի բացասական եւ կասեցուցիչ երեւոյթ թեմի կազմակերպութեան գործում, սրանով յայտնում եմ իմ հաշ… խացքներ փոփոխումը, ուստի եւ ներողութիւն եմ խնդրում ձեր… գերապատուութիւնից, եթէ պատ…

…որ Նախագահէն նոյն ժողովի, … Թիւրիմացութիւններին … անակից լինելու համար թէ … ժամանակ եւ Թէ ՑԻ … ԿՈՒՑՈՒՄ»

Եհա քանի մը տող ալ ուրիշ … հայկականէ մը, գրուած 1926 … 22ին Թեմական իշխանու… … դէմ անստորագիր կամ … ստորագրութեամբ … տեսած յօդուածներու առ…

— «Եւ որովհետեւ այդ եւ … գրութիւններից ոմանք Ան… ԿԵՐՊՈՎ վերագրւում են … իբրեւ հեղինակի, որոնք … ինչ են եղել, եթէ ոչ իր … հայեցակէտի եւ, առհասա… Թիւրիմացութեան հետե… ուստի՝ այդպիսի անպատ… ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱ… ԼԻՆԵԼՈՒՍ համար, սրանով … հրապարակ ձերդ սրբազնու… բարեացակամ ներողամտու… եմ խնդրում, խորապէս զա… որ ԽՈ ԵՒ ԱՑԼՔ անտեղեակ … եղել կամ գուցէ չենք ըմ… ձեր եկեղեցաշէն եւ ազ… խոշոր ձեռնարկութիւն… եւ Թեմիս կազմակերպու… բարեփոխման վերաբերեալ … մշտական ջանքերի արժէքը»։

… ապացոյցի պէտք կա՞յ … ուրկէ կը բխին փարիզի ռամ… Թերթին Թղթակցութիւն… ները։

Թեմական իշխանութեան Թըղ… մէջ կայ՝ նոյն … ուրիշ մէկ գրութիւնը՝ … 1926 Մայիս 5 Թուականով, … մէջ ան աւելի մանրամասն … տասուններուն մասին՝ ա… մեղքը ուրիշ տէրտէրի մը … վրայ նետելով։ Հակառակ պնդում… Թեմական իշխանութիւնը … ինծի տրամադրել այդ … պատճէնը։

Թեմական իշխանութեան մօտ … նաեւ նոյն քահանային ու… մէկ ձեռագիրը, կեղծանունով … 1927 Մայիս 26ին տեղական … Թերթի մը ղրկուած, որ խմբ… … ունեցած է չհրատա… զայն։ Այդ յօդուածով «որդ.աբասէր» տէրտէրը հրապա… բայց կեղծանունի մը ե… ապաստանած, անհիմն կը հռչակէ Թեմական իշխանութեան պատճառաբանութիւնները՝ Քիշնէվի կալուածներուն սեփականատիրութիւնը ապապացուցանելու համար։ Ի՞նչ անուն կու տան ասոր, Պ. Խմբագիր։

Այսքանն ալ բաւական էր կարծեմ որպէսզի վարագոյրին «տակը» երեւայ…

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՕՏԱՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Մեր տղաքը ո՞ւր գիրկը կը նետէք» խորագրին ներքեւ Պոլսոյ «Հարէքէթ» Թերթը բուռն լեզուով կ'արտայայտուի օտար վարժարաններուն դէմ, որոնք «Դրախտանման պարտէզներու մէջ Վոսփորի տիրապետող բարձունքներուն վրայ, տեղերքի ապարէզ կարգալու երեւոյթ ունեցող իրենց քարուկիր շէնքերուն մէջ, կրօնաւորուհիներով եւ կրօնականներով կատարելապէս եկեղեցական կեանք մը կը պարգեն»։

Ինչ պատճառ կայ որ աշխարհականացման այս դարուն մէջ Թուրք ծնողքներ իրենց տըղաքը յանձնեն այս եկեղեցիներուն, "Յիսուսի եւ սուրբերու աղօթատեղիներուն», քանի որ պետական դպրոցները ամէն պահանջում կը գոհացնեն։ "Հարէքէթ» ցաւով կը տեսնէ որ օտար այս վարժարաններուն մէջ Թուրք տղոց Թիւը գլած անցած է Յոյներու, Հայերու եւ Հրեաներու Թիւը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Մաքսային վերատեսչութիւնը Թուրքիոյ 1927 տարուան արտաքին վաճառականութիւնը պատկերացնող վիճակացոյց մը պատրաստած է, ուրկէ կը տեսնուի որ թէ՛ ներածումը եւ թէ արտածումը 1926ի հետ բաղդատմամբ նուազած են, …

1926ին 234699,735 ոսկիի եւ 1927ին ալ 211.398,184 ոսկիի ապրանք ներածուած է, որով 23,301,551 ոսկիի պակաս ապրանք ներածուած կ'ըլլայ 1927ին։

Գալով արտածման, 1926ին 186,422.755 ոսկիի ապրանք արտածուած է, մինչդեռ 1927ին այդ գումարը 154,420,998 ոսկիի իջած է, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ մէկ տարուան մէջ 32միլիոն ոսկիի պակաս ապրանք դուրս ելած է Թուրքիայէն։

1926 ներածուած են ամէնէն աւելի բամպակեղէն, բրդեղէն կերպասներ, պատրաստ հագուստներ ու ճերմակեղէններ, նորաձեւութեանց վերաբերեալ վաճառքներ, ինչպէս նաեւ բաւական քանակութեամբ արմտիք, ալիւր, չոր պըտուղ եւ պահածոյ բանջարեղէն, իւղեր (սպաշիտ եւ վէժէթալին), Թէնպէքի, եւրոպական եւ ամերիկեան մորթ ու կաշի, մուշտակ, Թուղթ եւ Թղթավաճառական ապրանքներ։ Առնցմէ զատ ներածուած են ողջ կենդանիներ, ձուկեր, պղպեղ, համեմ, խահուէ, շաքար, անուշեղէններ, աստղէ, փայտ, կողով եւ վրձին, քթան ու դերձան, կրկնակօշիկ լամֆիկ քաուչուէ ապրանքներ, վառելանիւթ, ապակի, յախճապակի, ճենապակի, մեքենաներ, հանքային մարմիններ, ինքնաշարժ կառք, շոգեկառք, վակոն եւ շոգենաւ, երաժշտական գործիքներ, ժամացոյց եւլն. ներկ, քիմիական բաղադրութիւններ, դեղեր եւ անուշահոտութիւններ։

Թուրքիայէն ամէնէն աւելի արտածուած են ծխախոտ, չամիչ, Թուզ, բանջարեղէն, ողջ կենդանիներ, արմտիք, ընդեղէնք, ոգելից ըմպելիներ եւ հանքային ջուրեր, ձէթ եւ կարգ մը բուսային իւղեր, բամպակ եւ բուրդ վառելանիւթ, հանքային մարմիններ, քիմիական նիւթեր, ռետին, ներկ, հուլու եւ ձուկ։

1928 տարւոյ վիճակացոյց պատկերը տակաւին չէ ամբողջացած, բայց պարզ քննութեամբ մը հասկցուած է որ անցեալ տարի քիչ քանակութեամբ ապրանք ներածուած եւ շատ քանակութեամբ արտածուած, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ Թուրքիոյ տնտեսական եւ առեւտրական վիճակը հետզհետէ բարւոքած է։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հարէքէթ» ցաւով կը դիտէ Թուրք պատանիներու, երիտասարդներու եւ նոյնիսկ երիտասարդուհիներու անձնասպանութիւնը, եւ կը շեշտէ պէտքը զանոնք կրթելու այնպիսի եղանակով մը որ կամքի ուժը զօրանայ իրենց մէջ եւ ապագայի վրայ յոյս ունենան, առողջ ըլլան բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս։ «Վաղուան տղան պէտք չէ գիտնայ ո՛չ անձնասպան, ո՛չ ալ ոճրագործ ըլլալ»

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ՄՍԽՈՒՄ ԵՒ ՁԵՂՆՈՒՄ

Երեւանի Գերագոյն դատարանը 10 տարուան կալանքի դատապարտած է օդանաւային եւ քիմիական կազմակերպութեան քարտուղար Շահազիզեանը, որ մսխած էր կազմակերպութեան 12 000 րուբլին. Շահազիզեան Թղթախաղի մէջ կորսնցնելէ յետոյ այդ գումարը, փախած էր եւ կեղծ անունով կ'ապրէր Խրիմի մէջ, յետոյ անցեր էր Բագու ուր ոստիկանութիւնը զայն երեւան հաներ ու ձերբակալելով յանձներ էր Հայաստանի կառավարութեան։

ԹԷՐԼԷՄԷԶԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նկարիչ Թէրլէմէզեան փանոս որ Ամերիկայէն անցեր էր Հայաստան, իւղաներկ եւ ջրաներկ 100 կտոր նկարներ ցուցադրած է Երեւանի պետական Թանգարանի սրահին մէջ։

ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԸ

Երեւանէն 3-4 վերստ հեռու, Քանաքեռ գիւղին մօտ, փոքրիկ բարձրաւանդակի մը վրայ, իրարմէ անջատ կառուցուած ու կիսաւարտ շէնքերով գիւղ մըն է Նոր-Արաբկիրը։

Մաքուր եւ առողջարար օդով ու ջուրով, բայց բուսականութենէ զուրկ այս վայրին մէջ կը զարգանայ տնայնագործութիւնը, հետզհետէ կատարելագործելով իր արտադրութիւնը եւ լաւացնելով որակը։

Այս նոր գիւղին մէջ, 3-4 տարուան ընթացքին, հետզհետէ հաւաքուած եւ բնակութիւն են հաստատած Թուրքիոյ հին Արաբկիրի տեղացիներէն մօտ 700 անձեր։

1927 յունուարին կազմակերպուած է՝ տնայնագործ-ջուլհակներու համագործակցականը, «Արաել - Արաբկիր»ը, որուն արհեստանոցներուն մէջ ներկայիս կ'աշխատին 250 հոգի։

Արհեստանոցները տեղաւորուած են իրարու մօտ, չորս շէնքերու մէջ։ Կան չորս բաժիններ, ջուլհականոցը՝ ուր կ'աշխատին 210 հոգի, հիւսկեղէն՝ 20 աշխատաւորներով, կարի, մազակարներու եւ կօշկակարներու բաժիններ, իւրաքանչիւրը 10ական աշխատաւորներով։

Տնայնագործներու միութիւնը շինել կու տայ երկյարկանի մեծ շէնք մը, որ 1930էն սկսեալ պիտի ծառայէ իբր արհեստանոց, ներկայ արհեստանոցներուն տեղ եւ ուր պիտի աշխատին 500 հոգիներ։ Արհեստանոցը պիտի օժտուի մեքենաներով։ Արտադրութեան համար անհրաժեշտ հում նիւթը ապահովուած է արդէն։ Լենինականի հիւսկի գործարանը կը մատակարարէ պէտք եղած հում նիւթը։

ԹԱՏՐՈՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի պետական Թատրոնը որքա՞ն կրցեր է ծառայել ընկերվարական շինարարութեան ներկայ պահանջներուն։ Այս հարցին շուրջ զեկուցում մը տուած է Գ. Աբով, որ վերջին տարուան մէջ, խոշոր բեկում մը կը տեսնէ աշխատաւորներու յեղափոխական, ժամանակակից խաղեր տալու, ինչպէս նաեւ անոնց մեկնաբանութեան եւ ուղղութեան մէջ։ Եթէ սկզբնական շրջանին խաղացանկին մէջ մեծ տեղ բռներ են եւրոպական, ռուսական եւ հայ դասականները, հետագային, մանաւանդ այս տարի, ժամանակակից խաղերը կը գերակշռեն։ 1928 29 Թատերական եղանակին ներկայացուած են 16 կտորներ, որոնց 10ը ժամանակակից, երկուքը եւրոպական, չորսը հայկական դասականներ։ Ռուսական կտոր չէ ներկայացուած։

Զեկուցանողը պետական Թատրոնի հետագայ զարգացումը կը պատկերացնէ համադրական ձեւով. այն է միջազգային, աշխատաւորական գաղափարախօսութեամբ եւ բովանդակութեամբ կտորները ունենալու են, յեղափոխական ձեւ, նորագոյն մեկնաբանութիւն։

Այս տարի Թատրոնի ելեւմուտքը եղած է 55,000 րուբլի, բաց ունեցած է 11.000 րուբլի։ Զգալի կերպով բարձրացած է Թատրոն յաճախողներու Թիւը, որ հասած է 56 000ի։ Մինչեւ եղանակի փակումը, կ'ենթադրուի որ այդ Թիւը կը հասնի 65.000ի։ Անցեալ տարի եղած է 51,000։

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆԻ «ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹԸ»

Ամերիկեան Ցիր կօյտըն Փուք հանդէսը իր Մայիսի Թիւով հրատարակած է Մայքըլ Արլէնի «Ցիր Գրօքըն Նօզ» — կոտրած քիթը պատմուածքը, եւ որ նկարագրութիւնն է դաշնակցական Զէյթունցիի մը։ Այս տիպարը, ըստ Արլէնի, Լոնտոնի մէջ կը հանդիպէ Թուրք փաշա մը, որ կը կենակցի իր քրոջ հետ։ Զէյթունցին կը ծրագրէ սպաննել այս ջարդարարը, ճիշդ ինչպէս սպաննուած էին Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալ, Սայիտ Հալիմ եւ ուրիշ ջարդարարներ։

Մայքըլ Արլէն այդ պատմուածքով կ'ուզէ տպաւորել անգլիախօս ընթերցողները թէ Հայերը միայն կոտորուող ժողովուրդ չեն, այլեւ ջարդող, վրէժխնդիր ու քաջայանդուգն։

Սակայն պատմուածքի վերջաւորութեանը երեւան կուգայ որ այս «դաշնակցական Զէյթունցի»ն Անգլիացի մըն էր, որ «Հայ» անուան տակ ծածկուելով, կ'ուզէր իր հօրը հռոմէական դրամներու հաւաքածոն գողնալ։ Այս Անգլիացին, որուն անունն է Ուէկսթաֆ, կը յաջողի իր նպատակին հասնիլ, երկու միամիտ մարդիկ իրեն գործակից ընելով։

Ցիր կօյտըն Փուք հանդէսը Մայքըլ Արլէնի այս պատմուածքը դրած է իբր առաջին յօդուած եւ պատկերազարդած է։ Պէտք է աւելցնել թէ հայազգի գրողին այս գրուածքը արտատպութիւն է եւ առաջին անգամ հրատարակուած է Լոնտոնի մէկ հանդէսին մէջ։

Մայքըլ Արլէն կը շարունակէ աշխատակցիլ ամերիկեան գրական հանդէսներու, որուն մէջ կ'երեւայ պարբերաբար։

ԴՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԱՐՇԱՄ Դ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ Շուազի-լը-Ռուա
2 Յունիս 1929

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂ ՄԸ ՈՐ ՎԵՑ ՏԱՐԻ ԿԸ ՏԵՒԷ

Լուրը Ամերիկայէն է: կրնա՞ր արդէն ուրիշ տեղէ ըլլալ: Ճատրակի խաղ մը որ սկսած էր վեց տարի առաջ անընդհատ շարունակուելով, աւարտած է վերջապէս: Խաղացողներէն մէկը կը գտնուէր Ամերիկա (Նիւ-Եորք), միւսը՝ Աւստրալիա (Ատելայտ): Հինգ տարի խաղացողները նամակով իրարու կը հաղորդէին ճատրակի սեղանին վրայ՝ կէտերու տեղափոխութիւնը: Բայց, Ամերիկացիին առաջարկով, որոշեցին խաղը շարունակել հեռագրական հաղորդակցութեամբ: Հակառակ ասոր սակայն, խաղը տեւեց տարի մը եւս, մինչեւ որ Աւստրալիացին յաղթանակը տարաւ: Ամերիկացին վճարեց հեռագրական բոլոր ծախքերը՝ 15.000 ֆրանքի պզտիկ գումար մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 41 —

Այո՛, կը մօտենար անու. Հազիւ առեն ունեցաւ տետրակը դոցելով դարակին մէջ նետելու, բայց չհամարձակեցաւ հրել զայն, վախնալով որ կը ճանչէ և փախաւ ճիշդ առենն էր։ Դուռը բացուեցաւ. կին մը գոցեց զայն։ Փիէռ մահճակալին վրայ նետեց ձեռքի ծրարը ու կզակը …ին՝ երկարօրէն արտաշնչեց. սանդուղներէն շատ արագ բարձրացեր էր, կը հեւար։ Անձեռոց մը քաշելով գլուխը կրկին չորցուց ու հա…ին դիմաց սանտրուեցաւ։ Սկսաւ քիթին …ակէն երգել. «Ես սիրել եմ մի զոյգ աչեր նման …ւան աստղերին»։ Հանդերձարանին տակի դարակը քաշեց ու տեսաւ որ «Նրանք խորն են …պէս եթեր, նման յուզւող ջրերին…» ճերմակեղէններ առնելով դարձաւ «ջրերին» — ու …քէթը նետեց։ Հայելիին մէջ ինքնագոհ ժպիտով մը ինքզինքին վրայ հիացաւ, մինչ մերկ …անքին շուրջ դեռ քիչ մը շոգի կը դառնար և …ի պզտիկ մազերուն մէջ քրտինքի կաթիլներ կը փայլէին։ Քիչ մը առաջուան վարը …ած լողանքը գնդերներուն կարծես աւելի …ծ էր տուեր։ «Նրանք խորն են որպէս եթեր, նման յուզւող ջրեր…»։ «Flûte, flûte» պոռաց …կարծ, բանաստեղծութիւնը արձակի վերածելով։ Պատահածը սարսափելի բան մըն էր. …պէս մը պարզապէս թուղթին վրայ կոճակ …էր մնացած։ Օ՛ այս կոճակի խնդիրը. մըձա…նջը մենաւոր տղոց, Օ՛ դաւաճանութիւնը կոճակներուն որոնք ամէն շաբաթ երեկոյ կը մեկնին անվերադարձ, ինչպէ՜ս կարել զանոնք. …ոգի քակել, կոճակ կարել։ ճերմակ դերձան գտաւ, բայց ասեղ չկար. ո՞ւր կրնար էր խայ…ը, ո՞ւր դրած կրնար ըլլալ։ Փիէռ փնտռեց

— 42 —

զայն նախ մոխրամանին մէջ, յետոյ հագուստներուն վրայ, բառարանին այն էջը ուր aiguille գրուած է։ Չկար, չկար։ Թոփքօն ձեռքը սենեակին շրջանը կ'ընէր. մէկէն պատին վրայի լուսանկարներուն առջեւ կենալով ըսաւ. «Նէնէթ, Նէնէթ, դո՛ւն ըսէ, ո՞ւր է ասեղս» և յանկարծ յիշեց. դրան վրայ խոթած էր զայն, է՛ն վերը։ Ծայրը ժանգոտած էր, բայց խնդիր չէ. սկսաւ կարել, մահճակալին եզերքը նստած։ «Նրանք խորն են որպէս եթեր…»։ Շնչեց, նորէն շնչեց, առեղը անշարժացաւ օդին մէջ ու Փիէռ բերանը կզպած ամբողջ ուժովը ներս քաշեց օդը։ Աչքերը խոշոր խոշոր բացաւ. Ուրկէ՞ կուգար այս բոյրը. Նէնէթն էր, Նէնէթին բոյրն էր, շատ աղէկ կը ճանչնար զայն։ Այլեւս ասեղ չէր փընտռածը. ատոր համար աչքերը այդպիսի փայլ մը առացան ու սկսան արագ արագ դառնալ։ Ինք քարացեր էր սակայն, վախնալով որ գինքը շրջապատող անուշահոտութիւնը կը Թողնէ։ Եւ ահա ակնարկը զամուեցաւ, ժպիտը մեծցաւ դէմքին վրայ ու ծունկերն ի վար սահող Թոփքօն հետը տարաւ ասեղ ու դերձան։ Հանդերձարանին քովի վարագոյրին տակ կ'երեւէին զոյգ մը տաբիկներ և սրունքներ։ Այդ սրունքները ալ միայն Նէնէթ կը կոչուէին։ Ձեռքերը բարձրացուցած, մօտեցաւ անշշուկ. ի՞նչ ընել, ի՞նչ ընել, ինչպէ՛ս սկսիլ… ու երկու ձեռքերովը նետուեցաւ վարագոյրին վրայ այն կէտերուն ուր կ'ենթադրէր ուսերուն վրայի պարապին հանդիպիլ եւ պատասար կաղապարուեցաւ այն սիրական դէմքին վրայ. ահա քիթիկը, ահա այտերը, ահա Թուշը… կը խնդա՞ր… Փիէռ իր հոգիէն պոռաց

— 43 —

— Նէնէ՛թ, Նէնէթ չէրի… Nenette, Nenette chérie…!

— Ի՛նչ, ի՛նչ, սա նայեցէք, սա պարոնի՛ն նայեցէք. ինծի այդպէս մե՞րկ կ'ընդունիս։ Շո՛ւտ, շո՛ւտ, հագուէ տեսնեմ։

Երկուքն ալ կը խնդային։ Փիէռ վերջապէս գտաւ ժաքէթը ու հագաւ, մինչ Նէնէթ կը շարունակէր դեռնի Թոփքօն ցոյց տալով.

— Ա՛ս ալ վերցուր անմիջապէս. վերջը նորէն ժամերով պիտի փնտռես ու Նէնէթ պոռաս։ Ըսէ տեսնեմ, եթէ ես հոս չըլլայի, առեղ ի՞նչպէս պիտի գտնէիր

— Բայց հիմա որ գտայ ալ չպիտի կորսնցնեմ. ալ կարելի չէ որ կորսնցնեմ, հիմա որ Նէնէթս գտայ.

— Նէնէթդ գտա՞ր. Նէնէ՛թդ… Ախ ի՛նչ համարձակութիւն… նախ որ խնդիրը Նէնէթին վրայ չէ. ես առեղ չեմ. և յետոյ Նէնէթ գոյութիւն չունի։ Եթէ այդպիսի մէկը կայ, ան մատամ Ժանն կը կոչուի և ըսա՛ւ Նէնէթ։

— Բայց միայն ինծի համար…

— Լռէ՛ փորձանք տղայ։

Փորձանք տղան լռեց։ Ո՞ւրկէ՝ այսքան պայծառութիւն սենեակին. Նէնէթին բաց գոյն Tailleur"ն էր պատճառը թէ չէ տեղ մը սաւաններ էին փռուած։ Երիտասարդը պահ մը վերջ շարունակեց, աղջկան տատամսումէն օգտուելով, քմծիծաղ մը շրթներուն, սրած ակնարկը չարաճճիութեամբ լի.

— Գալով բուն խնդրին, իմ ասեղս բնաւ չեմ կորսնցներ ես։ (Ի՛նչ սուտախօս)։ Երբեմն այսպէս կ'անհետի ան, օրերով զինքը չեմ տեսներ

— 44 —

ու կը խորհիմ որ ալ կորսուած է ինծ համար։ Եւ ահա յանկարծ պահ մը երբ է՛ն քիչը կըսպասէի իրեն, (ի՛նչ սուտախօս) մէկէն դէմս կ'ելլէ դրան մը եւեւ կամ վարագոյրի մը վրայ… իրաւ է որ սակայն այդ հանդիպումը երբեմն մէկ տեղս կ'արիւնէ…

— Էյ բաւակա՛ն է, լռէ ըսի. ես հոս չեկայ քու bonimentներդ լսելու ու հետդ կատակելու, չէ՛, չես հարցներ անգամ թէ ինչո՞ւ այս պահուս դէմդ եմ, այնպէս չէ՛, ա՛ գիտես յանցանքդ. շո՛ւտ, ըսէ տեսնեմ, ինչո՞ւ իմ երկու նամակներուս չպատասխանեցիր, ինչո՞ւ չհաճեցար գոնէ երկտող մը գրել ինծ, գոնէ բառ մը ըսել… ըսել է քաղաքավարութիւնդ ալ մոռցար. ինծի հանդէպ ունեցած յարգանքդ ալ մէկդի նետեցիր… ալ Նէնէթ չկա՛յ, ալ Նէնէթ չկա՛յ…

Փիէռ շատ կ'ախորժէր անոր այդ արտայայտութենէն, երբոր այսպէս կը կարմրի, յօնքերը կը պռստէ, բառերը արագօրէն ու բարձրաձայն կը յաջորդեն իրարու, կարծես սանդերլու համար քիչ մը տիրականութիւն եւ իսկական բարկութիւն, երբոր գլխի ու ձեռքերու պզտիկ շարժումներ կ'ընէ… Սակայն երիտասարդը պատասխանեց լրջութեամբ ու պարզ.

—. Չպատասխանեցի, որովհետեւ ըսելիք մը չունէի, ինչ որ պէտք էր ըսի շաբաթ երեկոյ։ Ալ կարելի չէ որ խանութ վերադառնամ աշխատելու. ես յամառ եմ։ Գիտեմ թէ այն գիշեր պէտք եղած բացատրութիւնը չունեցանք, բայց երկար բառերու պէտք չկար բնաւ. վստահ եմ որ հասկնալի դարձայ. Աւելորդ է անգամ մը եւս անդրադառնալ…

ստիպել որ ամէն կաթոլիկ կրօնական պսակով ամուսնանայ։ Այժմէն կը յայտարարուի թէ եկեղեցիէն արտաքսուած պիտի նկատուին բոլոր անոնք որոնք կ'արհամարհեն կամ կը յետաձգեն կրօնական պսակը եւ կը գոհանան միայն քաղաքային ամուսնութեամբ։

Վերջացնելով, Պապը կ'ըսէ թէ հակառակ այս տարակարծութեանց, Լատերանի համաձայնագիրը պիտի ծառայէ խաղաղութեան պահպանման եկեղեցիի եւ Պետութեան յարաբերութեանց մէջ։

∴ Լատերանի համաձայնագրին փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, Փալացոյ Վէնէցիայի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Թորինոյի մէջ ալ, ֆաշիստական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քավուրի գերեզմանին վրայ, հայր իտալական միութեան։

Սուրիոյ եւ Ցորդանանի սահմանին վրայ

Անդրյորդանանի սահմանին վրայ էնէզէներու 50 հոգինոց աւազակախումբ մը, ֆրանսական երեք զրահապատ ինքնաշարժերու եւ երկու օդանաւերու կողմէ հետապնդուելով, պաշարուած եւ բոլորն ալ բռնուած են։

Օդանաւերէն մէկը նշմարեց աւազակախումբը եւ իսկոյն պաշարման հրաման տուաւ։ Այսպէս ամէն կողմէ պաշարուած աւազակախումբին վրայ վերէն եւ վարէն սկսաւ գնդացիրներու տեղատարափ մը թափուիլ։

Թուրքերու կախած Սուրիացիները

Թուրքերու կողմէ 1916 Մայիս 6ին կախաղան բարձրացուած Սուրիացի եւ Լիբանանցի նահատակներու տարեդարձին առթիւ տեղի ունենալիք հանդէսը այս տարի արգիլուած էր Հալէպի մէջ։

Իբր բողոք կառավարութեան կողմէ դրուած այդ արգելքին, Հալէպի ազգայնական երեսփոխանները, մայիս 11ի ժամ տ'Աղքի տօնին իրենց մասնակցութիւնը չեն բերած։ Մինչեւ անգամ, Պայրամի կիրակի օրը պաշտօնական ընդունելութիւններ չեն կատարած։

Պելկրատի դատավարութիւնը

Սկուպչինայի սպանութեանց ծանօթ դատավարութիւնը իր վախճանին կը մօտենայ։ Ցարդ խօսեցան 30 պաշտպան փաստաբաններէն կէսը միայն, և յաջողեցան դատը դարձնել ո՛չ միայն սպաննուած խրուաթ երեսփոխաններուն, այլ ամբողջ խրուաթ ազգին դէմ։ Ըսին թէ բոլոր Խրուաթներու նպատակն է քանդել պետութիւնը։ Փաստաբաններէն մէկը այնքան առաջ գնաց, որ ամբաստանեց նոյնիսկ խրուաթ մեծ եպիսկոպոս Շթրոսմայէրը, մինչդեռ այս վերջինը իր երկարատեւ պաշտօնավարութեան ընթացքին եուկոսլաւ իտէալին ծառայած է։ Ուրիշ փաստաբան մը ըսաւ որ եթէ Րաչիչ չսպաննէր խրուաթ երեսփոխանները, ինք պիտի սպաննէր զանոնք։

Սերպերը այսպէս ազատ համարձակ կը յարձակին Խրուաթներուն վրայ, որովհետեւ Խրուաթները բոյկոտի ենթարկած են դատարանը։ Ոչ մէկ Խրուաթ ներկայ է դատարանին մէջ եւ հնարաւորութիւն ալ չունին ժամուլով պատասխանելու խօսուած ճառերուն։

Միակ Խրուաթը, որ դատավարութեան վեցերորդ օրը Պելկրատի դատարանը ներկայացաւ, Տիկին Պասարիչէքն է, սպաննուած երեսփոխաններէն մէկուն այրին։ Տիկինը յայտնեց թէ Զագրէպի եւ Տալմացիոյ մէջ չգտաւ ոեւէ փաստաբան, որ յանձն առնէր Պելկրատի մէջ պաշտպանելու զինքը։ Ցետոյ ըսաւ թէ 500.750,000 տինարի հատուցում կը պահանջէ (1800-2700 անգլիական ոսկի)։ Այս գումարով պիտի վճարէ իր ամուսնոյն պարտքերը եւ պիտի կրթէ իր երեք փոքրիկները։

Վէնիզէլոսի նոր դահլիճը

Վէնիզէլոս ընդունեց Յունաստանի հանրապետութեան Նախագահին առաջարկը՝ դահլիճը վերակազմելու մասին։ Նոր դահլիճը պզտիկ փոփոխութիւններ միայն պիտի կրէ։ Խրիստոմանոս առողջապահական նախարար պիտի նշանակուի, կոնաթաս՝ հաղորդակցութեանց, իսկ արտաքին նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Ռոմանոսի կամ Ալեքսանտրիսի։ Քարափանոս եւ Տոքսիատէս պիտի քաշուին։

Մատրիտի ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նոր նստաշրջանը պաշտօնապէս կը բացուի Մատրիտի մէջ. երկուշաբթի օր։ Սակայն նախ քան այդ, գլխաւոր պետութեանց արտաքին նախարարները արդէն իսկ Մատրիտ հասած ըլլալով, խորհրդակցական նախապատրաստական ժողով մը գումարեցին աջքի օր, մասնաւորապէս զբաղելու համար օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցով՝ փոքրամասնութեանց խնդրով։

Կարդացուեցաւ հեռագիր մը Սըր Օսթըն Չէմպըլէյնէ, որ կը յայտնէր թէ չպիտի կրնայ մասնակցիլ Խորհուրդին, անգլիական դահլիճը հրաժարած ըլլալով։ Որոշուեցաւ համակրական հեռագիր մը ուղղել իրեն։

Կէսօրէն վերջ պատուիրակները ներկայ եղան մեծ ցլարշաւի մը, որուն կը նախագահէր զօր. Փրիմօ տէ Րիվէրա։

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ

Այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8ին «Սիկալ» Թատրոնը, 144 Ave. de Saxe

Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy

ՎԻԷՆ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

Վաղը երեկոյ Salle Novelty Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ. մեներգ, եւն.։

ՓԻԺԷ ՍԻԻՐ ԱՐԺԱՆ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱՔՕԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «ԷՀ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»Ը

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ).— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Վաղը ժամը 2.30ին։ Կը խօսի՝ Ա. ԱՔՕԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ-ՊՏՈՅՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Ե. Ո. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Կիրակի ժամը 1ին հաւաքուիլ, Ալէ Լէոն Կամպէթայի կայարանը, առնել 7-8 թիւ թրամուէյները եւ իջնել ճիշդ 8 թիւին վերջաւորութեան, յետոյ ուղղուիլ Սէնժիւլիէնի զանալի կողմի անտառը։ Խումբին կ'ընկերանայ Գ. Վահան Գույումճեան։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)

Կազմակերպուած Գ. ԱՐՇԱԿ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆի կողմէ

Նուագախումբ եւ ճազ-պանտ։ Արեւելեան նուագախումբ Գ. Գ. (Մկրտիչ, Նասիպ, Բարունակ, Յովսէփ եւ Արթաքի Սկիւտարցի), Նասրա հանըմ (արեւելեան պարեր)։ Ծախ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Կը խնդրուի սեղանները նախապէս վարձել։ Տոմսերու համար այժմէն դիմել ճաշարան «ANI» 67 Rue Monsieur le Prince, Paris (6), Հայկ. նպարավաճառներու մօտ՝ 26 Rue de Trévise, Cadet, 54 Rue Piat, Belleville, 28 Rue Lesage, Belleville:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Պոլսոյ եւ շրջ. Հայր. միութեան կողմէ վաղը կիր. ժամը 2ին, Էլտորատօ Թատրոնը, (33, Cours Gambetta)

Կը ներկայացուի՝ ՄԵՄՆ ՏՐԴԱՏ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Միջնարարներուն նուագ: Տոմսերու գիներ՝ օթեակ 35.100 ֆր. (4—14 անձի համար), Թիկնաթոռներ՝ 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—4, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Ջամալեան։

Իսկ ընկերա-համակրական հանդիպումը իրիկունը ժամը 7ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. Ջամալեան։ Կը հրաւիրուին արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած ընկերներն ու համակիրները։

Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Լ. Գեւոնեան։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Իթալիի Ազբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italie.

Իսի լէ Մուլինոյի եւ Պիյեանքուռի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Շավիլի Արցրութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 26 Rue Carnot, Սէն Լազար Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆոն տ'Օպնայի Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ Մայիս 28ի հանդէսէն ետք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ վաղը ժամը 4.30ին Հաթի Մկըրի սրճարանը։ Ներկայ կ'ըլլան կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչները: Օրակարգ՝ Ջեկոյց Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի երկրորդ պատգամաւորական ժողովի մասին։

Ծախու են Մշակելի հողեր, Չուրբալէճր, Château-Lambertի, St. Jéromeի և Haute Loretteի թաղամասերուն մէջ։ Վճարման դիւրութիւններ։ Դիմել՝ Գ. Ստեփանեանի, 2a Bld. de la Paix, Բ. յարկ, Մարսէյլ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 9 JUIN 1929

ՀԱՐՋ ԹԻՒ 978 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

(«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն, Ապրիլ-Մայիս)

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր,

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 11րդ Ընդհ. Ժողովը, որ տեւեց աւելի քան մէկ ու կէս ամիս, լարուած ուշադրութեամբ եւ ընկերական մթնոլորտի մէջ քննութեան առաւ բազմատեսակ ազգային-քաղաքական եւ զուտ կազմակերպական հարցեր եւ յանգեցաւ ...ալից հետեւանքներու։ Մեր բոլոր մարմինները եւ ընկերները ...պասեն ակնդէտ իրենց Գերագոյն Ժողովի որոշումներուն, ... համար իրենց վերաբերումը մեր կեանքի բազմապիսի հար... հանդէպ եւ գծելու յառաջիկայ տարիներու գործունէութեան ...։ Պատմութեան բերումով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դարձած է ...աքական զօրաւոր ազդակ մը հայութեան կեանքին մէջ, ուստի ... որոշումներուն կը սպասեն նաեւ հայ ժողովրդի լայն զան...ները եւ մեզ ու մեր դատի հակառակորդ ուժերը։ Հաւատա... մեր աւանդութեան պիտի փորձենք համառօտ բայց մեկին՝ ...ացնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան ուղին առա...այ տարիներու համար։

Այն խորին համոզումով, որ ազգի ճակատագրի մէջ զօրաւոր ...ակ է բուն իսկ ազգի կամքը, Ընդհ. Ժողովը ազգի հոգեբանա...ն կացութիւնը առաջին պայմանը կը նկատէ քաղաքական ազդու ...ծունէութեան։ Արդ՝ Ժողովը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ, ...անցնող չորս տարիներու ընթացքին բաւարար չափով լուծուած ...տարագիր զանգուածներու տեղաւորման եւ օրապահիկի մտա...ղիչ խնդիրները, որու հետեւանքով տարագրութիւնը ժամանակ ...ած է անդրադառնալու իր քաղաքական կացութեան։ Տարագիր ...անքի դառնութիւնները ընդհանուր առմամբ որոշած են գաղթա... զանգուածներու քաղաքական ուղին եւ ձգտումներու նպա...ը։ Քաղաքական եռուն տրամադրութիւններ աւելի ցայտուն ...ւան կուգան նորահաս սերնդներու խիտ շարքերուն մէջ, որ անվե...պահ խանդավառութեամբ փարած են քաղաքական հաստուցման ...ազատ հայրենիքի գաղափարին։ Քաղաքական տրամադրութեանց ...ն զօրացումը կը նկատուի նաեւ բուն իսկ Երկրի մէջ, ուր չնա... անլուր ճնշումներուն, որոնց ենթարկուած է հայ ժողովուրդը ...հակառակ անօրինակ հալածանքներուն, որ կը հարուածեն գիտա... եւ բեղուն տարրը մեր հայրենիքի՝ — մէկ կողմէն ժողովրդի ...ւ կը զօրանայ ժխտական վերաբերումը դէպի խորհրդային կար..., միւս կողմէն մեր աքսորական եւ բանտարկուած ընկերներու ...ձգած գիրքերու մէջ կ'անցնին նորանոր խանդավառ շարքեր։

Ժողովրդական զանգուածներու տնտեսական ապաքինումը եւ ...քաղաքական զարթօնքը պայծառօրէն հանդէս եկան շրջաններու ...կացումներուն մէջ, եւ Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ յանգե... այն եզրակացութեան, թէ վերջանալու մօտ պէտք է նկատել ...ակցմութեան եւ ուժերու ամփոփման շրջանը եւ պէտք է ժա...նակը հասած համարել աշխուժացնելու պայքարը արտաքին ճա...տներու վրայ։

Այս պայքարի կարգախօսը պէտք է լինի. «Միացեալ եւ Ան...խ Հայաստան», որ արդէն դարձած է հայ զանգուածներու նշա...բանը։ Ընդհ. Ժողովի խորին համոզումով, Հայոց Հարցի ուրիշ ...է լուծում անկարող է ապահովել հայութեան գոյութիւնն իբր ...ք եւ տալու անոր ազատ ստեղծագործութեան եւ բարգաւաճման ...րաւորութիւն։ «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի» գաղափարն ...միայն, որ պայծառօրէն եւ լիապէս կ'արտայայտէ հայ ժողովրդի ...րաւոր տենչանքը ազատ եւ ուրոյն գոյութեան։ Ազատ Հայաստանն է միայն, որ կարող է արդար հատուցում նկատուիլ մեր ա... ...մնազանց պայքարի եւ անօրինակ մարտիրոսագրութեան։ Այդ ...հանջը յենած է աշխատաւոր մարդկութեան բարձր սկզբուն...քին՝ ազգերու ինքնորոշման մասին եւ հիմք ունի միջազգային ...ւնագրեր, որ ճանչցուած են տիրապետող ազգերու կողմէն։ Այս ...րդկային եւ արդար պահանջի տեսակէտէն պէտք է գնահատ...ւին իրադարձութիւնները մեր եւ հարեւան ազգերու կեանքին ...մէջ եւ շահագրգիռ պետութեանց վերաբերումը մեր հարցին։ Այդ ...պահանջը պէտք է կազմէ անկիւնաքարը բոլոր քաղաքական բանակ...ցութեանց եւ պայմանագրութեանց։ Այս պահանջի իրականացման ...պէտք է դիմեն ազգային եւ կուսակցական գործունէութեան բոլոր ...միջոցները եւ անոր շուրջը պէտք է համախմբուին բովանդակ հա...յութեան քաղաքական ուժերը։ Պէտք է ստեղծուի մէկ ճակատ հա...յութեան քաղաքական պայքարի, բովանդակ ազգը պէտք է ու...նենայ մէկ նպատակ — «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան», եւ ...պէտք է ցուցադրէ մէկ կամք՝ այդ նպատակին հասնելու համար։

Մեր պայքարի ճամբին առաջին ուժը, որուն կը հանդիպինք, ...խորհրդային Ռուսաստանն է, մէկը մեծագոյն պատասխանատու...ներէն Անկախ Հայաստանի խորտակման։ Հանդուրժելով հայաբնակ ...վայրերու անջատումը Հայաստանէն եւ անոնց կցումը հարեւան ...հանրապետութեանց՝ Խորհրդային Ռուսաստանը մինչեւ իսկ Կով...կասի վարչական բաժանման մէջ կը շարունակէ ցարական Ռուս...աստանի աւանդական քաղաքականութիւնը՝ գերազանցելով անոր ...խստութեան միւս մարզերու մէջ։ Վերջ տալով ժամուլի եւ խօսքի ...ազատութեան՝ ան օտար մտածումն է, որ կը պարտադրէ Ռուսաս...տանի այլազան ազգերուն եւ իր արտառոց քաղաքականութեամբը ...տնտեսական մարզի մէջ՝ յետին չքաւորութեան կը հասցնէ երկիրն ...ու աշխատաւոր զանգուածները։ Հայ ժողովրդի քաղաքական, տըն...տեսական եւ իմացական ազատագրութեան առաջին պայմանն է ...խորհրդային կարգերու վերացումը Ռուսաստանի մէջ։ Ժողովը կը ...կարծէ, սակայն, որ այդ կարգերու խորտակումը պէտք է կատար...ուի բուն իսկ ռուս ժողովուրդի ճիգերով, իբր անխուսափելի հե...տեւանք տնտեսական անհուր անանկութեան եւ այն պառակտումի, ...որ սկսուած է անցնող չորս տարիներու ընթացքին եւ գնալով կը ...խորանայ մեծամասնական կուսակցութեան մէջ։ Արտաքին ամէն ...մնացա միմիայն արգելք կարող է դառնալ այդ փրկարար քայքա...յումին, ուստի Ընդհ. Ժողովը վճռապէս կը մերժէ տեւէ աջակցու...թիւն դրսէ օտար ուժերուն, որ կը ձգտին խորհրդային կարգերու ...վերացման։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլիս 7 յունիս.— Քաղաքին այն մասը որ Մարմարա ծովուն վրայ կը գտնուի, թատր դարձած է լայնատարած հրդեհի մը։ Անկարելի է կռուիլ աղէտին դէմ, որ կը ծաւալի մեծ սաստկութեամբ։

Բնակչութիւնը յուսահատական վիճակի մատնուած է։

Իտալական ջրօղանաւերը Պոլսոյ մէջ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ յունիս 6 թուով.—

Այսօր կէսօրէն անմիջապէս վերջ հոս հասան 35 իտալական հալածող ու ռմբակոծող ջրօղանաւեր, հրամանատարութեամբ զօրավար մարքիզ տի Փինէտոյի։ Օդանաւերուն մէջ տեղ գրաւած էին նաեւ Ափուլիայի դուքսը եւ իտալիոյ օդանաւային փոխ-նախարար զօր. Պալպօ։

Ժամը 8.40ին Պիրէոնէն՝ Մօտաւոր Արեւելքի իրենց երկօրդ հանգրուանէն մեկնելէ վերջ, ջրօղանաւերը առանց արկածի ճամբորդեցին եւ մեծ կանոնաւորութեամբ թառեցան Վոսփորի խաղաղ ջուրերուն վրայ, Պէօյիւքտէրէի դիմաց։ Աոսթայի եւ Ափուլիայի դքսուհիները, ինչպէս նաեւ հոկայ բազմութիւն մը կը դիտէին անոնց ժամանումը։ Թուրք քաղաքային, զինուորական, օդանաւային իշխանութիւնները պաշտօնական ընդունելութիւն ըրին օդանաւորդներուն, որմէ ետք հացկերոյթ մը տուաւ իտալական դեսպան Օրսինի Պարոնէ։

Ջրօղանաւերը, որոնց մէջ տեղ գրաւած են նաեւ բազմաթիւ իտալացի լրագրողներ եւ Հռոմի օտար դեսպանատանց օդանաւային կցորդները, վաղը ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Սեւ ծովու նաւահանգիստները՝ Վառնա (Պուլկարիա), Կոստանցա (Ռումանիա) եւ Օտեսա (Ռուսիա)։

Պարտքերու համաձայնագիրը կնքուեցաւ

Փորձագէտներու ժողովը ուրբաթ օր ժամը 11.30էն մինչեւ 17.50 անընդհատ ժողով գումարեց, վերջնապէս խմբագրելու համար Գերմանիոյ պարտքին մասին համաձայնագիրը, որ ժամը 18ին ստորագրուեցաւ։ Նախագահ Օուէն Եընկ կարճ ճառ մը խօսեցաւ, ու հաստատելէ յետոյ թէ ո՛ եւ է խօսք ուզող չկայ, փորձագէտներու ժողովը փակեց։ Համաձայնագրին բնագիրը պիտի հրատարակուի այս առաւօտ։

Գերմանիոյ վճարումները բաժնուած են 59 տարուան վրայ, 1 սեպտեմբեր 1929էն 31 մարտ 1988։ Առաջին 37 տարիներուն (1929-1966), Գերմանիա պիտի վճարէ տարեկան 1.988.800.000 մարք ոսկեդրամ։ Ասկէ Ֆրանսայի բաժինը պիտի ըլլայ ամէն տարի 1,046.5 միլիոն մարք, մինչ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ունեցած պարտքին ի հաշիւ, Ֆրանսա ամէն տարի պիտի վճարէ 626.500.000 մարք, որով տարեկան 420 միլիոն մարքի գումար մը պիտի մնայ ձեռքը։

Համաձայնագիրը կը ճշդէ վճարման մանրամասնութիւնները, Գերմանիոյ հասոյթի աղբիւրները եւլն.։

Ցկեանս տաժանակիր աշխատանք Պարաթօի

Լիմոժի դատարանը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց մեծահարուստ Շառլ Պարաթօն, որ ամբաստանուած էր իբրեւ սպանիչ ինքնաշարժի վարիչ Ֆօրի եւ պատանի Պէրթրան Փէյնէի։

Երդուեալ դատաւորները հաստատական պատասխան տուած էին դատարանի 11 հարցումներուն ալ, սակայն իրենց պատասխանագրին տակ արձանագրուած «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց»ը սխալ մեկնուելով, Պարաթօ փոխանակ մահուան դատապարտուելու, ինչպէս կը սպասուէր, ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ։ Ասկէ զատ 250.000 ֆրանք հատուցում կը ստանան Ֆօրի այրին եւ երկու որբերը։

Այս ոճիրը մեծ զայրոյթ առաջ բերաւ դատարանին եւ ամբողջ քաղաքին մէջ։ Երկու հարիւր հեծեալ ոստիկաններ մեծ դժուարութեամբ դատարանէն բանտ փոխադրեցին Պարաթօն։ Ժողովուրդը ժամերով բուռն ցոյցեր կատարեց։ Բանուորները գործարանները ձգելով մասնակցեցան ցոյցերուն։

Իրիկուան դէմ ցուցարարները երկաթեայ ձողերով զինուած յարձակում գործեցին բանտի գլխաւոր դրան վրայ։ Ոստիկանապետը խոշտանգուեցաւ ամբոխին կողմէ եւ աչքէն վիրաւորուեցաւ։ Քլէրմոնի ոստիկանապետը եւ ուրիշ ոստիկաններ ալ վիրաւորուելով հիւանդանոց տարուեցան։ Մեծ թիւով հետեւակ եւ հեծեալ զինուորներ օգնութեան հասան՝ սուիններ անցուցած հրացանի փողին։

Ամբոխին զայրոյթը այնքան մեծ էր, որ զինուորական բոլոր խստութիւնները անզօր կը մնային։ Մինչեւ առտուան ժամը 2ը շարունակուեցան ցոյցերն ու ընդհարումները։ Հիւանդանոց փոխադրուեցան 25 հանրապետական պահակներ, ծանր վիճակի մէջ ու վեց քաղաքացիներ, թեթեւ վէրքեր ստացան 20—30 ոստիկաններ եւ բազմաթիւ ցուցարարներ։ Վիրաւորներու ընդհանուր թիւը 100ի մօտ է։ Կին մը շատ ծանր կերպով վիրաւորուած է։ Բանտը հսկողութեան տակ կը պահուի դեռ։ Ձերբակալուեցան 40 ցուցարարներ։

Բուլղ խան տարուան դատապարտուած

Պելկրատի դատավարութիւնը վերջացաւ։ Խրուաթ երեք երեսփոխաններու սպանիչ Գարատաղցի Փունիսար Բաչիչ 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։ Միւս երկու ամբաստանեալները՝ Թոմաս Փոփովիչ եւ Տրակութին Եովանովիչ ազատ արձակուեցան։

Գլխաւոր պաշտպան փաստաբանը՝ Պորա Փոփովիչ ըսաւ «Այս դատավարութեան վերջացած օրը պատմական թուական մը պիտի կազմէ Եուկոսլաւիոյ համար։ Սպանութիւնները կանխամտածուած չէին։ Անոնց վրայ պէտք է նայիլ այն լոյսով ինչպէս Բրուտոսի՝ երբ զգետնեց կեսարը։ Բրուտոս կը սիրէր կեսարը, բայց աւելի կը սիրէր իր հայրենիքը»։

Այս վճիռը մեծ յուզում առաջ բերաւ Զագրէպի եւ ամբողջ Խրուաթիոյ մէջ, ուր կիրքերը փոխանակ հանդարտելու աւելի եւս արծարծուած են։

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ԿԱԶՄԵՑ ԻՐ ԴԱՀԼԻՃԸ
ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչ Րամսէյ Մաքտոնըլտ վերջնապէս կազմեց իր դահլիճը։ Նոր նախարարները երէկ Ուինտսոր երթալով ընդունուեցան թագաւորին կողմէ։ Ահա՛ դահլիճին կազմը.—

Վարչապետ՝ Րամսէյ Մաքտոնըլտ, ելմտական նախարար՝ Ֆիլիփ Սնոտըն, արտաքին՝ Արթըր Հէնտըրսըն, գաղութային նախարար՝ Սիտնի Ուէպ, ներքին՝ Ճ. Ռ. Քլայնս, Հնդկաստանի՝ Ուէճվուտ Պէն, օդանաւային՝ Լորտ Թոմսըն, պատերազմական Թոմ Շօ, առողջապահական՝ Արթըր Կրինվուտ, աշխատանքի՝ Օր. Մարգարիտ Պոնտֆիլտ, երկրագործական՝ Նոէլ Պըքըստըն, կրթական՝ Սըր Ս. Թրէվելիըն, առեւտրական՝ Ուիլեըմ Կրէհամ, ծովային՝ Ալէքսանդր, Խորհուրդի լորտ նախագահ՝ Լորտ Փարմուր, լորտ Շանսըլիէ՝ Լորտ Ճըսթիս Սանքի, Սկովտիոյ՝ Ու. Ատամսըն, հանրօգուտ շինութեանց՝ Լէնսպէրի։

Նշանակուեցան նաեւ ուրիշ քանի մը նախարարներ, որոնք սակայն չեն մասնակցիր նախարարական խորհուրդին։ Դահլիճը կը բաղկանայ ընդամէ՛ջ 19 նախարարներէ։

Անգլիոյ խորհրդարանային պատմութեան մէջ առաջին անգամն է որ կին մը նախարար կ'ըլլայ (Օր. Պոնտֆիլտ)։ 1924ի աշխատաւորական դահլիճին անդամներն էին 20 հոգի, որոնցմէ նոր դահլիճին կը մասնակցին հետեւեալները.— Մաքտոնըլտ, Սնոտըն, Հէնտըրսըն, Թոմաս, Ուէպ, Լորտ Փարմուր, Քլայնս, Շօ, Լորտ Թոմսըն, Պըքստըն, Թրէվելիըն եւ Ատամսըն։ Մաքտոնըլտ իր դահլիճը կազմեց աշխատաւորականներու աջ թեւէն։

Արեւելեան Նահանգներուն մէջ

Արեւելեան Նահանգներու գիւղացիներուն հող տրուելու մասին ներկայացուած օրինագիծը ընդունուած է Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ։

Արեւելեան Նահանգներուն այն տեղերը ուր դեռ Թիւրք Օճաղներ չեն բացուած, այս տարի պիտի բացուին։ Այս առթիւ Օճախի քննիչները արտակարգ քննութիւն պիտի կատարեն Միշեալ շրջաններուն մէջ։

Թուրք թերթերուն տագնապը

Կիրասոնի երեսփոխան Հագգը Թարիք պէյ գրութիւն մը մը ներկայացուցած էր Ազգ. Ժողովին, որով կ'առաջարկէր մամուլին դրամական օժանդակութիւն ընել, նոր տառերու ընդունելութեան առթիւ։ Երեսփոխանը կ'առաջարկէր հինգ տարուան համար «րոթաթիֆ» մեքենայով տպուողներուն տարեկան 5000 եւ պարզ մեքենայով տպուողներուն՝ 1500ական ոսկի պարգեւ տալ։ Առաջարկը, ելմտացոյցի յանձնաժողովին կողմէ քննուելով Ազգ. Ժողովին ղրկուած է։ Այս վերջինը առաջին յօդուածը մերժած ըլլալով, օրինագիծը կրկին յանձնաժողովին վերադարձուած է։

Ձեխ լրտեսը եւ խորհրդաւոր կինը

Գրեցինք թէ Ձեխոսլովաքիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ չեխ սպայ Ֆալութը, որ լրտեսութիւն կ'ընէր Գերմանիոյ հաշուոյն։ Հարցաքննութեան հետեւանքով ձերբակալուեցան ուրիշ երեք սպաներ, որոնց երկուքը սպայակոյտի բարձրաստիճան զինուորականներէն։

Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, այս լրտեսական գործին բուն հոգին է գեղեցիկ կին մը՝ Շարլոթ ֆոն Վոլֆէն, որ իր ազդեցութեան տակ առած էր Ֆալութը, որուն հոմանուհին դարձած էր։ Իր առասպելական գեղեցկութեան հաւասար յանդգնութիւն ունի եւ վերջին ծայր մտացի է։ Միջազգային լրտեսութեան հետ կապ ունեցող շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ Շարլոթ գերմանական լրտեսներու մէջ ամէնէն առաջինն է ու ճարպիկը։ Ոմանք նոյնիսկ զայն կը նմանցնեն Անվէրսի Խարտեաշ կնոջ, որ պատերազմի ընթացքին գերման մեծ սպայակոյտի լրտեսական կազմակերպութեան բացարձակ վարիչն էր եւ որ իր հերոսութեամբ, անգթութեամբ, ճկունութեամբ եւ անզիմադրելի հրապոյրով մեծ դեր խաղացած էր։

Շարլոթ ֆոն Վոլֆէն ծանօթ է աշխարհի բոլոր գաղտնի ոստիկանութեանց եւ որ իրեն մօտենալու դժբախտութիւնն ունեցող մահկանացուներուն վրայ գրեթէ գերմարդկային ազդեցութիւն կը գործէ։

ՀՍԿԱՅ ԱԴԱՄԱՆԴ ՄԸ

Պրազիլիոյ Մինաս-Ճերաէս նահանգին մէջ վերջերս գտնուեցաւ խոշոր վարդագոյն ադամանդ մը, որ 111 քրատ կը կշռէ, ու երբ տաշուի, պիտի արժէ մօտ 100.000 անգլիական ոսկի։

Գտնողը զայն ծախած է 2000 ոսկիի, գնողը ծախած 8000 ոսկիի, ու վերջապէս, Անվերսէն ադամանդի ընկերութիւն մը այդ թանկագին քարին կէսը միայն ունենալու համար առաջարկած է 8.800 ոսկի, բայց մերժուած է։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

II

Մեր հին ու նոր պատմութիւնը, հազարակ տարիներու անջրպետին, կապուած են անխզելի կապերով եւ կը կազմեն մէկ ներդաշնակ ամբողջութիւն։

Անդունդ մը կայ երկուքի միջեւ, անտարակոյս։ Բարբարոսներու յաջորդական հեղեղները ստեղծեցին այդ անդունդը։ Բռնակալութեան սարսափները մահացու հարուած տուին հայ փառաւոր մշակոյթին որ Հինգերորդ դարում արդէն տուեր էր փայլուն ապացոյցներ իր ույժի, գեղեցկութեան ու կենսունակութեան։

Եւ խաւարը տիրապետեց Մասիսի շուրջը երկար դարեր — դաժաններու սանձարձակ խրախճաններու եւ կոծերու հոգեվարքի հունդիւններու մէջ։

Եւ երկար դարեր հայկական քաղաքակրթութեան գիակին շուրջ պար բռնեցին աշխարհի մեծագոյն չարագործները։

Հայոց հանճարը չմեռաւ, սակայն, այդ անօրինակ հարուածներուն տակ. հայ մշակոյթի վարար գետը չցամքեցաւ այդ դարհուրելի, մարդկային տարեգրութեանց մէջ գուցէ չտեսնուած աղէտներու ընթացքին։

Հայկական քաղաքակրթութեան «գիակը» սուտ մեռել մըն էր։

Գետի հոսանքը, երբեմն ընդարձակ դաշտավայրերէ ու հորիզոններէ անցնելէ վերջ, մէկէն ի մէկ կանգ կ'առնէ, հանդիպելով ամեհի քարաժայռերու, կը կծկուի ու կը գալարուի, կը մտնէ ժայռերուն տակ, դարեր շարունակ անգութ, յամառ աշխատանքով կը փորէ ստորերկրեայ խոռոչներ, կ'անցնի ահագին տարածութիւն ոլոր-մոլոր, հանդարտ ու հաստատուն յառաջխաղացութեամբ, միշտ գետնի տակ, խաւարի մէջ, մինչեւ որ, ժայռերը չքանալով, խոչ ու խութերը վերանալով, հոսանքը վերստին լոյս աշխարհ կուգայ, կը թաւալի նոր, աւելի հիւրընկալ միջավայրում, արագ, անկաշկանդ ալիքներով, մինչեւ դարձեալ կը հանդիպի նոր խութերու, արգելքներու — եւ կը վերսկսի նոյն դժնդակ գործողութիւնը գետնափոր անցքերուն մէջ, ուսկից նոյնէն դուրս կը ժայթքի վաղ թէ ուշ, ապա նորէն կ'անհետանայ...

Այդպէս եղած է հայ քաղաքակրթութեան անօրինակ ճակատագիրը երկու տասնեակ դարերու ընթացքին։

Ցազկերտներ եւ Ալփասլաններ, Լէնկ Թիմուր, Շահաբաս, Համիդ, Թալաաթ, Լէնին(*) — խորհրդանիշ — էտապներ են մեր դժբախտ ժողովուրդի այդ դարաւոր գողգոթային։

Հինգերորդ դարէն մինչեւ քսաներորդը, Եղիշէէն մինչեւ Րաֆֆի, Վարդանէն, Ղեւոնդ Երէցէն մինչեւ Սերոբ ու Եփրեմ — նոյն գետն է, որ կը խօսի ժամանակաւոր ընդմիջումներով, նոյն դրօշն է եւ նոյն հաւաքական հոգեբանութիւնը, որ կը թաւալի սերունդէ սերունդ, ցեղային ժառանգականութեան երկաթէ օրէնքներով, նոյն համարեա գերակատարներն են ազգային մեծ ողբերգութեան, իրենց խոշոր առաքինութիւններով եւ նոյնքան խոշոր թերութիւններով, որոնք հարազատ ժողովուրդի թերութիւններ են։ Եւ ամէն տեղ, ամէն ժամանակ, թէ Վարդանանց դարաշրջանում, թէ Դաւիթ Բէկի ու Սերոբի օրերուն՝ ճշմարիտ, տիտանակերպ հերոսներուն հետ հանդէս կուգան, անբաժան ստուերներու պէս եւ վհատեցուցիչ առատութեամբ — վասակատիպ ցեղրոմները.. :

Մէկ է, նման է, անբաժանելի է Հայոց պատմութեան երկարաձիգ պրոցէսը, իր փառքի ու անկումի էջերով, իր իմացական, շինարար արժէքներով եւ քայքայական աւերիչ արտայայտութիւններով։

Եւ, սակայն, աւա՜ղ խորունկ տարաձայնութիւն մը պատմական շրջաններու գնահատութեան մէջ։

Այն կուսակցութիւնը, որ Աստուծոյ ողորմութեամբ եւ կամօքն Ռուսաստանի, կը նախագահէ այսօր բնաշխարհի հայութեան ճակատագրին, կը դրժէ պարզապէս հայ պատմութիւնը, որ ծայրէ ծայր տոգորուած է «ազգ», «հայրենիք» գաղափարներով, ծայրէ ծայր «դաշնակցական» է։

Միւս կուսակցութիւնը, որ սխալմամբ «ռամկավար» անունը կը կրէ — ինչպէս որ առաջինն ալ թիւրիմացութեամբ «կոմմունիստ» կը կոչուի, խեղաթիւրելով արեւմտեան բուն կոմմունիստ ռահվիրաներու ազատաշունչ վարդապետութիւնը — այդ միւս կուսակցութիւնն ալ ջերմօրէն կը պաշտէ հինը եւ կատաղաբար երես կը դարձնէ նոր պատմութենէն, որ լեցուն է նոյն «դաշնակցական» արժէքներով — լեցուն է աւելի քան պատմութեան ո եւ է այլ շրջան։

Երկու չափ երկու կշիռ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Ց. Գ.— Նախորդ յօդուածի մէջ («Յառաջ», 1 յունիս) տրպուած է՝ «Մեծ Սեբաստացիի երբեմն հմայիչ *իմաստութիւնը*» պէտք է կարդալ՝ *հաստատութիւնը*։

(*) Թո՛ղ չաղաղակեն մեզի դէմ կոմմունիզմի ջատագով նորընծաները, որոնք այդ մարդու գանքիկ ճիչերն են միայն իւրացուցեր — «զա՛րկ բուրժույներուն», «թալանէ՛ թալանուածը» եւայլն — առանց մազաչափ գաղափար ունենալու այն վարդապետութեան մասին, որու անունով կը գործէր ան։ Ճանչնալով մարդը արեւմտեան «միջազգային»ի հին սերէն, մենք չենք որ կը ժխտենք անոր գաղափարային էութիւնը: Բայց եւ չենք կարող անգիտանալ, որ ան կործանեց մեր երկիրը (ինչպէս եւ իր սեփական հայրենիքը), դաշն կռելով մեր արիւնարբու ոսոխին հետ — Թո՛ղ թէ յանուն Համաշխարհային յեղափոխութեան երազներուն խոշտանգեց մեր անկախութիւնը, նոր յօշոտումներու ենթարկելով հայ ժողովուրդը եւ հայ ազգային մշակոյթը:

ԴԵՐԱՍԱՆ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

Գ. Մաքսուտեան որ իբր դերասան մեծ յարգանք կը վայելէ Ֆրանսա. Թատերական շրջանակներու մէջ, «Վէնիւս» շարժանկարի իր մէկ դերին համար կ'արժանանայ դարձեալ մամուլի գովեստներուն: «Քոմէտիէնս»ի քննադատը կը գրէ այս առթիւ. «Զարմուրելի կերպով պայմանադրական անձնաւորութեան մը դերով, Մաքսուտեան անգամ մը եւս թոյլ տուաւ մեզի հիանալու տաղանդին եւ խղճմտանքին որ կը դնէ իր ամենէն փոքր դերերուն մէջ իսկ»։

Էքսէլսիօռի մէջ ալ Անտրէ Ռէօղ կը գնահատէ հետեւեալ տողերով: — երբ ձեզի ըսեմ թէ Սարգիսի դերը կը կատարէ Գ. Մաքսուտեան, անմիջապէս զայն պիտի նշմարէք իր սեւ մօրուքով եւ արջնաթոյր ակնարկով. զոր գիտէ օգտագործել այնքան ճարտարութեամբ»:

Վէնիւս շարժանկարը, որուն մէջ Գ. Մաքսուտեան կը կատարէ Սարգիսի դերը, քաղուած է Ժան Վինեոյի վէպէն:

ԸՆԿԵՐ ԱԲԳԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու յետոյ, ինչ որ աւելի քան յուզիչ էր եւ շատ սրտառուչ, իր անհուն սէրն էր դէպի մեր մտաւորականութիւնը առհասարակ։ Անսահման խանդաղատանք մը կը տածէր դէպի գրականութեան, յեղափոխական աշխատանքներու. մտքի գործունէութեան նուիրուած մշակները՝ որքան ալ խոնարհ, որքան ալ երկրորդական ըլլային անոնք։ Ի՛նչ բարեհաճութեամբ աչք կը փակէր՝ անոնց թերութիւններուն, խոտելի ու տգեղ արարքներուն վրայ։ Զանոնք կը տեսնէր ազնիւ, անձնուրաց, նուիրուած։ Այս բոլորը կը գրեմ որովհետեւ այս բոլոր յատկութիւնները կան մեր «չարքային», մեր աշխատաւոր ընկերներուն վրայ առհասարակ։ Աբգարը այդ խանդաղատանքը կը տանէր նոյնիսկ չափազանցութեան։ Անոնք որ անցած են Կարսանի հանքերէն, անոնք որ գէթ մէկ անգամ տեսած են զայն՝ այդ հիւրընկալ, այդ ամէն կոչի «պատրա՛ստ» պատասխանող մարդը՝ գիտեն թէ մինչեւ ուր կը տանէր իր յարգանքն ու սէրը դէպի մեր մտաւորական ընկերները։ Իր բարեհամբ ու սփրալիր շարժումներով, իր մանկական տաք ու բարի ժպիտը աչքերուն՝ կ'ուզէր անպայման անցորդը տանիլ տուն ու հիւրասիրել։ Քանի անգամ խաղաղութեամբ ու քիչ մը յանդիմանելով զինքը՝ ըսած եմ որ քիչ մը պէտք է խնայող ըլլայ։ Կ'ըսէի — Դիտե՛ս, Աբգար, այսպէս միշտ աշխատանք չըլլար, սեւ օրեր կուգան, զաւակներու տէր ես, լաւ չէ...

— Չէ՛, Վազգէ՛ն, կ'ըսէր, սխալ ես, ինչպէ՛ս կարելի է ձգել որ ընկերները այդպէս մեկնին... Ու կը ժպտէր՝ իր պայծառ ու քաղցր ժպիտովը։

Օր մը Ֆրանսական Աշխատանքի Համադաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Լէոն-Ժուհօն եկած էր հանքագործներուն խօսելու. տեսայ որ Ֆրանսացի բանուորները «վեց սունոյ» սուրճով մը հիւրասիրեցին զայն ոտքի վրայ, բանուորական սրճարանի մը հաշուեհնդանին առջեւ։ Մտերմութեամբ կը խօսէին հետը ու բանուորի իրենց խոշոր ձեռքերը կը դնէին մարդուն ուսին։ Ժպտուն՝ պատմեցի Աբգարին։ Դրեթէ զայրացաւ, նայեցաւ աչքերուս՝ ապշահար ու տխուր, կարծես ըսել կ'ուզէր թէ — Ի՞նչ, կ'ուզես որ մե՛նք ալ այդքա՛ն տմարդի ըլլանք՝ չէ՛։ Հայերս այդպէս չենք, հիւրընկալ ժողովուրդ ենք, լաւ ժողովուրդ...

* * *

Պարզ, անկեղծ ու բուռն մարդ մըն էր ըսի, այլեւ աշխատասէր։ Գործէ վերադարձին՝ մինչեւ ուշ իրիկուն կ'աշխատէր պարտէզը, ծռած ածուներուն վրայ։ Յետոյ երբ մտնէր տունէն ներս, իր ընտանեկան յարկին տակ՝ ուր այնքան հանգիստ ու խաղաղ հաճոյքով եղած եմ յաճախ, երջանիկ՝ աշխատաւոր մարդու տան այդ նորոգող մթնոլորտին մէջ, կը նստէր սեղանին առջեւ, բանուորի իր կարծր ու խոշոր ձեռքերը՝ իր զաւակներուն գրքերուն եւ տետրակներուն վրայ ու նա՛յն տենդով, նա՛յն երիտասարդական ու անդուլ աշխոյժով՝ կ'ուսուցանէր պզտիկներուն վաղուան դասը։ Մաքուր ու լաւ յարդարուած սենեակ մըն էր։ Պատէն՝ մեզի կը նայէին մեր յեղափոխական ու նահատակ ընկերները, կորսուած մարդու իրենց նայուածքներով։ Կարծեմ՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի խոշոր գլուխ մը կար պատին վրայ, քիչ մը տխուր, այլ յամառ նայուածքով, թեթեւօրէն ծռած մէկ կողմի վրայ ու յետոյ զինանշաններ, նկարներ, յիշատակներ՝ միշտ կապուած սրբազան հայրենի դէպքի, հայրենի մարդոց, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերջապէս...

Ու այդտեղ էր, հայրենի յիշատակներով բեռնաւորուած այդ սենեակին մէջ՝ ուր երբեմն հետս կը վիճէր։ Իր աշխոյժ ու երիտասարդ ձայնովը՝ գիս կը մեղադրէր որ շատ «ձախ» եմ, իմա՛ ընկերվարական, որքան աւելի շատ պիտի սիրէր զիս՝ եթէ աւելի ազգայնականը ըլլայի։ Ցզէտ չէր, ժամերով ու առանձին հաճոյքով կը խօսէր մեր կուսակցութեան անցեալէն։ Կ'ընդունէր դրամատիրական կարգերու անարգ, անարդար բնոյթը։ Երբ մարդ տարիներով ածխահանքը կ'աշխատի, չի կրնար չզգալ աշխատանքի գերութիւնը։ Յետոյ՝ հոս գալէ առաջ իսկ գիտէր այդ բոլորը։ «Կովկասեան նախագիծը» ընդունելէն յետոյ՝ մնացած էր Դաշնակցութեան մէջ. այլ սակայն, չէ՛, այս չէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը... Ու կը խանդավառուէր, աչքերը կը շողային ու կը մոռնար ամէ՛ն բան, հանքը, ածխահորը, առօրեայ հոգերը, ամբողջ ներկան վերջապէս...

Ու այս մարդը մեռաւ՝ եղերական ու անարդար մահով մը։ Կքած իր աշխատանքին տակ, երկրի ընդերքին մէջ։ Կ'ըմբռնէ՞ք, ընկերներ, այդ մահուան ամբողջ զարհուրանքը։ Երկիրը որ կը փլի՝ ողջ մարդու մը վրայ՝ իր ամբողջ ահագործ ծանրութեամբը։ Ու կեանք մը որ կը վերջանայ։ Առաւօտը՝ գացած էր հանք՝ իրիկունը վերադառնալու համար։ Ու վերադարձաւ որպէս մեռել։ Փակեց՝ աչքերը առանց վերջին անգամ շնչելու՝ այնքան սիրականներու, վատշուէր ու անարգ մարդոց շնչած օդը։ Մեռաւ որպէս զոհ՝ դաւադիր ու ահաբագործ աշխատանքի, զոհ՝ կեղտոտ դրամատէրերու անսահման ու անօրակելի անփութութեան, անարգ ու թշուառական մարդոց շահուն համար...

Վերջին անգամ, ձմրան էր, երբ տեսայ զինքը։ Ընկերներ ըսին որ պարտաւոր էի հանք երթալ անգամ մը։ Քանի՝ գիս տարաւ տուն, գիշերը պահեց։ Մինչեւ ուշ գիշեր վառարանին շուրջ նստած, ուրիշ ընկերներու հետ խօսեցանք։ Փոքրիկ ցաւեր ունէր, կուսակցական գործը իր ուզածին պէս չէր ընթանար — Չէ՛, հիմա, մարդիկ ուրիշ կերպ Դաշնակցական էին, ուրիշ...։ Ու երբեք բառ մը չկար իր մասին, իր հոգերուն, իր առօրեայ դժուարութիւններուն. .

Աշխատասէր մարդ մըն էր։ Աբգա՛ր, անձնուրաց ու լաւ կուսակցական, ազնիւ ու հաւատարիմ բարեկամ եւ քաջ հայ։ Դիտե՛ս, որքան քիչ են քեզի պէս մարդիկը հոս։ Քեզի համար չէ որ կը ցաւիմ — կեանքը մեծ բան մը չէ, — հապա մնացողներուն, պզտիկներուն՝ որ անհայր մնացին ու մեր կուսակցութեան՝ որ լաւ զինուոր մը կորսնցուց։

Հանգի՛ստ յոգնած ոսկորներուդ, ջախջախուած մարմնիդ, ընկե՛ր։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹ ՄԸ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ի ՄԱՍԻՆ

Պոլսական «Աքշամ» թերթը իր շարժանկարի բաժնին մէջ կը գրէ — փարիզ գտնուող հարուստներէն Համբարձումեան անունով մէկու մը նախաձեռնութեամբ, «Արմէնա ֆիլմ» անունով ընկերութիւն մը կազմուած է։ Այս ընկերութիւնը հայկական պրոպագանդի համար ֆիլմեր պիտի արտադրէ։

«Արմէնա-ֆիլմ»ին գլուխը կը գտնուի հայ անուանի գերասան Շահխաթունի, որ վերջերս «Անդրանիկ» անունով եւ քոմիթաճի Անդրանիկի կեանքը ցոյց տուող պրոպագանդի շարժանկար մը դարձուցած է։ Փարիզ գտնուող 30,000ի չափ Հայերը շատ հաւնած են այս ֆիլմին։ Ասոնց մէջէն ի վիճակի եղողները պիտի օգնեն այս ընկերութեան։

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳԻ

Անցեալ կիրակի ներկայացուցի Ֆէրդուսիի կեանքին գըլխաւոր գիծերը, երկու կտորներ ալ թարգմանելով Իրան. Թուրանի կռիւներէն (Շահնամէ)։

Բախտ ունեցած եմ Ֆէրդուսիի հիացողներու հետ Մէշէդիէն Թուս երթալ, այցելելու իր գերեզմանը։ Անփառունակ դամբարանին տակ կը հանգչին ոսկորները այս երկրի պարծանքին, նոյնքան անշուք գերեզման ինչպիսին է աշխարհահռչակ Օմար Խայեամի գերեզմանը Նիշապուրի մօտ, ծանօթ իմուլմզատէին կից։ Ականատեսը կը զարմանայ պարսիկ ժողովուրդի անտարբերութեան վրայ, թէ ինչպէս դարեր շարունակ կը մնայ մեծ Ֆէրդուսին առանց յուշարձանի. թէեւ այդ յուշարձանը քանդակուած է ամէն մէկուն սրտին մէջ. պարսիկ ժողովուրդը սերունդէ սերունդ կը պահպանէ իր մեծ զաւկին «բէյթ»երը, որով գործնականօրէն կը գնահատէ բանաստեղծին մեծութիւնը։ Այդ բաւական չէր եւ ահա տարիներ առաջ «Անջումանը Ասարը Միլլի» միութիւնը դասախօսութիւններ կազմակերպեց, զանազան ձեռնարկներ ըրաւ յուշարձան կանգնելու. ցեսած եմ գեղեցիկ «մոտէլ»ը տաղանդաւոր նկարիչ Արժանգիի, բայց եթէ չեմ սխալիր, տակաւին ծրագրուած ձեւով գործը գլուխ չէ եկած, այնպէս ինչպէս Հնդկաստանի պրագաշտ Պարսիկներու արձանը, նուիրուած Թեհրանին երկու-երեք տարի առաջ։

Բացատրել կարենալու համար Ֆէրդուսիի մեծութիւնը, նախ պէտք է խորապէս ուսումնասիրել զայն եւ հատորներ յատկացնել այդ աշխատանքին։ Ահա թէ ինչո՞ւ ոչ միայն հայերէն, այլ պարսկերէն անգամ այնպիսի գործ մը հրապարակ հանուած չէ։

Յայտնի գրական ու պետական գործիչ Թաղիզադէն 3—4 տարի առաջ իր մէկ ճառին մէջ այսպէս կը խօսէր Ֆէրդուսիի մասին

«... քանի դեռ աշխարհի մէջ կայ պարսիկ լեզուն — իրանցիութիւնը, ան. յս շէնքին մեծ հիմնադիրներէն եւ անոր հիմնաւոր սիւնը պիտի համարուի։ Ֆէրդուսին իրանի համար այն տեղը ունի, ինչ որ յոյն բանաստեղծ Հոմերոսը հին Յունաստանի համար, Որատիոս Հռոմի համար, Շէյքսփիրը Անգլիոյ համար, Կէօթէն Գերմանիոյ համար, Վիքթոր Հիւկօն ու իր նմանները Ֆրանսայի համար, Պուշկինը Ռուսիոյ համար եւ Ամրօլգէյսն ու Մոթանաբին արաբ ժողովուրդին համար։ Ան մեր ազգութեան հիմքին համար յաւերժական դղեակ մը բարձրացուց, որ իր խօսքերով հովէն ու անձրեւէն աւեր չգտնէ եւ կեանքեր անցնին անոր վրայով ուչքանդուի. ինչպէս որ ինք ալ կ'ըսէ.

«Շէն հիմքերը կը քանդուին
«անձրեւից ու արեւի ջերմից,
«բարձր դղեակ հիմնեցի բանաս-
«տեղծութիւնից, որ քամուց ու
«անձրեւից աւեր չգտնէ. այս
«գրքի վրայից կեանքեր կ'անց-
«նին, կը կարդան բոլոր նրանք,
«ովքեր իմաստուն են»։

Զուր չէ, երբ շատ պարսիկ ականաւոր դէմքեր, ինչպէս անցեալին մէջ, նոյնպէս այսօր անհրաժեշտ կը գտնեն «Շահնամէ»ն Թուրանի նման դասաւանդել բոլոր դպրոցներուն մէջ, պարսիկ մատաղ սերունդը հայրենասիրական ոգիով դաստիարակելու համար։

Երկու կարծիք չկայ այլեւս —

«Շահնամէ»ն ճշգրիտ պատ
թիւն չէ, այլ ազգային ա
ներու վրայ հիմնուած գի
նական անզուգական երկ մը
առասպելները սակայն պատ
թենէն ժողովուրդին սերունդէ
րունդ հասած իրական բնո
նշխարներ են, որոնց վրայ
նաստեղծներու արքան հիմն
իր շէնքը։ «Այս խել առասպել
կրկնուած են հայ եւ վրաց
մութիւններուն եւ բանաստեղ
թիւններու մէջ» (*) կը գրէ
րոպացի արեւելագէտ մը եւ
«մէկը հայ պատմագիրներէ
գաթանգեղոս անունով նոյ
Սասանեան թագաւորներու
տօնական տոմարներու գրութի
ները օգտագործելով եւ այլ
կան տարբերութիւններ «Շահ
նամէ»ի եւ պատմական ճշմար
տութիւններու միջեւ, որոնք
քան չնչին են, որ երբեք չեն
մացներ Ֆէրդուսիի գործը
*պէս հետեւեալ օրինակը (** —*
«Շահնամէ»ի մէջ գրուած է
դեւերը Քէյքավուսի համար
ղաք մը կը հիմնեն, որ վեց պա
դեր ունէր, առաջինը դեղին
ձէ, երկրորդը կարմիր ապակէ
վերջապէս հինգերորդը արծաթ
ու վեցերորդը ոսկիէ շինուած
րոդոտոս իր գիրքին մէջ Եկբա
քաղաքը (Համատան, զոր ին
ալ չէ տեսած, նկարագրելով կը գ
— Այս քաղաքը եօթը գո
գգոյն պարսպան բերդեր ունէր
գերորդ բերդը արծաթէ եւ ե
թներորդ բերդը ոսկիէ շինած էին

«Շահնամէ»ի ամէնէն մե
հերոսը Ռոսթէմն է, որ ըստ
ուսումնասիրողներու, պարսկական
գային անուն չէ, քանի որ թէ
թէ իրհօր՝ Զալի անունը Ավեստ
մէջ երբեք չէ յիշուած։ Պահլ
ւերէն եւ հին Փարսերէն լեզունե
րուն մէջ սակայն Ռոսթէմ
անունը կայ, որ կը նշանակէ «ու
ժեղ, ահարկու մարդ» եւ
ճիշդը անական մըն էր. որ
մանակին կը տրուէր Ֆրիգիա
արտակարգ ույժ ունեցողներուն
Ռոսթէմ եւ Զալ տեղական
նուններ են, ըստ արեւելագէտ
րու, ծագում առած Սիստանի
եւ յետոյ ազգային
ներու շարքն անցած։

Ու մէկ կասկած Իրան-Թուր
կռիւներու պատմական ճշմա
տութեան մասին։ Ըստ
Ֆէրդուսիի նկարագրած այդ կռի
ները արձագանգներն են
ընդհարումներուն որ տեղի են ունե
*ցած Պահրամ Գուրի (*** եւ Թուրք*
խաքանի միջեւ. Թուրքեստանի
ընդհարումներ որոնց պատմական
վաւերականութիւնը հաստատուած
է։ Ուրիշներու կարծիքով, այ
պատմական կռիւներուն ապագայ
սերունդները առասպելական գոյ
տալով, հասցուցեր են Ֆէրդուսի
գրչին, որ նկատի չէ առած ժա
մանակագրական ճշգապահութիւ
նը, եթէ կարելի է այսպէս
ուանել պատմականօրէն նմա
այս եւ նման վրիպումները։

Այս առթիւ կ'արժէ
փրոֆէսէօր Հէրթսֆէլդի կարծի
քը.— «Ճիշդ նիւթը, որ Ֆէրդու
սին քիան թագաւորներու
պատմութեան մէջ կը հիմնէ
Իրանի եւ Թուրանի մէջ եղած
կռիւներն են։ ընդհանրապէս քիան
հարստութեան եւ Աքեմէնեան
հարստութեան ուսումնասիր

(*) Փրոֆէսէօր Հէրթսֆէլդ «Շահնամէ եւ պատմութիւն» էջ 55։ Վ. Ի.

(** Նոյնը էջ 17։ Վ. Ի.

(***) Նոյնը էջ 39։ Վ. Ի.

(****) Տես Լեւոն Մեսրոպ մար Խայեամի քառեակները» Վ. Ի.

...թիւնները կը համապատասխանեն ...կարու, բայց եւ արտակարգ... ...նք այդ գաւառաշրջանի խսկական ...ամութեան մէջ, կը հանինք ...ն անակնկալ արդիւնքին, որ ամ...այն այդ շրջանին ոչ միայն ...անը, որ ռուսական Թուրքիա...անի տարածութիւններ կը նշանակէ, ... եւ Ֆերղանայի հեռաւոր նա...անգները իրանի անբաժան մա...րն էին եւ ոչ միայն քաղա...ւելի չէ ունեցած, այլ եւ Իրանի ...ն Թուրանի մէջ հակառակու...թեան պէտք չկար. ընդհակառակն ...այս հակառակութիւնը Աշքաննե...րուն եւ նոյն իսկ Սասաններու պատ...մութեան մէջ կը տիրապետէր (էջ ...)։ Վերջապէս, ինչպէս պարսիկ ...ինչպէս հայ ու օտար պատմա...գիրներու վկայութեամբ «Թուր...քերը, Սելճուկները, Մոնկոլները ... Թաթարները իրենց հերթին ...կոտորելով Իրանին՝ յարձակում... ...ներ եւ արշաւանքներ սկսան։»

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓԻԷՐ ԴԸՆՈԻԱ ԿԸ ՑԻՇԷ...

Ֆրանսացի վիպագիր Փիէր Դը...նուա որ Հայերուն ծանօթ է իր ...բարեկամութեամբ, Quotidienի ...էջի, երբ Թերթօն լոյս կ'ընծայէ ...մը «Մոռցուածը», ուր նորէն ...մինչ Հայերը։

Ահա թէ ինչպէս կը հեգնին ...հայ գաւը...

— Հրամանատար, ըսաւ, ա...ռաջին տեղակալը որ հրամանը ...ուած էր, ուրեմն հոս չե՞նք մնար։ ...Հապա՞ այս խեղճերը որ պիտի ...պաշտպանէինք։ Հապա՞ մարդասպանները որ պիտի պատժէինք։

— Կը կրկնեմ թէ սխալ մը ...կայ, պոռաց հրամանատարը կա...տղի՝ քննութիւնս նոր վերջա...ցուցի։ Սպաննուածները Թուրքեր ...են, իսկ ոչ սպաննիչները՝ Հայեր ...էին, ընդհակառակ Թուրք սպանիչնե...րը, միայն հայ սպաննելներու ...համար համար հրաման տրուած ...է մեզի։ Ցեղ մը կայ անշուշտ ուր ...Հայեր սպաննուած ենմեզի կ'իյ...նայ զանոնք փնտռել։ Չի հեծէք, ...պէտք եւ աւելի՛ շուտ։

Թուրք մանուկներն ու ծերերը տեսնելով որ կը մեկնինք, սարսափի աղաղակներ արձակեցին։

* * *

Երկու ամիս շարունակ, լայնքին ու երկայնքին Թափառեցանք այս անիծեալ երկրին մէջ։ Միշտ նոյն պատմութիւնն էր։ Կը մտնէինք գիւղ մը որուն բնակիչները ջարդուած էին։ Ըանուած տեղեկութիւններուն նայելով, զոհերը միշտ Հայեր էին, իսկ ցեղերը՝ Թուրքեր։ Շփոթել հասկցուելիք բան չէր։

— Հրամանատար, ըսին քանիցս, հարիւրապետները, վստա՞հ էք որ հրահանգները...

— Կարծեմ, կարդալ գիտեմ, պատասխանեց միւսը ներքնատ։

Այս չարգիլեց սակայն որ նոյն իրիկունը, օրուան տեղեկագիրը առնելու գացած պահուն, տեսայ որ իրեն եկած հրամանագրերը աչքէ կ'անցընէր։ Ես իսկ, խոհեմութեան համար, տուուգեցի։ Կասկած չկար. հարցը Թուրք մարդասպաններու եւ հայ զոհերու վրայ էր։ Ուրեմն։ Իրօք, անթափանցելի գաղտնիք։

«Կառավարութիւնը կ'ըսէր ես ինծի, մեզ հոս կը ղրկէ։ Կառավարութիւնը իր պատճառներն ունենալու է ի վերջոյ, պիտի հասկնանք զանոնք։ փնտռենք»։

Կը փնտռէինք, բայց, միշտ նոյն բանն էր։ Հիմա, չէինք կրնար մտնել գիւղ մը որ լեցուած չըլլար ջարդուած Թուրքերով։ Հայ ազաները մեզ դիմաւորելու կուգային եւ մեզ կ'ողջունէին գեղեցիկ ճառերով, որովհետեւ շատ պերճախօս են։ «Ով գեղեցիկ Ֆրանսայի ազնիւ զինուորները կ'ըսէին, մնացէք, միշտ մնացէք տկարին եւ հարստահարուածին պաշտպանները...։ Եւ ասոր վրայ կը փորձէին մեզի ծախել քանի մը յիշատակի առարկաներ, անմրցելի գիներով»։

Իրօք, զոհին վերագրելու համար գահիճի դեր, կարելի չէ աւելի շնական հեգնանքով գրել։ Հիմա, գիտենք որ Հայերը ջարդուեցան Թուրքերէն, այլ Թուրքերն են որ ինկան Հայերու վայրագ հարուածներուն տակ...

ՎԷՃԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Անցեալ կիրակիի Թիւին մէջ, հատուած մը տուեր էինք Գ. Մխիթարեանի քննադատական յօդուածներէն, ուղղուած «Յուսաբեր»ի խմբագրական շարքին «Նորագոյն հայ գրականութեան առիթով»։

Գրականութիւններու պատմութիւնը եւ ամենօրեայ կեանքը խոշոր, արտառոց սայթաքումներ կ'արձանագրեն բազմութիւններու կողմէ։ Չգիտեմ թէ ի՞նչ կը դառնային արուեստները եւ գրականութիւնը մասնաւորաբար, եթէ որոշ ծաշակ, սկզբունքներ եւ գեղեցկութեան, վայելքի, յուզումի ու ազգային կամ մարդկայնական կարգ մը յղացումներ չպարտադրուէին բազմութիւններուն, ո՛ր եւ է կերպով, ինչպէս ընկերային եւ քաղաքական կարգեր պարտադրուած են։

«Քանակը» ոչ միայն վստահելի չէ, այլեւ վտանգաւոր։ Եթէ քանակը չափ առնէինք գրականութեան մէջ, սարսափելի երեւոյթներու առջեւ պիտի գտնէինք մենք մեզ, եւ այն ատեն՝ գրականութիւնը տարբեր կերպարանք պիտի ներկայացնէր այսօր։

Օտար կեանքին մէջ՝ ամէնէն փնտռուած հեղինակները թէթեւ գրականութիւն ընողներն են։

Անցնինք սակայն ուրիշ էական հարցի մը։

Ի՞նչպէս եւ ի՞նչով կ'ապրին գրական գործերը։ Ո՞ւր է անոնց կենսունակութեան աղբիւրը։

Արուեստի գործը կը ներկայանայ մեզ այս կրկնակ երեսներով.— անհատական եւ ազգային։

Գործ մը որ զուրկ է անհատական տարրերէ, անզօր է ազդելու ուրիշ անհատներու վրայ. շատ շատ՝ կրնայ տարաշխարհիկ հետաքրքրութիւն մը ընծայել։

Բայց խնդիր է, թէ ե՛րբ է որ գործ մը համամարդկային կրնայ ըլլալ։

Մեծագոյն արուեստագէտները անոնք են, որոնք անկեղծութիւն կը դնեն իրենց գործին մէջ, հարազատութիւն, ցանաչում, իրական շունչ կեանքէն։ Արդ, այս բոլորը կարելի են այն ատեն, երբ իւրաքանչիւր արուեստագէտ կուտայ իրեն ամէնէն աւելի հարազատ անհատը, իրեն ծանօթ, իրեն հոգիին խառնուած անձը, այսինքն՝ իր ազգէն։ Հայ գրողը, օրինակ, յաջողելու համար, հայ անհատը պէտք է տայ, որովհետեւ աւելի հարազատ է ան իրեն, որովհետեւ ինք աւելի իրազեկ է հայ մարդու հին ու նոր հոգեբանութեան, խառնուածքին, քան ֆրանսացիին, անգլիացիին կամ ռուսին։

Գեղարուեստական բոլոր մեծ գործերը այսպէս են ծնած, բոլոր ճշմարիտ արուեստագէտներուն մօտ կը բաբախէ իր սիրտը, մարդկային սիրտը, եւ կ'երգէ ցեղային ձայնը։ Անոնք մեզ կը ներկայանան ոչ միայն մարդկային տարրերով, այլեւ ցեղային ինքնատպութեամբ։ Դոստոյեվսկիի հերոսները (Ռասքոլնիքով, Քարամազովներ եւն.) անհատական, մինչեւ իսկ զարտուղի տիպեր են, բայց միեւնոյն ատեն գերազանցօրէն ռուս են, եւ այս երկու տարրերու համադրութեամբը՝ համամարդկային։

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ "ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ„Ը

Երիտասարդ երաժշտի մը առաջին հրատարակութիւնն է «Նոր երգեր»ը։ Այնքան քիչ են մեր մէջ երաժիշտ հեղինակները ու այնքան մեծ է մեր անտարբերութիւնը անոնց հանդէպ որ՝ երաժշտասէրները պէտք է քաջալերեն նոր մը երբ ան կուտայ իր առաջին գործը, մանաւանդ երբ այդ գործը արդէն խոստումնալից սկիզբ մըն է։

Հեղինակը յառաջաբանով մը կը բացատրէ իր նպատակը, որ ինքնին մեծ ծրագրի մը իրականացման կը ձգտի. մեզ տալ քնարական երգեր որոնք զատորոշուին գեղջուկ կամ ժողովրդական-հայրենասիրական երգերէն, միշտ պահելով հայկական գոյն մը։

Առաջին անգամը չէ անշուշտ որ հայ երաժիշտ մը կը ձգտի այս նպատակին, բայց այս ուղղութեամբ ինչքա՜ն տափակ եւ տարրական երաժշտականութենէ զուրկ երգեր կան, որոնցմէ ոմանք դեռ երէկ հրատարակուած ըլլալու յանդգնութիւնը ունին։

Այդ երգերուն հետ բաղդատելով Պարթեւեան զգալի քայլ մը առնել կուտայ մեր երաժշտութեան։ «Նոր երգեր»ը այլեւ չունին անոնց քառակուսի բաժանումները, յանկերգի կրկնութիւնները։ Mélodie*ները աւելի ազատ եւ արտայայտիչ են, ու կը հանին երբեմն հաճելի քաղցրութեան մը (Օրօր, Սիրերգ). ուրիշներու մէջ հայկական եւեւէջները աւելի շեշտուած են («Ես որ մեռնիմ»), ընդհանրապէս անոնք ի յայտ կը բերեն նուրբ զգայնութիւն մը։*

Մասնաւորապէս գիտելի է կարեւորութիւնը որ տրուած է դաշնակի բաժնին։ Ան չի բաւականանար երկրորդական, աննշմար դերով մը, այլ կը ձգտի երգին հետ հաւասար չափով, նոյն իսկ երբեմն աւելի ուժգնութեամբ, արտայայտել բանաստեղծութիւնը։ Այս նպատակով Պարթեւեան դաշնակի համար կ'ընտրէ բաւական լեցուն գրութիւն մը, ուր չեն պակսիր harmonie*ի եւ* contrepoint*ի յաջող անցքեր։ Երաժշտական ձեւերը ճոխ են եւ ունին հաճելի այլազանութիւններ։*

Իբր թեքնիք եւ երաժշտական մտածում Պարթեւեան դեռ կը հետեւի Տըպիւսիէ առաջուան վիպական հեղինակներու ուղղութեան։ Զգալի է մանաւանդ Շոփէնի ազդեցութիւնը («Գիշերային», «Սիրերգ»)։ Իր անհատականութիւնը դեռ որոշապէս չուրուագծուիր ու տարուբերուած կը մնայ զասական, վիպական ոճերուն եւ հայկական շեշտերուն միջեւ։

Դժուար է այս ուղղութեամբ լաւագոյն հայ երգեր ստեղծել, առանց օգտուելու այն անհուն նորութիւններէն, որոնք Տըպիւսիէն ի վեր բարեփոխած են երաժշտական ճաշակն ու մտածումը։ Նոր երաժշտութիւնը մեզ վարժեցուցած է աւելի կիսաստուերոտ քնարականութեան մը, աւելի թափանցկութեան, զգացումներու պոռթկումին մէջ տեսակ մը քօղարկումի, աւելի ներքին եւ զսպուած ուժգնութեան մը։ Այսօր մեր միտքը կը պահանջէ աւելի ինքնատպութիւն եւ յայտնատեսութիւն՝ մտածման մէջ։ Հին երաժշտական ձեւերը անկիւնաւոր կը թուին ու անոնց կը նախընտրենք նոր ճկունութիւն մը, անզուշակելի, բայց միշտ կապակից ազատութիւն մը։

Ազգային տեսակէտով ալ արդի երաժշտութեան թեքնիքը լայն հորիզոններ կը բանայ մեր հեղինակներուն, եւ կարելիութիւնը կուտայ անոնց՝ ըլլալու աւելի ինքնատիպ, աւելի մօտէն կաղապարելու իրենց աւանդական մտածումները, աւելի ճշգրտութեամբ արտայայտելու իրենց ցեղային յատկանիշերը։ Կը բաւէ անդրադառնալ ռուսական եւ սպանիական արդի երաժշտութեանց։ Մեր գեղջուկ երգերը կ'ենթադրեն հայ երաժշտական հոգի մը, որ սակայն չի կրնար ծաղկիլ զասական գիտութեան նեղ շրջանակին մէջ։ Անոր իրականացումը կը կարօտի արդի երաժշտութեան նոր տարրերուն, նոր ձգտումներուն համարձակ կիրարկումին։

Ամէն պարագայի մէջ, «Նոր երգեր»ը մեզ կը ճանչցնեն հաճախելի երաժիշտ մը, որուն այս առաջին փորձը թոյլ կուտայ մեզ յուսալ ապագայ լաւագոյն գործեր։

Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԲԵՂՆԱՒՈՐ ԿԵԱՆՔ ՄԸ

Արիստակէս քհնյ. Թորոսեան, որուն մահը հաղորդուեցաւ անցեալ օր, ունեցած է բեղնաւոր կեանք մը։ Ծնած Ատա-Փազար 1858ին, իր ուսումը կը ստանայ Կ. Պոլիս եւ դառնալով իր ծննդավայրը, կը հիմնէ առեւտրական տուն մը։ Համիտեան սարսափներէն խոյս տալու համար, 1903ին քահանայ կը ձեռնադրուի Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Յովակիմեանի ձեռքով եւ անմիջապէս կը մեկնի արտասահման, ստանձնելով կարեւոր պաշտօններ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմերուն մէջ։ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ, կը վերադառնայ Պոլիս։ Յետոյ Պատրիարքարանի որոշումով կը մեկնի Ատանա, իբրեւ որբանոցներու քննիչ 1909ի ահաւոր աղէտէն ետքը, ընկերակցութեամբ վեր. Գոււզեանի եւ Տիկին Արշակուհի Թէոդիկի։ Կը հիմնէ որբանոցներ, կը հաւաքէ որբեր, կը կազմակերպէ զանոնք ու կը վերադառնայ Պոլիս, ուրկէ կը նշանակուի հոգեւոր հովիւ Մանչեսթըրի հայ գաղութին։ 1914ին Ատափազարէն, ամբողջ ընտանիքով կը տարագրուի Քէօթահիա։ Զինադադարին կը վերադառնայ Պոլիս եւ Թէեւ տկարացած, անձնուիրաբար կը լծուի որբահաւաքման գործին, փրկելով հարիւր յիսունէ աւելի որբեր եւ որբուհիներ։

Քէմալական արշաւանքի ատեն, փրկուելու համար Թուրք ոստիկանութեան հետապնդումներէն, կ'ապաստանի Փարիզ 1922ին իր զաւակներուն մօտ։ Թաղուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատունը։

Զ.

«ԴՐՕՇԱԿ»

Լոյս տեսաւ «ԴՐՕՇԱԿ» ապրիլ - մայիս միացեալ համարը հետեւեալ բովանդակութեամբ։

1.— Ցայտագիր Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ընդհանուր Ժողովի։ 2.— Հ. Յ. Դ. ընդհանուր Ժողովը։ 3.— Կազմակերպական խնդիրները Հ. Յ. Դ. ընդհ. Ժողովում *Ա. Ջամալեան*։ 4.— Քաղաքական խնդիրները Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ընդհ. Ժողովում *Ս. Վրացեան*։ 5.— Ծրագիր եւ իրականութիւն *Ս. Վ.*։ 6.— Թուրքիոյ շուրջ։ 7.— Միջազգային կեանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 45 —

— Ես առանձ բան չեմ գիտեր. վաղն իսկ, ...հիմա՞ս, վաղն առաւօտ իսկ գործիդ գլուխը ...պիտի ըլլաս։ Երբոր գամ պէտք է որ... ի՛նչ, ...ինչ, մեզի այսպէս լրիւ ճիշդ գործի եղանա...կին, առանց նոյնիսկ առաջուընէ իմաց տալու, ...առանց գոնէ..

— Ես խորհեցայ որ եթէ Փարիզ մնամ, չպի...տի կարենամ երթալ Նէնէթս տեսնելու փափա...քս զիմադրել.., որով պատրաստութիւններս ...ըրած եմ և երկու օրէն պիտի մեկնիմ Տինառ ...ու պիտի անցընեմ արձակուրդի ամիսս ու վերջ...նականապէս հաստատուիմ. .

— Պիտի մեկնի՞ս, երկու օրէն պիտի մեկ...նի՞ս

...Լռեցին։ Փիէռ ակնարկը ձգեց նախ մահ...ճակալին երկաթէ ձողին, յետոյ զրան վրայ ...կախուած ձգած ծակին։ Աւելի ծակին քան թէ ...դրան։ Ծանր գլուխը խոնարհեցուց։ Անոր ակ...նարկը քանի մը շրջան ըրաւ մախրամանին ...շուրջ և յետոյ բարձրացաւ պատին վրայ։ ...որովհետեւ այս վերջինը պատին էր ...ուած, ինք ալ գլուխը այն կողմ դարձուց ու ...պահելով իր ինքնավստահութիւնը, վերա...դարձաւ քիչ մը առաջուան կիսատ մնացած ...արձակորդականին, նոյն բարկաճայթ շեշտով.

Հապա ատո՞նք, հապա ատո՞նք, ո՞վ քեզի ...տուաւ որ գիս այսպէս ուզած տեղդ ...տանիս, ի՛նչ իրաւասութեամբ, ըսէ տեսնե... bébé rose! enfant terrible! և քանի՛ հատ, ...Նէնէթ, երկու Նէնէթ, երեք Նէնէթ...

Պատին վրայ քով քովի շարուած էին երի...տասարդ կնոջ դիմանկարները, բոլորն ալ Հայուն ...լուսանկարուած, ժպիտով, անժպիտ,

— 46 —

ամէնքն ալ լուսաճաճանչ։ Փիէռ իր խորհուրդը փոխանակեց զուարթութեամբ և քանի մը քայլ մօտենալով ըսաւ՝ ձեռքը պատին երկարած, առանց հոգ ընելու որ իր բացուող ժաքէթին տակ մերկ կուրծքը կը լայննար.

— Այս Նէնէթը առի որովհետեւ կը սիրէի. այն Նէնէթը առի որովհետեւ կը սիրէի. այն Նէնէթը առի...

— Լռէ՛, ես ատոնք շատ աղէկ գիտեմ...

Ու այս խօսքը արտասանած պահուն ակամայ ձեռքի շարժումով մը սեղանին կիսաբաց դարակը ցուցուց։ Փիէռ հոն նայեցաւ, ժպիտը ինկաւ, աչքերը բացուեցան։ Արտայայտութիւնը այս անգամ անկեղծ էր։ Նէնէթ անմիջապէս անդրադարձաւ սխալին՝ բայց ուշ. չհամարձակեցաւ բառ մը աւելցնել ու անշարժ կեցաւ։ Թողուց որ ան երթայ սենեակին միւս անկիւնը, պատուհանին առջեւ և սիկառէթ մը վառէ։ Քիչ մը վերջ պզտիկ քայլերով մօտեցաւ իրեն, մեղմութեամբ սիկառէթը շրթներէն առաւ, նետեց ու թեւէն քաշելով մահճակալին վրայ տարաւ.

— La! խելօքիկ մը քովս նստէ և լրջօրէն խօսինք. ալ հիմա շատ լրջօրէն պիտի խօսինք... Այո՛, իրաւունք ունիս. ես գիտեմ, ես շատ լաւ հասկցած եմ թէ ինծի հանդէպ ինչ զգացում կը տածես... բայց դուն չե՛ս գիտեր որ ...Նէնէթ... կայ ..

Արագօրէն ձեռքովը ծածկեց աղջկան բերանը, դիմախաղով մը որ կը նշանակէր. «Մի՛ ըսեր, կ'աղաչեմ, ես գիտե՛մ արդէն»։

Անշուշտ թէ այն պահուն Պուլոնեի լճին վրայ կարապները կրկին ակօսներ կը շինեն,

— 47 —

անշուշտ թէ տեղ մը յատակ ու վճիտ գետ մը կայ որուն վրայէն հանդարտօրէն ու անտարբեր խցաններ կ'իջնեն, բայց անշուշտ թէ այդ Թըրչունը զմայլելի անկիւնադարձեր կ'ընէ ծառուղիներու վերջաւորութեան...

— Նոյնիսկ եթէ երբեք ես ալ համակրութիւն մը ունենամ քեզի հանդէպ, ի՛նչպէս կ'ուզես որ...

Արագօրէն ձեռքովը ծածկեց աղջկան բերանը, դիմախաղով մը որ կը նշանակէր. «Մի՛ ըսեր, կ'աղաչեմ, ես գիտե՛մ արդէն»։

Փողոցէն մէկը կը նայէր մախրամանին, լեցուած սիկառէթի կապտորակ ծուխին, մինչ երկու սատիրներ պատերու տակէն պաղատագին բան մը կը հետապնդէին...Նուագածուները եկան, երգեցին, գացին, մինչ երկու զաղանի ոստիկաններ պատերու տակէն արեւի ճառագայթ մը կը հետապնդէին.. Դուրսը շատցող աղմուկները կ'ըսէին թէ առաւօտը ճաշի էր գացած. բայց անշո՛ւշտ թէ, անշո՛ւշտ թէ տեղ մը մեծ սաւաններ էին փռուած.

— Կարելի՞ բան է որ կարենանք, միայն աչքով, դուն և ես...

Արագօրէն ձեռքովը ծածկեց աղջկան բերանը, դիմախաղով մը որ կը նշանակէր...

— O la barbe! պոռաց Նէնէթ ոտքի նետուելով. չպիտի՞ ձգես որ բան մը ըսեմ։ Յետոյ եկաւ կրկին նստաւ տղուն քով ու լռեց։

Մօտաւոր բակէ մը Ջութակ մը բարձրացաւ. հի՜ն, շատ հին մեղեդի մը բոլորին ծանօթ որ մինչեւ հօս կ'ելլէր անհաւասար ալիքներով, տատանելով, յամենալով յարկերուն մէջտեղ, մեղեդի մը որ կ'ուզէր աւելի երկրորդ յարկինը

— 48 —

յուզել քան չորրորդինը, որ ալ պարտաւած երբեմն կը կառչէր Ջուրի խողովակներուն, բայց որ կ'ելլէր, բայց կ'ելլէր մինչեւ հօս, այդ հի՜ն, շատ հին մեղեդին, բոլորին ծանօթ.

— Tu sais, Pierrot, դուն այսպէս պիտի մնաս...

Եւ երբոր պատասխան չստացաւ, տարաւ իր ձեռքը ժաքէթին տակ, տղուն մերկ կուրծքին վրայ։ Փիէռ անմիջապէս անշարժացուց զայն իր դաստակէն ու այդպէս պահեց այնքան, որքան որ ուզեց, Յետոյ հարցուց իր կարգին. «Հապա դո՞ւն» Նէնէթ խուսափումի շարժում մը ըրաւ, բայց անշարժացուց տղուն ձեռքը իր դաստակէն և այդպէս պահեց զայն այնքան, որքան որ կրցաւ Մանեակին հատիկները սկսան դողալ երիտասարդին յուզուած մատներուն վրայ որոնք ալ կուրծքին սպիտակ մետաքսը կը ճզմէին։ Միւս ձեռքովը գրկած՝ զայն իրեն քաշեց, սեղմուեցաւ, աւելի, աւելի. շնչառութիւնը կարճցաւ ու շրթունքները դողացին։ Նէնէթ քանի մը անգամ աջ ու ձախ դարձուց գլուխը՝ բերանը փախցնելու համար և յետոյ մէկէն յանձնուեցաւ այն անվերջանալի համբոյրին։ Եւ երբոր զգաց թէ տղուն կուրծքն ի վեր հեկեկանքով մըն է որ անհանգիստ կը բարձրանար, աչքերը գոցեց ու ամբողջ ուժովը ծծեց զայն, քիչ մը լորձունք ալ միասին։

5

Փիէռ իր միսին վրայ զգաց կայտառումը ժպիտներու։ Իրեն սեղմուող այդ փորին մէջ պզտիկ գնդակներու պէս, եռացող Ջուրի մը խոշոր կայլակներուն նման խնդուքներ կը ցատկոտէին առանց դուրս ելլել ուզելու։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin - PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ 1929

11 JUIN 1929

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 979

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

(Շարունակութիւն կիրակիի թիւէն եւ վերջ)

Միւս կողմէն նկատի ունենալով մեր ժողովուրդի տնտեսական կարողութիւնը եւ ուժերու ինքնամփոփման գերագոյն պահանջը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պէտք է ջանայ մասնակցութիւն ունենալ նաեւ Ռուսաստանի ներքին կռիւներուն մէջ։ Ան կը շարունակէ մնալ գաղափարական հակառակորդ խորհրդային կարգերու, արժէքն պահելու համար հայ զանգուածներու քաղաքական [illegible]։

Գալով Հայաստանին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դէմ լինելով այնտեղի խորհրդային կարգերուն, միաժամանակ դէմ է և այդ կարգերու բռնի վերացման փորձերուն։ Լինելով Ռուսաստանի մէկ մասնիկը եւ միեւնոյն ռուս համայնավար կուսակցութեան մէկ ժառանգը՝ Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը հիմնովին կարող է փոխուիլ միայն այդ կուսակցութեան քայքայման եւ Ռուսաստանի խորհրդային իշխանութեան խորտակման հետեւանքով։ Խրախուսելով ամէն ճշմարիտ շինարարութիւն, յորդորելով ուրիշներուն օժանդակել եւ անձամբ աջակցելով Հայաստանի վերաշինութեան մեծ գործին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ գաղափարական ընդդիմադիրի իր դերը կատարել Հայաստանի այժմեան կառավարութեան հանդէպ՝ խարանելով անոր ապիկարութիւնը հայ ժողովրդի բախտի տնօրինութեան մէջ եւ յանցաւոր թուլամորթութիւնը աշխատաւոր հայութեան շահերու պաշտպանութեան գործին մէջ Կովկասի խորհրդային «Հանրապետութեանց» եւ Ռուսաստանի հանդէպ։ Մեր գլխաւոր նպատակը պէտք է լինի երկրի հայութեան ուշադրութիւնը դարձնել իր ինքնապաշտպանութեան եւ անոր յարակից խնդիրներուն վրայ։ Մեր համոզումով ինքնապաշտպանութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ Ռուսաստանի ներքին յեղաշրջման ժամանակ, երբ ռուսական զօրքեր խուճապով հեռանան հիւսիս եւ հայ ժողովուրդը մինակ մնայ թրքական աւերիչ ուժերու եւ իր համակիրներու հանդէպ։ Անմտութիւն կը լինէր յուսալ, որ այս հիմնական գործի կազմակերպութիւնը իր վրայ կ'առնէ Հայաստանի ապազգային կառավարութիւնը։ Ան առաջինը կ'երթայ խուճապահար ռուս զօրքի հետ դէպի Ռուսաստան, ինչպէս եղած էր անոր սովին պաշտպանութեամբ Հայաստանը վարելու։ Այս մեծ գործը պէտք է նախաձեռնէ եւ գլուխ հանէ հա՛յ ժողովուրդը։

Մեր ազատագրական պայքարի ճամբին երկրորդ ուժը, որուն կը հանդիպինք, Թուրքիան է, որ բնաջնջած է հայութիւնն իր պատմական հայրենիքին մէջ եւ այն մոլար համոզումն ունի, թէ այսով մաքրած է իր հաշիւները պայքարող հայութեան հետ եւ ընդմիշտ թաղած է Հայոց Հարցը։ Ընդհ. Ժողովը որոշած է զարկ տալ անոր դէմ մղուող պայքարին եւ յարանուն գործօն դիմադրութեամբ ստիպել Թուրքիան ճանչնալու հայ ժողովուրդի քաղաքական իրաւունքները Նիրաւէն Արեւելք ինկած հայկական հողերու վրայ։ Այս պայքարի յաջողութեան համար անհրաժեշտ է մէկ կողմէ ստեղծել հայութեան ծոցին մէջ եւ բնական դաշնակից դարձնել այն բոլոր տարրերը, որ այս կամ այն ձեւով կը նպաստեն Թուրքիոյ տկարացման։

Ընդհ. Ժողովը յատկապէս կ'ողջունէ Քիւրտերու ըմբոստացումը Թուրքիոյ դէմ։ Այդ շարժումը կը նկատէ նպաստաւոր հայ եւ քիւրտ դատի համար եւ գիտակից հայութեան ուշադրութիւնն ու համակրանքը կը հրաւիրէ այդ անհաւասար եւ հերոսական պայքարին վրայ։

Անհաւասար պայքարին մէջ, որ պատմութեան հարկադրանքին եւ յանուն ազատ եւ անկախ հայրենիքի կը վարէ Դաշնակցութիւնը սիրով, իբր մարտական կազմակերպութիւն, ան մինակ հայութեան քաղաքական դիրքերուն վրայ։ Հայրենիքն ու ազատութիւնը, սակայն, համազգային արժէքներ են, եւ բովանդակ հայը պարտաւոր է աշխատելու անոնց իրականացման համար. անհրաժեշտ է, որ աւելի լայն զանգուածներ իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը բերեն այս բախտորոշ պայքարին։ Վերակազմութեան եւ ինքնամփոփումի համար բաւական եղան մեր կազմակերպութեան սեփական միջոցները. աւելի ազդու քաղաքական դեր խաղալու համար անհրաժեշտ են նիւթական աւելի լայն միջոցներ։ Քաղաքական տհասութեան հետեւանքով հայութեան ունեւոր դասը գիտակցութիւնը չունի պատմական այն մեծ դերին, զոր կը կատարէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ ձգտելով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի իրականացման, եւ որ, սակայն պարտական ենելուան պարտական է բոլորուիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջը եւ զօրավիգ լինել հայ ժողովուրդի ազատարար պայքարին։ Կուսակցական եւ հանրային բոլոր բեմերէն եւ մամուլի մէջ պէտք է անխոնջ քարոզուի ազատասէր տարրերու գործակցութեան գաղափարը, մինչեւ որ դառնայ խորին համոզում եւ կենդանի գործ։

Մեր քաղաքական նպատակները այնքան աւելի յաժա ու իրապէս կը հետապնդուին, որքան հայ զանգուածները հաւատարիմ մնան մեր ազգային նկարագրին եւ դարաւոր արժէքներուն։ Այս պատճառով մենք կը շարունակենք նեցուկը մնալ Հայաստանի Հանրապետութեան Գաղութահայութեան, որ այսօր կը ներկայանայ անկախ Հայաստանի աւանդապահ հաստատութիւնը, որուն վրայ վիճակուած է քաղաքական կարեւոր դեր խաղալ կեանքին մէջ։

Գալով ազգային-կրթական խնդիրներուն՝ Ընդհ. Ժողովը կը յանձնէ իր բոլոր մարմիններուն պահպանել եղած ազգային կազմակերպութիւնը, ստեղծել նոր ազգային կազմակերպութիւն այն վայրերու մէջ, ուր չկան։ Միաժամանակ կը հրահանգէ բոլոր ընկերներուն մասնակցիլ եւ աջակցիլ այն բոլոր մշակութային ձեռնարկներուն, որոնց նպատակն է հայը հայ պահել գաղութներու մէջ։ Այս սարքերէն վրայ մեր հիմնական ձգտումը պէտք է լինի որքան անձամբ վարել գործերը, որքան արթնցնել զանգուածներու ազգային գիտակցութիւնը եւ հանրային պարտականութեան զգացումը՝ ապահովելով լաւագոյն տարրերու մասնակցութիւնը ղեկավարութեան գործին մէջ։

Թեւակոխելով գործունէութեան նոր շրջան՝ Ընդհ. Ժողովը իր հիացումը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին, որ հակառակ բախտի ծանր հարուածներուն, կը շարունակէ աննկուն հոգիով հաւատացած լինել իր քաղաքական ազատութեան։ Մեր առաջին ողջոյնը կ'ուղղենք մեր աննուէր ընկերներուն, որ յանուն հայրենիքի ազատութեան կը տառապին աքսորի ճամբաներուն, բանտերու եւ բեւեռամերձ ու սիբերիական բռնավայրերու մէջ։ Հաւատարիմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրբազան աւանդներուն՝ անոնք զոհեցին եւ կը շարունակեն զոհել ամէն ինչ հայ ժողովուրդի բարօրութեան համար։

Ընկերներ եւ հայրենակիցնե՛ր,

Ոչ մէկ իրաւակարգ յաւերժական է, բայց մանաւանդ ոչ մէկ անիրաւ կարգ, որ բարոյական արդարացում չունի։ Թուրքիան չկարողացաւ մեռցնել Հայոց Հարցը, թէեւ հարիւր հազարներով հայ ջարդեց, եւ ոչ ալ խորհրդային բռնապետութիւնը պէտք է կարողանայ վերջնապէս թաղել ազատ Հայաստանի գաղափարը, թէեւ հազարներով բանտերն ու աքսորավայրերը կը լեցնէ։ Ներքին քայքայումը բաժինն է երկու յանցապարտ դաշնակիցներուն, եւ հեռու չէ ժամանակը, երբ անիրաւ կարգերը պիտի խորտակուին շառաչով երկու անիրաւ երկիրներու մէջ ալ։ Անոնց քայքայումին զուգահեռ կը բարձրանայ հայ զանգուածներու նկուն տրամադրութիւնը եւ կ'աշխուժանայ պայքարը հին խրամատներու մէջ։ Մեզ հետ է մարդկութեան առողջ բնազդը, իրաւունքն ու արդարութիւնը. մեր թշնամին բարոյական յենարան չունի իր անօրինակ բռնութեան համար։ Սուինն ու կացինը, որոնց յենուած են անոնք, ինքնին դատապարտութիւն են անոնց համար։ Ճշմարտապէս կ'իշխէ ան, որ կ'իշխէ ժողովուրդի սիրտերուն։ Այդ սիրտերը մեզ հետ են նոյնիսկ մեր թշնամիի խոստովանութեամբ։ Այդ սիրտերն անսպառ կորով եւ ոգեւորութիւն կը ներշնչեն բոլոր պայքարողներուն՝ բռնութեան դէմ խիզախելու աւելի վճռական եւ յանդուգն։

Մեր վերջին խօսքը մենք կ'ուղղենք հայ նորահաս սերունդին։ Անցնող սերունդը ազատութեան տենչով խանդավառ՝ կարողացաւ համախմբել բովանդակ հայութեան ուժերը եւ պատեհութիւնը օգտագործելով՝ պատմական փոշիներէն վերստեղծել ազատ Հայաստան։ Ոչ թէ դարեր, այլ տարիներ առաջ կորսնցուցած ազատութիւնն է, որ կը վիճակուի վերագրաւել եւ ստեղծել Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան։ Պէ՛տք է գիտակցիլ այն բախտորոշ դերը, որ պատմութեան բերումով վիճակուած է ձեզ։ Պէտք է ներքուստ եւ վճռապէս զինուորագրուիլ Նոր Հայաստանին։ Մարտական Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ այս յորդորն ու կոչը կ'ուղղէ ձեզ։ Անոր հիմունքները շաղախուած են հազարաւոր մարտիկներու արիւնով, որ ինկած են ազատութեան ճամբին։ Բայց քանի դեռ չկայ Միացեալ եւ Ազատ Հայաստանը, նորահաս սերունդներու պատմական դերը չէ՛ վերջացած։

Հաւաքուեցէ՛ք, ուրեմն, Հայրենիքի դրօշին տակ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան փորձառու ղեկավարութեամբ վերագրաւելու կորած ազատութիւնը։

Կեցցէ՛ տոկուն եւ հերոսական հայ ժողովուրդը,
Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

2 Մայիս, 1929 («ԴՐՕՇԱԿ», Ապրիլ-Մայիսի Թիւ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՈՃԻՐԸ

ԿԻՆԸ, ՔԵՆԻՆ, ԶՈՔԱՆՉԸ, ԱՆԵՐՁԱԳԸ ԵՒ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԷ

Փարիզի մօտիկ արուարձան Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ բազմաթիւ փայտաշէն փոքր խրճիթներ կան, ուր կը բնակին Ռընօի եւ այլ գործարաններու մէջ աշխատող Հայեր։ Կիրակի առաւօտ այդ խրճիթներէն մէկուն մէջ պատահեցաւ արիւնալի դէպք մը, որ յուզեց ամբողջ արուարձանը եւ որուն արձագանգ կը դառնան երէկ առտուան ֆրանսերէն թերթերը։

Երկու տարի առաջ, Յակոբ Օթեան անուն բանուոր մը՝ 25 տարու՝ ամուսնացած էր Արուսեակ Բարակեանի հետ եւ կը բնակէին Իսի-լէ-Մուլինօ Ալէ տը լա Սէն, թիւ 66։ Էրիկ-կնկանէքը երկար չտեւեց եւ ասկէ եօթը ամիս առաջ Տիկ. Արուսեակ ամուսինը ձգելով, գնաց բնակիլ իր քրոջ՝ Օր. Կատարինէ Բարակեանի մօտ, նոյն փողոցի թիւ 77 խրճիթը։

Այս բաժանումը շատ գէշ ազդեց Յակոբի վրայ, որ քանիցս փորձեց կինը փարախ վերադարձնելու մասին, բայց ի զուր, Արուսեակ կը մերժէր միշտ։

— Եկո՛ւր մեր տունը բնակէ, կ'ըսէր։ Կ'ուզեմ իբր եղբայր սիրել քեզ, բայց աւելին մի՛ պահանջեր։

Յակոբ չէր գոհանար այս առաջարկով եւ հետզհետէ կը ջղայնանար։ Վերջերս ծանօթացաւ վհուկ Ալճերիացիի մը հետ, որ անպատճառ կը խոստանար կինը կրկին տաքցնել իրեն հանդէպ։ Ասոր համար բաւական էր յուռութք մը։ Ալճերիացին խորհուրդ տուաւ Յակոբին որ կնոջ մէկ շապիկը բերէ իրեն, միայն թէ պէտք չէ ըսէ անոր թէ ի՛նչ պիտի ընէ զայն։

Այդ շապիկը ուզելու համար է որ Յակոբ, կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին գնաց կնոջ սենեակը, Ա. յարկին վրայ, ուր կը գտնուէին նաեւ անոր քոյրն ու եղբօրորդին, 7 տարեկան տղայ մը։ Արուսեակ զարմացած այս պահանջէն, մերժեց տալ շապիկը, մանաւանդ որ Յակոբ չէր ուզեր ըսել թէ ի՛նչ պիտի ընէ։ Ի վերջոյ, զայրացած, երկու կիները փորձեցին դուռնէն դուրս նետել զայն։ Յակոբ դիմադրեց եւ հրամայեց փոքրիկին դուրս ելլել։ Յետոյ գրպանէն խոշոր ատրճանակ մը հանելով, սկսաւ պարպել երկու կիներուն վրայ։

Ազգականներն ու դրացիները զէնքի ձայնը իմանալով, օգնութեան փութացին։ Յակոբ՝ ինքզինքէն ելած՝ սանդուխին գլուխը դիրք բռնեց եւ համբոյին վրայ կրակեց։ Այս ձեւով ծանրապէս վիրաւորեց իր զոքանչը՝ տիկին Բարակեանը, 60 տարու, դրացի կին մը՝ տիկին Սողոմոնեան (.") 51 տարեկան։

Վերջապէս Յակոբի աներձագը՝ Միսաք Բարակեան եւ դրացի մը՝ Իսքէնտէր Սողոմոնեան յաջողեցան զսպել զայն եւ ձեռքն ու ոտքը կապեցին՝ արգիլելու համար զայն որ պատուհանէն փախչի։ Քիչ վերջ հասան ոստիկան մը եւ ոստիկանզինուոր մը, որոնք Յակոբ Օթեանը ձերբակալելով ոստիկանատուն տարին, իսկ վիրաւորները փոխադրեցին Իսիի Փըթի-Մէնաժ հիւանդանոցը։

Տիկին Սոֆի Սողոմոնեանի վիճակը շատ ծանր է. ձախ ծիծը ծակած են երկու գնդակներ, իսկ զոքանչին՝ Տիկին Բարակեանի մէկ սրունքին ոսկորը ջախջախուած է։ Կինը՝ Արուսեակ Օթեան, 21 տարեկան եւ քենին՝ Կատարինէ Բարակեան, 20 տարեկան, թեթեւ վէրքեր միայն ստացած են սրունքէն եւ ձեռքէն։ Իսքէնտէր Սողոմոնեանի ձախ ձեռքը ծակած է գնդակէ մը, իսկ Միսաք Բարակեանի ձեռքէն կտոր մը միս փրցուած է ակռաներով։

Վանվի ոստիկանապետը Զամարոն կէսօրէն վերջ հարցաքննեց Յակոբ Օթեանը, որուն վրայ դեռ 20 փամփուշտ գտնուեցան։ Հարցաքննեց նաեւ քանի մը վկաներ։ Յակոբ բանտն է հիմա։

Տրոցկի Անգլիա երթալ կ'ուզէ

Պոլիս, 9 յունիս.— Տրոցկի հեռաձայնով խնդրեց Անգլիոյ նոր վարչապետ Ռամսէյ Մաքտոնըլտէն, որ արտօնէ իր Անգլիա մուտքը, հոն ստիպողական բժշկական դարմանումի մը հետեւելու եւ շարունակելու համար պատրաստութիւնը զանազան գրքերու՝ զորս ծրագրած է գրել։

Տրոցկի նոյնպէս խնդրեց Պոլսոյ անգլիական հիւպատոսարանէն որ վիզա տայ իրեն։

Կիլիկիոյ հունձերը վնասուած

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ վերջերս շարունակ տեղացող անձրեւները բազմաթիւ բամպակի արտեր փճացուցած են։ Մէրսինի ցորենի բերքն ալ բաւական վնասուած է տեղատարափէն։

Ասկէ զատ, հեղեղի պատճառով անգործածելի վիճակի վերածուած են Ուլու Գըշլա-Զայխան, Սարրդա-Աւրանճը եւ Տէրպէնտկայարաններուն միջեւ գտնուած երկաթուղիները, այնպէս որ շոգեկառքի երթեւեկը դադրած է մինչեւ նորոգութիւններու աւարտիլը։

Հրդեհ Ռոտոսթոյի մէջ

Քանի մը օր առաջ հեռագիր մը կը հաղորդէր որ Ռոտոսթօն հրոյ ճարակ եղած է։

Վերջին թղթաբերով ստացուած թուրք թերթերը կը գրեն թէ այրած են 50է աւելի տուներ ու խանութներ։ Հրդեհը ծագում առած է շուկայի Շատրան կոչուած տեղէն, որուն վերի եւ վարի մասերը, մինչեւ փողոցներու բերանը ամբողջութեամբ այրած են։ Նախապէս շատ վախցած են եւ կէս գիշերին ուղղուած հեռագրով մը Պոլսոյ հրշէջներու օգնութիւնը խնդրած են։ Սակայն առտուան դէմ կարելի եղած է մարել կրակը՝ տեղական եւ Չորլուի հրշէջ գունդերու ջանքերով։

Նանսիի ընկերվարական համաժողովը

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 26րդ ազգային համաժողովը բացուեցաւ կիրակի առաւօտ Նանսիի սինէմայի սրահին մէջ։ Ներկայ էին մօտ 200 պատգամաւորներ, որոնց կարգին կը տեսնուէին Փօլ-Ֆօր, Ռընոտէլ, Բռնփէր-Մորէլ, Գրաք, Ֆրոսար, Կրումպաք, Մութէ եւն.։ Համաժողովին չեն մասնակցիր Փօլ Պոնքուր եւ Ֆիանսէթ։ Օտար ընկերվարականներէն ներկայ էին Վանտէրվէլտէ եւ Վան Ռէպրէօք (Պելճիքա), Մոտիլյիանի Իտալիա եւ ուրիշներ։

Նախագահ Տոլէյի բացման ճառէն յետոյ, քարտուղար Սէվրաք տեղեկութիւններ տուաւ ժողովի կազմութեան եւ օրակարգին մասին։

Ընդհ. քարտուղար Փօլ-Ֆօր արագօրէն կարդաց օտար ընկերվարական կուսակցութեանց ուղղած համակրական ուղերձները։ Յետոյ համաժողովը ջերմ շնորհաւորութիւններ ուղղեց Անգլիոյ եւ Տանիմարքայի ընկերվարականներուն, իրենց վերջին ընտրական յաջողութեանց համար։

Ներքնական հարցերու քննութենէն յետոյ, վիճաբանութիւն բացուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Փօփիւլէր»ի մասին։ Բռնփէր-Մորէլ եւ Իզէրի պատգամաւոր Հիւսէլ խիստ քննադատութիւններ ըրին։ Փօլ Ռընոտէլ իր կարգին դիտել տուաւ թէ թերթը պէտք եղածին պէս չէ զարգացած։

— Ամէն համաժողովի, ըսաւ, պիտի անդրադառնամ «Փօփիւլէրի» խնդրին։ Կուսակցութեան թերթը շատ քիչ տարածուած է։ Յետոյ, համաժողովի նախօրեակին բաց բեմ մը չեղաւ անիկա բոլոր ընկերներու համար։ Պրոպագանդը բացարձակապէս անբաւարար է, ու գաւառի մէջ հատավաճառի ջնջումը մեծապէս պակսեցուցած է անոր զարգացման կարելիութիւնները։ Ասկէ զատ, թերթը շատ ծանրաբեռնուած է քաղաքականութեամբ եւ զանազանութիւն չկայ մէջը։

Յետոյ ակնարկելով «Իւմանիթէ»ի ծաւալման փարիզեան շրջանին մէջ, Ռընոտէլ գոչեց.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ-էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Պատահեցաւ անխուսափելին, հակառակ պահպանողական տարրերու լաւատեսութեան։ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը խորհրդարանի 615 երեսփոխաններու թուին վրայ շահեցաւ 288 աթոռ, պարտութեան մատնելով պահպանողականները որոնք պիտի ունենան 258 երեսփոխան յառաջիկայ խորհրդարանին մէջ։ Յուքի մէջ կը միայ Լոյտ Ճորճի խմբակցութիւնը իր 58 ներկայացուցիչներով, իսկ համայնավարները չունին ոչ իսկ մէկ աթոռ։

Մայիս 30ի թուականը անկինադարձ մըն է Անգլիոյ խորհրդարանի պատմութեան մէջ։ Անվիճելի է աշխատաւորականներու յաղթանակը։ Դրամատիրական ու ազնուապետական իրաւակարգի այս դասական երկրին համար կարծուածէն շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ունի 1929ի ընտրութեանց արդիւնքը։ Պարտուողը այս կամ այն «բուրժուա» կուսակցութիւնը չէ, այլ ընդհանուր մտայնութիւն մը։ Առանց միամտօրէն եզրակացնելու որ ընկերվարական գաղափարականը հիմնովին արմատացած է այս ժողովուրդին մէջ, կրնանք հետզհետէ համոզուիլ որ նոյնիսկ քաղաքական ու ընկերային այս պայմաններուն տակ, ուշագրաւ յեղաշրջում մը կայ ժողովրդային հոգեբանութեան մէջ։ Հին արժէքները կամաց կամաց կը կորսնցնեն իրենց հմայքը եւ մարդոց հորիզոնը հետզհետէ կը լայննայ՞։ Կը հաւատար ամէն երեսուն տարի առաջ որ բրիտանական կայսրութեան ղեկը պիտի վարէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը։ Այսօր իրականութիւն է այդ բանը։ Խորհրդարանական ընտրութիւններու արդիւնքը որքան ալ անորոշ ու երկդիմի ըլլայ, արտայայտիչն է վերջ ի վերջոյ տիրող տրամադրութիւններու։ Ընկերվարութիւնը տակաւին չի կրնար հիմնովին յեղաշրջել Անգլիոյ ընկերային կարգուսարքը, բայց կրնայ շատ բան փոխել աւանդութիւններէն։ Անաւասիկ երկրորդ անգամն է, հինգ տարուան ընթացքին, որ Աշխատաւորականները դահլիճ կը կազմեն։ Ճիշդ չէ պնդել թէ այդ երկու առիթներն ալ ստեղծուեցան քաղաքական ու տնտեսական պայմաններու առժամեայ զառաւարումէն եւ չկային աւելի կենսական շարժառիթներ։ Ամէնէն էական պատճառը աշխատաւորականներու յաջողութեան, պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ որ ժողովուրդները ոչ միայն կը փնտռեն նոր վարիչներ, այլ մանաւանդ, ինչպէս ըսինք վերը, կը փնտռեն նոր գաղափարներ եւ արդիական միջոցներ ամէն կարգի բարենորոգումներու համար։ Այսօրուան Անգլիան յիսուն տարի առաջուան Անգլիան չէ. հետեւաբար անկարելի է դասական միջոցներով լուծել կարգ մը խնդիրներ որոնք ծնունդ են ներկայ տնտեսական պայմաններուն։

Եթէ աշխատաւորական տարրերը Անգլիոյ մէջ կամ Անգլիայէն դուրս, տակաւին չեն կրնար անուանել խանդավառութիւնով ծափ ու ծնծղայ զարնել այս յաղթանակին համար, պահպանողական տարրերն ալ միւս կողմէ չեն կրնար նսեմացնել անոր արժէքը։ Կարգ մը թուանշաններ պերճախօս են այս մասին երկու հոսանքներուն համար ալ հաւասարապէս։ Պահպանողականներու 258 երեսփոխանները ստացան 8.654 հազար 244 քուէ, մինչդեռ աշխատաւորականները իրենց 288 երեսփոխաններով ստացան միայն 8.373.938 քուէ։ Եթէ առաջին գումարին վրայ աւելցնենք ազատականներու քուէները՝ 5,286,221, կ՚ունենանք մօտ 14 միլիոն հակաշխատաւորական քուէ։ Աւելի շատ յաառանչական երեւոյթ մըն է անշուշտ եւ եթէ ներկայ ընտրական օրէնքը բարեփոխուէր եւ ընդունուէր համեմատական ներկայացուցչութեան սիստեմը, որուն ախոյեանն է Լոյտ Ճորճ, հաւանաբար աշխատաւորականները չէին կրնար շահիլ պայքարը։ Կայ երկրորդ պարագայ մը։ 1924ին 21 միլիոն ընտրողներու թիւէն պահպանողականները շահեցան 7,634,324 քուէ, իսկ աշխատաւորականները՝ 5,538,131։ Այս տարի ընտրողներու գումարն էր՝ 28,828,890։ Թուաբանական հաշուով, Փոլտուինի խմբակցութիւնը պէտք է ստանար աւելի քան 10 միլիոն քուէ, իսկ Մաքտոնըլտ հազիւ 7 միլիոն։ Պատահեցաւ հակառակը։ Պահպանողականները կորսնցուցին 143 աթոռ, իսկ աշխատաւորականները շահեցան 126 աւելի իրենց նախորդ թիւէն (162)։

Երեւի. ժողովին ներկայ դասաւորումը քաղաքական ներքին պատճառներու վերագրելէ յետոյ, պէտք չէ զանց առնել նաեւ 21 տարեկանէն 30 տարեկան կիներու դերը քուէներու բաշխումին մէջ։ Հակառակ պահպանողականներու մանրակրկիտ հաշիւներուն եւ ուսումնասիրութեանց, կիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը քուէարկեց ի նպաստ աշխատաւորական վարչապետին։ Անսպասելի էր այս իրողութիւնը անոնց համար որոնք կը հաւատային իգական սեռին պահպանողական բնազդին։

Պահպանողականներու պարտութեան ուրիշ պատճառ մըն էր նաեւ ազատական կուսակցութեան անհաշտ դիրքը։ Դաղտնիք չէ նոյնիսկ աշխատաւորականներուն համար որ, եթէ Լ. Ճորճ մէկ ճակատ կազմէր օրուան կուսակցութեան հետ եւ ապարէզ չիջեցնէր 600ի չափ թեկնածուներու բանակ մը, հակաշխատաւորական կոյսը աւելի պիտի դիւրանար։ Նախկին ազատական վարչապետը պատճառ եղաւ որ քուէները երեքի բաժնուին եւ տուժեց իր կուսակցութիւնը հակառակ իր հռետորական տաղանդին ու վարդապետական խոստումներուն։

Շատ ալ որոշ չէ թէ ինչու չեն կրնար իրար հասկնալ սա՛ երկու պատմական կուսակցութիւնները, որոնց դասակարգային շահերուն մէջ չկայ էական տարբերութիւն։ Սրնտեղ թայմզ կը յիշէր անցեալ օր որ թէ՝ Փոլտուին եւ թէ Մաքտոնըլտ չեն ուզեր որեւէ գործակցութիւն ունենալ Լոյտ Ճորճի հետ չեն ուզեր մանաւանդ ըլլալ անոր «երախտաւորեալը»։ Իր այսօրուան աննշան դիրքովը, ազատական վարիչը պիտի աշխատի շարք մը հրաշխիքներ կորզել աշխատաւորականներէն, փոխարէն խոստանալով իր աջակցութիւնը խորհրդարանէն ներս։ Համեմատական ներկայացուցչութեան ծրագիրը մէկն էր իր պայմաններէն։ Համաձայն վերջին յայտարարութեանց, աշխատաւորական վարչապետը պիտի աշխատի պէտք չունենալ այդ փոքրաթիւ խմբակցութեան օժանդակութեան, թէեւ ան է որ իսկապէս պիտի պահէ նժարը։ Երեւի. ժողովէն ներս Երեկոյեան թերթի մը ծանօթ աշխատակիցը՝ թթու պահպանողական, հաւանական կը նկատէ պահպանողական-աշխատաւորական համակցութիւն մը. այդ պարագային ի հարկէ ազատականները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց դիրքէն։

Օրուան ամէնէն հետաքրքիր հարցն է անշուշտ իմանալ թէ աշխատաւորական կառավարութիւնը ի՞նչ ուղղութեամբ պիտի վարէ երկրին գործերը եւ ինչ բանով պիտի զանազանուի իր նախորդներէն։ Վստահօրէն կարելի է ըսել որ Մաքտոնըլտ պիտի վարէ չափազանց մեղմ քաղաքականութիւն մը ներքին եւ արտաքին խնդիրներու մէջ. մեղմ այն հասկացողութեամբ որ շարք մը իսկապէս աշխատաւորական ծրագիրներ — ազգայնացում ճարտարարուեստի միջոցներու, դրամագլուխի տուրք եւայլն — մէկ կողմ պիտի դրուին առայժմ։ Իր զանազան յայտարարութիւններէն յայտնապէս կը տեսնուի որ պահպանողականները կամ ազատականները պատճառներ չպիտի ունենան խրտչելու։ Հաւանաբար աշխատաւորական վարչապետը ամէնէն առաջ պիտի զբաղի զինաթափութեան հարցով։ Այս փշոտ հարցին մասին վերջնական կարգադրութեան մը գալը անհրաժեշտ կը նկատուի, բարելաւելու համար անգլեւամերիկեան յարաբերութիւնները։ Փորձ պիտի ըլլայ նոյնպէս վերաքննելու միջազգային պարտքերու խնդիրը։ Տէյլի Թէլէկրաֆ զգուշութիւն կը յանձնարարէ այս երկրորդ կէտին մէջ որուն մասին ոչ մէկ ակնարկ կ՚ուզեն Ամերիկայի վարիչները։ Այս հաշուեյարդարի վերաքննութիւնը կրնայ նաեւ անախորժութիւններու տեղի տալ դաշնակից երկրի մը մէջ ուր ծանօթ են աշխատաւորականներու տրամադրութեանց պարտքերու անլուծելի հանգոյցին մասին։ Ինչ կը վերաբերի անգլեւռուս դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումին, աշխատաւորականները տակաւին լուռ են այս մասին։ Այսպէս կամ այնպէս հաւանական չէ որ յաւերժանայ այս ջինը որ վտառակար կը թուի Անգլիոյ առեւտուրին։

Գալով հայ ժողովուրդի շահերուն, ի՞նչ տարբերութիւն կրնայ ընել դահլիճին փոփոխութիւնը։

Ո՛չ մէկ։ Թերեւս աշխատաւորականները, իբրեւ աւելի գաղափարական կազմակերպութիւն, որոշ չափով շահագրգռուին մեր մանր-մունր հոգերով. սակայն միամտութիւն պիտի ըլլար յուսալ որ եւ է լուրջ յեղաշրջում մեր ներկայ քաղաքական պայմաններու մէջ։ Կարգ մը հայրենակիցներ, որոնք դեռ 1916էն արտասանուած ճառերուն եւ շռայլուած խոստումներու տպաւորութեան տակ են, բարիք կը սպասեն այս կամ այն պետական վարիչէն։ Այնքան յուսախաբութենէ ետք, հայ ժողովուրդը ականջ չունի հէքեաթ մտիկ ընելու։ Մեր փրկութիւնը ուրիշ ուղղութեամբ պէտք է փնտռենք, փոխանակ օրօրուելու ամուլ ակնկալութիւններով։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕԴԱՅԻՆ ԿԱԶԻ ՄԱՍԻՆ

Կը պատահի որ խողովակին վրայ բացուած աննշմարելի ծեղք մը՝ օդային կազը փախչի եւ պատճառէ ծանր արկածներ։ կազին՝ օդին մէջ տարածումը կը յայտնուի հոտով։ Ի՞նչ ընել այդ պարագային։ կարգ մը անխոհեմներ, ծեղքը երեւան հանելու յոյսով, խողովակին կը մօտեցնեն վառուած մոմով մը, որուն հետեւանքով պայթում մը տեղի կ՚ունենայ։ Երբեք պէտք չէ ծեղքուած խողովակին մօտենալ վառ. մոմով կամ կանթեղով։ Ցաճախ, օրուան դէպքերու բաժնին մէջ, արձանագրած ենք ծանր ու մահացու արկածներ, նման անխոհեմութիւններու հետեւանքով։

Նման պարագայի մը մէջ, նախ պէտք է բանալ սենեակին կամ խոհանոցին բոլոր պատուհաններն ու դռները, տարածուած կազը վանելու եւ թունաւորման առաջքը առնելու համար։

Յետոյ պէտք է փակել կազի բոլոր ծորակները։ ծեղքը կամ կազի փախուստ տուող կէտը երեւան հանելու համար, ահա գործնական եղանակ մը։ խողովակներուն վրայ պտտցնել վրձին մը որ օճառի փրփուրով թրջուած ըլլայ։ Այն պահուն որ վրձինը կ՚անցնի ծակին կամ ծեղքին վրայէն, փախող կազը պղպջակներ կը ձեւացնէ օճառին փրփուրին եւ այս կերպով, երեւան կ՚ելլէ ծեղքը։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԵՒՅՈՅՆ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ

Այս տարի Աթէնքի մէջ ալ աննախընթաց բազմութեամբ եւ խանդավառութեամբ տօնուած է Անկախութեան տօնը, Մայիս 26ին։ «Նոր Օր»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Նախապէս որոշուած էր հայկական շրջանակի մէջ սահմանափակել հանդէսը։ կարգադիր Յանձնախումբը յարմար դատեց հել լէնեւհայ եղբայրակցութեան ցոյցի մը. վերածել զայն եւ առ այդ դիմումներ կատարեց։

Իրենց մասնակցութիւնը բերող հելլէններ այնքան շատ էին որ՝ կարգադիր Յանձնախումբը ամէն օր ստիպուած կ՚ըլլար փոփոխութիւններ մտցնել յայտագրին մէջ։

Պաշտօնապէս հրաւիրուած էին, Պատերազմական նախարարութիւնը, Ա. Զօրաբանակի հրամանատարութիւնը, Հելլէն Մամլոյ Միութիւնը, Հանրային Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը, ոստիկանապետը, Ամերիկեան Լեգէոնը, բարձր պաշտօնատարներ, փոքր Ասիոյ Գաղթականական Միութիւնը, ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ։

Հանդէսէն երեք օր առաջ, Հելլէն Մամլոյ Միութիւնը թերթերու մէջ հրատարակել տուած էր հետեւեալ ազդը.

«Հայաստանի Անկախութեան IIրդ տարեդարձին տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 26ին, կիրակի ժամը 11ին, Դիոնիսիա թատրոնին մէջ։ Հայ եւ հելլէն բանախօսներ պիտի խօսին Հայկական Դատի մասին։ Հայերուն անկեղծ բարեկամները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ»։

Ցաջորդաբար, երկու անգամ, տարբեր ձեւերով երեւցած այս ազդը արդէն մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերած էր հայասէր հելլէն շրջանակներու մէջ։

Ժամը Ցուկեսին ժողովուրդը սկսաւ խուժել. ժամը տասին արդէն սրահը լեցուած էր։ Ա. զօրաբանակի փանֆառը կանուխէն եկած էր «Մեր Հայրենիք»ի եւ Զէյթունի քայլերգին փորձը կատարելու։

Հելլէն հիւրերու համար վերապահուած էին առաջին երեք կարգի աթոռները։

Որոշեալ ժամուն, հանդէսը սկսաւ յունական քայլերգով, զոր նուագեց կոմիտասեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տաղանդաւոր երգչուհի Օր. Մարի Աշուղեանի։

Ապա զինուորական փանֆառը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը։ Ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց երկու քայլերգները։

Նախագահ ընկեր Լազեան հանդէսը բանալով, օրուան տօնին նշանակութիւնը պարզեց, մաղթելով որ օր մը հայրենիքի մէջ, այս բազմութեամբ եւ ոգեւորութեամբ տօնուի ազգային տօնը։

Հայ Լեգէոնական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Զօր Թորգոմ, նախ հայերէն եւ յետոյ ֆրանսերէն, հիւրերու համար։

«Մեծ տօն է այսօր։ Ցիրող ոգեւորութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ հայ ժողովուրդը կը գնահատէ անկախութեան արժէքը։ Արեան գնով մենք ունեցանք անկախ Հայաստան, բայց երկար չաեւեց անոր կեանքը։ Մեր պայքարը վերջացած չէ։ Մեր գաղթն լուծուած չորուեցաւ, հակառակ մեր ըրած զոհողութիւններուն. Սեւրի դաշնագրին յաջորդող Լօզանի դաշնագիրը կ՚անգիտանայ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը։ Չենք ճանչնար Լօզանը, ուր՝ դաշնակիցները ուրացան մեր իրաւունքները։ Մենք կեցած ենք Սեւրի դաշնագրին վրայ, որ մեր ազգային ցանկութիւններուն մասամբ գոհացում կուտայ։ Հայ ժողովուրդը կռիւ ունի Թուրքերուն դէմ, ան պիտի շարունակէ պայքարը, մինչեւ որ տիրանայ իր իրաւունքներուն։»

«Իմէրիսիա Թիփօս» օրաթերթին տնօրէն Պ. Քոսթաս Ա. Թանաթրօսի տիկնոջ ծանր հիւանդութեան պատճառաւ, չկրցաւ անձամբ ներկայ գտնուիլ հանդէսին եւ բանախօսել։ Իր փոխանորդը ցաւ յայտնեց ակամայ բացակայութեան համար եւ թերթին կողմէ, բանախօս ներկայացուց Պ. Ալէքսանտրու՝ Պոլսեցի հայասէր Յոյն մը, որ հետեւեալ կարճ, բայց ազդու ճառը խօսեցաւ.

«Հայերը շատ լաւ կը ճանչնամ, բազմաթիւ յատկութիւններով օժտուած ժողովուրդ է։ Հին դարերուն ունեցած է անկախ պետութիւն։ Բիւզանդական կայսրութեան օրերուն, մեծ դեր կատարած են հայ իշխանները։ Հայերուն եւ Յոյներուն եղբայրութիւնը շատ հին է։ Անոնք՝ ատեն մը տիրած էին փոքր Ասիոյ բարձրաւանդակին եւ ծաղկեցուցած իրենց երկիրը։ Ընդհ. պատերազմին ազգովին դաշնակիցներու կողքին պատերազմեցան, միլիոն մը զոհեր տուին եւ իրենց զէնքի զօրութեամբ, անկախ Հայաստան մը ստեղծեցին։ Բայց արժանի տեղը չորուեցաւ անոնց։ Հայկական Դատը դեռ անլոյծ կը մնայ։ Մենք ալ այն յոյսով կ՚ապրինք թէ մօտ ատենէն դարձեալ պիտի վերագրաւենք փոքր Ասիան եւ Թուրքերուն ցոյց պիտի տանք իրենց տեղը»։

* * *

Եգիպտոսէն, իբր հիւր քաղաքս գտնուող Բարեգործականի գործիչ Վեր խանդամուր խօսեցաւ ոգեւորեալ ճառ մը.

«Հայ ժողովուրդը Թուական ներու գերի դարձած է։ Ունեցանք 16րդ յոգուածը, որ յետոյ փոխուեցաւ 61րդի։ Անոր յաջորդեց 1920ը (Սեւրի դաշնագիր), որ 1923ին Լօզանի դաշնագրին տուաւ իր տեղը։

Մայիս 28ը մեր պատմութեան մէջ փառաւոր Թուական մըն է։ Անոր պտուղն է նոյ 29։ Առանց առաջինին, վերջինը չպիտի ունենայինք։

Մեր ուզածը շատ մեծ, բայց չմոռնանք որ այսօր ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, որ կորիզն է վաղուան Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին։ Որպէս զի իրականացնենք մեր ցանկութիւնները, պէտք է որ ներքին ճակատը ամրացնենք եւ վերջ տանք անհամերաշխութեան։ Միացեալ ուժերով, հրաշքներ կրնանք գործել եւ ինչո՞ւ համար քով քովի չգանք. ի՞նչ պատճառներ կան իրարմէ բաժնուած ապրելու։ Եթէ կը ձգտինք Միացեալ Հայաստանին, եւ կը ցանկանք զայն իրականացնել, պէտք է որ հայ ժողովուրդը ամէնէն առաջ համերաշխ ըլլայ ինք իր մէջ։ Միացեալ Հայաստանը մեր իտէալն է։ Ժողովուրդները չեն կրնար ապրիլ առանց իտէալի։ Ցարատեւ կամքով եւ հաստատամտութեամբ, կրնանք իրականացնել մեր իտէալը. բաւական է որ բոլորս գնահատենք անոր կարեւորութիւնը եւ միացնենք մեր ուժերը»։

Ցայտագրի բանախօսներէն ընկ. Մ. Բարթիկեան Մայիս 28ին յանգող պատմական դէպքերը ներկայացուց եւ պարզեց 1918 Թուին կովկասի վիճակը։

«Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 30 տարի պայքարեցաւ ու աքսորներ անկախութիւն տալու համար հայ ժողովուրդին եւ 1918 Մայիսին կատարեց իր խոստումը։ Թուրքերը փախուեցան յետոյ, կոմիտէները արիւնով խեղդեցին ... Նուէրանակս Հայաստանը, բայց չկրցան նաեւ ժողովուրդի հոգիէն ջնջել անկախութեան խոյանքը։ Հայաստանի ժողովուրդը այսօր գաղտնօրէն կը համբուրէ հայկական դրօշակը եւ կը սպասէ այն օրուան, երբ պիտի կրնայ դարձեալ շակը ծածանել ազատօրէն»։

«Փալթրիս» օրաթերթի խմբագիր Պ. Փան... տուլիս հետեւեալ գրաւոր ողջոյնը կարդաց.

«Փալթրիս»ի տնօրէնը ցաւ կը զգայ որ ինք չի կրնար մասնակցիլ ձեր հանդէսին. ան իր ողջոյնները կը ղրկէ հայ ժողովուրդին եւ կը յայտնէ թէ «Փալթրիս»ի էջերը միշտ տրամադրելի են Հայկական Դատին արծարծման համար»։

Կիրակոս ք՛հ Նեբէնեան ոգեւորեալ ճառ մը խօսեցաւ եւ ժողովուրդը յուսադրեց նոր Մայիս 28երու, թելադրեց չյուսահատիլ, սրտապնդուիլ. հաւատարիմ մնալ մեր ազգային աւանդութիւններուն։

Վերջին բանախօսն էր Հայ Յուհ. վրդ. Կամսարական, որ յեղափոխականշունչով ճառ մը խօսեցաւ.

— «Պիտի ծանրանամ Մայիս 28ի պատմական նշանակութեան վրայ։ Ձիս նախորդող բանախօսները պէտք եղածին չափ խօսեցան. ձեզի, կ՚ուզէի միայն ըսել թէ հայ ժողովուրդը սորկական գաղափարները պէտք է վանէ իր մտքէն։ Պէտք է պայքարիլ ստրկութեան դէմ։ Յեղափոխական ժամանակ է միայն որ մեր փրկութեան կ՚առաջնորդէ։ Յեղափոխական ըլլալը քրիստոնէական գաղափարը չի ժխտեր։ Յեղափոխութիւնն է որ մեր ազգին ջիղերը պրկեց եւ հաւատք ներշնչեց մեզի մեր ապագային նկատմամբ։ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը պիտի ունենանք այն ատեն, երբ բոլորս յեղափոխական հաւատքով տոգորուինք»։

Վերջին խօսողն էր Հ. Լ. Աթէնքի նախկին հիւպատոս Պ. Թ. Գրըլըճեան, որ յունարէն խօսելով ըսաւ.

— «1896էն ի վեր Յունաստան իր գիրկը բացած է միւս փախստական Հայերու առջեւ։ ... կանութիւն տալու համար։ Երկար տարիներու պայքարներէ, ... գարեր ստոր լուծի տակ մնալէ եւ միլիոնաւոր մարդկային զոհերէ ետք յետոյ, հայ ժողովուրդը ունեցաւ իր անկախութիւնը ... նուիրագործուեցաւ Սեւրի դաշնագրով։

Թերացած պիտի ըլլայի, եթէ ... այս յիշատակութեան առիթով անկախութեան համար թանկագին ծառայութիւններ մատուցած Յունաստանի մեծ դիւանագէտ Էլէֆթէրիոս Վէնիզէլոսի ... հոգիին խորը հայասիրական զգացումները միշտ տեղ գրաւած են»։

Հանդէսին պաշտօնապէս ... մասնակցեցին պատերազմ. Նախարարութենէն երկու սպաներ, Ա. զօրաբանակի հրամանատար զօր. Մանէթասի ներկայացուցիչը իր տիկնոջ, հանր. ապահովութեան տնօրէնութենէն սպայ մը, Աթէնքի ոստիկանապետին փոխանորդը, Հելլէն Մամլոյ ներկայացուցիչները, Ամերիկեան Լէգէոնը, Աղգ. Վարչութեան դիւանը, կրթական ... ուսանողութիւնները, ազգային մարմինները եւ բոլոր Հայրենակցական միութիւնները։

ԹՈՒՐՔ ԿԻՆԸ

...ittie Françaiseի խմբագրու- ...ան հրա-էրով, Պոլսոյ «Ճի...մ- ...ետ» օրաթերթին փարիզ- ...թղթակցութիւն, Թուրք կնոջ ...ընտանիքի մը մէջ տեղի ...ները տալու պատրուա- ...Քրը կը հ...ւսէ Մ. Քէմալի: ...գժուար պիտի ըլլար ...կնոջ մասին խօսիլ, առանց ...արեւելքի կնոջ մասին, ...որ են Իզմիրի, Պաղեստինի, ...Արաբիոյ, Եգիպ- ...եւ Հիւս Ափրիկէի, բոլոր ...հողերուն վրայ, որոնք ա- ...պատկանէին Թուրք կայս- ...Ասոր համար, կիները դեռ կը ...օր մը պատկանելու նը- ...մարդու մը որ պիտի ...իրենց տէրը, այն մարդուն ...կրնայ ուզած կերպով ...իրենց հետ եւ զիրենք իբր ...ուրիշի մը, փոխարէն ...համար շնորհներ, ...պաշտպանութիւն, այն մարդուն ...յաջորդ օրն իսկ, ...երկու վկաներու առջեւ ...կրնայ ըսել կնոջ թէ ալ ...գինքը, թէ կրնայ իր տունը ...րողջենալ, անկա- ...է որ ուրիշ տեղ մը երթայ, ...ով որ անոնք որ զինքը ...պաշտպանեն կամ հիւրա- ...կ'ենթարկուին իր նախկին ...վրէժխնդրութեան։

...չէ անցած այն ժամա- ...ի վեր, երբ Թուրք կինը ...իր Եւրոպացի քոյրերուն ...ազատութիւնները, կը ...այն հրէշային լուծին ...զայն կը ստիպէր ո՛չ միայն ...քօղարկուած մնալու, ...ամէն ակնարկներէ փա- ...կոչելու իր իգական եւ ի- ...անձնաւորութիւնը, այլ ...յանձնուելու իրեն պարտա- ...ամուսնի մը անարգու- ...եւ ստորնութեան, եւ որմէ ...համար ոչ մէկ իրա- ...կրնար արժեցնել։ Դեռ ... Թուրք կինը ո՛չ մէկ իրա- ...ունէր իր զաւակներուն ...

...այսպէս է որ օր մը, յաղ- ...զինուոր մը եւ զօրավար ...ըլլալէ յետոյ, մեր Ղազի ...Քէմալը, ամէնէն մեծ ...մեկը, որով Թուր- ...կրնայ պարծենալ հուսկ- ...Թուրք Հանրապետութեան նախագահ։ Անմիջապէս ան իր շուրջը կը հաւաքէր քաջ, եռանդուն, մեծ. գաղափարի ծառայելու պատրաստ անձեր, կը հիմնէր Ազգ. Մեծ Ժողովը որուն մէջ ժողովուրդը իր ներկայացուցիչներն ունէր։ Անոր առաջին նպատակներէն մէկը կ'ըլլայ կրօնը բաժնել պետութենէն եւ այս գործը որ շնորհիւ հօճաներու եւ իմամներու ազդեցութեան անկարելի կը կարծուէր, կատարուեցաւ հրաշքի մը պէս։

Ան է որ առաջին անգամ հաստատեց պարտաւորիչ կրթութիւն, որովհետեւ, կրթութիւնը մեր երկրին մէջ, միայն հարուստին տուրքն էր. այսօր՝ ամէն քաղաքացի, հարուստ, աղքատ, այր թէ կին պարտաւոր են գրել-կարդալ գիտնալ։

Ան է նորէն որ այս պահուս Թուրք հողերուն վրայ ակօսել կուտայ երկաթուղիներով, արագութեան եւ յառաջդիմութեան այս տարրով ան է դարձեալ որ Մոգական գաւազանի հարուածով մը ջնջեց հին գիրերը եւ անոնց տեղ դրաւ լատիներէնէ յարմարցուած գիրեր։

Բայց անոր ամէնէն մեծ արժանիքն է Թուրք կնոջ ազատագրումը բազմակնութեան յանգուցն ձնշումէն, հարէմներէն որոնց մէջէն Թրքուհին դատապարտուած էր դիտելու կեանքը որ իրեն արգիլուած էր։ Ան էր որ Թրքուհիին տուաւ անկախութիւն, զայն փրկեց քօղէն որ որքան ալ նուրբ ըլլար, չէր դադրեր շղթայ մը ըլլալէ, անոր առջեւ բացաւ բոլոր ասպարէզները ուր Թրքուհին նետուեցաւ իր արեւելքցի կնոջ ամբողջ կենսունակութեամբ, ամբողջ եռանդով։

Այս բոլորին համար է որ Թրքուհին յաւիտենական երախտագիտութիւն մը պիտի պահէ անոր հանդէպ որ իր ազատարարն եղաւ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ՀԱՅ

Գահիրէի Հայկ. Մարմնակրթութեան անդամներէն Պ. Անտոն Յովսէփեան Աղեքսանդրիա տեղի ունեցող եգիպտական ախոյեանական միջազգային մրցումներուն մէջ Մարաթոն վազքի առաջնութիւնը խլելով 1929ի Եգիպտոսի ախոյեան հռչակուած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՐՏՕ 5 յունիս.— Կիրակի յունիս 2ին «Մայիս 28»ը տօնուեցաւ Պորտոյի մէջ։

Օրանի ճակատը կը զարդարէին զոյգ հայկական դրօշակներ, անոնց կողքին ֆրանսականը, քիչ մը աւելի վար, «Հայ Անմահներուն», «Դէպի Ազատութիւն», «Մայիս 28»ը եւ ուրիշ վերտառութիւններ, ծաղիկներու մէջ։

«Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը։ Նախագահ ընկ. Ս. Յովսէփեան իր բացման խօսքով պարզեց տօնին իմաստը։

Օր. Պաղտիկեան, ընկերներ Շապուհ ու Թէքթէքեան ընտիր կտորներ արտասանեցին։ Եղան խմբերգներ եւ նուագ։ Պ. Իսջփարմաղեան ջութակի վրայ նուագեց գեղեցիկ հայկական կտորներ։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Թէնտիրեան, որ խանդավառ ճառով մը վերլուծեց «Մայիս 28»ի նշանակութիւնը։

«Մեր ազգին հերոսները, ըսաւ, Լէւոնիդասի նման, մինչեւ վերջին վայրկեանը դիմադրեցին թիւով անհամեմատ բարձր թշնամիին՝ որ կը սպառնար մեր ազգային գոյութեան եւ պաշտպանեցին հայրենիքն ու մեր ազատութիւնը։

Կամքի եւ յանդգնութեան յաղթանակը մեծ եղաւ։ Ազատութեան ճանապարհին վրայ կորսնցուցինք մեր անանուն հերոսները։ Ինկան բոլորն ալ, բայց թուական մը ստեղծեցին մեզի, ապագայ սերունդին համար թողուցին աւանդ մը՝ «Մայիս 28»ը, զոր հայ ժողովուրդը պիտի չմոռնայ տօնելու իր ամէնէն սեւ օրերուն իսկ»։

Խումբ մը սիրողներ ներկայացուցին «Անդրանիկը» թատերախաղը երեք արարով։

Հանդէսը փակուած էր։ Ժողովուրդը կը քաշուէր սրահէն, մինչ վարագոյրին ետեւ ազատութեան երգեր կը հնչեցնէին յեղափոխութեան զինուորները։

Սէլփօ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՊՈՐՏՕ, 3 Յունիս.— Անգլիակաները գրեցի թէ հայ կռփամարտիկ Պ. Խոչորեան Պորտօ հրաւիրուեցաւ, տեղւոյս ախոյեանին հետ մրցելու համար, եւ 8 շրջան խաղալէ վերջ, հաւասար յայտարարուեցաւ, հակառակ ժողովուրդի բողոքին։

Հայ մարզիկը դժգոհ այս արդիւնքէն՝ երկրորդ մրցում մը ունեցաւ նոյն ախոյեանին հետ, 1 յունիս շաբաթ երեկոյ, ուր 3.000 մարզասէր հասարակութեան ներկայութեամբ, «Ալհամպրա»ի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էր գաղութիս հայ երիտասարդութեան մեծ մասը։ Այս անգամ խաղը 10 շրջանով էր։

Մինչեւ Գ. շրջանը Խոչորեան պաշտպանողական դիրք բռնեց, յետոյ տեսնելով որ հակառակորդը միշտ յարձակողական կը խաղայ եւ մանաւանդ սխալ տեղեր կը զարնէ՝ մեր հայրենակիցը դիմեց յարձակողականի։

Վերջերս Լիոնի մէջ ինքնաշարժի արկած մը անցուցած ըլլալով Խոչորեան վնասուած էր քթէն եւ ճակտէն։ Հակառակ իր վէրքերուն, հայ կռփամարտիկը յաղթեց հակառակորդը հուժկու հարուածներով, մանաւանդ 7րդէն մինչեւ 10րդ շրջանը, ու կէտերու առաւելութեամբ յաղթական յայտարարուեցաւ դատաւորներու կողմէ։

Խաղէն վերջ հայ տղաքը ընդունելութիւն մը ըրին իրեն։

Շաֆան Թէքթէքեան

ՃԷՅԹՈՒՆՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, (սեփ. թղթ.).— Ճէյթունի պատգ. ժողովը սկսաւ Մայիս 9ին եւ վերջացաւ Մայիս 14ին:

Սուրիայէն, Լիբանանէն եւ արտասահմանէն անձամբ ներկայ գտնուած կամ նշանակուած պատգամաւորներու թիւն էր 13 հոգի: Ժողովին բացումէն առաջ, ներկաները յոտնկայս յարգեցին իրենց հին ու նոր նահատակներն ու հերոսները

Բոլոր որոշումները գրեթէ միաձայնութեամբ անցան, եւ Պէյրութը իր կարգ մը առաւելութեանց պատճառով Հայրենակցական Միութեան կեդրոն հռչակուեցաւ: Պատգամաւորները կատարեալ իրաւասութիւն տուին կեդրոնական վարչութեան, տենդոտ եւ յամառ գործունէութեան յծուելու եւ Ճէյթունցիներու ներկայի անկերպարան եւ անտանելի կացութեան դարման մը գտնելու համար:

Պատգամաւորները այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեցին տեղական եւ ֆրանսական իշխանութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն: Նաեւ հայ մամուլին՝ որ արձագանգը եղաւ այս ժողովին:

Ճէյթունի յիշատակը պանծացնելու համար, ամէն ամիս պիտի հրատարակուի գիրք մը, որուն խմբագրութիւնը յանձնուած է իրենց մտաւորական ուժերուն: Տրուած որոշումները պիտի հաղորդուին հայ մամուլին եւ ազգային իշխանութեանց:

Միւս կողմէ կը լսենք թէ աշխատանք կը կատարուի, հիմնադրամ մը հաւաքելու եւ «Նոր Ճէյթուն»ը շինելու յարմար վայրի մը մէջ: Այս առթիւ համգանակութեան հրաւէր պիտի ուղղուի, մեր բարեգործական հաստատութիւններուն, ազգային եւ կրօնական իշխանութեանց, ինչպէս նաեւ հայ մամուլին, բանալու համար սիւնակ մը՝ «Շինենք Ճէյթուն»ը վերնագրով:

Պար - Սամէլ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՌՃԻՐԸ

Պէյրութի Թերթերը կը գրեն.

Պետրոս Ղազար Օկիւլեան անուն երիտասարդ մը իր ընկերներէն Սարգիս Պասիլեանէն 180 ղահեկան առնելիք ունէր։ 130 ղահեկանը այդ գումարին կը վճարէ եւ 50 ղահեկանը կը մնայ։ Պետրոս մնացած 50 ղահեկանն ալ կը պահանջէ եւ կը սկսի կռիւ մը երկուքին միջեւ։ Սարգիս դանակի ուժ հարուածներով ծանրօրէն կը վիրաւորէ Պետրոսը, որ հազիւ օր մը վերջ, կիրակի առտու կը մեռնի։

Երկրորդ ոճիրը տեղի կ'ունենայ կիրակի առտու։ Երբ Մամաս եւ Յովհաննէս Մաճարեան թղթախաղ կը խաղային Հօճէֆ Օտապաշեանի սրճարանին մէջ, Յակոբեան Իսահակ եւ Գրիգոր Անանեան կը յարձակին իրենց վրայ եւ կռիւը կը սկսի։ Յովհաննէս կը վիրաւորուի եւ կը մեռնի»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ձեր Թերթի յունիս 6ի համարին մէջ կարդացի «Մօր մը գանգատը» խորագրով ցիկ. եսթեր Պօղոսեանի բողոքը Մուրատեան վարժարանի ցեսչութեան դէմ:

Հասկնալի է մօր վիշտը որ տղան չէ ընդունուել դպրոցը, մանաւանդ երբ նա համոզուած է, որ իր տղուն առողջութիւնը կատարեալ է:

Ես իբրեւ դպրոցի բժիշկ, պարտք ունիմ յայտնելու տիկնոջը, որ մեծ ուշադրութեամբ քննած եմ Նրուանդին՝ Հայր Սերաֆիոնի ներկայութեամբ եւ գտած եմ զայն ջղային թուլութենէ եւ սակաւարիւնութենէ տառապող մը, իսկ քանի մը օր վերջ ֆրանսիացի բժիշկ Պ. Ադմոնդ գտած է նրա ձախ թոքի վերեւի մասը տկար: Շաբաթ մը վերջ տեսուչը՝ Հայր Աւգերեանը յայտնեց ինձ որ տղան շատ թոյլ է, չի կրնար իր ընկերներուն հետ զբօսանքի ատեն քալել, չի կրնար դասերուն հետեւիլ: Ես յայտնեցի որ տղան լուրջ հիւանդ է, պէտք ունի յատուկ Sanatoriumի մէջ բժշկուելու, իր դասերը կրնան աւելի քայքայել նրա առողջական վիճակը եւ յոյս յայտնեցի որ բարերարը կը զբաղուի այդ տղու առողջութեամբ եւս:

Բժիշկ Յ. Տէր Դաւթեան

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Մարսէյլէն Պ. Յակոբ Աւտոյեան վերջամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յովհաննէս Յովնանեանի, Պասրա։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՊԷՍ...

ԱՆԻԷՌ.—Փարիզի գաղութը հետաքրքրութեամբ կը խօսի «Անդրանիկ» շարժանկարի մասին: Չկայ Հայ մը որ կարդացած չըլլայ Անդրանիկի կենսագրութիւնը, կամ չգիտնայ անոր հերոսական կռիւներէն դրուագներ: Նոյն իսկ մեր ալեւոր պապերը, յիշելով անոր գործերը, կը հպարտանան իրենց թոռնիկներուն առջեւ թէ ունեցած ենք հերոս մը որ 40 տարի սարսափի մէջ թողած է մեր թշնամիները, հրէշները: Ո՞վ չէր փափաքեր տեսնել Անդրանիկը իր մահէն վերջ, ձի հեծած, անվեհեր ճակատը բացած հայրենի երկրի հովերուն: Ո՞վ չէր փափաքեր զայն տեսնել իր «ֆէտայի»ներով, իր քաջարի զինուորներով, կռուի մէջ յանուն հայրենիքի ազատագրման:

Երկար ծգծգումներէ յետոյ, շարժանկարը ներկայացուեցաւ կիրակի օր, բայց ինչո՞ւ այդքան սուղ գին էին նշանակած: Որպէսզի չըսուի թէ անհատի խորհրդածութիւնն է միայն որ կը գրեմ, ահա կը ներկայացնեմ ժողովուրդին մէջ շրջան ընող խօսքերը.

— Եղբայր, ամբողջ իրիկունները տունը նստած զաւակներուս պատմեր եմ Անդրանիկի գործերը եւ անոնց խոստացած անպատճառ շարժանկարին տանիլ, սակայն 4 պզտիկ եւ մենք երկուքս վեց հոգի 90 ֆրանք կ'ընէ: ըսէ՛, կրնա՞մ վճարել, երբ զաւակներս կօշիկ չունին...:

— Փարիզի Օփերան անգամ սդքատներուն տեղ կուտայ 5 ֆրանքնոց տոմսով. իսկ մեր...,

Անշուշտ սրահը լեցուած նորէն, բայց բազմութեան մեծ մասը կը կազմէին համեստ գործաւորներ, զրկուելով ուրիշ պէտքէ մը, զրկելով իրենց զաւակները կօշիկէ կամ շապիկէ: Մտածեցէք որ երիտասարդները պիտի ստիպուին Անդրանիկը տեսնել օտար վարագոյրի վրայ, իսկ տարեցները «վազ» պիտի անցնին...:

Ինչո՞ւ այսպէս...

Արամ Սէֆէր

ԽՄԲ.— Հրատարակութեան տալով այս տրտունջը իբրեւ արձագանգը իրականութեան մը, կը կարծենք թէ շարժանկարին կազմակերպիչները կրնան անգամ մը եւս կրկնել ներկայացումը, ժողովրդական գիներով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՒԱՐԻՇՉ ԼԻՒԲԱ, Վ. Վալադեանի։ Թարգմանեց. Տպ. «Սահակ-Մեսրոպ», Պէյրութ։ Գին 3 ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 49 —

...չքերը ժպիտով բացաւ։ Կաս կարմիր էր ...Նէնէթ ու անոր ալ քունքերուն վրայ քըր- ...ի կաթիլներ կը փայլէին. չէր ուզեր աչ- ...ը բանալ և միայն կը ժպտէր։ «Ըսէ՛ Նէնէթ, ..., ինչո՞ւ...» Ան ուժով մը համբուրեց երի- ...արդը առաջին հանդպած տեղէն ու բռաւ. ...igole Brrigadier, Brrigole Brrigadier!»։ Եր- ...գադրեցան այդքան բարձրաձայն խնդալէ, ...խայտանքը մեղմացաւ, Նէնէթ աւելցուց ...երը խոշոր խոշոր բացած, անօրինակելի ...ձնութեամբ մը. «Եանկին վաա՛...»։ Շատ ...ցի էր. սաստիկ տաքցած էին։

...իծեր, երկու ծիծեր՝ ատրճանակներու պէս ...։

— Անշո՛ւշտ թէ դուն տակաւին պէպէք ես... ...ընէր Փիէռօ, ես շատ շուտ կը խաղտիմ, ...աա... հաւա... ւա...։ Ուրախ եմ սակայն ...րագրութիւնդ կարդացի. ան ալ իր դերը ...լաւ է որ դուն ալ քիչ մը ապրեր ես։ ...պրած եմ. Բնաւ չպիտի ուզէի մայրիկի ...մեծցած տղու մը հետ գործ ունենալ։ ...ւելի դիւրութեամբ պիտի կարենանք ...հասկնալ և ստեղծուած համակրութիւնը ...էս արժէքաւոր պիտի ըլլայ։

— Այդքան ախորժեցա՞ր, այն ատեն կեցիր ...վրադ ալ դրեմ նոյն այն լակոնական, ...եան ոճով, ըսեմ օրինակի համար թէ ...։

— Ինչ, ի՞նչ, եթէ համարձակիս, եթէ հա- ...կիս, Փիէ՛ռ, կ'երդնում որ...

— Ի՞նչ կ'ընես որ եթէ համարձակիմ։

— Ինչ կ'ընեմ մի՞, ինչ կ'ընեմ մի՞... — փըն-

— 50 —

տռեց, փնտռեց, մէկէն ըսաւ — Վա՛ղն իսկ, կ'իմանա՞ս, վաղն առաւօտ իսկ Տինար կը մեկնիմ արձակուրդի ամիսս հոն անցնելու և... և...։ Ու մինչ Փիէռ սաստիկ կը խնդար, իր երկու ձեռքերուն մէջ սեղմեց երիտասարդին գլուխը, իրեն քաշեց ու քիթը քիթին փակցուցած աւելցուց.—Ջերթա՞ս, չերթա՞ս, հոս ի՞նչ գործ ունիս, ըսէ տեսնեմ անպիտա՛ն... պարոնը չի կրնար սպասել, պարոնը վաղն իսկ պիտի մեկնի. հէ՞, չպատասխանես ս.

— Դուն չե՞ս գիտեր որ բոլոր անոնք որոնց ակնարկը միշտ վերն է, բոլոր անոնք որոնք միայն երկինք գիտեն նայիլ, ինչպէս սուրբերը, ինչպէս իսկական հաւատացեալները, անոնք բնաւ չեն կրնար ճամբորդել, անոնք երբեք տեղ չեն կրնար փոխել... Եւ ես կը նայէի, եւ ես հաւատացի քու աչքերուդ երկինքին...

Գլուխը ցից, ակնարկը սուր և յօնքերը պռստած մտիկ կ'ընէր Նէնէթ։ Հակառակ պիտի ըլլայ, քիթին ծայրը սովորականէն քիչ մը աւելի օդին էր ցցուած։ Պատասխանը գտաւ սակայն.

— Հապա եթէ երբեք երկի՛նքը ճամբորդէ՞։

— Ես ալ հետը կ'ըլլամ անպայման, եթէ առաջին կարգ չառնէ։

- Ո՛չ, առաջին կարգով պիտի ճամբորդէ. ես այնպէս կ'ուզեմ, առաջի՛ն կարգով։

— Բայց սպասէ՛, ամէն բան կարգով...

Եւ երկիր, և երկինք, և հաւատացեալ և կուռք, չչեղեցան անշեղլի կարգէն։

6

— Բնա՛ւ մոքէդ չանցընես թէ քեզ գեղեց-

· 51

կութեանդ համար սիրեցի։ Օ՜հ, գեղեցկութի՛ւն... ինծի համար արժէք չունի. բնա՛ւ, բնա՛ւ... Եւ յետոյ այնքան ալ աստուածային գեղեցկութիւն մը չունի. ո՛չ։ Պէտք է համարձակութիւնը և անկեղծութիւնը ունենալ խոստովանելու թէ գեղեցկութիւնդ կատարելապէս աստուածային չէ... Այո՛, ծօծրակիդ գիծը բաւական ներդաշնակ է, սակայն պէտք է քովնտի նայիլ... ժպիտդ գէշ չէ. պայմանաւ որ ժպտիս. և այդ պարագային իսկ բոպէ մը կայ միայն որ արժէք ունի. այլապէս ոչի՛ն՛չ, ոչի՛նչ։ Իսկ դունչիդ տակը, ակնարկդ և մազերուդ փայլը որոնց այնքան յարգ կ'ընծայես դուն, դիմացի տունէն գիտող մը բնա՛ւ չպիտի կարենայ գնահատել. ի՛նչ հասկցանք... Այո՛, կը կրկնեմ, ես քեզի սիրեցի ոչ թէ գեղեցկութեանդ այլ քու գէշ բնաւորութեանդ համար։ Սարսափելի՛. աղտո՛տ, զզուելի բնաւորութիւն ունիս։ Յամառ ես, ինքնահաւան ես, քմայասէր ու փոփոխամիտ ես, բայց դուն ես, բայց դո՛ւն իմին Նէնէթս ես։ Վառվռուն, ժիր, զուարթ Նէնէթս ես, իմին տաքուկ հոգիս ես... այո՛, չիրին ես դուն. իսկ խավուռմիշ ես, միսիր պայտաայ ես... ո՛չ, քեզի չիվերարերիր միսիր պայտաա՛յ ես, միսիր պայտա՛յ ես... չէ՛, չեմ թարգմաներ... չեմ կրնար թարգմանել . Օ՜, ինչպէ՛ս կ'ուզեմ որ հիմա քեզի բացատրեմ... ա՛յ, ա՛յ քի՛թս... է՛յ բերանս, ձգէ որ խօսիմ...ահաւասիկ,կըսկսիմ կոր— Միսիր պայտայ կը կոչուի այն ուտելիքը որ... է՛յ կարելի բան չէ որ մէջէն ելլամ... այսպէս ուրեմն, մեր տեղը, այսինքն Պոլիս, ձմեռ երկար գիշերները երբոր հաւաքուին, կրակարանին վրայ կ'եփեն եգիպտացորենը, մանաւանդ

— 52 —

պզտիկներուն զուարճութիւն պատճառելու համար, և զայն տաք տաք կ'ուտեն։ Ո՛չ. քու գիտցած ձեւովդ չէ. կ'առնեն բոլորակաձեւ փայտէ աման մը որ ճիշդ թմբուկի մը ձեւ ունի, բայց որուն երկու երեսները փոխանակ կաշիի թել է քաշուած։ Մէջը կը դնեն եգիպտացորենը և զայն կը բռնեն կրակին վրայ... բայց ո՛չ, ամբողջ չեն դներ, այլ հատիկներու կը վերածեն... զայն կը բռնեն կրակին վրայ... բայց ո՛չ, թելին ծակերը պզտիկ են, վար չեն իյնար... կրակին վրայ... բայց ո՛չ, փայտէ ածուխ է... և կը սկսին երերցնել... բայց ո՛չ, կոթ ունի, կոթէն կը բռնեն. ճիշդ այսպէս... նայէ՛, նայէ՛ որ սորվիս...

Դէմ դէմի նստեր էին անկողնին վրայ։ Նէնէթ կը ժպտէր, զմայլելիօրէն կը ժպտէր։ Կարծես յոգներ էր քիչ մը. իր լայն ու լեցուն կոպերը երբեմն կ'իջնէին պարտասած, նուաղանօք, արբշիռ... Յամառ տղեկի մը պէս կը շարունակէր ակռաներուն մէջէն Փիէռը զրգռող բառ մը արձակել եւ միւս ձեռքովը տղուն ծոծրակը ճմլել, ճմլել։ Երիտասարդը լաւ բացատրելու իր մարմաջէն տարուած՝ երկու ձեռքերը կը շարժէր անդադար պարապին մէջ, կնոջ ծալլուած ծունկերուն վրայ։ Եւ Նէնէթին այդ հրաշալի մերկութիւնը, լեցուն ազդրերը, զիստերը, բումբերը կարծես կրակ մը կ'ըլլային հրակէզ, որուն վրայ տղան կ'եփէր, կ'եփէր...

— ... Եւ այն ատեն եգիպտացորենները կը սկսին պայթիլ. չա՛թ, բա՛թ, չա՛թ. բա՛թ...

— Ո՛չ, չեն պայթիր։

— Ինչպէ՛ս թէ չեն պայթիր. անշուշտ թէ կը պայթին։

— Բացէ ի բաց պայքարի պէտք է ձեռնարկենք համայնավարութեան դէմ։ Մեր ընթերցողները պէտք է փնտռենք ու գտնենք իրենց տան մէջ։ Պէտք է յայտարարենք թէ համայնավարներու գրպարտութեան եւ հայհոյութեան մեթոտին դէմ անխնայ պայքարի կը ձեռնարկենք։

Սէնի պատգամաւոր Ֆարինէ պահանջեց որ պրոպագանդը մղուի յստակօրէն ճշդուած քաղաքականութեան մը հիման վրայ. իսկ Մառնի պատգամաւորը Սէյիէ գանգատ յայտնեց թէ «Փոփիւլէր»ի մէջ չեն ցոլար բոլոր հոսանքները։ Ժան Լօնկէ եւ Օկիւստ Րէյնօ եւս թելադրութիւններ ըրին թերթին տարածման մասին։

Փոփիւլէր-ի վարչական տնօրէն Պրաք նոյն առթիւ «Փոփիւլէր»ի թիւը ձեռքը բռնած՝ պատասխանեց թէ թերթը միայն քաղաքական յօդուածներով եւ լուրերով չէ որ լեցուած է, եւ թէ անոր մէջ տեղ ունին նաեւ «Օրուան դէպքեր»ը, մէջն ըլլալով պատմութիւնը այն աղջիկին, որ 850 կեռասի կուտ կլլած էր։

Թերթին տնօրէն խմբագրապետ Լէոն Պլում եւս իր կարգին պաշտպանեց թերթին ուղղութիւնը եւ ուեւելցուց թէ «Փոփիւլէր»ը պիտի ըլլայ միաժամանակ թէ՛ քաղաքական եւ թէ լրատու թերթ. քաղաքական բաժնի տնօրէնը ճարպիկ ընտրութիւնով մը, ընթերցողներուն պիտի ներկայացնէ լուրերու քաղուածքներ, եւ խմբագրական մը՝ որ կը ներկայացնէ թերթին եւ կուսակցութեան ամփոփ կարծիքը։ Վերջացնելով Պլում ըսաւ թէ թերթը պիտի մեծնայ ժամանակի ընթացքին։

Յետոյ վիճաբանութիւններ կատարուեցան ընկերվարական կուսակցութեան եւ Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութեան (C. G. T.) փոխ յարաբերութեանց մասին։

Երէկուան նիստին մէջ ժողովը զբաղեցաւ Փօլ-Պոնքուրի եւ Ֆիանաէթի խնդրով։

Ֆրանք-թրքական բարեկամութիւնը

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը «Հաքիմէյէթը Միլլիէ» իր Յունիս 9 թիւին մէջ խմբագրական մը նուիրելով ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան, գոհունակութիւն կը յայտնէ թէ այլեւս վերջ գտած է կացութիւն մը, որ չէր համապատասխաներ Թուրքերու ֆրանսասէր զգացումներուն, ու կը շեշտէ այն անկեղծութիւնը զոր ցոյց տուած են երկու կողմերը։ «Հաքիմիյէթը Միլլիէ» կը գրէ.

— Պատմութիւնն ու անցեալը լեցուն են բարեկամական աւանդութիւններով, որոնք կը հրամայեն փոխադարձ համակրութիւն, արդարացնելով երկու ժողովուրդներու հանրային կարծիքին համանմանութիւնը։

Կը վերջացնէ՝ մաղթելով որ Էնկիւրիի եւ Փարիզի յարաբերութիւնները զարգանան՝ խաղաղութեան եւ ապահովութեան մթնոլորտի մը մէջ։

Եգիպտոսի թագաւորը Պերլինի մէջ

Եգիպտոսի Ֆուատ Թագաւորը, Պերլին հասաւ երէկ առաւօտ ժամը 10ին եւ կայարանին մէջ հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ հանրապետութեան նախագահ Հինտէնպուրկի եւ նախարարներու կողմէ։ Թագաւորը զինուորական պատիւներով առաջնորդուեցաւ իշխան Ալպրէխթ պալատը, ուր մասնաւոր յարկաբաժիններ յատկացուած էին Թագաւորին։ Ճամբուն ամբողջ երկայնքը զարդարուած էր կանաչութիւններով եւ գերմանական ու եգիպտական դրօշակներով։

Ապստամբները կը պաշարեն Շիրազը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Շիրազէն (Պարսկաստան) կը հեռագրէ թէ կացութիւնը ծանր է, որովհետեւ ապստամբ ցեղախումբերը պաշարած են քաղաքը։

Շիրազ արտաքին աշխարհի հետ հեռագրով միայն կապուած է։ Քաղաքի պահակազօրքին օգնելու համար զինուորներ ղրկուեցան։

Երկու շաբաթէ ի վեր ապստամբած էին Քաշկայի ցեղախումբերը, որոնք չեն ճանչնար կառավարիչին հեղինակութիւնը, կը պահանջեն պարտադիր զինուորական ծառայութեան ջնջումը եւ գիրենք զինաթափելու համար տրուած հրամանին ետ առնուիլը։

Անդրատլանտեան նոր թռիչք մը

Կիրակի առաւօտ ժամը 6ին շուէտական «Սվէրիկէ» ջրօդանաւը Ստոքհոլմի մօտ նաւային կայանէն ճամբայ ելաւ դէպի Ամերիկա։ Վարիչներն են հարիւրապետ Ալպին Ահրէնպէրկ եւ տեղակալ Աքսէլ Ֆլոտէն, իսկ անթելի մասնագէտը՝ Եունկլունտ։ Օդանաւորդներուն նպատակն է Ամերիկա հասնիլ քանի մը հանգրուաններով Իսլանտայի, Կրօէնլանտայի եւ Լապրատորի ճամբով։

Կէսօրին «Սվէրիկէ» ծով իջաւ Պէրկէնի նաւահանգիստին մէջ, որ դրօշազարդուած էր յանդուգն օդանաւորդներուն ի պատիւ։ 1200 քիլոմեթրի այս առաջին հանգրուանը շատ յաջող անցաւ։ «Սվէրիկէ» ժամը 14.55ին կրկին ճամբայ ելաւ Պէրկէնի մօտ Ֆլաթոդէնի նաւային կայանէն դէպի երկրորդ հանգրուանը՝ Րէյքիավիք (Իսլանտա)։ Օդանաւը շատ ծանրաբեռնուած էր, բացի 14 ժամուան բաւելիք պէնզինէ եւ իւղէ, իր մէջ ունի ծանր կապոցներ եւ 1200 ծրարներ. հովն ալ աննպաստ էր։ Առաջին փորձին «Սվէրիկէ» չկրցաւ օդ բարձրանալ, ու երկրորդ փորձին միայն յաջողեցաւ։ Մօտ 10.000 հետաքրքիրներ ներկայ էին մեկնումին։ Նախապէս Պէրկէնի քաղաքապետը պաշտօնական ընդունելութիւն ըրած էր օդանաւորդներուն, որոնց «Պատուոյ քաղաքացի»ութեան տիտղոս տուաւ։ Շուէտի եւ Նորվեկիոյ բարեկամութեան մասին բաժակաճառեր արտասանուեցան։

Օդանաւը չկրցաւ հասնիլ երկրորդ հանգրուանը։ Մեքենան աւրուելով, օդանաւորդները ստիպուեցան կիրակի գիշեր վար իջնել Խնկոլֆսէօտի, առանց ոեւէ վնասի ենթարկուելու։ Անհրաժեշտ նորոգութիւնները կատարուելէ յետոյ, օդանաւը պիտի շարունակէ ճամբան։

Մատրիտի ժողովը բացուեցաւ

Երէկ առաւօտ ժամը 10ին Սպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ պաշտօնապէս բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 55րդ նստաշրջանը։ Ժողովին կը նախագահէ Ճափոնի պատուիրակ Ատաչի։ Սպանիոյ պատուիրակ Քինոնէս տէ Լէօն ճառ մը խօսեցաւ։ Սպանիական կառավարութիւնը ինք ստանձնած է այս անգամուան ժողովին բոլոր ծախքերը— մօտ 400,000 ֆր.։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ներկայացուցիչները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին քաֆէ լա Փըթիթ Սուրս, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ողբացեալ Յօքթ. Երուանդ Ֆրանգեանի գիրքը

"ՄԵՐ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՅԵԱՑՔԸ,,

Ս. Վրացեանի յառաջաբանով եւ հեղինակի նկարով

Սահմանափակ թիւով տպագրուած

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկին Ա. Ֆրանգեանի, Համատան, (Պարսկաստան). Տպարան Navarre, 5 Rue des Gobelins, Փարիզ։ եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Գին 1 տոլար կամ 25 ֆրանք։ փոստի ծախք չկայ

«ԴՐՕՇԱԿ»

Լոյս տեսաւ «ԴՐՕՇԱԿ» ապրիլ - մայիս միացեալ համարը հետեւեալ բովանդակութեամբ։

1.— Յայտագիր Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ընդհանուր ժողովի։ 2.— Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովը։ 3.— կազմակերպական խնդիրները Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովում Ա. Ջամալեան։ 4.— քաղաքական խնդիրները Հ. Յ. Դ. ԺԱ. ընդհ. ժողովում Ս. Վրացեան։ 5.— Արեւելեան նահանգները՝ Հրանտ Սամուէլ։ 6.— Ծրագիր եւ իրականութիւն Ս. Վ.։ 7.— Թուրքիոյ շուրջ։ 8.— Միջազգային կեանք։

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ ՄԻՇԷլի Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Odéonի դէմ, Café La Petite Sourceի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. Երիցանց։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 121 Cours Lafayette սրճարանին ներքնասենեակը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Գ. Մ. Նաթանեան)։

ՊՈԻԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու վիճա ահանութենէն, շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 1, 25, 29, 176, 218, 237, 259, 294, 381 եւ 383։ Շահած առարկաները ստանալու համար դիմել՝ Գ. Խալիկ Գասպարեանի, 14 Rue Laboureur, Bois-Colombes, Seine.

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կըրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օրիորդներ Զարուհի, Զապէլ, Արաքսի եւ Հայկանուշ Թորոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր ՏԷՐ ԱԲԻՍՈՂԱՄ ՔՀՆՅ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եօզկատցի Այրի Տիկին Փառանձեմ Ծիվէլէկեան կը փընտռէ իր մօրեղբօր կինը Տիկ. Եսթեր Մէսճեան որ ընդհ. պատերազմէն երկու տարի առաջ, Եօզկատէն մեկնած էր Ամերիկա։ Մինչեւ այսօր որեւէ լուր ստացած չենք իրմէ։ Իմացնել՝ P. Djivelegian, 3 Rue de St. Etienne, St. Chamond, (Loire). France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ քոյրս Սէվէրէկցի Մարիամ Մատարգեան, մօր անուն՝ Աննա, հօր անուն՝ Մանուկ, եղբայրը Սարգիս։ 1922ին ամուսնացած էր Հալէպի մէջ Ուրֆայի Կամուրջ գիւղացի Մանաս Մատարգեանի հետ։ Իմացնել՝ G. Dabakian կամ Aygrian, 27 Rue Arneaud Miqueu, Bordeaux, (Gironde), France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

—Անահիտ Սէֆէրեան, 19 տարեկան, դուստր Արթինի եւ Մարգրիտի, ծնած Կ.Պոլիս, կը փնտռէ իր պզտիկ եղբայրը որ Ատանայի մօտերը գտնուող որբանոցէ մը գերմանացի բժիշկ կին մը զինքը Գերմանիա տարած էր։ Կը փնտռէ նաեւ իր հօրաքոյրը Մարիամ որ Ամերիկա կը գտնուի իր զաւակներով։

Տեղեկացնել՝ Orfanotrofio Armeno, Corso Stupinigi 220, Torino 131 (Italia).

—Պրուսայի Քիւրքմէն գիւղացի Յարութիւն Գարապաճագ կը փնտռէ իր քեռորդին Ստեփան Գարապաճագեան որ Պէյրութի մէջ երկու տարիէ իվեր դերձակի մը քով իբր աշկերտ կը ծառայէր։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։

Իմացնել՝ Աբգար Քէշիշեան, Puits Bivert N. 107, Gardanne, (B. du R.)

— Կարսի Գաշ Գատիգլար գիւղացի Միրտիչ Յակոբեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Տաճատ Յակոբեան եւ եղբայրը՝ Զօլաթ Յակոբեան (մօր անուն՝ Նուէզար) որոնք անյայտացած են 1919էն իվեր։ Տեղեկացնել՝ Al. Hagopian, 1 A Victoria Av. London, E.C.R.

Կը խնդրուի հայերէն թերթերէն արտատպել։

Կ'ուզուին այրերու շապիկ կարող գործաւորուհիներ։ Դիմել՝ Géo. 29 Rue Trévise, մէթրօ Cadet.

Ծախու է րիւ Սէն Թ'Ընի (Մարսէյլ) մէջ նպարավաճառի խանութ մը։ Դիմել՝ Գ. Ա. Աճէմեանի, 19 րիւ Յոմինիքէն, Մարսէյլ։

Վարձու է պարապ սենեակ մը Փարիզի կեդրոնը բնակութեան եւ գրասենեակի համար։ Տարեկան վարձք 2400 Ֆր.։ Դիմել միայն նամակով, Գ. Աստղեբեանի 32 rue d'Hauteville. Paris.

REINHOLD DE VARLICH

Դշ. 12 Յունիս ժամը 5ին Սալ Շոփէն (Փլէյէլ) 8 Rue Daru, բարիթոնը տը Վարլիխ, կ'երգէ՝ Շումանի «Բանաստեղծին սէրերը», Փիցնէրի, Սթրաուսի, Ֆիլիբ Եարնախի գործերը։ Դաշնակով կ'ընկերանայ Ֆիլիբ Եարնախ։ Տոմսեր՝ Փլէյէլ, Տիւրան.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատական եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմախտ․) եւ վարփոխ Մասն. լապոռաթուար։ Արդ ճամբու եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ գրաշար մը, լաւ վճարում եւ մնայուն գործ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10

Le Gérant: E. SOUTIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ 1929

12 JUIN 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 980 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՅ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՃԱՄԲԱՆ

Երկու անգամով հրատարակեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան ...րդ ընդհ. ժողովին Յայտարարութիւնը, որ վերլուծումն ու ...ատացումն է կատարուած աշխատանքներուն։

Խմբագրուած՝ ժուժկալ ոճով մը, բայց ամէն նախադա...ութեան մէջ զգացնելով հասուն եւ հաստատուն շեշտ մը, ...այս յայտարարութիւնը հայ ժողովուրդին կը ներկայացնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընդհանուր տեսակէտներն ու գործնական քաղաքականութիւնը։ Այնտեղ յստակօրէն պարզուած է կուսակցութեան ուղեգիծը՝ բոլոր հիմնական հարցերու մասին, ...ալով Միացեալ և Անկախ Հայաստանի ծրագրէն, որ խարիսխն է մեր ընդհանուր գործունէութեան։

Ինչպէս կը շեշտէ յայտարարութիւնը,— ոչ մէկ շեղում ... ընկրկում՝ այդ ճամբուն վրայ։

— «Ընդհ. ժողովի խորին համոզումով, Հայոց հարցի ու...ը որ եւ է լուծում անկարող է ապահովել հայութեան գոյութիւնն իբր ազգ եւ տալու անոր ստեղծագործութեան և բարգաւաճման հնարաւորութիւն... Ազատ Հայաստանն է միայն որ կարող է արդար հատուցում նկատուիլ մեր արիւնազանգ պայքարի և անօրինակ մարտիրոսագրութեան։»

Դաշնակցութիւնը աւելի քան ամուր կանգնելով այս տեսակէտին վրայ, միեւնոյն ատեն պարտականութիւն կը համարէ յիշեցնել՝ որ ամբողջ հայութիւնը ներկայացնէ «մէկ ճակատ եւ մէկ կամք»՝ այս ծրագրին իրականացման համար։ ...ուրեմն, մեր գործունէութեան մաս պիտի կազմէ ոչ միայն ...այս բնական եւ արդար պահանջը արծարծել եւ պարտադրել ամէն ուղղութեամբ, արտաքին աշխարհին համար, այլեւ, իբրեւ լրացուցիչ աշխատանք, հայ ժողովուրդին մէջ միշտ կենդանի պահել զայն, իբրեւ միակ ելքը վերջնական փրկութեան։ Մեզի համար գաղտնիք չէ որ մեր կառագի հակառակորդներէն ոմանք կը վախնան արտասանել բառը, բայց ի խորոց սրտի կը հառաչեն «Մեծ Տեսիլք»ին համար։ Հին հնչակեանները ... իրենց կը վերապահեն անկախ Հայաստանի ծրագրին ...ը, առանց ո՛ր եւ է գործ կատարելու եւ յաճախ ճակատ ...ելով զոյնզգոյն գաղափարներու հետ։ Իսկ մաս մը համայնավարներ (ընդդիմադիր) իրենց գիրենք նոյնքան լէնինական ...արելով հանդերձ, դէմ չեն միացեալ Հայաստանի ծրագրին։

Ուրիշ ազգերու մէջ, տարրական տրամաբանութիւնը կը ... բոլոր հոսանքները՝ մէկ ճակատ կազմել այսքան կենսական ...ի մը շուրջ, պահելով հանդերձ իրենց ինքնուրոյն տեսակէտները։ Մեծ. պատերազմի օրերուն, մենք տեսանք այս իրողութեան ամէնէն ջախջախիչ փաստը, երբ Թունդ ընկերվարականներ մինչեւ նախարարական պատասխանատուութիւն ստանձնելու աստիճան համերաշխեցան իրենց գաղափար հակառակորդներուն, օրուան վարիչներուն հետ, որովհետեւ «հայրենիքը վտանգի մէջ էր»։ Մեր դժբախտ ժողովուրդին մէջ է, միայն, ...կիրքը կամ սոփեստութիւնը կը տիրապետէ ամէն բանի ...այ, եւ չորս անգամ չորս ճակատի կը բաժնուինք, նոյն իսկ ...ենիք ստեղծելու հարցին առթիւ... ինչեւ Մանգամ կեանքի ... մահուան խնդիրներ քննած, հետապնդած ատեն...

Եւ սակայն, պէտք է անվհատ հարթել ճամբան, հրելով, ...չտկելով, համոզելով կամ պայքարելով. որովհետեւ,— ուրիշ ... չունինք։ Անոնք որ այս համոզումն ունին եւ կը ծածկեն ... կամ կը վախնան անոր համաձայն գործել, թո՛ղ կրեն ... վիճակի մը խեղճութիւնը, շուքերու կամ պատերու ... ապաստանելով։ Իսկ անոնք որ իմաստակութեամբ կամ ...ութեամբ կ՚ուրանան այս հիմնական Դատը, եւ միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ զայն խափանելու համար, պէտք ... պատրաստ ըլլան ճակատ ճակատի չափուելու այս ժողովուրդին հետ, երբ առիթը ներկայանայ։

Ինչպէս Յայտարարութիւնն ալ կը շեշտէ, Դաշնակցութիւնը ... պատրանքներ չունի այս ճամբան խափանող արգելքներու ծանրութեան մասին։— Խորհրդային Ռուսաստանը՝ չկամ ... բռնակալ, մինչեւ անգամ բարեկամ եւ զինակից՝ մեր դարաւոր դահիճին, իսկ այս վերջինը՝ աւելի քան լրբացած եւ ...ինախանձ։ Երկու հակոտնեայ ուժերէն ոչ մէկը տրամադիր ... մը հող տալու։ Ընդհակառակն, Մոսկուան հրապարակաւ ... յայտարարէ իր իսկ հռչակած սկզբունքները, Կովկասի մէջ ... ոտքի տակ առնելով ինքնորոշման տեսակէտը, տկարին ...ականութիւնը կողոպտելով եւ զօրաւորին բաշխելով (Ղարաբաղ, Նախիջեւան եւն.)։ Իսկ Էնկիւրին՝ արդէն մարսած՝ մեր ...իւնն եւ անհաշիւ հարստութիւնները, ոչ թէ նահանգներ եւ ...աքներ, այլ սեփական տուներն ու հանրային կալուածներն ... կը տեսնէ մնացած Հայերուն համար, եւ նորանոր ա...ներ կը կազմակերպէ, հետզհետէ աւելի սանձարձակ։

Այս անողոք իրականութիւնը գիտնալով ու տեսնելով հանդերձ, Դաշնակցութիւնը մէկ վայրկեան միտքէ չանցըներ յուսահատիլ, որովհետեւ նոյնքան ալ նպաստաւոր պարագաներ ... հեռանկարներ կան։ Առանց մնամէջ յոյսեր ներշնչելու եւ ...ոց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, յիշենք միայն մէկ ...ութիւն,— Տակաւին վերջին խօսքը չէ արտասանուած ոչ ...ռուսիոյ, ոչ ալ մանաւանդ Թուրքիոյ մասին։ Մռայլ եւ անտանելի է կացութիւնը. այո՛, բայց, ե՞րբ է պատահեր որ յաւիտեան ... տեւեն մշուշն ու ամպերը, մանաւանդ ազգերու ...անքին մէջ։

Մնաց որ, երբ ժողովուրդ մը գտած է իր ազատութեան ճամբան եւ երբեմն խոնջ ու դանդաղ, երբեմն արագ եւ բուռն, ...այց միշտ անսասան կը հետեւի անոր,— այդ ժողովուրդը ...կանուխ կը հասնի իր նպատակին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՆՈՐ «ԵԼՈՅԹ» ՄԸ

Ռամկավարներու Ամերիկայի պաշտօնաթերթը՝ Պայքար, որ մինչեւ վերջ կը խնկարկէ Երեւանի վարիչներուն, յանդուգն «ելոյթ» մը կ՚ընէ «Մեր պատմական իրաւունքները» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մայիս).

— «Մենք չենք ուրանար մեր ազգայնականութիւնը, ոչ ալ պէտք ունինք ծածկելու թէ ազգայնականներ ենք. եւ ինչ որ ալ ըլլայ գործնական քաղաքականութեան տեսակէտով մեր դիրքը ներկայ Հայաստանի ու խորհրդային կարգերու հանդէպ, ազգայնական եղած ենք ու պիտի մնանք միշտ, ամուր հաւատարմութեամբ նուիրուած Հայութեան պատմական իրաւունք. ներուն պաշտպանութեան, եւ մեր աչքերը անթարթ սեւեռած Ազգային ցեսիլքին: Պատմական իրաւունքներու պաշտպանութեամբ մենք չենք հասկնար ամենադոյզն չափով անարդարութիւն ու ոտնձգութիւն ուրիշ ոեւէ ժողովուրդի իրաւունքներուն մէջ, միայն կ՚ուզենք ու կը ձգտինք որ Հայը այն երկրին մէջ, ուր իր նախնիքը ապրած ու աշխատած են, ազատ եւ ապահով ապրի ու աշխատի, եւ վայելէ իր աշխատութեան պտուղը: Իսկ Ազգային ցեսիլքը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ այս արդար ու օրինաւոր բաղձանքներուն լրացումը:

Անոնք, որ կը կարծեն թէ կարելի է սպունգով մը սրբել ու ջնջել ամբողջ անցեալը եւ նոր երկիր ու նոր երկինք ստեղծել, կրնա՞ն բացատրել թէ ինչո՞ւ, ըստ իրենց, դրամատիրական պետութեանց լուծին տակ ընկճուած Թուրքը, Պարսիկը, Արաբը, Մաւրիկը, Հնդիկը, Չինացին, սպիտակ, սեւ ու դեղին բոլոր ցեղեր ու ժողովուրդներ, կրնան պատմական իրաւունքներ, ազգային տեսիլք ունենալ, այսինքն ազգայնական ըլլալ, իսկ Հայը ոչ:

Արդ, Կարսն ու Անին Թրքակա՞ն էին եւ այդ հանգամանքո՞վ գրաւուեցան ու մնացին Թուրքերուն ձեռքը. եւ եթէ այդպէս է եւ Հայաստան կորուստ չունեցաւ 1920ի աշնան, 1921ի գարնան Մոսկուա ինչո՞ւ եւ ի՞նչ հիման վրայ ետ կը պահանջէր զանոնք, եւ եթէ Հայկական խնդիր չկար եւ Հայեր պատմական իրաւունքներ չունէին, Սովիէթ կառավարութիւնը ինչո՞ւ կ՚առաջարկէր միջնորդել եւ Վանի ու Ալաշկերտի կողմէն ի նպաստ Հայաստանի իրաւախոհութեամբ կարգադրել հայ եւ Թուրք վէճը: Իսկ, եթէ Կարսն ու Անին կորուստներ են, եւ ոչ ոք կրնայ ժխտել այդ իրողութիւնը, եթէ Հայութիւնը պատմական իրաւունքներ ու պահանջներ ունի, եւ Երեւան ու Մոսկուա գիտեն թէ ունի, նոյնիսկ Էնկիւրի գիտէ ու կը խոստովանի, այն ատեն արտասահմանի անիրաւեալ ու տարագիր Հայութիւնը մե՞ղք կը գործէ, երբ կը յիշէ ու կը յիշեցնէ Հայաստանի կորուստն ու իր պատմական իրաւունքները:

Մենք չենք պահանջեր որ Խորհրդային իշխանութիւնը իր քաղաքականութիւնը Հայութեան շահերուն ու պահանջներուն պատշաճեցնէ, ոչ ալ կ՚ակնկալենք որ Երեւան ամէն օր Հայութեան պատմական իրաւունքներուն մասին խօսի ու խնդիրներ յուզէ: Բայց, եթէ անոնք իմաստութիւն կը սեպեն լռել, արդար չէ երբեք որ տարագիր Հայութենէն ալ պահանջեն համակերպիլ ակնյայտնի անիրաւութեան, լռել ու չխօսիլ իր պատմական իրաւունքներուն մասին»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանքօ-թրքական առեւտրական դաշնագիր

Պոլսէն կը հեռագրեն.— *Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ բարեկամական և իրաւարարութեան դաշինք մը կնքելու բանակցութեանց հետ միաժամանակ, ֆրանսական դեսպան կոմս տը Շամպրէօն Էնկիւրիի մէջ բանակցութեան մտաւ կառավարութեան հետ, առեւտրական դաշնագիր մը եւս կնքելու համար։*

Փարիզէն Էնկիւրի հասան երեք մասնագէտներ, որոնք պիտի մասնակցին բանակցութեանց։

Ֆաշիստ-պոլշեւիկ եղբայրակցութիւն

Պոլսէն մեկնելէ յետոյ, իտալական ջրօդանաւերու տորմիղը գնաց Պուլկարիա եւ ծով իջաւ Վառնայի առջեւ։ Պուլկար իշխանութիւնները բարեկամական ընդունելութիւն ըրին իտալացի գինուորականներուն։

Վառնայէն յետոյ օդանաւերը գացին Օտեսա, ուր խորհրդային իշխանութիւնները ակնկալուածէն աւելի մեծ պատիւներ ըրին իտալացի հիւրերուն։ Ո՛չ Թուրքիա, ո՛չ ալ Պուլկարիա ա՛յնքան ջերմ ընդունելութիւն վերապահած էին անոնց։

Ռուսիոյ օդային ուժերու հրամանատար եւ ժողովրդային գործավար Բարանոֆ յատկապէս Մոսկուայէն Օտեսա եկած էր նախագահելու համար Իտալիոյ օդանաւային փոխ-նախարար զօրավար Պալպոյի եւ իտալացի սպաներուն ի պատիւ կատարուելիք պաշտօնական ընդունելութեան։

Հացկերոյթի ընթացքին, զօր. Բարանոֆ խօսեցաւ խիստ խանդավառ ճառ մը, վեր հանելով խորհրդային միութեան եւ Իտալիոյ շահերու նոյնութիւնը։

Զօր. Պալպօ, յայտնի ֆաշիստ, իբրեւ պատասխան խօսեցաւ նոյնքան սիրալիր ճառ մը, զոր բոլշեւիկները երիցս հուրրաներով ողջունեցին։

Ընդունելութեան ընթացքին նուագախումբը հնչեցուց ռուս օդանաւային քայլերգն ու իտալական արքայական քայլերգը։

Ռուսերը փափկանկատութիւնն ունեցան չնուագելու «Միջազգային»ը։

Քասրիէ եւ ընկերները Իզմիր ղրկուեցան

«Գոնիա» շոգենաւով Պոլսէն Իզմիր փոխադրուեցան Քասրիէ հանըմ, մայրը՝ Նասիէ հանըմ, քոյրը՝ Համիտէ հանըմ, եղբայրը՝ Նաճի պէյ, ամուսինը՝ Ցալիք պէյ, ինչպէս նաեւ Տիկ. Ֆօֆօ, Տոքթ. Արապեան եւ փաստաբան Թէվֆիք պէյ։

Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Իզմիրի «Ալհամպրա» սինէմային մէջ։

Ողողումի վնասները Ատանայի մէջ

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ անձրեւը տասը օրէ ի վեր կը շարունակուի։ Շոգեկառքով հաղորդակցութիւնը դարձեալ ընդհատուեցաւ։ Ցանկարծական հեղեղի մը պատճառով, գետը կէս մեթր բարձրացաւ։ Ջուրերը քշեցին ու տարին արտերուն մէջ թողուած արօրներ եւ նոր կապուած որաներու դէզեր։

Շոգեկառքերը Ատանայէն մինչեւ Մարտին կը բանին միայն։ Պոզանթիի եւ Գարափունարի միջեւ գիծը աւրուած է։ Նորոգութեան համար բազմաթիւ գործաւորներ կ՚աշխատին գիշեր ցերեկ։ Հաղորդակցութեանց այս խզումին հետեւանքով թերթ ու սուրհանդակ չեն հասնիր Մարտին։ Արեւելեան նահանգներէն Պոլիս գացող ճամբորդները Ատանա մնացած են երկաթուղին աւրուած ըլլալուն համար։

Թուրքիա եւ հարեւանները

Աթէնքի «Էթնոս» թերթին թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ, որ յայտարարած է.

— «Երբ ուշադրութեամբ քննենք կացութիւնը, կը տեսնենք որ Հիւսիսային Պալքանները, Փոքր-Համաձայնութեան շնորհիւ կազմակերպուած են։ Իսկ Հարաւային Պալքանները չեն կազմակերպուած։ Ահա թէ ինչո՞ւ Թուրքեւպուլկար մերձեցում յառաջ բերի, եւ հիմա ալ կը հետապնդեմ Թուրքեւհելլէն մերձեցում մը. ասկէ զատ պիտի ջանամ հելլէնեւպուլկար համաձայնութեան համար միջամտել, որպէս զի Հարաւային Պալքանները կազմակերպուին զուգահեռաբար Փոքր-Համաձայնութեան, խաղաղութեան ամրապնդման համար։

Դուք ալ մեզի պէս Միջերկրականեան պետութիւն մըն էք։ Գիտէք որ երբ հանդարտութիւն տիրէ Արեւել. Միջերկրականի մէջ, նոյնը տեղի կ՚ունենայ Հիւս. Պալքաններու եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Եւ Փոքր-Համաձայնութիւնը, որուն ծրագիրն է խաղաղութեան պահպանումը յետպատերազմեան դաշնագիրներու հիման վրայ, չի կրնար չազդուիլ արեւելեան Միջերկրականի կացութենէն։

Թուրքիոյ նախկին կառավարութիւնը իրեն դէմ ունէր իբրեւ հակառակորդ կամ թշնամի՝ Ռուսիան՝ Պարսկաստանը, Պուլկարիան, Իտալիան եւ Յունաստանը։ Այս բոլոր երկիրներն ալ տառապած էին սուլթաններու Թուրքիոյ թշնամութեան երեսէն որ ատով իսկ կործանեցաւ։ Այսօրուան յեղափոխական, վերածնած եւ ռամկավարական Թուրքիան իր ամրապնդումին իբրեւ հիմ կը ծառայեցնէ այն՝ ինչ որ վէրք մըն էր նախկին Թուրքիոյ համար։ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ բարեկամական դա-

(Ղուրբերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վէնսէնի եւ շրջակայից Հայ կրթասիրաց Միութիւն	300.—
Նախորդ գումար	7440.—
Ընդհ. գումար	7740.—

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ռումանիոյ Աշխատանքի նախարարութեան տուած մէկ հրամանագրին համաձայն, յունիսի ընթացքին վերաքննութեան պիտի ենթարկուին օտարականներու կապոյտ թուղթերը:

Վերաքննութենէն ազատ եղողներուն մէջ մասնաւորաբար հայ եւ ռուս գաղթականներուն համար հետեւեալ պարագան շեշտուած է.—

«Հայ եւ ռուս գաղթականները որոնք ռումէն պետութեան կողմէ նանսէնեան թուղթեր ստացած են, ազատ են վերաքննութենէն, միայն թէ իրենց կապոյտ թուղթերու պայմանաժամը լրանալուն, պէտք է դիմեն ընդհ. Ապահովութեան ցնօրէնութեան»:

Իսկ այն Հայերն ու Ռուսերը որոնք օտար պետութենէ մը ստացուած նանսէնեան անցագրով երկիր մտած են, պէտք է ներկայանան համապատասխան դիւանագիտական տեսչութեանց (ինսփէքթորաթ), ներկայացնելով իրենց ունեցած նանսէնեան թուղթերը:

ԱՆԴՐԱՑԼԱՆՏԵԱՆ ԹՌԻՉՔԸ

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Ասոլան, Լըֆէվր եւ Լոթի, որոնց «Ուազօ Ժօն» ... Անդրէնպլէրկ եւ ընկերները, որոնց «Սվերիկէ» հսկայ ջրօդանաւը երկրորդ հանգրուանի ճամբուն վրայ աւրուած էր, շարունակեցին իրենց ճամբան դէպի Բէյքեավիք՝ Իսլանտայի մայրաքաղաքը, փոքրիկ ընդհատումէ մը յետոյ: Երեք օդանաւորդները յաջողեցան կարճ ժամանակի մէջ նորոգել իրենց օդանաւը:

Իսլանտացիները, որոնք ամէն վայրկեան անթելով կը տեղեկանային թռիչքի մանրամասնութեանց, խանդավառ ընդունելութիւն ըրին օդանաւորդներուն, որոնք հասան երկուշաբթի ժամը 19.48ին.

ՏՐՈՑԿԻ ՊԻՏԻ ԱՐՏՕՆՈՒԻ՞ ԱՆԳԼԻԱ ԵՐԹԱԼ

Երէկ գրեցինք թէ Տրոցկի Պոլիսէն հեռագիր մը ուղղած է Անգլիոյ ընկերվարական վարչապետ Մաքտոնըլտի, խնդրելով որ արտօնուի Անգլիա մտնել՝ դարմանուելու եւ միաժամանակ իր գիտական աշխատանքները կարենալ շարունակելու համար: Տրոցկի իր զաւակն ալ Պոլսոյ անգլիական հիւպատոսարանը ղրկած էր՝ վիզա խնդրելու համար:

Լոնտոնէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Անգլիոյ ներքին նախարարութիւնը կ՚ուսումնասիրէ Տրոցկիին Անգլիա այցելելու արտօնութիւն տալու խնդիրը: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ՝ Տրոցկի պիտի արտօնուի Անգլիա մտնելու՝ եթէ երբեք լրացնէ օտարականներու յատուկ անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները:

ԿԵՐՊԱՍԵՂԷՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Կերպասեղէնի գործով զբաղելու համար ընկերութիւն մը պիտի կազմուի Թուրքիոյ մէջ երեք միլիոն ոսկի դրամագլուխով։ Ֆրանսական տուն մըն ալ այս ընկերութեան միանալու առաջարկ ըրած է։

Ընկերութեան կեդրոնը Պոլիս պիտի գտնուի, բայց իր գործունէութեան վայրը պիտի ըլլայ Ատանայի շրջանը։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՐՏՔԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ մղձաւանջն անհետացաւ վերջապէս. ամսոյս 7ին մասնագէտներն ստորագրեցին իրենց պատրաստած տեղեկագիրը, չորս ամսուան յամառ աշխատանքներու իբր հետեւանք։ Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Գերմանիոյ եւ Դաշնակիցներու ելմտական յարաբերութիւնները կը յենուն հաստատուն հիմքի մը վրայ. կարեւոր յաղթանակ մըն է այս ի նպաստ միջազգային բարեկամական յարաբերութեանց։

Թէեւ մասնագէտներն «անկախ-ոգար» կը գործէին, այսինքն անոնց որոշումը պարտադիր չէ ոչ մէկ պետութեան համար, բայց անոնց հաւանութեամբն ու միջնորդական հակակշռին տակ տեղի ունեցած այս բանակցութեանց ամէնքին կողմէ ալ վաւերացուելուն որեւէ կասկած չկայ։

Թէեւ ցառաջ օրն օրին տեղեակ պահեց իր ընթերցողները բանակցութեանց այլեւայլ փուլերուն, բայց աւելորդ չէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել համաձայնագրի գլխաւոր պայմաններուն վրայ։

Ցարեվճարները կը սկսին 1929 սեպտեմբեր 1էն եւ պիտի տեւեն 59 տարի, այսինքն մինչեւ 31 մարտ 1988. առաջին 37 տարիներուն այսինքն մինչեւ 1966 տարեվճարն է մօտ 2 միլիառ մարք, այսինքն 12 միլիառ Ֆրանք, որ պիտի բաժնուի պահանջատէր Դաշնակիցներու միջեւ. Ֆրանսայի բաժինն է այդ գումարին մօտ կէսը, բայց որովհետեւ Ֆրանսան ալ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ պիտի վճարէ տարեկան իբր 3 1/2 միլիառ Ֆրանք. իրեն կը մնայ զուտ գումար տարեկան մօտ 2 1/2 միլիառ Ֆրանք, որ կը ներկայացնէ 45 միլիառ Ֆրանքի դրամագլուխ մը։

Երկրորդ շրջանի 22 տարիներուն Գերմանիա պիտի վճարէ այնչափ միայն որչափ Դաշնակիցները պիտի վճարեն Ամերիկային եւ ընդհանուր համոզումն այն է թէ այդ գումարը որ կը ներկայացնէ քաղաքական տալիքը պետութենէ պետութիւն, վերջ ի վերջոյ պիտի ջնջուի եւ այդ պատճառաւ ալ կարելի չէ զայն առեւտրականացնել։

Ֆրանսա մեծ զոհողութիւններ ըրած եղաւ այս համաձայնութեամբ, քանի որ պատերազմի պատճառաւ աւերուած իր նահանգներու վերաշինման համար 45 միլիառէն շատ աւելի ծախսած է իսկապէս, բայց «այսօրուան հաւը վաղուան ագռաւէն աւելի լաւ է», կ՚ըսէ ժողովրդական առածը. խնդիրն պէտք չէ մօտենալ միայն թուաբանական հայեցակէտով կան նաեւ բարոյական եւ քաղաքական հայեցակէտներ, որովհետեւ ի՞նչ կ՚արժէր ստանալ գերմանիայէն 100 միլիառի մուրհակ մը, եթէ կարելի չէր զայն օգտագործել անմիջապէս. մինչդեռ այսօր՝ ընդհանուր հաւանութեամբ եւ մանաւանդ Ամերիկայի բարեհաճութեամբը կը ստանայ միայն 45 միլիառ, բայց կրնայ անմիջապէս գծցնել իր մուրհակը եւ հնչուն դրամի վերածել զայն։

Զինադադարէն ի վեր շատ մը երազներ ցնդեցան։ Գերմանիայէն շատ աւելի մեծ գումարներ կորզելու փափաքն ալ այդ ցնորքներէն մէկն էր, որուն կառչած մնաց Ֆրանսայի ժողովուրդը բաւական ժամանակ, մինչեւ որ իրականութիւնն իր դառն կողմերով զգուեցաւ անոր առջեւ։ 1871ին Ֆրանսա վճարեց հինգ միլիառ Ֆրանք, որ այսօրուան 50 միլիառէն շատ աւելիի գումար մը կը ներկայացնէ իսկապէս. բայց անկարելի է ճշգրիտ բաղդատութեան եզրեր գտնել. քանի որ դրամական արժէքները, պայմանները, միջավայրերը բոլորն ալ ամէնքը փոխուած են եւ մանաւանդ պէտք չէ մոռնալ այն աշագին քանակութեամբ մթերքները, վակոնները եւն. զորս Գերմանիա յանձնեց Դաշնակիցներուն՝ պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, բացի իր ամբողջ գաղթավայրերէն ինչպէս նաեւ 10 տարիէ ի վեր վճարածէն։

Մասնագէտներու ժողովին գլուխ գործոցը պիտի ըլլայ Հաշուեյարդարութեան Միջազգային Դրամատան հաստատումը, որու մասին արդէն խօսած ենք նախապէս։ Մանրամասնութիւնները յայտնի չեն տակաւին, բայց անտարակուսելի է այն բարեբար դերն որ այդպիսի դրամատուն մը կոչուած է խաղալու միջազգային յարաբերութեանց մէջ. այդ հաստատութիւնը ամենազօրաւոր գործիքը պիտի ըլլայ ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման համար եթէ ճշմարիտ է թէ բոլոր պատերազմներու իսկական դրդապատճառը նիւթական շահն է՝ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով արտայայտուած։ Մաղթենք որ չիրականանայ ոմանց յոռետեսութիւնը թէ այդպիսի դրամատուն մը չի կրնար անկախ ըլլալ եւ թէ վերջի վերջոյ խաղալիք պիտի դառնայ ամենահզօրաւոր պետութեան ձեռքը։ Ցամենայն դէպս գաղափարն աքանչելի է եւ դէպի վերջնական խաղաղութիւն առնուած քայլերէն ամենադրականն է այս։

Գերմանիոյ պարտքի խնդիրը կարգադրելէ յետոյ, Ֆրանսա պէտք է այժմ կարգադրէ իր տալիքներու խնդիրը Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ։ Ընթերցողները գիտեն արդէն թէ այդ խնդիրներուն համար կայացած եւ առժամապար գործադրութեան դրուած են Մէլլըն-Պէրանժէ եւ Քայեօ-Չըրչիլ համաձայնագրերն, որոնք քանի մը տարիներէ հետէ կը սպասեն խորհրդարանի վաւերացման։ Փուանքարէ միշտ կը զգուշանար այդ համաձայնագրերը ներսփոխանական ժողովին ներկայացնելու, որովհետեւ իրաւամբ պիտի առարկուէր թէ Գերմանիոյ տալիքը Ֆրանսայի եւ Ֆրանսայի տալիքը Ամերիկայի եւ Անգլիոյ այնչափ սերտօրէն կապուած են իրարու, որ անհնար է վաւերացնել մին առանց միւսին պայմաններուն տեղեակ ըլլալու։ Այժմ որ արդէն առաջին խնդիրը կարգադրուած է, Փուանքարէ կրնայ մինչեւ իսկ առանց խորհրդարանի հաւանութիւնն ուզելու պարզապէս պետական հրովարտակով մը վաւերացնել այդ համաձայնագրերը։ Իրաւաբանական աւստգէտներու կարծիքն այն է թէ այդպիսի քայլ մը հակասահմանադրական չէ բնաւ, քանի որ մուրհակներով հաստատուած տալիքի մը վճարման եղանակն է որ պիտի կարգադրեն եւ ոչ թէ պետութեան գանձը նոր պարտագրութիւններով ծանրաբեռնել։

Ըստ ոմանց, փափաքելի է որ խորհրդարանի ամբողջ անդամներուն առիթ չտրուի աւելորդ ճառերով ժողովրդականութիւն շահիլ փորձելու. անոնցմէ շատերը չեն գիտեր որ եթէ Ֆրանսան 1929 օգոստոս 1էն առաջ չվաւերացնէ Մէլլըն-Պէրանժէ համաձայնագրութիւնը, ամերիկեան Սթօքներու փոխարէն որոշուած 400 միլիոն տոլարի (10 միլիառ Ֆրանքէն աւելի) տալիքն անմիջապէս պահանջելի կը դառնայ եւ Ֆրանսան չէ որ պիտի կրնայ մերժել իր ստորագրած մէկ մուրհակը։

Անգլիան նուազ պահանջկոտ չէ իր առնելիքին համար եւ Աշխատաւորական կուսակցութեան պետութեան գլուխ գալը աւելի կը ծանրացնէ խնդիրը։ Սնոտըն, որ այժմ Մաքտոնըլտի նոր դահիճին մէջ ելմտական նախարար է, վերջերս բացարձակապէս յայտարարեց որ եթէ Ֆրանսա չվաւերացնէ Քայեօ Չըրչիլ համաձայնագիրը, Անգլիան իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի վերաքննելու զայն՝ ի նպաստ Անգլիոյ անիրաւուած ժողովուրդի շահերուն։

Եթէ պատահի որ հակառակ դաշինքի մեծամասնութեան կամքին, այդ երկու համաձայնագրերը ներկայացուին խորհրդարանին եւ մերժուին, յառաջ կըրնայ գալ ոչ միայն քաղաքական այլեւ ելմտական անօրինակ տագնապ մը, որուն աղիտալի հետեւանքները չափելչատ դժուար է։

Գերմանիոյ պարտքի խնդիրը կարգադրելով, Հոլենտի գրաւուած հողերու պարպումը կը դառնայ անհրաժեշտ կարելի է վիճիլ պարպելու եղանակին վրայ, բայց սկզբունքն անվիճելի է այլեւս Պաշտօնական յանձնաժողովներ հաստատած են Գերմանիոյ զինաթափութիւնն եւ այս համաձայնութեամբ՝ տալիքներն ալ որոշուելով, զինուորական այս գործողութիւնն ուշացնելու ոչ մէկ պատճառ կայ այլեւս։ Լոքառնոյի համաձայնութենէն ի վեր Գերմանիա կը կարծէր արդէն իրաւունք ունենալ պարպումը պահանջելու, իսկ այժմ կը մնայ արդէն եւ Աշխատաւորական կուսակցութիւնն իրեն համամիտ է բացայայտօրէն։

Միջազգային ելմտական հրապարակները շատ նպաստաւոր կերպով ազդուեցան Մասնագէտներու Ցանձնաժողովի դրական կարգադրութենէն. սակարանները վերստացան իրենց կենդանութիւնը եւ նամանաւանդ Գերմանիոյ մէջ մեծ է ոգեւորութ. մարքի գինը կը բարձրանայ զգալիօրէն եւ օտար հոկայ դրամագլուխներ կ՚ուղղուին դէպի Պերլին։

Ցուսալի է որ երբ Ֆրանսան ալ իր պարտքերու համաձայնագրերը վաւերացնէ շուտով, Եւրոպայի համար սկսի ընդհանուր բարգաւաճման եւ վերաշինութեան բարեբաստիկ շրջան մը։

Մ. Տ.

«ԽՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԽՈՒԱՆՈՒՀԻՆ»

Ամերիկահայ թերթերը կը տեղեկանան թէ Լեւոն Շանթի «Ինկած Բերդի Իշխանուհին» թարգմանուած է անգլիերէնի եւ այժմ կը տպուի Պոսթոնի մէկ հրատարակչական տան մէջ։

Թատերական գրուածքը անգլիերէնի թարգմանած է ամերիկահայ Յակոբ Պայթարեան, մասնաւոր պայմանագրութիւն կնքած է հեղինակներուն հետ։

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Որոշուած է Պոլսոյ մէջ 15 նոր դպրոցներ եւս շինել այս տարի, որպէսզի Սեպտեմբերին դպրոցի ոչ մէկ տղայ առանց մնայ։

Անատոլու բնաւ չգացած Պոլսեցի ուսուցիչներէն մէկ մասը այս տարի Անատոլուի զանազան նահանգները պիտի ղրկուին պաշտօնավարելու։ Անոնց տեղ Պոլիս պիտի բերուին Արեւելեան նահանգներու ուսուցիչները։

NAMAKNER

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊԵՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ. — ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՍՏԱՀԱԿ ՄԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶ ԿԸ ՆԵՏԷ ԵՒ ԿԸ ՓԱԽՉԻ.— ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ։

ՊԷՅՐՈՒԹ Սեփ. Թղթ.

Նախաձեռնութեամբ Զափահաս Որբերու Միութեան, կիրակի մայիս 26ին առաւօտեան ժամը 10.30ին, Empireի հսկայ սրահին մէջ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման 11րդ տարեդարձը՝ Մայիս 28ը։

Ալեւոր՝ ծերեր, մանուկներ, երիտասարդներ ու բոլո՛րը, կը փութային սրահ։

Ճիշդ ժամանակին ընկեր Վահան Փափազեան՝ օրուան նախագահը, բացուած յայտարարեց տօնը։

— «Ամիս մը առաջ (ապրիլ 24ին) մենք կը տօնէինք մեր նահատակութեան օրը, իսկ այսօր մեր մեծագոյն տօնը, հայ ազգի դարերու պայքարներու եւ երազներու իրականացման տօնը։ 11 տարիներ առաջ ազգ չէինք, այլ հպատակներ, ստրուկներ, ցրուած համայնքներ։ Արիւնահեղ պայքար մը կրնար յեղաշրջել մեզ ձեռք բերելու համար մեր ազատութիւնը։ Եկաւ Մեծ Պատերազմը, հազարաւորները մեր ընտիրներէն եւ բոլոր հասուածներէն նետուեցան կռուի դաշտը, այն մեծ հաւատքով, որ հասեր է ազատութեան օրը։ Եկան եւ աշա՛ն ջարդե՛րը, տարագրութիւնը դէպի Նոր-Եւս, մղձաւանջային օրեր, սով եւ հիւանդութիւնը։»

Բանախօսը պատկերացուց մեր վերջին ճիգը Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսայի մէջ, ստեղծումը Հայաստանի Հանրապետութեան, ներկայացուց հայ ժողովուրդի ստեղծագործ կամքը, պետութիւնը, զօրքը, կրթութիւնը, ճարտարարուեստը, աշխատանքը։

— «Եւ օր մը Թուրանական Թուրքիան անցաւ մեր սահմանը, խեղդելու մեր անկախութիւնը, ու յուսահատական կռիւէ մը յետոյ մեծամասնական Ռուսաստանի արշաւին հետ, 1920 նոյ 29ին խեղդեց Հայաստանի ազատութեան հարազատ մանուկը։ Այս ա՛յն օրն է, որ տղայամիտ եւ չարամիտ տգէտներ, թուլթակօրէն կը պոռան, մեր ականջին թէ Հայաստանը ազատուեցաւ եւ «ազատ» կը յայտարարեն Մայիս 28ը... Այն օրն էր, երբ գաղաքէքիրՍիլինի ուժերը շղթայեցին հայ հայրենիքը։ Հոգ չէ սակայն, կայ հայ հայրենիքը ինչպէս եւ հայ ժողովուրդը։ Սեփական հայրենիք՝ հարազատ պետութիւն, այս միջավայրի մէջ է, որ կը զարգանան ազգը, անոր մտաւոր ու հոգեկան կարողութիւնները։ Անհող, իրաւազուրկ եւ հպատակ ու ցրուած ժողովուրդները դատապարտուած են այլասերման ու ամլութեան։ Եթէ այսօր ազատ հայրենիք մը եւ հարազատ անկախ պետութիւն մը ունենայինք, գո՛ւք հազարահազարներ յուսահատ պիտի դիմէի՞ք Պրազիլիոյ կամ Արժանթինի ափերը, սեւ հացի մը համար։ Եթէ 11 տարի առաջ ձեր գիւղացիները խիզախօրէն ու իրենց արիւնով պատնէշ չկանգնէին Թըլճամիին դէմ Սարդարապատի ու Ղարաքիլիսէի ճակատը, պիտի ապրէ՞ն հայ ժողովուրդի մնացորդները։

«Մայիս 28ը տօնն է բուն աշխատաւորին, բանուորին որ հայ ազատագրական պայքարին տուաւ իր կոշտացած ձեռքը, իր բիւրեղ սիրտը եւ ազնիւ արիւնը։ Մեր օքանչելի երիտասարդութեան եւ մեր ծնողազուրկ որբուհիներու տօնն է այս, նոր սերունդի տօնը, որովհետեւ ապագան է որ պիտի կերտէ անոր։

«Մայիս 28ը չէ եւ չի կրնար պատկանիլ ո՛ եւ է հատուածի կամ կուսակցութեան, ա՛ն համազգային է, որովհետեւ բովանդակ ազգն էր, որ ձեռք բերաւ զայն։

Թո՛ղ այս օրը, մեր ապրած պանդուխտ ու տարագիր դժնդակ օրերուն, յոյսի ու լոյսի ճառագայթ մը դառնայ այս նուիրական տարեդարձը։Պիտի ժողվուինք ամէն տարի Մայիս 28ին երգելու տօնը մեր ազատագրութեան ոսկեդնիկ մանուկին, որ ծնաւ Վահագնի բոցերէն, Արարատի ստուերին տակ։ Եւ կ՚ապրի այսօր շղթայուած, բայց կենդանի ու կենսունակ, վաղը հնչելու ազատ շեփորը։»

Ցաջորդաբար բեմ բարձրացան Տիկ. Գրիգորեան, Տիկ. Գամհարեան եւ Պ. Աճէմեան, որոնք յաջող կերպով կատարեցին իրենց դերերը։

Զափահաս Որբերու Միութեան կողմէ Պ. Եգ. Ճիլանեան կարդաց ուղերձ մը։ (ԽՄԲ. —Պիտի հրատարակենք առանձին)

Բանախօսելու հրաւիրուած էր երեսփոխան մը, բայց վերջին պահուն հիւանդացած ըլլալով, գրաւորապէս իր ջերմ շնորհաւորութիւնները կը յայտնէր հայ ժողովուրդին՝ Մեծ օրուան՝ Մայիս 28ի համար, փափաքելով տեսնել ազատ, ու անկախ պետականութիւն ունեցող ժողովուրդներու կարգին նաեւ մեզ Հայերս։

Գեղարուեստական բաժինն հմայքը կ՚աւելցնէր նուագախումբը, հրամցնելով ժողովուրդին պատշաճ կտորներ։

Ցաջորդ բանախօսն էր ընկեր խօսրով Թիւթիւնճեան, որ նախ Ֆրանսերէնճառով մը շնորհակալութիւն յայտնեց տեղական իշխանութեանց եւ օտար հիւրերուն (Ներկայ էին Մարգասոնութեան գիւանապետը եւ «Ըուշանիկ»ի հեղինակը, Jehan de Rohé): Ցետոյ խօսելով հայերէն, չորս շրջաններու բաժնեց Հայը, որպէս ժողովուրդ. Արշակունեաց, Բագրատունեաց, Ռուբինեանց ու վերջինը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

«Մայիս 28ը խորհուրդ մըն է, որուն հիմը դրաւ Արամը. հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը կուգար իրականութիւն դառնալ, Սարդարապատի աՀեղ վազքէն յետոյ»։

Նոյն պահուն սրահի ետեւի կողմէն ճայանուն բոլշեւիկ խուլիգան մը, իր անունին տակ պահած շիշը թթու կազով լեցուն, կը նետէր գետինը, գոլորշիացնելով մթնոլորտը ու փախուստ կուտար յարակից պատուհանէ մը։

Ջուրի անմիջական սրսկումով կարելի եղաւ առաջքը առնել աճաւոր աղէտի մը, որուն զոհը պիտի ըլլային աւելի քան 2000 հոգի։

Բարեբախտաբար ոչ մէկ կորուստ։

կառավարութիւնը արդէն իսկ քննութեան սկսած է, ձերբակալելու համար, հեղինակները այս ճիւղային ծրագրին։

Հինգ վայրկեան յետոյ, ժողովուրդը կը գտնէր իր անդորրութիւնը։ Բանախօսութիւնը շարունակուեցաւ աւելի ոգեւոր ու խրոխտ։ Ընկերը առաջարկեց ոտքի կենալ, ու պատկառանքով խոնարհիլ մեր Չորրորդ Հիմնադրութեան՝ Մայիս 28ի համար, սպասելով նոր արշալոյսներու։

Հանդէսը փակուեցաւ յանկայս, «Մեր Հայրենիք»ով։

ՊԱՐ-ՍԱՄՈՒԷԼ

“ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 7 յունիս (Սեփ. Թղթ.).— Յունիս մէկի շաբաթ իրիկուն կատարուեցաւ Մայիս 28ի Անկախութեան Տօնը՝ նախաձեռնութեամբ Պերլինի Հայ Գաղթային Միութեան Վարչութեան։

Փոստտամէրշթրասէի Vereinshaus der Gesellschaft der Freunde գեղեցիկ սրահը զարդարուած էր հայկական եւ գերմանական եռագոյններով։ Զանազան կողմէ վերտառութիւններ, «Ապրի՛նք մեր որբերը», «Իւրաքանչիւրիդ տուած դրամով ...» «...Թ կ՚ազատուի», «Թշուառ ... նակիցներ կան ... պէտք է օգնութեան ... եւայլն։

Ներկաներուն մէջ կը ... նուէին փրոֆ. Մարքվարտ, փրոֆ. Վահան Տոտոմեանց ... Արտ. Աբեղեան եւն.։

Ինչպէս այս վերտառութիւններէն եւ նախապէս ժողովուրդին ուղղուած թռուցիկներէն եւ հրաւիրագրերէն կ՚երեւար, Միութեան Վարչութիւնը որոշած ... անկախութեան հանդէսին ... բողջ հասոյթը յատկացնել ... րենի գաւառներու եւ Տէր Զօր... հայ բեկորներու ազատագրման նպատակին։

«Մեր հայրենիք»ը խմբական քայլերգէն վերջ, խօսք ... Գաղ. Միութեան նախագահ ... Եր. Տէր Մինասեան՝ բացատրելով օրուան նշանակութիւնը եւ հասոյթին նպատակը։

Առաջին բանախօսն էր ... Հ. Հ. ներկայացուցիչ՝ ազն. Ա. ... Կրինֆիլտ, որ չեչտեց թէ կուսակցութեան մը գործը չէ «Մայիս 28»ը, այլ ամբողջ ազգին ... կրնայ ըլլալ միայն որ այս ... ա՛ն կուսակցութիւնը ... մեծ բաժինով մասնակցած ... յա։ Չար սխալներ շատ ... բայց ճշմարտութիւնը ... Մայիս 28ով ունեցանք ... մանադրուած երկիր եւ ... թային եւ քաղաքական ... խութիւն, բա՛ն մը որ ... որոշ չափով կը տեւէ...

Երկրորդ բանախօսն էր ... Ալեքսանդրեան, որ վերլուծելով մեր ազատագրական ջանք... րսաւ թէ տարիներու ... իրականացան Մայիս 28ով ... Այսօր թէեւ նորէն ցրուած ... ճակ մը ունինք, բայց ... աւելի թշուառ հայրենակիցներ... եթէ անոնց կարենանք ... թեան հասնիլ, այն ատեն ... կրնանք հանդարտ սրտով ... կեցցէ՛ Հայաստանը։

Բուռն ծափահարութիւններ... յետոյ, «Բամ Փորոտանը»ով ... ջացաւ հանդէսին Ա. մասը։

Բ. մասը յատկացուած ... դաշնակի, արտասանութեան ... պարերու, որոնց իրենց ... նակցութիւնը բերին Պ. Ց. ... գարեան, Օր. Ռ. Աբեղեան ... Ալիքէկեան եւ փոքրիկ ... Մովսէսեան։

Գ. մասին մէջ ներկայացուեցաւ Պ. Ձրուճեանի «... քին համար» անուն երկ... թատերգութիւնը։ Թատրոնը ... պաւարէկ եղաւ, մանաւանդ ... ուան պատշաճ ըլլալուն համար...

Անկէ վերջ եղան մինչեւ ... եւրոպական պարեր։ ... խմորեղէններու վաճառումը ... ճուրդ եւն., որոնց զուտ հասոյթը ... պիտի յայտնուի մօտ օրէն ... յատկացուի իր նպատակին։

ՊԱԶԱՐՃԸԳԻ ՄԷՋ

ՊԱԶԱՐՃԸԳ (Ռումանիա) ... Յունիս (Սեփ. Թղթ.).— ... ամէն տեղ, նոյնպէս մեր ... ղութին ալ հետզհետէ անկախութեան տարեդարձը ... կը գերազանցէ նախորդ ... ները, պարզ փաստ մը, որ ... կուտայ թէ ինչպէս մեր ... վուրդը մանաւանդ նոր սերունդը, տարուէ տարի աւելի ... կապուի ու կ՚ոգեւորուի ... տութեան գաղափարով։

Գաղութիս մէջ «Մայիս 28»ի ... տարեդարձը տեղի ունեցաւ ... նիս 2ին, Ազգ. վարժարանի ... հին մէջ։

...ւթեան երիտասարդու-
...ը գրեթէ ամբողջութեամբ
...է. Ազգ. վարժարանի սա-
... եւ սկաուտները խմբով ե-
...ն էին. Պատարագի աւար-
...ին վերջ, ժողովուրդը կ'ուղ-
...ղ հանգստավայր, Բեմին խօ-
...ժողովուրդը զգացումներուն
...միջեւ Մասիսը. Սկաուտ-
...կանոնաւոր խմբանկներ
...ու դաւաղէս ձուած կը գործեն
...երգեց հայ եւ ուժէն եռա-
...ներով տեղ կ'առնեն բեմին
...ու ձախ կողմը։

...ղէսին ներկայ են նաեւ
...դրիդէն յատկապէս. օրուան
...ւթեւ եկած քանի մը ընտա-
...ներ եւ երիտասարդներ։

...ղէսը կը բանայ տեղւոյս
...եան, Տէր Ն. Ղօնչէկիւլ-
... որ ոգեւորիչ խօսքերով
...նորոգէ օրուան իմաստը,ին-
...գոյք հոգեւորականները՝ փոք-
...դաս մըն ալ տալով այն
... մը միամիտներուն որոնք
...իս 28-ը կուսակցութեան
...տօն է» ըսելով կ'ուզէին
...ղէսը խանգարել։

...կոմիտաս» երգչախումբի
...իր Հայրենիքս»էն վերջ, կ'ար-
...ւանէ Գալլըրգէն ընկերուհի
...ղրիս Աւագեան, որ իր գե-
... առոգանութեամբը կը
...ղէ ժողովուրդը։

...օրուան բանախօս ընկ. Յ.
...գիկեանի իմաստալից բանա-
...ութենէն վերջ. յաջող ար-
...ասանութիւններ կ'ընեն ընկե-
...ներ Ա. Քերփիչեան, Ն. Գա-
...եան (Սկաուտներու կողմէ)
... Գերճունի՝ աշակերտներու
...մէ։

...առուն ուսուցչութեան կը
...յի ընկ. Խ. Եգանեան։

...Թսար վարժարան յաճա-
...ող հայ աշակերտներու միու-
...իւնը, պատրաստած էր յաւուր
...պատշաճի կենդանի պատկեր
...մը «Ազատութիւնը»։

...ժողովուրդը ցրուեցաւ դոհ
...ակութեամբ։

...Այս հանդէսին մէջ գնահա-
...ելին ու մեզ ոգեւորողը յայ-
...որէն աւելի երիտասարդու-
...թեան ընդհանուր խանդավա-
...ռութիւնն էր։ Հոն էին Ազգ. վար-
...ժարանի սաներէն մինչեւ երի-
...տասարդական կազմակերպու-
...թիւններու բոլոր ներկայացու-
...ցիչները ու անդամները, բոլորն
...իրենց պաշտօնին վրայ։

...Կոմիտաս»ի անդամուհիները
...ճաշեցին եռագոյն դարդա-
...ներ որ իրենց երաժշտական
...կտորները գնելու նպատակին
...ամար ապահովեն փոքրիկ գու-
...մար մը։

Այս առթիւ շնորհաւորելի է ընկ. Եգանեանը, որ ստանձնած էր երգչախումբի ղեկավարութիւնը, նոյնպէս քաջալերանքի արժանի են սկաուտ խմբապետ Կ. Գունտաքճեանի և առաջնորդ Ն. Գազազեանի տարած աշխատանքները։ Ա. Խ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

ՊՈՒՐԿԱՋ, 4 յունիս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղւոյս կոմիտէն, գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ, Հայաստանի Անկախութեան 11րդ տարեդարձին առթիւ, ամսոյս 2ին, կիրակի երեկոյեան «Հրայր - Վահան» ընթերցարանին մէջ, սարքել ընկերահամակրական հանդիպում մը։ Ուրախալի է որ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս ընկերներէ եւ համակիրներէ կազմուած երկսեռ բազմութիւն մը, փութացած էր քաջալերել կազմակերպուած ձեռնարկը եւ վայելել հաճելի ժամանց մը։

Ընկ. Ալանի բացման խօսքերէն վերջ, ըստ ընկալեալ սովորութեան՝ Թամատա մը ընտրուելով, սկսաւ հանդիպումը։ Նախ, երիտասարդ ընկերները, ոգեւորութեամբ երգեցին Դաշնակցութեան քայլերգ «Մշակ Բանուոր»ը, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։ Յետոյ, մէջ ընդ մէջ եղան հայրենաշունչ եւ սիրուն արտասանութիւններ, հայրենաբաղձ մեներգներ ու խմբերգներ, բանախօսութիւն եւ այլ գեղեցիկ անակնկալներ, որոնք զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծելով պահ մը մեր մէջ արթնցուցին տոհմիկ յիշատակներ։

Տեղւոյս Ազգ. վարժարանի աւագ ուսուցիչ ընկ. Վ. Երկաթ շահեկան բանախօսութիւն մը ըրաւ, որպէս ականատես եւ կենդանի վկայ, հակիրճ պատմականը ընելով Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի անմոռանալի ազատամարտներուն։Ուվեր առնելով մեր անմահ հերոսներու կատարած մեծ գործը, յանձնարարեց ներկաներուն՝ հետեւիլ անոնց գծած լուսաւոր ուղիին, որ ճշմարիտ փառքի ճամբան է։

Հայկական այս սիրուն ժամանցէն վերջ, ուշ գիշեր էր, երբ ընկ. Ալանի ոգեւորիչ խօսքերով փակուեցաւ հանդիպումը։

Ուրախալի է որ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղւոյս ենթակոմիտէն, մտադրած է յաճախակի կազմակերպել նման հանդիպումներ։

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Խարբերդէն հասնեցեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն «Էփրատէս», տեղւոյն հայութեան եւ կեանքին մասին.—

Նիւրատի վերջին ողողման հետեւանքով բոլոր կամուրջները փլած են, ատեն եղաւ որ ջուրը մինչեւ 14 մեդր բարձրացաւ։ Եզերքի շատ մը արտերը եւ գիւղերը մեծապէս վնասուեցան, Իզոլիի 28 տուննոց մէկ գիւղը ու մբոդջովին քշեց տարաւ, արջառներն ալ միասին։

Գալքաններէն եւ Յունաստանէն բերուած եւ Խարբերդ հաստատուած էին մօտ 7000 գաղթականներ, եւ անոնց տուն ու հող տրուած էր։ Սակայն անոնք ցանքի համար կառավարութեան կողմէ բաշխուած սերմնցուն կերած էին անցեալ տարի, որով կը շարունակեն քեռ. մնալ կառավարութեան վրայ։ Անոնցմէ կէսը արդէն փախած են, ձգելով իրենց տրուած տեղերը, եւ մեկնած են դէպի ծովեզերքները։ Միւսներուն ալ մտայնութիւնը նոյնն է։

Զմեռը ցորենին քիլէն (60 օխան) Մալաթիոյ մէջ բարձրացաւ 90 մէճիտի, բայց հիմա աւսոր կէսն է։ Խարբերդի մէջ հիմա 33 մէճիտ է, հացին օխան՝ 12 ղրշ. եւ հոս ձմեռը խեղճութիւնը այն աստիճանին հասաւ որ անօթիներու ամբոխը, կիներէ բաղկացած, 4-5 անգամ ցոյցեր ըրաւ, նոյնիսկ քարկոծելով Մէզրէի քաղաքապետարանը եւ կուսակալին պաշտօնատունը։ Քաղցի երեսէն հիւանդութիւնները ընդհանրացած են եւ մահերը բազմացած, այնպէս որ Մալաթիոյ մէջ օրական 40 50 հոգի կը մեռնին, Մէզրէ՝ 8-10։ Ցմշկածագի մէջ տարապայման բարձր գիներով իսկ ուտելիք ճարուիր, եւ խիստ շատ են մահերը։ Արաբկիրի մէջ Թիմլադու մը (18 օխա) ցորենը կ'արժէ 15 մէճիտ, աղին օխան 8 ղրշ. արծաթ, անպիտան իւղին օխան՝ 4 մէճիտ։

Հայոց տուները նորահաստատ գաղթականներու կամ քանդումի բաժին են։ Խարբերդ քաղաքին Ս. Յակոբայ եկեղեցին (որուն դպրոցին մէջ էր որ երբեմն կ'ուսուցանէր Թլկատինցին) անցեալ տարի քանդեցին ու քարերը ծախեցին. Հիմակ ալ Ս. Կարապետ ժամը կը քանդեն անոր քարերով Մէզրէի մէջ պատուանդան մը շինելու համար Մ. Քէմալի արձանին։ Արաբկիրի ժամուն բակը, գերեզմաննոցը, Առաջնորդարանը, ուսումնարանը եւ աղջկանց վարժարանը գրաւած են շատոնց, եւ յատկացուցած Թուրք դպրոցներու որոնց խաղավայր դարձած է գերեզմանոցը։ Եկեղեցին Հայոց թողուած է, բայց չեն համարձակիր հոն աղօթք ընել, քանզի Թուրք տղաքը կը ծաղրեն ու կը քարկոծեն ժամուորները։ Այս պայմաններուն մէջ բնական է որ ընելիք քան չիմնար տեղւոյն Գուրգէն քհն. Հաճաթեանի.

Հայ արհեստաւորներու եւ խանութպաններու վրայ դրուած չահատուրքը չափազանց ծանր է, 50-100 թուղթ աւելի՝ քան Թուրքերունը. ասկէ զատ եթէ Հայ մը հեռանալ ուզէ անկէ կը գանձեն բոլոր յետնեալ տուրքերը։

∴ Խարբերդի ամերիկեան շէնքերը 5 տարուան համար կառավարութեան յանձնած է անցեալ աշնան Պէյրութէն հոն գացող ամերիկացի միսիոնար Մր. Հ. Րիկգ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ֆրանսայի ընկերվարականներէն զատ, Հանրապետականներն ալ համագումարի նստած են այս միջոցիս Ռէէն քաղաքին մէջ։

Համագումարը մասնաւորապէս ուշագրաւ կը դառնայ անով որ, օրակարգի վրայ է նաեւ պարտքերու խնդիրը, զոր կուսակցութեան ղեկավարներէն մէկը կը կոչէ «փոխթորիկներու հյուանդանոց»։ Եւ իրօք, վիճաբանութիւններու ընթացքին տեսնուեցաւ որ Հանրապետական կուսակցութիւնը երկուքի բաժնուած է նոյն խնդրին շուրջ։ Վարիչ մարմինը ամբողջ գիշեր մը աշխատեցաւ համաձայնութեան գետին մը գտնելու։ Պատգամաւորներէն մէկ մասը, որոնց գլուխը կը գտնուի կուսակցութեան նախագահը՝ Երեսփոխան Լուի Մարէն, վճռապէս դէմ են պարտքերու վաւերացման, ուրիշներ կողմնակից են պայմանաւոր վաւերացման։ Ի վերջոյ յանձնախումբ մը, փոխադարձ համաձայնութեամբ խմբագրեց եւ համագումարին ներկայացուց բանաձեւ մը, որով Հանր. կուսակցութիւնը կը բողոքէ միջազգային պարտքերու եւ հատուցումներու խնդրին մէջ, Մէլլըն-Պէրանժէ եւ Քայյօ Չըրչիլ համաձայնութիւններուն դէմ եւ կը պնդէ թէ Ֆրանսայի համար երբեք չի կրնար հարցի նիւթ դառնալ.

1. Պատերազմական հատուցումներու մէջ որեւէ զիջում.

2. Դաշնակիցներուն վճարել քան ինչ որ չի ստանար Գերմանիայէն.

3. Հանրօսի պարպումը, երկրին համար վտանգաւոր եւ կոն խաչաս կերպով

Սակայն այս բանաձեւին շուրջ վիճաբանութիւնները սաստկացան ներկայացուեցաւ հակառակ բանաձեւ մը, ի նպաստ պարտքերու համաձայնութեան վաւերացման, հետեւեալ չորս գլխաւոր կէտերով.

1 Բոլոր կառավարութիւնները հանդիսաւոր կերպով յայտարարեցին թէ Ֆրանսա կը ճանչնայ իր պարտքերը։

2. Եթէ չվաւերացուի պէտք պիտի ըլլայ անմիջապէս վճարել 400 միլիոն տոլար առեւտրական պարտքը. յետոյ նոր բանակցութիւններու մտնել Հուվըրի հետ։

3 Եթէ չվաւերացուի, մնանկի երեւոյթը պիտի առնենք։

4 Այդ պարագային, Փուանքարէի նախարարութիւնը պիտի իյնայ. անոր պիտի յաջորդէ ձախ նախարարութիւն մը որ պիտի վաւերացնէ։

Թեր ու դէմ երկար փաստարկութիւններէ յետոյ, ընդունուեցաւ յանձնախումբին բանաձեւը՝

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՈՌՈԳՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրքիոյ անջրդի վայրերը ոռոգելու համար, Հանրօգուտ գործավարութիւնը 249 միլիոն ոսկիի վարկ յատկացուցած է։ Գործավարութիւնը զանազան վայրերու մէջ քննութեան սկսած է արդէն, եւ կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա անծանօթ ջուրի ակեր գտնուած են։

Ծրագրին համաձայն, քանի մը տարիէն ջուրի տագնապը պիտի փարատի ամբողջ երկրին մէջ։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Պոլսոյ ինքնաշարժի գործադուլը կարելի է վերջացած նկատել ցնելով որ Քաղաքապետութիւնը կը պնդէ իր որոշման վրայ եւ գործադուլին աւելի երկարիլը միայն վնաս կը պատճառէ իրենց, վարիչներու մեծ մասը Յունիս 4էն սկսեալ գործի ձեռնարկեց։ Փոքր մէկ մասը միայն չաշխատիր, այն ալ մասամբ այն պատճառով որ հին Թաքսիները չեն կրցած նորով փոխարինել, ինչ որ էական պայման է կարենալ գործելու համար։

Քաղաքապետութիւնը գիներու նոր սակագին մը պատրաստած է. ինքնաշարժները բաժնուած են երկու կարգի Ա. եւ Բ. Առաջին կը համարուին անոնք որ երկու կարգ նստարան ունին, իսկ երկրորդ՝ մէկ կարգ ունեցողները։

Առաջին կարգի ինքնաշարժերը, ճամբայ ելած ատեն 30 ղրշ. պիտի արձանագրեն, իսկ երկրորդները՝ 20 ղրշ. 400 մեդրէն յետոյ ամէն 130 մեդրի համար 3 եւ 2 ղրշ. կ'արձանագրուի, Ա. եւ Բ. կարգի ինքնաշարժերուն մէջ։

Սպասումներու առեն իւրաքանչիւր 2 վայրկեանի գիներն են. — Ա. կարգ՝ 3 ղրշ., Բ. կարգ՝ 2 ղրշ.

Քաղաքէն դուրս կատարուած փոխադրութեանց համար 50ղրշ.ի յաւելում մը կայ, իսկ գիշերուան ժամը 10էն յետոյ 25 ղրշ.

Քաղաքէն դուրս կը սեպուին Պաքրգիւղէն, Քեադըխանէէն, Գարաղաճէն եւ Րումէլի Հիսարէն անդին գտնուող տեղերը։ Սկիւտարի կողմը Չէնկէլքէօյ-Քըըքըը-Պուլկուրլու-Լիպատէ սահմանէն անդին։ Գատըգիւղի կողմը՝ Էրէնգիւղէն անդին։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Յունիս 7ի գեկոյցէն.—

Կեդր. Վարչ. ժողովի կողքին Փարիզի մէջ, վերջնականապէս կատարուած է կազմութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբին, ուրուն մէջ Թրքահայ, ռուսահայ եւ պարսկահայ Հայուհիներ ձեռք ձեռքի տուած են։

Տիկնանց Յանձնախումբի դիւանը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Տիկին Նոյեմի Գափամաճեան՝ պատուակալ նախագահուհի, Տիկիններ Պ. Ղուկասով Ա. ատենապետուհի, Գ. Եսայեան՝ Բ. ատենապետուհի, Լ. Կիւմիւշկերտան ատենադպրուհի, Ս. Ֆրէնկեան՝ գանձապետուհի։

— Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնարկութիւններէն Նիկոսիոյ Մելգոնեան կրթ. Հաստատութեան արհեստանոցներուն մէջ Մայիսէն իվեր մասնագիտական ծիւղեր կարգադրուած են։ կէս օրէն վերջ Ե. դասարանէն 18 աշակերտներ կը հետեւին ելեկտրամեքենական բաժնին, կահագործութեան կամ առեւտրական դասընթացքին։ Փոքր կազմատուն մը եւս հիմնուած է։ Իսկ աղջկանց Զ. Դասարանին համար ալ կազմակերպուած է կարի աշխատանոց մը, ուր աշակերտուհիները իրենց ձեռքով կարած են իրենց ամառնային զգեստները։

—Միութեան փոխ-նախագահներէն Տիգրան Խան Քելէկեանի միջոցաւ, ստացուած է յանձնառութիւնը Պ. Արմենակ Համբարձումեանի՝ 5 որբի պաշտպանութեան համար, տարեկան 100 անգլ. ոսկիի (հինգ տարուան համար), ինչպէս նաեւ 9840 ֆրանքի գումար մը, որ հատուցումն է Նոզդատի Հայրենակցական Միութեան յօգուտ Կեսարիոյ որբերու սարքած երեկոյթին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 14

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Դրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 53 —

— Ո՛չ, չեն պայթիր։

— Կը պայթին։

— Չեն պայթիր։

— Կը պայթին. բայց դուն միսիր պայտաւոր ինչ ըլլալը ի՛նչ գիտես. կը պայթի՛ն, կը պայթի՛ն...

Դո՞ւն ինչ գիտես ինչ ըլլալը. անիկա տաք կ'ուտեն... իսկ դուն ժամ մըն է պաղ խօսք կ'ընես և կը ձգես որ պաղի...

Փայլուը անսահմանօրէն մնցաւ Փիէռի հոգիին մէջ։ Ան իր ամբողջ ուժովը պլլուեցաւ իր Նենէթին, պլլուեցաւ իր Նենէթին ու տապալեցան բարձերուն մէջ։

Տաք տաք կերան։

Անա այսպէս կուգայ վայրկեան մը, երբ ալ ...ընք ըսել այն՝ որ մեր արիւնին ու ոսկորին ... է և որ չի թարգմանուիր։ Որովհետեւ ... մայրենի լեզուն է որ բառերուն կրնայ ... այն անկեղծ ու պարզ շեշտը որ բնաւ մտաւ... չի պահանջեր։ Եւ սիրտը երբոր կը խօսի, ... չէ մտածէ։ Անա թէ ինչու Փիէռ բառ... միաձայն, կարծես միայն ինքզինքին հա... «Ուտեմ ես քեզի, խմեմ Նենէթս, կրա... ես քեզի»։ Նենէթ մտիկ ըրաւ զայն մտիկ... կրկնել տուաւ, թերեւս հասկցաւ բայց ինչ... աւելին է կարծես զգաց։ Փիէռ նետուեցաւ ...նակալէն վար, կեցաւ սենեակին ճիշդ մէջ... թողլով որ արեւի լեզու մը իր ոտքերուն ... խաղայ, և այդպէս ամբողջութեամբ մերկ, ...քերն ու թեւերը բացած սկսաւ արտասա... պոռթկացող հրճուանքով, յարդող երջանկու...թեամբ.

— 54 —

«Ո՛վ Աստուածն իմ հայրերուս,
Կը մօտենամ անհա բագնիդ
Ես խանութէն քաշելով կը բերեմ էգ մ'
Աշխարհներէն առփանիքի
Տէ՛ս, պարարտ է գոհս խիծն.
Միսերուն մէջ կաթնաթոյր
Ցեղին ամբողջ կեանքը կայ...»

Անկողինին մէջ նստած, ցուցամատը օդին, ինքզինքին վարժուհիի մը երեւոյթը տալով Նենէթ ըսաւ.

— C'est bien, c'est très bien, mais ce n'est pas tout à faie cela, il y a une faute!

— Oh, Nenette, Nenette chérie! բայց, ինչէ՞ն հասկցար. ինչէ՞ն հասկցար որ ճիշդ չէ... բայց ես գիտմամբ ըրի, ես գիտմամբ փոխեցի...

Փիէռ մէկէն լռեց սակայն։ Նենէթը թողլով ցցուեցաւ անկողնին եզերքը ու ականջ տուաւ։ Այո՛, չէր սխալած. աղմուկը կը մօտենար։ Այ որոշակի լսեց Սուրէնին ձայնը որ կ'ըսէր. «Եւ այն ատե՛ն, Հայկական Յեղափոխութիւ՛նը, կը լողա՛ր արիւնի ծովու մը մէջէն...»։ Երբոր ոտնաձայները սանդուղը աւարտեցին, Հրաչին ձայնը ըսաւ. «Բացէք զդուռն արքայութեան»։ Թա՛ք, թա՛ք թա՛ք։ Նենէթ ցաւցնելու աստիճան սեղմեց երիտասարդին թեւը, մինչ ան նշան կ'ընէր որ չաղմկէ։ Արքայութեան մէջ ազմո՛ւկ։ Սուրէն շարունակեց. «Եւ այն ատե՛ն, Հայկական Յեղափոխութիւ՛նը, կը դառնէր բարո՛ր գոց դռները»։ Թա՛ք, թա՛ք, թա՛ք։ Այդ զարկին լռութեան երկար պահ մը յաջորդեց. յաջորդող այդ երկար պահը միշտ այսպէս ճենչէլ ու սեղմենող կ'ըլլայ, ամէն անգամ որ յեղափոխութիւն մը անպարտելի բարձրագոյն դուռ մը զարնէ։

— 55 —

— Առի՞ր հիմա փայլդ. աս նորէ՛ն հոս չէ։ Է՛յ մէյ մըն ալ հոս եկողը Արապ ըլլայ...

— Խելքս չի հասնիր ճանըմ, մէկը աղջիկ ունի տունը չէ, միւսը տանտիկի սիրահար է տունը չէ, աղուէսը Օփէրա-Գոմիքին բռնուած է տունը չէ, էյ ա՞ս ինչ է...

Անկողնին վրայ իրարու սեղմուած մնացեր էին անշարժ, ականջնին ցցած, մէյ մէկ լայն ժպիտ դէմքերնուն։ Նենէթ աւելի իրեն քաշեց տղան, բերանը ականջին մօտեցուց կարծես բան մը ըսելու համար, բայց պարզապէս խածաւ զայն իր բլթակէն։

— Էյ ի՛նչ կ'ընենք կոր...

— Mon vieux, ես տեղ մըն ալ չեմ երթար. արդէն ականջս կը ցաւի կոր։ Քանի որ բանալին վարը չէր, ըսել է հեռու չէ գացած և շուտով պիտի գայ։ Բա՛ց աս պատուհանը. նայէ՛ Նոթր-Տամը կ'երեւայ, զմայլելի տեսարան, օդաւէտ զերբ . սանդկ հրաշալի կերակրով ո՞վ սեղանակը կը փակուի. պանդոկը վերէն վար պարապ է Մ՛էկն ալ մինչեւ հինգերորդ յարկ չիջրարձ... բանար մեզ խանգարելու. հոս կ'ուտենք լմեցաւ գնաց։

Պզտիկ աղմուկներ կ'ըսէին թէ թուղթեր կը բացուէին, դէտին կը դրուէին ծրարներ, հաց, շիշեր և յետոյ երկու յետոյ։

Մե՛ղք, մե՛ղք, քէյֆէրնիս հարամ եղաւ. սա՛ նայէ իւղերը կը վազեն կոր. է՛ն աղէկ filet de harengը առած էի։

— Բա՛ց աս լրագիրը. բա՛ց կ'ըսեմ կոր քեզի. այսօր ալ խմբագրական կարդացած մի՛ ըլլար։ Եթէ կ'ուզես գոց ըսեմ. կիրակի օրերը մինչ այլասերման վտանգին վրայ գրուած կ'ըլլայ։

— 56 —

Սկսան ուտել։ Բաւական երկար տեւեց ճաշը, որու միջոցին չդադրեցան, նոյնիսկ բերաննին լեցուն, աղջկան պատմութիւններ պատմելէ, խնդալէ, կատակելէ։ Հրաչ սաստիկ կը գանգատէր Միսաքէն, զայն իր սիրային վերջին անյաջողութիւններուն պատճառը նկատելով։ Այո՛, անկասկած, քանի որ բերնին ոսկիէ ակռան չինելու համար տեղը հայ աղջկան մը եա եղած նշանտուքի մատանին գործածած էր։ Դաւաճա՛նը... Հրաչ մէկէն հարցուց.

— Ծօ չըլլա՞յ աս տղան ներսը աղջիկ նստած ըլլայ։

— Չէ՛ ճանըմ, պատասխանեց Սուրէն, ան այս միջոցիս բնաւ այն կողմերը չէ. սաստիկ լրջացած է. Լիզը անգամ ճամբեց։

— Իրա՞ւ. բայց ան անուշի՛կ բան էր. ինչո՞ւ չըսիր որ ինծի անցընէր։

Ձայնին զրոյցը փոխելով, Սուրէն շարունակեց.

— Կարծեմ Պետրոսը լրջօրէն իր փաթրոնին բռնուած է... ըրածը սխալ է սակայն. ես բնաւ համակարծիք չեմ...պէտք չէր որ այդքան լրջութեամբ մօտենար խնդրին... ըրածը հայկական սիրաբանութիւն է. Աստուած սանէ տեղէ հեռու՛ ընէ...

— Ի՞նչպէս է, աղուո՞ր կին է։

— Աղուո՞ր է մի, աղուո՞ր է մի... — Փիէռ այդ պահուն Նենէթին ծոծրակին պզտիկ մազերուն հետ կը խաղար. մասը անշարժեցուց և անհամբեր սպասեց պատասխանին որ պայթեցաւ.— Քայյմա՛ք, mon cher, քայմա՛ք...

«Քայմաքը երբեք չհասկցաւ թէ ի՛նչու Փիէռ մէկէն զինքը այդքան ուժով սեղմեց, այդքա՞ն ուժով, ամբողջ ուժով։

շինքներ չենք կնքած, գիտէք, որովհետեւ անոնց հետ միշտ բարեկամ ենք։

Մասնաւորապէսկը շահագրգռուիմ Յունաստանի սահմանագլխին ապահովութեամբ։ Մի զարմանաք այսպէս արտայայտուելուս. Նայեցէք տրամաբանութիւնը ի՞նչ կը պահանջէ։Եթէ թշնամի մը երեւակայենք որ հիւսիսէն գայ ու Յունաստան մտնէ, ո՞ւր պիտի դառնայ յետոյ, եթէ ոչ Պոլիս։ Ջեր սահմանագլուխները ձեւով մը մերն ալ են. ահա թէ ինչու կ'ըսեմ որ Թուրքիա, Յունաստան եւ Պուլկարիա կազմակերպուելին խաղաղութեան ծառայելու համար համընթացաբար Փոքր-Համաձայնութեան։ Տարբերութիւնը հոն է որ մինչ անոնք համաձայնած են խաղաղութեան կապերով, մենք դեռ չենք կազմակերպուած՝ մասնաւորաբար միջերկրականեան խնդիրներու համար»։

Շիրազի պաշարումը

Շիրազէն կը հեռագրեն թէ ապստամբները տակաւին կը կը պաշարեն քաղաքը։ Կառավարութիւնը օգնական ուժեր կը փութացնէ՝ քաղաքի պահակազօրքը ազատելու համար։

«Թայմզ»ի թղթակիցը որ յունիս 5ին Սպահանէն Շիրազ հասած է, կ'ըսէ թէ արտաքին աշխարհի հետ ամէն կապ կտրուած է։ Վերջին օրերս սակայն կարելի եղած է վերահաստատել հեռագրական հաղորդակցութիւնը։

Ինչպէս կը յիշուի, Շիրազի շրջանին մէջ խռովութիւնները սկսան մայիս 25ին։ Ապստամբներն են Քաշկայիները, որոնք կը պահանջեն ջնջել զինուորագրութիւնը, չզինաթափել զիրենք, զինուորական կառավարիչ չնշանակել իրենց վրայ, վերադարձնել Մալիք Մանսուր խանը, Սովլէթ էտ Տովլէի տղան, իրենց նախկին պետը։ Շիրազէն Պուշիր ճամբան բոլորովին անապահով է։ Կառավարութիւնը զօրք համախմբեց շրջակաները եւ Թէհրանէն բեռնատար ինքնաշարժներ ճամբայ հանուեցան։

Հայ երիտասարդի ոճիրին շուրջ

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրեցինք Իսի-լէ-Մուլինոի մէջ Յակոբ Օթեանի կատարած ոճիրը։

Ոստիկանապետ Ջամարոն երկուշաբթի առաւօտ կրկին հարցաքննեց Յակոբը, որ այս անգամ տարբեր յայտարարութիւններ ըրաւ։ Առաջին հարցաքննութեանը ըսած էր թէ կնոջ տունը գացած էր՝ ճերմակեղէն ուզելու համար եւ թէ կնոջը մերժումին վրայ է որ գործած էր ոճիրը։ Մինչդեռ նոր հարցաքննութեան մէջ յայտարարեց թէ կիրակի առաւօտ երբ Իսի-լէ-Մուլինօ գնաց՝ պահանջեց կնոջմէն որ տուն վերադառնայ ու դարձեալ միասին ապրին։ Այս առաջարկը մերժուած ըլլալով, Յակոբ կատղած կրակ բացաւ։

Վիրաւոր զոքանչին եւ պառաւ դրացիին վիճակը ծանր կը նկատուի։ Կնոջ ու քենիին վէրքերը սակէ վախ չեն ներշնչեր։

Մաճառներու բողոքի ցոյցը

Ինչպէս յայտնի է, Թրիանոնի դաշնագրով Հունգարիա կորսնցուց իր հողամասին երկու երրորդէն աւելին, որ բաժնուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Ռումանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ։ Այս դաշնագրի ստորագրուելու իններորդ տարեդարձին առթիւ, Հունգարիոյ մայրաքաղաք Փեշթայի մէջ հայրենասիրական ընկերութիւններ մեծ ցոյցեր կատարեցին՝ կորզուած հողերը խորհրդանշող կոթողներու առջեւ։

Ցոյցերուն մասնակցեցան մօտ 15000 հոգի, որոնք բանաձեւ մը քուէարկեցին՝ հրաւիրելու համար կառավարութիւնը որ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ դիմումներ կատարէ՝ այդ դաշնագրին վերաքննութիւնը պահանջելու համար։

Երեսփոխան Ալպէրթ Վարի ըսաւ.— «Ինը տարի առաջ մահավճիռ արձակուեցաւ Հունգարիոյ դէմ։ Նոյն իսկ մարդակերները պիտի չընէին այն՝ զոր հաշտութիւն կերտողները ըրին Թրիանոնի մէջ։ Ուրիշ երեսփոխան մը՝ Ֆէրտինանտ Ուրմաչի շեշտեց թէ վերաքննութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետեւ Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւնը կարելի է միայն Հունգարիոյ շնորհիւ։ Ու ողջոյններ ղրկեց այն հունգարացի եղբայրներուն, որոնք «շղթաներու մէջ» կ'ապրին սահմաններուն անդին կողմը, խոստանալով ազատել զանոնք։

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ՝ քանի որ մեծ պետութիւններն ու հարեւանները չեն յարգեր զինաթափութեան մասին իրենց խոստումը, Հունգարիան ալ իրաւունք ունի զինուելու։

Թուրք համալսարաններուն դատը

Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ ձերբակալուած համայնավարներու դատավարութեան խնդիրը կը քննուի Իզմիրի մէջ։ Իզմիրի ընդհ. դատախազը դատարանին յանձնած գրութեամբ մը կը պահանջէ դատի չենթարկել 53 ամբաստանեալներէն 18ը, այլ միայն 35ը դատել։ Դատուելիք 35 համայնավարները ամբաստանուած են՝ «կառավարութիւնը տապալելու ձեռնարկի» յանցանքով։

Համայնավարներու փախուստին դէմ

Համայնավար կուսակցութեան վարիչներէն մօտ 50 հոգի կիրակի օր գաղտնի ժողով կը գումարէին Աշէրի մէջ, ուր վերջերս գործարանատէր մը ապարանք մը նուիրած էր իրենց։ Աշէրի թաղապետութիւնը համայնավար է, որով Մոսկուայի գործակալները իրենք զիրենք ապահով կը զգային հոն։

Այդ ապահովութիւնը երկար չտեւեց սակայն, որովհետեւ Ընդհանուր Ապահովութեան կողմէ մօտ 20 ոստիկաններ եւ քանի մը ոստիկան-զինուորներ յանկարծ անոնց թաքստոցէն ներս խուժեցին եւ առանց ոեւէ ընդդիմութեան հանդիպելու, ձերբակալեցին չորս հոգի, որոնց մէկն է Թորէզ, որ պահարանի մը մէջ պահուըտած էր։ Այս մարդը «Իւմանիթէ»ի մէջ զինուորները ապստամբութեան գրգռած ըլլալով, 6 եւ 3, ընդամէնը 9 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ երկու տարիէ ի վեր կը փնտռուէր ոստիկանութեան կողմէ։

Կ'ըսուի թէ Աշէրի դղեակը ունի ընդարձակ նկուղներ, ուր կարելի է պահել բոլոր կարեւոր վաւերաթուղթերը։ Թորէզ Փարիզ բերուելով բանտարկուեցաւ։

«Մաթէն» կը գրէ թէ ժողովին ներկայ էին նաեւ Մարսէլ Քաշէն, Սէմար եւ Մարան։ Համայնավարները երբ տեսան թէ ոստիկաններով պաշարուած են, անմիջապէս սկսան այրել ու պատռել կարգ մը թուղթեր։ Պարտէզին մէջ կոյուղիի ծակի մը մօտ գտնուեցաւ պայուսակ մը՝ մէջը լեցուն թուղթերով։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ներկայացուցիչները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրս, մեթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼԻՈՆԻ շրջ. կոմիտէնստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ժն. ընդ ծ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ՝ ընկ. Մ. Գույումճեան։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ժողովրդային լսարանը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ Café Jardinի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Փոնտը-Շէրիւիի բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Hôtel de Franceի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

Ս. ՇԱՄՈՆԻ կոմիտէն բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ 20 Յունիս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Վարուժան ակումբը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de Peupleի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուրկուանի ընկեր ընկերուհիները 22 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Odéonի դէմ, Café La Petite Sourceի սրահը։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. Երիցանց։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 121 Cours Lafayette սրճարանին ներքնասենեակը։ Կարեւոր օրակարգ։

Լիոնի Գեղի խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին սովորական սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԵՐԵԿՈՅԹ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Անկիէնի մասնաճիւղին կողմէ։ Ի նպաստ Որբանոց-Վարժարանին, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, Salle des Fêtesի մէջ, Rue du Casino, Enghien-les-Bains։ Գեղարուեստական բաժին։

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսակներու արժէքը ղրկել Գ. Հեթում Սեթեանի, 8 Rue St. Charles, Enghien-les-Bains եւ կամ վճարել երեկոյթին գիշերը, մուտքի պահուն։

Շոգեկառքը Gare du Nordէն կը մեկնի 8.43, 9.20 և 9.35ին։

ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ իր տարեդարձին առթիւ, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Խմբերգ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Աւետիս Մելքոնեանի, մեներգ, արտասանութիւններ, բանախօսութիւն եւ զուարճ մը։

Մուտքը ազատ է

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Գ. Մ. Նաթանեան)։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք առանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Գրիգոր Պէնլեան, Տիկին Անրիէթա Ճիզմէճեան եւ զաւակունք (Փոն տը Շէրիւի) իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ աղջկան Օր. ՄԱՐԻ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 16 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Պրուսայի Թիւրքմէն գիւղացի Յարութիւն Գարապաճագ կը փնտռէ իր քեռորդին Ստեփան Գարապաճագեան որ Պէյրութի մէջ երկու տարիէ ի վեր դերձակի մը քով իբր աշկերտ կը ծառայէր։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։

Իմացնել՝ Տիկ Աբգար Քէշիշեան, Puits Bivert N. 107, Gardanne, (B. du R.)

— Աֆիոն Գարահիսարցի Օնիկ Օհանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թագւոր Օհանեան, 35 տարեկան, հօր անուն՝ Համբարձում, մօր անուն՝ Բերուզ։ 1919 Մայիս ամսուն իր մէկ հօրեղբօրմէն նամակ ստացած է թէ՝ Թագւոր անգլիական բանակի կողմէ գերի բռնուած եւ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր իրմէ ոեւէ լուր ստացուած չըլլալով, կը խնդրուի իմացնել՝ T. Basmadjianի, Employé au Magasin Général, Salin de Giraud, (B. du R.), France.

—Ատաբազարի Խանսակ գիւղէն՝ Յարութիւն Խազարեան կը փնտռէ իր զաւակները Մկրտիչ, Յակոբ, Վարդան, Առաքել եւ Գրիգոր Խազարեանք։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Համբարձում Ուզունեանի, Հայոց եկեղեցին, Լաթաքիա Syrie).

— Կը փնտռուի Պրուսացի Պետրոս Սուքեան, հօր անուն՝ Ակոբեան, մօր անուն՝ Էլիզ։ Ծնողքը եւ քոյրերը Տէր Զօրի մօտ ջարդուած են։ Լուր առնուած է թէ քրիստոնեայ արաբ մը զինքը որդեգրած է։ Իմացնել իր ծօրաքոյրներուն Անիկ Սուքեանի եւ Նուրիկ Սահաթճեանի, կամ իր ծօրաքրոջորդւոյն Պետրոս Սահաթճեանի Jamen-Grand, Caluire (Rhône) France.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Եօզկատցի Իսահակ Բարունակեան հօր անուն Օհան, մօր անուն Զըմրուխ։ 1912ին մեկնած է Ամերիկա։ 1927էն ի վեր նամակ ստացուած չէ։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Եօզկատցի Krikor Parounakianի à Chalunan, Quartier des mines, Privas (Ardèche) France.

«ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»

Հրապարակ եկած են Արամ Փարթեւեանի «Նոր երգեր»ը.

Ա. ՇԱՐՔ.— Գիշերային, Օրօր, Հիասթափում.

Բ. ՇԱՐՔ.— Ես որ մեռնիմ, Հավւերգութիւն, Սիրերգ։

Նոր ոճով յօրինուած եւ գեղարուեստական տպագրութիւն։ Ստանալու համար դիմել՝ հեղինակին՝ 23 Rue de l'Amiral Mouchez, Paris 13e։ Իւրաքանչիւր շարք կ'արժէ 12 ֆր. 50։

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

ԵՐԿՈՒՆՔԻ Բ. Թիւը ամբողջովին սպառած ըլլալով, թէ մասնաճիւղերուն եւ թէ անհատական խնդրանքներուն լիապէս գոհացում կարելի չեղաւ տալ։ Ուստի կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որ ԵՐԿՈՒՆՔԻ ծաւաքածոյ մը կազմեր, մեզի վերադարձնեն Ա. եւ Բ. Թիւերը՝ փոխարէն պիտի ստանան Գ. Թիւը։

ԵՐԿՈՒՆՔԻ սպառումը ապահովուած ըլլալով, նոր ապսպրանքները ընել առաջուընէ։

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր համակիրներուն, որոնք ապահովեցին աննախընթաց յաջողութիւն մը ԵՐԿՈՒՆՔԻ տարածման համար։

Վարչութիւն

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT…
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: E. SOUVIGN…

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 13 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 981 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌ "ՏԵՍԻԼՔ",...

Երէկ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 11րդ Ընդհ. Ժողովի Յայտարարութեան մասին խօսած ատեն, պատահաբար յիշեցինք ռամկավարներու բռնած գիրքը՝ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի ծրագրին հանդէպ.

— «Մեզի համար գաղտնիք չէ որ մեր կառաղի հակառակորդներէն ռամկավարները կը վախնան արտասանել բառը, բայց ի խորոց սրտէ' կը հառաչեն «Մեծ Տեսիլք»ին համար»:

Մենք այս պարագան կը յիշէինք՝ աչքի առջեւ ունենալով զանազան արտայայտութիւններ, ռամկավար թերթերու եւ գործիչներու կողմէ: Ձգելով հիները, կ'ուզենք ուշադրութեան յանձնել «Պայքար»ի նոր խմբագրականը, որմէ մէկ սիւնակ ամփոփում հրատարակեր էինք մեր խմբագրականին ճիշդ գիծը, «Մամուլ»ի բաժնին մէջ:

Ինչպէս տեսան ընթերցողները, Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը վրդովեր է, տեսնելով որ Հայաստանի վարիչները, գործիչները եւ խմբագիրները անխնայ կը ծաղրեն ազգային գաղափարը եւ ժառանգ ռամկավարներուն «ազգայնականութիւնը»:

Ճիշդ է որ մարդիկ շատ մը խոստովանութիւններ եւ ճըշմարտութիւններ բերնէ կը փախցնեն ... բարկացած ատեն:

Այսպէս ալ «Պայքար»ը: Փրփուրը բերնին, ռամկավար օրկանը կը մռնչէ.

— «Մենք չենք ուրանար մեր ազգայնականութիւնը... եւ ինչ որ ալ ըլլայ գործնական քաղաքականութեան տեսակէտով մեր դիրքը ներկայ Հայաստանի ու խորհրդային կարգերու հանդէպ, ազգայնական եղած ենք եւ պիտի մնանք միշտ. ամուր, վճռականօրէն թամբ նուիրուած՝ Հայութեան պատմական իրաւունքներուն պաշտպանութեան, եւ մեր աչքերը անթարթ սեւեռած Ազգային Տեսիլքին» (23 մայիս):

Այս հանգանակը հիմնաւորելու համար, ռամկավար պաշտօնաթերթը պատմական փաստեր ալ կը յիշէ: Կը սպասէինք, անշուշտ, որ բացատրէր, նախ, թէ գործնապէս ի՛նչ քաղաքականութեան կը հետեւին, ի՛նչ կը բանին», «Տեսիլք»ը իրականացնելու համար: Չի բաւեր «աչքերը անթարթ սեւեռած» պահել գաղափարի վրայ: Հաւատացեալներն ալ իրենց աչքերը անթարթ կը սեւեռեն դէպի երկինք, դէպի Աստուած, դէպի Քրիստոս, Մուհամմէտ կամ Պուտտա, բայց միեւնոյն ատեն զանազան շարժումներ կը կատարեն, եկեղեցի կ'երթան, ծունկի կուգան, բազկատարած կ'աղօթեն, մոմ կը վառեն, խաչ կը հանեն, հանդիսաւոր պատարագներ մատուցանել կուտան: Աւելի մոլեռանդները քարոզութիւններ կը կատարեն, բազմութիւններ դարձի բերելու համար: Ի հարկին արիւն կը թափեն, յանուն կրօնի պաշտպանութեան, այս կամ այն աղանդը պարտադրելու համար, եւն.:

Արդ, ներելի՞ է հարցնել թէ, ինչ կ'ընեն մեր ռամկավար պարկեշտները, լուսաբարներն ու ժամկոչները, գոնէ «շէն եւ պայծառ» պահելու համար «Տեսիլք»ը, որ ինքն իր գլխուն ձգելով կրնայ ցնդիլ եւ ցամքիլ, ինչպէս Աստուածամօր առջեւ մոռցուած կանթեղը, եթէ իւղ չլեցնես: Մենք մօտէն ճանչնալով ռամկավար «աշխարհ»ը — խօսինք իրենց բառով — մեծ քաջագործութիւններ, անհնարին զոհողութիւններ չենք սպասեր: Ամէն մարդ իր ունեցածը եւ կրցածը կրնայ տրամադրել եւ արդար է աւելին պահանջել:

Ռամկավար պաշտօնաթերթի նոյն խմբագրականին մէջ, կը գտնենք պատասխանը այս հարցումին,— գլուխ-գործոց հատուած մը.

— «Մենք չենք պահանջեր որ խորհրդային իշխանութիւնը իր քաղաքականութիւնը Հայութեան շահերուն ու պահանջներուն համաձայնեցնէ, ոչ ալ կ'ակնկալենք որ Երեւան ամէն օր Հայութեան պատմական իրաւունքներուն մասին խօսի ու խնդիրներ յուզէ»:

Լա՛ւ միտք պահեցէք այս գիւտը, եւ յետոյ կարդացէք շարունակութիւնը.

— «Բայց, եթէ անոնք իմաստութիւն կը սեպեն լռել, արդար երբեք որ տարագիր Հայութենէն ալ պահանջեն համակերպիլ սկզբունքի անիրաւութեան, լռել ու չխօսիլ իր պատմական իրաւունքներուն մասին»:

Արդարեւ, տեղն է երգել.

> Հիմի՞ էլ լռենք, եղբարք, հիմի՞ էլ,
> Երբ մեր թշնամին իւր սուրն է դրել.
> Իւր օրհասական սուրը մեր գլխին,
> Ականջ չէ կախում մեր լաց ու կոծին:

Հիմա նորէն հարցուցէք այս մարդոց. Փարիզէն մինչեւ Եգիպտոս եւ, մինչեւ Ամերիկա, ո՛ւր որ թերթ կամ ակումբ ունին.

— Դո՛ւք, ձեր քաղաքական ամբողջ գործունէութեամբ, մանաւանդ 1921էն ի վեր, չէ՞ որ իմաստութիւն կը համարէք միայն «լռել ու չխօսիլ», այլ եւ լռութիւն եւ սարկական համակերպութիւն պահանջել «տարագիր հայութենէն» ո՛ր եւ է ձեւով, նոյն իսկ ամէնէն անմեղ արտայայտութեանց պարագային:

Դո՞ւք չէք այն սորուկները, որ քարեւի կեցած՝ Երեւանի խորհրդականներուն առջեւ, մոռացումի, նոյնիսկ ծաղրի կ'ենթարկէն հայ ժողովուրդի ամէնէն տարրական իրաւունքները:

Դո՞ւք չէ՞ք այն վատերը, որ կը սարսափին, օրինակ, Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձէն,— «Ազգային Տեսիլք»ը արծարծելու, նախատակ ժողովուրդի մը հերոսական մէկ խոյանքը փառաբանելու առիթէն իսկ:

Նոյն իսկ «Մեր Հայրենիք»էն, դո՛ւք, «ազգային Տեսիլք»ի շղուաւ ծաղրածուներ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

«Հայրենիք» խմբագրականով մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ազգային կարեւոր ձեռնարկի մը մասին (29 մայիս).

— «Ասկէ առաջ առիթ ունեցած ենք ըսելու, թէ հայկական օրինակելի միջնակարգ դպրոցի մը բացումը Սուրիոյ մէջ կենսական անհրաժեշտութիւն է ոչ միայն Սուրիոյ մեր գաղութին, այլեւ արտասահմանի բովանդակ հայութեան համար:

Բաւական է միայն յիշել, որ Սուրիոյ մեր գաղութը թէ՛ ամէնէն բազմամարդն է եւ թէ՛ տեսակ մը Երկրի շարունակութիւնն է հոն մեծցող հայ սերունդը Հայ կը մնայ ու պիտի մնայ, հետեւաբար անոր կրթութեան վրայ թափուած կամ թափուելիք աշխատանքը լիովին կարող է արդիւնաւորուիլ ի նպաստ մեր ամբողջ ազգի շահերուն եւ նպատակներուն:

Կարծ՝ Սուրիոյ մէջ մեզի միծապէս նպաստաւոր է միջավայրը, ուր կարող է փթթիլ միջնակարգ տիպար հայ դպրոց մը:

Բացի Պարսկաստանէն, Սուրիոյ նպաստաւոր պայմանները չկան մեր միւս գաղութներէն ո՛չ մէկուն մէջ: Հոն եթէ բացուին ալ հայկական միջնակարգ դպրոցներ, անոնք պիտի չկարենան մրցիլ տեղական դպրոցներուն հետ եւ մնայուն պիտի չկարենան տեսնել այն գործը զոր պիտի տեսնէ Սուրիոյ մէջ բացուած միջնակարգ դպրոց մը, մէկ պարզ պատճառով, որ արեւմտեան երկիրներու մէջ հայկական դպրոցի մը շինածը պիտի քա՛նդէ միջավայրը՝ իր օտար անյաղթելի ազդեցութիւններով:

Եթէ ընթերցողները կը յիշեն, երկու նշանաւոր հայ գրողներ ու մանկավարժներ՝ Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան ամիսներ առաջ Եգիպտոսի մէջ հիմը դրին համազգային կրթական ընկերութեան մը, որուն գլխաւոր նպատակն է ոչ միայն հիմնել ու պահել հայկական տիպար միջնակարգ դպրոց մը Սուրիոյ մէջ, այլեւ դասագրքեր հայթայթել անոր եւ ուրիշ հայ վարժարաններու:

Եգիպտոսի Հայերը նիւթական հնարաւորութիւն տուած են, որպէսզի Լ. Շանթ եւ Ն. Աղբալեան պտտին մեր կարեւոր գաղութները, իրենց գաղափարը տարածեն, համակիրներ շահին եւ անոնց միջոցով գոյացնեն այն գումարը, որ անհրաժեշտ է իրենց ձեռնարկած գործը գլուխ բերելու համար:

Մենք վստահ ենք, որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայութիւնն եւս անտարբեր պիտի չմնայ եւ իր բարոյական ու նիւթական ամենալայն օժանդակութիւնը պիտի ընծայէ իր մեծատաղանդ երկու մտաւորականներուն, որոնք կը հետապնդեն բոլորիս սրտին խօսող եւ մեր ազգային իտէալներուն ծառայող նպատակ մը, այն է՝ արտասահմանի մէջ կորսուելու վտանգին են թակալ մեր մատաղ սերունդէն պատրաստել ապագայ ազատ Հայաստանի համար պիտանի քաղաքացիներ»:

ՇԱՌԼ ՊԱՐԱԹՕ, որ իր կրկնակ սպանութեանց համար Լիմոժի դատարանին կողմէ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած էր, վերաքննութեան դիմեց: Պարաթօ Լիմոժէն փոխադրուեցաւ Փուաթիէի բանտը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԵՒԵԼ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵՆ

Անատոլուի գործակալութիւնը Էնկիւրիէն կը հաղորդէ հետեւեալը.—

Գաղթականներու զետեղման խնդիրը կարգադրուելու վրայ է: Վերջնական կարգադրութիւններ եղած են, որպէս զի առկախ մնացած խնդիրները մինչեւ 1930 մայիս աւարտին:

Այս տարի Պուլկարիայէն եւ շրջականներէն հաւանական է որ բաւական թիւով գաղթականներ գան. ասոնք իրենց փափաքած վայրերու մէջ պիտի տեղաւորուին: Ազգ. Մեծ Ժողովի վերջին նիստերէն մէկուն մէջ օրինագիծ մը ընդունուած է, որով Արեւելեան նահանգներու կալուածները պիտի բաժնուին գիւղացիներու եւ ցեղախումբերու պատկանող անհատներու: Այս առթիւ զետեղման ընդհ. տնօրէն Հաճի Մէհմէտ պէյ հետեւեալը յայտարարած է.

Այս օրէնքը կը վերաբերի Արեւելեան նահանգներու մարզպանութեան սահմանին մէջ գտնուող մասերուն. իսկ գործադրութիւնն ալ մարզպանին յանձնուած է:

—Այս օրէնքին նպատակն է լաւագոյն կեանք մը ապահովել այս մասերուն մէջ գտնուած գիւղացիներու եւ ցեղախումբերու պատկանող անհատներու, որոնք կալուած չունին:

Կեսարիոյ որբերուն փոխադրութիւնը

Կեսարիայէն Յունիս 4 թուականով կը գրեն թէ '61 որբերու փոխադրութեան մասին Պէյրութէն սպասուած լուրը կ'ուշանայ: Կ'երեւի թէ պատճառը այն կարգադրութիւնն է, որով Լիբանանի կառավարութիւնը արգիլած է Հայերու Պէյրութ մուտքը, վերջին որոշումի մը համաձայն:

Անցագրի համար դեռ կառավարութեան ներկայացուած չէ մնկնելիք որբերուն ցանկը: Միս Տուայթ ալ դեռ գործի սկսած չէ, Պէյրութէն լուրի սպասելով: Երբ լուր ստանայ այդտեղի Բըլիֆէն, պէտք եղած դրամը պիտի վճարէ:

«Լքեալ» գոյքերու աւարը

«Եօն Սաաթ»ի համաձայն, կառավարութիւնը կարեւոր որոշում մը տուած է այն «լքեալ» գոյքերու մասին, զորս դատարանի որոշումով հարկ է վերադարձնել իրենց տէրերուն: Ասկէ առաջ, այդ գոյքերը չէին վերադարձուեր նոյնութեամբ, բայց անոնց գիները կը գնահատուէին ներկայ արժէքներու համաձայն: Այժմ որոշուած է գնահատումի իբր հիմ ընդունիլ 1331ի (1915), կալուածական տուրքին քանակը:

Պրիան-Շթրէզըմանի տեսակցութիւնը

Մատրիտի մէջ առջի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ: Խօսակցութեան նիւթն էր Հռենոսի գրաւուած հողամասերուն պարպումը դաշնակից զինուորներուն կողմէ: Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ սեպտեմբերին Ազգերու Դաշնակցութեան Ժընեւի տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ դաշնակիցները խոստացած էին այդ զոհացումը տալ Գերմանիոյ, եթէ երբեք պարտքերու եւ հատուցումներու խնդրին մասին վերջնական կարգադրութիւն ըլլայ:

Այժմ այդ կարգադրութիւնը վերջացած ըլլալով, Շթրէզըման ուզեց հասկնալ Պրիանէն թէ՝ Ֆրանսացիները, Անգլիացիները ու Պելճիքացիները տրամադի՞ր են Հռենոսի կամրջագլուխներէն քաշել իրենց 55.000 զինուորները սեպտ. 1էն, այսինքն այն թուականէն՝ երբ փորձագէտներու ժողովին ընդունուած ծրագիրը գործադրութեան պիտի դրուի:

Պրիան ըսաւ Շթրէզըմանի թէ՝ այդ մասին չի կրնար որոշում տալ, քանի որ Անգլիա եւ Պելճիքա եւս շահագրգռուած են, եւ որովհետեւ անգլ. կառավարութիւնը ո եւ է պատասխանատու ներկայացուցիչ չունի Մատրիտի ժողովին մէջ, չի կրնար վիճաբանիլ այդ հարցի մասին:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առաջարկեց սակայն որ այս ամառ միջազգային խորհրդաժողով մը գումարուի, մասնակցութեամբ բոլոր շահակից պետութեանց, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի, զբաղելու համար բացի այս խնդրէն՝ Տօուըսի ծրագրին տեղ Եընկի ծրագրին ընդունելու հարցով:

Շթրէզըման կատարելապէս համամիտ գտնուեցաւ եւ որոշուեցաւ խորհրդաժողովին թուականն ու վայրը ճշդել՝ գալ շաբթու փոխանակուելիք դիւանագիտական թղթակցութիւններով:

Կը կարծուի թէ այս նոր արխապագոսը պիտի գումարուի Յուլիսի առաջին կիսուն՝ Լոնտոնի կամ Լահէյի մէջ: Հաւանաբար Ամերիկա իբրեւ դիտող պիտի ղրկէ Լոնտոնի նոր դեսպան զոր. Տօուըսը:

Փոքրամասնութեանց խնդրին կարգադրութիւնը պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան Սեպտեմբեր ընդհանուր ժողովին:

Շիրազի ապստամբութիւնը

Շիրազէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.—

Շիրազ պաշարուած է դեռ, բայց Թէհրանի եՊուշիրի միջեւ օդանաւային սպասարկութիւնը կը շարունակուի: Յայտնի չէ թէ ուրիշ ցեղախումբեր միացա՞ծ են Քաշկայիներուն, ո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ.էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

«Ազդարար» մասնաւոր նամակէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղէ Տիգրանակերտ քաղաքի եւ շրջակայ վայրերու հայութեան մասին.—

Բուն Տիգրանակերտի մէջ եւ մօտերը կան 200 տունի մօտ Հայեր: Ասոնց մէկ մասը փոքր առուտուրով կը զբաղի, իսկ մեծ մասը մշակութիւն կ'ընէ տեղացի կալուածատէրերու մօտ:

Սիլվանի մէջ կան 50 տունի մօտ Հայեր (իւրաքանչիւր տունը 3-4 հոգի) կ'ապրին մշակութեամբ եւ ծառայութեամբ: Այս շրջանին ենթակայ ֆարզին գիւղաքաղաքին մէջ կան քանի մը Հայեր, որոնք կօշկակարութեամբ կը զբաղին:

Չերմէկ.— Հայութեան թիւն է մօտ 40 տուն: Այս շրջանին ենթակայ Հազրոյի մէջ կը գտնուին քանի մը կօշկակարներ:

Պչէրի.— 60-70 տուն հայութիւն: Զբաղումն է մշակութիւն, ինչպէս նաեւ կտաւագործութիւն:

Ռաշքոտան.— 150 տուն Հայեր: Զբաղումը նոյնն է: Մեծ մասը տեղացի է եւ ունի սեփական տուն:

Ալեք— 15 20 տուն Հայ:
Խարզան՝ 80է աւելի, *Խըլուն*՝ 8 - 10:

Կրօնական պաշտամունքը կը կատարուի ասորի քահանաներու կողմէ, որոնք պարբերաբար կ'այցելեն այս շրջանները: Տիգրանակերտ քաղաքին մէջ կայ Հայոց առաջն. փոխանորդը Աշոտ քհնյ.:

Տիգրանակերտի մէջ կ'ապրին նաեւ մաս մը հայ կաթոլիկներ:

Վերջերս, վարչական նոր բաժանումի մը հետեւանքով, Ռաշքոտանը կապուեցաւ Պիթլիսի նահանգին:

Հայերուն տնտեսական վիճակը փայլուն չէ, բայց գէշ ալ չէ: Ամէն մարդ գործ մը ունի եւ ապրուստը կը հոգայ գէշաղէկ: Ամէնէն աւելի զգալի է կրթական-կրօնական պահանջը, որուն գոհացման համար միջոցներ կը պակսին:

ԳԱԲՕԻ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Երեքշաբթի իրիկուն Փարիզ Սէնթըրլ Սփորթինկ քլիւպի մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ մեծ կռփամարտ մը, որուն մասնակցեցան երկու հայ կռփամարտիկներ՝ Յակոբ Պաղտատլեան եւ Գաբօ Պաղտասարեան, որոնք երկուքն ալ յաղթեցին իրենց օտար հակառակորդներուն:

Մասնաւորաբար կարեւոր էր Գաբօի յաղթանակը ծանօթ կռփամարտիկ Ֆէրըռնի վրայ: Երէկ առտուան մարզական թերթերը գովեստով կը խօսին Պաղտասարեանի մասին: «Օթօ» կը գրէ թէ Պաղտասարեանի խաղը հրաշալի էր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

50 ԳԻՒՂ ՈՂՈՂՈՒԱԾ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն եկած հեռագրի մը համաձայն, Մուղանի շրջանին մէջ (Ադրբէջան), գիւղացիները ծակեր բացած են Կուր գետի ձախ ափին վրայ շինուած թումբերուն մէջ, իրենց արտերուն վրայ կուտակուած անձրեւին ջուրերը շրջակայ արտերուն մէջ հոսեցնելու համար: Այս բացուածքներու պատճառաւ Մուղանի տափաստանին մէջ գտնուող 50 չափ գիւղեր ամբողջովին ողողուած են:

Ամբողջ հունձքը փճացած է, խիստ կարեւոր վնասներ պատճառելով: Մարդկային կորուստներն ալ բազմաթիւ են:

Կ'ըսուի թէ, մինչ բարձրացած ջուրերը թումբերուն բացուածքներէն կ'անցնէին, ժողովուրդը ուրախութենէն երգած ու պարած է, արտերը փրկուած կարծելով:

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

III

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

Մենք դեռ կը հասկնանք եւ միանգամայն բնական կը գտնենք հայ կարմիրներու տրամաբանութիւնն ու գործելակերպը։ Մարդիկ եկեր են հիմնայատակ շրջելու համաշխարհային պատմութեան ընթացքը, նոր դարագլուխ բանալու, նոր արժէքներ ստեղծելու, նոր օրէնքներ թելադրելու տիեզերքին (*)։ Ամէն լաւ բան իրենցմով կը սկսի — անկէ առաջ գատարկութիւն է, ամայութիւն... ի՞նչ արժէք կարող են ունենալ այդպիսիներու աչքին հայերէն լեզու, ազգային մշակոյթ, հայկական ապատամարտ, պատմութիւն, հայրենիք... Եւ եռանդով կը քանդեն հինը եւ նորը կը կառուցանեն բոլոր մարզերու մէջ... մօտաւորապէս նոյն ձեւով, ինչ ձեւով «կառուցեր են» Հայոց նոր ուղղագրութիւնը...

Չէինք սպասեր նոյն ընթացքը մեր ռամկավար հայրենակիցներէն, որ միշտ կ'երդնուն ազգի ու հայրենիքի, Վարդաններու եւ Ղեւոնդներու անունով։ Վարդանները լա՛ւ են, պաշտելի են — բայց միայն մինչեւ 1890 թուականը։ Ինքնապաշտպանութեան կռիւները լա՛ւ են, շինարար, գրուատելի — բայց ոչ 1890էն ի վեր, այլ, օրինակ, Դաւիթ բէկի եւ Մխիթար սպարապետի հին օրերուն, երբ չկար «Դաշնակցութեան» ստուերը...

Պատմութիւնը յստակօրէն կը բաժնուի — ոչ թէ պատմագրի, հետազօտողի լուրջ մտահոգութեամբ, այլ կուսակցական ծայրայեղութեան ամէնէն գձուձ եւ անարժան հաշիւներով։ Վիհ մը կը փորուի հինի եւ նորի միջեւ։ Ինչ որ հին է հարազատ է, նուիրական, հայրենաշէն։ Ինչ որ նոր է — անհարազատ, ազգակործան, «դաշնակցական»։

Եւ գի՞ծ մը՝ հայ նորագոյն պատմութեան վրայ։ Խա՛չ մը տնկեցէ՛ք այդ բոլոր արիւնալի ու «ապարդիւն» մարտնչումներու, այդ բոլոր հերոսական գործերու եւ վարդագոյն երազներու վրայ, խոնարհեցէ՛ք ձեր գլուխը եւ — լացէ՛ք...

Այսպէս կը թուին տրամաբանել մեր բարեմիտ ու ողջախոհ ազգայինները, մեր յոգնած ու «լրջացած», խոհական եւ գործնապաշտ հասարակութիւնը։

Կը չափազանցե՞մ. Բաւ է միայն յիշատակել այն ազեղ, ամօթալի դիրքը, զոր անոնք կը բռնեն դէպի 1918ի Մայիսեան անցքերը, հայ ժողովուրդի օրհասական կռիւները, դէպի Մայիս 28ը, մեր անկախութեան տարեդարձը եւ անոր առթիւ կազմակերպուած հանդէսները։ Դժուար է գտնել այդքան տխուր, ստորնացուցիչ երեւոյթ մը, ուրիշ ոեւէ ազգի մէջ, անգամ մեզմէ աւելի յետամնաց ազգերու մէջ...

Մայիս 28ը «Դաշնակցական» արժէք մըն է։ Անոր նախընթաց կռիւները, անոր յաջորդող ընդվզումները սովետական ռէժիմին դէմ, անոր հետ կապուած համազգային աննախընթաց խանդավառութիւնը, բոլո՛րը, բոլո՛րը — «դաշնակցական» արժէքներ են։

Թո՛ղ ըլլայ այդպէս։

Բայց դաշնակցական արժէքներ չեն հայկեան լեզուն, պատմութիւնն ու գրականութիւնը, դաշնակցական արժէք մը չէ հայ մանուկներուն ազգային կրթութեան ու դաստիարակութեան գործը, որու առթիւ տարիներէ ի վեր մեր կուսակցական մամուլը թախանձագին կոչ ու յորդորներ կ'ուղղէ բոլոր գաղթահայ տարրերուն, արծարծելով շարունակ համազգային կեդրոնական մարմնի մը անհրաժեշտութիւնը եւ հանդուրժողական-կուսակցութիւններու քար ու չկամ անտարբերութեան։

Դաշնակցական արժէք մը չէ Հայոց Հինաւուրց Ազգային Սահմանադրութիւնը։ Բայց անգամ անոր դասը պաշտպանելու պարտականութիւնը կ'ուզեն որ ծանրանայ նոյն «ազգակործան» կուսակցութեան վրայ։ Ցիշեցէք այն տագնապալի օրերը։ Զորս երէկ ապրեցաւ եգիպտահայ գաղութը։ Ազգային Սահմանադրութիւնը, որքան ալ այսօր, մեր բացարիկ դժբախտութիւններու հետեւանքով սահմանափակ ծաւալ մը ունենայ իր գործադրութեան համար, մեր մեծագոյն քաղաքակրթական արժէքներէն է, հայ մտքի ու բազուկի ամէնէն գեղեցիկ նուաճումներէն, որով հպարտանալու իրաւունքն ունի իւրաքանչիւր հայ։

Դաշնակցականներու գործ մը չէ այն — Ռուսինեանները ու Պալեաններն են յղացեր անոր գաղափարը, 19 ր֊դ դարու վերջերուն անցքերու տպաւորութեան տակ, երբ տակաւին ուսանող էին Պարիզում, աշխարհագրութ սասանումներու հնոցին մէջ։ Երբ հռչակաւոր գերման հետախոյզ Հաքսթհաուզէն, իր գիտական պտոյտին ատեն թրքական Արեւելքում ու Անդրկովկասում, վերադարձին իր խոշոր աշխատութեան մէջ յայտարարեց ի միջի այլոց, թէ Հայը իր Սահմանադրութեամբ ապացուցուց, որ ինքը միայն Արեւելքի ժողովուրդներու մէջ, ընդունակ է կազմակերպուելու, իբրեւ քաղաքակիրթ հասարակութիւն։ Եւ հայ ամիրայ մըն էր՝ Մկրտիչ Ցատեան՝ որ 60ական թուականներուն, Պարիզեան Revue des Deux Mondesի իր մէկ գեղեցիկ յօդուածով («La Société Arménienne Contemporaine» խորագրով) կը պանծացնէր հայկական դեմոկրատիզմի այդ փառաւոր նուաճումը, որ այնուհետեւ եղաւ հզօր խթան մը հայ ազգային առաջադիմութեան։

Եւ ահա օրին մէկը, քսաներորդ դարու երրորդ տասնամեակին, Ռուսինեաններու յղացումէն ութսուն տարի յետոյ, եգիպտահայ գաղութին մէջ, խումբ մը ազգային գործիչներ, որոնց մէջ նոյնիսկ անուանի գրողներ, կը ծալեն, կը փաթթեն հայ ժողովրդական ինքնավարութեան այդ մեծ Charteը եւ կը դնեն զայն վեղարի մը տակ... վեղարաւորն ալ մեր կրթուած, հեղինակաւոր եկեղեցականներէն. նոյնիսկ Խրիմեանի երկրպագուներէն

Եւ մինչ Խրիմեան շուտ կուգար գերեզմանին մէջ գահիրէէ այդ անպատիւ ժխորէն՝ վէճը հասաւ Եգիպտոսի նախարարական դահլիճը։ Աննախընթաց դատ մը՝ հայ անունը արատաւորող, աւ տառապելի տեսարան մը։ Արաբ վարչապետն է, որ կը պաշտպանէր Հայոց որբացած Սահմանադրութիւնը կը փաստարանէր ժողովրդական, ռամկավար սկզբունքը, ընդդէմ ռամկավար հայ մատուռականներու։

Նահաս փաշայի խօսքերը մէկ մէկ ապտակ էին իւրաքանչիւր քիչ-շատ հայրենասէր ու պատուազգաց հայ մարդու համար...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(*)․-Երբեք կուսակցութիւն մը ծանօթ չէ եկած համաշխարհային պատմութեան բեմին վրայ այնքան ծիծաղելի յաւակնութիւններով։ Համայնավար սովետիզմի «վիթխարի», «աշխարհասասան» ոյժն ու ծաւալումը երեւան եկաւ այս վերջին ղըղըագին ընտրութիւններուն, Անգլիոյ մէջ — աշխարհի մեծագոյն եւ հզօրագոյն պետութեան, որու դէմ տասնեակ տարիէ ի վեր ուղղուած էն բոլշեւիզմի նիզակները Ասիայում ու Եւրոպայում... ընկերվարութիւնն է, որ կը յաղթանակէ — ազատութեան ու ատրիճանական յառաջխաղացութեան իր մեթոտով — եւ ոչ բոլշեւիզմի ազատախեղդ, կեղծ-պրոլետար, կեղծ-ընկերվարական հոսանքը, որ վիթխարի քանտի մը վերածեր է աճագին ու յետամնաց երկիր մը՝ երկրագունտի վեցերորդ մասը՝ բայց որ մինչեւ օրս միայն մէկ հատիկ ներկայացուցիչ ունէր բրիտանական խորհրդարանին մէջ — ոչ անգլիացի, այլ խեղճ ու կրակ հնդիկ մը — եւ ան ալ այժմ դուրս նետուեցաւ խորհրդարանէն։

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՊՈՒԽԱՐԱԼԸ ՇԷՅԽ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ ԵՒ ԱՀՄԷՏ ՄԻՏՀԱԹ ԷՖԷՆՏԻ

Պուխարալը Շէյխ Սուլէյման էֆէնտի.— Այդ օրերուն, թուրք ազգայնականութեան ճամբուն մէջ կարեւոր գործունէութիւն ունեցած է նաեւ Պուխարալը Շէյխ Սուլէյման էֆէնտի։ Այս ուղղութեամբ իր ջանքերը ամէնէն աւելի կը տեսնուին «Լուղէթը Չուղթայ վէ Թիւրքիի Օսմանի» անուն գրքին մէջ։ Այս գրքին օսմաներէն եւ չուղթայերէն լեզուներով ու արծակ եւ ոտանաւոր յառաջաբաններէն կը հասկնանք հեղինակին մտքերը եւ կատարած կարգ մը գործերը։

Շէյխը չուղթայերէնը կը նկատէ «աշխարհի մայր լեզուներէն մէկը եւ օսմանեան թուրքերէնի հիմն ու աղբիւրը»։ Չուղթայերէնի եւ օսմաներէնի կապերը այսպէս ճշդելէ զատ, կը ջանայ նաեւ ազգագրական տեսակէտէ Օսմանցիներու, մանաւանդ օսմանեան կայսերական գերդաստանին թրքութիւնը հաստատել։ «Արդարեւ այս գերդաստանը յորդւոց որդի կը պատկանի թուրք ցեղին եւ իր սկզբնական ծննդավայրն է Մավրա-ւն-Նէհրը» (Միջին Ասիա)։

Ցետոյ կը թուէ Միջին Ասիոյ մէջ բնակող «92 Օրուղ եւ Թիրէ Էօզպէքներու» անունները, կ'ըսէ թէ հաւաքած է ատոնց բոլոր առածները եւ 100է աւելի Միջին Ասիայի բանաստեղծներու գործերէն նմոյշներ։ Այս աշխատանքներէն հեղինակին նպատակն է օսմանցի մեծամեծներուն, երեւելիներուն ու ժողովուրդին ծանօթացնել իրենց բուն ծննդավայրին մէջ գործածուած լեզուն։

Չուղթայերէն ոտանաւոր յառաջաբանին մէջ, Շէյխ Սուլէյման չուղթայերէնը կը ներկայացնէ իբրեւ օսմաներէն լեզուի հին ձեւը ու կը ջանայ փաստել թրքութեան այս երկու ճիւղին՝ չուղթայ եւ օսմանցի թուրքերուն միութիւնը թէ՛ լեզուական եւ թէ ցեղային տեսակէտով։ Բացի ասկէ, Էօզպէքի Շէյխը փորձած է նաեւ հաստատել թէ գործնական սերտ կապեր կան Թուրքիստանի թուրքերուն եւ Օսմանցի թուրքերուն միջեւ։

Դարձեալ չուղթայերէն ոտանաւոր յառաջաբանէն կը տեսնուի թէ, Շէյխ Սուլէյման իբրեւ «դեսպան» ճամբորդութիւն մը կատարած է Սուլթան Համիտի թագաւորութեան առաջին տարիներուն— հաւանաբար ռուսաթուրք պատերազմին ատեն։ Պուխարացի Շէյխը իբրեւ օսմանեան սուլթանի դեսպանը՝ պտըտած է Հնդկաստանը, Աֆղանիստանը, Պուխարան, Խիվան ու Թիւրքմէնիստանը։ Դէպի Միջին Ասիա իր պտոյտը կատարած է Հնդկաստանի ճամբով ու վերադարձած է նոյն ճամբով։

Ձեռքս ուրիշ փաստաթուղթ չունիմ, սակայն այն հանգամանքը թէ թուրքեւրոպա պատերազմի ընթացքին Սուլէյման Էօզպէքի օսմանցի թուրք կառավարութեան կողմէ իբրեւ դեսպան ղրկուած է Թուրքեստանի թուրք կառավարութեանց եւ թուրքեստանի ժողովուրդին մօտ, թէ շէյխը Թիւրքմէններու տեսակն ու քանակը գրի առած է, Թալյուլի եւ Պուխարայի էմիրներուն հետ տեսակցած է, ու վերջապէս իր «պաշտօնը լրիւ կատարելով» Պոլիս վերադարձած է.— ցոյց կուտան թէ՝ այն միջոցին երբ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի թուրքերուն կեանքը ու ապագան ռուսական սպառնալիքի տակ կը գտնուէին, ձեռնարկներ եղած են քաղաքական գետնի վրայ յիշել տալու անոնց իրենց ցեղային, սերնդային ու լեզուական միութիւնը։ Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան թէ Շէյխ Սուլէյման էֆէնտի այս ճամբորդութենէն վերջ, պէտք տեսած է հրատարակել «Լուղէթի Չուղթայի վէ Թիւրքիի Օսմանի» (*) գիրքը, նպատակ ունենալով Չուղթայցի եւ Օսմանցի թուրքերը իրարու ծանօթացնել։

Յետագայ դէպքերը ցոյց կուտան թէ քաղաքական ոեւէ գործնական արդիւնք ձեռքբերուեցաւ Շէյխ Սուլէյմանի դէպի Միջին Ասիա այս ճամբորդութենէն, որ թերեւս կատարուեցաւ անգլ. կառավարութեան յանձնարարութեամբ։ Արդէն այդպիսի ճամբորդութենէ մը արդիւնք սպասել, քիչ մը չափազանց լաւատես ըլլալ կը նշանակէ։ Աֆղանիստանի այն ատենի էմիրը Շիր Ալի խան, որ մեծ պատիւներով հիւրասիրած է Շէյխ Սուլէյման էֆէնտին, ռուսական քաղաքականութեան համոզուած մէկ կուսակիցն էր։ Իսկ Պուխարայի խանութիւնը այդ թուականին գործնապէս Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ մտած էր արդէն։ Շատ շատ, կարելի կ'ըլլար քաջալերել գործունէութիւնը ռազմասէր ու յանդուգն թիւրքմէն ցեղախումբերուն, որոնք արդէն ցարական կառավարութեան դէմ մշտական կռիւի մէջ էին։ Սակայն գործունէութեան այս սաստկացումն ալ կարեւոր մնաս մը չէր կրնար հասցնել ռուս բանակներուն, որոնք Դանուբի եւ Կովկասի ճակատներուն վրայ Օսմանցիներուն հետ կ'ընդհարէին։

Բայց եւ այնպէս, կ'երեւի թէ օսմ. կառավարութիւնը գոհ մնացած է Շէյխ Սուլէյմանի Միջին Ասիա ճամբորդութենէն, քանի որ Պոլիս վերադարձին՝ պատուասիրած է զայն։

Այնուհետեւ Շէյխը Հունգարիա ղրկուած է, իբրեւ անդամ այն պատուիրակութեան, որ Ղազի Օսման փաշայի յաղթական սուր մը բերող Հունգարացիներուն շնորհակալութիւն յայտնելու համար Փէշթա ղրկուեցաւ։ Թուրանցի թուրքի մը Հունգարիոյ մէջ ներկայութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործած է Հունգարացիներուն վրայ։

Այս բոլոր դէպքերը ցոյց կուտան թէ Շէյխ Սուլէյման էֆէնտի համաթրքական շարժման կուսակից էր, թէեւ տարտամ կերպով։ Կը տեսնուի նոյնպէս թէ Պոլսոյ մէջ կարգ մը շրջանակներ, նոյնիսկ կառավարութիւնը գործնական քաղաքականութեան գետնին վրայ աշխատած են օգտուիլ այս մտքէն։

Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի. Կը կարծենք թէ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտին ալ պէտք է դասել այս շրջանի համաթրքական գրողներու շարքին մէջ։ Թերեւս առարկողներ ըլլան թէ ինչո՞ւ «թիւրքճի»ներու կարգին կը յիշենք այս օսմանցի գրագէտը, որ շատ գրած է եւ իր բոլոր գրութեանց մէջ միշտ հետեւողականօրէն նոյն նպատակը չէ հետապնդած։ Սակայն կը սխալի՞նք արդեօք, եթէ ըսենք թէ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի առաջին օսմանցի գրողն է, որ իր լեզուով եւ ոճով գործնապէս ամէնէն շատ թիւրքճիութիւն ըրած է եւ իր այս ասպարէզին մէջ երբեք չէ մոլորած կամ գայթակղած։

Ազգութեան գաղափարին տարրերէն մէկն ալ ժողովրդավարութիւնն է (դեմոկրատիզմ)։ Այդ օրերուն ունեցա՞ծ ենք ու, րիշ գրող մը՝ որ ոճի ու շարադասութեան մէջ անոր չափ դեմոկրատ ըլլայ։

Ասկէ առաջ Թիւրք Եուրտուի մէջ (Դ. տարի, էջ 170) գրած եմ թէ՝ «Միտհաթ Քէմալէն եւ ընկերներէն աւելի յստակ կերպով հասկցած էր ազգութեան գաղափարը, որ վերջին դարու եւրոպական քաղաքակրթութեան մէջ խիստ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ։ Այս հասկացողութիւնը, միացած ուրիշ կարգ մը զգացմունքներու, Միտհաթը մղած էր դէպի ժողովուրդը, մեր միջնավայրի ապերախտ մէկ բացատրութեամբ, դէպի «ռամիկ»ը, աւելի ճիշդ դէպի Թիւրքճիութիւն»։

Թէեւ համոզուած ենք որ Միտհաթ էֆէնտի իբրեւ ժողովրդավար լեզու գործածող գրագէտ՝ հասկցած էր ազգութեան գաղափարը, սակայն միւս կողմէ կասկած չունինք որ անիկա չէր կրցած ըմբռնել թէ Թանզիմաթի ջատագոված «օսմանեան ազգութիւն»ը իր հանգամանքով իսկ չէր համապատասխաներ ազգութեան գաղափարին։ Միտհաթ էֆէնտի իր նշանաւոր «Իւսս Ինքըլապը» (Ցեղափոխութեան հիմը) գործին մէջ «օսմանեան ազգութեան» տեսաբանը եղած եւ այդ ցնորամիտ վարդապետութիւնը հիմնելու աշխատած է։ Ըստ Միտհաթ էֆ.ի, կայ «օսմանեան նոր ազգ մը»։ «Օսմանցիութիւն կը նշանակէ իբրեւ հիմնական քաղաքական ըմբռնում ընդունիլ գործնապէս թագաւորող վեհափառ սուլթանին հպատակութիւնը»։ Այս բանին համար ո՛չ ինչ կրօնքի կամ դաւանանքի պատկանի, ի՛նչ ազգէ կամ ցեղէ ըլլայ, խնդիր չէ։

Ժամանակի ընթացքին, Սուլթան Համիտի թագաւորութեան կէսերուն, դէպքերը շարունակ քանդած ըլլալով «օսմանեան ազգութեան տեսութիւնը», Ահմէտ Միտհաթ ալ համիտականութեան եւ համաթրքականութեան գաղափարներուն հակած է։ Անոր գործերը թրքական աշխարհի բոլոր կողմերը տարածուած էին եւ շատ կը կարդացուէին, անիկա մանաւանդ հաճոյք կը զգար գաղափարի փոխանակութիւններ ունենալէ թրքական աշխարհի ամէն կողմերէն Պոլիս եկող կամ հանդիպող թուրք մտաւորականներուն հետ։ Այս պարագաները նկատի առնելով, չենք կրնար չընդունիլ որ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի համաթրքականութեան գաղափարներով ալ զբաղած չըլլայ։ Սակայն այդ օրերուն հրատարակուած իր գործերուն մէջ, այսպիսի մտքի մը փաստերը գտնել եւ ցոյց տալ դիւրին չէ։

Միայն թէ յունական երկրորդ պատերազմի նախօրեակին 1896-1897 թուականներուն՝ Նրրորդ շրջանի թիւրքճիները Միտհաթ էֆէնտիի հետ երկարօրէն կը վիճաբանէին Թրքաբանութեան (Turcologie) վերաբերեալ խնդիրներու մասին եւ կ'օգտուէին անոր լուսաբանութիւններէն։

Մէկ խօսքով, Միտհաթ էֆէնտիի «ազգութեան» մասին ըմբռնումը հետզհետէ զարգանալով, վերջապէս յանգած է համաթրքականութեան։ Սահմանադրական երկրորդ յեղափոխութենէն (1908), քիչ յետոյ, երբ առաջին անգամ պատիւ ունեցայ զինքը տեսնելու, մանկավարժութեան, լեզուի, պատմութեան, ստուգաբանութեան եւ քաղաքականութեան ասպարէզներուն մէջ բոլորովին Թիւրքճի գտած էի զայն։

(8) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

(*) Շէ խին «Լուղէթը Չուղթայ վէ Թիւրքիի Օսմանի» անուն գրքին Ա. հատորը տպուած է 1298ին (1882), Պոլիս Միհրանի տպարանին մէջ. կը բաղկանայ 320 էջէ։ Բ. հատորը չէ հրատարակուած։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ (LES CORBEAUX)

տրամա 5 արար, հեղ. Հանրի Պէք

Ֆրանսական թատրոնին ամէնէն ուժեղ եւ տիրական դէմքերէն Հանրի Պէքի (Henry Becque) մահուան հիսնամեայ տարեդարձին առթիւ, Քոմէտի Ֆրանսէզ վերսկսաւ անոր հռչակաւոր գլուխ-գործոցին «Ագռաւներ»-ու թատերգութեան ներկայացման։

Պէք տառապած եւ պայքարած է ցաւագինօրէն, ամբողջ իր կեանքի ընթացքին՝ թատրերական արուեստին սիրոյն։ Իր կենդանութեանը լաւ չէ հասկցուած եւ իր գործերը մերժուած են բոլոր այն ատենի թատրոնի տնօրէններէն մեծ դժուարութիւններով, 1882ին Քոմէտի Ֆրանսէզ խաղցած է իր «Ագռաւները»՝ հազիւ քանի անգամ։ Ցետոյ Անթուան վերսկսած է զայն. եւ այսօր տակաւին կը մնայ ուժեղ եւ ամէնքէն յիշուած տարուան կեանք տնտեսելով հանդերձ, ինչպէս Մոլիէռ, փորթօ Րիշ, նոյնպէս Հանրի Պէք երկար ատեն խարխափելէ վերջ միայն յայտնուած է որպէս մեծ վարպետը մարդկային արուեստի, ստեղծագործելու ձախողագնացի մատնուած է եւ հերոսական պայքարի ծնունդ է իր ամբողջական արուեստին պայծառացումը։

Ան յաջող կատակներ եղած են իր «Սարդանաբալը», «Միշել փերըը» եւն.։ Տասը տարի վերջ միայն յայտնուած է իր «Նավէթ», «Թորպա» եւ «Լա Փարիզիէն» գործերով, իսկ իր «Ագռաւներ» չինել կատարը կիսատ մնացած է հիւանդութեան եւ վաղահաս մահուան պատճառաւ։

Պէք խստացած, բիրեղացած արուեստի հզօր շունչը դրած է իր գործերուն մէջ։ Ցիսուն տարի վերջ կը զգանք տակաւին որ հերոսներուն կենդանի հասարակ ու զօրաւոր պատկերացումները։ Ուր մէջ ծրարուած է վշտի եւ գեղեցկութեան բանաստեղծութիւնը։ Մեր հոգին կ'ալեկոծէ անխնայ հրապոյրով մը եւ ցնցող համոզականութեամբ եւ կը տարուի իր հերոսներուն տառապանքներովը, անոնց դաւագին ապրումները մեզ կը տանին եւ պահ մը կ'ապրինք մենք եւս այն միջավայրը ուր ախտաւոր բարքերու ցանցի մը մէջ անմեղ էակներ կը հալածուին։

«Ագռաւներ»ու նիւթը կարելի մանրամասնօրէն պատմել իր արժէքէն շատ բան կը կորսնցնէ։ Պէտք է տեսնել՝ զգալու համար Պէքի թատերական արուեստին խորութիւնը իր պարզութեան մէջ։ Ընթերցող չունի։ Պէքի թատրոնը սակայն բան չէ մոռցած նկարելու համար լայնօրէն միջավայրն ու տիպարները։

Վինիերոն ընտանիքը հարուստ է, հայրը վաճառական եւ մեծ գուած անձնաւորութիւն. կինը եւ երեք զաւակները կը վայելեն կեանքը իր բովանդակ երանութեամբ, անհոգ ու անտարբեր։ Մանչ զաւակը դպրոցի վերջին տակաւին։ Ընտանիք մը՝ որ երջանիկ է բառին յարաբերական առումով, աղջկան մէկը նշանուած է շնորհքով տղու մը հետ եւ ամուսնութեան պատրաստութիւն կը տեսնուի. Հայր Վինիերոն կը մեկնի իր գործատեղի, գոհունակութեան ժպիտը դէմքին։ Օրիորդները կը խաղան, նուագեն, կ'երգեն եւ ահա կանապետը կը ներկայանայ... Ցնծուր լուր մը ունի. Հայր Վինիերոն յանկարծամահ եղած... Եւ կը սկսի ողբերգութիւն մը, որուն ամէն մէկ ծալքը արուեստ

...դացած Թրթռացումներ պի-...որդէ խեղճ կիները սեւա-...ած կուլան, կը սարսափին, կը ...քարին յուսահատօրէն, որով-...հայրը, ամուսինը մեռնե-...ալ ժամանակ չէր. ունեցած ...ցնելու անոնց. կեանքին ...գացումները, անոր անորդա-...թիւնը, եւ իր յանկարծական ...ուէն ծնունդ կ'առնեն այդ ...ացած էակներուն շուրջ ...ացումները, որոնք ամէն ...ն օրէնքի, գրամի անողոք ...ագռաւները, որոնք կը ...ին խեղճերուն իրաւունքը, ...ր ընկերը Թէյսիէ, յետոյ իր ...ր Պուրտոն. Ամուսնութիւնը ...աձգուի, Նշանը եւ կ'առ-...լանածը հարուստ ամուսի-...ն մը պիտի ըլլէր, մինչդեռ ...մեծ բան մը չունին, աղ-...կը տառապի, կը խենդենայ, ...գինուոր է գացած, Թէյսիէ ...օգնել պայմանաւ որ ան-...ը հազիւ 24 տարեկան՝ իր ...գանայ, հակառակ իր 60ը ...լուն. Եւ ողբերգութիւնը ...ալի, ագռաւները կը ձգեն ...չեն կրնար տանիլ:

...էքի հանճարին շնորհիւ կը ...ւինք մենք ալ այս ընտա-...քին տառապանքին. կը տայ-...տեսնել ուրիշ կեանքեր ըն-...գուրս մեր տեսածէն զատ ...անք ուրիշ ալեկոծութիւն-...ռաներէն անդին կ'անցնի մեր ...ափայութիւնը, ամէն մէկ ...քութիւն նոր անկքեր, նոր ...ութիւններ կը ցցէ մեր ու-...մէջ կ'ընդլայնէ հորիզոնը ...ող է արդէն Պէքի թատրոնին ...անցապէս մարդկային ար-...ը:

...ր ոճը պարզ է ու յստակ, ...ութիւնը բնական, գունա-...ւ ձեւերու կատարեալ ճշ-...թեամբ. անձերը իրա-...ն կենդանի. Միջավայրը ...ն լաւ պատկերացուած որ ...պէս կը բռնուիս իր ստեղ-...արներուն հետ, կը բա-...անաս ու կը մեղքնաս, կը ...նաս ու կ'ատես, կը յուզ-...ու կը տառապիս, բնաւորու-...ներու ճշգրիտ մանրազնու մը ...լագործուած. ընդլայ-...ծ, մարդկայնացած, ցաւագալար էակներու հեղձուցիչ կեանքը կ'ապրիս, կը նոյնանաս անոնց հետ, իր տրամային տրտաքերուած անորութեան մէջ սրբութիւն մը, հմայք մը կը զգաս ու կը սիրես իր ստեղծած գործին գերագոյն արուեստը:

Պէք պարկեշտ մարդ մը եղած է, բառին բազմապատկեալ իմաստով, մաքուր մարդ մը՝ համբերող եւ հպարտ, հակառակ իր նիւթական խեղճ վիճակին եւ անձնական դժուարութիւններուն, պայքարած է պուլվարեան շահագիտութեանց եւ դիւրաւ վաստկուած փառքերու դէմ, վատասերած եւ անտաւոր բարքերու անխնայ ձաղկումը շատ սուղի նստած է իր վրայ, սակայն թատերական արուեստին սիրոյն պայքարած է, եղած է անողոք, տեսակ մը զգացումներու դաշինք իր յայտնաբերումներուն մէջ: Իր թատրոնին նկարագիրը կ'արտայայտէ գանազան յուսահատութիւն մը, որ ծայրագոյն աստիճանին հասած է «Ագռաւները» գործին մէջ, մատնանշելով եւ խարազանելով դրամի եւ մարդկային օրէնքներու սոսկալի անարդարութիւնը:

Ցը փորթօրիշի հետ, Պէք եղած է ֆրանսական թատերական արուեստը յեղաշրջողներէն մէկը եւ բացած դարագլուխ մը մարդկային արուեստի տեսակէտով: Երկու սերունդ խորապէս ազդուած է անկէ, ուղղակի թէ անուղղակի: Իր կեանքը ցաւալի դէպքերու, թշուառութեան, տառապանքներու շարք մը կը ներկայացնէ: Կ'արժէ աւելի լայնօրէն հետաքրքրուիլ այս քիչ ծանօթացուած թատերագիրով, որ տակաւին նոր կ'արժանանայ միջազգային քննադատներու գնահատման: Ամերիկացի փրոֆէսէօր մը՝ Էրիք Ցօսըն՝ 1920ին ընդարձակ երկասիրութեամբ մը վերլուծեց Պէքի կեանքն ու գործերը եւ սքանչացաւ: Իսկ 1927ին սերպ մտաւորական մը՝ Արնաթովիչ Սորպոնի իր թէզին նիւթ դարձուց Պէքի թատրոնը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

"ՄԱՅԻՍ 28Ի" ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԷՍ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ 4500 ՖՐ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆ, 9 յունիս (Սեփ. Թղթ.).— Շաբաթ իրիկուն, Լիոնի շքեղ թատրոններէն «Սիկալ»ի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման 11րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, նախագահութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջ. Կոմիտէին եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Եւրոպահայ Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Գրադարանի Վարչութեան, Հ. Յ. Դ. Գատան. Միութեան, Զ. Ե. Ռ. Մ., Գոմէտի-Տրամաթիք Թատերախումբի, Հաճընի, Զարսանճաքի, Խարբերդի, Բարձր Հայքի Տարօն-Տուրուբերանի, Պրուսայի Մեծ Նոր Գիւղի, Խարբերդի Նէյիս Հաճի գիւղի Հայրենակցական Միութեանց, Դատէմի Լուսաւ. Ուսմ. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղի եւ Բալուի եւ յարակից գիւղերու Օգն. Մարմնի:

Կարմիր թափթփուքները այս առթիւ ալ թռուցիկ մը ցրուած էին, ֆրանսացի աղջկան մը միջոցաւ, որ թատրոնին դրան առջեւ ձգեց փախաւ: Երկսեռ բազմութիւն մը լեցուցած էր ամբողջ թատրոնը, ոչ միայն Լիոն քաղաքէն, այլ եւ շրջականերէն: Փաստ է որ անկախութեան եւ հայրենիքի կարօտը տարուէ տարի աւելի խիտ շարքերով կը տօնուի ամենուրեք: Բեմին երկու կողմերը զետեղուած էր տարագիր բայց պաշտելի եռագոյնը, ճիշդ ճակատը՝ ֆրանսական դրօշակը եւ անոր կողքին՝ Բալուի Օգն. Մարմնի կողմէ «Կեցցէ՛ Մայիս 28»ը վերտառութեամբ ուրիշ եռագոյն մը:

Նախագահ ընկ. Ճանկէօզեան հանդէսը բացուած յայտարարեց նուագախումբի «Մեր հայրենիք»ով եւ «Մարսէյյէզ»ով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս, ղեկավարութեամբ մեր խոստմնալից ընկերներէն Ա. Մելքոնեանի: Յետոյ կարդացուեցան կարգ մը շնորհաւորական նամակներ՝ Ռոնի նահանգապետին, քաղաքապետ Պ. Էտ. Էրիոյի, եւ ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտարի անունով: «Ուխտի Օր»ը արտասանեց ընկ. Մութաֆեան, իսկ պարսկահայ բանաստեղծ Արամ Դառօնէ՝ ինքնագիր քերթուած մը՝ նուիրուած «Մայիս 28»ին եւ եռագոյնին: Դերասան Պ. Գաղտասարեան արտասանեց ողբացեալ Վարուժանի «Մշակ»ը: Երգեց Պ. Լաթիֆեան՝ «Թառամեցաւ ախ իմ վարդս» եւ ներկաներու բուռն փափաքին վրայ՝ «Գարդի՛ր աղբիւր»ը: Նուագախումբը մէջընդմէջ կը հնչեցնէր հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Յետոյ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր բանախօսելու: Ընկերը առաջին անգամ իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց բոլոր տարագիր հայրենակիցներուն, որոնք իրենց բազուկին ուժով կրցեր են շտկել իրենց մէջքը եւ ճակատաբաց նայիլ աշխարհին, այս օտար ափերուն վրայ: Յետոյ մանրամասնօրէն պարզեց մեր ազատագրական պայքարի հանգրուանները եւ այն անհաւասար եւ հերոսական ճակատամարտները որ մղուեցան Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատներուն վրայ, յանգելով Մայիս 28ին: Այսօրուան Հայաստանը համարելով արդիւնքը երէկուան արիւնալի պայքարներուն եւ խարիսխը վաղուան միացեալ հայրենիքի, բանախօսը կոչ մը ուղղեց համախմբուելու ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի գաղափարին շուրջը: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան երգեց ընկ. Ա. Մելքոնեանի կողմէ վեց գործիքի համար դաշնաւորուած «Ո՛հ ինչ անոյշ»ը եւ «Սարերի հովին մեռնիմ»ը:

Հանդէսի վերջաւորութեան խօսք տրուեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Աղեքս. Կիւլպէնկեանի, որ վեր հանելով Մայիս 28ի նշանակութիւնը, առաջարկեց գործնական ձեռնարկի մը հիմքը դնել օրուան տօնին առթիւ,— ստեղծել կրթական ֆոնտ մը: Ու հանգանակութիւնը բացաւ 200 ֆրանքով: Փոքրիկ մը բեմին վրայ երեւցաւ ու ֆրանսերէն արտասանութենէ մը յետոյ, Կ. Խաչի Վարչութեան ուսուցած հայերէն արտասանութեամբ դիմեց բոլորին խնդրելով մանկապարտէզ մը, որովհետեւ բանական դպրոցները մեզի հայերէն չեն սորվեցներ: Ներկաները յուզուած սկսան հարիւրնոցներ եւ յիսունոցներ նետել: Կէս ժամուան մէջ արդէն գոյացած էր 4500 ֆր.: Սրահին սեփականատէր Ֆրանսուհին ալ տեղեկանալով նպատակին, 50 ֆր.ով մասնակցեցաւ: Փոքրիկ որբ մը՝ Տրդատ Սալամանեան, հազիւ տասը տարեկան, ինքնաբերաբար 250 ֆր.ով մասնակցեցաւ: Քաղաքապետի օգնական Պ. Էմ. Լէվի, որ ընկերվարական համագումարին մասնակցելու համար Նանսի գացած ըլլալով իրեն տեղ խօսեցաւ ընկ. Հիւկնէն, նոյնպէս քաղաքապետի օգնական, որ Լիոնցիներու կողմէ իր եղբայրական ողջոյնները յայտնելէ յետոյ, մաղթեց որ շուտով ազատագրուի մեր իրաւագրկուած հայրենիքը:

Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտանով»:

∴ Լիոնի «Lyon Républicain», «Le Progrès» եւ «Le Nouveau Journal» օրաթերթերը իրենց թղթակիցները ղրկած էին Մայիս 28ի տօնին առթիւ: Անոնք մինչեւ վերջը կեցան եւ յաջորդ առաւօտ հրատարակեցին հանդէսին նկարագրութիւնը, «Հայկական անկախութեան տօնը» խորագրին տակ: «Lyon Républicain» յիշելով յայտագրին զանազան մասերը եւ հատուածներ մէջ բերելով խօսուած ճառէն, կը գրէ. «Հանդէսը կատարեալ յաջողութեամբ անցաւ. սրահը ամբողջովին լիքն էր»:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 10 Յունիս (Սեփ. Թղթ.) — Այստեղ ալ զանազան թափթփուքներ փորձեցին հակազդել Մայիս 28ին, թռուցիկներ ցրուելով եւայլն: Բայց մնացին պատն երեսին:

Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր իր յարգանքի բաժինը բերելու մեր մեծագոյն տօնին: Բեմը զարդարուած էր դրօշակներով, պատկերներով եւ խորհրդանշաններով:

Նախագահ ընկ. Յ. Մկրեան օրուան նշանակութիւնը պարզելէ ետք, հրաւիրեց երգչախումբը երգել «Մեր Հայրենիք»ը: Զ. Ե. Ռ. Միութեան կողմէ Պ. Կ. Սուքիասեան արտասանեց «Հայ Դրօշին»: Յետոյ երգչախումբը երգեց «Գաբարուլան»ը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Շ. Միսաքեան, որ շեշտեց թէ այս ժողովուրդը միայն լացի եւ աղաչանքի երգեր ու պատմութիւններ չունի, այլեւ կռիւի եւ յաղթանակի: Այս առթիւ դրուագներ յիշեց 1826 թուականներէն մինչեւ 1918 մայիս, երբ հայկական առաջին պետութեան հիմը դրուեցաւ օրհասական ճակատամարտէ մը յետոյ: Բանաստեղծը երգեց, ֆէտայիին կռուեցաւ, եւ ունեցանք ոչ միայն մարտական սերունդ մը, այլեւ հայրենիք: Երէկ համբաւ ունէինք իբրեւ պարզ առեւտրականներ, իբրեւ ջարդուած քրիստոնեաներ: Այսօր արդէն մեզ կը ճանչնան իբրեւ ազգ մը, որ կրնայ եւ պիտի ունենայ իր ազատ պետութիւնը: Այսօրուան Հայաստանի հիմը դրուեցաւ արիւնով, ու թէեւ չի գոհացներ մեզ, բայց իրական խարիսխ մըն է վաղուան համար:

Օր. Աշխէն Մկրեան եւ Օր. Փայծառ Գաղտասարեան երգեցին «Հայաստան»ը, գեղջկական տարազով: Խմբերգէ մը վերջ, ընկ. Հ. Աբրահամեան արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հայրենասէրը», իսկ ընկ. Յ. Մաթոսեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիքդ իմ, ներիր ինձ»ը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Հմ. Ուզունեան, պարզելով օրուան տօնին իմաստը եւ շեշտելով թէ այսօր ամէնէն յետամնաց ազգերն ալ արթնցեր են եւ կը ճգնին իրենց ազատութեան համար եւ ժամանակի ընթացքին պիտի հասնին իրենց նպատակին:

Նախագահը միջանկեալ հաղորդեց թէ այրի կին մը դժբախտութիւնը ունեցած է կորսնցնելու իր երիտասարդ աղջիկը, եւ հրաւիրեց աջակցիլ թաղման ծախքը հոգալու համար: Տասը վայրկեանի մէջ հանգանակուեցաւ 350 ֆր.: Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտանով»:

Ընկերները կը փափաքէին մտերմական ժողով մը սարքել, սակայն Ընկ. Շաւարշը Տէսին մեկնելու ստիպուած ըլլալով, նախագահը ներկաներու ուշադրութեան յանձնեց մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութիւնը: Այս առթիւ երեւան եկաւ որ Վիէնի մէջ ալ որոմ ցանուած է, եւ օգտակար գործ մը ձախողած:

Ընկ. Շաւարշ յորդորեց մոռնալ առտնին վէճերը, եւ ո՛րեւէ գնով բանալ մանկապարտէզը: Եթէ միւսները անտարբեր են, Կարմիր Խաչը կամ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ինք թող ստանձնէ նախաձեռնութիւնը:

Ուրախ եմ յայտարարելու որ առնէ մը ի վեր չէզոք մնացած հայրենակիցներ կ'աշխատին այս ուղղութեամբ, եւ անշուշտ շուտով արդիւնքը կը տեսնենք:

Հ. Ա. Կորիւն

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Փարիզէն Պ. Յովհաննէս Զալըգեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Բէնտէր- Փանլէվիի (Պարսկաստան) Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարմնին:

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԱՖՂԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆԵՐ

Պոմպէյէն «Թայմզ»ի կը թեռագրեն թէ ուրբաթ գիշեր Աֆղանիստանի Սիւրէյեա Թագուհին աղջիկ մը ունեցաւ Ս. Ճորճ հիւանդանոցին մէջ: Շաբաթ գիշեր ալ Ամանուլլահի եղբայրը Ինայէթուլլահ Խուրեայ Թագաւորին կինը աղջիկ մը ունեցաւ: Երկու Թագուհիներն ալ իրարու քոյրեր են՝ աղջիկները Մահմուտ Թարզի խանի:

Ամանուլլահ եւ Ինայէթուլլահ Պոմպէյէն «Սուլթան» շոգենաւով պիտի մեկնին յունիս 22ին: Ամանուլլահ պիտի հաստատուի Իտալիա, ուր հողագործութեամբ պիտի զբաղի: Իսկ միւս ուղեկիցները Պարսկաստան կամ Թուրքիա պիտի երթան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 57 —

— Պետրոս ըսածդ արդէն ասանկ է. սուտիկ ...ով գործը կը տեսնայ: Վա՜յ Պետրոս վա՜յ ...ի ինչ ըրաւ գիտե՞ս. Է՜յ նշանաւոր բան մը. ...ամ նայէ: Կիրակի մը ութ տասը տղայ ...փարան ենք գացեր: Այն ատեն ժողովա-...երթալը Պոլիս մօտ էր: Փրոֆէսէօր Լալ-...եան մը եկաւ խօսելու. - Սրբէ՛ սա թուղթը, ...ւ չպիտի ուտեմ — սկսաւ մեզի ուղտին ...կը պատմել: «Եւ այն ատե՛ն — սրբէ՛ կ'ըսեմ ...ես կշտացայ — և այն ատե՛ն՝ ուղտապան ...ազարէթ կը մտնէր: Ուղտապանը իր ետե-...կը քաշէր իր ուղտը...»: Կ'ուզե՞ս մի Պետ-...մէկէն սկսի երգել, մենք ալ հետը բարձ-...այն «Զէք տէվէճի տէվէլէրին, սուլանըն ...ն...»

...արեբախտաբար անկողինին ճռինչը կոր-...ւաւ խնդուքներու մէջ: Սաստիկ ոգեւոր-...նին. Հրաչ սկսաւ երգել. «Աճապա՛ չէ՞ն մի ...ջէւերին վա՞ր մը...

— ...ուլայ կոր, ըսաւ Նէնէթ:

— Սա՛ւա չի լար կոր:

...յնուամ կէօքսիւնին ւիսթիւնտէ. պիր ...վա՞ր մը նէյ. թաար եօրկանըմ հալէրին ...ր մը..»

— Նէնէթ, Նէնէթ... ուր որ ալ որ ըլլաս, ...պէս որ ալ որ ըլլաս, ով որ ալ սիրես... եթէ ...ն իսկ մոռնաս...

... Նէքտաար տիւշէկիւն իմ հալէրին վա՛ր ...

Մէկէն լռեցաւ. Մօտաւոր դրան մը բաց-...ն ու գոցուիլը: Երգը կտրուեցաւ անմիջա-...և Հրաչ բացագանչեց.

— Օ, պօնժուր մատըմուազէլ, այս օրքա՛ն

— 58 —

ատեն է զիրար չենք տեսեր. այս ի՛նչ բարեբախտութիւն, Աստուած իմ. ես որ այն գիշերուընէ ի վեր չեմ դադրած ձեզ փնտռելէ, ձեզ երազելէ...

— Բայց դուք զիս չէք ճանչնար, պարոն:

— Ինչպէ՜ս, ինչպէս, արդէն իսկ մոռցա՞ք ձեր պզտիկ Ռումանացին որուն հետ ամբողջ գիշեր մը պարեցիք Սալ Պիւլիէ և կամ թէ Վակրամ, լաւ չեմ յիշեր... այն որ քանի անգամներ ըսաւ ձեզի...

— Հայտէ քե՛զ տեսնեմ, Հրաչ, համոզէ սա խայտառակը անտառ տանինք:

— Դուք որ այդքան գրաւիչ գեղեցկութիւն մը ունիք. այդքան խենդեցնող աչքեր ունիք, դուք որ այդքան...

— Բայց կը չափազանցէ՛ք, պարոն...

— Ո՛հ, հաւատացէք օրիորդ, որ ես միայն և միմիայն ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ: Մի՛ մոռնաք սակայն որ ճշմարտութիւնները քանի մը տեսակ են. կան բացարձակ ճշմարտութիւններ, կան յարաբերական ճշմարտութիւններ, կան տակաւին ճշմարտութիւններ...

Եւ ճշմարտութիւնները հատ հատ իջան սանդուղներէն: Մէկ հատ մը միայն մնաց գոց դրան ետեւ. Մեծ մը:

7

Դրան զարնելու իր եղանակէն անմիջապէս ճանչցաւ զայն: Այդպիսի վայրկեաններու յատուկ արագութեամբ մը իրողութիւնը իր մտածումը պատռեց: Ապուշ էր, յիմար էր, օ՜ իրա՛ւ որ յիմար էր. ինչպէ՞ս մոռցեր էր զայն, ինչպէ՞ս կրցեր էր մոռնալ: Դեռ այս առաւօտ ստա-

— 59 —

ցեր էր Լիզին նամակը. զրպանն էր. տակաւին չէր համարձակած այդ անկեղծութիւնը պատռելու: Հազիւ թէ քիչ մը յանդիմանութիւն կար հոն, կատակի ձեւով... ծածկուած վիշտ մը... գրեթէ աղաչանք: Նամակին վերջը կ'ըսէր թէ պիտի գար զինքը տեսնել շաբաթ երեկոյ, այսինքն այս գիշեր: Եւ Փիէռ մոռցեր էր տուն չգալ, մոռցեր էր կրկին վար իջնել և բանալին կախել իր տեղը որպէսզի դուրս ելած կարծէ ու մինչեւ հոս չբարձրանայ... Զէ՞ր կրնար գոնէ լոյսը մարել ու մութին մէջ երազել իր Նէնէթին, մութին մէջ վերապրիլ ցերեկուան գինովութիւնը...

Դրան վրայ հարուածները կրկնուեցան: Ընդհատուած արագ շարժումի մը մէջ պիրկ՝ երիտասարդը իր շունչը կը բռնէր աղմկելէ վախնալով: Երկվայրկեանները այս օրքա՛ն կ'երկարէին և ինչո՛ւ ան դեռ կը յամառէր: Փիէռ չհամարձակեցաւ դրան նայիլ. իրեն այնպէս կը թուէր թէ ան անկարող պիտի ըլլար զինքը ծածկելու և երբ աչքերը բարձրացնէր՝ պիտի հանդիպէր Լիզի ակնարկին: Դէմի սեղանէն Underwoodը անօրինակ արագութեամբ մը կը բանաստեղծէր: Լիզի ակնարկին:

Երկար պահ մը վերջ հարուած մը եւս ինկաւ դրան, այս անգամ միայն մէկ հատ մը, խիստ թեթեւ, հազիւ թէ լսելի: Շշուկ. Թուղթի ձայն. բա՞ն մը կը դրէր. Թուղթ մը ճմռթկուեցաւ. Թուղթ մը եւս ճմռթկուեցաւ. վերջապէս Փիէռ լսեց որ բանալիին ծակին մէջ բան մը կը մտնէր: Ու յանկարծ Լիզի մէկ ձայնը՝ զոր երբեք չէր լսած.

— Մի՛ բանար, խնդիր չէ... բայց երբոր

— 60 —

մեկնիլս լսես, ելիր և ձգած թուղթս առ.., աղէկ կարդա զայն:

Ու դանդաղօրէն ոտնաձայները մռան բանաստեղծութեան մէջ:

Underwood and Underwood.

Նայեցաւ, կրկին նայեցաւ, մատներուն մէջ քանի մը անգամ դարձուց այդ պզտիկ թուղթը. բա՛ն չկար. բա՛ն մը իսկ չէր գրուած. ոչ այս կողմը, ոչ այն կողմը: Երբոր գլուխը բարձրացուց, ակնարկը հանդիպեցաւ յանկարծ նորանցքին միւս անկիւնը նետուած երկու ապտակութիւններու... Հաւաքեց զանոնք. ճմռթկուած թուղթերն էին: Մէկուն վրայ գրուած էր. «Լուսանկարիչի խանութ չունիմ ես». իսկ միւսին՝ «Ինչ որ ըրիր դուն ինծի, նոյնը պիտի ընէ քեզի, ան»: Երկուքն ալ նետեց Փիէռ: Ձեռքին մէջ մնաց միայն այն վերջինը, որուն վրայ բա՛ն չկար, որուն վրայ բա՛ն մը իսկ չէր գրուած, ոչ այս կողմը, ոչ այն կողմը:

Ի՛նչ վայրենի մարդիկ կան. վարի յարկի տղան ամէն գիշեր այսպէս բրտօրէն կը գոցէ իր դուռը:

Բալի գոյն թալպօ մը, վեց ձի, conduite intérieure: Ուղղիչանիւին առջեւ ցից ու անշարժ, Նէնէթ արմուկը կռթնցուցեր էր դռնակին բաց պատուհանին վրայ և միւս ձեռքովը վայրկեանը անգամ մը ճչարձակը կը սեղմէր՝ Փիէռը վար կանչելու համար:

րոնց կ'աջակցին տեղական աւազակները։ Կ'երեւի թէ կառավարական զինուորները հրահանգ ստացած են պաշտպանողականի վրայ կենալու. բանակցութեանց ընթացքին օդային ռմբակոծում տեղի չունեցաւ։ Բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնք չտուին։

Խռովութիւնները սկսան ապրիլի կիսուն, Գաhարլու ցեղախումբին կողմէ, որ կը բնակի Շիրազի արեւելեան կողմը՝ Ֆազատորապի եւ Ճահրումի շրջաններուն մէջ։ Շարժումը արագօրէն ծաւալեցաւ Քաշկայիներուն մէջ, որոնք դէպի հիւսիս իրենց ամառնային գաղթէն հրաժարեցան եւ ապստամբեցան։ Թէհրանի կառավարութեան ղրկած հրասայլերուն եւ զինուորական կարեւոր ուժերուն շնորհիւ, Գահարլու ցեղախումբը հպատակութիւն յայտնեց եւ անոր դէմ կռուող պարսիկ զինուորները յունիս 9ին Շիրազ գացին։

Թէհրանէն օգնական զինուորներով Շիրազ հասաւ Նաեւ զօրավար Շայպանի, որ ճամբան քանիցս յարձակումներ կրեց ապստամբներէն։ Զօրավարը վճռական ճակատամարտ պիտի մղէ Քաշկայիներու դէմ։

Թուրք մամուլին ցաւնալը

«Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ Եոնուս Նատի պէյ խօսելով յունիս 1էն սկսեալ լատինական տառերուն բոլոր պաշտօնատուններու մէջ պարտաւորիչ ընդունուելուն վրայ, կը գրէ.—

Տակաւին շատ մեծ աշխատութիւն պէտք է' որպէս զի ամէն ոք կարենայ սահուն կերպով գրել եւ կարդալ։ Մամուլը ցարդ իր պարտականութիւնը կատարեց մեծամեծ զոհողութիւններով։ Իրեն հրամայուեցաւ այսինչ օրէն լատինական տառերով հրատարակուիլ եւ թերթերը բառ այնմ սկսան հրատարակուիլ, հակառակ անոր որ տպարանները տակաւին շատ թերիներ ունէին նոր պայմանները կարենալ լրացնելու համար։ Հակառակ բոլոր թերութիւններուն, լրագիրները բաւական ընթերցող գտան։ Սակայն նիւթական անպիսի զոհողութիւններ հարկադրուեցան ընել թերթերը որ պարբերաթերթեր դադրեցան, գրավաճառութիւնը մասամբ կասեցաւ, օրաթերթերն ալ դժուարութիւններու մատնուած են։

Ժողովրդական դպրոցները, ուսուցիչ եւ ուսանողութիւն, շատ աշխատեցան նոր տառերուն տարածման համար, բայց պէտք է ըսենք նաեւ թէ ժողովրդական դպրոցներէն ակնկալուած արդիւնքին մէկ տասներորդն անգամ չկրցաւ իրագործուիլ։ Պէտք է որ այս դպրոցները շարունակեն իրենց գործը եռանդով, որ վերջերս թուլցած կ'երեւի։ Կառավարութիւն եւ ժողովուրդ պէտք է անընդհատ աշխատին։ Այս սկզբունքը պէտք է միշտ աչքի առջեւ ունենալ՝ վերջնական յաջողութիւնը ձեռք բերելու համար այս ահագին ձեռնարկին մէջ։

Իտալիա ամերիկեան ապրանքներուն դէմ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— Իտալիա ամէն տարի 150 միլիոն տոլար արժէքով նախանիւթ կը գնէ Ամերիկայէն։ Այժմ Իտալացի տնտեսագէտները մտատանջութեան մատնուած են'որովհետեւ կը վախնան թէ Ուաշինկթընի խորհրդարանը պիտի բարձրացնէ մաքսի սակը։

Փարիզի Ֆրանսական Առեւտրական Սենեակի վարիչներուն հետ համախորհուրդ, այստեղ պայքարի մը կը ձեռնարկուի' ամերիկեան ապրանքներուն տեղ Ռուսիայէն կամ Եւրոպայի ուրիշ շուկաներէն նախանիւթ գնելու համար։ Այս ձեւով Իտալիա իր ներածումներուն փոխարէնը պիտի կրնայ վճարել իր արտածումներով։

Տնտեսագէտները կ'ըսեն թէ Ռուսիայէն կրնան ներածել քարիւղ, պղինձ եւ ածուխ, Ռումանիայէն՝ քարիւղ, Հունգարիայէն՝ ցորեն։

Մահ կոմս Անտրաշիի

Փէշթայի մէջ առջի օր մեռաւ կոմս Ճուլիուս Անտրաշի, որ Աւստրօ-Հունգարիոյ վերջին արտաքին նախարարը եղած էր։ 68 տարեկան էր։ Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր երիկամունքի հիւանդութենէ, վիճակը ծանրացած ըլլալով, Փէշթայի մէկ ապաքինարանը փոխադրուեցաւ գործողութեան ենթարկուելու համար, բայց սրտի տկարութենէ մեռաւ։

Իր մահով կ'անհետանայ մէկը այն պետական դէմքերէն, որ վերջին կէս դարու ընթացքին կարեւոր դեր խաղացած են։ 1926էն ի վեր քաշուած կ'ապրէր Թիցատոպի իր կալուածին մէջ։ Պատմութեան ու փիլիսոփայութեան վերաբերեալ գրական աշխատանքներ կը թողու։

Իտալական օդանաւերու պտոյտը

Իտալական ջրօդանաւերը շարունակելով իրենց պտոյտները Սեւ Ծովու մէջ, Օտեսայէն անցան Կոստանցա, ուր մեծ ընդունելութիւն գտան ռումէն իշխանութեանց կողմէ։

Վառնայի մէջ պուլկար կառավարութիւնը հացկերոյթ մը տուաւ իտալական 36 օդանաւերու սպաներուն ի պատիւ Իտալիոյ օդանաւային փոխ-նախարար զօր. Պալպոյ։ Սթալոյ Պալպոյ բաժակաճառին մէջ ըսաւ. «Իտալիոյ բոցավառ կրակը պիտի աջակցի Պուլկարիոյ տկար բոցին»։ Յայտնեց սակայն թէ կը խօսի իբրեւ զինուորական եւ ոչ իբրեւ պետական մարդ։ Պուլկար զօր. Սքլարոֆ իր պատասխանին մէջ յոյս յայտնեց թէ Պուլկարիա պիտի վերագրաւէ Մակեդոնիոյ այն հողերը զորս կորսնցուց Մեծ Պատերազմին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ Առեւտրական Սենեակը արտօնած է որ յուլիս 6ին 3000 ճէհրիի արմատ արտածուի Ռուսիա։ Այս բոյսին արտադրած հատիկներէն ձեռք կը բերուի դեղնորակ ներկ մը, որ շատ յարգի է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւ Միջագետքի վերջնական սահմանագծումը կատարելու համար, Մարտինի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին Իրաքի եւ Էնկիւրիի ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Մարտինի Թաղապետութիւնը ի պատիւ արաբ պատուիրակութեան 70 հոգինոց մեծ հացկերոյթ մը տուած է։ Երկուստեք բարեկամական բաժակաճառեր արտասանուած են։

ՄԱՐՈՔԻ հարաւակողմը' Այթ-Եաքուպի մէջ տեղացի ապստամբներու զօրաւոր խումբեր յարձակում գործեցին զինուորական երկու ջոկատներու վրայ։ Մարոքի ֆրանս. մարզպան Լիւսիէն Սէն դէպքին վայրը գնաց։ Սպաննուած են 13, վիրաւորուած 10 եւ կը պակսին 81 հոգի։

ՄԱՐԱՇԱՑԻ ՖՈՏԻ Եղբայրը Հայր Ժէրմէն Ֆոշ մեռաւ 74 տարեկան հասակին մէջ։ Կը պատկանէր Յիսուսեան միաբանութեան։ Յուղարկաւորութիւնը այսօր։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Երգ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ներկայացուցիչները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրս, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼԻՈՆԻ շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերու ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ ԺԱ. ընդհ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ՝ ընկ. Ռ. Գույումճեան։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ժողովրդային լսարանը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ Café Jardinի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Փոնտը-Շէրիւիի բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Hôtel de Franceի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

Ս. ՇԱՄՈՆԻ կոմիտէն բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ 20 Յունիս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Վարուժան ակումբը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de Peupleի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գուրկուանի ընկեր-ընկերուհիները 22 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՍԷՆ Միշէլի Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Odéonի դէմ, Café La Petite Sourceի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. Երիցանց։

Գուա-Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 121 Cours Lafayette սրճարանին ներքնասենակը։ Կարեւոր օրակարգ։

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին սովորական սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արդութեան կոմիտէին կողմէ

23 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Անկիէնի մասնաճիւղին կողմէ։ Ի նպաստ Որբանոց-Վարժարանին, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, Salle des Fêtesի մէջ, Rue du Casino, Enghien-les-Bains։ Գեղարուեստական բաժին։

ՏՈՄՍ.— Տոմսակներու արժէքը ղրկել Գ. Հեքիմ Սեթեանի, 8 Rue St. Charles, Enghien-les-Bains եւ կամ վճարել երեկոյթին գիշերը, մուտքի պահուն։

Շոգեկառքը Gare du Nordէն կը մեկնի 8.43, 9.20 և 9.35ին։

ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ իր տարեկիցին առթիւ, Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Խմբերգ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Աւետիս Մելքոնեանի, մեներգ, արտասանութիւններ, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ մը։

Մուտքը ազատ է

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի։ Այս կիրակի ժամը 2.30ին օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Մ. ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ։ Մուտքը ազատ է։

Ծախու է Րիւ Սէն Թ'ակնի (Մարսէյլ) մէջ նպարավաճառի խանութ մը։ Դիմել՝ Գ. Ա. Աճէմեանի, 19 րիւ Ցոմինիքէն, Մարսէյլ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ վաղը իրիկուն ժամը 9ին Voltaireի սրահը։ Կը խօսի՝ Շ. Նարդունի։ Նիւթ՝ Խմիթերը եւ իրենց արուեստը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՍԵՔԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանի վերնայարկը, 61 Rue Monsieur le Prince.

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղը կը ծանուցանէ շահագրգռուողներուն թէ՝ յետ այսուհետեւ ամէն ընկերները որոնք կը փափաքին արդ-ամագրուիլ Միութեան, թող նամակով դիմեն՝ քարտուղար ընկ. Եդ. Սալմաստեանի, հետեւեալ հասցէին, 202 Rue Boileau.

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

ԵՐԿՈՒՆՔԻ Բ. Թիւը ամբողջովին սպառած ըլլալով, թէ մասնաճիւղերուն եւ թէ անհատական խնդրանքներուն լիապէս գոհացում կարելի չեղաւ տալ։ Ուստի կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որ ԵՐԿՈՒՆՔԻ հաւաքածոյ «են կազմեր», մեզի վերադարձնեն Ա. եւ Բ. Թիւերը՝ փոխարէն պիտի ստանան Գ. Թիւը։

ԵՐԿՈՒՆՔԻ սպառումը ապահովուած ըլլալով, նոր ապսպրանքները ընել առաջուընէ։

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր համակիրներուն, որոնք ապահովեցին աննախընթաց յաջողութիւն մը ԵՐԿՈՒՆՔԻ տարածման համար։

Վարչութիւն

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉD...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: E. SOUVIGN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 14 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 982

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՃՊԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրեմն, ռամկավարներն ալ, «ամուր հաւատարմութեամբ նուիրուած՝ հայութեան պատմական իրաւունքներուն պաշտպանութեան», իրենց աչքերը կը պահեն «անթարթ սեւեռած Ազգային Տեսիլքին»։

Երէկ միջանկեալ հարցուցինք թէ ի՞նչ կը բանին ռամկավարները, այս «Տեսիլք»ը եթէ ոչ իրականացնելու, գոնէ «շէն ու պայծառ» պահելու համար։ Հարկ է քիչ մը աւելի քրքրել այս խնդիրը, որ կապ ունի օրուան քաղաքականութեան հետ։

Նախ, կ'ուզէինք իմանալ ռամկավար «Տեսիլք»ին բովանդակութիւնն ու տարողութիւնը։ Բանաստեղծութեան եւ փիլիսոփայութեան մէջ, սահման չունի «Տեսիլք»ը. բայց քաղաքականութիւնը կոպիտ, չոր ու ցամաք ասպարէզ է, եւ չի հանդուրժեր սնամէջ քմայքներու եւ ճախրանքներու։

Դաշնակցութիւնը հրապարակ դրած է թանձրացեալ ծրագիր մը.— անկախ եւ միացեալ Հայաստան։ Ան կը ձգտի եւ կը ձգնի սահծել հայկական պետութիւն մը՝ միացնելով ռուսական եւ Թրքական Հայաստաններու հողերը։ Այնպիսի սահմաններով, որոնք բաւեն ամբողջ ժողովուրդին տեղաւորման, անարգել զարգացման եւ համապատասխանեն աշխարհագրական, տնտեսական, Ջրագիտական եւ ռազմական պահանջներու։

Այս ծրագրին իրականացման համար, Դաշնակցութիւնը կօգտագործէ ամէն միջոց։ կը խօսի, կը գրէ, կը գործէ։Գլուխը հազար քարի կը զարնէ, ելք մը, գտնելու համար։ Անհաշտ պայքար կը մղէ խորհրդային իշխանութեան դէմ, որ յիմարաբար փորեց հազիւ ձեւաւորուած պետութեան մը հիմերը եւ ամբողջ ժողովուրդ մը իր հայրենիքով մատաղ ըրաւ Թուրքքեմալական եւ համայնավարական դիւային խաղերու։

Եւ այս պայքարն անգամ կը վարէ չափազանց գործնական հաշիւներով, ոչ թէ վիպական տեսիլքներով։

Այսպէս, Դաշնակցութեան համար այսօրհասունցած խնդիր է կովկասեան Հայաստանէն խլուած հողերու միացումը, նոյն իսկ խորհրդային դրօշի տակ։ Թո՛ղ վերադարձնեն… իրաւամբ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին եւ աշխարհագրական, տնտեսական պահանջներու։ Թո՛ղ այս ձեւով — առժամ ա՛յս ձեւով — ընդարձակուին Հայաստանի սահմանները։ Անպաւանդ որ, ոչ պատերազմի, ոչ ալ միջազգային արշաւանքի խնդիր կը ծագի այստեղ։ Պարզապէս — Լենինի մէկ սկզբունքը պիտի գործադրուի, վերահաստատելով արդարութիւնը, եւ հայրենիք վերադառնալու հնարաւորութիւն ստեղծելով քանի մը հարիւր հազար տարագիրներու։

Տեսիլք»ին հասնելու միջոց մըն է այս, չափազանց համեստ եւ գործնական։ Եւ սակայն, ռամկավարները ոչ միայն չեն ձայնակցիր, այլ եւ ամուր կը խցեն իրենց ականջները, եւ իրենց տաքուկ թիկնաթոռներուն կքթնած՝ շանթեր կը տեղան մեր գլխուն, աւելի թունաւոր, քան օրուան իշխանաւորները, որոնք խոհեմ լռութիւն կը պահեն այս կէտին վրայ։ Անոնք այնքան ազնիւ են, որ չեն ուզեր նեղութիւն պատճառել օրուան հզօրներուն.

— «Մենք չենք պահանջեր որ խորհրդային իշխանութիւնը իր քաղաքականութիւնը հայութեան շահերուն ու պահանջներուն համաձայնեցնէ»։

Ի՞նչպէս կարելի է վիրաւորել «բարեխնամ» Ռուսաստանը, որմէ ըլլայ թէ գեղին։ Ցետոյ, փափկանկատ են նաեւ «հայկական» իշխանութեան հանդէպ. «Ոչ ալ կ'ակնկալենք որ Երեւան ամէն օր հայութեան պատմական իրաւունքներուն մասին խօսի եւ խնդիրներ յուզէ»։

Հասկնալի է։ Ո՛ր եւ է զանգատ, պահանջ կամ ակնկալութիւն չունին Մոսկուայէն եւ Երեւանէն, «Տեսիլք»ին գոնէ մէկ կտոր տեսնելու, ափ մը հող վերստանալու համար։ Բայց. «արդար չէ երբեք որ տարագիր հայութենէն ալ պահանջեն համակերպիլ ակնյայտնի անիրաւութեան, լռել ու չխօսիլ իր պատմական իրաւունքներու մասին»։

Ողբերգականը այն է որ, տարագիր հայութիւնը ինք շատ կը խօսի, եւ հետզհետէ աւելի սուր ձայնով կը ճչայ նոյն այդ իրաւունքներու մասին, նուազագոյն ատեանին իջեցնելով անոնք, բայց իր ճամբուն վրայ կը գտնէ, ամէնէն առաջ… Ազգային Տեսիլք»ին կեղծ ասպետները, մեր պատուարժան ռամկավարները։ Նոյն իսկ համայնավարներէն առաջ, որովհետեւ այս վերջինները գոնէ հրապարակաւ կը յայտարարեն թէ իրենք ոչ «Տեսիլք»ի կը հաւատան, ոչ «Հայահաւաքման», ոչ հայկական Դատի կամ պատմական իրաւունքներու, ոչ ալ որ եւ է ազգային քաղաքականութեան։

Զարճ խօսքով, ռամկավար «Տեսիլք»ը կը դառնայ լուսնին կախուած հրթիռ մը, իսկ այստեղ, իրական գետնի վրայ, ռամկավարները կը վարեն ճիշդ այն քաղաքականութիւնը, որ հաճելի է ե՛ւ Ռուսին ե՛ւ Թուրքին, որ կը լրացնէ ու կը վաւերացնէ Երեւանի չինովնիկներուն բռնած ճամբան։ Խօսքով ալ, գործով ալ, ռամկավարներու ուղեգիծն է «համակերպիլ ակնյայտնի անիրաւութեան, լռել ու չխօսիլ իր պատմական իրաւունքներու մասին»։

Այո՛, «Պայքար»ներու փառաբանած «Տեսիլք»ը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տխուր եւ գռեհիկ հեգնութիւն մը։ Տօնավաճառներու յատուկ աճպարարութիւն մը, որ դժբախտաբար կը տեւէ կը տեւէ։

Թշուա՛ռ, երիցս թշուա՛ռ «Տեսիլք», որ թառեր ես ճաղատ գլուխներու վրայ…

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՂԲԱ՛Մ ՁԵԶ, ԵԳԻՊՏՈ՛Ս

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը խմբագրականով մը կ'ողբայ Եգիպտոսի գաղութին անկումը, թէ մտաւորապէս, թէ բարոյապէս եւ թէ տնտեսապէս (Արեւ, 31 մայիս)։

— «Ըսե՛նք, հետեւաբար, թէ եգիպտահայ միջավայրը, բաղդատմամբ մօտիկ անցեալին, անկում մը կը ցուցնէ։ Մտաւորական միջավայր, բարոյական միջավայր, տնտեսական միջավայր, ամէնքը միացած՝ բաւական դժնդակ տպաւորութիւն մը կ'ընեն գաղութը ճիշդէն ճանչցողներուն վրայ, անո՛նց որ կոգիացած կամ հեռու ապրելով գաղութէն՝ անոր կրած վերջին տասը տարուան յուռեշրջութեան վարժուած չեն բոլորովին եւ կը պահեն լաւագոյն ժամանակի մը յիշատակը։

Միջավայրին մտաւորական փոփոխութիւնը կը բացատրուի մէկ կողմէ իր մէջ պատահած մահերով եւ բացակայութիւններով եւ միւս կողմէ զինադադարէն վերջ նոր եգիպտոս եկողներու մեծ մասամբ նուազ զարգացած հանգամանքովը, որ ի հարկէ ունի իր բացառութիւնները՝ բայց չի համեմատուիր նախորդ գաղութին մէջ շատ աւելի մեծ եւ գերիշխող դիրք մը գրաւող պոլսեցի եւ իզմիրցի տարրին զարգացման հետ։ Գալով այդ միջոցին երկրին մէջ հասած նոր սերունդին, ցաւալի է որ ան չերեւիր գրեթէ, շատերուն՝ հայ կեանքի չխառնուելուն, եւ մէկ մասին՝ օտար մակերեսային կրթութեամբ մը մեծ գի համար բոլորովին անպէտ դարձած ըլլալուն պատճառաւ։ Սակաւաթիւ երիտասարդներ են միայն, որ կ'աշխատին, իրենց կարողութեան սահմանին մէջ, վառ պահելու հայ մտքին լոյսը եգիպտ. հողին վրայ, չեն կրնար դժբախտաբար գոհացում տալ ամբողջ պահանջքին եւ իրենք ալ երբեմն կը բռնուին՝ կարծէք՝ վհատութեան զգացումէն։ Եգիպտահայ մտաւորական միջավայրը, հակառակ գաղութին ստուարացման, կը յայտնէ արժէքի նուազում մը որմէ ամէն ազգային գործ եւ ազգային կեանքը ինքնին՝ պիտի տուժէր ու կը տուժէ անշուշտ։

Միջավայրին բարոյական ու տնտեսական անկումը՝ բստ մեզ միեւնոյն հոգեբանական պատճառներէն յառաջ կուգայ.— ազգային կորուստ եւ յուսախաբութիւն, եւ ատկէ վերջ՝ ազգային եւ ընդհանուր ամենաբուռն պայքարներ։ Անոնց բարձրացումը, թէեւ դժուար բայց անկարելի չէ, սկսելով մտաւորական միջավայրին բարձրացումէն։

Մեր միակ յոյսը ազգային եւ անհատական հայ վարժարաններուն, անոնցմէ շրջանաւարտ երկրորդական կրթութեամբ օժտուած եւ շնորհիւ Եղիայեան, Նուպարեան, Ֆէրմանեան եւ այլ պուրսերու, բարձրագոյն կրթութեամբ ալ օժտուելիք հայ ուսանողներուն վրայ է, որոնք, պայմանաւ որ ճիշդ ուղղութիւն մը տրուի իրենց, կրնան հինգ-տասը տարուան մէջ աստիճանաբար թարմացնել գաղութը ժամանակակից կեանքի ըմբռնումով եւ վերանորոգուած հայկական զգացումով»։

ԱՆԳԼԻԱ մայիս ամսուն նեբածած է 103.492,000 ոսկիի եւ արտածած 67.437,000 ոսկիի ապրանք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պարսկաստանի ապստամբութիւնը կը ծաւալի

«Թայմզ»ի Շիրազի թղթակիցը կը հեռագրէ 11 յունիս թուականով.—

Ֆարս նահանգի մեծ մասը պաշարուած է ցեղախումբերու կողմէ։ Կ'ըսուի թէ տեւական կռիւներ տեղի կ'ունենան Բաստարի մօտ. Քազարունի պահակախումբը կղզիացուած է եւ անմիջական յարձակումի կը սպասուի։

Սպահանէն Շիրազ տանող ճամբան դարձեալ փակուեցաւ։

Մամասէնիի եւ Քուհկիլու ցեղախումբերը միացած են ապստամբ Քաշկայիներուն։ Միւս կողմէ սակայն Պախթիարիները իրենց աջակցութիւնը առաջարկած են կառավարութեան։

Աֆղանիստան եւ Մոսկուա

Լաճօրէն Թայմզի կը հեռագրեն.—

Քապուլի պաշտօնաթերթը կը հաստատէ այն լուրը թէ խորհրդային օդանաւեր ռմբակոծած են աֆղանական Թուրքեստանի քանի մը գիւղերը ու կ'աւելցնէ թէ հակաբոլշեւիկ տրամադրութիւնները կ'աւելնան երկրին մէջ։ Խորհրդային դեսպանատունը կը հերքէ ռմբակոծման պարագան եւ զայրոյթով կը բողոքէ նման լուրերու պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուելուն դէմ։

Փէշավարի աֆղան առեւտրական գործակալը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ այժմ Քապուլի էմիրին ձեռքն է Քանտահար-Ջաման ճամբան, եւ այդ ճամբով դէպի Քապուլ թղթատարի ապահովութիւնը կ'երաշխաւորէ։ Ամանուլլահ թագաւորի փախուստին ատեն կտրուած հեռագրական ու հեռաձայնական գիծերը նորոգուած են։

Քանտահարի պաշտօնանկ էմիր Ալի Ահմէտ խան Ճան բանտարկուած է Քապուլի մէջ։ Ցիշեալը՝ ուրիշներու հետ մէկտեղ՝ բոկոտն ու գլխաբաց անարգական ձեւով պտտցուցած են շուկային մէջ։

Էմիր Նատիր խան մինակը կը բանակցի դեռ ցեղախումբերուն հետ, սակայն աւհրաժեշտ դրամը չունի՝ անոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար։ Նատիր խան Փէշավար ղրկած է 20,000 ռուփի, ինչ որ բոլորովին անբաւարար է իրեն ի նպաստ շարժում մը առաջ բերելու համար։ Կը կարծուի թէ էմիրը ի հարկին Փէշավար պիտի ապաստանի։

«Լքեալ» գոյքերու առաջ

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը «լքեալ» գոյքերու Պոլսոյ տնօրէնութեան հրահանգ տուած է որ իր կողմէ վարձու տրըուած Հելլէններուն կալուածները իսկոյն Երկրագործական դրամատան փոխանցուին, իսկ այն կալուածները որոնք ցարդ վարձու չեն տրուած, անոնք ալ «լքեալ» կալուածներու տնօրէնութեան կողմէ վարձու տրուելէ վերջ, անմիջապէս Երկրագործական դրամատան պիտի փոխանցուին։ Այդ կալուածներուն գիզուած վարձքերն ալ «լքեալ» կալուածներու տնօրէնութեան կողմէ գանձուելով պիտի յանձնուին Երկրագործական դրամատան վարչութեան, որ իր կարգին Հելլէններու հաշուեցոյցին մէջ պիտի անցրնէ։

Գալով Հայերու «լքեալ» կալուածներուն, մինչեւ 1 յուլիս 1928 թուականը ո եւ է պաշտօնական գործողութեան չենթարկուած կալուածները ամբողջութեամբ պետական գանձին փոխանցուած են, իսկ այդ թուականէն վերջ կատարուած պաշտօնական գործողութիւնները ջնջուած նկատուելով, Հայոց «լքեալ» կալուածներէն մէկ մասը «Էմլաք Պանքասը»ի եւ մէկ մասն ալ որբերու դրամատան պիտի փոխանցուին։

«Էմլաք Պանքասը»ի փոխանցուելիք կալուածները ընկերովի պիտի ճշդուին, իսկ Հայոց Միացեալ «լքեալ» կալուածները պետական գանձին հաշուոյն պիտի ծախուին։ 1 յուլիս 1928էն վերջ, «լքեալ» գոյքերու տնօրէնութեան անցած ու վարձք չգանձուած կալուածներէն պաշտօնապէս գնահատելի վարձք (էճարի միսլ) պիտի գանձուի։

Իսկ ռուսահպատակներուն «լքեալ» կալուածները անպատճառ երկու ամսուան մէջ պիտի վաճառուին։

Պուլկարիոյ ծխախոտի գործադուլը

Պուլկարիոյ ծխախոտի բանուորներու անկախ արհեստակցական միութիւնը հրատարակած է կոչ մը, որուն մէջ կ'ըսէ.—

«Մայիս 17էն ի վեր Խասքովոյի ծխախոտի բանուորները գործադուլի մէջ են։ 7000 բանուորներ պայքար կը մղեն 100էն 25 օրավարձքի յաւելում ստանալու համար։ Բանթողները խանգավառուած են. անոնցմէ ո՛չ մէկը յուսալքուած է եւ բոլորն ալ հերոսաբար կը պայքարին։

Էյրի Տէրէի եւ Ուսթուվայի մէջ 3000 ծխախոտի բանուորներ նոյնպէս գործադուլ ըրած են։ Ֆիլիպէ ուր 12000 բանուորներ կ'աշխատին ծխախոտի գործարաններուն մէջ, բանուորները կը ներկայացնէին նոյն պահանջները, ինչպէս Խասքովոյիները։ Գործարանատէրերը գոհացում տուած ըլլալով անոնց պահանջներուն, անոնք ալ գործադուլ ըրին։

Վերջաբանին մէջ, կոչը միջազգային բանւորութեան աջակցութիւնը կը խնդրէ՝ պուլկար բանւորութեան համար։

Բանթող գործաւորներու ընդհանուր թիւը 30.000 կը հաշուուի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿ
ԳԱԲՕ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
որուն նոր յաղթանակը արձանագրեցինք երէկ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԻՋԱԴԷՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Պէյրութի մեր թղթակիցը գրած էր թէ Մայիս 28ի տօնակատարութեան առթիւ հակառակորդները խանգարելու փորձ ըրած էին, թունաւոր կազի շիշ մը նետելով դէպի բեմ։ Պէյրութէ. ֆրանսերէն ցրիան տեւեալ կերպով.

—«Երիտասարդ մը՝ ղրկուած հակառակորդներու կողմէ, նշան տուաւ դէպի բանախօսները նետելու համար շիշ մը։ Ասիկա իր եւ իր խանգարիչ ընկերներու միջեւ տրուած ազդանշան մըն էր։

Շիշը կոտրեցաւ եւ առաջ եկաւ խլաբանցում մը, հրաւիրելով ոստիկաններու միջամտութիւնը։ Երկու երիտասարդներ՝ խորէն եւ Կարապետ Եփրեմեանին, ոստիկանատուն առաջնորդուեցան։

Խանգարիչները հայերէն լեզուով գրուած էին նաեւ կարգ մը թռուցիկներ, որոնք անկարգութիւն եւ գրգռութիւն ստեղծելու նպատակ ունէին։

Այս հանդէսն ու միջադէպը իրենց անդրադարձումը ունեցան գաղթակայանի Հայերուն մէջ։ Թռուցիկները որ բաժնուեցան հոն, տեղի տուին վիճաբանութեանց եւծեռքի ու դանակի կռիւներու պատճառ դարձան։ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Մամաս Յովհաննէսի, Գէորգ Յակոբեանի, Իսահակ Անտոնեանի եւ Ժոզէֆ Օտապաշեանի միջեւ, որու ընթացքին Մամաս ու Ժոզէֆ դանակի բազմաթիւ հարուածներ ստացան։

Ժոզէֆ իր ստացած ծանր վէրքին պատճառաւ հիւանդանոց եւ միւսներն ալ բանտ առաջնորդուեցան։

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ամերիկայի կալվեթըն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ համաշխարհային գեղեցկութեան 1929ի թագուհիին ընտրութիւնը։ Կը մասնակցէին զանազան երկիրներէ 14 աղջիկներ։

Առաջնութիւնը շահեցաւ «Միս Աւստրիա», օրիորդ Լիզա կոլտարպայթըր, որ «Միս Եունիվըրս» (օրիորդ տիեզերք) տիտղոսը ստացաւ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ

Փրակա 13 յունիս.— Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ բարեկամական դաշնագիր մը կնքուած է Յունաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ։

Այս ձեւով, Յունաստան նման դաշնագիրներով կապուած է Փոքր Համաձայնութեան բոլոր պետութեանց հետ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱՆ

Գ.

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ պատմութեան մէջ գրեթէ չկայ ժամանակաշրջան մը ուր օրուան վեհապետը բացարձակօրէն ինքնիշխան եղած ըլլայ։ Ան ենթարկուած է միշտ մասնաւոր խորհուրդի մը հակակշռին, թէեւ այս վերջինին անդամները կը նշանակուէին իր կողմէ։ Այսօրուան գործադիր իշխանութիւնը շարունակութիւնն է այդ հակակշռող մարմնոյն, անշուշտ աւելի արդիացած եւ օժտուած օրինական հեղինակութիւնով։

Նորմանտիոյ գրաւումէն առաջ, Թագաւորին իրաւասութիւնները ճշդուած չէին եւ շատ քան կանխուած էր իր անհատական ձեռնհասութենէն։ Օրէնսդրական, վարչական կամ դատական խնդիրներու մէջ հաւասարապէս ձայն ունէր անիւ Աւատական կարգերու հաստատումէն յետոյ, իբրեւ բնական ընթացքով այդ իրաւունքները աւելի ընդլայնուեցան, մինչեւ այն ատեն երբ Գերագոյն Խորհուրդը — Magnum Concilium — որ կը գումարուէր տարին երեք անգամ միայն, հարկադրուեցաւ, — անշուշտ միշտ Թագաւորին հաւանութեամբ — երկրորդ մարմին մը նշանակել իր մէջէն, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար զբաղիլ պետութեան անյետաձգելի գործերով։ Այս մարմինը կոչուեցաւ Curia Regis եւ ունէր երեք ստորաբաժանումներ — ելմտական, վարչական եւ դատական։ 13րդ դարուն սկիզբը ելմտական եւ դատական հաստատները կազմեցին երկու առանձին իշխանութիւններ, իսկ վարչականը շարունակեց մնալ խորհրդատու մարմին եւ այդ պատճառով ալ ստացաւ The King's Council անունը։ Եւ քանի որ Գերագոյն Մարմինը որմէ կը բխէր ան, հետզհետէ կը վերածուէր ներկայացուցչական հիմնարկութեան մը, Արքայական Խորհուրդը առանձնց պետական գործերու վարչութեան ամբողջ հոգը։ Իր կազմութեան առաջին օրերուն իրաւասութիւններու սահմանը չափազանց տարտամ էր եւ հազիւ 14րդ դարու սկիզբին է որ խորհրդարանին ձեւ ու մարմին ստանալուն հետ զուգընթաց, ճանչցուեցաւ իբրեւ ինքնուրոյն հաստատութիւն։ Թիւտորներու եւ Ստիւարտներու իշխանութեան ամբողջ ժամանակաշրջանին, ուրեմն մինչեւ 1700 թուականը, Արքայական Խորհուրդը որուն անունն ալ վերածուեցաւ Privy Councilի, պատճառ եղաւ զանազան ներքին վէճերու, կրեց շարք մը փոփոխութիւններ եւ հետզհետէ ենթարկուեցաւ խորհրդարանի հակակշռին։ Այդ թուականէն կը սկսի իր հաստատուն դիրքը եւ այն ձեւը որուն մէջ է հիմա գործադիր իշխանութիւնը։ Յիշեմ անմիջապէս որ այսօր դահլիճը (Cabinet) իրաւական իմաստով հին օրերու Privy Councilն է. բայց որովհետեւ այս վերջինին մաս կը կազմեն մօտ 300 հոգի (*) եւ ատոնք ոչ մէկ ատեն լիագումար ժողովի կը հրաւիրուին ըստ օրինի, բուն իսկ կառավարութիւնը, այսինքն նախարարական կազմն է որ կը նկատուի Թագաւորին խորհրդատու մարմինը։

* * *

Անգլիոյ մէջ այժմ կառավարութիւնը կը ստանձնէ խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւնը. փոքրաթիւ խմբակցութիւնները չեն մասնակցիր դահլիճին։ Բացառիկ պարագաներու տակ միայն կը կազմուի խառն կառավարութիւն մը, ինչպէս, օրինակ 1916էն 1922։

Երկրին վարչութիւնը մէկ կուսակցութեան յանձնելու այս ձեւը նուիրագործուեցաւ պահպանողական եւ ազատական կուսակցութիւններու ծագման թուականէն ասդին (1679), շատ անգամ վտանգուեցաւ այդ ձեւը Թագաւորներու անհաշտ ընթացքին պատճառաւ, բայց 1832ին վերջնապէս հիմնաւորուեցաւ եւ հիմա Սահմանադրութեան հիմնական օրէնքներէն մէկն է։ Այս պարագան ցոյց կուտայ թէ քաղաքական կուսակցութիւնները որքան մեծ արժէք եւ ուժ կը ներկայացնեն այս երկրին մէջ։ Հետեւաբար նախարար մը պարտաւոր է ըլլալ անդամ խորհրդարանի եւ քաղաքական սովորական պայմաններու մէջ, պատկանիլ իշխանութեան գլուխ անցած կուսակցութեան։

Վարչապետը կը նշանակուի Թագաւորէն որ կը գործէ այս կէտին մէջ համաձայն վերոյիշեալ հիմնական պայմաններուն. իսկ Նախարարները կը նշանակուին վարչապետէն։ Դահլիճը իր ամբողջ կազմով պատասխանատու է խորհրդարանին, որ կրնայ հարցապնդման ենթարկել անոր իւրաքանչիւր անդամը առանձին առանձին։ Եթէ դահլիճը պարտուի խորհրդարանին մէջ, վարչապետը կրնայ [illegible] երկու միջոցի — կամ կը հրաժարի եւ կամ կը թելադրէ վեհապետը լուծել խորհրդարանը եւ նոր ընտրութիւն կատարել։ Եթէ ընտրութեանց արդիւնքը աննպաստ ըլլայ օրուան կառավարութեան, այս վերջինը ինքնաբերաբար կը հրաժարի նոր խորհրդարանին առաջին հակառակ քուէէն յետոյ։ Կառավարութեան դէկը կը ստանձնէ փոքրամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւնը, որ իր կարգին կրնայ ձեռնարկել նոր ընտրութեանց։ Պարզ է ուրեմն որ, ըստ անգլիական Սահմանադրութեան դահլիճին հրաժարումը կ'ենթադրէ, գրեթէ միշտ, խորհրդարանի լուծումը։ Այս իրողութիւնը աւելի շեշտուեցաւ պատերազմէն յետոյ՝ Աշխատաւորական կուսակցութեան յառաջխաղաց զարգացման պատճառով։ Դիւրին չէ հիմա կառավարական կուսակցութեան մը համար, բացարձակ մեծամասնութիւն ունենալ խորհրդարանէն ներս եւ դահլիճին ճակատագիրը կախուած է ընդդիմադիր երկու կուսակցութեանց բարեացակամութենէն։ (1924ին պահպանողականներու յաղթութիւնը արտասովոր դէպք էր եւ չի կրնար փաստ ծառայել այս մասին)։

Ֆրանսայի մէջ դահլիճը կրնայ վերակազմուիլ տարին քանի մը անգամ, սակայն խորհրդարանը չի լուծուիր, պայմանաւ որ բացառիկ հանգամանքներ տեղի չտան այդ անհրաժեշտութեան։

Նախարարական կազմը (Ministry) իր մէջ կ'ամփոփէ բոլոր նախարարները եւ անոնցմէ անմիջապէս վերջ եկող ստորադաս պաշտօնատարները։ Մինչդեռ դահլիճին Cabinet) անդամ են միայն նախարարները՝ 21 հոգի։ Այս վերջիններուն յարջորջումը կը փոխուի համաձայն իրենց պաշտօնին, օրինակ դիւանապետ (Chancellor), պետական քարտուղար կամ Նախարար (Secretary of State), բուն Նախարար (Minister) կամ Նախագահ (President,·

Ահաւասիկ դահլիճին գլխաւոր անդամները իրենց տարեթոշակով.—Վարչապետը (5000 ոսկերլին), Լորտերու Ժողովին նախագահը՝ (10.000 ոսկերլին), ներքին, արտաքին, ելմտական, գաղթային, պատերազմական, Հնդկաստանի, առեւտրական, առողջապահական նախարարները (5000ական ոսկերլին իւրաքանչիւրը ՝ Ծովային, (4500 · երկրագործական, կրթական, աշխատանքի, փոխադրութեան, եւ կենսաթոշակներու նախարարները՝ (2000ական) եւ ուրիշներ։

Ինչպէս յիշեցինք նախորդ յօդուածով, վարչապետը կը վարէ խորհրդարանի վիճաբանութիւնները եւ ի պաշտօնէ ներկայ կ'ըլլայ բոլոր նիստերուն. դահլիճին միացեալ անդամները նոյնպէս։ Սակայն կառավարութեան անդամ մը իրաւունք չունի Երեսփ. Ժողովէն ներս մտնելու, եթէ կը պատկանի Լորտերու Ժողովին։ Այս է պատճառը որ յաճախ պետական բարձր անձեր կը մերժեն որ եւէ տիտղոս ստանալ ի վարձատրութիւն իրենց հանրային գործունէութեան. քաղաքական որոշ փառասիրութիւններ ունեցող մեծ դէմքեր կը նախընտրեն մնալ պարզ անհատ, բայց շարունակել իրենց ներկայութիւնը Երեսփ. Ժողովին մէջ։ 1895էն ասդին (Լորտ Սոլզպրի) ոչ մէկ տիտղոսաւոր վարչապետ եղած է Անգլիոյ մէջ։ Շատ բնական է նաեւ որ խորհրդարանն ալ նըպատակայարմար կը գտնէ որ օրուան վարչապետը անձամբ պատասխանէ հարցապնդումներուն, փոխանակ իր կողմէ երկրորդ մը նշանակելու, ինչ որ կը պատահի իր լորտ կամ մարքիզ ըլլալու պարագային։ Զանցանք յիշել այստեղ որ դահլիճին սովորաբար կ'անդամակցին օրուան կուսակցութեան պատկանող տիտղոսաւոր անձեր, որպէսզի կառավարութիւնը իր ներկայացուցիչները ունենայ Լորտերու Ժողովին մէջ ալ։

Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակը, [illegible] նախարար մը իրաւապէս արտօնուած է ներկայ ըլլալու Երեսփ. Ժողովի նիստերուն եւ վարչապետին ծերակուտականի հանգամանքը արգելք չէ իրեն այդ առաւելէն։ Մինչդեռ Ամերիկայի մէջ բոլորովին տարբեր է պատկերը։ Այնտեղ, ըստ սահմանադրական օրէնքի, նախարարները անդամ չեն խորհրդարանին եւ մուտք չունին անկէ ներս. ուրեմն պատասխանատու ալ չեն այդ հիմնարկութեան։ Միացեալ Նահանգներու մէջ խորհրդարանական կառավարութիւն չկայ եւ օրէնսդիր ու գործադիր իշխանութիւնները բոլորովին անկախ են իրարմէ։

Համաձայն Սահմանադրութեան, Թագաւորը պէտք է տեղեակ ըլլայ պետութեան ընթացիկ գործերուն եւ իւրաքանչիւր նախարար կրնայ անձամբ տեղեկատուութիւն ընել անոր. ասիկա չի նշանակեր ի հարկէ որ վեհապետը մեծ հեղինակութիւն ունի ընդհանուր վարչութեան մէջ, բայց իբրեւ միակ իշխանը եւ աւանդապահը երկրին, կը վայելէ այդ իրաւունքը։ Կասկած չկայ որ որ իր անհատական հմայքն ու կարողութիւնը կրնան որոշ աստիճան մը հանել զինքը կրաւորական դիրքէն։ Վիքթորիա Թագուհին կամ Էտուըրտ Թագաւորը մեծ դեր կատարած են բրիտանական քաղաքականութեան մէջ, իրենց իշխանութեան օրով։

Նախարարութիւններէն իւրաքանչիւրը իրաւասու է իր բաժնի ղեկավարութեան մէջ, սակայն կենսական խնդիրները կը կարգադրուին դահլիճին կողմէ։

Չափազանց պիտի երկարէր այս յօդուածաշարքը, եթէ մանրամասն ծանրանայինք իւրաքանչիւր նախարարութեան գործունէութեան վրայ։ Միայն կարեւոր է գիտնալ թէ ինչ ձեւով յառաջ կը տարուի ներքին տեղական ինքնավարութիւնը, որուն ուսումնասիրութիւնը կրնայ բացատրել Անգլիոյ պետական քաղաքականութեան ընդհանուր յատկանիշները։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Անդամ են Արքայական ընտանիքէն քանի մը անձեր, Քէնթըրպըրիի եւ Եորքի արքեպիսկոպոսները, Լոնտոնի եպիսկոպոսը, խորհրդարանի ատենապետը, Նախարարները, դեսպանները, գաղութներու կառավարիչները, դատաւորները եւ բազմաթիւ ականաւոր անձնաւորութիւններ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը.—

Վերջերս առիթ ունեցանք տեսակցելու Հօյբունի վարիչներէն մէկուն հետ, իրենց կազմակերպութեան վիճակի եւ յառաջիկայ գործունէութեան մասին։

Մեր խօսակիցը, իսկական քիւրտի դիմագծով զինուորական մը, փառվառն եւ մճռական, պարզեց իրենց մտածումներն ու ծրագիրները, առանց պատ ի պատ ձեւերու.

— Դեռ երկու տարի առաջ, Հայերն ու Քիւրտերը թշնամի կը համարէին իրար, իբրեւ հետեւանք անցեալի դէպքերու։ Այս անհամաձայնութիւնը յիսուն տարին չանցնիր եւ ստեղծուած էր Թուրքերուն կողմէ, որոնք օսմանեան միութեան համար սպառնալիք մը կը նկատէին Հայերը եւ Քիւրտերը։ Անոնք մեզ կը բաժնէին տիրելու համար եւ դժբախտաբար կը յաջողէին իրենց նպատակին հասնիլ խիստ դժնդակ եւ արիւնալի դէպքերէ յետոյ, երկու ազգերը տեսան ճշմարտութիւնը եւ այժմ կը հասկնան իրար։

Ինչպէս որ հայ ազգը ջարդուեցաւ պատերազմի ընթացքին, քիւրտ ազգն ալ նոյն վիճակին մատնուեցաւ 1925ին։ Թուրք հագին, որ նոյնը կը մնայ եւրոպական գլխարկին տակ, քիւրտ կնոջ եւ մանուկին չխնայեց այն բոլոր գարշութիւնները որոնց ենթարկած էր հայ կինը եւ մանուկը։ Թուրքը, որ ժամանակին պղծած էր հայ մայրերուն պատիւը, այս անգամ նոյն գարշելի արարքը [illegible] պատիւին դէմ։ Քաւմէնի դէպքեր, որոնց արհաւիրքը կ'ուզեմ խնայել ձեզի՝ նոյն տառապանքը կը միացնէ զոհերը՝ դահիճին դէմ։

Քիւրտերը լսելով այս մերձեցումը, կը յայտարարէին միաձայն. «Այս՛ իրական փրկութեան ճամբան»։

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է Հօյբունը։

— Հօյբունը նախ եւ առաջ զբաղեցաւ կազմակերպութեամբ։ Ցարմար կեդրոնէ մը վարելով գործը, երկու տարուան յարատեւ աշխատանքէ մը յետոյ, յաջողեցանք երկրին ներսը հաստատել կազմակերպութիւն մը՝ համաձայն մեր ազգային աւանդութեանց։ Այնպէս որ, այսօր երկրի գրեթէ բոլոր կարեւոր կէտերուն մէջ մասնաճիւղեր եւ գործակալներ ունինք, իսկ երկրի կեդրոնին մէջ՝ կոմիտէ մը, որուն անդամները մտաւորականներ են։ Միւս կողմէ, բոլոր զինեալ ուժերը մեր հրամանին տակ են։ Կրնամ առանց չափազանցութեան ըսել, որ Հօյբունը ճանչցուած է իբրեւ միակ հեղինակաւոր ուժը՝ քիւրտերու ճակատագիրը վարելու համար։

Համաձայն մեր համագումարի որոշումներուն, որոնք կը պարտադրեն բարւոք յարաբերութիւններ հաստատել հարեւան եւ մանաւանդ ցեղակից երկիրներու հետ, պատուիրակներ ղրկեցինք զանազան վայրեր, մեր նպատակները բացատրելու համար ընկեր մըն ալ ղրկեցինք Ամերիկա, այնտեղ հաստատուած քիւրտերու մէջ պրոպագանտ ընելու եւ նիւթական միջոցներ ճարելու համար։ Այս առաքելութեան մանրամասնութիւնները հրատարակուած են թերթերու մէջ։

Ինչպէս ըսի, մինչեւ հիմա մենք զբաղեցանք վարչական կազմակերպութեամբ. ժամանակը եկած է որ միջոցներ ճարուին, գործի ձեռնարկելու համար պատեհ ժամուն։

— Վախ չունի՞ք, որ քիւրտիստանի քիւրտերն ալ բնաջինջ ըլլան, ինչպէս եղան Հայաստանի Հայերը, եւ Թուրքերը իշխեն երկու ազգերու դիակներուն եւ աւերակներուն վրայ։

— Ցարօրինակ չեմ գտներ այդ հարցումը, ծանօթ ըլլալով ձեր դառն փորձութեան։ Իմ կարծիքով, պայմանները տարբեր են այսօր։ 1915ի կոտորածներուն ատեն, հայ ազգը, բացի խիտ շրջաններէն, ցրուած էր կայսրութեան մը մէջ որ 30 միլիոն ժողովուրդ կը հաշուէր։ Կար հայկական բնակչութիւն մը, որ կը սկսէր Պոլսէն եւ կը վերջանար արեւելեան սահմաններուն վրայ։ Հայերուն դէմ կարելի էր գործածել կայսրութեան զանազան տարրերը, ինչպէս որ ըրին։ Հայերը միայն մէկ ելք ունէին արեւելեան սահմանին վրայ։ Թուրքիան պատերազմի մէջ էր, իր զինակիցները յաղթանակէ յաղթանակ կը սուրային։ Թուրքիան վախ չունէր ո՛եւէ մէկէն ու ոչինչ կը վտանգէր՝ ջարդելով Հայերը, կրնար գրաւել անոնց տուները եւ հարստութիւնը եւ զանոնք յանձնել քիւրտերուն, որոնք այն ատեն հաւատարիմ էին օսմանեան վեհապետին։

Իսկ այսօր Թուրքիան վերածուած է տասը միլիոն բնակչութեամբ պետութեան մը։ Այդ բնակչութեան ստուար մէկ մասը կը կազմեն քիւրտերը, որոնք կ'ապրին բոլորովին խիտ ու համախումբ։ Թուրքերուն ձեռքը չկայ տարր մը, որ ուղղէ քիւրտերուն դէմ։ Թուրքիան շրջապատուած է եւրոպական պետութեանց հոգատարութեան ենթակայ երկիրներով։ Քիւրտերը տէր են իրենց շրջանի բոլոր լեռներուն, իսկ ուրիշ լեռներ ալ կան, ուր կրնան բարձրանալ իրենց ուզած ատեն։

Մնաց որ, Թուրքիան ինքն ալ առաջին փորձով ըմբռնեց երկու ջարդերուն տարբերութիւնը եւ կասեցուց իր յառաջխաղացութիւնը։ Քրտական ջարդերու ատեն, որովհետեւ կռիւը տեղի կ'ունենար միայն Թուրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ, Թուրքերը նոյնիսկ աւելի ծանր կորուստներ կրեցին քան մենք։ Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է ընդհանուր ներումը, որ նորոգուեցաւ երեք անգամ։ Ուրիշ զանազան փաստեր ալ կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիա չի կրնար այնքան անողորմ դառնալ մեզի հանդէպ, որքան կ'ուզէ։ Քրտական լեզուն, որ արգիլուած էր, այժմ ազատօրէն կը խօսուի Տիարպէքիրի փողոցներուն մէջ։ Թրքական ո՛րեւէ զօրամաս, որ 150 զինուորէն պակաս է, չի համարձակիր տեղէն շարժիլ, վախնալով քիւրտերու յարձակումէն։ Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ ո՛րքան տկարացած են Թուրքերը։ Մենք զօրաւոր ենք եւ այդպէս ալ պիտի մնանք։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԿՂԶԵԱԿ

Ամերիկայի մէջ, մեծ ընկերութեան մը նախաձեռնութեամբ, շինուելու վրայ է արուեստական կղզեակ մը, որ պիտի հաստատուի Ատլանտեանի մէջտեղը, իբր պարենաւորման խարիսխ ծառայելու համար այն օդանաւերուն, որոնք պիտի ապահովեն Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ թղթատարական փոխադրութիւնները։ Կղզեակը խարիսխներով պիտի հաստատուի ծովուն բացերը, եզերքէն հարիւրաւոր մղոն հեռու եւ պիտի կազմէ առաջին օղակը կըղզեակներու շարքի մը Ամերիկայէն դէպի Իրլանտա, որ օդանաւային գծին վերջին հանգրուանը պիտի ըլլայ։

ՆԱՆՍԻԻ
ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ֆրանսական ընկերվարական
կուսակցութեան համագումարը
որ երէկ վերջացաւ, իր առաջին
նիստին մէջ զբաղեցաւ կուսակ-
ցութեան տան, միջազգային ե
երեսփոխանական խմբակին տե
ղեկագրին վերաբերեալ հարցերով
Ուրնուէլ համագումարին հա-
ւանութեան ենթարկեց բանաձե
մը, որով խստօրէն կը բողոքէ
պէփէուի դէմ, որ դեռ վերջերս
հաւատարիմ իր անմարդկային
գործունէութեան սկզբունքնե-
րուն, մահուան պատիժներ անե-
րիներ ու գործադրեր էր առանց
դատաստանի, ոստիկանական պարզ
կարգադրութիւններով։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ ՃԱՌԸ

Համագումարը երբ անցաւ ե-
րեսփ. Ժողովի ընկերվարական խմբ
բակին տեղեկագրին քննութեան
խօսք առաւ կուսակցութեան պաշ
տօնաթերթին Populaireի տնօրէն
Լէոն Պլում, որ ընդհանուր գծե-
րով ներկայացուց ընկերվարական
գործունէութիւնը խորհրդարանէն
ներս։

— Վէրսայլի դաշնագրէն ի
վեր, ըսաւ համբաւաւոր ատե-
բունը, Խորհրդարանը մտահոգ
ամէնէն կարեւոր վէճի մը նա-
խօրեակին ենք։ Պարտքերու եւ
հատուցումներու խնդիրին հանդէպ
կուսակցութեան դիրքը չափա-
զանց փափուկ է։ Մեզ պիտի ներ-
կայացնեն պատերազմի վերջնա-
կան կարգադրութեան նմանող
բան մը, որուն Եւրոպայի խաղա-
ղացման տեսակէտով արժէքը չենք
կրնար ուրանալ։

«Արդ, պէտք է նկատենք թէ
անոր առաջին հետեւանքը պիտի
ըլլայ Հռենոսեան բոլոր հողամա-
սերուն անմիջական եւ պարտադիր
պարպումը։ Պիտի պահանջենք
եւ յատուկ յանձնառումներ, ո-
րովհետեւ, փորձագէտներու տե-
ղեկագիրը հետեւանքն է Հռենո-
սի պարպումին մասին Ժընեւի
մէջ տեղի ունեցած բանակցութիւն-
ներուն»։

Ցետոյ, Լէոն Պլում կ'անդրա-
դառնայ Եունկի տեղեկագրին ար-
ժէքին, ընկերվարական քաղաքա-
կանութեան տեսակէտով։

— Եթէ մեր խորհրդարանա-
կան խմբակցութիւնը ստիպուի
դիրք բռնել համաձայնու-
թիւններուն դէմ, որոնք պիտի
ենթարկուին խորհրդարանին, ատ
չպիտի նշանակէ թէ մենք անբա-
ւարար կը նկատենք Գերմանիոյ
բու պարտադրուած հատուցման
քանակը։

«Մեր կուսակցութեան առջեւ
հատուցումներու հարցը դրուած է
յստակօրէն, — Գերմանիա պար-
տաւոր է վերականգնել բայց ինչ
որ քանդեց միայն։

«Այս պարտաւորութիւնը հիմ-
նուած չէ յաղթանակի իրաւունքին
վրայ, այլ ազգերու միջեւ ար-
դարութեան իրաւունքին վրայ։
Հատուցում մը պէտք է ստացուի ո՛չ
թէ պարտուածէն, այլ քանդում-
ներու հեղինակէն։ Գերմանական
հատուցումներու պարտաւորու-
թիւնը պէտք է սահմանափակ-
ուի քանդումներու իրական ար-
ժէքին համաձայն։ Զենք ընդու-
նիր որ Ֆրանսա Գերմանիայէն
պահանջէ փորձագէտներու տեղե-
կագրով նախատեսուած գումարէն
մէկ սանթիմ աւելի։

«Սակայն դժուարութիւնը ա-
ռաջ կուգայ հատուցումներու եւ
պարտքերու կապակցութենէն։

«Գերման հատուցումները բաժ-
նուած են երկու մասերու, որոնց
նուազագոյնը միայն յատկացուած
է նորոգումներու։

— Հետեւանքը կ'ըլլայ այն ...նորոգումներու փոխարէն քը լըի... ...մարութիւ եւ բնութին մէկ մասը ...Ֆրանսական ժողովուրդին ...հետեւանքը կ'ըլլայ այն ...կերման հատուցումներու մէկ ...փոխանակ ներթալու իր իրա... ...հաւաքէին, պիտի երթայ ...ազգային պարտքերու հա... ...մանծ»։

Լ. Պլում պատմականը կ'ընէ ...վերջին խնդրին, որ հասուն... ...է հակառակ ընկերվարական... ...եւ անոնց մէ անկախ պէտք ...ընէ կուսակցութիւնը պաշ... ...ազգային ծրագիր մը։

— Այսօր, գերման հատու... ...մներու չափերը որոշուած են, ...անընդունելի է անոնց տըր... ...յանկացումները։ Պարտքե... ...նախատամարտը դեռ վերջ... ...չէ կորսուած։

...բոլոր սխալները, բոլոր յիմա... ...թիւնները խորապէս վիրաւո... ...են ամերիկեան արժանա... ...ութիւնը»։

Ի՞նչ պէտք է ընել ուրեմն։

— Եւրոպայի վիճակը այն... ...է որ երկար տարիներ չպիտի ...այ տոկալ նման վճարումնե... ...միջազգային պարտքե... ...խնդիրը աւելի կնճռոտեցու... ...ազգայնական կառավա... ...թեան վարած քաղաքականու... ...թեան Ուաշինկթընի մէջ, երբ ...վերցւ դամաքա... ...գինաթափութեան հարցը, ...նախատագրօրէն ծնաւ այն գաղա... ...թէ եթէ դրամ ունէինք ...նաւեր շինելու եւ հարիւր ...զօրքեր պահելու հա... ...կը նշանակէ թէ վճարելու ...բան մըն ալ ունինք։

...պատերազմական ելեւ... ...քը ծանրաբեռնող Ֆրանսայի ...մեծեցին, ինչ որ չպիտի մեր... ...գինաթափութիւնը ընդու... ...Ֆրանսայի»։

Այս եւ ուրիշ խնդիրներու ...ընկէպ խորհրդարանի ընկերվա... ...կան խմբակցութեան ուղղու... ...թիւնը պարզելէ յետոյ, Լէոն Պլում ...վերջացուց իր ճառը, բուռն ու ...ծափերու մէջ։ Ցա... ...զաբար պիտի տանք համա... ...մարին մէջ ծնծուած հար... ...երու տեղեկագրութիւնը։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒՐԿԱԶԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 3 յունիս. – Այս տարի, Պուրկազահայ համայնքը, դովելի համերաշխութեամբ մը ինչպէս համազգային սուգի տօնը, նոյնպէս ալ անկախութեան 11րդ տարեդարձը՝ հաւաքաբար՝ մէկ սիրտ ու մէկ մարմին տօնեց, պատշաճօրէն։ Նախաձեռնարկ եղած էր Թաղ. Խորհուրդը եւ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնները բերած էին քաղաքիս բոլոր հոսանքները, խմբակցութիւններն ու ազգային հաստատութիւնները։

Ամսոյս 2ին, կիրակի առաւօտ, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ ազատութեան ճանապարհին վրայ նահատակուող հերոսներուն նուիրական յիշատակին համար։ Ներկայ էր երկսեռ բազմութիւն մը, ընդ որս սկաուտներ եւ գայլուկներ համազգեստներով։

Կէսօրէն յետոյ, «Բանուորներու սրահ»ին մէջ կազմակերպուած էր սիրուն հանդէս մը, կուսակցութիւններու, մարզական թէ մշակութային միութիւններու եւ ազգ. վրժ.ի մասնակցութեամբ։

Խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայր, որը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր։

Որոշեալ ժամուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամբողջական կազմը— մարզիկ, սկաուտ եւ գայլուկ— դրօշով ու թմբուկի առաջնորդութեամբ՝ գլխաւոր պողոտային վրայէն, ինքնավարժ ու առոյգ քայլուածքով եւ ուռած կուրծքերով տողանցք մը կատարելէ յետոյ, հասան հանդիսասրահը, ուր տեղ գրաւեցին։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր Ազգ. վարժարանի աշակերտները երգծայն խմբերգեցին՝ առաջնորդութեամբ երաժիշտ Պ. Օ. Նախնիքեանի։

Ապա, յաջորդաբար խօսեցան քաղաքական կազմակերպութեանց, Միութեանց եւ Ազգ. վարժարանի ներկայացուցիչները։

Ս. Դ. Հնչակ. կուսակցութեան կողմէ Պ. Պ. Պաստանճըեան խօսելով՝ վեր առաւ օրուան բարձր նշանակութիւնը եւ յարգանքի խօսքեր ըրաւ զայն կերտող հերոսներուն հասցէին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ալան, որ աւելի քան կէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ մը, պատմականը ըրաւ «Մայիս 28»ին եւ Թուելէ յետոյ շատ մը դրուագներ, հրահանգիչ խօսքերով վերջացուց իր բանախօսութիւնը, որ քանիցս ծափերով ընդմիջուեցաւ։

«Արծիւ» Թատերական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Հ. Շիրոեան, պարզելով անկախութեան և ազատութեան խնդիրը։

Կ. Ե. Ե. Միութեան կողմէ Պ. Գ. Փոստաճեան (Սիամանթոյի «Կովկասոյ»), Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Պ. Գ. Չիլինկիրեան (Սիամանթոյի «Սուրբա կայծեռուն աղջիկը»), Ազգ. վարժարանէն՝ Պ. Ե. Չաքրեան «Կը կանչէ նորէն», Օր. Ն. Հալաճեան Ա. Իսահակեանի «Հայաստան»ը արտասանեցին։

Ազգ. վարժարանի սաները նոյնպէս երգեցին խմբերգներ։

Վերջին խօսքը եղաւ, Ազգ. վրժ.ի ուսուցչական կազմին կողմէ Պ. Վ. Երկաթ, որ յատուր պատշաճի գեղեցիկ բանախօսութիւն մը ըրաւ, կոչ ուղղելով ներկաներուն, կորովի պայքար մղել այլասերման երկգլխեան իժին դէմ, որ բոյն դրած է գաղթահայութեան մէջ։

Այս բոլորէն վերջ, Ազգ.վարժարանի սան սանուհիները, սիրուն տարազներով գրաւիչ հայկական պար մը խաղացին, խանդավառելով ներկաները։

Նախագահին փակման խօսքերէն վերջ, հանդիսականները մեկնեցան խոր տպաւորութեամբ։

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները։

Գրիգորիկ

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ԹՈՒՌՑԻԿԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Կարմիր աքլորիկը յունիս 7ին իր աղտոտ կտուցը քանի մը անգամ այս ու այն կողմ քսելով, թեւերը թափ առեց եւ փետուրները վեր երկարելով փորիկէն Լիոն, ձայն տուեց՝ ու թշնամի մը ողորմելի Թռուցիկ, Մայիս 28ի դէմ։

Թշուառականներ, չէք հասկնար, որ ձեզի համար լռութիւնը ոսկի է։ Որ ձեր շահը նոյնիսկ լռութիւն է պահանջում, եթէ միայն կ'ուզէք, որ այս անուն ու անտէր ժողովուրդը իր գաւումը, գոնէ երեսանց զզւէ հանդէպ ձեզի։

Պարոն կարմրուկներ, առաջէք խնդրեմ, ի՞նչ կը կամենայիք ըսել ձեր անպատիւ Թռուցիկով այն ժողովուրդին, որին ձեր անունն անգամ լսել չուզեր, որու այժմեան դժբախտութիւններու պատճառն, իսկ վաղուան բախտաւորութեան թշնամին էք դուք։ Հայ աշխատաւորական զանգուածը, թէեւ անտէր եւ թափառական, շատ լաւ կը ճանչնայ իր շահն ու իր բարեկամը. նա երբեք կուրէք չզգար ձեր ցուցմունքներու եւ «բարեկամական» խորհուրդներու։ Իսկ եթէ համարձակութիւնը կ'ունենաք, վիրաւորելով, անպատուել անոր պատմութեան մէկ փայլուն էջը, որ գրուել է այդ ժողովուրդի արիւն-մելանով, այն ատեն նոյն այդ ժողովուրդը ձեզի կը պատասխանէ՝ "Զգուշացէք բորբոսնած թափթփուքներ, մի անպատուէք այն փայլուն առաւօտը, որ վարդավառուել է մէկ միլիոն զաւակներուս տրեան կոհակներով»։

Կամ եթէ ձեր նպատակն էր Դաշնակցութիւնը սեւցնել, խանգարելով անոր կազմակերպած հանդէսը, այն ատեն քիչ մըն ալ խոհեմութիւն էր պէտք ձեզի, աւելի լաւ մտածելու, քան թէ Սիկալ թատրոնին առջեւ անպատիւ թերթիկներ ցրուելու խալացի ցընծուհիի մը միջոցով, որ առաջին իսկ կշտամբանքից թռուցիկներու դէզը վար ձգեց ու փախաւ։

Ողորմելի էք դուք եւ ձեր վարած պայքարը հանդէպ այն Դաշնակցութեան, որու համայքը տարածուած է ամէն տեղ, ուր հայ աստապեալ ժողովուրդն է տողորուած հայրենի անուշ կարօտով։

Գարշելի էք դուք եւ ձեր վարած պայքարը, հանդէպ այն Դաշնակցութեան, որ յոյսն ու ապաւէնն է անապաստան ու աշխարհի չորս հովերուն ցրուած դժբախտ ժողովուրդին։

Ցաւելիս կը հարցնէք՝ «Մայիս 28, թէ նոյեմբեր 29»։— Մենք չենք պատասխաներ, բաւական է միայն ձեզի աչքի առաջ բերել այն հանդէս-հաւաքոյթները, որոնց մասնակցել են մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերը, խուռներամ բազմութեամբ։

Այսքանն էլ բաւական է ձեզի, եթէ միայն գիտակցելու եւ ինքներդ ձեզի հաշիւ տալու տարրական ընդունակութիւնն ունէք։

Լիոն Ա. Գառ.

«ՄԱՅԻՍ 28»Ի ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էր Լիոնի մեր թղթակիցը, անկախութեան տօնին առթիւ, շնորհաւորական գրութիւններ ուղղած էին Լիոնի նահանգապետը եւ ծերակուտական Պ. ժիւսթէն կոտառ, որ անցեալ տարի անձամբ ալ մասնակցեցաւ Լիոնի տօնա ատարութեան։ Ստորեւ կը հրատարակենք երկու նամակներուն թարգմանութիւնը.

Նահանգապետ Պ. Հ. Վալէթի նամակը.

— «Բարեհաճ էք հրաւիրել զիս որ ներկայ ըլլամ Լիոնի հայ գաղութին տօնին զոր կը կատարէ ի յիշատակ հայ ազգին անկախութեան։

Շատ ատտիճան շնորհակալ եմ այս սիրուն հրաւէրին, եւ մեծ է ցաւս որ անկարելի է ինծի գտնուիլ ձեր մէջ Յունիս 2ին, ժամը 9ին Սիկալի թատրոնը։ Մասնաւոր հաճոյք մը պիտի ըլլար ինծի համար որ այս կերպով վկայէի թէ որքան կը յարգեմ հայ գաղութը, բայց պարտաւորուած եմ բացակայիլ»։

Պ. Ժ. Կոտառի նամակը

— «Իբրեւ Ֆրանս. կառավարութեան ներկայացուցիչ Ազգ. Դաշնակցութեան աշխատութիւններով ծանրաբեռնուած, պիտի չկրնամ ձեր հրաւէրին գալ Շաբաթ օրուան տօնին համար։ Կը խնդրեմ որ ներողամիտ ըլլաք եւ իմ ցաւս հաղորդէք ձեր հայրենակիցներուն։ Անոնք իրաւունք ունին պահելու իրենց ջերմեռանդ հաւատքը Հայկական հայրենիքին վերակառուցման համար, անոնք պէտք է պարծանք համարեն ամենահին ժողովուրդներէն մէկուն սերունդ ըլլալը, ժողովուրդ մը որ բարձր մշակոյթով փառայեղ աւանդութիւն մը ունի։ Արդարութիւնը վերջիվերջոյ կը յաղթանակէ, եթէ իրեն ծառայողները ձեզի նման աննկուն հոգիներ ըլլան։ Ֆրանսացի ժողովրդավարները ձեզի հետ են»։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՉԷՉԱՔԱՐԻ ՊԱՀԱՆՋ

Շինութիւններու գործածութեան յատուկ չէչաքարի պահանջը մեծ համեմատութեամբ կ'աճի ամբողջ խորհրդային երկիրներու մէջ, մինչեւ Ուրալի լեռնաշղթան եւ կը հարկադրէ ուժեղ կերպով զարկ տալ չէչաքար հանելու աշխատանքներուն։ Այս տարի ծրագրուած էր արտադրել 15200 թոնօ չէչաքար, սակայն, պահանջներուն չափով մը գոհացում տալու համար, որոշուած է այդ քանակը բարձրացնել 19 հազար թոնոյի։ Չէչաքարը կ'արտածուի նաեւ ծովային փոխադրութեան միջոցներով. Վ. երջերս փոթիէն 2 բեռնատար նաւերով քար ուղարկուած է Լենինգրադ։ Հայաստան չէչաքարի հսկայական պաշարներ ունենալով հանդերձ, չէր կրնար գոհացում տալ պահանջին. գլխաւորաբար փոխադրութեան միջոցներու պակասին պատճառով։ Նոյնիսկ խճուղի չկար որ հանքերը կապէր Անի կայարանի հետ եւ չէչաքարի փոխադրութիւնը կանուած էր զանազան պատահականութիւններէ. Մերթ սայլերը կը պակսէին, մերթ ձիենն ու անձրեւը կը դժուարացնէին փոխադրութիւնը. եւլն։

Այս դժուարութիւնները վերցնելու նպատակով յատկացուեցաւ 450.000 րուբլի կառուցանելու համար «Անի» կայարանէն մինչեւ հանքերը (Ջաղա) 6 քիլ. երկարութեամբ երկաթուղի. պահեստներ եւ այլ օժանդակ շէնքեր։ Երկաթուղիի կառուցման աշխատութիւնները կ'աւարտին 2-3 ամիսէն։ Պիտի աշխատին մինչեւ հազար բանուորներ։ Երկաթուղիի կառուցման օգուտները շատ են։ Նախ չէչաքարի արտահանման ծախքերը կը նուազին հարիւրին 25, երկրորդ՝ օրական կարելի կ'ըլլայ փոխադրել մինչեւ 300 թոնօ քար։ Վ. երջերս, կատարուած գիւտի մը շնորհիւ, հանքագործները կրնան հարիւրին 60 աւելի արտադրել։ Հանքերու բանուորներուն համար, մօտ օրերս կը սկսին հարիւր բնակարաններու կառուցման։

ԱՆԱՄՆԱՐՈՒԺԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Երեւանի Նալբանդեան փողոցին անկիւնը հիմը դրուած է Անդրկովկասեան անասնաբուժական ուսումնարանի շէնքին մէկ մասին։ Շէնքը պիտի բաղկանայ երկու յարկերէ։ Հոն պիտի տեղաւորուին փոքր լսարանը երկու հարիւր հոգիի համար, մեծ լսարանը 250 հոգիի համար, թանգարանը, մանրադիտարանը, գիտական աշխատանոցը, ուսուցիչներու սենեակներ, գրադարանը եւլն.։ Շէնքը յարմարցուած է լիովին գոհացնելու անասնաբոյժ ուսանողներու գործնական եւ տեսաբանական պարապմունքները։ Բակին մէջ պիտի կառուցուին օժանդակ շէնք, սառնարան, դիակզաբան, գոմ, եւլն.։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՆԱՀԻՏ», Հանդէս Մտածման եւ Արուեստի, Նոր Շրջան, Ա. տարի, Թիւ 1 (Մայիս-Յունիս 1929), 128 էջ, Տարեկան բաժանեգին 100 ֆր., վեցամսեայ 60. Իւրաքանչիւր թիւը՝ 20 ֆրանք։ Հիմնադիր-Տնօրէն A. Tchobanian, 9 rue Say, Paris.

ՄԻԱՄԵԱՑ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ եւ անդրադարձումներ Գալիֆորնիոյ Նուիրակաց Առաջնորդութեան (1928 մայիս 28 — 12 մայիս 1929)։ Պատրաստեց՝ Գարեգին եպսկ. Յովսէփեան, առաջնորդ Հայոց Գալիֆորնիոյ։ Ֆրէզնօ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 16

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 61 —

Փիէռ փողոց հասած էր արդէն, բայց պանդոկին մուտքի վրան մէջ կեցած՝ իր լայն ժպիտին ու երջանկութեամբ լեցուն աչքերովը կը ժպտէր ու արագօրէն եւ անդադար կը համբուրէր իր Նէնէթը, անոր երեւցած բոլոր մասերէն։ ...առտուան արեւին մէջ որքա՜ն աղուոր էր ան. բոլորովին նոր հագուստ մըն էր հագած, նորէն բաց գոյն, լազուարթ ու կարմիր ...ով, թեւերը դոյ, «քառէ»ն համարձակ և ...ն գլխարկ մը։ Ճշարձակը կը շարունակէր ...պռալ, մինչ Նէնէթ կը դիտէր լայնաբաց կին մը որ կզակը վեցերորդ յարկերուն ...կը կրկնէր. «Թէէէռայլ ա վանտտ... շիիիֆոն... ...ֆոն... ։

— Ինչպէ՞ս, եկեր ես ու ձայն անգամ չե՞ս ...ներ, զիս դիտմամբ ժամերով կըսպասցնե՞ս... ...քովս անցիր տեսնեմ։ Ո՛չ, ո՛չ... կ'արգիլեմ քեզ իբրեւ պատիժ... մէկ հատ մը միայն... ...չէ՛, աւելի... Dis-donc, այսօր աղուորցեր ...չէ. այսօր բացառաբար... քեզի չի վերաբերիր. ես աւելի համբուրելու իրաւունք ունիմ, ես քեզմէ մեծ եմ. ինծի յարգանք կը պարտիս... ձեռքդ քաշէ՛, շուտ... գիշերը լաւ անցուցի՞ր. խելօք կեցա՞ր... թաթերը վա՛ր... զիս երազեցի՞ր... ո՛չ, ես երբեք չեմ երազեր. կ'ապրիմ. Ալ հեռու մի՛ խօսիր և անմիջապէս ճամբայ ելլենք։ Միայն նայէ որ Նէնէթդ կառք մը վարել գիտէ՞ թէ ո՛չ։ Բայց առաջ, ο՛հ։

Նախ գլխարկը հանեց ու արձակեց եռեւ ...նատարանին վրայ — արդէն մինչեւ հիմա գըլխուն վրայ պահելուն նպատակը՝ դայն Փիէռին ցուցնել էր — յետոյ թեթեւ վզնոց մը նետեց վիզին, ձեռնոցները անցուց ու նետուեցաւ առաջ։

— 62 —

Այնքան արտասովոր արագութեամբ մը անկիւնը դարձաւ որ Տիտըռօն իր փետուրէ դրիչը վար առաւ համայնագիտարանէն և երկարօրէն նայեցաւ անոնց ետեւէն, բառ կորսնցուցած։ Արեւ ողողեր էր ամբողջ Ռիւ տը Ռէնը. հանրակառքի գիծերը կը փայլէին. հեռուն Մոնփառնասի կայարանին եռանկիւնը լոյսին մէջ կը հալէր։ Աբազութիւնը չնուազեցնելու համար Նէնէթ ստիպուեցաւ օձապտոյտ գիծով մը յառաջանալ և անդադար աղմկել։ Անցաւ միւս կառքերը, շրջանը ըրաւ 29 թիւ հանրակառքին ու ինկաւ Վին աղջեւ Յուզոսէ։ Այդ հսկայ կրիան ականջ պատռող աղմուկով մը անշարժացաւ, մինչ վարիչը թեւերը բացած կը հայհոյէր։ Փախուստ.

— Dis donc, mon vieux, դուն դեռ աչէն քալել չսորվեցա՞ր. կ'ուզես որ ամէն օր քեզ engueule՞r ընեմ։

Յանդիմանութիւնը ստացողը հաստափոր մսագործ մըն էր՝ իր արիւնոտած կառքին վրայ, պանան մը ուտելու զբաղած։ Արմուկը ցցեց վզնոցին ուղղութեամբ և բառերը կերաւ՝ պանանի համով։ Փասթէօրի արձանին մօտ Նէնէթ մեքենան կեցուց ծառերուն տակ ամայի անկիւն մը.

— Հասկցայ, դուն այս առաւօտ զիս համբուրել չպիտի ձգես. կատղեր ես, ուրիշ բան չէ... ի՛նչ սոված տղայ է, Աստուած իմ... վստահ եմ որ այս առաւօտ նախաճաշ չըրիր։

Ու ետեւէն ծրար մը առնելով քակեց կարկանդակներ դուրս հանեց։ Փիէռ մերժեց. Նէնէթ պնդեց. Փիէռ կրկին մերժեց. Նէնէթ սպառնաց Փասթէօրը կանչել, անօգուտ, անօգուտ։ Այն ատեն երիտասարդ

— 63 —

կինը երկար կարկանդակ մը առաւ, խածաւ մէկ ծայրէն ու գլուխը երկարեց տղուն։ Ան անմիջապէս իր երկու ձեռքերուն մէջ դրկեց այդ ոսկի գլուխը և սկսաւ ուտել անյագօրէն, անյագօրէն... Երբոր հասաւ շրթներուն, աւելի յամառեցաւ. անոնք աւելի անուշներ էին։ Նէնէթ լեզուին ծայրովը դուրս բրաւ բերանը մնացած մասը և այն ատեն է որ Փիէռ զգաց թէ իրապէս անօթի էր. ահա թէ ինչու աւելին ուզեց, աւելին... Եւ Նէնէթ տուաւ ինչ որ բերնին մէջ կար, իր լեզուն։ Ան քաղցրացեր էր անուշին հպումով։ Երբե՛ք, երբե՛ք այսպիսի նախաճաշ մը չէր ըրած. հաւատա՛ Նէնէթ, հաւատա Փասթէօր, պաշտելի՛ Փասթէօր։

Երբոր Բոռդ տը Վէրսայլ հասան, թեւերը բացած իր ամբողջ ուժովը ճչաց Նէնէթ. Cordon, s'il vous plait ! «. Կանաչ համազգեստով պաշտօնեան մօտեցաւ վերջապէս իրենց. տուաւ ելքի թուղթը և թալպօն նետուեցաւ լայն ճամբուն մէջ։ Մէկիկ մէկիկ եռեւ թողուցին արուարձանները որոնք հեռանալով գացին կրկին տեղ գրաւել քարտէսին վրայ։ Փարիզի յետին ցոլքերն ալ հալեցան վերջապէս ու երեւցաւ անվերջանալի ուղին, այն որ կը կոչուի «Ազգային Ուղի»։

Երկար ատեն չխօսեցան. երկար ատեն բառ մը չփոխանակեցին իրարու մէջ։ Այս անվերջ գնացքը հոգեկան նոր վիճակի մը մէջ նետեց Փիէռը։ Շատ երջանիկ էր, շա՛տ էր այս երջանկութիւնը։ Անոր մէջ սուզուած, անով թաթախուած, իրեն այնպէս կը թուէր թէ կը թուլնար ինք. կը կակուղնար, սաստիկ կը տկարանար։ Տղայ էր դարձեր, պզտիկ բանէ մը պիտի

— 64 —

պարտուէր, ոչինչ բանով մը պիտի յուզուէր։ Հապա՞ եթէ կորսնցնէր Նէնէթը։ Վախցաւ։ Անմիջապէս պլլուեցաւ անոր, վար քաշեց վերարկուին օձիքը և գլուխը թաղեց անոր ծոծրակին մէջ։ Եւ այնքան մօտէն դիտեց այդ միսը, իրե՛ն միսը։ Կը խարհէր ան, չէ՞, կը տեսնէր, կըզգար, անշո՛ւշտ թէ կը զգար։ Երկարօրէն հոտոտեց ու շնչեց զայն. սկսաւ արթննալ. աւելի սեղմուեցաւ Նէնէթ պզտիկ շարժումներ կ'ընէր. անհանգիստ էր։ Երբեմն գլուխը ծռելով կը սեղմէր երիտասարդին դէմքին վրայ, յետոյ անմիջապէս կը ցցուէր մօտեցող ծառերէն վախցած։ Կառքին գնացքը արագացուց. հետզհետէ աւելի ու աւելի և անհատնում ճամբան զարհուրելի արագութեամբ մը լափելով գնաց պլորուիլ կառքին եռեւ։ Խելայեղ փախուստ մը կազմակերպեցին եզերքի ծառերը և իրենց հետ տարին արածող կենդանիներ, դաշտեր, խաղալիք-տնակներ։ Առնէնը անգամ մը կոճղերուն մէջտեղէն շոգեկառքի մը գոլորշին կը փախչէր, կամ թըռչունի մը աղեղը ճիւղեր կը միացնէր իրարու։ Երկուքն ալ գինովցան։ Նէնէթ պատուհանը բացաւ ու աչքերը պզտիկցուց։ Հովը սկսաւ խաղալ անոր մազերուն ոսկի վհավհատումին հետ, և գաշ-գոլը՝ ծածանիլ։ Ան այդպէս օդին՝ գեղեցիկ ստորագրութեան մը տակ նետուած գիծին կը նմանէր։ Փիէռ քանի մը անգամներ ըսաւ, յետոյ խնդրեց, աղաչեց որ մեղմացնէ արագութիւնը, թէ ըրածը պարզապէս խենդութիւն է, արկած մը պիտի պատահի։ Նէնէթ պատասխանեց. «Այն ատեն քաշէ՛ ձեռքերդ... Եւ երբոր հպատակեցաւ, գլուխը դարձուց ու սարսափելի ակնարկ մը զարկեց անոր աչքերուն։

Ալզասացիի մը դատը

Քանի մը օրէ ի վեր Պրզանսոնի մէջ տեղի կ'ունենայ դատավարութիւնը ալզասցի ինքնավարականներէն յայտնի դէմքի մը՝ Տոքթ. Ֆիլիփ Ռոսսի։ Ինչպէս կը յիշուի, անցած տարի մայիսին Քոլմարի մէջ տեղի ունեցաւ ինքնավարականներու նշանաւոր դատավարութիւն մը, որ մեծ աղմուկ հանեց։ Ռոսս, որ իբրեւ շարժումի գլխաւոր կազմակերպիչ ամբաստանուած էր, Գերմանիա փախած ըլլալով, ներկայ չէր Քոլմարի դատավարութեան։ Ու դատարանը այն ատեն ի բացակայութեան 15 տարի բանտարկութեան դատապարտեց զայն։

Ռոսս Ֆրանսա վերադարձաւ անցեալ նոյեմբերին եւ յանձնուեցաւ Սթրազպուրկի ոստիկանութեան, միաժամանակ պահանջելով նոր դատավարութիւն, ինչ որ շնորհուեցաւ։ Միայն թէ Ալզասի բնակչութեան գերագրգռութեան պատճառով, վրճռաբեկ ատեանը Քոլմարէն Պրզանսոն փոխադրեց դատավարութիւնը։

Ռոսսի դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ յիշեալը հակաֆրանսական պրոպագանդ կը մղէ Ալզաս-Լորէնի մէջ, հակապետական ընկերութիւններ կը հիմնէ, անկանոն զինուորներ կը կազմակերպէ, կապ կը պահէ գերման եւ այլ խմբակցութեանց հետ՝ նպատակ ունենալով Ալզասը անջատել Ֆրանսայէն։ Կ'ամբաստանուի նաեւ թէ այս նպատակներուն համար դրամ ստացած է Գերմանիայէն։

Ռոսս արտօնուեցաւ գերմաներէն արտայայտուիլ եւ դատը տեղի կ'ունենայ թարգմանի միջոցաւ, միայն թէ ֆրանսերէն կարդաց իր գրաւոր մէկ պաշտպանողականը, որուն մէջ կ'ըսէր թէ եօթը ամիսէ ի վեր բանտարկուած է իբրեւ դաւադիր, սակայն ցարդ ո և է մէկը չէ ըսած իրեն թէ ի՛նչ դաւադրութիւն ըրած է։ Իր անցեալի արարքները ո՛չ մէկ ձեւով դաւադրութիւն կարելի է նկատել, ինք գերման բանակին մէջ ծառայած է ինչպէս ամէն Ալզասցի, Ալզասի գերմանական գրաւման ամբողջ տեւողութեան՝ իր համակրութիւնը Ֆրանսայի հետ եղած է և հաւատարիմ գտնուած է Հանրապետութեան՝ այդ նահանգները Ֆրանսայի վերադարձուելէն ի վեր։ Սակայն Ալզասցիներու վիճակը շատ դժուարին է։ Իր զաւակները Պէլֆորի դպրոցը ղրկած է, սակայն անոնք իրենց երկրորդական եւ բարձրագոյն ուսումը ստացան Սթրազպուրկի եւ Ֆրայպուրկի մէջ, արդիւնքն այն եղաւ որ անոնք իբր Գերման կազմուեցան։ Այս երկուութիւնը յատկանշական է ալզասցի ընտանիքներու համար, ու Ֆրանսա պէտք է նկատի առնէ զայն։ Ըստ իրեն, Ալզասի ինքնավարական շարժումը աւելի շատ բարոյական հանգամանք ունի քան քաղաքական։ Ինք երբեք գերմանացնել չէ ուզած իր դպրոցի աշակերտները, ոչ ալ ո եւ է դրամ ստացած է Գերմանիայէն։

Տոքթ. Ռոսսի պաշտպան փաստաբանն է համայնավար Անտրէ Պէրթոն։ Դատը կը շարունակուի։

Տրոցկիի բնակութեան արտօնագիրը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է մինչեւ 1930 յունուար երկարաձգել Թուրքիա բնակելու մասին Տրոցկիի տրուած արտօնութիւնը։

Տրոցկիի քոյրը կը հրաժարի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Տրոցկիի քոյրը տիկին Կամէնէեւա, որ ցարդ կը վարէր խորհրդային միութեան եւ արտասահմանի միջեւ մտաւորական յարաբերութեանց գրասենեակը, հրաժարական տուաւ։ Իրեն յաջորդեց Պետրոֆ, նախկին խորհրդային դեսպան Աֆղանիստանի։

Հալածանք համայնավարներու դէմ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ սերպ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալած է։ Կատարուած խուզարկութիւններով երեւան հանուեցան մեծ քանակութեամբ թռուցիկներ եւ վաւերաթուղթեր, որոնք կապ ունին Եուկոսլաւիոյ մէջ համայնավար պրոպագանդին հետ։

Ձերբակալուածները պիտի դատուին արտակարգ դատարանի առջեւ, համաձայն պետութեան պաշտպանութեան եւ ապահովութեան օրէնքին։

∴ Փէշթայի ոստիկանութիւնն ալ ձերբակալեց համայնավար կուսակցութեան գործադիր մարմնի անդամներէն 7 հոգի։

Ձերբակալուածներուն մէջ է Ֆէրտինանտ Վայս անուն մէկը որ կը կարծուի թէ ժամանակին պաշտօնավարած է Մոսկուայի հեռաձայնական սպասարկութեան մէջ եւ որուն տան մէջ գտնուած են բազմաթիւ մեքենագիր հրահանգներ՝ Պէլա Քունի ստորագրութեամբ։

Իտալիոյ օդային տորմիղին պտոյտները

Կոստանցայէն կը հեռագրեն թէ իտալական 35 ջրօդանաւերու յիշեալ նաւահանգիստը հասնելուն առթիւ, Կոստանցայի օդային ուժերու հրամանատարը մեծ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իտալացի հիւրերուն։

Այս առթիւ Իտալիոյ օդային փոխ-նախարար զօր. Պալպօ խօսեցաւ յատկանշական բաժակաճառ մը, որ գրգռագին տպաւորութիւն առաջ բերաւ։ Մուսոլինիի ներկայացուցիչը ըսաւ.

— Իտալիա թշնամիներով պաշարուած է։ Հաշտութեան դաշնագիրները դառն անիրաւութիւններու ենթարկեցին զայն, բայց այսօր աւելի քան կէս միլիոն իտալական սուիններ պատրաստ են կռիւով նուաճելու բոլոր այն բաները, որոնք մերժուեցան իտալիոյ՝ հաշտութեան դաշնագիրներու կնքուած ատեն։

Ռումանական կառավարութիւնը թերթերուն արգիլած է հրատարակել այս սպառնական յայտարարութիւնները, առիթ չտալու համար, որ միջազգային մամուլին մէջ քննադատութիւններ ըլլան Իտալիոյ դէմ։

∴ Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ օտար թերթերու հրատարակած այն լուրը թէ՝ Վառնայի պահակազօրքին հրամանատար զօր. Սոլարոֆ իբրեւ պատասխան զօր. Պալպոյի բաժակաճառին, ըսած է թէ Պուլկարիա պիտի վերագրաւէ Մակեդոնիան։ Երկու զօրավարներու բաժակաճառերն ալ ո՛չ մէկ սպառնալիք կը պարունակէին դրացի ո եւ է պետութեան դէմ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ներկայացուցիչները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Ռոսս, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼԻՈՆԻ շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերու ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ժն. ընդհ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ՝ ընկ. Մ. Գույումճեան։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ժողովրդային լսարանը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ Café Jardin*ի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։*

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Փոն տը-Շէրիւիի բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Hôtel de France*ի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։*

Պուա - Քոլոնպի Եռագոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 121 Cours Lafayette սրճարանին ներքնասենեակը։ Կարեւոր օրակարգ։

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին սովորական սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ս. ԷԹԻԷՆ.— Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Արմանի տը Ս. Էթիէնի սրահին մէջ (Մինէժա Ռուայեալի կից)։

Կը ներկայացուի՝ «5 ԹԻՒ ԽԵԼԱԳԱՐԸ» զաւեշտ։ Բանախօսութիւն, նուագ, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն։ Մուտքը ազատ է։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի։ Այս կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ կը խօսի՝ Մ. ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ-Մուլինօի եւ Փիյեանքուրի վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ։ 21 Յուլիս կիրակի օր։ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին։ կը խօսի՝ *Արտ. Հանըմեան։* Նիւթ՝ «վրէժի գաղափարը»։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան կողմէ, իր չորրորդ տարելիցին առթիւ։ Այս կիրակի ժամը 3ին 40 Rue Belleville։ կը խօսի՝ *ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ*

Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի, ներկայ իբր հրաւիրագիր ընդունիլ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Avenue Kléber. Օրակարգ.— 1. Զեկուցում Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Բ. պատգամաւորական ժողովի մասին. 2. Ընտրութիւն Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան. 3. 1929 - 1930 տարեշրջանի գործունէութեան նախագիծը. 4. Նոր անդամներու ընտրութիւն, 5. Ըսթացիկ գործեր։

ՑԱՐԴԳՈՒՂ այս իրիկուն ժամը 9ին Voltaireի սրահը։ կը խօսի՝ *Շ. Նարդունի։* Նիւթ՝ Խնդիրը եւ իրենց արուեստը։ կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՍԵՒԱՍՏԻԱՅԱՑԻՆԵՐՈՒ Նահանգային Միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանի վերնայարկը, 61 Rue Monsieur le Prince.

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինօ - Փիյեանքուրի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մ. Մինասեանի ճաշարանը՝ 18 Rue de Meudon, Billancourt.

ՓԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Հ. Մ. Ը. Մ-ի մասնաճիւղը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին 18 Rue de Meudon. Ներկայ կ'ըլլան պատուոյ անդամները։

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ շահագրգռուողներուն թէ՝ յետ այսու այն ամէն ընկերները որոնք կը փափաքին անդամագրուիլ Միութեան, թող նամակով դիմեն՝ քարտուղար ընկ. Եդ. Սալմաստլեանի, հետեւեալ հասցէին, 202 Rue Boileau.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Մայիս 28»ի կազմակերպիչ յանձնախումբը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Օհանի եւ իր աղջկան Ցիկ. Մաղիկեանի, Օր. Պաղտասարեանի եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին «Մայիս 28»ի հանդէսին։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 15 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 15 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ [illegible]

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ԻՐԵՆ "ՏԵՍԻԼՔ"Ի ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

...վերջին խօսք մը եւս, ռամկավարներու հռչակաւոր «Տեսիլք»ի մասին, որ ամբողջ հոգեբանութիւն մը եւ քաղաքականութիւն մը կը մատնէ։

Մարդիկը հրապարակաւ եւ բարձրաձայն կը հռչակեն ...իրենց «ազգայնականութիւնը». կը յայտարարեն թէ «հաւատարմութեամբ նուիրուած են հայութեան պատմական իրաւունքներուն պաշտպանութեան», եւ իրենց աչքերը «անթարթ ...ւած Ազգային Տեսիլքին»։

Երէկ եւ առջի օր, քանի մը տարրական հարցումներ ուղղեցինք մենք, հասկնալու համար թէ՝ գործնապէս ի՞նչ քաղաքականութեան կը հետեւին, այդ հանգանակին իրականացման, ...նէ տարածման եւ դիւրացման համար։ Եւ պատասխաններն ալ մենք տուինք, յիշելով կարգ մը մանակի պարագաներ։ ...յառաջիկ չորս հջերը պիտի չբաւէին, այս ուռուցիկ նշանաբանքին եւ անոր դէմ երեւցած գործին հակասութիւնները մատնանշելու համար։

Յիշենք մէկ երկու պարագաներ ալ. քաղելով ամենօրեայ ...քէն։

Երէկ գիտել տուինք թէ՝ Դաշնակցութիւնը մէջտեղ դրած ...է գործնական եւ խանձրացեալ ծրագիր մը, ատոր համար ...նելու համար «Տեսիլք»ին։ Յիշեցինք անկախ եւ միացեալ ...Հայաստանի ծրագիրը։ Պարզեցինք մեր պայքարը՝ ներքին սահմաններու ընդարձակման համար, եւ ռամկավարներուն ներսութիւնը՝ այս առթիւ։ Անոնք չեն ակնկալեր որ «Երեւան ամէն ...հայութեան պատմական իրաւունքներուն մասին խօսի ու ...երիներ յուզէ»։ Բայց, չէ՞ որ միեւնոյն ատեն կը շեշտեն. Արդար չէ երբեք որ տարագիր հայութենէն ալ պահանջեն հաւաքական անյայտնի անիրաւութեան, լռել ու չխօսիլ իր պատմական իրաւունքներու մասին»։

Արդ. Հայաստանի սահմանէն դուրս անցնելով. կրնայի՞նք ...նալ թէ ռամկավարները ի՛նչ քաղաքականութեան կը հետեւին, օրինակ, Թուրքիոյ հանդէպ։

Այստեղ ալ պարզ է Դաշնակցութեան դիրքը.— անհաշտ ...թրքական, ո՛ր եւ է իշխանութեան դէմ, որ չի ճանչնար ...բնական, անվիճելի եւ արդար իրաւունքները. և ընդհանուրին ամէն միջոցի կը դիմէ, մեզ խոցոտելու, կեղեքելու, ...ն իսկ իր սահմանէն դուրս հաստատուած Հայաստանը ...նելու համար։

Ճիշդ է, երբեմն ձայներ կը հանեն Թուրքիոյ դէմ, բայց ...քան բռնազբօսիկ, որ կարծես թէ օտար մը կը խօսի իրենց ...բերնով։ Եւ առաւելապէս «լքեալ» գոյքերու աւարն է որ կը ...ցնէ զիրենք։ Ինչպէս ամէն բանի մէջ, «օր մը այսպէս, ...մը այնպէս», Թուրքիոյ հանդէպ ալ տարտամ է իրենց ...ը։ Անգամ մը անուղղակի երախտագիտութիւն ալ կը ...յտնէին Մ. Քէմալի, որ բարեհաճած էր 300 թոնօ ատաղձ ...ացնել Շիրակի աղէտեալներուն։ Բեռ մը փայտ՝ հայկական Սօղանլուի անտառէն, բայց եւ այնպէս «ժէստ» մը, ինչպէս կը հռչակէր Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը։

Ասոր դիմաց, ի հիճուկս Դաշնակցութեան, ռամկավարները ...մ խաչաձեւած են Քինկ-Ջօպանեան), եւ կամ անկիւն մը ...ուած, ամէն անգամ որ առիթ է ներկայացեր քաղաքական ...արկ մը կատարելու Թուրքիոյ դէմ, գոնէ մեր պահանջները ...ցնելու եւ արծարծելու համար։ Այս տեղ ալ Երեւանի պարտադրած քաղաքականութիւնն է որ տուն կուտայ իրենց քայլերուն։ Ուրիշ խօսքով. «Տեսիլք»ը այնքան տկար է եւ թեթեւսոլիկ, որ խուճապահար կը փախչի կուսակցական կիրքին առջեւ…

Մինչդեռ, տարրական տրամաբանութիւնը եւ «Ազգային Տեսիլք»ին շահը կը պահանջեն սատանային հետ անգամ դաշինք ստորագրել եւ միացեալ ճակատ կազմել, գոնէ այս գետնին վրայ։

Եւ դեռ աւելի տարրական խնդիր մը։ «Տեսիլք»ը բովանդակութիւն կը ստանայ, ձեւ ու մարմին կ՚առնէ ազգային առողջ ...ակցութեամբ եւ ժողովուրդով։

Արդ. իրողութիւն է որ աւելի քան կէս միլիոն ժողովուրդ ...հառաչէ օտար ափերու վրայ։ Կը տքայ ու կը ծիւրի։ Թրքական ո՛ր եւ է կուսակցութիւն չի կրնար անտարբեր դիտել այս կացութիւնը։

Իրողութիւն է, դարձեալ, որ այսպէս կոչուած հայկական ...իշխանութիւնը բոլորովին լքած է այդ ժողովուրդը — 100ին ...թրքահայ։ Արմատախիլ եւ ցիրուցան։ Ենթակայ՝ յուսահատութեան կամ այլասերման։

Միայն այս վերջին պարագան բաւական էր եօթը քարի ...կ պահելու ամէն կիրք, մոռնալու անատի վէճեր եւ զանազան ոճիր-արկածներ, եւ համախմբուելու փրկութեան եւ աշխատանքի ծրագրի մը շուրջ։

Ի՞նչ ըրած են եւ ի՞նչ կ՚ընեն ռամկավարները, գոնէ ա՛յս ...նին վրայ։

Մենք օրը օրին կը մատնանշենք եղած չեղածը, թէ յիմար թէ իմաստուն խօսքերն ու գործերը։ Բայց կ՚ուզէինք որ «Տեսիլք»ին գինուորեալները իրենք պարզէին, վերջապէս, թէ ինչպէս կը հասկնան կէս միլիոն տարագիր հայութեան փրկութիւնը, որ սերտ կապ ունի «հայութեան պատմական իրաւունքներուն պաշտպանութեան», հետեւաբար եւ ռամկավար գործունէութեան հետ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՀԱՆՋԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Ջէգօք օրկան մը, Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը, դիտել կուտայ արդար զգածութեամբ (17 մայիս).

— «Ազգային ներկայ իրականութեան մէջ եթէ Բարեգործականը առաւելագոյն եւ փրկարար դեր մը ունի կատարելիք. ինչպէս Քալիֆորնիոյ Երջ. ժողովի իր պատուիրակները հազար անգամ շեշտեցին, այդ ալ որբերու փրկութեան գործն է։

Այնպէս կը խորհինք թէ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը սա կամ նա անունով. գիւղ ու քաղաք շինելու համար դրամ հաւաքելով չի լրանար Բարեգործականի աշխատանքը, որքան ալ իր որոշ արժէքը ունենայ այն։ Որբերու անտիրական զանգուածները, մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ գտնուողները, ինչպէս կեսարիոյ որբերը, որ առաջ ապահով վայր մը փոխադրել եւ մէկտեղելը ամէնէն ստիպողական պահանջն է։ Խեղդուելու վրայ եղող անհատի մը չի բաւեր երկարապատում քարոզներ կարդալ, կամ փայլուն խոստումներ ընել։ Պէտք է անմիջապէս եզրայրական ձեռք կարկառել եւ ազատել զայն սառոյցէն։

Սպիտողական պահանջ մըն է եւ միանգամայն *արդար պահանջ մը, որ գաղթականի ու որբի անունով գաղթահայ աշխատաւորութենէն լումայ առ լումայ հաւաքուած դրամները յատկացնէ Բարեգործականը իր իսկ նպատակին.* ցի բաւեր միայն Եգիպտոսէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք եւ հիւսիսը շինկաստան գործիչներ պտտցնել իշխանավայել կերպով, կամ իր այս ու այն պաշտօնեային լիաբուռն ամսականներ շռայլել։ Ո՛չ շինարարական աշխատանք է այս, ոչ ալ Բարեգործականի գոյութեան նպատակը։

Մենք հաւատացած ենք ու կը հաւատանք թէ Բարեգործականի հիմնադիրներուն եւ առաջնորդներուն մէջ կան կարող եւ իսկական հայրենասէրներ։ Մարդիկ՝ որոնք գիտեն ու կը զգան Հայուն իրական ցաւը։ Անոնց համար է մեր կոչը։ Եւ կը յուսանք թէ Բարեգործականի մատակարարութիւնը չպիտի շարունակէ թողուլ երկրորդական եւ երրորդական անձնաւորութիններու ձեռքը։

Միջոցները չէ որ կը պակսին մեր մեծագոյն կազմակերպութեան։ Կը բաւէ միայն բարի կամեցողութիւն։

Ռամկավար թերթերու տրուած գաղտնի օգնութիւնները, պաշտօնեաներու շռայլուած լիաբուռն գումարները, եւ առետրական սա կամ նա ինքնարդարացուցիչ պատճառաւ Թուրքերու փոխ տրուած 30.000 անգլ. ոսկիի գումարը արդեօ՞ք ծրագրի մաս կը կազմեն այնպէս, ինչպէս որբեր եւ գաղթականներ փրկելու կամ տեղաւորելու ձեռնարկները»։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ զանազան կողմերը մասնագէտներէ կազմուած պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Թուրք կրթ. գործավարութեան կողմէ, հնագիտական քննութիւններ կատարելու համար։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ Յարութիւն Պաղտասարեան անուն հայ մը երբ կը փորձէր կրակի տալ իր բնակած տունը, մարդիկ նշմարեցին եւ յիմարանոց առաջնորդեցին զայն։ Հաստատուեցաւ որ խենդ էր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՓԱՐԻԶ ՆՈՐ ԹՌԻՉՔԸ

Հինգշաբթի օր ժամը 10.08ին (Փարիզի ժամով 15.08ին) Նիւ Եորքի մօտ, Օլտ Օրչըրտի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելան ֆրանսացի օդանաւորդներ Ասոլան եւ Լըֆէվրը, որոնց կ՚ընկերանայ Արման Լօթի. անդրատլանտեան այս նոր թռիչքին նիւթական հայթայթող դրամատէրը։ Ասկէ զատ, եթէ հաւատանք կարգ մը թերթերու հրատարակած մէկ լուրին, մեկնումէն քանի մը վայրկեան առաջ, օդանաւին մէջ յաջողեր է պահուըտիլ 18 տարեկան պատանի մը՝ Ալլէն Ճորտըն։ Օդանաւին մէջ կայ նաեւ բախտաբեր կոկորդիլոս մը։ Իրենց օդանաւն է «Ուազօ Քանարի» (Դեղձանիկ) միայարկանի եւ 600 ձիու ուժով։ Առջի շաբաթ արդէն փորձ մը ըրած էին ամերիկեան «Երին Ցէլ» (Կանաչ Բոց) օդանաւին հետ,— որ մինչեւ Հռոմ պիտի երթար, բայց երկուքն ալ ձախողեցան։ Հինգշաբթի փորձը կրկնուեցաւ. Ֆրանսացիները յաջողեցան ճամբայ ելլել, իսկ Ամերիկացիներու օդանաւը արկածի մը զոհ գնաց՝ մեկնումի պահուն։

Նախ ճամբայ ելան Ֆրանսացիները. «Դեղձանիկ»ին մէջ լեցնելէ վերջ 4000 լիտր պէնզին, որ բաւական է 35 36 ժամ ճամբորդութեան համար։ Օդանաւը ունի անթելի կազմած եւ ամէն ժամ կը հաղորդակցի Ատլանտեանին վրայէն անցնող շոգենաւերուն հետ։ Իբրեւ ուտելիք, օդանաւորդները միասին առած են 12 նարինջ, 12 լեմոն, 12 պանան, 6 սանտուիչ, սուրճ, կաթ եւ ըմպելի ջուր։ Կը հետեւին Լինտպէրկի ուղեգիծին, իբրեւ ապահովն ու կարճը, սակայն կը յուսան կոտրել Լինտպէրկի արագութեան մրցանիշը.

Թերթս մամուլի գրուած պահուն հասած վերջին հեռագրին համաձայն, օդանաւը արդէն 18 ժամուան մէջ 2500 քիլոմեթր ճամբայ կտրած էր, ժամը միջին հաշուով 160 քիլոմեթր արագութեամբ։ Նիւ Եորքէն Փարիզ ուղիղ գիծով հեռաւորութիւնն է 5300 քիլոմեթր եւ կը յուսացուի որ օդանաւը այս ճամբան կտրէ 36 ժամուան մէջ։

Եթէ ամէն ինչ բնականոն ընթանար եւ որեւէ արկած չպատահէր, օդանաւը Պուռժէի կայանը պիտի հասնէր այս առաւօտ ժամը 3ին։

Անդրատլանտեան առաջին թռիչքը

Երէկ՝ յունիս 14, տասներորդ տարեդարձն էր անդրատլանտեան առաջին թռիչքին։ 1919 յունիս 14ին էր որ անգլիացի երկու օդանաւորներ՝ հարիւրապետ Ալքօք եւ տեղակալ Հուիթըն Պրաուն Նիւֆաունտլէնտէն Իրլանտա առանց հանգրուանի թռիչք մը կատարեցին 15 ժամ 57 վայրկեանէն։ Այն ատեն օդանաւերը այնքան զարգացած չէին, օդն ալ շատ աննպաստ էր, այնպէս որ երկու Անգլիացիներու այդ առաջին փորձը շատ մեծ յաջողութիւն մըն էր։

Պէյրութի ընտրութիւնները եւ Հայերը

Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ Պէյրութէն երկրորդ կարգի ընտրելի եղած են հետեւեալ Հայերը.— Պ. Պ. Գէորգ Եուֆանեան, Տօքթ. Վահրամ Փօթուգեան, Միհրան Թուրիկեան, Կիրակոս Պօյաճեան, Գէորգ Սագճեան, Գարեգին Հազարապետեան, Ստեփան Երրլագեան, Խաչատուր Ֆէնէրճեան, Լեւոն Նիկօլեան, Միքայէլ Պօսթճեան, Բիւզանդ Քէհեաեան, Արմենակ Էլօեան, Կարապետ Կէօքճեան, Յարութիւն Տուրտուլեան, Լութֆիկ Պուլտուգեան, Յակոբ Հայթաեան, Գառնիկ Թէքիրեան, Ռուբէն Երկաթ, Ենովք Տարտաղանեան, Պէշարէ Գրիգոր, Ֆուատ Երրլագեան, Յարութիւն Էրզինեան և Պօղոս Շատարեան։

Այս առթիւ կարգ մը ոգեղ միջադէպեր եւս պատահած են Հայերու միջեւ, մասնաւորաբար Միւտէվվէր թաղին մէջ, ուր ընտրական պայքարը սուր կերպով կը մղուէր նախկին ներքին նախարար Ճորճ պէյ Թապէթի եւ փաստաբանական կաճառի նախկին նախագահ Հապիպ պէյ Թապէթի միջեւ։ Ճորճ Թապէթի կողմնակից խումբ մը սօփայակիր Հայեր ատոռն կանուխ գոցած են ոստիկանական շէնքին դուռներն ու անցքերը եւ անխնայ ծեծած 7-8 Հայեր, որոնք Հապիպ Թապէթի քուէ տալու գացած էին։ Այս վերջինը որ յարձակման ենթարկուած է Ճորճ Թապէթի կողմէ, եղած բռնութեանց դէմ կառավարութեան մօտ բողոքելով հեռացած է թեկնածութենէ։

Հայերը շատ աննշան թիւով մասնակցած են քուէին։ Պէյրութի Մէրֆաա եւ Մինէթ էլ Հիւսն թաղերուն մէջ 4 5 ոսկիով քուէներ գնուած են։ Բռնութեամբ եւ դրամով քուէ գնելու այս դրութիւնը շատ գէշ տպաւորութիւն առաջ բերած է։

Իսլամական կարեւոր թերթ մը՝ «Անտ-էլ- Ճէտիտ» կը գրէ թէ՝ «Հայերը, ինչպէս նախորդ անգամ, այս անգամ եւս իրենց քուէները վաճառքի հանեցին»։ Ու կ՚աւելցնէ թէ 15.000 ոսկի ծախսած են թեկնածուները միայն Պէյրութի մէջ, իրենց ցանկերուն յաջողութիւնը ապահովելու համար։

Պետրոս Թէրզեան անուն Հայ մը երբ իր ինքնութեան թուղթը կը յանձնէր փոխարէն դրամ ստանալով, ձերբակալուեցաւ հսկող ոստիկաններու կողմէ։

∴ «Էլ Պայրագ» թերթը կը գրէ թէ Պէյրութի կառավարիչը իր մօտ կանչած է երկու հայ հակառակորդ կուսակցութեանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

X.	15.—
Մարսէյլի Ազգ. Վար. չութեան միջոցաւ.—	
Յովհ. Պալթաեան	200.—
Տիկ. Սրբուհի Նատուրեան	30 ·
Մարիամ Գազանճեան	20 ·
	———
Գումար	265.—
Նախորդ գումար՝	7740.—
Ընդհ. գումար	8005.—

Խանօթ.— *Մարսէյլի առաջին ցուցակին մէջ (թուաչ 14 մայիս) Զ. Պօղոսեան եւ որդի պիտի ըլլայ 50 եւ ոչ թէ 10 ֆր.։*

ՏՈՄՍԵՐ

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ԹՌԻՉՔ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

Անշուշտ մեծ առաւելութիւնները ունի միացեալ Նահանգներու նախագահ ըլլալը, ոչ միայն ներկայի, այլեւ ապագայի համար։

Այսպէս, նախկին նախագահ Քուլիճ, որ քրնելթեթի կ'ապրի այժմ, ձեւկ որսալու իր նախասիրած հաճոյքը վայելելով, վերջին երեք ամիսներու ընթացքին շահիր է նաեւ — սա՛նկ բոլորովին — հարիւր հազար տոլար եւ ինչպէ՞ս։ Պարզապէս իր կեանքին պատմութիւնը չեմ գիտեր ո՛ր թերթին մէջ տպուելուն համար։

Հաշուէ ըրէ որ 45.000 բառէ բաղկացած այս գրութիւնը, բառ գլուխ երկու տոլարէն քիչ մը աւելի բերած է, ինչ որ նըկատելի մրցանիշ մըն է. թէեւ Լինտպէրկ իր եւրոպա թռիչքի նկարագրականին համար բառ գլուխ 40 տոլար վճարեց...

Բայց խնդիրը այդ չէ. խնդիրն պատմել կուզայ, երբ մեր խմբագիրները, գրողներն ու առհասարակ արուեստի մարդիկը յանկարծակի աչքիս առջեւ կը բերեմ։ Ինչպէ՞ս է արդեօք Տաշարանի հաշիւը, անհատին վարձքը, վերջապէս ամբողջ կեանքը եւ մասունք նորին.

Չէ՛, Միսթըր Քուլիճ, որսացած ձուկերդ քեզի, բայց եկո՛ւր չէ մի բաներեւս հարիւրհազարը մեր Բարեգործականին տրամադրէ, ...«հայ մտքի մշակ»ներուն բաժնէ իր յարմար դատած ձեւով։ Կամ եթէ կ'ուզես, թող ըսեմ սովորութեան, ամերիկեան թրթռաթի վերածէ եւ հայ գրական մրցանակ մը հաստատէ.

ՄԱԳ.ՐՈՒՆԻ

ԺՆԵՒԻ "ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՒՆ"Ը

Յունիս 23ին Ժընեւի մէջ կը բացուի նոր Հայկական Տուն մը Foyer Arménien de Genève։ *Շէնքը գնուած էր 800 000 ֆրանքի՝ Հայաստանի անունով, շնորհիւ Պ. Քրաֆթ-Պօնարի նախաձեռնութեան եւ ջանքերուն ու Զուիցերիացիներու նիւթական աջակցութեան։*

Այս առթիւ գրի առնուած է շնորհակալութեան ուղերձ մը Հայերու այս անկեղծ բարեկամին եւ իր հայրենակիցներուն ներկայացուելու համար։ Ուղերձին տակ պիտի ստորագրեն հայկ. զանազան հիմնարկութիւններու ներկայացուցիչները եւ անհատներ։

Անոնք որ կը փափաքին ստորագրել, կրնան դիմել Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքը, 71 ave. Kléber, *ամէն օր ժամը 11-12 եւ 4-6։*

Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Ալ. Խատիսեան անձամբ ներկայ պիտի գտնուի Ժընեւի Հայկական Տան բացման հանդէսին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԳՏՆԷ
ՇՆՈՐՀԻՒ ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Տակաւին Մեծ Պատերազմէն առաջ քաղաքականապէս կիսանկախ, տնտեսապէս երկու ուժեղ հարեւաններու ենթարկուած այս երկիրը կը պարունակէր գրեթէ բացառաբար ռուսական կամ անգլիական ապրանքներ: Քաղաքականապէս անտարբեր շարք մը արդիւնաբերական երկիրներ ամէն կերպ կ'աշխատէին մուտք գործել Պարսկաստան, իբրեւ արեւելեան շահաստաններէն մէկը: Այս ուղղութեամբ առաջին տեղը կը բռնէր նախապատերազմեան Գերմանիան, որ ապրանք ներածելու գրեթէ բոլոր միջոցներէն զրկուած՝ անքան վարպետօրէն կ'օգտագործէր «քոլի փոստալ»ի օրէնքը: Միջազգային համաձայնութեամբ, աւելի ճիշդը ցարական Ռուսիոյ դիւանագիտական մէկ խոշոր սխալին հետեւանքով, ձեռք բերուած այդ պայմանով եւ տեւական միջոցը դարձաւ հատու զէնք մը գերման արդիւնաբերողներու ձեռքը: Ամենօրեայ փոքրիկ կապոցներով, նոյնիսկ ռուսական թղթատարի միջոցաւ, ահագին քանակութեամբ գերմանական ապրանք թափեցաւ պարսկական շուկան: Եթէ սակայն առեւտուրը ազատ ըլլալով այդ ասպարէզին մէջ գերման արտադրողներ յաջողեցան եւ խոշոր շահեր քաղեցին Պարսկաստանէն, միւս կողմէ գերմանական ոչ մէկ ընկերութիւն կրցաւ որ եւ է ձեռնաշնորհ ստանալ, խոշոր դրամագլուխ շահագործելու համար: Այդ ուղղութեամբ ամէն փորձ, դեռ բանակցութիւնները չսկսած, դատապարտուած էր վիժման, շնորհիւ ծանօթ արգելքին, որ կուգար այս երկրին հարաւի եւ հիւսիսի զօրեղ հարեւաններու քաղաքականութենէն:

Պատերազմէն յետոյ, պարտուած Գերմանիան ձեռքէ հանեց պարսկական շուկան, մասամբ այն պարզ պատճառով, որ գերմանական արդիւնաբերութիւնը առաջին աշխարհին ապրանք հայթայթելու իր ուժին մէջ զբաղի հաւասարեցաւ: Աւելի պատճառ մըն ալ այն էր որ գերման առեւտրականները վերջերս վերապահ էին դէպի արեւելեան, մասնաւորաբար դէպի պարսկական շուկան: Անոնց կարծիքով, Արեւելքի հետ առեւտուրը չի կրնար ամուր, հաստատուն հիմքեր ունենալ, կարելի չէ վստահիլ Արեւելքի առեւտրականներուն եւ այն դիւրութիւնն ու հանգստութիւնը, որ գոյութիւն ունի արեւմտեան առեւտուրի մէջ, բացարձակապէս չկայ Արեւելքի մէջ: Այս համոզումը այնքան ուժեղ է, որ ոչ միայն անգլիական, այլեւ ամերիկեան ու իտալական արդիւնաբերողներու մրցակցութիւնները չեն շարժեր գերման արդիւնաբերողներու նախանձը.

Այդ չի նշանակեր անշուշտ, որ վերջիններս բոլորովին անտարբեր են այս խնդրին մէջ: Իբրեւ ապացոյց կարելի է յիշել անցնող տարուան վերջերը կնքուած գերմանեւպարսկական բարեկամական դաշինքը, որ ուրախութեամբ ողջունուեցաւ գերմանական առեւտրական շրջանակներուն կողմէ: Իսկ իբրեւ գործնական փաստ, բաւական է յիշել պարսկական երկաթուղիներու ձեռնաշնորհը, որ տրուած է գերմանեւամերիկեան ընկերութեան մը: Նախատեսուած 1700 քիլոմեթրէն 850ին շինութիւնը սկսած է գերմանական դրամագլուխով: Պարսիկ կառավարութիւնը, որ ուժեղ ձգտումներ կը ցուցնէ տնտեսական կատարեալ ազատութիւն ապահովելու եւ իր երկիրը անգլիական ու ռուսական դարաւոր շղթաներէն փրկելու համար, չի քաշուիր ամէն տեսակ դիւրութիւններ ստեղծել, շահագործելու համար օտար երկիրներու առեւտրական, ճեղանաւորական ընկերութիւններ: Այս շարքին մէջ են ոչ միայն Գերմանիան եւ Իտալիան, այլեւ Չեխոսլովաքիան, Լեհաստանը, նոյնիսկ հեռաւոր Ճափոնը: Ահա թէ ինչո՛ւ կը նախընտրեն կարեւոր ձեռնաշնորհները յանձնել վերջիններուն, որոնք չունին քաղաքական ակնկալութիւններ: Եւ դեռ ամէնը այս չէ: Նոյն երկիրներէն կը հրաւիրուին ամէն տեսակ մասնագէտներ, խորհրդականներ, փրոֆէսօրներ, դասատուներ, եւայլն: Միւս կողմէ տարուէ տարի կ'աւելնայ գերմանական ապրանքներու ներածումը եւ ոչ մէկ կասկած որ գերման արդիւնաբերութեան աճման հետ միաժամանակ պիտի վերահաստատուի նախապատերազմեան տրամադրութիւնը եւ պարսկական շուկան նոյնքան բաղձալի պիտի դառնայ գերման արդիւնաբերողներուն համար, որքան է Ռուսերու կամ Անգլիացիներու համար:

Նոյն տրամադրութիւնը աւելի շեշտուած կերպով նկատելի է պարսկական ապրանքներ Գերմանիա արտածելու ցանկութեան մէջ: Տակաւին նախ քան դաշնագրի կնքումը գերման կառավարութիւնը բարձրացուց պարսկական գորգի մաքսային սակը, անշուշտ այդ արդուզարդի առարկային համար աւելի քիչ դրամ երկրէն դէպի Պարսկաստան հոսեցնելու գիտումով: Որքան շահուէտ մէկուն, աւելի քան վնասակար էր այս նոր խոչընդոտը Պարսկաստանի համար, որ ձեռք առաւ բոլոր հնարաւոր միջոցները այդ նոր արգելքը վերցնել տալու համար: Եւ յաջողեցաւ. այլապէս մաքսային նոր սակացոյցը կէս առ կէս պիտի նուազեցնէր պարսկական գորգի արտածումը դէպի Գերմանիա:

Սխալ չէ եզրակացնել,— Որքան այս երկիրը ինքնիշխան դառնայ, որքան շատ կարենայ առեւտ. ասպարէզին մէջ հեռաւորութիւն պահել շահագրգռուած հարեւաններու հանդէպ, այնքան աւելի պիտի մերձենայ հեռաւոր Գերմանիոյ, որ իր ժողովուրդին հետ ընդհանուր համակրանք կը վայելէ տասնեակ տարիներէ ի վեր: Մինչեւ իսկ Գերմանիոյ չարաչար պարտութիւնը Մեծ Պատերազմին մէջ՝ չազդեց տրամադրութիւններու վրայ, ընդհակառակն կը տիրէ այն համոզումը, թէ Իրանի ոչ միայն տնտեսական, այլեւ քաղաքական անկախութեան տեսակէտէն Վիլհելմի հայրենիքը կը կազմէ կարեւոր ազդակ մը:

Դեռ երէկ Վիլհէլմը Աստուած մըն էր այս երկրին մէջ՝ ճիշդ այն չափով որ Լոյտ Ճորճը եւ Նիկոլան մէկ մէկ արիւնարբու սատանաներ էին: Տարբեր հարց, թէ ուրիշ բան կ'ըսէ իրականութիւնը: Այսպիսի պարագաներու մէջ կարծես կ'անտեսուին աշխարհագրական դիրքերը, պատմական փորձառութիւնները, դարերու դասերը: Այդ բոլորը տեղի կուտան միպական հեռանկարներու առջեւ: Ոչ մէկ կասկած որ, եթէ պատերազմի տարիներուն պարսիկ ժողովուրդը ազատ ձգուէր ինքն իր բախտը ընտրելու, եթէ դաշնակից զօրքերը չշտապէին օդակել Իրանցիներու ձգտումները, բոլորովին տարբեր դասաւորումներու ականատես պիտի ըլլայինք կարիք օրերուն, եւ նոյնքան տարբեր հետեւանքներու առջեւ կանգնած, հաշտութենէն յետոյ:

Հոգեբանական այս վիճակին արդիւնք պէտք է համարել նաեւ Պարսկաստանի անմարդաբնակ տարածութիւններուն վրայ գերման գաղթականներու դասաւորելու ցանկութիւնը: Երկրի տարածութեան համեմատ բնակչութեան թիւը այս երկրին մէջ շատ է փոքր, իսկ պարսիկ ժողովուրդին աճումը կը ցուցնէ շատ ողորմելի համեմատութիւն: Ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը պիտի գար ըսելու նոյն իսկ, որ այս ժողովուրդը չաճիր: Հակառակ ծնունդներու առատութեան, վատառողջ պայմաններու շնորհիւ, մանաւանդ երախաներու կորուստները զարհուրելի պատկեր մը կը ներկայացնեն: Եւ տեղ պահանջ կը զգան մշակելի տարածութիւնները լեցնել օտար գաղթականներով: Այս պահանջը կայ դարերէ ի վեր, բաւական է յիշել երեք ու կէս դար առաջ Շահ Աբասի հայ եւ վրացի գաղթականներ տեղաւորելու ծրագիրը, ինչպէս եւ անկէ յետոյ մինչեւ մեր օրերը տիրող սիրալիր վերաբերմունքը դէպի օտար աշխատունակ տարրերը, որոնք եթէ ոչ միլիոններով, բայց զանգուածօրէն եկեր են, տարբեր վերիվայրումներու պատճառաւ, իրենց քրտինքով արգասաւորելու Իրանի հողերը: Գերման գաղթականներ հրապուրելու փորձեր եղած են. յիշեմ ամէնէն թարմը, — 3 4 տարի առաջ մինչեւ իսկ խումբ մը Գերմանացիներ եկան իբրեւ պատուիրակներ, պտտեցան, ուսումնասիրեցին, բայց որքան տրամաբանական, աւելի եւս ենթադրական պատճառներով Պարսկաստանը անյարմար գտան հոն գաղթականութիւն տեղաւորելու համար: Այդ փորձը սակայն առաջինը չէր եւ ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ: Օրէ օր մշակելի, պարապ հողերը օտար տարրերով լեցնելու պահանջը զգալի կը դառնայ եւ հրամայական՝ այս երկրի տնտեսական յառաջդիմութեան համար: Կը թուի թէ այդ պահանջի թելադրանքներէն պիտի ծնին ամէնէն նպաստաւոր պայմանները օտար բազմութիւններ գրաւելու եւ եթէ նկատի ունենանք ռուս կամ թուրք սահմաններու միանգամայն անբաղձալի ըլլալու հանգամանքը, առաջին հերթին գերման գաղթականներու խնդիրն է, որ լուրջ խորհրդածութեան առարկայ պիտի դառնայ:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ՄԱՆՇԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Անգլիական «Ցէյլի Մէյլ» օրաթերթը իր խմբագրականին մէջ կ'անդրադառնայ Մանշի ընդծովեայ փապուղիին եւ կը յայտնէ թէ հիմա որ ընտրական փոթորիկները խաղաղած են ատեն է որ սեղանի վրայ դրուի այդ հարցը: Լոյտ Ճորճի եւ Մաքտոնըլտի հետ համաձայնութենէ յետոյ, Նախկին վարչապետ Պոլտուինի կողմէ կազմուած յանձնախումբը որ պաշտօն ունէր ուսումնասիրելու փապուղիին շինութիւնը՝ տնտեսական, ընկերային եւ ազգային պաշտպանութեան տեսակէտներէ իր տեղեկագիրը պիտի տայ այս տարուան վերջերը միայն: Թերթը կը կարծէ որ եթէ իրօք տեղեկագիրը այդքան ուշանայ, պատճառ պիտի դառնայ որ ժողովրդեան մեծ մասը դժգոհի, որովհետեւ կը պահանջուի շատ գործի ձեռնարկել: Արդէն գործազրկութեան նախարարը, ամէնէն աւելի կը մտահոգուի այդ հարցով եւ տրամադիր է կարելի եղածին չափ շուտ ձեռնարկելու փապուղիին շինութեան:

«Նախարարաց խորհուրդը որոշած է անոր տալ կատարեալ իրաւասութիւններ, եւ հաւանական է որ գործազրկութեան նախարարը անշուշտ բանեցնէ յանձնախումբին վրայ, որպէս զի աւելի գործունէութիւն ցոյց տայ, եւ փութացնէ իր տեղեկագիրը:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

«ԺՈՒՌՆԱԼ» ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԵՒ ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻ... ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՏՕՆԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՓԱՌԱՒՈՐԱՊԷՍ

(Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 յունիս.— Այս տարի, Մայիս 28ի՝ Հայաստանի Անկախութեան 11րդ տարեդարձը, աննկարագրելի շուքով եւ համաժողովրդական հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Երուսաղէմի մէջ, Կիրակի 2 յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆրէրներու Գոլէճին ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ: Ժամանակէն շատ առաջ սրահը արդէն լեցուած էր երկսեռ հայ բազմութեամբ մը ուր աչքի կը զարնէին նաեւ տեղացի Արաբներ: Հաւաքոյթը կազմակերպուած էր կարգադիր յանձնախումբի մը կողմէ, որ կարելին չէր խնայած, հաճելի եւ միանգամայն ներկայանալի ընելու համար զայն:

Հանդիսավայրը պատշաճօրէն զարդարուած էր եռագոյն եւ անգլիական դրօշակներով, ինչպէս նաեւ զանազան մեծադիր պատկերներով: Նախագահին սեղանին վրայ զետեղուած էր, Հայաստանի Անկախութեան զարբինին՝ Արամին նկարը, իսկ բեմին վրայ, դրօշակներու մէջ՝ էր Հանրապետութեան զինանշանը:

Որոշեալ ժամուն հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով՝ նուագի վրայ: Կը նախագահէր Փաստաբան Խաչատուր Գրագիրեան:

Եղան արտասանութիւններ, նուագ, մեներգ, բոլորն ալ օրուան պատշաճ նիւթեր: Մէջընդմէջ, հանդէսին փայլը կ'աւելցնէր նաեւ Բեթղեհէմի լատինական նուագախումբը, որ սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերաւ մեր Անկախութեան Տօնին:

Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Համաստեղ, որ ամիսէ՝ մը ի վեր մեր մէջ կը գտնուի, եւ Վահան Նաւասարդեան՝ «Յուսաբեր»ի խմբագիրը, որ յատկապէս այս տօնին առթիւ եկած էր Գահիրէէն: Երկու ընկերներու բանախօսութիւններն ալ ներկաներուն կողմէ արժանացան բուռն եւ երկարատեւ ծափերու:

Հանդէս-ցերեկոյթը տեւեց մօտաւորապէս երեք ժամ, եւ աւելի քան 500 Հայեր իրենց մասնակցութիւնը բերին: Հանդէսի կէսին՝ դադարին, հայկական գոյներով զարդանիշեր բաշխուեցան ժողովուրդին: Ընդհանուր խոր տպաւորութեան տակ, հաւաքոյթը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով:

* * *

Մենք ալ ունինք տխուր պատմութիւն մը:

Քանի մը կարմրափետուր թափթփուքներ, եւ «քաղաքացի»ի հովեր առնող պորտաբոյծներ, մինչեւ վերջին օրը, գաղտնօրէն, մասնութեամբ եւ «ժուռնալ»ներով, զարշելի զրպարտագիր տեղացուցեր են ոստիկանութեան, տօնը ձախողեցնելու, եւ եթէ կարենան, կազմակերպիչներն ու բանախօսները «կասկածելի» ներկայացնելու նպատակով:

Հանդէսը ծանուցանող թռուցիկ հրաւիրագրերուն հրապարակ հանուելէն քանի մը օր վերջ, գաղտնի ոստիկաններ կը սկսին հետապնդել Համաստեղը, առանց զգացնելու, եւ ասկէ-անկէ տեղեկութիւններ կ'ուզեն իր մասին: Բոլորն ալ բնական է ի նպաստ ընկերոջ կ'արտայայտուին, թէեւ ոստիկանները միշտ «կասկածով» կը դիտեն իր քայլերը: Համաստեղի մասին, որ մօտաւորապէս ամիս մը ի վեր տեղս կը գտնուի, վերջին պահուն եղած այս հետապնդումը, քիչ մը զարմանալի կը թուի բոլորին:

Կ'անցնին քանի մը օրեր, եւ մայիս 31ին, հանդէսէն երկու օր առաջ, Երուսաղէմ կը հասնի ընկ. Վահան Նաւասարդեանը: Յաջորդ օրը, շաբաթ, յունիս 1ին, երբ Համաստեղ եւ Նաւասարդեան Վանք կը վերադառնան՝ պտոյտէ, ոստիկան մը զիրենք կը դիմաւորէ, ըսելով թէ հրամանատարը կ'ուզէ տեսնել Նաւասարդեանը ոստիկանատան մէջ: Ընկերը անմիջապէս դէպի ոստիկանատուն կ'ուղղէ իր քայլերը. իրեն կ'ընկերանան Համաստեղ եւ ուրիշ ընկեր մը:

Հրամանատար սպան երկարբարակ հարցափորձերէ եւ անցագիրը քննելէ վերջ, կը հարցնէ ընկերոջ, թէ ի՞նչ նպատակով Երուսաղէմ եկած է: Ընկ. Նաւասարդեան կը պատասխանէ թէ այցելութեան համար եկած է, եւ միեւնոյն ժամանակ Անկախութեան տօնին ալ պիտի բանախօսէ: Այդ ըսելուն, սպան թուղթիկներէն հատ մը իր գրպանէն դուրս կը հանէ, շարք մը ուրիշ թուղթերով եւ տեղեկագրերով, ու քննելէ վերջ կ'ըսէ ընկերոջ, թէ չի կրնար բանախօսել յաջորդ օրուան հանդէսին, եւ թէ հաւաքոյթը արդէն պիտի արգիլուի: Այս անգամ խօսք կ'առնէ իրենց ընկերացող ընկերը եւ կ'ուզէ հասկնալ սպայէն, թէ ինչո՞ւ չի թոյլատրուիր, որ հանդէսը կատարուի: Սպան կը պատասխանէ թէ գրաւոր արտօնութիւն չէ ստացուեր մինչեւ այդ օրը, եւ թէ ահագին ամբաստանութիւններ ներկայացուած են ոստիկանութեան, հանդէսի կազմակերպիչներու եւ բանախօսներու մասին: Կազմակերպիչներն ու բանախօսները «խառնակիչ» եւ «համայնավար» ?!... քարոզիչներ ներկայացուած են, իսկ հանդէսն ալ այդ նպատակին սահմանուած հաւաքոյթ մը: Ընկերները բոլորն ալ կը ծիծաղին ու թէեւ կը փորձեն խնդիրը լուսաբանել, բայց սպան անդրդուելի կը մնայ, եւ կ'ըսէ թէ՝ մինչեւ որ յաջորդ օր, կիրակի կէսօրին կառավարիչէն արտօնութիւն եւ հրաման չստացուի, հանդէսը արգիլուած է:

Կը տարածուի լուրը, որուն իրենց ճիգերը չեն խնայեր նաեւ կարմիրկատուց թուխթակները եւ «Խուռնալի»ն Նորը: Բաւական յուսահատ ժամ. եւ եթէ արտօնութիւն չստացուի գրաւոր, որովհետեւ բերանացի արտօնութիւն անցեալ տարուան նման նախապէս ստացուած էր), հանդէսը ձախողած պէտք է նկատել:

Անմիջապէս կազմակերպիչ ընկերները գործի կը ձեռնարկեն, եւ հակառակ ամենածանր զրպարտութեանց եւ նոյնիսկ բանտարկուելու վտանգին, թէ՛ եղած ամբաստանութիւնները կը պարզաբանուին եւ թէ հանդէսին նշանակուած ժամանակէն երեք ժամ առաջ կարելի կ'ըլլայ ոստիկանատունէն եւ կառավարչատունէն արտօնագիր ձեռք ձգել:

Մեծ ուրախութեան մէջ, եւ կրկնակի յաղթանակով, աննախընթաց բազմութեան մը ներկայութեան, տօնակատարութիւնը տեղի կ'ունենայ, իրենց պատասխաններուն մէջ սխալ մատնիչներու կատարեալ անյայտացումէն վերջ:

Այս անզգամները անստորագիր «սպառնագիր» մըն ալ ղրկած են Ֆրէրներու-Գոլէճի տնօրէնին, «մահուամբ եւ այլ միջոցներով սպառնալով իրենց», սրահը հանդէսին տրամադրելու պարագային, եւ միեւնոյն ժամանակ կազմակերպիչ յանձնախումբը ծանրօրէն զրպարտած էին:

Փառք Երեւանին...

Ե. ՍԱՐՈՒՆԻ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ամսոյս 17ին, Պերլինի մէջ տեղի պիտի ունենայ ֆէմինիստ կիներու մեծ համագումար մը, որ կազմակերպուած է կիներու միջազգային ընկերակցութեան կողմէ:

Քառասուն երկիրներու կիներ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ղրկեն: Համագումարին աշխատանքները պիտի տեւեն ութն օր.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 10 Յունիս (Անկ. Թղթ.)— Կիրակի կէսօրէն ետք Եգիպտոսի Ֆուատ Թագաւորը Գերմանիա հասաւ իր քանի մը հետեւորդներով՝ նախկին նախարար եւ արեւելագէտ Ռոզըն ... դունեց զինք եւ գերման ժողովուրդին ու կառավարութեան ... նունով ողջունեց հիւրը, պատրաստակամութիւն եւ յոյս յայտնելով երկու երկիրներու կապերուն ամրապնդման եւ Թագաւորին ուսումնասիրութեանց արդիւնաւորման համար:

Պերլինն ալ դրօշազարդուած էր եգիպտական կանաչ՝ մէջը ճերմակ կիսալուսին, եւ գերմանական՝ սեւ - կարմիր - ոսկեգոյն դրօշակներով, երբ երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին հասաւ Ֆուատ Թագաւորին մասնաւոր կառախումբը: Թագաւորը ընդունուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի կողմէ զինուորական մեծ պատիւներով ժողովրդական ցոյցերու մէջ ... դունելութեան մասնակցեցան ... թէ բոլոր նախարարները: Թագաւորին տրամադրուեցաւ իշխան Ալբրեհթի պալատը, որ ժամանակին Ամանուլլա՝ Թագաւորին ալ յատկացուած էր:

Երկար ատենէ ի վեր կը գրուի Ֆուատ Թագաւորի ճամբորդութեան մասին, բայց անգլիական ընտրութեանց նոր արդիւնքը ... աւելի արագացուցած կ'երեւի այդ ծրագրին իրագործումը: Չի գիտցուիր թէ ինչ են իր այցելութեանց քաղաքական նպատակները, բայց կարելի է առաջին ... թիւ իսկ ըսել թէ իր դիրքը վերը ... նապէս ապահովելու ձգտում մը կայ անուղղ, այս ճամբորդութեան մէջ: Մանաւանդ ... ծրագրած է Հռոմ, Պերլին, ... րիզ. Լոնտոն անպայման հանդիպիլ:

** Երբ Թրքասէր փոխարքայ Աբբաս Հիլմին ճամբու ... եցաւ Անգլիացիներուն կողմէ, Հիւսէին Քամէլ Եգիպտոսի սուլթան նշանակուեցաւ: Սակայն անոր մահէն վերջ, 1917ին, Անգլիացիներու շնորհիւ, այն ատեն 49 տարեկան իշխան Ահմէտ Ֆուատն էր որ սուլթան կարգուեցաւ: Մինչ 1922ին՝ երբ Լոյտ Ճորճ Եգիպտոսի «անկախ» հռչակեց, Ահմէտ Ֆուատ Թագաւորական գահը բարձրացաւ:

Այն ատեն շատ վախ կ'զգար Ֆուատ, բայց կը թուի թէ ... ձեւի բռնապետներէն չէ ան, ... աւելի շրջահայեաց եւ ... կանացած քան ոեւէ ատենի ... շրջանի իսլամ Թագաւոր: Իր ... տանութիւնն ու երիտասարդ ... րիները անցուցած ըլլալով ... պա, մանաւանդ Իտալիա, ... եւրոպացի մըն է ինքն ալ իր ... ու բարքով:

Ֆուատ Թագաւորին քաղաքական ամէնէն մեծ գործը ... համարուի մինչեւ հիմա այն, ... որ լուծեց Զաղլուլ փաշայի ... աջնորդութեամբ կազմուած ... կանգլիական երեսփ. ժողովը ... կու ընտրութիւններն ալ հակա... լիական արդիւնք տուին, եւ ... գութիւնը այնպէս էր, որ պէտք ... էր ընտրել՝ կամ ... կամ անգլիասէր դիկտատուր... թիւնը՝ Ֆուատ վերջին ճամբ... գնաց:

Դեռ երէկ հին Թրքական ... հանգ մը եւ այսօր ալ հարիւր ... 90 անգրագէտ եւ Ֆէլլահ հողա... գործ ժողովուրդը չկրցաւ պաշտ... բազմին ներկայ ցուցած ... ի շահ իրեն օգտագործել եւ ... է իր բարեբեր երկրին ...

բանակին Անգլիոյ ձեռքը՝ նեղացող եւ չկարողնալը Եգիպտոսի ճակատագիրն իսկ ենք գոցել Ասուանի կոպանքը, կը նշանակէ մէկ անգամէն մեզմէ կտրել բոլորը։

Այժմ Անգլիոյ իշխանութիւնը՝ աշխատաւորականներուն ձեռքն ըլլալով, թերեւս խաղաղ ձամբայ մը բացուի Եգիպտոսի ժողովուրդին ազգային բաղձանքներու իրականացման համար։

Պ. [illegible]

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԼԱՍԻՈԹԱ, 13 յունիս.— Անկախութեան տարեդարձը տօնուեցաւ հոս յունիս 9 կիրակի ժամը 3ին, շքեղ սրահի մը մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Խաժակ» խումբին, բազմաթիւ ընկերներու եւ հայրենակիցներու ներկայութեամբ։ Բեմը զարդարուած էր հերոսներու եւ մտաւորականներու պատկերներով, վարագոյրներուն վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները, եւ «Կեցցէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան» վերտառութիւնը։ Մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութենէն վերջ, նախագահ ընկ. Յարութիւն Պիպէրեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը։ Երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիքը»։ Ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան արտասանեց «Վիրջապես ազատ»ը։ Խմբերգ՝ «Բարով եկար սիրուն կռունկ»։ Ընկ. Մինաս Գաբրիէլեան արտասանեց «Աստուծոյ հայկական»։

«Վերջին փայլեց» խմբերգէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Աբոյեան, որ օրուան նշանակութիւնը բացատրելէ յետոյ, պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած դերը՝ անկախութեան կերտումին մէջ։ Ան էր որ իրականացուց մեր դարաւոր իտէալը՝ Մայիս 28ը։ Այս թուականը մեր պատմութեան ամենափառաւոր էջը կը կազմէ։ Այդ օրը մեր ժողովուրդը ցոյց տուաւ թէ ինք իրաւունք ունի ապրելու ազատ եւ անկախ։

Ցետոյ կոչ ըրաւ ծնողներուն՝ որպէսզի ամէն ջանք թափեն իրենց փոքրիկները հայ մնացնելու եւ անոնց մայրենի լեզուն ուսուցանելու համար։ «Մշակ բանուոր» խմբերգով փակուեցաւ հանդէսը։ Ներկաները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեամբ։

* * Երկու խօսք ալ մեր գաղութին մասին։ Գպրոցի վերաբացման հանդէսը պիտի կատարուի կիրակի, յուլիս 10ին։ Այս առթիւ ջանք չեն խնայեր սոյնգաւ հայրենակիցները։

Ղեւոնդ Թորոսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԲԵՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ «Գումէտի Ֆրանսէզ» թատերախումբը՝ որ գրեթէ չորս տարուան կեանք մը ունի, 7 յունիսի երեկոյեան խորհրդակցական ընդհ. ժողովի հրաւիրած էր զանազան միութեանց ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ պրոֆեսոր երիտասարդներ։ Բոլորն ալ միաձայնութեամբ համամիտ գտնուեցան խումբի վարիչներուն (Լաթիֆեան-Պաղտասարեան) նոր ծրագրին, որ յառաջատուութիւն պիտի տայ պահելու համար «Հայ Թատրոնը» Լիոնի մէջ։

Այս առթիւ կազմուեցաւ նոր վարչութիւնը.— Պ. Պ. Գ. Թօրիկեան (ատենապետ), Գր. Չէօկիւրեան (ատենադպիր), Նուպար Ցաքոբեան գանձապետ, Լաթիֆեան (դեկավար), Պաղտասարեան (ռեժիսոր)։

Խօսքէն գործի անցնելով, կազմուեցաւ «Ցրամաթիկի ֆօնտ»ը որուն մասնակցեցան բոլոր ներկաները 50ական ֆրանքով։ Գալով խաղացանկին, նախապատուութիւն պիտի տրուի հայ ինքնուրոյն խաղերու, ինչպէս նաեւ ծանօթ թարգմանութիւններու։ Խումբին պատուակալ անդամ արձանագրուեցան անոնք որ գերասան չեն, բայց հայ բեմին սատարած ըլլալու ուրախութեամբ խոստացան իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը բերել։ Ժողովուրդին կը մնայ քաջալերել մեր դերասանները, որոնք իրենց հացը հազիւ ապահոված — ուրիշ զբաղումներով — կ՚աշխատին ամէն գնով վառ պահել հայ բեմը եւ հետեւաբար հայ լեզուն, այս օտար ափերուն վրայ։

Շուտով առիթը պիտի ունենանք ծափահարելու «Գոմէտի-Ցրամաթիկ»ը իր նոր խաղացանկով։

Ներկայ մը

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Հայրենակիցներ,

Լիոնի Հայրենակցական Միութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, պատասխանելով Լիոնի եւ Շրջակայքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Ա. Կիւլպէնկեանի հրաւէրին, Մայիս 26ին խորհրդակցական ժողով գումարեցինք անոր նախագահութեան տակ։

Մեր պատկանած մարմիններուն կողմէ լիազօրուած ենք յայտարարելու թէ՝ գրեթէ երկու տարիէ ի վեր զանազան միջոցներով եւ ապօրինի ընտրութեամբ ինքզինքը 75. Avenue Berthelotի «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն եւ Աշուառ. Ժողով» նկատող հանրածանօթ «քլիք»ին հետ ո եւ է յարաբերութիւն չունինք, թէ անիկա վաւերական և ասհմանադրական ո եւ է հանգամանք չի ներկայացներ, եւ քանի մը շահախնդիր պարագլուխներու գրգռումով եւ անձնական նկատումներով միայն կազմուած է, տեղական ինչ ինչ պայմաններէ օգտուելով։

Լիազօրուած ենք յայտարարելու թէ՝ նոյն «քլիք»ին կողմէ զանազան պատրուակներով կատարուած կամ կատարուելիք ո եւ է ձեռնարկ եւ հանգանակութիւն պէտք չէ բնաւ քաջալերուի, քանի որ ազգային օրինաւոր գոյութենէ զուրկ ո եւ է մարմին ո եւ է պաշտօնական իրաւասութիւն չունի յանուն գաղութին ձեռնարկներ ընելու։

Լիազօրուած ենք յայտարարելու թէ՝ «քլիք»ին յանձնապաստան զործունէութիւնը պէտք է որ հասնի իր վախճանին, եւ ասոր համար, կեդրոնին մէջ ի մօտոյ կատարուելիք ազգային կազմակերպութենէն առաջ իսկ, կը յանձնարարենք օրինաւոր վարչութեան՝ ամէն միջոցով փութացնել «քլիք»ին դէմ շահուած դատին վերջնութիւնը։

Լիազօրուած ենք յայտարարելու որ՝ այժմէն իսկ քաղաքին յարմարագոյն մէկ կողմը շէնք մը վարձուի, ուր կարելի ըլլայ սարքել դասախօսութիւններ, եւ շաբաթը մէկ անգամ ալ կատարել եկեղեցական արարողութիւն։

Լիազօրուած ենք յայտարարելու թէ՝ վերջերս ծանօթ «քլիք»ին կողմէ Լիոնի եւ Շրջանի մէջ, եւ մինչեւ իսկ արտասահման, իբր թէ եկեղեցիի շինութեան համար եղած գիմումները ոեւէ արժէք պէտք չէ ներկայացնեն եւ կը զգուշացնենք մեր հայրենակիցները չմասնակցիլ այդպիսի կոչի մը, որ անոնց իշխանութիւնը տեւականացնելու համար հնարուած նոր խաղ մըն է։ Գաղութին ներքին խաղաղութիւնը եւ ազգային համերաշխութիւնը խանգարող պառակտիչ խմբակը չփաթ կացութիւնը շահագործել կը ձգտի ինչպէս միշտ, որպէսզի կարենայ, ինչպէս մինչեւ հիմայ, առանց հսկողութեան, առանց հակակշռի քարշ տալ իր գոյութիւնը։

Ստորագրութիւն լիազօր ներկայացուցիչներու.- Բարձր Հայքի Հայր. Միութ. կողմէ՝ Գեղամ Սարոյեան, Զարաշնապի Հայր. Միութ. կողմէ Ցովհաննէս Տէօրմէճեան, Հաճնոյ Հայր. Միութ. կողմէ Վարդան Խրիմեան, Մեծ Նոր Գիւղի Հայր. Միութ. կողմէ Թագւոր Այվազեան, ի դիմաց Վեր. Հնչ. Ազատ. կուսակց. Յակոբ Կէվիկեան, Խարբերդի Հայր. Միութ. կողմէ Յարութիւն Նիկողոսեան, Բալուի Օգն. Մարմնոյ կողմէ կարապետ Փափազեան, Աֆ. Գարահիսարի Հայր. Միութ. կողմէ Հ. Վարդանեան, Զ. Ե. Ռ. Միութ. կողմէ Վահրամ [illegible], Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութ. Մելիք Գէորգեան, ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի Թաքգէն Ագաբէկեան, ի դիմաց Լիոնի եւ Շրջ. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենադպիր Ա. Գարաճէմեան, ատենապետ Ա. Կիւլ. [illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ինչպէս ծանուցած էինք «Յառաջ»ի մէջ, երեքշաբթի իրիկուն Սփորթինկ Սանթրալի մէջ տեղի ունեցան կռփամարտի շատ կարեւոր մրցումներ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ կային Ամերիկացիներ, Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, մանաւանդ մեծ թիւով հայեր։

Խաղը սկսաւ ժամը ճիշդ 9ին։ Քանի մը զոյգերու խաղէն վերջ, բեմ բարձրացան Յակոբ Պաղտասարեան եւ իր հակառակորդը Բոքքա։ Մինչեւ հինգերորդ շրջանը՝ Պաղտասարեան միշտ կէտերու առաւելութիւն կը շահէր, իսկ 6, 7 եւ 8րդ շրջանին արդէն հակառակորդին աչքին քովերէն արիւն կուգար։ 9րդ եւ 10րդ շրջանին մեր հայրենակիցը հիանալի հարուածներու տարափի մը մէջ խեղդեց իր օտար հակառակորդը եւ զանգը հնչեց՝ Պաղտասարեանի յաղթանակին վրայ։

Հանդիսականները անհամբեր կը սպասէին բուն կարեւոր եւ հետաքրքիր խաղին.- 10 շրջան 3 վայրկեանոց.— որ իրարու դէմ պիտի ճակատէին Գաբօ Պաղտասարեանը եւ կռփամարտիկ Ֆէրոնը, ծանօթ՝ իբրեւ ուժգին հարուածներ տեղացնող։

Վերջապէս բեմ բարձրացան Պաղտասարեան՝ մէջքին կապած հայկական եռագոյնը եւ իր հակառակորդը՝ Ֆէրոնը, ծափերու մէջ։ Ֆէրոն սկսաւ ծանր հարուածներով, բայց շնորհիւ մեր հայրենակից Պաղտասարեանի վարպետ խաղացուածքին, այդ հարուածները ի զուր կ՚անցնէին, մինչ Գաբօ տակէն թեթեւ հարուածներ կուտար անոր։ Առաջին եւ երկրորդ շրջանը անցաւ գրեթէ հաւասար։ Իսկ երրորդ շրջանին, մեր հայրենակիցը սկսաւ աւելի ուժգին հարուածներ տեղացնել ու Ֆէրոնի քիթէն արիւն սկսաւ դուրս գալ։ Այդ պահուն մեր հայրենակիցը ծափիր կը խլէր։ Չորրորդ եւ հինգերորդ շրջանին զանգը հնչած ժամանակ՝ Ֆէրոն ոտքի ելլելով ուժգին ուղիղ եւ կոր հարուածներ տալու ձեւեր առնելով, կատաղի յարձակողական կ՚ուզէր կատարել, բայց ապարդիւն, ոչինչ կը գտնէր իր առջեւ։ Վայրկեան մը այսպէս շարունակելէ յետոյ կը յոգնէր, գեղեցիկ Թիրախ մը դառնալով Գաբօի ուժգին հարուածներուն։ 6, 7 եւ 8րդ շրջաններուն Պաղտասարեան իր հարուածները աւելի արագացուց, հակառակորդը շփոթութեան մատնելով։ Իններորդ շրջանին շատ ճարպիկ եւ ճկուն խաղով մեր հայրենակիցը ի վիճակի էր զգետնել Ֆէրոնը, բայց ազնիւ վերաբերուեցաւ։ Կը հասնի 10րդ եւ վերջին շրջանը։ Զանգը հնչելուն մեր յաղթական հայրենակիցը ոտքի ցատքելով սկսաւ մեծ ճկունութեամբ ուժգին տիրէքթ եւ քրոշէներով իր հակառակորդը ուժաթափ ընել։ Ֆէրոն փաթթուեցաւ Գաբօի՝ կարծես ըսելով.— «Յաղթէ՛, բայց մի տապալէր զիս»։ Մեր քաջարի կռփամարտիկը վեհանձնութեան ապացոյցը տուաւ եւ խաղը վերջացաւ Պաղտասարեանի ջախջախիչ յաղթանակով։ Վերջին անգամ ըլլալով դարձեալ թնդաց սրահը։ Խաղէն վերջ մեծ թիւով հայեր շրջապատեցին ու համբուրեցին յաղթական հայը։

Պ. Պաղտասարեան չորեքշաբթի մեկնեցաւ Ամերիկա (Պոսթըն) իր սիրելի հայրենակից աշխարհահռչակ հայ ըմբիշ Պ. Նազարեանի մօտ, ուր պիտի մնայ վեց ամիս։

Խաչիկ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՂԲԱՅՐ ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Այս պատմութիւն մը որմէ ազահներ պիտի կրնան օրինակ հանել իսկ չուայլերը՝ դաս մը քաղել։

Մայր Ժակոն գոնապանուհին

ԱՐՄԱՆ ՅԱՐԵԱՆ

ի՜՛

MARIA AVIGDOR

[illegible]

Միլան 10 Յունիս 1929

[illegible] էր մեծ բնակարանի մը, որուն վարձակալներուն վրայ կը կատարէր բարեացակամ հսկողութիւն մը։ Ութսունեւմէկ տարու էր, բայց կայտառ ու ժիր, չէր մերժեր որեւէ ծառայութիւն որ իրմէ կը խնդրուէր։ Մայր Ժակոն գոհ էր կեանքէն, իրմէ գոհ էին վարձակալները, որոնք հոգածութիւն ցոյց կուտային իրեն հանդէպ։ Մարդ չունէր աշխարհի վրայ. մինակ ու զրկանքով կ՚ապրէր. բոլորը կը խղճային իրեն, վարձակալներէն մէկը որ ճաշարան մը կը բանեցնէ, կերակուր կը ղրկէր իրեն։ Ուրիշներ կը հոգային իր պէտքերը ու մայր Ժակոնի օրերը կ՚անցնէին հաճելի ապահովութեան մը մէջ։

Օր մը սակայն, մայր Ժակոն ճամբորդել ուզեց։ Ըսաւ որ բաժնուելու էր իր երկրէն եւ Ծննդավայրի կարօտը կ[illegible], թախիծի մը տժգոյն գոյնը կը դնէր անոր աչքերուն մէջ։ Սիրտը բացաւ կալուածատիրոջ։

— Անշուշտ, անշուշտ, հաւանեցաւ կալուածատէրը եւ որոշեց. մինչ գոհ մնացած եմ ձեր ծառայութենէն. հաճոյք մը եւ պարտականութիւն պիտի սեպեմ վճարել ձեր ճամբու ծախքը։

Ուրախացաւ մայր Ժակոն եւ հազիւ վերջացուցեր էր դէպի ծննդավայր իր ճամբորդութեան պատրաստութիւնը, տան վարձակալները առատ մըն ալ տխրութեամբ լսեցին որ մայր Ժակոն, գիշերը մեկներ էր առանց որեւէ մէկը խանգարելու, դէպի վերին երուսաղէմ...

Ու հանգանակութեամբ հայթայթեցին թաղման ծախքերը։

Բայց երբ թաղին ոստիկանապետը անոր սենեակին մէջ, գարակները խուզարկեց, ինչպէս եւ գոյքերու ցանկը պատրաստելու համար, գտաւ 18 հազար ֆրանք՝ մանր դրամներով եւ 40 հատ նօթեր հազարը մէկնոց։

Գտաւ նաեւ 145 հազար ֆր. արժէքով ռուսական պարտաթուղթեր, որոնք այսօր մեծ բան մը չեն արժեր ու նոյնքան ալ ֆրանսական ալ [illegible]։

Ունէր մայր Ժակոն, բայց ուտել չէր գիտեր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 65 —

Այդ ակնարկին իմաստը անմիջապէս չհասկցաւ տղան։ Նէնէլթին ջղայնացած մատներուն մէջ ուզղիչ անիւր կիսաշրջանակ մը ըրաւ և կառքը երկու ծառերու մէջտեղէն անցնելով գնաց նետուիլ դաշտի մը մէջ։ Հոն երկար մնաց։

Արածող կովերէն մէկը մօտեցաւ կառքին, գլուխը վեր առաւ և իր թաց ու խոշոր աչքերով նայեցաւ։ [illegible] պղտիկ պատուհանին մէջ կախուած չինական պուպրիկը անդադար կը շարժէր։ Կը դողար ի տես կովին։ Կովը հեռացաւ, անտարբեր։

Տեղատարափը դադրեցաւ։ Պատռուածք մը հորիզոնին՝ ու մեռնող օրուան վերջին ժպիտը ատենուան մը համար կանխահաս մթութիւնը վանեց։ Հորիզոնին վրայ երկնցած այդ երեկոն քնանալէ առաջ ինչ ազուո՛ր աչք մը ըրաւ։

Օդին մէջ դեռ ջուրի պզտիկ կաթիլներ կը դառնային և աղմուկին յաջորդող սա պարապին մէջ սոսկալի կը լսուէր ճամբու հոսող ջուրերուն։

Հովը սուլելով կռնակը պարի կը հրաւիրէր։ Մօտաւոր երդիքէ մը աղաւնիներու սիրոյ վանկերը լսուեցան, երբոր պարը կը սկսէր։

Ճիշդ դանդաղատան քովէն կը քակուէին քանի մը կարմիր ժապաւէններ, բարակները անցնելով երթալ լաղուարթի փոխելու համար։ Պատուածքը կամաց կամաց կը կարուէր։

Դեռ լեցուն երկինքին տակ երեկոյի այս լոյսը անբացատրելի խորհուրդ մը կը ստանար, կապարագոյն, թերեւս կարմրորակ, հաւանաբար ոչ մէկը ոչ միւսը, բայց յուզող, համակող, լոյս մը որ այնքան դիւրութեամբ կը թափանցէր իրերու և հոգիներու խորքին, խորհուրդին, որ մէկէն անծանօթ ղռներ կը բանար լոյսերու վրայ, լոյս մը որ բառերը կը կեցնէր ի սէր մութին։ Ինչ ազուո՛ր աչք մը ըրաւ։

— 66 —

Նախ առաստաղին հաստ գերանները լուսաւորուեցան, յետոյ քանի մը դեղնած լուսանկար բուխերիկին վրայ. երկար սուր մը պատին՝ երկու փոկիկներու մէջտեղ։ Յիսուս ու մարաջախտ Լայն թիկնաթոռի մը մէջ ընկղմեր էին երկուքն ալ, իրարու փարած, գլուխնին մէկզմէկու վզին մէջ, երկար ատենէ ի վեր լուռ ու անշարժ։

Հովը սուլելով կռնակը պարէն կը բերէր։

Աւելի սաստկացաւ ու ճռինչով ու աղմուկով պատուհանին փեղկը գոցեց, յետոյ բացաւ։ Անոնք բնաւ չշարժեցան, ձգեցին որ հովը ուզածն ընէ։ Տղուն ուսին վրայ Նէնէլթին մատանին կը վառէր ու կը մարէր, նորէ՛ն կը նայէր, աչքը կրկին գոցելու համար։

Կռնակը՝ տի՛նկ, տա՛նկ, դո՛ւն, ե՛ս, դո՛ւն, ե՛ս, դո՛ւն, ե՛ս, դո՛ւն, ե՛ս։

Անծանօթ ձեռք մը անդադար փեղկը դարձուց մեծ գրքի մը էջին պէս, բացաւ, գոցեց, անոր երկու երեսին վրայ ալ կարդալու համար։ Եւ երբոր հասկցաւ, մէկէն տերեւ մը եկաւ փակչիլ պատուհանին թաց ապակիին վրայ, դրաշմաթուղթի մը պէս։ — Դո՛ւն, ե՛ս, դո՛ւն, ե՛ս, դո՛ւն, ե՛ս։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

I

Լոյսը խաւէն, շատ բարձրէն կուգար։ Լոյսը կուգար վարդաձեւ պատուհանէ մը ուր գունաւոր ապակիի կտորուանքներ էին նետած։ Այո՛, լոյսը անպայման տեղէ մը կուգար։ Բարձր, շատ բարձր սիւներուն ու գոթական ոճին մէջ խորհուրդ կար։ Փարապութիւններուն մէջ ալ խորհուրդ կար։ Անհամար, խուռներամ բազմութիւն. մարդ չէր երեւեր, բայց անկասկած հոծ բազմութիւն կար։ Խորան, խաչ ու մոմեր. մոմերուն վրայ աւելորդ բոցեր. քանդակուած կաղնեփայտէ երկար գահաւորակ մը, կաղնեդոյն, որուն վրայ քով քովի կրօնաւորներ էին շարուած նման պզտաւորումով և շիկակարմիր գդակներով։ Գդակները ածիլուած էին ու բոլորն ալ իրեն կը նայէին. աչքերը չէին երեւեր, բայց ինչպէ՛ս իրեն կը նայէին։ Շփոթած էր ինք. կարմիր փէշ մը ու սպիտակ ժանեկաւոր շապիկ մը կը կրէր, լայն թեզանիքներով։ Ոտքերուն շատ մեծ հողաթափներ կային։ Մարիամի արձանին առջեւ կը բուրվառէր։ Մարիամը թեւերուն մէջ էր բռնած Մանուկը, առ ի քաղաքավարութիւն։ Ի՛նչ պէտք եկեղեցիին մէջ խանձարուր դնել. արդէն եկեղեցին մեծ օրօրոց մըն է, կ՚ըսեն, առ ի քաղաքավարութիւն։ Եւ ահա ճանճ մը եկաւ փակչիլ Մարիամի քիթին. մեծ, դեղին, զզուելի ճանճ մը, երկար մազոտ ոտքերով ու երակաւոր թեւերով զարշատեսիլ բան մը։ Ի՞շ ճանճ, ձի՞ւ ճանճ։ Ամէն մարդ իրեն կը նայէր, բոլոր ներկայութիւնները զինքը կ՚ամբաստանէին և ինք անկարող էր շարժելու, բան մը ընելու, ճանճը վանելու։ Ըսի՞ թէ ոտքերուն մեծ հողաթափներ կային։ Որքա՜ն յանդիմանութիւն՝ իր է՛ն մօտը գտնուող սա կրօնաւորին ակնարկին մէջ։ Այդ գլուխը հետզհետէ աւելի կը նմանէր Սելէսթէնին. Սելէսթէնը՝ ճաշարանը իրեն սպասարկող ծառան։ Շփոթութիւնը մեծցաւ, եղաւ յուզում ու յետոյ տագնապ, բարկութիւն։ Ամբողջ ուժովը կը բուրվառէր, կ՚ուզէր պոռալ, կ՚ուզէր փչել, առջեւ նետուիլ։ Դեղին ճանճը անշարժ էր հոն, քիթին վրայ։ Քիթը չէր երեւեր, բայց անշո՛ւշտ թէ քիթին վրայ...

— 68 —

Արթնցաւ։ Ցցուեցաւ անկողնին մէջ, աչքերը շփեց, քերեց ծոծրակը և ըսաւ. «Անիծեալ երազը» Տղուն առաւօտ մըն էր հարուստ եղած առաւօտ մը. քովի սենեակները դեռ կը քնանային։ Ձայն չկար, աղմուկ չկար, կեանք չկար այդ մեղամաղձոտ անկիւնին մէջ։ Լսելի կ՚ըլլար միայն աւելին աղմուկը պատուհանին որ ստուերները կ՚իջնէր քունը աչքերուն։ Անկողինին եզերքը նստած, մէկ սրունքը տաբատին մէջ՝ Փիէռ աւելցուց. «Անիծի՛ս երազը»։ Յետոյ սակայն հետզհետէ կորսուող աւելին աղմուկը կարծես քշեց ու տարաւ թմրութիւնը մտքի։ Այո՛, երիտասարդի մը տեսած երազին խենդը ըլլար, երբոր այդ երազին մէջ կին մը կայ։ Թերեւս աւար մօտիկ բան մը կ՚ըլլար, բայց ո՛չ ճիշդ այդ։ Դուռ մը բացուեցաւ։ Սուրբ կոյս Մարիա՜մ, Սուրբ կոյս Մարիա՜մ. Նէնէլթէն զատ ո՞ր կինը կրնայ նշանակել։ Անշուշտ Նէնէլթն էր։ Իսկ մանուկ մը միշտ բեռ, մտատանջութիւն բսել է. անշո՛ւշտ թէ Նէնէլթ մտատանջութիւն մը ունէր. մեծ բեռ մը որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Փիէռին իրեն պատճառած հոգը։ Եւ ճանճը, անոր մազերուն գոյնը ունեցող այդ դեղին ճանճը Նէնէլթին հոգին էր։ Այն խարդախ, աղտոտ, զզուելի հոգին, որուն դիմաց ի զո՛ւր իր սէրն էր բուրվառեր, ի զո՛ւր իր պորտը ու տենչանքն էր ծխեր։

պետերը եւ անոնց ազդարարած որ՝ ընտրութեանց միջոցին զգուշանան սաստիկ պայքար մղելէ, չխանգարելու համար ընդհ. ապահովութիւնը։ Կառավարիչը թելադրած է նաեւ երկու հայ կուսակցութեանց որ աշխատին միացնել իրենց թեկնածուներու ցանկերը եւ տեղի չտան պայքարի։

Հակաքեմալական շարժո՞ւմ

Սուրիոյ «Աֆտ էլ-ճէտիտ» իսլամական մեծ օրաթերթը ստացած է հետեւեալ հեռագիրը —

Թուրքեւսուրիական սահմանային դէպքերը կը շարունակուին։ Երկու սահմանակից պետութիւններու զինուորական ուժերն ալ պատրաստ կը սպասեն։ Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ շատ խառնակ վիճակ մը կը տիրէ։ Արեւելեան նահանգներու մէջ զօրաւոր յեղափոխական շարժումներ ստեղծուած են եւ ապստամբութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի։ Կը կարծուի որ այս ապստամբական շարժման ղեկավարն է Մուսթաֆա Քէմալի հակառակորդ Քեազիմ Գարա-պէքիր փաշան։

Քէմալական կառավարութիւնը ամենայն միջոցներու դիմած է եւ փութով կը շարունակէ զինուորական ուժեր փոխադրել ապստամբ շրջանները՝ զսպելու համար շարժումը։

Սուրիոյ մարզպանը Էնկիւրի կ՚երթայ.

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը իր յունիս 6ի թիւին մէջ վերապահութեամբ կը գրէ թէ Սուրիոյ ֆրանսական մարզպան Պ. Հանրի Փոնսօ, որ յուլիս 4ին Ֆրանսա դառնալու որոշում տուած էր, յետաձգած է մեկնումը՝ նախ Թուրքիա երթալու համար։ Մարզպանը Էնկիւրի պիտի մեկնի՝ եւ պիտի տեսակցի Մուսթաֆա Քէմալի եւ Թէվֆիք Ռիւշտի պէյի հետ։ Նպատակն է կարգադրել Սուրիոյ մասին Փարիզի եւ Էնկիւրիի միջեւ առկախ մնացած բոլոր խնդիրները, ինչպէս սահմանագլուխներու ճշդում, Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու Կիլիկիոյ մէջ ունեցած կալուածներու խնդիր, մաքսային նոր համաձայնագրի ստորագրում եւլն.։

Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ Պէյրութի նախկին կուսակալ Պէքիր Սամի պէյ, որ այժմ Պէյրութ կը գտնուի, հոն եկած է մասնաւոր պաշտօնով Պ. Փոնսօն տեսակցութեան հրաւիրելու համար Մ. Քէմալի հետ։

Ո՞վ է Արաբներու բշնամին

Վերջերս հրատարակեցինք Հարոլտ Արմսթրոնկի յօդուածը Սուրիոյ մասին։ Հալէպի *Միսագ* թերթը այս առթիւ հետեւեալ պատասխանը կուտայ անգլիացի հարիւրապետին.

«Կ'ողբաք Սուրիոյ վիճակը. բայց ի՞նչ վիճակի մէջ են ձեր հոգատարութեան յանձնուած Եգիպտոսն ու Իրաքը։ Առաջինին մէջ չէ՞ որ նախարարութիւնները աւելի անգլիական են քան բուն Անգլիոյ մէջ. մամուլը կաշկանդուած է, ազգայնական վարիչները կ'աքսորուին եւն. եւն. իսկ Իրաքի մէջ ի՞նչ են այն յաճախակի փոփոխումները նախարարութեան։

Նոյնիսկ Հալէպի մէջ 1919 փետր. 28ի գիշերը պատրաստուած գաւին հետեւանքով շուրջ մէկ ժամ տեւող ջարդը որ պատճառ եղաւ գաղթականներու (Հայերուն ըսել կ'ուզէ, մահուան, միթէ քի՞չ արցունք հոսեցուց Հալէպի մէջ։ Եղբայրակցութիւն.— Արաբին գլխուն հասած բոլոր չարիքները Անգլիոյ ձեռքով եկած են։»

Ռուսական զօրք չինական սահմանին վրայ

Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Չինաստանի միջեւ վէճը հետզհետէ սուր հանգամանք կը ստանայ։ Մոսկուա որոշած է զօրք համախմբել Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Ռուս զինուորները արդէն իսկ անցած են Սիպերիոյ սահմանագլուխը եւ յառաջապահներ հաստատուած Խայլարի մէջ (Մոնկոլիա,։Մասնաւոր կառախումբերով օգնական զինուորները կը փոխադրուին Անդրսիպերեան երկաթուղիի երկայնքը։ Բոլոր այս զինուորները պ՚տի համախմբուին ռուսչինական սահմանին վրայ։

Մարոքի կռիւները

Առջի օր գրեցինք թէ Մարոքի մէջ ապստամբ ցեղախումբեր յարձակում գործելով զինուորական ջոկատներու վրայ, պարտութեան մատնած են զանոնք։ Նոր հասած տեղեկութեանց համաձայն կացութիւնը աւելի ծանր է քան ինչ որ կը ներկայացնեն պաշտօնական զեկոյցները։ Ուրիշ ցեղախումբեր ալ միացած են ապստամբներուն։

Ֆրանսական օգնական ուժեր՝ օդանաւերու հետ գործակցաբար կ'աշխատին ազատել Այթ Եաքուպի պահականոցը, որ պաշարուած է ապստամբներուն կողմէ։ Օտար լեգէոնէն երեք վաշտեր ճամբայ ելան Մէքնէսէն դէպի Միտէլթ։ Թնդանօթներ ալ ղրկուեցան։ Ապստամբութեան վայրը Ֆէսէն 100 մղոն դէպի հարաւ կը գտնուի։

Իտալիա եւ Սպանիա

Իտալիոյ արտաքին փոխ նախարար Կրանտի Մատրիտի մէջ բանակցութիւններ կը կատարէ՝ Սպանիոյ հետ մաքսային միութեան համաձայնագիր մը կնքելու համար։ Այս համաձայնագիրը կնքուելէ վերջ, պիտի հաղորդուի Ֆրանսայի, որ նոյնպէս պիտի հրաւիրուի անոր մաս կազմել։

Քանի մը շաբաթ առաջ մասնաւոր պաշտօնով Մատրիտ գացած էր նաեւ Իտալիոյ նախկին ելմտական նախարար կոմս Վոլփի՝ կ'ըսուի այս մասին ճամբայ հարթելու համար։

Ամերիկեան Ծերակոյտը մաքսային սակերը բարձրացնելու որոշում տուած ըլլալով, Սպանիա եւ Իտալիա ինքնապաշտպանութեան կը դիմեն այս ձեւով։

Հեռաձայնի գիծեր Թուրքիոյ մէջ

Պոլիս-Էնկիւրի հեռաձայնի գծին փորձերը սկսած են. հաղորդակցութիւնները պիտի սկսին այսօր, յունիս 15։

Քաղաքներու միջեւ հեռաձայնի հաստատումի համար կառավարութեան մասնակցութեամբ ընկերութիւն մը պիտի կազմուի, որ շոգեկառքի գիծերուն վրայ գտնուած մեծ քաղաքները իրար պիտի կապէ։

Պայմանագրութեան համաձայն, հեռաձայնով իրարու պիտի կապուին հետեւեալ քաղաքները.— 1. Էնկիւրի-Էսկիշէհիր Ատափազար-Իզմիթ-Պոլիս, 2. Էսկիշէհիր-Աֆիոն-Գարահիսար Մանիսա-Իզմիր, 3. Աֆիոն Գարահիսար-Գոնիա-Ատանա Թարսուս-Մէրսին, 4. Էնկիւրի-Կեսարիա-Սըվազ-Սամսոն, 5. Մանիսա-Պալըքէսիր-Պրուսա, 6. Կեսարիա-Ուլուգըշլա-Ատանա, 7. Պոլիս-Էտիրնէ, 8. Պոլիս-Սամսոն-Տրապիզոն։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այսօր՝ շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ժողովրդային լսարանը։ Օրակարգ՝ Ջեկոյց ԺԱ. ընդհ. ժողովի մասին, Ընկ. Մ. Գույումճեանի կողմէ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները վաղը ժամը 7.30ին Café Jardin սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Փոնտը-Շէրիւիի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Hôtel de Franceի սրահը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

Պուա-Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Վիէնի շրջ. կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Կը հրաւիրուին շրջաններէ եկած ընկերները։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերները եւ ընկերուհիները վաղը կիր. ժամը 6.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ազգին։

Սէն Թ'Անթուանի (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այսօր ժամը 7.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. Ազգին։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ս. ԷԹԻԷՆ.—Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Արժանի տը Ս. Էթիէնի սրահին մէջ (Մինէժա Ռուայեալի կից)։ Կը խօսի՝ Ընկ. ԲԱՌԳԷՆ։ Կը ներկայացուի՝ «5 ԹԻԻ ԽԷԼԱԳԱՐԸ» զաւեշտը։ Նուագ, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն։ Մուտքը ազատ է։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէ՝։ վաղը կիր. ժամը 2.30ին Թէյ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Մ. ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ։ Մուտքը ազատ է։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութեան կողմէ, իր չորրորդ տարեդարձին առթիւ։ վաղը կիրակի ժամը 2ին 40 Rue Belleville։ Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի, ներկայ իբր հրաւիրագիր ընդունիլ։

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ընդհ. անդամական ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը ճիշդ 3ին, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Avenue Kléber. Օրակարգ.— 1. Զեկուցում Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Բ. պատգամաւորական ժողովի մասին, 2. Ընտրութիւն Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան, 3. 1929 1930 տարեշրջանի գործունէութեան ծրագիր, 4. Նոր անդամներու ընտրութիւն, 5. Ընթացիկ գործեր

Այրի տիկին Պայծառ Գարակէօզեան եւ զաւակները Սրբուհի եւ Կարապետ, տէր եւ տիկին Յովհ. Մկրտիչ Գարակէօզեան (Ամերիկա), Պ. Պ. Յարութիւն եւ Մկրտիչ Դարակէօզեան, Պ. Յովհաննէս Կիւրճեան (Երեւան), Այրի տիկին Զապէլ Տէյիրմէնճեան եւ զաւակունք, Պ. Ղազարոս Կիւրճեան (Դրամա), տէր եւ տիկին Արաքսի Տիմոնեան (Պոլիս) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, քրոջ, հօրեղբօրաղջկան եւ քրոջաղջկան

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԼՈՒՍԻՆԹԱԳ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 12 յունիս չորեքշաբթի առաւօտ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր շաբաթ առաւօտ ժամը 11-30ին Hôtel Dieuի հիւանդանոցը, ուսկից մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։ (Մուտք՝ Porte Principaleէն ժամը 12ին)

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինօ-Պիյեանքուրի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մ. Մինասեանի ճաշարանը՝ 18 Rue de Meudon, Billancourt.

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին 18 Rue de Meudon. Ներկայ կ'ըլլան պատուոյ անդամները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարոնեճաղի Հայր. Միութ. Կ. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները վաղը կիր. ժամը 2ին Րիւ Քոլպէռ թիւ 2, Պար տը լա Փաստի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿՈՒԶՈՒԻ վարժ գրաշար մը, լաւ վճարում եւ մնայուն գործ։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԻՆՊԱՍՏ ՆԻՒԹԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Տիկ. Եռայեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Պ. Արթաքի Մելքոնեան 200 ֆր., Կ. Թախտապապոշեան, Տիկին Գույումճեան, Պ.Պ. Տիգրան Չաքըրթէն, Մ. Շիրինեան 100ական ֆր.։

ՆԱՄԱԿ ունին Տքթ. Վահան Պալասանեան և Յ. Աղատեան։ Դիմել՝ խմբագրատուն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ 1929

16 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 984

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԸ ՈՒ ԿԵՂԾԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Առանց պատճառի չէր որ, քանի մը շաբաթ առաջ, գիտել կուտայինք թէ՝ տարուէ տարի աւելի խանդավառութեամբ կը տօնուի անկախութեան հռչակման տարեդարձը։

Անցեալ տարի տասնամեակն էր, և հասկնալի է որ արտակարգ հանդիսութիւններ կատարուէին։ Իսկ ա՞յս տարի։ Ի՞նչն է պատճառ այն յարաճուն ոգեւորութեան, որ պարզուեցաւ ամէն տեղ, և կը շարունակուի տակաւին։

«Յառաջ»ը օրը օրին հրատարակեց նկարագրութիւնները կատարուած հանդէսներուն, մօտաւոր թէ հեռաւոր, մեծ ու փոքր գաղութներէ։

Դեռ երէկուան պատմութիւն է Փարիզի խանդավառութիւնը։ Ցետոյ իրարու յաջորդեցին Մարսէյլի, Լիոնի եւ Ֆրանսայի բոլոր հայկական կեդրոններու հանդէսները՝ միշտ յեցուն սրահներով։

Արտասահմանէն, ընթերցողները կարդացին Աթէնքի պատմութիւնը,— երկու հազարնոց բազմութեան մը փառաբանութիւնը անկախութեան գաղափարին։ Եւ ոչ միայն Դաշնակցականներու կամ Հայերու բերնով, այլ եւ օտարներու։ Ցետոյ հրատարակեցինք Պէյրութի նկարագրութիւնը, նոյնքան բազմամարդ և խանդավառ։ Երէկ՝ լուռ ու մունջ Երուսաղէմէն կուգար ձայնը. իսկ Սոֆիայի թղթարերը արդէն կը պատմէ արտառոց իրողութիւններ գոնէ չորս մեծ կեդրոններու մասին,— Սոֆիա, Ֆիլիպէ, Վառնա և Պուրկաս։ Տակաւին չյիշեցինք Եգիպտոսն ու Ամերիկան, Ռումանիան եւ ուրիշ գաղութներ։

Այդ նկարագրութիւնները ամէն բան չեն ըսեր, իրենց պարզ վիճակին մէջ։ Լաւ ըմբռնելու համար Մայիս 28ի տօնակատարութեանց ինքնաբեր թափը, հարկ է աչքի առջեւ բերել անոնց դէմ սարքուած դաւերը, դաւ մը մարդոց քէնն ու ատելութիւնը, ուրիշներու գործնական և լկտի պայքարը։

Բացատրութեան կարօտ չէ ռամկավարներուն դիրքը։ Հնչակեանները տեղ տեղ մասնակցած եւ ճառեր ալ խօսած են Վառնա, Պուրկաս, ուրիշ տեղ իրենց «վարքագիծը» ? կապելով ռամկավարներուն կամ Երեւանցիներուն հետ։

Իսկ այս վերջինները, սա կարմիր աքլորներն ու խոպոտ ձեռնեղները, բան-գործ ըրած էին թռուցիկներ թխել ու ցրուել, տեղ-տեղ ալ՝ ափ առնելով մինչեւ ոստիկանութեան դուռը։

Այսպէս, Պէյրութի մէջ, պատերը փակցուցեր էին թուղթի կտոր մը, ուր Մայիս 28ը կը հռչակուէր «թրքական եւ գերմանական իմպերիալիզմի յաղթանակի օրը», «հայ ժողովուրդի մեծագոյն սգատօնը» եւն.։ Եզրակացութիւնը— «Բոյկոտի են։ Թարկեցէք Մայիս 28ը, գաղութահայութիւն թունաւորման վտանգաւոր օրը»։

Անշուշտ այս մարտակոչը գործի վերածելու համար էր որ, տօնակատարութեան պահուն, կատղած՝ ներկայ բազմութենէն և համատարած ոգեւորութենէն, կարմիր ստահակ մը շիշ մը թթու (արջասպ ?) նետեց սրահին մէջ ու փախաւ։ Հանդէսը խանգարուեցաւ ո՛ր եւ է ձեւով, բայց յետոյ արիւն հոսեցաւ գաղթակայանի մը մէջ, ինչպէս գրեցին Պէյրութի թերթերը։

Հանդէսը խափանելու թրքավարի ձեւ մըն ալ փորձեր էին Երուսաղէմի մէջ, ոստիկանատուն կանչել տալով երիտասարդ գրագէտ Համաստեղն ու «Ցուսաբեր»ի խմբագիրը, ընկեր Վ. Նաւասարդեանը։ Ինչպէս նկարագրած էր մեր թղթակիցը, շատ խիստ է վարուած ոստիկանապետը, հիմնուելով դէզ մը «ժուռնալ»ներու վրայ. բայց կարելի եղած է լուսաբանել ամէն ինչ եւ կատարել հանդէսը, աննախընթաց՝ Երուսաղէմի համար։

Ֆրանսայի քաղաքներուն մէջ ալ շրջան կ՚ընէր ողորմելի թռուցիկ մը, ստորագրուած՝ կոմունիստական կուսակցութեան համապատասխան հատուածին կողմէ։ Լիոնի մէջ այս թռուցիկը բաժնելու պաշտօն յանձներ էին իտալացի աղջկան մը, որ առաջին հարցումին ձգեց փախաւ, սրահին դուռնէն։ Նոյն թռուցիկը մեր ընկերներուն ձեռքը անցած էր Վիէնի մէջ-իսկ Տէսինի, նորէն տրցակ մը բռնուեցաւ սրահին մէջ։ Տղեկ մը ձգեր փախեր է,— կը պատմեն տեղացիները։

Պարզ է որ, յատուկ ազդանշանի մը վրայ, նոյն «քաջագործութիւնը» կատարուած է ամէն տեղ։

Մեծ պատիւ պիտի ըլլար յիշել բովանդակութիւնը։ Ըսենք, միայն, որ սովորական «քլիշէ»ներէն դուրս, այս հայատառ թռուցիկէն կ՚իմանանք նորութիւն մը,— Դաշնակցութիւնը կը պատրաստուի պատերազմ հրատարակել խորհրդային իշխանութեան դէմ, կռնակը տուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ...

Ուրեմն, անկախութեան, ազատ հայրենիքի գաղափարին հակառակորդները, բոլոր տեսակի գպիրներն ու փարիսեցիները, կարմիր մունետիկներն ու քոսոտ քուռակները կանգ չէին առած ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ, խափանելու համար անկախութեան հռչակման տօները։ Եթէ ուժ ունենային, անշուշտ բռնութեան ալ կը դիմէին, ինչպէս գրաւորապէս կը սպառնար, քանի մը տարի առաջ, Փարիզի «Կոմկուսի հայկական ֆրակցիան»... իր կարմիր վաշտերով։

Իսկ այդ բոլոր աղտ ու կեղտին պատասխանը տուաւ ժողովուրդը ինք, անհամար բազմութեամբ լեցնելով սրահները, մէկ լրագրական յայտարարութեան կամ թռուցիկի վրայ։

Ուրիշ ըսելիք չունինք մեր փոքրոգի հակառակորդներուն, եթէ ոչ մաղթել որ քիչ մը ամփոփուին եւ համապատասխան դասերը հանեն այս շառաչուն ապտակէն, թէ իրենց եւ թէ իրենց հովանաւորներու եւ դրդիչներու բարիքին համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ հայ գաղթականները

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՐ ԷՇՐԷՖԻԷԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը իր յունիս 6ի թիւին մէջ «Էշրէֆիէի հայկական վիլլան» խորագրին տակ կը գրէ.

Էշրէֆիէի բարձունքին վրայ կանգնուած «Հայկական վիլլան», որ կը բաղկանայ տասնեակ մը ծոյակապ շէնքերէ, պարապ կը մնայ դեռ. Գաղթականները կը մերժեն հոն տեղաւորուիլ։ Ցնցնցնօ Հայ մը հետեւեալը յայտարարեց մեզի.

— Մեզի կ՚ուզեն այս շէնքերուն մէջ տեղաւորել եւ մաս առ մաս վճարել տալ մեր բնակելիք յարկաբաժնին գինը։ Ուրիշ խօսքով, մեծ ծախքերով շինուած այս բնակարանները մեզի ծախել կ՚ուզեն։ Ուրեմն մենք գնորդներ ենք, որոնց մասին մտածեր են շատ վեհանձնօրէն...։ Եւ սակայն, արդեօք նախապէս տարրական մտածումն ունեցա՞ծ են կարծիքը հարցնելու այդ գնորդին՝ հասկնալու համար թէ պիտի ուզէ՞ր գնել այն զոր մտադիր էին առաջարկել իրեն։ — Ո՛չ։ Ու այսպէս ո՛չ մէկ հայ գաղթական կ՚ուզէ իր փայտաշէն խեղճուկրակ խրճիթը փոխանակել Վիլլա Էշրէֆիէի «բանտարական» յարկաբաժիններով։

Ինչո՞ւ։

— «Խնդիրը շատ պարզ է։ Հայը կը սիրէ սեփական տուն ունենալ. կը սիրէ գիւղի ազատ կեանքը, որ թոյլ կուտայ իրեն պարտկուիլ համաձայն իր միջոցներուն, մշակել հողի կտոր մը, որ իրեն բանջարեղէն հայթայթէ եւ փոքրիկ հաւնոց մը, որուն շնորհիւ ատեն ատեն կարենայ ուտել, առ ի չգոյէ միսի, եթէ ոչ հաւեղէն, առ ի մխիթարութիւն գոնէ հաւկիթ։

Եթէ փոխանակ այս բանտարական յարկաբաժիններուն, գիւղական փոքրիկ վիլլաններ շինած ըլլային, փայտաշէն գաղթակայանները անմիջապէս պիտի անհետանային։ Սենեակ մը՝ հողի մը մէջտեղ, ահա՛ ինչ որ պէտք էր շինել եւ ներկայացնել գաղթականներուն։ Կամաց կամաց, իր միջոցներուն եւ խնայողութեանց ներած չափով, գաղթականը հնարաւորութիւն պիտի ունենար մեծցնելու իր օջախը, յարկ մը աւելցնել անոր վրայ, հոն համախմբել իր ընտանիքին անդամները, որոնք դեռ այսօր ցիրուցան կը մնան, ըլլալ իր սեփական տան մէջ, տանտէր ու ազատ, ամէն վայրկեան ուզածին պէս վարուելու համար իր ստացուածքին հետ։

Բանտարական յարկաբաժինները լաւ են Եւրոպայի մէջ, հազար ծխնելոյզով քաղաքի մը մէջ։ Հոս՝ Արեւելքի մէջ գիւղական տուններ պէտք էին շինել՝ այն բազմաթիւ պատճառներով որոնք ակնյայտնի կ՚երեւան։ Ատիկա չհասկցան։ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի դրամները մսխեցին։

— Ի՞նչ է դարմանը, ձեր կարծիքով։

— Ծախել շինուած շէնքերը եւ գանձուած գումարով ուրիշ տեղ տուներ շինել՝ բառուած ձեւով։

Հայ մը սպաննուած Մալաթիոյ մէջ

Պէյրութի ֆրանսերէն թերթերը կը գրեն թէ՝ Մալաթիոյ մէջ 20 զինեալ թուրքեր յարձակած են Աւետիս Թայեան անուն հայ հարուստ հողագործի մը տան վրայ։ Աւազակները սպաննելէ վերջ Հայը, կողոպտած են տունը եւ անհետացած՝ միասին տանելով մեծ աւար։

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿՏՐԵՑԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Ֆրանսացի օդանաւորդները առաջին անգամ ըլլալով յաջողեցան կտրել Ատլանտեանը՝ Նիւ Եորքէն Սպանիա։ Ժան Ասոլան, Ռընէ Լըֆէվրը եւ Արման Լոթի, որոնք ֆրանսական «Դեղձանիկ» օդանաւով Ամերիկայէն ճամբայ ելած էին հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.08ին, եւրոպական ցամաք իջան ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Իրենց նպատակն էր ուղղակի Փարիզ գալ եւ իջնել Պուռժէի օդանաւային կայանը։ Սակայն պէնզինը սպառած ըլլալով, չկրցան շարունակել իրենց ճամբան՝ նոյնիսկ կարենալ իջնելու համար ֆրանսական հողի վրայ, որուն մինչեւ 180 քիլոմեդր մօտեցած էին, ու ստիպուեցան ապաստանիլ սպանիական հողը՝ Քոմիլլաս, Սանթանտէրէն 40 քիլոմեդր դէպի արեւմուտք։

Ուրբաթ կէսօրէն վերջ ստացուած անթել հեռագիրները կը հաղորդէին թէ օդանաւը ճամբան փոխած է եւ կ՚ուղղուի դէպի Ասորեան կղզիները։ Նկատելով որ պէնզինը հաշուուածէն աւելի արագ կը սպառի, օդանաւորդները մտադրած էին ի հարկին իջնել Ասորեան կղզիները՝ ովկիանոսին մէջտեղ առանց վտանգի չմնալու համար։ Սակայն կրցան ցամաք հասնիլ ապահով։ Պէնզինի այս արտակարգ սպառումին պատճառը դեռ չէ հասկցուած, ոմանք զայն կը վերագրեն օդանաւին մէջ ներկայութեանը պատանիի մը, որ, ինչպէս գրեցինք երէկ, յաջողած էր գաղտագողի տեղ գրաւել հոն՝ մեկնելէն քանի մը վայրկեան առաջ։ Այս պատանին՝ Արթիւր Շրայպըր, աւելցուցած է օդանաւին ծանրութիւնը։

«Դեղձանիկ» իր անթելով շարունակ հաղորդակցութեան մէջ էր Ատլանտեանի վրայէն անցնող շոգենաւերու հետ, միայն թէ Փարիզ շատ ուշ կը ստանար լուրերը։ Այսպէս, մինչ օդանաւը ժամը 18.40ին տեսնուած էր Փորթոյէն 200 մղոն անդին, այդ լուրը Փարիզ կը հասնէր ժամը 23ին։

Պուռժէի մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին՝ Ատլանտեանի հերոսները ընդունելու համար։ Ժամը 7ին արդէն 600 հանրապետական պահակներ դիրք բռնած էին կայանին շուրջ՝ արգիլելու համար հետզհետէ մեծցող ամբոխը ներս խուժելէ, ինչպէս պատահեցաւ 1927ին՝ Լինտպէրկի հասած օրը։ Կէսօրէն վերջ՝ երկու օդանաւեր իրար բախեցան Պուռժէի վերեւ եւ փոքր վնասներ կրեցին։ Ժողովուրդը զուարճացաւ կէս գիշերին լուր հասաւ թէ օդանաւը Սանթանտէրի վար իջած է եւ պահակ ու հետաքրքիր իրենց տեղերը գացին։

Գիշերը Քոմիլլասի մէջ հանգստանալէ եւ սպանիական իշխանութեանց կողմէ հիւրասիրուելէ յետոյ, օդանաւորդները այսօր՝ կիրակի պիտի մեկնին դէպի Պուռժէ, ուր փառաւոր ընդունելութիւն մը վերապահուած է իրենց։

Օդանաւորդ Ասոլան քանի մը օր առաջ ամուսնացած էր ամերիկուհիի մը հետ։ Այս վերջինը յաղթանակի լուրը ստանալուն՝ շոգենաւ նստաւ Ֆրանսա գալու եւ ամուսինը ողջագուրելու համար։

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան առթիւ

«Փըթի Պէօ» փարիզեան թերթը իր յունիս 11ի առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ ծաղրանկար մը՝ նուիրուած «ֆրանքօ-թուրք բարեկամական դաշնագրին»։

Պատկերը կը ներկայացնէ թուրք զինուորական մը՝ ձեռքը բռնած խոշոր քարհատ մուրճ մը, զոր կ՚իջեցնէ Ֆրանսան ներկայացնող Մարիանի գլխուն։ Պատկերին վերեւ արձանագրուած են հետեւեալ վերտառութիւնները.—Աւարգակւած յոյժ տուանք, փակում ֆրանսական դպրոցներու, փակում հիւպատոսարաններու, «Լօթիական խնդիր», եւայլն եւայլն։

Թուրք-Յոյն յարաբերութիւններ

«Թանի» Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Թուրք-Յելլէն բանակցութիւնները ընդհատուած են։ Ստոյգ է թէ Յունաստանի Էնկիւրիի ներկայացուցիչը դուրս ելած է իր իրաւասութեան սահմաններէն։ Զարմանք կը պատճառէ նաեւ ա՛յն թէ փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին չէզոք անդամները մէկ շաբթուան մէջ նոյն խնդիրներուն մասին իրարու բոլորովին հակոտնեայ երկու առաջարկներ ներկայացուցած են։ Առաջինը ընդունուեցաւ Յունաստանի կողմէ։ Մինչ երկրորդը ա՛յնքան կը հեռանայ առաջինէն, որ գրեթէ կը նոյնանայ թրքական առաջարկներուն հետ։

Ամէն պարագայի մէջ նորընտիր արտաքին նախարար Արկիրոփուլոս կ՚ուսումնասիրէ խնդիրը, ու հելլէն կառավարութիւնը, Վէնիզէլոսի նախագահութեամբ շուտով պիտի ճշդէ իր դիրքը։

∴ Էնկիւրիէն կը հաղորդեն որ Յունաստանի արտաքին նախարար Արկիրոփուլոս հեռագիր մը ուղղած է Թէվֆիք Րիւշտի պէյի՝ յիշելով իր գործակցութիւնը 1927ի հելլէնեւ-թուրք համաձայնագրերու բանակցութեանց եւ յոյս կը յայտնէ թէ առկախ խնդիրները պիտի կարգադրուին նոր համաձայնագրերով։

Թէվֆիք Րիւշտի իր պատասխանին մէջ նոյն հաւաստիքը կուտայ եւ կը շնորհաւորէ նոր-նախարարին պաշտօնը։

Ռուսահելլէն առեւտրական դաշնագիր

Աթէնքի մէջ յունիս 11ին ստորագրուեցաւ հելլէն-խորհրդային Առեւտրական եւ նաւային դաշնագիր մը։ Երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ապրանքներու փոխանակութեան, առեւտրական նաւերու եւ թրանզիթի առեւտուրին համար ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի տրամադրութիւնները պիտի գործադրուին։ Դիւանագիտական առանձնաշնորհներ պիտի վայելէ միայն խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան նախագահը, որուն կեդրոնը պիտի գտնուի Աթէնքի մէջ։ Բացի Պիրէօսի և Սելանիկի մէջ գտնուածներէն, պատուիրակութիւնը պիտի կրնայ առեւտրական գրասենեակներ բանալ ուրիշ քաղաքներու մէջ եւս։

Խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան գործառնութիւնները ենթակայ պիտի ըլլան հելլենական օրէնքին եւ հելլէն դատարաններուն։ Խորհրդային կառավարութիւնը յանձնառու կ՚ըլլայ ընդունիլ անոնց տալիք որոշումները։ Դաշնագրին պայմանաժամը մէկ տարի է։

Կացութիւնը Աֆղանիստանի մէջ

Զօրավար Նատիր խան յաջողեցաւ Ղիլզաի ցեղախումբին աջակցութիւնը ձեռք բերել։ Շէր աղա, եղբայրը Հազրաթ Սահիպի, որ գլխաւոր հակառակորդն էր Ամանուլլահի եւ զայն փախուստի մատնեց՝ Ղիլզայիները գրգռելով անոր դէմ, նոյնպէս հակած է Նատիր խանի կողմը։ Սակայն որովհետեւ ընտանիքին անդամները Քապուլ կը գտնուին, կը վախնայ որ անհատական ո՛ր եւ է աջակցութիւն Քապուլի էմիրը կրնայ մղել անմիջական փոխ-վրէժի։

Շէր աղայի հրաւէրով ներկայացուցչական ժողով մը (ճըրկա) պիտի գումարուի Շիշնաքի մէջ, որ Նատիր խանի այժմու կեդրոնն է։ Ժողովին հրաւիրուած են հարաւային եւ արեւմտեան բոլոր ցեղախումբերը, մէջն ըլլալով Ղիլզայիները։ Ճըրկան պիտի որոշէ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ Աֆղանիստանի ապագայ թագաւորը։ Ու եթէ Նատիր խան թագաւոր ընտրուի, ցեղախումբերը պիտի աջակցին անոր ընդդէմ Պէչէի Սաքային, որ ինքնակոչ էմիր է եւ չէ ընտրուած ո եւ է ճըրկայի կողմէ։

∴ Աֆղանիստանի նախկին առեւտրական նախարար Հաթի Ապտիւլ խան Պոմպէյի թերթերուն յայտարարեց թէ Ամանուլլահ թագաւորը նախ հոռմ պիտի երթայ. հոն ժամանակ մը մնալէ յետոյ, պիտի քաշուի Իտալիոյ ուրիշ մէկ կողմը եւ իր կեանքին պատմութիւնը պիտի գրէ։ Ամանուլլահ դրամական նեղութիւն չունի, ընդհակառակն հանգստաւէտ կեանք մը ապրելու բոլոր միջոցներն ապահոված է։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ 10.000 հոգի ցոյց կատարեցին լեհական հիւպատոսարանին առջեւ, անոր համար որ Մայիս 26ի անկախութեան տարեդարձին առթիւ Վարշաւայի մէջ կատարուած հանդիսութեանց ներկայ եղած էին լեհ պաշտօնական դէմքեր.

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ չինական հողին վրայ խորհրդային զինուորներ մտած ըլլալու լուրը կը հերքուի։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

IV

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՃԻԳ

Այդպիսով, կարծէք, միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան է վիճակուած ամենուրեք պաշտպան հանդիսանալ ազգային ստացուածքներու. կարծէք միայն անոր վիճակուած է անդուլ, անդադրում համերաշխութեան քարոզ հընչեցնել յանուն այդ ստացուածքներու պահպանութեան։

Շօյէ՛ք, արտակարգ պատիւ մըն է մեզի համար, որ հաւանականութեամբ կ'արձանագրենք, ի հարկէ, բայց մէկ կուսակցութեան գործ չէ այդ, կորսուող գանձը հաւաքական է եւ զայն փրկելու համար անհրաժեշտ է հաւաքական ճիգ։

Ցնծա՛ր ենք ամէնքս — եւ այդ տկարութեան ազդիրը ամէնէն առաջ մեր թոյլ համբանքն է,— ցնծա՛ր է ամէնէն ուժեղ հայ կուսակցութիւնը այն հսկայական պայքարին մէջ, այն աշխոյժ ճիգին հանդէպ, որ կը պահանջէ հայ ժողովուրդի բազմաթիւ ճակատագիրը։ Թշնամիները չափազանց շատ են, խոչընդոտները բարդ ու անհաշիւ — եւ միայն թեւ թեւի տալով, կարող ենք քիչ շատ պատկառելի ույժ մը կազմել։

Մէկ կուսակցութեան գործ չէր նաեւ Հայ Ազատագրական Շարժումը։ Մէկ կուսակցութեան գործ չէին հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան կռիւները տասնեակ տարիներու ընթացքին՝ Թուրքիոյ ու Ռուսաստանի մէջ։ Անոնք դարձան մէկ կուսակցութեան գործ, ոչ այն պատճառով, որ այդ վերջինը սիրահար էր մենատիրութեան ու մենաշնորհումի, անմիաբանութեանու պառակտումի, այլ որովհետեւ ցեղին միւս տարրերը լքեցին պայքարի դաշտը, գլխաւորելով իրենց աջակցութիւնը գործողներուն, արհամարհեցին շարունա՛կ կռուող կուսակցութեան համերաշխութեան քարոյ՝ներն ու պաղատագին յորդորները։

Եւ ի՞նչ անհաշիւ բարիք պիտի ծնէր, եթէ սկիզբէն ի վեր ազգային հաւաքական գործը տարուէր ազգովին, հաւաքաբար, ինչպէս եղեր է Յունաստանի մէջ դար մը առաջ— ինչպէս եղեր է բոլոր ըմբոստացող ազգերու մէջ...

Բայց հոգ ալ մենք դըժբախտ բացառութիւն մըն էինք։ Լքուած էր գործող փոքրամասնութիւնը ազգի երեւելիներէն, հզօրներէն, լքուած էր հարիւր միլիոններու տէր դասակարգէն, խոհեմ, չափաւոր, յաւիտենօրէն սկեպտիկ ու քննադատող մտաւորականներէն, լքուած էր, դատապարտուած մենամենակ կրելու ծանր բեռը — այն ժամանակ երբ Անգլիացիները Վասնոյ անառիկ գիրքերուն մէջ յուսահատօրէն «իմամ ինչ ուժոյ» կը գուային, ժամանակ գրութիւնը քիչ շատ տեւական դարձնելու համար, եւ ի վերջոյ, հրացանները փշրելով «ազգ»ն ուխտելով, կը լքէին կռուի դաշտը...

Անգամ Հայ Դատի խաղաղ քարոզչութիւնը Եւրոպայի մէջ, «Հայասիրական շարժումը» իր ամէնէն ուժեղ արտայայտութիւններով եւ նիւթական ծանր զոհաբերութիւններով, ինկած էր դարձեալ նոյն յեղափոխական կուսակցութեան ուսերուն վրայ։

Ո՞ւր անհուած են նման եռանդներու եւ ի՞նչպէս չեն ըմբռներ այն տարրերը, որոնք այսօր արամադրեան շանթեր կը տեղան Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, որոնք այսօր իրենց զոռոզ արհամարհանքը եւ խեղճմտութիւնը կ'արտասանեն այդ կուսակցութեան դէմ, չեն ուզեր մասնել անոր հետ Համազգային Մարմնին մէջ, չեն ուզեր զգալ անոր հետ նահատակներու սուգը.— ինչպէ՞ս չեն ըմբռներ, որ իրենց հաւաքական եւ սխամեմատիկ դասալքութիւնը մէկն է հայկական պայքարի թուլութեան եւ հայկական աղէտներու մեծագոյն պատճառներէն ու պատասխանատուներէն...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Յ. Գ. Նախորդ յօդուածիս (Յառաջ 9 յունիս, առաջին սիւնակի երկրորդ տողին մէջ, տպուած է՝ տարիներու, պետք է կարդալ՝ դարերու. երկրորդ սիւնակին վեցերորդ տողին մէջ, տպուած է՝ կը խօսի, պէտք է կարդալ կը հօսի։

113. — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Ուսկա կուգաս յուշիկ մուշիկ
Բոպիկ մ'ուրթեր. ծամերդ փըշիկ
Դուն պզտուտիկ, պագդ անուշիկ։

Ելլեմ Բարսի լեռները
Նայիմ կանանչ արտերը.
Ինչ խլտըր ախ-վախ ընիմ
Ձեյլը փորուս տէրտերը։

Արդեօ կուգայ ցողալէն
Բռուն տալը դողալէն.
Իմ եարս վերէն կուգայ
Խըռ ծին տակը խաղալէն։

Փուշիիս Թելը կանանչ է
Ցուն եկօ, մարս կանչէ.
Ըս տարի ըլ չիգաս նը
Բռնածդ բարի բան չէ։

Կըտայի կտպտէի,
Ես աղուընակ ըլէի.
Ձմեռը խոնադ ըլէի
Ամառն ապտալ ըլէի
Թէ՛քէ եարիս քով ըլէի։

Իմ մարս է բերեր սեր,
Քու մարըդ է բերեր սեր,
Բեր երկուքը իրար խառնենք,
Նստինք, ուտենք միասին։

Բաճան դըի փարչին մէջ
Եյայ ռանայ խալխուն մէջ։
Ես իմ եարըս ծանչեցի
Երկու հազար մարդու մէջ։

Ծառին տակը մնացի
Ալ գայրապան վլացի
Դըցէք եարիս բսեցէք.
Ես հոս մինակ մընացի։

Խմեր եմ խուղ եմ եղեր,
Սիրուդ շարխող եմ եղեր,
Հերու շատ աղէկ էի.
Էս տարի փէշ եմ եղեր։

. .

Կալին վրայ չէրչ կ'ընեն
Ջէրչին վրէն կամ քաշեն.
Ըկրր մերբը խեյացի են
Ինծիս շուտ մը հարս կ'ընեն։

Լուսնկային էլեյուն,
Աչքս պաղաւ օըն ի բուն,
Ըկրր սիրածս ինծ չի տան
Մուրը Թափաւ իմ գլխուն։

Լուսնկան կալ կապեր է,
Եարս շալվար հագեր է,
Սեւ գօտին ըլ վրէն է կապեր
Սէվտայովս ըլ սիրտն է տաքեր։

Հաւաքեց՝ Մ. Թաշճեան

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Մեծ հոգիները նման են բարձր գագաթներու։ Հովը կը ծեծէ ամպերը կը պատեն զանոնք։ Բայց, մարդ հոն աւելի լաւ աւելի ուժգին կը շնչէ, քան ուրիշ որեւէ տեղ։ Օդը հոն ունի մաքրութիւն մը, որ կը սրբէ սրտին աղտերը եւ երբ ամպերը կը փարատին, անկից կ'իշխես մարդկային սեռին վրայ։

Երջանկութիւն եւ հանճար բաժին կ'իյնան այն ժողովուրդներուն, որոնք գիտցած են անոնց արժանանալ դարաւոր ստոյիկեան համբերութեամբ, աշխատանքով եւ հաւատքով։

—

Սխալը որ կը ձգտի դէպի կենդանի ճշմարտութիւն, աւելի բեղուն եւ աւելի առողջ քան մեռեալ ճշմարտութիւնը։

Ռոմէն Ռոլան

ՔՍԱՆԸՉՈՐՍ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Ամէն համեմատութիւն պահելով, չեմ գիտեր ինչո՛ւ Փարիզը Պոլիս կ'երեւայ շատերուն, եւ Ֆրանսայի մնացած մասն ալ՝ անոր գաւառը։

Առաջինը՝ վերի արտ։ Ինքն իրմով հպարտ ու ինքնագոհ։ Ցանախ ամբարտաւան, ինչպէս Պոլիսը։ Երկրորդը՝ խոնարհ, գլուխը քարին, ալլ միշտ կանգուն եւ արիւն քրտինքի մէջ։

Այս տպաւորութեամբ ալ «Պոլսեցի» եւ «դրսեցի» «Փարիզցի» եւ «գաւառացի»...

Ու ինչպէս այն հին օրերուն, երբ մարդիկ Թարմութեան, նոր կեանքի սարսուռ մը կ'ունենային, Պոլսէն դուրս ելլելով, ճամբայ կտրելով դէպի երկիր,— այնպէս ալ՝ Փարիզէն գաւառ։

Հանդիպեցէք ո՛ւր որ կ'ուզէք,— կա՛մ Աստաֆազարն ու Գարտիզակն են որ իրենց մնացորդներով փոխադրուեր են Ֆրանսա, կամ Խարբերդն ու Սեբաստիան։ Նոյնիսկ Մուշն ու Վանը։

Մասնաւորապէս Միջին Ֆըրանսայէն դէպի ծովափ, լայնքին ու երկայնքին։

×

...Լոյսը հազիւ ճեղքուած, արդէն մուրճի, քարի ձայներ։ Սայլակներ կը ճռնչեն երկաթ գիծերուն վրայ։ Արեւէն խանձուած կիրպարանքներ՝ հողակոյտերու վերեւ։

Բանուորներ։ Ճամբայ կը հարթեն նոր գիծի մը համար, որպէսզի աւելի արագ սուրայ զրահագլուխը, կոխկրտելով ամէն խոչընդոտ, եւ աշխատաւորներու մէջքը։ Կարելի է զիմքերէն ճանչնալ իւրաքանչիւր ցեղ։ Կան եւ Հայեր, պարահովաբար։ Ո՞ւր չկան...

Կը նայիմ պատուհանէն, եւ ամէն մէկուն պատմութիւնը կը սուրայ միտքիս մէջ.՝ ինչպէս շոգեկառքը։ Հայրենիք ունին ամէնքն ալ, անշո՛ւշտ։ Եւ պետութիւն։

Բայց, ո՞ւր է տարբերութիւնը ունեցողին եւ չունեցողին, այս ճամբուն վրայ. գլուխները եւ կուրծքերը բաց, հողին ու կրակին մէջ, տասնապետի մը հրամանին տակ։ Մէկ փոր հացի համար...

Իսկ եւ իսկ «ամէլէ թապուրի»։ Միայն թէ —Եւրոպայի մէջ։

Լիոն։ Շաբաթ է եւ գործարանները մաս-մաս կը պարպուին։ Մարդ պիտի գայ անհատնում փողոցներ, գտնելու համար այն սրճարաններն ու ճաշարանները ուր հայեր կը յաճախեն։ Ինչպէս ամէն տեղ։ Եւ արդէն հետաքրքիր նկատւածքներ։ Ու մանաւանդ հարցումներ

— Ընկե՛ր, մինչեւ ե՞րբ այսպէս...

— Շատ կ'ուզանա՞, ընկեր...

— Ի՞նչ ընեմ տղաս, ճա՛ր մը։ Ութը տարեկան է արդէն, եւ հայերէնը պիտի մոռնայ։

— Կարգուի՞նք, ընկեր. աղջիկս կ'առայ։ Ճակտիս քրտինքովը կ'ապրիմ, բայց եթէ անտեղ ըլլամ, կը վախնամ որ չկարենամ շարժիլ տեղէս, եւ զաւակներս յեղափոխական պարտականութեանս, հայրենիքիս. .

Գիշերը, հանդէսի պահուն, արդէն աշխարհ մըն է որ կը վխայ, ներսն ու դուրսը։ Երիտասարդ եւ յորդահոսան։ Աղջիկ մը որ կ'արժէ 18էն, յանգելու համար մինչեւ 30-35։ Ինչպէս ամէն տեղ։ Եւ շատերը հպարտութեամբ կը պատմեն իրենց ձագուկներն ալ, ձեռքէն բռնած կամ թեւերուն մէջ։ Ու նորէն չարատանջ հարցականը.

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս...

— Տուն ունէինք, տեղ ունէինք, եւ այս պզտիկները կը խաղային ու կը վազէին։ Հիմա՝ պանդոկի չորս պատէն սրճարան, իսկ մարդու երես տեսնելու համար, այսպիսի հանդէսներ...

— Փառաւոր մը հաց չէ՞, գոնէ մեր հողին վրայ քրտնէինք...

«Գաւա՛ռն» է որ լոյս կը սպասէ քաղաքէն։ Մեծերէ՛նչեն տարէն. .

Մանօթի մը տունն ենք։ Ճաշի կը սպասենք։ Որո՞ւ.— Ութը տարեկան տղու մը որ գպրոց կ'երթայ, եւ արդէն կը կակազէ հայերէնը. «մեծ» քրոջը որ մեքենագիր է, եւ պզտիկին՝ որ բանւորութիւն կ'ընէ մետաքսի գործարանը։

Քանի՞ տարեկան է մեքենագիր օրիորդը։

— Տասներկուքը վերջացուց, տասներեքը մտաւ։

— Իսկ պզտի՞կը, բանւորուհի՞ն։

— Տասնը չորս։

— Ոչ, մայրիկ, ես տասնըվեց տարեկան եմ։

Ո՞րը ճիշդ կը խօսի, մա՞յրը թէ աղջիկը։ Եւ յետոյ, ինչպէս այս անուշիկ եւ սիրուն աղջիկը առանց վերապահութեան կը յայտնէ իր տարիքը։

Շատ կարճ է պատմութիւնը, ընկերնե՛ր։ Ճշմարտութիւնն բսաւ մայրը, ոչ թէ չարաճճի Աղջիկն։ Օրէնքը, որ պարտական սուր է տկարի գլխուն, կ'արգիլէ բանեցնել 15էն վար մանուկներ։ Եւ որպէսզի օրէնքը տեղը գայ, տասնըչորս տարեկան Արաքսին գործարանին մէջ արձանագրած են իբրեւ տասնըվեց տարեկան։

Եւ հառաչանքնե՛ր մայրական.

— Այս ամէնը մէկ փոր հացի համար։ Ամուսինս կ'աշխատի, ես կ'աշխատիմ, այս երկու ձագուկներս ալ գործի եմ դրեր, եւ հազիւ կը հասնինք։ Եթէ Պոլիսը մնացած ըլլայինք. միայն ամուսինս կ'աշխատէր —արհեստ ունէր— եւ այս երկու աղջիկներս ալ դպրոց կ'երթային։ Ինչ պարտ կ'երանք... Ո՛չ, ոչ, թող քիչ մըն ալ մեծնան, չեմ կենար, չեմ կենար.. Արնանեդ «շուշկա յին փառք կուտամ, այստեղ «պիֆթէք»ը բժէս բերնէս կուգայ.

Միայն մէկ տուն հանդիպած եղայ։ Բայց քանի՜ եւ քանի տուներու պատմութիւն է այս..

Քանի՜ բուխերիկներու, որ մարեցան աշխարհէ աշխարհ, համեստ երկիրներու օդն ու ջուրը եւ անխառնախ կրակը զոհելով լուրծուն պողոտաներու «պէնզին»ին եւ «չոֆած ասֆալտ»ին, երկնաքերկաւ ծխնելոյզներուն եւ գարշահոտ ձեղնայարկերուն։

Դէպի Վիէն։ Վակոն մը բռնած են արդէն տասը-քսան երիտասարդներ։ Շէնշող, թըրթռուն եւ տիրական։ Ֆրանսացիներ ալ կան, բայց ի՜նչ փոյթ։ Շոգեկառքը հազիւ շարժած, երգ ու երգ, խմբական, առանձին։ Վակոնը կը թնդայ «Մեր Հայրենիք»ով։ Քանի մը հոգի դեռ չեն աւարտած վերջին տողերը.

Ահա՛ եղբայր, քեզ մի դրօշ...

Եւ արդէն կը գոռայ «Յառաջ նահատակ»ը եւ անմիջապէս յետոյ՝ «Բամ Փորոտան»։ Եւ այսպէս մինչեւ կայարանը, խառն ի խուռն։

— Ժողովրդական երգ մըն ալ երգեցէք, սա՛ պՙՕրինակ՝ «Աղջի բախտաւոր»։

— Շա՛տ լաւ։ Բայց, ընկե՛ր, չէ՞ որ մենք յեղափոխականներ ենք։

— Դաշնակցութեան ծրագիրը կը թելադրէ բոլոր ընդունակութեանց ներդաշնակ զարգացում։

«Համբարձում եայլա»ն ճ արդէն։ Բայց կը թուի թէ չհամոզուեցան մեր պատանիները, — որ կարելի է, ներելի՛ է աղջկան գաղափար խառնել յեղափոխական - հայրենասիրական սլացքին։

Չհամոզուեցան, քանի որ միակ մնաց «Աղջի բախտաւոր»ը, սարսափահար կծկուելով «Իբրև Արծիւ»ի, «Կարկուտ տեղաց»ի, «Կրակ տեղացէք»ի եւ «Մեր Հայրենիք»ի եւ «Յառաջ Նահատակ»ի գոռում-գոչումին առջեւ։

Այսպէ՛ս հասանք Նիսեց ե՛ւ մեր սերունդը...

ՇԱՏՈՒՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՅԻՄԱՐԻ ԵՐԳ

Երէկ գիշեր, խենդ ծովին հետ
Որ կը շաչէր երգ մանիթեթ
Բլրան գագաթն ես սուրացի,
Մինչ դղեակէն սա դըրացի
Աղջուկն ուրախ սրտի մ'անսէր
Մինչեւ վեր գիս կը հալածէր։

Մաճը հո՞ն էր, բլրան վըրան,
Որ յօրանջող քերթի նըման
Լայն ու տըծեւ, ոտքերուս տակ
Կը բանար սեւ վիհ մանյատակ.
Ինծ կը սպասէր զերդ բարեբար
Պարիկ մը որ ինծ պիտի տար
Ինչ որ կեանքը ինծ զըլացաւ,
— Խաղաղութիւնն ու պաղն անցաւ։

Բայց քաջութիւնն ես չունեցայ
Վ.երջին քայլին ու ետ դարձայ
Մըրիկի պէս մոլեգնաբար։

Սրտիս խորը վըրէժ մը կար.
Ու ծզմեցի ես անխընայ
Ամէն կանանչ ծամբուս վըրայ,
Որոնց վերջին շունչը մեղմին
Գըլուխէս վեր՝ մինչեւ լուսին
Տարածուեցաւ...։

Ջայրոյթ մը կար
Խորը սրտիս վշտագալար։
Ու բըռունցքս սեղմած ուժեղ,
Գինովի պէս եմ խելայեղ
Սրտիս խորէն հայհոյեցի,
Ամէն սուրբի փարիսեցի,
Մինչեւ հասայ տանըս սեմին,
Ուր մանուկի պէս, հոգեվին
Լացի՜, լացի՛...։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ)

ԽՄԲ.— Միքայէլ Նալբանդեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ (1829-1929), խմբագրութիւն թերթերը ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն անոր կեանքին եւ գործունէութեան մասին։

Աստրեւ Թիֆլիսի «Պրոլետարեն»էն կ'ամփոփենք բանաստեղծ Նալբանդեանի նուիրուած գրութիւն մը (թիւ 96)։

Կարելի է ըսել որ, մինչեւ այսօր, Մ. Նալբանդեանը հասարակութեան լայն շրջաններուն աւելի ծանօթ է եղած իբրեւ բանաստեղծ, քան թէ հրապարակախօս հանրային գործիչ Նալբանդեանի թողած փոքրաթիւ ոտանաւորները, որոնց մէկ քանին հետեւողութիւններ կամ թարգմանութիւններ են, ժամանակին ունեցած են մեծ յաջողութիւն, երգուած են եւ մտած դասագրքերու եւ երգարաններու մէջ Պատկանեանի, Ղաղզիգի եւ ուրիշ բանաստեղծներու կարգին։ Հետաքրքրական է անշուշտ մօտենալ Մ. Նալբանդեանի՝ նաեւ իբրեւ բանաստեղծի եւ երեւան հանել անոր բանաստեղծական արուեստին յատկանիշները։ Սխալ պէտք է համարել անոնց այն պնդումը թէ Մ. Նալբանդեանը «բառին բուն իմաստով» բանաստեղծ չէ եղած, փաստը կը վկայէ հակառակը։ Անոր ոտանաւորները ունին այն բոլոր կողմերը որոնք յատուկ են բանաստեղծութեան։ Սակայն Մ. Նալբանդեանի եւ իր ժամանակակից մեր բանաստեղծներու (Պամա Ք...իպա Ղաղզիգ) արուեստը գերազանցապէս տոգորուած է հաւաքական շահագրգռութեամբ։ Անոնք կը ժխտեն «արուեստը արուեստի համար» տեսակէտը անհատական քնարականութիւնը չի գրաւեցներ անոնց քնարը։

Այս հանգամանքը աւելի կուտայ շատերուն, նման բանաստեղծներու, որոնց կարգին նաեւ Նալբանդեանի արուեստը համարել նախնական, «ոչ բանաստեղծական», աղքատ պատկերներով եւ յանգերով թոյլ, եւայլն. բայց պէտք է նկատի ունենալ որ յայդ շրջանին 50-60ական թուականներուն, աշխարհաբար հայերէնը չունէր բանաստեղծական անցեալ, աւանդութիւն, ինչպէս Միքթարեանները մշակած գրաբար, կեղծ դասական բանաստեղծական...

Գիտենք որ Նալբանդեան կատաղի եւ իրաւացի պայքար կը մղէր գրաբար մեռած լեզուի դէմ եւ հետեւաբար ան կ[ը] պայքարէր նաեւ Միքթարեաններու մշակած «արուեստական թօղականին» դէմ։ Այդ պայքարով կը սկսի իր քերթուածը նաեւ Ս. Ղաղզիգը, որ իր «Լեւոնի վիշտը» կը սկսի այսպէս.

Ժամանակակից գրոմ մը կ...

Որ ամենայն մարդ կարդայ...
հասկնայ...

* * *

Մ. Նալբանդեան իբրեւ հրապարակախօս եղած է մարտնչող յեղափոխական, ան իր գաղափարները կը քարոզէր նաեւ իբրեւ բանաստեղծ։

Այդ թուականներուն (1850-60) նոր կը մշակուէր աշխարհաբար գրականութիւնը։ Նալբանդեան իբրեւ բանաստեղծ, բոլ ազդեցութիւն կրած է գրեթէ իր հասակակից Գամառ Քաթիպայէն (ծն. 1830)։ Այդ ազդեցութիւնը կարելի է համարել ձեւական, բայց ժխտել կարելի չէ։ Այն փաստը որ Պատկանեանի «Հիմի է՞լ լռենք» ոտանաւորին Նալբանդեանը կը պատասխանէ «Հիմի է՞լ խօսենք»ով, որ ունի նոյն չափը, շեշտը եւ նախադասութիւններու կառուցումը, արդէն ապացոյց կարելի է համարել։

Մ. Նալբանդեանի «Ազատութիւն»ը գրուած է «Մայր Արաքսի» տաղաչափութեամբ։ Սակայն այստեղ Մ. Նալբանդեան կը մօտենէ իւրայատուկ մտքով յեղափոխականի խառնուածքի եւ տուները կը կազմէ 8 տողէ, ամբողջացնելով քերականական պարբերութիւն մը, ընդգծելով ... ուածքի հռետորական-քարոզչական հանգամանքը, հանրային պայքարի շեշտերով

«— Ազատութիւն գոչեցի,—
Թող որոտայ իմ գլխին
Փայլակ, կայծակ, հուր, երկաթ,
Թող դաւ դնէ թշնամին,
Ես մինչ ի մահ, կախաղան,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն
Պիտի գոռամ, պիտ կրկնեմ
Անդադար—Ազատութի՛ւն։»

Երգի հինգ տուներն այնպիսի տրամաբանական կերպով ու թիւ ... եւ ամէն մէկը կը կազմէ ամբողջացած պարբերութիւն մը ... կանգ չառնելով ձեւականօրէն բառամութիւններուն վրայ, անգամ քիչ մը աւելի ներսը — այս ... շօշափենք այն հիմնականը որ կը հանդիսանայ բանաստեղծի անոր ստեղծագործութեան ... զարգացման ... մենթօղը ... պէս շեշտեցինք, այդ ... կողմը քարոզչական-հռետորական ձգտումն է՝ հանգուած հասարակական մոտիւներով եւ ոչ անհատական քնարականութեամբ։ ... տեսակէտով շատ յատկանշական է Մ. Նալբանդեանի «Մանկութեան օրեր»ը։ Այս ոտանաւորը բնորոշ է բանաստեղծի ամբողջ աշխարհահայեացքին համար։ Ըստ ձեւի ու սեռի, այդ ոտքերգ է. սակայն Նալբանդեանի գրչի տակ այդ ... կը ստանայ բոլորովին այլ բովանդակութիւն եւ կը տոգորուի հասարակական ջիղով եւ պայքարի շեշտերով։ Միաժամանակ այս ոտանաւորը ունի նաեւ կենսագրական նշանակութիւն, նշելով հեղինակի անցած ուղին մանկութեան օրերէն սկսած։

«Մանկութեան օրեր, արագին նման
Անցաք գնացիք, ալ չէք դառնալ...
...
Ո՛հ դուք երջանիկ, ո՛ անհոգ օրեր
Ընդունակ միայն ուրախացնելու...

...Ինչպէս կը տեսնէք Մ. Նալբանդեան իր տառապանքը կը սկսի ...աւանդներգի բոլոր յատկանիշներով,— ափսոսանք, քաղցր յուշերու առաջ բերած տխրութիւն ... Սակայն բանաստեղծը չի ...ունակեր նոյն ոգիով — այ... յուզական պատկերները ... գուգակշիռներով այլ ... փոխարէն կը դիմէ մտքե... եւ խրոխտութիւններու։

...ղանից յետոյ եկաւ գիտու-
Թիւն
... ծանր ծայհացքով աշխարհի
վրայ,
Ամէն բան ընկաւ մտածութեան
տակ,
...ալ չմնաց ազատ կամ ու-
նայն»:

Սակայն տեղ տեղ բանաստեղծը կը խօսի «Դաշնաւոր» լեզ... ալ կը յիշէ Ապոլոնը, մուսաները։ Դժուար է մէկանգամէն ազատագրուիլ բանաստեղծական հին աւանդութիւններէն, բայց «Ապոլոնը» այստեղ կը կատարէ զուտ ձեւական դեր, որովհետեւ բանաստեղծը կը հրաժարի անոր նուիրած քնարէն, զգալով, որ ինքը ընդունակ չէ երգել աստուածահաճոյ մեղեդիներ։

...ռու կաց, դու քնար, ա՛լ մի
ծնչիր ինձ,
Ապոլոն, ետ առ. դարձեալ դու
նորան,
...ր մի այլ մարդու, որ ընդու-
նակ է
...ջոց բերել կեանքը սիրած աղջկան։
...ս պիտի դուրս գամ դէպի հրա-
պարակ
Առանց քնարի, անզարդ խօսքե-
րով,
...ս պիտի գոչեմ, պիտի բողոքեմ
...ուարի ընդդէմ պատերազմելով:

Այս տողերուն մէջ Մ. Նալբանդեան ամենազգայուն կերպով կը բնորոշէ իր բանաստեղծական մեթոդը. առաջին՝ կը բացատրէ նեղ-անհատական քնարականութիւնը, ան «ընդունակ չէ ...ոց բերել կեանքը սիրած աղջկան», որովհետեւ այդ կոչողութիւնը հասարակութեան համար բնաւ օգտակար չէ, եւ երկրորդ ան՝ պէտք է դուրս գայ հրապարակ առանց քնարի, անզարդ խօսքերով, եւ պայքարի խաւարի դէմ։ ...հարկէ այս չի նշանակեր, որ Նալբանդեան ընդհանրապէս կը մերժէ բանաստեղծութիւնը, ան կ'ըմբռնէ զայն, իբրեւ հանրային տեսակէտէ օգտակար գործօն մը, զէնք մը, որով կարելի է պայքարիլ խաւարի, տգիտութեան եւ ընկերային չարիքներու դէմ։ Ապացոյց՝ որ Նալբանդեան ընդհանրապէս չէր ժխտեր բանաստեղծութիւնը՝ այն է, որ քանի եղած ժամանակ գրած է ոտանաւորներ, որոնցմէ մէկը կիսատ վիճակով առաջին անգամ տպուած է 1903 Թուին «Պայքար» պարբերաթերթին մէջ։ Այս անաւարտ ոտանաւորի վերջին տողերը նոյնպէս շատ բնորոշ են եւ ունին կենսագրական նշանակութիւն.

«Անցա՛ն իմ օրեր,
Իսկ ես ընդունայն
Կեանքս վատնեցի,
Իմ պարզամտութեամբ.
Ես աշխարհ ամէն
Իմ պէս կարծեցի:
Է՛հ, քարը ձեր գլխին,
Որդիք կորստեան...

Վերջին երկու տողերը հաւաքուած են խոր լքումով եւ կը Թողուն մահամերձ մարմնոյն յուսահատ համակերպութեան ցնցող տպաւորութիւնը։

Իբրեւ բանաստեղծ, Մ. Նալբանդեան հայ գրականութեան պատմութեան մէջ կը բռնէ իր ուրոյն տեղը, ներկայացնելով նոր ուղղութիւն մը, պայքարելով կեղծ դասական բանաստեղծութեան դէմ որմէ կ'օգտուէին բոլոր գրաբարեան երգողները՝ հետեւելով Մխիթարեաններուն։ Մեր քննադատներէն մէկ քանին Նալբանդեանը չեն համարեր բանաստեղծ, ունենալով ոչ գիտական, բուրժուական ըմբռնում գրական գործի նշանակութեան մասին. չըմբռնելով տուեալ ժամանակի ընկերաքաղաքական պայմաններու առանձնայատկութիւնը, որու արդիւնքն է այդ բանաստեղծութիւնը «աղքատ» արտաքինով, ըստ երեւոյթին անկազմակերպ, յեղյեղուկ, մէկ խօսքով «անգեղարուեստական», ձգտումներ ինչպէս կը գտնեն այդ գեղագէտները։ Մինչդեռ մեր օրերուն մենք կը տեսնենք որ հանրային մոտիւները լայն մուտք կը գործեն բանաստեղծութեան մէջ — անհատական նեղ լիրիզմը կը մղուի վերջին կարգերուն վրայ։

Մ. Նալբանդեանը շատ քիչ է արտադրած որպէս բանաստեղծ, ան ժամանակ չէ ունեցած նուիրուելու այդ ճիւղին եւ մնացած է երիտասարդ հասակին մէջ։ Չենք գիտեր ինչ կ'ըլլար յետագային, եթէ վաղաժամ մահը չխլէր անոր կեանքը. սակայն բան մը պարզ է, որ անոր Թողած փոքրաթիւ ոտանաւորները չափազանց նշանակալից եւ հետաքրքրական են այդ ժամանակը բնորոշելու տեսակէտէ եւ իրենց «գեղարուեստական» ձեւով կը վկայեն, որ իբրեւ բանաստեղծ Մ. Նալբանդեանը կարող է ազատ կերպով գրաւել Շահազիզի մը, նոյնիսկ Պատկանեանի մը կողքին, իր հասարակական գաղափարախօսութեամբ շատ աւելի առաջ անցնելով անոնցմէ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԴՊՐՑ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նանսիի համագումարը իր Բ. նիստին մէջ զբաղեցաւ դպրոցական կրթութեան եւ ընկերվարութեան յարաբերութիւններով։

Ամփոփելով կուտանք վիճաբանութեան կարեւոր մասերը։

Առաջին ճառախօսը Ցէա կը հաստատէ որ հարցը ծանր ու դժուար է. ոչ թէ անոր համար որ գործնական գետնի վրայ կրնան ծագիլ տարակարծութիւններ, այլ որովհետեւ, խորքին մէջ իրարու կը բախին երկու փիլիսոփայութիւններ. զորս դժուար է հաշտեցնել։

— Չենք կրնար նախ անգիտանալ հարցերը որ կը ծագին կրօնական եւ ընկերվարական ձատումներու բախումէն։ Հոգ մենք մեր մէջ համաձայն չենք ու տեսութիւնները կը տարբերին։ Ամէնէն առաջ, հաւատացեալները՝ իրենց հաւատքին մէջ կը մտնեն ընկերվարութիւնը։ Ուրիշ ընկերներ, կ'ուզեն «ամբողջական» ընկերվարութիւն մը որ կապուած ըլլայ աւանդական ռամկավարութեան հակակղերական ձգտումին։ Ուրիշներ կ'ուզեն դարձնել «ամբողջական» ընկերվարութիւն մը, որ գոհացում տայ աշխատաւորութեան բոլոր ձգտումներուն։ Իր կարգին Օթթօ Պաուէր մեզի կը ներկայացնէ մարքսիզմի ծանօթ տեսակէտը որ քիչ մը երկդիմի է. որովհետեւ, կարելի չէ միեւնոյն ատեն կաթոլիկ աշխատաւորներուն ապահովել բացարձակ անյիշաչարութիւն, կուսակցութեան ներս եւ իրենց կրօնքին վերացումը քարոզել ընկերվարութեան գահակալումով»

Թերեւս, լաւագոյն պիտի ըլլար ապագային ձգել փիլիսոփայական եւ կրօնական մտածումներու հաշտութեան հեռանկարը։ Հիմակուհիմայ ուրեմն, պէտք կ'ըլլայ գոհանալ ընկերվարական հին բանաձեւով.—կրօնքը՝ անհատական խղճի գործ»։

— Հաւատացեալները իրենք իսկ պիտի լուծեն իրենց խղճին առջեւ դրուած հարցերը։ Բայց ոտնակոխուած ենք երկու իրողութիւններ հաստատելու։ Չի կրնար ըլլալ որ ընկերվարութիւնը, մտածման բոլոր մարզերուն վրայ չգտնուի յառաջապահի դիրքին մէջ, քանի որ ան ազատագրութեան ճիգ մըն է. ձգենք արդէն որ այսօրուան կրթուած հաւատացեալ մը չի կրնար անտեսել աշխարհի պատկերը, զոր մեզ կը ներկայացնէ գիտութիւնը, ոչ ալ ընդունիլ կրօնքի մը կոյրօրէն երեւոյթները, ուր կրօնաւորը կը խաղայ վճռական դեր։

«Երկրորդ. մեր բոլորին համար, ընկերվարութիւնը իմացական մեծ երեւոյթ մըն է, որմէ կը քաղենք որեւէ վարդապետութենէ շատ աւելի բարձր տեսութիւն մը։

«Բայց մանաւանդ, փիլիսոփայութիւնները իրարու կը բախին, երբ հարցը կը դառնայ պետութեան աշխարհականացման վրայ։

Ռամկավարներուն համար (Ծ. Խ. — Անշուշտ խօսքն իսկ չըլլար մեր ռամկավարներուն, որոնք ոչ մէկ կապ ունին եւրոպական ռամկավար ըմբռնումին հետ), այս աշխարհականացումը կը բխի գերիշխանութենէն, ինչպէս նաեւ չէզոքութիւնը։

Արդ, մենք ընկերվարականներս, չենք հաւատար պետութեան մը անկողմնակալ գերիշխանութեան։ Դրամատիրական տնտեսութիւնը ի ներքուստ փոխակերպած է ռամկավար հաստատութիւններու իմաստը. վարձուորը տեղն անցած է քաղաքացիին. պետութեան չէզոքութիւնը սահման մըն է որուն կ'երթանք բազմաթիւ պայքարներով. Չենք ուզեր խաբուած գոհերը դառնալ ռամկավարական չէզոքութեան մը, զոր դրամատիրութիւնը պիտի գործածէր մեր դէմ իբր զէնք։ Որովհետեւ շնորհիւ եկեղեցիի բանած գիրքին, պայքարը ամէնէն առաջ ընկերային է։ Այս մտադրութեամբ է որ կը պաշտպանենք աշխարհականացման օրէնքները։

Գալով աշխարհական բարոյականի եւ դպրոցի չէզոքութեան, հարցը նոյնն է։ Կաթոլիկ բարոյականը այսօր դարձած է դասակարգային պայքար։ Աշխարհական պաշտօնական բարոյականը 40 տարի անընդհատ եղած է աւանդական բարոյական մը՝ հիմնուած ազգայնականութեան եւ սեփականութեան պաշտամունքին վրայ։

- Անշուշտ պէտք է, կ'եզրակացնէ Ցէա, օգտագործել պետութիւնը, ինչ վիճակի մէջ որ պատմութիւնը մեզի կը յանձնէ։ Բայց կարեւոր է որ զայն նուաճելով մէկտեղ, ջանանք բարեփոխել։ Այս է ընկերվարութեան ճշմարիտ ուղղութիւնը։

Ցէայէն յետոյ խօսք առին նաեւ ուրիշներ որոնք մանրամասնութիւններու մէջ իր բռնած տարբերելով մէկտեղ, կը միանային եզրակացութիւններու մէջ.— պաշտպանել դպրոցներու աշխարհականացումը չէզոքացնել կղերական տարրին ազդեցութիւնը մանուկներու կրթութեան գործին մէջ։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Թարգմանած խորհրդ. թերթերէն)

ՎՆԱՍԱՏՈՒ ՃՃԻՆԵՐ

Զանազան վայրերու դաշտերուն մէջ երեւան եկած են ճճիներ որոնք, կը վախցուի որ մեծապէս վնասեն հողագործութեան։ Այսպէս. Զանգիբասարի եւ մասամբ Ղամարլուի շրջաններուն մէջ, ուր նախապէս բրինձ կը ցանուէր, բայց հիմա բամպակ կը մշակուի, երեւան եկած է Թրթուր մը։ Այգիներու վիճակը գոհացուցիչ է, սակայն առատօրէն տեղացող անձրեւները պիտի վնասեն։ Շատ մը գիւղերու դաշտերուն մէջ ալ, մկներ երեւան եկած են։

Վնասատու ճճիներու եւ մկներու դէմ կռուելու պաշտօնով, յատկացուած են 29 հրահանգիչներ, Համալսարանի գիւղատնտեսական բաժնի վերջին կարգի ուսանողներէն։

Մկներու դէմ միջոցներ ձեռք առնուած են մանաւորապէս Լոռի-Փամբակի, Դիլիջանի եւ Լենինականի գաւառներուն մէջ։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Հայաստանի Ժող. Տնտ. Խորհուրդը լսելով զեկոյցը յատուկ յանձնախումբին, որ մեկներ էր Ալլահվէրտի, ծծմբաթթուի եւ պղնձարջասպի գործարաններու կառուցման հետ կապուած շարք մը խնդիրներ լուծելու, յանձնարարած է որ այդ գործարաններու նախագծերը կազմուին արագօրէն, այն հաշուով որ կարելի ըլլայ 1929՝ին ու արտոնել պղնձարջասպի գործարանին կառուցումը։

Ղափանի պղնձահանքերու համար շինուելիք գործարանի շէնքի յատակագծումը սկսած է։ Միեւնոյն ատեն, նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին գործարանի շէնքի կառուցումը սկսելու համար։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ (Հ.Մ.Մ.)

Հազիւ ֆութպոլի եղանակը փակուած, բոլոր միութիւնները մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան եւ այժմէն կը պատրաստեն իրենց յառաջիկայի խումբերը. Ցանկը խումբ փոխելու ամիս է.

Հ. Մ. Մ. իր կարգին որոշած ըլլալով այսուհետեւ միայն ֆութպոլով զբաղիլ, այժմէն սկսած է պատրաստել իր յառաջիկայի խումբը, որ ամէն ջանք պիտի Թափէ հայկական խումբերու մէջ ամէնէն զօրաւորն ըլլալու համար։

Հ. Մ. Մ. կը հրաւիրէ հայ լաւագոյն ֆութպոլիստները որ իր շուրջը համախմբուին։ Խաղացողները կրնան վստահ ըլլալ թէ Հ. Մ. Մ. որոշած ըլլալով ամէն զոհողութիւն յանձն առնել իր նպատակին հասնելու համար, իրենց պիտի ապահովէ լաւագոյն ընդունելութիւն։ Հ. Մ. Մ.ը տասը տարուան գործունէութիւն մը ունի, նոյնպէս մասնաճիւղեր Նիսի եւ Յունաստանի մէջ։ Հ. Մ. Մ.ի անդամական ժողովները տեղի կ'ունենան ամէն չորեքշաբթի գիշեր ժամը 9ին, 130 Bld. St. Germain, métro Odéon, ուր պէտք է դիմել անդամագրութեան համար՝ 4 լուսանկարով։ Վ. Հարիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 18

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 69 —

Ուզեր էր շարժել զայն, նետուիլ անոր, նոյնիսկ բռնութեամբ ցնցել այդ միտքը որ ...տոքնեալ աւելի կը դեղնէր հոն, քիթին վրայ, ...պարտութեան վրայ։ Հապա Սէլեթէնը, ճաշարանը իրեն սպասարկող ծառան. Լէսփի՛ն ...էր։ Ո՛չ, ո՛չ. Սէլէաթէնը բա՛ն մը չի նշանակեր. ...աշարանի ծառայ մը բան մըն ալ ըսել չէ։ ...ոգեկացութի՞ւն. Ցանկարծական որոշում մը՝ ...ղանը իր բռնիներէն թեթեւցուց, անցաւ անոր առջեւ ու անշարժ մնաց գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ, տխուր, գրեթէ անյոյս։ Այս ...տածում ամէն աշխատութիւն անկարելի պիտի ըլլար։ Առաջին անգամն է որ Փիէռ ինքզինքը այսքան ընկճուած զգաց և հասկցաւ թէ տարիք, բացառիկ ճիգ մը պէտք է ընէ պայքարելու... թիւնն ու իր անձին տիրականութիւնը պա...լ կարենալու համար։ Վանեց նախորդ օրերուն ու երէկ գիշերուան յիշատակը և մտածումը տարաւ աւելի հեռու, գարնան առաջին օրերուն, կորսուած առաջին արեւին։

Ինչպիսի՛ արեւ մը կը ծագէր ամէն անգամ ...ր ներս մանելուն քաշէր գլխարկը գլխէն և ...ն ոսկի՛ մազերը լայննային, բացուէին, ու գլխի ...եցումով բազմապատկուէին ճառագայթները ...սփիռ։ Ինչպիսի՛ արեւ մը կը բացուէր իր ...որին՝ երբոր անոր վերադարձին կը բանար, Թեւերը կ'անցնէր անութներէն և բազուկներուն ամբողջ ուժին մէջ կը սեղմէր զայն ուժով, ուժով, մինչեւ որ ան ճչար, մինչեւ որ ինք ...ճչար. Նէնէթ չէր։ Ցետոյ... Օ՛ միշտ այսպէս ...էր, միշտ կը կռուէին։ Նէնէթ խիստ հակառակ ...կուէր էր, ամէն բանի կ'ուզէր ընդդիմանալ. ...Թը ցցել օդին, յօնքերը պռստել. «Այո՛, ո՛չ,

— 70 —

անշո՛ւշտ. երբե՛ք». մինչեւ որ երկուքին մէկը ներողութիւն կ'ուզէր։ Երիտասարդը մէջտեղ կը խնդար անոր բարկանալու կերպին վրայ, գիտնալով որ սիրոյ բարկութիւն մըն է պարզապէս։ Նէնէթ բնաւ չէր ուզեր որ իր բարկացած ատենը ան խնդայ. կը պնդէր Թէ ինք միայն լրջօրէն բարկանալ գիտէ, և կ'երթար գլուխը մխրճել բարձերուն մէջ։ Երբոր Փիէռի գիծերը կախուէին։ Ցետոյ մէկէն կը ցցուէր Նէնէթ. բերանը կը տեղաւորէր անոր ինին շուրջ, աչքերը կը թթթէր ու կը խածնէր.— Հասկցա՞ր. հիմա կը սորվի՛ս թէ ինչ ըսել է ամէն բանի հակառակը պնդել։ Ցետոյ կը ձգէր որ Փիէռ ուզածը ընէ, ուզածին պէս իր հետը խաղայ։ Կը յանձնուէր. կը խոյնար մէկէն, սաստիկ ուժովնալու ...ամար. Հասկցա՞ր. հիմա կը սորվիս Թէ ի՞նչ ըսել է ամէն բանի հակառակը պնդել։ Եւ այսպէս անցան օրեր, շաբաթներ, ամիս։ Փարիզի առաջին գեղեցիկ գարունն էր. սենեակը լեցաւ խայտանքով, աէրով, վայելքով ու երջանկութեամբ։ — Հապա՛, օր մը Նէնէթը կլթիկ ունէր։ Ըսաւ Թէ ամբողջ օրը նեղուեր է. Փիէռ ուժով մը համբուրեց զայն. Փիէռ այնքան ուժով ծծեց անոր բերանը որ կլթիկը իրեն անցաւ. հապա՛, իրեն անցաւ։ Իր սովորական ժամուն մարդ մը կուգար քովի բակը և ջութակը կրկին կը մաղլցէր ջուրի խողովակներէն. տատանելով, յամենալով յարկերուն մէջէն, ու կը լսէին այդ հի՜ն, շատ հին մեղեդին բոլորին ծանօթ... Օ՛, միշտ այսպէս էր. ամէն անգամուն Փիէռ կ'որոշէր, ամբողջ կամքովը կը մտադրէր գիտել զայն հանուած պահուն, բայց աչքերով նայիլ անոր երբոր հագուստը վրայէն նետել պատրաստուի,

— 71 —

վայելել այդ լաւագոյն պահը, գիտնալ Թէ ինչ արտայայտութիւն պիտի առնէ, ինչ դիրք պիտի բռնէ։ Եւ ամէն անգամուն չէր ըլլար. ամէն անգամուն զայն կը գտնէր անկողնին մէջ, արդէն իսկ հանուած. չէր ըլլար... Հապա՛, առաջին օրը, ցերեկուան գինովութեան յաջորդող գիշերը երբոր Փիէռ ալ վերջապէս անկողին մտաւ, բարձը տակաւին Նէնէթ կը բուրէր։ Ուժով մը գրկեց զայն, քիթը մխրճեց անոր մէջ և այդպէս քնացաւ։ Հապա՛, չքնացաւ։ — Ցետոյ, ամառուան առաջին օրերուն, տասնըհինգ օրուան համար գիւղ մը քաշուեցան։ Հեռաւոր հովիտի մը անտառներուն մէջ կորսուած անկիւն մը։ Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ Փիէռ գիւղ և քաղաքապետի հրովարտակ կը տեսնէր։ Խիստ բարձր անկողին մը ունէին և վերի յարդանոցին մէջ մուկեր ամբողջ գիշերը հալածեցին զիրար։ Նէնէթ վախցա՛ւ ու կծկուեցաւ երիտասարդին կուրծքին մէջ։ Այդպէս քնացաւ ու առաւօտուն Փիէռ զայն նոյն դիրքով գտաւ, գիւղական անհրաժեշտ լռութեամբ խուլցած։ Ոչխարներ անցան. «Կա՛Թ կ'ուզեմ, ե՛ս ալ կաթ կ'ուզեմ». ըսաւ Փիէռ տղու մը պէս զայն սեղմելով։ «Ըզա՛հ, ըզա՛հ» ու Նէնէթ անկողինին մէջ չակուեցաւ, մինչ ան երջանիկ՝ գլուխը կը Թաղէր անձայարանոցը։ — Երկանիւները կը ձգէին հոդ, արահետին եզերքը ու զառիվերը կը բարձրանային ծառերուն մէջէն, մարգարտածաղիկներ ճզմելով։ Բացաստանէն — գիւղին հովիւը ամէն անգամ Պոլէափիէռի վրայ կը խօսէր ակնարկը շուինին բացաստանէն օդանաւ մը կը փախչէր երկու ամպերու հետ, մինչ ակիւնները գեղազրութիւն կ'ընէին։ Ձեռք

— 72 —

ձեռքի կը բարձրանային մինչեւ վեր սարահարթին վրայ, իրենց սիրական անկիւնը հոն, խոտերուն մէջ կը շրջէր զայն ու կը համբուրէր, մինչ վարը գեղազրութիւն կ'ընէին։

Փիէռ ոտքի ցցուեցաւ յանկարծ աչքերը խոշոր մը բացած, ցաւագին արտայայտութեամբ մը։ Հովի բակին ջութակը սկսած էր։ Աթոռը մէկզի նետեց, քանի մը շրջան ըրաւ սենեակին մէջ, ուզեց մեկնիլ նուագը չլսելու համար, բայց անկարող՝ մօտեցաւ պատուհանին ու վարագոյրը քաշեց։

Տասնըհինգ օրը աւարտելուն՝ բաժնուեցան իրարմէ։ Ինք վերադարձաւ Փարիզ, իսկ ան Լէսփինին հետ ծովափ գնաց ամառուան երկու ամիսները անցընելու։ Առանձին մնալուն պէս Փիէռ խորհեցաւ. Նախ գործի։ Լուսանկարչական կարեւոր տունէ մը սկսաւ աշակերտ առնել ու սենեակը որքան ընել զանոնք, սպասելով բարեկամուհիին դարձին, երբ վերջնականապէս պիտի որոշուէր ընելիքը։ Անշուշտ Լէսփինը պիտի Թողուր Նէնէթ և միասին պիտի ապրէին հոս կամ ուրիշ քաղաք մը, իրենց սեփական աշխատանքով հաստատուելով։ Անշո՞ւշտ։ Փիէռ կը ցաւէր ժամանէն վերջնական խօսք մը առած չըլլալուն. բնաւ լրջօրէն չէին խօսած ապագային վրայ ու բան մը չէր որոշուած։ Եւ արդէն կարելի՞ էր միթէ այս առաջին շրջանին։ Երկու ամիսները սաստիկ երկարեցան։ Երբոր սեպտեմբերը վերջապէս հասաւ, խիստ բարկացած էր Պէսարը. երկու բացիկ միայն ստացեր էր իրմէ, ամբողջ ամառուան ընթացքին (և մէկը զոյգանոտ։ Մի...ն վրայ կով մը կար իրա՛ւ, ուրիշ բաներ ալ կային, բայց մանաւանդ կով մը կար։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		1. ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ 1929

18 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 985 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԾՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ "ԱՋ,,Ի ՍԱՐՍԱՓԸ

Խորհրդային թերթերը կը յորդին գոյնզգոյն ժողովներով եւ բանաձեւերով: Ամբողջ սիւնակներ իրար կը հրմշտկեն զեկուցումներով, ճառերով եւ վիճաբանութիւններով:

Կը բաւէ կարդալ մէկն ու մէկը, գաղափար կազմելու համար տիրող տագնապին վրայ, որ հազար երես ունի:

Այս միջոցին, օրուան խոշոր խնդիրն է, Մոսկուայէն մինչեւ Էջմիածնի յետին գիւղը, «աջ թեքման վտանգը»: Շնորհալից ասեր, պաշտօնանկութիւններ, սաստ եւ հրաման, խիստ հետապնդում եւ զտում,— եւ սակայն վտանգը կայ ու կը մնայ

Մինչեւ անգամ երիտասարդութեան մէջ:

«Խորհրդային Հայաստան»ի Մայիս 26ի թիւին մէջ, կը կարդանք թիւածոյ նկարագրութիւն մը,— «Հայաստանի Կոմ. Երիտ. Միութեան խնդիրները իդէօլոգիական պայքարի ֆրոնտում»: Նկարագրութիւն մը, որուն մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէ համայնավար երիտասարդութեան մէջ տիրող տագնապը,— «թիւրիմացութիւններ», տատանումներ», «աջ թեքում», «նացիոնալիզմ» եւն.:

Այս ամբողջ խառնիճաղանճին մէջ, նորէն գլուխ կը ցցէ անպարտելի եւ յաւիտենական մղձաւանջը.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Նոր բառով «Դաշնակիզմը»:

Լէնինեան երիտասարդութեան 6րդ համագումարին մէջ, զեկուցանողը ,ոչ թէ զեկուցող, ընկերնե՛ր,, պարզելով «ազգայնականութեան տեսակները», անմիջապէս կ'ազդարարէ.

— «Հայաստանի պայմաններուն մէջ, գլխաւոր վտանգը դաշնակիզմն է, որ կը ներկայանայ ինքնայատուկ ամբողջ ծաւալով, փոքր-բուրժուական տիրապետութեան (ճիգիմն): Դաշնակցութիւնը իրեն քաղքենի կուսակցութիւն, միշտ ալ պաշտպանած է քաղքենի դասուն անմիջական շահերը: Զանգուածներ իր քաղքենի ծրագիրներուն իրագործման ,ծնյու նպատակով. Դաշնակցութիւնը փոշի փչած է աշխատաւորութեան աչքին, առաջ քշելով «ծառագեղ» նշանավոր սպքեր— ինչպէս է եղած իբրեւ թէ ամբողջ ազգին անունով (առանց դասակարգերու խտրութեան)»:

Յետոյ կարգով, եւ նոյն չափանիշով կը զատուին ու կը «անուանուին» Դաշնակցութեան դրացի կամ թշնամի հոսանքներ,— «պեցիֆիզմ»ը, «սոցիալ-դեմոկրատիան», «տրոցկիզմ»ը եւն. որոնք «զարգացման որոշ խարիսխ կը գտնեն երիտասարդութեան մէջ»: Իսկ այդ բոլորին աշխատանքները «կը ծառայեն քաղքենի կուսակցութեան, Դաշնակցութեան»:

Ուրեմն,— մա՛հ Դաշնակցութեան, որ թէեւ ամէն տարի կը մեռնի ու կը թաղուի, ամբողջ խորհրդային մամուլին մէջ, բայց նորէն յարութիւն կ'առնէ եւ իբրեւ ահեղ սպառնալիք իր ամբողջ կերպարանքով խուճապի կը մատնէ նոյն խորհրդային համագումարները, մեծէն մինչեւ փոքրը…

Բայց դեռ աւելի պերճախօս եւ թանձրացեալ օրինակներ կը յիշէ զեկուցանող Ամատունին.

— «Ընկերներ, ձեզ յայտնի է որ կ'ապրինք մանր քաղքենի «ծովի» մէջ, ուր պրոլետարիատը շատ փոքր շերտ մը կը կազմէ, դեռ չէ եփած արդիւնաբերութեան կաթսային մէջ եւ զերծ չէ այսօր մանր-քաղքենի գիծերէ»:

Այս կացութիւնը, ինչպէս եւ ապրանքի սովը, հացի պակասութիւնը եւ մտաւոր յետամնացութիւնը «շատ անգամ շփոթութեան մէջ կը ձգեն աշխատաւորութեան որոշ խաւերը, այլեւ համայնավար երիտասարդութեան որոշ մասը»:

Ի՞նչպէս.— Համայնավար երիտասարդներ համարձակե՛ր են հարցնել զատ-զատ.

— «Ե՞րբ պիտի վերնայ հացի տագնապը եւ ինչո՞ւ կառավարութիւնը կը ստիպէ մեզ ցորենի փոխարէն բամպակ ցանելու»

—«Ե՞րբ կը վերնան պոչերը հացի եւ ապրանքի մասին»:

— Եթէ մեր գիւղատնտեսութիւնը քայքայման շրջան չանցնէր, ապա ինչո՞վ կը բացատրէք գիւղատնտեսական պաշարի տագնապը:»

Ու վերջապէս, աւելի նեղացուցիչ, մահացու փաստ մը.

— «Պէտք է քանդել կոլխոզը (հաւաքական տնտեսութիւն), որովհետեւ օգուտ չունի»:

Իսկ Դարալագեազի գաւառի գիւղական բջիջ մը որոշեր է.— «Նկատի ունենալով որ կարելի չէ Լշով սոցիալիզմ կառուցանել, ուրեմն մեր պայմաններուն մէջ կարելի չէ կոլխոզ կազմակերպել, ծայրը փոխանցել գաւառական կոմիտէին»:

Զեկուցանողը, արդա՛ր վրդովումով, այս բոլորը կը համարէ «սոցիալ-դեմոկրատական եւ ազգայնական ձգտումներ», «տատանումներ եւ վատառողջ տրամադրութիւններ»: Ու կը թելադրէ անողոք պայքար.

— «Այսպիսով, անկազմակերպ, չձեւակերպուած տրամադրութիւններ յառաջ կուգան երիտասարդութեան մէջ եւ եթէ մեր կողմէ ուժեղ դրոհի չենթարկուին, կը ձեւաւորուին իբրեւ թեքում եւ ապա իբրեւ կազմակերպութիւն»:

Արդարեւ, երբ երիտասարդութիւնն անգամ խարխափումներ, վարանումներ եւ շեղումներ կ'ունենայ, տարիներու խստագոյն պայքարէն յետոյ, ու մանաւանդ ուրիշ ո՛րեւէ է հոսանքի ազատ գործունէութիւնը խափանելէ յետոյ, ի՞նչպէս կարելի է «Լշով սոցիալիզմ կառուցել»:

Այս բոլոր մէջբերումներէն կը տեսնէք որ, քաղաքական ո՛րեւէ է մտահոգութիւն չկայ: Ո՛չ սահմաններու խնդիր, ոչ ազգահաւաքում, ոչ ալ «մավզէր» կամ «միջնեղային կիւ»: Ընդհակառակն, կատարեալ խաղաղութիւն: Կտրուած՝ աշխարհէն, կծկուած մենաստանի մը խորը, մարդիկ անդադար կ'ուսուցանեն ու կը քարոզեն, կը թխեն ու կը տպեն: Բայց — կարդացէք Դարալագեազի բջիջին բանաձեւը.

— Լշով սոցիալիզմ կառուցել չի կարելի… Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Հայրենիք գիտել կուտայ (2 յունիս).

Խորհրդային իշխանութիւնը, կ'երեւի թէ, նորէն անհանգստացած է վախնալով, որ մի գուցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր վերջին ընդհանուր ժողովէն յետոյ, փոխէ իր քաղաքականութիւնը Կովկասի մէջ եւ միանայ վրացի եւ ատրպէյճանցի դաւադիրներուն, Կովկասը Ռուսիայէն բաժնելու համար:

Փարիզի բոլշեւիկեան «Երեւան» թերթը՝ մասամբ վախէն ներշնչուած իր երեւակայութեան զօռ տալով, մասամբ ալ ամբոխավարութիւն ընելով, չի քաշուիր նոյնիսկ խմբագրականի մը մէջ պնդելու, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն իբր թէ նոր բանակցութիւններու ձեռնարկած է վրիժառու Ընկերի հիմնադրութիւնը վայելող «Բրոմեթէոս» վրաց-ատրպէյճանական կազմակերպութեան հետ, բանի ուժով խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու եւ Կովկասը Ռուսիայէն անջատելու նպատակով:

Այսպիսի յայտարարութիւն մը ընելու համար բոլշեւիկեան թերթը ոչ մէկ հիմ ունէր: Դաշնակցական մամուլին մէջ ոչ միայն ոեւէ նշան կամ ակնարկ չէ եղած մեր քաղաքականութեան փոփոխման մասին հանդէպ խորհրդային իշխանութեան, այլ նոյնիսկ Հ. Յ. Դ. եան ընդհանուր ժողովի փակումէն յետոյ, Փարիզի Դաշնակցական «Յառաջ»ին կողմէ գրուած են խմբագրականներ, որոնք կ'ըսեն, թէ «խորհրդային իշխանութեան բռնի տապալումը մեր գործունէութեան ծրագրէն դուրս կը մնայ միշտ»: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի կրնար գործակցիլ հակախորհրդային այն ուժերուն, որոնք բռնի կերպով կ'ուզեն տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, մանաւանդ երբ այդ ուժերուն ետեւ կանգնած է հայ ժողովրդի գոյութեան թշնամին՝ թուրքիան:

Ոչ մէկ հիմ եւ շահ կը տեսնենք հայ ազգին համար քաղաքական ներկայ պայմաններու մէջ զէնքի կռիւ մղելու խորհրդային իշխանութեան դէմ եւ ձգտելու զայն տապալել բռնի ուժով. ա) որքան ատեն որ այդ իշխանութիւնը կանգուն է Մոսկուայի մէջ եւ բ) մանաւանդ որքան ատեն որ թուրքիոյ յարձակման մահասպառ վտանգը կախուած է Հայաստանի գլխուն»

ՄԱՀ ԶՕՐ. ՊՈԹԻ

Փրկութեան Բանակի նախկին նախագահ անգլիացի զօր. Պութ մեռաւ կիրակի իրիկուն 73 տարեկան հասակին մէջ, Յունուարի համագումարին մէջ զօրավարը պաշտօնանկ եղած էր իր յառաջացած տարիքին պատճառով:

ՏՐՈՑԿԻ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՊՈԼԻՍ, 16 յունիս.— Թերթերը կը գրեն թէ Տրոցկի Անգլիա բնակելու արտօնութիւն ստացած է Մաքտոնըլտէն: Տրոցկի կը յայտարարէ թէ գոհ մնացած է իր Թուրքիա բնակութենէն, սակայն Անգլիա կ'ուզէ երթալ դարմանուելու համար:

Կ'աւելցնէ թէ՝ իր ինքնակենսագրութեան, ինչպէս նաեւ պատմական եւ քաղաքական երկասիրութեանց ամբողջացումը անհրաժեշտ կը դարձնեն Անգլիոյ մէջ իր ներկայութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա եւ Ռուսիա կ'աւրուի՞ն

Պոլսէն կը հեռագրեն.—

Խորհրդային իշխանութիւնը գրաւած ըլլալով ռուսիաբնակ թուրք վաճառականներու ապրանքներն ու դրամատուններու մէջ ունեցած գումարները, թուրքեւռուս տնտեսական յարաբերութիւնները ծանր-վիճակ մը ստացած են:

Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան Սուրիցի արձակուրդով մեկնումը կացութեան ծանրութեան կը վերագրուի:

Թուրք վաճառականներուն դէմ ձեռք առնուած բուռն միջոցները ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերած են:

Կ'ըսուի թէ այս միջոցները ձեռք առնուած են՝ քաղաքական դժգոհութեան պատճառաւ:

Իտալիոյ ձեռնարկները Թուրքիոյ մէջ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— *Իտալեւթուրք քաղաքական դաշինքը սկսած է իր տնտեսական արդիւնքները տալ: Երկոտասնեակ մը նոր մարտանաւեր ապսպրելէ յետոյ Իտալիոյ, Թուրքիա այժմ ալ 50 տարուան պայմանաժամով մենաշնորհ տուաւ իտալերքոյէ Մարէլլի ընկերութեան, ելեկտրականութիւն հայթայթելու համար ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Այս ընկերութեան ետեւ կանգնած է Միլանի Պանքա Քոմմէրչիալէ Իթալիանան:*

Այս ընկերութիւնը կազմակերպած է Իտալեւթուրք ելեկտրական ընկերութիւն մը, որ ելեկտրականութիւն արտադրող կայաններ պիտի հաստատէ եւրոպական եւ ասիական Թուրքիոյ զանազան մասերուն մէջ: Այս կայանները ելեկտրականութիւն պիտի արտադրեն՝ լուսաւորութեան, հանրակառքերու եւ ճարտարարուեստի զանազան հիմնարկութեանց համար: Ընկերութիւնը նոյնպէս ելեկտրական կազմածներ պիտի ծախէ Թուրքիոյ մէջ:

Ընկերութեան սկզբնական դրամագլուխն է 5 միլիոն լիրէթ, որ սակայն շուտով պիտի բարձրանայ 50 միլիոնի: Միլանի Մարէլլի ընկերութեան նախագահն է Ստեֆանօ Պէննի, ֆաշիստ երեսփոխան-եւ նախագահ ճարտարարուեստի իտալական ընդհանուր Դաշնակցութեան:

Թուրքեւյոյն մրցակցութիւնը

Վ. Էնիզէլոս հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է *Բատիօ* գործակալութեան թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ ծովային մրցակցութեան մասին.

— *«Մեր կառավարութիւնը քանի մը անգամ Թուրքիոյ դիմեց ծովային սպառազինութեան սահմանափակում առաջարկելով: Մինչդեռ Թուրքիա ոչ միայն այս առաջարկը չընդունեց, այլ նաեւ նոր մարտանաւեր ապսպրեց: Ասոր վրայ, Յունաստան ինքն ալ իր նաւատորմը զօրացնելու պէտք զգաց: Թուրքիա վերջերս Իտալիոյ եւ Հոլանտայի 2 թորփիլահալած, 2 ընդծովեայ եւ 4 թորփիլանաւ ապսպրած է: Յունաստան ալ նոյն համեմատութեամբ ապսպրանք ըրած է, որովհետեւ Թուրքիա Յունաստանի դէմ է որ կը սպառազինուի: Թուրքիոյ մարտանաւերուն զօրացման իբր պատճառ ցոյց կը տրուի Թուրքիոյ ծովեզերքներուն ընդարձակութիւնը, բայց ասիկա ընդունելի չէ: Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ տիրող այս մրցակցութիւնը պատերազմի վտանգի մը հանգամանքը ունի մօտաւոր ապագայի համար»:*

∴ Այս յայտարարութիւնները ընդհանուր ցասում առաջ բերած են թուրք մամուլին մէջ: «Սօն Սաաթ», «Հորիզոնին վրայ վտանգ կայ» խորագրին տակ կը գրէ թէ Հելլէնները մեծ ուժ կուտան իրենց նաւատորմին, ուրկ'աւելցնէ թէ հարիւրաւոր նաւակներ ստացած է ընթերցողներէ, որոնք միաձայնութեամբ կը խնդրեն կառավարութենէն, որ զօրաւոր նաւատորմ մը ապահովէ: Նամակագիրներէն մէկը, շեշտելէ վերջ թէ Յոյներուն հակաթուրք կիրքը ոչ միայն չէ մարած այլեւ օրէ օր կը բորբոքի, կ'առաջարկէ վերակենդանացնել երբեմնի «Նաւատորմի ընկերակցութիւնը» Ցօնանմա ճէմիյէթի:

«Վէնիզէլոս կը սպառնա՞յ» խորագրին տակ, «Ճիւմհուրիէթ» կ'ըսէ թէ Թուրքիա չի վախնար այս սպառնալիքէն:

∴ Վէնիզէլոս պաշտօնապէս կը հերքէ թէ ոչ մէկուն այդպիսի յայտարարութիւն ըրած է:

Խասքովոյի գործադուլը վերջացած

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ՝ Հարաւային Պուլկարիոյ ծխախոտի աշխատաւորներու գործադուլը, որ երեք շաբաթէ ի վեր կը տեւէր եւ որուն կը մասնակցէին 20.000 բանուորներ, գրեթէ նպաստաւոր լուծում մը ստացաւ: Խասքովոյի բանուորները վերսկսան աշխատիլ:

Միայն Ֆիլիպէի շրջանին մէջ կը շարունակուի դեռ գործադուլը:

Թիֆլիսի անկախութեան ցոյցերուն շուրջ

Գրած էինք թէ Վրաստանի անկախութեան 11րդ տարեդարձին առթիւ Վարշաւայի մէջ տարագիր Վրացիներու կողմէ սարքուած էր հանդէս մը, որուն ներկայ եղած էին լեհ կառավարութեան ներկայացուցիչները: Վարշաւայի խորհրդային դեսպան Բոգոմոլոֆ այս առթիւ բողոքած էր Լեհաստանի արտաքին նախարարին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԳԱՆՁՈՒԱԾ ՉԵՔԵՐԸ

Ամերիկայի Հայոց առաջնորդարանը կը հաղորդէ.—

Հալէպի Առաջնորդարանը տեղեկացուցած է թէ, Ամերիկայի ազգայիններէն շատեր տարագրութեան միջոցին Հալէպի Առաջնորդարանի միջոցաւ հարիւրաւոր չէքեր ղրկած են իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն, բայց դժբախտաբար կարելի չէ եղած այդ չէքերը իրենց հասցէներուն յանձնել, շատերը տարագրուած եւ շատերն ալ մեռած ըլլալով: Վերջերս Հալէպի Առաջնորդը եւ կեդր. վարչութիւնը նամակները բանալով ցուցակագրած են այդ չէքերը եւ ցանկը Առաջնորդարան ղրկած, պատեհութիւն տալու համար այդ չէքերու տէրերուն դրամատուններէ ետ պահանջելու այդ չգանձուած դրամները:

Կեդր. վարչութիւնս բանակցելով դրամական հաստատութեանց հետ, տեղեկացաւ որ չէքերու տէրերը միայն իրաւունք ունին չէքի ծեւին ներկայանալ եւ պահանջել դրամը: Ուստի յանձնարարենք Հալէպի կեդր. վարչութեան այդ չէքերը ցուցակագրուած ղրկելու Առաջնորդարան, որպէսզի ցանկը թերթերու մէջ հրատարակելով հրաւիրուին տէրերը Առաջնորդարան ներկայանալու եւ ինքնութիւնին հաստատելով ստանալու չէքերը, կարենալ դրամատուններէ ետ պահանջելու համար իրենց դրամը:

ՀԱՑ ՄԸ ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հալէպի Հանրային առողջապահութեան վարչութիւնը ձերբակալած է Իսկէնտէրունցի Պետրոս Յակոբեանը որ ամբաստանուած էր թաղապետական քննիչ Ահմէտ Էֆէնտիին սպառնացած ըլլալու ոճիրով:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐԸ

Թեհրանէն կը հաղորդեն որ պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, Խորասանի մայիս 6ի երկրաշարժին մէջ սպաննուած են 3253 եւ վիրաւորուած 1121 հոգի: Քանդուած են 88 գիւղեր:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը կը հերքէ իր հաղորդած այն լուրը թէ Սուրիոյ ֆրանս. մարզպան Պ. Հանրի Փոնսօ շուտով Էնկիւրի պիտի մեկնի, Մ. Քէմալի հետ տեսակցելու համար:

Մարզպանը յուլիս 4ին Պէյրութէն պիտի մեկնի՝ Ֆրանսա գալու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

1930ի ընդհանուր մարդահամարին պատրաստութիւնները յառաջ կը տարուին: Այս անգամուան արձանագրութիւնները անցեալ անգամէն աւելի հիմնական կերպով տեղի պիտի ունենան: Ոչ միայն անունն ու տարիքը, այլ ընտանեկան եւ ընկերային հանգամանքները պիտի նշանակուին կարելի մանրամասնութեամբ: Պաշտօնեաները պիտի նային նաեւ իւրաքանչիւրին անձնագիրը եւ արձանագրութիւնները պիտի բաղդատեն տոմարներուն հետ:

Նոր անձնագիրները տպել կը տրուին տարակի ձեւով, որոնք պիտի փոխանակուին հին անձնագիրներուն հետ: Թաղապետութիւններուն հրահանգ տրուած է թաղերու եւ տուներու թուարկութիւնները կատարել: Քաղաքապետութիւնը այժմէն վարկ պիտի ուզէ քաղաքապետական ընդհ. ժողովէն:

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Անտէր եւ անհայրենիք բազմութիւններու համար ապաւէն մը գտներ է Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականներու գրասենեակը, յանձնուած Ցոքթ Նանսէնի ղեկավարութեան։

Եւ բեւեռախոյզը տարիներէ ի վեր կը գործէ անդուլ ու անդադար, հեռու գիտնականի ու քաղաքական հաշիւներէ, պտըտելով շրջագայից ու սնամէջ ճառերէ։ Հազարաւոր բազմութիւններ, տարագիր ու աստանդական, ռուս, հայ, ասորի կամ թուրք, իրենց կեանքը կապած են այդ հռչակաւոր մարդուն անունին հետ։

Մեզ յատկապէս Հայերուս համար, որ եօթը տարիէ ի վեր չկրցանք մէջտեղ բերել կեդր. մարմին մը եւ թողլ տուինք որ Հարաւային Ամերիկայի ողբերգութիւնը կատարուի օրը ցերեկով, մեծ եւ անգնահատելի գործ մըն է Ցոքթ. Նանսէնի աշխատանքը։

Կ'արժէ շարք մը յօդուածներով «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնել, մանրամասն ու փաստացի, այն գործը որ կատարուած է վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։

1920 Ապրիլին, Ցոքթ Նանսէնը Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովէն կը նշանակուի ընդհ. Լիազօր, (բարձր կոմիսար) Սիպերիոյ կեդր. մինչեւ պատերազմական գերիներու փրկութեան եւ հայրենիք վերադարձնելու գործը կազմակերպելու համար։ 1920-1921ին այս գերիներուն վիճակը այնքան վատթարացած էր, որ մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար հոգի դատապարտուած էին մահուան հակառակ այն ահագին դժուարութիւններուն, որոնց հանդիպեցաւ ընդհ. Լիազօրը, 1922ին յայտնեց թէ, արդէն, 430 000 հոգի ազատուած եւ վերադարձուած են իրենց ընտանեկան օջախները, մարդ գլուխ մէկ ոսկիին ծախսելով։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը 1921 Յունիսի նստաշրջանին նկատի առնելով, Զինւորական եւ Եւրոպա ցրուած մէկ միլիոն ռուս գաղթականութեան ողբերգական վիճակը, լիազօրութիւն տուաւ Ցոքթ. Նանսէնին, որ լուծէ այդ հարցը։ Եւ բեւեռախոյզը 1921ին միջկառավարական խորհուրդի մը առջեւ խնդիրը ամբողջովին քննութեան դրաւ եւ ընդունուեցան հետեւեալ որոշումները.

ա) Կազմել գաղթականներու մանրամասն մարդահամար մը Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակի ընկերակցութեամբ։

բ) Պատրաստել անոնց տեղաւորման ընդհանուր ծրագիր մը։

գ) Կանոնաւորել անոնց իրաւական վիճակը։

Չորս տարի վերջը, այդ մէկ միլիոն ռուս գաղթականութենէն, միայն երկու հարիւր հազար հոգի անգործ էին։

1923ի սեպտ.ին Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը քննեց նաեւ Մերձաւոր Արեւելք տարագրուած 300,000 գաղթականութեան վիճակը, որ յոյժ եւ նման էր Ռուսերուն։ Այդ օրէն ռուս եւ հայ գաղթականներու խնդիրը միացուեցաւ եւ Նանսէնեան անցագրի գործածութիւնը նպատակայարմար տեսնուեցաւ նաեւ Հայերուն համար, սկսած 1924էն։ Փոքրիկ մարդահամար մը ցոյց տուաւ որ մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար հայ գաղթականներ աշխատանքի ընդունակ բայց գոյութեան ամենատարրական միջոցներէն զրկուած են։

Ընդհանուր Լիազօրը բանակցութեան մէջ մտաւ նախ Երեւանի խորհրդային կառավարութեան հետ, տասը հազար հոգի տեղաւորելու համար։

Հայ եւ ռուս գաղթականներու տեղափոխութեան դիւրութիւն տալու համար, միջկառավարական խորհուրդը 100 000 ոսկելիրի նախահաշիւ մը անհրաժեշտ գտաւ։ Այս գումարը պէտք է հայթայթուէր շահագրգռուած պետութիւններուն կողմէ։ Ասկէ զատ, 1926 Մայիս 10ին Ժընեւ գումարուած Միջկառավարական խորհուրդը 25 պետութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած, անհրաժեշտ գտաւ.—

ա) Վերջնապէս ձեւակերպել եւ կանոնաւորել հայ եւ ռուս գաղթականներու անցագրի խնդիրը։

բ) Հաստատել զանազան պետութիւններու մէջ գտնուող հայ եւ ռուս գաղթականներու ստոյգ թիւն ու վիճակը

գ) Սահմանել տրամադրելի գումար մը անոնց տեղաւորման եւ փոխադրութեան համար։

Ասկէ զատ, յատուկ քննութեան նիւթ դարձաւ Սուրիոյ հայ գաղթականութեան տեղաւորման խնդիրը։

Յաջորդով պիտի ջանամ հանգամանօրէն պարզել այդ շինարարական գործը, որ յառաջ կը տարուի առանց ծափ ու ծնծղայի։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

Ամէն անգամ որ, մեր այրերը փոքր պակասութիւն մը տեսնեն հայ կնոջ մը վրայ, իսկոյն կ'ընդհանրացնեն զայն ու առիթ չեն փախցներ զանազան միջոցներով քննադատելու։ Արհամարհութիւն մը չեն ունենար զիրենք շրջապատող օտարուհիներուն հազարումէկ յոռի քայլերն ալ տեսնելու եւ ընդհակառակն, զանոնք կը ներկայացնեն իբր տիպար հայ կնոջ։ Հայ կնոջ բնածին աշխատութիւնն իսկ թերութիւն սեպելով, բաղդատութեան կը դնեն օտարուհիներու համարձակութեան հետ։

Արեւելքի բարքերով եւ սովորութիւններով մեծցած հայ կինը կարելի՞ էր որ մէկ օրէն միւսը Եւրոպայի մէջ փոխուէր։ Բացառաբար եթէ գտնուած են ոմանք որ, իրենց վրայ խօսիլ տուած են, իրենց անպատշաճ ընթացքով, այդ չի նշանակեր թէ ամէն հայ կին ալ այնպէս է։ Պարագայ մը որ օտարուհիներուն մեծամասնութեան մէջ տիրապետող է։

Բայց որովհետեւ անոնց շատ անգամ արհեստական գեղեցկութիւններովը եւ կեղծ արտայայտութիւններովը մեր երիտասարդները յափշտակուած են, իրենց աչքերէն աննշմար կ'անցնին այդ ամէնը։

Հայ կինը կը մեղադրեն թէ տգէտ է, անուս է եւ չի կրնար իր ամուսնին հաճելի եւ օգտակար ըլլալ, բայց կը մոռնան որ ընդհ. պատերազմի արհաւիրքներէն ճողոպրած այս խեղճերը, հայ կիները, օտար հորիզոններու տակ աւելի աշխատասէր եւ աջակից եղած են, քան թէ հայրենիքին մէջ։

Եթէ ժամանակին միայն այրերն էին որ, տունէն դուրս կ'աշխատէին եւ կիները միայն իրենց տան գործերով կը պարապէին, այսօր օտար հորիզոններու տակ նոյն հանգիստ սովորութիւնը չէ, որ կը շարունակուի։ Հայ կինն ալ եւրոպացի կիներուն հաւասար եւ թերեւս աւելի չարքաշ եւ աշխատասէր եղած է։ Տան գործերէն զատ օրուան հացը ճարելու հոգը զինքը չարաչար աշխատելու դատապարտած է։

Հայ կինը քիչով կը գոհանայ եւ օտարուհիին չափ ալ պահանջկոտ չէ։ Իր ամուսնին կամ զաւակներու սիրոյն ամէն տեսակ թշուառութեան կը տոկայ։

Օտարուհիները այնչափ պահանջկոտ չեն ըլլար երբ իրենց ազգակիցներուն հետ կ'ամուսնանան, իսկ երբ մերիններուն հետ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն, մինչեւ որ իրենց թաթերուն մէջ ձգեն եւ գետին դարձնեն, շատ մեղմ կը վարուին։ Երբ ամուսնութիւն կնքեն, շատ չանցած վարագոյրը կը բացուի, եւ մեծ մասով ողբերգութեանց ականատես կ'ըլլանք։

Ընդհանրապէս այն օտարուհիները որ կ'ամուսնանան մեր երիտասարդներուն հետ, մեծ մասով հազիւ նախակրթարանները լրացուցած են։ Շատեր այնչափ ուսում ալ չունեցած կ'ըլլան սպասուհի, գործաւորուհի եւ կամ խանութներու մէջ վաճառորդուհի եւ առ առաւելն մեքենագիր։ Ահա այսպիսիներն են որ առհասարակ կը ծանօթանան մեր երիտասարդներուն հետ, գործարաններու եւ կամ հանրային վայրերուն մէջ եւ իրենց սիրաբանութիւններով կ'որսան զանոնք, կ'ամուսնանան անոնց հետ, կը քամեն անոնց քսակն ու արիւնը։ Եւ եթէ օր մըն ալ տեսնեն որ, իրենց ամուսինը, անգործ է կամ դրամը հատած եւ իրենց պահանջներուն գոհացում չի կրնար տալ, ծայր կուտայ վէճ, յաճախ յանգելով ամուսնալուծման։ Նոյնիսկ զաւակներու տէր հայրեր կը զրկուին իրենց սրտահատորներէն եւ այդ անմեղները օտար մօր ձեռքին մէջ կը մեծնան եւ մէկ-մէկ օտարներ կը դառնան։ Կան ալ որ իրենց ամուսինին տեսակ մը թուլութենէն օգտուելով, տղոց կ'արգիլեն սորվիլ հօր լեզուն եւ տեղի կու տան այլասերումի։

Աւելորդ կը սեպեմ անգամ մըն ալ կրկնել, այն ինչ որ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ հայ կնոջ բարեմասնութիւններուն մասին։ Իմ գլխաւոր նպատակն է մեր երիտասարդութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել, որ օտարուհիներու հետ ամուսնութիւն կնքելով, թէ իրենք կը տուժեն եւ թէ ազգը։ Իրենք անձնապէս, որովհետեւ մեծամասնութիւնը երջանիկ չի կրնար ըլլալ։ Ազգը կը տուժէ, որովհետեւ մեր վերջին 50 տարուան պատմութեան մէջ, մէկ միլիոնէն աւելի զոհ տուինք մեր ազատագրութեան իտէալին հասնելու համար, եւ ասկէ վերջ այդ կորուստը կարելի չպիտի ըլլայ դարմանել։ Հետզհետէ այլասերելով թիւով պիտի նուազինք, պիտի տկարանանք եւ ուրիշ շատ մը հին ազգերու պէս աշխարհի պատմութեան մէջ միայն պիտի յիշուինք, իբրեւ յիշատակ։

Տիկ. Վ. ԳՈՒԼԸՃԵԱՆ

Պերլին

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ

Մինչեւ Յունիս 8, Փարիզի նահանգին մէջ, բոլորովին անգործներու թիւն էր 529, պաշտօնապէս արձանագրուած գործազուրկներու հիմնարկին մէջ։ Ասոնց 365ը այրեր են։ Այս թուականէն շաբաթ մը առաջ, նպաստընկալ անգործներու թիւը 20 աւելի ցոյց կուտար։

Նոյն թուականին, Փարիզ քաղաքին գործազուրկներու հիմնարկը կ'արձանագրէր 266 հոգի, անցած շաբթուան 285ին դէմ։ Սէնի միւս արուարձաններուն մէջ՝ 14։ Ամբողջ նահանգին մէջ, գործազուրկներու թիւը մէկ շաբթուան ընթացքին նուազած է 24։

* *

Յունիս 3էն 8 Ֆրանսա մտած են 6512 օտար աշխատաւորներ, հետեւեալ ազգութիւններէ. -2148 Պելճիքացիներ,— 2730 Լեհեր, 326 Զուիցերիացիներ,— 261 Գերմաններ (այս վերջինները վերաշինութիւններու հաշւոյն)։ 676 օտար աշխատաւորներ մեկնած են Ֆրանսայէն։

ԻՍԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈ՞ՒՄ..

Գաղթահայ մամուլը ամէն օր զբաղւում է հայկական գաղութների ձուլման խնդրով։ Եւ որովհետեւ առաջին հերթին ձուլման ենթակայ է նոր սերունդը, այդ իսկ պատճառով նա է կազմում բոլոր մտահոգութիւնների առանցքը։

Գաղութներում ձուլումը կատարւում է ամենաբնական եւ նրա թափը տարբերւում է միջավայրի համեմատ։ Նոր սերունդը արագօրէն մոռանում է իր ազգային արժէքները, որոնք տուեալ միջավայրում կա՛մ իրեն պէտք չեն գալիս եւ կամ պահելու հնարաւորութիւն չունի։ Եւ դրանց փոխարէն իւրացնում է այնպիսի յատկութիւններ, որոնցով նա կարողանում է գոյութեան կռիւը մղել։ Այսպիսով կատարւում է մի շատ բնական ձեւափոխութիւն յարմարւում միջավայրի պայմաններին։ Իսկ այդ յարմարումը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ձուլման նախերգանքը։ Այս է եղել բոլոր գաղութների ճակատագիրը անցեալում, այդպէս է այսօր, այդպէս պիտի լինի նաեւ վաղը։ Ամենահզօր ազգերն անգամ ենթարկւել են եւ ենթարկւում են այդ ճակատագրին։

Սակայն ինչպէ՞ս կարելի է այդ ձուլումը արգիլել կամ դանդաղեցնել։

Երկու պարզ միջոցներ կան, որոնց դիմում են բոլոր գաղութներ ունեցող պետութիւնները։ Առաջին պարզ ու կտրուկ միջոցը այն է, որ այդ գաղութների ժողովուրդը, եթէ հնարաւոր է, տեղափոխւում են բուն երկիրը եւ այդպիսով հարցը փակւում։ Երկրորդ միջոցը, որին դիմում են, երբ անհնար է երկրում տեղ տալ անող ժողովուրդին, այն է, որ պետութիւնները ձգտում են երկրի եւ գաղութների միջեւ սերտ կապ ստեղծել գաղութները պահելով հայրենիքի անմիջական շունչի տակ։

Այդ միջոցներին դիմում են երկրագնդի բոլոր «բուրժուա» պետութիւնները, բացի «կոմունիստական» առաջին պետութիւնից։

Ի՞նչ միջոցների է դիմում մեր հայրենիքի այսօրւայ ինքնակոչ կառավարութիւնը՝ մեր գաղութները ձուլման վտանգից պաշտպանելու համար։ Այս միամիտ հարցը պիտի տայինք, եթէ մինչեւ այսօր էլ մեզ մօտ չգտնուէին մարդիկ, որոնք իրականութեան բաց աչքով նայելու քաջութիւն չունին, որոնք տիրող երեւոյթները չեն տեսնում եւ իրենց ցանկացածն են ուզում տեսնել այնտեղ, ուր նա գոյութիւն չունի։

Մեր հայրենիքի այսօրւայ վարիչները, աւելի մոլեռանդօրէն հետեւելով Ռուսաստանի քաղաքական ու տնտեսական սարքաւորումներին, բացարձակապէս չեն շահագրգռւում գաղութների ձուլման «բուրժուական» խնդրով։ Չէ՞ որ ազգային յատկանիշների պահպանման համար ջանք թափելը «կոմունիզմի» համար եօթը մահացու մեղքերից մէկն է։

Գուցէ ժամանակաւորապէս հաշտուէինք նրանց բռնած դիրքի հետ՝ հանդէպ գաղութների, եթէ նրանք, մեր հայրենիքի անարժան իշխանաւորները չփորձէին բուն իսկ հայրենիքում ջնջել բոլոր այն յատկանիշները, որոնք Հայը պահում են Հայ թէ հայրենիքում եւ թէ գաղութներում։

Երբ գաղութներում, մեր զգայարանների անմիջական ազդեցութեան տակ, տեսնում ու զգում ենք այդ բոլորը, մենք կարելին ու անկարելին փորձում ենք Հայ ծնուած երեխան Հայ պահելու, բայց մեր առօրեայ մտածումներն ու մտահոգութիւնները թոյլ չեն տալիս մեզ հարկ եղածի չափ անդրադառնալու, թէ ինչ է կատարւում այնտեղ, հայրենիքում։

Այսօր, դժբախտաբար, ստեղծուած է պատմութեան մէջ չտեսնուած մի վիճակ։ Փոխանակ երկիրը մտածելու գաղութների ձուլման մասին, գաղութներն են տանջւում հայրենիքի ապազգայնացման երեւոյթով։

Ամբողջ ինը տարի է, որ հայ երախան Հայաստանում, աշակերտական սեղանից մինչեւ համալսարան, կրթւում ու դաստիարակւում է ապազգային ոգով։ Նրա հոգու ու մտքի մէջ անընդհատ ատելութիւն է ներարկւում դէպի այն ամէնը, ինչ որ ազգային է։ Չբաւականանալով դպրոցով, երկրի ապիկար իշխանաւորները պայքար են մղում մեր հայրենիքի բոլոր անկիւններում ազգային յատկանիշները ջնջելու համար։ Ոչ միայն հայրենիքում, որին տիրացել են օտար ուժերի շնորհիւ, այլ եւ գաղութներում նրանք փորձեր են անում ապազգայնացման թոյնը ներարկելու նոր սերնդին։ Եթէ երկրում իրենց նպատակին հասնելու համար օգտւում են պետական [illegible] մի խոշոր տոկոսը, գաղութներում ոտքի տակ հող չգտնելով յենւում են արդէն այլասերուած կամ նրանց ճանաչելու անկարող անհատների վրայ։

Այստեղ չեն կարող իրենց նպատակին հասնել, որովհետեւ գաղութները գտնւում են ազատ պայմաններում, ուր իրենց իշխանութիւնը չի տարածւում։ Իսկ հայրենիքո՞ւմ...

Որքան էլ ճիշդ համարել այն միտքը, թէ ճնշումը առաջացնում է հակաճնշում կամ հալածել նշանակում է տարածել, այնուամենայնիւ, պիտի ընդունինք, որ սիստեմատիկ կերպով երախայի մէջ կարելի է ստեղծել որոշ արտայայտութիւններ եւ հասկացողութիւններ, որոնք խոշոր դեր են կատարում նրա աշխարհայեացքի կազմութեան մէջ։

Երկրից հեռու ու կտրուած նրանից, մենք այսօր հարկ եղածի չափ չենք զգում այն վտանգը, որ սպառնալում, անշուշտ, բացասական դեր պիտի խաղայ։ Նշելի փորձը ցոյց տուեց, որ մեր երկրի ու ժողովրդի շահերին անգիտակից մտաւորականութիւնն ու զինւորականութիւնը ժամանակին, մեր կեանքի ճակատագրական վայրկեաններին, ի՛նչ տարամերժ ու վնասակար դեր խաղացին։ Անցեալը հեռու չէ եւ յիշելու հարկ չկայ։

Եթէ իրերի այս վիճակը բաւականաչափ տեւէ, երկրում կատարուող ապազգայնացման աշխատանքը կարող է վտանգաւոր հետեւանքների յանգել, երկրի եւ թէ՛ գաղութների համար։

Եւ որովհետեւ մեր երկրի այսօրուան մարզպանները ոեւէ կերպ չեն դիմում եւ չարունակում են այդ կործանարար աշխատանքը, ուստի նորից մենք, «գաղթահայերս», պարտաւոր ենք ձեռք ձեռքի տուած՝ պաշտպանել մեր ազգային արժէքները գաղութներում եւ ձգտել իրականացնելու մեր մեծ պահանջը՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

Միացեալ Հայաստան ենք պահանջում, որովհետեւ մեր ժողովուրդի 2/3ը ցրուած աշխարհի զանազան մասերում, դատապարտուած է կորստեան, այսօրուան պայմաններում, եթէ չվերադառնայ իր հայրենիքը։ Միացեալ, որովհետեւ այսօրուան Երեւանի նահանգը ծաղրանկարն է Հայաստանի, նա անգամ հայ ժողովուրդին գերեզման լինելու համար փոքր է։ Միացեալ, որովհետեւ մենք երբեք մտադիր չենք զիջելու մեր դարերի սեպհականութիւնը՝ դաւադիր թշնամուն։

Մեր այսօրուան նշանաբանը թող լինի այն, որ ձուլումից փրկուած իւրաքանչիւր Հայը մի քար է աւելացնում ապագայ Միացեալ Անկախ Հայաստանի շէնքի վրայ, քանի որ առանց ժողովուրդի չկայ նաեւ հայրենիք։

Եւ փոխադարձաբար, ոեւէ կերպ նպաստելով մեր անկախութեան աշխատանքին եւ որ առաջ իրականացնելով մեր մեծ պահանջը, մենք դրանով փրկած կը լինենք ստոյգ կորուստից հազարաւոր Հայեր։

Եթէ մինչեւ այսօր այս նշանաբանները գործածեցինք որպէս գերագոյն ցանկութիւն, որպէս խօսք, այսուհետեւ վերածենք գործի։

Լծուի՛նք յամառ ու հաւաքական աշխատանքի, մեր նեղ միջոցներով գաղութները ծածկենք մանկապարտէզների, դպրոցների եւ մշակութային հաստատութիւնների ցանցով, պաշտպանենք ձուլումից, սակայն միշտ չմոռանալով, որ մեր այդ աշխատանքները իմաստ կ'ունենան միայն այն ժամանակ, երբ մենք կրնանք դրանց զուգընթաց պայքարել մեր քաղաքական անկախութեան համար։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԴՈՆԻ

ՄԱՅԻՍ 28Ը
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ — Հ. Յ. Դ. Արուէզի շրջանային կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փոն տ'Օպնայի մէջ այս տարի ալ տօնուեցաւ մեր անկախութեան տարեդարձը։

Հանդիսականներուն մէջ ոչ քիչ կը զարնէին մեծ թիւով կանայք եւ բողոքական հայրենասէր Հայեր։ Նախագահ ընկ. Ազգին հանդէսը բացուած յայտարարելով, մանրամասնօրէն պատկերացուց Կովկասի եւ մասնաւորապէս հայութեան կացութիւնը Մայիս 28էն առաջ եւ աւելցուց «Ազատ մարդ մը պէտք էր այդ ահաւոր օրերուն սանձահարելու եւ քակտելու համար խուժապահարան ամբոխ։ Այդ մը պէտք էր այդ սարսափահար ամբոխը արթնցնելու եւ զայն անկախութեան աշխատանքին լծելու համար։ Դաշնակցութիւնը այն հսկայ ու հզօր ոյժն եղաւ, որ ոգի ներշնչեց լեզապատառ ամբոխին եւ կազմակերպեց Ղարաքիլիսայի ու Սարդարապատի մեծ ճակատներուն համար։ Արամը եղաւ գերմարդը եւ ոգին հերոսամարտերու նախօրեակին»։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Մ. Փափազեան (Լիոնի ընկերներէն) որ հակիրճ եւ յուզիչ բանախօսութեամբ մը բացատրեց Մայիս 28ի մեծ արժէքը։ «Մայիս 28ը այն փառաւոր գործն է, որ եկաւ աշխարհին համոզելու թէ Հայը այլեւս ազգ մըն է ազգերու շարքին մէջ, որ չէ մեռած ու երբեք չպիտի մեռնայ իր ազգային պարտականութիւններէն»։ Որը գործաւորուհիներէ կազմուած խումբ մը, ինչպէս նաեւ օրիորդներ, Տիգրանուհի, Նըվիսարէթ եւ Մանուշ, իրենց խմբերգներով եւ երգերով փայլ տուին հանդէսին։ Իսկ օրիորդ Ս. գինէ Յովհաննէսեան իր գեղեցիկ արտասանութիւնով յուզեց հանդիսականները։

Հ. Յ. Դ. Փոն տ'Օպնայի գրադարանի վարչութեան կողմէ ի նպաստ մանկապարտէզի, Անդրանիկի նկար մը աճուրդի դրուեցաւ, որուն մասնակցեցան բոլոր ներկաները եւ գոյացաւ 370 ֆր.։ Այս գումարը անձեռնմխելի պիտի մնայ գրադարանի վարչութեան քով եւ Ազգ. Վարչութեան պիտի յանձնուի այն ատեն միայն երբ որոշեն բացուելիք մանկապարտէզի համար ուսուցիչը կը վարձուի։

Ականատես

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 31ին Պաղեստինի բնակչութիւնը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.— 557,649 իսլամ, 149,554 հրեայ, 78,493 քրիստոնեայ եւ 8850 ուրիշ կրօնքի պատկանողներ։ Գումար՝ 794,546 հոգի։

…ՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

…ՈՒԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

…ԼԻՈՆ.— Քաղաքիս բոլոր …հայրենակցական Միութիւններէն …ամէնէն երէցը կը գրուէ Պոլուի …Հայրենակցական Միութիւնը. ԹԷ …ծաւալով եւ ԹԷ որակով. Գործօն …պոլուեցիները անդամագրուած են իրենց Հայրենակցական Միութեան եւ իբր այդպիսին …ամէնէն գնահատելի աշխատանքին իրենց քաղաքացիներու …ազգային եւ բարոյական …Միութիւնը, տարին մէկ …կը սարքէ հանդէս ներ…, ապահովելով շօշափելի …մը։

…Միութիւնը այս տարի եւս …կերպով իր տարեկան հան…երեք ամիս առաջ սկսած …իրենց նախապատրաստական …րանքները։ Վարձուած էր …պետական մեծ թատ…, ուր ներկայացուեցաւ «Մեծն …ատ եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ», …կան կրօնական դրամը 9 …կիրակի օր։ Սրահը լեցուն …հոծ բազմութեամբ մը ներկա…մը սկսաւ ճիշդ որոշեալ ժա…, ինչ որ հազուադէպ է հայ…կան հանդէսներու համար։

…դերակատարներէն ոչ մէկը …ասով դերասան էր, այնպէս …կարելի չէ խստապահանջ ըլլալ …նց կրնային մէկ երկու դերա… փարձել։ Աւր հաշուով 60հոգի …հաներ էին, բոլորն ալ Պո…ցի։

…ներկայացման երրորդ վա…ջին Պ. Վարժապետեան, …ցեց Միութեան գործունէու…իւնը եւ անորհամերաշխութիւնը …Հայրենակցական Միութիւն …հետ, որոնց վարչութեանց …անձին հրաւէր ուղղուած էր որ…ց մէկ մէկ ներկայացուցիչ …էին։ Շատեր ներկայ էին, իսկ …ներ նամակով ներողութիւն …ած էին։ Անցեալ տարուան …վիճակահանութեան ընթացք…ին, ցիֆին X. շահած էր ձեռքով …ուած բարձ մը զոր կրկին նուի…ց Միութեան։ Այս բարձը նո…ն աճուրդի դրուելով, բարձրա…ւ 180 ֆրանքի եւ շահեցաւ …տիրէ Պ. Նուպար։

Ց. Փափազեան

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. ԹերԹերէն)

«ԽՈՒԼԻԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

Հայաստանի ներքին գործոց վարը հետեւեալ հրամանագիրը հանած է պայքարելու համար յարաճուն սրիկայութեան դէմ.

«Հակառակ շարք մը կարգադրութիւններու եւ դսւյմունքներու վարչական անօրէնութիւններու՝ սրիկայութեան դէմ պայքարի ասպարէզին մէջ, այնուամենայնիւ, դեռ հանրապետութեան որոշ վայրերուն մէջ, ան, վտանգաւոր կերպով կը ծաւալի իր շափազանց բազմաձեւ երեւոյթներով ու հետեւանքներով. մասնաւորապէս քաղաքներու հողամասերուն մէջ, ուր յաճախ հանգստի նպատակով մեկնող քաղաքացիները կ՚ենթարկուին գանազան սրիկայական յարձակումներու, հայհոյանքի, վիրաւորման, ծեծի եւ նոյնիսկ բռնութիւններու «Ցաճախ, կը պատահին դէպքեր, երբ սրիկաները կամ սրիկայական արարք գործողները, կը դիմեն անցորդ քաղաքացիներուն, գլխաւորապէս կիներուն, սրիկայական կեղտոտ առաջարկներով ու պահանջով։

Նպատակ ունենալով հիմնովին առաջքն առնել նման սրիկայական երեւոյթներու եւ ապահովել հասարակութեան անդորրն ու անձնական կեանքը. ներքին գործավարութիւնը կը դգուշացնէ բոլոր այն քաղաքացիները, որոնք կը գտնուին սրիկայական արարքներու մէջ, ու կ՚ենթարկուին ամենախիստ պատասխանատուութեան։

Բոլոր քաղաքացիները եւ պաշտօնական անձերը պարտաւոր են նկատուող ամէն մի սրիկայական դէպք անմիջապէս տեղեկացնել ոստիկանութեան. յայտնելով սրիկաներուն ինքնութիւնը եւ օժանդակել անոր՝ գանոնք ձերբակալելու համար։»

ՆՈՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵՐՆԵՐ

Մայիս 20ին, Զանգու գետը յորդած եւ քանդած է Երեւանի ջրային կայանի ջրանցքին մէկ մասը։ Նոր հետեւանքով, քաղաքը մնացած է մթութեան մէջ, գործարանները չեն աշխատած ու գոցուած են թատրոնները, ապարանները եւայլն։

Զրակայանի շէնքը չէ վնասուած։ Երեւան Վաղարշապատ ճամբուն վրայ, կամուրջին ներքեւ Զանգու գետը քանդած է չորս տուն եւ ողողած է 10էն աւելի տուներ։

ՈՂՈՂՄԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ողողման դէմ պայքարող արտակարգ յանձնաժողովը մեկնած է շրջանները, քննելու համար վնասները, մասնաւորապէս Զանգիբասարի եւ Աշտարակի շրջանները։ Ամէնէն աւելի վտանգուած է Զանգիբասարը։

Զանգուի եւ քասախ յորդումներէն տեղերու մէջ փճացուցած է խճուղիները։ Ի՛ քնաշաւթի երկաթուղին չէ խանգարուած։ Երեւանէն ինք նաշարժներ մեկնած են Դիլիջան, Նոր-Բայազիտ Վաղարշապատ։

Ցրանցքի քանդումին հետեւանքով ամբողջ վնասը կը գնահատուի, մէկ քանի հազար րուբլի։ Պատնէշը քանդուած է 35 մեթր, որուն շինութեան կ՚աշխատին 120 բանուորներ։

Նոր Բայազիտի մէջ հեղեղը քանդած է տուն մը, որուն փլատակներուն տակ մնացած են 6 հոգի. մէկը միայն ազատած է։

ՀԵՂԵՂՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հետեւեալ պատճառը ցոյց կը տրուի ողողումներուն։

Այդ օրը, առտուն կանուխ, Արագածի արեւմտեան լանջքին վրայ կուտակուած էին փոթորկաբեր ամպեր. Ցորդառատ անձրեւ տեղաց։ Նախ բարձրացաւ Քասախը. յետոյ Զանգուն։ Առատ անձրեւեց նաեւ Նոր Բայազիտի մէջ։ Ողողումը առաջ եկած է անդադարափ անձրեւներէն։

ՄԱԼԱՐԻԱՅԻ ԴԷՄ

Ամրան մէջ, մալարիայի դէմ պայքարելու համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Պիտի կազմուին 12 շրջիկ խումբեր, որոնք պիտի մտնեն ժողովուրդին մէջ, պիտի այցելեն վարակուած վայրերը։ Պատրաստուած է աշխատանքի ծրագիր մը, բժշկական օգնութեան եւ գիտական հետազօտութեան հրահանգներով։

Առանձին ուշադրութիւն պիտի դարձուի փոքր ճահիճներու չորացման վրայ։ Միայն ճահիճներու չորացումով կարելի պիտի ըլլայ մէջտեղէն վերցնել մալարիայի վտանգը։

Հիւանդութեան դէմ պայքարելու նպատակով, բրինձ ցանելու արգելքը դեռ ի զօրու է։ Զանգիբասարի շրջանին մէջ եղած փորձերը՝ շարունակելու համար բրինձի մշակումը արգիլուած է։ Այս գործով զբաղող գիտական յանձնախումբը այն կարծիքին է որ Հայաստանի մէջ բրինձը կարելի է ցանել միայն ընդհատ ոռոգում կատարելով, որպէսզի չճահճանան հողերը. ուրոնք այդ կերպով մալարիայի բոյն կը դառնան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս, չինական կառավարութիւնը կախած էր Խարպինի խորհրդային հիւպատոսարանը, երեւան հանելով զգայացունց իրեր եւ իրողութիւններ։ Չինական ոստիկանութիւնը ամէնէն առաջ, հիւպատոսարանի նկուղներուն մէջ երեւան հաներ էր Կարմիր Միջազգայիններու ապօրէն համագումար մը, ուր ներկայ էին նաեւ նոյն շրջանին մէջ գործող խորհրդային բարձր պաշտօնատարներ։ Բայց, մանաւանդ, վերի յարկերուն վրայ էր որ շահեկան գիւտեր կատարուեցան։ Ցանիքին տակ, երկու սենեակներ վերածուած էին քիմիական եւ լուսանկարչական աշխատանոցի, անհրաժեշտ գործիքներով օժտուած։ Հոն հաստատուած էր նաեւ անթելի կայան մը։

Սենեակի մը գրահապատ դրան վրայ, աղդ մը կ՚արգիլէր մուտքը «Ոչ արտօնեալ անձերուն»։

Այս սենեակին մէջ էր որ երեւան հանեցին շատ կարեւոր ու գաղտնի փաստաթուղթեր, որոնց շնորհիւ յայտնուեցաւ Մոսկուայի գործունէութեամբ ծրագիրները Խարպինի եւ ամբողջ Չինաստանի մէջ։ Հոն գտնուեցան նաեւ չինարէն եւ ռուսերէն թռուցիկներ, Գ. Միջազգայինի շինած անգամներուն, ռուս ու տեղացի լրտեսներու ցանկերը։

Սենեակը լեցուն էր նոր այ… բաժ թուղթերու մոխիրով, լեցուն տարաճանակներով փամփուշտի կապոցներով։ Պատերուն տակ, քովէ քով զրահամարկղներ, բոլորն ալ անշուշտ, ուռած ռատր թղթադրամներու ծրարներով։

Գ. Միջազգայինի այն արարածները որոնք Խարպինի սովետական հիւպատոսարանը կը բնակէին, զրկուած կեանք մը չէ որ կը վարէին։ Կ՚ապրէին մարդիկը, պարզապէս իբրեւ մարմնարդյ…

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԵԾ ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղը նախաձեռնած է իր առաջին տարեշրջանին տալուելիք ողիմպիական մը, 7 յուլիս 1929ին «Stade Paul-Carcep»ի ընդարձակ մարզադաշտին մէջ, նպատակ ունենալով ամրապնդել կապերը քոյր մասնաճիւղերու հետ։

Ուստի հրապարակաւ կոչ կ՚ուղղենք բոլոր քոյր մասնաճիւղերու որ իրենց մասնակցութիւնը բերեն ողիմպիականին։

Ա. «Արարատ» մասնաճիւղին կողմէ դրուած է բաժակ մը որուն խաղացանկը կը կազմէ.— 1. 100 մեթր վազք. 2. 1500 մեթր վազք. 3. ուժով երկարութիւն ցատկել. 4. գունդ նետել։

Բ.—Բաժակէ դուրս մրցումներ. 1. 300 մեթր վազք բոլոր դասակարգի համար. 2. սկաւառակ նետել, 3. նիզակ. 4. 60 եւ 300 մեթր վազք։

Գ.— Այս խաղերու մասնակցելու համար պէտք է նկատի առնուին հետեւեալ կէտերը.—

1. Բոլոր մասնակցողները պէտք է մաս կազմած ըլլան F. F. A.ի։

2. Ամէն մէկ խաղի կը մասնակցին 4ական հոգի, որոնց Ա. Բ. Գ. նկատի կ՚առնուի։

3. Այս մասնակցող մասնաճիւղը կամ մարզական միութիւնը որ կը շահի բաժակը, իրաւունք կ՚ունենայ պահել իր քովը մէկ տարի, եւեթէ յաջորդաբար երեք տարուան ընթացքին շահի, վերջնականապէս իրը կ՚ըլլայ, համաձայն F. F. A.ի կանոնագրին։

5. «Արարատ» մասնաճիւղը պատասխանատու չէ դաշտի վրայ պատահած արկածներուն։

6. Բաժակի մրցման մասնակցող միութիւնները պարտաւոր են վճարել 15 Ֆր. եւ 2 Ֆր. ալ բաժակէ դուրս մրցման։

ԾԱՆՕԹ.— Ներկայ կոչը թող համարուի պաշտօնական հրաւէր բոլոր քոյր մասնաճիւղերու եւ ոչ Հ. Մ. Ը. Մ.ական մարզախումբերու։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Union Sportive Générale Arménienne, 36 Rue Caisserie, Marseille.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՎՓԱՄՈԼ ՀՐԷՇԸ.— Պրիւքսէլի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 40 տարու հանքագործ մը որ 8 տարու աղջնակ մը, պատգնելու պատրուակով, իջեցնելէ յետոյ իր աշխատած հանքին մէջ, գարշելի կերպով բռնաբարեր էր զայն։ Իր այս անասնային արարքէն յետոյ, հետապնդումներէ խուսափելու համար, անցեր էր Պելճիքա ուր կը բնակէր։ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը իր փնտռտուքներու ընթացքին, երեւան հաներ էր անոր հետքը եւ այս կերպով կրցեր էր ապահովել անոր ձերբակալումը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐ. ՀՆՉԱՆԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ.— Փարիզի «Երեւանը» մեռած կը կոչէ «Վերակազմեալ Հնչակեան Ազատ. կուսակցութիւնը»։

Ուրեմն այդ ստախօս թերթը կ՚ուրանայ մեր մասնաճիւղերուն գործունէութիւնը Մարսէյլի, Տիգրանակերտի, Պոլսոյ, Ջնգուշի, Զօք Մարզուանի, Տ. Գարահիսարի, Զէյթունի եւ Կիլիկիոյ մէջ։ Այժմ ռամկավարներուն միացող ազատականները վեր. հնչակեան ընկերներն էին. մեր ընկերները, որոնք, կարգ մը պետերու Թեկնածութեամբ, գացին ողջունել այնպիսի խմբակ մը որ ծայրայեղօրէն իշտապիմական է։ Մենք տակաւին յոյս ունինք թէ ազատականները Ամերիկայի թէ Եւրոպայի մէջ պիտի դառնան իրենց նախկին դրօշին տակ, թօթափելով ռամկավար քաղքենիներուն անգոյն, միեւնոյն ատեն չփոթ ընկերակցութեան լուծը։ Թող «Երեւան»ը լաւ համոզուի թէ իր ներկայս ուցած ապազգային, բայց վարդապետութիւնը բնաւ հող չունի եւ չի կրնար ունենալ իրենց հայրենիքի անկախութեան սիրովը տոչորուող հայորդիներուն քով։

Ի Դիմաց Վ. Հ. Ա. Կ.

Վարչութեան

Ց. ԿԷՎԻԿԵԱՆ

Հասցէ.— 191, Cours Lafayette, Lyon.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 19

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շաւարշ ՇԱՀՆՈՒՐ

73

Ժաննի Փարիզ դարձը շարաթ մը վերջ եղաւ Համբուրգէն։ Մոլրիւն ալ ի գոր… …էր ճամբ մը պատկերներ ցուցուց. պնդամփոփ ջուրերու և անծանօթ երիտասարդներու մէջ, ժպտուն ու երջանիկ՝ կովերու եւ պալատ գոյգերու մէջ։ Խօսեցան։ Ցոգնած էր։ Բաժնուեցան։

Պետրոս արագ արագ կը դառնար սենեակին մէջ, ինչպէս դէպքերը իր մտածումին մէջ։ Անկէ անդին այլեւս գանոնք կանոնաւոր շարքով մը չէր կրնար վերլիշել։ Իրողութիւնը շուտով ըմբռնելու համար բաւականաչափ կը ճանչնար Փարիզի կեանքը և առաջին օրերէն իսկ հանկցած էր թէ Ժանն չէր ուզեր իրեն հետ նախկին կեանքը վերսկսիլ. որովհետեւ վեր սկսած էր իր կեանքին, զոր պահ մը վրայէն նետեր էր Փիէռին աղջեւ։ Հայը այնքան չհարկաւ, այնքան չկաղդեցաւ իր նախատեսած բաժանումի հեռապատկերին առջեւ որ օրըստօրէ իրողութիւն մը կը դառնար, որքան երբոր հանչցաւ Ժաննին վարած կեանքը։ Այդ կինը աշխատութիւնը նախընտրող ֆրանսուհիներու դասակարգին չէր պատկաներ։ Եւ եթէ երբեք բաւական երկար ատեն, գրեթէ կանոնաւորութեամբ եկած էր խանութ, պատճառը երիտասարդին ներկայութիւնը կրնար ըլլալ միայն. քանի որ հիմա ալ նոյնը չէր։ Աշխատանոցը ձգուած էր երրորդի մը, ուրկէ շաբաթը անգամ մը երթալ հաշիւը առնելով կը գոհանար Ժանն։ Իսկ վարած կեա՞նքը։ Պետրոս նախ չհաւատաց. կարծեց թէ պարզապէս գինքը հեռացնելու, գինքը գանեցնելու համար կ՚ընէ այդ բոլորը, գիտէր թէ իրապէս սիրելուն չափէն աւելի շուտով

74

հեռանալ և այդ միջոցին գիմած է Ժանն, բայց վերջը տեսաւ որ… ո՛չ, բան մըն ալ չկրցաւ տեսնել և նախամեծար համարեց չկորսուիլ խրթնութիւններու, մանուածապատ ենթադրութիւններու մէջ ու իրողութիւնը առնել այնպէս, ինչպէս որ կը ներկայանայ։ Միսս հազուադէպօրէն միայն կարելի էր Ժաննը տունը գտնել. գրեթէ միշտ կ՚երթար գիշերել Լէսքիւրին յարկաբաժինը, ուր, կ՚ըսէր, իր մանուոր սենեակը ունի։ Ինչպէս կ՚անցնէր կէսօրէ վերջերը. ո՞րոնք էին այդ բարեկամուհիներն ու բարեկամները որոնք այդքան շատ գինքը կըզբաղեցնէին. նոր սէ՞ր մըն էր սկսած ուրիշի մը հետ։ Ի՞նչ օգուտ կար առանց ու առանց նման շատ մը հարցումներուն ճիշդ պատասխանը ունենալուն մէջ։ Պետրոս գիտէր թէ ան թեթեւ շուայտ կեանք մը կ՚ապրի. ամէն օր ժամանցի և զուարճութիւններու ետեւէ է, կ՚երթայ, կուգայ. շարժանկարի մը, զուշակ կնոջ, նոր վաճառատան մը բացումին, կարուհիի այն անվերջանալի փորձերուն, մազայարդարին և ամէն օր երեկոյին թեյասրահ կը քշէ անոտա, խումբ մը ծանօթներու հետ ժամը հինգի թէյը առնելու ու պարելու։ Գիշերները Լէսքիւրին կ՚ընկերանար անխուսափելիօրէն և միասին կ՚երթային Փարիզի անհամար cabaretներէն ու boite de nuitներէն մէկը, ուր արարածներ կը խմեն, կ՚երգեն, կը պարեն ու կը շնանան։

Եւ ըսել թէ ինք այնքա՜ն բարձր դասեր էր իր Նէնէթը… անոր մասին որքա՜ն հեշտավէտ տարբեր մտապատկեր մըն էր կազմած։ Հակառակ երիտասարդ կնոջ զեղեցկութեան, բարեկեցիկ գիրքին և ազատութեան, չէր կրցեր ուրիշներու կարգին դասել զան ալ, շփոթել հեշ-

— 75 —

տասէրներու մէկ տեսակին հետ. դէպք մը չէր եկեր տարակուսանք ու կասկած տալ անակնկալներու վարժուած իր մտածումին ու ինք գերուեր, տարուեր էր անոր անկեղծութեան և նուիրումի զգացումներէն։ Հասարակ խաբկա՞նք մը, անփորձառու մէկու մը։ Եթէ այո՛, արդարանալի էր մասամբ, քանի որ Պետրոս բնաւ առիթը չունեցաւ իր սիրուհին մտերիմ կեանքի մէջ, ի՛ր միջավայրին մէջ տեսնելու. ոչինչ գիտցաւ անոր անցեալէն, ծնունդէն, անցուցած գիշերներէն և բնական բերումով մը իր սիրածը եղաւ խանութին Նէնէթը. Նէնէթը այնքա՜ն գեղեցիկ, չէնչող. պարզ, անկեղծ (գեղեցիկ) և այնքան բարեացակամ ու զորովոտ իրեն հանդէպ, այնքա՜ն… (գեղեցիկ)։ Եւ սակայն ո՛չ, կարծուածին չափ ալ չէր սխալած. իրաւ է թէ իր Հայու ըմբռնումով քիչ մը շատ պարզացուց զայն, սիրով կուրցած ուզեց այդ էակը այդպէս տեսնել. ինք գինքը խաբեց նոյնիսկ ու կամովին մոռցաւ ֆրանսուհիներու հանդէպ կազմած իր գաղափարը, բայց և այնպէս ամէն ինչ խաբկանք չէր բնաւ։ Ո՛չ, Troisième Empireը միայն իր հաճոյքին համար չէ որ այդ կեանքը կը վարէր ու Ժաննը կը քաշէր իր ետեւէն։ Պետրոս ալ աւելի քան երբեք կը հաւատար թէ այս Թիփը գաղտնիք մը ունի։ Ի՞նչ գաղտնիք։ Նախ որ իր հրատարակած «Փարիզեան» թերթին համար ստիպուած է այդպիսի շրջանակներու մէջ ըլլալ, թեթեւաբարոյ նիւթեր հաւաքել, մտնել այն փոհմակին մէջ ուր կիներ՝ պարուհիի, երգչուհիի կամ շարժանկարի «աստղ»ի պիտակին տակ կեանքերնին շինել կը ջանան, ստիպուած է մտնել անոնցմէ այն երջանիկին որ հա-

· 76

րուստ մըն է ձեռք անցուցած և թերթին մէջ անոր մարմինը ցուցադրել կարելի եղածին չափ մերկ…. Այսքա՞ն միայն։ Ո՛չ, ատիկա երեւցածն էր, արտաքինն էր, ատիկա դիմակն էր։ Այդ կանաչ աղտոտ աչքերուն, կեղծաւոր նուրբ շրթունքներուն և հինգ ֆրանքնոցի մը պէս ճմռթկուած դէմքին ետեւ բան մը կար պահուած։ Այդպիսի հաճոյքի տուներու մէջ սովորական եղող «զօղալին»ի առուտո՞ւրը կ՚ընէր արդեօք. դրան ետեւ բարեկամին ձեռքը սեղմած ատեն պիտի տա՞ր ծալլուած պզտիկ թուղթը. լուցկիին տուփը սա կնոջ երկարելը միջոց մը չէ՞ր միթէ. ինչո՞ւ ատենը անգամ մը ձեռք լուալու կ՚երթար ու վարագոյրին ետեւ այսքան երկար կը խօսէր սա խայտառակին հետ։ Անգամ մը բառ մը հասաւ Պետրոսի ականջին. Գուէնոս Այրէս. և մէկէն՝ հետեւութիւն մը. «Արդեօք բոզարան է՞»։ Ինչո՞ւ չէ, ճանչցած կիները բոլորն ալ բոզեր են և անոնցմէ շատեր հետը եզակի կը խօսին. նոյնիսկ դեռ անցեալ օր հատ մը… սակայն բոզարան մը ընդհանրապէս ճամբորդող կ՚ըլլար, մինչդեռ Լէսքիւր…

Առաջին շաբաթներու խուսափումներէն յետոյ երբոր Փիէռ աւելի կարուկ եղաւ իր պահանջքին մէջ, Ժանն ստիպուեցաւ բացայայտ կերպով ըսել իր մերժումը։ Նախ պզտիկ բառերով սկսան. Փիէռ ըսաւ թէ սաստիկ կարօտցած էր զայն, թէ իրապէս կը տառապէր, երբեք չէր կրնար խզումի գաղափարն իսկ տանիլ… այս, այսպէս պզտիկ խօսքերով սկսան և յետոյ… կա՞յ վէճ մը որ այսքան շուտ բուռն հանգամանք առնէ որքան սիրային բաժանումի մը վէճը։

Լեհական Փաթ գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ այս առթիւ խորհրդային թերթերը բազմաթիւ յարձակողական յօդուածներ հրատարակած են Լեհաստանի դէմ։Գործակալութիւնը կ'աւելցնէ.

«Խորհրդային մամուլին մէջ սկսած հակալեհ պայքարին հետեւանքով որոշ գրգռութիւն առաջ եկաւ Թիֆլիսի համայնավար շրջանակներուն մէջ, որոնք կազմակերպեցին հակալեհ ցոյցերու շարք մը, նպատակ ունենալով ջնջել Թիֆլիսի լեհական հիւպատոսարանը։

Յունիս 12ին քանի մը հարիւր ցուցարարներ գացին լեհական հիւպատոսարանին առջեւ, նախատական խօսքեր ուղղեցին Լեհաստանի դէմ եւ քարեր նետեցին շէնքին վրայ։ Մօտ 15 ապակիներ կոտրուեցան նետուած քարերէն եւ հիւպատոսարանի ներսը մասամբ վնասուեցաւ։

Նկատելով որ, Թիֆլիսի խորհրդային իշխանութիւնները բաւարար կերպով արգելք չէին եղած ցոյցերուն, Մոսկուայի լեհ դեսպան Փաթէք՝ յանուն լեհ կառավարութեան, բողոք մը ներկայացուց արտաքին գործավարութեան։

Արտաքին փոխ-գործավարը յանուն խորհրդային կառավարութեան խորունկ ցաւ յայտնեց այս միջադէպին համար։ Փաթէք արձանագրեց խորհրդային կառավարութեան ներողութիւն խնդրելը, սակայն իրեն վերապահեց անդրադառնալ այս միջադէպի քաղաքական հետեւանքներուն, համաձայն Վարշաւայի կառավարութենէն իր ստանալիք հրահանգներուն։

Ձերբակալութիւններ Մոսկուայի մէջ

Կէփէուի (Չեկա) հրամանով, Մոսկուայի մէջ ձերբակալուեցան ութ բանուորներ եւ իրենց կիները։

Այս ձերբակալութիւնները կատարուեցան անոր համար որ յիշեալ բանուորներու զաւակները լուր տուած էին Չեկային թէ իրենց ծնողքները ծրագրած են թունաւորել Մաքսիմ Գորկին, Բուխարինը եւ ուրիշ ականաւոր բոլշեւիկներ։

Պտոյտ մը Արեւելեան նահանգներուն մէջ

Թուրքիոյ ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ Էնկիւրիէն ճամբայ ելած է դէպի Արեւելեան նահանգները քննական պտոյտ մը կատարելու համար։ Գործավարը պիտի ճամբորդէ Կեսարիա, Սվազ, Սու Շէհիր ուղղութեամբ եւ Մալաթիոյ ու Մարաշի ճամբով պիտի երթայ Տիարպէքիր, անկէ ալ միւս Արեւելեան նահանգները պիտի հանդիպի։

Ճամբորդութիւնը քսան օր պիտի տեւէ։

Ատլանտեանի ճերմակներու ճամբան

Կիրակի իրիկուն Պուրժէի օդանաւային կայանը հասան Ժան Ասոլան, Ռընէ Լըֆէվրը եւ Արման Լոթի, որոնք մէկ թռիչքով յաջողած էին կտրել Ատլանտեանը՝ Նիւ Եօրքէն Սպանիա։ Իրենց հետ էր Արթիւր Շրայպէր Ամերիկացին՝ որ յաջողած էր գաղտագողի սպրդիլ «Դեղձանիկ»ին մէջ։ Օդանաւորդները Քոմիլլասէն (Սպանիա) ճամբայ ելած էին ժամը 6·30ին։ Խանգարումի մը հետեւանքով «Դեղձանիկ» վար իջաւ Միմիզան, ժամը 17,05ին հասաւ Քազօ, ուր քիչ մը մնալէ յետոյ, ժամը 17.50ին մեկնեցաւ. Պուրժէ իջաւ ժամը 20.47ին։ Հինգ հազար հոգի ներկայ էր Պուրժէի մէջ ծափահարելու համար Ատլանտեանի նոր հերոսները, որոնք յաղթականօրէն և ուսամբարձ տարուեցան ներկաներուն կողմէ։

Փարիզ ցնծութեան մէջ է եւ կը տօնէ օդանաւային այս մեծ յաղթանակը։

Իտալական օդանաւ մը զրաւուած

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Ճենովա-Աղեքսանդրիա գիծին վրայ բանող իտալական ջրօդանաւ մը Լէրոս կղզի՝ զինարանին արգիլեալ գօտիին վերեւէն թռած ըլլալով, հելլէն իշխանութիւնները գրաւեցին յիշեալ օդանաւը, անմիջապէս որ անիկա ծով իջաւ Ցալերոնի առջեւ։ Հարցաքննուեցաւ իտալացի վարիչը, որ յայտարարեց թէ Լէրոսի կղզիին արգիլեալ գօտի ըլլալը չէր գիտեր։

Ասոր վրայ գրաւումը վերցուեցաւ օդանաւը արտօնուեցաւ շարունակել իր ճամբան դէպի Աղեքսանդրիա։

Մաքտոնըլտ-Տօուըս տեսակցութիւնը

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպան զօր. Տօուըս եւ Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտ կիրակի օր մօտ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցան Սկովտիոյ Ֆորրըս կայարանին մէջ։ Տեսակցութենէն վերջ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ երկու պետական մարդիկը տեսակցած են Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ նաւային ներկայ կացութեան եւ զինաթափութեան մասին։ Այս առթիւ զօրավարը յայտարարութիւններ պիտի ընէ հինգշաբթի գիշեր՝ Ուխտաւորներու հացկերոյթին մէջ։ Մաքտոնըլտ ալ նոյն խնդիրներու մասին իր տեսակէտները պիտի պարզէ Լոսիմութի մէջ։ Այս յայտարարութիւններով սկսած պիտի համարուին բանակցութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ։ Կը յուսան որ «նաւային ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի ուզեն մասնակցիլ այդ բանակցութեանց, որոնց յաջող լուծումէն կախուած է ամբողջ աշխարհի ճակատագիրը»։

Վեց հոգի վիրաւորուած Մարտինի մէջ

Մարտինէն կը հաղորդեն թէ Թուրքեւիրաք սահմանագծի յանձնախումբը ինքնաշարժի մեծ արկածի մը ենթարկուած է եւ վեց հոգի վիրաւորուած են։

Բանակցութեանց լրանալուն առթիւ, դաշտային խնջոյք մը կազմակերպուած էր յունիս 8ի առտուն. պատուիրակները ինքնաշարժով Մարտինէն Սավուր խնջոյքի վայրը գացած էին։ Իրիկունը սակայն, վերադարձին, ինքնաշարժներէն մէկուն եռեւի անիւներէն մէկը ելած ու կառքը գետին քաւելով կտոր կտոր եղած է։ Ինքնաշարժը կը պատկանէր Միջագետքի պատուիրակութեան։ Մէջը կը գտնուէին Մարտինի կուսակալութեան առողջապահական տնօրէն Շէմսի, Միջագետքի պատուիրակներէն Եուսուֆ ու Մուսթաֆա եւ Թուրք մարմինէն Սատի պէյերը, որոնք, ինչպէս նաեւ կառքին միջագետքցի վարիչն ու ծառայ մը, ծանրապէս վիրաւորուած են։ Վիրաւորները հիւանդանոց տարուած են։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՇԱՄՈՆԻ կոմիտէն բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Վարուժան ակումբը։ Օրակարգ՝ ժԱ. ընդհ. ժողովի մասին մը զեկուցանէ ընկ. Գույումճեան։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de Peuple-ի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գուրկուանի ընկեր - ընկերուհիները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գատանեան միութիւնը այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գույումճեան եւ շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերու ընկերները վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Գույումճեան, «Հայաստանի անկախութեան անհրաժեշտութեան» մասին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՈՒՍԱՀԱՅ կանանց Միութեան ընդհանուր ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ օր, ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Av. Kléber, Paris (16e). Օրակարգ՝ 1. Տարեկան հաշիւ Միութեան միջոցներու մասին, 2. Հաշիւ Միութեան գործունէութեան նոյն ժամու, նակուայ համար, 3. Հաշիւ վերաքննիչ մասնաժողովի, 4. Ընտրութիւն վարչութեան եւ վերաքննիչ մասնաժողովի։ Բոլոր անդամներից խնդրւում է ներկայ գտնուիլ։

ՓՈՆ ՏՕՊՆԱՑԻ Հ. Յ. Դ. Գրադարանի վիճակահանութենէն շահած են յետեւեալ թիւերը՝ 16՝ Սեղանի ժամացոյց, 76՝ կնոջ գուլպայ, 95՝ «Փետրուար 18» (գիրք), 150՝ փողկապ, 162՝ «Ուխտի օր», 204՝ «Երկու ամիս բոլշեւիկեան բանտում», 239՝ Նարդ, 267 Սուրճի տուփ, 288՝ կնոջ պայուսակ։ Շահող թիւերով դիմել Գրադարանի վարչութեան։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՔ

ՍՅԱՅՑԱՆՔ

վիէն, Հ. Ռ.— 500 ֆր.,
ցէսին, Կ. Ծ.— 500,
Լիոն, Ե. Վ.— 140,
ցէսին, Ե. Ռ.— 140,
վիէն, Կ. Վ.— 61,
Լիոն, Խ. Պ.— 140,
վիէն, Կ. Ս.— 100,
Լ'Արժանթէօ, Լ. Մ.— 35,
Ժընեւ, Մ. Գ.— 50,
Լը Փուի, Փ. Ա.— 140,
Մարսէյլ, Ն. Գ.— 35,
Իսսի, Խ. Գ.— 24,
Պուլթանապատ, Հ. Գ.— 250,
Օլ, Շ. Ս.— 70,
Միլան, Գործ.— 105 լիր. 50,
Մարսէյլ, Գործ.— 775,
Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 35,

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը։ Որեւէ է վճարում չկայ։ Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի։ Հասցէ՝ H. Ké-

félian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտատպել միւս թերթերէն արտատպել։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Նիկոլայի Գարեգին Տէմիրճեան, 19 տարեկան, 1922ին յանձնուած էր Սամսոնի ամերիկեան որբանոցը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր Մագսուտ Տէմիրճեանի, «Յառաջ» գրատուն, 13 Rue des Dominicaines, Marseille.

Կը խնդրուի արտատպել միւս թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Ախլաթի Կարմունջ (Պիթլիսի նահանգ) գիւղէն Մանուկ Կըկօեան, հօրանունը՝ Արեւշատ։ Տարագրութեան միջոցին ողջ մնացած է։ Կը կարծուի թէ Պաղտատի կողմերը կը գտնուի։ Իմացնել իր եղբօր Համբարձում Կըկօեանի, 6 Rue Blanqui, K.— Bicètre. (Seine), France. Լուր տուողին 300 ֆր. եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Կը խնդրուի արտատպել միւս թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St-Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆԻՍ 1929

19 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 936

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՐՍԱՓ ԵՒ ՄԻՏՔԻ՛Ն ԵՒ ԳԻՐՔԻ՛Ն

Շարունակենք թղթատել «Խորհրդային Հայաստան»ի ո՛ր եւ է մէկ թիւը։

Մայիս 16.— Աշխատակից մը՝ անաբեկ՝ դիտել կուտայ թէ «...հին գրականութիւնն անարգել վաճառւում է»։

Նոր չէ այս խաչակրութիւնը՝ ոչ-համայնավար գրականութեան դէմ։

Ամէն առիթով եւ ամէն ժողովի մէջ, ու ո՛ր եւ է թերթի սիւնակներէն՝ հասկցող-չհասկցող անձեր եւ կարկուտ կը տեղան մեր թշուա՛ռ գրականութեան գլխուն, որ տարագիր է ժողովուրդին պէս։ Անոր դէմ կը փչեն օրուան իշխանաւորները, հասարակ չինովնիկներ եւ Չեկայի անդամներ։ Անոր կը սպառնան գոյնզգոյն «պրոլետ-գրողներ»։ Անոր դէմ ակռայ կը կճրտեն հայերէնը մոռցած պատանիներ, այր կամ կին։

Իսկ այս մէկը աղ ու պղպեղն է բոլորին։ Լրտեսի հոգեբանութեամբ, մարդը պրպտեր եւ երեւան հաներ է որ.

— «Վերջերս քաղաքի (Երեւան) քանի մը փողոցներու պատերուն տակ, բանուկ վայրերու մէջ, գետնի վրայ փռեր են եւ կը ծախեն հին սփիւռքային գրականութիւն, որու մէջ պակաս տեղ չեն գրաւեր ազգայնական, հակայեղափոխական եւ կրօնական բովանդակութեամբ գիրքեր»։

Եւ անմիջապէս ափ առնելով «Խորհրդային Հայաստան»ի դուռը, թխեր է ոստիկանական ազդ մը, կարճ եւ կտրուկ.

— «Պետական առեւտուրի շրջանէն եւ գլաւարաններէն վտարուած այդ գրականութիւնը պէտք է վտարուի նաեւ մասնաւոր շուկայէն։ Միայն զարմանալ կարելի է որ մեր Քաղխորհուրդը (Քաղաքային Խորհ. վարչութիւն) ինչպէս կը հանդուրժէ այս երեւոյթին»։

Արդարեւ, երբ սրիկայութիւնը սանձարձակ արշաւներ եւ նուաճումներ կը կատարէ Երեւանի եւ ուրիշ քաղաքներու փողոցներուն մէջ, նոյն իսկ Ներքին գործավարութեան խոստովանութեամբ. «երբ սրիկաներ կը գիշեն անցորդ քաղաքացիներուն, գլխաւորապէս կիներուն, սրիկայական կեղտոտ առաջարկներով ու պահանջներով», ի՞նչպէս կարելի է հանդուրժել որ մարդիկ... Րաֆֆի կամ Ահարոնեան ծախեն, նոյն փողոցներու պատերուն տակ։ (Զրսի՞նք թէ Երեւանի պաշտօնաթերթին աշխատակիցը կը յիշէ նաեւ ծախուած գիրքերուն հեղինակները եւ անունները.— «Այդ գրքերու հեղինակներն են Րաֆֆի, Ֆրանգեան եւն. իսկ նիւթը՝ «Կայծեր», «Խենթ», «Միտք», «Յաւիտենական հէքեաթներ եւն.։»)

Ահա թէ ի՛նչպէս խուճապի մատնուած են մինչեւ անգամ՝ անշունչ իրերու հանդէպ։

Այո՛, գիրքն ալ, գրականութիւնն ալ «աջ թեքում»ին, «դաշնակիզմ»ին, «տրոցկիզմ»ին, «սպեցիֆիզմ»ին չափ մղձաւանջ է դարձեր այս թշուառ խեղկատակներուն, որոնք իրենց խիղճն ու խիղճը, վարձու տուած՝ կը պարեն ո՛ր եւ է չուանի վրայ, կը յարմարին ո՛ր եւ է եղանակի։ «Խ. Հ.»ի յեղափոխակա՛ն նամակագիրը վախ չունի «գիտակից եւ կազմակերպուած» ընթերցողէն. բայց, «Մենք ունինք նաեւ դեռ կարդալ սորվող եւ ոչ բաւականաչափ գիտակից զանգուած, որու վրայ բացասական ազդեցութիւն կը գործեն ազգայնական եւ կրօնական թոյնով համակուած գիրքերը։»

Իսկապէ՞ս։ Եւ այս թափթփուքները մէկ վայրկեան չեն նայիր սահմանէն անդին, դէպի դրացի Վրաստանն եւ Ազրբէջանը, որոնք ոչ միայն ազատ են այսքան միջնադարեան մոլեռանդութենէ, այլեւ պատիւ կը սեպեն վերահրատարակել եւ տարածել իրենց դրական հին եւ նոր փառքերուն գործերը։ Իսկ ի՞նչ կարենան մինչեւ Մոսկուա նայիլ...

Տարօրէն, տարօ՛րէն խամաճիկներ։ Մոսկուան չի քաշուիր պանծացնել փիլիսոփայ այլ հակայեղափոխական Տոլստոյը, իսկ դուք Յովհ. Թումանեանն անգամ «արխիվ»ը նետելու կը պատրաստուիք, անոր մահէն քանի մը տարի յետոյ, որովհետեւ.

— «Թումանեան իր ստեղծագործութեան որոշ մասը խոշոր չափերով համեմեր է ազգային դաշնակցական թոյնով։ Իր այդ ստեղծագործութեամբ ան ըստ էութեան եղած է հակայեղափոխական բուրժուազիայի բանաստեղծը եւ որպէս այդպիսին անխնայ պէտք է ջարդուածուի»։ («Խ. Հ.»)։

Այս ցամքած գլուխները ի՞նչով կը տարբերին Վատիկանի «Index»ը հօրինող գրաքննիչներէն։ Կամ Գրիգոր Լուսաւորիչը ինչո՞ւ աւելի մեղադրելի է, որ կրակի տուաւ մեր հեթանոսական գրականութիւնը, դարեր առաջ, ազգերու պատմութեան ամէնէն խաւարակուռ մէկ շրջանին, երբ ահա քսաներորդ դարու երիտասարդներ նոյն ճամբէն կը քալեն։ Աւելի բթամիտ, աւելի ամբարտաւան եւ կոպիտ։ Բարբարոս Թուրքն անգամ տակաւին չդիմեց այն միջոցին զոր կ'առաջարկէ «Խ. Հ.»ի աշխատակիցը, պահանջելով արգիլել «հին գրականութեան» վաճառումը, նոյն իսկ փողոցներու անկիւնը։

Այս ի՛նչքան սարսափի մատնուեր են հայ աշկերտներդ, Մե՛ծ Լէնին։

Ուրեմն քու վարդապետութիւնդ այնքա՞ն խախուտ է, որ չի՞ դիմանար «արխիվային» գիրքերու հմայքին, «Կայծեր»ու կրակին կամ «Խենթ»ի մը երազին...

Եւ ինչպէ՛ս քու յաջորդներդ կը յաւակնին սարսել ամբողջ աշխարհը, երբ իրենք սասաներ ու սահմռկեր են, տեսնելով որ... Րաֆֆի կը ծախուի Երեւանի փողոցներուն անկիւնը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱԿՍԻ ՄԵԶԻ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ (9 յունիս).

Այս դաժան պայմաններուն մէջ ապրած ուրէ ժողովուրդ, անտարակոյս մեզմէ աւելի բարձր մակարդակի վրայ չպիտի գտնուէր, բայց ոչ մէկ ժողովուրդ մեր աստիճանը հասնելէ յետոյ, չպիտի փորձուէր ուրանալ իր երէկը եւ զէնքը վար դնել։

Մեր աստիճանին հասած ժողովուրդներ կան, որոնք նախանձելի յամառութեամբ կռիւը շարունակած են ամէն բան կորսնցնելէ յետոյ ալ եւ փրկած իրենց գոյութիւնը։

Յիշեցէք քեմալական շարժումը։ Որքա՜ն օրինակելի կողմեր ունի ան մեզի համար։ Մի ըսէք թէ Քեմալի մը անձին հմայքը հրաշքներ գործելու մղեց Թուրք տգէտ եւ անտաշ գիւղացիութիւնը։ Քէմալ Թուրք ժողովուրդի ոգիին հարազատ արտայայտիչը եղաւ։ Ան յաջողեցաւ իր ծրագիրներուն մէջ, որովհետեւ այդպէս կամեցաւ Թուրք ժողովուրդը, Թուրք ազատատենչ երիտասարդութիւնը։

Ու գիտէ՞ք թէ ինչ զգացումէ խթանուած, Թուրքիոյ ամէնէն սեւ ու ողբալի օրերուն՝ Քէմալները ասպարէզ նետուեցան։ Պատուոյ զգացումէն։ Պատիւով մեռնելու ցեղային գիտակցութիւնը մէկ մէկ առիւծ դարձուց Թուրքերը։

Այս առաւելութիւնները ունենալով մէկտեղ, ինչո՞ւ Թրքութենէն վար ենք իբրեւ բարոյական եւ գործնական ազգ։ Որովհետեւ մեզի կը պակսին մեր ազգային արժէքները գնահատելու գիտակցութիւնը, ցեղային խորունկ հաւատքը եւ պատիւով մեռնելու արժանապատուութեան զգացումը։ Մեր ներկայ հիւանդագին վիճակը անխուսափելիօրէն դէպի կորուստ կը տանի մեզ։ Չքաշուինք խոստովանելէ այս ճշմարտութիւնը.»

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի առաւօտ Նոր Զելանտա կղզիին ամբողջ հիւսիսային մասին մէջ երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան։ Բազմաթիւ մարդեր մեռան ու վիրաւորուեցան։ Վնասները մեծ են մասնաւորապէս Ուէլլինկթընի, Ուէսթ-Փորթի, Նէլսընի, Թաքաթայի եւ Ուանկանուիի մէջ։ Մանչերու զպրոց մը ամբողջովին քանդուեցաւ Նէլսընի մէջ։ Հողի փլուզումներու հետեւանքով երկու գետերու ընթացքը փակուեցաւ եւ ողողումներէ կը վախցուի։ Կրէյմութի մէջ երկաթուղիի շէնքերն ու գիծերը վնասուեցան։

1901էն ի վեր այսքան սաստիկ երկրաշարժ չէր պատահած Նոր Զելանտայի մէջ։ Ցնցումները ամբողջ երեք ժամ իրար յաջորդեցին։

ՀԱՅ ՓՐՈՖԷՍՕՐՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքի «Քոլոմպիա» համալսարանի ուսողական ճիւղի օգնական դասախօս կարգուած է հայ մը, Կարոլ Կարապետեան։

Նիւ Եորքի քոլէճի ամառնային դասընթացքներուն ալ, որոնց 5000 հոգի կը հետեւին, ունին երկու հայ ուսուցիչներ, Հայկ Սիվանի եւ Յ. Գրիգորեան, որոնք կ'աւանդեն տնտեսագիտութիւն եւ փիլիսոփայութիւն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՆԸ ԳՐԱՒՈՒԱԾ?

Պէյրութի Լ'Օրիան ֆրանսերէն թերթին 9 10 յունիսի թիւին մէջ կը կարդանք.

—Քիւրտ յեղափոխական շարժում մը ծայր տուած է Քիւրտիստանի մէջ։

Կացութիւնը ծանր կը թուի ըլլալ։

Երէկ հիւսիսային Սուրիոյ երկաթուղիով Միւսլիմիէ հասած ճամբորդներ յայտնեցին թէ ապստամբները գրաւած են Վան քաղաքը, որ առնուազն 30.000 բնակիչ ունի։

Թէեւ Թուրքիայէն առնուած լուրեր կը հաստատեն ապստամբական շարժման իրականութիւնը ըլլալը, սակայն Վանի գրաւման լուրը վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ։

Անատոլուն չէնցնելու փորձեր

Թուրք գաղթականներու զետեղման վարչութիւնը կը հաղորդէ որ գաղթականներու տեղաւորման գործերը գրեթէ լրացած են ամբողջ Թուրքիոյ մէջ։ Կը մնայ միայն սեփականատիրութեան խնդիրը, որ հաւանաբար աւարտի մէկ տարիէն։

Զետեղման խմտացոյցին մէջ նշանակուած 300.000 ոսկին Արեւելեան նահանգներու մարզպանին տրամադրութեան տակ պիտի դրուի, յիշեալ նահանգներուն մէջ զետեղման գործողութիւններուն համար։ Արեւելեան նահանգներուն մէջ ժողովուրդին հողի բաշխումը սկսած է։

Ներկայիս քիչ թիւով գաղթականներ կուգան Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն եւ Սերպիայէն։ Ասոնցմէ նիւթական միջոց ունեցողները կրնան բնակիլ իրենց ուզած տեղերը, բայց օգնութեան կարօտները կառավարութեան կողմէ յարմար տեսնուած վայրերը կը ղրկուին։ Վերջին երկու ամսուան մէջ կարեւոր թիւով գաղթականներ զետեղուած են նաեւ Ճէպէլը Պէրէքէթի կուսակալութեան մէջ Կիլիկիա։

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնագիր

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները իրենց վերջնական փուլին մօտեցած են։ Էական կէտերու շուրջ արդէն համաձայնութիւն գոյացած է եւ այժմ խորհրդակցութեան առարկայ են մանրամասնութիւնները։

Համաձայնութեան կնքումէն յետոյ Սուրիա բնակող թրքահպատակները ամբողջովին պիտի տիրանան իրենց կալուածական իրաւունքներուն։ Երկու կողմերը ընդունած են որ խառն և միայուն յանձնաժողով մը կազմուի, պաշտօն ունենալով սահմանագլխի վրայ անդորրութիւն ապահովել, մաքսանենգութիւնը արգիլել եւ սահմանին երկու կողմը գտնուող աշիրէթներու դերքը ճշդել։

Ֆրանսա հաւանած է սահմանային սրբագրութեան մը ի նպաստ Թուրքիոյ։ Խառն մարմին մը որ քարտէսի վրայ կը կատարէ հարկ եղած սրբագրութիւնը, մօտերս պիտի աւարտէ իր գործը։ Յանձնաժողովին պատրաստելիք քարտէսը պիտի ընդունուի երկու կողմէն եւ պիտի կցուի համաձայնագրին. սրբագրումը մասնաւորապէս պիտի կատարուի Քիլիսի կողմերը։

Մէյտան Ատանա-Նուսէյպին երկաթուղին Թուրքիոյ յանձնելու խնդիրը պիտի կարգադրուի Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյի կողմէ՝ որ պիտի խորհրդակցի գիծը շահագործող ընկերութեան վարչական խորհուրդին հետ, եւ համաձայնութիւն պիտի կնքէ։

Կ'ըսուի թէ մինչեւ մէկ ամիս պիտի լուծուին բոլոր առկախ խնդիրները, եւ Ֆէթհի պէյ պիտի կարենայ բանակցութեան ձեռնարկել Փարիզի մէջ բարեկամական դաշնագրի մը կնքումին համար։

Ֆրանսական խմբակ մը դէպի Մոսկուա

Անգլիական եւ ամերիկեան առեւտրական եւ ճարտարարուեստական պատուիրակութիւններէն յետոյ, որոնք Մոսկուա գացած էին՝ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար Ռուսիոյ հետ տնտեսական բնա՛կանոն յարաբերութիւններ վերսկսելու կարելիութիւնները, այս անգամ ալ ֆրանսացի համագործակցականներու խմբակ մը պիտի բռնէ Մոսկուայ՝ ճամբան։

Ֆրանսացի համագործակցականները տարի մը առաջ իրենց համաժողովին մէջ որոշած էին հաւաքական ճամբորդութիւն մը կատարել դէպի խորհրդային միութիւնը. հիմա այդ որոշումն է որ կը գործադրուի։ Նպատակն է գործակցականներու դրութիւնը ուսումնասիրել տեղւոյն վրա՛յ եւ նիւթեր հաւաքել՝ անոնց ձեռք բերած արդիւնքներէն օգտուելու համար։

Այս առաջին առաքելութեան պիտի յաջորդեն ուրիշներ ալ։

Աֆղանիստանի նոր թագաւոր կ'ընտրեն

Լահորէն կը հեռագրեն թէ արեւմտեան եւ հարաւային Աֆղանիստանի ցեղախումբերուն ազգային ժողովը (Ճիրկա) բացուեցաւ Էմիր Նատիր խանի ներկայ կեդրոնատեղիին մէջ, Շիշնաքէն երեք մղոն հեռու։ Այս ժողովին նախաձեռնարկը եղած էր Շէր Աղա, Հազրաթ Սահիպի եղբայրը։ Նպատակն է նոր թագաւոր մը ընտրել Աֆղանիստանի համար։

Կ'ըսուի թէ Պէչէի Սաքա իւլէմաներու պատուիրակութիւն մը ղրկած է՝ այս ժողովին ներկայ ըլլալու համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թաւրիզի Վասպուրական Հայր. Միութենէն (մանրամասնութիւնները յաջորդով)	2548.80
Տիկին Մաքրուհի Գալֆաեան	25.—
Գումար՝	2573.80
Նախորդ գումար	8005.
Ընդհ. գումար	10.578.80

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՄԸ

Քրոյտընի (Լոնտոնի մօտ) օդանաւային կայանէն երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին դէպի Ցիւրիխ ճամբայ ելաւ օդանաւ մը, մէջն ունենալով 11 ճամբորդ եւ 200 քիլօ թղթատար։ Ժամը 11.20ին օդանաւը Մանշ ծովը ինկաւ Ֆոլքըսթընի բացերը, եզերքէն 3 մղոն հեռու։ Մէյտսթոնէն եկող ձկնորսանաւ մը, որ մօտէն կ'անցնէր, օգնութեան փութաց աղէտեալ օդանաւին, որուն անունն է *Սիթի աֆ Օթթաւա* եւ որ սպասարկութիւն կը կատարէր Լոնտոն-Փարիզ-Պալ-Ցուրիխ գիծին վրայ։

Երկու շարժիչ մեքենաներէն մէկը խանգարուած ըլլալով, անգլ. հսկայ օդանաւը անթելով օժանդակութիւն խնդրեց՝ երբ Մանշի վրայ էր, յետոյ փորձեց ետ դառնալ դէպի Քրոյտըն,,, սակայն ցամաք չհասած ինկաւ ծովուն մէջ։

Ճամբորդներէն 7ը մեռան եւ 4ը ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Վէրքեր ստացան նաեւ օդանաւի վարիչ՝ հարիւրապետ Պրայի եւ մեքենավար Նէտ Պաունէյ։ Ճամբորդներէն 6ը կիներ էին։ Մեռնողներէն միայն երեք հոգիի մարմինը գտնուեցաւ։

Մեռնողներն են զուիցերացի տիկին Պոզիէէր, անգլիացի Մայսմէր, Սմիթ եւ Օր. Ռոպըրթս, ամերիկացի տէր եւ տիկին Մալքոլմ Քարաքի եւ ցիկ. Իքէրսըն։

Վերապրողի մը պատմութեան համաձայն, անկումը յանկարծակի եղաւ։ Ութ թոնօ կշռող օդանաւին ջուրին հետ բախումը շատ սաստիկ էր։ Բոլոր ճամբորդները օդանաւին առաջակողմը ինկան իրարու վրայ։ Կը կարծուի թէ այդ ընդհարումէն մեռած են 7ը ճամբորդները։ Ծով իյնալէն 20 վայրկեան վերջ միայն հասաւ առաջին օգնական նաւը, որուն նաւավարները կացիններով ծակ մը բացին օդանաւի մարմինին վրայ եւ դուրս հանեցին չորս ճամբորդները։ Կարելի չեղաւ բանալ օդանաւին երկու դուռներն ալ, ու ազատարար ձեռնարկները դժուարացան ատով։

Վիրաւորները Ֆոլքըսթոնի հիւանդանոցը տարուեցան։

Նոյն ընկերութեան օդանաւերը վերջին 5 տարուան ընթացքին 100.000է աւելի ճամբորդներ փոխադրած եւ 4.000.000 մղոնէ աւելի ճամբայ կտրած են։ Չորս տարիէ ի վեր ոեւէ արկած չէր պատահած։

ՀՐԱԲՈՒԽ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Քոմակաթաքէ հրաբուխը, որ կը գտնուի Ճափոնի հիւսիսը, Թոքիոյէն 800 քիլոմեթր հեռու, բորբոքեցաւ։ Երեք գիւղեր քանդուեցան, ու վախ կայ որ մեռածներու թիւը շատ է։

Նոյն պահուն երկրաշարժի ցնցումներ ալ պատահեցան։ Հազարաւոր մարդիկ խուճապահար փախան եւ շոգենաւերուն վրայ ապաստանեցան։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Երկրի դռներուն առջեւ, հայկական հոծ գաղութ մըն է Սուրիան, որ անընդհատ կը գալարուի իր անզօր ճիգերուն մէջ։ Պոլսոյ, Իզմիրի, Կիլիկիոյ եւ Մեծ Եղեռնի բեկորները, համախմբուած են հոն։ Այն օրէն, երբ իր սեփական հայրենիքի դռները ամուր փակուեցան կարմիր տարեշրջանով, ան կը դեգերի, կը խարխափի եւ կը փնտռէ պատառ մը հող իր ոտքերուն տակ, ապաստան ու հաստատութիւն, գոյութեան մը խարիսխը ձգելու համար։ Տնտեսապէս աւերուած, բարոյապէս ջլատուած, եօթը տարիէ ի վեր կայաններու եւ խրճիթներու մէջ սեղմուած, ներկան ու վաղն անորոշ, ան չի գիտեր ի՛նչ պիտի ընէ։ Եւ 150.000է աւելի հայութիւն հաշուող այս ստուար գաղութը հակառակ իր անմխիթար կացութեան, դպրոցներու եւ հանրային բարեսիրութիւններու ցանց մըն է ստեղծած։

Հայկական բոլոր խնամակալ մարմինները, տակաւին մինչեւ այսօր, ո՛չ մէկ գործնական, շօշափելի օգնութիւն կազմակերպած են։ Ամէն ի՛նչ կը դիտեն իրենց գրասենեակներու թուղթերուն մէջէն եւ չնչին լումաներ կը նետեն պարբերաբար։

Ազգերու Դաշնակցութեան բարձրագոյն տեսչութիւնը (կոմիսարիատ) ահա ժամանակաւոր ծրագրով մը կը սկսի գործի եւ շինարարական աշխատանքներու։ 40.000 հայ պէտք է տեղաւորել Սուրիոյ մէջ, 10,000 Հայաստանի մէջ, մնացած 52 հազարը, աշխատանքի յատուկ պայմանագրութեամբ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ Այս ձեւով 102.000 հոգի պէտք է տեղաւորուի, որոնց համար ծախք է նախատեսուած մօտ գլուխ հինգ անգլիական ոսկի, որ կ՚ընէ 500.000 սթերլին։ Այսպիսով տեղաւորման գործը տասը տարի եւս պէտք է երկարաձգուի, գաղթականական հարցը վերջնապէս սպառելու համար։ Կ՚ենթադրուի որ տասը տարուան ընթացքին հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները, արմատական փոփոխութեան կ՚ենթարկուին։

Այս ծրագրին յաջողութեան համար կը ձեռնարկուի հանգանակութեան։ Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականութեան տեղաւորման համար մասնակցած են նուիրատուութեան՝ Լիբանանի կառավարութիւն՝ 24.000, [illegible]՝ 2,400, Անգլիական Հայասիրական ընկերութիւնը՝ 15.000, Բարեգործականը՝ 1200, Մերձաւոր Արեւելքի Միջազգային ընկերութիւնը՝ 4000, նոյն ընկերութեան միջոցով զանազան անհատներ՝ 573.50, մասնաւոր նուէր (Friends of Armenia)՝ 100, Միջազգային Կարմիր Խաչը՝ 3000, Միս Է. Ռոպերթ՝ 1000, Նանսէնի դրոշմաթուղթերէն՝ 1000, Նանսէնի նախաձեռնութեամբ հաւաքուած՝ 3094, համագումար՝ 55.367.50 սթերլին։

Յատուկ ուշադրութեան արժանի է այստեղ Բարեգործականի նուէրը՝ 1200 ոսկին։ Ժընեւի մէջ օտարներն անգամ զարմացած են, որ Սուրիոյ հայութեան համար, Բարեգործականը միայն այդքան կարող է տրամադրել, երբ օտարները տասնեակ հազարներով կը մասնակցին։ Մեր ժողովուրդը կ՚ըսէ «Կուզը՝ գերեզմանը կ՚ուղղէ»։ Այդքանը բաւէ Բարեգործականի, մասնաւորապէս վերջին տարիներու անփոյթ եւ անտարբեր գործունէութեան մասին, ու անցնինք։

Հայաստանի մէջ 10.000 գաղթականութիւն տեղաւորելու համար եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները — Ալպանիա՝ 40, Ֆրանսական կառավարութիւն՝ 2680, Գերմանիա՝ 50,000, Յունաստան՝ փոխադրութեան ծախքեր, Լիւքսէմպուրգ՝ 200, Նորվեկիա՝ 2000, Ռումանիա՝ 1000. Հայկական կազմակերպութիւններ՝ 100.000, Միս Ռոպերթ՝ 500, Նոէլ Պըքսթըն՝ 200, ընդամէնը 156,620 անգլ. ոսկի։ Շինարարական նպատակով, պատրաստի ընդհ. գումարն է ուրեմն 306.067 սթերլին։ Յոյս կայ, սակայն 100.000 սթերլին եւս գանձելու, որով պակաս կը մնայ միայն վերջին 100.000ը։ Ամէն պարագայի մէջ, աշխատանքները կը շարունակուին պատրաստի գումարով։

Կառուցումները առաջ կը տարուին երկու ուղղութեամբ.— Երկրագործական եւ քաղաքային արդիւնաբերական։ Կան մաս մը շինութիւններ, որ վերջացած են, մաս մըն ալ տակաւին չէ աւարտած։ Շինուած են հինգ գիւղեր, զուիցերական ճաշակով եւ ծախսուած է 16.386 թրքական ոսկի։ Գիւղերն են՝

Սովուգ-Սու.— Գնուած է 100 հեկտար հող։ 50 ընտանիք տեղաւորելու համար։ Հողի գնման, տուներու շինութեան, կենդանիներու, զանազան պտղատու ծառերու, սերմացուի եւայլնի համար, ընդհանուր ծախք է եղած 5389 թրք. ոսկի։

Դըրըգ-խան.— 37 հեկտար հող։ 35 ընտանիքի համար։ Նախորդին ձեւով։ Ընդհ. ծախք՝ 1252 թրք. ոսկի։

Նոր Զէյթուն.— 250 հեկտար հող, որուն երկու հարիւր հեկտարը անտառ է։ 43 ընտանիքի համար։ Շինուած է նաեւ դպրոց մը։ Ընդհ. ծախք — 3710 թրք. ոսկի։

Հաճըն կամ Թէլ Միլիթէր — 500 հեկտար, որուն 400 հեկտարը մշակելի։ 90 ընտանիքի համար։ Ընդհ. ծախք 4015 թրք. ոսկի։

Ապտէլ-Համըգ.—300 հեկտար որուն 200ը մշակելի։ 60 ընտանիքի համար։ Ընդհ. ծախք 2020 թրք. ոսկի։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐ

Պէյրութի մէջ.— Սկսուած է շինութեան քսան թաղամասերու, 160 բնակարանով։ Այս տարուան ընթացքին կարելի պիտի ըլլայ 700 ընտանիք կայաններէն դուրս հանել եւ հոն տեղաւորել։ Ընդհ. ծախք 30 հազար թրք. ոսկի։

Հալէպ.— Գնուած է երկու հողաբաժին՝ մէկը 51.300 քառակուսի մեթր, միւսն ալ 60 հազար։ Երբ շինութիւնները աւարտին, կարելի պիտի ըլլայ հոն տեղաւորել 350 ընտանիք։ Ընդհ. ծախք՝ 15.000 թրք. ոսկի։

Դըրըգ-խան.— Գնուած է երկու հողամաս, մէկը 11.400 քառ. մեթր, որուն վրայ արդէն քսան ընտանիք է տեղաւորուած, միւսն ալ 2500 քառ. մեթր, 13 ընտանիք տեղաւորուած։ Ընդհ. ծախք՝ 11.000 թրք. ոսկի։

Ալեքսանդրէթ.— Գնուած է 15.500 քառ. մեթր հող, որուն վրայ 38 ընտանիք արդէն շինած են իրենց տուները։ Ընդհ. ծախք է եղած 630 թրք. ոսկի։

Տակաւին չեն աւարտած Պէյրութի, Հալէպի, Ալէքսանդրէթի եւ Դամասկոսի թաղամասերը։ Ծրագրուած է երեք գիւղ եւս շինել, 320 ընտանիք տեղաւորելու համար։ Ընդհ. ծախք է նախատեսուած 25.000 անգլ. ոսկի։

Բանակցութիւններ կը կատարուին Ալէվիներու հետ եւ, վարձու պայմանագրութեամբ, չորս գիւղ շինելու։ Երկիրը լեռնային եւ անտառապատ է, Քէսապի եւ Էլ-Օրտուի սահմանակից, որուն կլիմային վարժ է մեր ժողովուրդը։ Կարելի պիտի ըլլայ 400 ընտանիք ալ հոն տեղաւորել։ Ընդհ. ծախք պիտի ըլլայ 16.000 անգլ. ոսկի։

Ահա՛, իր գլխաւոր գծերուն մէջ, արդի պատկերը, Սուրիոյ անապաստան հայութեան համար կատարուող շինարարութեան։

Դիտմամբ, քիչ մը մանրամասնօրէն կանգ առի այս աշխատանքներուն վրայ լայն խաւերուն սեփականութիւն դարձնելու համար զայն։ Որովհետեւ, այս բոլորը կը կատարուին միջազգային գետնի վրայ, մեր գլխուն վրայէն, մեր ժողովուրդին համար։

Ազգերու Դաշնակցութեան բարձրագոյն տեսչութիւնը ճեղքած է նաեւ գլխաւորաբար հայ եւ ռուս գաղթականութեան ի՛րաւական վիճակը զանազան երկիրներու մէջ։

Այդ մասին յաջորդով։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՄԵՆԷՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԸ

Անցեալները «Յառաջ»ի աշխատակից մը «Անհրաժեշտը» վերնագրով եւ ուրիշ յօդուածաշարքով մը համառօտակի կ՚անդրադառնար դաստիարակչական հարցերու, կցկտուր շօշափելով բոլորը մեր ներկայ ազգային իրականութեան պահանջներուն հետ։ Մի՞թէ պէտք էր աւելի հիմնականօրէն մօտենալ հայ դաստիարակչական ընդհանուր խնդրին։ Որքան հասկցայ, տեսութեան հիմքը այն էր որ գաղութներու սերունդը հայ պահելու համար պէտք էր օրօրոցէն սկսիլ։ Անհրաժեշտն էր մանկապարտէզը եւ նախակրթարանը։ Շատ ճիշդ։

Այս մասին անշուշտ երկու խօսք չի կրնար ըլլալ կրթութիւնը, պէտք է այդպէս սկսիլ, բայց առանձին ծրագիր կարեւոր է, ճշմարիտ եւ տեւական ուղղութիւն մը տալու համար հայ դաստիարակութեան։ Օրինակ, պէտք չէ՞ որ մենք ունենանք մասնաւոր հոգածութեամբ կազմուած եւ կաճառի մը քննութենէն անցած քերականութեան եւ ընթերցանութեան գրքեր, հայեցի բայց կիրթ մանկական եւ պատանեկան գրականութիւն. մանաւանդ ո՛չ շովենիստ այլ պարզ ազգային ուղղութեամբ։ Պէտք չէ՞ որ այլեւս բաւ համարենք Հայկ Բէլ, Արամ. Արայ ազգային պատմութիւնը եւ զանոնք իբր առասպելներ պահելով, տանինք բուն պատմութեան, ուսումնասիրենք, գրենք այնպէս ինչպէս գիտականօրէն ծանօթ է ան ու այդ պատմութիւնը դասաւանդենք մեր պատանիներուն։ Պէտք չէ՞ որ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը նոր ըմբռնումով գրենք, գծենք եւ սորվեցնենք, ինչպէս կ՚ընեն եւրոպական ժողովուրդները. այսինքն ո՛չ թէ «երկիր դրախտավայր», «Մեղր ու կաթ», «առատ հունձք», "բիւր աղբիւր" եւայլն, այլ այնպէս ինչպէս որ կայ՝ քար, հանք, կայս, անտառ, որ այսինչ բանին կրնայ գործածուիլ, այնինչ բոյսը հասցնող գետին, լիճ՝ որմէ այսինչ ձուկ, կ՚որսան, գետ՝ որ նաւարկելի է շատոնց, բայց նոր գործիքներ եւ նաւեր կը պակսին եւ այլն։

Կ՚ըսեմ. հայ մանուկը հայ դաստիարակելու մասին խօսած ատեն, մեր մասնագէտները պէտք է կանգ առնեն այս բոլոր հարցերուն առջեւ, առանձին-առանձին։

* * *

Իսկ Եւրոպայի մէջ կեդրոնական մը կամ գաղթային երկրորդական վարժարաններու մասին բաւական շատ ալ ճիշտ չէ։ Եթէ կարեւոր է որ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան ունենանք հայ սերունդը հայ մկրտելու համար, նոյնպէս ատ նոյն աստիճանին կարեւոր է երկրորդական վարժարանը հայ ազգ համար, որոնք բազմահազար դժբախտ պատանիներով հազիւ նախակրթական ուսումը առած են, նոր պատանի սերունդը, որ այլեւս ոչ երկու բանաստեղծութիւն գոց ընելով կը կշտանայ, ոչ ալ երգեններու [illegible] է, նոր տղաքը, կ՚ըսեմ, որոնք աւելի գիտութեան եւ արհեստի տենչն ունին, քան հին օրերու մեր [illegible] դպրոցականները, պէտք է գիտութիւն ունենան երկրորդական ուսում առնելու, շուտով քոլէժ աւարտելու եւ օտար կամ հայրենի երկրի համալսարաններուն մէջ բարձր արհեստ ստանալու։ Ուրիշ խօսքով բարձրագոյն վարժարան մը յառաջացնելու համար պէտք է երկրորդական վարժարան աւարտած ըլլայ. մի՞թէ մեր ազգին մեծագոյն մասը աքսորի, գաղթի կամ պատերազմին պատճառած չքաւորութեան մէջ չէ՞ կրցած այդ ուսումը ստանալ։ 1915ին 4-5 տարու տղան վերջին արտագաղթին 11-12 տարեկան էր եւ այսօր 18-19 տարու ըսէք, խնդրեմ, կրնա՞յ նստիլ օտար փոքրերուն քով եւ ծայրէն սկսիլ, երկու-երեք օտար լեզու սորվիլ եւ այդ լեզուներով ալ միւս դասերը։ Ո՛չ։ Եւ ասոր համար ալ ճշմարիտ ուսանողներ չունինք, գրեթէ. այլ ունինք կէս-համալսարանականներ եւ գործաւորներ։

Եթէ մենք ունենանք հայ գաղթային կեդրոնական վարժարան մը, որ ճանչցուած ըլլայ եւրոպական պետութենէ մը, օրինակ Փարիզի մէջ, հոն կը տեղաւորենք մեր կէս-ուսում առած բայց փափաք ունեցող տղաքը, կը սորվեցնենք անոնց համառօտ կերպով ա՛յն ինչ որ անհրաժեշտ է ծրագրին համար եւ շուտով կը հասցնենք, հայ նոր հասուններ։ Նկատենք վերջապէս որ երկրորդական վարժարանի մէջ կը սորվին բաներ, որոնց մէկ մեծ մասը աշակերտին կազմութեան, միտքը սրելու եւն. կը ծառայէ եւ տարուէ տարի մոռցուելու դատապարտուած է։ Այժմ ուսումը մասնաւորուած է արդէն. ամէն մասնագէտ իր որոշ ուսումնասիրական շրջանը ունի, եւ իրաւամբ ի՞նչ անմիջական անհրաժեշտութիւն ունի բժիշկը գիտնալու օրով ու ժամով թէ գերմանները երբ արշաւեցին դէպի հարաւ կամ 1815ին ի՞նչ քաղաքական նոր պատկեր ստացաւ Եւրոպան եւայլն։

Վերը ըսինք թէ անհրաժեշտ է մանկապարտէզը եւ նախակրթարանը, բայց նոյն ազգային տեսակէտով պէտք կայ նաեւ երկրորդական վարժարանի, որովհետեւ, մենք մեզի, հայ նախակրթարանէն օտար քոլէժ անցնողը շուտով կը հիասթափի արդէն։ Անոնց միջոցները ուրիշ են, եւ հայ օտար վարժարաններու ուղղութիւնները այնքան տարբեր կ՚ըլլան իրարմէ.. Եւ մանկապարտէզին մէջ հայ մկրտուած մեր տղան, շուտով կը դառնայ [illegible] դարձած... այլասերած մը։ Կենդանի ապացոյցներ շատ կան։ Զանդրադառնանք այս դժբախտ իրականութեան. միայն բաւականանանք շեշտելով որ կրթութիւնը մինչեւ հասունութիւնը հայեցի պէտք է ըլլայ։

Փարիզի Մխիթարեան վարժարանը, որ վերջերս բացուեցաւ, դժբախտաբար հրահանգիչ պատկեր մը չի ներկայացներ դեռ. ինչու, ոչ ոք գիտէ։ Բայց չեմ կրնար ենթադրել թէ այս ժողովուրդը դադրեցուցած է այլեւս ուսումնի հանդէպ իր նախապէս ունեցած սէրը եւ զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը։ Ընդհակառակն, կը կասկածիմ, որ արդեօք չա՞տ վերէն նայուած է ժողովուրդին, ա՞ռ է կամ աշխարհական տղոց տեղ համարուած է... Եւ այն համոզումն ունիմ, որ եթէ աւելի աշխարհական հանգամանք ստանայ, ժողովրդականացուի կամ ժամանցուի, այդ բարենպատակ հաստատութիւնը կրնայ հրաշալի արդիւնք տալ։ Ի՞նչ կ՚արժէ վերջապէս 20—30 հոգինոց վարժարան մը, եթէ նոյնիսկ իր ծախքը գոցէ։ Թող մնայ ըսէ եւ բացը ժողովուրդը հանգանակէ կամ ազգային եւ բարեգործական սնտուկներ գոցեն, միայն թէ գէթ 200 տղայ բան սորվի։

* *

Եւ ահա ամէնէն անհրաժեշտը, որ նորէն կը ծագի, հայ համազգային միութեան կազմութիւնը։

Այս մասին շատ խօսուեցաւ, բայց մանաւանդ վերջերս գրեթէ ամէն տեղ քաղաքական կ՚երեւի կազմակերպութեան պահանջը։ Եւ հասկնալի է, բացէք թերթերը ու պիտի տեսնէք թէ ինչ թշուառութեան մէջ կը տուայտի այս անգլուխ ժողովուրդը։ Բացի արհեստով «ազգայինճի»ներէ եւ «Ամսար»ներէ կամ «ընկերականութեան համար» ապրողներէ, ամէնքը ըմբռնած են, որ այս ճամբան ելք չունի։ Անենք վերջին պարագան,— մանկապարտէզ եւ նախակրթարան բանալ կ՚ուզենք միթէ կարելի՞ է ամէն տեղ իր համայնքի սեփական ուժերով իրականացնել այս. ո՛չ։ Կան տեղեր ուր մարդիկ երեք դպրոց կրնան պահել, բայց կան ալ, ուր մանկապարտէզ մը չեն կրնար բանալ։ Ահա համազգայինը, որ այդտեղ պիտի կատարէ բաշխումը [illegible] իր պաշտօնը։ Կան տեղեր ուր պատարագ մը անելու, յոյսի նշոյլ մը, հայ խօսք մը լսելու կարօտը կը քաշեն մարդիկ — համազգայինն, որուն պիտի դիմեն եւ գոհացում ստանան։

Վերջապէս կան հայ անհատական, ընտանեկան, ընկերային եւ ներքին քաղաքական պարագաներ, որոնց համար այլեւս հասած է ժամանակը ունենալու համազգային կազմակերպութիւն մը, այն ամէնէն անհրաժեշտը։

Պ. ՓՐՈՒՆՃԵԱՆ

Պերլին

ԳՐԱԿԱՆ ԱՌՕՒԼԻՍ

ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հակատագրային զուգորդութիւն մը կայ հայ արուեստին եւ գրականութեան վերազարթումին մէջ։ Հայ նորագոյն արուեստը կը սաւառնի տարբեր հորիզոններու վրայ. հայ գրականութիւնը երկու դիմակ ունի, եւ անհաւոր բան է մոռնալ որ ոչ մէկ գնահատելի աշխատանք կատարուած է մեկնաբանելու քաղաքական ազդակներու ցաւալի հակազդեցութիւնը հայ իմացականութեան անճառումին վրայ։ Հայքի «Յարգոգ»ը յաջողեցաւ մասամբ շարժման մէջ դնել իր թարմ ուժերը եւ ըլլալ միութեան գիծը նախ հիներուն եւ նորերուն, յետոյ խարամէն պատնէշէն անդին ու անդին մշակուող հակագիր գրական հոսանքներուն միջեւ եւ բերաւ դէմ դէմի դասակարգային եւ [illegible] դասակարգային արուեստին խընկարկուներն ու փառաբանները։ Որ եւ է պայքար, ըլլայ գիտակցական թէ ներքին, կը հակազդէ անշուշտ արուեստագէտին վրայ որ կ՚արտայայտուի, իր կարգին ազդելու կամ հակազդելու համար ամբոխին։ Ըրէն յեղափոխութիւն եւ ամէն ընկերային թէ քաղաքական ուժգին յեղաշրջում խոր հետքեր ձգած են, նոյնիսկ համարեա միտքեր ազդուած են իրենց դարաշրջանէն, եւ արդէն էական անհրաժեշտութիւն է որ արուեստագէտը իր դարաշրջանին կեանքը, իր ապրած կեանքին ձեւաւորումը ու գունաւորումը հանդէս առանց խախտելու խորքը որ կ՚ըլլայ մարդկային արուեստին երանգաւոր նկարչականութիւնը։

Դէպքերը կարող են փոփոխել նկարագիրը ճշմարտութիւնը, ոճը ու ձեւաւորումը, նոյնիսկ գաղափարը, սակայն արուեստին մէջ երկրորդական են, միայն մէկ բան կը մնայ իրական, այն է կենդանի ոգին, որ խորքը կը կազմէ համագրութեան մը եւ արուեստին որքան որ խուրձ մըն է զգացումի, երեւակայութեան, իմացականութեան, ձեւի, ձայներու, գոյներու եւ բառական թէ տարբերային ճշմարտութիւններու, այլ սակայն արուեստագէտին չունին, անոր [illegible] գական եւ նուրբ մասերը միայն կարող կ՚ըլլան այդ փունջը կապելու։

Զարմանալի է նկատել որ գրական փայլուն շրջանները բնաւ ալ գաղափարական կամ կրօնական թէ քաղաքական յեղաշրջումներուն չեն զուգադիպիր, այլ կ՚ըլլան փոխանցման շրջաններ, պատրաստելու եւ ճամբայ բանալու իրական եւ մնայուն հանճարներու եւ արուեստը անպայման սպասուած է այդ փոթորկալից դարաշրջաններէն եւ վերանորոգուած ուրեմն պարզ եթէ արուեստագէտ որ ընկերութիւնը կը ներկայացնէ, կը ցոլացնէ իր այլազան վերիվայրումներով եւ ընկերային ժամանակակից մտածելակերպով։ Բուն արուեստը որպէս բիւրեղացում պէտք ունի արուեստագէտին ո՛չ թէ հոգեկան կամ բարոյական անտարբերութեան, այլ բնածին սրատեսութեան, անիմանալի երեւակայութեան, տալու համար խոր եւ կենդանութիւն եւ յաւերժացնելու տիպարներն ու միջավայրը ներքին սրբագործուած կերպով որ բուն արուեստագէտին ստեղծագործող տաղանդին կնիքը պիտի կրէ։

Գործ մը չոր ու ցամաք է, որքան ատեն չունի իրական արուեստին յարաճուն հմայքն ու տարամերժ անհատականութիւնը։ Ընդլայնուած աշխարհին խառնուածքին ու կեդրոնացումը [illegible] յուզումներուն ազնուացած, բիւրեղացած համագրութիւնը եւ հրաշային կշռոյթը, արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ գունագեղ եւ վառ երեւակայութիւնը անհրաժեշտ է, ուրեմն որ եւ է գործ եթէ արուեստագէտին ներքին զգայականութիւնը չէ ապրած, տեւական եւ ուժեղ զգայականութիւն չարթնցներ, որովհետեւ իսկական արուեստը հաղորդական է եւ փոխանցիկ։ Մեծ արուեստագէտները կը մտնեն իրենց եսը, համաշխարհային ոգին տեղ կը փոխանակեն իրենց անհատական ոգին եւ կը դառնան զգայական մանրանկար մը որպէս զի իրենց մէջէն ամբոխը ապրի ընդհանուր աշխարհը։

Իմացականութեան խառնաշփոթ վիճակէն արուեստը մեռած է, սակայն իսկական արուեստագէտը երբեք չի մնար փոթորկալից եւ քաոսային դրութեան մէջ իր արուեստը արձանագրէ է յաւիտենականութեան. իսկ յաւիտենականութիւնը կարելի է գտնել անհատին մէջ, ազնուագոյն վիճակով, ինչպէս անհատը դէպքերուն մէջ։ Ուրեմն դասակարգային որ եւ է պայքար արուեստագէտին համար միջոց է, իսկ իր արուեստը երկու եզրեր

…ը,— բնութիւնը եւ ժողովուրդը.— բնութիւնը՝ իր բազմաձայն երեւոյթներով եւ մարդ…ութիւնը իր կիրքերով եւ երազ…ով եւ արդէն իսկական արուեստը այս երկու ազդերուն կամ …երկրային ուժերուն մէջ կը …զգացողութիւն եւ իմա…ցողութիւն եւ այս երկու ազ…դակները խառնուած են երեւակայութեան մէջ որ յաւիտենական …յարաբերութեամբ միշտ կը կրկ…նուի եւ կը վերսկսի։ Առանց երեւակայութեան չէ կարելի գտնել, …կայ վերլուծել եւ ոչ ալ զգալ։ …արուեստը յաճախ …բնութեամբ անգիտակից վիճակ …ն է կամ աւելի ճիշդը ենթագիտակցական վիճակ մը յանկարծ … պահերուն … հոսանքները ժայթքեր …ած ենթակ կեանքը իր այլազան արտայայտութիւններով տեսակ մը մըթ…մնայ է զանոնք ստուգանող եւ … Անշուշտ չեմ ժխտեր …գիտակից արուեստին արժէքը, ոչ …շահագրգռական գաղափարի մը …արտայայտումը. սակայն այս …երկու տարեալները նիւթին հմայ…ները ներաշխարհի մը ներ…ազդում՝ աւելի ենթագիտակցական …որ աւելի բարձրօրէն արուեստային է։

…նչդ է որ վարդապետութիւնները՝ առարկայական աշխարհայեացքի մը երեւութացին ազդակները կը ներկայացնեն …էն ուղղութեամբ. ամէն դպրոցով կարելի է արուեստին գերա…յն լարերը թրթռացնել, ամէն …ով կարելի է երազներուն …ային սարսուռներուն թափ …կը թուի որ արուեստագէտը …ր իր շունչն ու ոգին։

Աւելի առաջ պէտք երթամ …ելու որ իրբեւ գործի մը հե…ները կը խուսափին ստեղծա…կան կոմպէքսէն, արուեստագէ…ին գաղափարումին մէջ աւելի կամ …ւազ տարբեր ձեւաւորումով կը …ստեղծագործուին, տեսակ մը ան…ւմ ներշնչում inspiration involontaire) որ կը դառնայ ո…ւորուած բնազդ instinctstylisé) …վիճակ, յանկարծական, ան…գիտակից, ներքին ուժին խորհրդաւոր մէկ նիւթական ձեւաւորումն է որ կը յայտնագործուի եւ կերպարանք կ'առնէ. իսկ արուեստագէտին առաջին զարգացումը միայն կրնայ ըլլալ գաղափարական թէ արտայայտական. Թերեւս մէկը միւսը կը լրացնէ յաճախ, այն դէպս արուեստը անկախ ուժ մըն է տարբերային իմաստով

Հայ նոյ ազոյն արուեստ ու գրականութիւնը սակայն տիեզերական հարցերուն պէտք է տան հայկական պատասխան, համաշխարհային կիրքերուն եւ զգացումներուն հայկական գոյն եւ երանգ. հայկական թրթռացում եւ դրոշմ, վերջապէս հայկական լուծում, անհունին եւ ժողովուրդին եզրերը քանդող բոլոր ազդակներուն։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ 7 յունիս (Սեփ. թղթ.) — Յունիս 2ին, կիրակի օր անկախութեան տօնը աննախընթաց խանդավառութեամբ տօնուեցաւ «Գ. ասր էլ պէյլօր» թատրոնին մէջ. ներկայ էր 600է աւելի բազմութիւն մը։

Հանդէսին նախագահութիւնը ստանձնած էր «Յառաջդիմական» վարչութիւնը, իսկ հովանաւորութիւնը կաթող. փոխանորդ Խոժ Տ. վրդ. Աջապահեանի։ Նոյնպէս իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Դաշ. Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Միութիւնը։

Նախագահ ընկ. Սիմոն Պօյաճեան քանի մը խօսքերով բացատրեց օրուան տօնին արժէքը եւ հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք» երգով, որ երգուեցաւ յոտնկայս. Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Յ. Սիմօնի, Տիկին Նլէն Քիւրդեան եւ Պ. Յարութիւն Էփէեան։ Երեք բանախօսներն ալ իրենց բովանդակալից խօսքերովը պանծացուցին անկախութեան փառայեղ տօնը շեշտեցին անոր դերը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ եւ վեր առնելով մեր ժողովուրդի անձնուիրութեան եւ զոհողութեան ոգին, նկատեցին Մայիս 28ը լուսաւոր փարոս մեր երազ՝ իրաւ ուխտի իրականացման ճամբուն վրայ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ. Ջաբէհ Յօնապետեան՝ արտասանելով Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսներըն», Պ. Յարութիւն Կէրնէքեան Ահարոնեանի «Ահազանգ»ը եւ Պ. Սարգիս Պէճիտեանի Զօրենցի «Եա իմ անուշ»ը։ Նոյնպէս Պ. Թարսեղ եւ Երուանդ Պօյաճեաններ մեներգով եւ Պ. Յովհաննէս Վ... նուագով։

Մայիս 28, երեքշաբթի օր փակ մնացին Ազգ. երկսեռ եւ Պաշնա-Սալհիյէ դպրոցները։ Ազգ. երկսեռ վարժարանի տնօրէնութիւնը կազմակերպած էր նոյն օրը աշակերտական հանդէս մը։

Կ'արժէ՞ յիշել նաեւ որ մեր քոյր յարանուանութեանց վարժարանները բաց էին նոյն օրը։

Թղթակից

ԲԱՑՈՒՄ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Բարեգործականին Մատենադարանին (Հիմնարկութիւն Պօղոս Նուպար փաշա), 11, Square Alboni։ Ներկայ էին բացի հայ մամուլի ներկայացուցիչներէն եւ փարիզեան գաղութի ծանօթ դէմքերէն, կարգ մը օտար հրաւիրեալներ, որոնց մէ յիշենք ծերակուտական Վիքթոռ Պէռար, Patrologiaի խմբագրապետ մոնսէնեօր Կրաֆէն, «Ժուռնալ տէ Տէպա»ի խմբագրապետ Օկիւսթ Կովէն, բիւզանդագէտ եւ հայագիտական ընկերութեան նախագահ փրոֆ. Շառլ Տիլ, Արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանին հայերէնի ուսուցիչ փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր եւ իր աշակերտները, որոնց մէջ նաեւ Պ. Պիւռ, Էքոլ Փոլիթէքնիքի մատենադարանապետը, Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան նախկին թարգման Մանտէլշթամ եւ ուրիշներ։

Բացումը կատարեց Պ. Տիգրան Կամսարական՝ որ խօսեցաւ հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Պ. Կամսարական ըսաւ.

— «Այս հանդէսը Հայ Մտքին մէկ տօնն է, կերպով մը։ Հայ Թանկագին մատենադարանի մը բացումը կը կատարենք այսօր. Երէկ Սէվրի մէջ, բերկրանքով ողջունեցինք վերահաստատութիւնը բազմերախտ Մխիթարեան հայրերուն Սամուէլ-Մուրատեան Ուսումնարանին. վաղը պիտի տօնենք նաեւ բացումը Հայկական Cité Universitaireին, որ դարձեալ մեր նախագահին մէկ մեծ շնորհն է հայ բարձր ուսանողութեան նուիրուած։

Լուսոյ երրեակ փառարաններ են ասոնք, բայց մանաւանդ հզօր ու սրտագրաւ ապացոյցներ չե՞ն միթէ՝ որ հայ միտքը խորհրդաւոր անդիմադրելի մղումով մը կը ձգտի դէպի աւելի լոյս, գիտութիւն, ճշմարտութիւն, դէպի յառաջդիմութիւն ու քաղաքակրթութիւն։

Ցասնեւհինգ դարերէ ի վեր այս ազգը տքներ, ջանացեր եւ հեղեր է վառ պահելու միշտ Հայ մտքին նուիրական ջահը. սերունդէ սերունդ անցուցեր ու մինչեւ մեզի աւանդեր է զայն գուրգուրալով ու անձկութեամբ. գեհենի մրրիկներն իսկ չեն զօրեր երբեք մարելու զայն։

Պանծանք անով, հայրենակիցներ, ու հսկենք անոր վրայ»։

Յետոյ խօսեցաւ Մատենադարանի վերատեսուչ Պ. Գրիգոր Սինապեան՝ ֆրանսերէն որ պատմականը ըրաւ Մատենադարանին, յիշելով Պ. Պօղոս Նուպարի նուիրատուութիւնը յարկաբաժինի գնումն ու իր հօր՝ Նուպար փաշայի Մատենադարանին Գահիրէէն փոխադրութիւնը։ Պ. Սինապեան յիշեց նաեւ կարգ մը պատմական դրուագներ։

Յետոյ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր կարդաց գրութիւն մը, զոր պիտի հրատարակենք առանձին։

Վերջին խօսողն էր Պ. Ալ. Խատիսեան, որ Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ շնորհաւորելով այս գեղեցիկ ձեռնարկը, ըսաւ, որ Ա. Պ. Պօղոս Նուպար յուսալքումի այս ծանր օրերուն իսկ կը շարունակէ իր բարեգործութիւնները, մինչ ուրիշներ բոլորովին հեռու կը մնան։ Լաւ օրերուն բոլորն ալ բարեկամ են հայ ժողովուրդին. չականր դէշ օրերուն զայն չմոռնալն է. Բ. Պ. Նուպար կը կատարէ այնպիսի ձեռնարկներ,— Ուսանողական Տուն, Մատենադարան, Նուպարաշէն, Ուս Թոշակիրական-ցում — որոնք մշակութային եւ վերաշինական հանգամանք ունին եւ կը ձգտին միացնել գանազան հոսանքներու պատկանող բոլոր Հայերը. Գ. փաշան բոլոր այդ ձեռնարկները կը կատարէ՝ առանց ոեւէ ակնկալութեան կամ վարձատրութեան յոյսի — յայելեան ևն—, այլ ինքնաբերաբար եւ ազնուական զգացումներէ մղուած։

Պ. Խատիսեան վերջացնելով, առաջարկեց ներկաներուն կողմէ շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղել Պ. Պօղոս Նուպարի, որ ներկայիս կը գտնուի Շամփէլ ժընեւ։

Հաւաքոյթէն վերջ ղրկուեցաւ այդ հեռագիրը։ Ներկաները հիւրասիրուեցան զովացուցիչներով։

Մատենադարանի մասին տեղեկութիւններ պիտի հաղորդենք շուտով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՍԱՐՍԷԼ

ՍԱՐՍԷԼ. Յունիս 9ին C. S. Sarcelloisի կողմէ կազմակերպուած վեց հոգինոց բաժակի մրցման Սարսէլի մասնաճիւղն ալ մասնակցեցաւ երեք խումբով։ Մրցումները սկսան առաւօտեան ժամը 9ին։ Դաշտը լեցած էր հանդիսականներով, մեծամասնաբար Հայեր։ Քանի մը յաղթութիւններէ վերջ, մասնաճիւղիս երկու խումբերը պարտուեցան։ կը մնար միայն մէկ խումբ եւ մէկ առիթ փորձելու Արդէն կէսօր էր։ Մրցումները վերսկսան ժամը 1.30ին։ Այս անգամ Հայերը մեծ եռանդով դաշտ ելան, մրցման պայմանաժամը լրացաւ առանց ոեւէ արդիւնքի. որով խաղը շարունակուեցաւ եւ տեւեց եօթը շրջան, մինչեւ որ Ֆրանսացիները յուսահատութեան մատնուեցան եւ Հայերը նշանակեցին իրենց միակ կոլը։ Այս պահուն դեռ չորս յաղթանակ պէտք էր տանէր որ finaliste ըլլար։ Բոլոր հանդիսականները միշտ Հայերով կը զբաղէին եւ շարունակ անոնց խաղերուն կը հետեւէին։ Հայերը կրկին դաշտ ելան եւ այսպէս բոլոր մրցումներուն չորսէն հինգprolongationներով յաղթեցին և demi finaleին մրցեցան F. C. Franvilleի հետ ու յաղթեցին 1.0։ Այսպէսով finaliste դասակարգուեցաւ եւ իր վերջին ուժով մրցելով C. S. R. Petrole du Nord խումբին հետ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ 3 1 եւ շնորհիւ իր յաղթանակ կամքին. բաժակին տիրացաւ։ C. S. Sarcellois խումբին նախագահը գնահատեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի հայ մարզիկները եւ ողջունեց իրենց մաքուր յաղթանակը։ Յետոյ մասնաճիւղիս ատենապետը Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ յայնեց իր յարգանքները եւ շնորհակալութիւնները նախագահին ու խումբին որ այսպիսի մարզական ուրախ մէկ մամանցի մը պատճառ եղած էին։ Յոյցերու տակ նախագահին կողմէ բաժակը մասնաճիւղիս յանձնուեցաւ, նոյնպէս մէյ մէկ շքանշան. բոլոր հայ եւ Finaliste խաղացողներուն։ Եթէ վարչութիւնս կարելիութիւն մը տեսնէ, պիտի ստեղծէ նաեւ սկաուտական մարմին մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողքին։

Ս.

ՕԲ. ՆՈՒԱՐԴ ԳԱՎԷՋԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՀԱՅԿ ՈՒՆԱՆԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Մարսէյլ — Փարիզ
15 Յունիս 1929

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԱՐԱՃՈՒՔ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — Հռոմի մէջ նորաշէն տան մը երրորդ յարկին վրայ մկրտութիւն մը կը կատարուէր երբ տախտակամածը փլաւ. փլան նաեւ երկրորդ եւ առաջին յարկերու տախտակամածները։ Վիրաւորուած են 17 անձեր, որոնց երկուքը ծանրօրէն։

ՎԱՆԴԱԿԻՆ ՄԷՋ — Հնդկաստանի Պոնակայի շրջանէն աղջիկ մը 3 տարուան գաղտապարութիւն կրեց այն պատճառով որ, միայն 75 սանթիմ լայնք ու երկայնք ունեցող վանդակի մը մէջ, ամբողջ երկու տարի բանտարկեր էր իր կինը։

Միայն ջուր եւ հացի կեղեւ կուտար բանտարկեալ կնոջ. Արգիլափակումէն չորս ամիս յետոյ կինը տղաբերք ունեցաւ նորածինը մնաց իր մօրը հետ մէկուկէս տարի, մինչեւ որ մեռաւ Այն ատեն միայն կինը ազատեցաւ բանտէն, բայց այս անգամ ալ վայրագ ամուսինը զայն շղթայեց ոտքերէն ու կապեց պատին։

Հինգ տարի յետոյ միայն ոստիկանութիւնը իմացաւ եւ ազատեց կինը որ կորսնցուցեր էր քալելու ուժը

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ Մարսէյլի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու կարգ. մը Թղթակիցներէն կարելի եղածին չափ մաքուր գրել։ Յաճախ կարեւոր լուրեր կը տրուին, բայց այնպիսի քմահաճ գեղագրութեամբ, որ ԳՐԱՇԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԿԱՐԴԱԼ. կամ կը կարդան իրենց հասկցած եղանակով...

Յիշեցնենք նաեւ որ. պէտք է գրել մէկ էջի վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

Առաքինութեան մը անակներու ընտրելիներու համար ստացուած մօտ երկու հարիւր նամակներու յիսունը ոչ թեկնածուին եւ ոչ ալ ներկայացողին հասցէն կը պարունակեն։

Սխալներու տեղի չտալու համար կը յայտարարենք թէ, նկատի չպիտի կրնանք առնել զանոնք. եթէ մինչեւ որոշեալ պայմանաժամին հասցէներ չունենանք։

Ազգատախնամի Ատենադպիր
Տքթ. Ալլաֆվէրտի Որդի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 20

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՕՅ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 77 —

Փիէռ շուտով կատղեցաւ. ուզեց զայն վիրաւորել ի գին ամէն բանի. Ջանաց համոզել, փաղաքշել, յետոյ սպառնաց, փրփրեցաւ։ Ֆրանսուհիին գործելու եղանակը խուսափուկ էր. դէշ …րծելակերպ մը։ Նամակներուն ուշ կը պատասխանէր, իսկ հեռաձայնի հարուածի մը կ'ըսէր …րնակի համար. «Ո՛, դո՞ւն ես..., այս գիշեր «Ու. Կով»ին պիտի ըլլամ. եկուր զիս տես եթէ …իր փափաքիս... Թող որ Լէսքիւռն ալ հոն պիտի ըլլայ. ։ ո՛չ, ո՛չ... բայց այնտեղի ճաշը շատ …ուտ է, անոր համար...»։ Ուրիշ միջոց չկար. Փիէռ ստիպուած կ'անցնէր սմոքինկը …կ'երթար։ Արտաքուստ բան մը յայտնի չէր …սակայն ու միշտ սիրալիր էին իրեն հանդէպ. …ինքը իրենց սեղանը կ'պնէին, Նէնէթ միշտ …գետալներ կ'ընէր, իսկ Լէսքիւռ ամէն անգամ …որ բարեկամ մը ունէր իրեն ներկայացնելիք և …որ «մարսիլիական պատմութիւն» մը՝ ծամ…ելիք։ Բայց երբեմ. Փիէռ ու Նէնէթ կ'ելլէին …պարել, երիտասարդը կարծես հուլքն էր որ կ'ար…նէր կնոջ ծոծրակն ի վար. «Այո՛, այո՛ բաւ …նէթ, այո՛ բաւ...»։ Նէնէթին «այո»ն երբեք …կը խուէր. յանցանքը ճաշինը չէր. շատ աղ…որ ճաշ մըն էր։ Իրենց ունեցած վիճաբանութիւններուն ընթացքին կնոջ գործածած լեզուն …պէս կարելի է պարզել. «Ես կարծածիդ նման …հաճոյքէ մը մղուած չէ որ մօտեցայ քեզի. …միայն մարմնական հաճոյքի որոնումի մէջ չէի. …քեզի հանդէպ ունեցածս անկեղծ էր. բայց եթէ …երբեք առաջին օրերուն իսկ քու զգացումիդ …ընդառաջ չեկայ, պատճառը այն էր որ գիտէի …թէ դուն անկեղծ էիր, լուրջ էիր և մեր կեան…քերուն միացումը անկարելի ըլլալով, օր մը բա-

— 78 —

ժանումի այս ցաւը անխուսափելի պիտի դառնար։ Նոյն բանը կ'ուզէի ըսել քեզ, երբոր առաջին անգամ սենեակդ եկայ, բայց չուզեցիր զիս լսել։ Եւ ես տեղի տուի։ Պէտք չէր որ տեղի տայի, գիտեմ, մեծագոյն յանցանքս եղաւ. ինքզինքիս երբեք չպիտի ներեմ, բայց... ըսի թէ ես ալ քեզի հանդէպ զգացում մը ունէի։ Ի՞նչ ընեմ, ազատ չեմ. շատ մը կապերով միացած եմ Լէսքիւռին. անկարելի է որ կարենամ զինքը ձգել։ Միամտութիւնը չունենաս կարծելու թէ ան մեր երկուքին յարաբերութիւնները չէր գիտեր. ան ամէն բան գիտէ. ըսաւ ինծի՝ երբոր ամառը քեզմէ բաժնուելէ վերջ գացի իրեն միանալ Տովիլ։ Աւելի ուշ՝ բաժանումներս շատ աւելի դժուար պիտի ըլլայ թէ՛ քեզի և թէ ինծի համար... այո՛, այո՛, ոչ մի լսեր. լաւ բարեկամներ մնանք միայն, դուն նորէն իմ Փիէռս եղիր...»։

Ո՛չ, առաջարկուած այդ բարեկամութիւնը Փիէռ չէր կրնար ընդունիլ։ Մնաց միայն քաղաքավարութիւնը։ Ան ալ շուտով պիտի կորսուէր։ Վերջին անգամ երբոր առիթը ունեցաւ ժամեր առանձին գտնելու, իրենց տեսակցութիւնը խիստ դժնդակ եղաւ. Փիէռ շուտ ինքնիրմէն ելաւ. կորսնցուց նոյնիսկ կէլիր արտասանած խօսքերուն. յետոյ պարտուած, խորտակուած, ակնարկը պղտորեցաւ, յուզումը զինքը պաշարեց, կառչեցաւ անոր յոյսի դեռ պզտիկ նշոյլով մը. «այո՛, այո՛...»։ Ամէն բան վերջացաւ. «Ո՛հ, ալ թող աւարտի, թող ալ աւարտի՛...»։ Սակայն անցնող յուզումը կատաղութիւնը սաստկացուց։ Փիէռ տակաւին ուզեց զայն տեսնել, դեռ պառալ անոր երեսին, ամբողջ նողկանքը շպրտել

— 79 —

դէմքին ի վեր։ Դեռ ըսելիք ինչե՜ր կային։ Փիէռ ուզեց ցուցնել զայն, վրէժ լուծել։ Գիտէր թէ այսօր գիշեր ուր կրնար անոր հանդիպիլ. պէ՛տք էր զայն տեսնել, պէ՛տք էր։ Պատրաստուեցաւ, գնաց։

Գիշեր. Troisième édition d'Intran. մին սին անձրեւ. փայլուն ասֆալթ. երկարող ցոլքեր. կանաչ (կեցէ՛ք), կապոյտ (նամակ), կարմիր (կը կենայ). Rochechouart 23 37 G 7. պողոտայ. թրջած լոյս. դունաւոր կայծակներ՝ գետի ձեւ ունեցող ապակիէ խողովակներու մէջ քանսէրվայի պէս պահուած. Concorde. կոթողին ծայրէն անհեղ ձեռք մը բռնած՝ հրապարակը աբաղօրէն կը դարձնէ ափսէի մը պէս. Champs Elysées. լապտերներու տողանցք՝ զօրավար «երբորդ արագութեան» կողմէ. ինքնաշարժներու մէջ սրունքներ, ծունկերու վրայ ձեռքեր։ Restaurant Volterra, Rue Balzacին անկիւնը. պզտիկ խափշիկ, հսկայ հովանոց. մարաջախտ-դռնապան։ Փիէռ խիստ վայելչակազմ ու բարեձեւ է. Նեթերի սմոքինկ մը, լուսնթուն կօշիկներ. մազերը կը փայլին, բերնին անկիւնները թեթեւ մը վար են քաշուած և կարծես դէմքին տժգունութիւն մը կայ։ Հայելիներ ամէն կողմ, լոյսեր՝ հայելիներուն, առաստաղին ու սեղաններուն վրայ։ Ջեղնաջահ և լուսարձակ։ Նուագախումբի կազմ ունեցող երկու աղմկախումբ, մէկը փարիզեան, միւսը արժանթինեան։ Սրունքներու մէջ սրունքներ, աչքերու մէջ խոնաւութիւն, մերկ կարելիութիւններ։ Կին շիկերէ, անհնկարագրելի գեղեցկութեամբ, որտակեր՝ ակնարկով ու երախով, երկար ատենէ ի վեր սովալլուկ։ Ջարլսթոն։ Նէնէթին ուսերն ու բազուկները

— 80 —

մերկ են, կռնակն ալ. իր մարգարտափայլ զգեստը մինչեւ ծունկերուն իջնելով տարտամօրէն մանիշակագոյն կ'ըլլայ. կուրծքերուն վրայ՝ ալիտակախայտ։ Քովի երիտասարդին հետ անդադար կը խօսի ան, կը խնդայ, բաժակը շրթներուն կը տանի, կը ծխէ։ Պարեցին, չպարեցին, աղմուկը շատցաւ, սեղաններու վրայ գտնուող սառի դոյլերուն մէջ շիշերը փոխուեցան. Փիէռն ալ փոխուեցաւ յանկարծ. աղջիկ մը գտաւ ու անդադար ու արագօրէն պարեց։ Ունքըլլէյլի։ Փիէռ սովորականէն աւելի խմեց։ Ունքըլլէյլի։ Փիէռ շրջուած էր. ոտքերը վեր, գլուխը վար էին. վար դարձած գլուխը հաստատուած էր դաշնակի պտուտակաւոր աթոռի մը վրայ որ անդադար կը քակուէր։ Մօտեցաւ Նէնէթին. ան նախ անշարժ մնաց, յետոյ մէկէն ոտքի ցցուեցաւ. քովի տղայադէմ երիտասարդը դէմքը ծածկեց ժպիտի մը մէջ և սիկարին ծուխը դուրս արձակելու համար մէկ աչքը գոցեց։ Նէնէթ շառագունեցաւ. Փիէռ ի՞նչ ըսաւ. Troisieme Empireը հեռուէն ակնարկով կը հետեւէր Փիէռ ինչո՞ւ այդքան բրտօրէն կնոջ դաստակը սեղմեց. Լէսքիւռ մօտեցաւ ու լսեց միայն վերջին նախադասութիւնը. «Ֆրանսացի չպիտի ըլլայիր եթէ բոզ չըլլայիր»։ Ձեռքը ինկաւ Հայուն ուսին. ան ետեւ դարձաւ անմիջապէս, դէմքին սադայէլական ժպիտ մը եկաւ, շրթներուն անկիւնները դողացին, աչքերը արտակարգ փայլ մը ստացան. ի՞նչ ըսաւ ինչո՞ւ այդքան ուժգին ըսաւ. Լէսքիւռ անմիջապէս ապտակ մը իջեցուց. արագ, շատ արագ, խարազանի հարուածի մը պէս։

(ՎԱՐԱԳՈՅՐ)

Զօր. Փանկալոսի դատը

Աթէնքէն կը հեռագրեն.—

Երեսփ. ժողովը լսելէ յետոյ խորհրդարանային յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որոշեց հինգ յանցանքներու համար դատի ենթարկել նախկին դիկտատոր Զօր. Թէոտոր Փանկալոսը, իր գահլիճին պատերազմական փոխ-նախարար զօր. Նիէտէրը, ելմտական Նախարար Թանթալիտէսը, հաղորդակցութեանց նախարար հազարապետ Լարիսը եւ Վակոփուլոսը:

Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ծերակոյտին առջեւ, յառաջիկայ հոկտեմբերին:

Ինչ պէս կը յիշուի, զօր Փանկալոս ինքզինքը դիկտատոր հռչակեց 1925 յունիսին եւ տապալեցաւ 1926 օգոստոսին: Ժամանակ մը Կրէտէի եւ Էկինայի մէջ բանտարկուելէ յետոյ, 1928ի փետր.ին նախնական դատավարութեան մը ենթարկուեցաւ։ 1928 յուլիսին ժամանակաւորապէս ազատ ձգուեցաւ կարգ մը պայմաններով:

Շէյխ Սնուսի անձնատուր

«Թայմզ»ի Հռոմի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ յունիս 13ին Գարքայի մօտ, —Պէնկազիէն 70 քիլոմեդր հեռու— իտալական իշխանութեանց անձնատուր եղան Սնուսի ապստամբներու վարիչները: Ասոնց մէջ է Օմար էլ Մուխթար, 70ամեայ ծերունի մը՝ Իտալիոյ ամէնէն կատաղի թշնամին եւ Լիբիոյ փոխ կառավարիչը: Սէյիտ Հիւսէյին պէն Մուհամմէտ Բրտա էս-Սրնուսի, մեծ Սնուսիին եղբօրորդին, ինչպէս նաեւ Պրասա ցեղախումբին պետ Ֆատըլ Պու՝ Օմար:

Իտալացիները մեծ կարեւորութիւն կուտան այս անձնատուութեանց: Օմար էլ Մուխթարը կաշառելու կամ սիրաշահելու ամէն փորձ ի զուր անցած էր ցարդ: Այժմ Պէնկազիի եւ Տրիպոլիսի մէջ խաղաղութիւնը վերջնապէս հաստատուած կը նկատուի:

Կարմիր օրը

Խորհրդային թերթերու համաձայն, Մոպրի (Միջազգային Օգնութեան կազմակերպութիւն Յեղափոխականներուն համար) Մոսկուայի կեդրոնը հրահանգներ ղրկած է արտասահմանի իր մասնաճիւղերուն, որպէսզի պատրաստուին Կարմիր Օրուան (Օգոստոս 1) ցոյցերուն, հետեւեալ նշանաբանով, «Պատերազմ՝ Պատերազմի դէմ»:

Յունիս եւ յուլիս ամիսներուն հրապարակային հաւաքոյթներ պիտի կազմակերպուին՝ մանաւանդ զինուորներուն եւ նաւաստիներուն համար:

Իտալական օդանաւերու վերադարձը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ իտալական օդանաւային տորմիղը, որ Պոլիսէն դէպի Ցունաստան մեկնած էր, չորս ժամ եւ մէկ քառորդ թռիչք կատարելէ յետոյ ծով իջաւ Ֆալէրոնի առջեւ (Աթէնքի մօտ): Պոլսէն մեկնելէ առաջ, իտալական օդանաւերը հետաքրքիր թռիչքներ կատարեցին Թուրքիոյ հին մայրաքաղաքին վրայ եւ թրքական հինգ օդանաւեր ողջերթ մաղթեցին իտալական տորմիղին՝ Մարմարայի վրայ:

Պուլկարեւսերպ սահմանին վրայ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.—

Վերջին օրերս Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ սահմանագլուխին վրայ, Փէթրիչի եւ Քուլայի շրջաններուն մէջ, տեղի ունեցան աւազակային յարձակումներ, որոնք կը վերագրուին տարագիր հողագործական եւ համայնավար տարրերուն:

Քուլայի մօտ, մեծ խճուղիին վրայ, աւազակները կողոպտեցին քանի մը ճամբորդներ, եւ յանկարծական յարձակում գործեցին պահականոցի մը վրայ, սպաննելով ոստիկան զինուոր մը եւ ծանրապէս վիրաւորելով երկու քաղաքապահներ: Հետապնդող պահակներ ճամբայ հանուեցան անմիջապէս եւ աւազակները գտան մօտակայ անտառի մը մէջ: Քանի մը ժամ տեւող հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ աւազակներուն եւ զանոնք հետապնդողներուն միջեւ:

Կը կարծուի թէ աւազակները յաջողեցան սահմանին միւս կողմը անցնիլ:

Ռազմանիւթի պահեստ մը կը պայթի

Պերլինի մօտակայ Հօէննոյնտորֆի մէջ հրդեհի մը հետեւանքով պայթեցաւ ռազմանիւթի կարեւոր մթերանոց մը, որ պահուած էր շէնքի մը ընդարձակ շտեմարանին մէջ:

Փլատակներուն տակէն ոստիկանութիւնը գրաւեց գնդացիրներ, պատերազմական հրացաններ եւ ուրիշ ռազմանիւթեր, որոնք կը պատկանէին «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի տեղական կազմակերպութեան:

∴ «Ֆոսիշէ Ցայթունկ» կը գրէ թէ Հանովրի շրջանները երեւան հանուած են նաեւ ուրիշ զէնքի մթերանոցներ: Ասոնցմէ մէկուն մէջէն 10 գնդացիր գտնուեցաւ:

Արաբական տարին

Հիճրէթի 1348 տարին սկսաւ Յունիս 8ին (1 Մուհարրէմ): Այդ օրը արաբական բոլոր երկիրներու մէջ պաշտօնատուններ փակուեցան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՇԱՄՈՆԻ կոմիտէն բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Վարուժան ակումբը: Օրակարգ ԺԱ ընդհ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ ընկ. Գույումճեան:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de Peupleի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ նոյնպէս:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուրկուանի ընկեր - ընկերուհիները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նոյնպէս:

Շավիլի Արզումեան Ենթա-կոմիտէի ընդհանուր ժողովը՝ այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սէն-Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը: Ժողովը կը փակուի ճիշդ 10.30ին:

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր խումբերու ընկերները այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկլօզեանի ճաշարանը: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Գույումճեան, «Հայաստանի անկախութեան անհրաժեշտութեան» մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ կանանց միութեան ընդհանուր ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ օր, ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ 71 Av. Kléber, Paris (16e). Օրակարգ՝ 1. Տարեկան հաշիւ միութեան միջոցների մասին. 2. Հաշիւ միութեան գործունէութեան նոյն ժամանակուայ համար. 3. Հաշիւ վերաքննիչ մասնաժողովի, 4. ընտրութիւն վարչութեան եւ վերաքննիչ մասնաժողովի: Բոլոր անդամներից խնդրւում է ներկայ գտնուիլ:

ՅԱՐԴԳԻՂ

Այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ, Յ. Ֆրէնկեան կը կարդայ իր մէկ նորավէպը՝ «Դիմանկարը»:

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան ընդհանուր ժողովը այս շաբաթ, կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին, Ֆլորիս ճաշարանը, 61 Rue Monsieur le Prince: Անդամներէն ու տակաւին չարձանագրուող Սանասարեանցիներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ: Օրակարգ.— Վարչութեան համարատուութիւն, եւ նոր ընտրութիւն:

ՀԱՅ Մարզական Միութեան (U. S. A.) ընդհանուր ժողովը՝ այսօր, Չորեքշաբթի 19 յունիս, գիշերուան ժամը 9ին, 130 Bould. St. Germain. Métro Odéon. Ստիպողաբար կը հրաւիրուին հին ու նոր բոլոր անդամները: Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն:

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

ԵՐԿՈՒՆՔի Բ. Թիւը ամբողջովին սպառած ըլլալով, թէ մասնաճիւղերուն եւ թէ անհատական խնդրանքներուն լիապէս գոհացում կարելի չեղաւ տալ: Ուստի կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որ ԵՐԿՈՒՆՔի բաժանորդ են կազմեր, մեզի վերադարձնեն Ա. եւ Բ. Թիւերը փոխարէն պիտի ստանան Գ. Թիւը:

ԵՐԿՈՒՆՔի սպառումը ապահովուած ըլլալով, նոր ապսպրանքները ընել առաջուընէ:

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր համակիրներուն, որոնք ապահովեցին աննախընթաց յաջողութիւն մը ԵՐԿՈՒՆՔի տարածման համար:

Վարչութիւն

EMPIRE, Միգ իր-Զօ. 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ 1929

20 JUIN 1929

Ե ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1057 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Նորէն հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն քրտական շարժումներու մասին։

Հաղորդակցութեանց դժուարութեան պատճառով, կարելի չէ անմիջապէս ճշդել այդ լուրերուն սուտն ու իրաւը։ Այսպէս երէկ Պէյրութի «Օրիան» թերթէն արտատպեր էինք տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն ապստամբական շարժումը վերսկսած է Քիւրտիստանի մէջ։ Իբրեւ որոշ իրողութիւն, կը յիշուէր Վանի գրաւումը, բայց վերապահութեամբ։

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն քրտական խլրտումներու գոյութիւնը, մասնաւորապէս Արարատ - Ալաշկերտ - Պայազիտ շրջանին մէջ. բայց կը կարծենք թէ տակաւին կանխահաս է խօսիլ ընդհանուր շարժումներու մասին։ Իսկ Վանի գրաւումը առ նուազն թիւրիմացութիւն է։

Իբրեւ իրողութիւն, յիշենք որ Թուրքերը գերագոյն փորձ մը կը կատարեն, խորտակելու համար Արարատի միջնաբերդը, որ յուրջ վախեր կը ներշնչէ։ Նոյնքան ջղագրգռութիւն կը պատճառեն Սասունն ու Տէրսիմը, թէեւ առ այժմ չունին որոշ գործունէութիւն։

Քէմալական իշխանութիւնը հարթեց շատ մը դժուարութիւններ՝ ուրիշ ճակատներու վրայ, եւ այժմ կը ձգտի «բարենորոգումներ» կատարել. բայց Արարատը, Սասունը եւ Տէրսիմը դարձած են անմատչելի։ Քանի մը ամիս առաջ, Թուրք հրամանատարութիւնը թռուցիկներ ցրուեց օդանաւի մը միջոցաւ, Ազգանդութեան հրաւիրելով ըմբոստները, եւ փոխարէն հազար բարիք խոստանալով։ Այս հրաւէրն ալ նպատակի չծառայեց, եւ զարնան հետ, վերսկսան, զինուորական համախմբումները, մասնաւորապէս Արարատի ճակատին դէմ։ Վերջերս Քիւրտերը մղում տուած ըլլալով հրոսախումբերու գործունէութեան, Թուրք հրամանատարութիւնը աւելի շատ հեծելազօրք եւ օդանաւ կը կը գործածէ, խռովայոյզ շրջաններուն մէջ։

Միւս կողմէ, անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր այնպիսի զագանութիններ կատարուած են, որ խրամատը միշտ բաց է կառավարութեան եւ քիւրտ «փէտայի»ներուն միջեւ։ Բուն ժողովուրդը տակաւին չէ թօթափած ստրկամտութիւնը, եւ շուտ կը խաբուի Թրքական «շնորհ»ներէն, մանաւանդ որ, յեղափոխական ղեկավարներ չկան ամէն տեղ։ Պատերազմէն առաջ, հարիւր քիւրտ գիւղացի ընտանիքէն հազիւ տասը սեփական տնտեսութիւն ունէր։ Մէկ միլիոն Հայերու տեղահանութենէն եւ կոտորումէն յետոյ, հայապատկան հողերը, տուներն եւ ուրիշ հարստութիւններ բաժնուեցան Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն. այնպէս որ, ամէնքն ալ քիչ-շատ համը առած են աւարին։

Այս յաջողութենէն քաջալերուած, անհա քէմալական կառավարութիւնը նոր բարիքներ կը խոստանայ, բոլորին աչքը կշտացնելու համար։ Ինչպէս հաղորդեցինք, Ազգ. Մեծ Ժողովը նոր օրինագիծ մը քուէարկած է, որուն համաձայն «արեւելեան նահանգներու կալուածները պիտի բաժնուին գիւղացիներու եւ ցեղախումբերու պատկանող անհատներու»։ Օրէնքը կ'ընդգրկէ մարզպանութեան ամբողջ շրջանը. ուրիշ խօսքով՝ Քիւրտիստանը. եւ գործադրութիւնը յանձնուած է մարզպանին։ «Օրէնքին նպատակն է լաւագոյն կեանք մը ապահովել այս շրջանին մէջ գտնուած գիւղացիներու եւ ցեղախումբերու պատկանող անհատներու, որոնք կալուած չունին»։

Անշուշտ այս օրէնքին գործադրութիւնը դիւրացնելու համար է որ, քանի օրուան պտոյտ մը պիտի կատարէ Ներքին գործավարը, նոյն շրջանին մէջ։

Մէկ խօսքով, Էնկիւրի երկու միջոցներն ալ փորձէ.— թէ՛ բռնութիւն եւ թէ խայծ, հանելու համար իր կողին մխուած փուշերը։

Ու մէկ տեսակ չեն այդ փուշերը։ Ոչ ալ միայն քրտական։

Արեւելեան Նահանգներուն մէջ, ջղագրգռութեան մատնած են նաեւ Թուրքերը, մասնաւորապէս հիները, որոնց մոլեռանդութիւնը բացատրութեան չի կարօտիր։ Լատինատառ այբուբէն, քօղի վերացում, պարապրահ եւ ուրիշ նորութիւններ անհեթեթ կարդալ կուտան քէմալականութեան գլխուն։ Լուրի մը համաձայն, վերջերս «էզան»ն ալ արգիլեր են, հրամայելով... կոշնակ զարնել մզկիթներէն։

Անշուշտ Մ. Քէմալ բաւական զօրաւոր է, «խաթաղան»ովն կախաղանով լռեցնելու համար բոլոր տրտունջները։ Եւ դժգոհ Թուրքերը այն տարրը չեն, որ կարենան գլուխ վերցնել եւ մահացու հարուած մը տալ։ Անոնք ի զուր կը սպասեն նոր Մ. Քէմալի մը, բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ շարժումներ կատարելու, եւ սուլթան խալիֆան վերադարձնելու համար։ Բայց, եթէ քրտական շարժումները ծաւալին, անհաւանական չէ որ Թուրքեր ալ խառնուին, ինչպէս եղաւ 1925ի գարնան, Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան ատեն։

Կացութեան ծանրացումը, կամ Քիւրտերու վերջնական պարտութիւնը կախում ունի քիւրտ վարիչներու արթնութենէն եւ գործունէութենէն։ Մէկ Արարատ ինքնին հրաշքներ չի կրնար գործել, մանաւանդ որ երկու սահմանակից ուժեր, Ռուսիան եւ Իրանը, ծուռ կը նային, իրենց յատուկ նկատումներով։ Ուրիշ խնդիր, եթէ բուն երկրի խորերէն պայթի փոթորիկը։

Հօյբունը պատրա՞ստ է վճռական բոպէին համար։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՋԻՆՋ ԴԱՒԵՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (29 մայիս).

—«Եթէ ճիշտ է մեր պաշտօնակից «Լա Սիրի» թերթին հաղորդած լուրը, յետ այսու ոչ մէկ Հայ պիտի կրնայ եգիպտոսէն Սուրիա գալ, կամ Յունաստանէն Ֆրանսա երթալ։ Թուրքիա մնացած Հայերուն մուտքը Սուրիա կամ Ֆրանսա պիտի արգիլուի եւ անոնք պիտի դատապարտուին տառապիլ Թրքական գուլումին տակ։

Շատ խորհրդաւոր եւ դաւադրական գաղտնիք մը կայ այս որոշման տակ։

Արտաքին եւ մութ պատճառներ կան դարձեալ, որոնք Թոյներ կը ցանեն մեր ժողովրդի հասցէին։

Սուրիահայութեան գլխուն նոր խաղեր կը սարքուին եւ մութ ձեռքեր շարունակ գրգռութիւններ կը տարածեն ի վնաս հայ գաղթականներուն։

Ամէն անգամ որ հակահայ հրատարակութիւն մը եւ կամ հայահալած տրամադրութիւններ ստեղծուած են Սուրիացիներու մէջ, տեսնուած է որ Թրքական ծածկամիտ դաւն ու դիւանագիտութիւնը նսեմեւան եկած է, որ շարունակ կը ջանայ եւ ամէն միջոց կը շռայլէ հոս ապաստանած հայութեան բնաջնջման համար։

Փաստերը բազմաթիւ են։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ Երեւան հանուեցաւ գաղտնի դաւադրութիւն մը, ըստ որուն Թուրք կառավարութիւնը մեծաքանակ գումարներ տրամադրած է կարգ մը շովինական ընկերութիւններու՝ Սուրիայէն Հայեր փոխադրելու համար Հարաւային Ամերիկա՝ աժան գիներով.

Աւելի թարմ եւ կենդանի փաստ մը։

Դամասկոսի «Էլ Շաապ» թերթին մէջ երեւցած վերջին գրգռիչ հրատարակութիւնները Թրքական աղտոտ բրոբականտի եւ կաշառքի արդիւնք ըլլալը հասկցուած է։

Աւելի վերջը, դեռ, քանի մը շաբաթ առաջ, Թուրքերը Ցէօրթ Նոյէն դէպի Սուրիական սահմանը ղրկած էին հայանուն լրտես մը, որ երկար ատեն Ալէքսանտրէթ մնալէ եւ իր սխրագործութիւնները շարունակելէ վերջ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան կողմէ ձեռք անցուած կարգ մը գրաւոր փաստաթուղթերու հետեւանքով, այդ ծախուած հայանունը ետ վերադարձուած է Թուրքիա ու այժմ Ցէօրթ Նոյ նստած անվերջ տեղեկագիրներ կը տեղացնէ Էնկիւրի։

Մինչ մեր մանուկ դիւանագէտները կը քնանան եւ մենք մեծ պզտիկ իրար բամբասելու եւ իրար անարգելու ետեւէ ենք, մեր թշնամին անվերջ ծուղակներ կը լարէ մեր շուրջ եւ արթուն կը հետեւի մեր քայլերուն»։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՁԻՆԷ

Պոլիս 18 յունիս.— Մինչ Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Իզմիրի մէջ հրաշալի օդ կ'ընէ, Տրապիզոնի շրջանին մէջ սաստիկ ձիւնամրրիկներ առաջ եկած են։

Բնակիչները, որոնք ամառուան տաք ամիսները լեռներու վրայ անցընելու համար օդափոխութեան գացած էին, ստիպուեցան քաղաքներու ճամբան բռնել։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսա կ'ընդունի Եընկի ծրագիրը

Երեքշաբթի առաւօտ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, Պ. Տում'էրկի նախագահութեամբ։ Վարչապետ Փուանքարէ, արտաքին նախարար Պրիան — որ նոր դարձած էր Մատրիտէն — եւ ելմտական նախարար Հանրի Շէրոն բացատրութիւններ տուին փորձագէտներու միջազգայնակցային ժողովին մասին, որ յանգեցաւ Օուըն Եընկի ծանօթ ծրագրին։ Բոլորն ալ թելադրեցին ընդունիլ այս ծրագիրը։ Ու նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ որոշեց ընդունիլ զայն եւ խորհրդարանին ներկայացնել վաւերացնելու համար։ Այս ձեւով Ֆրանսա կ'ըլլայ առաջին պետութիւնը որ կ'ընդունի Եընկի ծրագիրը։ Վարչապետը, արտաքին ու ելմտական նախարարները երէկ այս խնդրին մասին լայն տեղեկութիւններ տուին Երեսփ. ժողովի ելմտական եւ արտաքին յանձնաժողովներուն, որոնք միացեալ նիստ գումարեցին։

Նախարարական խորհուրդի նոյն նիստին մէջ վարչապետ Փուանքարէ զեկոյց տուաւ նաեւ պատերազմական պարտքերու խնդրին մասին։ Որոշուեցաւ յառաջիկայ երեքշաբթի՝ 25 յունիս, Երեսփ. ժողովին մէջ ընդհանուր վիճաբանութեան սկսիլ Պէրանժէ-Մէլլըն (ամերիկեան պարտք) եւ Քայեօ-Չըրչիլ անգլիական պարտք համաձայնագրերուն մասին։ Այս վերջիններուն համաձայն, Ֆրանսա Ամերիկայի պէտք է վճարէ մօտաւորապէս չորս միլիառ տոլար, իսկ Անգլիոյ՝ 800 միլիոն անգլիական ոսկի։

Ասկէ զատ Ֆրանսա 405,000,000 տոլար կը պարտի Մ. Նահանգներու՝ ամերիկեան բանակի Ֆրանսա ձգած գոյքերու գնման արժէքը։ Այս գումարը յառաջիկայ Օգոստոս 1ին անմիջապէս վճարելի պիտի դառնայ, եթէ երբեք ֆրանս. խորհրդարանը չվաւերացնէ Պէրանժէ-Մէլլըն համաձայնագիրը, կընքուած 1926ին։

Սովորաբար յուլիս 13ին խորհրդարանը կը ստանայ իր ամառնային արձակուրդը՝ մինչեւ հոկտեմբեր։ Կառավարութիւնը պ'տի աշխատի այդ համաձայնագիրը վաւերացնել տալ ամառնային արձակուրդէն առաջ։ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը այս մասին վստահութեան խնդիր պիտի դնէ։

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ խորհրդարանը պիտի վաւերացնէ պարտքերու համաձայնագիրը՝ երկու վերապահումներով. 1 Համաձայնագիրը գործադրելի կը դառնայ այն ատեն միայն՝ երբ միւս շահակից պետութիւնները՝ Գերմանիա, Անգլիա, Պելճիքա եւ Իտալիա եւս կը վաւերացնեն։ 2.— Ֆրանսա կը դադրեցնէ իր վճարումները Անգլիոյ եւ Ամերիկայի, երբ Գերմանիա չի վճարեր Եընկի ծրագրին համաձայն իր պարտական եղած գումարները։

Հռենոսի պարպումը

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզըման, Սպանիայէն Փարիզ հասաւ երէկ առաւօտ։ Կէսօրին այցելեց Պրիանի, որ ճաշի վար դրաւ զայն։ Հացկերոյթին ներկայ էին նաեւ վարչապետ Փուանքարէ եւ ելմտական նախարար Շէրոն։ Կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան այս պետական մարդոց միջեւ՝ Եընկի ծրագրին զանազան մանրամասնութեանց եւ Հռենոսի գրաւեալ հողամասերուն պարպումին շուրջ։ Շթրէզըման Մատրիտի մէջ Պրիանի հետ այս խնդիրներու մասին տեսակցութիւններ ունեցած էր արդէն։ Երէկուան հանդիպումին մէջ ոեւէ որոշում կարելի չեղաւ տալ, քանի որ Շթրէզըման Մատրիտէն յետոյ դեռ ուղղակի շփում չէ ունեցած իր կառավարութեան հետ։

Օգոստոսին Լոնտոնի մէջ պիտի գումարուի Միջազգայնակցային խորհրդաժողովը, որուն պիտի մասնակցին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելճիքայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարները. հաւանաբար ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ նաեւ Ամերիկա։ Մինչ այդ, Ֆրանսա եւ միւս պետութիւնները վաւերացուցած պիտի ըլլան Եընկի ծրագիրը։ Հռենոսեան հողերը գրաւող 55 հազար ֆրանսացի, անգլիացի եւ պելճիքացի զինուորները պիտի պարպեն Մայանսը, Քոպլէնցը եւ Վիսպատընը ու սեպտեմբեր 1էն սկսեալ Գերմանիա պիտի սկսի իր վճարումները՝ համաձայն Եընկի ծրագրին։

Իտալական պետոյթը եւ Լօզանի դաշնագիրը

Խաւմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ.

Կը տեղեկանամ թէ Նեղուցներու յանձնաժողովը որոշած է բողոքել վերջերս 35 իտալական ջրօդանաւերու Սեւ Ծով այցելութեան դէմ։

Լօզանի դաշնագրին համաձայն, ոեւէ պետութեան Նեղուցներէն ներս դէպի Սեւ Ծով ղրկած առաւելագոյն ուժը պէտք չէ անցնի Սեւ Ծովու եզերքի ամէնէն զօրաւոր պետութեան համապատասխան ուժերը։

Ներկայիս խորհրդային միութիւնը իր 21 ջրօդանաւերով Սեւ Ծովու ամէնէն զօրաւոր պետութիւնն է։

Նեղուցներու յանձնաժողովին լուր տրուած չէր թէ իտալական ջրօդանաւերը Սեւ Ծով պիտի երթան, ու ոեւէ բողոք չեղաւ՝ երբ անոնք Իտալիայէն Պոլիս հասան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնք, 18 յունիս.— փոթորիկ մը պայթեցաւ Վոլոյի վրայ։ երկրաշարժի ցնցումներ ալ զգացուեցան։

Փաթրասի մէջ եւս փոթորիկ պատահեցաւ, կարեւոր վնասներ պատճառելով։

ՑԷՓԼԻՆԻ ՆՈՐ ԹՌԻՉՔԸ

Ֆրիտրիխսհաֆէն, 19 յունիս.— Կոմս Ցէփլինի վրայ անհրաժեշտ փոփոխութիւնները կատարուեցան։ Հսկայ օդապարիկը յուլիս 15ին պիտի կրնայ ճամբայ ելլել՝ աշխարհի շրջանը կատարելու համար։

ՀԻՓՊԱՏՈՍ ՄԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ

Նուրէմպէրկի (Գերմանիա) ֆրանս. հիւպատոս վօշիէ անձնասպան եղաւ՝ օդային կազի ծորակները բանալով։

Վօշիէ անբուժելի հիւանդութենէ մը կը տառապէր։

ՇՐԱՅՊԸՐ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Երեքշաբթի օր Արման Լոթի իր պանդոկը հրաւիրեց լրագրողները եւ բացատրութիւններ տուաւ անոնց անդրատլանտեան թռիչքին մասին։ Հերքեց կարգ մը թերթերու տուած այն լուրը թէ երիտասարդ ամերիկացի Արթըր Շրայպըր «Դեղձանիկ»ին մէջ մտած էր իրենց հաւանութեամբ եւ ո՛չ թէ գաղտագողի։ Աւելցուց թէ Շրայպըրը Ամերիկա կը ղրկէ հինգշաբթի (այսօր) «Լէվիաթան» շոգենաւով։

Շրայպըր զանազան թատրոններէ եւ շարժանկարի ընկերութիւններէ հրաւէր ստացած է արդէն։ Շրայպըր խոստացած է իր շահած դրամին կէսը տալ օդանաւորդներ Ասոլանի եւ Լըֆէվրի։

ՄԱՐՈՔԻ ՍՈՒԼԹԱՆԸ

Մարոքի սուլթան Սիտի Մոհամմէտ պէն Եուսէֆ Ֆրանսա հասաւ ու կը ճամբորդէ անպաշտօն կերպով։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ամառնային եղանակին հետ Ֆրանսա դարձեալ ողողուեցաւ օտար զբօսաշրջիկներով, որոնք կուգան զանազան երկիրներէ, մանաւանդ Անգլիայէն, Գերմանիայէն, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներէն, նոյնպէս բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ կուգան Սկանտինաւեան երկիրներէն, Եգիպտոսէն եւն.։

Միւս կողմէ ուրիշ երկիրներ ալ զբօսաշրջիկներ կ'ընդունին։ Պարսելոնայի ցուցահանդէսը դէպի Սպանիա կը քաշէ բազմաթիւ օտար հետաքրքիրներ։ Աւստրիա եւ Եուկոսլաւիա նոյնպէս արձակուրդի կեդրոններ են։ Ֆրանսացի միջակ դասակարգը կը գոհանայ արձակուրդը անցընելով ծովեզերեայ համեստ վայրի մը մէջ։

Ի ՊԱՏԻՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսական իշխանութիւնները ամէն պատիւ կը շռայլեն Ատլանտեանի երեք հերոսներուն։ Օդանաւային նախարար Լօրան Էյնաք պաշտօնական ընդունելութիւն ըրաւ անոնց եւ յայտնեց թէ Պատուոյ Լէգէոնով պիտի պատուուին։

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ ընդունեց զանոնք երէկ։ Նոյնպէս երէկ Քաղաքապետարանին մէջ պաշտօնապէս ընդունուեցան Ասոլան, Լը Ֆէվրը եւ Լոթի, որոնք յետոյ Մերակայրին եւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ եւս պատուասիրուեցան։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՏՐԵՑԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Ժան Ասոլան, Ռընէ Լըֆէվրը եւ Արման Լոթի ճետուեալ կերպով կը պատմեն իրենց անդրատլանտեան Թռիչքը.

Արման Լոթի որ մասնաւոր մէջ ունէր օդանաւորդութեան համար, կը փափաքէր անդրատլանտեան Թռիչք մը պատրաստել՝ ֆրանսական օդանաւով և ֆրանսացի օդանաւորդներով: Կը ճանչնար Ժան Ասոլանը, որ այն ատեն օդանաւորդութեան 34րդ զօրագունդին մէջ կը ծառայէր: Ասոլան Մարոքի մէջ մասնակցած էր Րիֆի կռիւներուն և պատերազմական խոյզ ու զինուորական շքանշան շահած էր: Վերադարձին Ֆրանսայի շրջանը կատարած էր մեծ աջողութեամբ. յետոյ 8000 քիլոմեթրի Թռիչք մը կատարած էր նաեւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, նոյնպէս շատ արագ եւ յաջող կերպով:

Ասոլան խանդավառութեամբ ընդունեց Լոթիի առաջարկը: Սակայն ուղեցոյց նաւորդ մը պէտք էր: Բուսթ եւ Լը Պրի, Թոքիօյէն վերադարձին, ամբողջացուցած էին իրենց աշխարհի շրջանը: Լը Պրիի հանդիպելով, Արման Լոթի հարցուց.

— Ե՞րբ կ'ուզէք կարել Ատլանտեանը մեզի հետ:

Լը Պրի ո՛չ ժխտական, ո՛չ ալ հաստատական պատասխան տուաւ:

Լոթի աւելցուց որ իր տրամադրութեան տակ կը դնէ նիւթական բոլոր միջոցները: Այս խօսակցութենէն ետքն էր որ Լոթի գնեց Դեռժանիկը: Սակայն շատ չանցած, Լը Պրի միացաւ Մորիս Տրուէէնի, Ասոր վրայ, Ասոլան անոր յանձնարարեց Լը Ֆէվրը, որուն հետ յաճախակի մեծ Թռիչքներ կատարած էր: Լը Ֆէվրը ընդունեց առաջարկը եւ պատրաստութիւնները սկըսան:

— Կը կարծէինք Թէ երեք ամսուան գործնական ուսումնասիրութիւնը բաւական պիտի ըլլայ մեր երազն իրականացնելու: Բայց տարի մը պէտք եղաւ: Ո՛չ մէկ վայրկեան ընկըճեցանք: Գէշ եղանակը հասած ըլլալով, մեր պատրաստութիւնները առաջ տարինք մեթոտով:

Ժան Ասոլան օդանաւորդութեան միջազգային ընկերութեան մէջ օդանաւորդի պաշտօն ստանձնեց. Լը Ֆէվրը իր կարգին Ասոլի Պէնոար տան ծառայութեան մէջ մտաւ ու մանրակրկիտ ուսումնասիրեց օդանաւի մեքենական կառուցուածքը: Նաւորդի վկայականը զըրպանը, օդանաւի վարիչի փայլուն քննութիւն ալ ան ուցւ: Միւս կողմէ Արման Լոթի ամէն միջոց ձեռք առաւ մօտալուտ արշաւանքին բոլոր մանրամասնութիւնները կազմակերպելու համար:

— Երբ ամէն ինչ մեր ուզածին պէս պատրաստուեցաւ, օդանաւը փորձելու համար երթու դարձի Թռիչք մը ծրագրեցինք Փարիզ Դահիրէ գիծին վրայ: Ասիկա կը պատահէր անցեալ փետրուար ամսուն: Ճիշդ այդ պահուն հասաւ օդանաւային նախարարին հրամանը, որով ամէն Թռիչք կ'արգիլուէր: Մեր երազը պիտի քանդուէր: Մեր օդանաւորդի պատիւը վտանգի մէջ էր:

Ամէն բան աչք առած, որոշեցինք Փարիզէն առժամաբար հեռանալ ու երթալ Ամերիկա, անկէ դէպի Ֆրանսա Թռիչք մը փորձելու համար: Պաւուժէէն մեկնեցանք օդանաւով մը, որ պաշտօնական արձանագրութիւն չունէր: Ասով կ'ուզէինք ամբողջ պատասխանատուութիւնը մեր վրայ առնել եւ ոեւէ կերպով չվտանգել ֆրանս. օդանաւորդութեան օրէնքները:

Վստահ էինք Թէ՛ շարժիչ մեքենայէն եւ Թէ օդանաւէն, որ 6000 քիլօ ծանրութիւնով կըրնար օդ բարձրանալ:

Նիւ Եորքի մէջ, Լը Ֆէվրը կատարեալ վարպետութեամբ կարգի դրաւ օդանաւը, իբր հորձ մեքենագէտ: Նիւ Եորք հասնելէ օր մը վերջ, երեքս ալ Թռիչքներ կատարեցինք եւ անկէ ի վեր երբեք ձեռք չդըպցուցինք օդանաւի կարգ ու սարքին: Օլտ Օրչըրտէն մեկնելէ առաջ, 8 ժամուան Թռիչք մը եւս կատարեցինք, եւ ապահովուեցանք որ օդանաւը պիտի կրնայ գետնէն բարձրանալ՝ 5720 քիլօ ծանրութիւնով մը:

Առաջին անյաջող փորձէ մը յետոյ, մեր վերջնական Թռիչքին ձեռնարկեցինք յունիս 13ին:

Նախորդ փորձերու ատեն առնուած քանակութեամբ պէնզին ունէինք: Օդանաւը չծանրաբեռնելու համար, ամէնէն անհրաժեշտ առարկաները միայն առինք: Բայց երբ մեկնումի ժամը հասաւ, տեսանք որ օդանաւը առաջուան պէս դիւրութեամբ օդ չի բարձրանար եւ պոչին կողմէ աւելի ծանր կը կշռէ: Արդէն ովկիանոսին վրայ էինք, եւ ալիքներէն հազիւ 3—3.50 մեդր բարձր կը գտնուէինք: Վերջապէս գեղծանիկը սկսաւ բարձրանալ: Տասը վայրկեան վերջ միայն կրցանք երեւան հանել օդանաւի ծանրութեան իրական պատճառը: Երիտասարդ Ամերիկացի մը՝ Արթըր Շրայպըր — որ 65 քիլօ կը կշռէ — սողալով ղուրս ելաւ իր Թաքստոցէն, ուր մտած էր նախորդ գիշերը: Կրնաք երեւակայել Թէ ո՛րքան բարեկամական կրնային ըլլալ մեր զգացումները այս մարդուն հանդէպ, որ պատճառ եղած էր օդանաւին ծանրանալուն: Մանաւանդ որ ետեւի կողմն էր, ուստի եւ աւելի վտանգաւոր դիրքի մէջ: Սակայն հո՛ն էր անիկա եւ հոն կը մնար: Կրնայի՞նք Թեւէն բռնել և ովկիանոս նետել զայն: Ետ դառնալ ալ կարելի չէր. մեր վրայ պիտի խնդային:

Աւելորդ է ըսել Թէ այս յաւելուածական բեռին պատճառով մեր կատարած Թռիչքը շատ աւելի մեծ արժէք կը ստանար, քանի որ կը գլէր կ'անցնէր մեր նախորդ փորձերն ու նախատեսութիւնները:

Ամերիկեան եզերքէն 45 քիլոմեդր անդին մառախուղ մը սկսաւ ովկիանոսին վրայ: Սկըսանք հետզհետէ բարձրանալ ու երկու ժամ վերջ՝ 600 մեդր բարձրէն կը Թռէինք: Թէեւ ծանրաբեռնուած օդանաւի մը համար այսքան բարձրանալը շատ վտանգաւոր էր, սակայն ամբողջ ճամբու ընթացքին ամպերէն վեր կատարեցինք մեր Թռիչքը: Հազիւ քանի մը անգամ տեսնելով ովկիանոսը: Գիտէինք միայն Թէ անիկա մեր տակը կը գտնուէր: Ո՛չ մէկ շոգենաւ տեսանք:

Երբ մութը կոխեց իրիկուան ժամը 19ին (ամերիկեան ժամով), յանկարծ Թանձր մառախուղի մէջ ինկանք: Ասիկա տեւեց 8—10 ժամ: Բացի մառախուղէն, շոգին, հովն ու մութը կը կուրցնէին մեզի: Ջենք գիտեր Թէ Ասոլան ի՛նչպէս կրցաւ մէջէն ելլել: Խարխափելով կ'երթայինք, օդային ճշմարիտ լարախաղացութիւններ կ'ընէինք: Անգամ մը 2000 մեդր բարձրութենէ յանկարծ 800 մեդրի իջանք: Շրայպըր՝ որ ճամբու ամբողջ ընթացքին խիստ մեծ քաջութիւն ցոյց տուաւ, վախյայտնեց Թէ վտանգուած ենք:

Ի վերջոյ փոթորիկէն ազատուելով, հասանք աւելի հանդարտ շրջաններ ու տեսանք աստղերը որ կը փայլէին: Այս հանդարտութիւնը տեւեց մօտ 2 ժամ: Լը Ֆէվրը այս առիթէն օգտուելով, ճշդեց մեր դիրքը: Ուրախութեամբ տեսանք որ մեր ճամբէն չէինք շեղած: Փոթորիկի պահուն օգտագործեցինք, մեր անթելը որքան կըրնայինք: Անշուշտ ատիկա մեծ բանի չէր ծառայեր, միայն բարոյական գոհունակութիւն կուտար: Զանազան շոգենաւերէ հասած անթելներ կը ստանայինք, ու ատիկա արտաքին աշխարհին հետ կապուած ըլլալու տպաւորութիւնը կուտար մեզի:

Օդանաւի Թեւին տակ զըտնուած պէնզինի ամբարքը երկու ժամ միայն բաւեց: Յետոյ պահեստի ընդունարաններէն առաջինը սկսանք գործածել: Կը կարծէինք Թէ ատիկա չորս ժամ պիտի բաւէ. սակայն Ամերիկացիին յաւելուածական ծանրութիւնը անզօրք կերպով կը ճնշէր մեր վրայ. երեք ժամ վերջ, կաթիլ մը պէնզին չէր մնացած ու շարժիչ մեքենան յանկարծ կանգ առաւ: Մեր սրտերը կը բաբախէին անձկութեամբ: Լըֆէվրը ճիշդ ժամանակին կըրցաւ բանալ ուրիշ ընդունարանի մը ծորակը, ու մեքենան սկսաւ կրկին գործել:

Փոթորիկն ու մշուշը շատ նեղութիւն տուին մեզի. երբեմն 200, երբեմն ալ 2000 մեդր բարձրէն կը Թռէինք: Բարեբախտաբար մեր ուղեցոյցը շատ լաւ կը գործէր:

Մեր ամբողջ ուտելիքն էր 6 սանտուիչ, 6 պանան եւ 6 նարինջ՝ երեք հոգիի համար: Իւրաքանչիւրս մէկ մէկ հատ կերանք անոնցմէ:

Պէնզինը սպառած ըլլալով, չէինք կրնար աւելի յառաջանալ ու վար իջանք Գոմիլլասի մէջ (Սպանիա): Մնացածը գիտէք:

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

3000 ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ. — ԱՆՋԱՏ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԱՌԹԻՒ.— ԱՆՈՒՂՂԱՑ ՏԷՐՏԷՐ ՄԸ, ՊԱՂՏԱՏ, (Սեփ. Թղթ.).— Նահր-էլ Օմէրի 3000 տարագրութիւնը Հայաստանի ճամբան նորելով աչքը ջուր կտրեցաւ: Իրաքի կառավարութիւնը որոշած է զանոնք տեղաւորել Իրաքի հիւսիսային ղաւառներուն՝ Մուսուլի շրջանին մէջ: Այս նպատակով գաղթականներու կոմիտէի նախագահ Պ. Լեւոն Շաղոյեանը Մուսուլ կանչուած էր կառավարութեան կողմէն, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար խնդիրը:

Կառավարութիւնը երկու շրջաններ ի նկատ ունի տարագրութեան համար,— մէկը Մուսուլի եւ Զախոյի միջեւ Սիլվանի գաւառակը իր տասնըմէկ պետական անհրաժեշտ գիւղերով, իսկ միւսը՝ Տիգրիսի աջ ափը Սուրիա, Ջըմարի գաւառը իր հինգ ջրաբբի գիւղերով: Ցիշեալ երկու շրջաններն ալ յարմար են գաղթականութեան տեղաւորման համար: Երկու շրջաններն ալ հարեւան են Վասպուրականի եւ Պիթլիսի նահանգներուն, մանաւանդ ջուրն ու կլիման տանելի են:

Իրաքի կառավարութիւնը Թէ՛ փոխադրութեան եւ Թէ՛ գաղթականներու տեղաւորման համար ոչ մէկ ծախք յանձն կ'առնէ, գաղթականութիւնը ինքը պէտք է հոգայ զայն: Իւրաքանչիւր անձի Թէ՛ փոխադրութեան, Թէ՛ տեղաւորման եւ Թէ՛ մինչեւ վեց ամիս ապրուստի համար անհրաժեշտ է 150 ռուփի (շուրջ 12 անգլ. ոսկի): Գաղթականական կոմիտէն հիմա իր տրամադրութեան տակ ունի 27.000 ռուփի, որ միմիայն 180 անձի կը բաւէ. պակաս գումարին մասին գրուած է Բարեգործականին, Տէթրոյթի Վերաշինացին, Հայ Կարմիր Խաչին: Միայն այս վերջինը պատասխանած է Թէ՛ իր նախորդ օժանդակութիւններէն զատ ուրիշ նոր գումար չի կրնար տրամադրել այդ նպատակին:

Ահա հայահալածման գործ մը որուն շուրջ պէտք է բոլորուէին բոլոր միութիւնները եւ իրենց անվերապահ աջակցութիւնը չխնայէին, զայն գլուխ հանելու համար, որպէս զի միանգամ ընդ միշտ ազատուին Վասպուրականի այս դժբախտ բեկորները Նահր էլ-Օմէրի եւ Պասրայի անտանելի տաքէն եւ վատառողջ միջավայրէն:

∴ Ապրիլ 24ի համազգային սգատօնին առթիւ, առանձին առանձին հանդիսութիւններ կազմակերպած էին Հինէյտիի կայանը (անգլիական զինուորական կայան), Կիլանի կայանը, իսկ քաղաքին մէջ հոգեհանգստեան պատարագէն յետոյ եկեղեցւոյ մէջ առաջնորդարանը կատարեց իր առանձին սգատօնը, որուն միակ բանախօսը, տխրահռչակ Վահանքահ. իր անպատշաճ արտայայտութիւններով նախատեց մեր նահատակները: յիշատակը:

Հ. Ե. Ե. Միութիւնն ալ իր ակումբին մէջ առանձին կազմակերպած էր սգահանդէս մը, որուն իրենց անվերապահ մասնակցութիւնն ու օժանդակութիւնը բերած էին բոլոր Միութիւնները անխտիր, այսպէս Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը, Հայ Կարմիր Խաչը, «Մասիս» Գեղարուեստասիրաց խումբը, Խնամատարաց Միութիւնը, Ուրֆայի Հայրենակցական Միութիւնը, Պոլսոյ եւ շրջակայքի Հայրենակցական Միութիւնը, Հաճընցիներու Միութիւնը, Պատանեկան Միութիւնը, Վասպուրականցիներու եւ Սեբաստահայերու Հայրենակցական Միութիւնները:

Հանդէսը սկսելէն առաջ, անհամար բազմութիւն մը խըռնուած էր Միութեան ակումբը: Սրահէն զատ յարակից պարտէզն ալ լեցուն էր: Հանդէսին կը նախագահէր հարիւրապետ Շ. Դանիէլեան: Բեմին մէջտեղը պատրաստուած դամբանին վրայ բոլոր Միութիւնները ծաղկեպսակներ դրած էին: Քանի մը ծաղկեպսակներու մէջ զետեղուած էին մտաւորականներու մեծադիր նկարները, մանաւանդ Հաճընցիները դրած էին իրենց քաղաքի մեծադիր նկարը, զինուած հերոսներու պատկերներով: Հանդէսը անցաւ շատ յաջող եւ իր տեսակին մէջ աննախընթաց էր Պաղտատի համար:

Նախագահին բացման խօսքէն յետոյ, հետզհետէ խօսք առին օրուան բանախօսները, Պ. Արամ Մովէլ եւ Տքթ. Էմիրզէ Բէքէթնեճեան: Վերջինը մանաւորապէս վերյիշեց մտաւորականներու աքսորը, նկարագրեց անոնց վերջին վայրկեաններուն սրտաճմլիկ ողբերգութիւնը: Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Հանդէսին նախագահը իր փակման խօսքին ատեն ըսաւ. «Սիրենք զիրար ու միայն այն ատեն յարգած պիտի ըլլանք մեր անմահներուն յիշատակը, միայն այն ատեն պիտի հանգչին անոնց ոսկորները»:

∴ Հայաստանի անկախութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ դարձեալ Հ. Ե. Ե. Միութիւնը Մայիս 28ի կիրակի երեկոյեան կազմակերպած էր հանդէս մը, որուն բոլոր Միութիւնները հրաւիրուած էին:

Հանդէսը անցաւ ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ: Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ փութացած էր իր յարգանքը մատուցանելու Մայիս 28ի նուիրական տօնին:

Երեկոյթին երկրորդ մասը պարահանդէս էր եւ մինչեւ ժամը մէկ ժողովուրդը պարեց ու զուարճացաւ:

∴ Իրաքի կառավարութիւնը շատոնց իր վերջնական որոշումը հաղորդած է Առաջ. փոխանորդ Վահան քհնյ. Թաճիրեանի, որպէս զի առանց տեղացիի եւ եկւորի խտիր դնելու ընտրութիւններ կատարէ համաձայն Ազգային Սահմանադրութեան: Սակայն տէրտէրը սակաւին կը ձգձգէ, զանազան պատրուակներով: Անցեալները ընտրութեան համար կառավարութեան գրած հրամանագրին ի պատասխան, քահանան կը հարցնէր Թէ, 1924ին գաւառ. ընտրութեանց ատեն տարագիրները միայն հինգներկայացուցիչ ունէին յիշեալ ժողովին մէջ, հիմա ի՛նչպէս պէտք է ընել: Այս հարցման Թէեւ կառավարութիւնը տակաւին չէ պատասխանած, սակայն դատական նախարարութիւնը զայրացած է, որովհետեւ Թէ՛ գրաւոր, եւ Թէ՛ մանաւանդ բերանացի նախարարին տուած հրամանը շատ բացորոշ է:

Ե՞րբ խելքի պիտի գայ այս խառնակիչը, որ հետզհետէ կը սպառէ ժողովուրդին համբերութիւնը:

ՊԵՐՃ

ՈՒՆԵԻՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՀՈԳԵՐԸ

Նախորդ երկու յօդուածներով պարզեցի Նոր Ջուղայի, այս ուսեւոր բայց լքուած գաղութին վիճակը:

Ինչպէս գրած էի, ժողովուրդը մեծ յոյսեր կապած էր Նոր առաջնորդին, Մագիստրոս Մեսրոպ արք. ի վրայ: Բայց առաջնորդը փոխանակ որ եւ է տարրական աշխատանք կատարելու՝ ժողովուրդի յառաջդիմութեան, մանաւորապէս գիւղացիներու մասին մըտածելու, ընդհակառակն երեւան եկաւ իբրեւ պաշտպան կեղծաւորներու: Թէեւ կ'աշխատի կարմիրներու եւ ազգայնականներու հետ լաւ յարաբերութիւն պահել, նպատակ ունենալով երկուքն ալ սիրաշահել, բայց ո՛չ մէկին եւ ո՛չ միւսին հետ սրտանց կապուած է. եւ այդ երկուքին մէջէն հեռաւոր նպատակ մը կը հետապնդէ... կաթողիկոսին օրերը համրուած են...

Պարսկաստան գալով, Մեսրոպ արք. առաջին առթիւ մտածեց Հնդկաստան անցնիլ: Ու գնաց 1928ին: Մենք ալ սպասելիքներ ունէինք, ենթադրելով որ պիտի ջանար ամէն բանէ առաջ Ջուղայի շրջաններուն մէջ դպրոցներ հիմնելու միջոցներ հայթայթել, Ջուղայի դպրոցը պարտքէն ազատել, պարանը կարգի բերել եւն. եւն.: Սակայն առ. ջնորդը իր ամբողջ ջանքը Թափեց Հնդկահայ հարուստները համոզելու, որ իրենց գումարները փոխադրեն խորհրդային Հայաստան, լճակ գրօսավայր մը պատրաստելու համար Հրազդան գետի վրայ: Այսպէս յայտնի հարուստ Պէւիտը (Դաւիթը) որոշած էր 3 լաք (300.000 ռուփի) յատկացնել կրթականգործի մը: Առաջնորդը կը համոզէ զայն այդ գումարը յատկացնել լճակ-գրօսավայր շինելու, Թէեւ այս ձեռնարկն ալ ապարդիւն մնաց:

Հնդկաստանի մէջ կը կազմէ քանի մը Միութիւններ, որոնք կը խոստանան ամսական 1000 ռուփի փոխադրել Ջուղայի շրջանի դըպրոցներուն համար: Ցարին անցած է եւ որեւէ գումար ստացուա՞ծ է Թէ ոչ — յայտնի չէ: Միայն գիտենք որ շրջաններու դպրոցները այս տարի աւելի գէշ վիճակի մէջ են: Էջմիածնի Թանգարանի համար արձան մը եւ միաբաններուն համար քանի մը կանգուն վերարկուի կտոր բերած էր:

Հնդկաստանի մէջ միաժամանակ երեք հանգանակութեան կը ձեռնարկէ. 1) Հայաստանի, 2) Էջմիածնի եւ 3) Ջուղայի դըպրոցներուն համար: Պարզ է, եր այդ ճամբով սպասուած արդիւնքին չպիտի հասնէր: Եւ իրօք հրապարակի վրայ որ եւ է բան չերեւար: Ինչո՞ւ, որո՞ւ համար եւ ո՞րքան դրամ կրցեր է ստանալ,— ժողովուրդը չի գիտեր:

*** Բոլորին ուշադրութեան յանձնելով այս կէտերը, եւ կը շարունակեմ պարզել Նոր Ջուղայի գաղութին իրական վիճակը՝ Թուանշաններով եւ փաստերով:

Նոր Ջուղայի շրջաններու եւ գիւղերու ցուցակը հետեւեալն է մօտաւորապէս —

Շրջան	գիւղ	տուն	բնակիչ
Չարմահալ	10	850	5000
Փէրիայ	26	1600	11.000
Բուրվար	18	650	4.500
Գեարլա	9	325	2.100
Քէմէրէ	8	400	2.500
Քեազազ	12	460	2.700
	—	—	—
Գումար	83	4285	26.800

Այս շրջաններէն Բուրվար, Գեարլա, Քէմէրէ եւ Քեազազը Ոսլթանապատի սահմաններուն մէջ են: Նոյն քաղաքի գիտակից հասարակութիւնը քիչ շատ կը հետաքրքրուի իր շրջաններով: Գիւղացիները մեծ մասով գորգագործութեամբ կը զբաղին, շարունակ շահագործուելով Թէ՛ բնիկ գիւղացի հարուստներէն եւ Թէ՛ վաճառականներէն: Այս հասարակ բանուորները ցիւտուած տժգոյն են եւ կը տառապին յօդացաւէ, աչքի եւ մէջքի ցաւերէ եւն. եւն.:

Նոր Ջուղայի անմիջական հսկողութեան տակ Փէրիայի շըրջանի 26 գիւղերէն՝ հետեւեալ գիւղերուն մէջ կան ցեր թողիկեան դպրոցներ, որոնք կը կառավարուին տարրական կրթութիւն ստացած տիրացուներով եւ կամ գիւղի քահանայի (կարգադրութեամբ) միջեցաւ.—

1 — Խոյգեդանդ գիւղ— 120 տուն, տարեկան 60 Թուման (60 տոլար) պիւտճէ:

2.— Վարդուն.— 100 տուն. Դպրոցը կը կառավարուի տիրացուով մը, որուն կը վճարեն գիւղացիները:

3.— Սանգիբարան.— Դպրոց չունենալով, կաթոլիկները բացած են: Առաջնորդարանը յետոյ իր եւս դպրոց մը բացաւ, այնպէս որ այժմ երկու դպրոցներ կան կաթոլիկէն տարեկան մօտ 150 Թուման շարունակաբար կ'օգտուէր, իսկ գիւղը մինչ այդ դըպրոց չունէր:

4.— Խոյիկեան.— 250 տուն. Տարեկան պիւտճէն 200 Թուման, որ կ'ուղարկուի Հավայեն. Այս գիւղն ալ երկու դպրոց ունի պիւտճէի միացուցը իրենք կը հայթայթեն:

5.— Բոլորան գիւղ. որ Ջուղայի ազգային երկսեռ դպրոցներու սեփականութիւնն է 150 տնւոր է: Դպրոցի հոգաբարձութիւնը կը վճարէ նոյն գիւղի ուսուցչի ռոճիկը, տարեկան 150 Թուման:

Մնացորդ 21 գիւղերը երբեմն դպրոց ունեցած են: Օրինակ՝ Ջարիշկան 80 տնւոր եւ Չիկան գիւղ 50 տնւոր: Անցեալ դարի դպրոց ունեցած են, բայց այդ տարի փակ է: Ինչպէս կը տեսնէք, 20 գիւղերէն միջին հաշուով գիւղեր միայն դպրոցներ ունեցեր են շարունակ՝ այսպէս կամ այնպէս:

Նոյն դժբախտ վիճակին մէջ են նաեւ Չարմահալ շրջանի 10 գիւղերը, որոնցմէ միայն 4ը դպրոցներ ունին ցեր Թողիկեան սիստեմով:

Փէրիայի շրջանին Նամակերտ գիւղը 250 տուն ունի, եւ քանանեան դպրոցը, քանանեան գումարներով: Մասամբ առաջնորդին պատճառով եւ մասամբ ալ գիւղացիներու տգիտութեան հետեւանքով դպրոցը փակ է: Դպրոցի շէնքը որ մեծ եւ լաւ էր, անհոգութեան եւ անտէրութեան պատճառով այժմ փլատուած է: Առաջնորդին անձրեւը եւ ձիւնը Թերեւս բոլորովին քանդեն. մինչ դեռ 4.500 Թումանով կարելի է վերանորոգել:

Այս հսկայ շրջանները զըլխաւոր տեսուչ չունին. ինչպէս նաեւ քիչ Թէ շատ կարող ուսուցիչներ գիւղերու մէջ գիւղատնտեսութեան մասին երբեք մտածուած չէ, հակառակ ուժեղ կարիքին եւ բնական նպաստաւոր պայմաններուն: Փոխանակ մեծաքանակ գումարները իբրեւ նպաստ բաժնելու, կարելի էր զարկ տալ գիւղատնտեսութեան՝ բանալով գիւղատնտեսական տարրական դպրոցներ եւ փորձնական դաշտեր, որով գիւղացին շատ աւելին կ'օգտուէր եւ իր հողին ու աշխատասիրութեան կապուած կը մնար:

Ց. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԷՆ

ՓԱՐԻԶ, 6 յունիս. Արտասահմանի հայ թերթերը եւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ը՝ վերջերս հրատարակեցին այն տխուր եւ սրտաճմլիկ իրողութիւնը թէ ինչպէս Թուրքիոյ խորքերը եւ մանաւանդ Կեսարիոյ մէջ գտնուած հայ բեկորներն ու որբերը են ենթարկուած են բարոյական ամէն տեսակ ճնշումներու եւ անտանելի ծանր, օրհասական տագնապի. հայ մամուլն ու ազգային մարմինները, ինչպէս նաեւ սրտցաւ հայրենակիցները, արձագանգ տուին Կեսարիոյ Առաջն. փոխանորդին կսկծալի կոչին եւ եղբայրական օգնութեան ձայնին եւ ամէն կողմէ դրամական հանգանակութեան ձեռնարկներ եղան եւ եղան՝ կեսարիոյ որբերը սովէն փրկելու եւ ապա արտասահման փոխադրելու համար։

Այս գերագանցապէս համազգային եւ եղբայրական ձեռնարկը լաւ եւ սիրելի ըլլալով նաեւ մեր սրտին, Փարիզի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը հանգանակութեան ձեռնարկելով սեղմ շրջանակի մը մէջ, յաջողեցաւ հանգանակել հարիւր տասնըմէկ (111) Թուրքական պարսկական թղթադրամով, զոր օրուան սակով յանձնեցինք անգլիական դրամատան եւ ստացանք երկու հազար հինգ հարիւր քառասուն եւ ութ ֆրանսական ֆրանք եւ 80 սանթիմ (2548.80 չէք մը թիւ 10.715 41 12 / 1929 3 յունիս) թուակիր՝ «Յառաջ»ի խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանի անունով։

Մեր ցանկութիւնը ինչպէս նաեւ առաջարկն է, որ արտասահմանի հայութիւնն ու ազգային մարմինները, առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան, ձեռք ձեռքի տան եւ համայն կամաց ջանք ու ճիգ թափելով Թուրքիոյ խորքերը մնացած մեր լքեալ ազգակից խլեակներն ու որբերը արտասահման եւ մանաւանդ Հայաստան տեղափոխելու համար։

Ներփակ կը ստանաք նաեւ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցուցակը եւ կը խնդրենք հրատարակել «Յառաջ»ի մէջ։

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութեան Նախագահ՝ Հայկ Կոսոյեան, անդամ քարտուղար Հայկ Աճէմեան

ԽՄԲ.— Գումարը արձանագրուած է երէկուան «Յառաջ»ի մէջ եւ փոխադրուած համապատասխան մարմնին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆ, 16 յունիս (Սեփ. թղթ.) — Երրորդ անգամ կարմիր խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր առաջին տարեկանին առթիւ, կազմակերպած էր երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Որոշեալ ժամանակին բոլոր աթոռները գրաւուած էին երկսեռ բազմութեամբ։ Ներկաները իրենց լամբակին վրայ կը կրէին կարգադիր յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած զարդանիշերը։ Նախագահուհի Տիկին Մաթիկեան հանդէսը բացաւ յայտարարելով յանձնախումբի «Մեր հայրենիքով» որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս իր բացման խօսքով համառօտակի պարզեց կարմիր խաչերու գործը հայ եւ օտար ժողովուրդներու մէջ, եւ կոչ ըրաւ գիտակից մայրերու եւ քոյրերու՝ աջակցիլ իրենց եւ անդամագրուիլ տեղական մասնաճիւղին։

Գեղարուեստական բաժնի փայլը աւելցուցին Օր. Ցէր Պետրոսեան, ընկերակցութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի ջութակով մեներգ. ընկ. Մութաֆեան եւ կարմիր խաչի անդամուհիները՝ իրենց արտասանութեամբ։ Բանախօսեց ընկ. Մ. Գույումճեան, գնահատելով իգական սեռի կատարած նուաճումներն ու ըսաւ. «Կարմիր խաչերն են որ անքակտելի կամուրջը պիտի հանդիսանան երկրի եւ գաղութներու միջեւ, վերջինները կապելով առաջիններուն եւ փոխադարձաբար։ Կարմիր խաչը գլխաւոր ազդակներէն մէկն է հայ իգական սեռի հոգեկան, բարոյական եւ մտաւոր մակարդակի բարձրացման»։ Թուեց այլասերման վտանգները եւ անոնց հակազդելու միջոցները, որոնց մէկն է կարմիր խաչը։ Ցորդորեց գործօնօրէն հանդիսանալ անոր ունենալու համար մանկապարտէզ մը Լիոնի մէջ։ Թորոս Հերոյեանի ղեկավարութեամբ եւ սիրողներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ քրքջալիր զաւեշտ մը (Սատանան), որ աւելի մթնոլորտ մը ստեղծեց կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները։

Կարմիր խաչի ժրաջան անդամուհիներէն Տիկին Սէրայտարեանի կողմէ նուիրուած ձեռագործ բարձ մը աճուրդի դրուելով ի նպաստ մանկապարտէզին՝ կէս ժամուան մէջ գոյացաւ 700 ֆրանքէն աւելի գումար մը։

Ց. Նիկողոսեան

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

«ԷՆՑՎ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ ԿԱՌՈՒՑԵԼ ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ»

Հայաստանի երիտ. համայնավարներու 6րդ համագումարին մէջ, դարձեալ ըստ սովորութեան, պահ մը խմբծելէ յետոյ դաշնակցութիւնը, զեկուցանող մը կ'անդրադառնայ «ցատանումները երիտասարդութեան շարքերում» հարցին.— (Տե՛ս «Յառաջ»ի խմբագրականը 18 Յունիս)

«Մենք կ'ապրինք մանր քաղքենի ծովու մէջ, ուր աշխատաւորութիւնը շատ փոքր շերտ կը կազմէ, դեռ չէ եփած արդիւնաբերութեան կաթսային մէջ եւ զերծ չէ մանր-քաղքենիական փոքր գծերէ։ Միանգամայն, մեր կուսակցութիւնը երիտասարդ է եւ չունի մեծ փորձ։ Եւ ահա, այս շրջանին, երբ ձեռնարկած ենք դրամատիրութեան արմատներու ոչնչացման դժուարին աշխատանքին, երբ կը դպչինք նաեւ մասնաւոր սեփականատիրութեան հիմերուն, գիւղատնտեսութիւնը ընկերվարական վերաշինութեան ենթարկելու համար՝ մանր քաղքենիութեան տատանումները առաջ կը բերեն հնարաւորութիւններ սոց. գծողկրատական ծրագրերու եւ առաջադրութիւններու համար։

«Մեր դժուարութիւնները.— ապրանքի սով, հացի պակասութիւն, ալիտութիւն, յետամնացութիւն, եւայլն — շատ անգամ շփոթութեան մէջ կը ձգեն աշխատաւորութեան որոշ շերտերը, ինչպէս նաեւ երիտ. համայնավարներու որոշ մէկ մասը։ Բերենք քանի մը օրինակներ թէ ինչպէ՛ս այդ տատանումներն ու տրամադրութիւնները որոշ պայմաններու մէջ կը ձեւաւորուին իբրեւ ազգայնական ձգտումներ։ Երիտասարդ համայնավար մը այս տեսակ հարց մը կու տայ.

— Ե՞րբ պիտի վերջանայ հացի ճգնաժամը. ինչո՞ւ կառավարութիւնը կը ստիպէ մեզ որ հացի տեղ բամպակ ցանենք։

— Ե՞րբ վերջ կը գտնեն այս պոչերը հացի եւ ապրանքի համար կ'ընկատէ ուրիշ մը։

— Եթէ մեր գիւղատնտեսութիւնը չի քայքայուիր հետզհետէ ինչո՞վ ուրեմն բացատրել գիւղատնտեսական մթերքներու պակասը։

«Երբ այս խնդիրներու մասին, երիտ. համայնավարները չեն ունենար ճիշդ պատկերացում, անոնց որոշ մասը կ'իյնայ դաւալի խուճապի մէջ.

«Իսկ Դարալագեազի գաւառէն գիւղի մը բջիջը կ'որոշէ.— ի նկատի ունենալով որ էջով ընկերվարութիւն կառուցանել կարելի չէ, ուրեմն մեր պայմաններով, հաւաքական տնտեսութիւն կարելի չէ կազմակերպել՝ հարցը փոխանցել գաւառական կոմիտէին»։

«Ասոնք փայլուն օրինակներ են թէ ինչպէս վերաշինական շրջանի մեր դժուարութիւնները, երիտ. համայնավարներու մէջ կը ստեղծեն որոշ տատանումներ եւ վատ տրամադրութիւններ։ Իսկ երիտասարդ տրոցկիստները այդ տրամադրութիւնները զարգացնելով, կը յանգին հետեւեալին.

— Կային մասնաւոր խանութներ, իսկ այժմ համագործակցական կայ անունով բայց մէջը դատարկ է։ Ուրեմն — ինչպէս գրուած է թռուցիկի մը մէջ — յառաջդիմական պէտք է համարել մասնաւոր դրամատիրական ձեռնարկներու զարգացումը, որոնք կը բարձրացնեն երկրի արտադրական ուժերը»։

«Այս կերպով, անկազմակերպ, չձեւակերպուած տրամադրութիւններ առաջ կու գան երիտասարդութեան մէջ, եւ եթէ մեր կողմէն ուժեղ յարձակման չենթարկուին, կը ձեւաւորուին իբրեւ թեքում եւ ապա իբրեւ կազմակերպութիւն»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Լուս. գործավարութեան կողմէ բացուած վիճակագրական քննութիւն մը հետեւեալ արդիւնքը տուած է —

Մինչեւ 1928 դեկտ. 15 Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են առաջին աստիճանի 772 դպրոց՝ 69071 աշակերտով (47 հազար 127 մանչեր, 21944 աղջիկներ), նախորդ տարուան 749 դպրոցի եւ 63034 աշակերտներու դիմաց։

Եօթնամեայ 22 դպրոց 8802 աշակերտով, նախորդ տարուան 27 դպրոցներու եւ 8194 աշակերտներու դիմաց։ Դպրոցներու թիւը պակսած է, բայց աշակերտութիւնը աւելցած։

Իննամեայ 2 դպրոց՝ 905 աշակերտով՝ 1927ի 1 դպրոցի եւ 337 աշակերտներու դիմաց։

Բ. աստիճանի 8 դպրոցներ՝ 2862 աշակերտներով։

Գիւղ երիտասարդական 41 դպրոցներ՝ 1001 աշակերտներով։

Չափահասներու 7 դպրոց 425 աշակերտներով, եւայլն։

Այս կերպով, 1928ին Հայաստանի մէջ ընդամէնը գործած են 847 դպրոցներ 86,192 աշակերտներով։

ՊԱՀԱԾՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Այս օրէն կը սկսի պտուղի եւ բանջարեղէնի պահածոներու գործարանի կառուցումը։ Շէնքը պիտի օժտուի ամէն առաւելութիւններով եւ պիտի աւարտի աշնան, որպէսզի կարելի ըլլայ ձմրան մէջ պատրաստել մեքենաները։ Արտադրութեան աշխատանքները պիտի սկսին յաջորդ տարի։ Ծախք պիտի երթայ 750 հազար րուբլի։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս տարի դպրոցական շինարարութեան յատկացուած է 200 հազար րուբլի։ Երեւանի գաւառին տրուած է 20,000, Լենինականի 20,000, Լոռի-Փամբակի՝ 22,000, Էջմիածնի՝ 30,000, Դիլիջանի՝ 43,000 եւայլն։

Այս տարի մասնաւորապէս մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձուի ազգային փոքրամասնութիւններու դպրոցական շինարարութեան վրայ, այդ նպատակով յատկացուած է 67 հազար ր., որ կը մտնէ յիշեալ 2 հարիւր հազար ր. գումարին մէջ։

ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

Բանուոր մը Մարտին Կուռնջուլեան հնարած է քարամշակման մեքենայ մը, որուն փայտակոտ օրինակը դրկուած է քննութեան։ Գիւտը նկատուած է արժանի ուշադրութեան եւ ճարտարապետ մը յանձնարարուած է կազմել գործիքին նախագիծը, երկաթէ եւ ձուլածոյ մետաղէ պատրաստել տալու համար զայն։

Մեքենան ունի 9 դանակ-մուրճ, որոնք պիտի ծառայեն հարթելու քարը մէկ րոպէի մէջ։ Մուրճերը կուտան 2 հազար զարկ։ Մեքենան որ պիտի շարժի ելեկտրականութեամբ, մէկ րոպէի մէջ կրնայ հարթել երկու մեթր երկարութեամբ հաստարակ տուֆը։ Մէկ անգամէն ան կրնայ տաշել քարին երեք կողմերը երկրորդ անգամով՝ միւս երեք կողմերը։ Այս կերպով քարի հարթումի գինը չափազանց պիտի նուազի։ Մինչդեռ 1 քառ. մեթր քարի մէկ կողմին եւ չորս անկիւններու տաշումը՝ քարտաշ արհեստաւորի ձեռքով կը նստի 2.50 ր., մեքենայով աշխատանքը պիտի արժէ 15-18 կոպէկ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հօկի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ գրութիւնը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Խորհ. Հայաստան ներգաղթողներուն Բ. խումբը Մարսէյլէն պիտի մեկնի 25 յունիսին Caramani շոգենաւով։ Արձանագրուողները ամենաուշը 23 յունիսին Մարսէյլ ըլլալու են եւ դիմելու Ն. Յովակիմեանի 48 Rue d'Aix, Marseille, միասին ունենալով իրենց ինքնութեան թուղթերը։

Մեկնողներուն լուրջ ուշադրութեանը կը յանձնենք.— 1. Իրենց հետ տանելու չեն անձնական գործածութեան սահմանն անցնող քանակութեամբ ապրանք, գործիք եւ իրեղէն, որոնց մուտքը դժուարութիւններ կը յարուցանէ։ 2. Մաքսային քննութեան ժամանակ պէտք է տալ ճիշդ տեղեկութիւններ։ Թէեւ ապրանք պահուելու պարագային, սխալ տեղեկութիւն տալով կամ վերմակի, բարձի եւայլնի մէջ պահելով, ինչ որ պատահած է ցաւալիօրէն, կրնայ գրաւուիլ իբրեւ մաքսանենգ ապրանք, անախորժութիւններ ստեղծել եւ Հօկի կեդրոնական վարչութեան, Երեւան, աւելորդ յոգնութիւններ եւ աշխատանք պատճառել։

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Շինուած է 1887-1889, բարձրութիւն 300 մեթր։ Կազմուած է 15.000 մետաղեայ կտորներէ, որոնք իրար միացուած են 2.500.000 պտուտակներով։ Կը կշռէ 7,000.000 քիլօ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Դրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 81 —

Փողոցին անկիւնը հովը ուժգին յարձակում մը ըրաւ. կեցաւ։ Գլխարկը հանեց և դէմքը այդպէս հովին ու անձրեւին՝ թոքերուն ամբողջ հաճոյութեամբը ներշնչեց։ Լիզող ցուրտ հովը և ճակատին ի վար իջնող կաթիլները անկարող էին սակայն իր ջերմը մեղմելու, տենդը քունքերէն վանելու։ Զգաց որ յոգնած էր. անշուշտ ժամեր կային որ փողոցէ փողոց կը շրջէր այսպէս, կատաղութեամբը հալածուած։ Ո՞ւր էր. դիտեց շուրջը. չճանչցաւ կարդալ անկիւնի ցուցատախտակը. տասնըհինգե՞րորդ թաղամաս ըսել է գետը անցեր էր. բնաւ չյիշեց։ Նոյն ... ամէն ... երկնել ... ծայրէն. ... անգամ իրապէս էն ծայրէն։ Երբոր ... հայաց, քայլերը արագացան ակամայ։ Ինչո՞ւ կրցին այդքան շատ միջամտել և բաժնել զիրենք. ինչպէ՞ս չկրցաւ պաշտպանել այդ արարածին, կոկորդին նետուիլ, բան մը ընել, ... Եթէ զինքը այդքան շատ դուրս չառաջնորդէին... չուզեց զայթակղութիւն հանել... հապա այն խօ՞սքը, այն խօ՞սքը հապա զոր ... անմիջապէս վերջը աւելցուց. Այս ... այսպէս կ'աւարտի՞... Կ'աւարտի՞... Դեռ ... քալել պէտք եղաւ մինչեւ ծանօթ ... մը հասնիլը։ Անձրեւը միշտ կը շարունակուէր և փողոցները մարդ չկար։ Ատենը անգամ մը հեծելանուորդ ոստիկաններ կ'անցնէին զոյգ զոյգ, անձայն, անխօս։ Փողոցին ... անկիւնը, տակաւին մարմնեղ բայց լղրճուած ու որդնոտած աչքերով պոռնիկ մըն էր կեցած մայթին կազկարայանձեւ այն մասին վրայ, ուրկէ ընդերկրեայ ելեկտրաշարժի կառուղին կ'արտաշնչէ։ Սրունքները բացած՝ ան

— 82 —

կը թողուր որ այդ նեխոտ բայց տաք օդը պըլլուի իր բուծքերուն, զգեստի չոլէ զանոնք, բարձրանայ վեր, ծունկերէն, զիստերէն, ազդրերէն, գաղջութեամբը լիզէ իր մերկ միսերը, յոգնած, ճանկռտուած։ Ատենը անգամ մը կը հազար, կը թքնէր, յետոյ փորին վրայէն հագուստը բռնելով կը քաշէր, տեղ տալու համար ջերմութեան որ պորտին վրայէն սողակի, բարձրանայ կուրծքերուն, մինչեւ որ լղրճուած ու որդնոտած աչքերը գոցուին հեշտանքով, ալ կորսուած այն հին հեշտանքով։

Երբոր Փիէռ զայն նշմարեց, կանչեց հեռուէն.

— Բաս'դը Նէնէ'թ...

— Mon chéri!

Երիտասարդը բառ մը աւելի չկրցաւ ըսել սակայն և թողուց որ հանրակինը թեւը մտնայ ու զինքը տանի։

2

Թէրէզն է որ դուռը բացաւ. ժպիտ մը հետ պզտիկ բացագանչութիւն մը արձակեց ու զինքը ընդունեց սիրալիր ... Լէսքիւռ ... չէր. բայց շուտով պիտի գար. իսկ Ժաննը երկու օրէ ի վեր բնաւ չէր երեւցած։ Երկո՞ւ օրէ ի վեր. Ըսել է պատահարի գիշերուընէն ի վեր...

Թէրէզը Լէսքիւռին միակ սպասուհին էր։ Սպասուհիէ աւելի բան մը անշուշտ, քանի որ այդ մարդուն ծառայութեանը մէջ է անցուցած գրեթէ իր ամբողջ կեանքը և հաւատարիմ կենդանիի մը պէս չէ լքած զայն նոյնիսկ դժուարին շրջանները։ Ինչպէս որ կը պատահի այսպիսի պարագաներու, տարիներու բոլորումով

— 83 —

կամաց կամաց ելած է ան իր ծառայի հանգամանքէն՝ ամուրիին սա պարապ տանը մէջ կիսակատար տանտիրուհի մը դառնալու համար։ Կարճ հասակի մէջ անորոշ տարիք, ներս քաշուած պզտիկ աչքեր, սուր քիթ, անարժէք բերան։ Գլխուն և կուրծքին միջեւ ճաշակի տարակարծութիւն. մէկուն վրայ շլնիք՝ անցեալ նորաձեւութիւն, կուրծքը տափակ՝ ներկայ նորաձեւութիւն։ Փիէռ պուլվար Սէն Ժէրմէն եղած ատենը անգամ մը լուսանկարեց այս կինը յետոյ զայն տեսաւ հոս բրած քանի մը այցելութիւններուն ընթացքին, մինչեւ որ դէպք մը եկաւ տեսակ մը մտերմութիւն ստեղծել իրենց միջեւ — անցնող վերջին շաբաթներուն. Փիէռն է որ սրճարանէն մինչեւ հոս, իր տան դուռը ընկերացեր էր Լէսքիւռին, երբոր ան գինով, սանդուղներուն վրայ կը տատանէր։

Հիւրասենեակին մէջ առանձին մնալուն պէս Փիէռ ոտքի ցցուեցաւ թիկնաթոռէն, գլխարկը արձակեց մէջտեղի սեղանին վրայ ու դէմքին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ։ Ճիգ մը ընելու պէտք չկար բնաւ՝ նախկին տրամադրութիւնը գտնելու համար։ Հոգեկան այդ վիճակը երկու օրէ ի վեր իր պատուախնդիր երիտասարդի եսը կը դաշնահարէր, կը խեղդէր։ Պէտք էր վերջանար այս տառապանքը, և մէկ անգամէն։ Դադրեցաւ սեղանին շուրջ դառնալէ, կեցաւ շրմինէին առջեւ, ինքզինքը դիտեց հայելիին մէջ։ Դեղնած էր ու անքնութիւնը աչքերէն մէկուն մէջ քիչ մը կարմիր էր ձգած։ Հիմա պիտի գար անշուշտ Լէսքիւռը և նորէն պիտի ըլլային դէմ դէմի, ալ այս անգամ բոլորովին առանձին. բան մը չպիտի ըսէր, բառ մը չպիտի արտասանէր.

— 84 —

սանէր. որոշած էր. ահա կռուփը, ա՛յս կռուփը, ուղիղ՝ քիթին բերնին։ Այս խնդիրը այսպէս կ'աւարտի։ Ինկալէս հայ էր ան այս պահուն. բան մը չէր մնացած մեծ տատանին իրեն պարտադրած կեղծ քաղաքավարութիւններէն, ծեքծեքանքէն, ձեւակերպութիւններէն։ Արիւնը քանի մը վայրկեան պաղած ըլլալուն համար կարծես աւելի կ'եփէր երակներուն մէջ ու արթնցած ջիղերը կը թրթռային։ Փիէռ անզսպելի կատաղութիւնը ունէր խածնելու, ճանկռտելու, լլկելու։ Սարսափելի արագութեամբ բան մը կը դառնար ու կը սպառէր կուրծքին տակ և որ պիտի լաէր անկասկած, և պիտի գոհանար միայն այն րոպէին երբոր հայուն թեւը բարձրանար։ Ի՞նչ պիտի ըլլար Troisème Empireին այդ կարկտանուած դիմագիծը, ինչպէ՛ս պիտի տատանէր արդեօք իր անոյժ սրունքներուն վրայ, ինչպէ՛ս հարուածին տակ պիտի պարպուէր հպարտութիւն պայթած պալոնի մը պէս... Օ՛, Փիէռին այնպէս կու գար որ այդ պահուն Նէնէթին արհամարհանքն է որ պիտի տատանէր, անոր աւերող ժպիտն է որ պիտի լաէր։ Ո՛չ, ո՛չ, Նէնէթին բա՛ն մը կարելի չէ ընել, բայց ասո՞ր, այս արարածի՞ն։ Այո՛, որոշումը վճռական է. ահա կռուփը, այս՛ կռուփը, ուղիղ՝ քիթին բերնին։ Լէսքիւռ կ'ուշանար սակայն և իր համբերութիւնը շուտով սպառեցաւ։ Սպասուհին ետե՞ւ արդեօք։ Յանձնարարուած էր, ծանօթ էր դէպքին և զինքը դիտմա՞մբ առաջնորդեց հոս որպէսզի իր տէրը միւս կողմէն մեկնի։ Աղմուկ մը լսեց. իր անցած դռնէն զատ սենեակը երկու դուռ եւս ունէր։ Մէկուն առջեւ լայն վարագոյր մը կար, դիտեց թէ ան ննջասենեակ մը կ'առաջնորդէ. իսկ միւսը, ձախ կողմինը, ամբողջութեամբ չէր գոցուած։

Տարակոյս չկայ որ իտալական իշխանութիւնները ծանօթ էին այս սեղմումին, քանի որ իտալական 35 չրօդանաւերէն 21ը տարբեր, 14ը տարբեր ճամբաներով գացին Պոլսէն Սեւ ծով։ Այս մեթոտը սակայն տեւէ կերպով չի կրնար պահպանել ուժերու հաւասարակշռութիւնը Սեւ ծովու մէջ։

Լօզանի դաշնագրին այս կէտին վերաբերեալ յօդուածը հետեւեալն է. «Առաւելագոյն ուժը զոր ո եւ է պետութիւն կրնայ ղրկել Նեղուցներու ճամբով դէպի Սեւ ծով, պէտք չէ ըլլայ աւելի մեծ քան Սեւ ծովի եզերեայ ամէնէն զօրաւոր պետութեան նաւատորմը այդ ծովին մէջ...»։

Նեղուցներու յանձնաժողովին նախագահն է ծովակալ Վաարֆ փաշա, անդամներն են՝ անգլիացի, ֆրանսացի, իտալացի, ճափոնցի, հելլէն, ռումանացի եւ պուլկար։

Թիֆլիսի ցոյցերը եւ Կարախանի ճառաստիը

Մոսկուայի պաշտօնական «Թաս» գործակալութիւնը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Թիֆլիսի ծանօթ ցոյցերուն մասին։ Կ'ըսէ թէ յունիս 8ի առաջին ցոյցէն յետոյ, յունիս 12ին աւելի պատկառազդու ցոյց մը եւս կատարուեցաւ։ Ցուցարարներու զանազան խմբակցութեանց կողմէ ծայրայեղութիւններ գործուեցան։ Լենասատնի հիւպատոսարանին վրայ նեխած հաւկիթներ նետուեցան։ Լեհ հիւպատոսարանի պաշտօնեաները չեն կրցած պահել իրենց պաղարիւնը։

Յունիս 13ին Մոսկուայի լեհ դեսպան Փաթէք երբ արտաքին փոխ-գործավար Կարախանի ներկայացաւ, այս վերջինը ցաւ յայտնեց եղածին համար։ Փաթէք պահանջեց որ միջոցներ ձեռք առնուին՝ Թիֆլիսի լեհ հիւպատոսարանը պաշտպանելու համար։

Կարախան խոստացաւ անհրաժեշտն ընել՝ նման միջադէպերու կրկնութիւնը արգիլելու համար։ Փաթէք դիտել տուած է որ Վրաստանի մէջ բողոքի շարժումը մեծ համեմատութիւններ ստացած է, հակալեհ բազմաթիւ բանաձեւեր քուէարկուած են։ Դեսպանը աւելցուցած է որ նման դէպքեր կրնան վնասել լեհ եւ խորհրդային յարաբերութեանց։

Կարախան պատասխանած է թէ այս դէպքերուն պատճառը պէտք է փնտռել այն զայրոյթին մէջ որ առաջ եկած է խորհրդային միութեան, մանաւանդ խորհրդային Վրաստանի մէջ, այն ժամանակուան հետեւանքով զոր լեհ կառավարութեան ներկայացուցիչները բերած էին Վարշաւայի մէջ՝ Վրաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ։

Սովը խորհրդային դրախտին մէջ

Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ խորհրդային միութեան գործավարներու խորհուրդը պաշտօն տուաւ առեւտրական գործավարութեան պահպանել գինիներու մակարդակը ներկայ տարուան ընթացքին՝ գնելով նոր հունձքին ցորենը։

Նոյնպէս որոշեց 1929-1930 շրջանին ալ շարունակել քարտի դրութիւնը՝ հացի համար։

Այս պաշտօնական տեղեկութիւնը ցոյց կուտայ թէ խորհրդային կառավարութիւնը տեւէ բարելաւում չի նախատեսեր երկրի տնտեսական կացութեան մէջ՝ մանաւորապէս պարենաւորման տեսակէտով, ու կ'ուզէ շարունակել իր սեղմիչ մեթոտները։ Այս քաղաքականութիւնն էր որ գիւղացիներու մէջ դժգոհութիւն եւ կրաւորական դիմադրութիւն առաջ բերած էր։ Հետեւաբար կասկած չկայ թէ ներկայ տագնապը աւելի եւս պիտի ծանրանայ։

Հելլէնեւպուլկար սահմանին վրայ

Սելանիկէն կը հեռագրեն.— Գ. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը կը հաղորդէ որ քոմիթաճիներու խումբ մը անցաւ Հելլէնեւպուլկար սահմանագլուխը, ուղղուելով Փորոյայի վրայ։ Հոն ընդհարեցաւ հելլէն պահակազօրքին հետ։ Քոմիթաճի մը սպաննուեցաւ։ Միւսները փախան։

Աւստրիան ձախակինի պաշտօնը

Դաշնակից պետութեանց դեսպանախորհուրդի նախագահը նամակով մը կը հաղորդէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին թէ Աւստրիոյ մէջ գործող միջդաշնակցային զինուորական մարմնին պաշտօնը վերջ գտած է։

Այս որոշումը հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան պետութեանց։

Կիներու համաժողովը Պերլինի մէջ

Երեքշաբթի օր Պերլինի մէջ բացուեցաւ քուէպահանջ կիներու 25ամեայ յոբելինական համաժողովը։ Պատգամաւորներ ունին 45 երկիրներ։ Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն ընկերվարական կիները։ Գերմանիոյ ընկերվարական վարչապետ Հէրման Միւլլէրի կինը, Տիկ. Սէվէրինկ, Տիկ. Հիլֆէրտինկ, Տիկ. Լէօպէ, Տիկ. Էպէրթ եւ ուրիշներ կը ներկայացնեն գերման քուէպահանջ կիները։

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Սէվէրինկ ողջոյնի խօսք արտասանեց համաժողովին մէջ։

Խօսուեցան բազմաթիւ ճառեր։ Փոխ-նախագահուհի Աւէլ Ծրայպըր, որ երեսփոխան է Ռայխսթակին մէջ, իր ճառին մէջ ըսաւ թէ ուրբաթ օր Պերլինի բանուորուհիները 25 երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ ցոյց պիտի կատարեն խաղաղութեան եւ ազատութեան համար։

Մեծ հրդեհ մը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն.— Սաստիկ հրդեհ մը Ալթ-Մոապիթի մէջ փճացուց քիմիական արտադրութեանց գործարան մը։

Բանուորները՝ խելայեղ՝ դէպի ելքի դուռները վազեցին, սակայն շուտով բոցերը հասան վերի յարկերը, ուր 100է աւելի մարդեր կ'աշխատէին։ Ասոնք ստիպուեցան 5րդ յարկէն վար ցատկել սաւաններու վրայ, զորս բռնած էին հրշէջները։

Բազմաթիւ բանուորներ ծանր այրուածքներ ստացան։ Հարցաքննութիւն բացուեցաւ.

Երկաթուղիի արկած

Պրիւքսէլ, 19 յունիս.— Նրամոնէն կը հաղորդեն որ այս առաւօտ ժամը 6ին բանուորական երկու կառախումբեր ընդհարում ունեցան։ Արդիւնք՝ 8 մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de Peupleի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ ԺԱ. ընդհ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ ընկ. Գուլաւճեան։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուրկուանի ընկեր - ընկերուհիները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նոյնպէս։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple։ Ընտրութիւն ներկայացուցիչներու։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը՝ վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սէն-Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։ Ժողովը կը փակուի ճիշդ 10.30ին։

ՎԱԼԱՆՍԻ շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Բշ. իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վալանսի շրջ. պատգամաւորական ընտրութիւն։

ՖՈՆ տ'ՕԱՆայի շրջ. ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին իր գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 2ին Հայոց եկեղեցին, 17 Rue Bayard

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, եւայլն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՋ ԿՈՂՄԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արղութեան կոմիտէի կողմէ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար։ Ամէն ոք ազատ է ճաշը միասին բերելու։ Տեղւոյն վրայ ըմպելիք եւ չոր կերակուրներ կը ծախուին։

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԳԱՎՈՒԳՃԵԱՆԻ (12 տարեկան)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Salle d'Iéna, 10 Ave. d'Iéna, Մէթրօ՝ Iéna Այս Ուր. իրիկուն ժ. ը 9ին

Դաշնակով կ'ընկերանայ Hadley Hemingway, կը մասնակցին՝ Գ. Ֆիլիպ Ազազարեան (ջութակ), Տիկ. Թաթիանա Վաճովսկի (դաշնակ) եւ Թաոխտ Արզար։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 14ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի Սպինտո Դաշտի Անդրանիկ» միութեան։ Այս Կիրակի ժամը 2ին Պուլվառ Ռոպա Թօյի ընդարձակ պարտէզին մէջ։ Կը խօսին՝ քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները։

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէրէն առնել 46 եւ 84 թիւ թրամուէյները։

Դ'ԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պուա-Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ։ 7 Յուլիս կիրակի օր Արժանթէօյի մէջ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թաւրիզի Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ յօգուտ Կեսարիոյ հայ որբերու օգնութեան եւ տեղափոխութեան կազմակերպուած հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցուցակը.—

Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդարան՝ 50 դրան, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն՝ 100, Ա. Տէր Աբրահամեան՝ 100, Տիկ. Գ. եւ Դիսակ Սարաֆեաններ՝ 50, ՌՄՆ՝ 50, Ե. Սուրիկեան՝ 50, Բժ. Ա. Դ'արագաշեան՝ 50, Բժ. Զ. Փիլոսեան՝ 50, Տիկ. Ա. Գարոյեան՝ 50, Բժ. Բ. Բաղտասարեան՝ 50, Ընկերութիւն «Օպէլ»ի ներկայացուցիչներ՝ Մ. Բաղտասարեան, Ն. Նալբանդեան եւ Ս. Բէկ՝ 50, Բժ. Ս. Եղիազարեան՝ 50, Մ. Էվըէնեան՝ 50, Ա. Խաչիկեան՝ 50, ՌՄՆ՝ 50, «Վան» Ոսկերչանոց՝ 40, «Վաթան» Ոսկերչանոց՝ 30, Ընկերութիւն «Բիրժա»՝ 25, Տիկ. Հ. Խաչիկեան՝ 20, Բժ. Ռ. Տէր Ստեփանեան՝ 20, «Իրան» Ոսկերչանոց՝ 20, «Օրիանդ» Հիւրանոց՝ 20, ՌՄՆ՝ 20, Տիկ. Ա.Ս. Սարգսեան 10, Լ. Զուխասրզեար՝ 10, Ա. Զիլինգարեան՝ 10, Օր. Ս. Ամատունի՝ 10, Յ. Ճինկէօզեան՝ 10, Հ. Փիշթօֆճեան՝ 10 եւ Աստամապոյժ Յ. Բենիկեան՝ 5 դրան։ Ընդհանուր գումար՝ 1110 դրան կամ օրուան սակով ֆրանսական ֆրանք՝ 2548,80։

Վարչութիւնս այսու կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն եւ հանգանակիչ յանձնախումբին։

Թաւրիզի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւն։

(Կնիք)

ԽՄԲ.— Գումարը տրւս «Յառաջ» 19 յունիս։

Դին։ Կը բանախօսէ Բժ. Ա. Փօղոսեան, կիներու համար շահեկան բժշկական նիւթի մը մասին։ Ժողովին ներկայ կ'ըլլան Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան անդամները։ Բանախօսութեան կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ Հ. Կ. Խաչի համակիր հայրենակցուհիները։

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի Ատափազարցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը կազմելու համար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր Ատափազարցիները այս կիրակի ժամը 2ին՝ 40 Rue de Belleville։ Օրակարգ՝ վաւերացում ծրագիր կանոնագրի եւ ընտրութիւն վարչութեան։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։

ՌՈՒՍԱՀԱՅ կանանց Միութեան ընդհանուր ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ օր, ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուի ակումբեան շէնքին մէջ 71 Av. Kléber, Paris (16e). Օրակարգ՝ 1. Ցարեկան հաշիւ Միութեան միջոցների մասին, 2. Հաշիւ Միութեան գործունէութեան նոյն ժամանակուայ համար, 3. Հաշիւ վերաքննիչ մասնաժողովի, 4. Ընտրութիւն վարչութեան եւ վերաքննիչ մասնաժողովի։ Բոլոր անդամներից խնդրւում է ներկայ գտնուել։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի։

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Cours Lafayetteի սրճարանին ետեւի սրահը։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒԻ

Մարսէյլ, Կ. Ս.— Ընդհակառակն։ Շարունակեցէք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատե-

ՃԵՐՄԱԿԵՂԷՆԻ խնթ. Pigalle, 3 փ., պայլ 9 տ., վարձք 2000, պատեհաւթ. կանխիկ 35,000, Moindre 17 rue des Archives.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 փրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 փրանք

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒՆԻՍ 1929

21 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1182

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր աւելի որոշ տեղեկութիւններ կան քրտական նոր ապստամբութեան մասին, թէեւ մանրամասնութիւնները կը պակսին տակաւին։

Ինչպէս կ'երեւայ առաջին լուրերէն, քանի մը կէտերու վրայ միանգամայն ընդհարած են քրտական եւ թրքական ուժերը, եւ կռիւները կը շարունակուին սաստկութեամբ։ Վան քաղաքին գրաւումը չի հաստատուիր, բայց ստոյգ արդ՝ որ է կը թուի թէ Քիւրտերուն ձեռքն անցած են Վասպուրականի շատ կարեւոր կէտերը, Շատախ եւ Գաշքալէ։

Որքան կարելի է հետեւցնել այս կցկտուր տեղեկութիւններէն, ապահովաբար Թուրքերը իրենք ձեռնարկած են ընդհանուր յարձակողականի, վճռական հարուած մը տալու համար քրտական ըմբոստութեան խարիսխներուն։ Արդէն ամիսներէ ի վեր գինուոր կը համախմբէին վտանգուած կէտերուն վրայ, եւ նոյնիսկ ռազմադաշտ ղրկած էին բանակի ընդհ. քննիչներէն Ֆախրի փաշան։ Միւս կողմէ, զտումներ կատարուած էին թրքական բանակի յատկացուած գինուորներուն մէջ, որոնց մեծ մասը անվստահելի կը նկատուէր, իբրեւ մոլեռանդ իսլամ, քիւրտ ցեղէ յողնած և փախչելու տրամադիր։

Իրողութիւն է որ դասալքութիւնը խոշոր համեմատութիւններ առած էր վերջերս, իսկ շատ մը սպաներ զէնքի առումով կը գրաւէին մինչեւ այսօր։ Այս բոլորին տեղ նոր ուժեր ղրկուեցան մանաւորապէս Թոքատէն եւ Սեբաստիայէն։ Նոյնպէս նորագիրներն ալ ղրկուած են կարին, առանց ազգի խտրութեան։

Քիւրտերը, իրենց կարգին, նախատեսելով վտանգը, ամէն բանէ առաջ զէնք ճարելու մասին կը մտածէին։ Վերջերս համբաւ մը կը հաղորդէր թէ խռովայոյզ շրջաններուն մէջ բոլոր զէնքի ընդունակ այրերը լեռ բարձրացած են եւ մէջտեղը կը մնան ծերունիներ, կիներ եւ երախաներ։

Ընդհանուր յարձակողականէն առաջ, Թուրքերը կը խորհէին չորրորդ լինդհ. Ներումի հոյակերտ, որպէսզի կազմալուծեն ապստամբներու միացեալ ոգին եւ դիւրաւ ոչնչացնեն զանոնք։ Այդ քաղաքականութեան առաջին քայլն էր Թունցէկի ցրուումը օգնականներու միջոցաւ։ Անձնատուութեան ներս կր մը, որ հետեւանք չունեցաւ, ինչպէս բոլոր երէկի թրքական հրապարակները միշտ ալ ազդեցիկ են Քիւրտերուն համար, բայց «ներում» ստացողներու փորձառութիւնը սթափեցուցած է շատերը։ Հռչակաւոր Քէօր Հիւսէյին փաշան անցած Կեսարիայէն փախաւ իր զաւակներուն եւ Մուսա բէկի հետ. կռիւի հոտ առնելով։ (Մուսան մնաց Սուրիոյ մէջ)։

Կը թուի թէ Ֆրանքօ-Թուրք նոր համաձայնութիւնն ալ յոյս տուաւ Թուրքիոյ՝ փութացնելու յարձակողականը, մանաւանդ որ եղանակն ալ նպաստաւոր է։ Այդ միեւնոյն պարագան կրնայ սպառած ըլլալ նաեւ Քիւրտերուն համբերութիւնը։ Բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր կը կռուին Քիւրտերը, դրացի պետութիւնները ամուր բռնած են սահմանագիծը, եւ հաւանական է որ Սուրիոյ ճամբան ալ փակուի բոլորովին, «բարեկամական» չէզոքութեամբ մը։

Արդարեւ, սահմանակից պետութիւններէն Խորհրդային Միութիւնը թէև լրջօրէն կը հետաքրքրուի քրտական շարժումով, բայց ոչ անով որ ուղղուած է Թուրքիոյ դէմ։ Խորհրդային վարիչները նախապէս կը ծաղրէին քրտական ըմբոստութիւնը, իբրեւ աղա-բէկերու «ելոյթ»։ Յետոյ, — բայց շատ ուշ — ըմբռնեցին որ իսկապէս ազատագրական եւ ժողովրդական շարժում է, սակայն օգտակար՝ ոչ թէ ներկայ ուղղութեամբ, այլ եթէ դառնայ Իրանի եւ Իրաքի դէմ։ Այս միտքով բանակցութիւններ կը կատարուին, զէնքի եւ դրամի խոստումներ կ'ըլլան երկու տարիէ ի վեր, ոչ միայն Թուրքիոյ և Պարսկաստանի սահմանագլուխներուն միջոցաւ, ոչ միայն Արարատի բոլորտիքը, այլեւ ... Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, գոյնզգոյն գործակալներու միջոցաւ։

Միւս հարեւանը, Պարսկաստան, չափազանց զգոյշ քաղաքականութեան մը հետեւի։ Գիտնալով հանդերձ որ ըմբոստ Քիւրտերը ո՛ր եւ է պահանջ կամ խնդիր չունին իրեն հետ, ոչ ալ կայ՝ իրանեան Քիւրտերու պարբերական եւ աւազակային խլրտումներուն հետ, թէհրան՝ չուզեր տհաճութիւն պատճառել իր դրացիներուն, եւ պինդ փակած է դուռները։ Նոյնիսկ իր կարգին ամէն դժուարութիւն կը յարուցանէ Արարատի ըմբոստներուն դէմ, որոնք ոչ մէկ նեղութիւն կը պատճառեն իրեն։

Երրորդ դրացին, Իրաք (Մեծն Բրիտանիա), գրեթէ թշնամական դիրք բռնած է, Մուսուլի յաղթանակէն յետոյ, եւ կարծես գժգոհ է որ Քիւրտերը թօթուել կ'ուզեն միայն եւ միայն թրքական լուծը։ Իսկ չորրորդը, Սուրիա (Ֆրանսա), որ իբրեւ թէ կը խորհէր քրտական օջախ մը հաստատել սահմանին վրայ, Էլ-Ճէզիրէ-Նիսիպինի գծին վրայ, Մարտինէն դէպի Ուրֆա, անշուշտ նոր ուղի մը պիտի բռնէ, իբրեւ հետեւանք ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան։

Կը հետեւի թէ՝ Քիւրտերը կռիւը կը վարեն չափազանց աննպաստ պայմաններու մէջ, արտաքին տեսակէտով։

Բայց երբ արիւն է որ կը թափի, եւ իսլամի արիւն՝ իսլամի ձեռքով, անշուշտ արտաքին դժուարութիւնները չեն որ պիտի վհատեցնեն կռուողները։ Թերեւս Թուրքերը այս անգամ ալ կը յաղթեն՝ բայց աւերակներուն եւ լեռնակուտակ դիակներուն վերեւ ձեւ ու մարմին կ'առնէ, կը հասուննայ նոր դատ մը — քրտականը, այնքան նման՝ ուրիշ բախտակից ժողովուրդներու եւ մանաւանդ՝ մանաւորապէս հայկական դատին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԲԱՐ...

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը, որուն խմբագիրը նախապէս ռամկավար-ազատական էր, հետեւեալ փաղաքշական խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր նախկին ընկերներուն մասին. (24 մայիս).

— «Հայ տոհմային բարքերու եւ ընտանեկան սրբութեան մասին ճառող ռամկավար չէֆերը, եթէ անկեղծ ըլլային իրենց սկզբունքներուն, խօսքերուն, արտայայտութեանց եւ երդումին մէջ, պէտք չպիտի զգային շարունակ քննելու սուտ իշխանաւորներու, որոնք ամէն օր ոտնակոխ կ'ընեն մեր տոհմային բոլոր սրբութիւնները։

Եթէ իրենց մէջ բոլորովին մեռած չըլլար իսկական Հայու զգացումը, այնքան շուտ չպիտի մոռնային իրենց հերոս ու նահատակ ընկերները — Մխօ Շահէնը եւ Գարեգին Ջիթճեանը, որոնց լինկան երբայրասպան գնդակէ մը։ Բայց ռամկավար նոր կայ առաջնորդներու մեծամասնութիւնը կարծես պատիւ կը սեպէ իրեն իր երէկի ընկերներու սպանիչներուն հետ սիրաբանել։ Ասիկա մարդկային հոգւոյն ամէնէն ախտաւոր մէկ երեւոյթն է, որը որակելու համար բառեր կը պակսին մեզի։

Ատենը անգամ մը պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու համար նոյն այդ առաջնորդները եղբայրն իր եղբօր դէմ կը լարեն, կը խանգարեն ամէն շինարար ձեռնարկ ու շարժում, կ'արատաւորեն ամէն բարի նպատակ, կը սեւցնեն ամէն մաքուր ճակատ, բաւական է որ այս քառսնամեայ վիճակին եւ տակնուվրայութեան մէջ անոնք յաջողին իրենց հացին իւղ քսել եւ շարունակել իրենց անպէտ գոյութիւնը։

Ու խմ... ... ինչ լրած են ... ... առաջնորդները։ Անոնց գաղութէ գաղութ, Եւրոպայէն Ամերիկա, Եգիպտոսէն Հնդկաստան եւ այլուր շարունակական երթեւեկ ընելով ինչ բան աւելցուցած է իրենց կուսակցական հիմքին եւ կոյսութին վրայ — պարտքեր միայն եւ անվճար մնացած մուրհակներ հոս ու հոն։

Արցունքոտ աչքերով այրի կիներ, որոնք դեռ կուսակցական առաջնորդներու զոհը դարձած իրենց ամուսիններուն սուգը կ'ողբան, չշարունակենք այլեւս։

Անցեալը եւ ներկան բարեգուշակ ոեւէ երեւոյթ չունին ռամկավար շէֆերու եւ անոնց խուժէն քալող պարզամիտ շարքերուն համար։ Եթէ հայ իրականութեան մէջ կայ կազմակերպութիւն մը եւ հոսանք մը, որ իսկապէս «անելի» չունի, հայ ազգայնականութեան եւ Խորհրդային միջազգայնականութեան միջեւ առկախ մնացած ռամկավարներն են անոնք։

Ինչպէս կ'երեւի որ ամբողջ կուսակցութեան մը մտաւոր եւ ֆիզիքական նկարագիր կ'ամփոփուի միայն կարգ մը «ՃոՃոան» գործիչներ պահելուն մէջ։ Այսպէս ո՞վ պիտի հոգար ապրուստի ուրիշ միջոց չունեցող այդ գործիչներէն շատերուն իշխանավայել ամսականները։ Մեզի այնպէս կը թուի թէ սոսկ այդ նպատակին համար չարժեր կուսակցութիւն մը պահել։

Արդէն առանց ռամկավար շարքերու վրայ բեռ ըլլալու Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ասպետօրէն եւ անշահախնդիր կերպով կը հոգայ ռամկավար շէֆերն ու գործիչները, անոնց մեծն ու պզտիկը, *հանդերձ ընտանեօք եւ պարագայօք*։ Լաւ կ'ընեն որ ռամկավարները իրենց փարթամական ու կուսակցական ամբողջ կազմակերպութիւնը բարեգործականի վզին կապեն, իբրեւ նպաստընկալներ»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՇԱՏԱԽ ԵՒ ՊԱՇՔԱԼԷ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ Արեւելեան Նահանգներու մէջ կացութիւնը շատ ծանր հանգամանք մը առած է։ Քիւրտերը երկու թեւի վրայ կը յառաջանան, մէկը Վանի հիւսիսային կողմէն, միւսը դէպի Սասուն, նպատակ ունենալով միանալ Մանազկերտի մէջ։ Թուրքերը այս միացումը արգիլելու համար կարեւոր ուժեր կը կեդրոնացնեն Ղարաքիլիսէի մէջ եւ Կարինի շուրջերը։ Արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան։ Շատախ եւ Գաշքալէ ապստամբներու կողմէ գրաւուած են։

Արոլոսի լեռներուն վրայ կռիւը սաստկութեամբ կը շարունակուի։

∴ Պէյրութի «Օրիան» թերթը իր յունիս 11ի թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէ քրտական այս նոր շարժման մասին.

— Մեր կիրակիի թիւով հաղորդեցինք թէ ապստամբական շարժում մը պայթած է Քիւրտիստանի մէջ։ Միւսլիւմիէ հասած ճամբորդներու բսածին նայելով, Վան քաղաքը գրաւուած է ապստամբներուն կողմէ։

Քիւրտիստանէն մասնաւոր թղթակից մը հասած ըլլալով, այսօր ի վիճակի ենք մանրամասնօրէն տալ ապստամբութեան պատմականը։

Թուրք կառավարութիւնը 1925ին ապստամբութիւնը մաբեց շնորհիւ անոր որ երեք կարեւոր բանակներ շարժման մէջ դրաւ։ Ջարդը տեղի ունեցաւ երեւակայութենէ ամբողջ վայրագութեամբ։

Սակայն քանի մը հազար Քիւրտեր լեռները ապաստանած էին, իրենց հետ տանելով զէնք ու ռազմանիւթ։ Այդ թուականէն ի վեր, այս ուժերը մեթոտիկ եւ խելացի կերպով պատրաստուեցան ու կազմակերպուեցան։

Քանի մը օրէ ի վեր Վան քաղաքին շուրջ — որ դեռ ապստամբներուն ձեռքը չէ ինկած — տեղի ունեցած դէպքերը ի յայտ կը բերեն գոյութիւնը կատարելապէս կազմակերպուած ծրագրի մը զոր կարելի է պարզել հետեւեալ կերպով.

Կղզիացնել արեւելեան շրջանը՝ Վանայ լիճին եզերքը՝ գրաւելով այն գիծը, որ կ'անցնի Արարատէն սկսեալ դէպի հարաւ արեւմուտք, Թանտուրէքի հիւսիսէն, Մանազկերտէն մինչեւ Սասուն, շրջան՝ որու մէջ կ'իյնան Վան, Պիթլիս եւայլն քաղաքները։

Ապստամբներու գործունէութեան շրջանը կարելի է բաժնել երկու մասերու. Վանայ լիճին արեւմտեան շրջանը եւ անոր արեւելեան կողմը։ Առաջին շրջանին մէջ, Թանտուրէքի և Մանթաշի հիւսիսը, ապստամբ ուժերը կը գործեն դէպի հարաւ արեւմուտք։ Երկրորդին մէջ՝ Քիւրտերը կը քալեն Սասունի ուղղութեամբ, դէպի հիւսիս-արեւելք։

Այս երկու զօրասիւները ծրագրած են իրար միանալ Մանազկերտի մէջ, որ երկու մեկնակէտներու մէջտեղ կը գտնուի։

Թուրք կառավարութիւնը կռահելով այս յատակագիծը, գինուոր համախմբած է Ղարաքիլիսայի մէջ, Թանտուրէքի ուղղութեամբ։ Այս ձեւով կը յուսայ յանկարծակիի բերել ապստամբներու յետսապահները։

Էրզրումի շրջակաները համախմբուած թրքական ուժերը կը գործեն Մանազկերտի ուղղութեամբ, արգիլելու համար քրտական երկու զօրասիւներու միացումը։

Հակառակ Քիւրտերու ձեռք բերած քանի մը յաջողութիւններուն, տակաւին վճռական արդիւնք մը չէ արձանագրուած իրենց հաշուոյն։

Երկրորդ շրջանի (Վանայ լիճ) ամէնէն կարեւոր կէտերն են՝ Ճուլամերիկ, Շատախ եւ Գաշքալէ։ Այս շրջանին մէջ թուրք գինուորները ծանր կորուստներ կրած են։ Շատախ եւ Գաշքալէ Քիւրտերու ձեռքն ինկած են եւ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան Արոլոսի լերան արեւմտեան կողմը։ Վանը կրնայ գրաւուիլ ապստամբներուն կողմէ այն ատեն միայն, երբ թուրք գինուորները պարտուին այս կռիւներու ընթացքին։

Կարելի է հաստատել թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը գտնուի կատարելապէս կազմակերպուած ուժի մը առջեւ եւ թէ իրեն համար կռիւը շատ դժուար պիտի ըլլայ։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ...

Անատոլուի գործակալութիւնը Էնկիւրիէն կը հաղորդէ.—

Ամբողջովին սուտ է կարգ մը թերթերու մասնաւոր դիտումով հրատարակած այն լուրը, որուն համաձայն խռովութիւն կը տիրէ Արեւելքի մէջ։ Այդ կողմերը, պարզ դէպք անգամ չկայ։

∴ «Սօն Սաաթ»ալ այս առթիւ կը գրէ.—Հելլենական թերթերը սկսած են յերիւրածոյ լուրեր հրատարակել մեր երկրի մասին, եւ անոնց մէկը՝ Թրակիոյ «Տարօս»ը, յաւելուած մը հրատարակած էր նոյն իսկ Անատոլուի մէջ ծագած խռովութեան մը մասին։ Էնկիւրիէն եկած հեռագիրը անգամ մըն ալ կը հերքէ այս մտացածին լուրերը։

Թուրքիոյ վիճակը կը ծանրանայ

«Թայմզ» կը գրէ.— Խորհրդային իշխանութիւնները Օտեսայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ծանր սեղմումներ պարտադրե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

ԷՐԷՅԼԻԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԹՐՔԱՆԱ՞Ն

Դոնիայի «Գապալըգ» թերթը կը գրէ.—

«Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Էրէյլիի Հայերը ամէնքն ալ սկսած են միւֆթիութեան դիմել, կրօնափոխ ըլլալու խնդրանք ներկայացնելով։

Առաջին դիմողներէն Սարգիս էֆէնտիի գործողութիւնները լրացած եւ կրօնափոխութիւնը կատարուելով, յիշեալը Մեհմէտ Նիազի անունը առած է։

Էրէյլիի միւս հայ հայրենակիցներն ալ նոյն ձեռնարկը ըրած են, ինչպէս կ'իմանանք»։

ՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇԸ

Ֆրանսացի օդանաւորդները Լիոնէլ տը Մարմիէ եւ Ֆավրօ, որոնք երեքշաբթի առաւօտ ժամը 5.20ին ճամբայ ելած էին Պուրժէի կայանէն՝ փակ շրջանով տեւողութեան մրցանիշը կոտրելու համար, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 10.22ին վար իջան՝ շարժիչ մեքենայի խանգարման հետեւանքով։ Երկու օդանաւորդները 6517 քիլոմեթր ճամբայ կտրեցին 40 ժամ 54 վայրկեանէն, կոտրելով տեւողութեան ֆրանսական մրցանիշը, որ 6000 քիլոմեթրով կը պատկանէր Պագաբալեա Լայսի եւ Ժիրիէի, առանց սակայն հաւասարելու անոնց ժամական միջին արագութեան։ Չկրցան կոտրել համաշխարհային մրցանիշը, որ 7666 քիլոմեթր է։

ԻԶՄԻՐԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Նշաշտ վայրերու բնակիչներէն ոմանք Իզմիր գացած էին գործ մը ճարելու համար։ Մեծ մասը չէ յաջողած եւ թշուառութեան մատնուած է. դժբախտաբար, կ'ըսէ «Աքշամ», չկայ մարմին մը որ զբաղի այդ խեղճերով։

Ուրիշ ճար չգտնելով, անգործները խնդրած են Իզմիրի քաղաքապետութենէն որ կէս նաւուղէք վճարէ իրենց, որպէսզի միրսին, Ատանա եւ Անթալիա երթան։ Ջրի ճամբորդելու համար դիմում եղած էնաեւ Սէյրը Սէֆայինի, որ սակայն մերժած է։

Քաղաքապետութիւնը խնդրած է Իզմիրի կուսակալութենէն ձեռնարկներ կատարել Սէյրը Սէֆայինի մօտ, անգործները փոխադրելու համար

∴ Իզմիրի գաղթականներէն հազար հոգիի թիթեղաշէնները քննուած եւ արդէն տեղաւորուած են։ Անդին դեռ կան վեց հազար թիթեղաշէնիներ, որոնց քննութեան համար 8 ամսուան պէտք կայ։

ԾԽԱԽՈՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1928 տարուան ընթացքին 661,325 արտավար (*տէօնիւմ*) ծխախոտ մշակուած է, իսկ բերքը եղած է 24,983 937 քիլօ.

Ծխախոտի մենաշնորհի վարչութեան գործարանները 1927 28ի շրջանին հետեւեալ չափով ծխախոտ պատրաստած են.—

Իզմիրի գործարանները 677,561 քիլօ սիկար եւ 1,069,642 քիլօ ծխախոտ։ Ատանա՝ 174,708 քիլօ ծխախոտ, 124,501 քիլօ սիկար։ Սամսոն՝ 546 176 քիլօ սիկար, 435,337 քիլօ ծխախոտ։ Պոլիս՝ 3 464,535 քիլօ սիկար, 2,991,303 քիլօ ծխախոտ։

∴ Մենաշնորհի վարչութիւնը գէշ ծխախոտները գաղելով կ'ոչնչացնէ։ Բաւական քանակութեամբ արդէն թափած է Մարմարայի բացերը։

ՓՈԹՈՐԿԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Վերջին փոթորիկը բաւական մեծ վնասներ պատճառած է Անատոլուի մէջ. Քիլիսի մէջ ոչ միայն նիւթական կորուստ կայ, այլեւ մարդկային զոհ. Ձիթաստաններն ալ շատ ազդուած են փոթորիկէն։

Մերսինի մէջ, յորդառատ անձրեւները մեծ վնաս հասցուցած են։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

V

ՆԵՐՇՆՉՈՒԻԼ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ

«Խորհրդայիններու հաւատոյ հանգանակն է» — հայրենիքը «ազգայնացերծ» (կրնայինք ըսել՝ մորթազերծ) ընելէ յետոյ, նոյն աշխատանքը առաջ մղել եւ գաղութներուն։ Անոնք միանգամայն տրամաբանական են իրենց ծրագրին ու գործելակերպին մէջ։ Հայոց պատմութիւնը դուրս քշեր են դպրոցներէն, Հայոց լեզուն, ուղղագրութիւնը զարծուցեր են այլանդակ չինարէն մը, իսկ ամէնէն հեռուողականները à la Կարինեան, յայտարարեցին, թէ խորհրդային իշխանութիւնները կը խնդան «ազգահաւաքման» եւ բոլոր միւս հայրենասիրական ծրագիրներու վրայ, թէ հայ գաղթականները նորս բնելու գործը բնաւ չի ոգեւորեր զիրենք եւ թէ նոյնիսկ կ'ուզէին երեք հարիւր հազար «պաղթական» զանգուածն ալ ցրիւ տալ օտար վայրերու մէջ...

Հայաստանի մանկապետութիւնը (pédacratie) դարմանահրաշ նմոյշներ է տուեր նորընծայական շնականութեան եւ թերամտութեան — Օթարբէկեանէն մինչեւ Կարինեան, Մանուկ Աբեղեանէն մինչեւ Կասեան — որոնց հանդէպ կը նսեմանան Արեւելքի հին մանգուած ոէժիմներու ամէնէն զզուելի ներկայացուցիչները

Այժմ իշխանութեան գլուխն է անցեր լաւագոյն բոլշեւիկը, այն՝ որու մասին Զինէբին օր մը ծիծաղելով կ'ըսէր մեզի. «Տէր Գաբրիէլեանը ձերոնցմէ է, Դաշնակ է...»

Կը սպասենք անոր գործերուն, յղելով իրեն մեր անկեղծ բարեմաղթութիւնները։ Զենք ուզեր, որ «Դաշնակ» լինի — երկրի մը մէջ, ուր անգամ կառկարմիր տրոցկիստները վայրագօրէն կը հալածուին։ Բայց իրաւունք ունինք բաղձալու, որ մարդկային հոգի մը ունենայ, քիչ մըն ալ հայ հոգի մը... ինչպէս որ իր պաշտօնակից Վրացին Վրացի է եւ Թուրքը Թուրք։ Իրաւունք ունինք պահանջելու, որ հաւասար աչքով նայի հայ երկրի բնակիչներուն, — Հայուն եւ Թուրքին վրայ։

Տարաբախտաբար, Նոր վարչապետին առաջին ճառերը այն տպաւորութիւնը կ'ընեն, թէ ան կը ձգտի Չրել տարածուած կարծիքը իր հայկական հայրենասիրութեան ու «դաշնակցական» մտայնութեան մասին։

Չենք ուզեր, որ զրկեն Հայաստանի Թուրք, քիւրտ ու այլ քաղաքացիները, բայց ոճիր է քաջալերել Թուրքերու հասանքը դէպի Հայաստան եւ տալ անոնց առատ բաժիններ երկրի ադքատիկ հողէն, երբ անդին կը մերժեն մուտքը մեր գաղթական զանգուածներուն։ Վերանձնութիւնը գովելի է, բայց պէտք չէ որ գործադրուի ի վնաս մի ժողովուրդի — անգամ ճիւղացա ժողովուրդի— որ գուցէ ամէնէն թշուառ պարիան է աշխարհի երեսին ամէնէն արիւնաքամ, յօշոտուած ու թալանուած...։

*
* *

Եւ կուգան անհա իրենց պէսպէս գործակալներով պաղութներն ալ «մշակելու», հոն ալ ներշնչելու «Դաշնակցական մտայնութիւնը» — ճայկական մտայնութիւնը:

Կ'արծարծեն առելութիւնները, ամենայն եռանդով զարկ կուտան միջկուսակցային երկպառակութիւններուն, կը բաժնեն, որպէսզի տիրեն:

Եւ անոնց ծափ կը զարնեն բոլոր հակադաշնակցական տարրերը, ռամկավար, հնչակ եւ ուրիշներ, մոռնալով թերեւս, որ իրենք ալ — այդ մաղձոտ ձուլուններւ — թառած են նոյն ճիւղին ճիւղերուն վրայ, զոր կ'ուզեն կտրել կուզէ, կարմիր սուրով։

Իրօք ամէնքը — բոլշեւիկ, ռամկավար, հնչակ հին ու նոր — մի մի կացին առած, վրէժխնդիր կատաղութեամբ մը կը հարուածեն այդ ծառը, հայ ազգային արժէքներու դարաւոր ծառը... Ամէն բան լաւ է, բոլոր միջոցները սուրբ են՝ տկարացնելու համար հակառակորդ կուսակցութիւն մը որ, քառասուն տարի նահատակուեր է հարազատ ժողովուրդին բարօրութեան համար... Ինչ է այս, եթէ ոչ հաւաքական ինքնասպանութիւն.

Քաղաքակիրթ ազգերու մէջ, երբ կուսակցութիւն մը, ուժ, համբանք ստեղծելով, քուէներու բացարձակ կամ յարաբերական մեծամասնութիւն շահելով, կը տիրէ հրապարակին եւ իր ձեռքը կ'առնէ երկրին ղեկը, միւս կուսակցութիւնները պատկառանքով կը խոնարհին ժողովրդական կամքին առջեւ։ Եթէ անգամ տիրող հատուածը իրենց ամէնէն չսիրած եւ ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդն է, որու քաղաքական հաւատամքը կը մերժեն իրենք՝ բուռն, անհաշտ կատաղութեամբ...։ Քննադատութիւնը կը մնայ դարձեալ իրենց իրաւունքն ու զօրագոյն զէնքը, զոր կը շարունակեն օգտագործել՝ զանգուածները լուսաւորելու, զգաստացնելու նպատակով. բայց ժողովուրդի, երկրի կամքը — ուղիղ թէ սխալ, իրաւացի թէ անիրաւ — կ'ընդունին զեղեցիկ կարգապահութեամբ եւ կը համախմբուին այդ հակառակորդ կուսակցութեան շուրջը, մէկ ճակատ կազմելու արտաքին ուժերու հանդէպ, համաձայն հին նշանաբանին.

Right or wrong, it is my country. (Իրաւացի թէ անիրաւ — իմ երկիրն է..)։

Նշանաբան մը, որ սոսկալ խաչեր անպատեհութիւններ ունի, բայց նման պարագաներու մէջ յանձնարարելի է բոլոր ազգերուն։

Ինչ վեհութիւն թիւադրի անցեալ օրուան խմբագրական յօդուածին մէջ, որով կը հրաւիրէր իր կուսակցութիւնը — տակաւին հզօր պահպանողական կուսակցութիւնը — քաշուիլ անմիջապէս հրապարակէն եւ յանձնել ղեկը Աշխատաւորականներուն, վասն զի «ազգը իր վերջին քուէարկութեամբ այդպէս կը թելադրէ»...

«Մորա կէսը, կէսի կէսր
Գէթ երեւար մեր ազգին»...
պիտի ըսէր անմահն Նալբանդեան։

Այդ շինարար, ստեղծագործ կարգապահութեան առաւերն անգամ չկայ, տարաբախտաբար մեր կեանքում։ Բայց հոդ, հայկական իրականութեան մէջ, համբանքի ազդեցութեան տէր կուսակցութիւնը չունի ալ իշխելու, մեն մենակ ղեկավարելու յաւակնութիւնը, չէ ունեցեր մենատիրութեան տենչանքը անգամ իր լաւ օրերուն մէջ, Հայաստանի ազատութեան ու անկախութեան օրերուն, երբ հայ ժողովուրդը գրեթէ ամբողջապէս փարած էր իրեն, երբ ան ունէր ճնշող մեծամասնութիւն թէ խորհրդարանի եւ թէ ազգային բոլոր միւս հաստատութիւններու մէջ, երբ կրնար բոլորովին անտես առնել հակառակորդ հատուածները։ Ընդհակառակն, միշտ ալ հրաւիրեր է զանոնք գործակցութեան եւ շատ աւելի մեծ թիւով, քան կը թելադրէր անոնց իրական ուժը երկրին մէջ։ Միմիայն անբուժելի բռնե չկամ, անպարկեշտ նկարագիրները կրնան ուրանալ այս իրողութիւնը։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ-ԷՐԶՐՈՒՄ ճամբուն վրայ, Զիկանա լերան մէջ, զինեալ անծեր յարձակած են ինքնաշարժի մը վրայ եւ 100 ոսկի կողոպտելով հեռացած են:

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՕՍՄԱՆՑԻՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՄԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԹՐՔՈՒԹԻՒՆ

Աբտէւ ճէվտէթ փաշա.—Համաթրքական շարժման երկրորդ գործօն շրջանին ամէնէն ուշագրաւ դէմքերն են Սիւլէյման փաշա, Շէյխ Սիւլէյման էֆէնտի եւ Աhմէտ Միտhաթ էֆէնտի։ Այս շրջանին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ նաեւ Աhմէտ ճէվտէթ փաշա. գոնէ լեզուական եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ։

Այս օրէնսգէտ ու գիտնական փաշան, որ ԺԹ. դարու վերջին քառորդին կը փայլէր իր զօրաւոր իմացականութեամբ, իրաւագիտութեան, պատմութեան եւ լեզուի իր ընդարձակ ծանօթութեամբ ու ծայրայեղ աշխատասիրութեամբ, կարելի չէ նկատել կատարեալ կուսակից մը Թուրք ազգութեան գաղափարին, սակայն միեւնոյն ատեն սխալ կ'ըլլայ զայն Թրքութեան գաղափարէն զուրկ կամ անոր թշնամի կարծել։ Չէ՞ որ ճէվտէթ փաշա իսլամական օրինագիրքը մասամբ թրքացուցած է։ Կարելի՞ է ուրանալ որ անիկա իր «Քաւաաըը Էնպիաը»ով լեզուական թրքացումին գործնապէս ծառայած է։ Չէ՞ որ անիկա «Թարիխի ճէվտէթ»ի մէջ իբրեւ հիմնական միտք օսմանցիութիւնն ունենալով հանդերձ — ինչպէս Աhմէտ Միտhաթ էֆէնտին — կարեւորութիւն կուտայ Թրքութեան, Թուրք ցեղին, իր բացատրութեամբ «Ճինսիյէթ»ին։ Օսմանեան պատմութեան կարգ մը կարեւոր դէպքերը բացատրելու առթիւ կը յայտնէ այնպիսի միտքեր, որոնք ցոյց կուտան թէ քաղաքականապէս որքան կարեւորութիւն կուտայ ցեղին։

Օրինակ, Ռուսիոյ կողմէ Խրիմի գրաւումին մասին խօսելով, կը քննադատէ Ռուսիոյ դէմ մղուած կռիւները, ըսելով Սիւլէյման Գանունիէն, ու կ'ըսէ թէ՝ «փոխանակ Հունգարիան ու Խրուաթիան նուաճելու ետեւէ ըլլալու, օսմանեան կայսրութեան համար աւելի օգտակար էր պահպանել այս երկու վաքեմի Իլալէթները (Քաղանի եւ Էժտէրխանի խանութիւնները)։ Այս քաղաքականութիւնը աւելի լաւ էր քան Եավուզ Սուլթան Սէլիմի ուղղութիւնը(Թրովհետեւ եթէ Կովկաս, Քազանի եւ Էժտէրխանի բնակչութիւնը ձեռք անցնէր, մտերկութեան, համայնքութեան, կրօնքի եւ դաւանանքի նոյնութեան պատճառով, տարակոյս չկայ թէ անոնք Օսմանցիներուն կը միանային։ Այդ պարագային, Խրիմն ալ օսմ. կայսրութեան միւսէյալէթներուն ձեւը կը ստանար։ Ու այսպէս Էժտէրխանի եւ Քազանի միջոցով, օսմանեան կայսրութեան ազդեցութիւնը կը բանէր նաեւ Մենքեաթարխանի կողմերը»։

*
* *

Օսմանեան ազգութիւն, իսլամական միութիւն եւ համաթրքականութիւն.—

Մինչեւ հոս դէպքերով հաստատեցինք թէ արեւմտեան Օսմանցի Թուրքերուն մէջ Թուրք ազգայնականութեան գաղափարը աւելի շատ տեսնուած է 1865-1870 եւ 1876-1880 տարիներուն. նոյնպէս ջանացինք բացատրել թէ ինչո՞ւ ուրիշ տարիներու հետ բաղդատմամբ՝ այդ տարիներուն մէջ աւելի շատ արծարծուած է այդ գաղափարը։ Անկէ զատ կարգ մը խորհրդածութիւններով պարզեցինք թէ Թուրք ազգայնականութեան գաղափարը ո՞ւսկից եւ ի՛նչ հաժքաններով մուտք գործած է։ Միայն դեռ չքննեցինք թէ տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական ո՞ր պայմաններու տիրապետ տակ է որ օսմանեան կայսրութեան մէջ մեծամասնութիւն կազմող Թուրքերը պէտք զգացած են իբրեւ առանձին ազգութիւն զարգանալ ու կատարելագործուիլ։

Նախ պէտք է խոստովանինք որ այս նիւթը պէտք եղածին պէս վերլուծելու համար մեր ձեռքը բաւարար աղբիւրներ չունինք։ Տակաւին լրջօրէն չէ ուսումնասիրուած օսմանեան կայսրութեան ԺԸ. դարու վերջերը եւ ԺԹ. դարու սկիզբները ունեցած տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը, ու այդ ուսումնասիրութեան արդիւնքը մէջտեղ չէ դրուած։ Մեզի յայտնի են միայն՝ մասամբ օսմանեան կայսրութեան ներքին քաղաքականութիւնն ու վարչութիւնը, ու աւելի շատ ծանօթ են —սակայն դուրսէն նայուելու պայմանաւ— անոր արտաքին քաղաքականութիւնն ու յարաբերութիւնները։ Հետեւաբար չաշխատելով փնտռել տնտեսական եւ ընկերային գործօններու ազդեցութիւնը, պիտի քննենք միայն քաղաքական եւ գիւանագիտական ազդակները։

Հելլէններուն, Սերպերուն, Վալաքներուն անկախութիւն ստանալով օսմանեան կայսրութենէն բաժնուիլը, օսմանեան հպատակ մնացած Յոյներուն Իսլամներու եւ Թուրքերու դէմ մնացած թշնամութիւնը, քրիստոնեայ Արաբներու, Պուլկարներու, նոյնիսկ Հայերու ազգային անկախութեան գաղափարով խլրտիլը, Թուրքիոյ քրիստոնեայ հպատակներուն անկախութեան ի նպաստ Եւրոպայի բոլոր քրիստոնեայ պետութեան, շարունակ միջամտելը,— ԺԹ. դարու կէսերուն պատահած բոլոր այս դէպքերը իսլամ եւ Թուրք օսմանցիներուն շատ բացորոշ կերպով ցոյց կուտային թէ այլեւս շատ դժուարացած է քրիստոնեաններուն հետ միասին ապրիլ։

Քաղաքական եւ դիւանագիտական այս կացութեան առջեւ, առհասարակ իսլամ օսմանցիները աւելի շատ զգացած են կրօնական միութեան կարեւորութիւնը։ Իսկ անոնք որ քաղաքական դէպքերու քիչ մը խորը թափանցելու կարողութիւնն ունէին, անշուշտ հասկցած էին — թէեւ տարտամ կերպով — թէ այս միութիւնն իսկ բաւարար չէ։ Անոնք անշուշտ կռահած էին թէ՝ որպէսզի Թուրքերը կարենան կայսրութեան մէջ իրենց գերիշխանութիւնը պահպանել, պէտք էր որ Թուրք ազգութիւնը — որուն կը պատկանէր կայսերական գերդաստանը — զօրանար եւ զարգանար ըլլար։

Այսուհանդերձ, կայսրութեան կազմալուծումը արգիլելու համար, անոնց ձեռք առած առաջին միջոցը «Թրքութեան զօրացումը» չէ եղած։ Չի գիտցուիր ի՛նչպէս, Թուրքի ուժին բոլորովին չվստահելու՞ն համար, թէ՝ եւրոպական կարգ մը պետութեանց, մանաւանդ ֆրանսական կայսրութեան բարեացակամ երեւցող խորհուրդներուն քիչ մը ծայրայեղ վստահութիւն ունենալով, յուսացած են կազմալուծման տագնապին առաջքն առնել՝ Թուրքին գերիշխանութեան հաւասարապէս մասնակից դարձնելով ոչ Թուրքերը, մանաւանդ ոչ իսլամները և միասին կառավարելով օսմանեան կայսրութիւնը։

Թանզիմաթի և առաջին Սահմանադրութեան շրջաններուն օսմանեան կայսրութեան ներքին ևարտաքին քաղաքականութեան վրայ տիրապետող միտքը եղած է օսմանեան այս տարրերուն բոլորն ալ ամբողջապէս եւ հաւասարապէս մասնակից ընել տալ քաղաքական եւ վարչական գործերուն։ Մէկ կողմէ Թուրք տարրին տնտեսական ու ընկերային ասպարէզներուն մէջ բաւարար չափով զարգացած չըլլալը, միւս կողմէ՝ քրիստոնեայ տարրերուն այլեւս բոլորովին անկախութեան ցանկութեամբ տոգորուած ըլլալը արգելք կը դառնային այս գաղափարը իրագործելու նպատակով կատարուած ջանքերէն պահանջուած արդիւնքները ձեռք՝ բերելու

Սակայն եւ այնպէս,առաջին եւ երկրորդ շրջանի Թիւրքցիները ● եւ է կերպով չեն կըրցած ձերբազատուիլ «օսմանեան ազգութեան քաղաքականութիւնը» եւ Թուրքերը ոչ Թուրք իսլամ տարրերու ուժին՝ «իսլամական միութեան» միջոցաւ զօրացնելու քաղաքականութենէն։ Նոյնիսկ Աhմէտ Վէֆիք, Մուսթաֆա Ճէլալէտտին եւ Սիւլէյման փաշա, որոնք շատ յայտնի եւ կարող Թիւրքցիներ են, քաղաքականութեան մէջ կարեւորութիւն կուտան «օսմանեան ազգութեան» եւ «իսլամական միութեան» նպատակներուն։

Վերջապէս, այս երկու շրջաններուն մէջ ալ՝ քաղաքական Թիւրքճիութիւնը տակաւին խառնուած ու միացած կը մնայ «օսմանեան ազգութեան» եւ «իսլամական միութեան» քաղաքականութեան հետ։

(Ց) ՅՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՒՐԻԶԷՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 6 յունիս (սեփ. թղթ.)— Թաւրիզաբն և Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան վարչութեան ձեռնարկութեամբ, վերջերս սեղմ շրջանակի մը մէջ հանգանակութիւն կատարուեցաւ ի նպաստ Սեւանիոյ հայ որբերու օգնութեան եւ տեղափոխութեան։

Հանգանակիչ յանձնախումբի անդամները՝ Տիկ. Դեաթրիս Սարաֆեան, Պ. Պ.Կ. Պիօնեան, Հայկ Կոսոյեան եւ Վաղէ Արծրունի գովելի եռանդով գործի լծուեցան եւ կարճ ժամանակի մէջ կրցան հաւաքել 1110 ղրան պարսկական դրամ — ֆրանսական ֆրանքով 2548,80 ֆրանքի չէք մը, որ ղրկուեցաւ «Ցառաջ»ի խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանի՝ վերոյիշեալ նպատակին յատկացնելու համար։

Վասպ. Հայրէն. Միութեան վարչութիւնը մասնաւոր նամակներ գրած է նաեւ Պարսկաստանի զանազան քաղաքներու մէջ գըտնուող արեւմտահայ հայրենակիցներուն, որպէսզի իրենց ծանօթներու մէջ հանգանակութիւն կատարեն վերոյիշեալ նպատակով։ Ցոյց կայ որ այդ նամակները որոշ արձագանգ պիտի գտնեն եւ նիւթական ու բարոյական արդիւնք տան։

** Պարսկաստանի խորտակ նահանգի երկրաշարժը, որ տեղի ունեցաւ մայիսի սկիզբը, շատ ծանր նիւթական եւ մարդկային վնասներ հասցուց ժողովուրդին։ Պարսից կառավարութիւնը ամբողջ երկրի մէջ կազմակերպած է ընդհ. հանգանակութիւն, որուն սիրայօժար կը մասնակցին նաեւ Հայերը՝ կատարելով իրենց մարդկային եւ քաղաքացիական պարտականութիւնը։

Թաւրիզի մէջ, երկրաշարժի հանգանակութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած է «Շիր ու Խուրշիտ»ի մարմինը (նման կարմիր խաչի), որ որոշ քանակութեամբ տոմսեր գրաւ Հայոց առաջնորդարանի տրամադրութեան տակ, հանգանակութեան համար։ Թաւրիզի հայութիւնը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը ցոյց տուաւ այս առթիւ ալ։

Երկրաշարժը կործանեց աւելի քան հարիւր գիւղեր, որոնք Պաղմաթիւ գիւղեր հիմնայատակ կործանած են եւ փլատակներու տակ թաղած ժողովուրդն ու կենդանիները։

Շիրվան քաղաքէն Պ. Սարգիս Ցարութիւնեան կը գրէ (16 մայիս).

— Ցերեկոյ Հայերը մայիս մէկի առաւօտ հաւաքուեցանք եւ գա ինքնաթիռները դպրոցնելու Երեկոյեան ժամը 7ին... ճանապարհուեցանք դէպի ... յանկարծ ... ժեցան եւ թափեցան ... իմացանք, որ երկրաշարժ ... դանք դէպի քաղաք որ ... փոշու ամպերով. Մէկ ... փոխի վրայ իրար չէինք ... լաց, կոծ, իրարանցում ... աղաղակ իրար էին խառնել ... տարբալ դժոխք եւ ... տեսարան։ Ամբողջ Շիրվան ... դաքը աւերակների մի ... վերածուել, տներ գտնել ... դժուար է։ Մինչեւ այսօր ... Հայերս հաւաքուել ենք ... քարվանսարայի բակում ... բում ենք վրանների տակ ... մինչեւ օրս էլ երկրաշարժի ... թեւ ցնցումները միշտ ... են, եւ բնակչութիւնն ... աչ ու սարսափի տակ։ Շիրվանի ... զոհերի թիւը (մեռածներ ... են 30ի մօտ։ Հայերից ... գոհ ... կացութիւնը։ Աննկարագրելի ... դէտ է պատահել, որ ... սիրտն է կսկծացնում։ Մի ... կական գիւղում 80ի մօտ ... ... էին, երբ շարժ ... լինում է. մզկիթը փուլ է գալ... եւ բոլորն էլ թաղում ... տակների տակ։

Զղեսութիւնն ու ժողովուրդը ամէն տեսակ օգնութիւն ... են տալիս աղէտեալներին ... կարիքը անսահման չափի է ... հասնում։ Դեռ եւս ապրում ... երկրաշարժի սարսափի տակ ... ամբողջ ժողովուրդը ... կը մտնէի երբոր նոր ցնցումները ... տեղի են ունենում»։

** Թաւրիզի մէջ մայիսին ... սկսեալ տեղի կ'ունենան հողաբարձական ընտրութիւնները ... պատականի թեմական կանոնադրութեան համաձայն, 3-4 ... րին անգամ մըկը կրկնուին այս ընտրութիւնները։ Երեսփոխանները ... կը կատարեն թեմական պատգամաւորներու եւ թեմական խորհուրդի անդամներու ընտրութիւնները։

** Ազգային դպրոցներու տարեվերջի հանդէսները կատարուեցան մայիս 31ին եւ յունիս 2ին։ Դպրոցներու կրթական եւ տնտեսական վիճակի մասին (1928-1929 ուս. տարի) կը գրեմ ... ջորդով։

** Սովուշբուլաղի կողմերու մէջ քիւրտ ապստամբներէն վերջերս 150 հոգի գերի ինկած են պետական զօրքերու ձեռք եւ Սովուշբուլաղի ու Սարդաշտի մէջ այժմ յարաբերութիւն սկսած է, կը հաղորդէ պարսկերէն «Թաւրիզ» թերթը։

ՄԱՍԻՍ

ԼՈՒՐԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.— Վերջերս լոյս տեսաւ Ռումէն Ակադեմիային կողմէ հրատարակուած հատոր մը որ կը պարունակէ Հայր Ղուկաս Ինճիճեանի Աշխարհագրութեան Ռումանիոյ վրայ խօսող մասին թարգմանութիւնը՝ Ակադեմիին հաւաքրդուած Պ Բ Չ Սիրունիի կողմէ որ ... առաջաբան մըն ալ գրած է։ Երկասիրութիւնը ներկայացուած է Ռումէն Ակադեմիին փրոֆ. Նըրկա 1928 նոյեմբեր 16ի նիստին երբ որոշուեր է տպագրութեան տալ։

Հատորին վերնագիրն է «Հայկական վկայութիւններ Ռումէններու մասին. Վալաքիա ու Մոլտովա. Հեղինակ՝ Հ. Ղուկաս Ինճիճեան»:

Առաջին անգամ է որ Ռումէն Ակադեմին կը հրատարակէ հայ հեղինակի մը գործը։

Հատորը կը պարունակէ հե-
տեւեալ տասներկու գլուխները
1 — Վասպուրական եւ Մոկսոյ
սահմանները. 2 — Տնտեսութիւն
ու բնակչութիւն, 3 — Լեռներ,
գետեր ու լիճեր, 4 — Կլիմայ
եւ աշխարհագրութիւն, Ընտ...
... 6 — Քաղաքներ եւ լեզու,
... 7 — Պատմական անցքեր, 8. —
— Քաղաքական ... Իշխաններու
... ութիւններ: 9. — Եկեղեցիներ, 10.
... բանակ, 11. — Կրօնք. 12. —
Վարչական բաժանում։ Իւրա-
քանչիւր գլուխի մէջ ալ կը հան-
դիպինք Հայերու եւ անոնց գոր-
ծունէութեան։

Յառաջաբանին հեղինակը կ'ըսէ.

«Այս հատորը առաջինն է շարքի մը որ նպատակ ունի կապ ստեղծել ռումէն եւ հայ մտքի միջեւ։

Դարերէ ի վեր կապուած իրարու այս երկու ժողովուրդները, ...կամաբար, շատ քիչ կը ճանչնան զիրար։

Աւելի դարէ ի վեր իրարու քով կ'ապրին, վեց դար շարունակ միասին աշխատած ու տքնած են, սակայն կատարելապէս ի յայտ չէ բերուած մտքի ու արուեստի այն նմանութիւնը որ կը միացնէ այս երկու ժողովուրդները։ Մեր նպատակն է պրպտել ու երեւան հանել այդ նմանութիւնը։ Մշուշի ու մոռացութեան տակէն դուրս հանել այն խորհուրդը որ կ'երկրայ յայտնէ կանոնք ու պատմել այդ խորհուրդը նորահաս սերունդներուն։ Հայ ազգը ստեղծագործող տարր մը եղած է հոն ուր ճակատագիրը նետած է զայն հայրենի օջախէն խլելով։ Այն երկիրը ուր ոտք դրած է իր հայրենիքը դարձած է ու հոն դրած է ամբողջ ուժը իր բազուկներուն, հոն սերմանած է ամբողջ հարստութիւնը իր հոգիին ու մտքին։

Այս ժողովուրդը ստեղծագործող տարր մը դարձած է ռումէն երկրին մէջ ալ ի յայտ գալով իր յարատեւ ու ստեղծագործող աշխատանքով։

Այս փոքր ազգը, հալածուած ու չարչարուած, ունեցած է գրականութիւն մը, կրնանք ըսել հարուստ, նկատի ունենալով իր թիւը ժամանակին ու պարագաներուն որոնց մէջ ապրած է։

Այդ գրականութեան մէջ, քիչ չեն այն էջերը որոնք կը խօսին ռումէն ժողովուրդի մասին ու թերեւս կարողանան լուսաբանել այս երկրի պատմութեան շատ մը ծանօթ էջեր։

Մեր պարտականութիւնն է ի յայտ բերել այդ էջերը»։

Յառաջաբանը յետոյ կը խօսի Մխիթարի եւ իր հիմնած միաբանութեան գրական վաստակին վրայ, ի վերջոյ գծելով Ինճիճեանի կեանքն ու գործը։

** Պազիլէ Միսիրէն յետոյ՝ Միսիր հին ընտանիքէն երկրորդ անգամ մըն է որ կը մեռնի, միեւնոյն ամսուան մէջ. Փէթրէ Միսիրը։ Հայ հին գերդաստանի մը շառաւիղ՝ հայութենէն հեռու կ'ապրէր հանգուցեալն ալ։ Ցայտնի էր իբրեւ հռչակաւոր իրաւաբան։ Անդամ էր ռումէն Ակադեմիայի եւ Միջազգային Մասնաւոր Իրաւունքի Միջազգային կաճառին։ Եղած էր ուսուցչապետ իրաւաբանական համալսարանի, ինչպէս նաեւ փոխ նախագահ ռումէն Ծերակոյտի։ Ճանչցուած էր իբրեւ ուղղամիտ քաղաքական գործիչ, եւ պաշտպան զրկուածներու դատին։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԱԹԱՔԻԱՅԻ ՄԷՋ

ԼԱԹԱՔԻԱ (Սեփ. թղթ.). — Անկախութեան հռչակման տօնը կատարուեցաւ յունիս 1ին, «Արծթասիրաց» Միութեան նախաձեռնութեամբ, Թաղական Խորհուրդի հովանաւորութեամբ եւ ազգային միութիւններու գործակցութեամբ։

Այգային վարժարանի սրահը զարդարուած էր մրտենիի տերեւներով, իսկ բեմը՝ գորգերով. բեմին ճակատը զետեղուած էր տերեւներէ եւ ծաղիկներէ հիւսուած պսակ մը, իսկ խորը կը փայլէր Հայկ. եռագոյնը։ Ներկայ էին ազգային բոլոր միութիւնները, իրենց անդամներով, Թաղական Խորհուրդ, «Արծթասիրաց» Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Կարմիր Խաչ, Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղին անդամները եւ հոգեւոր տեսուչ Վահան վարդապետ Գէորգեան, Եփրեմ Ն. վարդապետ Տօհմունի։ Աննախընթաց տօնակատարութիւն մը եղաւ այս հանդէսը Լաթաքիոյ հայութեան համար։ Ժամանակէն առաջ խուռներամ բազմութիւն մը լեցուած էր դպրոցի սրահը։ Ասեղ ձգելու տեղ չկար եւ շատեր ետ դարձան։

Հանդէսին բացումը կատարեց Պ. Գէորգ Զպուքճեան, որ պատմական ակնարկ մը նետելով դէպքերու վրայ, պանծացուց օրուան տօնին մեծ նշանակութիւնը։

Բանախօսութենէ վերջ տեղի ունեցաւ կենդանի պատկերի մը ցուցադրութիւնը, որ կը ներկայացնէր «Հայաստանի ազատագրումը»։ Աշակերտութեան կողմէ երգուեցան խմբերգներ, յեղափոխութեան եւ անկախութեան նուիրուած երգեր։ Ցաջող արտասանութիւններ ըրին Պ. Կարապետ Ուղուրլեան իր Ալեսոնի «Դէպի Երկիր»ով, Ու. Նշան Կէտաճեան իր «Ընկրանիկ»ով, Օր. Մաքրուհի Սիմոնեան իր Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անուշ»ով, Պ. Միսաք Ալպօզանեան «Զարթ կովկաս»ով եւ Գրիգոր Պօյաճեան իր «Ըմբոստ երգ»ով։ Փոքրիկն Վահան Ըմբրօզեանի «Քայլ մ'առաջ, քայլ մը ետ» քանիցս ծափահարուեցաւ։

«Արծթասիրաց»ի, Հայ Կարմիր Խաչի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ կարդացուեցան առանձին ուղերձներ (ԽՄԲ.—Այս ուղերձներուն պատճէնները ղրկուած են մեզի, բայց ստիպուեցանք զանց առնել տեղի անձկութեան պատճառով)։ Երկրորդ կենդանի պատկերը կը ներկայացնէր «Հայաստանի փառքը»։

Պ. Արտաշէս Գալճեան գրաւոր ճառով մը պանծացուց Մայիս 28ի պատմութիւնը։ Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Սուրէն Բաբախեան.

«Ամէն ազգ կը տօնէ իր անկախութիւնը մեծ շուքով, իսկ մենք որ աւելի պէտք ունինք այդ գաղափարին տարածումին, պէտք է աւելի մեծ շուքով տօնենք։ Մեծ պետութիւններու համար դիւրին էր կռիւն ու պատերազմը, որովհետեւ անոնք ստուար բանակներ եւ հրետաններ ունէին, ահագին ռազմամթերքներ եւ անառիկ բերդեր ունէին, իսկ մենք ի՞նչ ունէինք, միայն մէկ ձգտում, Անկախութեան ձգտումը եւ մեր ուժը — իսկ այդ տեսակէտով ոչ մէկ ազգ մեզ կը հաւասարի, փաստ, նոր օրերու Վասպուրականն ու Տարօնը, Սուէտիան ու Հաճընը։ Միակ տօնն է այս, որ պէտք է տօնենք բոլորս, որովհետեւ ան բոլորին կը պատկանի եւ պէտք չէ ըլլայ կուսակցական եւ այստեղ կրքերը պէտք է լռեն այլեւս»։

Ցետոյ խօսեցաւ Հալէպի հայ բժիշկներէն տքթ. Թ. Պասմաճեան, որ անկախութեան պէտքը շեշտելով ըսաւ. «Մեծ ազգերու գերզօրութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը առաջ եկած են անկախութենէն։ Առանց անկախութեան անկարելի է ստեղծագործութիւնը։ Եւ մարդիկ մեզ կ'ըսեն թէ, ինչո՞ւ կը տօնէք այս օրը, քանի որ անկախութիւն չկայ. մենք այդպիսիներուն կրնանք ըսել որ — մենք կը տօնենք այս օրը զայն յաւերժացնելու համար, փափաքելով որ ժողովուրդը տենչայ անկախութեան եւ բաղձայ ունենալ զայն եւ անոր գաղափարը միշտ պահէ իր սրտին ծալքերուն մէջ»։

Եփրեմ Ն. վարդապետ Տօհմունի փակման խօսքն ըրաւ. Ճակատագրականութիւն մը գտաւ Մայիս 28ի եւ Ռուբէնի հիմնած Կիլիկեան իշխանութեան (Թուականներուն միջեւ 1080 Մայիս — 1918 Մայիս) շեշտեց օրուան կարեւորութիւնը եւ հանդէսը փակեց պահպանիչով։ Ու մեկնեցաւ ժողովուրդը տանելով իր հետ անկախ ապրելու տենչն ու բաղձանքը։

Նորայր

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԵՅՐՈՒԹ.— Քանի մը շաբաթներ առաջ Կիլիկիոյ Սահակ Բ. Կաթողիկոսը հայրապետական կոնդակ մը հրատարակութեան կուտար, լսել տալու համար իր ձայնը՝ սիրող տագնապէն յետոյ։

Ցանք քանի մը մէջբերումներ նոյն կոնդակէն.

«Հայրապետական կոնդակաւ կը յայտարարեմ, որ ծանօթ եղերական դէպքին վրայ Պէյրութի Թեմին Գաւառ. ու Քաղաք. Ժողովները կազմալուծուած էին ոմանց հրաժարելով եւ ոմանց ձերբակալութեամբ։ Անիշխանական ու անգլուխ կացութիւնը ընդհանուր յուսալքութիւն յառաջ բերած էր։ Լրտեսի ու օտար թերթերու անբարեմիտ հրատարակութիւնք ու բնիկ տարրերու կասկածոտ ու պաղ վերաբերմունք խանգարած էին նիստն ու կացը ու հակամարտ կիրքերու վայրագութիւնը նոր շարիքներու ու գիւղական խռովութեան երեւոյթ տուած։ Նկատելով որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Սուրիոյ մէջ կազմակերպութիւնը ի գլուխ հանելու համար տեղական նոր պայմաններու համաձայն նոր կանոնագիր մը անհրաժեշտ է պետական վաւերացման արժանացած եւ Օսմանեան տարիներով գործադրուած օրէնքի հիմանց վրայ, որոշեցինք առժամապէս Սահմանադրական ընտրական գրութիւնը կախակայել եւ ուղղակի մեր կողմանէ նշանակել վստահելի, պատուաւոր, անկողմնակալ ու հասարակութեան համակրութեան արժանացած անձեր ու անոնցմով կազմել Թեմական վարչութիւնը վարելու համար ...բանահայութեան եկեղեցական, կրթական ու վարչական գործերը, մինչեւ նոր կանոնագրի պատրաստութիւնը ու հակընդդէմ կիրքերու խաղաղեցումը»։

Ու կ'երկարի «Հայրապետական կոնդակը»։

Կարճ կապելու համար, ըսենք վստահելի, պատուաւոր անկողմնակալ ու մանաւանդ հասարակութեան համակրութիւնը շահած ազգայինները ոչ ոք կը ճանչնայ, բացի առաջնորդէն եւ իր արբանեակներէն։

Եւ զարմանքով կ'իմանանք կազմութիւնը այս երեք մարմիններուն որոնց եւ ոչ մէկին մէջ կայ մէկ հատիկ դաշնակցական։

Ո՞ւր պիտի տանին մեզ այս խեղկատակութիւնները

Գար-Սամէլ

«ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ»Ի ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Փարիզի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան ցերեկոյթը Պէլվիլի մէջ։ Նոյնիսկ հեռաւոր տեղերէ հայրենակիցներ փութացեր էին պատասխանել հրաւէրին, թէեւ բացականերն ալ աչքի կը զարնէին։ Գեղեցիկ առիթ մըն էր այս, ընտանեկան սեղանի մը շուրջ համախմբելու հայրենակիցները։ Պ. Արիս Ղենէվիզեան իր բացման խօսքին անցնելէ առաջ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել յիշատակը բոլոր այն մեռելներուն որոնք ինկան ազատագրման ճամբուն վրայ։ Ցետոյ պարզեց Միութեան չորս տարուան գործունէութիւնը եւ ունեցած մուտքն ու ելքը, որմէ վերջ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Ցերեկոյթին խօսելու հրաւիրուած էր Պ. Շաւարշ Միսաքեան որ իր մտերմիկ ու ջերմ արտայայտութեամբ վեր հանեց Բարձր Հայքի հայրենակիցներուն յատկանշական գիծերը, անոնց գործելու եւ զոհելու պատրաստակամութիւնը եւ գեղեցիկ դրուագներ պատմեց իր Կարնոյ մէջ անցուցած կեանքէն։

Երգուեցաւ «Ձայն մը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն» խմբերգը։ Փոքրիկն Անժէլ Խաչիկեան արտասանեց «Իմ Հայրենիք»ը։ Օր. Արմենուհի Պէգիրքանեան երգեց «Հայաստան»ը։ Խօսք առաւ նաեւ Կարնոյ Սանասարեան նախկին ուսուցիչներէն Պ. Սիմոն Ագապալեան, որ իր անգնահատելի փորձառութիւններէն օրինակներ բերելով, յորդորեց մեր մանուկները կրթել այն տեսակէտով որ դառնան գործնական մարդիկ։ Ցետոյ թուեց դժուարութիւնները մեր նոր սերունդը հայ դաստիարակելու համար, «քանի որ անոնք չտեսան, չապրեցան ու չվայելեցին այն բոլորը զոր մենք պատմելով պիտի անցնինք»։

Պ. Մինաս Արծրունեան արտասանեց կտոր մը Յովհաննէս Թումանեանէն։ Հաճելի էր նոյնպէս իր «Փանթէզի»ն։ Այնուհետեւ եղան մեներգներ ու խմբերգներ որոնք ամէնքն ալ մէկ մէկ յիշատակ կ'արթնցնէին, պատկերացնելով մեր հայրենի լեռներն ու դաշտերը, գետերն ու հովիտները ինչպէս եւ զուարճախօսութիւններ։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 8ին, բայց դեռ ժողովուրդը չէր ուզեր ցրուիլ։

Ներկաները իրենց սրտագին ...ներով քաջալերեցին վարչութիւնը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենայ ուրիշ անգամներ ալ այս տեսակ ուրախութեան առիթներ ստեղծել։

Ներկայ մը

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Այսօր, ուրբաթ, տեղի կ'ունենայ դեռատի Ալիս Դավուդեանի (12 տարեկան) գեղարուեստական երեկոյթը: Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ:

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ Մարսէյլի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու կարգ մը թղթակիցներէն կարելի եղածին չափ մաքուր գրել: Ցաճախ կարեւոր լուրեր կը տրուին, բայց այնպիսի քմահաճ գեղագրութեամբ, որ ԳՐԱՇԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԿԱՐԴԱԼ, կամ կը կարդան իրենց հասկցած եղանակով...

Ցիշեցնենք նաեւ որ, պէտք է գրել մէկ էջի վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 85 —

Հոն գացին։ Կարճ նրբանցքի մը ծայրը կը նմանէր գրասենեակ մը։ Փիէռ երկու քայլով հոն հասաւ. մարդ չկար. կեցաւ, շուրջը դիտեց, անվախ, համարձակ, յարձակողական։ Պատուհանին առջեւի կապոյտ լամբով գրասեղանը ծածկուած էր ...ներով, թուղթերով, գիրքերով. այդ սեղանին վրայէն շատ աշխատութիւն էր անցած։ Բացաւ տետրակ մը, ուզեց կարդալ, հասկնալ, բայց այդ անուններով ու նշաններով գրաւելու ի վիճակի չէր երբեք։ Ցուզուեցաւ, հեռացաւ։ Երկու գրադարաններ կային գրասեղանին եւ..., բարձր, թեթեւ, գեղակազմ։ Պիտի մօտենար Փիէռ երբոր ակնարկը մէկէն կառչեցաւ պատին՝ շրջանակի մը։ Վա՜յ... խայտառա՜կ... գեղեցիկ է... շատ գեղեցիկ է։ Մօտեցաւ, կեցաւ ճիշդ դէմը ու դիտեց աչքերը բաց։ Ճաւակական մեծ շրջանակ մըն էր, փայլուն կողնիփայլ, ուր Նէնէթ կը ժպտէր զմայլելիօրէն, իր ... ։ Նիստ յաջող իւղանկար մըն էր, անշուշտ լուսանկարի մը վրայէն պատրաստուած, ակադեմական կատարելութեամբ մը։ Նէնէթ իր մերկ ուսերը հաւաքեր էր մուշտակի մը մէջ, գլուխը թեթեւ մը հակեր քիչ մը առաջ, ակնարկին խորութեանը համար և երկու լուսարձակներու մէջ մազերուն վէտվէտումները ապահովեր էին ամբողջ ռեկլամի երանգաւորականէն։ Պատկերին առջեւ Հայը կը տատանէր, կը տատանէր։ Մէկէն հեռացաւ, գնաց պատուհանին վարագոյրները քաշել՝ սենեակը աւելի լուսաւորելու համար։ Փափաքեցաւ առնել զայն, հետը տանիլ. բայց ի՞նչպէս. ո՞ւր պահել որպէսզի դուրս ելած պահուն չնշմարուի։ Առանց որոշում մը տուած ըլլալու, բարձրացաւ աթոռի մը վրայ

— 86 —

և շրջանակը հանեց իր կէսէն։ Անմիջապէս իր բարձրութենէն վար նետուեցաւ սակայն, չփոթած, շլմորած։ Անակնկալ յայտնութեան առջեւ կարծես անմիտ՝ վիզը ցցելով կը նայէր իր դէմը, առանց ըմբռնելու, իրողութիւնը սեղմած կուրծքին։ Շրջանակը բռնող կեռը իր բնոյն թեթեւնալուն պէս չոր աղմուկով մը նետուած էր վեր ու պատը անմիջապէս շարժած։ Գաղտնի դռնակ մըն էր ան, դոց վիճակին մէջ բոլորովին աննշմարելի՝ պատի թուղթին խաբող գիծերուն տակ։ Փիէռ մօտեցաւ անցած դրան, ականջ տուաւ. ձայն չէր լսուեր. այս անգամ ուժ ստացած կրցաւ որոշում մը տալ և շրջանակը գետին դնելով դէպի դռնակը յառաջացաւ։ Միատարր կառուցուածք մը ունէր ան. վերէն կեռ էր բռնողը, որ ազատուելուն պէս տակը հաստատուած զսպանակին կը թոյլատրէր դռնակը հրել։ Քաշեց ու բացաւ զայն ամբողջութեամբ։ Մեծ ու խորունկ որմնախորշ մըն էր մէջտեղ ելած, որուն բազմաթիւ դարակները ամբողջութեամբ բեռնաւորուած էին տուփերով։ Փիէռ անմիջապէս ճանչցաւ Guilleminotին այդ կապոյտ տուփերը, որոնց մտերմութեանը մէջ էր ապրած երկար ատեն։ Զարմացաւ սակայն որ անոնց վրայ թիւեր չէին գրուած, ինչպէս որ կ'ընէր ինք և ինչպէս սովոր էր ընել ամէն լուսանկարիչ։ Մէյմէկ տառ կար միայն պզտիկ թիւի մը առջեւ որ տասնատորը չէր անցներ։ Քաշեց ըստ բախտի տուփ՝ մը, մօտեցաւ պատուհանին, դրաւ զայն սեղանին վրայ ու բացաւ։

Աչքերուն առջեւ բարձր բռնած ապակին, սկսաւ դողալ մատներուն մէջ և որպէսզի վար

87

չիյնայ, տղան ձեռքը իջեցուց։ Յայտնութեամբ մը լուսաւորուած իր ակնարկը կը շարունակէր նայիլ դիմաց, անծանօթին մէջ, այս անգամ իրապէս ծանօթին մէջ։ Զարմացումի րոպէն շատ շուտով անցաւ։ Փիէռ անմիջապէս ըմբռնած էր։ Ապակին կրկին բարձրացուց ու նայեցաւ. այր մը և կին մը, ամբողջութեամբ մերկ, մարդկային, այսինքն աւելի քան կենդանային դիրքով մը։ Ապակիներու վարժուած մէկու մը ճարտարութեամբ պարպեց տուփը աթոռին մէջ ու սկսաւ արագ արագ նայիլ ամէնքն ալ։ Մէկ շարք մըն էր, նոյն զարդ անկողնին առջեւ առնուած, նոյն դերակատարներով. անոնց դիրքերն է որ միայն ամէն անգամ կը փոխուէին։ Փիէռ թողուց յանկարծ բոլորը, վերադարձաւ որմնախորշին և երկրորդ տուփ մը առաւ, յետոյ երրորդ մը, չորրորդ մը։ Տեսաւ որ պիտի չփոթէր. ճիգ մը ըրաւ միտքը հաւաքելու, նայեցաւ տուփերուն որոշելու համար թէ տառերը զորս տեսած էր ու գրաւեցաւ միւսներով։ Ո՛չ, առանձին սովորական մերկութիւններ գրեթէ չկային. այլ միայն մարմնական յարաբերութիւններու բոլոր ձեւերը, դիրքերը, եղանակները պատկերացնող տեսիլներ։ Միշտ զոյգ մը՝ ուրկէ սակայն շուտով այրը հեռացաւ։ Հակառակ ամէն բանի Փիէռ չկրցաւ բնաւ այդ երկու կիներուն հետեւիլ. իսկ երկու այրերը իր նողկանքն ու կատաղութիւնը աննախընթաց աստիճանի մը հասցուցին: Ապակի մը օդին բարձրացուցած, Հայը ըսաւ խուլ ձայնով մը. «Troisième Empire, Troisème Empire, ահա՛ քու Սրտանդս։ Իր յուզումին, արտորանքին և անհամբերութեանը մէջ ձեռքերը կը դողային ու անկարելի պիտի ըլ-

88

լար նայիլ յաջորդներն ալ ուր դերակատարներուն թիւը երեքի կը բարձրանար։ Ակնարկ մըն ալ սակայն ամէնէն վարիններուն, ուր այրը մօրուք ունի և գլխարկը կ'ըսէ թէ կրօնաւոր մըն է, իսկ կինը իր սպիտակ գլխանոցով ու մերկ կուրծքին վրայի խաչով իբրեւ թէ կրօնաւորուհիի ծպտում է ստացած։ Շարք մըն ալ՝ ուր կը սկսի աներեւակայելի տողանցումը կապանքներու տակ տանջանքի ենթարկուած կիներու, զմայլելի, հպարտ գեղեցկութիւններու.... Մէկէն՝ ամէն բան դարակները։ Ո՛չ, հատ մը գոնէ պէտք է առնել իբրեւ օրինակ, իբրեւ ապացոյց։ Փիէռ առաւ հատ մը, յետոյ ձեռքը խօթեց աւելի ետեւ որմնախորշին մէջ, տպագրուած օրինակներ գտնելու յոյսով։ Անոնց փոխադրութիւնը աւելի դիւրին պիտի ըլլար։ Մատները տուփի մը հանդիպեցան. փոշեպատ էր ան և առանց թիւի, բացաւ ու տեսաւ որ շատ հին ապակիներ էին քիչ մը դեղնած, ուր առանձին աղջիկ մը կ'երեւէր... առնաձայն։ Փիէռ չկրցաւ տուփը գոցել, մատները մէջ մէջի անցան և արտորանքին մէջ աղմուկը աւելցուց, չփոթեցաւ... մէկէն կրցաւ պաղարիւնութիւնը գտնել սակայն ու ցցուեցաւ ոտքի։ Թէրէզը դրան մէջ հասած էր արդէն, ձեռքը խնձորին վրայ անշարժացած, աչքերը անհաւատալիօրէն լայն ու մեծ։ Թէրէզը այդ պահուն միայն աչք ունէր։ Բայց ի՞նչ. ի՞նչ պիտի ընէր. յայտնի էր թէ անսպասելիին առջեւ չէր կրնար որոշում մը տալ, մտածումը կը տատանէր և բաց մնացած բերանը անկարող էր բառ մը արտասանելու. Պիտի փախչէ՞ր մէկէն դուռը վրայէն կղպելով, պիտի նետուէ՞ր սենեակին մէջ։ Փիէռ մեծ ճիգ մը ըրաւ քիչ մը ժպտելու և կարելի եղածին չափ սովորական ու զուարթ դրոշմ մը տալով խօսքին, ըսաւ.

ցին այն Թուրք վաճառականներուն որոնք առեւտուր կ'ընեն խորհրդային միութեան մէջ. Թրքական ներածումներէն շահատուրք զանձեցին, ինչ որ հակառակ է Թուրքեւխորհրդային առեւտրական դաշնագրին: Անկէ զատ խորհրդային իշխանութիւնները գրաւեցին Թրքական ապրանքները: Կը սպասուի որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը բուռն բողոքներ կատարէ Մոսկուայի մօտ:

Թուրք վաճառականները աւելի առաջ 15.000 քիլօ կաշի արտածեր էին Ռուսիա, սակայն Ռուսերը չէին ընդունած, առարկելով թէ Թրքական ապրանք չեն: Ցետոյ խոստացած էին վերադարձնել, բայց երկու շաբաթ է որ չեն գործադրած իրենց խոստումը: Միւս կողմէ, «Ճումհուրիյէթ» կը գրէ թէ Ռուսերը արգելքի տակ առած են Թուրք վաճառականներու ապրանքները, ի հաշիւ իրենց պահանջած ահագին տուրքին, մօտ 900.000 ոսկի: Այս պատճառով, Ռուսիոյ հետ գործառնութիւնները դադրած են, եւ եթէ խորհրդային իշխանութիւնը պնդէ իր պահանջած տուրքերուն վրայ, անոր հետ գործող Թուրք առեւտրականները պիտի սնանկանան:

Համայնավարները Պուլկարիոյ մէջ

«Թայմզ»ի Սոֆիայի Թղթակցէն. — Զօրս համայնավար պետերու ձերբակալութիւնն ու բազմաթիւ փաստաթուղթերու գրաւումը նոր փաստեր երեւան հանեցին թէ Գ. Միջազգայինի հրահանգներով համայնավարները նոր դաւ մը կը պատրաստէին Պուլկարիոյ մէջ:

Համայնավար խմբակին պետն էր Վալխօ Կէնչէֆ Վալքօֆ, տարագիր մը, որ Մոսկուայէն կրկին Պուլկարիա ղրկուած էր՝ փոխանորդելու համար Մլատէն Սթոյանոֆի (ձերբակալուած անցեալ մարտին՝ ուրիշ դաւադիրներու հետ): Վոլքոֆի հետ ձերբակալուած միւս վարիչներն են՝ Սիմէոն Խրիսթոֆ Վէլէֆ, ճարտարապետ, Իվան Վասիլիէֆ Քազանճիէֆ, մեքենագէտ, երիտասարդ աղջիկ մը՝ Աննա Պոնէվա Պանքովսքա՝ փիլիսոփայութեան ուսանողուհի Սոֆիայի համալսարանին մէջ:

Գրաւուած փաստաթուղթերէն մէկուն մէջ մանրամասն հրահանգներ կան Պուլկարիոյ անկախութեան յոբելինական հանդէսներուն առթիւ կատարուելիք ցոյցերուն մասին: Հրահանգներ տուած էին նաեւ պուլկար համայնավարներուն — խռովութիւններ յարուցանելու համար յառաջիկայ օգոստոսին (Կարմիր Օրը):

Կը կարծուի թէ բոլշեւիկեան գործունէութեան այս աճումին հետ կապ ունի նաեւ ծխախոտի գործադուլը, որ անակնկալ կերպով պայթեցաւ մայիսին եւ արագօրէն ծաւալեցաւ գրեթէ բոլոր շրջանները: Խռովութեանց առաջքն առնուեցաւ շնորհիւ կառավարութեան, որ մերժելով լսել քաղաքական պահանջները ուժ կուտար բանուորներու օրինաւոր պահանջներուն օրավարձերու յաւելումին մասին, հակառակ ծխախոտի գործարաններու այս տարուան անյաջող վիճակին: Գործադուլը, որուն կը մասնակցէին 25.000 բանուորներ — մեծ թիւ մը Պուլկարիոյ համար — ժամանակ մը կը սպառնար քաղաքական շարժումի մը երեւոյթն առնել՝ համայնավարներու ղեկավարութեան տակ:

ՌՈՒՍ ԱՌԱԳԱՍՏԱՆԱՒԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

Սոֆիայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ պուլկար ծովային իշխանութիւնները Սեւ Ծովու եզերքին վրայ, Պուրկազի եւ Անհիալոյի միջեւ գրաւած են խորհրդային չորս առագաստանաւեր, որոնց նաւազները լքած էին զանոնք:

Կը կարծուի թէ այս գրաւուած առագաստանաւերով ճամբորդած էին բոլշեւիկեան անծանօթ գործակալներ, որոնք յաջողած են գաղտնաբար պուլկարական հող մտնել:

Սկուպչինայի ռմբին տարեդարձը

Երէկ, 20 յունիս, առաջին տարելիցն էր Սկուպչինայի ծանօթ ռմբին, որուն դատավարութիւնը վերջացաւ անցած շաբաթ: Զագրէպի ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, Խրուաթներու ցոյցերը արգիլելու համար: Թոյլ չտուաւ նոյնպէս որ խանութները փակուին՝ ի նշան սուգի: Ոստիկանութիւնը ժողովուրդին ուղղուած ազդարարութիւնով մը կ'ըսէ թէ համայնավարները առիթի կը սպասեն եւ Խրուաթներու ցոյցերէն օգտուելով խռովութեան փորձեր պիտի ընեն, հետեւաբար կը հրաւիրէ ժողովուրդը այդ առիթը չտալ համայնավարներուն:

Երեք օրէ ի վեր խուզարկութիւններ կը կատարուին զանազան կասկածելիներու մօտ: Ձերբակալուեցան քանի մը համայնավարներ, որոնք խռովարարական թռուցիկներ ցրուած էին:

Ֆրանսական պարտքին շուրջ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն. — Ներկայացուցչական ժողովը 86ի դէմ 129 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան առաջարկը, որով ամերիկեան մթերքներու հաշւոյն Ֆրանսայի վճարելիք պարտքին պայմանաժամը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1930 մայիս 1, եթէ ֆրանս. խորհրդարանը 1929 օգոստոս 1էն առաջ վաւերացնէ Մէլըն-Պէրանժէ համաձայնագիրը:

Վիճաբանութիւնները տեւեցին երկու ժամ: Բանաձեւը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ծերակոյտին, որ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ եւ առանց վիճաբանութեան ընդունեց զայն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Դուրկուանի ընկեր-ընկերուհիները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ժԱ. ընդհ. ժողովի մասին կը զեկուցանէ ընկ. Գույումճեան:

ՊԷԼՎԻԼ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple: Ընտրութիւն ներկայացուցիչներու:

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը՝ այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սէն-Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը: Ժողովը կը փակուի ճիշդ 10.30ին:

Վալանսի շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Բշ. իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ Վալանսի շրջ. պատգամաւորական ընտրութիւն:

Փօն տ'Օպնայի շրջ. ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին իր գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Մարսէլի Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ, Վարդգէս խումբերը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը բանախօսէ Բժ. Ա. Փօզոսեան, կիներու համար շահեկան բժշկական նիւթի մը մասին: Ժողովին ներկայ կ'ըլլան Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան անդամները: Բանախօսութեան կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ Հ. Կ. Խաչի համակիր հայրենակցուհիները:

Լոնիք.

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի Ատափազարցիներու Հայրենակցական միութիւն մը կազմելու համար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր Ատափազարցիները՝ այս կիրակի ժամը 2ին՝ 40 Rue de Belleville: Օրակարգ՝ վաւերացում ծրագիր կանոնագրի եւ ընտրութիւն վարչութեան: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի:

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Cours Lafayetteի սրճարանին նոյն սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղի հրապարակային դասախօսական ժողովը՝ վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին իր սեփական սրահին մէջ, 14 Րիւ տէ Հէրօ, ուր Մօնիման Թալի եռեւի չորրորդ փողոցը: Կը դասախօսէ Գ. Արսեան: Նիւթ՝ «Որբերու աշխատանքը գաղութներու մէջ»: Կը հրաւիրուին բոլոր համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՍԱՍՍՈՒՆԵԱՆ Միութեան ընդհանուր ժողովը վաղը շաբաթ, կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 Rue Monsieur le Prince: Անդամներէն ու տակաւին չարձանագրուած Սասնոյ բնակիչներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ: Օրակարգ.— Վարչութեան հաշուետուութիւն, եւ նոր ընտրութիւն:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ՅՈՒՆԻՍ 1929

22 JUIN 1929

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 989 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՏՈՒԵԼԻՆԵՐԸ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀ

Ինչ որ օրը օրին կը թարգմանենք խորհրդային թերթերէն — թարգմանութիւն՝ հայաստան թերթերէ — ամբողջական գաղափար չի տար շատ մը երեւոյթներու մասին։

Օրինակ, շատեր կը կարծեն թէ միայն թերխաչ, մոլեռանդ կամ սոփեստ երիտասարդներ են որ տուն կուտան շարք մը յախուռն եւ անամէջ շարժումներու։

Ճիշդ է, ինչպէս ամբողջ խորհրդային արքայութեան մէկ ծայրէն միւսը, Հայաստան աշխարհին մէջ ալ հասած է այնպիսի սերունդ մը, որ անյատակ տգիտութիւնն ու շնական յանդգնութիւնը կը շփոթէ յեղափոխական սլացքին հետ։ Այդ սերունդին տիպարներ դեռ 1921ին կը հարցնէին մեզի թէ. «ութ հարիւր հազար հայութիւն մը ի՞նչ իրաւունք ունի խանգարելու քսանըհինգ միլիոն Թրքութեան ազգային իտէալները»... Այդ սերունդը պատիւ կը սեպէ զարգացնել հասարակ լրտեսութիւնը՝ հայրիկին, մայրիկին, քրոջը կամ եղբօրը խօսքերուն եւ գործերուն վրայ։ Վերջապէս, այդ սերունդէն այլազան «կոմսոմոլ»ներ ունինք, որոնք ստուերի մէջ կը ձգեն պատմական Սոդոմ-Գոմորը, շա՛տ անմեղ նշանախօսքով մը.— ազատագրենք մեր քոյրերը։

Արդարեւ, այնքան արագ ու սանձարձակ յառաջ տարեր են այդ «ազատագրումը», որ վարպետներն անգամ սարսափի մատնուած են, և ամէն օր կը հնչեցնեն վտանգի կոչնակը, սկսելով Մոսկուայէն։ Դեռ անցեալ տարի, հռչակաւոր դատի մը առթիւ, 40 ուսանողներ հայրութեան իրաւունքները իրարու կը փոխանցէին մէկ աղջկան հանդէպ, աննմա՜ն անձնուիրութեամբ...

Բայց, երիտասարդներուն մեղքը ձգելով իրենց, խօսինք նաք-մօրուք ճերմկած, տարիքէն կքած եւ ճարպ կապած «երիտասարդ»ներու մասին, որոնց «յեղափոխական» թափը աւելի անզուսպ է և կրակ ու բոց։ Պարապ տեղը չէ որ կ'ըսեն — մտաւնական կեանքի համար—թէ քառասունէն յետոյ մարդ կը յառաջի։

Խօսքը ամուսնութեան մասին չէ, բայց նոյն հոգեբանական ախտութիւնը կը մատնեն շարք մը ուղեկիցներ կամ դաւանափոխներ՝ խորհրդային ճակատի վրայ։ Մանաւանդ Հայաստանի մէջ։

Այսպէս, հին-ուխտի բանաստեղծ մը, եօթանասունհինգ — թերեւս աւելի — Մանուկ Աբեղեան չէ՞ր որ հիմը դրաւ «նոր» ուղղագրութեան։ Սա հակագիտական, հակաբարեշրջական եւ խառնիճաղանճ ուղղագրութեան, որ կը տեւէ ու կը տեւէ, հակառակ բազմաթիւ մասնագէտներու բողոքին եւ ժողովուրդի համատարած դժգոհութեան։

Գրոց-բրոց պատուելի մը քար մը գլորեց, եւ հազար խելօք չկրցան հանել։

Երեւի նախանձելով Մանուկ Աբեղեանի դափնիներուն, հնաւասիկ ուրիշ պատուելի մը, տարիքով անկէ փոքր, բայց նոյնքան շուքէն վախցող «գրականագէտ» մը, կ'առաջարկէ Մեսրոպեան տառերը նետել եւ լատիներէն տառերով գրել։ Օրինակ առնելով... Թիւրքերէն։

Հայաստանի Խորհուրդներու 6րդ համագումարին՝ մէջ, կառավարութեան զեկոյցին առթիւ, յայտնի դաւանափոխ Սիմէոն Յակոբեանը ձայն կը բարձրացնէ եւ կը թոթովէ.

- «Հայ բուրժուազիան աշխատած էր եւ երազած՝ թիւրքերը ... խորհրդային իշխանութիւնը ջախջախեց այդ գաղափարը։ ... ժողովուրդը մտաւոր կեանքի կը կոչուի այժմ իր նոր այբուբենով։ Ժամանակ է որ մենք ալ մտածենք հայերէն տառերը փոխարինել լատինական տառերով, իբրեւ միջոց մը միջազգային մերձեցման»:

Այս հանճարեղ գիւտը ուրիշ մըն ալ մէջտեղ նետած էր քանի մը տարի առաջ,—«կոմիսար» մը, պահանջելով «արխիվ»ը նետել Մեսրոպեան տառերը, իբրեւ տգեղ, տձեւ եւն։ Թերեւս «կոմիսար»ի պարտականութիւնն էր այս, եւ կրնար անմիջապէս օրէնք դառնալ մէկ հրամանագրով, ինչպէս եղաւ Աբեղեան ուղղագրութիւնը։

Այդ օրէն աւդին խօսք չկար այս մասին, եւ ընդհակառակն որոշում տրուած էր վերաքննելու եւ բարեփոխելու նոր ուղղագրութիւնը։ Այս որոշումը մնաց դարակներու մէջ, եւ ահա նորէն արմատական առաջարկ մը՝ ոչ թէ ուղղագրութիւնը, այլ տառերը փոխելու։

Այսպէս ալ պէտք է ըլլայ յեղափոխական կարգուսարքի մէջ, ուր ամէն բան քանդելու եւ վերաշինելու ոգին կը տիրապետէ, Մոսկուայէն մինչեւ Դարալագեազ։

Հայ գիւղին համայնավար բջիջը որոշեր է. «էշով սոցիալիզմ չի կարելի կառուցել»։

Ի՞նչ փոյթ։ Ո՞ղջ մնան Մանուկ Աբեղեաններն ու Սիմէոն Յակոբեանները, որոնց արիւնը կ'եռայ համաշխարհային յեղափոխութեան կրակէն։ Եթէ Զապէլ Եսայեանն ու ճարտարապետ Մինդատեանցն ալ ձայնակցին, «դեկրէտ»ը պատրաստ է, և յեղափոխութիւնը տասը քայլ աւելի առաջ կ'երթայ։ Եւ այն ատեն, հայ գիւղացին կը համոզուի որ «սոցիալիզմ»ը կը կառուցուի ոչ միայն էշով կամ չորս ոտքով, այլ եւ երկուքով։

Թշուա՛ռ, թշուա՛ռ «երիտասարդ»ներ, որ ամբողջ սերունդի մը ճակատագիրն ունիք ձեր ձեռքը, բախտին տխուր մէկ հեգնութեամբը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ՀԱՄԱՐՁԱԿՈՒԹԻՒՆ...

Ինչպէս յայտնի է, ռամկավարները կը վախնան «աչքիդ վերեւ յօնք կայ» ըսելու Երեւանի վարիչներուն։ Ատեն ատեն, սակայն, կը համարձակին դիտողութիւններ ընել, միշտ խորին երկիւղածութեամբ եւ ամօթխածութեամբ։ Նմոյշ մը՝ Ամերիկայի «Պայքար»էն (8 յունիս).

— «Մենք ուրախութեամբ կ'իմանանք, որ Հայաստանի սահմաններէն ներս ամենուրեք կը տիրէ հայերէն լեզուն ու գիրը, երկաթուղիի կայարաններէն մինչեւ պետական պաշտօնատուններ։ Կը լսենք որ ձեռնհաս հաստատութեանց կողմէ քայլեր կ'առնուին հայացնելու համար գիտական բառերն ու երկերը, եւ այդ ուղղութեամբ կարեւոր գործ կատարուած է մինչեւ հիմա։ Ասոնք գոհունակութեամբ արձանագրելով մէկտեղ, չենք կրնար անտեսել որ Հայաստանի մէջ հայերէն լեզուն փոխանակ ծաղկելու ու մշակուելու, օր ըստ օրէ կը խաթարի եւ կ'իյնայ։ Գիտական Հրատարակչութեան թերթերն եւ ուրիշ հրատարակութիւններ, նոյն իսկ գրական պարբերաթերթերը, կը հաստատեն ասիկա։

Դժբախտաբար, Ռուսիոյ Հայոց գրողներուն մեծամասնութիւնը, բարեյիշատակ Գրիգոր Արծրունիէն սկսեալ, հայերէնի կանոնաւոր ուսում եւ զարգացում ստանալու առիթէն զրկուած, օտար նորաձեւ բառերով եւ խորթ ու անճաշակ ձեւերով խճողած ու այլանդակած են հայերէն լեզուն, եւ անոնցմէ շատեր, առաւելապէս յեղափոխական գրականութեան միջոցաւ, սպրդած են նոյն իսկ Արեւմտեան հայերէնի մէջ։

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատութենէն ասդին, ալ աւելի բուռն թափ մը ստացաւ ու շեշտուեցաւ այս երեւոյթը, մանաւանդ Աբեղեան անհեթեթ ուղղագրութեան որդեգրումով, եւ անճաշակ ու առեղծուածային սղագրութիւններով, այնպէս որ չենք սխալիր եթէ ըսենք թէ այսօր Հայաստանի մէջ եղած հրատարակութիւնները, թերթ եւ գիրք, ոչ միայն Հայաստանէ դուրս, այլ Հայաստանէ ներս ալ անմատչելի են ու անհասկնալի ժողովուրդին ստուար մեծամասնութեան։

Յետոյ, միայն ուղղագրութիւնը չէ, լեզուի մէջ ալ պէտք է չափ ու սահման մը դրուի տարօրինակ նորաբանութեանց, օտար բառերու անճահ ու անտեղի գործածութեան եւ քմահաճ սղումներու։ Մէկ խօսքով պէտք չէ որ շարունակուի ներկայ սանձարձակութիւնը, որմէ կը տուժէ ժողովուրդին դաստիարակութիւնը, նոյն իսկ այն իմաստով որ ներկայ իշխանութիւնը կը հասկնայ ու կը փափաքի»։

ԲՆԹԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ֆրանսական թերթերու դաշնակցութիւնը անուանարկութեան դատ բացած էր Ֆրանսուա Քոթիի դէմ, տէր եւ տնօրէն *Ամի տիւ Փէօփլ*, *Ֆիկարօ* եւ *Կօլուա* թերթերուն։ Քոթի փողոցի պատերուն վրայ ազդեր փակցնելով «*մէրքանթիս*, աւազակ վագրեր» եւ այլ անուանարկիչ ածականներով նախատած էր մամուլի խմբակցութեան անդամները։

Հակառակ Քոթիի ծարպիկ դարձուածքներուն, դատարանը Քոթին դատապարտեց, 1000 ֆր. տուգանքի, 1 ֆրանք վնասուց հատուցման եւ վճռագրին 10 թերթի մէջ հրատարակութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԽՐՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆԻՉԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ?

Պէյրութի *Օրեան* թերթը իր յունիս 14ի թիւին մէջ կը գրէ.

Ուսուցիչ եւ հայ վարիչ Բէտէրեանի սպանիչը գտնուած եւ ձերբակալուած է... Մուսուլի մէջ։ Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը մեզի չէ հաղորդած մարդուն անունը՝ որովհետեւ յիշեալը Իրաքի սահմանէն դուրս հանելով սուրիական իշխանութեանց յանձնելու մասին ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարուին։

Ոճրագործին հետքը գտնուեցաւ շնորհիւ այն թղթակցութեան, զոր անիկա Մուսուլէն կը փոխանակէր Պէյրութի իր ազգականներուն հետ։

Տէր Կոմիտասի սրբացումը

Վ.-ոցը կիրակի՝ Հռոմի մէջ տեղի կ'ունենայ սրբացումը Տէր Կոմիտաս Քէօմիւրճեան քահանային, որ քանի մը դար առաջ նահատակուած է Թուրքերուն կողմէ իսլամութիւնը չընդունելուն համար։

Հայ-կաթոլիկներու պատրիարք-կաթողիկոս Պօղոս-Պետրոս ԺԳ. Թէրզեան, որ Պէյրութէն Հռոմ հասած է այս առթիւ, հրատարակած է հովուական թուղթ մը, որուն մէջ կ'ըսէ.

— Կոչ կ'ուղղենք բոլոր Հայերուն՝ որոնք ի վիճակի են, փութալ Հռոմ և հոն մեզի հետ ներկայ ըլլալ Տէր Կոմիտասի սրբացումին։ Այս սրբացումը եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութեան կողմէ միջազգային արդար հատուցում մը պիտի ըլլայ այն անթիւ զոհողութեանց համար, որոնց ենթարկուած է մեր ազգը յանուն քրիստոնէական կրօնին։ Կը յուսանք թէ այս առթիւ միւս ազգերն ալ պիտի յիշեն այն յանձնառութիւնները զորս ստանձնած են հանդէպ մեր ազգին՝ իրենց հանդիսաւոր խոստումներով»։

Ի՞նչ կը բանի Տրոցկի

*Թայմզ*ի 20 յունիսի թիւին մէջ կը կարդանք.

Վերջերս խորհրդային արտաքին գործավարութեան կարեւոր անդամ մը երկու երկար այցելութիւններ տուաւ Տրոցկիի Պոլսոյ մէջ։ Իրենց խօսակցութիւնը դարձաւ մասնաւորաբար Անգլիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութ՝իւնները վերահաստատելու մասին։ Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Տրոցկիի գաղափարը հարցուած է թէ՝ ո՞րն է մերձեցման լաւագոյն մեթոտը։

∴ Պոլսէն կը հեռագրեն *Րիւթէր*ի գործակալութեան.

Տրոցկիի անձնական քարտուղարը վերադարձաւ Լոնտոնէն, ուր գացած էր «աշխատաւորական ազդեցիկ շրջանակները հետաքրքրելու համար Տրոցկիի վիճակով եւ ճամբայ հարթելու որ Անգլիոյ մէջ ապաստան տրուի աքսորականին»։

Պատգամաւորը լաւատես է իր պաշտօնին հետեւանքներուն մասին եւ կը հաւատայ թէ Մաքտոնըլտ, դահլիճի իր ընկերներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, պիտի ընդունի Տրոցկիի խնդրանքը։

∴ *Թայմզ*ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ յունիս 19 թուականով.

«Հիւրընկալութեան չարաչար գործածում» խորագրին տակ, պաշտօնաթերթ «*Միլլիյէթ*» իր այսօրուան թիւին մէջ կը պատմէ դէպք մը, որ տեղի ունեցած է երէկ, Սիրքէճիի կայարանին մէջ։ Կ'ըսէ թէ Տրոցկիի ֆրանսացի քարտուղարը, որ Սէմփլոնի ճեպընթացով հասած էր — կ'ըսուի թէ Լոնտոնէն—, փորձեց յարձակիլ «Միլլիյէթ»ի լուսանկարիչին վրայ, երբ այս վերջինը կ'ուզէր լուսանկարել զայն։ «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ այսպիսի ընթացք մը շատ ցաւալի է, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ Թուրքիա ամէն դիւրութիւն եւ հիւրամեծարութիւն կ'ընծայէ Տրոցկիի։

Նոր նաւթամուղ մը Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ խորհրդային տնտեսութիւնը այս տարի հարստացած է նաւթային նոր եւ կարեւոր ձեռնարկով մը, «Նէֆթէքօմպինատ Գրոզնի թուափսէ»։ Ասիկա կը բաղկանայ 618 քիլոմեթր երկարութեամբ նաւթամուղէ մը եւ Թուափսէի մէջ հաստատուած զտարաններէ, որոնք տարեկան 1,500,000 թոնօ արտադրութիւն ունին։ Նպատակն է՝ նաւթի ճարտարարուեստի զարգացման եւ քարիւղի արտածման աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստեղծել։

Նաւթամուղը արժած է 28 միլիոն ռուբլի։ Կը մեկնի Գրոզնիէն, կ'անցնի Կովկասի կիրճերէն եւ կը յանգի Թուափսէ։ Այս նաւթամուղին շնորհիւ, քարիւղի փոխադրութեան ծախքերը մեծապէս պիտի զեղչուին։ Մինչ երկաթուղիով փոխադրութեան համար մէկ թոնոյին ծախք կ'ըլլայ 11 ռուբլի, այժմ 4.5 ռուբլի միայն ծախք պիտի ըլլայ։ Այսպէսով մէկ միլիոն թոնոյի վրայ տարեկան 6 միլիոն ռուբլի խնայողութիւն մը պիտի ըլլայ եւ 5 տարի չանցած շինութեան ծախքերը պիտի գոցուին։ Երկաթէ խողովակները 1·25 մեդր խորութեամբ թաղուած են հողին մէջ։ Նաւթամուղի երկարութեան մասին կարելի է գաղափար մը կազմել, երբ ըսուի թէ Գրոզնիէն ճամբայ հանուած նաւթը Թուափսէ կը հասնի տասներորդ օրը։

Պարսկաստանի ապստամբութիւնը

«*Թայմզ*» կը գրէ թէ Շիրազի եւ Սպահանի միջեւ հեռագրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՅՍ Ո՞ՐՔԱՆ ԱՌԱՔԻՆԻ

Կարդացի՞ք Փարիզի Ազգատախնամի ատենադպիրին նամակը։ Առաքինութեան հինգ մրցանակներու համար իբրեւ թեկնածու ներկայացեր են մօտ *երկու հարիւր* հոգի։

Եւ ըսել թէ հազիւ երկու ամիս անցած է Ազգատախնամի առաջին կոչէն ի վեր, ու դեռ մինչեւ *սեպտեմբեր* 15 պայմանաժամ կայ՝ թեկնածութիւններ ընդունելու համար։

Ուրեմն, այս տարի Առաքինութեան հինգ մրցանակներու համար պիտի ունենանք առնուազն 450-500 թեկնածու, եւ կամ կլոր հաշուով, մէկ մրցանակին համար հարիւր թեկնածու։

Բոլորս ալ գիտենք թէ հայ կինը պարկեշտ է, աշխատասէր է, *առաքինի* է։ Գիտենք նաեւ թէ թէ՝ անիկա միաժամանակ *համեստ* է։

Սակայն Պ. Ատենադպիրին նամակը ցոյց կուտայ թէ Հայուհին հետզհետէ սկսած է կորսնցնել այս վերջին առաքինութիւնը։

Ո՞վ է պատճառը։ Ազգատախնա՞մը թէ Հայուհին։

Մրցանակ կրնան ստանալ անոնք, որ «ֆրանսական այս հիւրընկալ հողին վրայ իրենց ծակտին սուրբ քրտինքովը եւ առանց հանրային աջակցութեան դիմելու՝ հոգացին իրենց պարագաները ու տիպար հանդիսացան մեր ցեղին թէ՛ հլարտ եւ թէ համեստ ջանասիրութեան»։

Ցարակոյս չկայ թէ մեծ է թիւը այն Հայուհիներուն, որոնք որոշ չափով կը լրացնեն պահանջուած պայմանները։ Խնդիրը անոնց մէջէն ամէնէն արժանաւորները զատելն է։ Անցած տարի նեպոտականութեան սկզբունքով ընտրուեցան այնպիսիներ, որոնցմէ ոմանք առաքինութեան մասնիկն անգամ չունէին։

Այս տարի ո՞ր սկզբունքը պիտի յաղթանակէ։

Հաւատա՞նք որ ճշմարիտ առաքինիները պիտի վարձատրուին այս անգամ։

Իսկ եթէ ընտրական մարմինը անկարող զգայ ինքզինքը 500 թեկնածուներուն մէջէն 5 հոգի զատելու հանդարտ խղճով, կ'առաջարկեմ որ հրապարակային հանդէսին մէջ, ուր մրցանակները պիտի բաշխուին, վիճակահանութիւն կատարուի՝ պսակաւորները որոշելու համար։

Այս ձեւով ո՛չ ոք պիտի վրդովուի։

ՊԱՐՈՅՐ

ՀԱՅ ՄԸ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆ

ՔՕԱՆԹԻ (Յունաստան).— Յունիս 13ին, ինքնասպան եղաւ հին գաղութի անդամներէն, Տիվրիկցի Սեդրակ Գալօյեան, որ խանութպանութեամբ կը զբաղէր։ Ածելիով մը իր կոկորդը կտրած էր։

Գալօյեան խանութին մէկ մասը տարիէ մը ի վեր վարձու տուած էր Գազաքօփուլոս անուով Յոյնի մը, որ երկու տարուան ընթացքին 28 հազար տրախմի կը պարտի Գալօյեանին, այս վերջինին ալ խանութին տիրոջ։ Վարձակալը ամիս մը առաջ կը սնանկանայ, իսկ խանութին տէրը դատի կը յանձնէ Գալօյեանը, իր առնելիքին համար։ Դատը տեղի պիտի ունենար Կիւմիւլճինայի մէջ։ Գալօյեան յուսահատ, 5 օրէ ի վեր ոչ մէկ սնունդ կ'առնէր։ Յունիս 13ին տանը նկուղը իջնելով ինքնասպան կ'ըլլայ։ 50 տարեկան էր. կը ձգէ այրի մը, աղջիկ մը եւ մանչ մը Ամերիկայի մէջ։ Երկտող մը ձգած էր գզրոցին մէջ եւ կը խնդրէ որ իր ոսկի ժամացոյցը ղրկեն Ամերիկա՝ իր տղուն։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԻՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Անասելի դժուարութիւններու կ'ենթարկուի հայ գաղթականը այն երկիրներուն մէջ, ուր անորոշ ժամանակով ստիպուած է բնակութիւն հաստատել։ Անծանօթ լեզուին, տեղական կարգերուն, ձեւական տարրական միջոցներուն, ան մէկ միջոց միայն գիտէ.— Ծախսե՛լ, ծախսե՛լ, յաճախ նոյնիսկ, իր նիւթական կարողութենէն վեր։ Վարչական եւ դատարանական իշխանութիւններուն առջեւ, ո՛ր եւ է իրաւական, քաղաքացիական ու անձնական հանգամանք արժեցնելու եւ վաւերականութեան ձեւ մը հաղցնելու համար իր պահանջներուն, ան ստիպուած է վազել դանէ-դուռ գրասենեակէ գրասենեակ, վատնելով թէ՛ իր ժամանակը եւ թէ՛ միջոցները։

Որքա՜ն զառն փորձեր կան մեր գաղթականութեան պատմութեան մէջ։

Անհրաժեշտութեան ու պատշաճութեան համեմատ, ան գրպանին մէջ կը տեղաւորէ քանի մը տեսակ անցագիր, տարբեր անուններու տակ ծածկուած, մէկուն մէջ ամուսնացած, միւսին մէջ ամուրի, մէկին մէջ ամուսնալուծուած, միւսին մէջ այրի. չունի ո՛չ մէկ հաստատուն ինքնութեան թուղթ, որուն վրայ օրինական ու վաւերական գործողութիւն մը կարելի ըլլայ կատարել։

Անշուշտ, հայ մարդու համար շռայլութիւն կը համարուի այդ թուղթի կտորները, երբ անոր կեանքն է վտանգի տակ եղեր շարունակ. երբ թողեր էին ետին աւերակ չահմարան մը իր պաշտած աւանդութիւններուն ու սովորութիւններուն, իր ծէսերուն ու օրէնքներուն։

Սակայն, այդպէս չէ եւրոպական խաղաղ ու անդորր երկիրներուն մէջ։ Այնտեղ արտասովոր եւ արժառական փոփոխութիւններ չեն եղած։ Հայրենիքն ու ժողովուրդը կանգուն են։ Ամէն քաղաքացին անոնց կ'ընկերանայ իրենց ինքնութեան թուղթը, իբրեւ իր անձին թարգմանն ու պատկերը։ Հոն, անհատը գրուած է ձեւական, օրինական վանդակի մը մէջ, իր ծնունդէն մինչեւ մահ։

Այս անել վիճակը արժանացած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութեան։ Բարձր Տեսչութեան կից գործող Միջկառավարական Խորհուրդը, 14 պետութիւններէ բաղկացած, իր 5 յուլիս 1922 եւ 31 մայիս 1924ի կարգադրութեամբ, ճշդած է որոշ չափով գաղթականութեան իրաւական վիճակը, նախ իբր հիմք ընդունելով միաձեւ անցագիրը։ 12 մայիս 1926ին եւ 30 յունիս 1928ին բարեփոխուած, վերաքննուած եւ ընդարձակուած են իրաւական այդ շրջանակները եւ Բարձր Տեսչութեանը յանձնուած են, առ ի գործադրութիւն, հետեւեալ որոշումները.—

ա) *Գաղթականութեան Նանսէնեան անցագիր տալ։*

բ) *Վաւերացնել իրենց քաղաքացիական վիճակը* (état civil).

գ) *Իրենց հայրենիքէն աւնած որ եւ է թուղթի վաւերականութիւնը հաստատել։*

դ) *Վաւերացնել իրենց մայրենի լեզուով կատարուած գրութիւնները։*

ե) *Վկայել, ուրիշ պետութիւններու առջեւ, գաղթականներու պատուաւորութիւնը, լաւ վարքն ու բարքը, կրթական եւ մասնագիտական տիտղոսները։*

զ) *Յանձնարարել, որ դիւրութեամբ բնակութեան իրաւունք եւ* վիզա *գրուի։ Արտօնել անոնց մուտքը դպրոցներու եւ մատենադարաններու մէջ։*

Իսկ անձնական-իրաւական վիճակի (statut personnel) *համար սահմանուած է.*

ա) *Այնտեղ, ուր ազգային օրէնքը հնարաւորութիւն չունի պարզելու գաղթականին վիճակը, պէտք է դիմել բնակավայրի օրէնքներուն*

բ) *Այն առանձնութիւնները, որ կատարուած են իրենց մայր հայրենիքին մէջ կամ այլուր, պէտք է նկատել անձեռնմխելի* (droit acquis), *ի հարկէ պաշտպանելով կարգ մը տեղական ձեւականութիւններու*

գ) *Ամուսնալուծման պարագային նկատի առնել իրենց ազգային սովորոյթները, իսկ հակառակ պարագային դիմել տեւեալ վայրի օրինական միջոցներուն։*

դ) *Դատական ծախքերու յապաւումէն կամ կրճատումէն* (assistance judiciaire) *օգտուելու իրաւունք։*

Այս պարագան չափազանց ուշագրաւ է մանաւանդ Ֆրանսայի հայ գաղթականութեան համար, որովհետեւ շատեր կան, որ ընտանեկան խառնաշփոթ վիճակ մը ունին եւ դատական ծախքերէ կը քաշուին։ Ամուսնալուծման այնպիսի ցաւալի դէպքեր կան, որ ո՛չ կինը եւ ո՛չ այրը, միջոց մը կրնան գտնել հարթելու, եւ կը փճացնեն իրենց երիտասարդութիւնը։ Կը բաժնուին մարմնով, բայց օրէնքին առջեւ, անոնք կը նկատուին միացած։ Ծախքերու յապաւումը հարկէ է պահանջել ամէն տեսակ դատերու, պատժական թէ քաղաքացիական։ Ասիկա ո՛չ միայն կը տրուի անհատներուն, այլեւ հաւաքականութիւններուն։

ե) *Ազատել գաղթականութիւնը երաշխաւոր* (Cautio judicatum solvi) *տալու պարտաւորութենէն։*

Կարգ մը երկիրներու, մանաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, երբ օտարական մը պահանջատէր է եւ դատ կը բանայ Ֆրանսացիի մը դէմ, պէտք է դրամական երաշխաւորութեամբ ապահովէ ապագայ վճիռէն բղխող ծախքերը։ Ֆրանսացին իրաւունք ունի ատիկա պահանջելու նախ քան դատը սկսիլը (in limine litis)։ *Ասկէ ազատ կրնան ըլլալ, ըստ օրէնի, այս օտարականները, որոնք բնակավայր ընտրած են Ֆրանսան եւ բաւարար անշարժ գոյքեր ունին։ Նմանապէս այն պետութեան քաղաքացիները որոնք դաշնագրով հարթած են այդ կնճիռը, ինչպէս Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի 8 յուլիս 1899ի եւ Ֆրանսայի և Զուիցերիոյ 15 յունիս 1869ի դաշնագիրները։*

զ) *Արտաքսումներու մեղմացում։*

Ասիկա յաճախ կը պատահի օտարականներուն, որոնք հակօրինական ընթացքի մը մէջ կը գտնուին, կը բանտարկուին եւ կ'արտաքսուին։

է) *Հարկային հաւասարութիւն տեղական քաղաքացիներուն պէս։*

ը) Աշխատանքի մասին օտար բանուորներու վերաբերող խիստ սահմանափակումը, չգործադրել Հայերուն եւ Ռուսերուն համար

թ) *Տեղափոխութեան դիւրութեան համար, անցագրի պայմանաժամի երկարաձգում։*

ժ) *Անցագրին մէջ յատկապէս շեշտել հետեւեալ նախադասութիւնը «Ներկայ անցագիրը ի զօրու է վերադարձի համար եւս որքան ատեն որ պայմանաժամը չէ լրացած»։*

Այս կարգադրութիւնները ճանչցուած են Ռուսներուն համար 51 պետութեանց կողմէ։ Հայերուն՝ 38.բակ միացածներուն՝ (Ասորի, Ասորա-Քաղդէացիներ և Թուրքեր)20 պետութեան կողմէ,

Հպատակութեան խնդիրը (Naturalisation).— *Իւրաքանչիւր երկրի մէջ, հպատակութեան օրէնքը, տեւողութեան տեսակէտով, զանազան չափի և կշիռի կ'ենթարկուի։ Առհասարակ ընդունուած է նուազագոյնը երեք, առաւելագոյնը տասը տարի։ Կան պետութիւններ, որ կը քաջալերեն հպատակութիւնը, երկրի արդիւնաբերութեան զարկ տալու համար։ Իսկ կան երկիրներ ալ, որ դժուարին պատնէշներ կը քաշեն թեկնածուին առջեւ։*

Ազգերու Դաշնակցութեան Բարձրագոյն Տեսչութիւնը, հարցաթերթ մը ղրկած է բոլոր պետութիւններուն, յայտնելով, թէ հպատակութեան համար ի՛նչ դիւրութիւններ կը տրուին գաղթականներուն եւ ի՛նչ վիճակագրական պատկեր կը ներկայացնեն։ Բացի Պուլկարիայէն, Սերպիայէն, Էսթոնիայէն եւ Լիթուանիայէն, որ մասնաւոր դիւրութիւններ կուտան միայն Ռուսերուն, միւսներուն պատասխանը նոյնն է.— Առանց բացառութեան, բոլոր օտարականները կ'ենթարկուին նոյն օրէնքներուն։

Սակայն կան քանի մը երկիրներ ալ, որոնց հպատակութեան օրէնքէն, քաղաքականութեան հոտ կը բուրէ։

Անգլիոյ մէջ, հպատակ չեն կրնար ըլլալ, մինչեւ 31 օգոստ. 1931 թուականը, վերջին պատերազմին ատեն թշնամի պետութեանց քաղաքացիները։

Ֆրանսայի մէջ, 26 յունիս 1883ի օրէնքը հիմնական փոփոխութեան ենթարկուեցաւ Երեսփոխան Շառլ Լանպէրի ջանքերուն շնորհիւ, եւ տասը տարուան բնակութեան պայմանաժամը, իջաւ երեք տարուան։ Ֆրանսայի արդի հպատակութեան օրէնքը շատ լայնամիտ է եւ շատ բաց դուռ ունի։

Պուլկարիան սահմանած է երեք տարի՝ բնակութիւն հաստատողներուն համար, տասը տարի՝ առհասարակ։ Էսթոնիան՝ երեք տարի, եւ խնդրարկուն պէտք է 18 տարեկան ըլլայ։ Յունաստան՝ երեք տարի եւ հաւատարմութեան երդում. Զուիցերիա՝ վեց տարի, Լիթուանիա՝ 5 տարի. Սերպիա կամ Եուկոսլաւիա՝ 10 տարի եւ արմատական խզում. անցեալէն։ Չեխոսլովաքիա, Գերմանիա, Աւստրիա եւայլն մասնաւոր առանձնայատկութիւններ չունին. միանման է ամէնքին համար։

Դժբախտաբար ստոյգ վիճակագրական տեղեկութիւններ կը պակսին հպատակութեան առթիւ։ Այնպէս խիստ շահեկան պիտի ըլլար հասկնալ որ 1921—28, ըստ ազգութեան, Հայերէն եւ Ռուսերէն հպատակութեան խնդրարկուներուն թիւը ո՛րքան է և քանի հոգի գոհացուած են ստացած։ 12 պետութիւններու մէջ՝ Գերմանիա, Ֆրանսա, Պուլկարիա, Էսթոնիա, Բրիտանիա, Յունաստան, Լիթուանիա, Սերպիա, Զուիցերիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա, ռուս գաղթականութեան ընդհանուր թիւն է 628,945, որոնցմէ 56,122 հոգի հպատակ են եղած, բացի Ֆրանսա ապաստանած 400,000 Ռուսերէ, որոնց վիճակը սակայն յայտնի չէ։ Հայերու մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ, առ այժմ։

Տակաւին շա՜տ խնդիրներ կան, որ Բարձր Տեսչութեան լուծման կը սպասեն, մանաւորաբար գաղթական, մասնագէտ մտաւորականութեան հարցը։ Եւրոպական համալսարաններն աւարտած բազմաթիւ մտաւորականներ, զրկելու ազատութենէ զուրկ, կաշկանդուած օրինական շղթաներով, ճարահատ կը բռնեն գործարանի կեղտոտ ու փոշոտ ճամբան... Երեւի, կեանքն ու ժամանակը հարկադրաբար պիտի լուծեն այն բոլոր խնդիրները, որոնք կապուած են գաղթականութեան ճակատագրին հետ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՉԷՆՊԷՐԼԻ ԹԱՇԻ ՊԵՂՈՒՄԸ

Հոլանտական հնագիտական խմբակ մը ատենէ մը ի վեր պեղումներ կը կատարէ Պոլիսի Չէնպէրլի Թաշի շուրջ։ Պեղումներու ընթացքին վերջերս բիւզանդական շրջանի վերաբերեալ սենեակի մնացորդներ երեւան ելած են։

Պեղումները պիտի շարունակուին Բժշկական դարանին ետեւի կողմը, ուր սակայն, խանութ մը գտնուելուն համար, Պոլսոյ Քաղաքապետութեան դիմում կատարուած է արտօնութեան համար։

ՓՐՈՖ. ՄԱՔԼԷՐԻ ՃԱՌԸ

Ահա՛ այն ճառը, զոր Փարիզի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու վարժարանին հայերէնի ուսուցիչ Փրոֆ. Մաքլէր կարդաց անցած Շաբաթ օր՝ Բարեգործականի Մատենադարանին բացման առթիւ։ (Կը յապաւենք առաջին մասէն քանի մը հատուած)։Խմբ.

— Այս շէնքէն ներս առաջ կոխելով, հասկցաք անմիջապէս թէ այստեղ կայ արուեստ, գիտութիւն, եւ թէ կը մտնէք սրբավայր մը, որ գեղեցիկ է առհասարակ Մատենադարան կոչուածէն։ Իբրեւ Մատենապահ Փարիզի Ազգային Մատենադարանին, այսօր ձեզի պիտի խօսիմ Մատենագրութեան մասին և պիտի ներկայացնեմ երեք նիշեր (fiche).

Առաջին Նիշ.— *Հայ ժողովուրդը արդէն մտած էր պատմութեան մարզին մէջ, երբ Ք. Ա. 8րդ դարուն Ասորեստան հասաւ իր փառքի ու բախտի գագաթնակէտին եւ Աշուրբանիպալ Արեւելքի ամենահզօր վեհապետը դարձաւ։ Իբր կորովի եւ անզուսպ թագաւոր՝ գլեց անցաւ իր նախորդները եւ իբր այդ անմահացաւ։ Արեւելքի մէջ ինչպէս այլուր, մոռացութենէ պահպանուելու եղանակ մըն է ասիկա։*

Եւ սակայն Աշուրբանիպալ միայն անգութ ու բռնակալ չէր։ Դպրութեանց ճաշակն ալ ունէր, ուստի եւ ջանաց զարգացնել իր հպատակներուն մշակոյթն ու գեղարուեստական ճաշակը։ Նինուէի մէջ հաւաքեց Բաբելոնի եւ Ասորեստանի գրականութեան ամենէն կարեւոր վաւերաթուղթերը։ (*)

Սարգոն, Սենեքերիմ, Ասարհադոն —728 668— արդէն տեսակ մը Մատենադարան *կազմած էին Ասորեստանի մայրաքաղաքին մէջ. սակայն Աշուրբանիպալ անքան զարկ տուաւ այդ հիմնարկութեան, որ անոր հիմնադիրը կրնայ կոչուիլ։ Այս Մատենադարանը (որուն վերաբերեալ վաւերաթուղթերը պահուած են* Բրիտանական Թանգարանին *մէջ) կը պարունակէր պատմական գրականութեան ամբողջ հաւաքածոյ մը.Դրչագիրները մերթ առաւօտեան կ'ընդօրինակէին իրենց վաւերաթուղթերը, մերթ Սումերա-ակկատեան բնագրի մը վրայ թարգմանութիւն մը կամ ասորերէն լեզուով բացատրական ծանօթութիւններ կ'աւելցնէին։*

Աշուրբանիպալի թանկագին Մատենադարանը կը պարունակէր իր ժամանակի մարդկային ծանօթութեանց վերաբերեալ ամէն բան։ Զայն հիմնելով, Ասորեստանի ինքնակալը իրեն ապահովեց մշտնջենական փառք մը, աւելի տեւական քան իր յաղթանակներով, անգթութիւններով եւ բռնակալութեամբ շահած փառքը։

Երկրորդ Նիշ.— *Սերապէումի կողքին, որուն համար կ'ըսուի թէ 300.000 հատոր կը պարունակէր, Աղեքսանդրիոյ նշանաւոր Մատենադարանը կը պարունակէր մինչեւ 900.000 հատոր. հոն կ'ապրէին գիտնականներն ու արուեստագէտները, պետական ծախքով եւ դասախօսութիւններ կ'ընէին, արուեստի գործեր կ'արտադրէին և Աղեքսանդրիա քաղաքը կայսրութեան մայրաքաղաք Հռոմէն յետոյ երկրորդը կը դարձնէին։ Սակայն կ'ըսեն թէ Աղեքսանդրիացիները խռովայոյզ մարդեր էին ու ապստամբութիւնները անպակաս՝ թէ Պտղոմէոսներու եւ թէ Հռոմայեցիներու օրով։ Ուստի Կեսար, վայրագութեամբ մը եւ անգթութեամբ մը որ յատկանիշն էր Հռոմայեցիներուն, պարտականութիւն զգաց խստիւ զսպել, Ք. Ա. 47 թուականին, ապստամբութիւն մը զոր վտանգաւոր կը նկատէր։ Աղեքսանդրիայ Մատենադարանը գրեթէ ամբողջովին այրեցաւ եւ կայսրութեան երկրորդ քաղաքին ամբողջ փառքն ու պերճանքը վերջ գտաւ։*

Յետոյ սակայն Աղեքսանդրիայ հեթանոս դպրոցներուն յաջորդեցին քրիստոնեայ դպրոցները, ու Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ կառուցուած այս քաղաքը կը դառնար քրիստոնէութեան գլխաւոր օրրաններէն մէկը։ Կղեմէս եւ Որոգինէս ջանքեր կ'ընէին քրիստոնէական վարդապետութեան հիմերը դնելու համար, եւ շատ չանցած Արիոս կը ստեղծէր այն հետաքրքիր աղանդը՝ որ ծանօթ է արիոսականութիւն անունով։ 646ին Արաբները գրաւեցին Աղեքսանդրիան եւ կատաղօրէն քանդեցին ինչ որ կը վերապրէր դեռ նշանաւոր Մատենադարանէն։ Այսպէս մահացու հարուած մը կը տրուէր քաղաքակրթութեան եւ մտքի ուժին։

Երրորդ Նիշ.— *Հիմնելով Փարիզի հայ Մատենադարանը, գեղեցկելով զայն հանգստաւէտ շէնքի մը մէջ, օժտուած աշխատանքի բոլոր յարմարութիւններով, Գ. Գօզմա Նուպար իրապէս կը դասուի շարքին մէջ մարդկութեան բարերարներուն, որոնք առաջնակարգ կարեւորութիւն կուտան մտաւորականութեան եւ մտաւորական աշխատանքի։ Այս Մատենադարանը, դեռ երիտասարդ, արդէն ունի հազարաւոր հատորներ, հիանալիօրէն զետեղուած գեղեցիկ դարակներու մէջ։ Կը բաւէ ակնարկ մը նետել ձեր շուրջը, դիւրութեամբ ըմբռնելու համար որ այս վերջին ծայր արդիական հաստատութեան մէջ բան չի պակսիր։ Ձեզի համար հաճելի պիտի ըլլայ թղթատել այս դարակներուն վրայ մեթոտիկ կերպով շարուած գիրքերը, նստիլ սա հանգստաւէտ աթոռներուն վրայ՝ ճաշակելու համար հոն մթերուած գանձերը։*

Գիտցէ՛ք համբերել, սպասեցէ՛ք որ գրացուցակը վերջնապէս պատրաստուի եւ նիշերը շուայլօրէն դրուին ձեր տրամադրութեան տակ։ Այն ատեն պիտի տեսնէք թէ՝ ո՛րքան օգտակար պիտի ըլլայ ձեզի հայկական այս նոր Մատենադարանը, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ թագուն գանձեր պիտի ունենաք ձեր ձեռքին տակ եւ ճշմարիտ ուրախութիւն մը պիտի զգաք, մտածելով որ առատաձեռն հիմնադրին այս գեղեցիկ ձեռնարկին շնորհիւ՝ բոլոր պրպտողները պիտի գտնեն թանկագին վաւերաթուղթեր, որոնց ա՛յնքան պէտք ունին՝ իրենց զուտ գիտական եւ հմտագիտական աշխատանքներուն համար և որոնց պիտի նուիրուին այսուհետեւ։

Ձեզի, սիրելի Սինապեան եւ ձեր մեծանուն աշխատակիցներուն կ'իյնայ իրաւունքը, պարտականութիւնն ու պատիւը փութացնելու արշալոյսը այն օրուան, երբ մտքի աշխատաւորները պիտի գան հոս՝ Սէնի ափերուն վրայ, երազելու նոր երկերու մասին, ինչպէս կ'ընէին երբեմն ձեր նախահայրերը Արփա-Չայի —Ախուրեան ըսել կ'ուզեմ—, Կուրի եւ Զանգիի եզերքներուն վրայ։

Հայկական Մատենադարանի մը բացման այս օրը թո՛ղ սկիզբն ըլլայ նաեւ նոր դարաշրջանի մը՝ դպրութեանց, գիտութեանց եւ արուեստներուն համար ժողովուրդի մը, որ վճռապէս որոշած է իր մտահոգութեանց առաջին գիծին վրայ դնել մտածումի պատմական ճշմարտութեան անշահախնդիր պրպտումը, նախնեաց գործերուն հետ մրցող նոր երկերու արտադրութիւնը։

Երբ վերջացնէք ձեր գրացուցակը եւ գիտնական աշխարհին ճանչցնէք ձեր ունեցած գանձերը, իրաւացի հպարտութեամբ պիտի նկատէք էր ձեր Մատենադարանը ոչ որ հետաքրքրականութեամբ, ո՛չ ալ կարեւորութեամբ ետ կը մնայ Աշուրբանիպալի եւ Աղեքսանդրիոյ Մատենադարաններէն։ Դուք [illegible] *ձեր ընծայողներուն* [illegible] *ներկայացնէք ժամանակ*[illegible]*ներ եւ պատմագիրներ, ձեր* [illegible] *բականներն ու դիւցազներգութիւնները ծանօթ* [illegible] *Չայ եւ Մասօ-կտ-Չենէ* [illegible]*ներով, ձեր Յայսմաւուրքի վար*[illegible] *սրբոցը, ձեր Մաշտոցը, Գանձ*[illegible]*րանն ու Տաղարանը, ժողովածուները եւն.։*

Այսպէս, թերեւս ձեր [illegible] *հով Հայաստանէն աւելի* [illegible] *ւոր տեղի մը մէջ պիտի* [illegible] *խմբէք գանձեր, որոնք* [illegible] *մը եւ ցոյց պիտի տան* [illegible] *սէրը՝ զոր հայ ազգը միշտ* [illegible] *նեցած է մտքի գործերուն* [illegible] *անշահախնդիր ուսումնասիր*[illegible]*թեանց համար։*

Աշխարհի վրայ չկայ [illegible] *շուշտ ժողովուրդ մը, որ ձեր*[illegible] *նին չափ ցրուած ըլլայ. Բայց* [illegible] *ուր որ բախտը առաջնորդած* [illegible] *ձեր թափառական քայլերը,* [illegible] *անմիջապէս գաղութ մը* [illegible] *նուած է, որ շատ չանցած* [illegible] *ցած է դպրոցներ, տեղական* [illegible] *ռուլ մը, մատենադարան մը* [illegible] *անոնք ճառագայթներ են,* [illegible] *իրենց բարերար լոյսը կը* [illegible] *րածեն դուրսը եւ թանկագին* [illegible] *միութեան գիծեր կ'ըլլան* [illegible] *բազմաթիւ գաղութներու ցիր* [illegible] *ցան անդամներուն միջեւ։*

Ձեր Մատենադարանը [illegible] *Կեդրոնական եւ Ազգային* [illegible] *տի որակեմ — դնել մեր արեւելեան ուսումնասիրութեանց զանազան կեդրոններու կողքին այն քաղաքին մէջ իսկ ուր* [illegible] *տարիէ ի վեր կը ծաղկի Հայագիտական Ընկերութիւնը, կը նշանակէ կատարել գործ մը որ գիտական ու մտաւորական խիստ մեծ արժէք կը ներկայացնէ։*

Մեզ հրաւիրելով ներկայ ըլլալ այս բացման, մեզի [illegible] *րական ձեռք կարկառելով, կարծէք կ'առաջարկէք մեզ միացնել մեր ջանքերը, հաւաքաբար* [illegible] *խատիլ զարգացման համար այս ուսումնասիրութեանց, որոնք մանաւորապէս սիրելի են մեզի։ Հայկական հրաշք,* [illegible] *քան ալ դողդոջուն թուի ներկայիս, չպիտի մարի։*

Պիտի միացնենք մեր ջանքերը՝ արծարծելու համար [illegible] *ու այս միացեալ ջանքերէն պիտի ծնի — առատ հաւատացած ու համոզուած եմ — նոր դարաշրջան մը հայ ազգին համար, իր մտաւորական, բարոյական եւ քաղաքակրթական* [illegible]*նէութեան բազմաթիւ արտայայտութեանց համար։*

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՐՁՔԵՐԸ

Վարձակալութեան օրէնքը որ Ծերակոյտի սեղանին վրայ է, Խորհրդարանին կողմէ քուէարկուեր էր 266ի դէմ 318 ձայնով։

Այս խնդրին մէջ կառավարական [illegible] *ձոններէ Ա — Արգիլել կալուածատէրերը որ վարձակալութեան նախընտրութիւնը տան օտարականներուն, զանոնք նկատելով երկարաձգման իրաւունքէն զուրկ։ Բ — Միջազգային նկատառումներ*

Խորհրդարանը սակայն չենթարկուեցաւ կառավարական [illegible] *նագծին, քուէարկելով Պ. Փէրնոյի բանաձեւը, որ 1926ի օրէնքին կրկնութիւնն է։*

Երկարաձգման իրաւունքէն զուրկ են

1.— Այն օտարականները, որոնք ծառայած կամ պայքարած չեն կամ որոնց զաւակները թոռները ծառայած կամ պայքարած չեն Ֆրանսական կամ դաշնակից բանակներու զանազան կազմերուն մէջ. բացառութիւն են Ֆրանսական պաշտպանութեան կամ հոգատարութեան յանձնուած երկիրներու հպատակները անոնք որ ընդունած են Ֆրանսայի մէջ բնակարանային իրաւունք եւ անոնք որոնց զաւակները Ֆրանսական հպատակ են։

(* CHARLES F. JEAN, La littérature des Babyloniens et des Assyriens. (Paris. 1924), էջ 161:

ՅՈՒՇԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը
ՓԻՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

ՓԻՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ Սէն Թիէն ... կէսօրէ վերջ ժամը ... հանդիսաւորութեամբ ... Հայաստանի անկախութեան հռչակման 11րդ տարեդարձը՝ նախաձեռնութեամբ ... Ց. Դ. ենթակոմիտէի դաշնակցական աշակերտութիւնը ... էին Սեթանոցի, Լճէր, Զարբանի հայրենակցական եւ Հ. Կ. ... ինքնապաշտպանութեան Միութիւնները։

... ամառուան գեղեցիկ օրին ժողովուրդը փութացած ... Սէն Թիէնի ... ճակատը զարդարուած էր հայկական ... նկարներով, իսկ աջ եւ ... կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Նախագահ ընկեր Գեղեցիկ ... բացաւ «Մեր հայրենիքի յաւիտենական» երգը ... Ա. Մելքոնեան ... եւ Պ. Լ. Պօյաճեանի ... բացատրեց օրուան ... Օր. ... Մինասեան արտասանեց ... Օր. Ազատուհի Ա... գաշնակի եւ ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց «Ես ... մի անուշ ձայն»։ Արտասանութիւններ ըրին ընկեր Գ. ... «Հայ երիտասարդին», երկու փոքրիկներ ... եւ ... «Հայդուկը»։ ... Օր. Մարի «Ցայգ ...»: Օրուան բանախօսը ընկ. Մ. ... մանրամասնօրէն ... Մայիս 28ի արժէքը ... 17ի հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ, երբ ռուս ... բոլշեւիկ ... բանակը ... կը փախչէր. երբ հայ ... լքուած էր բոլոր ... իր ուժերուն վրայ ... կազմակերպուեցաւ եւ ... Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները։ Մեր ... թափած արիւնով ... անկախութիւնը»։

Բանախօսութենէն յետոյ Պ. ... Պօյաճեան արտասանեց «Ախ մը ...» ընկերուհի Օր. Մարի Աճէմեան երգեց «Մերօրուան մանիշակը». Պ. Ցաճատ Գրիգորի «Արօր ու տաւարը», փոքրիկները՝ «Վարդերեսեան» «Հայ ոգուն»։ Հանդէսը փակուեցաւ բաժ... ...։

Դ. Սրամեան

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 17 Յունիս (Սեփ. թղթ.).— «Յառաջ» իր կարելին կը փորձէ այլասերման վտանգը սահմանափակելու, եւ ուշացնելու համար, մինչեւ որ հասնինք փրկութեան հաստատուն նաւահանգիստը։ Իբրեւ նիւթ վտանգի այլազանութեան, կը թուեմ պատճառներէն մէկը եւս, որուն պատասխանատու կը ներկայանան ծնողքներ, իրենք իրենց ձեռքով թաղելով մայրենի լեզուն։

Այս օտարոտի եւ խառնիճաղանճ մթնոլորտին մէջ, ուր լեզուներու յարիւրինթոս մը կայ, տիրող լեզուին շուրջ՝ խոտլերէնը՝ մեզադաշտի վրայ, սպաներէնը՝ ինքնաշխ կերուածքով այլաբերէնը՝ իր հնաւանդ ձեւերով. թուրքերէնը՝ իր կոշտ ու կոպտութեամբ եւայլն, հայերէնը հեռացնել տեղի կուտայ նա, գրեթէ ամէն օր, մանաւանդ ամէն կիրակի, լեզուներու այդ գուգահանդէսին մէջէն կ'անցնիմ, եւ միշտ ալ կը հանդիպիմ հայ լեզուի նահատակութեան։ Ամէնէն առաջ, մեր մանուկներն են, որ կը հեռաքրքրեն զիս, որովհետեւ մեր վաղուան յոյսն են անոնք։

Այս կիրակի գացեր էի բարեկամի մը, որ կը բնակի տան մը մէջ, խոշոր պարտէզով, ուր յաճախ հայկական հանդէսներ կը կատարուին։ Այդ տունին մէջ կը բնակին ուրիշ քանի մը հայ ընտանիքներ ալ, որոնց տղաքը պարտէզը կը խաղան։ Անոնք բոլորն ալ ֆրանսերէն կը խօսին, հայերէնը մոռցած են, կամ աղճատ կը խօսին, այն ալ իբրեւ անհաճոյ բան։ Հարցուփորձով կը հասկնամ որ այդ տղոց ծնողները, թէեւ ֆրանսերէն չեն գիտեր, բայց միշտ ֆրանսերէն կը խօսին տունին մէջ եւ տղաքը այսպէս կը մոռնան իրենց մայրենի լեզուն. Ընոնց մօտը ուրիշ հայ ընտանիք մը կը բնակի, անոր ալ տղաքը ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն, դուրսը ֆրանսերէն կը խօսին, բայց երբ տուն գան, իրենց մօրմէն աւելի կը սիրեն հայերէն խօսիլ։ Այնքան նախանձախնդիր են, որ ֆրանսերէն հարցումի մը հայերէն կը պատասխանեն։

Ահա երկու հակասական երեւոյթներ, որ արդիւնք են ծնողներու կենցաղին կամ տկարամտութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, ծնողքին կ'իյնայ հայ տղան հայ պահել։

*** Միւս կողմէ, ունինք նաեւ բոլորովին շատ մը երիտասարդներ որոնք այլազգի գեղուհիներու գիրկը ինկած են։ Ասոնք զոյգ զոյգ մեծ կուգան փողոցները, կը թափառին զբօսավայրերը, բոլորովին մոռցած իրենց ծագումը ու աւանդութիւնները։ Եւ հայ երիտասարդութեան շարքերը կը նօսրանան հետզհետէ

Կ. Սեւեան

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ՕԴԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Անցեալ տարուան պէս, Մայիս 1էն ի վեր Խորհրդային Միութեան մէջ սկսած է օդային թղթատարական փոխադրութիւնները։

Օդային թղթատարով Երեւանէն Մոսկուա նամակի կամ դրամի փոխադրութիւն կը կատարուի Երեւանէն Թիֆլիս երկաթուղիով իսկ Թիֆլիսէն Մոսկուա օդային գծով։

Օդային գծով՝ նամակներու փոխադրութիւնը կ'արժէ 15 կոպէկ, բացիկները 10 կ. Դրամի եւ կապոցներու փոխադրութեան համար, նկատի կ'առնուին գումարը, ծանրութիւնը եւ ճամբու տեւողութիւնը

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐ

Պետական բուսաբանական թանգարանի եւ բուսաբանական պարտէզին կողմէ խմբակ մը մեկնած է Արաքսի հովտին ստորին շրջանները, Զանգեզուրի եւ Մեղրի գաւառները, ինչպէս նաեւ Նախիջեւանի Նախաւլենային շրջաններու բնութիւնը եւ գիւղատնտեսութիւնը ուսումնասիրելու համար։

Մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձուի մասնաւորապէս Զանգեզուրի հօտաւային անտառներու բուսականութեան վրայ, որ գարդ չէ ուսումնասիրուած։ Պիտի ուսումնասիրուին վայրի օգտակար բոյսերու եւ դեղի բոյսերու մշակման հարցերը եւ այդ նպատակով նմոյշներ պիտի հաւաքուին։ Մեղրի գաւառը որ աւելի մեղմ կլիմայ ունի քան Երեւանի գաւառը պիտի ուսումնասիրուի այն տեսակէտով թէ կարելի՞ է արդեօք հոն մշակել ձիթապտուղ, նուռ, մանտարին) եւ խնձորնոր։

ԳԱՃԻ ԵՒ ԿԻՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Խ. Մ. գիտական-արհեստագիտական խորհուրդը իր հաւանութիւնը տուած է գաճի եւ կիրի մեքենայական գործարաններու կառուցման։

Մասնաւորապէս, գաճի գործարանի նախագծի մասին խորհուրդը արձանագրած է որ «Խորհրդային Միութեան մէջ այդ նախագիծը առաջինն է մեքենական ձեւով գաճ եւ նման շինանիւթ ստանալու տեսակէտէն եւ կազմուած է շատ մանրազնին ու մտածուած կերպով»։

Գաճի գործարանը պիտի շինուի Երեւանի մէջ, Ջահուկեան լճի մօտ, իսկ գործարանը՝ Դավալուի մէջ։

Միեւնոյն ատեն կը նախատեսուի Արարատ կայարանէն մինչեւ կիրի գործարանը շինել երկաթուղագիծ, իսկ գործարանի բանուորներու համար՝ բնակարաններ-քաղաքէն մինչեւ գաճի գործարանը եւս պիտի շինուի խճուղի եւ ջրմուղ։

Թէ գործարաններու եւ թէ յարակից շինութիւններու համար յատկացուած է 540,000 ր.։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Անցեալ կիրակի միութիւնս Գուրկուանի մէջ մասնակցեցաւ աթլէթիքխաղերու կարեւոր մրցահանդէսի մը։ Մեր մարզիկներէն Վ. ազգէն շահեցաւ Բ. մրցանակ մը ուժով բարձր ցատկելու մէջ 1 մեդր 57ով։ Նոյն մարզիկը մասնակցեցաւ նաեւ գունդ նետելու մրցումին եւ տասը ցիգիի մէջ չորրորդ հանդիսացաւ 8 մեդր 92 սանթիմեդրով։

Խաղերէն վերջ, մարզահանդէսին կազմակերպիչները ջերմապէս շնորհաւորեցին մեր տղաքը իրենց ձեռք բերած արդիւնքներուն համար եւ հրաւիրեցին մեզ դարձեալ 7 յուլիսին իրենց կազմակերպելիք նոր մէկ մրցահանդէսին, որուն մէջ կէտերու դասաւորութեամբ յաղթական խումբը պիտի ստանայ արժէքաւոր բաժակ մը։ Կը յուսանք մասնակցիլ այդ խաղերուն եւս։

Միութեանս աթլէթիզմի խումբը օրէ օր կը զօրանայ նորանոր արձանագրութիւններով։ Լիոնի եւ Կրընոպլի շրջաններէն ամէն անոնք որ չեն արձանագրուած մինչեւ հիմա, կը հրաւիրուին շուտ մը դիմել Միութեանս, ստանալու համար իրենց լիսանսները։ Հասցէ՝ Miskdjian. 18 Rue Revol, Grenoble.

Կնիք)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ.— Ձեր խմբագրութեամբ հրատարակւող «Յառաջ» թերթի թիւ 889 (23 փետր. 1929) «Ձայն մը հեռաւոր Ջուղայէն» վերտառութեամբ, մի յօդուած էր տպագրուած «Աղասի» կեղծ ստորագրութեամբ։ Դժբախտաբար թերթի այդ համարը չափազանց ուշ հասաւ հոգաբարձութեանս ձեռքը եւ քանի որ թղթակցի տուած տեղեկութիւնները Ն. Ջուղայի ազգ. եկեղ. դպրոցների դեկտեմբերի 31ի երեկոյթին վերաբերեալ միանգամայն անհիմն են, ուստի բարի եղէք հետեւեալ հերքումը տպագրել։

Գ. Աղասին գրում է. թէ «հանդէսին տուած էր զուտ համայնավարական ուղղութիւն, ինչ որ չափազանց վատ տպաւորութիւն թողուց հանդիսականներուն վրայ»։ Հոգաբարձութիւնս, որ կազմուած է Ն. Ջուղայի ամէն խաւերի ներկայացուցիչներից, պաշտօնավարում է արդէն երրորդ տարին, եւ ամբողջ կազմով ներկայ է եղել այդ երեկոյթին, վկայում է, որ դպրոցական այդ հանդէսին համայնավարական բովանդակութեամբ եւ գոյնով ոչ մի ոտանաւոր չի արտասանուել եւ ոչ մի երգ էլ չի երգուել։

Թղթածագիրն աւելացնում է, թէ «ներկայ տեսուչ Պ. Շահնազարեանը շատ թոյլ եւ հլու հպատակ է բոլշեւիկներուն, պաշտօնի է կոչուած Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի ջանքերով եւ աւելի շատ անոր կողմէ»։ Գ. Աղասու հաղորդած այս տեղեկութիւնն, բաց պարզ երեւում է, որ նա միանգամայն իրազեկ չէ Գ. Շահնազարեանին տեսուչ հրաւիրելու պարագաներին, իսկ դպրոցի ներքին կեանքին էլ բոլորովին անծանօթ մի անձն է։ Հոգաբարձութիւնս Գ. Շահնազարեանի հետ Թեհրանում բանակցութիւն է սկսել 1928 Թ. յուլիս ամսում հոգաբարձութեան անդամ Գ. Սարգիս Տէր Մարտիրոսեանի միջոցով, որն այդ ժամանակ պաշտօնով տեղափոխուել էր Թեհրան. բայց որովհետեւ բանակցութիւնները չէին վերջացել, ուստի մի ամիս յետոյ, երբ գեր. Մեսրոպ արքեպիսկոպոսը դպրոցական ծրագրի խնդրով Թեհրան է գնում, հոգաբարձութիւնս ինքն է խնդրում նրան Գ. Շահնազարեանի հետ տեսակցել եւ նրա վերջնական պայմաններն իրան յայտնել։ Սրբազանն օգոստոսի 26ին հեռագրով յայտնում է հոգաբարձութեանս Գ. Շահնազարեանի հետ ունեցած բանակցութեան հետեւանքը, որից յետոյ միայն հոգաբարձութիւնս իւր կողմից առանձին հեռագրով օգոստոսի 28ին հրաւիրում է նրան տեսչի պաշտօնով։

Ինչ վերաբերում է տեսչի թոյլ կամ ուրիշներին կամակատար լինելուն, այդ կարծիքը Գ. Աղասու երեւակայութեան ծնունդ է, քանի որ հոգաբարձութիւնս աւելի մօտ լինելով դպրոցների ներքին կեանքին, գիտէ թէ այս ուսումնական տարին ի՛նչ ձիգերնեգործադրել դպրոց կարգապահութիւնն իւր բարձրութեան վրայ դնելու եւ կամ թէ ի՛նչ ոգի է տիրում դպրոցներում։

Նախագահ հոգաբարձութեան՝ Ա. Հ. Դաւիթխանեան, *Ատենադպիր՝* Մարգար Մարգարեան, *Անդամներ՝* Դաւիթ Ա. Մարգարեան, Յ. Կ. Յարութիւնեան, Գ. Յ. Բանքի։

ԽՄԲ.— Ստացած ենք նաեւ ուրիշ հերքում մը, մանկավարժական խորհուրդի անդամներուն ստորագրութեամբ եւ յաւելուածի մանրամասնութիւններով. բայց աւելորդ կը համարենք հրատարակել, սպասելով մեր լրատուին լուսաբանութեան։

ՀՐԱՒԷՐ ԱՏՓԱԶԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ասկէ առաջ կարգ մը հայրենակիցներու միջեւ խորհրդակցութիւն կատարուած էր Փարիզի մէջ Ատափազարի Հայրենակցական Միութիւնը կազմելու եւ առժամեայ Յանձնախումբ մը ընտրուած էր նախապատրաստական աշխատանքները կատարելու համար։

Յանձնախումբը այդ աշխատանքները լրացուցած ըլլալով, իր պաշտօնը վերջացած կը համարէ եւ վաղը կիրակի ժամը 3ին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Ատափազարցիները 40 Rue de Belleville. վաւերացնելու համար ծրագիր-կանոնագիրը եւ ընտրելու համար օրինաւոր վարչութիւնը։

Անոնք որ դեռ չեն արձանագրուած, այդ ժողովին մէջ կրնան արձանագրուիլ։ Ի դիմաց Յանձնախումբի Ատենապետ Կ. Աֆէեան, Ատենադպիր՝ Ա. Պիպէռեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 89 —

— Այդ ի՛նչ զարմացում է՛ Թէրէզ, այդ ի՛նչ վախ է... անհոգ եղիր ես անծանօթ չեմ, ես ալ Փրենցմէ եմ. եթէ այդպէս չըլլար կրնայի՞ այսքան գիւրութեամբ գաղտնի որմախորշը գտնել... Կուզէի գետ ... բայց ... պիտի ուշանայ...

Խօսելով հանդերձ գոցեց դանակը, Ժաննին ... կրկին կախեց իր գամէն և գառած ... գրպանը գրաւ։ Նոյն պահուն նշմարեց որ վերջին փոշեպատ տուփէն գլորած ... մը եւ մնացած էր դուրսը. ան ալ առաւ ... դանակը բանալու աշխատութիւնը ... համար։ Իր շարժումներն ու խօսքերուն շէշտը հեռու էին սակայն կատարեալ ... մը արտայայտելէ ու Թէրէզ ... համոզուած չէր թուեր։ Ան քարացած էր միշտ դրան մէջ և կարծես մտածած՝ տղուն ... արդիլելու Փիէռ ըսաւ.

— Թող որ փնտռածս չկրցի գտնել։ Աւելի լաւ է որ անմիջապէս հեռանայինք Ժաննին. ... դուն ալ ապահովուած կ՛ըլլաս ու ... Կարծեմ Ժաննը ... է բսիր, այնպէս չէ՞...

Խաղը յաջողեցաւ։ Արագ քայլերով անցան ... ուր Փիէռ անմիջապէս վերցուց հեռաձայնի գործիքը։ Ալ հոս ամէն բան յայտնի պիտի ըլլար սակայն և անակնկալի մը չգալու համար տղան ակնարկը չէր հեռացներ սպասուհիէն որ կրկին անշարժացած էր ելքի դրան առջեւ, նոյն անորոշ ու մտահոգ արտայայտութեամբ։

— Ալօ", ալօ"... Ժա՛ննը. ես եմ, Փիէռ։ Հիմա դուրս ելայ Լէսքիւրին տունէն ու անմիջապէս կը հեռաձայնեմ քեզ ըսելու համար հետեւեալը.

— 90 —

— Նկարագրածիդ համաձայն շատ դիւրութեամբ գտայ գաղտնի որմախորշը և քանի մը ապակի տուփ... լսէ՛ և միայն մտիկ ըրէ... այդ ապակիները գրպանս են այս պահուս և ես անմիջապէս պանդոկս կը վերադառնամ։ Եթէ երբեք ճիշդ կէս ժամէն չգաս գիս հոն գտնել, ուղղակի ոստիկանատուն պիտի երթամ... լսէ՛ կ՛ըսեմ, խենդը ես չեմ... շատ վճռական եմ այս պահուս ու ամէն բան աչքս առած։ Վերջին անգամ մըն ալ կը կրկնեմ. եթէ ճիշդ կէս ժամէն սենեակս չըլլաս ու չյանձնուիս, պիտի մատնեմ...

Մինչ այս՝ դրան զանգակը հնչած էր ու Թէրէզ խենդի մը պէս նետուած դուրս։ Քանի մը նախազգուշութիւն՝ նախասենեակին մէջ իրարու ետեւէ արձակուած, արագ, շատ արագ, խեղդուած ձայնով մը։ Եւ Լէսքիւրը սենեակ մտաւ ճիշդ այն պահուն, երբոր Փիէռ հեռաձայնի գործիքը կրկին կը կախէր կեռէն։ Հովի յորձանքի մը պէս մէկ ոստէն մտնելով կորսուեցաւ միւսին մէջ, բայց գրեթէ նոյնքան շուտով վերադարձաւ իր գրասենեակէն ու սկսաւ Փիէռին առջեւ երթեւեկել պզտիկ զսպուած քայլերով, որոնք ջղագրգռութիւնը կը ջնջային սանձել։ Գերագոյն ճիգ մը կ՛ընէր պաղարիւնութիւնը վերագտնելու և հետզհետէ կը յաջողէր ալ կարծես, բայց դէմքին գոյնը և աչքերուն փայլը զինքը կը մատնէին բարձրաձայն։ Փոքրավայր շուրթեր բազմաթիւ անգամներ, վիզը երկարելով, ծամերթին կռճակները կռճկեց ու քակեց, մատները շարժումներ ըրին անդադար և կրկնեց երկու անգամ նոյն միավանկը. «Էյ ի՛նչ»։ Երիտասարդը ձեռքերը քիչ մը բանալով գլխի թեթեւ

— 91 —

շարժում մը ըրաւ ծաղրական ժպիտի մը ընկերացող յօնքերու անթերի խաղով մը։ Այն ատեն է որ միայն Լէսքիւր անդրադարձաւ ու գլխարկը հանելով դաւազանին հետ գրաւ մէջտեղի սեղանին վրայ։ Փիէռ վերցուց դաւազանը և սկսաւ խաղալ անոր հետ մարդուկին ինքնաբերաբար եղող շարժումներով, կռնակը տուած շղմինէյին։ Լոյծ, արհամարհական, հրապարակ կարդացող կեցուածք մը՝ որուն կուգար միանալ տակաւին դիմագիծերուն յաղթական ու ծաղրող արտայայտութիւնը։ Բառ մը չէր արտասաներ, բան մը չէր ըսեր, գիտնալով որ փրկութիւն մը պիտի ըլլայ այդ. մարդուկին համար որ կատարելապէս մութին մէջն էր այս պահուս, անծանօթ կացութեան, մտադրութիւններու, որ չէր գիտեր ինչպէս սկսիլ, ինչ դիրք բռնել, ինչ ձեւով մօտենալ տղուն։ Երկար պահ մը վայելելէ վերջ այն փաթորիկը որ անելի մը մէջ ինկած այդ մարդուն մտածումը կը տապալէր պետնէ գետին, որ գիծերը ուզածին պէս կը քաշկռտէր դէմքին վրայ, կը պղտորեցնէր, կը մեծցնէր, կը պաղեցնէր անոր աչքերը, Փիէռ վերջապէս արտասանեց իր երկար նախադասութիւնը, բառերը հատ հատ հնչեցնելով ու անոնց տալով դասական կեղծ ծէքծեքանք մը, զսպուած կատաղութեան մը մէջ

— Ընդունեցէք մեծայարգ ու արժանապատիւ տիար, իմ խորի՛ն, խորի՛ն յարգանացս հաւաստիքն .. ընդունեցէք գանոնք ո՛վ բարձրատաղանդ ու մաքրամաքուր պարոն պոռնկագիր...

Յետոյ ձայնին շեշտը մէկէն փոխելով՝ բարձրաձայն.

— 92 —

— Կ՛ուզեմ որ նախ ներողութիւն խնդրես։ Կ՛ուզեմ որ հիմա՛, անմիջապէս ներողութիւն խնդրես առջի գիշերուան ըրածիդ համար։

Լէսքիւր ինքզինքը ... Պատասխանին համար չանձապարեց բնաւ. թողուց որ նախ երկար պահ մը անցնի։ Յետոյ թեթեւ ժպիտ մը ուրուագծեց շրթներուն ծայրերը, կզակը քաշեց ետեւ ու այնքան հաշտարար, որքան տակաւին տիրական ձեւով մը պատասխանեց.

— Եղածը ի՛նչ է որ։ Եթէ էրիկ մարդ մը ըլլայիր պիտի գիտնայիր թէ բառով մը ներուելիք յանցանքները յանցանք չեն համարուիր...

— Իրաւ ու Փիէռ քայլ մը առաջ նետուեցաւ դաւազանը օդին՝ շրթունքները ուժով մը կատաղութիւնը խածած։ Այդպէս մնաց սակայն անշարժ – շարժանկարի սեւիլի մը պէս որ գործիքի յանկարծական խանգարում է ունեցած — բոլորովին անտարբեր առած դիրքին։ Յետոյ աչքերը պղտիկցուց. յաղթական ժպիտ մը նմանող ծամածռութիւն մը պարզեց և բարձր բռնած դաւազանը մատներուն մէջ խաղցնելով ըսաւ.

— Շնորհակալութիւն՝ ձեր խորհուրդին համար։ Այո՛, պէտք չէ ներեմ. այդպէսով ինքզինքս աւելի ազատ պիտի կարենամ զգալ արարքիս գործադրութեանը մէջ։

Եւ սակայն պոռնկագիրը իրմէ առաջ հասաւ դրան առջեւ։

— Ո՞ւր Փիէռ, ո՞ւր կ՛երթաս։ Կեցիր տեսնենք, ի՛նչ կայ, ի՛նչ եղաւ, իրար հասկնանք, ինչո՞ւ այդքան կատղեր ես, դուն տակաւին տղայ ես եղեր, ես քեզ հասունցած մէկը կը կարծէի, նատէ նախ խօսինք...

կան հաղորդակցութիւնները որոնք ընդհատուած էին յունիս 12ին, վերահաստատուած են երեքշաբթի օր։

Քաղէրանի պարսկական պահակազօրքը ռեւ է յարձակում չէ կրած, սակայն Քաշկայի ապստամբները գրեթէ ամէն կողմ պաշարած են մեկուսացած զինուորական հաղորդակցութեանց գիծերը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ կիրճերու միջեւ ճամբաները աւրուած եւ գլխաւոր կամուրջները քանդուած են։

Թուրք-Յունական վէճը

«Թան»ի թղթակիցը Աթէնքէն կը հեռագրէ թէ երեքշաբթի օր Վէնիզէլոսի նախագահութեան տակ ժողով մը գումարուած է, որուն մասնակցած են արտաքին նախարար Արկիրոփուլոս, արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները եւ Պոլսոյ խառն յանձնաժողովի հելլէն պատուիրակ Տիամանտոփուլոս։ Այս ժողովին մէջ ճշդուեցան այն հրահանգները, որոնք պիտի տրուին Տիամանտոփուլոսի՝ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները շարունակելու համար։

Տիամանտոփուլոս Պոլիս պիտի մեկնի Շաբաթ (այսօր), հետը տանելով հաշտարար առաջարկներ։ Կը յուսացուի որ վերջնական համաձայնութիւնը գոյանայ 2-3 շաբաթէն։

Մարաջախտ Փէթէն ակադեմական

Ֆրանսական Ակադեմիան առջի օր գումարուեցաւ՝ ընտրելու համար մարաջախտ Ֆոշի եւ թատերագիր Ֆրանսուա տը Քիւրէլի յաջորդները։ Ներկայ էին՝ 33 հոգի։ Պէրկսոն, Լավտան եւ Պրիէօ կը բացակայէին, իսկ Քլէմանսօ եւ տը Փորթօ Րիշ պաշտօնապէս ընդունուած չըլլալով չեն կրնար քուէարկել։

Մարաջախտ Փէթէն, միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Ֆոշի տեղ։ Իսկ Ֆրանսուա տը Քիւրէլի աթոռին համար 8 թեկնածուներ կային.— Լուի Արթլիւ, կոմս տը Պլուա, Ֆրանսիս տը Քրուասէ, Էտմոն Ժալու, Փիէռ Լասէռ, Շարլ լը Կոֆիք, Սէն-Ժօրժ տը Պուհէլիէ եւ Ֆորթիւնա Սթրովսքի։ Վեց քուէարկութենէ յետոյ, 17 ձայնի մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ յառաջիկայ նոյեմբերին։ Ամէնէն շատ քուէ ստացաւ լը Կոֆիք (16 ձայն)։ Ընտրուելու համար մէկ ձայն կը պակսէր։

Աֆղանիստանի կռիւները

Փէշավարէն կը հեռագրեն.— Կարուէզի նախկին հրամանատար Մուհամմէտ Սատրք՝ 2000 քայուլեան զօրքի գլուխն անցած՝ Լոկարի հովիտէն փորձեց յանկարծակի յարձակում մը գործել Կարուէզի վրայ։ Յունիս 13ին անցաւ Ալթիմուրի կիրճէն և հասաւ Սփինքիլլայի մօտ, Կարուէզէն 6 մղոն հեռու։ Տեղական ցեղախումբերը, որոնք Նատիր խանի կուսակից են, ուղեցին արգիլել անոր յառաջխաղացումը եւ կռիւէ մը վերջ, անցեալ ուրբաթ ետ մղեցին զինուորները։ Առանց քաշուելէն յետոյ, ցեղախումբերը աւարի տուին անոնց բանակատեղին։

Նատիր խան կը հաղորդէ որ մեծ յաղթանակ մը շահած է, թշնամոյթ եւ գերի անցած է ձեռքը, սակայն կը կարծուի թէ Քապուլցիները 5 մղոն միայն ետ քաշուած են, մինչեւ Ալթիմուրի կիրճը։

Այս դէպքը ցոյց կուտայ սակայն թէ Ղիլզայիները աւելի համակիր են Նատիր խանի։

Ի՞նչպէս սպաննուեցաւ ֆրանսացի ճնագէտը

Գրեցինք թէ Սուրիոյ մէջ, Թէլ Ապիատի մօտերը սպաննուած էր Հալէպի պետական թանգարանի տնօրէն հնագէտ ֆրանսացի Տարուս։ Նոր մանրամասնութիւններու համաձայն, Տարուս ինքնաշարժ մը կ'առնէ Թէլ Ապիատ երթալու համար։ Իրեն կ'ընկերանային ուրիշ չորս ճամբորդներ։ Թէլ Ապիատին 20 քիլոմեդր մնացած, երկու պատերազմական զէնքերով զինուած մարդիկ ինքնաշարժին առջեւը կ'ելլեն եւ կը հրամայեն վարիչին որ կեցնէ։ Վարիչը մտիկ չընեն աւազակներուն հրամանը եւ աւելի կ'արագացնէ իր ընթացքը։

Աւազակները սակայն, կը սկսին գնդակներ արձակել վազող ինքնաշարժի ետեւէն եւ առաջին գնդակն իսկ կը դպի Տարուսի գանկին եւ զայն կը մեռցնէ։

Միւս ճամբորդներու ստիպման վրայ, վարիչը կը կեցնէ ինքնաշարժը եւ կը հասնին աւազակները որոնք իրենց կողոպուտը լմնցնելէ վերջ, կը հեծնեն ինքնաշարժ եւ կը հրամայեն որ զիրենք սահմանէն անդին հասցնէ։ Երբ ինքնաշարժը թըրքական սահմանը կ'անցնի, Թուրք աւազակները կը լքեն ինքնաշարժը եւ իրենք կը հեռանան։

Ցոյցեր Վիեննայի համալսարանին մէջ

Վիեննայի համալսարանի կարգ մը ուսանողներ խոշտանգած էին իրենց հրեայ եւ ընկերվարական ընկերները։ Դպրոցի տեսչութիւնը որոշեց մէկ շաբաթ համալսարանէն արտաքսել երեք ուսանողներ որոնք հակահրէական շարժման պարագլուխներն էին։ Ազգայնական ուսանողները բողոքեցին այս որոշման դէմ եւ սկսան ցոյցեր կատարել։

Ասոր վրայ ուսանողները երկու մասի բաժնուեցան, մէկ կողմը ազգայնականները, միւս կողմը ընկերվարական, հանրապետական եւ հրեայ ուսանողները։ Այս վերջինները յաջողեցան բռունցքի ուժով արգիլել ազգայնականներուն դասարաններէ ներս մուտքը։ Ասոր վրայ ազգայնականներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ կառավարութեան՝ պահանջելով համալսարանի վերատեսուչ Իմմիցէնի անմիջական հրաժարումը։

Երկու հակառակորդ խմբակցութեանց միջեւ ծեծկռուքը շարունակուեցաւ բաւական ատեն։ Նոյնիսկ կարգ մը ուսուցիչներ խոշտանգուեցան։ Ոստիկանութիւնը մէջ մտնելով կարգը վերահաստատեց։ Համալսարանը փակուեցաւ անորոշ պայմանաժամով։

Բողոքական վտանգին դէմ

Վատիկանի պաշտօնաթերթը «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ» իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ յօդուած մը, ահազանգը հնչեցնելով բողոքական վտանգին դէմ։ Բողոքական կազմակերպութիւնները մեծ գումարներ կը ծախսեն զանազան երկիրներու, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ մէջ, բողոքականութիւնը տարածելու համար։

Այս առթիւ պաշտօնաթերթը մէջբերումներ կ'ընէ բողոքական եպիսկոպոս Եռեար Պէյէթի մէկ տեղեկագրէն։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին Հայոց եկեղեցին, 17 Rue Bayard
կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, եւայլն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՋ ԿՈՂՄԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Արդութեան կոմիտէի կողմէ

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար։ Ամէն ոք ազատ է ճաշը միասին բերելու։ Տեղւոյն վրայ ըմպելիք եւ չոր կերակուրներ կը ծախուին։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Լուվրէն կամ ՓոռթՄէնՔլուէն առնել թիւ 1 թրամուէյը եւ իջնել Շավիլի Doizu կայարանը։ Շանկլառը՝ Սէն Լազարէն եւ իջնել Շավիլ։ Կառ Սէն Լազարէն գնացքը կը մեկնի ժամը երկու անգամ իւրաքանչիւր ժամի 0.26ին եւ 0.56ին։ Ժամը 11—3 առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարաններուն։ Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 14ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի Արիւնոտ Դաշտի «Անդրանիկ» միութեան։ Վաղը Կիրակի ժամը 2ին Պուլվառ Ռապաթոյի ընդարձակ պարտէզին մէջ։ Կը խօսին՝ քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները։

Հանդիսավայր երթալու համար Քանըպիէռէն առնել 46 եւ 84 թիւ թրամուէյները։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLEBER)

Այսօր Շաբաթ ժամը 9ին. դասախօսութիւն «Յովսէփ Էմինի մասին»։

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընկերները, վաղը կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի ընկ. Ազգին։

Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 131 Fbg. du Temple։ Ընտրութիւն ներկայացուցիչներու։

Վալանսի շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Բշ. իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վալանսի շրջ. պատգամաւորական ընտրութիւն։

Փօն տ'Օպնայի շրջ. ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2ին իր գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ, Վարդգէս խումբերը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը բանախօսէ Բժ. Ա. Փօղոսեան, կիներու համար շահեկան բժշկական նիւթի մը մասին։ Ժողովին ներկայ կ'ըլլան Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան անդամները։ Բանախօսութեան կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ Հ. Կ. Խաչի համակիր հայրենակցուհիները։

(Կնիք)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի։

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Cours Lafayetteի սրճարանին ետեւի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի հրապարակային դասախօսական ժողովը՝ այսօր շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին իր սեփական սրահին մէջ, 14 Րիւ տէ Հէրօ, պառ Մօնիւմանթալի ետեւի չորրորդ փողոցը։ Կը դասախօսէ Գ. Արօեան։ Նիւթ՝ «Որբերու աշխատանքը գաղութ-

ներու մէջ»։ Կը հրաւիրուին բոլոր համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մարսէյլ. Ազգին.— Երկու անգամ է ազդերը կը ստանանք ուրբաթ առտու, որով կարելի է հրատարակել միայն մէկ անգամ, շաբաթ օր։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Գօլ. Հ. Մ. 30։
Մարսէյլ, Յ. Ե. 140։
Իւսէլ, Գործ. 190։
Մարսէյլ, Գապ. 105։
Մարսէյլ, Է. Թ.— 25։
Փօն տը Շէրիւի, Գ. Ա.— 70։
Իսի լէ Մուլինօ, Գ. Տ.— 35։
Հայլէնտափարք, Տօքթ. Ս. Ք.— 10 տոլար։
Սէն Շամոն, Զ. Փ.— 70։
Ժալեէօ, Գ. Գ. — 70։
Մարսէյլ, Յ. Ժ. — 50։
Մարսէյլ, Մ. Մ.— 70։
Ժիւամ-լէ-Փէն, Ս. Կ.— 35։
Սէթիֆ, Ն. Գ. — 140։
Կարսեան, Ե. Ա.— 70։
Վալանս, Գործ.— 235, 20։
Սէն Լու, Մ. Օ.— 35։
Փարիզ, Անան.— 70։
Փանթէն, Գօլ.— 140։
Պէյրութ, Թ. Ս.— 340։
Գրգոն, Ս. Գ.— 35 ֆր.։ Վճարած էք մինչեւ 28 Օգոս. 1929։
Մարսէյլ, Գործ.— 745 ֆր.։
Փաթրաս, Տ. Գ.— 100։
Կրան Մաս, Աւետ.— 35։
Վիէն, Ն. Խ.— 35։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովին կողմէ, վաղը կիրակի, Մխիթարեան Հայրերու Մուրատեան վարժարանին ընդարձակ պարտէզին մէջ 26 Rue Troyon, Sèvres

Հովանաւորութեամբ՝ Գ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ։ Երթ ու դարձ Սէն գետի վրայ՝ երեք զբօսանաւերով։ Նուագ, երգ, պար ու պէսպէս զուարճութիւններ։ Գին տոմսակի՝ 35 ֆրանք որ իրաւունք կուտայ նաւով երթեւեկի եւ կէսօրուան ճաշի։ Տասը տարեկանէ վար փոքրիկներու համար 20 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Մասիլիա, Ռիւ տը լ'Արսէնալ։ Մասնակցութեամբ Տիկ. Սիրուշի, Սօնա Ղարիպի, Էօքսիւզեան եղբ. եւ Զիլճեանի։ Կը ներկայացուին՝ Գ.Զարդարեանի «ՈՍՏԱՅՆԸ» ԵՒ «ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ» Տոմսեր՝ 20, 15 եւ 7 ֆրանք։

ՓՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ - փերեզակի խանութներ ամէն թաղմ.ի մէջ սկսեալ 8000է։ Դիմել՝ Moindre, 17 rue des Archives.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 23 JUIN 1929

Է. ՏԱՐԻ Թիւ 990 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՆ ՈՒ ԾԻՒՂԵՐԸ

Ոչ միայն ուշագրաւ, այլ եւ սփոփարար երեւոյթ մըն է զանազան առիթներու մէջ, այս կամ այն խմբակցութեան մասնաճիւղերը աւելի ազատ կը մտածեն ու կը գործեն, քան կեդրոնները։

Այսպէս, մինչ Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը «դիւանագիտօրէն» մոռացութեան կուտայ Ապրիլ 11ը, իսկ Մայիս 28ին մասնակցիլը՝, մահացու մեղքի չափ՞ծանր կը գտնէ, կարգ մը պատասխանատու անդամները եւ մասնաճիւղերը երբեմն ալ կը մասնակցին առանց վերապահութեան։

Աթէնքի մէջ, անկախութեան տօնին մասնակցեցաւ եւ անդամ ճառ մը խօսեցաւ վեր. Թանգամուր, Բարեգործականի գործիչը Եգիպտոսի մէջ։ «Մայիս 28ը փառաւոր թուական մըն է մեր պատմութեան մէջ։ Անոր պտուղն է նոյ. 29ը։ Առանց առաջինին, չպիտի ունենայինք վերջինը... Եթէ կը սիրենք Միացեալ Հայաստանին, եւ կը ցանկանք իրականացնել զայն, պէտք է որ հայ ժողովուրդը ամէնէն առաջ համերաշխ ըլլայ ինքն իր մէջ։ Միացեալ Հայաստանը մեր իտէալն է։»

Շարունակելով իր պտոյտը, նոյն գործիչը մասնակցած եւ խօսած է նաեւ Սօֆիայի մէջ, միեւնոյն առիթով։

Հաթաքիոյ մէջ, Բարեգործականի մասնաճիւղը մասնակցած է անկախութեան տօնին։ Թերեւս ուրիշ մասնակցութիւններ ալ կան որ վրիպած են մեր թղթակիցներուն ուշադրութենէն, կամ մեր աչքէն։

Մինչեւ անցեալ տարի, Կոնստանցայի մէջ, ռամկավարներն ալ պատիւ կը համարէին մասնակցիլ ու խօսիլ, հակառակ Եգիպտի վարիչներուն արգելքին։ Միւս կողմէ, այս տարի, շատ վայրերու մէջ, տօնակատարութեան ներկայ են եղած թաղականներ, հոգեւոր պաշտօնեաներ, զանազան Միութիւններ եւն.։

Անշուշտ այս պզտիկ մանրամասնութիւնները բան մը չեն աւելցներ Մայիս 28ի արժէքին վրայ կամ չեն պայծառացներ կացութիւնը։ Բայց կը բացատրեն հոգեկան վիճակ մը։

Ա՛յն որ, կեդրոններուն դիւանագիտութիւնը, ծածկամտութիւնը կամ վատութիւնը յաճախ կը մնայ գրասենեակներու մէջ. եւ ժողովուրդի զաւակները աւելի շատ կը լսեն իրենց սրտի ձայնը։ «Մենք ալ մարդ ենք եւ մարդու զաւակ»։

Այս երեւոյթը կը տեսնուի նաեւ հանրային գործունէութեան ընթացքին, թէեւ ոչ շեշտուած եղանակով։

Նորէն Բարեգործականի մասին խօսելով, կը դիտենք որ իր մասնաճիւղերը յաճախ աւելի լաւ կ'ըմբռնեն Միութեան դերը քան վարիչ կեդրոնները։ Թերեւս այն պատճառով որ, անոնք ժողովուրդին մէջ կը գործեն եւ մօտէն տեղեակ են անոր կարիքներուն եւ բաղձանքներուն։ Այսպիսի օրինակներ շատ կան Հայաստանի, Սուրիոյ եւ ուրիշ անբախտ գաղութներու մէջ։ Երբ խէթ անհամութիւններ կը ծագին, նորէն «գլխաւոր»ներն են պատասխանատուները, առենապետ, լիազօր ներկայացուցիչ, ինչպէս նշանակովի կամ ստրկօրէն կեդրոնին կապուած պաշտօնատար։

Նոյնը՝ քաղաքական հոսանքներու մէջ։ Կեդրոնի կանխակալ կարծիքներէն ազատ ռամկավարը կամ հնչակեանը եթէ առանձին լսես, օրինակ, ազգային կազմակերպութեան, համագաղութային տօներու կամ ուրիշ խնդիրներու մասին, կը դիտես որ տարբերութիւնը մեծ չէ քու և անոր միջեւ։ Եւ երեւան կուգայ որ ժողովուրդէն կտրուած «շէֆ»եր պղտորած են ջուրերը. ինչպէս, դիւրին պիտի ըլլար զատ-զատ քալել, միշտ միեւնոյն նպատակին ձգտելով։ Մէկ խօսքով, կանխակալ կարծիքներն են որ տուն կը քանդեն։

Այս խորհրդածութիւններուն տեղի տուաւ Ամերիկայի «Հայրենիք»ին մէկ խմբագրականը (1 յունիս)։ Հոգեւոր և աշխարհական պատուելիներու այս օրկանը, որ իբրեւ բարի քրիստոնեայ՝ գոնէ ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը երեւան հանելու պիտի ձգտէր, ժանգոտ սլաքներ կ'արձակէ դաշնակցական Միութեան եւ առ հասարակ Դաշնակցութեան դէմ, պաշտպանելու համար Բարեգործականը։

Համբերութիւնն ունեցանք ծայրէ ծայր կարդալու այդ երկու սիւնակը, եւ եկանք այն եզրակացութեան, թէ յետին վարձկանը աւելի բարեխղճութիւն պիտի ունենար, քան «Կոչնակ»ը իր ամբողջ շքախումբով։ Փոքր կուշտ, կոնակը տաք, այդ մարդիկը պատրաստ են այնպիսի պաշտպանողական մը, որ ամէն բանէ առաջ բուն իսկ Բարեգործականի պարկեշտ անդամներուն ծիծաղը պիտի շարժէ։

Եւ մենք անկեղծօրէն կ'ուզէինք որ Բարեգործականի հիմնադիր բարեհաճութեան արժանացած բոլոր թերթերը արտայայտէին զայն, որպէսզի անգամ մըն ալ հաստատուէր թէ՝ մարդիկ ինչպէս կը կուրնան օրը օրին մատնանշուած փաստերու առջեւ. եւ շան-քարոզ կը կարդան հեռաւոր Ամերիկաներէն, ոչ թէ Բարեգործականի դերն ու պարտականութիւնը բացատրելու կամ զայն իրապէս բարձրացնելու, այլ ափ մը պնակալէզներու եւ «լէվանտէն» պաշտօնեաներ շփացնելու համար։

Ցակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այդ մասին։ Իսկ այսօր, անուղղակի, կ'ուզէինք յիշեցնել թէ՝ նոյն իսկ Բարեգործականի մասնաճիւղերուն անդամները ոչխարներ չեն, որպէսզի Կոչնակ շարժեն ամէն պատուիրուած պաշտպանողականի կամ քարոզի առջեւ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանքօ-թրքական համաձայնագիր

Պոլսէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնագիրը պիտի ստորագրուէր երէկ՝ շաբաթ։ Սանճագլուխի եւ Մէրսին-Ատանա երկաթուղիին մասին առկախ բոլոր խնդիրները կարգադրուած են։

Ռուսեւթուրք վէճը կը շարունակուի

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ 20 յունիս թուականով.

Պաշտօնաթերթ Միլլիյէթ այս առաւօտ կը հրատարակէ հեռագիր մը՝ ստացուած թուրք վաճառականներէն, որոնք կը յայտնեն թէ՝ ռուս խորհրդային իշխանութիւնները 2,500.000 թրքական ոսկի շահատուրք կը պահանջեն իրենցմէ՝ 4.000.000 թրքական ոսկի արժէք ներկայացնող ապրանքներու համար։

Վաճառականները կ'ըսեն թէ յունիս 12էն ի վեր իրենց բոլոր ապրանքներն ու դրամատանց մէջ գտնուած դրամները գրաւուած են՝ շահատուրք վճարուած չըլլալու պատրուակով։

Նշմարկացնելով կ'ըսեն թէ հակառակ Մոսկուայի թուրք դեսպանատան շարունակական բողոքներուն, խորհրդային իշխանութիւնները կը շարունակեն բռնաբարել ռուսեւթուրք առեւտրական դաշնագրին տրամադրութիւնները։

∴ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ պահանջուած շահատուրքը կարգ մը վաճառականներու դրամագլխէն աւելի է։ Ցանձնակատար Ղալիպ պէյէ կը պահանջուի 139.000 ոսկի, Հալիմ Սապիթ պէյէ 133.000, Զէքի պէյէ 140.000, Սըրրի պէյէ 114,000, Բայասցի Իսմայիլէ 44.000, Արապզատէէն 15,000 ոսկի։

Մաքտոնըլտի դահլիճին առաջին նիստը

Անգլիոյ աշխատաւորական վարչապետ Ռամսէյ Մաքտոնըլտի դահլիճը իր առաջին նիստը գումարեց ուրբաթ օր։ Բոլոր նախարարներն ալ զեկոյց տուին՝ ցարդ իրենց կատարած աշխատանքներուն եւ կազմած ծրագիրներուն մասին։

Խորհրդակցութիւններ կատարուեցան նաւային զինաթափութեան, Ռուսիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերսկսելու եւ Տրոցկիի Անգլիա մուտքը արգիլելու մասին։

Կ'ըսուի թէ նոր դահլիճին առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերսկսիլ Խորհրդային Միութեան հետ։ Սակայն պէտք չէ շփոթել անոր ճանաչումին հետ։ Մոսկուայի կառավարութիւնը արդէն ընդմիշտ ճանչցուած է աշխատաւորական կուսակցութեան կողմէ, երբ անիկա իշխանութեան գլուխը կը գտնուէր 1924ին եւ այդ ճանաչումը երբեք ետ չէ առնուած Պալտուինի կառավարութեան կողմէ. Այս վերջինը պարզապէս ընդհատեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները։

Օրակարգի կարեւոր հարցերէն մէկն ալ Հռենոսի գրաւուած հողերուն պարպումն էր։ Մաքտոնըլտ բոլորովին համամիտ է անգլիական զինուորները քաշելու գերմանական հողէն. սակայն նախ քան այդ պէտք է համաձայնի Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի հետ։ Ամէն պարագայի, կը կարծուի թէ դաշնակից զինուորները մինչեւ 1-2 ամիս պիտի պարպեն գրաւուած հողամասերը։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Անգլիոյ վարչապետը մեծ կարեւորութիւն կուտայ զինաթափութեան խնդրոյն։ Շաբթու մէջ այս առթիւ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ։ Նոյն նիւթին շուրջ խօսեցաւ նաեւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպան զօր. Տօուզ։

Լաւատեղեակ շրջանակները կը հաստատեն թէ Մաքտոնըլտ մօտ օրէն Միացեալ Նահանգները պիտի այցելէ՝ այս հարցին մասին խօսելու համար Ուաշինկթընի կառավարութեան հետ։

Ամերիկեան կառավարութիւնը կը փափաքի նախ լուծել նաւային ուժերու հաւասարութեան խնդիրը, որմէ վերջ ծովերու ազատութեան հարցը ինքնին կարգադրուած պիտի ըլլայ։ Վիճաբանութեանց հիմ պիտի բռնուի Քէլլոկի դաշնագիրը։

Թոքիոյէն հեռագրի մը համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը ուրախ է այն հաւաստիքին համար թէ Անգլիա եւ Ամերիկա չեն ուզեր կատարուած խրոխտութեան առջեւ դնել միւս ազգերը։ Ճափոնի նաւային իշխանութիւնները տրամադիր են ի հարկին զեղչել պատերազմական նաւերու յատկացուած գումարները։

Գերմանիա կ'ընդունի Եընկի ծրագիրը

Ֆրանսայէն յետոյ, գերմանական դահլիճն ալ ընդունեց Եընկի ծրագիրը։ Վարչապետ Միւլլէրի նախագահութեամբ գումարուած նախարարական խորհուրդին մէջ, արտաքին նախարար Շթրէզէման մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին Մատրիտի նստաշրջանին, ինչպէս նաեւ Փարիզի մէջ իր ունեցած քաղաքական խօսակցութեանց մասին։

Դահլիճը միաձայնութեամբ տուաւ հետեւեալ որոշումը.

«Գերման կառավարութիւնը պատրաստ է փորձագէտներու 7 յունիս 1929ի տեղեկագիրը հատուցումներու կարգադրութեան մասին ընդունիլ իբրեւ հիմ շահակից կառավարութեանց խորհրդաժողովին։ Եւ սակայն անհրաժեշտ է, որ միաժամանակ համաշխարհային պատերազմէն բխած բոլոր խնդիրները ամբողջովին լուծուին»։

«Պէրլինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ գերման քաղաքական շրջանակները սկսած են աւելի լաւատեսութեամբ դիտել արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու լուծումը։ Կը կարծուի թէ Պերլինի եւ Փարիզի արտաքին նախարարութեան միջեւ ոեւէ լուրջ տարակարծութիւն չէ մնացած։ Փարիզի խօսակցութեանց ընթացքին ֆրանս. կառավարութիւնը ցոյց տուաւ թէ վճռած է օգոստոս 1էն առաջ վերջացնել այն քաղաքական խորհրդաժողովը որ պիտի զբաղի հատուցումներու խնդրով։

ՏՐՈՑԿԻ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ» ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ուրբաթ օրուան ժողովին մէջ աշխատաւորական նախարարները մեծամասնութեամբ հակառակած են Տրոցկիի Անգլիա մտնելուն, զայն նկատելով «անբաղձալի»։

Երկու պարսիկ իշխաններ ձերբակալուած

Թէհրանէն կը հեռագրեն 21 յունիս թուականով.—

Պարսից շահը խիստ բուռն միջոցներ կը գործածէ Ֆարս նահանգի ցեղախմբային ապստամբութիւնը մարելու համար։ Ձերբակալել տուաւ իշխան Նուսրաթ Տովլէն, նախկին ելմտական նախարարը եւ 1927ին գլխաւոր հակառակորդը ամերիկացի Արթըր Միլսփոկի ելմտական առաքելութեան։

Իշխան Նուսրաթ նետուեցաւ հասարակ ոճրագործներու բանտը, ուր սովորական բանտարկեալներու նման պիտի վարուին իրեն հետ։ Ցիշեալի մասին կասկածներ կան թէ ապստամբութեան գրգռիչներէն մէկն է։

Նոյնպէս ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ իշխան Սարեմ Տովլէ, նախկին արքայական գերդաստանի երկրորդ կարեւոր դէմքը։ Ասոր հետ ձերբակալուեցաւ նաեւ զինուորական մը, որ նախապէս Ֆարսի քաղաքներէն մէկուն զինուորական կառավարիչն էր։ Ասոր մասին եւս կասկածներ կան թէ որոշ դեր խաղացած է ցեղախմբային ապստամբութեան մէջ։

Երկու իշխաններն ալ պիտի զրկուին իրենց պետական պաշտօններէն։

∴ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, շնորհիւ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, հարաւային շրջանին մէջ կացութիւնը գոհացուցիչ է։ Շիրազի կառավարիչ իշխան Սարեմ էտ Տովլէ եւ ոստիկան զօրքի հրամանատար զօրավար Ջահէտի Թէհրան կանչուած են՝ իբրեւ անկարող եւ դատի պիտի ենթարկուին։

Իտալական օդանաւերու վերադարձը

Իտալական 35 ջրօդանաւերու տորմիղը Յունաստան, Թուրքիա, Պուլկարիա, Ռուսիա եւ Ռումանիա այցելէ յետոյ, Պոլսոյ ու Յունաստանի ճամբով վերադարձաւ Իտալիա։

Վարչապետ Մուսոլինի, օդանաւային փոխ-նախարար զօր. Պալպոյի ընկերակցութեամբ օդանաւով Օրպէթէլլօ գնաց՝ աչքէ անցընելու համար վերադարձող օդանաւերը։ Ներկայ էին զօր. Փինէտօ, օդանաւային այս արշաւին վարիչը, օդանաւորդութեան բոլոր վարիչները, ինչպէս նաեւ օտար օդանաւորդներու խմբակ մը։

Դիկտատորը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շնորհաւորեց բոլոր օդանաւորդները, եւ ըսաւ.

—Անցած տարի արեւմտեան Միջերկրականի, այս տարի ալ արեւելեան Միջերկրականի մէջ մեր օդանաւերու պտոյտները ցոյց տուին թէ իտալական օդանաւորդութիւնը շարունակ յառաջդիմութիւններ կ'ունենայ։

Պէտք է զարգանալ բոլոր տարրերներու, մանաւանդ օդանաւորդութեան մէջ։ Մեր օդանաւերը պէտք է զարգանան ամէն կերպով, որպէսզի երբ հայրենիքն ու վարչաձեւը պէտք ունենան անոնց, օդանաւային տորմիղները գիտնան տիրապետել հայրենիքի երկինքին մէջ եւ թշնամութիւնները փոխադրել թշնամի երկինքին մէջ.

Եզրակացնելով հարցուց. «Որո՞ւն կը պատկանի երկինքը»։ «Մեզի՛» պատասխանեցին բոլորը միաբերան։

Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի մարզպանները

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Պաղեստինի անգլիական մարզպան Սըր Ճօն Չէնսըլըր, Գահիրէի մէջ քանի մը օր Լորտ Լոյտի հիւր մնալէ յետոյ, ճամբայ ելաւ երէկ, շաբաթ՝ դէպի Անգլիա։ Մարզպանը Պաղեստինէն մեկնելէ առաջ ընդունեց Արաբական կազմակերպութեան գործադիր մարմնին կողմէ պատուիրակութիւն մը, որ նոր յուշագիր մը ներկայացուց՝ պահանջելով Օրէնսդիր ժողովի մը ստեղծումը։ Սըր Ճօն պատասխանեց թէ՝ իր ժամանումէն ի վեր մեծապէս հետաքրքրուած է այդ խնդրով եւ այժմ մտադիր է գաղթայիննախարարութեան հետ խորհրդակցիլ այդ մասին։

∴ Եգիպտոսի անգլիական մարզպան Լորտ Ճորճ Լոյտ վերջերս այցելութիւն մը կատարեց դէպի արեւմտեան անապատ եւ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Սիվայի մէջ։ Մարզպանը յունիս 21ին մեկնեցաւ Պէյրութ ուր պիտի հիւրասիրուի Սուրիոյ Ֆրանս. մարզպան Պ. Հանրի Փոնսոյի կողմէ։ Լորտ Լոյտ յետոյ պիտի այցելէ Հոմս, Հալէպ եւ Դամասկոս։

ՎԷՐՏԷՕՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Վէրտէօնի պատմական ճակատամարտին 13րդ տարեդարձին առթիւ, մեծ հանդէսներ տեղի կ'ունենան հերոսական քաղաքին մէջ երեք օր՝ յունիս 22—24. Պ. Տումէրկ, շրջապատուած Ֆրանսայի մարաջախտներով, այսօր ներկայ կ'ըլլայ հանդէսներուն։

Վէրտէօնի կռիւներուն մէջ ինկան 400.000 Ֆրանսացիներ։ Գերմաններն ալ նոյնքան կորուստ տուին։ 2736 տուներէն, 2635ը ամբողջովին քանդուած էին և քաղաքը աւերակոյտի վերածուած էր։

Պէտք եղաւ տասը տարի անընդհատ աշխատիլ, վերականգնելու համար Վէրտէօնը։ Այս անգամ տարեդարձին հետ կը տօնուի նաեւ վերաշինութիւնը։

Հազարաւոր նախկին պատերազմիկներ եւ իտալացի, անգլիացի եւ պելճիքացի նախկին զինուորներ նուագներով թափօրներ կատարեցին երէկ Վէրտէօնի մէջ, Դիշերը ջահազնացութիւն։ Այս առաւօտ հոգեհանգիստ յետոյ հացկերոյթ։ Բացում յաղթանակի արձանին։ 15.000 սուրհանդակ աղաւնիներ պիտի թռցուին։ Մէկօրի վրայ գիշերային լուսաւորութիւններ։ Երկուշաբթի ուխտագնացութիւն դէպի ոսկրանոց։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

VI

ԲՋԻԿ ՄԸ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կա՞յ արդեօք մէկ հատիկ ազնիւ մարդ մեր ընդարձակ գաղթաշխարհում, որ չխոստովանի, թէ անբնական եւ կորստաբեր վիճակ մըն է այս — մանաւանդ պէս այն 700,000 տարագիր բազմութեան համար, որ հայրենիքի կենդանի բեկորն է, անոր անվիճար, անբաժան հատուածը, նետուած աշխարհի բոլոր հովերուն։

Ալ ինչո՞ւ կը սպասենք։

Դեռ ո՞րքան մեզմէ պիտի թափուի ծամազաղթային մարմնի սուր, աղաղակող պահանջին շուրջը։

Որքա՞ն ճիգ ու ճանդ պիտի սպառի, մինչեւ որ ըմբռնեն իրենց պարտքը՝ անոնք որոնց ըմբռնումը անհրաժեշտ պայմանն է գաղթահայութեան կեանքի վերաշինման, հայ մտաւորականութեան ազգայնացման ու յառաջդիմութեան համար։

Մենք, ամենայնիւ, կը հաւատանք յամառօրէն, որ ազգային միաբանութեան եւ համերաշխ գործակցութեան գաղը վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ, Վասնզի հայկական բոլոր խմբակցութիւններուն մէջ կան սրտցաւ, հայրենասէր անհատներ, չհուսահատած, չթունաւորուած հատուածային կրքերով, (բաւական է միայն, որ անոնք կանգնին յառաջապահ շարքերուն մէջ)։

Քննադատութիւնը կը պահպանէ իր նուիրական իրաւունքը։ Շիտակ, արդարամիտ քննադատութիւնը շինարար ազդակ մըն է քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ։

Ցարաձայնութիւններ միշտ եղեր են ու պիտի լինին։ Բոլոր հայ քաղաքացիները չեն կրնար ունենալ մէկ կարծիք եւ մէկ հաւատամք։ Անոնց գիրքն ալ կրնայ տարբեր լինել խորհրդային հայրենիքի հանդէպ։ Բայց այդ բոլորը բնաւ արգելք չեն որ համաձայնինք ու համախմբուինք որոշ, ընդհանուր սկզբունքներու շուրջ։

Եւ եթէ ազգային կուսակցութիւններս համերաշխ գտնուինք, գաղթահայութիւնը պատկառելի ոյժ մը պիտի կազմէ. եւ անկէ մղուած, անոր վրայ յենլով, Երեւանի կառավարութիւնն ալ աւելի ոյժով կրնայ հնչեցնել իր ձայնը Մոսկուայի մէջ։ Խօսքս ի հարկէ կարմիրներու պէս ոգեւոր ու գաղջ «աշխարհաքաղաքացիներու» մասին չէ, այլ այն սակաւաթիւ, քիչ-շատ ազդեցիկ եւ խղճամիտ անհատներու (կը հաւատամ, որ կան այդպիսիներ մեր խորհրդային վարիչներու զրջանում), որոնց համար հայ ժողովուրդի բարօրութիւնը գերագոյնն է խղճի պատգամներէն։

.·.

Գիտեմ, մեր ընկերներէն ոմանք — փորձուած եւ դառնօրէն յուսախաբ, ապրուած ամուլ հոգեմաշ բանակռիւններու քուրային մէջ — սկեպտօրէն պիտի բացականչեն «Ո՛րքէ լոյս ինկաւ այս միամիտ երազատեսը, որ կը զառանցէ միութեան, համերաշխութեան մասին»

Ալ գգանք, աւա՜ղ, նման բացականչութիւններու օրինաւորութիւնը եւ գուցէ գայլի աւերառան մըն ալ մեր այս քարոզն է։

Երբ ամբողջ տարիներ կեանքէ կտրուած, մութին մէջ գալարուելէ յետոյ, լոյս աշխարհ կուգաք, կարծես վերածնած էք մանկական հոգիով։ Կ'ապրիք զինչ, միամիտ գիտակցութեան, հոգեկան անաղարտ պայծառութեան վայրկեաններ եւ նոյնը բնազդօրէն կը հաղորդէք ձեր նմաններուն, ուրիշ մարդու եւ ամէնէն առաջ՝ ցեղակիցներուն։ Կը թուի թէ անոնք ալ կը գիտեն երեւոյթները նոյն հոգեկան պայծառութեամբ, ազատագրուած կրքի թունաւորիչ ազդեցութենէն, կ'աշխատին թեւ թեւի, իրարու խնամելով, փոխադարձաբար յարգելով, մեր վտարանդի ժողովուրդի բարօրութեան սիրոյն։

Թո՛ղ աւելորդ չսեպուի այս փոքրիկ ահազանգն եւս, յոռետեսութիւնը աւելորդ բան է եւ գուցէ քիչ մըն ալ պէտք ունինք լաւատեսութեան։

Հայ գաղթային իրականութեան քարտէսը գուցէ այնքան ալ սեւ չէ, ինչպէս կը կարծենք։ Հայկական մշտադալար կիրքը, անշուշտ, դեռ շատ աւերներ կը գործէ։ Ընդամ Նահատակներու ոսկորներուն վրայ ան կը տարածէ իր թունաւոր շունչը։ Ընդամ Նահատակներու Սգատօնը կը դառնայ անմիտ քինախնդրութեան եւ անպատիւ հաշիւներու ասպարէզ։ Ցաւոտ է... Ի՜նչ ընենք։ Ցեղային սրատներու հիւանդական բեռ մը ունինք, զոր քարշ կուտանք դարերէ ի վեր եւ որու տակ դեռ պիտի տոկանք երկար ժամանակ։ Վստահ ենք, սակայն, որ այդ չարաշուք բեռը հետզհետէ կը նուազի, կը թեթեւնայ։

Գաղթաշխարհի սեւ քարտէսին վրայ կը նշմարուին նաեւ քանի մը լուսաւոր կէտեր։

Եւ ամէնէն սրտապնդողը գուցէ այն ձայնն է — ահազանգի սթափեցուցիչ այն զօղանջը, որ կը լսուի մերթ ընդ մերթ չէզոք անհատներու, երբեմն նոյնիսկ մեր հակառակորդ հատուածներուն պատկանող անհատներու կողմէն։ Սրտցաւ, հայրենասէր հայ մարդիկ, որոնք խորապէս վրդովուած տիրող այլանդակ կացութենէն, անվերջ, ապարդիւն բանակռիւներէն, զանգուածներու ողբալի անտէրութենէն, մտաւորականութեան սրարշաւ այլասերումէն, լեզուի ու բոլոր արժէքներու խախտման կորուստէն վտանգէն գգաստութեան կը հրաւիրեն իրենց կուսակցական հայրենակիցները եւ համերաշխութեան քարոզ կը կարդան։ Եւ կը թուի թէ ամէնէն անհաշտ, գաւամոլ շըրջաններուն մէջ ծայր կուտայ արդէն՝ զիջող, հաշտարար տրամադրութիւնը։

Դանդա՞ղ, վհատեցուցիչ դանդաղութեամբ կը շարժի հայ մտքերու գուման, յառաջդիմութեան անիւը. բայց եւ այնպէս — կը շարժի։ Eppur, si muove ..

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(վերջը յաջորդով)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ճշմարիտ արուեստագէտը չի զբաղիր իր գործին ապագայով։ Ան վերածնունդի նկարիչներուն նման է, որոնք զուարթօրէն, տուներու ճակատներ կը նկարազարդէին, գիտնալով որ տասը տարի յետոյ, բան չպիտի մնար անոնցմէ։

Մթութիւնը նուազ կը վնասէ մեծ արուեստագէտի մը քան երեւութական պայծառութիւն մը։ Անոր համար, լաւագոյն է քօղերու տակ ծածկուիլ։ Որովհետեւ, եթէ անոնց պատճառով անհասկնալի պիտի մնայ երկար ատեն, գոնէ, երբ ուզեն զայն հասկնալ, պիտի ճգնին անոր մտածումը փնտռելու։

Ամէնէն գեղեցիկ տեսութիւնը իր գինը կը գտնէ այն գործերուն մէջ, ուր կը կիրարկուի։

Ռ. ՌՈԼԱՆ

ՖՐԱՆՑ ԲԱԿՈՒԼԷ

եւ

Իր Դեռատի Երգիչները

Բակուլէ... Չեխ նախակրթական ուսուցիչ մը, համեստ իր արտաքինով, մարդկային՝ իր խորքով։ Ոչ մէկ տիտղոս իր անունին առջեւ, ոչ մէկ յաւակնոտութիւն՝ իր անձին մէջ։

Իր երգիչնե՞րը. Փրակայի աշխատաւորական թաղերէն հաւաքուած քանի մը տասնեակ ծնողազուրկ մանչուկներ կամ աղջնակներ... իրենց ծնողքի երբեմն թըշուառութիւնը անջնջելի ստուերներ ձգած է անոնց գիծերուն շուրջ. մէկը թեւատ, միւսը՝ կաղ, ամէնուն մատաղաշ դէմքը սառած է ցաւագին, վաղահաս լրջութեամբ։

Բայց այս խեղանդամ, աղաւաղուն մանկլաւիկները ահա չեխօսլովաք ժողովուրդին երգն է որ կը պտտցնեն երկրէ երկիր, մինչեւ իսկ ովկէանոսէն անդին։ Անոնց պարզ, տարօրէն նախնական երգին առջեւ պերճ, պաշտօնական, ակադեմիք դռներն անգամ բացուեցան։ Սպիտակ Տունէն մինչեւ Սորպոն, Լոքարնոյէն մինչեւ Թրոքատերօյ անոնք ժողովուրդի մը սարսուռով համակեցին մեծերն ու փոքրերը, գիտցան ունկնդիրներու խորունկէն դուրս քաշել այն հարազատ մարգարիտը որ այնքան հազուագիւտ է մեր ժամանակին — արցունքը։

Տասնեակ մը տարի առաջ, Բակուլէ անծանօթ անուն մըն էր իր երկրին՝ Փրակայի մէջ զինքը կը նկատէին անհանդուրժելի ուսուցիչ մը որուն ամբողջ մանկավարժութիւնն էր հերքել, ժխտել դպրոցական բոլոր սկզբունքները։ Ազատութիւն՝ ուսուցիչին՝ գործելու այնպէս, ինչպէս յարմար կը նկատէ. ազատութիւն՝ մանուկին, ընելու այն, ինչ որ խելքին կը փչէ. այդ անկաշկանդ գործունէութեամբ միայն կարելի է փրկել, ազատել մանուկին հոգին առանց խեղդելու խեղաթիւրելու, կ'ըսէր կրթական այդ անիշխանականը։ Ոչ ժամանակացոյց, ոչ ծրագիր, ոչ գիրք. այլ ինքնաբուխ աշխատանք։

Մեծ պատերազմէն տարի մը առաջ զինք կը գտնենք Փրակա, խեղանդամ, անտէրունջ տղաներու պաշտպանարանի մը իբրեւ վարիչ։ Այդ ամուլ գետինը ան նկատեց իբրեւ փորձի, ապացուցումի արգաւանդ գետին մը. բախտէն եւ ճակատագրէն հալածական այս անժառանգները ապրելու իրաւունք ունին ինչպէս ամէն ոք, կը մտածէր ան. անհրաժեշտ է որ սակ թշուառութեան, անկարութեան ստորնացուցիչ զգացումէն բարձրանան անկախ եւ օգտակար կեանքի մը խաւալը, աւելի ճիշդ, իրականութիւնը։ Պէտք է այդ մարմնով, երբեմն ալ հոգիով հաշմանդամ էակներու մէջ արթնցնել նախ աշխատելու փափաքը եւ հնարաւորութիւնը եւ յետոյ մարդկային արժանապատուութիւնը։ Մէկը առանց միւսին կարելի չէ արդէն։

Խեղանդամներու պաշտպանարանը վերածուեցաւ ընտանեկան յարկի մը, ուր սկսան կազմակերպուիլ ձեռական աշխատանքներու եւ պարզ արհեստներու ճիւղեր դրսի արհեստանոցներու թափթփուքները օգտագործուեցան։ Բակուլէ ինք անձամբ հետամուտ եղաւ արհեստներ սորվելու իր փոքրերուն կարենալ սորվեցնելու համար. ու այդ անհոգ աշխատակցութիւնը անոնք կը զուարթացնեն երգելով երգերը իրենց տուներուն, դաշտերուն եւ սարերուն։

Պատերազմը դժուարին օրեր բերաւ Բակուլէի եւ իր այդ խայտաբղէտ ընտանիքին յաճախ անօթեցած, ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ վերջի վերջոյ մոռցուած, Բակուլէ, առանց փորձութիւններու վիզ ծռելու, սրտոտ ինքզինքին բաւեց...

Իր բուռ մը լամուկներուն հետ, պատերազմի անձկութիւններու եւ տագնապներու մէջտեղ, իր տարաշարժ կեանքը պատմելու պէտք չկայ. Ով չի կրնար հասկնալ. օժանդակութենէ զուրկ, անօք, թաղէ թաղ, գիւղէ գիւղ, մէկ օրէն միւսը տարին հազիւ ծայրը ծայրին հասնող կեանք մը իրենց աշխատանքի գոյգն արգիւնքը ծախելով ու պզտիկ համերգներ սարքելով ապրեցան։ Բակուլէ պատերազմէն դուրս եկաւ ինքզինքին հաւատարիմ եւ իր գործով հպարտ։

Չեխոսլովաքիոյ վերածնունդի օրերուն հանրային կարծիքը վերջապէս կը սկսի հետաքրքրուիլ ինքնագլուխ գործող Բակուլէի որբանոցի գործով։ Արձակուրդային գաղութի մը մէջ անոր սաները իրենց երգերով, ներկայացումներով եւ մանաւանդ գաղափարական աշխատասէր համակենդաղով ուշադրութիւնը կը գրաւեն Ամերիկեան կարմիր խաչի ներկայացուցիչներուն։

1921ին այդ մարմինը իր կրթական գործին կը յատկացնէ 25,000 տոլարի նպաստ մը, որով Բակուլէ հիմը կը դնէ Փրակայի մէջ իր փորձառական դաստիարակութեան կրթարանին, օժտուած դասարաններէ աւելի արհեստանոցներով, ուր խեղանդամ, անկար եւ կամ առողջ անտէրունջ տղաներով կը ջանայ ստեղծել ինքնաբաւ, ինքնօգնութեան ոգիով տոգորուն, ինքզինքնին արժեցնելու նախանձախնդիր տղաներու ընկերութիւն մը։

Այդ թուականէն ասդին իր գործը մեծցած է հմայքով եւ ազդեցութեամբ. յամառ խաւալի մը եւ անկանխակալ սկզբունքի մը պտուղն է ան. Իր կրթարանին մէջ ոչինչ կայ դպրոցական գրքունակ եւ սովորամոլ. իմացական աշխատանքները ամէնն ալ ենթարկուած են օգտապաշտ եւ արտադրող աշխատանքի մը պահանջներուն. տղան կարդալ գրել եւ հաշուել կը սորվի. երբ առանց կենսական պահանջը ինքն իր մէջ զգալով, փափաք կը յայտնէ զանոնք սորվելու։

Այսօր Բակուլէ կը նկատուի նոր մանկավարժութեան ռահվիրաներէն մէկը, որու գործը կը բաղդատեն Փեստալոցցիի կամ Ֆրէօպէլի գործին հետ։

* *

Բակուլէ կ'ընդունի թէ ամէն մարդու, հետեւաբար երախայի մէջ բնածին է գեղեցիկի սէրը եւ իր նմանի սէրը։ Դաստիարակութեան կ'իյնայ այդ քնացող միտումները արթնցնելու, փրկելու, մշակելու հոգը, որպէսզի մարդը գեղարուեստի եւ ընկերականութեան ճանապարհով բարձրանայ դէպի զգայուն եւ մարդկային բարոյական մը։

Չեխ մանկավարժը այս տեսակէտով երգին կը վերագրէ անփոխարինելի դեր մը. երգը՝ որ համամարդկային հոգիին լեզուն է՝ կ'ազնուացնէ մարդը եւ կը մօտեցնէ իր նմաններուն։ Թերեւս ոչ մէկ կրթական հաստատութեան մէջ՝ երգը չունի այն տեղը զոր կը վայելէ Բակուլէի հիմնարկութեան մէջ, ուր ամէն մէկ տղայ երգիչ է եւ կ'աշխատի երգելով։

Ճիշդ հոս է որ Բակուլէ երեւան բերած է աննախընթաց եւ անգերազանցելի յաջողութիւն մը։ Իր մօտիկ թաղանքին տակ մանուկները վերածուած են արուեստագէտներու. ուզած է որ իր տղաքը ոչ թէ միայն սիրեն երգը, այլ զգան, ապրին զայն, ու մանաւանդ կարենան արտայայտել ամէն մէկ երգի յուզումը, անոր զգացական իմաստը։

«Բակուլէի երգիչները» այլեւս հանրածանօթ հաւաք մը կը վայելեն. 1923ին սկսաւ անոնց անունը սահմանները անցնիլ. նոյն տարին Բակուլէ իր 47 տղաներով Միացեալ Նահանգները այցելեց, ուր 150է աւելի համերգներով համակրանքի ջերմ շարժում մը ստեղծեց։

1924ին Գերմանիա, 1926ին Դանիա, 27ին Զուիցերիա, Բակուլէի տղաները յաղթանակ մը եղան։

Այս տարի Ֆրանսայի ուսուցչական դաշնակցութեան սենդիկան է որ գաղափարը ունեցաւ զանոնք հրաւիրելու։ Մայիսէն ի վեր հոս են արդէն։

Փարիզ, Սորպոնի մէջ ամբողջ կրթական մարմինը, Թրոքատերօյ 5000 մանուկներ իրենց երգին հմայքով համակելէ յետոյ անոնք սկսած են Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներու մէջէն իրենց խանդավառող պըտոյտը։

Թեւատ երկու անգամ առիթը ունեցայ լսելու զիրենք աչքիս առջեւ են տակաւին այդ մանկունակ կամ պատանեկան դէմքերը, շարուած կիսաշրջանակով մը իրենց ուսուցչին շուրջ, իրենց աչքերը յառած անոր եւ լռութեան մը մէջ արձանացած...

Բակուլէի ազդեցիկ մէկ շարժումովը երգը կը սկսի. մեղմ, դաշն, անսովոր քաղցրութիւն մը կը ծաւալի մինչեւ ձեր սիրտը։ Ոչ մէկ ճիգ երգողներուն քով. այլ դէմքերու, աչքերու, արտայայտութիւններ և մատաղ կուրծքերու ծփանք մը, որ երգի յուզումին համաձայն երբեմն կը հեւայ, երբեմն կ'ուռի, կը սարսռայ ու յանկարծ կը մեղմանայ, կը մարի... Անոնք կ'երգեն իրենց մայրենի լեզուով իրենց ժողովուրդին սկյամաղձոտութիւնը, խանդը, յոյսերը եւ տենչերը. պահ մը աչքերը փակ, իրենց հեռաւոր հայրենիքին մըմունջները, ժողովուրդին հեծծիւնները կը կարծէք իմանալ. կը մտածէք թէ ինչու վշտահար եւ պարզ մարդիկ ամէն տեղ միշտ նոյնն են...

Տարօրէն աշխարհի մը լեռները, մշուշապատ անտառները տաշտարաները կը յառնեն ձեր շուրջ. ու կարծէք ձեր իսկ սըրտին ձայները կը լսէք այդ շըթներուն վրայ։

Հէլա, ճէլայօ...
Հէլա, ճէլայօ՛...
ձաք փաք սէ Թի Թօ Թամ
ճօսնէ փազէ...

Ինչպէ՞ս են ձեր սարերուն վրայ արօտները.

— Հէլա, լաւ են մեր սարերուն վրայ արօտները...։ Ու վարը՝ դաշտին մէջ ծերուկ հովիւը կ'երգէ.

Ես ծերուկ հովիւ մըն եմ,
Ու մինչեւ գարուն չպիտի ապրիմ,
կուկուները չպիտի երգեն ինծի համար
Այս ծառին վրայ զոր ես տնկեցի։
Ոհ, իմ ոչխարներս,
Մնացէք ճոն վերը, սարերուն վրայ
Ալ պիտի տեսնեմ ձեզ։

Բակուլէ այսպէս իր ժողովուրդին շրթներուն վրայէն քաղած է իր երգերը, որոնց մէջ սէրն ու կարօտը, հայրենաբաղձութիւնը եւ վիշտը կը խօսին ամէնէն պարզ, նախնական սրտառուչ լեզուով. իմաստներու խորութիւնը կամ եղանակներու երաժշտական պերճանքը չէ անոնց արժանիքը, այլ այն հարազատ շեշտը, այն կենդանի, հաղորդական արտայայտութիւնը որով այդ մատաղատի ձայները կը յաջողին հասնիլ ամէնէն չոր մարդուն մէջ անգամ զգացական խորքին եւ արթնցնել ամէն մէկուն մէջ յաւերժական, անզգարելի կարօտները իր հոգիին։

Ու Բակուլէի երգիչները ...
կնդրած պահուս, ...
թռաւ մեր դժբախտ վարդապետին։

Ինչպէ՜ս հոգիս ցաւագին ...
ղաղակով մը զինքը կանչել ...
տենչացի որ ձայնս խաւարի ...
կուռ բաւէի մը մէջ ...
սուած իր հոգիին հասնի ...

Վարդապետ, մեր ժողովուրդին երգերուն վարդապետ, Կարօ՛տ ենք ձայնիդ։

Վարդապետ, ծառա՛ ... ձայնիդ, անգամ մըն ալ ... մեղ. կեցած սերմէն ... բարձրացուր, թող ... մըն ալ մեր սարերուն, ... րուն մեր հայրենի ... ձայնը..

Թերեւս այդ երգերը ... թիւրիմացութիւններու ... որ մեզ կը պառուէ. ... արցունքով լուացուած մեր ... քերը սկսին աւելի պարզ ... նել եւ երգիդ ջերմ ... թիւնը թերեւս հալեցնէ ... վրայէն սառն բառերը ... րար կը քարկոծենք...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԲԱԿՈՒԼԷԻ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒՆ

ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Չեխ բանաստեղծ Զ. Նէյման ...

Ժամացոյց մ'ունինք, ճօճանակ ...
օճարին.
կարծէք թէ ըլլայ, մեր ...
ճիգին.
մեզի ըսաւ՝ վըշտաւ. ...
մեզի ճամ ...
Մեր սրտի լեզուն, կ'երգէ ...
յաւէտ.
Սիրականս երբոր ինծ ...
կուգար
Մեր ժամացոյցն ալ ...
պայծառ.
Երբ ...
գիս պագնէր.
Թիք-թաքն ալ կարծէք ...
րին ծածկէր
Մեր սիրոյ ժամերն ...
անցան,
Մեր սարերն ամբողջ ...
... չիւան.
Կլուրի դաշտերէն ալ ...
մենք յուր..
Սեւ խաչի մը տակ, սիրականս ...
յուղ.
Հիմակ, ժամացոյց, դուն ալ ...
ծի պկտ
Նամալուղ աշխարհէն ...
սպասեն
Երբ կը ճառաչեմ գիշեր ու ...
բակ.
Թիք-թաքդ ալ յալկան ...
ծանօք մ'է ճէ ...

Ազատ. թարգ.
Փ. ՍԱՆ...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԷՏՔ ԿԱ՞Յ ՄԵՐ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ՎԵՐԱԾԵԼՈՒ ...

«Հայրենիք» օրաթերթի մէջ Դ. Ս. Փէլպալեան անդրադառնալով Ա. Աբեղեանի յօդուածին «Հայ մատենագիրներու աշխարհաբար թարգմանութեան անհրաժեշտութիւնը», կը խորհրդածէ —

Մեր այսօրուան գրողներ ... մտաւորականներն շատ ... մեծ պէտք ունին ծանօթանալ հին եւ Նոր գրաբար հայերէնի իբրեւ միջոց մշակելու ... հայերէնը, քան ծանօթանալ ... հնօրեայ աղօթքներու, ճառեր ... եւ լացուկոծերու։

Ուրիշ բան է եթէ փափա... քում են հնախօսական ... պատմական կամ կրօնական ... տազօտութիւն կամ ուսումնա... սիրութիւն կատարելու ... պէտք ունին ուսումնասիրել ... բնագիր աղբիւրներն ինչ լեզուով ... գրուած լինին եւ ոչ ... թարգմանութիւններու։

Տիար Աբեղեան փափագած ... է մեր հին գրականութիւնը ... չելի անել այսօրուան ... ցող հասարակութեան։ ... այդ հասարակութիւնը նոյնքան ... ծանօթ կամ անծանօթ է ... գրաբարին, որքան այն ... ըէնին կամ աշխարհաբարին ... րավ մեր մատենագիրները ... են միջին դարուն- կամ ... տասներկուերորդ դարուն ...

...տեսել եմ բազմաթիւ քաղուածք ներ այդ ռամկօրէնէն կամ այդ աշխարհաբարէն, որոնք աւելի հասկնալի էին քան եղծ Աղանդոցն Եզնիկի, կամ գրաբար Աստուածաշունչը։

Եթէ հարկ է գրաբար գրութիւնը վերածել արդի լեզուի, արդէնօքի այսօրուան անգրագէտ ու թերուս «մտաւորականներն» ինչին հազորդ անոր, ինչո՞ւ նոյնպէս չթարգմանել այդ միջնադարեան ռամիկ եւ խառնիճաղանճ գրականութիւնը արդի գրական լեզուին, նոյն նպատակով։

Մեր ամբողջ գրականութիւնը, հին եւ նոր, գրաբար, ռամիկ եւ աշխարհաբար, այսօր միայն մէկ պաշտօնի կրնայ ծառայել, այն է ծառայել իբրեւ աղբիւր արդի հայերէն լեզուին, իբրեւ միջոց ուսումնասիրելու այդ լեզուն եւ զայն մշակելու այնպէս որ ան կարենայ կատարել իր հազարամեայ պարտքը, գոհացնել լեզուական պէտքերն մի արդիական յառաջդիմող գործնական ժողովուրդի։

ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տաղանդաւոր ու երիտասարդ յուլթակահարը Պ. Ժ. Սինանեան որ Մարսէյլի մէջ տուած կը նուագահանդէս մը, արժանացած է ֆրանս. մամուլի ջերմ գովեստներուն ու գնահատանքներուն։

Artisticaի երաժշտական քննադատը կը գրէ.— Պ. Սինանեան մեզ ներկայացուց հոյակապ կտորներէ բաղկացած, լաւ ծանրակշռուած յայտագիր մը։ Կատարելագործուած եռանդ մը ունի, տրուեստագէտ մըն է որ սկիզբէն իսկ հմայեց մեզ։ Ձեռք խաղ մը ուր միանգամայն կը զգաս թաքուն ուժը եւ նրբացած վայելչութիւնը արուեստագէտին։ Ճկուն ճպոտ մը, յստակ չօշափում մը, եւ բացարձակ արդարութիւն մը անոր ամէնէն բացայայտ յատկութիւններն են։

«Բայց պէտք ուզէինք ծանրանալ թաքուն եւ նուրբ յատկութիւններուն վրայ կը պահանջեն անոր նուագած կտորները։ Չենք համարձակիր դպչիլ հոգեբանական կալուածին։ Հաստատենք միայն անոր զարգացած յիշողութիւնը, կրակոտ զգայնութիւնը, փափկութիւնը եւ ճաշակը։

Զգալի է որ այս երիտասարդը կը նուագէ կրքով եւ սրտով, տիրաբար։

Artisticaի քննադատը յետոյ գովեստով կանգ կ'առնէ անոր նուագած իւրաքանչիւր կտորին վրայ։

ՊՐՈԼԵՏԳՐՈՂՆԵՐ

Մայիսին, Բագուի մէջ տեղի ունեցած է պրոլետգրողներու Անդրկովկասեան ընկերակցութեան վարչութեան ընդհ. ժողովը։

Զեկուցումներ տրուած են Հայաստանի, Ադրբէջանի եւ Վրաստանի պրոլետ-գրականութեան եւ Անդրկովկասի մէջ՝ թատրոնի մասին։

Զեկուցանող եւ վիճող անձերը նախ ի պաշտօնէ հաստատելէ յետոյ պրոլետ-գրականութեան նուաճումները, չեն քաշուած ցոյց տալու անոր թերութիւններն ու բացերը եւ միւս կողմէ, շեշտած են այն պարագան որ վերջին շրջանին՝ մանր քաղքենիական մտայնութիւնը, ազգայնականութիւնը, ղաւանափոխութիւնը եւ առհասարակ աշխատաւորութեան (իմա բոլշեւիկ բռնատիրութեան) խորթ գաղափարներն ու զգացումները, սկսած են ցայտուն արտայայտութիւն գտնել գեղարուեստական գրականութեան մէջ։ Այս պարագան յստակօրէն նշմարելի է երեք հանրապետութիւններուն մէջ։ Դարձեալ, այդ երեք հանրապետութիւններուն մէջ կը տեսնուի որ քննադատութեան, մամուլի, հրատարակչութեան ասպարէզներուն մէջ գործող համախոհներ կը հովանաւորեն այդ հակաբոլշեւիկ ըմբռնումները, իրենց պաշտպանութեան տակ կ'առնեն այդ գրողները եւ «պատերազմ» կը յայտարարեն պրոլետ-գրականութեան դէմ։ Երբեմն, պրոլետ-գրողներու շարքերուն մէջ իսկ կան որ «պարտք կը սեպեն» իրենց պաշտպանութեան լուման նուիրել խորթ գաղափարախօսներու։

Զեկուցումները լսելէ եւ գիտողութիւններ ընելէ յետոյ, ժողովը տուած է կազմակերպչական որոշումներ և վարչութեան կազմէն «աքսոր սած է իր Հիւսէյնովը, Ե. Չարենցը եւայլն։ Նոր վարչութեան մէջ մտած են Հայերէն՝ Ամատունի եւ Վշտունի։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Les Films Mercure շարժանկարի ընկերութիւնը որ կը գործէ Պ. Զ. Գալֆիկեանի ընդհ. տնօրէնութեան տակ, կը ներկայացնէ de la Vie à l'Image. (Illustration թերթին ֆրաստարակումը) վաղը ժամը 2 45ին. 35 Avenue de Wagram.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ՛ԼՕ՛ՆԵՐԷՆ

ՕՐՕ՛Ր

Քնի՛ր իմ զոյգ աչերու Թանկագին լոյս.

Հոգիիս անխառն հրճուանքն ու երջանկութիւնս.

Քեզ ծնող մայրդ քեզի ծառայ, քեզի տէր ու պահապան.

Քնի՛ր, Պէտրոխան, ու մօրդ աստուածագեղ բազուկները

Թող կամարեն օրօրոցիդ փայտերը հնամեայ.

Քնի՛ր չէկեար, քնի՛ր քնի՛ր Պէտրոխան յօ՛, յօ՛։

Քնի՛ր, արթուն մի՛ կենար. գիշեր է, խաւար է հիմա,

Օրօրոց քեզ հիմա՛ն անտ՛ղին գանձ մ'է պապօնական.

Անքուն մի՛ մնար, կը հիւանդանաս.

Բայց զգո՛յշ, չարքեր ու դեւերը շատ են.

Լսիր մօրդ աղօթքներ. սուրփր սուրբի, արիւնի երգերը,

Մայրդ քեզ կաթ կը պարգեւէ. հրեշտակներ տեսքիդ կը հիանան ու ցեղը աչքալոյսի իր երազները օրօրոցիդ է կապեր.

Քնի՛ր բալիկս, քնի՛ր, բայց զգոյշ հրեշտակս. յօ՛, յօ՛, յօ՛։

Մեծ գերդաստանի զաւակն ես, մայրիկդ գերդաստանիդ դուրպան.

Ցեղդ սեւեր է հագեր, տե՛ս, մայրդ արցունքը կլլեց.

Պատէն կախած սուրը տես ճե՛յ, ճե՛յ, պապդ է պահ տուեր։

Նժոյգը դուրս կը սպասէ. տե՛ս լուսաստղը կ'երեւայ.

Իսմը (Թուրքը) անգութ ու գազան, նորէն Թնդանօթ քաշեր է,

Ելի՛ր կուրման, ալ ելի՛ր լուսաբաց է կռուի ժամ.

Կապէ սուրդ. քաջ հոգեակս, կռուի՛ գնա Պէտր՛րխան։

Սարերը հիւր կ'ընդունին, մերոնք հեծան ձիերը.

Ցեղն անզլուխ է մնացեր, ելի՛ր հիծի՛ր, Պէտրրխան.

Կռիւ կուսայ, քաջին մահ, Քաջին մահը փառքին—փառքդ.

Գիտի ապրիս, վրէ՛ժդ առ, Մահը ի՛նչ է, որ վախնաս. ստրուկ ցեղի զաւակ չես, ճե՛յ, ճե՛յ. կռիւն սկսաւ, վազէ՛, Թռի՛ր, Պէտրրխան, դէհ, բեր որ սուրդ համբուրեմ, անուանդ, արնիդ ես դուրպան։

Թարգմ. Աղգին

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Փախստականներու պատկանող ապրանքներուն սեփականացման օրէնքին 71րդ յօդուածը մեկնաբանուած ըլլալով, ելմտական գործավարութեան կողմէ Պոլսոյ կուսակալութեան հաղորդուած է յիշել մեկնաբանութեան վերաբերեալ հրահանգը, որ առաջքը պիտի առնէ կարգ մը կեղծարարութեանց եւ պետական գանձին իրաւունքներուն բռնաբարման

1. Այս հրահանգին համաձայն, մինչեւ որ պետ խորհուրդէն վճիռ մը ձեռք չբերուի, անէ է հնարաւորութիւն չկայ այս կարգի գրաւեալ կալուածները նոյնութեամբ իրենց տէրերուն վերադարձնելու։ Հետեւաբար, դատարանները չեն կրնար գրաւուած կամ գրաւուելիք շարժուն եւ անշարժ գոյքերուն վերադարձուելուն վերաբերեալ այս կարգի դատեր լսել եւ որոշում տալ, նկատելով որ այս մասին վճիռ արձակելիք միակ ձեռնհաս պաշտօնատունը Պետ. Խորհուրդն է։ Այսպիսի պարագաներու մէջ, դատարանները չեն կրնար նմանօրինակ դատերու էութեան մէջ մտնել, մինչեւ որ իրաւասութեան որոշում չառնեն։

2. Այս կալուածները նոյնութեամբ չեն կրնար վերադարձուիլ այն անձերուն որ 1928 մայիս 28ի օրէնքին հրատարակութենէն առաջ կամ վերջը դատարանի վճիռով հաստատած են թէ իրաւունք ունին անոնց վրայ։ Միայն թէ՝ այս անշարժ գոյքերու 1925 տարուոյ սկիզբը ունեցած արժանագրեալ փոխարժէքը կը վճարուի 1925 տարուոյ մայիս 15թուակիր օրէնքին համաձայն, ելմտական գործավարութեան պիտակէն մէջ գրուելիք վարկէն՝ անոնց տէրերուն եւ կամ անոնց որոնց իրաւատէր ըլլալը ստուգուած է կամ պիտի ստուգուի դատարանին վճիռով, բացի այն անշարժ կալուածներէն որոնց իրենց տէրերու վերադարձուելու մասին վճիռ տրուած է դատարաններէն եւ անոնց անունով թափու (կալուածագիր) առնուած է։

ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ մէջ վերջերս Նեկսար փոճառանիշով օճառի գործարան մը հաստատուած էր Ցիմիթրի անուն Ցոյնի մը կողմէ։ Ոստիկանութիւնը նշմարած է որ յիշեալ օճառի շիշերուն պիտակները յունական դրօշի գոյները կը կրեն եւ ներսի կողմը, երբ հակառակ կողմէն նայուի, յունարէն լեզուով թուրքիոյ դէմ գրութիւններ կ'երեւան։

Ոստիկանները Պոլսոյ մէջ կնքեցին յիշեալ գործարանին բռնատար ինքնաշարժը եւ ոստիկանական անօրէնութեան շէնքը տարին քննութեան համար։ Միեւնոյն առեն խուզարկութիւն կատարուեցաւ Նեկսար գործարանին ու միթերանոցին մէջ ու կարգ մը կասկածելի թուղթեր գտնուեցան։

Գործարանատէր Ցիմիթրի հըսկողութեան տակ առնուեցաւ։

ԺԱՆՏԱԽՏ ՊԱԼԱԹԻ ՄԷՋ

Քանի մը օր առաջ, կասկածելի հիւանդութիւն մը կը ծագի Պալաթ, աղջիկ մը մէջ բան ուոր մը սաստիկ ջերմով կը հիւանդանայ եւ անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուի։ Անոր կը հետեւի ուրիշ մը, եւ վերջապէս երրորդ մը ու չորրորդ մը։ Անմիջապէս ներարկումներ կ'ըլլան հիւանդներուն որպէս զի կարելի ըլլայ ճիշդ ախտաճանաչում կատարել։ Նոյն օրն ծախսեր կը հաստատէ թէ հիւանդութիւնը ժանտախտ է։

Խնդրոյ առարկայ աղջիկը շղթայի տակ առնուած է, որպէս զի ժանտախտը չտարածուի։ Միեւնոյն ատեն հարկ եղած գիտական հականեխումը կատարուած է։ Պատուաստի ենթարկուած են գործարանին բանուորներն եւ շրջակայ թաղեցիները։

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Փարիզի եւ գաւառներու մէջ, մեր աշխատաւոր հայրենակիցները յաճախ կը հանդիպին դժուարութիւններու, օրէնքի իրենց անծանօթութեան հետեւանքով։ Ստորեւ կուտանք քանի մը կարեւոր ծանօթութիւններ աշխատանքի օրէնքին օտարականներու վերաբերեալ մասէն.

1926 օգոստոս 11ի օրէնքին նպատակը եղած է պաշտպանել աշխատանքի ֆրանս. հրապարակը, կանոնի ենթարկելով օտար աշխատաւորներու գործածումը։

Օրէնքի տրամադրութեան տակ կ'իյնան օտար մը աշխատցնող բոլոր անձերը։ Օրէնքը գործատէրերուն կուտայ 24 ժամ պայմանաժամ գործի սկիզբէն յետոյ, օտար բանուորի կամ պաշտօնեայի գործածութիւնը իմացնելու համար կառավարութեան։

Ո՞ր օտարակա՛նները պարտաւոր են առնել ինքնութեան թուղթ. — Գործատէրը աշխատանքի համար իրեն դիմող օտարէն պարտաւոր է պահանջել ինքնութեան թուղթ, որուն վրայ արձանագրուած ըլլայ աշխատաւոր։ Այն օտարները որ 15 տարեկանէն վեր են եւ Ֆրանսա եկած են մնալու նպատակով աւելի քան 2 ամիս, պարտաւոր են դիմում ընել ինքնութեան թուղթ ստանալու համար։

Այն բանուորները որ Ֆրանսա կուգան պայմանագրութեան մը համաձայն, որոշ տեւողութեամբ (երկու ամիսը չանցնելու պայմանով) աշխատանք մը կատարելու համար, ինչպէս օր՝ երկրագործական աշխատաւորները, պարտաւոր չեն ինքնութեան թուղթի դիմում կատարելու։

Ստացագիր. — Օտարականները չեն կրնար անմիջապէս ըստանալ ինքնութեան թուղթ։ Իրենց խնդրագրին փոխարէն, անոնց կը տրուի ստացագիր մը, որ կը ծառայէ իբր ժամանակաւոր ինքնութեան թուղթ։

Աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթը կը պահանջէ մասնաւոր պայմանի մը լրացումը։ Պէտք է կրէ աշխատաւոր մակագրութիւնը։ Աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթը կրնայ կրել երեք մակագրութիւններ համաձայն օրէնքի տրամադրութեան, երկրագործական աշխատաւոր, ճարտարարուեստական եւ միայն աշխատաւոր, առանց մասնաւորելու վերջին պարագային, ինքնութեան թուղթը կը տրուի այն աշխատաւորներուն, որոնց տարեկան շահը կ'անցնի 18 հազար ֆրանքը։

Աշխատավայրի փոփոխութիւն. — Ըստ օրէնի, աշխատաւոր մը իրաւունք ունի միայն գործելու այն ճիւղին մէջ, որուն յիշատակումը կը կրէ իր ինքնութեան թուղթը։ Բայց գործադրութեան հետեւանքով, եթէ ստիպուի ուրիշ ճիւղի մը մէջ աշխատիլ, պարտաւոր է դիմել ձեռնհաս իշխանութեան, ստանալու համար համապատասխան արտօնութիւն։ Արտօնութիւնը կը տրուի, նոր գործատիրոջ կամ անոր իրաւասու ներկայացուցիչներուն կողմէ ստորագրուած վկայագրի մը վրայ։

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայրենակիցները Clinique de l'Ecole Dentaire Françaiseի (29 Boulevard Saint.Martin) մէջ ամէն խնամք պիտի գտնեն։ Ցիշեալ Ատամնաբուժարանը կը վարեն յայտնի փրոֆէսէօրներ, գիտական վերջին կատարելագործութիւններով։ Ակռայ քաշելը ձրի. ակռաներու եւ ատամնաշարի շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Դամելը ապահովուած։ Թարգման՝ ամէն լեզուներու համար։ Ամէն օր ժամը 9 — 12։ Հեռաձայն Archives 55 09. Ծ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ '24

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 93 —

Ես բնելիք մը չունիմ։

— Բայց ես ունի՛մ, չեմ ուզեր որ ինծի դէմ այդպէս բարկացած մնկնիս պէտք է հասկացողութեան մը գանք, ես միշտ համակրութիւն ունեցած եմ քեզի հանդէպ. շատ լաւ գիտես թէ համակրութենէ աւելի բան մը ունեցած եմ քեզի հանդէպ. ժամը կրնայ վկայել... պէտք է որ խօսինք...

— Կա՛րճ ըսէ։

— Այսինքն թէ այո՛, խիստ անպատշաճ բան մըն էր նախորդ գիշեր պատահածը որուն մէջ յանցաւորը միայն ես չէի անշուշտ. դուն ալ պատասխանատուութեան բաժինդ ունիս. սակայն ես ամբողջ կարելիս պիտի ընեմ դարմանելու համար, ես ամբողջ կարելիս պիտի ընեմ որպէսզի այդ գէշ յիշատակը ջնջուի մըտքէդ։ Կ'ուզեմ որ ներես ինծի... ես քեզմէ տարեց եմ, եւ ս. այդպիսի պարագաներու, մըղուած չես գիտեր ինչ ինչ ուժերէ, զորս միջավայրն ու ծանօթներու ներկայութիւնը...

Փիէռ կեցաւ զայն չոր ու կտրուկ.

— Կ'ուզես որ ներե՞մ. լա՛ւ, ներեցի։

Ու աւելցուց.

— Եւ հիմա, թող որ մեկնիմ։

Լէօքիւռ վարանեցաւ պահ մը, բայց կրցաւ վերսկսիլ աւելի ուժգին, աւելի արագ.

— Ո՛չ Փիէռ, ո՛չ, ճշմարտութիւնը չես ըսեր, աչքերուդ մէջ կը տեսնեմ որ անկեղծ չես այս պահուս. ես քեզ այսպէս չեմ ճանչցած, եթէ այդ խօսքը սրտէդ գար, չպիտի վարանէիր ապացոյցը անմիջապէս տալու։

— Ի՞նչ ապացոյց։

— Ապացոյցը որ ինծի դէմ ալ բան մը չունիս, թէ կ'ուզես որ կրկին լաւ բարեկամներ մնանք։ Տո՛ւր այդ ապացոյցը ինծ — ու ձայնը ցածցնելով · վերադարձի՛ր ներսէն առած ապակիներդ

— 94 —

Փիէռ քայլ մը ընկրկեցաւ անմիջապէս և արտառոց քահքահ մը արձակեց։ Բարձր ու կեղծ քահքահ մը որ կարծես մարմարէ աստիճաններ կ'իջնէր մետաղէ պարապ տակառի մը. «Հա՛, հա՛ հա՛... Rrrigole Brrigadier, Rrrigole Brrigadier...» և ձեռքը միշտ գրպանին վրայ՝ շարունակեց.— Զզուելի՛ արարած, գիս այնքան միամիտ կարծեցիր որ քու այդ քանի մը զարգարուն նախադասութիւններէդ խաբուիմ, այնքան մանուկ որ տեղի տամ այնքան գիւրութեամբ. հիմա որ վերջապէս կրցի ձեր վրայ գերակշռութիւն մը ձեռք անցնել, ձեզ ունենալ այսպէս ափիս մէջ. հիմա որ ալ իմ կամքէս ու քմահաճոյքէս է կախուած ձեր ամբողջ ճակատագիրը...

— Ի՞նչ պիտի ընես..

— Ինչ պիտի ընեմ։ Օ՜հ, անհոգ եղիր, ամէնէն առաջ դուն պիտի լսես ըրածս. ամէնէն առաջ քեզ պիտի գան իմացնել անհրաժեշտ բոլոր ձեւակերպութիւններով..

— Պիտի մատնե՞ս զիս..

— Հապա կը սպասէիր որ պաշտպանե՞մ քեզի պէս աղտեղութիւն մը, կղկղանք մը, մէկը որ բարոյականին ինչ ըլլալն ալ չիգիտեր— Օ՛, այդպիսի շարժում մի՛ ըներ, գիտեմ որ այդ բառը քեզի համար իմաստ չունի, բայց ինծի համար ունի։ Դուն որ ամբողջ չարութիւնով ու դիւրգդ ուրիշներուն թշուառութեամբ, խեղճ ու տկար կամքերու շահագործումով ես դիզեր,

— 95 —

միտքեր ու մարմիններ ես քանդեր, փճըեր... Ասկէ աւելի մեծ ոճիր ի՞նչ կայ երբոր տարիներով ու տարիներով աշխարհի վրայ կը նետես համակ թոյն եղող այդ զարհուրելի պատկերներդ Sadique... !

Դաս մը արտասանելու պէս պոռնկագիրը պատասխանեց, հատ հատ.

Անբարոյականութիւնը չի փոխանցուիր։ Ան զգացում մըն է որ կրնայ զօրանալ կամ տկարանալ, բայց չի ծնիր, բայց չի մեռնիր։ Ճիշդ մեր Աստուծոյ հանդէպ ունեցած ...աւատքին պէս։

Դժբախտաբար ես շատ Արեւելցի եմ և շատ Հայ, այդ խօսքին իմաստը կարենալ ըմբռնելու համար։ Ես քեզ առիթը պիտի տամ որ դուն զայն կրկնես քու ազգակիցներուդ։ Տեսնենք ոստիկանութիւնն ալ համակարծիք պիտի գտնուի՞ քեզի։ Առ այդ..

Ի՞նչ, ի՞նչ, բաւ է խնդիրը լուրջ է. պիտի մատնե՞ս զիս, պիտի մատնե՞ս զիս... բայց ես քեզի ի՞նչ ըրի, թշուառական, ես քեզի ի՞նչ ըրի։ Առանց ոչինչ բանի մը համար կ'ուզես իմ տունս քանդե՞լ. կ'ըմբռնե՞ս ըրածիդ ահաւորութիւնը. պիտի կործանիմ, պիտի փճանամ, բան մը չպիտի մնայ, ես բաները պիտի մեռնիմ, պիտի առնեն ապակիներս... ապակիներս. Փարիզի է՛ն կատարեալ հաւաքածոն է.. ալ լաւը չկայ... ի՞նչ ըրի ես քեզի. ըսէ՛, ի՞նչ ըրի, թշուառական

Այս անգամ իր երկու ձեռքերուն ամբողջ ուժովը կառչած էր տղուն, ալ բոլորովին անտարբեր իր կեցուածքին։ Տարեց անդամները կը դողային ըրած այդ անսովոր ճիգէն ու ջղագրգռութեանը մէջ, ինչպէս կը դողար վարի կախ շրթունքը. աչքերուն պէս թաց։ Ծարօրինակ գոյն մը առացած էր դէմքը, և գլխուն վրայի բառասունըեօթը մազերէն ոմանք ոտքի կանգնած կը նայէին։ Փիէռ բան մը չէր ըսեր ալ ու ակնարկը յառած կը մնար Լէօքիւռի ոտքին որ դրան դէմ էր դրուած։

— 96 —

Troisième Empireին աչքերը մէկէն փայլեցան սակայն կարծես յայտնութեան մը առջեւ, ու նոյն հատանուած շարժումներով գրպանէն բան մը հանեց։ Փիէռ անմիջապէս ճանչցաւ ...ի տեսրակը. խլեց զայն և նետեց սենեակին միւս անկիւնը։ Մէկէն կատաղի ու անդիմադրելի ոյժ մը բարձրացաւ տղուն մէջ. խոռունկ և մեծ ալիքի մը նման։ Ցանկարծական և ուժգին շարժումով մը թեւերը ազատեց, ու նետուեցաւ դիմացինին վրայ։ Իր ուժեղ ձեռքերուն մէջ առաւ անոր գլուխը, և բթամատներուն ամբողջ ...ուժովը սկսաւ ճնշել ականջներուն տակի փափուկ կէտին վրայ։ Վիրաւորուած կենդանիի մը պէս, գէշ ճիչ մը արձակեց ան, թեւերուն կապը թուլցուց ու ծրարի մը պէս գնաց իյնալ պատին՝ աթոռ մը տապալելով։ Փիէռ անմիջապէս զգջաց սակայն։ Հակառակ իր ամբողջ կատաղութեան, հակառակ մեկնիլ ուզելու իր փափաքին՝ մարդուն այդ ի... ...ի տեսքը կարծես արգիլեց որ կարենայ անմիջապէս փախչիլ։ Մնաց որ նոյն պահուն իսկ դուռը բացուեցաւ մէկէն ու կրկին երեւցաւ ...ելլ սարսափած, զողդողջուն։ Ոտնաձայն չէր լսուած բնաւ, ինչ որ կը նշանակէ թէ դրան ետեւն էր ան ու ամէն բան մտիկ կ'ընէր։

— Կորսուէ՛. գոչեց Լէօքիւռ. դուն խոհանո՛ցդ կորսուէ, ցնդա՛ծ պառաւ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ 1929

25 JUIN 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1541

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԶՏԻԿ ՄԱՐԴԻԿ

Ուշադրութեամբ աչքէ անցուցէք ո՛ր եւ է գաղութի մը թերթ. քանի մը թերթ միանգամայն. և պիտի տեսնէք որ անոնք ալ կ՚ողբան «Հայոց ազգի» վիճակին վրայ. աւելի կամ նուազ չափով։ Ամէնէն համբակ խմբագիրն ալ, որ վարժուեր է քով քովի շարել քանի մը բառ, կը մատնանշէ օրուան չարիքները,— այլասերում, կազմալուծում, Տեղ մը կուշտ և յղփացած մարդիկ եւ օրկաններ. ուրիշ տեղեր՝ գլուխը կախ և մտահոգ բազմութիւններ, որոնք ի զուր եղբայրական քազուկի մը կը սպասեն։

Յետոյ, ամէնէն այլասերած խմբագիրն ալ, հակառակ գաղափար ձեռնածութեանց, չի կրնար ծածկել թէ Երեւանը անն է ինչ որ կը սպասենք։ Թէ ներկայ պայմաններուն մէջ, այսպէս կոչուած հայկական կառավարութիւնը չի կրնար տէր կանգնիլ տարագիր բազմութիւններու ճակատագրին։

Կարծ.— ամէնքն ալ կը տեսնեն որ ելք չունի այս ճամբան։ Մտերմութեան մէջ, աւելին ալ կը խոստովանին։ Եւ դուն զգացումներ կ՚ունենաս հաւատալու թէ՝ քանի որ ամէնքն ալ կը տեսնեն չարիքը, ուրեմն կարելի է կէս ճամբուն վրայ հանդիպիլ իրար, եւ ձեռք ձեռքի տալ՝ դարմանը գտնելու համար։

Այդ պէ՛ս պիտի ըլլար ուրիշ ամէն ժողովուրդի մէջ։ Բայց, բոլորովին հակառակն է որ կը տեսնենք մեր մէջ։

Դարմանը դժուարացնողները, ամէնէն առաջ, յաճախ անոնք են որ տարին տասներկու ամիս ողբ ու կոծ կը ցանեն։ Անոնք են որ, երբեւութապէս կուլան, բայց իրականին՝ մէջ, կարծես գոհ են տիրող վիճակէն։

Գոնէ այս է մեր եզրակացութիւնը, դատելով ատ քանի մը տարիներու իրականութենէն։

Ահա՛ ռամկավարները, — ողջամի՛տ, ազգասէ՛ր եւ իմաստուն։ Փաստ է որ Երեւանի քաղաքականութիւնը չի համապատասխաներ իրենց «Ազգային Տեսիլք»ին։ Փաստ է որ չեն ընդունիր սովետական սանձարձակ տիրապետութենէն, Երեւանէն անոր անդարմանելի հարուածները՝ լեզուի, կրօնի, ազգային աւանդութիւններու դէմ։ Եւ տրամաբանօրէն պէտք է արտասահմանի հետեւանքներէն, իբրեւ թունդ պահպանողական քաղքենի տարր։

Փաստ է, վերջապէս, որ գոնէ թուղթի վրայ սեւ կը տեսնեն գաղութներու ապագան։

Եւ սակայն, կը նախընտրեն բուրվառ ծխել եւ հանդիսաւորապէս բարեւի կենալ, որպէսզի ո՛չ իրենք անհանգիստ ըլլան, ոչ ալ իշխանաւորները։

Եւ դեռ աւելին։ Եթէ շատ նեղը գնես, անմիջապէս ճակատ կը յարդարեն, կը լքեն իրենց համոզումներն ու ատորացութիւնները, եւ դիմացդ կը տեսնես որձեւէգ մարմին մը։

Ինչո՞ւ այսպէս։ Որովհետեւ բուն չարիքը չէ որ կը զբաղեցնէ իրենց միտքն ու սիրտը, այլ բոլորովին ուրիշ մղձաւանջ մը.— Չընել ո՛ր եւ է բան որ կրնայ իրաւունք տալ Դաշնակցութեան. հոգ չէ թէ չարիքը տեւէ ու ծաւալի։ Ճիշդ ինչպէս որ Թուրքերը ամբողջ երկիրներ վրայ տուին իրարու ետեւէ, բայց չեն ուզեր մէկ թիզ հող վերադարձնել հայ ժողովուրդին։ Պարզապէս — ի հեճուկս Գիտնալով մէկտեղ որ պիտի տան, որ մը։

Եթէ այսպէս չըլլար, ռամկավարները պէտք էր քաջութիւնն ունենային ո՛ր եւ է գործքով ապացուցանելու իրենց խօսածներն ու գրածները, իրենց «ողջմտութիւն»ը եւ «ազգասիրութիւն»ը։ Նոյնիսկ առանձին ձգելով, առ այժմ, Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կը թելադրէր պաշտօնաթերթ «Արեւ»ը։

Ընդհակառակն, իբրեւ ի բնէ պզտիկ մարդիկ, ջաղացքը ձգեր, ջախջախը կը փնտռեն գիշեր ցորեկ։ Պայքար՝ չափահաս որբերուն դէմ, որովհետեւ միջադէպ մը ծագեր է իրենց մէկ թելեւամտութեան հետեւանքով։ Պայքար՝ հայ արհեստաւորներուն դէմ, որովհետեւ ... եռագոյն դրօշ կը գործածեն։ Պայքար՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան դէմ, որովհետեւ անոր վարիչը ճառ մը խօսեր է Բարեգործականի Մատենադարանին բացման առթիւ, յանձանձելով ձեռնարկը. «յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան»։ Թող ո՛ր եւ է ռամկավար թերթ եւ կրնաք առանց դժուարութեան ճոխացնել շարքը։

Պատահակա՞ն է այս երեւոյթը, թէ հետեւանք կանխորոշ ծրագրի մը։

Անշուշտ վերջինը, մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն։ Մինչեւ իրենց պատգամ. ժողովը, որ պիտի գումարուի մօտերս։

Մենք չենք սպասեր ո՛րեւէ հիմնական փոփոխութիւն։ Բայց գիտենք թէ կան ռամկավարներ, որոնք եթէ ուզեն՝ տիրաբար կրնան որոշ բարեփոխում կատարել։ Անշուշտ ոչ թէ մեզի հաճոյք պատճառելու, այլ վերջ տալու համար երկակենցաղ վիճակի մը, որ բնական է գործերուն, բայց ոչ մարդոց համար։ Մանաւանդ քաղաքական կուսակցութեան մը անդամներուն համար։

Ուրիշ խնդիր, եթէ բոլոր տեսակի ռամկավարները կը նախընտրեն իրենց ճակատագիրը կապել գործերու հետ։ Եւ այն ատեն, թող չզարմանան որ, ինչքան ալ բարձր կրկռան, ոչ քուն կրնան խանգարել, ոչ ալ քար մը տեղէն շարժել։

Պզտիկ մարդիկը միշտ ալ դատապարտուած են աչքերը գոց տանելու պզտիկ բաներու շուրջը, հոգ չէ թէ աշխարհ մը քանդուի կամ շինուի։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵԶՈՒԷՆ ՅԵՏՈՅ՝ ԿՐՕՆԸ

Ամերիկայի ռամկավար օրկանը քաղէն արթննալով, կը գիտէ որ հակակրօնական պայքարն ալ ծանր հետեւանքներ առած է Հայաստանի մէջ (Պայքար. 9 յունիս).

— «Հայերէն լեզուի աղճատումէն յետոյ, արտասահմանի Հայութեան նոյնքան մտահոգութիւն պատճառող միւս խնդիրն է՝ Հայաստանի ներկայ վարիչներուն վերաբերմունքը Հայոց եկեղեցւոյ հանդէպ։

Մենք խօսքը չենք ընեը, համայնավար կուսակցութեան ծայրայեղ թեւին կրօնքի ու եկեղեցւոյ դէմ ըրած աղմուկին ու գործունէութեան, որ մոլեռանդ աղանդաւորութեան արդիւնք է, եւ կը խորհինք որ ասիկա չփոթուելու չէ պետական յուրջ խորհուրդներու ու գործերու հետ։ Գիտենք թէ այդ ծայրայեղութիւնները չեն կրնար տեւական ըլլալ ու նեայուն հետք ձգել. վերջ ի վերջոյ իրենց թափը կը կորսնցնեն ու կը մոռցուին։

Մենք դարձեալ չենք ուզեր չափազանց արժէք տալ այն տարածայնութեանց թէ կարգ մը գիւղերու ու թաղերու մէջ եկեղեցիներ ակումբի կամ մատենադարանի կը վերածուին ու եկեղեցականներ կարգաթող կ՚ըլլան։ Ասոնք, որքան ալ խորթ ու անախորժ ինչ են ականջներու, մեր ժամանակին մէջ ամէն տեղ պատահական դէպքեր են։

Վերջապէս, ոչ իսկ կ՚ակնկալենք որ Հայաստանի կառավարութիւնը բացառիկ բարեացակամութեամբ վերաբերուի եկեղեցիի հետ։

Բայց, կը սպասենք որ Հայաստանի վարիչները հաւատարիմ ու հետեւող ըլլան բուն իսկ խորհրդային միութեան սահմանադրութեան հաստատած ու հռչակած սկզբունքին, եկեղեցւոյ համար, որու համեմատ կրօնքը խղճի գործ է, եւ հաւատացեալներ ազատ են իրենց ուզած պաշտամունքին հետեւելու։

Այսպէս, շիտակ չէ շարունակ յայտարարել թէ հաւատացեալներ ազատ են իրենց խղճին հետեւելու, իսկ միւս կողմէ միջոցներ հնարել կամ հնարողներ գտնել ու քաջալերել, որ հալածելով, ահաբեկելով բունադատել զմարդիկ, լսողել իրենց խղճին ձայնը։

Յետոյ, Հայ եկեղեցին զուտ հոգեւոր հաստատութիւն մը չէ, այլ մինչեւ երէկ ազգային ու իմացական շատ արժէքաւոր դեր մըն ալ կատարած է, որ պէտք չէ մոռցուի։ Հայ եկեղեցականութիւնն ալ, եթէ կը պարունակէ անշահ տարրեր ու դէմքեր, ստուար մեծամասնութեամբ ուրոյն դասակարգ մը չէ կազմած գրեթէ»։

ՊՈՒԼԿԱՐԵՒՍԵՐՊ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ նոր միջադէպ մը պատահած է պուլկարեւսերպ սահմանագլուխին վրայ։

Սերպ զինուորներ սպաննած են երկու գիւղացիներ եւ պուլկար աղջիկ մը։ Նոյնպէս վիրաւորած են երկու պուլկար զինուորներ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ յայտնի գրագէտ Ժորժ Քուրթըլինի ձախ սրունքը հինգ տարի առաջ կտրուած էր, վիրաբուժական գործողութեամբ մը։ Վիճակը ծանրացած ըլլալով, առջի օր կտրեցին նաեւ աջ սրունքը՝ փրկելու համար կեանքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ յունիս 22ին արտաքին գործոց վարչ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ ֆրանսական դեսպան կոնտ տը Շանպրէնի միջեւ ստորագրուեցաւ ֆրանքեւթուրք համաձայնագիրը, որ կը պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր տրամադրութիւնները.

1.— Երկաթուղիի մասին համաձայնագիր մը, որով թուրք կառավարութեան կը յանձնուի Մէրսին-Ադանա երկաթուղին։

Այս գիծը պատերազմէն ի վեր գրաւման տակ կը գտնուէր եւ կը կառավարուէր ֆրանսական ընկերութեան մը կողմէ։ Երկաթուղիներու մասին երկու երկիրներու իրաւունքները իրենց ամբողջութեան մէջ հաստատուած են։ Մասնաւորապէս Սուրիա իրաւունք պիտի ունենայ իր հողամասէն ներս երկարել երկաթուղին, որ մինչեւ Նուսէյպին (Մծբին, թուրք հողի վրայ կը գտնուի։

2.— Սահմանագլուխի ճշդման պրոտոկոլ մը՝ մինչեւ Տիգրիսի հովիտը։ Այս պրոտոկոլը հիմնուած է աշխատանքներուն վրայ, իրաւարար յանձնաժողովին, որուն նախագահն էր դանիացի զօրավար Էռնստ։

3.— Հաւաքական յայտարարութիւն մը՝ սահմանային շրջանի ապահովութեան մասին։ Այս առթիւ մօտերս պիտի ստորագրուի պայմանագրութ՝իւն մը՝ ճշդելով գլխաւոր սկզբունքները։

4.— Ասկէ զատ, դաշնագիր երկու կողմերը յանձնառու կ՚ըլլան մօտերս բանակցութեանց ձեռնարկել՝ սուրիաբնակ Թուրքերու եւ Թուրքիաբնակ Սուրիացիներու կալուածներու խնդիրը կարգադրելու համար։

Այս տրամադրութիւնները իրենց ամբողջութեան մէջ վերջնապէս կը կարգադրեն թուրքեւսուրիական վէճերը։

Այս համաձայնագիրը պիտի ամբողջացուի եւ պիտի պսակուի բարեկամութեան, համերաշխութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագրով մը, որուն համար Փարիզի թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյի պաշտօն յանձնուած է այժմէն իսկ բանակցութեանց սկսիլ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հետ, ու վերջապէս առեւտրական դաշնագրով մը, որ պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։

ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ ՎՐԱՅ

Այս խորագրին տակ, «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիր Սէն-Պրիս կը գրէ.

— Այսպէս, սուրիական սահմանագլուխի ճշդման անվերջանալի բանակցութեան վախճանին կը հասնինք։ Վէճը Ճէզիրէի շրջանին մասին էր, որ ռամկօրէն կը կոչուէր «Բադին կտուցը»։ Ինչո՞ւ. Որովհետեւ, այն կէտին վրայ ուր Սուրիա կը միանայ Տիգրիսի վերին հովիտին, սահմանը կը սահի Իրաքի հողէն եւ Թրքական Քիւրտիստանի հողին մէջտեղը, կազմելով ցցուածք մը, որուն գիծերը կը յիշեցնեն բադի մը կտուցը։ Թուրքերը կը պահանջէին պարզապէս ջնջել այս ցցուածքը, ինչ որ պիտի արգիլէր շփումը Սուրիոյ եւ Տիգրիսի հովիտին միջեւ —Մուսուլի եւ քարիւղներու շրջանին միջեւ. ահա՛ վէճին հետաքրքիր կէտը։

Գոյացած համաձայնութիւնը իրաւախոհութեան մը հանգամանքն ունի։ Թուրքերը կ՚ընդունին իրաւարարութիւնը դանիացի զօրավար Էռնստի, նախագահ սահմանագծման յանձնաժողովի, կազմուած 1926ին։ Ֆրանսա, իր կողմէ, կը համաձայնի կարգ մը մանր սրբագրութեանց, որոնք կը համապատասխանեն Թուրքիոյ զինուորական եւ տնտեսական շահերուն։

Այս հանգամանքը կը ներկայացնէ ահա սահմանագծման պրոտոկոլը, որ 1929 յունիս 22ի նոր համաձայնագրին առաջին վաւերաթուղթը կը կազմէ։

Իրականին մէջ ասիկա համաձայնագրին մէկ մասն է միայն։ Արդարեւ, շատ իմաստուն կերպով, որոշուած է մէկ անգամէն լուծել եղած վէճերը։ Ա՛յս է պատճառը, որ պէտք եղած է կարգադրել երկաթուղիներու վերաբերեալ քանի մը վէճեր, կազմակերպել սահմանագլուխի յարաբերութիւնները, հաշուեյարդարի ենթարկել Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ անջատմամբ ծնած շահու վէճերը։ Այս կէտերէն մէկուն մասին համաձայնութիւնը կատարեալ է այժմէն իսկ։ Ա՛յն է՝ Թուրքիոյ վերադարձնել Մէրսին-Ադանա երկաթուղին, որ Կիլիկիոյ մէջ կը գտնուի։ Ասկէ զատ, պրոտոկոլ մը կը նախատեսէ Պաղտատի երկաթուղիին ազատ գործածութիւնը Նուսէյպինէն անդին։ Ուրիշ պրոտոկոլ մը կը նախատեսէ կնքել համաձայնութիւն մը սահմանային յարաբերութեանց մասին, հաղորդակցութեանց դիւրութիւնը եւ միաժամանակ ապահովութեան պահպանումը երաշխաւորելու համար։ Ուրիշ պրոտոկոլ մը կը նախատեսէ Թրքական կամ սուրիական հպատակութիւնը ընդունողներու կալուածներուն փոխանակութիւնը։

Կը մնայ միայն կնքել բարեկամութեան, համերաշխութեան եւ իրաւարարութեան ընդհանուր դաշնագիր մը, որուն համար Քէ տ'Օրսէյի հետ պիտի բանակցի Փարիզի թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյ։ Այս վերջինը կ՚ուզէ գործը արագօրէն կարգադրել։ Վերջապէս կը մնայ կնքել առեւտրական դաշնագիր մը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։

Կը տեսնուի որ ներկայ կ՚ըլլանք ընդհանուր հաշուեյարդարի...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԸ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի յունիս 22 թուականով.

—Այսօր շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, երբ կ՚աշխատէինք երկաթուղիի գիծին վրայ, թերթլնթացին տակ մնալով մեռաւ քիղցի Սողոմոն Պօղոսեան, 36 տարեկան։

Դժբախտ երիտասարդը իր ետեւ կը ձգէ այրի կին մը եւ զաւակ մը։

ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ ԵՒՐՈՊԱ ԿՈՒԳԱՅ

Ամանուլլահ թագաւորը, Սուրէյեա թագուհին եւ հետեւորդները շաբաթ օր Պօմպէյէն Սուլթան նաւը նստան՝ Եւրոպա գալու համար։ Մեծ բազմութիւն մը ներկայ էր մեկնումին։ Թագուհին, որ ամսոյս սկիզբը զաւակ մը ունեցած էր, հիւանդատար կառքով փոխադրուեցաւ նաւահանգիստ. երեսը քօղով ծածկուած էր։ Ամանուլլահի կ՚ընկերակցին 25 հոգի։

Հրաժեշտը շատ յուզիչ եղաւ։ Ամանուլլահ չկրցաւ զսպել արցունքները, մանաւանդ երբ կը բաժնուէր իր եղբօրմէն՝ Ամանուլլահէն, զոր 5 վայրկեան համբուրեց։

Ուղեկիցներէն շատեր ցամաք պիտի ելլեն Փորթ Սայիտ, բայց Ամանուլլահ եւ Սուրէյեա իրենց հաւատարիմ ծառաներով պիտի գան մինչեւ Մարսիլիա, ասկէ պիտի անցնին Հռոմ։ Ամանուլլահ ծրագրած է Իտալիոյ մէջ երկրագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ պարապիլ։ Պիտի գրէ նաեւ իր յիշատակները։

ԽՃԱՒՈՐ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն. — Չիպլէնպուրկէն նահանգին մէջ աւերներ կը գործէ աղիքային բծաւոր ժանտատենդի եւ մանկական անդամալուծութեան համաճարակ մը։ Պզտիկ քաղաքի մը մէջ բծաւոր ժանտատենդի 148 դէպք պատահեցաւ եւ 10 հոգի մեռան։

Բժիշկները կ՚ըսեն թէ համաճարակին պատճառը ջուրն է։ Խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան՝ աղէտին առաջքը առնելու համար։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առջի օր գրած էինք թէ Պարսկաստանի մէջ ձերբակալուած են երկու իշխաններ եւ Եիրազի զինուորական կառավարիչը։

Թէհրանէն նոր հեռագրի մը մը համաձայն ձերբակալուած են չորս նախկին նախարարներ՝ պետութեան ապահովութեան դէմ դաւելու եւ Հարաւային Պարսկաստանի ապստամբներուն հետ գործակցելու ամբաստանութեամբ։

Ելմտական նախարար իշխան Ֆիրուզ-Միրզա, Նուսրէթ էլ-Տովլէի պաշտօնանկութեան առթիւ, ճանճը շրջափակական մը դրկեց պաշտօնեաներուն, յիշեցնելով անոնց որ ելմտական, ինչպէս նաեւ պատերազմական նախարարութիւնը կը գտնուի իր ուղղակի հսկողութեան տակ։

ԹԷՀՐԱՆԻ Մէջլիսը առաջին ընթերցումով վաւերացուց ֆրանքեւպարսիկ դաշնագիրը։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ երէկ հիմնարկէքը կատարուեցաւ ֆրանսական լիսէի մը, որ 8 դասարան պիտի ունենայ։ Անոր կողքին պիտի բացուին նաեւ ֆրանսական մանկապարտէզ մը եւ նախակրթարան մը։

Վերադարձ Դէպի Հող

Սուրիահայ երկրագործական գաղութներու մասին, անցեալ տարի «Յառաջ»ի միջոցաւ ըրած մեր թղթակցութիւնները մէջերի մը բզբոցին չափ անգամ արձագանգ չգտան հայ ղեկավար շրջանակներու մէջ։ Երբ անդին կան բանկալի կռիւներ, կուսակցական վէճեր, խնամիական խրախճանքներ, քաշքշուք, ծեծկռուք եւ բամբասանք, որո՞ւ հոգ եթէ ազգային կենսական հարցեր կը տուժեն չարաչար։

Բարեբախտաբար երկրագործական գաղութներու կորիզը կազմուեցաւ Սուրիոյ մէջ եւ մեծ յոյս կայ թէ՝ տարուէ տարի պիտի աւելնայ անոնց թիւը եւ օր մը այդ բարգաւաճ գաղութները տնտեսական զօրաւոր յենարաններ պիտի ըլլան Մայր-Հայրենիքին։

Վասպուրականցիներու կողմէ Ամերիկայի «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ երեւցած կոչ մը, ուրախալի լուրի մը արձագանգը կ'ըլլայ։ Միջագետքի հայ գաղթականները Մուսուլի շրջանին մէջ հողին կապելու կառավարական մտադրութիւնը ոգեւորած է Վասպուրականցիները, որոնք ձեռնարկած են հանգանակութեան նոր հաստատելի երկրագործական գաղութներու օգնելու մտադրութեամբ։ Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութիւնը արձանագրուած է 1500 տոլար։

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախ շրջանին մէջ անգամ, մենք պոլսահայ թերթերու մէջ մեր գրած յօդուածներով, փափաք յայտնած էինք Միջագետքի հայ գաղթականները կապել հողին, այն միակ համոզումով որ երկրագործական բարգաւաճ գաղութներ, հայրենիքի վերաշինութեան եւ տնտեսական բարգաւաճման զօրաւոր ազդակներն են։

Այսպէս թէ այնպէս, Հայրենիքի դուռներուն ամրակուռ փակման առջեւ վերջապէս հայ ազգը իր բացարձակ մեծամասնութեամբ եկաւ յանգեցաւ այն եզրակացութեան թէ՝ հայրենիքի սահմաններուն մօտ երկրագործական հայ գաղութներու հաստատումը անհրաժեշտութիւն մըն է եւ թէ գեղեցիկ առտու մը հայ բարգաւաճ գաղութներու Հայաստան փոխադրութիւնը երկրին համար կրկնապատիկ աւելի շահաւոր եւ օգտակար պիտի ըլլայ։

Ակամայ տարագիրներ ենք հայրենիքէն։ Չենք ընդունիր թափառական Հայու անարգ պիտակը։ Պարտականութիւն կը ծանրանայ բոլորիս վրայ մեր տարագրութիւնն անգամ օգտագործել հայրենիքի շահուն համար։ Իւրաքանչիւր Հայ պարտաւոր է խորհիլ թէ՝ թէեւ ինքը տարագիր հայրենիքէն, բայց մաս կը կազմէ անոր այնքան եւ թերեւս աւելի քան մեր այն հայրենակիցները որ այսօր կ'ապրին Հայաստանի սահմաններուն մէջ։ Հայը որքան Հայաստանի, նոյնքան տարագրութեան մէջ, նոյն հայ քաղաքացին է նոյն իրաւունքներով, նոյն պարտականութիւններով։ Կը կարծենք թէ՝ մեզի նման բազմաչարչար ժողովուրդ մը, նմանօրինակ գիտակցական շրջանով ոգիով մը օժտուած ըլլալու է, առանց պետական օրէնքներու ծանրութիւնը զգալու իր ուսերուն վրայ։

Ընդգրկանալով բուն նիւթին, մենք այն խոր համոզումն ունինք թէ՝ հայ գաղթականները իրենց տարագրութեան շրջանին, մանաւանդ Սուրիոյ եւ Մուսուլի մէջ հողին կապուելով, մէկ կողմէ լաւագոյն կերպով ծառայած կ'ըլլան իրենց հայրենիքին լաւ ըմբռնուած շահերուն եւ միւս կողմէ, նկարագրի եւ բարոյական տեսակէտով, իրենց աւանդական պաշարը կը մնայ անարատ։

Ջերմօրէն ծափողջունելով Սուրիահայ երկրագործական գաղութները, որոնք հաստատուած են եւ Մուսուլահայ երկրագործ. գաղութները, որոնք հաւանաբար պիտի հաստատուին, ուրախ ենք յայտարարելու թէ՝ հայ որբերու նահատակ սերունդին ընտրանիէն հասած, շրջանաւարտ թէ ուսանող, գիւղատնտեսներու, ելեքտրագէտներու, ճարտարապետներու, անասնաբոյժներու, մեքենագէտներու, քիմիագէտներու եւ անասնաբոյծներու հետ ձեռք ձեռքի տուած՝ հաստատած ենք «Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար» մը՝ նպատակ ունենալով Ուաշինկթընի Երկրագործական կեդրոնական պաշտօնատան Farmers' Bulletinներուն նման արդի երկրագործութեան վերաբերեալ պատկերազարդ գործնական գրքոյկներ հրատարակել եւ տարածել մէկ կողմէ Սուրիահայ եւ Մուսուլահայ երկրագործական գաղութներու մէջ, եւ, միւս կողմէ, Հայաստանի գիւղերուն մէջ, երբ առիթը ներկայանայ կամ պատեհութիւն տրուի մեզի։

Պիտի ըսէք թէ՝ նման մեծածախս ձեռնարկի մը անհրաժեշտ գումարը ուրկէ՞ պիտի հայթայթէք։ Ողջ ըլլայ մեր կամքը։ Ողջ ըլլան մեր տղաքը, որոնք այսօր գրիչին փարած հայ երկրագործին համար գրքոյկներ գրելով զբաղած են, վաղը բրիչ ձեռք առնելով կրնան գետնին տակէն ոսկի հանել։ Ո՛չ մէկ ջոջի եւ ո՛չ մէկ ջոջ միութեան կամ մարմնի դիմում պիտի կատարենք։ Թող անոնք իրենց ոսկիներուն վրայ թուխս նստած՝ կոկոան ունայնամիտ հնդկահաւերու նման։

Պիտի ըսէք թէ՝ այս որչա՞փ յանձնապաստան էք։ Մեր ջոջերուն եւ ջոջ Միութիւններուն զզուելի մտայնութեան առջեւ կարելի չէ ուրիշ ուղղութիւն ունենալ։ Կը կրկնենք։ Այո՛, ապարէն կը կարդանք ջոջին թէ գոնչին հաւասարապէս։

Մենք ոչինչով յաջողեցանք մեր ուսանողական առաքելութեան մէջ։ Մասնագէտները հասան եւ հասակ նետեցին Վանի սուլուլիկ բարտիներուն նման։

Պիտի յաջողինք նաեւ «Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշարք» ձեռնարկին մէջ։

Այս երկրորդ ձեռնարկին մէջ ալ յաջողելէ ետքը, կայ երրորդ կարեւորագոյն ձեռնարկ մը, որուն կ'անդրադառնանք յառաջիկային։

Մեզի սիրողը —իմա մեր ձեռնարկը— մեզ կը փնտռէ։ Ահա մեր նշանաբանը։

Կորովի կեցուածք մը՝ հարուստ բայց փոքրոգի մարդոց հանդէպ։

Չենք պիջանիր, ոեւէ գնով, երկրպագել ոսկի հորթերու։

Ծնկաչոք եւ ձեռնամած կ'երկրպագենք միայն Հայրենիքին առջեւ, իբրեւ «Աստուածն Աստուծոց», «Տէրն տէրանց» եւ «Թագաւորն թագաւորաց»։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Ֆր. օդանաւային տորմիղին պատկանող եօթնապայ մը թռիչք մը կատարեց մեծ յաջողութեամբ, չորս օրուան մէջ, հանգստի փոքր դադարներէ յետոյ սաւառնելով 38 ժամ եւ կտրելով 7000 քիլոմ. ճամբայ։

Եօթնապան թռիչքը կատարեց մեկնելով Պրոնէն, եւ միշտ նոյն սաւառնակով, առանց արկածի եւ միջադէպի։

Հակակրօնական Պայքարը Վրաստանի Մէջ

1450 ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԷՆ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ ՄԻԱՅՆ 350 ՀԱՏ (ՀԱՅԿԱԿԱՆ՝ 183Ի ՏԵՂ 90)

ԽՄԲ.— Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը թարգմանենք Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթէն (6 Յունիս), շնորհակալ խորագիրներով։ Անոնց հիման վրայ կարելի է գաղափար կազմել նաեւ Հայաստանի մէջ կատարուած «նուաճումներու» մասին, մանաւանդ որ մերինները պապէն աւելի պապական են ինչպէս ամէն բանի մէջ, նոյնպէս այս գետնին վրայ.—

Բազմազգի Վրաստանի մէջ դեռ կան կրօններ եւ աղանդներ։ Անոնց գլխաւորը օրթոտոքս եկեղեցին է (վրաց, ռուս եւ յոյն), ինչպէս նաեւ հայ լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, հրէական եւ մահմետական եկեղեցիները։ Աղանդներէն յայտնի են «ազատ եկեղեցին», մալականները, մկրտչականները (չոր եւ թաց), աւետարանականները, պալսոնական, պրիգունները, եւ մուրիդներու։ Բոլոր աղանդաւորներու թիւը Վրաստանի մէջ կը հասնի 13 հազարի։

Խորհրդայնացումէն յետոյ վրացական իշխող եկեղեցին կանգնեցաւ քայքայման դժին վրայ։ Ամէնէն շատ քայքայուած են վրաց, ռուս եւ հայ լուսաւորչական եկեղեցիները։ Մնացած կրօնները եւ աղանդները քիչ փոփոխութեան ենթարկուած են։

1917էն վրացական եկեղեցիներու թիւն սկսաւ կրճատուիլ։ 1917ին Վրաստանի մէջ կային 1504 եկեղեցի 1600 քահանաներով։ Խորհրդայնացումէն յետոյ, 1921ին եկեղեցիներու թիւը կրճատուեցաւ եւ եղաւ 1450։ Այնուհետեւ տարուէ տարի փակուեցան եկեղեցիներն եւ այժմ, 1929ին, Վրաստանի մէջ վրաց եկեղեցիներու թիւը կը կազմէ 350։ Քահանաներու թիւն է 300։

Պակսած է նոյնպէս վանքերու թիւը։ 25 վանքի փոխարէն այժմ կան 7 վանք, 250 վանականներով եւ կոյսերով։

Թէ որքան է ինկած եկեղեցիներու հեղինակութիւնը, ցոյց կուտայ այն փաստը որ 1917ին բոլոր եկեղեցիները գործածած են 4000 փութ մոմ, իսկ 1929ին 150 փութ։ Խիստ հարուած է ստացած նաեւ հայ-լուսաւորչական եկեղեցին. 183 եկեղեցիի փոխարէն (1921) այժմ կան 90 եկեղեցի, 220 քահանայի փոխարէն 118։ Ազատ եկեղեցին հայ հաւատացողներու հարիւրին 60ը իր կողմը գրաւեց։

Ուժեղ կերպով թուլացած է նաեւ ռուսական եկեղեցին. անոնց թիւը 70 էր, այժմ պակսած է հարիւրին 80ը։ Ռուսական եկեղեցին՝ դեռ իսկ կը պահպանէ իր հեղինակութիւնը ռուս հաւատացեալներու մէջ։

Հրէական եկեղեցին հրեայ հաւատացեալներու մէջ իր հեղինակութիւնը դեռ կը պահպանէ, Սինակոկները գեակտնգունենեն։

Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ մահմետականաց յանեական եկեղեցիի մասին։ Մահմետական հոգեւորականներու ազդեցութիւնը դեռ որոշ զանգուածի վրայ ուժեղ է։

Վրաց եւ հայ կաթոլիկ եկեղեցիները մինչեւ այսօր ուժեղ կազմակերպուած կերպով հանդէս կուգան իրենց հաւատացեալները ձեռնելու գործին մէջ։

Աղանդները ոչ միայն չեն քայքայուած, այլ երթալով կ'ուժեղանան եւ հաւատացեալներ որսալու համար կը խորացնեն իրենց աշխատանքները։

Հին կրօններու քայքայման հետ զուգընթաց, գրեթէ բոլոր ճակատներու մէջ կը զարգանայ հակակրօնական շարժումը եւ անաստուածներու ընկերութիւնը։

1926ին կազմակերպուեցաւ հակակրօնական յանձնաժողով մը որ յաղթահարելով շարք մը դժուարութիւններու, ունեցաւ որոշ նուաճումներ։ Այս յանձնաժողովի շուրջը կամաց-կամաց հաւաքուեցան անաստուածներ եւ անցեալ տարուընէ պաշտօնապէս կազմակերպեցին Անաստուածներու Ընկերութիւնը, որ ուղղեց իր պայքարի սլաքները բոլոր եկեղեցիներու եւ կրօններու դէմ։

Պայքարը կը տարուի համաձայն տեղական պայմաններու եւ ոչ միայն կրօններու, հոգեւորականներու եւ եկեղեցիներու դէմ, այլեւ հին կենցաղի փտած սովորութիւններու դէմ։ Շնորհիւ այդ պայքարին, կրօնական բաղադրութիւնը պակսած են՝ այսպէս — Վրացիներու մէջ հարիւրին 70, Հայերու մէջ հարիւրին 60, Ռուսերու՝ հարիւրին 35 եւայլն։

1928ին Անաստուածներու Ընկերութիւնը սկսաւ զարգացնել իր աշխատանքները։ Ամբողջ Վրաստանի մէջ կազմակերպուած անաստուած բջիջներու թիւը կը հասնի մօտ 500ի՝ 30.000 անդամով, որոնց հարիւրին 50ը անկուսակցականներ են։

Ռադիոյի միջոցով 7 ամսուան ընթացքին կազմակերպուած է 86 զրոյց զեկուցում, չհաշուած դասախօսութիւնները։ Թիֆլիսի մէջ կազմակերպուած է կերակնորեայ հակակրօնական համալսարան վրաց եւ ռուս լեզուներով։ Կարմիր բանակի մէջ կազմուած է 160 հակակրօնական բջիջ, անդամներու թիւը կը հասնի 5 հազարի։ Հակառակ շարք մը դժուարին պայմաններուն, Անաստուածներու Ընկերութիւնը խաղաղ պայքարի միջոցով վերջ ի վերջոյ կատարելապէս պիտի քայքայէ եկեղեցիները եւ անոնց ճանկերէն պիտի ազատէ այն միամիտ մարդիկը որոնք այսօր հին աւանդութեամբ դեռ կը մնան անոնց մէջ։

Հեռու չէ այն օրը, երբ խորհրդային Վրաստանի մէջ աշխատաւորութիւնը դէն շպրտելով կրօնի թոյնը, հաստատ եւ ամուր քայլերով կանգ կ'առնէ մտաւոր յեղափոխութեան վրայ եւ ոտնահարելով հին կենցաղի մնացորդները, պիտի ստեղծէ իր նոր ընկերվարական բարքերը։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»

Անցեալ օրը Ciné Arménie ընկերութեան տնօրէններէն մէկը եկաւ մօտս անսովոր խնդրով։ Հրաւիրում էր ծանօթանալ La Princesse d'Arménie երիզին եւ յայտնել կարծիքս։ Մերժելու տեղի չկար։ Սակայն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ նկատեցի, որ լայնարձակ սրահում միակ հանդիսատեսը ես էի։ Ըսել է թէ ես ներկայացնում էի մի ամբողջ հասարակութիւն։ Անհամեստ գիր անշուշտ շարժանկարի հէլու անձինք երբեք չպիտի վստահէին ինձ այս պաշտօնը։

Այս բացառիկ վիճակի մէջ էր, որ տեսայ «Հայաստանի Իշխանուհին», որ պարտաւորում է ինձ քանի մը խօսք ասել պատմութեան մասին։ Գրաւիչ անունն արդէն բաւէ, որ շարժէ ամէն Հայի հետաքրքրութիւնը։ Պէտք է խոստովանիմ, որ «Իշխանուհին» աւելի շքեղ գտայ քան սպասում էի յառեռաւութեամբ։ Հոյակապ գործ է, շարժանկարի յատուկ արհեստագիտական բոլոր կատարելութեամբ։ Ճոխ եւ այլազան պատկերներ, բնութեան հրաշալի տեսարաններ, տեսակ տեսակ տիպարներ, նման ուրիշ պատմական մեծ երիզների (ֆիլմ), որ կարելի է տեսնել խոշոր սրահներում։

Երեւակայութիւնը արշաւում է ձեր առաջ սանձարձակ, տանելով Իշխանուհուն Բաղդադ, այնտեղից Ցուկանայի դղեակը, նորէն Խալիֆայի արքունիքը, վերջապէս Աշոտ Թագաւորի պալատը։ Եւ այս տեղափոխութիւններն՝ էր արկածներով, բաց են անում ձեր առջեւ խառխալեան, արաբական, հայկական եւ անգամ բիւզանդական պալատներն ու պալատական կեանքը իրենց ոճով եւ պերճութեամբ։

Ինչ որ կաշառում է հանդիսատեսին հէնց սկզբից, այդ Իշխանուհու գեղեցկութիւնն է։ Մեզանում վատ սովորութիւն է դարձել բռն հանել տգեղ դէմքեր, ամէն անգամ երբ խօսքը Հայի մասին է։ Իշխանուհին բացառութիւն է։ Յայտնի է որ գեղեցկութիւնը յաճախ անհաշտ է ապրում առաքինութեան հետ։ Իշխանուհու մէջ առաքինութիւնը փայլում է գեղեցիկ։ Հայ բնատիպեան մաքրութեան եւ այդ մաքրութեան հիմք կազմող կրօնական սրբութեան կատարեալ տիպար է։ «Իշխանուհին» հետաքրքրական է ոչ միայն Հայի համար, այլ ընդհանրապէս ամէն հասարակութեան։

Շարժանկարը կրթական մեծ ազդակ է եւ շատ անելիք ունի մեզանում։ Տպագրութեան գիւտը դեռ նոր էր հռչակել, երբ մեր նախնիք շտապեցին օգտուել այդ մեծ բարիքից։ Շարժանկարը նոր ժամանակի տպագրութիւնն է եւ արագ զարգանում է, մինչդեռ մենք չունինք տակաւին ազգային երիզներ։ Սրանք պիտի մեծապէս նպաստէին հայրենագիտութեան։ Շատերը այս կամ այն աղետալի պատճառով խորթացած են հայ գրի եւ գրականութեան խօսուն լեզուից։ Շարժանկարի լեզուն ուսանելու պէտք չունի, այն մատչելի է ամէնքին եւ խոնարհաբար խօսում է գիտունի թէ տգէտի հետ։ Ահա ինչո՞ւ գովեստի արժանի են Ciné Armenie ինչպէս եւ Համբարձումեան եւ Շահխաթունի (Անդրանիկ) որ ջանադիր են հայկական երիզներ ստեղծելու։

Հայ հասարակութիւնը պարտք ունի խրախուսելու նրանց անդրանիկ փորձերը, որպէսզի կարճ յաջողութեան շիտակ ուղու վրայ դրուի եւ բարգաւաճէ։

Պրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՀԵՌԱՒՈՐ ՀԱՄԱՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՏԱՆ, 1 յունիս (Սեփ. Թղթ.).—Ամէն երկրի մէջ, այլեւ պարտականութիւն դարձած է մեր անկախութեան հռչակման տարեդարձը տօնել մեծ շուքով։ Այդ պարտականութիւնը սիրով կը կատարենք մենք ալ, այս հեռաւոր գաղութին մէջ։

Հակառակ կարգ մը թափթփուքներու պոռչտուքին, Մայիս 28ի հանդէսը տեղի ունեցաւ ճիշդ իր առենին Պ. Կարապետ Թովմասեանի բնակարանին մէջ, ուր հոծ բազմութիւն մը փութացած էր վերանորոգելու իր ուխտը։ Ընկ. Սամուէլ Սահակեան խօսք առնելով կարդաց ինքնագիր ճառ մը, ուր կը շեշտէր համագործակցութեան պէտքը։ Օրիորդ Թագուհի Ղազարեանի արտասանութենէն վերջ, խօսք առաւ ընկ. Լ. Տէրտէրեանը, եւ ամփոփելով Մայիս 28ի պատմութիւնը, զայն համեմատութեան դրաւ Վարդանանցի հետ։ Ապա նկարագրելով քաղաքական անպաստ պայմանները եւ անոնց հետեւանքները, եզրակացուց.

— «Հայե՛ր, Մասիսը, Ազատ Մասիսը շատ է տեսեր բռնակալ լէնկթիմուրներ, ամէնքն ալ իրենց հայեացքները սեւեռեր են աչք Մասիսին ու անցեր։ Անցեր են բռնակալներ ու Մասիսի հետ անբաժան մնացեր է հայութիւնը։ Կ'անցնի՛ն նաեւ դարուս նորելուկ եւ չտես բռնակալները եւ դարձեալ հայութիւնը կը մնայ աչք Մասիսին հետ անբաժան»։

Ընկեր Վահան Ղազարեան փոխաբերական առումով կարդաց ոտանաւոր մը, զոր ինք գրած էր, եւ որով կը խարազանէր բոլոր տեսակի Յուդաներն ու Պիղատոսները։

Կարճ դադարէ մը վերջ ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ քաղցրաւենիով։ [illegible] գեղեցիկ խումբի երգէն վերջ խօսք առաւ ընկ. Դարբինեան որ նախ պատկերացուց [illegible] նոր առաջ հայ աշխարհ տղամարդու, հայ [illegible] հայ շինականի լալահառաջ [illegible] ղաշտանքները եւ ապա հայ [illegible] բազում «խենթ»երու ձայները [illegible], որոնք միացան իրարու հետ, կազմեցին [illegible] հերոսական շարժումները [illegible] ազատագրական պայքարները [illegible] բաւական խոճալի ու գաղափարականը։ Ընկերը [illegible] շեշտելով, համազգային [illegible] ճակատին անհրաժեշտութիւնը [illegible] դրօշակներ, մասնաւորապէս [illegible] քոյրերու կենաքէն [illegible] ճշմարիտ կ'ըսէ, որ Հայ [illegible] մարդու զէնքերը շատ [illegible] կը դժուարանային արեան [illegible] վրայ այնքան կարօտ [illegible] կուտութիւն ցոյց տալու [illegible] ցոյց տուին մեր քոյրերու [illegible] քոյր ձեռքերը իրենց [illegible] կան մահուան վայրկեաններուն։

Ու մանրամասնօրէն պատմեց 1918ի օրհասական կռիւները որոնք յանգեցան Մայիս 28ին։ Յարգանք Մայիս 28ին որ խորհրդանշան է բովանդակ հայութեան ութ հարիւր տարիներու թափած արիւններուն եւ կատարած հերոսութիւններուն։ Յարգա՛նք Մայիս 28ին որ խորհրդանշանն է բովանդակ հայութեան ազատասիրութեան եւ հայրենասիրութեան։ Յարգա՛նք Մայիս 28ին որ տօնն է, նախրական տօնն է մեր մայրերու եւ մեր քոյրերու նամուսի ազատագրման։ Յարգա՛նք Մայիս 28ին որ խորհրդանշանն է մէկ ճակատով, մէկ իղձով մէկ ուղղութեամբ եւ մէկ Հայաստանի բովանդակ հայութեամբ»։

Օրիորդ Անահիտ Ասլանեան արտասանեց «Ծառուկը» եւ [illegible] մէջ գրուեց իր [illegible] Ընկ. Արամ Ալլահվէրտեանի պատրաստած երգեր երգեցին խումբը յուզիչ կերպով երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, անգամ մըն ալ ապրելու յոյսը եւ [illegible] ոգին անթեղելով մեր բոլորի սրտին մէջ...։

Ս. ԴԱՒԻԹ

ԿԵԱՆՔԸ ՌԱՇՏԻ ՄԷՋ

ՌԱՇՏ, 20 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Մայիս 17ին տեղի ունեցաւ տեղիս Մ. Ա. Յարութիւնեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութիւնները։

Առհասարակ տեղիս հոգաբարձութիւնը կ'ընտրուի երեք տարի ժամանակով, սակայն ներկայ մարմինը որ ընտրուած էր անցեալ տարի գրեթէ կազմալուծուեցաւ, քանի մը անդամներու քաղաքէն հեռանալու եւ ուրիշներու անպատասխանատուութեան պատճառով։

Մնացեալ հոգաբարձուներու հրաւէրով, ժողով մը գումարուեցաւ, լսուեցաւ հոգաբարձութեան միամեայ գործունէութեան զեկուցումը, յետոյ ընտրուեցաւ երեք հոգինոց հաշուեքննիչ մարմին մը, քննելու համար հոգաբարձութեան բարոյական գործունէութիւնը եւ մանաւանդ նիւթականը (հաշուեքննիչի ընտրութիւնը [illegible] պէս կը շեշտեմ. ակամբ [illegible] Փեհլեւիի հոգաբարձուներուն եւ ջոջերուն, որոնք այսօրինակ կերպով վարեցին իրենց հոգաբարձական ընտրութիւնները, խուսափելով քանի մը հազար տոլարի հաշիւները ներկայացնելէ)։

Յաջորդ ժողովին, որ տեղի ունեցաւ մայիս 17ին, հաշուեքննիչ մարմինը ներկայացուց իր զեկուցումը։ Պարզուեցաւ որ հոգաբարձութեան հաշիւները ճիշդ են, միայն թէ անտարբերութեան պատճառով եկեղեցական կալուածներու մօտ 300 թուման [illegible]

...ջի գումար մնացեր է չգանձուած։ Եղան թեր ու դէմ խօսակցութիւններ։

...ժողովը «բաւարար» գնահատելով ...տուաւ հրաժարող հոգաբարձութեան, որ կխառնակ ...վիճակի մէջ, հնարաւորին չափով աշխատած է ...ով տալ կրթական գործին։

...ժողովը անցաւ ընտրութեան, խաղաղ մթնոլորտի մէջ, ...ներու բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Պ. Պ. ...Արքահամեան, ...Եղիայեան, Ռաֆայէլ ...Մարգար Նազարեան եւ Միքայէլ Շահվէրդեան։

...միայն դպրոցի խնամքն է ...կը յանձնուի այս հոգաբարձութեան, այլ տեղիս համայքին ...գործերը։ Անսայթաք վարելու համար անհրաժեշտ է ...եւ եռանդ։ Երկուքն ...կը մաղթենք նորընտիր կազմին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ...հիմնարկութիւններու մասնակցութեամբ կատարուեցաւ ...Մայիս 28ի տօնը։ Իսկ իրենց ...անտարբերութիւնը ...բոլորին Փենչեւիի (Էնգէլսի) Կանրային մարմինները։

Մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատա՞կն ալ «կարմիր» ...են տուեր իր հայրենակիցները։

Կազմակերպուած է նաեւ ...հանդէս մը Մայիս 28ի առթիւ։

Ա. Վտարանդի

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

...կուած՝ խորհրդ. Թերթերէն,

ՂՈՒԵՐՈՒ ՈՌՈԳՈՒՄԸ

...րդեխի եւ Քանաքեռի շրջաններուն մէջ ոռոգման նախապատրաստութիւններ կը տեսնուին Ժամբաներու կառուցման ...ով պատրաստ են 400 բանուորներ։

Նախապատրաստական աշխատանքները պիտի շարունակուին մինչեւ աշուն. անկէ յետոյ պիտի սկսին հիմնական աշխատութիւնները առաջին անգամ պիտի կատարուին փապուղիներու ...ները Զանգի կիրճին մէջ, ...ային աշխատանքներու մեքենայացման համար անհրաժեշտ են ...պեղիչ գործիքներ, զորս ձեռք բերելու համար ղեկերու վարչութիւնը միջոցներու դիմած է Ամերիկա։ Երկու քննաներէն մէկը գնուած է Ամերիկայէն եւ արդէն ճամբայ հանուած։ Ուրիշ մէկ քանի մեքենաներ պիտի բերուին Արտազգայինէն ու Կարասախկացի ջրանցքէն։ Ապսպրուած են արդէն անհրաժեշտ ուրիշ գործիքներ, ջըրհաններ եւ քարաբեկներ։ Շինանիւթերու առաքումը կանոնաւոր կերպով կը շարունակուի։ Ղեկերու վարչութիւնը պատրաստութիւն կը տեսնէ շինարարական եղանակին համար ապահովելու մասնագէտ եւ որակեալ բանուորներ, որոնց պակասը զգալի է։

ԳԻՒՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

Հայաստանի կեդր. Գործ.կոմէտէն վերջացուցած է խորհուրդներու ընտրութեան արդիւնքներու դասաւորումը։

Ընդամէնը 332 գիւղական խորհուրդներու մէջ ընտրուած են 10,817 անդամներ, որոնց 2418ը կիներ։ 1927ի համեմատութեամբ՝ կանանց թիւը, ինչպէս Հայուհիներու եւ Թրքուհիներու, նոյնքան Քրտուհիներու, կրկնապատկուած է։ Ըստ ընկերային վիճակի ընտրուածներուն մէջ՝ տուրքէ զերծ գիւղացիները կը կազմեն 44%, 1էն 25 րուբլի եւ աւելի տուրք վճարող գիւղացիները 100ին 33, բատրակները, գիւղ. բանուորները 100ին 13.8, զանազան բանուորներ 1.7, ծառայողներ 6.3 եւ տնայնագործներ ու արհեստաւորները 100ին 0,6։

Ըստ ազգութեան ընտրուածներու 100ին 83.1ը Հայեր են, 100ին 12 Թուրքեր, Ռուսները 2.4, Քիւրտերը 1,9. Յոյները 0.3 եւ Ասորիները 100ին 0.3։

ՋՈՒՐԻ ՆՊԱՍՏԱԿ

Հայաստանի կառավարութիւնը 97.000 ր. յատկացուցած է 150 քիւրտ ընտանիքներու, զանոնք վարժեցնելու համար նըստակեաց կեանքի բարիքներուն, զանոնք հողին կապելու համար։ Այս նպատակով Լենինականի գաւառին Թալէնի շրջանին մէջ 80 ընտանիքի համար պիտի շինուին նոր գիւղեր՝ Ապաունչի, Քեօլալ եւ Զորբա։ Իւրաքանչիւրին կը տրուի 898 ր. երկարատեւ վարկ. որմէ 218 ր անվերադարձ եւ 350 ր. ջուր բերելու համար։

Այդ շրջանին մէջ, ջուրի խնդիրը չափազանց կը մտահոգէ բնակչութիւնը եւ այդ պատճառով մեծ գումար յատկացուած է ջուր բերել տալու համար։ Էջմիածնի գաւառի Սամաղարի շըրջանին Քիւրտական եւ Ալարըը գիւղերուն մէջ պիտի տեղաւորուին 70 քիւրտ ընտանիքներ, իւրաքանչիւրին պիտի տրուի 400 րուբլի վարկ։

ԹՈՔԱԹԸ ԴՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Մուրճ-Մանգաղ»ի մէջ բժ. Ս. Բաղդասարեան կը գրէ Դոնի շրջանի Հայերուն մէջ, Թոքախտի գործած աւերներուն մասին։

Ուսումնասիրելով փրոֆ. Կաստանուեանի գարմանատան 1807 հիւանդները, 1923 28ի ընթացքին, Թոքախտաւորներու թիւը կը կազմէ 442 այսինքն հարիւրին 24. 46։

Այս 442ին մէջ. 83ը Հայեր են, այսինքն հարիւրին 18,55։ Համեմատելով Դոնի շրջանի Հայ ազգաբնակութեան քանակին հետ, այդ տոկոսը մեծ թիւ է։

Դոնի շրջանին մէջ. Հայերը կը կազմեն բնակչութեան մօտ հարիւրին 4 մասը։ Ի՞նչ է ուրեմն պատճառը որ Հայերուն մէջ Թոքախտը այդքան տարածուած է։

83 Հայ Թոքախտաւորները գիւղացիներ են, տաճկահայ եւ կովկասահայ գաղթականներ։ Բընիկ քաղաքին հիւանդներու թիւը շատ քիչ է։

Նոր-Նախիջեւանի Հայերը ասկից 60 70 տարի առաջ, նոյնպէս չափազանց շատը վարակուէին Թոքախտով։ Իսկ այսօր, Հայ գիւղացիութիւնը դեռ նոր սկսած է շփում ունենալ հարեւան ազգերու եւ յարաբերութիւն մշակել քաղքի հետ։ Նոյնպէս եւ կովկասի ու Թուրքիոյ գաղթականները։ Եւ ահա, անոնք շփուելով հարեւան ազգերու հետ, որոնք վարակուած են Թոքախտով, իրենք ալ կը վարակուին։

Ասկից զատ, Թոքախտի տարածման մէջ, մեծ նշանակութիւն ունեցած է նաեւ Հայերու յետամնացութիւնը, չքաւորութիւնը եւ անմաքրութիւնը։

Կը ԽՆԴՐԵՆՔ Մարսէյլի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու կարգ մը թղթակիցներէն կարելի եղածին չափ մաքուր գրել։ Յաճախ կարեւոր լուրեր կը տրուին, բայց այնպիսի քմահաճ գեղագրութեամբ, որ ԳՐԱՇԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԿԱՐԴԱԼ, կամ կը կարդան իրենց հասկցած եղանակով...

Յիշեցնենք նաեւ որ, պէտք է գրել մէկ էջի վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ' ԷԹԻԷՆ — Յունիս 16 կիրակի օր տօնուեցաւ Անկախութեան տարեդարձը Արմենիի շքեղ սրահը. տեղւոյս համար աննախընթաց բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Բեմը զարդարուած էր հայ ազատագրութեան գաւթին զոհուող հերոսներու նկարներով եւ եռագոյն դրօշակներով։

«Մեր Հայրենիքը»էն վերջ նախագահ ընկ. Գ. Թուրիկեան իր բացման խօսքին մէջ յիշեց ֆռանսայի օրինակը։ Ըսաւ թէ հանրապետական Ֆրանսայի մէջ տարբեր քաղաքական եւ ընկերային համոզում ունեցող քաղաքացիներ ամիս մը առաջ տօնեցին 500 ամեակը Օրլէանի կոյսին որ թագաւորական մըն էր այն ատեն, բայց իբրեւ Ֆրանսայի փրկիչ բոլորին գուրգուրանքին արժանի է։ Յորդորեց հետեւիլ այս մեծ ազգի օրինակին։ Յետոյ պարզելով 1918 փետր. 28էն (կարնոյ նահանջի թուական) մինչեւ Մայիս 28ը հայ ժողովուրդին ենթարկուած եռամսեայ արհաւրալից կացութիւնը, ըսաւ «Այանց Սարդարապատ ու Ղարաքիլիսէի, որոնց ծնունդն է Մայիս 28ը։ Հայաստանն ու Հայ ժողովուրդը կորսուած պիտի ըլլային առ յաւէտ»։

Իր հրաւիրեց հանդիսականները յոտնկայս մէկ վայրկեան յարգելու Մայիս 28ը կերտող հերոսներու յիշատակը։ Պր. Տիգրան Մարգարեան արտասանեց «Զա՛րկ Կովկաս»ը։ Արտասանութիւններ ըրին նաեւ փոքրիկներ Մ. Մանուկեան, Հայկազ Աստուրեան եւ Գասպար Աբրահամեան. ընկ Արամ Տէմիրճեան արտասանեց «Հայ հերոսները» Յիկ. Նուարդ Հէքիմեան երգեց «Թող երգէ պլպուլ»ը։ Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգ եւ նուագ։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ Բագգէն, որ գեղեցիկ ճառով մը պատկերացուց Մայիս 28ը։ Ըսաւ թէ անիկա արդիւնքն է ազգին վեց հարիւր տարուան գերութեան եւ ազատագրութեան համար մղած կռիւներուն։ Մեր յեղափոխական կուսակցութիւններէն շատ առաջ Սուլթան Ահմէտ, Մուհամմէտ, Համիտները ծրագրած էին Թուրք Հայաստանը առանց Հայու...։ Ընկերը ներկայացուց անկախութեան նախօրեակին տիրող հայաստանեան սովը եւ Հայաստանի վիճակը։ «Հակառակ բոլոր դժուարութեանց մեր անմահ հերոսները մեծ քաջութեամբ դիմադրեցին եւ Հայաստանի հանրապետութեան երկրորդ տարին արդէն երկիրը զարգացած էր։

«Մայիս 28»ը կերտող հայ ժողովուրդին կամքը չի կրնար խորտակուիլ բոլշեւիկ-քէմալական եղբայրակցութեան սպառնալիքներով, որ ժամանակաւոր է եւ որ անպայման տեղի պիտի տայ հայ ժողովուրդի կամքին առջեւ»։

Հանդէսին առաջին մասը փակուեցաւ «Բամ փորոտան»ով։ Յետոյ ներկայացուեցաւ «ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ»։ Հակառակ դերակատարներու անփորձութեան, շատ յաջող անցաւ խաղը։ Մեներգեց ընկեր Ա. Խաչատուրեան՝ «Գնդակ որոտաց»ը։

Վիճակահանութեան դրուեցաւ Արարատ լեռը եռագոյն դրօշակով, անուշեղէն մը զոր շահեցաւ Պ. Յակոբ Մատթէոսեան։ Վիճակահանութենէն գոյացաւ 194 ֆրանքի գումար մը։ Հանդէսին վերջին մասն էր հայկական պարերը, ղեկավարութեամբ Պ. Փ. Թուրիկեանի։ Հանդէսին այս մասը նոյնպէս յաջողութիւն գտաւ։

Ամբողջ հանդէսին ընթացքին նուագախումբը հայկական զանազան երգեր եւ պարեր նուագեց։ Կ'արժէ հրապարակաւ գնահատել Հ. Յ. «Դաշնակցութեան ենթակոմիտէի կողմէն Յիկ. Նուարդ Հէքիմեանի նուիրուեցաւ ծաղկեփունջ մը՝ իր գնահատելի մասնակցութեան համար։ Դահլիճը իրիկուան 9ին փակուեցաւ հանդէսը, բայց հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ։

Ս. Ստեփանեան

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջակայից «Ռազմիկ» Հայրենակցական միութեան նորընտիր վարչութիւնը յունիս 2էն ի վեր գործի ձեռնարկած ըլլալով, պարտք կը զգայ խնդրել փարիզի եւ գաւառներու բոլոր հայրենակիցներէն, որպէսզի Միութեանս շուրջ բոլորուելով ամէն կերպ օժանդակութիւն ընծայեն վարչութեան, որով բարձր պահած պիտի ըլլանք մեր մեծահամբաւ հայրենիքին պատիւը։

Նորընտիր վարչութեան անդամներն են Գ. Գ. Սարգիս Տէվլէթեան, Բարիք Տէրտէրեան, Մատթէոս Ինճէեան, իսկ խոր-

ԾՐ. ԶԱՊԷԼ ԲԱՐԱԿԵԱՆ

ԵՒ

ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Պուէնոս Այրէս 19 Մայիս 1929

Հասցէ՝ Cannig 1329

Buénos-Airès (Rép. Argentine)

հրդակամներ՝ Պ. Պ. Լեւոն Խարտումեան, Միսաք Օզանեան։

Նամակ եւ անձնական դիմումներ ղրկել հետեւեալ հասցէին. Parik Derdérian, 18 Rue Denoyez, Paris (20e).

Ի դիմաց Շ. Գարահիսարի եւ Շրջակայից Ռազմիկ Միութեան ԳԱՐԵԳԻՆ ԲՀՆ. ՏԷՎԼԷԹԵԱՆ

ԶՈՐՍ ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ ԱՐԲՈՒՆՔԻ ՀԱՍԱԾ

Տրապիզոնի Օֆ գաւառակին բնակիչներէն Սիւլէյման աղայի տղան չորս տարեկան Մէհմէտ, մանուկ տարիքի մէջ կը սկսի առնական նշաններ ցոյց տալ։ Ծնողքը կը գիտէ որ Մէհմէտ գիշերները խառնակ երազներ կ'ունենայ եւ տղուն պեխերն ու մօրուքը կը բուսնին։ Դիմում կը կատարեն տեղւոյն բժշկին, որ չի կրնար բացատրութիւն տալ։ Ի վերջոյ Մէհմէտի ծնողքը տղան կը տանին Տրապիզոն, հիւանդանոցի բժշկական մարմինը քննելով կը հաստատէ թէ Մէհմէտ իսկական այր մարդ մըն էր, դէմքին եւ մարմնին վրայ աղուամազեր բուսած էին եւ առնական գործարանաւորութիւնը կազմուած էր։ Յղուն ծնողքը Պոլիս կը բերեն Մէհմէտը եւ Պիւլհանէի բժշկական մարմինն ալ քննելով կը հաստատէ Տրապիզոնի բժիշկներուն տեղեկագիրը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՑՐԵՆԻՔ» ամսագիր, Թիւ 8 (յունիս) հետեւեալ բովանդակութեամբ. — Վ. Շուշանեան՝ Օրերը գեղեցիկ չեն..., Ս. Թ.' Մշակին երազը, Նշան Պէշիկթաշլեան՝ Նարդոս, Պարգեւ Հրայր՝ Պարողները, Վ. Վալադեան՝ Ջիբօ Ջան, Յ. Օշական, Տակ-պատուկը, Օհան կարօ՝ Անձրեւաբեր ամպերը, Բոլորը փչրուեցան..., Մ. Վարանդեան՝ Րաֆֆի, Վալերիյ Բրիւսով՝ Հայաստանի բանաստեղծութիւնը, Պ. Մինասեան՝ Փոքրիկ աղջիկ, Յ. Ձ. Սիրունի՝ Հայերը Ռումանիոյ մէջ, Աշոտ Գասպարեան՝ Մովսէս Խորենացու ըմբռնումը պատմութեան մասին, Սարուր՝ Ղարաբաղի կցումը Ազրբէջանի, Մ. Մինասեան Ո՞ւր էր վաղեմի Հայաստան, Մատթէոս՝ Իմ կեանքի յուշերէս, Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

25

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՒ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 97 —

Դուռը կրկին գոցուեցաւ ու սպասուհիին կիսակօշիկները փախան նախասենեակէն։ Եւ մինչ երանացին ոտքի կանգնած փողկապն ու մազերը կը յարդարէր, Հայը տկարացաւ։ Մտածումին դէպի զգացում սահեցաւ ան։ Զկըցաւ աւելի երկար դիմադրել զինքը տառապեցնող նիւթին հանելու փափաքին։ Երեւակայութեան պատկերը ամբողջութեամբ ստացաւ սրտէն քակուող մապաւէնը, և արագօրէն, շատ արագօրէն ...ան ու անդամ նէնէթներ, նէնէթի գլուխներ, ...ուն, անժպիտ, անտարբեր, մերժող, բայց ...անց մերժող։ Քիչ մը մօտեցաւ Լէօպիւ...ն ու անանիկ ձայնով մը ըսաւ.

Ինչո՞ւ ժանը ձեռքէս առիր, ըսէ, ինչո՞ւ ...իր.

...աղը չէր կորսուած բնաւ ու կարելի փըրկութեան մը յոյսը պատկերին կուրծքը ուռեցուց։ Ան վերստին անցուց ամբարտաւան, շնամարդու իր դիմակը, որ հիմա աւելի անհանդուրժելի էր դարձած հարուածին տակ ստացած ծամածռութեամբ։ Գլուխը դարձնել իսկ ...արհամարհեց ու քմծիծաղ ակնարկով մը պատասխանեց.

- Պէտք էր պահել գիտնայիր.

— Սո՛ւտ ես, յանցաւորը ես չեմ բնաւ. ...ինչով կրնամ ինքզինքս մեղադրել. գիտէի թէ ...միջոց պէտք էր գալ վերջնապէս ինծի պահելու համար, բայց այդ միջոցը կը պակսէր ինծի։ Դրամ չունէի։ Միայն այդ չունէի և ...անաբար ամէն բան կորսուեցաւ։ Միտքէս ...չանցուցի քեզի պէս ապօրինի ու անհրային ...միջոցներու դիմել, հակառակ անոր որ գիտեմ ...ձեր այս կեները բոլորնալ կը գնուին պար-

— 98 —

զապէս... Այո՛, կը գնուին, երբոր չեն ծախուիր...

— Այդ որքա՜ն քիչ ես ճանչցեր Ժանէթը... Ուրիշներու համար թերեւս, բայց ան...

— Ինչպէ՞ս... ինչպէ՞ս... Քիչ մը վերջ խռովութիւնը պիտի գայ հաստատել թէ երկուքէս ո՛րը չի սխալիր։ Ես հեռաձայնեցի իրեն, յայտնեցի նպատակս, սպառնացի։ Գիտէ թէ ոչինչ կրնայ արգիլել իմ այսօր ստորկանատուն երթալս։ Եւ դուն կ'ըսես թէ ան միայն սրտին անսացող աղջիկ է... և դուն գիտես նմանապէս որ ալ ոչինչ կայ անոր ու իմ միջեւ. թէ Նէնէթը ալ բնաւ զիս չի սիրեր... Որով ես ազատ եմ, ուզածս պիտի ընեմ, քանի որ այդ հաշուով հաւանական չէ որ տեղի տայ, գայ յանձնուի ինծի...

— Ո՛չ, լռէ՛, կը բաւէ որքան որ ատեն կորսնցուցի հոս։ Գիտես թէ ժամադրութիւն ունիմ. պէտք է որ մեկնիմ։

— Լա՛ւ, լաւ, մեկնէ, բայց ալ ձգէ՛ ապակիները. այլեւս անոնց պէտք չունիս դուն։ Հիմա որ իրար հասկցանք. հիմա որ պայմանից տեղեկացար, ալ խնդիրը դիւրացած է։

- Վա՞յ...

— Այսինքն թէ... ըսել կ'ուզեմ որ աւելի պարզացած է... Ամէն պարագայի մէջ, առնուազն քանի մը օրուան խնդիր։ Պէտք է որ նախ Ժանէթը տեսնեմ, գրոյց մը ունենանք, չօշափեմ իր տրամադրութիւնները...

— Եւ միւս կողմէ ամէն բան փախցնես ակէ ու ճիրաններէս պըծի՞ս... զարտի ձա՛ղ։ Այսօ՛ր իսկ, կ'իմանա՞ս, այսօ՛ր իսկ պէտք է ամէն ինչ աւարտի, պէտք է որ գայ...

— Բայց համբերէ, կուգայ, անշուշտ թէ կուգայ։

— 99 —

— Անշո՞ւշտ թէ...

— Է՛յ, գոչեց Լէօպիւտ նեղսրտութեամբ, դիմակը կրկին կորսնցուց, ի՛նչ կ'ուզէք ան ըրէք, ինծի՛ ինչ... բայց զիս հանգիստ ձգեցէք, զիս հանգիստ ձգեցէք... — Ո՛չ, ո՛չ, սպասէ... օր մը, գոնէ օր մը ատեն տուր...

Երկուքն ալ անշարժացան յանկարծ դրան առջեւ, ականջները ցցելով։ Ջղայնոտ մատ մը դուրսի դրան ելեկտրական կոճակը կը սեղմէր անդադար։ Երբոր ծառան գնաց բանալ, անմիջապէս ճանչցաւ այդ ջղայնոտ մատը, իր ձայնէն Նէնէթն էր։ «Լո՛ւռ, ըսաւ Փիէռ մատը շրթներուն տանելով, ես միւս կողմէն կը մեկնիմ»։ ու նետուեցաւ աջ կողմի դրան մէջ որ ննջասենեակ կ'առաջնորդէ և որուն առջեւ կանաչ լայն վարագոյր մը կար կախուած։ Անոր ետեւ կեցաւ սակայն պահ մը և սպասեց։ Լսեց դրան բացուիլը ու կանացի ներբաններուն կճռտուքը։ Բա՛ռ չէր արտասանուեր։ Վերջապէս Լէօպիւտի մէկ ձայնը աղերսեց.— «Ժանէթ, Ժանէթ... փրկէ՛ զիս»։ «Օ՜հ, մի՛ դպիր, մի՛ դպիր», ըսաւ Նէնէթ։ Երիտասարդը ոտքի ծայրերուն վրայէն կորեց անցաւ ննջախուցը. միւս կողմէն հասաւ նախասենեակ, և երբ կը պատրաստուէր զգուշութեամբ քաշել ելքի դուռը, իմացաւ Նէնէթին ձայնը որ կը պոռար.

— Նո՛ւտ, Թէրէզ, լազուարթ «Թայեէօրս», նոր կօշիկներս, միւս գլխարկս, շո՛ւտ, շո՛ւտ...

Զա՛րկ Կովկաս, թէեւ գիտեմ թէ, Զա՛րկ Կովկաս, թէեւ գիտեմ թէ, Զա՛րկ Կովկաս, թէև գիտեմ թէ... Դարձաւ, դարձաւ, դարձաւ... ծխնելոյզներու վրայ կեցած հրշէջ զինուորներու

— 100 —

պէս, վայրկեանները տեղ-քայլ ըրին անդադար... ախ ըլլայի՛, ըլլայի՛ դա դա դա դա դա դա դա, ան մէկ բանը ըլլայի. սպասումս և յոյսս հետ այն գիշեր, սպասումս և յոյսս և յոյսս... և... Եւ ինք դարձաւ, դարձաւ։ Որքան որ սեղանին շուրջ քայլերը արագացուց, ժամացոյցին սլաքները այնքան իրենց գնացքը դանդաղեցուցին։ Գերմանական զարթուցիչները բոլորն ալ խստօր համեմատութեան կանոնը գիտեն։

Ու պարտուած՝ ա՛լ նստաւ։ Աթոռը տապալեր էր անկիւն մը և ինք համբերութիւնը չունէր մինչեւ մահճակալը յառաջանալու. ահա թէ ինչու գետինն է որ նստաւ ան. գրեթէ ինկաւ։ Ձեռքերը կապեց ծալլուած ծունկերուն շուրջ և այս անգամ ճշմարիտ ճիգով մը սկսաւ մտածումները դասաւորել։ Նախ պէտք էր ժամը նայիլ. սեղանին վրայ չորս ժամ կար ինչ որ կը նշանակէ թէ երեքն է քանի որ ժամ մը առաջ տարած էր զարթուցիչը։ Ուրեմն... ուրեմն ժամանակամիջոցը լրացած է լիովին և Նէնէթը հոս չէ այս պահուս... հոս չէ այս պահուս, քանի որ չեկաւ։ Վա՛յ, չեկար հա՞, այդպէ՛ս ուրեմն, չե՞ս գար, չե՞ս գար... բայց այն ատեն ինչո՞ւ նոր հագուստները ուզեց. մանաւանդ լազուարթ «Թայեէօր»ը... լազուարթ «Թայեէօր»ը, է՛ն սիրելի... իրաւ է թէ կիները շուտով չեն կրնար հագուիլ. ալ ատիկա առածի կարգ անցած բան մըն է. և սակայն թէյլըօն վարն էր, դրան առջեւ ծի՛շդ ժամ մը առաջ տարած էր, այնպէս չէ՞... Վա՛յ, չեկար հա՞, չեկար հա...

Մտածումները յորձանապտոյտ կը դառնային։ Երիտասարդը զգաց որ խաղը վերջնականապէս կը խուսափէր մատներէն և իր անհամբերութիւնը յուզումի փոխուեցաւ։

յարգարի մը, որ անվստահ թշնամութեան մտայնութիւնը պիտի փոխարինէ բարեկամական գործակցութեան մտայնութեան մը։ Ասիկա Նոր համաձայնագրին ապահովելիք մեծ շահն է։

Ձերբակալութիւններ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Վագըթ կը գրէ թէ Զոնկուլտաքի մէջ ձերբակալուած են երեք հոգի, որոնք կ'ամբաստանուին թէ խռովարարական գործունէութիւն ունէին Թուրքիոյ գերագոյն շահերուն դէմ։

Ամբաստանեալներուն մէջ է նաեւ նախկին երեսփոխան մը։ Թուրք իշխանութիւնները խիստ քննութեան ձեռնարկեցին։ Կ'ըսուի թէ այս խռովարարական շարժումը բազմաթիւ կուսակիցներ ունի։

Անգլիո-ռուս յարաբերութիւնը

«Թայմզ»ի Լոնտոնի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Անգլիոյ եւ խորհրդային միութեան միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար բանակցութիւններ սկսած են Լոնտոնի գերման դեսպանին եւ Մոսկուայի Նորվեկեան դեսպանին միջոցով։

Ինչպէս կը յիշուի, 1927ին երբ անգլօ-խորհրդային յարաբերութիւնները խզուեցան, Նորվեկիա ստանձնեց ռուսիաբնակ Անգլիացիներու շահերուն պաշտպանութիւնը, մինչ Լոնտոնի գերման դեսպանը յանձն կ'առնէր պաշտպանել Անգլիոյ Ռուսերուն շահերը։

Կը սպասուի որ մօտ օրէն գործակատարներ նշանակէն երկու կողմերն ալ՝ առեւտրական բանակցութիւններ կատարելու համար։ Յետոյ տեղի պիտի ունենայ երկրորդ խորհրդաժողով մը՝ քաղաքական խնդիրները կարգադրելու համար։ Անկէ վերջ միայն երկու կողմերը դեսպան պիտի նշանակեն եւ բնականոն յարաբերութեանց սկսին։

Նախկին պատերազմիկներու ցոյցը

Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով վաւերացնել Մէլըն-Պէրանժէ եւ Քալտօ-Չըրչիլ համաձայնագրերը, որոնք վերջնապէս կը ճշդեն Ֆրանսայի պարտքը հանդէպ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ, Նախկին պատերազմիկները բողոքի ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր։

Նախապէս ծրագրած էին եղմական Նախարարութեան պաշտօնատունը երթալ՝ Նախարարին յուշագիր մը ներկայացնելու համար, սակայն կառավարութիւնը արգիլեց այդ քայլը։ Պզտիկ խմբակ մը միայն փորձեց մտնել շէնքէն ներս, սակայն ոստիկանները թոյլ չտուին։

Յետոյ կազմուեցաւ թափօր մը, բաղկացած 2300 հոգիէ, որոնց 1100ը կը պատկանէին «Աքսիոն Ֆրանսէզ» արքայական կազմակերպութեան։ Ցուցարարները սկսան յառաջանալ Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն դէպի Էթուալի յաղթական կամարը։ Առջեւէն կ'երթային պատերազմի անդամահատեալները, իրենց փոքրիկ ձեռնակառքերուն մէջ նստած, աւելի շեշտելու համար կառավարական որոշումին դէմ կատարուած այս ցոյցին կարեւորութիւնը։

Թիլսիթ փողոցի անկիւնը միջադէպ մը պատահեցաւ ցուցարարներուն եւ ոստիկանական ուժերուն միջեւ, որոնց գլուխը կը գտնուէին անձամբ՝ ոստիկանական տեսուչ Քիափ եւ թաղապետական ոստիկանութեան տնօրէն Փօլ Կիշար։ Կին մը ապտակեց Քիափը եւ գլխարկը գետին գլորեց, ուրիշ ցուցարար մը զարկաւ Կիշարի։ Յարձակում գործողը ձերբակալած ատեն փոքրիկ ընդհարումներ պատահեցան ոստիկաններուն եւ ցուցարարներուն միջեւ, որոնցմէ քանի մը հոգի ձերբակալուեցան։

Թափօրը Անծանօթ Զինուորին դամբարանին շրջանն ընելէ յետոյ, ուղղուեցաւ դէպի Վակրամի սրահը, ուր ճառեր խօսուեցան կառավարական որոշման դէմ եւ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ։

Ներքին Նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը դէպքին նկարագրութիւնն ընելէ յետոյ, կ'աւելցնէ թէ կիրակիի ցուցարարները շատ չնչին մէկ մասը կը կազմեն Նախկին մարզիկներու դաշնակցութեան, որ մէկ միլիոնէ աւելի անդամներ ունի, 150,000ը Սէնի և Սէն-է-Ուազի մէջ։ Գաւառներէն եկած էին 50 պատուիրակներ միայն։ Մինչ երեք տարի առաջ կատարուած ցոյցի մը ընթացքին Նախկին պատերազմիկները համախմբած էին 30,000 հոգի։

Տնտեսական ծրագիր Թուրքիոյ համար

Թուրք Տնտես. Բարձրագոյն Խորհուրդին կողմէ եօթը հոգինոց մարմին մը ընտրուած է Թուրքիոյ տնտեսական ծրագիրը պատրաստելու համար։ Այս մարմինը երեք խմբակի պիտի բաժնուի. առաջինը երկաթուղիի շրջանները, երկրորդը Սեւ ծովու եզերքներն ու Տրապիզոնի եւ Էրզրումի կողմերը, երրորդն ալ Միջերկրականի եզերքներն ու Թրակիա պիտի երթան քննութիւններ կատարելու։

Այս քննական ճամբորդութիւնը մինչեւ դեկտեմբեր պիտի աւարտի։ Քննութիւններ պիտի կատարուին ճարտարարուեստական եւ առեւտրական տեսակէտներով։

ԳԻՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջ. Կոմիտէին կողմէ։ 21 Յուլիս Կիրակի օր, Խանասորի Արշաւանքի առթիւ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Հ. Յ. Դ.

Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Métro Odéonի ճիշդ դէմը «La Petite Source» սրճարանը։ Օրակարգ 1. Նոր անդամատուրքերու բաշխում եւ հերթական հարցեր. 2. Դասախօսութիւն ընկ. Արփիար Աւչանեանի«Բուլսական յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՒՐԱՏ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Մուրատեան վարժարանի սրահը 26 Rue Troyon, Sèvres։ Կը հրաւիրուին Միութեան Փարիզաբնակ Նախկին անդամները եւ նոր անդամակցիլ փափաքող Մուրատեան, Մուրատ Ռափայէլեան եւ Մխիթարեան վարժարաններու բոլոր նախկին աշակերտները։ Օրակարգ՝ ընդհ. ակնարկ միութեան 1919-1922 շրջանի գործունէութեանց, վաւերացում բարեփոխեալ կանոնագիր ծրագրին, ընտրութիւն Տնօրէն ժողովի եւայլն։

Ի ՆՊԱՍՏ Մանուկ Ամիրխանեանի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 117 ժամացոյց, 125 թաշկինակ, 100 շիշ մը օտը քոլոնը, 375 ձեռքի պայուսակ, 37 գրիչ։ Ստանալու համար դիմել՝ 30 Պուլվար Lafaniant, Մարսէյլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հ. Քէշիշեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր կազմակերպութիւններու, Մարսէյլի Ազգ. Միութեան եւ Առաջնորդարանին, Կարտանի հոգաբարձութեան, Հայր. միութիւններու, բարեկամներու եւ ընկեր-ընկերուհիներու որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով ու ծաղկեպսակներով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր ամուսնոյն Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէրայտարեան, Հաճի-Մանուկեան եւ Ալթունեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներու, բարեկամներու, Ս. Էթիէնի հայ Ազգ. միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագիրով եւ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին Գ. ԶԱՐԷՀ ՍԷՐԱՅՏԱՐԵԱՆԻ (26 տարեկան) մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ ամուսինս Էնկիւրիցի Գէորգ Գասպարեան, հայրը՝ Սարգիս, մայրը՝ Վարվառ, 1928 Փետր. ամսուն Պոլսէն մեկնած է Ռումանիա։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Կալաց։ Իմացնել՝ Mr. Aram Kalfayanի, 24 Rue Sivadji Mourad, Idjadié, Scudar, Stamboul (Turquie).

— Կը փնտռեմ եղբայրս Նիկսարցի Գարեգին Տէմիրճեան, 19 տարեկան։ 1922ին յանձնած էի Սամսոնի ամերիկեան որբանոցը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր Մագսուտ Տէմիրճեանի, «Յառաջ» գրատուն, 13 Rue des Dominicaines, Marseille.

Կը խնդրուի արտատպման թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Ախալթիի Կարմունջ (Թիֆլիսի նահանգ) գիւղէն Մանասէ Գրիգօեան, հօր անունը՝ Աւետիս։ Տարագրութեան միջոցին ողջ մնացած է։ Կը կարծուի թէ Պաղտատի կողմերը կը գտնուի։ Իմացնել իր եղբօր Համբարձում Գրիգօեանի, 6 Rue Blanqui, K.— Bicêtre-Seine), France. Լուր տուողին 300 ֆր. եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Գիւսացի Պետրոս Սուքիասեան, հօր անունը՝ Ակոբճան, մօր անունը՝ Լիզ։ Մայրը եւ քոյրերը Տէր Զօրի մօտ ջարդուած են։ Լուր առնուած է թէ քրիստոնեայ արաբ մը զինքը որդեգրած է։ Իմացնել իր հօրաքոյրներուն Աննիկ Սուքիասեանի եւ Նուրիկ Սահաթճեանի, կամ իր հօրաքրոջ որդւոյն Գետրոս Սահաթճեանի [illegible] Caluire Rhône) France.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուի Եօզկատցի Իսահակ Բարունակեան հօր անունը՝ Օհան, մօր անունը՝ Յովնոփէ։ 1912ին մեկնած է Ամերիկա։ 1927էն ի վեր նամակ ստացուած չէ։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Եօզկատցի Krikor Parounakianի à Chalunan, Quartier des mines, Privas (Ardèche) France.

— Աֆիոն Գարահիսարցի Օհաննէս Օհաննեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թագւոր Օհաննեան, 35 տարեկան, հօր անունը՝ Համբարձում, մօր անունը՝ Ռեբեկա։ 1919 Մայիս ամսուն իր մէկ հօրեղբօրմէն նամակ ստացած է թէ՝ Թագւոր անգլիական բանակի կողմէ գերի բռնուած եւ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր իրմէ որեւէ լուր ստացուած չըլլալով, կը խնդրուի իմացնել՝ T. Basmadjianի, Employé au Magasin Général, Salin de Giraud, (B. du R.), France.

— Աստաբազարի Խանտակ գիւղէն՝ Յարութիւն Խազարեան կը փնտռէ իր զաւակները Մկրտիչ, Յակոբ, Վարդան, Առաքել եւ Գրիգոր Խազարեանք։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Համբարձում Ուզունեանի, Հայոց եկեղեցին, Լաթաքիա Syrie).

— Կարսի Պաշ Գատիգլար գիւղացի Մկրտիչ Յակոբեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Տաճատ Յակոբեան եւ եղբայրը՝ Զոլաթ Յակոբեան (մօր անունը՝ Նուազար), որոնք անյայտացած են 1919էն ի վեր։ Տեղեկացնել՝ Al. Hagopian, 1 A Victoria Av. London, E.C.R.

Կը խնդրուի հայերէն թերթերէն արտատպել։

«ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»

Հրապարակ ելած են Արամ Գարթեւեանի «Նոր երգերը».

Ա. ՇԱՐՔ. Գիշերային, Օրօր, Հիասթափում.

Բ. ՇԱՐՔ.— Ես որ մեռնիմ, Հովուերգութիւն, Սիրերգ։

Նոր ոճով յօրինուած եւ գեղարուեստական տպագրութիւն։ Ստանալու համար դիմել՝ հեղինակին՝ 23 Rue de l'Amiral Mouchez, Paris 13e: Իւրաքանչիւր շարք կ'արժէ 12 ֆր. 50։

Աշխարհացոյց

Ջէյթունի քաղաքի եւ հերոսներու մեծադիր նկարը, գին՝ 4 ֆրանք (կարելի է ղրկել ֆրանսական նամականիշով)։ Դիմել նոր հասցէին՝ M. Ezeguiélian, 6 Rue Pierre Curie, Kr. Bicetre (Seine): փոսթի ծախս չկայ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 26 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 992 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԵՐՔԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ»

Վերջերս մեծ աղմուկ հանեց Ռ. Մաքտօնըլտի մէկ յօդուածը Կիրակնօրեայ «Թայմզ»ի մէջ։

Ռումբի մը պէս պայթեցաւ այդ գրութիւնը, որ թերթին խմբագրութեան յանձնուած էր երեք ամիս առաջ. բայց լոյս տեսաւ անակնկալ պահու մը,— ճիշդ այն օրերուն երբ իշխանութեան գլուխ կ՚անցնէր Անգլիոյ աշխատաւորական վարիչը։

Իբրեւ անպաշտօն մարդ, Մաքտօնըլտ ազատ սլացք տուած էր իր գրչին, այդ նշանաւոր գրութեամբ։ Ու կը մեղադրէր Յունաստան, Լեհաստանը, Չեխոսլովաքիան, Ռումանիան, Իտալիան, Եուկոսլաւիան եւ ուրիշ երկիրներ, թէ չարաչար կը ճնշեն իրենց իշխանութեան ենթակայ փոքրամասնութիւնները։ Յօդուածին հրատարակութիւնը զուգադիպելով իր վարչապետութեան, շատ փափուկ վիճակի մը մատնեց աշխատաւորական գործիչը։ Ուրի՛շ բան է խօսիլ ու գրել իբրեւ ազատ, անպատասխանատու մարդ, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ իբրեւ Նախարար, մանաւանդ իբրեւ վարչապետ Մեծն Բրիտանիոյ։

Եւ Մաքտօնըլտ ստիպուեցաւ բացատրել տալ թէ՝ յօդուածը նոր բան չէ, եւայլն։ Բայց այս կարկտանը չկրցաւ փարատել ակնարկուած կառավարութեանց դառնութիւնը։ Կարելի է վիճիլ հրատարակութեան թուականի, յարմարութեան եւ ուրիշ բաներու մասին։ Բայց, խնդիր է թէ՝ մարդ մը երեք ամիս առաջ ունեցած տեսակէտը կը փոխէ՞, պարզապէս իշխանութեան գլուխ անցած ըլլալուն համար... Մանաւանդ, կրնա՞յ միթէ համեմատ կարծիք փոխել մարդ մը, որ այսօրուան ընկերվարութեան զօրաւոր դէմքերէն մէկն է, իսկ իր յուզած խնդիրն ալ՝ ընկերվարութեան հիմնական մէկ տեսակէտը։

Կառավարութիւնները յարմար դատեցին չյանել զարնել այս լրագրական խաղը, բայց մեղադրուած երկիրներու թերթերը մատ փաթթեցին զայն, եւ մամուլին յանձնեցին շատ մը լեղի-լեղի խօսքեր։ Մինչեւ այսօր ալ, մարած չեն տրուած անոնք։

Կ՚արժէ յիշել քանի մը հատուածներ՝ Մաքտօնըլտի «Էսսէ»էն.

— «Ժողովրդավար կառավարութեան մը ամբողջական ջնջումը՝ Իտալիոյ մէջ եւ դիկտատորութեան մը հաստատումը անոր տեղ՝ միակ ազդարութիւնն է զոր կը ստանայ Եւրոպա։ Եթէ փոքրամասնութեանց խնդիրը չկարգադրուի փոխադարձ յարգանքի եւ բարեացակամութեան ոգիով, ծանր խռովութիւններ պիտի ծագին։ Իտալիան նոյն քաղաքականութեան կը հետեւի ինչպէս Սերպերը։ Հաշտութեան դաշնագիրը ստուարաթիւ գերման եւ սլաւ ժողովուրդներ յանձնեց Իտալիոյ, որ կը ջանայ բոլոր ճնշողական միջոցներով ձուլել զանոնք»։

Նոյն քարերը նետելէ յետոյ Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ (Ալզաս եւ Սար), Անգլիոյ վարչապետը կ՚առաջարկէր բարեփոխումներ կատարել հաշտութեան դաշնագրին մէջ եւ թոյլ տալ որ ամբաստանուած կառավարութիւնները իրենք զիրենք պաշտպանեն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Ուրիշ խօսքով, իրաւունք տալ որ փոքրամասնութիւնները ուղղակի դիմեն Ազգերու Դաշնակցութեան, իրենց տրտունջներն ու բողոքները յայտնելու համար։ Արդէն, յօդուածին եզրակացութեան մէջ, Մաքտօնըլտ պարզապէս կը թելադրէր Ազգերու Դաշնակցութեան կից հաստատել փոքրամասնութեանց մնայուն յանձնախումբ մը, նման հոգատարութեանց յանձնախումբին։ Եւ, գործին յաջողութեան համար, անհրաժեշտ կը գտնէր որ «զաղտնի դիւանագիտութեամբ» վարակուի այդ Մարմինը։

Այսպէ՛ս կը խօսէր, երբ ազատ էր։ Իսկ հիմա որ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետն է, կը մնայ տեսնել թէ ինք անձամբ որքան պիտի զգուշանայ այդ գաղտնի դիւանագիտութենէն։ Եւ այժմ, խոստմնալից չեն առաջին քայլերը. քանի որ, տառին անհաճութիւն զգաց յօդուածին հրատարակութենէն։

Լրագրական այս անակնկալը երեւան հանեց ուրիշ տխուր իրողութիւն մը։

Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ, թէ ոչ մէկ պետութիւն կը հանդուրժէ որ ուրիշներ խառնուին իր ներքին գործերուն։ Ակնարկուած բոլոր երկիրներու թերթերը, եւ մանաւանդ իտալական մամուլը յատկապէս ծանրացան այս կէտին վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընէին Թուրք թերթերը. ո՛ր եւ է դիտողութեան պարագային։

Աւելի պարզ խօսելով, քէմալական Թուրքիան այսուհետեւ կը պատրուակ մը պիտի ունենայ բանի տեղ չդնելու Ազգերու Դաշնակցութեան պատուարժա՛ն անդամներուն գանգատները Լօզանի դաշնագրին այս կամ այն կէտին զանցառութեան մասին։ Ու պիտի շարունակէ փոքրամասնութիւնները ճնշել, կեղեքել, հարստահարել կամ թրքացնել, իբրեւ «ներքին խնդիր»։

Ո՞րն է այն քաջը որ պիտի համարձակի դիտողութիւն ընել եւ դաշնագիրը յիշեցնել Իտալիան կրնա՞յ սեղանի վրայ դնել Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, երբ չի հանդուրժեր որ նոյն սեղանին առջեւ քննուին իր փոքրամասնութեանց գանգատները։

Եւ այսպէս, անգամ մըն ալ պիտի հաստատուի թէ Թուրքիան իսկապէս եւրոպականացա՛ծ է։ Եւրոպայէն կ՚ընդօրինակէ, կը թարգմանէ իր օրէնքներն ու քաղաքականութիւնը, զանոնք թրքավարի գործադրելու համար։

Եւ դեռ չըսինք թէ Մաքտօնըլտ իր քարերը գլորած ատեն, Թուրքիոյ խօսքն անգամ չէր ըրած... Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԵՂ ՄԸ ԱՅՍՊԷՍ ՏԵՂ ՄԸ ԱՅՆՊԷՍ

Սոֆիայի «Առաջ» օրաթերթը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, (11 յունիս).

— «Ինչպէս կ՚երեւի իրենց իսկ յայտարարութենէն, Հնչակեաններու Ֆիլիպէի մասնաճիւղը «իրաւասութիւն չունի տօնելու ու իրենց կուսակցութիւնը չէ ցանչցած» եղեր 28 Մայիսը։

Մայիս 28ի տօնակատարութեանց առիթով, մեր թերթի վերջին թիւերուն մէջ երեւցած իրարայաջորդ Թղթակցութիւններէն ընթերցողը շատ լաւ գիտէ, որ նոյն Հնչակեաններու «կուսակցութիւն»ը՝ Ռուսճուքի մէջ «ճանչցաւ ու տօնելու իրաւասութիւն ունեցաւ» անկախութեան տօնը։ Եղան բեմ, աղեկ գէշ բաներ մը ծամծմեցին։ Նոյնը Պուրկազ։ Ու հոս Սոֆիա՝ ուր իրենց պարտադրուած ծեռնպահութիւնը յայտնող Թուղթին անգամ կը վերջանար յարգանքի արտայայտութիւններով՝ 28 Մայիսի մասին։ Հապա Վառնա՞ն։

Եւ սակայն, Ֆիլիպէի իրենց ընկերները «չ ճանչցան ու իրենց իրաւասութենէն դուրս» նկատեցին մասնակցիլ։

Հետաքրքիր էի իմանալ, սակայն, թէ այդ հինչակեան «կուսակցութիւն»ը ո՞ւր է նստած կամ ո՞րն է։ Ֆիլիպէ, ուր «չէն ճանչնար»։ Սոֆիա՞,— ուր կը ճանչնան։ Պուրկա՞զ, Վառնա՞— ուր բեմ կ՚ելլեն ու կը ծափահարեն։ Թէ՛ ասոր կամ անոր... ափին մէջ։ Չե՛ն ճանչնար, լա՛ւ, քա՛ըը գլուխնուն։ Բայց ալ ինչո՞ւ այս կանացի ծեքծեքումները՝ մէկ կողմէն ժպտին ու միւսին աչք խփուքներ ընելով...։

Անկախութեան տօն մը, որ դարերու տառապանքովն է սաղմնաւորուեր ու ժողովուրդի մը հերոսական դիմագրաւումով կերտուեր, ո՛չ կարող է բացասիկ արժէք ստանալ կոչերու տակ գլխահակ պառկող մակդիրներով, ո՛չ ալ, մանաւանդ, դո՛յզն չափով կորսնցնել՝ անոնցմէ ոմանց երբեմն բախտաւոր կամ պատուաքի՛ր բացակայութեամբը...

Իսկ առանձնապէս Հնչակեաններուն գալով, կ՚ուզէինք անգամ մը եւս մեր ցաւը արձանագրել «մայր» կուսակցութեան, որուն մէկ ծայրը միւսէն լուր չունի, մէկուն ըրածը միւսը կը խաչածեւէ, մեր արդէն իսկ դժբախտ իրականութեան բազմազան հոգերուն հետ երբեմն պարտադրելով մեզ, որ զբաղուինք իրենց այդ անկերպարան վիճակովը »

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՈՐԲԱՆՈՑԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ

Ամեր. Նպաստամատոյցը վերջնականապէս որոշած է փակել Անթիլիասի (Լիբանան) որբանոցը։ Հոն գտնուող 45 որբերէն մէկ մասը պիտի աշխատին Օթմնտարտ - Օյլ ընկերութեան աշխատանոցին մէջ եւ պիտի սորվին թիթեղագործութիւն։ Մնացածներն ալ պիտի տեղաւորուին զանազան արհեստաւորներու քով, Նպաստամատոյցի հսկողութեան ներքեւ։

Էշրէֆիէ թաղէն Նպաստամատոյցը վարձած է արդէն շէնք մը, որ պիտի ծառայէ իբր բնակարան արհեստաւոր որբերու։ Ժամանակի մը համար Նպաստամատոյցը խոստացած է օգնել անոնց։

Նպաստամատոյցի գրասենեակը դեռ քանի մը ամիս բաց պիտի մնայ իր վերջնական կարգադրութիւններն ընելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն թէ զինուորական կեդրոնացումներ տեղի կ՚ունենան Մարտին-Տիգրանակերտ Սեւերեկ-Ուրֆա շրջանին, եւ Բալու-Զրընկա-Տէրսիմ շրջանին Զարայի Սեբաստիա զինուորական ուժերը մայիսի ընթացքին Խարբերդ փոխադրած են, իսկ Սամսոնէն մաս մը զինուոր՝ Մալաթիա։

Տիգրանակերտի եւ Մարտինի մէջ քանի մը երեւելիներ ձերբակալուած են, սահմանէն անցնող քիւրտ ձիաւորներու խումբին հետ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Կալանաւորներուն անունները գաղտնի կը պահուին։

∴ Պէյրութի Ազդակը «Միծաղելի հերքում մը» խորագրին տակ կը գրէ (15 Յունիս).

— Առջի օր, քանի մը տեղական թերթերու մէջ տեսնուեցաւ տեղւոյս Թուրք հիւպատոսին ծիծաղելի մէկ հերքումը, քրտական շարժումներու շուրջ մեր գրած կարգ մը տեղեկութեանց առթիւ։

Թուրք հիւպատոսը իրեն դիմող լրագրողներուն կը յայտնէ որ՝ ինք բացարձակապէս տեղեկութիւն չունի նման «երեւակայական» շարժումներէն եւ իբր փաստ կը ներկայացնէ ներքին Անատոլուի մէջ հրատարակուող «Խըտմէթ» թերթը, որ ոչ մէկ բան կը գրէ այդ մասին...

Միւս կողմէ սակայն կիսապաշտօնական օրկան «Լա Սիրի» թերթը իր երէկուան թիւին մէջ հերքելէ վերջ քրտական շարժումի առթիւ հրատարակուած լուրերուն դէմ կարգ մը թերթերու մէջ երեւցած հերքումները, իր ստացած մասնաւոր նամակներով եւ ստոյգ տեղեկութիւններով կը հաստատէ քրտական նոր շարժման մասին մեր գրածները, աւելցնելով նաեւ որ շարժումը կը ծաւալի եւ Արարատի շուրջերը զօրաւոր կազմակերպութիւններ տեղի կ՚ունենան։

∴ Յունաստանի Հայկական Թղթակիցը կը գրէ.

Քիւրտերը վերջերս լեռներէն իջնելով մասնակի ընդհարումներ կ՚ունենան սուրիական զինուորներու հետ։ Մարտինի շրջանին մէջ Քիւրտերը յաջողած են քշել տանիլ շրջակայ կարգ մը գիւղերու ոչխարներն ու տաւարները, սպաննելով երեք ոստիկան-զինուորներ եւ մի քանի գիւղացիներ։ Քէմալականները վերջերս ետ քաշած են իրենց այն ուժերը որոնք Քիւրտերու դէմ տարած էին անցեալ աշնան։ Մեծ թուով զինուորներ կեդրոնացած են Էնկիւրիի մէջ։

Ֆրանքօ-թրքական համաձայնագրին շուրջ

Յունիս 22ի ֆրանքօ-թուրք համաձայնագրին առթիւ «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.

Ա. յօդուածը կը տրամադրէ որ Նուսէյպինի եւ Ճէզիրէթ Իպն Օմարի միջեւ — Տիգրիսի վրայ — սուրիական սահմանագլուխը պիտի գծուի այնպիսի ձեւով մը, որ Թուրքիա կարենայ պաշտպանել իր սահմանագլուխը, մինչ Ֆրանսայի շահերն ալ պիտի երաշխաւորուին։

Բ. յօդուածը կը տրամադրէ որ համաձայնագրի ստորագրուելէն մինչեւ 15 օր վերջ, Թուրքիոյ պիտի փոխանցուի Մէրսին-Թարսուս-Ատանա երկաթուղին, որ վերստին գնուած է Թուրքիոյ կողմէ. Թուրք կառավարութիւնը կ՚երաշխաւորէ կարգադրել բոլոր առկախ խնդիրները այն ֆրանս. ընկերութեան հետ, որ կը շահագործէր գիծը։

Գ. յօդուածը կը վերաբերի Թուրքերուն Սուրիոյ, Սուրիացիներուն Թուրքիոյ մէջ ունեցած կալուածներուն։ Այս մասին բանակցութիւնները պիտի վերսկսին սեպտեմբերին։

Կ՚ըսուի թէ Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ կարգը պահպանելու համար համաձայնագիր մը կնքուելու վրայ է։

∴ Համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ» այս առթիւ կը գրէ.

«Ֆրանքօ-թուրք համաձայնագիրը պատասխանն է իտալօ-թուրք մերձեցումին։ Ֆրանսա առանց մտատանջութեան չէ որ կը հետեւի միջերկրականեան իր մրցակցին այս տենդոտ գործունէութեան։

Ֆրանսա կը պատրաստուի նոր յարձակողականի մը ձեռնարկել Սուրիոյ մէջ։ Սահմանագիր ժողովի լուծումը նախերգանքն է անշուշտ լայնածաւալ զինուորական գործողութեան մը։ Ֆրանս. աշխարհակալութիւնը կ՚ուզէ նախապէս ապահովել իր թիկունքը եւ վստահ ըլլալ քէմալական կառավարութեան չէզոքութեան վրայ։ Բանակցութեանց ընթացքին ֆրանս. դեսպան տը Շանպրէօն քանիցս տեսակցեցաւ Պաղեստինի անգլիական մարզպանին հետ։ Անգլիա, այսօր Ֆրանսայի դաշնակիցը եւ խորապէս մասնակից անոր հակայեղափոխական մեքենայութեանց Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի մէջ, իր ոճրային ծրագիրներու յաջողութեան համար նոյնպէս պէտք ունի Թուրքիոյ լռութեան։

Վերջապէս, ընդհանուր առմամբ, ֆրաքօ-թուրք համաձայնագիրը հանգրուան մըն է այն ճիգերուն մէջ, զորս քանի մը տարիէ ի վեր կը թափեն մեծ պետութիւնները՝ Թուրքիան շահելու համար իրենց հակախորհրդային քաղաքականութեան։ Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ բանուորական յեղափոխական շարժման զսպումը, հակահամայնավար հալածանքները, քէմալական քաղքենիութեան մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան յարելու ի նպաստ առաջ եկած ձգտումը ցոյց կուտան թէ՝ աշխարհակալներու ջանքերը ապարդիւն չեն մնացած։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՇՏ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Թաւրիզէն կը գրեն թէ շարունակ նոր գաղթականներ կը հասնին Հայաստանէն եւ Կովկասէն, օրինաւոր անցագրով կամ փախստական։

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Յունիս 14ին Պէյրութի մէջ, ֆրանս. մարզպանութեան ընդհ. ապահովութեան տնօրէն Պիւշէթ իր մօտ հրաւիրած է երկու հայ քաղաքական կուսակցութեանց կողմէ 20 հոգի եւ անոնց ազդարարած թէ՝ յետ այսու վրանաքաղաքի մէջ պատահելիք դէպքերու եւ կռիւներու համար զիրենք պատասխանատու պիտի նկատէ։ Պ. Պիւշէթ մամնաւորաբար շեշտած է թէ յունիս 16 կիրակի օրուան երեսփոխանական առաջին կարգի ընտրութեանց առթիւ Հայերը պէտք է խաղաղ ու հանգիստ կենան եւ թելադրած որ Հայերը պէտք չէ օտար քաղաքականութեամբ զբաղին այս երկրին մէջ, քանի որ իրենք Լիբանանցիներ են։

ԿՌԻՒ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 9 կիրակի օր Պէյրութի Գարանթինայի հայկական գաղթակայանին մէջ կռիւ մը պատահած է. դանակով չորս հոգի վիրաւորուած են, մէկը շատ ծանր։

Ոճրագործներէն մէկը ձերբակալուած, իսկ միւսը փախած է։

ԵԸՆԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ռայխսթակին մէջ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Գերմանիա արտաքին նախարար Շթրեզեման, երբ արտաքին քաղաքականութեան մասին վիճաբանութիւն կը կատարուէր։ Նախարարը ըսաւ թէ Եընկի ծրագիրը իտէալ լուծում մը չէ կառավարութեան ոեւէ մէկ անդամին համար, սակայն ամէն պարագայի, անիկա Տօուըսի ծրագրին հետ բաղդատելով, ոլոշ մեղմացումներ կը պարունակէ։ «Գալով Հռենոսիոյ գրաւուած հողերու պարպումին, այդ մասին ո՛չ մէկ բանակցութեան կարելի է մտնել, եթէ դաշնակիցները կ՚ուզեն Գերմանիոյ պարտադրել հակակշռի զինուորական մնայուն մարմին մը»։

Խօսելով յունիս 28ին՝ Վերսայլի դաշնագրին տասնամեակին առթիւ կատարուելիք ցոյցերուն մասին, Շթրեզեման ըսաւ թէ Գերմանիոյ մէջ ո՛չ ոք կ՚ընդունի թէ պատերազմին միակ պատճառը Գերմանիան եղած է։

Ազգայնականներու կողմէ Շթրեզեմանի դէմ խօսեցաւ կոմս Վեսթարփ։ Պրայտշայտ պարզեց ընկերվարականներուն տեսակէտը եւ ըսաւ թէ իրենք պիտի քուէարկեն Եընկի ծրագիրը, որպէսզի անմիջապէս պարպուի Հռենոսեան։ Կեդրոնի ժողովրդային կուսակցութիւններն ալ նոյն իմաստով արտայայտուեցան։

Վիճաբանութիւնները տեւեցին 12 ժամ։ Պարտութեան մատնուեցան ծրագրին հակառակորդները, ազգայնականներն ու համայնավարները։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՒՆՁՔԸ

Պաշտօնական տեղեկատուութիւն մը ցոյց կուտայ որ այս տարի ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ցանքերուն բերքը նախորդ տարուան կրկնապատիկն է։ Մանաւանդ Հաւրանի մէջ ցորենի եւ գարիի այս տարուան քանակը կը հաշուեն անցեալ տարուան երեք անգամը։ Անցեալ տարի ցորենի մէկ չափը Հաւրանի մէջ կ՚արժէր 120 դահեկան, մինչդեռ հիմա 55-60 դահեկան է։ Նոյնն է գարիին համար. անցեալ տարի չափը 60-65 դահեկան կ՚արժէր, այժմ կ՚արժէ 18-19 դահեկան։

ՄԵՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

(VII եւ վերջին մաս)

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բաւ է, որքան մարզուեցանք վիճաբանական նրբամտութիւններուն «կալամբուրներուն», սրախօսութիւններուն, boutadeներուն մէջ՝ հակառակորդը ամէն գնով յաղթահարելու նպատակով. դատարատ ենք ամենայն սիրով այդ մարզին մէջ հակառակորդ հատուածներուն տալ առաջնութեան արմաւենին։

Քանի մը պարագլուխներ մեզի դէմ պայքարող շարքերուն մէջ, որ առանձնապէս կը փայլին իրենց անհաշտ նկարագրով ու գործելակերպով, թերեւս ժամանակը հասած կը նկատեն խղճի քննութիւն մը կատարելու — իրենց examen de conscience, յանուն ընդհանուր յաջողութեան — եւ չափաւորելու իրենց եռանդը, որ արժանի է լաւագոյն գործածութեան։

Մենք եւս խոստովանելու ենք գրգռիչ խօսքեր ու շարժումներ. մեր երիտասարդ տարրերը — նոյն հայկական խմորէն են — երբ կը տեսնեն վատ, գաւազիր արարքներ, էնթրիկ ու անտեղի քննախնդրութիւն, — կը բռնկին եւ կը հակազդեն բիրտ ձեւերով. կը յիշենք Լիոնի տխուր դէպքը եւ պարիզեան վերջին դոյզը՝ հայ ծանօթ գրողի մը դէմ։ Վատութեան դէմ բռնկիլը պատիւ մըն է, անտարակոյս, որքան իրաւունք մը եւ պարտք մը. հակառակորդի արարքները մեղմացուցիչ պարագաներ են երիտասարդ գուպարողներուն համար, բայց ոչ երբեք արդարացուցիչ, ինչպէս իրաւամբ դիտել տուաւ ժամանակին այս թերթը։

Ցոյցեր ալ կարելի է ընել, բայց արեւմտեան կիրթ ձեւերով — ոչ ասիական, բոլշեւիկեան եղանակով, ծեծկռտուքով ու արիւնով։ (*)

Դաշնակցական մամուլը հարկադրուած է շարունակ ինքնապաշտպանութեան պայքար մղելու՝ բուռն յարձակումներու, ամբաստանութիւններու տարափին դէմ, որ անդուլ կը տեղայ կուսակցութեան գլխուն։ Որքան ալ, սակայն անիրաւ ըլլին այդ յարձակումները, որքան ալ գրգռիչ ու թունաւոր ըլլի հակառակորդներու զէնքը, մեր ամենայարմար թերթը պէտք է զգուշանայ նոյն զէնքերով պատասխանելէ, պէտք է խուսափի Դաշնակցութեան երկաթէ «բռունցքը» թափահարելէ, պէտք է գործածէ պատշաճ լեզու մը, որ կը վայելէ քաղաքամեծայ, ակնածելի ժողովրդական Ուխտի մը օրգանին։

Ցա՛ւ ենք ամէնքս — ըսեր էի նախորդ յօդուածներէս մէկուն մէջ — տխուր է ամէնէն աւելի հայ կուսակցութիւններէն եւ Հայոց կեանքը այնքան դառն է, որ ոչ մէկը սիրտ ունի իր ոյժով պարծենալու։

* *

Անգամ մը եւս, աւելորդ համադրութիւնն ու կեդրոնացումը երազ մը չէ։ Ամբողջ գաղթահայ ժողովուրդի բաղձանքն է այն, նաեւ ամբողջ բնաշխարհի ժողովուրդին բաղձանքը։ Մենք շատ ծանրացանք կեդրոնախոյս հակումներու վրայ. Բայց կեդրոնահիգ ոյժերն ալ միանգամայն չեն բացակայիր։ Ահա հայրենակցական ընդարձակ միութիւնները — անկուսակցական հողի վրայ — որ ծիգ ու եռանդ չեն խնայեր հայրենաշահ ձեռնարկներու համար։ Ահա համերաշխ գործակցութեան մանր մունր ձեռնարկներ տեղական հանրային հոգեբուն շուրջ, այլեւ ալլազգութեններու մէջ, նոյնիսկ կուսակցական երկպառակութիւններու ժխորին մէջ։

Ահա գաղափար մըն ալ կը յղացուի եգիպտահայ գաղութին մէջ — հիմնել Հայկական Հրատարակչական Ընկերութիւն մը, որ հնարաւորութիւն պիտի տայ լոյս ընծայելու մեր հին ու նոր հեղինակներու գործերը եւ մատչելի գներով տարածելու ժողովուրդին մէջ։ Աւելորդ է վեր հանել արտակարգ կարեւորութիւնը այդպիսի հիմնարկութեան մը, որ պիտի դառնայ մեր իմացական գանձերու պահպանութեան ինչպէս եւ նոր արժէքներու արտադրութեան զօրաւոր խթան մը։ Քաղցր է յուսալ, որ գաղթահայութեան բոլոր ղեկավար տարրերը, առանց դասակարգի ու հաւատամքի խտրութեան, պիտի քաջալերեն այդ գործը, որու նախաձեռնողներուն մէջ են մեկ երկուքը մեր հնագոյն, տաղանդաւոր գրողներէն։

Ո՛չ, պէտք չէ տարուիլ մռայլ յոռետեսութեամբ եւ հնչեցնել մեր փշատանջ պատմագրին սրտաճմլիկ "Այրամ մը Սրբիճ լաւ բաներ ալ կը տեսնենք... Այլապէս, պէտք ի խոպոռ յուսահատէինք հայութենէն եւ խորհէինք Եւրոպացի մեծանուն վարչապետի մը պէս, որ հայ ազգը բռնուած է ինքնասպանութեան տենդով..

Ահա լաւ բան մըն ալ. Ամբողջ գաղթահայութիւնը, բոլոր դասակարգերը, մտաւորական բոլոր հոսանքները, յանձին իրենց ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերու, կը պատրաստուին տօնելու յոբելեանը հայ ժողովուրդի լաւագոյն զաւակներէն մէկուն, որ ինքն ալ եղած է քառասուն տարիէ իվեր, համակ եռանդ, կամք ու կորով՝ ազգային համերաշխութեան, համազգային շինարար գործակցութեան ճամբուն վրայ։

* *

Պաշտպանենք հայրենի արժէքները, պաշտպանե՛նք հայ ստեղծագործ ժողովուրդին դարաւոր իմացական գանձը։ Այս ժողովուրդը չուզեր այլասերիլ, փոշիանալ ու կորսուիլ աշխարհի մեծ պողոտաներու տարրալուծող ժխորին մէջ կ'ուզէ ապրիլ ու յառաջդիմել մարդկօրէն, որպէս ուրոյն, ինքնատիպ համայնք մը, ապրիլ այն հպարտ գիտակցութեամբ՝ որ ինքն ալ կոչուած է ուրոյն արժէք մը մացնելու համամարդկային քաղաքակրթութեան գանձարանին մէջ։

Հ ,յրենիքի մէջ՝ համայնավարութեան թերաւնները կ'ոտնահարեն բոլոր թանկագին սրբութիւնները,—լեզու,պատմութիւն, գրականութիւն, — ամէն բան, ինչ որ հայկական է, ազգային է։

Գաղութնե՛րն են, որ պիտի պաշտպանեն այդ նուիրական արժէքները։ Գաղութնե՛րն են, որ պիտի փրկեն զանոնք վերջնական կործանումէն։ Մե՛նք ենք տէրը մեր լեզուի, մեր պատմութեան ու գրականութեան, մե՛նք ենք կրողն ու արծարծողը հայրենասիրութեան ու հայութեան,մենքենք այժմ միակ վառարանը հայկական քաղաքակրթութեան։

Հայաստանը դո՛ւրս է վտարուեր Հայաստանէն եւ մերկանդամ, չուառական, եկեր է, ապաստաներ գաղութներու մէջ։ Գիտակցինք հիւրընկալութեան մեր պարտքին, սփոփենք մեր թանկագին հիւրը, սիրտ առնենք անոր, քաջե՛նք անոր վէրքերը։ Սիրե՛նք անոր անցեալը, ուրախ ու տխուր օրերը, գուրգուրանքով շրջապատենք մեր նորագոյն, հերոսական պատմութիւնը եւ աւանդե՛նք զայն՝ նոր սերունդին. .

Այլապէս, անէծք պիտի կարդան մեզ՝ ե՛ւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսի քաջերը, որոնք ստեղծեցին Հայոց առաջին Հանրապետութիւնը, ե՛ւ լեգէոնները այն անշիրիմ ռազմիկներու, որոնք ինկան Թրքահայաստանի լեռ ու ձորերում, ազատութի՛ւն մըրմնջելով, ե՛ւ այն միլիոնաւոր նահատակները, որ պառկեցան նոյն հողին վրայ Մեծ Ցեղասպանի օրերուն, թողլով իբրեւ որբազան կտակ հայ սերունդներուն — ապրի՛լ իբրեւ հայ եւ ապրեցնել Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը, մինչեւ որ օր մը վերստին տիրանայ իր իրաւունքին եւ կատարէ իր պատուաւոր ու հանգիստ մուտքը քաղաքակրթուած ազգերու — ազատ, անկախ ազգերու — ընտանիքին մէջ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Mont-Dore, Յունիս

(*) Ցնցող մըն ալ թէ Լիոնի մէջ թամայնավարութեան ըմբիշներն էին, որ բեմ նետուեցան մեր բանախօսին դէմ անօրինակ յանդգնութեամբ մը, շղթայազերծեցին կիրքերը եւ պատճառ եղան իրենցմէ մէկուն սպանութեան։ Այժմ աւելի զգոյշ են եւ կը գործեն մութ անկիւններէն թռուցիկներ նետելով եւ ժամոնութիւններ ընելով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌԻՍՈՒՅԻՉ

(Բոլշեւիկ նկարագրութ. արգ. Ավերչենկոյէն)

I. ՍՈՒԱԶԻՆ ՇՐՋԱՆ 1895

Փոքրիկ Վասիա Ուսօֆը (Բեխեանը) նստած մանկանոցին մէջ հին, ամբողջովին տաղտկացուած ու մելանոտած սեղանի մը աղէկ՝ դառնօրէն կուլար.

— Ինչո՞ւ կուլաս, — հարցուց ներս մտած մայրը։

— Բա՛ն մըն ալ չեմ գիտեր։

— Այսինքն... Ինչպէ՞ս թէ բան մըն ալ չես գիտեր։

— Այս՛ այնպէս, ոչինչ, ոչինչ գիտեմ։ Աշխարհագրութենէն բոլոր այս բառերը չեմ գիտեր. Սնթա.Քէ.տէ.Գօկայա, Կուատա-լուփա, Պապէլ-Մանտէպ, Իզօթ, Իզօխիմէնա, Սեբրիտիանա.

— Խեղճ Երբխաս... Բայց կըրնայ ըլլալ որ ձեւով մը ազատիս... Ուսուցիչը կը նայի կը մոռնայ ու չի հարցներ քեզի։

— Աս տեսակներէն չէ անիկա. Կորսուած եմ։

Նախազգացումը չխաբեց զինքը։

Աշխարհագրութեան ժամուն ուսուցիչը առաջին անգամն իսկ Ուսօֆին վրայ յարձակեցաւ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս ակ. նոցաւոր օձը թութակին վրայ։

— Էհ, դո՛ւն... Ո՛վ ես հոգ... Ուսօֆս ի՞նչ ես... Թէեւ քեզ, բարեկամ, աւելի շատ Պէցուսօֆ (Անբախտեան) մականունը կը վայելէր... Է՛յ դուք... Կը շարժիք հոգ, լա՛ւ կեցէք, հանգիստ Իսկ դո՛ւն, Տլիննօուսօֆ (Երկարաբերեան) պատմէ Իզօխիմէնի մասին։

— Կը լսեմ։ Իզօխիմէն կը կոչուի ան, որ այսպէս...

— Ինչպէս։

— Անիկա երկար...

— Այսինքն ի՞նչպէս... Կանաչ, երկար, կախուած դեղատնենակին մէջ։ Դարձեա՛ կը ձայնայ։

Հրաշալի գիտես, Չէրնօուսօֆ (Սեւբեխեան)։ Անգամ մըն ալ կը հարցնեմ քեզի. ի՞նչ բան է Իզօխիմէնան։

Անխիղճ դասարանը նորէն հռհռաց բարձրաձայն···

— Ի՞նչ կ'ըսես. ի՞նչ գոյն ունի։

— Այսպէս... դեղնաւուն է. սեւ պուտերով։

— Ի՞նչ է, փառաւո՞ր է։

— Ո՛չ այնչափ։

— Այդ տեսակ պզտիկ գազան մը, մէկը բերանը բռնած կը տանէր։ Միջանկեալ, դու կրնաս ինքզինքդ շահել։ Ըսէ՛ նայինք, հասարակած տեսե՞ր ես։

— Ո՛չ, չեմ տեսեր։

— Ինչո՞ւ առանկ շատ անդամ վրայէն։ Ինչո՞ւ չես տեսած։

— Անիկա շատ հեռու է, Ափրիկէի մէջ

— Իսկ ինչո՞ւ հոն չկայ ան։

— Անիկա տաք կլիմային մէջ կ'ապրի։

— Հրաշա՛լի է, Ուսօֆ։ Ինչքա՞ն ցաւալի է որ դուն ալ տաք տեղեր չես ապրեր։ Ինձմէ հեռու ըլլայիր ու չառնչէիր գիս որ առանց հաշի թողէի քեզի ու գիտողութիւն գրեմ ծնողներուդ։ Կեցի՛ր պատին քով, երեսդ դէպի անկիւնը, մինչեւ պէտք եղածը գրեմ ծնողներուդ։ Թող անոնք, ըստ հասարակածի, ծեծեն քեզի։

×

Երեկոյեան ժամը 6ն էր։ Տունին մէջ ծանօթ բայց ծա՛նր պատկեր մը. հայրը գլուխը բռնած կը վազվզէ առանձնասենեակին մէջ եւ կը հառաչէ, որովհետեւ կը պատէր սիրտը։

— Է՛հ, ի՞նչ ընեմ քեզի։ Արդէն մեծ աւանակ մըն ես եւ Իզօխիմէնը չես գիտեր։ Հովուութեա՞ն ղրկեմ քեզի, ի՞նչ է...

2 ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ, 1922

Մոսկուայի խորհրդային «Նորմալսօմիստվօզօ» վարժարանի դասատու Վասիլիյ Քափիթանօֆիչ Ուսօֆը դասի երթալէն առաջ իր առանձնասենեակին մէջ նստած ադեկտուր կերպով կուլար։

— Ի՞նչ է պատահեր քեզի, հայրիկ.— հարցուց նոր ներս մտած տասնամեայ աղջիկը։

— Բա՛ն մըն ալ չեմ գիտեր։ Բա՛ն մըն ալ չեմ հասկնար։

— Օրինակ, ի՞նչ չես գիտեր.

— Շատ կը նախատեն զիս ատ տղաքը։ Այն տեսակի դասեր կուտան, որ ո՛չ մէկ կերպով պիտի կրնաս սորվիլ։ Եւ բառերն ալ ամէնէն անհասկնալիներէն. «Ուչեզղզէմելքօմ». «Տերքամպիթ», «Րեւվոյէնսօվ»,«Սօվվոյէնսպեց»։

— Է՛հ, գուցէ այսօր դասի չհանեն քեզ։

— Հա՛, ի՞նչպէս պիտի ազատիս։ Մենք, կ'ըսեն, քեզի միաձայն դասատու ընտրեցինք, դուն ամէն ինչ գոց պիտի գիտնաս։ Միշտ կը վախցնեն, չգիտնաս, կ'ըսեն, մենք քեզի առանց ժամանակամիջի պիտի թողունք եւ ձեր տունը, տղաքներուդ, թուղթ պիտի գրենք։ Դուն գիտ ոչինչ, Օլինկա՛, քեզմէ չեմ վախնար, գիտեմ դուն կը սիրես ինծի եւ մաւով անգամ չես դպչիր, բայց մանչս ո՛չ գիտնալ այնպէս կ'ընէ, որ մինչեւ կանաչ պատկերը չեմ մոռնար։

Եւ նախազգացումը չխաբեց Ուսօֆը։

Երբ ներս մտաւ ծնօրմալսօվմիստվօզուչակայի մեծ ու խոնաւ սենեակը, նախ ոչ մէկը անոր վրայ ուշք դարձուց։ Երկու տղաքներ նստած ուսուցչական ամբիոնին վրայ, ոտները շարժելով գրուց կ'ընէին ու բարեկամաբար իրար կը հիւրասիրէին քօքային պտղունցներով։ Ուրիշ մանչ մը հանգիստ կերպով կը նախանճաշէր ձեւս մխէ պատրաստուած ազանդապատառով, մութ գոյնի գարեջուրով զայն ճամբելով, խմիչքին շիշը մինչեւ կոկորդը ներս կոխած։ Երկու աղջիկներ իրենց մազերը սլորող մեքենան կը տաքցնէին ապիրատ լամբին վրայ ու այնպէս տաք-տաք կը գործածէին զայն, որ այրած մազերուն հոտը, աւելի բոլոր կարգի հոտերը կ'ոչնչացնէր։ Վեց հոգինոց խմբակ մը քաշուած անկիւնը, պատուհանին քով, կը խաղար, յանախ կը լսուէր անկէ ազնուաբար բացագանչութիւններ. «Իմս եօթ աչք ունի ։, իսկ դո՞ւն։ Հը՛, ճորպագուն։ Յիսուն հազար ես կը դնեմ։ Զա՛րս Երեք։ Աչքը գրամ կ'ուտէ։ Բանկ»։

— Ո՛վ է այսօր հերթապահը, հարցուց Ուսօֆը շուրջը նայելով։

— Ա՛, ա՛։ Ընկեր Մօքրօ Ուսօֆ (Աղտոտ բեխեան), մրմնջեց գարեջուրին երջանիկ տէրը շիշը կոկորդէն բաժնելով.— Ինչո՞ւ կ'ուշանաք։

— Դեղարան էի գացած։ Սաստուած վկայ,— ստեց Ուսօֆը։— Աղջիկս հիւանդ է։

— Մշտական պատճառաբանութիւններ։ Հը՞ ի՞նչ։ Դասերնիդ պատրաստե՞ր էք, թէ ո՛չ, հեկեկացէք, ըստ ձեր սովորութեան։

— Ո՛վ է այսօրուան հերթապահը,— կրկին հարցուց Վ. Ուսօֆը, աշխատելով ծածկել այդ անախորժութիւնը։

— Օվսիւքօֆը, միայն թէ հոն չպիտի գտնուի այսօր։ Գացեր է կօմիսարիատ կնոջմէն բաժնուելու։

— Անիկա, կարծեմ առջի օր ամուսնացաւ։

— Է՛հ, ի՞նչ կ'ըլլայ, որ։ Անցեալ օրը մէկէ մը բաժնուեցաւ, այսօր ալ ուրիշէ մը.— տրամաբանօրէն բացատրեց աղջիկ մը՝ դարձնելով ձեռքի մազամեքենան.— լսեցէք, հոգեակ Ուսօֆ. Եթէ մեքենաս տաքցնելու համար ապիրտ գտնէք՝ ես ձեր քիթիկը պիտի համբուրեմ։

— Մանչա՛, խստօրէն պոռաց մանչ մը, որ նոր էր դէպի քիթը տարեր քօքայինի պտղունցը.— շատոնց մազերդ չես քաշած։ Դուն կը կոտրտուիս իմ բովս։

— Ընկե՛ր Ուսօֆ, ծխենք. ինչ արած. Սախարինով չէ՛ք հետաքրքրուիր։ Մէկ ու կէս քիլօ կրնամ տալ ձեզի հոս։ Իսկ ես տխուր լուր մը ունիմ տալիք. Քառնեա փախեր է. ինչ որ աղատ լատիշի մը հետ փոխեր է գիս։ Ահա՛ քեզի ազատ դպրոց, աստանան տանի։

— Իսկ դո՛ւք, պարոննե՛ր,— պնդեաց Օվսիւքօֆը ներս մտնելով։ — Քանի որ ուսուցիչն արդէն եկած է, այլեւս ձեր ռակի ժամանակը չկորսնցնենք. հարցնենք իր դասը եւ երթանք տուն։ Այսօր մեր ընկերակցութիւնը «Թիֆլիսի» մէջ պիտի զուարճանայ։ Ընկե՛ր Ուսօֆ, ի՞նչ դաս էք պատրաստեր այսօր։

— «Տերքօմպէտօֆի» եւ «Տիգնմէնօմի» յարաբերութիւններու մասին։

— Է՛հ, հիմա ատոր մասին ալ խօսեցէք մեզի։ Ամբիոնի վրայ բարձրացէք ու անկէ խօսեցէք։ Կարգ.կանոն չէ՞ք գիտեր, ի՞նչ է։

— Հը՛մ... քխէ, քխէ... Այդ... «Տէրքօմպէտ»ները արդէն ատոր, ենթակայ մարմիններ կը հպատակին «Ուեզգեմելքօ»ներուն, բայց թէրիմացութիւններու պարագային բոլոր հարցերը «Կուպսովնարխոզ»ին կը տարուին, որոնք «Օսօթօփ»ի և «Վոէօպուլեամ»ին հետ միասին կը վճռեն։

— Որո՞ւ հետ, որո՞ւ

— Ուղեցի ըսել «Րեւվոյէնսովի»ն հետ...

— Իսկ գիտէ՞ք թէ ինչ կը նշանակէ «Րեւվոյէնսովէթ»։

— Անիկա այնպէս... զինուորական, որ...

— Է՛հ, ի՞նչ կը նշանակէ «Րեւվոյէնսովետ»։ Կրնայ ըլլալ որ դուք կը կարծէք թէ, ըստ թարգմանութեան, կը նշանակէ զինուորականը կը ճըւճըւայ բուի մը պէս։ Մի՛ վրընջէք, քուռակնե՛ր... Ա՛խ, Ուսօ՛ֆ, Ուսօ՛ֆ։ Ի՞նչպէս վարուինք ձեզի հետ։ Է՛հ, ըսէք տեսնենք ի՞նչ գործառնութիւններ ունի «Օսօօփփատօփատ», ենթակա՛յ «Վրյասօվփաթօփ»ին, թէ ոչ։

— Ո՛չ, այսինքն այսւ

— Հըմ... «Ոչի՛նչ, այսինքն այս՛»։ Ա՛խ, Տլիննօուսօֆ (Երկարաբեխեան). Տլիննօուսօ՛ֆ... Նորէն ստիպուած ենք ձեր տղաքը հրաւիրել բացատրութիւն տալու համար։

— Ես աշխատեցայ... Ես սորվեցայ...

— Նորէ՛ն արցունքներ, Գա... ցէ՛ք, կեցէք պատին քով, ... չեւ երկսող մը գրեմ ձեր ... ւակներուն։ Թո՛ղ զոնէ՛ ... ձեզի խելքի բերեն։

Իսկ տունը կը սպասէ ... նօթ, բայց հոգեմաշ տեսարան մը։

Անոր տասներկու տարեկան որդի Փեթքան, գլուխը ձեռ... րուն մէջ առած, կը վազվզէր մանկանոցին մէջ ու կը հառաչէր.

— Հը՛. ի՞նչ պիտի ընեմ քեզի. մազերդ արդէն ճերմկեր են, բայց դուն դեռ «Րեւվոյէնսովաթի» մասին բան մըն ալ չես գիտեր։ Հովուութեա՞ն ղըրկեմ քեզի, ի՞նչ է։

Օլիա աղջիկը մօտեցաւ ընկճուած հօրը, նայեցաւ անոր գլխուն եւ խստօրէն ըսաւ եղբօրը.

— Է՛հ, ի՞նչ ես փակեր սադ դուն։ Այսօր չէ սորվեր, վաղը կը սորվի։ Ես ինքս պիտի գրադիմ անոր հետ։

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԸ ԵՒ ՔՆԱՐԱԿԱՆԸ

Երիտասարդ երաժշտի մը ձեռնարկը առիթ կուտայ մեզ անդրադարձում մը կատարելու գեղջուկ եւ քնարական երգերու տարբերութեան վրայ։

Գեղջուկ երգը ինքնուրոյն է, երբեմն անտաշ, համակ զգացում է։ Ճարտար երաժիշտ զայն կը յղկէ, կը դաշնաւորէ ու կը ներկայացնէ ժողովուրդին իր պարզութեան մէջ։

Ամէն ազգ ունի իր ներդաշնակողները, ազգային երաժշտութեան մշակները։ Մեր մէջ Կոմիտաս վրդ.-էնառաջ ալ Ֆրանսացիներ՝ Ch. Bordes, d'Indy, Tiersot հայ գեղջուկ երգեր զբաղած են, բայց ամէնուն վրայ յաղթանակը տարած է վարդապետը՝ իր ինքնուրոյն ոճով, որ թէպէտ քիչ մը միօրինակ, պարզ ու ազգա՛ն՝ ընդունուած է իբր ժամանակ ձեւ մը... իրեն առիթ վերապահելով այս սեռին քննականը ընել, յայտնենք թէ այս բոլորը կայ ... նին բնաւ յօրինելու, ստեղծագործելու արուեստին հետ։ Առաջինները թեքնիք բառով ներդաշնակութիւն են, իսկ composition կայ այն ատեն՝ երբ բոլորովին նոր արուեստ մը, ինք նարուխ գործ մը երեւան կ'ելլէ առանց տուեալներու եւ յիշատակներու։

Երկրորդ պարագային աղէկ կը գտնուինք Արայ Գարթեմեանի նոր երգերուն հանդէպ։ ... յութիւն ունեցող երգի մը դաշնաւորումը կը կատարուի համաձայն տրուած երգի յատկանիշներին, որոնք երեւան կուգան նոյնիսկ խակ վիճակին մէջ։ Մինչդեռ երբ ամէն բան նոր է ու հեղինակը ամէն բանէ առաջ մեղեդի պիտի յօրինէ տրուած պայմանագրական խօսքերու վրայ՝ դժուարութիւնը անբաղդատելի է, մանաւանդ հայ լեզուին համար ուր բաղաձայններու առատութիւնը եւ շեշտաւորումի տարբերութիւնը ուրիշ լեզուներու հետ՝ մասնաւոր խնամք կը պահանջեն։ Նոր երգերու մէջ նշմարեցինք որ այս պատճառաւ բաւական տառապեր է հեղինակը մանաւանդ երգը յօրինած ... մարցնելով Ֆրանսերէն թարգմանութեան։

Գիշերային մէջ կը հանդիպինք խօսքի եւ երգի սերտ կապակցութեան մը։ Եթէ բառերը չուզէինք արտասանել՝ պիտի զուշակէինք թէ կայ պաղատանք մը... սրտաբուխ պաղատանք մը— «բայց յոյսն իմ ծիգուոյս քիչ քիչ կը մաշի՛»...(Մեծարենց)։

Կը հանդիպինք սակայն էջերու, ուր կը տիրէ փոքր անհաւասարութիւն մը։ Այս ալ թերեւս խօսքերուն պատճառով։ Այսպէս՝ Իսահակեանի երկու տանուլորներուն մէջ ... գրողի մը՝ Զուլֆաեանի ...

գէ մըն ալ սովորական քառ-ակները հոս բարեկարգուա-որ երաժշտութիւնը շատ արա-է բայց եւ այնպէս փա-է որ երաժիշտը իր ութեան մէջ աւելի դժուա-ած ըլլայ։

Այս վեց երգերը նախակա-են նոր սերի մը որ գիր մշակուի։ Դեռ կան վա-ու Սիամանթոներ, ո՛վ գիտէ ինչ հանճարեղ աժշտութիւն կը պահանջեն, ու որոնց իրականացումով՝ կը ի գործելու հսկայ գետին։

Այս գեղեցիկ գաղափարը է երիտասարդ երգա-, որ կատարելութեան հասնելու համար կը կարօտի ային հետաքրքրութեան։

Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բժշկական Ակադեմիոյ մէջ, Լըսատ կարդաց երկար տե-ղեկագիր մը դպրոցականներու սրապայման աշխատանքիմա-ին. Բժ. Լըսատ որ մէկ քանի գործակիցներու հետ ուսումն-ասիրած էր հարցը, իրական մը կը տեսնէ։

Դպրոցներու ծրագիրները խճողուած են, տղաքը եր-ար առնեն անշարժ կը մնան։

Դպրոցական ժամանակացոյ-ցները երբեք նկատի չեն առներ տարիքը։

Աշխատութեամբ ծանրաբեռ-նուած, դպրոցականները շատ քիչ կը քնանան։

Տեղեկաբերը Ակադեմիային առաջարկեց հետեւեալ բաղ-ձանքները յայտնել.

1.— Որ ուսումնական ծրա-գիրները եւ ժամանակացոյցները փրաքննուին վերի դիտողու-թիւնները հիմ բռնելով, այսին-քն, գգալի կերպով թեթեւնան ծրագիրները, դասի ժամերը սահմանափակուին, բացօթեայ խաղեր եւ մարմնակրթանքի աւելի ժամանակ յատկացուի՝ նմանօրինակ սեռի եւ տարիքի։

2. Որ այս բաղձանքնե-րուն իրականացումը ապահովե-լու համար միջոցներ ձեռք առ-նուին, մասնաւորաբար խաղի գետիններ յատկացուելով։

3.— Որ դաստիարակութեան համար եւ դպրոցական ծրագիր-ը մշակող մարմիններուն մէջ մտնեն ծնողական ներկայացու-ցիչներ, ինչպէս նաեւ մասնա-գէտ բժիշկներ։

ԽՄԲԱՊԵՏ ԽՆԿՕ

ԹԱՒՐԻԶ 12 յունիս (Սեփ Թղթ).— Խորին կսկիծով կը հա-ղորդեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտիկներէն խմբապետ Խնկօի ողբերգական մահը, որ տեղի ու-նեցած է Թէհրանի մէջ, յունիս 11ի առաւօտեան ժամը 8ին։

Նոյն օրը Թէհրանէն մեր ընկեր Լեւոն Քալանթարեան եւ սպայ Մկրտիչ Նաւասարդեանը զատ զատ կը հեռագրէին Թաւրիզ.

— «Օթոմոպիլը շուռ եկաւ, Խնկօն մնաց տակը, ծանրապէս վի-րաւորուեցաւ, փոխադրեցինք հի-ւանդանոց, ուր մեռաւ այս ա-ռաւօտ» 11 յունիս։

Մօտ ամիսուկէս առաջ էր, որ Թաւրիզէն խումբ մը տարագիր-ներ (որոնց հետ էր նաեւ խմբա-պետ Խնկօն) գացին դէպի Հարա-ւային Պարսկաստան, ինքնաշարժ-ներ բերելու համար։ Խնկօն քա-նի մը ամիսէ ի վեր կը սորվէր ինքնաշարժ վարելու գործը եւ վարիչներուն հետ կ'երթեւեկէր, գործնական փորձառութիւններ ձեռք բերելու համար։

Մեր կուսակցական ընկերնե-րու օգնութեամբ ան ձեռք բերաւ նաեւ սեփական ինքնաշարժ մը, որուն արժէքը կարծեմ մաս մաս պիտի վճարէր։

Թէհրանէն Թաւրիզ վերա-դարձին, ճամբուն վրայ պատա-հած է այս ինքնաշարժի այդ սոսկալի արկածը, որուն զոհ գնաց տարաբախտ Խնկօն։ Կը թողու մի-նակ եւ խեղճ վիճակի մէջ՝ իր ընտանիքը (կին եւ երեք որբեր), որոնք այժմ կ'ապրին Ատրպա-տականի Մարաղա քաղաքը։

Բժ Ա. Նշխազարեանը հե-ռագրեց Թէհրան Լեւոն Քալան-Թարեանին, որ ամէն հնարաւոր միջոց ի գործ դնեն ողբացեալ Խնկօի մարմինը Թաւրիզ փո-խադրելու համար։

Դեռ յայտնի չէ, թէ կարելի՛ է արդեօք այս տաք օրերուն ջարդուփշուր եղած մարմինը Թաւրիզ հասցնել։

Եթէ կարենան մարմինը հոս բերել թաղումը պիտի կատարուի ժողովրդական յուղարկաւորու-թեամբ։

Ցարաբախտ Խնկօն Երեւանի նահանգի Բաշ Գառնի գիւղացի էր, մօտ 45 տարեկան։ Գառնի հա-ռաջէն մտած է Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան շարքերուն մէջ. մասնակ-ցած է կամաւորական շարժումներ-րուն (1914 1916)։ Իր անունը ժողովրդական հռչակուեցաւ Հա-յաստանի 1921 Թուի փետրուար-եան ապստամբութեան օրերուն։ Խմբապետ Մարտիրոս ու Խնկօն էին, որ Բաշ Գառնի շրջանը ռաքի հանեցին բոլշեւիկեան բռնակա-լութեան դէմ։

1921ի Ապրիլեան նահանջին Խնկօն անցաւ Պարսկաստան, ուր չարքաշ եւ չարաչար աշխատան-քով ապրեցուց իր ընտանիքը։ Բնաւորութեամբ պարզ, անկեղծ եւ համեստ մարդ մըն էր, եւ իր կորուստը խոր ցաւ պատճառեց բոլորին։

ՄԱՍԻՍ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

ՄՈՒՍՈՒԼ (Սեփ. Թղթ.) — Այս տարի դպրոցը նախաձեռ-նարկ եղաւ տօնելու Մայիս 28ը։

Դպրոցի ուսուցիչները խորա-պէս գնահատելով անկախութեան տօնին արժէքը, որոշեցին համա-ժողովրդական բաղձանքին գոհա-ցում տալ ու տօնել զայն համազ-գային շրջանակին մէջ։

Ջանք չէր խնայուած կարելի եղածին չափ շուքով տօնելու։ Օր-ուան պատշաճ արտասանութիւն-ներ եղան դպրոցի աշակերտու-թեան կողմէ։ Նոյնպէս դպրոցի աշակերտներէն ոմանք, մասնա-ւորապէս բարձրագոյն կարգի ա-շակերտ-աշակերտուհիները իրենց յուզիչ գրութիւններով աւելի փայլ տուին հանդէսին։ Բեմին ճակատը զարդարուած էր «Մայր Հայաստանի» մեծադիր նկարով, որուն աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եռագոյն դրօշակները։

Ազգային երգ մը յուզիչ-նալով հանդէսը կատարուեցաւ դպրոցի բակին մէջ Մայիս 28ին կէսօրէն ետքը, ժամը 4 30ին։ Հակառակ անձրեւոտ ու անախորժ օր մը ըլլալուն՝ ժողովուրդը փու-թացած էր իր յարգանքի տուրքը տալու իր յարութեան մեծ օրին։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայ-րենիք»ով որ յոտնկայս լսուեցաւ։ Անկից յետոյ բացման խօսքը ըսաւ դպրոցին տնօրէնը, շեշտելով որ ինչպէս ժամանակի ամէնա-մեծ բռնապետները չկրցան ար-մատախիլ ընել հայութեան սրտէն հայրենիքի գաղափարը, նոյնպէս ո՛չ հիւսիսային արջը իր հա-յահալած եւ հայակուլ քաղաքա-կանութեամբ, ո՛չ Ճէնկիզխանեան չառաւիղ Թուրք բռնակալութիւնը իր ջարդարար վայրագութեամբ, եւ ոչ ալ կարմիր բռնապետները պիտի կրնան արմատախիլ ընել զայն։ Ընկէ ետքը եղան աշակեր-տական արտասանութիւններ, մե-ներգ եւ խմբերգներ։ Նախապէս հրաւիրուած էին երկու բանախօս-ներ. մէկը՝ Պ. Սամսոն Գիլանեան որ պատմեց թէ ինչպէս ձեռք բերուեցաւ Հայաստանի անկա-խութիւնը, իսկ միւսը՝ Ցոքթ. Սամուէլ Գանձապետեան, որ ա-ւելի ծանրացաւ մեր ազգային պարտականութեանց վրայ, եւ այդ պարտականութեանց առաջինն հռչակեց յարգանք դէպի «Մայիս 28»ը եւ հայկական ան-կախութիւնը, եւ հրաւիրեց ներ-կաները որ յոտնկայս յարգեն «Մայիս 28»ը եւ զայն կերտող ռահվիրաները, ինչ որ անմիջապէս կատարուեցաւ։ Հանդէսը փակուե-ցաւ «Ազգային Երգ» քեզ դրօշնհայ-կական» խմբերգով, որմէ ետքը ժողովուրդը գրուեցաւ ուրախ տրա-մադրութեան տակ եւ յուսալից դէպի ապագան։

Հայաստանցի

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մեզի ղրկուած տեղեկագրէ մը կ'իմանանք թէ յանձնախումբ մը կազմուած է Փարիզի մէջ, տօնելու համար բազմավաստակ Բեղինակ եւ Թարգմանիչ Մեսրոպ Նուպարեանի յոբելեանը, յառաջիկայ աշնան։

Մեսրոպ Նուպարեան ծնած է Իզմիր, 26 նոյեմբեր 1842ին։ Նուպարեան տոհմը երկու ճիւղ ունի, նախ՝ Իզմիր, որուն վեր-ջին շառաւիղն է Ցարեխեարը, յետոյ՝ Եգիպտոս, որուն մեծա-նուն ներկայացուցիչն է այսօր Պօղոս Նուպար փաշա։

Իր նախնական ուսումը ա-ռած է Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանին մէջ եւ ինքնօգ-նութեամբ կատարելագործած է իր ուսումը, մասնաւորապէս ֆրանսերէնը։ Տղայ հասակին մէջ սկսած է երկու ընկերներու հետ հրատարակել «Երկասէր» անուն մանրադիտական հանդէս մը, որուն գրաշարը եւ տպագ-րիչը եղած է, եւ հազիւ դպրո-ցաւարտ՝ ձեռնարկած է «Ուսումնասէր» անուն թերթի մը հրատարակութեան։

Տակաւին դպրոցի գրասեղա-նի վրայ՝ գրաբար թարգմանած է Շաթօպրիանի «Ոգի Քրիստո-նէութեան» եւ Ռասինի «Դատա-սէրք» գիրքերը, որ 1862ին տպագրուած են Տէտէեան տպա-րանին մէջ։ 1868ին տպագրել տուած է Վիքթոր Հիւկոյի «Նօթր Տամ» վէպին թարգմա-նութիւնը, որուն դժուարու-թեանց վրայ, օգտուած ըլլալով Էմինեան ֆրանսահայ բառգիր-քէն, գաղափարը ունեցաւ հայ աշխարհիկ լեզուով բառարան մը յօրինել։

Բացի այն բազմամեայ աշ-խատակցութենէն զոր ընծայած է շարունակաբար մեր ազգային մամուլին, Նուպարեանի տպագ-րուած երկասիրութիւնները եւ թարգմանութիւններն են՝ Բա-ռարան ֆրանսերէնէ - հայ Աշ-խարհիկ. Ռոծեռն Բառարան ֆրանսերէնէ հայ Աշխարհիկ, կատակերգութիւնք Մոլիէրի, Առակք Լաֆոնթէնի (յանգաւոր), Նօթր Տամ Փարիզի, Համառօտ Պատմութիւն Քաղաքակրթու-թեան՝ Սէնեօպոսի, Դէպի Բեւեռ Նանսէնի, Ֆաուսթ՝ Կէօթէի, Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ, Դատասէրք Ռասինի. Նուպար փաշա. Նու-պար փաշա Պատմութեան Առ-ջեւ, Հատընտիրք ֆրանսայի Ա-ռակախօսներէ:

Իզմիրի ազէտին մէջ կոր-սուած են շարք մը թարգմանու-թիւններ։ Իսկ արտասահմանի մէջ պատրաստած է հետեւեալ աշխատութիւնները.— Թշուառ-ներ՝ Վիքթոր Հիւկոյի.Ֆրանսիւնէ ընթերցարան. Բերոյի մանկա-վէպեր. Ջուիցերիացի Ռոպէնսոն, Լոժէնի կրանտէ՝ վէպ Գալզաքի. Իսպանտայի Ջկնորսը՝վէպ Լօթիի. Ֆրանսահայ Բառգրքոյկ. Հայ ֆրանսերէն Բառգրքոյկ՝ (անտիպ Հաւաքածոյ ֆրանսացի անուանի առակագիրներէ:

Դրամական ամէն առաքում կատարել Կեդր. Յանձնախումբի գանձապահ Տոքթ. Ալլահվէրտի Որդիի հետեւեալ հասցէով — Dr. Allaverdy, 27, Rue des Sablons, Paris (16e.)

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Բարեգործականի դաշտահանդէսը։ Ժամը 9.30ին երեք շոգենաւեր ճամբայ ելան Թիւլլրիէն եւ Սիւրէնի ու Օթէօյլի միջեւ քա-նի մը երթեւեկէ յետոյ, կէսօրին Սէվրի Նաւամատոյցը ցամաք հանեցին հանդիսականները։ Ցե-ղական Փրանս. Նուագախումբը Զբամ փորատանջը հնչեցուց, երբ շոգենաւերը հասան։ Հանդիսական-ները յետոյ գացին Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, ուր պարտէզին մէջ սեղաններ պատրաստուած էին կէսօրուան ճաշին համար։ Ճաշի միջոցին Փրանս. Նուագախումբը կը նուագէր։

Փարիզի Մանաժողովին կողմէ Պ. Օթոն Հէքիմեան շնորհակա-լութեան խօսք ուղղեց Ցետոյ տեղի ունեցան վիճակահանութիւն, աճուրդ, եւրոպական պար։ Հ. Մ. Ը. Մ ի Պուա Քոլոմպի սկաուտները ներկայացուցին «Եղջերու»ին խա-ղը։ Իրիկունը վերադարձը տեղի ունեցաւ դարձեալ շոգենաւերով։ Փարիզի Մանաժողովին ճիգը՝ Ու-շադրութեան արժանի է Բարեգոր-ծականի ժողովուրդին մօտենալու մասին։

ՕՐ. ՇԱՔԷ ԱԲԵԼԵԱՆ
ԵՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
ՆՇԱՆՏՈՒԱԾ

Շուազի-լը-Ռուա Քոլոնպ

1929, յունիս 23

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիեննայի Մխիթարեանց «Ազ-գային Մատենադարան»ին շար-քէն հետեւեալ հատորները.—

ՏԻԳՐԱՆ Բ. ԵՒ ՀԱՅ ԼՈՒԿՈՒԼ-ԼԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ Կուրտ Էքհարտ. Աշխատասիրեց Հ. Գարե-գին Գալանճեան. 1926. գին 3 ֆր.:

ՀՈԼԱՆՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ. (ԺԶ.— ԺԹ. դարերուն): Գրեց Առաքել Սարուխան 1926: գին 2 ֆր. 50:

ԱՆՏԱՅՏ ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐ ՀԱ-ՅՈՑ ՄԷՋ (ԺԶ. ու ԺԷ. դարերում) Գրեց Աւդալբէկեան: 1928: Հատը 1 ֆր.:

ԲԱՌԱԽՕՍԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ-ՆԵՐ Յայերէն լեզուի մասին, Հրա. Հ. Յակոբոս Տաշեան: 1926: գին 3 ֆր.:

ԵՂԻԱ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ՄՈՒ-ՇԵՂԵԱՆ եւ իր գրական արտա-դրութիւնները: Գրեց Տոքթ. Հ. Հ. Ոսկեան: 1927. գին 1 ֆր.:

ԾՈՐՈՒՌԻ ԱՒԱԶԱՆԸ: Գրեց Ատր-պետ: 1929: գին 2 ֆր. 50:

ՅՈՒՆԱՐԱՆ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՆՐԱ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ(քննադա-կան ուսումնասիրութիւն): Գրեց Յակոբ Մանանդեան. (Պրոֆ. Հա-յաստանի պետական համալ-սարանի): 1928: գին 3 ֆր. 50:

ՄԻՀՐԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ: Գրեց Թա-դէոս Աւդալբէկեան: 1929: գին 1 ֆր. 50:

Դիմել.— Imprimerie Arménienne. Mekhitaristengasse, 4 VIENNE (Autriche).

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 101 —

Այրող, խորանող ցաւ մը, որոշում չկարե-նալ տալու մտալլկումը և քանի մը ժամէ ի վեր այնքան սաստկացած յուզումը տղան ճմռթկե-ցին անշահ յօդուածի մը պէս։ Ինք ապահով էր իր յաղթանակէն, բացարձակ վստահութիւնն ունէր թէ Լէյքիա և ժանն տեղի պիտի տան պարտականութիւն աղջիկ ու բնաւ անկեղծօրէն չէր խորհած մասնաւորաբար, սակայն պատե-հեր երբեք մտածումէն չէր անցած։ Մասնե՞լ, բայց ինք շատ լաւ կ'ըմբռնէր թէ ինչ հետե-ւանք պիտի ունենար այդքան անխորհուրդ արարք մը։ Անոնք վայրկենապէս պիտի փճա-նային, այո՛, բայց ի՞նչ պիտի շահէր ինք։ Նէ-նէթը պիտի կորսնցնէր վերջնապէս, վերջնա-պէս ։ Յաջորդող խղճի խայթը հապա։ Եւ ետքը թէ միայն այսօր է որ գործելու կարելիու-թիւնն ունի և վաղը արդէն իսկ ամէն ինչ ուշ պիտի ըլլայ։ Օ՛, եթէ գոնէ խորհելու ժամանակ ունենար, անդրադառնար աւելի վերջ, հան-դարտ մտքով...

Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չեկաւ։ Ըսել է Լէօ-նիտ իր կարծածին չափ տկար ու վախկոտ մը չէր բնաւ. կրցաւ վերջին րոպէին հակա-ռակ սաստում մը ընել և արհամարհել սպառնա-լիքը, կրցաւ չճկիլ, չխոնարհիլ, ինքզինքը պար-տուած չյայտարարել։ Եւ չթոյլատրե՞ց... բայց որքա՜ն ի՞նչ բանի է վստահած. ինչո՞ւ զէնքը կը մեկն՝ գործելու. ինչո՞ւ աղէտը անխուսափելի կը դարձնէ։ Քիչ մը տկարութիւն, քիչ մը աղերս ու գորով պիտի կարենային, պիտի կարենային...

Սանդուղներուն վրայ առանձայն լսելան պէս, Փիէռ նետուեցաւ դուրս ու դուռը բացաւ։ Վեր ելլողը պանդոկին սպասուհին էր, աւելնե-

— 102 —

րով ու ջնջոցներով ծանրաբեռն։ Երիտասարդին տեսքը զայն կեցուց սանդուխին մը վրայ։

Դուք հո՞ս էք դեռ, ըսաւ զարմացած, ձեր բարեկամուհին վարը ձեզի կը սպասէ... և երկար ատենէ ի վեր։ Կառքով եկաւ, նայեցաւ թէ բանալին իր տեղը չէ ու գնաց նորէն կառ-քին մէջ նստիլ։ Կը կարծէի որ ժամադրութիւն ունիք և տեղեակ էք որ...

Փիէռ չլսեց վերջին բառերը։ Սենեակ վե-րադառնալով բոլորովին շփոթեցաւ։ Ուրեմն իր կարծածին պէս չէր եղած. եկած էր ան, սա-կայն զէնքը կը փորձէր, գիտնալու համար թէ որոշուած ժամուն պիտի երթա՞յ մասնել թէ ոչ։ Եւ եթէ չերթա՞յ... Ըսել է Նէնէթը պիտի մեկնի ապահով՝ առանց վեր ելլելո՞ւ, առանց տեղի տալո՞ւ, առանց յանձնուելո՞ւ... Անզուսպ ջղագրգռութեան մը նշաւակ երիտասարդը չէր գիտեր ինչ ընել։ Արդեօք սպասե՞լ քիչ մըն ալ, մինչեւ որ ան վեր բարձրանայ։ Հապա եթէ մեկնի անտարբեր, հապա եթէ մեկնա՞ծ է ար-դէն իսկ...։ Վերջնական որոշումով մը երիտա-սարդը խլեց գլխարկը ու նետուեցաւ սանդուղ-ներէն վար։

Հակառակ այն կողմ չնայելուն, տեսաւ բալէ գոյն թաւշոն, լսեց Նէնէթին կանչը, սա-կայն բոլորովին անտարբեր՝ սկսաւ յառաջա-նալ. գլուխը կախ, արագ, շատ արագ քայլե-րով։

Զօր ազմուկով մը կառքին դռնակը բացուե-ցաւ անմիջապէս և Նէնէթ զինքը կեցուց քանի մը քայլ անդին, մարմնովը ճամբան խափանե-լով։ Եւ առանց րոպէ մը առեն տալու, սկսաւ բառերը իրարու ետեւէ արձակել արագօրէն,

— 103 —

խեղդ արագօրէն, գոց ձայնով մը... Միավան-կեր, բացագանչութիւններ. խօսքեր, որոնց ի-մաստին հետեւելու պէտք չունէր տղան, ըսածը ըմբռնելու համար։ Իր յուզումին մէջ բոլորովին անկարող էր բան մը ընելու, պատասխանելու, զայն լռեցնելու, և հիմա իր՛ ապէս, անկեղծօրէն կը փափաքէր երթալ իր նպատակին, մէկդի նետել այդ արգելքը և յառաջանալ։ Խափան-ուած ճամբան զինքը աւելի կը մղէր գործելու, իրեն քիչ մը աւելի ուժ կուտար և սիրուհին արհամարհելու չափ կատաղութիւնը կը սրէր։ Ու իր թեւերուն կառչած կանացի այդ ձեռնոց-ներն յաջողելով վերջապէս զատել, անշարժա-ցնել, կը պատրաստուէր փախչիլ սրունքներուն ամբողջ արագութեամբը, երբոր խօսք մը մէ-կէն զինքը կեցուց։ Նէնէթ աղուն փարելէն ի վեր չէր դադրած ձեռքերը անոր ժարմնին վրայ պտտցնելէ, բոլոր գրպանները դուրսէն խուզար-կելէ, և հիմա կ'ըսէր

— Վրադ չեն ապակիները. չե՛ս առեր զա-նոնք։ Օ՜, ես վստահ էի... ես վստահ էի որ այդպիսի բան մը չպիտի ընես, անկարող ես զուն այդ արարքին, անանկ չէ՞, Փիէռո... չէ՞ Փիէռօ... ըսէ՛, անցա՜ւ բարկութիւնդ, ալ նեղա-ցած չե՞ս ինծի դէմ... Թող որ ալ հանդիստ սըր-տով մեկնիմ... այո՞, այո՞, մեկնիմ ։

— Ի՞նչ, ի՞նչ, դեռ զուն կառա՞կ կը կար-ծես, դեռ կը վարանի՞ս հաւատալու և կ'ուզես անմիջապէս մեկնիլ, գիս կրկին մայթին վրայ լքելո՞վ... բայց ես... ես երդուընցայ քեզ սպա-ռնալ, քեզ ցաւցնել, փճացնել քեզ, և ես... Օ՜ չկարծես թէ պարկեշտութիւնս կամ սէրս է որ արգիլեց. մոռցայ պարզապէս... Սպասէ՛, վայրկեանի մը գործ է. մոռցայ պարզապէս...

— 104 —

Եւ վազելով վերադարձաւ պանդոկ։

Երբոր մահճակալին տակ պահուած ապա-կին առնելով դուրս ելաւ սուրի, Նէնէթ ետեւէն հասած էր արդէն։ Ներս մտաւ ան, սենեակին դուռը գոցեց, կղպեց ու բանալին առաւ։ Երկուքը մնացին դէմ դէմի, անշարժ։ Այս վերելքը քիչ մը շատ արագ էր եղած փրանսուհիին համար որ կարմրեր էր և որուն կուրծքին ելեւէջները որոշ կերպով կը տեսնուէին։ Ան պատրաստուե-ցաւ գլխարկը գլխէն քաշել, բայց բարձրացող ձեռքը ինկաւ յանկարծ և մնաց կողն ի վար կախ, անշարժ։ Նէնէթ գլուխը ցցեց ու իր բաց-ուող աչքերուն էն լեցուն ակնարկը, լայնօրէն, առատօրէն ու դանդաղօրէն պտտցուց սենեակին մէջ, մէկ անկիւնէն միւսը, մահճակալէն մինչեւ պատերը, լայնօրէն, դանդաղօրէն։ Փիէռ չկրցաւ շարժում մը զգալ, երբոր ըմբռնեց իմաստը այդ ակնարկին որ իր շրջանակը կը վերագըտ-նէր, որ վայրկեան մը գոնէ կը յուզուէր կար-ծես ի տես այն իրերուն, որոնց մտերմութեանը մէջ ապրեր էին օրեր, օրեր...

Պահ մը։

Երիտասարդ կինը դանդաղօրէն յառաջացաւ քանի մը քայլ ու ակնարկը մերկ պատին ըսաւ.

— Ո՞ւր են իմ լուսանկարներս.

Այդքան դժուարութեամբ Նէնէթին ձեւա-ւորած այդ րոպէն իր վերջալուսային խորհուրդը կորսնցուց, երբոր տղան հայհոյութիւն մը ար-ձակելու չկրցաւ պոռաց.— «Դիրքասա՜ն»։ Յետոյ գլխարկը քաշեց յօնքին վրայ, ապակին թուղթի կտորի մը մէջ փաթթելով տեղաւորեց գրպանը, մօտեցաւ կնոջ ու ըսաւ.

— Եւ հիմա, տա՛ր սա բանալին։

Հացի սով Ռուսիոյ մէջ

«Թայմզ»ի Ռիկայի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ժողովրդային գործավարներու խորհուրդը պարենաւորման ծրագիր մը կազմած է 1929-30 շրջանին համար։ Կառավարութիւնը ամէնէն աւելի ուշադրութիւն դարձուցած է քաղաքներու եւ ճարտարարուեստական կեդրոններու պարենաւորման մասին։ Բոլոր ցորենի կազմակերպութիւնները ստիպուած են մաս մը ցորեն վար դնել՝ կազմելու համար մասնաւոր «կեդրոնացած» ցորենի ֆոնտ մը, որ պիտի դրուի քաղաքներու պարենաւորման կեդրոնական կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ։ Պզտիկ քաղաքներու եւ երկրագործական շրջաններու պարենաւորումը պիտի ապահովեն տեղական կազմակերպութիւնները։

Գործավարներու խորհուրդին մէջ փոքրիկ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ հացի քարտերուն մասին։ Քանի մը գործավարներ ըսին թէ քարտի դրութիւնը անհանգիստ կ՚ընէ երկրի ժողովուրդը, իսկ արտասահմանի մէջ ալ կը վարկաբեկէ խորհրդային իշխանութիւնը։ Սակայն յառաջիկայ հունձքին եւ ցորենի «քէմփէյն»ին մասին տեղեկագիրները լսելէ յետոյ, խորհուրդը համաձայն գտնուեցաւ որ անկարելի է ջնջել այդ դրութիւնը։

600 Պուլկարներ արգելափակուած

«Թայմզ»ի Սոֆիայի Թղթակիցը յունիս 23 թուականով կը հեռագրէ թէ պուլկարեւսերպ սահմանագլխի ձգտումը երթալով կը մեծնայ։ Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին Սերպերը ձերբակալած եւ Տոնալուպաթայի մէջ արգելափակած են 600 Պուլկարներ՝ Պոսիլիկրատի շրջակայ գիւղերէն։ Բանտարկեալներէն շատեր գէշ վերաբերմունքի կ՚ենթարկուին։

Յունիս 22ին երեք պուլկար գիւղացիներ, մէկը կին, կանոնաւոր արտօնագրով Տրակովիցա գիւղէն ճամբայ ելան Սերպիա անցնելու համար, բայց Սթրէչիմիրովցիի մօտ սպաննուեցան սերպ զինուորներու կողմէ։ Նոյն օրը Պուլխովոյի պուլկար պահականոցէն տասնապետ մը վիրաւորուեցաւ սերպ զինուորներու կողմէ։

Պուլկարները պահանջեցին խառն յանձնաժողով մը կազմել՝ դէպքը քննելու համար, բայց Սերպերը մերժեցին։ Սոֆիայի մէջ մեծ յուզում կը տիրէ եւ կառավարութիւնը որոշած է բողոքագիր մը ղրկել Պելկրատ։

Յունիս 9ին 11 զինեալ հողագործ-համայնավար տարագիրներ Քէօսթէնտիլի սահմանագլուխն անցան Եուկոսլաւիայէն եւ պուլկար սահմանապաններու ընդդիմութեան բախելով, ետ քաշուեցան դէպի սահմանագլուխ, սերպ պահականոցներու ծանր կրակին տակ։ Յունիս 5ին եւ 10ին սերպ զինուորական օդանաւեր թռան պուլկար հողին վրայ։

Միւս կողմէ Նէօյիի դաշնագրով Եուկոսլաւիոյ ձգուած Ծարիպրոտի եւ Պոսիլիկրատի շրջաններուն մէջ Պուլկարներու կեղեքումը կը շարունակուի։ Սերպ զինուորներուն կ՚աջակցին հողագործ-համայնավար տարրերը, որոնք Պուլկարիայէն աքսորուած են իբրեւ քաղաքական յանցաւորներ։

Պուլկարեւսերպ վէճը Սոցիալիսթ Միջազգայնականի մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Սոցիալիսթ Միջազգայնականի վերջին նիստին մէջ երեսփոխան Փէչմասզի հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան պուլկարեւսերպ սահմանագլխի միջադէպերուն մասին եւ հարցուց թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են Պուլկարիոյ կողմէ՝ ժողովուրդին ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար։

Վարչապետ Լիափչէֆ ընդունեց ինդրոյ առարկայ դէպքերու ճշդութիւնը եւ աւելցուց թէ կարելի է յիշել ուրիշ դէպքեր ալ քանի որ նման միջադէպեր յաճախադէպ են։ Այդ էր պատճառը որ Փիրոթի խորհրդաժողովին մէջ առաջարկուեցաւ կազմել խառն մարմին մը, սահմանագլուխին վրայ հսկելու եւ իւրաքանչիւր դէպքի մէջ պատասխանատու կողմը ճշդելու համար։ Այս առաջարկի գործադրութեան համար կազմուեցաւ ծրագիր մը, որ սակայն դեռ չէ վաւերացուած սերպ կառավարութեան կողմէ։

Պեոյց Արեւելեան Նահանգներուն մէջ

Թուրքիոյ Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, որ դէպի Արեւելեան Նահանգները քննական այցելութեան ելած է, Սեբաստիա հասած եւ մեծ պատիւներով ընդունուած է։ Գործավարը այցելած է պետական պաշտօնատուները, ուր միասին գտնուող քննիչները քննութիւններ կատարած են գործառնութեանց շուրջ։

Գործավարը այցելած է նաեւ դպրոցներն ու հիւանդանոցները եւ գիշերը ներկայ գտնուած է հացկերոյթի մը։

Մահապատիժ ինը մոլլաներու

Մոսկուայէն «Տէյլի Էքսփրէս»ի կը հեռագրեն թէ Սմրղանտի պոլշեւիկեան դատարանը մահուան դատապարտեց ինը մոլլաներ, զանազան պայմանաժամով բանտարկութիւն տուաւ 17 մարդերու եւ ցկեանս աքսորի ենթարկեց 19 ուրիշներ, որոնք բոլորն ալ ալ ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Էօզպէք Հաքիմզատէ անուն բանաստեղծի մը սպանութեան։

Հաքիմզատէ, որ իսլամ էր, ձգած էր իր նախահայրերու կրօնքը՝ անաստուածութիւն եւ ընկերվարութիւն քարոզելու համար խորհրդային կառավարութեան հաշուոյն։

Սաշի Մարտանի մէջ քանի մը հազար ուխտաւորներու ներկայութենէն օգտուելով, պոլշեւիկ բանաստեղծը ճառ խօսեցաւ ամբոխին առջեւ, յորդորելով կիները ձգել քօղը եւ չհնազանդիլ մարգարէին։ Օր մը, մոլլաները կատղած՝ յարձակեցան Հաքիմզատէի տան վրայ եւ սպաննեցին զայն, յետոյ մարմինը ցուցադրեցին շուկայի հրապարակին վրայ։

Կացութիւնը Աֆղանիստանի մէջ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն.— Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ զօր. Նատիր խան ներկայիս պաշարած է Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը, ուր կը գտնուի Պէչէի Սաքա։

Փէշավար հասած ճամբորդներ կը պատմեն թէ՝ երբ իրենք կը մեկնէին Քապուլի հիւսիսէն՝ Նատիր խան արդէն շփման մէջ մտած էր էմիր Հապիպուլլահի կուսակից քանի մը ցեղախումբերու հետ։ Քապուլի անկումը մօտալուտ է։

Հ. Յ. Դ.

Փոն տը Շէրիւիի կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ ընդհ. ժողովի զեկուցում։ Կը խօսի Մ. Գույումճեան։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Մարսէյլի Գասան. միութեան անդամական ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Métro Odéonի ճիշդ դէմը «La Petite Source» սրճարանը։ Օրակարգ՝ 1. Նոր անդամատոմսերու բաշխում եւ հերթական հարցեր. 2. Դասախօսութիւն ընկ. Արփիար Ասլանեանի «Ռուսական յեղափոխական կուսակցութիւններ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ, տեղի կ՚ունենայ «Յարդգող»ի տարեվերջի իրիկունը նուիրուած երաժշտութեան։ Երգչուհի Օր. Գ. Ղարիպեան կուտայ իր առաջին ձօնքը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՄՈՒՐԱՏ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Մուրատեան վարժարանի սրահը 26 Rue Troyon, Sèvres։ Կը հրաւիրուին Միութեան Փարիզաբնակ նախկին անդամները եւ նոր անդամակցիլ փափաքող Մուրատեան, Մուրատ-Ռափայէլեան եւ Մխիթարեան վարժարաններու բոլոր նախկին աշակերտները։ Օրակարգ ընդհ. ակնարկ միութեան 1919 1922 շրջանի գործունէութեանց, վաւերացում բարեփոխեալ կանոնագիր ծրագրին, ընտրութիւն Տնօրէն ժողովի եւայլն։

Անդրէասի եւ իր շրջ. Հայր. Միութեան հանգանակութիւնը ինպաստ հայրենիքէն բերուելիք քեկորներուն.

Երեցկին 15 ֆր., Մ. Թէքեան, Այսաեան, Գ. Պետրոսեան, Փ. Շահնէսեան, Մ. Նաճարեան, Յ. Փափազեան, Կ. Մինասեան, Մ. Ադիշեան, Ճալակեան 10ական, Մ. Ղասամեան, Գ. Պալիկեան, Գումրուեան, Մ. Աւետեան, Ց. Սարգիսեան, Մ. Խրպէշեան, Աստուրեան 5ական, Ոմն 20, Ոմն. Հ. Խաչիկեան, Գ. Մինասեան, Թագեան, Ա. Գալարեան, Խ. Վարդանեան, Քէչիրեան, Ա. Էսճէմեան, Վարդան, Ն. Դէօչեան 5ական, Յ. Զաքրեան, Մ. Խրմլէկեան, Մ. Սիմիթեան, Ա. Փանոսեան, Ս. Սադրեան 10ական, Է. Զըրաքեան 100, Գ. Մինասեան 100, Քէֆէլեան եղբարք 75, Հ. Ղազարեան 60, Վ. Գալայճեան 50, Ն. Ադամեան 200, Ա. Ջիլինկիրեան 1, Հայկ. Երանեան, Օ. Կարապետեան, Գ. Անդրէասեան, Գ. Շօլտերեան 5ական, Յ. Ալթունեան 10, Օ. Աւետեան 10, Գ. Գավուքճեան 10 ֆրանք։ Գումար 901 ֆրանք։ Նախորդ ցանկի գումար 1492, ընդհ. գումար 2393 ֆրանք։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լապէկիւտ, Յ. Տ. Մ.— 70 ֆր.։ Սկսանք ղրկել։
Քան, Կ. Ա.— 70։
Կարտան, Ն. Ա.— 200։
Թուայեա, Մ. Խ.— 70։
Օալէզ, Ն. Մ.— 140։
Սէն Թանպար տ՚Ալպոն, Գ. Գ.— 35 ֆրանք։
Սէն Թանպար տ՚Ալպոն, Ա. Տ.— 35 ֆրանք։ Տեսնել թիւ 907։
Սէն Թ՚օպան, Յ. Խ — 35։
Ալէս, Շ. Հ.— 100։
Լիոն, Գարծ.— 200։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Նիկոսոսի Գարեգին Տէմիրճեան, 19 տարեկան։ 1922ին յանձնուած էր Սամսոնի ամերիկեան որբանոցը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր Մագսուտ Տէմիրճեանի։ «Յառաջ» գրատուն, 13 Rue des Dominicaines, Marseille.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Ախլաթի Կարմուշ (Պիթլիսի նահանգ) գիւղէն Մանաս Կրկոեան, հօր անուն՝ Արեւշատ։ Տարագրութեան միջոցին ողջ մնացած է։ Կը կարծուի թէ Պաղտատի կողմերը կը գտնուի։ Իմացնել իր եղբօր Համբարձում Կրկոեանի, 6 Rue Blanqui, K.— Bicêtre (Seine), France. Լուր տուողին 300 ֆր. եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Պրուսացի Պետրոս Սուճեան, հօր անուն՝ Ակոբճան, մօր անուն՝ Էլիզ։ Ծնողքը եւ քոյրերը Տէր Զօրի մօտ ջարդուած են։ Լուր առնուած է թէ քրիստոնեայ արաբ մը զինքը որդեգրած է։ Իմացնել իր հօրաքոյրներուն Աննիկ Սուճեանի եւ Նուրիկ Յաճաթեանի, կամ իր հօրաքրոջ որդւոյն Peter Sabatjian, 18 Jamen-Grand, Caluire (Rhône) France.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել.

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Խաչիկ Բարունակեան հօր անուն Օհան, մօր անուն Ֆրնտըխ։ 1912ին մեկնած է Ամերիկա։ 1927էն ի վեր նամակ ստացուած չէ։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Եոզկատցի Krikor Parounakianի à Chalunan, Quartier des mines, Privas (Ardèche) France.

— Աֆիոն Գարահիսարցի Օննիկ Օհանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թագւոր Օհանեան, 35 տարեկան, հօր անուն՝ Համբարձում, մօր անուն՝ Բերուզ։ 1919 Մայիս ամսուն իր մէկ հօրեղբօրմէն նամակ ստացած է թէ՝ Թագւոր անգլիական բանակի կողմէ գերի բռնուած եւ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր իրմէ որեւէ լուր ստացուած չըլլալով, կը խնդրուի իմացնել՝ T. Basmadjianի, Employé au Magasin Général, Salin de Giraud, (B. du R.), France.

— Առաքգարի Խանսալ գիւղէն՝ Յարութիւն Խազարեան կը փնտռէ իր զաւակները Մկրտիչ, Յակոբ, Վարդան, Առաքել եւ Գրիգոր Խազարեանք։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Համբարձում Ուզունեանի, Հայոց եկեղեցին, Լաթաքիա (Syrie).

ՎԷՊԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

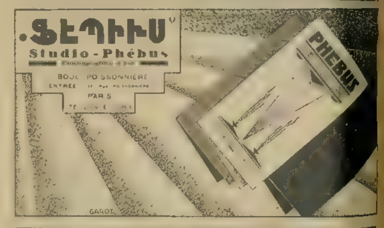
Վէնտիքթա.— Հեւ ի հեւ կարդացնող վէպ մը։ «Փարիզէթ»ի հեղինակ Լուի Ֆէօյեատինն է և կը պատկանի միեւնոյն շարքին։ Գին 10 ֆրանք։

Երջիկ Մատօնա.— Այլ անունով «Մատամ Վակօն-Լի»։ Անգլիացի լէյտին եւ պոլշեւիկ կոմիսարը դէմ դիմաց։ Հեղինակն է ականաւոր ֆրանսացի վիպասան Մորիս Տէքօպրա։ Գին 10 ֆր.։

Վերջին ծովահէնը.— Ընդհ. պատերազմէն հերոսական դրուագ մը, սվկիրանձններու վրայ արկածախնդրութիւններ։ Հեղինակ՝ Կոմս տը Լիւքնէր։ Գին 10 ֆրանք։

Վահագնածնունդ.— Գրեց՝ Սօս Վանի, պատկերազարդ կազմով. հայ հեթանոսական կեանքին նուիրուած երգ մը։ Գին 7 ֆրանք։

Հրատարակութիւն գրատուն «Նոր Օրեր» Փնտռեցէք Ֆրանսայի հայ գրավաճառներուն մօտ։

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակից երու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը։ Որեւէ վճարում չկայ։ Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի։ Հասցէ՝ H. Kéfelian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ 1929 — 27 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 993

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄՐԱՆՔ ԵՆ, ԼՍԵՑԷՔ

Այսօր, երրորդ էջին մէջ, կը հրատարակենք մանրամասն գրածագրութիւն մը, Անտիոք-Լաւոդիկէի եւ Եփրատի շրջանի մասին։ Թուանշաններ որ կը պարզեն բնակչութեան թիւը, աշակերտները եւ կրթական ծախքերը։

Ամէնէն համրակ ընթերցողն ալ կրնայ կարդալ եւ գաղափար կազմել տիրող թշուառութեան մասին։ Դիւրութեան համար, արտատպենք նաեւ մեր թղթակցին հետեւեալ տեղեկութիւնները, քաղելով մասնաւոր նամակէ մը.

– «Կան գիւղեր որոնք բնաւ դպրոց չունին. կան որ ինքնաշէն են եւ կը կարօտին օժանդակութեան։ Առ հասարակ տխուր է գիւղերու սնտեսական վիճակը եւ գիւղացիները քաշքշուկ կեանք մը կը վարեն։ Եթէ գիւղերու տնտեսական եւ կրթական կարօտութիւններուն կարելի չըլլայ դարման մը տանիլ, յոյսով չենք կրնալ նայիլ ապագային։ Հետաքրքրուող չկայ։ Բարեգործականը ամուր է փակած իր սնտուկները եւ օրէ օր կը պակսեցնէ այն օժանդակութիւնը որ կ'ընէր այս կամ այն դպրոցին.»

Յետոյ, քանի մը գործնական առաջարկներ.— 1. Ստեղծել դպրոցներու ցանց մը գիւղերու մէջ.— 2. Աշխատիլ գիւղերու տնտեսական բարելաւման (ագարակ, տնական արհեստներ).— 3. Բանալ երկրորդական վարժարան մը Հալէպի մէջ։

Յուսահատ՝ ազգային հաստատութիւններէն, մեր թղթակիցը այս բոլորին իրականացումը կը սպասէ... «Յառաջ»էն։

– «Յառաջ»ը լայնօրէն օժանդակեց աղէտեալներուն (Շիրակ, Ֆիլիպէ)։ Պէտք է կանխել նաեւ աղէտները։ Այս առաջարկութիւններով հանգանակութեան սիւնակ մը կը պսակուի յաջողութեամբ։

Անհաւասիկ միտքեր որ կ'որոճան, սիրտեր որ կ'եփին, բայց շրջապատուած են քար ու խիճով։

Եւ հիմա եթէ Բարեգործականի օձիքէն բռնենք, պիտի ըսեն որ կ'ուզենք զայն քանդել։ Արդարեւ, ի՞նչպէս պիտի համարձակինք ամսեզուկ սալոնականի մը նախարարական թռչակը, զանազան քմահաճ վատնումներ եւ «միսիա»ներու ծախքը, եթէ չըլլան յառկացնեն այսպիսի բաներու։

Երէկ, մեր թերթին մէջ, օրուան քրոնիկագիրը, Բարեգործականի դաշտահանդէսին առթիւ, կը գնահատէր «Փարիզի համաժողովին ճիգը՝ ժողովուրդին մօտենալու վայրին»։ Ուրիշ առիթով մըն ալ, այս թերթին մէջ գնահատութիւն յայտնուեցաւ Մատենադարանի ձեռնարկին համար։ Կը նշանակէ որ, եթէ, մեր աչքէն չեն վրիպիր Բարեգործականի ծանր մեղքերն ու զանցառութիւնները, միեւնոյն ատեն իրենց արդար բաժինը կը ստանան լաւ գործերը։

Բայց, խնդիր է,— Բարեգործականը իսկապէս փորձ կ'ընէ՞ ժողովուրդին մօտենալու, անոր սեւն ու ճերմակը տեսնելու եւ անոր համեմատ գործելու։

Դժբախտաբար ոչ։ Երկու տարիէ ի վեր դաշտահանդէսներ կը սարքեն Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղական մասնաժողովին, բայց Բարեգործականի բուն վարիչներուն ազնուապետական, սառուցեալ հովը աւելի զօրաւոր կը փչէ, քան ժողովրդին բմպելիներու արհեստական զոլորշին։ Իսկապէս ժողովուրդին մօտենալու որքան պարզ եւ բնական ձեւեր կան, որոնցմէ կը սարսափի Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը, միշտ կծկուած «Արմէնօ փալասի» սոսրոտ։

Օրինակ.— Սուրիոյ, և Լիբանանի գիւղերուն թշուառութիւնը, պարզուած չոր ու ցամաք թուանշաններով։

Միայն Անտիոք-Լաթաքիա շրջանին մէջ ամփոփուած են 8157 Հայեր, որոնք ունին 1394 աշակերտ, 46 ուսուցիչով եւ տարեկան 1264 ոսկի կրթական ծախք։ Այսինքն մէկ աշակերտին մէկ ոսկիէն ալ պակաս։

Դարձեալ, Լաթաքիոյ շրջանին մէջ (Լաւոդիկէ), կը գտնուին վեց գիւղեր, արաբախօս եւ զրկուած դպրոցէ։ Եւ մեր թղթակիցը կը հաշուէ որ եթէ երկու դպրոց շինուի երկու գիւղերու մէջ, ուրիշ երկու գիւղեր ալ կ'օգտուին. այլապէս բոլորն ալ կորսուած են։

Ու վերջապէս, երկաթուղիի երկայնքը՝ եւ Եփրատի շրջանին մէջ կը համրուին ութ գիւղեր, 745 բնակչութեամբ։ Գիւղերէն մէկը (Ճարապլուս ունի 160 աշակերտ, տարեկան 140 ոսկի ծախքով. ուրիշ մը՝ Արապփունար՝ 22 աշակերտ եւ 150 ոսկի ծախք։ Կան երեք բոյներ խեղճ ու կրակ ելմտացոյցով, իսկ ուրիշ երեք ալ զուրկ դպրոցէ։

Եւ այս՝ տակաւին մէկ մասն է ամբողջ ողբերգութեան մը։

Արդ, ինչո՞ւ պէտք է հանգանակութիւն կատարել այս ցաւերուն դարման տանելու համար, երբ ունինք համապատասխան օրկաններ, գլուխն ըլլալով Բարեգործականը։ Մանաւանդ որ այս Միութեան ծրագրին մաս կը կազմէ չքաւորներու խնամատարութեան խնդիրը։

«Յառաջ»ը ոչ մէկ ատեն խուսափած է իրեն ինկած պարտականութենէն, եւ եթէ համոզուած ըլլար որ ուրիշ ճար չկայ, հաճութեամբ կը ձեռնարկէր նոր հանգանակութեան մը։

Բայց, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, իսկապէս այնքան ծուլացա՞ծ ենք, որ մեր բոլոր հոգերուն դարմանը կապենք հանգանակութեանց հետ։ Հանգանակութիւն բարոյ ինք բացառիկ վիճակ մը կ'ենթադրէ։ Իսկ ինչ որ մեր ուշադրութեան կը կարօտի, ամբողջ ծրագիր մըն է, որուն իրականացումը կը պահանջէ պարզ ճիգը մը, Բարեգործականի եւ Հայր. Միութեանց նախաձեռնութեան։

Եւ այստեղ նորէն մեր աչքին առջեւ կը ցցուի չարաբաստիկ հարցը.— Պիտի տեւէ ու պիտի տեւէ այս ողբալի, անհանդուրժելի քաշքշուքը, որքան ատեն որ չունինք ընդհանուր ժողովրդային վարող Մարմին մը։

Որքան ատեն որ չենք ուզեր մեր ձեռքով վարել մեր ճակատագիրը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԱԿԸ

«Հայրենիք» քննելով զանազան գաղթէ պայքարներ, կ'ըսէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 մայիս).

— «Մասնաւորելով մեր խօսքը հայկական դրօշակի վրայ՝ կ'ըսենք հետեւեալը —

Հայկական եռագոյնը *ազատ եւ անկախ Հայաստանի ազգային կամ պետական դրօշակն* էր եւ է այժմ ալ, քանի որ Հայաստանը իբրեւ ազատ ու անկախ պետութիւն տապալող եւ զայն նորէն գերի դարձնող օտար ուժ մը չէր կրնար ու չի կրնար հայ ժողովուրդին պարտադրել իր դրօշակը՝ իբրեւ հայ ազգային կամ պետական դրօշակ։

Եթէ Հայաստան նուաճուած *ըլլար* օտարներէ, եթէ Հայաստան բոլշեւիկներու օրով ալ պահպանած ըլլար իր պետական անկախութիւնը, այսինքն՝ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ըլլար միայն *ներքին* յեղաշրջում մը, այն ատեն դեռ կարող էր լրջօրէն խօսք ըլլալ նոր իշխանութեան դրօշակը իբրեւ ազգային կամ պետական դրօշակ ճանչնալու կամ չճանչնալու մասին (ինչպէս, օրինակ, միապետական գերմանացիները մինչեւ այժմ ալ տակաւին կը պայքարին իրենց հին դրօշակին համար)։

Սակայն, հայկական դրօշակի պարագան բոլորովին տարբեր է. նախ, ինչպէս ըսինք, Հայաստանը իբրեւ անկախ պետութիւն ոչնչացնող օտար ուժի մը դրօշակը չի կրնար հայ պետական դրօշակ նկատուիլ։ Եւ ապա՝ *Հայաստանի բոլշեւիկներուն դրօշակը ազգային դրօշակ չէ, այլ միջազգային*, այսօր անիկա միայն Հայաստանինը չէ, այլ եւ Վրաստանինը, Ատրպէյճանինը, Թուրքմէնիստանինը եւ ամբողջ Խորհրդային Միութեանը, իսկ վաղն ալ ան յաւակնութիւն ունի ըլլալու ամբողջ աշխարհինը։ Այսպիսի դրօշակ մը հայկական ոչինչ ունի իր վրայ եւ չի կրնար երբեք փոխարինել ազատ եւ անկախ Հայաստանի եռագոյնը, որ ժամանակ մը ամբողջ աշխարհի կողմէ պաշտօնապէս ճանչցուեցաւ իբրեւ Հայոց ազգային դրօշակը, իսկ այսօր, իբրեւ այդպիսին կը ճանչցուի շատ մը երկիրներու կողմէ, թէեւ անպաշտօն կամ կիսապաշտօնական եւ ոմանց կողմէ ալ նոյնիսկ պաշտօնական կերպով։

Սխալ է միանգամայն այն կարծիքը, թէ հայկական եռագոյնը Դաշնակցական դրօշակ է։ Սխալ է, որովհետեւ, Դաշնակցութիւնը, ինչպէս Հայաստանի Հանրապետութենէն առաջ, այնպէս ալ այժմ ունի իր *կուսակցական* առանձին դրօշակը։ Սխալ է, որովհետեւ, եթէ Դաշնակցութիւնը կամենար, կարող էր իր իշխանութեան օրով եռագոյնի տեղ Հայաստանի Հանրապետութեան տալ իր կուսակցական դրօշակը, բայց այդպէս չըրաւ, չուզելով շփոթել կուսակցականը ազգայինի, կառավարականը պետականի հետ. այդպէս չըրաւ՝ ծգտելով հայութեան տալ իսկապէս ազգային դրօշակ մը։

Աւելին, եթէ այսօր չունենայինք իսկ Հայաստանի Հանրապետութենէն իբրեւ թանկագին ժառանգութիւն մը մեզի ծգուած եռագոյնը, մենք պէտք է ստեղծէինք ազգային դրօշակ մը, որուն տակ կարենայինք ազգովին համախմբուիլ ու դարձնել Հայաստանի անկախութեան դատը եւ որով կարենայինք ներկայանալ օտար ազգերու առջեւ, իբրեւ ուրոյն հաւաքականութիւն մը»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքեւյոյնեան վէճը

Թայմզի Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Խաւն յանձնաժողովի հելլէն պատուիրակ Տիամանտոփուլոս Էնկիւրի մեկնեցաւ յունիս 23ին՝ հելլէն կառավարութեան հրահանգները տանելով գեսպան Փափայի, վերսկսելու համար բանակցութիւնները։ Արտաքին Նախարար Արկիրոփուլոս յոյս կը յայտնէ թէ այս անգամ գոհացուցիչ արդիւնքի պիտի յանգին անոնք։

Միւս կողմէ օսմանեան հպատակ Յոյները, որոնք «փախստական» կը նկատուին Թուրքերուն կողմէ եւ արտօնուած չեն Թուրքիա վերադառնալու, հակառակ անոր որ Լօզանի դաշնագրին համաձայն, «հաստատուած» (էթապլի) պէտք է համարուին, զայրացած են՝ անոր համար որ Էնկիւրիի մէջ բանակցութիւնները կը կատարուին Խառն Յանձնաժողովի չէզոք անդամներու առաջարկին հիման վրայ, որով ո՛չ մէկ հատուցում պիտի ըլլայ՝ Թուրքիոյ մէջ իրենց ձգած գոյքերուն համար։

Օսմ. հպատակ Յոյները յունիս 23ին բողոքի հեռագիր մը ուղղեցին Ազգերու Դաշնակցութեան՝ դիտել տալով որ ոչ-փոխանակելի Յոյներու սեփականութեան իրաւունքները ապահովուած են Լօզանի դաշնագրով եւ բնակչութեանց փոխանակութեան համաձայնագրով, ու Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կը պահանջեն ի նպաստ իրենց։

Ֆրանքեւթուրք դաշինքը եւ թուրք մամուլը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— *Կէս պաշտօնական «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» թերթը խօսելով ֆրանքեւթուրք համաձայնագրին վրայ, կ'ըսէ թէ անիկա ո՛չ միայն կը լուծէ տարիներէ ի վեր վէճի առարկայ դարձած խնդիրները, այլ եւ երկու երկիրներու միջեւ խիստ անկեղծ բարեկամութեան մը հիմը կը դնէ։*

Մասնաւորապէս կը շեշտէ թէ այս համաձայնագիրը մեռեալ տառ չպիտի մնայ, քանի որ կնքուած է երկու երկիրներու կողմէ, որոնք կը յարգեն իրենց ստորագրութիւնը։

«Իգտամ» եւս նոյն իմաստով խորհրդածութիւններ կ'ընէ և կ'առաջարկէ որ Թուրքիա բոլոր ասպարէզներու, մանաւանդ մտաւորական ասպարէզին մէջ գործակցի Ֆրանսայի հետ։

Թուրքերը կ'ուզեն փոխադարձել

Թուրք թերթերը կը շարունակեն աղմկել՝ Ռուսիոյ մէջ թուրք վաճառականներուն դէմ ձեռք առնուած խստութիւններուն առթիւ։ «Ազգամ» կը թելադրէ փոխ-վրէժի դիմել Թուրքիոյ ռուս վաճառականներուն դէմ։ Կ'ըսէ թէ «անցեալ տարի, թուրք վաճառականները 3,5 միլիոն ոսկիի ապրանք ներածեցին Ռուսիա, եւ հակառակ դաշնագրին տրամադրութեանց, ծանր տուրքեր տուին։ Տասնըվեց ամիս անցնելէ յետոյ, Ռուսերը ըսին թէ «սխալ հաշուեղած է. քիչ տուրք վճարած էք», եւ սկսան արգելքի տակ առնել մեր ապրանքները։ Անոնց ուզած տուրքը 2 միլիոն ոսկիէն աւելի է։

Ռուսերը 8 միլիոն ոսկիի ապրանք բերած են Պոլիս։ Պէտք է մենք ալ փոխադարձութեան դիմենք, այս ապրանքները գրաւելով։

Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ առեւտրական գործառնութիւնները կայուն վիճակ մը ստացած են։ Իզմիրէն և շրջակայքէն Ռուսիա արտածելի ապրանքները Պոլսոյ նաւահանգիստը կը մնան։

Թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը

Հռոմի Թուրք դեսպան Սուատ պէյ, որ ատենէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր, յունիս 20ին իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ։ Դեսպանը այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ լրագրողներուն.

— Պրինտիզիի ճամբով ուղղակի Հռոմ պիտի երթամ։ Էնկիւրիի մէջ շփում ունեցայ աւագանիին հետ։ Իտալիոյ հետ մեր մշակած քաղաքական յարաբերութիւնները խիստ բարեկամական են։ Ի մօտոյ մեր տնտեսական յարաբերութիւններն ալ լաւագոյն փուլի մը մէջ պիտի մտնեն։ Մօտ ատենէն Էնկիւրիի մէջ պիտի սկսին թուրքեւիտալական առեւտրական դաշնագրին բանակցութիւնները։

Մեր երիտասարդ մարզիկներն ալ Սեպտեմբերին Իտալիա պիտի երթան։ Այժմէն կրնամ ըսել թէ մեր մարզիկներուն ճամբորդութիւնը լաւագոյն տպաւորութիւնը պիտի թողու Իտալիոյ բարեկամական մթնոլորտին մէջ։

Ընդհանուր ներում Ալզասցիներուն

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր Նիստ գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Տումէրկի։ Վարչապետին, ինչպէս նաեւ դատական եւ կրթական նախարարներուն առաջարկին վրայ, կառավարութիւնը որոշեց անմիջապէս խորհրդարանին ներկայացնել օրինագիծ մը, որով ընդհանուր ներում կը շնորհուի բոլոր պատժուած Ալզաս-Լօրէնցիներուն։

Յունիս 28ի ցոյցերը Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս գրեցինք, Վէրսայլի դաշնագրին տասնամեակին առթիւ, յունիս 28ին մեծ ցոյցեր պիտի կատարուին Գերմանիոյ մէջ, մասնաւորապէս բողոքելու համար պարտադրուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՄԱՀ ԺՈՐԺ ԳՈՒՐԹԼԻՆԻ

Երեքշաբթի կէսօրին փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ մեռաւ Ֆրանսացի յայտնի գրող Ժորժ Գուրթլինը (իսկական անունով Ժորժ Մուանօ), որուն երկրորդ սրունքը եւս վիրաբուժական գործողութեամբ կտրուած էր քանի մը օր առաջ։ 71 տարեկան էր։

Իր կեանքն ու գործը կը ներկայացնենք առանձին։

25 000 ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը կը գրէ.

Հնգամեայ ծրագրի համաձայն Վրաստանի սակաւահող գիւղացիներէն 25.000 հոգի Վրաստանէն պիտի գաղթեն, գլխաւորաբար Սօչի եւ Սեւ ծովի շրջանները։

1929 տարուան մէջ պիտի գաղթեն 5000 հոգի, որոնց 1000ը Հրեաներ են, իսկ մնացածները Վրացիներ եւ Հայեր։

Գաղթի կազմակերպումը կը սկսի յունիս 20ին, իսկ փոխադրութիւնը՝ աշնան։ Այս տարուան ելմտացոյցին մէջ 1.950.000 ռուբլի վարկ դրուած է այս նպատակով։

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Յունաստանի առողջապահական նախարարութիւնը պատրաստած է հրամանագիր մը, որուն համաձայն, արտասահմանէն Յունաստան այցելող բժիշկներուն պիտի արգիլուի իրենց արուեստը ի գործ դնել Յունաստանի մէջ։ Մասնաւորաբար, հիւանդի համար կանչուած օտար բժիշկները պիտի կրնան նայիլ միայն այն հիւանդը, որուն համար կանչուած են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Եգիպտոսի անգլիական մարզպան Լորտ Ճորճ Լոյտ Պէյրութի մէջ ֆրանսական մարզպան, Հանրի Փոնսոյի անպաշտօն հիւրն ըլլալէ վերջ, այցելեց Լիբանանի ու Խաչակիրներու նշանաւոր դղեակ Քալաթ Իւլհիսնը։ Յետոյ անցաւ Դամասկոս՝ Հոմսի եւ Պաալպէքի ճամբով։

Մարզպանը երեքշաբթի օր Դամասկոսէն ճամբայ ելաւ դէպի Երուսաղէմ։

ՈՉ ՄԷԿ ԼՈՒՐ ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԷՆ

Ուրբաթ օր սպանիացի օդանաւորդներ՝ Ֆրանքօ, Կալարագա, Րուիզ տէ Ալտա ու մեքենավար Գիրէց դէպի Ամերիկա ճամբայ ելան Ալքազարեսէն, կարթագինէի մօտ, *Նումանչիա* ջրօդանաւով։ Իրենց առաջին հանգրուանն էր Ասորեան կղզիները, ուսկից պիտի երթային Նոր Սկովտիա, յետոյ Նիւ Եորք։

Նոյն իրիկուն իսկ լուր տրուեցաւ թէ օդանաւը հասած է Ասորեան կղզիները։ Սակայն այս լուրը շուտով հերքուեցաւ։ Այժմ կը հաստատուի թէ Սպանիայէն մեկնելէն ի վեր, ո՛չ ոք տեսած է օդանաւը, եւ քանի օրերը կը սահին առանց ո եւ է լուր ստանալու, այնքան կ'աւելնայ մտատանջութիւնը։

Կը կարծուի թէ մեկնած պահուն շարժիչ մեքենաներէն մէկը լաւ չէր գործեր, եւ օդանաւը շատ ճամբայ չկտրած ովկիանոս ինկած է։ Ջուրս թորփիյաներ, քանի մը սուզանաւ, ամերիկեան եւ փորթուկալեան նաւեր հայածելով ճամբայ ելան դէպի Ասորեան կղզիները՝ սակայն ցարդ ո եւ է հետք չկրցան գտնել։

Օդանաւը կրնայ 15 օր ովկիանոսին մէջ ծփալ՝ առանց ընկղմելու, սակայն օդանաւորդները բաւարար ուտելիք չունենալով անօթի կրնան մեռնիլ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱՆ

Դ.

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նորմանտիոյ գրաւումէն առաջ, դատական իշխանութիւնը կը պատկանէր տեղական վարչութիւններուն։ Իւրաքանչիւր աւան կամ համայնք ունէր իր դատարանը. Սակայն, արքայական իրաւունքներուն աստիճանական զարգացման հետ, արդարադատութիւնը սկսաւ գործադրուիլ յանուն միապետին՝ իր կողմէ նշանակուած տիտղոսաւոր կամ կալուածատէր պաշտօնեաներով։ Curia Regisի կազմութենէն ետքն է որ դատական իշխանութիւնը մտաւ այդ գերագոյն հիմնարկութեան իրաւասութեանց տակ։ Յայտնի է որ հին ատեններ ամէն մէկ դատարան իրաւունք ունէր վճիռ արձակելու ամէն տեսակ յանցանքներու համար։ Ժամանակի ընթացքին տեղի ունեցան զանազան բաժանումներ, համաձայն դատերու տեսակին եւ 1873ի խորհրդարանական օրէնքով դատական իշխանութիւնը վերջնապէս կազմակերպուեցաւ այն ձեւով ուր կը գտնուի այսօր։

Դատարաններու բաժանումները ցոյց տալէ առաջ, անհրաժեշտ է յիշել որ Անգլիոյ մէջ չկայ՝ անհատին իրաւունքները եւ պարտականութիւնները որոշապէս սահմանող գրաւոր օրէնք։ Ինչպէս չկայ գրաւոր Սահմանադրութիւն։ Այդ իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու ամբողջութիւնը կը ճանչցուի Common Law անունով (Հասարակաց Օրէնք) եւ համարժէքն է ֆրանսական Droit Civilին, որ սակայն, գրաւոր է եւ խմբագրուած՝ յօդուած առ յօդուած (Code Napoléon։ Այս հարցին մէջ եւս աւանդութիւնն է որ կը վարէ անհատին շարժումները ընկերութեան մէջ։ Հասարակաց օրէնքին մէջ չեն մտներ այն բացառիկ օրէնքները որոնք քուէարկուած են խորհրդարանէն եւ կը կոչուին Statute Laws։

Ինչպէս յիշեցի վերը, 1873 թուականէն ասդին է որ կազմակերպուած է դատական իշխանութիւնը եւ այժմ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.— Դուրս ձգելով Լորտերու Ժողովին եւ Արքայական Խորհուրդին դատական ատեանները, արդարադատութեան վերին հիմնարկութիւնն է «Գերագոյն Դատարանը» (Supreme Court of Judicature) որ ունի երկու գլխաւոր բաժանում — Բարձրագոյն Ատեան (High Court of Justice) եւ Վերաքննիչ Ատեան (Court of Appeal)։ Առաջինը իր երեք ստորաբաժանումներով (I. King's Bench, II. Chancery, III. Probate, Divorce եւ Admiralty) կը զբաղի առեւտրական եւ քաղաքային դատերով ու ոճիրներով, իսկ երկրորդը կը վերաքննէ դատարաններու վճիռները։ Դատաւորները կը նշանակուին Թագաւորին կողմէ, Լորտերու Ժողովին Ատենապետին թելադրութեամբ։ Կը պաշտօնավարեն ցկեանս, բայց կենսաթոշակի իրաւունք ունին 15 տարուան ծառայութենէ ետք։

Լորտերու Ժողովին դատական ատեանը ամէնէն բարձր հեղինակութիւնն է վճիռներու բեկանումին մէջ։ Ի պաշտօնէ կը զբաղի այն դատերով որոնք պատահած են բրիտանական կղզիներուն մէջ։ Մինչդեռ Արքայական Խորհուրդի դատական ատեանը իրաւասու է միայն բրիտանական գաղթավայրերու դատարաններէն եկած վճիռներու բեկանումին մէջ։

Դատական իշխանութիւնը իր ներկայացուցիչները ունի կառավարութեան մէջ — ընդհանուր դատախազ (Attorney general) եւ ընդհանուր փաստաբանը (Solicitor general)։ Ասոնք են կառավարութեան իրաւագէտ խորհրդականները։ Միայն առաջինը անդամ է դահլիճին։

Դատական օրէնքը չափազանց խիստ է Անգլիոյ մէջ եւ պատիժներու սահմանումին ատեն դատաւորները հազիւ թէ նկատի կ՚առնեն այն հոգեբանական վիճակը որու ազդեցութեան տակ գործուած է ոճիրը։ Այս կէտը կը շեշտեմ բացատրելու համար այն երեւոյթը որուն օրինակները կը պատահին ամէն օր։ Եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ մարդիկ փիլիսոփայօրէն կը մօտենան ոճիրներու քննութեան եւ օրէնսգիր կամ երդուեալ շատ տրամաբանական ու արդար կը գտնեն, օրինակ, ազատ արձակել մէկը որ սիրային ոճիրի մը հեղինակն է կամ գողցած է պատառ մը հաց, անօթի չմեռնելու համար։ Այդ երկիրներու պատժական օրէնքը կ՚ընդունի որ անհատին պատասխանատուութեանմէջ դեր ունին նաեւ հոգեկան այն բազմատեսակ վիճակները որոնք կը խուսափին իր մտքին ու կամքին հակակշռէն։ Անգլիոյ պատժական օրէնքը շատ հազուագիւտ պարագաներու մէջ միայն նկատի կ՚առնէ այդ հանգամանքը։ Անգլիացի օրէնսգիրները աւելի տրամաբանութեամբ առաջնորդուած են ներկայ պատժական օրէնքին կազմութեան ատեն քան զգացումով։ Ասոր համար է որ ոչ մէկ մարդասպան կրնայ խուսափիլ մահապատիժէն։ Սէրը կամ ուրիշ այլազան պատճառներ արդարացումի հիմք չեն կրնար ծառայել։ Օրէնքին ընդհանուր յատկանիշն է ասիկա, անշուշտ, եւ աւելորդ է շեշտել որ բացառիկ դէպքեր չեն փոխեր մեր ներկայացուցած հարցին էութիւնը։

Հոգեկան ինքնատիպ խառնուածքի տէր ժողովուրդ մը չէր կրնար տարբեր օրէնք պատրաստել, յանցաւորները պատժելու համար։

Օրէնքը խիստ է ո՛չ միայն խոշոր ոճիրներու, այլ նաեւ երկրորդական յանցանքներու եւ օրինազանցութեանց համար։ Այն տեսակ յանցանքներ որոնց վրայ կրնան «աչք գոցել» իշխանութիւնները ուրիշ երկիրներու մէջ, հակառակ գրաւոր օրէնքներու տրամադրութեանց, առանց վերապահութեան կը պատժուին այստեղ։ Անհատական ազատութեան կաշկանդում չէ ասիկա, այլ բացատրութիւնը այն հանգամանքին որ Անգլիացիները օրէնքները կը շինեն որպէսզի յարգուին եւ միայն այս պայմանին ու աւանդապաշտ ժողովուրդը գիտէ թէ ինչպէս պէտք է հնազանդիլ օրէնքին։ Երկրին ամէնէն կենսական օրէնքներուն անգիր ըլլալու պարագան պերճախօս փաստ մըն է այս մասին։ Աւելին։ Օրէնքներ կան այս երկրին մէջ, մանր մունր, որոնք իրաւական իմաստով օրէնք չեն, բայց դարձեալ անվերապահօրէն կը յարգուին, որովհետեւ ժողովուրդը պարզապէս վարժուեր է հնազանդիլ անոնց։

Օրինակելի են նաեւ դատարաններու ներքին կազմակերպութիւնը եւ դատավարութեան ձեւը։ Ուրիշ ոչ մէկ տեղ ամբաստանեալ մը կը վայելէ այնքան ազատութիւն եւ դիւրութիւն ինքզինքը պաշտպանելու որքան Անգլիոյ մէջ։

* * *

Քաղաքային դատարաններու մէջ (Civil Law Courts) դատերը տեղի կ՚ունենան սովորական ձեւով։ Ամբաստանող կողմի խորհրդականը կը կարդայ նախ ամբաստանագիրը, յետոյ կը հարցաքննուին իր վկաները։ Այս վերջինները կրնան առանձին առանձին հարցաքննուիլ ամբաստանեալին խորհրդականէն որ զանոնք լսելէ ետք կ՚ուտայ իր պատասխանը։ Դատաւորը կը հաւաքէ բոլոր մանրամասնութիւնները, կ՚ամփոփէ եւ խնդիրը կը յանձնէ երդուեալներու քննութեան։ Ասոնց որոշումը պէտք է ըլլայ միաձայն, եթէ մեծամասնութեան որոշումը ընդունելու համաձայնութիւն չէ գոյացած երկու կողմերուն միջեւ։

Ոճրագատ ատեաններու (Criminal Law Courts) մէջ նոյն ձեւակերպութիւնները կան բայց երդուեալները պէտք է անպայման միաձայնութեամբ որոշեն ամբաստանեալին «յանցաւոր» կամ «ոչ-յանցաւոր» ըլլալը։ Եթէ միաձայնութիւն չգոյանայ, դատավարութիւնը կը կրկնուի։ Մարդասպանի մը դատավարութեան ժամանակ, երդուեալներուն «Յանցաւոր է (—Guilty)»ի որոշումը կ՚ենթադրէ միշտ մահապատիժ։ Իսկ տարբեր ոճիրներու համար, պատիժին սահմանումը կախուած է դատաւորէն։

Այս երկու դատարաններուն ալ վճիռները կրնան բեկանուիլ Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ։ Բայց պէտք է նկատել որ դատապարտուած մէկը իրաւունք ունի դիմելու այս վերին հիմնարկութեան, այն ատեն միայն, երբ օրինական անճշդութիւն տեսնուի վճիռին մէջ. ոճիրին պարագաներուն վերաքննութիւնը չի յանձնուիր Վճռաբեկ ատեանին։ Եթէ այդ ատեանն ալ սխալ վճիռ մը տայ, ո՛չ թէ հասարակ ոճիրի մը առթիւ, այլ կենսական նշանակութիւն ունեցող եւ հանրութիւնը շահագրգռող հարցի մը մէջ. այն ատեն միւսաւոր կողմը, ընդհանուր դատախազին հաւանութեամբ, կը դիմէ Լորտերու Ժողովի դատական ատեանին, որուն տալիք որոշումը վերջնական է։

Անգլիոյ դատական օրէնսդրութեան ամէնէն գլխաւոր յատկանիշներէն մէկն է մանաւանդ այն տրամադրութիւնը, որուն համաձայն թէ դատաւորը, թէ երդուեալները եւ թէ հանրութիւնը պէտք չէ իմանան ամբաստանեալին անցեալը, լաւ կամ վատ, վճիռին արձակումէն առաջ. դատարանը պէտք չէ նախապաշարուի, որպէսզի ըլլայ աւելի անաչառ ու անկախ եւ ոճիրը քննէ ինքն իր մէջ։ Ասոր բոլորովին հակառակն է որ կը պատահի ուրիշ երկիրներու մէջ։

Սահմանադրական օրէնքով վեհապետը ոչ մէկ բացառիկ հեղինակութիւն ունի դատական իշխանութեան վրայ. Ներում կրնայ շնորհել միայն, ներքին գործերու նախարարին թելադրութեամբ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ԿԱՐՄԻՐ ՕՐԸ»

Բոլշեւիկեան մամուլը երկար յօդուածներ կը նուիրէ «Կարմիր Օրուան», որուն թուականն նշանակուած է Օգոստոս 1ը՝ Կրեմլինի կարգադրութեամբ։ Պրաւդա կը յայտնէ թէ «Կարմիր Օրուան» պատրաստութիւնները առաջ կը տարուին եռանդով, եւ բոլոր բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնները մեծ գործունէութեան լծուած են այս նպատակով։

«Այդ օրը, կ՚ըսէ բոլշեւիկեան օրկանը, բոլոր դրամատիրական երկիրներուն մէջ պիտի ըլլայ պայքարի օր մը, աշխատաւորութիւնը ստրկացնող բուրժական բոլոր բարքերուն դէմ։»

Գալով այդ օրուան համար պատրաստուած յայտագրին, բոլշեւիկեան ուրիշ թերթ մը կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.— Աշխատանքի դադար եւ ցոյց փողոցներուն մէջ։ Ցոյցեր նաւահանգիստներուն, զօրանոցներուն, դաշտերունմէջ եւն., ընդդէմ զինապաշտութեան եւ ի նպաստ զինուորական կարգապահութեան խարտակման։ Զինուորները պիտի հրաւիրուին համերաշխելու աշխատաւորութեան հետ եւ հանդիսանալու կարմիր բանակին եւ խորհրդ. միութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ
ԴՈՒՄԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Իմ ուժերէն վեր է գրել Դումանի (Նիկոլ) մասին։ Պիտի փորձեմ քանի մը յուշեր պատմել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Մեր ազգային շարժումին մէջ Նիկոլ-Դումանի զինուորական փայլուն ծառայութիւնը երեւան եկաւ Խանասորի արշաւանքին ատեն, որուն կը մասնակցէր յիսնապետի պաշտօնով. թէեւ հրամանատարութիւնը յանձնուած էր ուրիշներուն, գերակատարը կը հանդիսանար Դումանը։

Խանասորէն յետոյ, պարսկաբարբառ խումբերու գլուխ անցած Դումանը երկիր կը մտնէ (Պարսկաստանի գծով) — դէպի Վան, ուր յաճախ կռիւի կը բռնուի տաճկական զօրամասերու եւ քիւրտ ցեղապետներու հետ։

Այս կռիւներէն նշանաւորը տեղի կ՚ունենայ վերջին անգամ 1904ի գարնան, Պօղազ Քէսէն կոչուած նշանաւոր կիրճին մէջ, քիւրտ աշիրէթի մը եւ Թուրքական զօրքերուն հետ։ Լոյսը չբացուած կռիւը կը սկսի եւ կը տեւէ ամբողջ օր մը, սարսափ տարածելով շրջանի քիւրտերուն եւ Թուրքերուն վրայ։

Այս կռիւներուն առթիւ զուարճական շատ մը երգեր յօրինած են քիւրտերը եւ կ՚երգեն իրենց լեզուով, այր եւ կին։ Այսպէս, ամէնուն բերանն է Պօղազ-Քէսէնի կռիւին երգը՝

«Պօղազ-Քասէնէ
Շաւուտի վերանէ
Նիկօլ բառդա ֆաբառդա:
Եառօ բառդա ֆաբառդա»:

1905 Թուականին, Նիկոլա ցարի եւ իր արբանեակներուն սարքած դաւերը հասած էին իրենց նպատակին։ Կովկասի մէջ սպառազէն մահմետական ամբոխ խաներու, բէկերու, եւ աղաներու գլխաւորութեամբ կը յարձակէր քաղաքներու եւ գիւղերու վրայ, կոտորածի եւ թալանի մատնելով հայ ժողովուրդը։

Ստեղծուեցաւ երկրորդ Տաճկաստան մըն ալ քրիստոնեա՛յ պետութեան մը սահմաններուն մէջ։

Ինչ վիճակ որ ունէր Տաճկահայաստանի ժողովուրդը, նոյն բախտին արժանացան Կովկասի հայ գիւղացին եւ քաղաքացին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոն վստահ՝ Դումանի ռազմական գիտութեան եւ կարողութեան վրայ, միաձայնութեամբ զայն նշանակեց ընդհ. հրամանատար հայկական ուժերուն եւ զրկեց Երեւան։ Մայիսին արդէն գործի գլուխ էր Դումանը։

Պարսկաստանի ծանօթ շարժումներուն ատեն (1912), Դումանը հրամանատարն էր Ատրպատականի հայ ռազմական ուժերուն։ Այստեղ կը գործէր «Բարա» անուան տակ։

Թաւրիզ քաղաքի արեւելեան Լեռնաշղթայի բլուրներէն մէկուն վրայ Պարսիկները սրբավայր մը ունին։ Քաղաքին հարաւային կողմը շրջապատուած է շարք մը գիւղերով։ Միապետականները առիթէն օգտուելով, գիշերանց կը գրաւեն թէ՛ սրբավայրը եւ թէ լեռնաշղթայի լանջերուն վրայ ինկած գիւղերը, ու կը սպառնան քաղաքին։

Յաջորդ օրը, սպտ. 11ին, լուսաբացին Թշնամին յառաջացաւ դէպի քաղաք, կռիւը սկսաւ մեր եւ անոնց յառաջապահներուն միջեւ։

Կռիւը շարունակուեցաւ եւ տեւեց երեք օր, սպտ. 11, 12 եւ 13, ու վերջացաւ մեր յաղթանակով։

Պարսիկ յեղափոխականներու հրամանատարն էր Միրզա Նուրուլա խան, բաւական զարգացած եւ ռազմագէտ մարդ մը։ Կռիւի վերջին օրուան գիշերէն յետոյ Դումանը, Բաշգառնեցի մի խումբ տղաներ միասին առած (Արշակ, Լեւոն, Ալեքս եւ ուրիշներ) յարձակեցան ձախ թեւի Լալագինի գիւղերուն վրայ եւ կարճ ժամանակի մէջ գրաւեց Թշնամի անառիկ դիրքերը, ինչպէս եւ գիւղը։ Ցերեկ մեր ձեռքն անցան յաջորդաբար միւս գիւղերը։

Նոյն թուի դեկտեմբերին, երբ ռուս բանակը (Ջուլֆայի գծով) Պարսկաստան մտաւ, Դումանը ստիպուեցաւ իր ընկերներով հեռանալ Թաւրիզէն։ Մեզի հետեւեցան նոյնպէս պարսիկ մուջահիտները իրենց պարագլուխներով։

Նախ գացինք Մուժումբար հայ գիւղը, անկէ ուղղուեցանք դէպի Սալմաստ։ Բայց երկար չերթանք ձիով, որովհետեւ ռուսական զօրքի մէկ մասը Խոյի կողմէն կը յառաջանար դէպի Սալմաստ։

Ստիպուեցանք բոլորովին հեռանալ Պարսկաստանէն եւ քաշուիլ Թուրքիա։

Սահմանը անցանք, Ճառայի վրայէն (Ճառան փոքրիկ գիւղ մըն է՝ Սալմաստէն դէպի արեւմուտք, այս գիւղին մէջ կայ հինաւուրց շինուած բերդ մը, որու պարիսպներու մեծ մասը կանգուն կը մնայ)։ Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայ յայտնի աւազակաբոյն Մկոյի գիւղն է։

Վան հասնելէ յետոյ բաժնուեցանք։ Դումանը մնաց, իսկ ես մեկնեցայ Պայազիտ, Դիադին։ Այնուհետեւ ալ բախտ չունեցայ իրեն հետ տեսնուելու։

1914ին երբ որ աքսորավայրէն փախած կը վերադառնայի մասնակցելու հայ կամաւորական շարժումներուն, Թիֆլիսի կայարանին մէջ (հոկտեմբերին) նախկին ընկերներէս Ղարաբաղցի Յովհաննէսէն լսեցի Դումանի մահուան չարաբաստիկ լուրը, հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ բացուած ծանօթ դատավարութեան ատեն, բանտը նետուած էին հարիւրաւոր դաշնակցականներ, (տխրահռչակ Լիժինի օրով)։ Նիկոլ Դումանն ալ փախստական կեանք կ՚անցնէր։

Վերջին տարիներու ընթացքին ջիղերը տկարանալով, Թոքախտը բոյն կը դնէ Դումանի կուրծքին մէջ։ Հակառակ իր հալածական վիճակին, կեղծ անունով կը մտնէ Արմաւիր քաղաքը, կարծեմ հիւանդանոցի մը մէջ բուժուելու յոյսով։

Երբ ծագեցաւ համաշխարհային պատերազմը եւ ինքնաբերաբար կազմուեցան կամաւորական գունդերը, մեր դարաւոր երազը իրականացնելու համար, Դումանը նկատելով որ անողոք ցաւին պատճառով չպիտի կրնայ մասնակցիլ եւ չհանդուրժելով իր բացակայութեանը, բարձի տակէն կը հանէ ատրճանակը եւ երեք հարուած կը պարպէ գանկին։ Եւ այսպէս կը վերջանայ Թանկագին կեանք մը։

Մինչ ես անհամբերութեամբ կը ճամբորդէի, օր առաջ հասնելու համար սիրած հրամանատարիս քով…

ՂԱԶԱՐ

ԳՈՐԳԻ ԹՐԱՆԶԻԹԸ

Յունուարէն մինչեւ հիմա Թրանզիթով 80 հազար կտոր պարսկական գորգ անցած է Պոլսէն: Այս գորգերը մեծ մասով Անգլիա եւ Ամերիկա տարուած են: Մաքսատունը տարեկան մէկ միլիոն ոսկիի հասոյթ կ՚ունենայ պարսկական գորգերու Թրանզիթէն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 30 Մայիս (Սեփ. Թղթ.)— Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս Մայիս 28ը հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Թաւրիզի մէջ։

Մայիս 27ի երեկոյ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան աշակերտական կազմակերպութիւնը տուաւ երեկոյթ մը, յատկապէս աշակերտութեան համար։ Ներկայ էին նաեւ յատուկ հրաւիրեալներ։

Աշակերտական կազմակերպութեան կողմէ խօսեցաւ Գրիգորեանը, բնորոշելով օրուան նշանակութիւնը։ Ընկ. Հ. Կոսոյեանը տուաւ Մայիս 28ի պատմականը ու յորդորեց, որ նոր սերունդը իր սրտին մէջ վառ պահէ Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի գաղափարը։

Եղան պատշաճ արտասանութիւններ, մեներգ, նուագ եւ աշակերտները ներկայացուցին թատերախաղ մը, որ հաճոյք պատճառեց ներկաներուն։

Մայիս 28ի ժամը 5ին սեսեայ կեդրոնական դպրոցի պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական ձրի զբօսանք մը որ ամէն տարի կը կատարէ Հ. Յ. Դ. «Վ. Բէժ»ի կոմիտէն։

«Դհօլ զուռնան» եւ Սալ[...] նուագախումբը, մէկ ընդ մէկ կը նուագէին։ Պանակ[...] նոր սերունդը շատ մեծ ոգեւորութիւն ցոյց կուտար։ Ամէնուն կուրծքին վրայ կը փայլէին եռագոյն փոքրիկ դրօշակներ։ Աշակերտները «Մեր Հայրենիք»ը երգելով շրջան մը կատարեցին։

Իրիկուան ժամը 9ին, կուսակցական միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը։ Այս[...] մարմինը հրատարակած եւ [...] ճառ[...] հանած էր նաեւ գեղեցիկ նկար մը, որ կը խորհրդանշէր Հայաստանի ազատագրական պայքարն ու Հանրապետութեան հռչակումը։

Երեկոյթը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս։ Սրահը ծայրէ ծայր լիքն էր եւ ամէնքն ալ [...] օրուան պատմական յիշատակներով։

Ընկ. Հայկ Աճէմեան [...] ճառին մէջ շեշտեց.

—Այսօր Հայաստանի, [...] կասի, Ռուսաստանի բանտերուն մէջ, Սիբերիոյ աքսորավայրերուն եւ Չեկայի նկուղներու մէջ հազարաւոր հայ սիրտեր յուզումով եւ արցունքով կը տօնեն Մայիս 28ը, որուն առաջին տարեդարձին տօնակատարութիւնը Էջմիածնի մէջ մեր նորագոյն պատմութեան ամենաշքեղ էջերէն մէկն է։

Բանախօսը պատմեց իր տպաւորութիւնները Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին տարեդարձի մասին, որ այնքան մեծ եռանդով եւ յուզիչ հանդէսով տօնուեցաւ Էջմիածնի մէջ 1919 Մայիս 28ին։ Եւ եզրակացուց— «Պիտի գայ այն երջանիկ օրը երբ կը կատարուի Րաֆֆիի երգը— Արդեօք գալո՞ւ է մի օր ժամանակ, Մասիսի գլխին տեսնել մի դրօշակ, եւ ամէն կողմից պանդուխտ հայազգի դիմել դէպ իւրեանց սիրելի հայրենիք…: Այո՛ պիտի գայ այդ օրը, երբ Մասիսի, Արագածի, Սիփանի, Վարագի, Նեմրութի եւ Ցաւրոսի բարձունքներուն վրայ պիտի ծածանի հաւաքական եռագոյն դրօշակը եւ աշխարհի հայազգիք Մայր Հայրենիքը վերադառնալով, պիտի վայելեն Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան պտուղները փառաւոր այդ օրուան»։

Գեղեցիկ բանախօսութենէն ետք ալ ըրաւ Ընկ. Վ. Հ[...] Արտ[...] Եղան արտասանութիւններ, մեներգ եւ այլն։ Հասարակութիւնը հեռացաւ գոհ [...] տպաւորութեամբ։

ՄԱՍԻՍ

ՀԱՅԵՐԸ ԱՆՏԻՈՔ-ԼԱՈԴԻԿԷԻ ԵՒ ԵՓՐԱՏԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սուրիայէն Թղթակ՝ց մը ճետեւեալ վիճակագրական ստոյգ տեղեկութիւնները կը ճաղորդէ Անտիոք-Քէսապ Լաոդիկէի շրջանին, ինչպէս նաեւ Երկաթուղիի եւ Եփրատի շրջանի՝ ճայկական գաղութին մասին, բնակչութեան թիւին ճետ միաժամանակ տալով կրթական վիճակը (աշակերտ, ուսուցիչ եւ դպրոցական պիւտճէն).

Գիւղերներ	ընտանիք	հոգի	աշակերտ	ուսուցիչ	կրթ. պիւտճէ օսմ. ոսկի
ԱՆՏԻՈՔԻ ՇՐՋԱՆ					
…նտիոք	110	550	65	2	71
…իթրաս	110	556	78	3	109
…որ Զէյթուն	32	125	35	1	50
…աճի Հապիպլի	212	933	75	2	20
…ողուն Օլուգ	187	935	140	4	135
…ագըֆ	140	757	157	4	85
…որըլպէկ	135	653	127	4	95
…էպուսիյէ	180	900	150	4	90
…ՍԱՊԻ ՇՐՋԱՆ					
…էսապ	124	567	122	5	209
…ափի Էօրէն	8	38	20	1	10
…այաճըգ	20	98	18	1	10
…ընարճըգ	15	67	17	1	10
…իւլ Ազաճ	12	63	17	1	10
…էօրքէնէ	7	34	25	1	10
…գալճըգ	3	18	15	1	10
…ս ատուրան	116	657	61	3	40
…ԱՈԴԻԿԷԻ ՇՐՋԱՆ					
Լաոդիկէ	303	1206	272	8	305
Գումար	1714	8157	1394	46	1264

ԴՊՐՈՑԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ՎԱՅՐԵՐ ԿԱՄ ԱՐԱԲԱԽՕՍ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐ

	ընտանիք	հոգի	աշակերտ	ուսուցիչ	կրթ. պիւտճէ
…ԱՈԴԻԿԷԻ ՇՐՋԱՆ					
Արամօ	22	100	30		
Ճնթընթաշ(*)	8	30	12		
Ղընըմիյէ	26	124	28		
Գրնսըպա (**)	5	30	6		
…ապուլիյէ	85	385	45		
…ըֆալու	15	67	15		
Գումար	161	736	136		
…ՆԱՋԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ					
…րպը Շուղուր	19	77	20		
…արթուս	15	67	15		
…անիաս	10	55	13		
…աֆվիթա	7	37	10		
…էպլէ	3	15	5		
Գումար	54	251	63		
…ՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԵՐԿԱՅՆՔ ԵՒ ԵՓՐԱՏԻ ՇՐՋԱՆ					
…արապլուս	250		160	3	140
…րապփունար	350		220	4	150
Թէլ Ապեատ	50		45		
…էսիւլայն	50		60	1	45
…ասիչէ	50		45		
…ամըշլու	100		95		
…րզօր	80		70	2	80
…աքքա	55		50	1	60

Անտիոք-Լաոդիկէի շրջանին մէջ առաջնորդական նոր թեմ մը կազմակերպելու հոգը յանձնուած է Լիբանանի նախկին կաթողիկոս. փոխանորդ Եփրեմ Ծ. վրդ. Տոհմունիի, որ երկու ամսուան քննական պտոյտէ մը վերջ, իր տեղեկագիրը ներկայացուցած է Սահակ կաթողիկոսին։

(*) Ճնթընթաշ գիւղը Արամօէն կէս ժամ ճեռաւորութիւն ունի. երբ Արամօի մէջ վարժարան մը բացուի, կարելի է անոնց փոքրիկները կրթել Արամօի մէջ։

(**) Գրնսըպա գիւղը նոյնպէս կէս ժամ ճեռու է Ղընըմիյէէն, որով Գրնսըպայի փոքրիկներն ալ կրնան կրթուիլ Ղընըմիյէի մէջ։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

«Յուսաբեր»ի Հալէպի Թղթակիցը ճետեւեալ տեղեկութիւնները կը ճաղորդէ Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին, քաղելով Սուրիա ճասած ճամբորդներէ.—

Քէմալական բարենորոգումները այնքան քիչ կը գրաւեն ճրապարակը։ Նախ արդէն ամէն բան՝ բայց յառաջացած նախանձ մը տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ։ Ժողովուրդին մէջ չտեսնուած չափով կրօնամոլութիւն մը ծայր տուած է։ Մզկիթները եւ աղօթատեղիները ուխտատեղիի կերպարանք առած են, ուր օրուան ամէն ժամուն աղօթողներու բազմութիւն մը կ'երեւայ։ Հաւատացեալներու այս բազմութիւնները, մզկիթէ մզկիթ կ'երթան, ճամբան բարձրաձայն երգելով կրօնական աղօթքներ։ Օրաթերթի մէջ նման երեւոյթի մը պարագային խըստիւ ծեծուած են հաւատացեալները ցրուել ուզող ոստիկանները։ Կրօնքի պաշտպանութեան համար առանձին միութիւններ կազմուած են, որոնց գաղտնի կերպով կը կազմակերպեն խաղաղ ցոյցեր եւ կը բաժնեն յայտարարութիւններ։ Նման շատ մը միութիւններու կարգին՝ նշանաւոր կը համարուի «Մուհամմէտի Որդիք» անուն ընկերութիւնը որու կեդրոնը Սուրիա կը գտնուի։ Քէմալական ուժերը, այս վերջիններուն հանդէպ չափազանց անտարբեր են, ո՛չ մէկ միջամտութիւն, եթէ ցոյցերը սպառնացող հանգամանք չունենան։ Միայն մեծամասնութեամբ միջադէպեր անպակաս են։ Խարբերդի մէջ «Մուհամմէտի Որդիք» ընկերութեան երկու անդամներ քաղաքէն հեռացուած են, որովհետեւ անոնց քով քաղաքական բնոյթ ունեցող թուղթեր գտնուած են։

Թուրք գիւղացիութիւնը շատ վատ վիճակ մը կը ներկայացնէ, ան ենթարկուած է սովի եւ հիւանդութիւններու, պետական միջոցներ չափազանց անզօր են զանոնք գտնելու համար։ Տուրքերու եւ անուղղակի կողոպուտներու տակ ամբողջ ժողովուրդը ենթարկուած է անհուն աղքատութեան մը։

ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէն պէյ... ճետեւեալ տեղեկութիւնները կը ճաղորդէ մարդաճամարի աշխատանքներու մասին.

— *Վիճակագրութեան գիւանի աշխատանքները գրեթէ լրացած են։ Վերջին մարդահամարին արդիւնքը իր բոլոր մանրամասնութիւններով ճշդուած եւ խմբաւորուած են. իւրաքանչիւր անձի ընկերային վիճակը, տարիքը, զարգացումը, պաշտօնը, ազգութիւնն ու կրօնքը մանրամասնօրէն մէջ ամփոփուած են։*

Այս մասին պատրաստած ենք ընդհ. վիճակացոյց մը, որ լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ երկու ամսուան մէջ ալ պիտի հրատարակուի հոկտեմբերին, գանազան նահանգներու վիճակագրութիւնը զոյց տալու համար։

1930ի ընդհանուր մարդահամարին օրինագիծը Ազգ. մեծ ժողովին յանձնուած է։ Ընդհ. մարդահամարի կարգին երկրագործական վիճակագրութիւն ալ պիտի կատարենք։ Նկատելով որ Հռոմի միջազգային կաճառը որոշած է յառաջիկայ տարի ամբողջ աշխարհի երկրագործական վիճակագրութիւնը կատարել, մենք ալ 1930ի մեր մարդահամարով պիտի մասնակցինք այս վիճակագրութեան։

Որոշած ենք այնքան հիմնական եւ կատարեալ մարդահամար մը ընել, որ կարելի ըլլայ նախկին բոլոր արձանագրութեան սխալները ջնջել, եւ նորերը իրր հիմ ընդունիլ։

Դասակարգիչ մեքենաները սկսած ենք փոխադրելնէն Ըէնէի մեր նոր շէնքը։ Մեքենաներու օտար մասնագէտին աշխատանքներն ալ լրացած են եւ ան վերադարձած է իր երկիրը։

Ես ալ արձակուրդով պիտի մեկնիմ իմ երկիրս յուլիսի սկիզբը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սեփ. Թղթ.). — *Մէկէ աւելի թղթակցութիւններով պարզեր եմ արդէն այս պզտիկ արուարձանին կեանքը, շեշտելով մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութիւնը։ Ո՛ր հայը պիտի չհրճուէր լսելով իր 3 4 տարեկան պզտիկին հայերէն արտասանութիւն թոթովելը։ Եւ ո՞ր ընտանիք աշխատաւորը իր յոգնութիւնը թեթեւցած պիտի զգար տեսնելով անոնց մարզանքներն ու լսելով հայրենաշունչ երգերը։ Բայց, միայն լսելով եւ ուրախանալով չի փրկուիր նոր սերունդը. պէտք է զոհաբերուիլ եւ սատարել։ Եւ արդէն խնամող հրաշքներ են որ կը գործուին կարգ մը երկիրներու մէջ։*

Անդրադառնալով Սէն Ժէրմի կեանքին, կրնամ ըսել թէ ան նորոգուած է մեծ գծեր կատարել Մարսիլիահայ կեանքին մէջ։ Այստեղ ալ առանց աղմուկի հաստատուած է ազգային գործունեայ կազմակերպութիւն մը։

«Յառաջ»ի մէջ արձանագրուած էր արդէն Սէն Ժէրմի հայրենակիցներու ընդհանուր ժողովը, ուր ամսական յանձնախումբ մը ընտրուելով պաշտօն տրուած էր կազմել կանոնագիր ծրագիր մը։

Ժողովները կը շարունակուին, երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ, ու ահա յետոյ աւելի հայրենակիցներ իրենց ազգային տուրքը վճարելով, ժողովէն կը պահանջեն մանկապարտէզ մը, իրենց մանուկներուն մայրենի կրթութեան համար։

Ցիշենք քանի մը խօսքեր՝

— Թէեւ ես պարզ աշխատաւոր մըն եմ սակայն իմ հայրական պարտականութիւնս կատարելու համար շատ ալ կրնամ նախել։

— Եթէ հոս մը գնելով սեփական մասնա-մանկապարտէզ չէք կրնար կառուցանել, գոնէ սենեակ մը վարձեցէք եւ ազատեցէք մեր պզտիկները փողոցներէն։

Այսպէս իրար ու աւելէ խնդրանքներ, անվերջ խնդրանքներ։ Իսկ այսօր կը տեսնենք որ առաժամեայ յանձնախումբը Ծայրն Թաղականութեան վերածուած է եւ հիմնադրամ մը ստեղծելու համար ձեռնարկած է մեծ վիճակահանութեան մը։

Հոս կ'արժէ յիշատակել նաեւ վիճակահանութեան գրուելիք առարկաներու հաւաքման ձեւը։

Ժողովի մը մէջ, համեստ աշխատաւոր մը հաւ մը կը նուիրէ վիճակահանութեան գնելու համար եւ կը խնդրէ որ իւրաքանչիւր անգամ իր կարողութեան համեմատ նուէր մը տալով լրացնէ պահանջուած առարկաներու քանակը։

Այս առաջարկին վրայ, առանց առարկութեան ձայներ կը բարձրանան իրարու ետեւէ.

— «Զոյգ մը աղաւնի ալ ինձմէ»։ «Նպաստ մը գրեցէք»։ «Անդրանիկի պատկերը»։ «Զոյգ մը կօշիկ»։ «Զոյգ մըն ալ ինձմէ»։ Եւ այսպէս շարքը կ'երկարի նուիրատուութեան ու ամէն ոք արժէքաւոր բան մը տալու գեղեցիկ նախանձախնդրութեամբ, կ'ուզէ որ տաղ իրագործել իրենց նուիրական նպատակը։

Սէն Ժէրմի նորակազմ Թաղականութիւնը Ազգ. Վարչութենէն վաւերացուելով, սկսած է ընթացք տալ իր գործերուն։

ՕՐ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԹԻԼՔԻԵԱՆ
ԵՒ
ԽԱՉԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

22 Յունիս 1929 Մարսէյլ

Յառաջիկայ կիրակի պիտի գումարէ ընդհ. ժողով մը, ուր կարգ մը կարեւոր խորհրդակցութիւններէ վերջ պիտի ընտրուի նաեւ ներկայացուցիչ մը Մարսէյլի պատգամաւորական ժողովին համար։

**** Հոս կազմուած է նաեւ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը, շնորհիւ Ցիկին Վառնաճեանի եւ երիցուհի Թերզեանի, որոնք տունէ տուն շրջելով մօտ երեսուն անդամուհիներ արձանագրած են։ Սակայն շարժումը ծագած է իր նախնական վիճակին մէջ։ Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերը պէտք է օժանդակեն Սէն Ժէրմի Կարմիր Խաչին, ղրկելով դասախօսներ, եւ պարբերական իրենց այցելութիւններով քաջալերեն նորակազմ մասնաճիւղը։*

Ս. Միլտոնեան

ՇԱՎԻԼԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հ. Յ. Դ. Արդութեան ենթակոմիտէին կազմակերպած դաշտաճանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Շավիլի բարձրադիրանտառին մէջ։Հեւկառակ գոց օդին, ծանօթներու եւ բարեկամներու բազմութիւն մը փութացած էր ցոյց տրուած վայրը։

Ընկեր կարօ Սասունի բացումը կատարեց, անդրադառնալով Թափառական ու ցրուած բազմութիւններու ճամար, նման ճաւաքոյթներու անճրաժեշտութեան։

Երկսեռ ճայրենաբաղձ ու ծնունդներիտասարդներէ կազմուած խումբի մը «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ, տեղի ունեցան երգեր, պարեր ու արտասանութիւններ։ Ըռանց յայտագրի գործադրուած գեղարուեստական այս բաժինը ամէնէն ճաճելի անակնկալն էր, որ կուգար ճաստատել ճաւաքոյթին ընտանեկան, ջերմ ու մտերմիկ մթնոլորտը։

Խօսելու ճրաւիրուեցան նաեւ ընկերներ Է. Միսաքեան եւ Ն. Աղբալեան, որոնց պարզ ու սրտաբուխ խօսքերը կարօտի ողջոյններ էին՝ ուղղուած ճայրենական ճողերուն ու անտառներուն։

Ներկաները վերադարձան ուշ ատեն, շնորճակալութիւն յայտնելով կազմակերպիչներուն, որ իրենց առիթը տուեր էին ճաւաքաբար զուարճանալու ու խնդրելով անոնցմէ որ ուրախութեան նման պատեճութիւններ դարձեալ յգլանան կազմակերպելու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շաճան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 105 —

— *Երբե՛ք։*

— *Գիտես թէ կրնամ առնել եթէ ուզեմ. ո՛վ ....։*

— *Երբե՛ք։*

— *Հէ՞, երբե՞ք, երբե՞ք, ըսել է գիս իմ սենեակիս մէջ բանտարկե՞լ է միտքդ, գիս լռութեան դատապարտելու միակ միջոցդ ա՞յդ է... Մի՛ ստիպեր զիս. գիտես թէ քեզմէ ուժով եմ. ....։*

— *Երբե՛ք. չպիտի համարձակիս։*

— *Չպիտի՞ համարձակիմ, չպիտի՞ համարձակիմ վրադ բռնանալ... ե՞ս, ե՞ս... Լա՛ւ, շատ լաւ... նայէ կրնա՞մ պանդոկապետը վեր կանչել թէ ոչ։*

— *Ոչ Փիէռ, չեմ ձգեր...։ չեմ ձգեր...*

— *Մի մոռնար որ Հայ եմ. գիտես յամառ ըլլալս, բայց չես գիտեր թէ մենք որքան օտարոտի ենք։ Ըսի թէ պիտի երթամ. պիտի երթամ։*

Չկրցաւ սակայն պատուհանը բանալ։ Նէնէթ իրեն պլլուեցաւ ամբողջ ուժովը և իրական տանջանքին դիմաց վերջապէս վտանգը ըմբռնելով, ...ւ աղերսարկու դառնալ, ձայնին շեշտը փոխել ու մարմինը սեղմել տղուն։

— *Կը յուզուի՞ս, վա՛յ, կը յուզուի՛ս... վերջապէս։ Բայց յիմար աղջիկ, դուն չկրցա՞ր խորհիլ որ այսպիսի պահու մը ուժով չէ որ կրնաս զինքը յաղթել, այլ սկարութեամբ... Ես որ լեցուած ու պարտուած մը ըլլալու վիճակը ունիմ, ...ւ կրաւորականութեամբ, կանացի աղապատանքիդ և սկար շեշտիդ առջեւ միայն կրնայի տեղի տալ, մինչդեռ դուն իմինիս հաւասար ուժով մը կը ներկայանաս ինծի։ Փոխանակ ան-*

— 106 —

միջապէս գալ յանձնուելու, անկարողութիւնդ խոստովանելու, գես զիս կ'ուզես փորձե՞լ, կը սպառնաս վարը, բոլորովին անտարբեր իմ տառապանքիս, և երբոր կը ստիպուիս վեր բարձրանալ, այս հրամայական շե՞շտը կուգայ միայն շրթներուդ... Դեռ կը կռուի՞ս։ Գիտցիր որ ալ շատ ուշ է սակայն. այլեւս ոչի՛նչ. ոչի՛նչ պիտի կարենայ արգիլել զիս...

— *Չէ՛ Փիէռօս, չէ, չպիտի ըսես եթէ զիս կը սիրես...*

— *Եթէ քեզ կը սիրե՞մ... Ո՛հ, հեռո՛ւ ալ ինձմէ, հեռո՛ւ...։ Բայց ըսէ տեսնեմ, դուն չէի՞ր ինծի սորվեցնողը թէ իմ սիրելս արժէք չունի բնաւ... Դուն զիս չե՛ս սիրեր, անհաւ կարեւորը։ Դուն զիս չես սիրեր և երբեք ալ չսիրեցիր։ Եկար նետուեցար անկողնիս վրայ քմահաճոյքիդ, տարփանքիդ համար միայն. խաղացիր հետս, այո՛, տարփանքիդ համար միայն. «հաճոյք մը պէս, «հաճոյք մը պէս...*

— *Կ'արգիլեմ Փիէռ, կ'արգիլեմ։ Սո՛ւտ ես. գիտես թէ ես քեզ սիրեցի, անկեղծօրէն սիրեցի և կը սիրեմ ալ միշտ...*

— *Այն ատեն աւելի՛ լաւ. քանի որ այժմ ձեռքս է այս պահուս, պէտք է որ ջախջախեմ, փշրեմ, անհետացնեմ այն միւսը, պէտք է որ վերջնապէս կորսուի ան՝ և դուն իմս ըլլաս ամբողջութեամբ։*

— *Չեմ ձգեր որ անոր դպիս։*

— *Չե՞ս ձգեր. կը պաշտպանե՞ս զայն և կ'ուզես որ ե՞ս ալ պաշտպանեմ այդպիսի աղտեղութիւն մը, կղկղանք մը... Ո՛հ, եթէ իմ սիրած Նէնէթս ըլլայիր, պէտք էր զարհուրէիր այդ պատկերներուն առջեւ. միայն նողկանք ու*

— 107 —

զարշանք պէտք էր ազդէր ան քեզի, թքնելով ու պոռալով պէտք էր փախչէիր քովէն։ Եւ փոխանակ ատոր, կը պաշտպանե՞ս զայն. մէկը որ իր ամբողջ հարստութիւնն ու դիրքը ուրիշներուն թշուառութեամբ, խեղճ ու տկար կամքերու շահագործմամբ է դիզեր, միտքեր և մարմիններ է քանդեր, փշրեր... Ասկէ աւելի մեծ ոճիր ի՞նչ կայ երբոր մարդ տարիներով ու տարիներով աշխարհի վրայ կը նետէ այդ զարհուրելի թուղթի կտորները, համակ թոյն։

Գոց մը արտասանելու պէս Նէնէթ ըսաւ.

— *Անքաղաքականութիւնը չի փոխանցուիր. ան զգացում մըն է որ կրնայ զօրանալ կամ տկարանալ, բայց չի ծնիր, բայց չի մեռնիր։ Ճիշդ մեր Աստուծոյ հանդէպ ունեցած հաւատքին պէս։*

— *Դո՞ւն ալ... ճիշդ անոր խօսքե՞րը... գո՞ւն ալ։ Եւ սակայն աւելի՛ լաւ. զոհ եմ ես. առիկա կը նշանակէ որ այս ըստմներուս արդէն անդրադարձեր ու կրկներ ես իրեն։ Հոս զալէդ ի վեր արտասանած խօսքերուդ միակը եղաւ որ քեզի նպաստաւոր է։ Ուրեմն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կը պաշտպանես զայն... Ա՛, սպասէ՛... հիմա շատ լաւ կ'ըմբռնեմ... ալ գաղտնիքները կը պարզուին ինծի համար. յստակօրէն կը տեսնեմ քեզ, քու գործունէութիւնդ, մեղսակցութիւնդ...*

— *Ոչ, ես անոր մեղսակիցը չեմ։*

— *Բայց սպասէ՛, դուն չէի՞ր որ ամէն անգամուն մեր պէտք ունեցածէն երկու անգամ աւելի թուղթ ու քարտ փոխելու կը յանձնարարէիր ժէվայէն‌ին, դուն չէի՞ր... Նոյնիսկ օր մը միամտաբար զարմացումս յայտնեցի, ըսելով թէ մենք այդքան բանի պէտք չունէինք և դուն*

— 108 —

պատասխանեցիր ինծի. «Ուրիշին համար է»։ Իրաւ ամէն անգամուն թուղթի այդ ծրարները նոյն գիշերն իսկ մեկնած, անհետացած կ'ըլլային... Ա՛, որպէսզի զեղչէն օգտուիք, որպէսզի ան միշտ մութին մէջ մնայ, կասկածի չենթարկուի և չբռնուի... Այս մեղսակցութիւն չէ՞։ Ըսէ նայիմ, ի՞նչ զբաղմունքով գնեցիր խանութդ, ինչո՞վ ապրեցար...

— *Ճիշդ չէ, ճիշդ չէ...*

— *..., Եւ հիմա եթէ մատնեմ, դուն ալ պիտի ձերբակալուիս Լէօքիւրին հետ, դուն ալ պիտի դատապարտուիս... Ատոր համա՛ր այդքան շատ կը պաշտպանես զայն, ատոր համար զայնց կը նետես ու կը դողաս... Ա՛, մտածեցիր, նայէ՛ անգամ մը հայելիին մէջ, զանէ՛ ինքզինքիդ վրայ, տղամ՛ա Նէնէթ... ես որ, ես որ... ո՛վ պիտի կարենար կասկածիլ այս զմայլելի գեղեցկութեանդ առջեւ... Ես որ սա պժգալի...*

Եւ մէկէն լռեց։

Յուզումի այդ բարձրութեան վրայ ալ չկրցաւ բառ մը եւս աւելցնել և Յօացին երկուքը դէմ դէմի, անխօս։ Տղուն արհամարհոտ, հայհոյող ակնարկը զզուանքով կ'իյնար կնոջ վրայ, զայն կը չափէր գլխէն մինչեւ ոտքերը, կը դառնար կուրծքին, Յնալու համար փորին վրայի կոճակէն կախուած։ Տղան զգաց որ Նէնէթին համար աւելի ճնշիչ էին լռութեան այս պահերը և կարծես զղջաց իր երկար նախադասութիւններուն համար, ուր սիրոյ ճշմարիտ տառապանքը պատճառ եղած էր որ մտածումները չափազանցուին։ Փիէռ ակնապիշ կը նայէր անոր, անո՛ր որուն թրջած աչքերը արտակարգօրէն կը փայլէին, կը սպասէին և որ կ'ուզէր մոռնալ, կ'ուզէր խօսիլ, կ'ուզէր չնչել...

այն յօդուածին դէմ, որով Գերմանիա կը խոստովանի թէ միակ պատասխանատուն է Մեծ Պատերազմին։

«Կայսրութեան Դրօշը» հանրապետական ընկերակցութիւնը այս առթիւ պիտի հրատարակէ յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

— Գերման ժողովուրդը, մէջն ըլլալով Աւստրիոյ եղբայրները, պատասխանատու չէ պատերազմին։ Այսօր մենք չենք ուզեր կշռել զանազան կառավարութեանց պատասխանատուութեան բաժինը։ Կը պահանջենք որ մեզի պարտադրուած դաշնագիրները վերջապէս ենթարկուին վերաքննութեան մը, ինչ որ անհրաժեշտ է համեւրոպական մերձեցման մը համար։ «Կայսրութեան Դրօշը» բարեկամական կոչ կ'ուղղէ ուրեմն նախկին պատերազմիկներուն այն բոլոր ազգերուն, որոնք կը պայքարին ժողովրդավարութեան ազգային եւ միջազգային զարգացման համար, որպէս զի իրենց կառավարութեանց եւ հայրենակիցներուն մօտ միջամտեն դաշնագիրներու վերաքննութեան համար։

«Կը պահանջենք գրաւուած շրջաններու արագ եւ անպայման պարպումը եւ Սարի մեր եղբայրներու ազատագրումը առանց սակարկութեան։»

Յայտարարութիւնը կը վերջանայ՝ ի նպաստ ընդհանուր զինաթափութեան կոչով մը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱՑՈՅՑԸ

Գերման համայնավար կուսակցութիւնը իր կարգին կոչ մը կ'ուղղէ իր անդամներուն՝ հրաւիրելով զանոնք ժամանակցիլ հակայ ցոյցի մը, որ տեղի պիտի ունենայ Յուլիսի 28ին։ Անոնց նպատակն է համայնավարական հակացոյց մը կատարել՝ բողոքելու համար նոյն օրը թաղապետական ատադիումին մէջ կատարուելիք միապետական տողանցքին դէմ։ Կոչին մէջ կ'ըսուի.

— Կ'ուզենք բողոքել ֆաշիստ դիկտատորութեան, մեզի սպառնացող պատերազմին եւ Պերլինի ընկերվարա-ֆաշիստ կառավարութեան դէմ։

ՀՈՒՆՈՒՍՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ՑՈՅՑԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Քէօլնէն կը հաղորդեն որ Հռէնոսի գրաւեալ հողերու միջդաշնակցային յանձնաժողովը արգիլած է ամէն ցոյց գրաւումի ենթակայ շրջաններուն մէջ՝ Վէրսայլի դաշնագրին տասնամեակին առթիւ։

Գերմանիոյ բանուորական ընկերութեանց վարիչ մարմինը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կ'արտայայտուի դիմակազերծ ընել Գերմանիոյ պատասխանատուութեան սուտը։ Ասկէ զատ վճռապէս պիտի միջամտէ՝ որպէս զի Հռէնոսիոյ հետ միաժամանակ պարպուի նաեւ Սարը։

Մակեդոնացիները կը գործեն

Մակեդոնացի յեղափոխականներու հինգ հոգինոց հրոսախումբ մը, ղեկավարութեամբ Միլան Փէթրոֆի՝ Նիքոլիչէն հելլենական հողը կը մտնէ։ Աքընճալըի մօտերը հելլէնական 61րդ պահականոցի զինուորները հրոսակներուն հանդիպելով, կրակ կը բանան անոնց վրայ։ Երկուստեք կը սկսի հրացանաձգութիւն մը, որ կը տեւէ մօտ կէս ժամ։ Մօտակայ պահականոցներէն ուրիշ հելլէն զինուորներ ալ հասնելով, կը մասնակցին ընդհարումին, որու ընթացքին հրոսակներէն մէկը կը սպաննուի։ Միւսները իրենց ղեկավարին հետ կը փախչին Փորեաչի ուղղութեամբ, պուլկար հողը ապաստանելու նպատակով։

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ մակեդոնական կազմակերպութիւնը նշանակած է բազմաթիւ «թրոյքա»ներ (երեք հոգինոց խումբեր), որոնք պիտի գործեն Յունաստանի որոշ կէտերուն վրայ։

Անգլիոյ խորհրդարանին բացումը

Երեքշաբթի օր Անգլիոյ նորընտիր երեսփոխանական ժողովը գումարեց իր առաջին նիստը։ Պոլտուին, Չէմպրլէյն, Չըրչիլ եւ ընկերները նստած էին ընդդիմադիրներու աթոռին վրայ, Լոյտ Ճորճի եւ Ազատականներու կողքին։ Կառավարութեան անդամներուն յատկացուած աթոռներուն վրայ նորութիւն մըն էր տեսնել կին նախարար մը, Օր. Պոնտֆիլտ, աշխատանքի նախարարը, որ պարզ սեւ հագուստ մը հագած էր։ Մաքտոնըլտ, Պոլտուին եւ Լոյտ Ճորճ ներս մտած ատեն՝ ջերմապէս ծափահարուեցան իրենց կուսակիցներուն կողմէ։

Երեսփ. ժողովի նախագահ վերընտրուեցաւ հարիւրապետ Ֆիցրոյ, պահպանողական, որ այդ աթոռը կը գրաւէ Հուիթլիի քաշուելէն ի վեր։ Յետոյ սկսաւ հին եւ նոր երեսփոխաններու երդումի արարողութիւնը։ Խորհրդարանին պաշտօնական եւ հանդիսաւոր բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ երեքշաբթի, երբ Լորտերու շէնքին մէջ խորհրդարանը միացեալ նիստ պիտի գումարէ, լսելու համար գահաճառը։

ՍԻՏՆԷՅ ՈՒԷՊ ԼՈՐՏ

Աշխատաւորական դահլիճին մէջ գաղթային նախարար Սիտնէյ Ուէպ՝ արքայական հրամանագրով լորտութեան աստիճան ստացաւ։ Պիտի կոչուի Պարոն Փէսֆիլտ։

Սիտնէյ Ուէպ մասնաւորապէս զբաղած է արհեստակցական միութեանց կազմակերպութեամբ եւ այդ մասին կարեւոր գրքեր հրատարակած է։

ՏՐՈՑԿԻՆ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ՞

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ նախարարական խորհուրդը իր երէկուան նիստին մէջ դարձեալ զբաղեցաւ Տրոցկին Անգլիա ընդունելու խնդրով։ Կարգ մը նախարարներ կ'առաջարկեն որ պաշտօնական «ոչ» է պատասխան չտրուի Տրոցկիի դիմումին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Բենիկ Միլտոնեան։ Նիւթ՝ «Ընկերվարութիւն, համայնավարութիւն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի Վասպուրականի Հայր. Միութեան

Այս կիր. ժամը 2ին, Տէսինի Թրամուէյի կայարանը (Նախկին Սինէմայի սրահին մէջ) կը ներկայացուի

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ»

Հ. Յ. Դ.

Իւագոյն կոմիտէի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète, Պիւրօ արթապարի վերնայարկը։

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերա-համակրական ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 4.30ին 72 Rue Etienne Dolet. Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Իսի լէ-Մուլինօ - Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Փոն տը Շէրիւիի կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ ընդհ. ժողովի զեկուցումը։ Կը խօսի Մ. Գույումճեան։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Մարսէյլի Պատան. միութեան անդամական ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Քրիստափոր խումբի անդամական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Métro Odéonի ճիշդ դէմը «La Petite Source» սրճարանը։ Օրակարգ՝ 1. Նոր անդամատոմսերու բաշխում եւ հերթական հարցեր. 2. Դասախօսութիւն ընկ. Արփիար Ասլանեանէ «Ռուսական յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

Լիոնի Քեռի խումբի ընկերական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

վը՝ այս կիրակի մէթրօ Բոտզարիս դիմաց Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Բալու եւ շր. գիւղերու Ընդ. Մարմնի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին 18 Rue de Beguin։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Փարիզի «Մանուկներու պաշտպանութեան» մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 71 av. Kléber. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ախլաթի Կարմունջ (Պիթլիսի նահանգ) գիւղէն Մանաս Կըկօեան, հօր անունը՝ Արեւշատ։ Տարագրութեան միջոցին ողջ մնացած է։ Կը կարծուի թէ Պաղտատի կողմերը կը գտնուի։ Իմացնել իր եղբօր Համբարձում Կըկօեանի, 6 Rue Blanqui, K.—Bicêtre (Seine), France։ Լուր տուողին 300 ֆր. եւ մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Պրուսացի Պետրոս Սուքեան, հօր անունը՝ Ակոբճան, մօր անունը՝ Լիզա։ Ծնողքը եւ քոյրերը Տէր Զօրի մօտ ջարդուած են։ Լուր առնուած է թէ քրիստոնեայ արաբ մը զինքը որդեգրած է։ Իմացնել իր հօրաքոյրերուն Աննիկ Սուքեանի եւ Նեւրիկ Սաբաթճեանի, կամ իր հօրաքրոջ որդւոյն Peter Sabatjian, 18 Jamen-Grand, Caluire Rhône) France.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռեմ աղուոր ընկեր. ցի Գէորգ Գասպարեան, հայրը՝ Սարգիս, մայրը՝ Վառվառ. 1928 Փետր. ամսուն Պոլսէն մեկնած է Ռումանիա։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Կալաց։ Իմացնել՝ Mr. Aram Kalfayanի, 24 Rue Sivadji Mourad, Idjadié, Scudar, Stamboul (Turquie).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ, տեղի կ'ունենայ «Յարդգող»ի տարեվերջի իրիկունը նուիրուած երաժշտութեան։ Երգչուհի Օր. Գ. Դարիպեան կուտայ իր առաջին ձօնքը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՄՈՒՐԱՏ-Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Մուրատեան վարժարանի սրահը 26 Rue Troyon, Sèvres։ Կարեւոր Օրակարգ։

ԵՈԶՂԱՏԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Faub. du Temple. Մէթրօ՝ Belleville. Օրակարգ. Հաշուետուութիւն վարչութեան եռամսեայ գործունէութեան եւայլն։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ ժամը 4ին Ֆլորիա ճաշարանը։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողո-

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

Կիրակի օր լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՈՒՆՔի 3րդ թիւը, աւելի ճոխ եւ պատկերազարդ.— Մեր լեզուն (խմբ.), Վահագնեան գպրոց (Ազատանի), Ուսումնասիրութիւն Դուրեանի եւ Կոմիտաս Վարդապետի (Ե. Նարդունի), Գր. Պարտէզ (Ա. Սիւրմէլեան), Խարտոցի տակ (Մ. Երիցանց), Անծանօթ Առաքեալը (Հ. Սարգիսեան), Պատմ Զ. Ե. Ո. Միութեան (Հ. Խանէտանեան, Պէ՛տք է ճաշել ցորենին (ցոքթ. Լ. Գրիգորեան), Արձագանգ Մասիսի (Ա. Գաբիկեան) Բաժանորդագրուելու համար դիմել Մ. Քիւրքճեանի, 247 Bld. Voltaire, Paris։ Ֆրանսա՝ տարեկան 22 ֆր., արտասահման՝ 1.50 տոլար։ Դիմել Զ. Ե. Ո. Մ. Մասնաճիւղերուն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1929

28 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 994

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

Այսօր, 28 Յունիս, 10րդ տարեդարձն է Վէրսայլի դաշնագրին ստորագրութեան: Տարեդարձ մը, որ ինչքան կը հպարտացնէ յաղթականները, նոյնքան կը խոցոտէ պարտեալին սիրտը:

Եւ հասկնալի է որ, բողոքի հանդիսաւոր ցոյցեր սարքուած են ամբողջ Գերմանիոյ մէջ. հակառակ իշխանութեան կամքին: Կառավարութիւն մը կրնայ խուսափիլ այս կամ այն ձեռնարկէն, քաղաքական-դիւանագիտական փափկանկատութեամբ, սակայն չի կրնար խափանել ժողովուրդի մը պոռթկումը: Մանաւանդ որ, այդ ժողովուրդը տասը տարիէ ի վեր կը տեսնէ յաղթականներու բոլոր հարուածները, եւ դժուար է զայն զրկել գոնէ իր մաղձը թափելու իրաւունքէն:

Ժողովրդային ցոյցերուն ամէնէն վիթխարին տեղի կ'ունենայ Պերլինի մէջ, ուր 100.000 հոգի տոմս գնած են թափօրի մը համար: Այս առթիւ մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկեր են Գերմանիայէն խլուած երկիրները:

Մնաց որ, գերման կառավարութիւնը ինք ալ յայտարարութիւն մը պատրաստած է այս տարեդարձին առթիւ, եւ չի ծածկեր իր խոր դառնութիւնը Դաշնակիցներուն դէմ, միեւնոյն ատեն մերժելով Մեծ Պատերազմին պատասխանատուութիւնը: Յայտարարութեան մէջ կը շեշտուի, նաեւ, թէ Գերմանիան ջախջախուած ըլլալով, բռնի ստորագրեց դաշնագիրը:

Վէրսայլի դաշնագրով, զոր պարտեալը պարզապէս ստորագրելու հրաւիրուեցաւ, առանց առարկութեան ո՛ր եւ է իրաւունք ունենալու, Գերմանիա կը կորսնցնէր հետեւեալ երկիրները. —

1. Ալզաս-Լօռէն, 5600 քառ. մղոն տարածութիւն, 1 միլիոն 875.000 բնակիչ (յանձնուած Ֆրանսայի): 2. Արեւմտեան Փրուսիոյ եւ Փօզէնի մեծ մասը, արեւելեան Շլեզիոյ եւ արեւելեան Փրուսիոյ մէկ մասը,— 17.800 քառ. մղոն եւ 3 միլիոն 855.500 բնակիչ (յանձնուած Լեհաստանի):— 3. Վերին Շլեզիոյ մէկ մասը, 120 քառ. մղոն եւ 48.470 բնակիչ յանձնուած Չեխօսլովաքիոյ:— 4. Մէմէլ 1025 քառ. մղոն եւ 141.240 բնակիչ (յանձնուած Լիթուանիոյ):— 5. Տանցիկ՝ 738 քառ. մղոն եւ 330.630 բնակիչ (Ազատ երկիր):— 6. Եւփէն եւ Մալմէտի 400 քառ. մղոն եւ 60.000 բնակիչ (յանձնուած Պելժիոյ):— 7. Շլեզվիկի հիւսիսային մասը՝ 1540 քառ. մղոն եւ 166.400 բնակիչ (յանձնուած Տանըմարքայի):— Կլոր հաշուով՝ 27.300 քառ. մղոն հող եւ 6.476.200 բնակիչ:

Դաշնակիցներու գրաւման տակ են, նաեւ 15 տարուան համար, Սարի հովիտը (740 քառ. մղոն եւ 652.820 բնակիչ) եւ Հռենոսի գաւառները (12.338 քառ. մղոն եւ իբր 7 միլիոն բնակիչ): Այս հողերը պայմանաժամէն՝ 1935էն առաջ պարպել տալու համար է որ, Գերմանացիները ամէն միջոց կը փորձեն եւ գրեթէ յաջողած են:

Տակաւին չենք խօսիր դրամական եւ նիւթական հատուցումներու մասին, որոնք զանազան ձեւափոխումներէ յետոյ, յանգեցան Եընկի ծրագրին: Ամբողջ 58 տարի միլիառներ վճարելու դատապարտուած է Գերմանիան: Զանց կ'առնենք յիշել, նաեւ, գաղթավայրերու, հսկայական նաւատորմիղի մը — ռազմական եւ առեւտրական — բանակի եւ հարուստ շահաստաններու կորուստը:

Ի՞նչ բրաւ պարտուած Գերմանիան, այս ծանր պայմանները ստորագրելէ յետոյ:

Տոկաց անհաւատալի համբերութեամբ: Խուսափեցաւ շատ մը հրապուրիչ խայծերէ. օրինակ՝ խորհրդային իշխանութեան կոչումներէն, եւ ակռայ կճրտելով համբերծ, նուիրուեցաւ շինարար աշխատանքի մը: Եկող-գացող բոլոր վարիչներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն եղաւ վերակազմել երկիրը, շոկել ժողովուրդին մէջքը, միեւնոյն ատեն, յամառ հետեւողականութեամբ, հետապնդել դաշնագրին կապանքները թուլցնելու, իր բողոքներն ու իրաւունքները լսել տալու:

Եւ յաջողեցաւ: Այսօր, պարտութեան նախատական ու ջախջախիչ բեռը կրելէ տասը տարի յետոյ, Գերմանիան այն չէ ինչ որ էր քանի մը տարի առաջ: Երէկուան դատապարտեալը, որ միայն հրամաններ եւ վճիռներ լսելու եւ գործադրելու պարտականութիւն ունէր, այսօր արդէն անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, յաղթականներու մէկ նոր կրկէսին, եւ կը նստի ու կը խօսի հաւասարէ հաւասար, կը վիճի ու կը մաքառի: Եւ օրէ օր աւելի զգալի կը դառնայ իր ներկայութիւնը:

Այսօրուան Գերմանիան կշիռ մըն է, որ չի կրնար զանց առնուիլ միջազգային քաղաքականութեան մէջ, ինչպէս երէկ:

Եւ միայն բարոյական չէ այս շահը: Յաղթականները իրենք արդէն կը տեսնեն, թէ կարելի չէ անվերջ եւ միեւնոյն թափով ճնշել պետութիւն մը, որ 60 միլիոնի համրանք ունի, աշխատասէր, կենսայորդ եւ ռազմունակ: Արդէն հասունցած է գրաւեալ գաւառները ժամանակէն առաջ պարպելու խնդիրը: Տարբերութիւնը մեծ է Տօըսի ծրագրէն մինչեւ Եընկի ծրագիրը: Եւ եթէ Շթրէզէման 58 տարուան համար ստորագրութիւն դրաւ, միեւնոյն ատեն չքաշուեցաւ բացատրել թէ տասը տարիէն յայտնի կ'ըլլայ ծրագրին ճակատագիրը: Եւ յետոյ, այդ ստորագրութիւնը կապուած է գրաւեալ գաւառները ժամ առաջ պարպելու պահանջին հետ: Պերլին չընդունիր նոյնիսկ քննիչ մարմին մը պահելու առաջարկը, ինչպէս կը պնդեն յաղթականները:

Ինչպէս որ, Գերմանիան թէեւ իր պարտութեան տասնամեակն է որ կ'ողբայ, բայց յաղթականներն ալ չունին, այսօր, նախկին խրոխտ եւ իշխանաւոր կեցուածքը:

Այսպէ՛ս կը վերածնին մեծ ժողովուրդները: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԿՈՐՈՒՍՏ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կ'աւանդէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Ո՞ւր կ'երթաս, հայրենակ'ից

— Արժանթին...

— Հոն պիտի ձուլուիս եւ պիտի կորսնցնես ազգութիւնդ:

— Ազգ չմնաց այլեւս:

Արժանթին մեկնողներուն հետ մեր ունեցած անխուսափելի հարց պատասխանը:

—«Ազգ չմնաց այլեւս...»

Բոլոր գաղթականները այսպէս կը խորհին: Հեռաւոր հայրենիքէն նշուլող ճառագայթը չի խանդավառեր զիրենք, որովհետեւ հաւատք չունին այժմու կառավարութեան վրայ: Գաղթահայութիւնը պատկառելի ուժ չի ներկայացներ իրենց աչքին, որովհետեւ, կ'ըսեն, իրենց սեւ ու դժնդակ օրերուն շօշափելի գործ չտեսաւ: Իրենց տառապանքին մէջ առանձին մնացին եւ նոյ օրերուն բարի նայուածքներ չուղղուեցան:

Կ'երթան ամէն օր, մեծ ու փոքր կարաւաններով, կ'երթան, գիտնալով հանդերձ թէ հայութիւնը մեծ բան մը պիտի կորսնցնէ իրենց մեկնումով: Հայ անհատը դարձած է հայութեան գաղափարին դէմ, Հայը հայութեան թշնամի:

Հայ ժողովուրդը չի հաւատար իր ապագային, դարձած է սկեպտիկ: Ասիկա՝ մեր օրերուն մեծագոյն դժբախտութիւնն է, մեծագոյն աղէտը, որու նմանը արձանագրուած չէ մեր պատմութեան մէջ:

Ի՛նչ որ ալ ընենք, ի՛նչ միջոցներով ալ գործենք, անհնար պիտի ըլլայ ժողովուրդը կապել իր ապագային, վաղուան պայծառ իրականութեան:

Կա՛մ հայ ղեկավարութեան խօսքն է տկար, կամ հայ ժողովուրդի յամառութիւնն է զօրաւոր:

Այս ողբալի իրականութեան առջեւ նոր բան չունինք ընելիք, եթէ ոչ միշտ կրկնել ճառերը, յորդորները, գոնէ ժողովուրդէն մաս մը ետ դարձնելու համար կորստեան ճամբայէն:

Պատիւ չի բերեր հայութեան այս ժտայնութիւնը:

Անօթի, մերկ, անզէն ու անպաշտպան թրքութիւնը երբեք չխորհեցաւ կատարուած փաստը իբրեւ վերջնական իրողութիւն ընդունիլ: Չհամակերպեցաւ օտարներու կողմէ իրեն բռնադատուած անարգ ճակատագրին: Գնաց Անատոլու, ուժերը կեդրոնացուց հոն, պատիւ բերող մահով մեռնելու համար:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք: Թուրքերու բրածին ճիշդ հակառակը. մեր հայրենիքին մօտ եղող երկիրներէն կը հեռանանք, ովկիանոսներէն անդին կը ցրուենք մեր կենսունակ, թարմ եւ ստեղծագործող ուժերը, հայութիւնը օր մը առաջ գերեզմանելու համար:

Թուրքերո՞ւն չափ ալ չկանք ուրեմն»:

ՕԹԷՕՅԼԻ ՁԻԱՐՇԱՒԸ

Չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ Օթէօյլի դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ ցանկապատներու մեծ ձիարշաւը, 5000 մեդրի վրայ: Առաջնութիւնը շահեցաւ Ցիգրան խան Քէլէկեանի ձին՝ Հարկօ, 5 վայրկեան 52 երկվայրկեանի մէջ: Ձիուն վարիչն է Հօուըս: Մրցանակի գումարն է 288.375 ֆրանք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ, 4 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 20 ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ՝ ԱՊՏԱԼԼԱ ԻՍՀԱՔ

Վերջին թղթաբերով առնուած լիբանանեան թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կուտան Լիբանանի խորհրդարանային ընտրութեանց մասին, որոնք տեղի ունեցան յունիս 16 կիրակի օր:

Պէյրութի «Օրիան» թերթը վեց սիւնակի վրայ մեծատառ կը յայտարարէ թէ ընտրութիւնները կատարեալ ձախողութիւն մը եղան ներկայ կառավարութեան համար եւ նախագահ Շառլ Տէպպասի բոլոր թեկնածուները պարտուեցան:

Պէյրութի մէջ ընտրուած են՝ ժօրժ Թապէթ (մարոնի,, փիէր Թրատ (յոյն օրթոտոքս), Մոհամմէտ Ֆախուրի և Հալիմ Քատտուրա (իսլամ), փաստաբան Ապտալլա Իսհաք (հայ-կաթոլիկ), նախկին երեսփոխան:

Մեր հայրենակիցը ընտրուած է 68 ձայնով: Քուէարկութեան մասնակցած էին 126 Բ. կարգի ընտրողներ, որով բացարձակ մեծամասնութիւնն էր 64 ձայն: Տոքթ. Էյուպ Թապէթ ստացած է միայն 56 ձայն եւ չէ ընտրուած՝ պարզապէս անոր համար որ վերջին պահուն 9 հայ ընտրողներ քուէ չէին տուած իրեն:

Անդրլիբանանէն ընտրուած են 5 մարոնի, 1 յոյն օրթոտոքս եւ 2 տիւրզի:

Պէքաայէն ընտրուած է 1 մարոնի, 1 շիի իսլամ, 1 յոյն օրթոտոքս, 1 յոյն կաթոլիկ, 1 սիւննի իսլամ:

Հիւսիսային Լիբանանէն 2 սիւննի իսլամ, 2 մարոնի, 1 յոյն-օրթոտոքս:

Հարաւային Լիբանանէն՝ 3 շիի իսլամ, 1 սիւննի իսլամ, 1 յոյն կաթոլիկ, 1 մարոնի:

Նոր խորհրդարանին մէջ կան 16 նախկին երեսփոխաններ եւ 14 նոր ընտրուածներ: Վերընտրուած են երեք նախկին նախարարներ: Երեսուն երեսփոխանները կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով.— 7 փաստաբան, 1 դատաւոր, 2 բժիշկ, 1 երկրագործ, ճարտարագէտ, 2 օրագրող, 2 նախկին պաշտօնեայ, 2 առեւտրական եւ 13 հողագործ:

Ըստ լիբանանեան Սահմանադրութեան, հանրապետութեան նախագահ Շառլ Տէպպաս նշանակեց խորհրդարանի 1)3 անդամները (15 հոգի).— 5 մարոնի, 3 սիւննի իսլամ, 3 շիի իսլամ 1 տիւրզի, 1 յոյն կաթոլիկ, 2 յոյն-օրթոտոքս:

Ազգայնական երեսփոխանները Պէրքէ երթալով իրենց յարգանքները ներկայացուցին Մարոնի Պատրիարքին, որ իր ճառով յորդորեց զանոնք հետամուտ ըլլալ ազգային պահանջներու իրագործումին: Լիբանանի մէջ խրախճանութիւններ տեղի ունեցան ընտրութեանց առթիւ: Նոր երեսփոխանական ժողովը պիտի գումարուի Յուլիս 12ին:

Սուրիական Տրիպոլիսի մէջ ընտրութիւնները արիւնալի եղան: Ոստիկան զօրքն ու զինուորները պաշարած էին կառավարչատունը՝ արգիլելու համար որ ամբոխը ներս մտնէ: Երկուստեք բուռն պայքար կը մղուէր: Կառավարութեան թեկնածուն էր Վասֆի Թորպէյ, իսկ Զօրթաններունը՝ Քապալան Ֆրանճիէ: Զօրթանները ուզեցին ճեղքել զինուորական շղթան եւ քուէարկութեան սրահը մտնել յաջողցնելու համար իրենց թեկնածուին ընտրութիւնը: Այս առթիւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: Ատրճանակներ պարպուեցան եւ Զօրթաններէն երկու հոգի սպաննուեցան: Ասոր վրայ Զօրթանները կրակ բացին զինուորներուն դէմ, երկու ոստիկան-զինուոր սպաննեցին, երկուքն ալ վիրաւորեցին, ու խուժեցին կառավարչատունէն ներս:

Այդ պահուն, պատգամէն Վասֆի Թորպէյ յայտարարեց թէ թեկնածութենէ կը հրաժարի ի նպաստ Քապալան Ֆրանճիէի: Ասոր վրայ հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ եւ Ֆրանճիէ ընտրուեցաւ 95 քուէարկողներու 84ին ձայնով: Բացի երկու ոստիկան զինուորներէն, վիրաւորուած են 18 ցուցարարներ:

Ս. ՏԻՐՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆԻՉԸ ԳՏՆՈՒԱԾ?

Պէյրութի Օրիան թերթէն առնելով գրած էինք թէ Մուսուլի մէջ ձերբակալուած է Սարգիս Քէտէրեան - Տիրունիի սպանիչը: Պէյրութի Լա Սիրի կէս պաշտօնական թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ իր յունիս 17ի թիւին մէջ.

— Պէյրութի Դատական Ոստիկանութեան պետը, Մ. Պուաթանի արդէն կը հետապնդէր մէկը որ ոճրին իրիկունն իսկ դէպի Ճիւնիէ փախած էր: Երկու լաւագոյն գաղտնի ոստիկաններ յատկացուեցան զայն գտնելու: Հիւս. Սուրիոյ խիստ ձիւնին ու ցեխին հետեւանքով, անոնք շատ դժուարութիւն քաշեցին: Ոճրագործը Իրաք կ'ուղղուէր: Երբ երկու ոստիկանները վստահ եղան որ ան Մուսուլ հասաւ, սահմանէն ետ դարձան: Պէյրութի Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնին իմաց տրուեցաւ խնդիրը, եւ ան օգտուելով այդ ատեն Պէյրութ գտնուող բարձր անձնաւորութեան մը ներկայութենէն, հաղորդեց ասոր որ անհ էր: Մ. Պուաթանի նոյնիսկ լուսանկարներ ալ տուաւ: Մօտ ամիս մը կայ որ փախստականին բոլոր շարժումները (Մուսուլի մէջ եւ շրջակայ գիւղերը) կը հետապնդուէին:

(Ուրիշներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11.30ին երկու Ռուսեր՝ Տէր եւ Տիկին Մակարօֆ ներկայացան Պերլինի ֆրանսական հիւպատոսարանը եւ յայտնեցին թէ տեսնել կ'ուզեն հիւպատոս փինէն:

Այս վերջինը տեսնելով որ մարդը տկար էր եւ կինն ալ երախայ մը բռնած ձեռքը, մօտեցաւ՝ աւելի երկար չսպասցնելու համար զանոնք:

Երբոր մարդը հասկցաւ թէ դիմացինը հիւպատոսն է, սկսաւ բարկութեամբ բացատրել թէ անցեալ յունուարին Փարիզի մէջ դատարանը անիրաւութիւն ըրած էր իր կնոջ, որ իր մէկ սրունքը կորսնցուցած էր, սակայն հատուցում չէր ստացած:

Հիւպատոսը հանդարտութեան հրաւիրեց Մակարօֆը, որ շատ գրգռուած էր եւ հարցուց թէ հիմա ի՛նչ կ'ուզէ: Ասոր վրայ, կինը սկսաւ ճիչեր արձակել եւ ատրճանակ մը հանելով, երեք անգամ կրակ բացաւ: Ո՛չ հիւպատոսը եւ ոչ ալ բազմաթիւ պաշտօնեաներէն ո եւ է մէկը վիրաւորուեցաւ: Ընդհանուր իրարանցում մը սկսաւ, ու հիւպատոսարանի պաշտօնեաները զսպեցին Տէր եւ Տիկին Մակարօֆը, որոնք գերման ոստիկաններու յանձնուեցան:

Մակարօֆ 28 տարեկան բանուոր մըն է. Պերլին հասած է յունիս 24ին: 1921 26 ծառայած է Ֆրանս. Օտար Լեգէոնին մէջ, յետոյ աշխատած է Կրընօպլը: Հոս է որ ամուսնացաւ ներկայ կնոջ հետ, որ 24 տարեկան է: Կրընօպլի մէջ կինը արկածի մը ենթարկուելով հիւանդանոց տարուած էր, ուր բժշկական ուսանողներ միայն խնամած են զինքը, այդ պատճառով ալ վիճակը ծանրացեր եւ սրունքը կտրուեր է: Մակարօֆ ամոլը դատ բացած էր Ֆրանս. կառավարութեան դէմ եւ հատուցում կը պահանջէր, ինչ որ մերժուեցաւ:

Հարցաքննութեան ատեն՝ Տէր եւ Տիկինը յայտարարեցին թէ բողոքմը պիտի ներկայացնեն Ազգերու Դաշնակցութեան, ու եթէ գոհացում չգտնեն, պիտի գան ու սպաննեն հիւպատոսը:

ԿԱՅԾԱԿ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՎՐԱՅ

Պերլին, 26 յունիս.— Այսօր կէսօրէ վերջ սաստիկ փոթորիկի մը ընթացքին, Փրուսիոյ խորհրդարանին վրայ կայծակ ինկաւ: Երեսփոխանները խուճապի մատնուեցան: Նիւթական կորուստը անկարեւոր է:

ՏՐՈՑԿԻ ՉԱՐՏՕՆՈՒԻՐ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ որոշեց առ այժմ չարտօնել Տրոցկիի Անգլիա մուտքը, նկատելով որ ատիկա կրնայ վնաս հասցնել Խորհրդային Միութեան եւ Անգլ. կառավարութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Մաքտոնըլտի կառավարութիւնը կը փափաքի կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ: Այս առթիւ կարծիքը հարցուեցաւ գաղթապետութեանց, յանձնարարելով անոնց որ շուտով յայտնեն իրենց պատասխանը:

Անգլ. կառավարութիւնը կը մտածէ Մոսկուայի դեսպան՝ նշանակել Քէնուըրթին, ուստի եւ նախապատրաստական բանակցութեանց համար պատուիրակ պիտի նշանակէ զայն:

Մ. ՔԵՄԱԼ ԵՒ ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ
ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Երկու վտանգաւոր ախոյեաններ կեցած են դէմ դիմաց. մէկը՝ իբրեւ պետ «Խալք» կուսակցութեան եւ տէր օրուան կառավարութեան, միւսը՝ առաջնորդ ընդդիմադիր խմբակցութեան, բայց զուրկ զինուորական ուժէ։

Հանրապետական նախագահի աթոռը — գիրքի ու փառքի կռուան — բաժնուած է իրարմէ երկու զէնքի ընկերներ։ Աթոռը մէկ է, ախոյեանները երկու, անոնց հաշուի առնելու երրորդը — վարագոյրին ետեւէն երկուքին ալ հրապարակ կարդացող Ըսմէթը։ Մէկը պէտք է զգետնէ միւսը որ կարենայ ապրիլ։

Մ. Քէմալի կեանքը կապուած է Նախագահական աթոռին. ամէն գնով պէտք է պահել զայն՝ կեանքի ապահովութեան համար, քանի՝ դեռ կ՚ապրի։ Պարագան նոյնն է հակառակորդին համար։ Պէտք է զգետնել ախոյեանը, կեանքն ու փառքը ապահովելու համար։ Տեւական մը գոյութեան պայքար, որ երթալով կը սաստկանայ, խռովելով երկուքին ալ հանգիստը։

Եւ ահա՛ նորէն իրարանցում մը ծայր տուած է արտասահմանի մամուլին, մանաւանդ Յունաստանի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի թերթերուն մէջ։

— Մ. Քէմալ սպաննուած է կնոջ մը կողմէ, բայց լուրը գաղտնի կը պահուի։ Անատոլուի մէջ ապստամբութիւն ծագած է, առաջնորդութեամբ Քեազիմ Գարապէքիր փաշայի եւայլն։

Իսկապէս նոր դէպքեր պատահած են Թուրքիոյ մէջ, եթէ նկատի ունենանք Թուրքիոյ ներքին հակամարտութիւնները, եւ ժողովուրդին դժգոհութեան պատճառները, մանաւանդ վերջին տարիներու շարք մը ապստամբութեանց հանգամանքը եւ այդ առթիւ կառավարութեան ձեռք առած զսպողական միջոցներու խստութիւնը, այնքան ալ անհաւանական չենք գտներ թերթերու մէջ լոյս տեսած «առէ-կոսէ ները», որքան ալ չափազանցուած ըլլան անոնք։

Եթէ ոչ այսօր վաղը անխուսափելի է այդ։ Բայց թողունք զրոյցները եւ քննենք իրականութիւնը։

Եթէ Մ. Քէմալ մը մեռնի կամ սպաննուի, այդ չի նշանակեր թէ ընդդիմադիրները յաղթանակած են կամ իրաւակարգը փոխուած է։ Մոռնալու չէ որ վարագոյրին ետեւէն արթուն ու շրջահայեաց զոյգ մը աչքեր կը հետեւին երկուքին ալ շարժումներուն։ Եւ ո՞վ է ըսողը թէ Նախագահի աթոռը ընդդիմադիրներուն պիտի յանձնուի առանց արիւնի ու դիակի, եթէ Մ. Քէմալ իսկապէս մեռնի։ Ահա Ըսմէթը, երրորդ եւ աւելի վտանգաւոր ախոյեան մը Ք. Գարապէքիրի։ Մէկէն վերջ եւ միւսը...։

Արդեօք Թուրք ընդդիմադրութիւնը զօրաւո՞ր է այնքան որ կարենայ դէպքերու յեղաշրջումով պարտադրել իր կամքը, զգետնելով թէ մէկը եւ թէ միւսը։

Նախ հարցնենք թէ Թուրքիոյ մէջ ընդդիմադրութիւն կա՞յ — Այո՛, եւ շատ զօրաւոր։ Հետեւաբար բախումը անխուսափելի է։ Բայց ոչ այսօր ինչպէս կ՚ենթադրին շատեր։ Այսօրուան ըմբոստութիւնը դատապարտուած է վիժելու իր նախորդներուն պէս։ Որովհետեւ վաղաժամ է։ Թուրք ընդդիմադրութիւնը, պետական հարուած կազմակերպելու եւ դէպքերը դէմքերու պարտադրելու չափ հասունցած չէ։ Բանակը խափանած է ընդդիմադիրներու ճամբան։ Ոչ մէկ յաղթանակ առանց զինուորական ուժի, մանաւանդ Թուրքիոյ նման զինուորական երկրի մը մէջ ուր բանակը ամէն ինչ է։

Մէկ հաւանականութիւն միայն կրնայ իրականացնել ընդդիմադիրներու երազը, փոխել պայքարի զէնքը, միջնորդի միջոցաւ մահափորձ կազմակերպելու անիմաստ ըմբռնումը եւ գործօն դեր ստանձնել, շահելով բանակի մէկ մասը։ Այլապէս Ք. Գարապէքիրներ, Ալի Իհսաններ եւ Ճաֆէր Թայեարներ, դատապարտուած են մեռնիլ, Ջիա Խուրշիտներու, Խալիս Թուրկուտներու, Շիւքրիներու եւ Գարա Քէմալներու մահով, իրենց հետ գերեզման տանելով ընդդիմադրութիւնը։

Երեւի Թուրք ընդդիմադիրները օգտուած չեն գոնէ իրենց օրերու պատմութեան դասերէն։ Եւ այս ընթացքով դեռ շատ յուսախաբութիւններ պիտի ունենան։ Երէկ Լազ Իսմայիլ մը եւ Զօփուր Հիլմի մը իբրեւ փոխանորդ կախուեցան Իզմիրի մէջ. այսօր Քատրիէ հանըմը կը քաշկռտուի դատարանէ դատարան, իբրեւ միջնորդ յեղափոխական ձեռնարկի մը։ Այս բոլորը խօսուն ապացոյցներ չե՞ն ընդդիմադիրներու անճարակութեան։

Ամիսներ առաջ այս սիւնակներուն մէջ անդրադառնալով Թուրք ընդդիմադիրներու ձախող գործունէութեան եւ ապստամբութեանց անյաջողութեան գլխաւոր պատճառներուն, գիտել կու տայինք թէ՝ «ինչպէս երէկի, նոյնպէս այսօրուան եւ վաղուան բոլոր ըմբոստութիւններն ու դաւադրութիւնները, պիտի ճզմուին ու խեղդուին զինու զօրութեամբ, քանի Թուրքիոյ մէջ զինուորական ուժը կը տիրապետէ, եւ այդ ուժը կը գտնուի Ըսմէթի ձեռքերուն մէջ»։

Պայմանները փոխուա՞ծ են այն օրէն ի վեր։ Եւ կամ Թուրք ընդդիմադիր պետերը անդրադարձա՞ծ են իրենց սխալներուն, փոխելով կռուելու զէնքը։ Այդ է բուն հարցը եւ կ՚արժէ քննել։

Լոնտոնէն հեռագիր մը լոյս տեսաւ քանի մը թերթերու մէջ, իբրեւ թէ «Ք. Գարապէքիրի հրամանատարութեան տակ զինուորական ուժ մը կը վարէ Անատոլուի ապստամբական շարժումը»։

Յաջողութեան առաջին մասը Քեազիմ-Գարապէքիրի Անատոլու անցնիլն է։ Արեւելքի զինուորական կուռքը եթէ իսկապէս Կարին հասած է, կը նշանակէ թէ գործը յաջողութեան ճամբու մէջ է. որովհետեւ 1926էն ի վեր Արեւելեան Նահանգներու զինուորականութեան մէկ մասը անվստահելի նկատուած է կառավարութեան կողմէ։ 1928ի գարնան Կարնոյ, Վանի եւ Երզնկայի զինուորներու տեղափոխութիւնը կարեւոր ապացոյցներ են այդ շրջաններու զինուորականութեան մասնակի ընդդիմութեան։

Իզմիրի Անկախութեան Ատեանին առջեւ Ք. Գարապէքիրի պաշտպանութիւնը ստանձնող 300է աւելի սպաները համախոհներ ունին երկրին ամէն կողմերը. բայց Կարինը ընդդիմադիրներու կեդրոնն է, եւ մանաւանդ Գարապէքիր այդ շրջաններու կուռքը, այնպէս որ եթէ Գարապէքիր օր մը Կարին հասնի, այլեւս ոչ մէկ դժուարութիւն դժգոհ զինուորականութիւնը համախմբելու եւ ընդդիմադիր ժողովուրդը ապստամբութեան մղելու համար։

Այո՛, եթէ զինուորականութեան մէկ մասը շարժի, ընդդիմադիրներու յաղթանակը ապահովուած է որոշ սահմաններու մէջ։

Աւելի պարզ խօսինք.—

Թուրք ընդդիմադրութիւնը, աւելի ճիշդը Ք. Գարապէքիր Մ. Քէմալի յաղթելու համար զօրաւոր կռուանի մը պէտք ունի Անատոլուի մէջ եւ այդ կը փորձէ գտնել Արեւելեան Նահանգներու դժգոհ Թուրքերէն աւելի ներկայ վարչաձեւին ոխերիմ թշնամի Քիւրտերուն մէջ։

Քաղաքական նոր խաղ մը... Քիւրտերու արիւնով պէտք է ոռոգուի Ք. Գարապէքիրը դէպի Հանրապետութեան նախագահի աթոռը տանող ճամբան։ Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, այս գետնին վրայ ընդդիմադիրները աւելի ճարպիկ ու գործնական ըլլալ կ՚երեւին, քան քէմալականները, բարենորոգումներու տեղ անկախութիւն խոստանալով Քիւրտերուն։

Երկու կողմերն ալ տենդոտ գործունէութեան լծուած են, Քիւրտերու համակրանքը շահելու եւ առժամապէս քիւրտ ժողովուրդի շահերը պաշտպանելու դիմակին տակ՝ Քիւրտերուն նոր եւ աւելի վտանգաւոր ջարդ մը կազմակերպելու համար։

Բարենորոգումի դէմ անկախութիւն,— պզտիկ տարբերութիւն մը չէ Քիւրտերուն համար։ Այդ բոլորին վրայ աւելցուցէք մինչեւ երէկ թափուած արեան փոխ վրէժի զգացումն ու Ք. Գարապէքիրի անունին հմայքը եւ բացորոշապէս կը պարզուին ընդդիմադիրներու նոր քաղաքականութեան թաքուն ծալքերը։

Եւ այդ է պատճառը որ ապստամբական շարժումը (եթէ ծագի) առժամապէս պիտի սահմանափակուի Վանի, Էրզրումի, Բաղէշի, Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի Նահանգներուն մէջ։ Տեւական մը քրտական անկախութիւն հաստատելով ճակատ կազմել միլլիականութեան դէմ, մինչեւ որ Ք. Գարապէքիր ուժերը ամփոփէ եւ վճռական հարուածը կարենայ տալ Էնկիւրիի։

Այս բոլորը պարզ ենթադրութիւններ են այս օրուան համար։ Բայց շօշափելի փաստեր կուգան ապացուցանել թէ այնքան ալ անհիմն չեն վաղուան համար, եթէ իսկապէս փնտռուած առաջնորդը, սպասուած մարգարէն հրապարակ իջած է «ամենող խոյամութիւնը» փրկելու նշանախօսքով։

Ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ապստամբութիւն ծագած ըլլայ թէ ոչ, Թուրք քաղաք. հորիզոնը այնքան ալ պայծառ չէ։ Փոթորկալից ամպեր կը կուտակուին Արեւելեան Նահանգներուն վրայ։ Վա՜յ Քիւրտերուն եթէ այս անգամ ալ խաբուին մէկէն կամ միւսէն։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Խարբերդէն Հալէպ հասած ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.

Վերջերս գիւղերու Հայերուն ձեռքէն ուզեցին առնել այն տուներն ու հողերը որ իրենց անուան արձանագրուած չէին։ Նոյնիսկ հօր պատկանող կալուածը որդիէն խնայելով։ Այդ գրաւուածները նոր հաստատուելիք գաղթական Քիւրտերու պիտի յատկացուին։

Ասոր վրայ 40-50 հայ գիւղացիներ զանազան գիւղերէ, մայիս 27ին երկուշաբթի օր Մէզրէ երթալով բողոքեցին կուսակալին որ խոստացաւ հունձքը քաղելէ վերջ վերադարձնել կալուածները։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ սիրաշահող քաղաքականութիւն մը ի գործ կը դրուի։ Խոզաթի եւ Ագգոնիկի (Տէրսիմ) քիւրտ պէտերուն տուն եւ խանութ տուած են Մէզրէի մէջ. սակայն անոնք երբեմն միայն հոն երեւնալով տիրութիւն կ՚ընեն, եւ անոնց վարձքէն կ՚օգտուին։ Իրենք սակայն Տէրսիմ կը բնակին դարձեալ, ուր կը գտնուին իրենց ընտանիքները։

Մօտ երկու ամիս առաջ Ամերիկայի Խարբերդցի Թուրքերը 40,000 Թրք. Թուղթ ոսկի ղրկեցին Խարբերդի շրջանի Թուրքերուն համար. բայց կուսակալը Քիւրտերուն յատկացուց 30,000ը։ Խօսք կայ որ այդ դաւաճանին հանդգնութեան Հայեր ալ մասնակցած են։

Վերջապէս կառավարութիւնը կ՚ուզէ Տէրսիմի հետ ա եւ է խնդիր չունենալ առայժմ։

— Շշուկներ կան թէ վերջին օրերս Վանայ կուսակալը սպաննուած է ըմբոստներու կողմէ։

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ
ԱՆՄԵՂ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Ի՞ՆՉ ԷՐ ՄԱՅԻՍ 6Ի ԴԷՊՔԸ

ԱԲԱՏԱՆ (Պարսից ծոց), 13 յունիս (Սեփ. Թղթ.).— «Յառաջ»ի 953 (10 Մայիս) թիւին քաղաքական լուրերու բաժնին մէջ, եւրոպական թերթերէ թարգմանուած էր լուր մը, որուն համաձայն Մայիս 1ի առթիւ խռովութիւններ ծագած են, ղեկավարութեամբ հայ բանւորներու։

Մեծ վրդովմունքով կարդացինք այդ լուրը, որ գլխիվայր կը շրջէր ամէն բան։

Պատմենք բուն իրականութիւնը —

Անցեալ մայիս 4ին, կառավարութիւնը յանկարծ սկսաւ ձերբակալութիւններ կատարել, ընկերութեան (Anglo PersianOil Company Ltd.) մէջ աշխատող Պարսիկներէն։ Երկու օրուան ընթացքին ձերբակալուածներու թիւը հասաւ 70 80 հոգիի, որոնց 2ը Հայ։ Լուր տարածուեցաւ թէ մեծ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած էր այս հսկայ ընկերութեան դէմ։ Ձերբակալութիւնները կը կատարուէին ցուցակի մը համաձայն, զոր ձեռք էր անցուցած կառավարութիւնը։ Ամէն անգամ երբ ոստիկաններ դուրս կուգային նոր մէկը ձերբակալելու այս կամ այն բաժանմունքէն, կը մօտենային ու կը տանէին յականէ անուանէ։

Դաւադիրներէն անոնք, որ մինչ այդ ազատ էին մնացած, իրենց ընկերները ազատելու դիտաւորութեամբ, կ՚ուզեն ցոյց մը կատարել գործադուլ ընելով։ Այս նպատակով կը պատրաստեն տասնեակ մը պարսիկ կիներ (վարի խաւէն) եւ երկուշաբթի առաւօտ մայիս 6ին կը կեցնեն ընկերութեան մուտքին քով, ուրկէ, գրեթէ ամբողջ աշխատաւորութիւնը ներս պիտի մտնէր։

Սովորական օրերու նման բանւորութիւնը բացարձակապէս անտեղեակ՝ աշխատանքի կը դիմէ, իր օրուան պաշարը շալկած, բայց մուտքի առջեւ արգելքի հանդիպելով կը կենայ։ Կիները կըսկսին մոլեռանդ ուխտաւոր բազմութիւնը յուզել, պոռալով.

«Դուք նամուս չունի՞ք, շարաֆ չունի՞ք, դուք մարդ չէ՞ք. ձեր եղբայրները ձեզ համար բանտ են նստած, իսկ դուք գործի կ՚երթաք» եւլն. եւլն.։

Ասոնց կը միանան նաեւ քանի մը այրեր, որոնք կ՚ըսեն թէ «անոնք որ այժմ բանտ կը գտնուին, ձեր շահերու պաշտպանութեան համար է, անոնք օրավարձի յաւելում կը պահանջէին ձեզի համար» եւլն.։

Մինչ այդ, հազարաւոր բանւորներ կը խռնուէին։ Շատերը կ՚ուզեն գործի երթալ, բայց չեն յաջողիր եւ ծեծուելով կը վերադառնան։ Ոստիկանութիւնը ընդհարումներէ խուսափելու համար չուզեր անմիջապէս կտրուկ միջոցի դիմել։

Բազմութիւնը ցրուելու դիտաւորութեամբ, ոստիկանական ջոկատապետ մը քանի մը հազար բանւորներ ետ կը դարձնէ դէպի քաղաք։ Անոնք մուտք կը գործեն շուկան որ կը գոցուի, կողոպուտ չըլլալու համար։

Այս բանի գործադուլին գործակատարները տակաւին կը շարունակեն կենալ ընկերութեան մուտքերուն առջեւ։ Կամաց կամաց գրագիրներն (մեծ մասամբ Հնդիկ) ալ կը հաւաքուին։ Անգլիացի պատասխանատու պաշտօնեաներ կուգան եւ կ՚ուզեն անցք բանալ, բայց չեն յաջողիր։ Տեղի կ՚ունենայ ծեծկռտուք, որու հետեւանքով քարերու տարափը կը տեղայ շէնքերու վրայ եւ կը փշրուին ապակիները։ Անգլիացիները կը փախչին։ Քիչ յետոյ ինքնաշարժներով Մուհամմարայէն կը հասնին նոր ոստիկաններ, իրենց հետ ունենալով գնդացիրներ։ Մէկ երկու ժամ յետոյ կը հասնի կանոնաւոր զօրք։ Ցուցարարները կը փախչին։

Մուտքերու առջեւ հաւաքուած բանւորներն ու գրագիրներն ալ կը ցրուին։

Դաւադիրները կ՚ուզեն ոստիկանատան (ուր կը գտնուէին բանտարկեալները) առջեւ եւս անկարգութիւններ ընել, բայց չեն յաջողիր։ Շատերը կը ձերբակալուին։

Այսպէս ուրեմն, այդ օրը՝ 6 մայիս, տեղի կ՚ունենայ բռնադատուած գործադուլ, բոլորովին անկախ բանւորներու կամքէն։

Հասնող զօրքը իր պաշտպանութեան տակ կ՚առնէ ամբողջ ընկերութիւնը, ինքնաշարժներով կը պտտին քաղաքի մէջ բանւորներու բնակարաններու շրջակաները։ Կարծես քաղաքը ամբողջ պատերազմական վիճակի մէջ դրուած ըլլար։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այսօր։ Անոնց թիւը հասած է 150 200ի։

Յաջորդ օրը՝ Բշ. 7 մայիս, բանւորութիւնը գնդացիրներու փողերուն տակ գործի կ՚երթայ։ Այդ օրուընէ մինչեւ հիմա զինուորները կը հսկեն մուտքին առջեւ։

Կ՚ըսուի թէ այս դաւը սկիզբ կ՚առնէ այն օրէն երբ Խ. Ռուսիոյ «առեւտրական» ներկայացուցիչները մուտք կը գործեն Մուհամմարա։

Դաւադիրները այդ դաւը պիտի գործադրէին իրենց կրօնական տօնին, Մուհարրէմին։ Ու այժմ երբ այդ օրերը եկած են արդէն, կառավարութիւնը, նոր զինուորներով ամբողջ ընկերութեան ու անոր կարեւոր պաշտօնեաներու բնակարանները պաշտպանութեան տակ է առած։ Այս տարի կառավարութիւնը արգիլած է փողոցներ պտտիլ, կուրծք ծեծել, կամ շղթայ զարնել։ Ամէն բան պիտի կատարուի շէնքերու մէջ։

Կարծեմ այժմ պարզ եղաւ որ այս դէպքը բոլորովին կապ չունէր Մայիս 1ի հետ։ Խորհրդային թերթերուն տուած լուրը շինծու էր։ Կարմիր գործակալները իրենց սեւ գործերը կ՚ուզեն առաջ տանիլ, ուրիշ ոչինչ։

Այժմ երբ խնդիրը քիչ մը պարզուեցաւ, կ՚ուզեմ քանի մը տող ալ գրել Հայերու մասին։

Ինչպէս ըսի, մենք բոլորս ալ մեծ վրդովմունքով կարդացինք այդ լուրը։ Այստեղի հայութիւնը կատարեալ չէզոքութիւն պահեց։ Ձերբակալուած երկու Հայերը (Արմենակ Գասպարեան եւ Խաչիկ Խուրշիտեան) զոհ են գացած թիւրիմացութեան կամ թշնամութեան։ Արմենակը ըմբռնուած է Արշակ անունով մարդու մը փոխարէն։

Կը կարծենք որ այս լուրը հնարուած է վարկաբեկելու համար տեղիս հայութիւնը ընկերութեան առջեւ, (որու քով կ՚աշխատինք, եւ կառավարութեան մօտ, որուն բարեկամ ենք։ Այս առթիւ մենք մեր զայրոյթը կը յայտնենք։ Համայնավարները կրնան ուրիշ տեղերու հայութիւնը իրենց գործիք դարձնել, բայց ոչ Աբադանի՝ որ խորապէս գիտակից է իր շահերուն։ Բնական է որ բանւորութիւնը տեղեակ պիտի ըլլայ իր անունով եւ իրեն համար կատարուած դէպքերուն, որպէսզի ընդառաջ երթայ. բայց այս այդպէս չէր։ Քանի մը տասնեակ մարդիկ ուզեցին 15—20 հազար աշխատաւորութիւնը շահագործել իրենց թաքուն գործերու համար։

Զմոռնամ ըսելու որ այս դէպքերուն հետեւանքով, կառավարութիւնը մեզ խորհուրդ տուաւ, այս տարի չտօնել մեր անկախութեան տարեդարձը՝ Մայիս 28ը զոր անցեալ տարի — եւ միշտ— այնքան մեծ շուքով տօնած ենք։ Այս ալ ահա յաւելեալ վնաս մը մեզի։

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ԽԱԶԱԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԸ.— Երկու քահանաներ Սոֆիայի մէջ խանութէ խանութ պտտելով դրամ կը հաւաքեն եղեր հայ գաղթականներու համար, իրենց ձեռքն ունենալով արտօնագիր մը՝ պուլկար Սինոդէն։ Մինչդեռ այս քահանաները Հայ չեն, այլ Ասորի։ Հաւաքուած դրամներն ալ հայ գաղթականներու յատկացուած չեն։ Այդ կրօնականները թուղթ մը ունին նաեւ Հայոց առաջնորդ Ստեփաննոս արքեպս.ի կողմէ։

ԹԱՏՐՈՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍ

Բեմական յարդարումը արդի թատրոնին մէջ բացառիկ դեր մը կը գրաւէ, իբրեւ ստեղծագործող արուեստ։ Բացառիկ բառը կ... որոշ իրաւունքը ստացաւ շնորհիւ հազուագիւտ եւ տաղանդաւոր բեմադիրներու, որոնց մէջ ցայտուն դէմք դարձաւ հայազգի Ռուբէն Մամուլեան շատ կարճ միջոցի մը մէջ Մամուլեան իր ներկայ դիրքին հասաւ շնորհիւ իր ինքնատիպ եւ մոգական բեմադրութեան։ Ըսողներ կան որ իր վարպետը Սթանիսլաւսքին գերազանցեց իբրեւ նորագոյն սաղ մը թատերական երկինքին վրայ։

Թատերական պատմութեան մէջ քիչ պատահած է որ գործ մը բնագրին աղքատութեան հակառակ, հրացումի եւ հետաքրքրութեան առարկայ դառնայ, շնորհիւ բեմական բացառիկ ստեղծագործութեան։ Մամուլեանի բեմական յարդարումի տաղանդը ի յայտ կու գայ «փոլկի»...

...մէջ նշանաւոր է Ընեամցի-
...կեանքէն առնուած «կոնքայ»
...մասնակցութեամբ ամե-
...ամենայայտնի դերասա-
...նէյէն Մէնկէնի։ Իսկ իր
...մասին պիտի գրեմ
...առթիւ։

Ընգլիւաքսոն քննադատները
...բառով կը բնորոշեն
...բեմադրական տա-
...հրաւիրուած է արդէն Հո-
...ու Լոնտրս առիթը պիտի
...գայն ծափահարելու
...ւորժանկարի մէջ։ Տարօ
...թէ այդ Ճիւղին մէջ
...պիտի բերէ արտակարգ
...թիւններ։

...Մամուլեանի բեմական
...իր բոլոր ուժգնու-
...յայտ կուգայ անգ-
...«Թեւեր Եւրոպայի վրայ»
...over Europe) խաղի բե-
...մէջ։ Այս գործը ոչ
...Համարձակ է
...դերակատարները միայն
...մարդեր են եւ ամբողջ գոր-
...կը կատարուի մէկ
...decor)— Նախարարի
...մէջ—քանի հոգի մէկ
...շուրջ։ Հակառակ խաղին
...այնքան պարզ հանգա-
..., քննադատները կը գտնեն
...բեմադրութիւնը գերա-
...է «փորձի»։

Մամուլեանի արուեստը երկու
...բնորոշում ի յայտ բե-
...է Սթանիսլավսքիի, Մէյեր
...եւ Մաք Ռայնհարտի բե-
...թիւններէն, նախ կշռոյթ՝
..., շարժումներու եւ լոյսի.
...թիւն այն ազդակ-
...միջեւ որոնք խաղարկու-
...ուժգնութիւն կուտան. երբ
...ծայրայեղ եւ արտակարգ
...եւ ապրում գերա-
...ներու ներհայեցողութեան,
...չափուածն մըտ-
...եւ դիմախաղերու լեզուակա-
...թեամբ։

Մամուլեան տակաւին շատ ե-
...է, հազիւ 29 տարե-
...իր կենսագրութիւնը երկար
...ըլլալ ընել, այնքան որ լի
...եւ ոգեւորիչ դէպ-
...։ Այժմ իր լրումին մէջ
...բացառիկ հանգամանք
...իր կոչումին մէջ գոյց
...հանճարեղ գիտակցութիւնն

ու ստեղծագործող միտքը։ Ցա-
մենայն դէպս, առանց չափազան-
ցութեան, Մամուլեան բեմական
արուեստին մէջ յեղաշրջող մը ե-
ղած է վանդուածային խաղերու
ներդաշնակութիւն տուած եւ
քիչերէն է որ կարողացած է ընել
բեմը արուեստի գերբնական տա-
ճարը, ուրկէ թեւածեն հոյու ան-
մահ հոգին եւ հանճարը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ կէսօրէն յետոյ Ռէն-
սի Métropole սրճարանի սրահը
լեցուած էր Դպրոցասէրին սանու-
հիներով։

Métropoleի տնօրէնուհին սի-
րայօժար տրամադրած էր իր
սրահը, լսելով որ գերեկոյթը
յատկացուած է Դպրոցասէրին։

— «Մեր որբերուն համա՞ր է»,
ըսած էր ան եւ մերժած էր վարձք։

Ցերեկոյթին հրաւիրուած էին
Դպրոցասէրի բարեկամները։

Պ. Ա. Շահխաթունի հակիրճ
խօսքերով բացատրեց որբուհինե-
րուն, Անդրանիկի կատարած գործը,
եւ անոր մաքառումները, մաղ
թելով որ Դպրոցասէրի սանուհի-
ները վաղը դառնան աշակերտ
պահապաններ այդ դաւանանքնե-
րուն՝ իրենց կազմելիք հայ օջա-
խին մէջ։

«Անդրանիկ»ի տեսարանները
խոր տպաւորութիւն ձգեցին մեր
որբուհիներուն վրայ՝ մանաւանդ
հայ գեղջուկ գպրոցին տեսարանը,
որ երիցին ամենայուզիչ եւ խո-
րապէս տպաւորիչ մասն է։

Պ. Ա. Համբարձումեան եւ
Տիկինը, որոնք ներկայ էին,
սիրալիր հոգածութեամբ կը հըս-
կէին ներկայացման կարգադրու-
թիւններուն եւ փոքրիկներու հան-
գստութեան։

Աւարտումէն յետոյ, որբու-
հիներու կողմէն օրիորդ մը շնոր-
հակալական ուղերձ մը արտասա-
նեց, ուղղուած անոր, որուն «Հայ-
րիկ» անունը տալու վարժուած են
այսօր մեր որբուհիները։

Դպրոցի խնամակալութիւնը
չէնքին սրահներուն մէջ զովացու-
ցիչ ըմպելիներով պատուեց հիւ-
րերը, որոնք մեկնեցան գեղեցիկ
եւ ոգեւորիչ ժամանցի մը տպա-
ւորութեան տակ։

ՀՐ. ԱԼ.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՎԷԺԷԹԱԼԻՆԻ ԵՒ ԱՍՓԻՐԻՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Դրամատէրներու խմբակ մը
կառավարութեան մօտ դիմում
ըրած է վէժէթալինի գործարան
մը բանալու համար։ Այս բու-
սական իւղը, որ Մարսիլիայէն կը
բերուի, ներկայիս մեծ սպառում
կը գտնէ Թուրքիոյ մէջ։ Արտօ-
նութիւն տրուելու պարագային
գործարանը պիտի բացուի Չէնկէլ-
քէօյի մէջ։

Ասփիրինի գործարան մը բա-
նալու մասին ալ ձեռնարկներ կ'ըլ-
լան խմբակի մը կողմէ, որուն կը
մասնակցի նաեւ գերմանական
գործարան մը։ Այս գործարանին
պատրաստած ասփիրիններուն մէկ
մասը պիտի արտածուի Պարսկաս-
տան եւ Պալքանեան երկիրները։
Գործարանը Գուզկունճուգի մէջ
պիտի շինուի։

ՈՒՐԻՇ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Ոսկեդչիւրի եւ Կէօք Գուլէի
շրջանակները սկսած են ճարտա-
րարուեստական կեդրոններ ըլլալ
Պոլսոյ մէջ, որովհետեւ գլխաւո-
րաբար այս վայրերուն մէջ է որ
գործարաններ կը շինուին։ Ոսկեդ
չիւրի եզերքը նաւային շինու-
թեանց յատուկ բազմաթիւ ար-
հեստանոցներէ զատ, հիւսուածե-
ղէնի գործարաններ ալ շինուած
են վերջերս։

Դրամատէրներու տեղական
խմբակ մըն ալ մօտ ատենէն
Թուղթի գործարան մը պիտի
հիմնէ Պալաթի մէջ։ Այս գործա-
րանը առայժմ ծրարի յատուկ
Թուղթ միայն պիտի պատրաստէ
ու առաջիկային պիտի սկսի ուրիշ
տեսակ Թուղթերու շինութեան։

Ուրիշ խմբակ մըն ալ, դարձ-
եալ Ոսկեդչիւրի մէջ, ձեռնարկած
է գեղի գործարան մը բանալ, Եւ-
րոպայէն բերուած պատրաստ
դեղերէն մէկ մասը այստեղ շի-
նելու համար։

* * * Կրաղիւսի չիմէնթօ մեծ
գործարանի շինութիւնը սկսուած
է Գարթալի մէջ, պելճիական
խմբակին կողմէ։ Այս գործա-
րանին մեքենաները 13 հազար
ձիու ոյժ պիտի ունենան։

Հաշուի մը համաձայն, օրա-
կան 100 Թօնօ կրաղիւս կը պատ-
րաստուի տեղական գործարանին
կողմէ, իսկ 600 Թօնօ կը սպառի
շինութեանց մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓՕՆ Տ'ՕՊԸՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊԸՆԸ, 24 յունիս.
յունիս.— Յունիս 16ի կիրակի
կէսօրէ վերջ Ազգային Միութեանս
հրաւէրով խորհրդակցական ժողով
մը գումարուեցաւ Ս. Դ. Հ. կու-
սակցութեան սրահին մէջ, մաս-
նակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցու-
թեան, Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան,
Սէօլէզիըրեւելքահայ Միութեան,
Խարբերդցիներու Հայրենակցական
Հայրենասիրաց Միութեան ներ-
կայացուցիչներուն եւ տեղացինե-
րէն 12 հայրենակիցներու։ Օրա-
կարգն էր.— 1. Մնայուն քահա-
նայ մը ունենալ. 2. Մանկապար-
տէզ մը բանալ։

Ժողովը բոլոր նիւթական եւ
բարոյական կէտերը քննելէ յե-
տոյ, հաստատեց թէ քահանայի
եւ թէ մանկապարտէզի անհրա-
ժեշտութիւնը։ Ցետոյ բացատրու-
թիւններ պահանջուեցան մաս-
նակցող ներկայացուցիչներէն։ Ա-
ռաջին բանաձեւը տուաւ Հ. Յ.
Դաշնակցութեան կոմիտէի ներ-
կայացուցիչ Պ. Մարկոս Շահպազ-
եանը, պարզելով հետեւեալը —
Դաշնակցութիւնը կը տրամադրէ
իր սրահը մանկապարտէզի հա-
մար, մինչեւ այն ատեն խոստացաւ
ամսական 150 ֆրանք։ Պ. Շահ-
պազեանը մինչեւ այն ատեն խոս-
տացաւ ամսական 200 ֆրանք
ապահովել գործարանատէրէն։ Ցե-
տոյ միւսներուն կարծիքը առ-
նուեցաւ եւ անոնք ալ իրենց կար-
գին բացատրութիւն տուին, սպա-
սելով իրենց ժողովներու արդիւն-
քին։ Այսպիսով Ազգային Միու-
թեանս վրայ պարտք ձգեցին որ
անմիջապէս Պալաքեան եպիսկոպոսի
գրենք Մայրուն քահանայի մը
մասին մինչեւ ժամանակ կա-
ռավարութեան հետ բանակցու-
թեան մտնենք եւ մինչեւ գեղե-
ցիկ մանկապարտէզի մը ար-
տօնութիւն առնուի յառաջիկայ
տարեշրջանին համար։ Վստահ
ենք թէ միւս ներկայացուցիչ-
ներն ալ իրենց գոհացուցիչ պա-
տասխանը պիտի տան ի նպաստ
այս բարենպատակ ձեռնարկին։

Ազգային Միութիւնս իր
վրայ դրուած պարտքը կատարե-
լու համար, անմիջապէս գրեց
Մարսիլիոյ առաջնորդին, որ խըն-
դիրը Ազգ. Վարչութեան հաղոր-
դած է, իսկ այս վերջինը որոշած
է եղիշէ քահանան փոն տ'Օպնը
ղրկել, վերջնական կարգադրու-
թիւն մը ընելու համար։ Քահա-
նան այս հինգշաբթիէն մինչեւ
յառաջիկայ երկուշաբթի հոս
կ'ըլլայ ամբողջովին այս գոր-
ծով զբաղելու։ Ուստի կը խնդրուի
փոն տ'Օպնայի եւ շրջանի մեր
հայրենակիցներէն որ անխտիր
ներկայ ըլլան յառաջիկայ կիրա-
կի, կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. սրահին
մէջ, ուր ընդհ. ժողով պիտի գու-
մարուի։

(կնիք)

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Գեօ-
ղաջի մէջ յաճախ յիշուած է
Սէն Լուն (Սրան փէն) որ ունեցաւ
իր մա... – մանկապարտէզը,
շնորհիւ մեր հայրենակիցներու
անձնուէր աշխատութեան։ Դպրոցը
ունի 85 աշակերտներ։

Մանկապարտէզին տարեկան
քննութիւնը տեղի ունեցաւ Յունիս
16ին եւ տեւեց 4 ժամ, ներկա-
յացնելով շատ յաջող արդիւնք
մը։ Մեծապէս գոհ մնացին ծնող-
ները եւ Մարսէյլէն եկած հիւրերը։

Այս առթիւ կ'արժէ գնահա-
տել վարժուհին, Տիկ. Զաւրճեանը
որ իր կարելին ի գործ դրած է,
ինչպէս եւ օգնական ուսուցչուհին,
Տիկ. Եղգովանեանը։

Դ.Ժ.Նի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԻՈՆ, 22 Յունիս.— Լիոնի
գաղութը շատ ետ մնացած է
մարզական տեսակէտով, բաղ-
դատելով Ֆրանսայի ուրիշ քա-
ղաքներուն հետ։ Բայց մինչեւ
ե՞րբ այս անտարբեր վիճակը։
Ուրախութեամբ կը կարդանք
Փարիզի, Մարսէյլի եւ Վիէնի Հ.
Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերուն յա-
ռաջդիմութիւնները, եւ աւելի
մեծ յաջողութիւններ կը
մաղթենք։ 1923ին Լիոնի մէջ
ալ բաւական յառաջ գացած
էր Հ. Մ. Ը. Մ.ը, բայց
նոյն տարուան վերջը երեք չորս
անդամներ Ֆրանսա մեկնեցան եւ
մնացածներն ալ կամաց կամաց
քաշուեցան։ Եւ այժմ Հ. Մ. Ը. Մ.ը
գոյութիւն չունի Լիոնի մէջ։
Երիտասարդներուն վիճակը շատ
ցաւալի է։ Մեծ մասը ազատ
ժամանակը կ'անցընէ սրճարան-
ներուն մէջ Թուղթ խաղալով
կամ Ֆրանսուհիներուն հետ պա-
րելով։ Չկայ մէկը որ առողջ վա-
յելքներու եւ մարզանքներու վար-
ժեցնէ։ Եթէ քանի մը հոգի ձեռ-
նարկեն վերակենդանացնելու
Հ. Մ. Ը. Մ.ը, վստահ ենք որ շատ
մը պատանիներ եւ երիտա-
սարդներ իրենց սիրայօժար մաս-
նակցութեամբ պիտի քաջալերեն
շարժումը։ Մանաւանդ օգ-
տակար պիտի ըլլայ սկաուտնե-
րու կազմակերպութիւն մը։

Սնիրկ Նալպանտեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՀԵՏ — Այնենք
անգամ մը եւս լուրը նորէն Ամե-
րիկայէն է որ այլանդակութեան
մրցանիշը կոտրելէ յետոյ, կը
շարունակէ յիմարութեան եւ
յարատեւութեան օրինակ դառ-
նալ։ Այս անգամ երիտասարդ ու-
սանող մըն է որ անձնասպան եղած
է։ Ընչուշտ զզայնութեան այս
դարուն մէջ՝ անձնասպանութիւնը
բացառիկ դէպք մը չէ այլեւս Ու-
շադրութիւն հրաւիրելու համար,
պէտք է նոր իմաստ մը տալ անոր,
դէպքին կապել գնող պատրուակ
մը։ Այսպէս ալ ըրած է ամերիկա-
ցի ուսանողը, որ խորհրդաւոր կեր-
պով անյայտացած էր։ Ոստիկա-
նութեան փնտռտուքները արդիւնք
չէին տուած, երբ վերջերս, նոր
հետքի մը վրայ ոստիկանութիւնը
գնաց անտառէ մը փնտռելու ու-
սանողի մասին տեղեկութիւններ։

Ուսանողը ուրիշ ընկերոջ մը
հետ, ջերմ հաւատացեալ մըն էր
ոգեհարցութեան։ Իր գիշերները
կը գոհէր յաճախ, յարաբերու-
թիւն մշակելով ուրուականներու
հետ։ Իր մահէն քանի մը շաբաթ
առաջ սակայն, անոր ընկերը առ-
տու մը մեռած գտնուեցաւ։ Քանի
մը օր յետոյ, ուսանողը կը պատ-
մէր իր ընկերներուն թէ՝ հան-
գուցեալը դիմամբ մեռած էր,
անդենականի գաղտնիքներուն
թափանցելու եւ իրեն հաղորդելու
համար թէքիրնհետ ժամադրուած
էր այս նպատակով ալ։ Ուսանողին
այս յայտնութիւնը հիւանդագին
հետաքրքրութեամբ մը բանած
էր նաեւ իր բարեկամները, բայց
ո՛չ ոք մտքէն կ'անցընէր թէ ան
կրնար անձնասպանութիւն փորձել,
յարաբերութեան մէջ մտնելու
համար իր ընկերոջ հետ, որուն
մահէն ի վեր, ենթարկուած էր
պատրանքներու։ Իր մտասեւեռու-
մէն տարուած, յաճախ կը զառան-
ցէր, եւ կը մեկուսանար անտառին
ամէնէն մութ եւ ամայի ան-
կիւնները։

Կը կարծուի թէ՝ ուսանողը
գայթակղած եւ վհատած որբերնկե-
րը շատ կ'ուշանայ եւ չի փութար
իր ժամադրութիւնը յարգել,
անձնասպան եղած է գերագրգռու-
թեան պահու մը մէջ, երթալ
միանալու համար անոր։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 109 —

— Փիէռ, եթէ ըսես պիտի առնեմ, պիտի
...մ քեզ... Հաւատա՛ որ պիտի անիծեմ քեզ։
...եւ երբոր տեսաւ թէ տղան իր վրայ կու-
...ր նահանջեցքանի մը քայլ և կռնակը դուռին
..., ձեռքերը պահելով։ Գլխարկը նետած
...գլխէն ու իր ոսկի մազերուն փունջը այն
...ներուն պէս բացուեր էր կրկին։ Վեր խուժող
...ինը եկեր էր գունաւորել ամբողջ վիզը,
...այտերը և ժաքէթին քակուած կոճակ-
...տակ կուրծքը կ'ուռէր։ Փիէռ չնայեցաւ.
...նայիլ ու միշտ առանց բառ մը արտա-
...նելու.քինեց վայն թեւերէն, գաստակը դառւ,
...չեց...

Կարծես պատնէշ մըն է որ քանդուեցաւ,
...րագոյր մը որ աղմուկով պատռեցաւ վերէն
...։ Նէնէթ նետուեցաւ տղուն վիզին և այս
...անգամ բարձրաձայն, բարձրաձայն, մանուկի մը
..., պատռուած աղջնակի մը պէս սկսաւ ա-
...ել, խնդրել, այլեւս առանց հպարտութեան,
...առանց ձեւակերպութիւններու, երիտասարդին
...մինչեւ այդ պահը ցոյց տուած իր գերա-
...ութիւնը նետելով մէկդի։ Իր բազուկնե-
...և ձեռքերուն հեւքին մէջ տղան կը ջա-
...մղել ետեւ, առանց սակայն բառերու իր
...րափը դադրեցնելու, առանց բնաւ անոնց
...ը կորսնցնելու.

— Գիտեմ, գիտեմ որ անարժան եղայ քեզի.
... ցուցուցի, տառապեցուցի. ըրէ՛ ինչ որ
... ինծի, բայց խորհէ որ ինծի հետ ուրիշ
... ալ պիտի հարուածես... Չեմ ուզեր այդ.
... ուզեր.. Ես շատ տառապանք տեսած եմ,
...տեմ թէ ինչ կ'արժէ դժբախտ մանկութիւն
..., և չպիտի թողում որ զայն դժբախտ ընես...

— 110 —

Անմեղ է ան. չպիտի ընես Պիպիին համար,
միակ զաւկիս համար.

Նախադասութիւնը սխալ ըմբռնեց Փիէռ և
քայլ մը ընկրկելով, նայեցաւ կնոջ մարմին,
զարմացած։

— Ո՛չ, այդպէս չէ... Մեծ, մեծ մանչուկ
մըն է ան հիմա. ալ ութ տարեկան պիտի ըլ-
լայ... պահեցի քեզմէ. չուզեցի ըսել. քու քովդ
շատ մեծ պիտի երեւայի. վախցայ որ նուազ կը
սիրես զիս. չուզեցի ըսել... բայց հիմա որ գի-
տես մայր ըլլալս... Տեսնես ինչ անուշիկ ման-
չուկ մըն է. ան ալ խարտեաշ է. ճիշդ ինծի կը
նմանի... Ամէն մարդ կ'ըսէ թէ ճիշդ ինծի կը
նմանի...

Փիէռ մտիկ կ'ընէր անշարժ, ակնարկը պա-
տուհանէն անդին, հեռո՛ւն, շատ հեռուն, խարտ-
եաշ անհամար լակոտներու։

— Փիէռո, խմին պզտիկ Փիէռօս, ա՛լ մոռ-
ցիր ամէն բան. ալ ինքզինքդ մի՛ տանջեր։
Տեսնես հիմա որքա՛ն երջանիկ պիտի ըլլանք
մենք. առաջուընէ աւելի, անշո՛ւշտ շատ աւելի։

— Սո՛ւտ ես, գոռաց մէկէն Փիէռ անոր
դառնալով, այդ զաւկի պատմութիւնը ամբող-
ջութեամբ հնարեցիր դուն. սո՛ւտ ես։

— Կ'երդնում որ չէ, կ'երդնում։ Եւ ժանն
սեղանին վրայէն պայուսակը առնելով բացաւ
ու մէջէն պատկեր մը դուրս հանեց։ Եւ մինչ
կ'երկարէր զայն երիտասարդին, ան զարկաւ
ձեռքովը, պատկերը գետին նետեց ու պոռաց.

— Զաւա՞կ, փի՛ծ մը ըսէ սաւոր, փի՛ծ... ըսէ
նայիմ որմէ՞ է. Լէյաքիւոէ՞ն... ո՞չ, ո՞չ... Հապա
որմէ՞, չըսե՞ս։

Նէնէթ պատասխանեց ուսերու շարժումով

— 111 —

մը որ կը նշանակէր՝ ի՞նչ օգուտ։

— Թէ չէ դո՞ւն ալ չես գիտեր որմէ ըլլալը.
դո՛ւն ալ չես գիտեր...

Յետոյ սակայն տեսաւ ինքզինքը մեծ
հայելիին մէջ և ստացած դիմագիծէն դժգոհ կեղծ
ձայնով մը խնդաց ու աւելցուց.

— Ի՞նչ խենդ եմ, կարծես թէ առաջին ան-
գամն է որ այսպիսի պատմութիւն մը կ'իմա-
նամ։ Կատարեալ ֆրանսացի է, ի՞նչ պիտի ըլ-
լայ...։ — Եւ սակայն... և սակայն զայն կրել
ի՛ր անձին վրայ, այդ կեանքը տեսնել ի՛ր սի-
րածին վրայ...

Գնաց նստիլ մահճակալին եզերքը։
Երկա՛ր, երկա՛ր, երկա՛ր լռութիւն։

Բաւական վերջն է որ միայն, երբոր տա-
կաւին կը շարունակուէր Թիքթաքներու ան-
վերջանալի պարապը, Նէնէթ զգաց թէ տղան
իր բարկութեան վիճակը կորսնցուցած էր ալ։
Պզտիկ ու անձայն քայլերով մօտեցաւ անոր։
Կեցաւ Փիէռին ճիշդ քովը, ձեռքը դանդաղօրէն
բարձրացուց անոր հակած գլխին վրայ, մատ-
ները մօտեցուց մազերուն, բայց չհամարձակե-
ցաւ դպիլ անոնց (Թիքթաքներու անվերջանալի
պարապը). կրկին փորձեց, այս անգամ միջնա-
մատովը միայն և նորէն չկրցաւ։ Այն ատեն
լռիկ մը նստաւ մահճակալին վրայ, տղուն քով։
Անոր պահած լռութիւնն ու անշարժութիւնը
կամաց կամաց համարձակութիւն տուին իրեն
և Նէնէթ աւելի մօտեցաւ, աւելի, քիչ մը ա-
ւելի։ Նախ երիտասարդին ուսին վրայէն մազ
մը վերցուց, յետոյ մատներովը շօշափեց ժա-
քէթին կերպասը, խաղաց անոր թեւին կոճակ-

— 112 —

ներուն հետ եւ վերջապէս թեւը նետեց վիզին։
Փիէռ լուռ էր միշտ, կարծես պարպուած, կար-
ծես անզգայ։ Յոգնած ու ընկճուած այդ վիճա-
կին մէջ շարժում մը չէր ըներ բնաւ զայն վա-
նելու, սակայն իր մորթին վրայ կնոջ մատնի-
րուն հպումը ներքին խռովքը կ'աւելցնէր։
Պիտի ուզէր, ո՜հ այնքան պիտի ուզէր որ այդ
պահուն, երբոր ալ իր հոգին որբացած է, իր
Նէնէթը քովը ըլլար. ճիշդ քովիկը և ինք գլուխը
Թաղէր անոր կուրծքին մէջ, գլուխը Թաղէր
անոր վիզին մէջ ու լռէր, լռէր, ա՛լ չխօսէր։
Ան միւսը տղուն առանձնութիւնը չկրցաւ զգալ։
Չկրցաւ զգալ և շարունակեց խաղալ անոր մի-
սին հետ։ Շոյեց, զգուեց, սիրեց, ...եց,
հետզհետէ աւելի։ Ժամացոյցին սլաքները սկը-
սան իրենց գնացքը դանդաղեցնել կրկին ու
անցաւ, անցաւ, անցաւ։ «Այնպէս չէ՞, Փիէռօ,
պիտի սիրես դուն զիս նորէն. առաջուընէ քիչ
մըն ալ աւելի պիտի սիրես, չէ՞։ Ա՛լ միշտ կա-
նոնաւորաբար պիտի գամ հոս. պիտի տեսնես,
այլեւս ան չպիտի կարենայ մեզ բաժնել։ Տես-
նե՛ս, Փիէռօ, որքան ընկճուած է ան. հաւատա՛
որ սաստիկ ընկճուած է։ Բայց այսպէս աւելի
լաւ եղաւ. այլապէս չպիտի կարենայի օձիքս
իրմէ ազատել։ Օ՛, դուն չես ճանչնար զայն,
դուն անոր օձի գոյն կանաչ աչքերը չես տե-
սած. սարսափելի մարդ է, սարսափելի։ Զիս
կապած, կաշկանդած է իր կամքին տակ. դուն
չես ճանչնար զայն։ Այո՞, այո՞, Փիէռօ... ըսէ՛
նորէն կլթիկս պիտի ծծե՞ս... պիտի փչե՞ս նո-
րէն ականջիս մէջ... ըսէ՛, ըսէ տեսնեմ — Ne-
nette, Nenette chérie»։ Ու շոյեց, զգուեց, սիրեց,
համբուրեց, հետզհետէ աւելի։

Մենք կը կարծենք, որ այդ ժարգուն Մուսուլէն Պէյրութ ղրկուիլը խնդրուած է կառավարութենէն։

Ասիկա բնականաբար յաջողութիւն մըն է Լիբանանի ոստիկանութեան եւ Պ. Պուսթանիին համար, որոնք կրցան Ընդհանուր Ապահովութեան հետ գործակցաբար այս փախստականը ձեռք անցընել։

Բայց, նախ քան անոր ինքնութիւնը ստուգելը, կը հարցուի թէ՝ բուն ոճրագո՞րծն է ձեռք անցուածը։

Արդարութեան վճիռին սպասենք։

Հայոց «լքեալ» գոյքերը եւ Էնկիւրի

Պէյրութի «Ազդակ»ը, իր Ցունիս 17ի թիւով կը հաղորդէ թէ Ներկայիս Էնկիւրիի մէջ տեղի ունեցող Թուրքեւ-ֆրանսական բանակցութեանց ընթացքին, վէճի առարկայ կը դառնան նաեւ Նախկին օսմանեան հպատակ բոլոր Հայերու լքեալ գոյքերուն կարգադրութեան խնդիրները։ Արդէն իսկ Լիբանանցի եւ Սուրիացիներու «լքեալ» գոյքերու պաշտպանութիւնը բուռն կերպով կը շարունակուի տեղական կառավարութիւններուն կողմէ։

Թերթը յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսա իր ազդեցութիւնը պիտի գործադրէ այս կարեւոր հարցին կարգադրութեան համար, նկատի ունենալով նաեւ ազգ. իշխանութեանց տեսակէտները։

Պարսկաստանի ձերբակալութիւնները

Թայմզի Թղթակիցը կը հեռագրէ Թէհրանէն.—

Յունիս 18ին ձերբակալուեցան հետեւեալները, իբրեւ մեղսակից Ֆարս Նահանգի ապստամբութեան.— Իշխան Ֆիրուզ Միրզա, Նուսրէթ-էտ Տովլէ, ելեւմտական Նախարար, Իշխան Աքպար Միրզա, ընդհ. կառավարիչ Ֆարսի, եւ զօրավար Ֆազլուլլահ խան, ոստիկան զօրաց վերին հրամանատար։ Վերջին երկուքը Շիրազէն օդանաւով Թէհրան կանչուեցան յունիս 15ին։ Կ'ըսուի նաեւ թէ զօր. Մուհամմէտ Հիւսէյին խան, Սպայակոյտի պետը, որ եղբայրն է պաշտօնանկ ելմտական նախարարին, ձերբակալուած է Շիրազի մէջ։

Հանրօգուտ շինութեանց նախարար զօր. Շայպանի կը վարէ Ֆարսի քաղաքային եւ զինուորական գործերը, իսկ վարչապետ Մէհտիղուլի խան Հատայաթ, Մոխպար-էս-Սալթանէ կը վարէ ելմտական նախարարութիւնը։

Շաբաթ օր Շահը ելմտական նախարարութիւն երթալով, ճառ մը խօսեցաւ պաշտօնեաներուն առջեւ, բացատրելով անոնց թէ նախարարի փոփոխութիւնը որեւէ տարբերութիւն չըներ իրենց գործը շարունակելու համար, եւ թէ բոլորն ալ մեծ եռանդով պէտք է աշխատին, քանի որ իրենց վրայ հսկողութիւն պիտի կատարուի. լաւերը պիտի վարձատրուին, գէշերը պիտի պատժուին։

Ֆարսի կացութեան մէջ ոեւէ փոփոխութիւն չի տեսնուիր։ Շահին զինուորները յունիս 17ի առտուն յարձակողականի ձեռնարկեցին թռուցիկ զօրասիւնով մը, որ կը գործէ հիւսիսային արեւմտեան ուղղութեամբ։ Շաբաթ օր Բահտարի մօտ ընդհարումներ տեղի ունեցան։

Առեւտուրի սիղմումը Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային կառավարութիւնը հրամանագրով մը կ'ըսէ թէ գաւառներու մէջ 700, Մոսկուայի եւ Լէնինգրադի մէջ 1500 րուբլիէ աւելի արժէք ներկայացնող բոլոր մասնաւոր առեւտրական գործառնութիւնները պէտք է արձանագրուին առեւտրական գործավարութեան կողմէ հաստատուած մասնաւոր դրասենեակներու մէջ։ Բացառութիւն կը կազմեն այն գործառնութիւնները, որոնք կը կատարուին պատերազմական գործավարութեան, Չեկայի եւ այլ կարգ մը գործակցական եւ պետական հիմնարկութեանց հետ։

Այս հրամանագրին նպատակն է տուրք գանձել նման գործառնութիւններէ եւ հակակշիռի ենթարկել մասնաւոր առեւտուրը։

Փրիպիչէվիչ բանտարկուած

Զագրէպէն կը հեռագրեն թէ խրուաթ ազգայնականներու վարիչ Սվէթոզար Փրիպիչէվիչ, որ վերջերս հին Սերպիոյ Պրուս փոքրիկ քաղաքը աքսորուած էր, շատ ծանր վիճակի մէջ կը գտնուի։ Կ'ըսուի թէ Եուկոսլաւիոյ դիկտատորական կառավարութիւնը թունաւորել տուած է զայն։ Աքսորուելէն առաջ Զագրէպի ոստիկանութիւնը անյաջող մահափորձ մը կազմակերպած էր Փրիպիչէվիչի դէմ։

Աքսորականին քովէն հեռացուած են իր բոլոր ազգականներն ու բարեկամները։ Զինքը պալքինարան մը փոխադրելու դիմումները մերժուած են։

Թուրքիա եւ Եգիպտոս

Եգիպտական կառավարութեան եւ Գահիրէի Թուրք դեսպանին միջեւ առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային, բարեկամական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Այս բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգած են եւ յոյս կայ թէ համաձայնութիւնը մօտ օրէն պիտի ստորագրուի եւ վաւերացուի երկու կառավարութեանց կողմէ։ Վէճի գլխաւոր առարկան է եգիպտական հողին վրայ բնակող Թուրք հպատակներու հարցը՝ որ կնճռոտած է նոր հրատարակուած հպատակութեան օրէնքին հետեւանքով։ Դատական այն իշխանութիւնները որոնց ենթակայ պիտի ըլլան եգիպտաբնակ Թուրքերը՝ վերջնապէս պիտի որոշուին եւ պիտի ճշդուի թէ տեղակա՞ն թէ խառն դատարանները պիտի խառնուին անոնց։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

դասախօսական ժողով կը հրաւիրէ Թոստոմ, Քրիստափոր եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Բենիկ Միլտոնեան։ Նիւթ՝ «Ընկերվարութիւն, ժամանակաւորութիւն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ազգ. կեդր. մանկապարտէզի

Նախագահութեամբ Առաջնորդ Գ. Եպիսկ. ՊԱՂԱՔԵԱՆԻ

Այս Կիր. ժամը 2ին, 233 Ավընիւ տիւ Բրատօ «Կարտըն Բարքսի մէջ

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զարսանճագի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան, ի նպաստ Միութեան «Աղետեալոց ֆոնտին»։ 7 յուլիս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվառ Բապաթոյի ընդարձակ պարտէզին մէջ։

Կը խօսի՝ Տիկ. ՔԻՐԻԲՃԵԱՆ։ Մուտք 2 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոց՝ Քանըպիէրէն առնել 46, 84 եւ 82 թիւ թրամուէյները։

Հ. Յ. Դ.

Եռագոյն կոմիտէի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète. Պիւրօ տրիպապալի վերնայարկը։

Առնուվիլ լէ կոնէսի Ռազմիկ խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերա-համակրական ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 4.30ին 72 Rue Etienne Dolet. Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Իսի լէ-Մուլինօ - Գիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ֆօն տը Ճէրիւի կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ ժամը 3ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ ընդհ. ժողովի զեկուցում։ Կը խօսի Մ. Գույումճեան։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Մարսէյլի Պատան. միութեան անդամական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք. Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Լիոնի Թեոդի խումբի ընկերական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ խումբերը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Փարիզի «Մանուկներու պաշտպանութեան» Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 71 av. Kléber. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Վիլլէօրպանի Հ. Յ. Դ. «Արամ» խումբին կողմէ ի պատիւ ընկ. Մ. Գույումճեանի, այս կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, 4 Rue d'Alsace (Villeurbanne) սրճարանը։ Բանախօսութիւն, հայկական պար եւ անակնկալներ։ Հաղորդակցութեան միջոց՝ առնել 7 կամ 3 թրամուէյները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՌՋԿԱՏԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Faub. du Temple. Մէթրօ՝ Belleville. Օրակարգ-Հաշուետուութիւն վարչութեան եռամսեայ գործունէութեան եւայլն։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիր. ժամը 4ին Մէթրօ Օտէոնի դիմաց Քաֆէ լա Փրթիթ Սուրսի մէջ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Բալուի եւ յար. գիւղերու Ընկ. Մարմնի ընդհ. ժողովը՝ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին 18 Rue de Beguin։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆԻՍ 1929

29 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 995 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՅՈՒՍԱԿՏՈՒՐ ՁԱՅՆԵՐ

Երէկ հատուած մը արտատպեր էինք Աթէնքի «Նոր Օր»ի մէկ խմբագրականէն։ Յուսակտուր ձայն մը, որ պարբերաբար կը լսուի, բայց այս անգամ քիչ մը աւելի մռայլ։

Խմբագիրը ազդարարած կ'ըլլայ Արժանթին գաղութի մը… պիտի ձուլուին եւ պիտի կորսնցնեն ազգութիւնը», եւ … կը պատասխանէ. «Ազգ չմնաց այլեւս»

Եւ խորասուզուելով դառն խորհրդածութիւններու մէջ, … թերթը կ'ափսոսայ.

— «Կ'երթան ամէն օր, մեծ ու փոքր կարաւաններով. կ'երթան … յաւով համոզուած թէ հայութիւնը մեծ բան մը պիտի կորսնցնէ … մեկնումով։ Հայ անհատը դարձած է հայութեան գաղափարին… հայը հայութեան թշնամի»։

Եւ աւելի թանձրացնելով պատկերը, կ'եզրակացնէ.

— «Հայ ժողովուրդը չի հաւատար իր ապագային. դարձած է … Ասիկա՝ մեր օրերու մեծագոյն դժբախտութիւնն է, մեծագոյն աղէտը, որու նմանը արձանագրուած չէ մեր պատմութեան մէջ»։

«Ինչ որ ալ ընենք, ի՛նչ միջոցներով ալ գործենք, անհնար … պիտի ըլլայ ժողովուրդը կապել իր ապագային, վաղուան պայծառ իրականութեան» (11 Յունիս)։

Դիտել տանք, անցողակի, որ միեւնոյն թերթը միեւնոյն … էջերէն կը յայտարարէր, վեց ամիս առաջ, 1929 յունուար …ին.

— «Աթարոնեանի մէկ պտոյտը Աթէնքի գաւթակայաններուն … կրնայ երկու տարի իր գործին եւ տունին կապուած պահել … պատկանութիւնը»։

Այսքանը կը յիշենք ոչ թէ հակասութեան մէջ բռնելու համար «Նոր Օր»ը, այլ ապացուցանելու համար որ կա՛մ … միամիտ հաւատքը անհիմն էր, կամ այսօրուան յուսակտուր երեւոյթը չի համապատասխաներ իրականութեան։

Ընդհատենք, այստեղ, ներկայացնելու համար ուրիշ պատկեր մը։

Պէյրութի «Ազդակ»ը վերջերս խմբագրական մը ունէր, «Այսքինչ Դաւեր», որմէ ալ հատուած մը արտատպեցինք իր ժամանակին։

Նիւթ առնելով այն զրոյցը թէ արգիլուած է Հայերու … Սուրիոյ մէջ, «Ազդակ» զանազան դաւեր կը յիշէր, ապացուցանելու համար Թուրքիոյ հայաջինջ գործունէութիւնը՝ Սուրիոյ մէջ.

— «Թուրքը հոգեհաւ հրեշտակի պէս գիշեր ցորեկ կը հետեւի … քայլերուն եւ օգտուելով մեր հոգեբանական շփոթութենէն, … վրդովել մեր հանգիստը եւ մեր բնաջնջումը կը հետապնդէ։ … կառավարութիւնը ամէն բացառիկ միջոցներու դիմած … Սուրիան պարպելու համար Հայերէ», (29 Մայիս)։

Ուրիշ առթի ալ դիտել տուած ենք թէ մեր օրագրողները … կ'ածանցնեն բառերը, ցրուելով զանոնք աջ-ձախ, տեղի-անտեղի։

Այսպէս՝ «Ազդակ»ը «Բնաջնջում»ի մասին կը խօսէր, երբ … հոսանք մը ծայր տուած էր դէպի դէպի Հարաւ-Ամերիկա։ Նորէն «բնաջնջում» — երբ Թուրքերը զանազան դաւեր կը լարեն, միտքերը պղտորելու համար Սուրիոյ մէջ. — «Թրքական ծածկամիտ դաւն եւ դիւանագիտութիւնը շարունակ կը … եւ ամէն միջոց կը շռայլէ հոս ապաստանած հայութեան բնաջնջման համար»։

Թող ներեն հրապարակաւ յայտարարելու թէ՝ քիչ մը չափազանցութեան տարած են թրքական սարսափը, ամենազօր կարծելով զայն նոյն իսկ իր սահմաններէն դուրս։

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ Թուրքերը միջոցներ չեն … մեզ հալածելու, կեղեքելու, օտարներուն աչքէն ձգելու, եւ իրենց յարմար դատած բոլէին կոտորելու համար։ Բայց … թէ անոնք դաւեր կը լարեն, օրինակ, Սուրիոյ մէջ, ինչացո՞ւ … ենք մենք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ։ Հա՞ւ ենք թէ մարդ, … ինչպէս ո՛ր եւ է Թուրքիա կրնայ շփոթեցնել, վախցնել, … վախցնել մեզ օտար երկրի մը մէջ — ըլլայ իսկ սահմանակից — եթէ միանգամ ընդմիշտ ընդունինք որ «Մենք ալ մարդ ենք եւ մարդու զաւակ» (Սրուանձտեանց եպիսկ)։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը կորսնցնենք ամէն չափ եւ համեմատութիւն, եւ Թրքական այս կամ այն խաղը, հայանուն լրտեսի մը երեւումը, թերթի մը կաշառուիլը, ուրիշի մը հաչելը կը ներկայացնենք «Հայութեան բնաջնջում»… Սուրիոյ մէջ։

Հոգեբանական այս վիճակը, այս խուճապը ամէն անհիմն երեւոյթի հանդէպ, ի հարկէ յառաջ կը բերէ արտագաղթութիւն, եւ գլուխն առնողը ճար մը կը փնտռէ։ Մինչդեռ եթէ … հասուն եւ կորովի աչքերով նայինք բոլոր անցուդարձերուն, … միայն անհարկի նայուածքներ չենք ուղղեր, այլ եւ պայծառ կը տեսնենք մեր ճամբան, կը մղուինք ամուր կռնակ դնելու եւ մեր կարգին հետապնդել թշնամին, հետեւիլ անոր … արժութիւններուն եւ գործել։ Ձեռք ձեռքի տալ եւ գործել։ Ձարին … մէկու կէս անգամ աւելի չար։ Ոչ թէ շուարում եւ ափսոսանք։ Ոչ թէ վայրերան կամ յուսակտուր կանչեր։

Եւ մենք աշխատելու, ընելու, արտադրելու լա՛յն ասպարէզ ունինք Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, որքան ալ սահմանէն անդին, զայլի ախորժակներ արձակէ հայաջինջ հարեւանը։ Մեր անգործութիւնն ու իրերամարտ խաչակրութիւններ են որ բաց դուռներ կը ձգեն անոր առջեւ, իսկ այդ դուռներն ալ՝ թերթ մը կաշառելէ, լրտես մը սպրդեցնելէ աւելի չեն կրնար օգնել։

Ինչ կը վերաբերի «Նոր Օր»ի ահազանգին, կ'արժէ առանձին գրաղիլ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

«Յուսաբեր» կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յունիս).

— «Հայ կեանքը երկու կէս է, իրարմէ տարբեր եւ անջատ։ Պատրանք է կարծել՝ թէ հնարաւոր է մէկ ու միացեալ ճզանգուած, «մի հօտ եւ մի հովիւ» ունենալ։

Պատճառներուն չենք երթար, բայց իրականութիւնը այսպէս է։

Երկու էական հոսանք, երկու մտաւոր ու բարոյական հայութիւն կայ։ Յա՛նք անունը, մէկը դաշնակցական հոսանքն է, իսկ միւսը՝ անոր հակառակորդ, անունով կամ անանուն զանգուած մը։ Առաջինը՝ միատարր է, գրեթէ միաձոյլ իր հոգեկան կազմութեամբ, իսկ երկրորդը՝ բազմատարր, խայտաբղէտ։

Առաջինը՝ Դաշնակցութիւնը՝ իր բաղկացուցիչ տարրերու բովանդակ զանգուածով, համեստ գործաւորներէն սկսած մինչեւ բարձրագոյն մտաւորականը, իր ներշնչումը կ'առնէ ազգային հաւաքականութենէն, անոր հիմնական շահերէն ու կենսական բաղձանքներէն. կեցած է անոր մօտիկ եւ ականջը տուած՝ անոր սրտի զարկերուն։

Իսկ այդ սիրտը՝ միացած է հայրենիքի՝, անոր հողին ու անոր պատմութեան, եւ տոգորուած անոր գաղափարով, անոր մշտայոյզ տենդով։

Հայրենիք, մեծագոյն ներշնչարա՛նը արդի մարդկութեան. բառ մը՝ որ ամբողջ բառարան մըն է անազատ ժողովուրդներու համար — սիրոյ, գուրգուրանքի, ողբերգութեան, տուայտանքի, հերոսական թռիչքներու եւ շքեղ հեռանկարներու։

Հայրենիք սակայն բառ մըն է, որ կը նշանակէ շատերու համար տեղ մը ուր մարդիկ կ'իշխեն, տէրն են ու աղա. վայր մը՝ ուր կը շահին աւելի դիւրութեամբ, կ'ապրին աւելի հանգստաւէտ եւ հաճելի կերպով, առանց շատ մեծ զոհողութիւններու, ընտանիք կը կազմեն, կը ծերանան, առանց մեծ տագնապներու, նախահայրերու հովանիին տակ, եւ… կը մեռնին ու կը թաղուին ժամուն բակը։

Աղէկ բան է հայրենիք ունենալը, բայց կ'արժէ այս բոլորին համար կեանք մաշել, զոհել ու զոհուիլ, տառապիլ ու տանջուիլ։ Ահա թէ ինչո՛ւ, յաճախ, մարդիկ կ'ուզեն որ ունենան հայրենիք մը, ազուո՛ր ջուրերով եւ պտղաւէ՛տ պարտէզներով, բայց այնպէս, ձգուի անոնց ձեռքին, … խնձորին պէս, անակնկալօրէն, վերէն, առանց մեծ տանջանքի, երկունքի, առանց ցնցումի եւ մանաւանդ, օ՜հ, առանց արիւնի…

Երկու տարբեր աշխարհներ, դաշնակցականն ու հակադաշնակցականը, իրարու անհաշտ եւ անհասկնալի։ Այս է պատճառը, որ Դաշնակցութիւնը եւ իր պատմութիւնը անծանօթ, անըմբռնելի այբուբեն մըն են այն միւս հատուածին համար, որ մինչեւ իսկ զգացումները հաշուի ու չափի կը զարնէ։ Եւ ասոր համար է որ Դաշնակցութիւնը, հոգեպէս, առանձին «ազգ» մը կը կազմէ ազգին մէջ, ոչ-դաշնակցական հատուածին իսկ բացատրութեամբ, արդար եւ իրաւ»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ընտրութենէն վերջ՝ ռումբ եւ ծեծ

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրեցինք Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ այդ առթիւ Տրիպոլիսի մէջ տեղի ունեցած արիւնալի կռիւները։

Նոր հասած սուրիական թերթերը դեռ երկարօրէն կը գրագին ընտրական պայքարին արդիւնքներով, մանաւանդ ընդդիմադիր թերթերը կը շարունակեն իրենց բուռն յարձակումները կառավարութեան դէմ։

Համմանայէն «Օրիան»ի կը գրեն թէ ընտրութիւններէն երկու օր վերջ անծանօթներ ձեռնառումբ մը նետած են տեղւոյն Միւտիրին տան վրայ, նիւթական ծանր կորուստներ պատճառելով։ Միւտիրը բացակայ էր եւ ո եւ է մարդ չէ վնասուած։ Ռումբը նետուած է փոխ-վրէժի համար կարգ մը ընտրողներու կողմէ, որոնց թեկնածուին դէմ պայքար մղած էր Համմանայի Միւտիրը։

12 երիտասարդներ ձերբակալուած են։

Միւս կողմէ՝ Մարոնիներու պատրիարքարանը պայքար մղած ըլլալով Շէյխ Ֆարիտ էլ-Խազէնի թեկնածութեան դէմ, Շէյխին կուսակիցները ծեծ քաշած են Քէսրուանի կրօնաւորներուն։

Բազմաթիւ գիւղերու մէջ երիտասարդներ բռնի բացած են եկեղեցիներու դուռները՝ զանգակները վար նետած եւ կրօնաւորները Պքէրքէի պալատ տարած են։

Մարոնիներու պատրիարք մոնսէնեոր Հոյէք ֆրանս. մարզպանի միջամտութիւնը խնդրած է՝ կարգը վերահաստատելու եւ կրօնաւորները իրենց եկեղեցիները դրկելու համար։

Ռազմափորձեր հիւսիսային Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի «Օրիան»ը իր յունիս 20ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Մերձաւոր Արեւելքի 5րդ վաշտը, որ շուրջ ամիս մը առաջ Ամանոսի շրջանը մեկնած էր՝ կատարելու համար զանազան ռազմափորձեր, ծրագրուած վերին հրամանատարին կողմէ՝ քանի մը օր առաջ Իսքէնտէրուն վերադարձած է։

Ռազմափորձերը կը վարէր վաշտի հրամանատար Թրոլէ։ Հետեւակազօրքի կռուի փորձերուն կը մասնակցէին նաեւ հեծելազօրքը, հրետանին, օդանաւեր ինչպէս նաեւ Լիբանանցի օրսորդ զինուորներ։ Բարձունքներու վրայ լեռնային կռիւներ, Քարասուի դաշտին մէջ ալ զանազան դժուարին փորձեր կատարուած են։

Ռազմափորձերու ընթացքին կտրուած է աւելի քան 250 քիլոմեթր ճամբայ։ Ներկայ եղած են զօր. Փիշօ-Տիւքլօ, Հիւսիսային շրջանի հրամանատար, զօր. Վիգ եւ գնդապետ Ալլէկրէնի՝ օժանդակ ուժերու վարիչը։

«Օրիան» կ'ըսէ թէ Իսքէնտէրունի սահմանային շրջանը կը պահպանուի քաջարի զինուորներով, լաւ մարզուած, կարգապահ ու պատրաստակամ։

Սանասարեան խանը՝ ոստիկանատուն

Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութեան ներկայ շէնքը անբաւական ըլլալուն, տնօրէնութիւնը խնդրած է որ նախկին եւրոպական պաշտօնատունը իրեն յատկացուի։ Այդ շէնքը դպրոցի վերածուած ըլլալուն, ոստիկանական տնօրէնութեան ուրիշ յարմար շէնք մը տրուելու խոստում եղած է։

«Ազշամ» կը գրէ թէ զօրաւոր կարծիք կայ որ խոստացուած շէնքը պիտի ըլլայ Սանասարեան խանը, որ կառավարութեան փոխանցուած է։ Այդ պարագային, նոր շէնքին մէջ արդիական եւ առողջապահական ննջարան մը պիտի յարդարուի ոստիկանական հսկողութեան տակ գտնուողներուն համար։

Պարտքերու խնդիրը եւ խորհրդարանը

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ Ֆրանքլէն-Պույեոն յուզիչ ճառ մը խօսեցաւ եւ առաջարկեց կառավարութեան, որ Ուաշինկթընի հետ նոր բանակցութիւններ կատարէ, ամերիկեան մթերքներու փոխարժէքին վճարման պայմանաժամը օգոստոս 1ի փոխարէն մինչեւ 1929 դեկտ. 31 երկարաձգելու համար, եթէ մինչ այդ չվաւերացուի պարտքերու համաձայնագիրը։

Ինչպէս կը յիշուի, Ֆրանսա ստիպուած է մինչեւ օգոստոս 1 վաւերացնել Մէլլըն-Պէրանժէ համաձայնագիրը, որով կը ճշդուի Ֆրանսայի պատերազմական պարտքը հանդէպ Ամերիկայի եւ վճարման պայմանները։ Արդ, մինչեւ օգոստոս 1 ժամանակը շատ կարճ է, համաձայնագիրը վաւերացնելու համար Երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին կողմէ միաժամանակ մանաւանդ որ այժմ կայ Եընկի ծրագիրը, որով կը ճշդուի Գերմանիոյ պարտքը հանդէպ դաշնակիցներուն։ Եընկի ծրագիրը դեռ չէ վաւերացուած ո եւ է երկրի կողմէ։ Եթէ Ֆրանսա վաւերացնէ մէկ կողմէ Եընկի ծրագիրը, միւս կողմէ Մէլլըն-Պէրանժէ համաձայնագիրը, վէճ դրութեան մը պիտի ենթարկուի, եթէ Գերմանիա, Անգլիա եւ Ամերիկա չվաւերացնեն Եընկի ծրագիրը։ Որովհետեւ Ֆրանսա Անգլիոյ եւ Ամերիկայի իր ունեցած պատերազմական պարտքերը վճարելու համար, յոյսը դրած է Եընկի ծրագրին, այսինքն Գերմանիոյ ընելիք վճարումներուն վրայ։

Ֆրանքլէն-Պույեոն իր ճառին մէջ ըսաւ.

— Մեր կոկորդէն բռնած են՝ օգոստոս 1էն առաջ վաւե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳԸ

Երէկ յունիս 28, Վէրսայլի դաշնագրին տասնամեակին առթիւ ամբողջ Գերմանիա ազգային սուգ պահեց։ Գերման ազգայնական թերթերը իրենց երէկի թիւը ամբողջովին յատկացուցած էին Վէրսայլի դաշնագրին, բուռն յօդուածներ գրելով անոր դէմ։

Հինտէնպուրկի եւ բոլոր նախարարներու ստորագրութեամբ կոչ մը ուղղուեցաւ գերման ժողովուրդին, յայտարարելու համար թէ Գերմանիա միակ պատասխանատուն չէ մեծ պատերազմին։ Կոչին մէջ կ'ըսուի.

— Այսօրը սուգի օր է։ Տասը տարիէ ի վեր Վէրսայլի դաշնագիրը իր բոլոր յօդուածներու ծանրութեամբ կը ճնշէ գերման ազգին վրայ, մեր երկրի մտաւորական ու տնտեսական կեանքին, ինչպէս նաեւ բանուորին ու գիւղացիին աշխատանքին վրայ։ Յամառ աշխատանքի եւ բոլորին միութեան շնորհիւ է որ կրցանք պահպանել երկիրը ծանր հետեւանքներէն դաշնագրին, որ բուն իսկ մեր հայրենիքին գոյութեան կը սպառնար եւ վտանգի կ'ենթարկէր Եւրոպայի տնտեսական ազատութիւնը։

Վստահ ենք թէ բոլոր Գերմաններու թարգմանը կ'ըլլանք՝ մերժելով այն հաւաստումը թէ Գերմանիա միակ պատասխանատուն է պատերազմին եւ յայտնելով մեր համոզումը թէ ապագան կը պատկանի ճշմարիտ խաղաղութեան գաղափարին, հիմնուած ազատ եւ հաւասար ժողովուրդներու ուղղամիտ համաձայնութեան վրայ։

«Պողպատէ Սաղաւարտակիր»ները Պերլինի մէջ տողանցք կատարեցին։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ զանազան ցոյցեր տեղի ունեցան։

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՑԱՑՆԱՊԸ

Պոլսոյ գրավաճառներն ու հրատարակիչները վերջերս դժուար կացութեան մը մատնուած են, իրենց ձեռքը դրամ չգտնուելուն պատճառով։ Հրատարակիչները կը յայտնեն թէ իրենց դրամագլուխը նոր հրատարակութիւններու յատկացուցած էին, բայց, նոր տառերը որդեգրուելուն հետեւանքով, գրքերը անգործածելի մնացած են։

Կրթական գործավարութիւնը 80 հազար ոսկի վնասուց հատուցում խոստացեր է գրավաճառներուն, բայց մինչեւ այսօր չէ վճարուած։ Հրատարակիչները որոշած են Ազգ. մեծ ժողովին դիմում կատարել եւ դատ բանալ կրթ. գործավարութեան դէմ։

ԳԵՏԷՆ ՀԱՆՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄԸ

Իզէր գետէն հանուած է դիակը 39 տարեկան մարդու մը, որուն վրայ թուղթեր գտնուած են Անդրանիկ Գրիգորեան անունով։ Բժշկական քննութեամբ դիակին վրայ ոչ մէկ կասկածելի նշան տեսնուած ըլլալով, կ'ենթադրուի թէ անձնասպան եղած է, մանաւանդ որ Ֆրանսայէն արտաքսուելու դատապարտուած մըն էր։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԻ ՄԷՋ ԿԸ ՁԻՒՆԷ

Ժընեւ, 28 յունիս.— Լուպլիանայէն կը հաղորդեն որ գիշերը առատօրէն ձիւնած է Սլովենեան Ալպերուն մէջ։ Ամբողջ շրջանին մէջ օդը ցուրտ կ'ընէ։

Փոհարեուի գագաթը ամբողջովին ձիւնածածկ է, ցիշդ ձմեռը եղածին պէս։ Հեռագրի եւ հեռաձայնի գիծերը վնասուած են։

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՇԷՅԽ ՃԷՄԱԼԷՏՏԻՆ ԱՖՂԱՆԻ

Շէյխ Ճէմալէտտին Աֆղանի.— Արեւմտեան (Օսմանցի) Թուրքերուն մէջ Թուրք ազգայնականութեան քաղաքական նպատակն էր, ամէն բանէ առաջ ծառայել օսմ. կայսրութեան ամբողջականութեան եւ անկախութեան պահպանման։ Այս նպատակը մասնաւորաբար բացորոշ կ'երեւի Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշայի եւ Սիւլէյման փաշայի երկերուն մէջ։

Օսմանցի Թուրքերը, ամբողջական կործանումէ փրկելու համար իրենց կայսրութիւնը, որ ԺԹ. դարէն սկսեալ կը ցնցուէր, աշխատեցան «Թանզիմաթ» եւ «Օսմանեան ազգութիւն» հիմնել։ Իսկ կարգ մը օսմանցի մտաւորականներ ալ, որոնք այդ փորձի անյաջողութիւնը տեսան, մտածեցին թէ այդ նպատակին կարելի է հասնիլ կեդրոնացնելով կամ կրօնքին՝ իսլամութեան եւ կամ թրքութեան՝ իրական ազգութեան մը վրայ։

Այս ուղղութեամբ որոշ գործ կատարած է Շէյխ Ճէմալէտտին Աֆղանի, որ թէեւ Միջին Ասիոյ մէջ ծնած, մտաւորական մեծ ազդեցութիւն ունեցած է՝ ամբողջ իսլամական աշխարհի վրայ։ Այս նշանաւոր Շէյխը համոզուած էր թէ՝ որպէսզի ամբողջ իսլամական աշխարհը կարենայ ապրիլ, իսլամ ազգերը ազգային խտէալ մը պէտք է ունենան։ Աֆղանի իր ճառերով, խօսքերով ու գործերով իսլամական աշխարհի ամէն կողմը խիստ բազմաւոր սերմեր ցանած է եւ ազգութեան գաղափարին զարգացման մեծապէս ծառայած՝ թէ՛ Արեւմուտքի եւ թէ՛ Հիւսիսի Թուրքերուն մէջ։

Շէյխ Ճէմալէտտին 1830ին ծնած է Պարսկաստանի կամ Աֆղանիստանի մէջ, ու 1897ին մեռած Պոլսոյ մէջ։ Իր կեանքը զանազան ակնկոծութիւններով լեցուն է։ Բացարձակ կերպով չենք գիտեր թէ ո՛ր իսլամ ցեղին կը պատկանէր։ Գրքոյկի մը արաբերէն թարգմանութեան մէջ իբրեւ յառաջաբան գրուած է իր կենսագրութիւնը, ուր կ'ըսուի թէ Շէյխը ծագումով Արաբ է, նոյն իսկ Հիւսէյին իպն Ալի իպն Ապու Թալիպի սերունդէն։ Սակայն մարգարէի սերունդէն ըլլալու յաւակնութիւնը ո՛րքան շատ է իսլամութեան մէջ, որ կասկածով պէտք է ընդունիլ այս վարկածը։ Շէյխ Ճէմալէտտին Պոլիս գտնուած ատեն իր խօսակիցներուն կ'ըսէր թէ ծագումով Թուրք է։ Այս պարագան աւելի կը շեշտէ մեր կասկածը։ Նոյնպէս վէճի նիւթ է իր ծննդավայրը։ Իր Աֆղանի մականունէն դատելով, եթէ ընդունինք որ Քապուլի մօտերը ծնած է, դարձեալ չենք կրնար ճշդել իր ցեղը. կրնայ Աֆղան, Պարսիկ, Թուրք կամ Արաբ ըլլալ։ Ստոյգ է միայն որ Շէյխը շատ լաւ արաբերէն, պարսկերէն եւ թուրքերէն կը խօսէր։ Իր երկերուն մեծ մասը արաբերէն եւ պարսկերէն գրած է։ Իսլամական աշխարհի ամէն կողմերը շրջած եւ դասախօսութիւններով ու քարոզներով տարածած է իր միտքերը։ Արեւելքով հետաքրքրուող եւրոպական մեծ պետութեանց մայրաքաղաքներուն մէջ աշխատած է ընդունիլ տալ իր գաղափարները եւ կարգ մը քաղաքական համաձայնութեանց փորձեր կատարած։

Այս շրջիկ գիտնականին ու քաղաքագէտին համար հարկ չկայ ըսել թէ ազնիւ ցեղին կը պատկանէր։ Արեւմուտքցիները բացատրութիւն մը ունին՝ «Le grand Européen», մենք ալ Շէյխ Ճէմալէտտինի համար «Մեծ իսլամ մը» կամ «Մեծ Արեւելքցի մը» կ'ըսենք ու կ'անցնինք։

Այս մեծ Արեւելքցիի գործունէութեան, նոյնիսկ կեանքի նպատակն էր Արեւելքի իսլամութեան քայքայման ու կործանումին պատճառները որոնել եւ այդ կործանումին առաջքն առնելու միջոցներ գտնել ու գործադրել։ Իր պրպտումներուն ընթացքին Շէյխը համոզուած կը գոյացնէ թէ իսլամներու քայքայման գլխաւոր պատճառն այն է որ անոնք ցեղային միութեան կարեւորութիւն չեն տուած։ Այս պատճառով բոլոր իսլամ ժողովուրդներուն՝ Պարսիկ, Հնդիկ թէ Թուրք՝ կը յանձնարարէ կարեւորութիւն տալ ցեղի, ազգութեան, իր բացատրութեամբ՝ ճինսիյէթի։ Ուրեմն, ըստ Շէյխ Ճէմալէտտին Աֆղանիի, որպէսզի իսլամութիւնը կարենայ ապրիլ ու զարգանալ, պէտք է որ իսլամ ժողովուրդները, իրապէս ազգայնական ըլլան ու զարգանան իրենց ազգութեանց ճինսիյէթ մէջ։

Շէյխին այս տեսութիւնը ապացուցանող երկու փաստեր ունինք. առաջինը Հնդկաստանի մէջ պարսկերէն լեզուով հրատարակուած «Մէքալաթը Ճէմալիյէ» հաւաքածոյին մէջի «Ցեղային միութեան փիլիսոփայութիւնը եւ լեզուական միութեան իսկական հանգամանքը» վերնագրով յօդուածը, երկրորդը՝ Թուրք ազգային բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինի ըրած յիշատակութիւնները։

«Ցեղային միութեան փիլիսոփայութիւնը» անուն յօդուածը թուրքերէնի թարգմանուած է Ռէսուլ զատէ Մէհմէտ Էմին պէյի կողմէ եւ հրատարակուած «Թիւրք Եուրտու»ի մէջ (Գ. հատոր, էջ 45)։ Այս յօդուածին մէջ տիրապետող միտքը հետեւեալն է. «Ազգութենէն աւելի [illegible] երջանկութիւն չկայ. առանց լեզուի ազգութիւն չըլլար. լեզու մը չի կրնար տեւականանալ, մինչեւ որ չկարենայ բոլոր դասակարգերու արտայայտիչը դառնալ»։ Ըստ Շէյխին, «բազմաթիւ մարդեր իրարու միացնող երկու մեծ կապեր կան. առաջինն է՝ լեզուական միութիւնը, այլ բացատրութեամբ ցեղային միութիւնը, երկրորդն է՝ կրօնքը։ Տարակոյս չկայ որ լեզուական միութիւնը, այսինքն ցեղային, ազգային միութիւնը տեւականութեան տեսակէտով կրօնքէն աւելի զօրաւոր է, որովհետեւ կարճ ժամանակի մէջ չի փոխուիր։ Մինչդեռ երկրորդը այդպէս չէ։ Կը տեսնենք նոյն լեզուն խօսող ցեղ մը, որ հազար տարուան ժամանակամիջոցի մը մէջ 2-3 անգամ կրօնք կը փոխէ, առանց սակայն վնաս հասցնելու իր լեզուական ու ցեղային միութեան»։

Այս ընդհանուր բացատրութենէն կը տեսնուի որ Շէյխ Ճէմալէտտին կրօնական միութենէն աւելի կարեւորութիւն կու տայ ցեղային միութեան ուստի եւ «իսլամական միութենէն» աւելի կը յառաջադրէ ցեղային միութիւն մը, օրինակ «Համաթրքականութիւնը»։

Ուշադրութեան արժանի է, որ Շէյխ Ճէմալէտտին Աֆղանի գերման բանասէրներուն պէս ցեղը կը բացատրէ լեզուական միութիւնով։ Այդ պատճառաւ շատ կարեւորութիւն կու տայ լեզուին, անոր ձուլութեան ու ջնջուելուն, այսինքն ատոնց ամբողջականութեան եւ ազգին զանազան դասակարգերուն հասկնալի ըլլալուն։

«Լեզու մը որ չի կրնար որոշ ցեղի մը պատկանող զանազան դասակարգերու արտայայտիչն ըլլալ, չի կրնար այդ ցեղին ամբողջականութիւնը պահպանել։ Ցեղին կարեւորութիւն տուող գիտնականներու առաջին պարտականութիւնն է անոր լեզուն ընդարձակել։ Նախ պէտք է սորվեցնել մայրենի լեզուն։ Եթէ բաւարարութիւն չտայ, պէտք է անհրաժեշտ բառերը փոխ առնել այդ լեզուին հետ սերտ կապ ունեցող ուրիշ լեզուներէ։ Ու եթէ ուրիշ միջոց չմնայ պէտք եղած չափով օգտուիլ օտար բառերէն»։ Սակայն պայման է որ այդ բառերուն ազգային տարազ հագցուի, այն աստիճան, որ անոնց օտար ըլլալը չհասկցուի։

Կը տեսնուի որ Համաթրքական շարժումին վերջին շրջանին մէջ Թուրքերէնը բարեկարգելու նպատակով մէջտեղ դրուած ծանօթ միտքերէն շատերը՝ ամփոփ կերպով պատկերացուած են այս յօդուածին մէջ։

Վերջապէս Շէյխ Ճէմալէտտին համոզուած է թէ աշխարհի մէջ իբրեւ երջանկութիւն ընդունուած բոլոր կէտերու մէջ կարելի է յաջողիլ միայն զարգացնելով ու կատարելագործելով «ցեղային», այսինքն «ազգային միութիւնը»։

Խնդրոյ առարկայ յօդուածին երկրորդ մասը ուղղակի Հնդիկներուն ուղղուած յորդոր մըն է, զարգացնելու համար իրենց «հայրենի լեզուն»։

Աֆղանցի Շէյխը բանաստեղծ Մէհմէտ Էմին պէյին բերանացի բացատրած է իր այս յօդուածին մէջի միտքերը, երբ ազգային բանաստեղծը դեռ երիտասարդ էր, կը յաճախէր Ճէմալէտտինի նշանաւոր ասպարանքը։ Երբ խօսինք Մէհմէտ Էմինի մասին, Շէյխին յորդորներն ու թելադրութիւնները քիչ մը աւելի մանրամասնօրէն պիտի պարզենք։

(10) ԽՈՒՄԱՐԻՖ ԱԺՁԱՐԻԱ

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Ծերակոյտը աւարտեց վարձակալութեան օրէնքին քննութիւնը եւ անոր ամբողջութիւնը քուէարկեց 26ի դէմ 240 ձայնով։

Ծերակոյտի կողմէ վաւերացուած օրէնքը էական տարբերութիւններ չի մտցներ խորհրդարանի կողմէ իրեն ղրկուած ամբողջութեան մէջ։ Ծերակոյտը փոփոխութիւններ մտցուցած է երեք գլխաւոր կէտերու վրայ.—

1 — 101ին Փարիզի մէջ 6000 - 9000 վճարող վարձակալներուն տրուած մէկ տարուան պայմանաժամը։

2.— Անպաշտպան բնակիչներուն համար, պարապ սենեակները գրաւելու մասին՝ հաճեցողներուն տրուած իրաւունքը։

3.— Նոր շինութիւններու կալուածական տուրքէ զերծ նկատումը։

Այս պայմաններով, կը թուի որ Ծերակոյտին ու խորհրդարանին միջեւ կարելի պիտի ըլլայ դիւրաւ համաձայնութիւն գոյացնել օրէնքի վերջնական ձեւին մասին։

Հինգշաբթի օր արդէն խորհրդարանը վերսկսաւ Ծերակոյտէն վերադարձուած օրէնքին վիճաբանութեան։

Անկարելի մէկ քանի փոփոխութիւններ մտցնելու մտադրութեամբ, քանի մը երեսփոխաններ պիտի ներկայացնեն իրենց բանաձեւերը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՌՆԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԽՐԱԽՈՒՆՔՆԵՐԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԶԻՆԱԹԱՓ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ

Անմխիթար Էջմիածին, Տնտեսական վիճակ.— Լեռնահայաստանի ժողովրդային տնտեսական վիճակը քայքայուած է, իբրեւ հետեւանք ծանր տուրքերու։ Գիւղացին չդիմանալով իշխանութեան կաշկանդումներուն, հոգ չի տանիր բարձրացնելու իր տնտեսութիւնը։ Հողերու պարապ տաշման եւ միւս տնտեսական աշխատանքները երեսի վրայ ձգուած են։ Այնպէս կ'ըսեն որ աղքատանան, դժուար ապրին ամէն բանի կարիք զգան, որովհետեւ իշխանութիւնը միշտ կը սիրէ աղքատները։

Այս տարի Լեռնահայաստանի մէջ գրեթէ ոչխար չէ մնացած նոյնպէս եւ մեծ անասուններ։ Անցեալ տարուան հետ բաղդատելով, ոչխարներու եւ անասուններու հարիւրին 75ը ծախուած է։ Պէտք է ըսել որ այդպէս կ'ընեն հակառակ իրենց կամքին, որովհետեւ խորհրդային իշխանութիւնը ուժգին պայքար կը մղէ եւ խիստ կը ճնշէ միջակ եւ ունեւոր կոչուած գիւղացիները, զանոնք խորհրդային իշխանութեան թշնամի հռչակելով եւ զրկելով ամէն իրաւունքներէ։

Եթէ քանի մը եղբայր միասին կ'ապրին եւ տնտեսապէս հաստատուն վիճակ ունին, իշխանութիւնը ամէն տեսակ միջոցներու կը դիմէ, անոնց տնտեսութիւնը քայքայելու համար։ (Գիւղէն պահանջուած տուրքերու մէկ մասը անոնց վճարել կու տան, շրջանէն եկած պաշտօնեաները կամ զանազան ծառայողները անոնց տուները կը ղրկեն կերակրուելու բացարձակ ըսելով կուլակ են, թող կործանին։ Ներկայիս Լեռնահայաստանի գիւղերուն մէջ կ'ապրի այն որ ընչազուրկ է գաւառն է կամ բատրակ։ Ամէն գիւղէ քանի մը այրի կնոջ կամ երիտասարդներու վարք բանալով, դարձուցեր են գիւղի գլխին տէր։ Եւ այս թափթփուքները ամէն քայլափոխին սուտ լուրեր կը հնարեն, մէկն ու մէկը մատնելու համար։

Ընտրութիւնները — Մինչեւ 1929 ընտրութիւնները կը կատարուէին գիւղացիներու զանգուածով։ Այս տարի փոխուած է ամէն բան եւ ուրիշ կերպ կը կատարուին ընտրութիւնները։ Մինչեւ ընտրութիւնները սկսիլը, գիւղի կոմունիստները եւ կոմսոմոլները, շրջանէն եկած պաշտօնեայի ղեկավարութեամբ կը հաւաքուին գիւղխորհուրդի կրասնիակը եւ գաղտնի նիստի մէջ իրենց ուզած թեկնածուներու ցուցակը պատրաստելէ յետոյ կը հրաւիրեն ընդհանուր ժողով։ Ամբողջ մէկ օր գիւղի ամբողջ ժողովուրդը, այր եւ կին՝ 16 տարեկանէն վեր կը զբաղեցնեն, իբրեւ թէ ընտրութիւն կը կատարուի։ Յետոյ իրենց կազմած ցուցակը կը տանին ժողովին, կը յայտարարեն գիւղացիներուն թէ ժողովը պէտք է հաստատէ «ընտրուած» ցուցակը։ Եթէ գիւղացիներէն մէկը համարձակի դիտողութիւն ընել, թէ դուք ձեւեր կարեր էք, ալ ինչո՞ւ մեզ կը հրաւիրէք եւ մէկ օրուան աշխատանքէն կը զրկէք, շրջանէն եկած պաշտօնեան կը յանդիմանէ, կը սպառնայ, թէ դուք «հակա» էք, «դաշնակ» էք եւն։ Այնուհետեւ ոչ մէկը [illegible]։ Լուռ ու մունջ դժգոհութեամբ կը դառնան տուները։

Կրօնը. - Այստեղ ալ կրօնը ծաղրի առարկայ է։ Եկեղեցիներու իրերը պետականացուած են, իսկ շէնքերը յատկացուած ակումբի, պահեստի. շատ տեղեր դռները բաց են ձգուած եւ ամէն տեսակի անասուններ կը շրջին ներսը։ Քանի մը գիւղերու մէջ մնացած քահանաները զուարճալիք դարձած են պատանի կոմունիստներու համար։ Քահանան փողոցէն անցած ատեն, ետեւէն կը լսուին սուլոցներ եւ ուրիշ ձայներ։ Եթէ գիւղացի մը՝ չափահաս կամ կին հետեւի եկեղեցիին, կրօնքին, կամ Աստուծոյ անունը տայ, կը կոչուի «կրօնամոլ» եւ կը զրկուի իրաւունքներէ։ Պսակադրութիւն, եւն կը կատարուին առանց տէրտէրի եւ եկեղեցիի։

Դպրոցական — Դպրոցները գրեթէ ամէն գիւղի մէջ կան. դասաւանդութիւնը կը կատարուի կոմունիստական վարդապետութեամբ։ Գիւղի կոմունիստ պարտադիր կերպով ամէն օր պէտք է մտնէ դպրոց եւ հսկէ ուսուցիչի աշխատանքներուն վրայ։

Ռազմական վիճակ.— Լեռնահայաստանը կանոնաւոր զօրք չունի, բացի վարչական կազմի ձիաւոր ոստիկաններէն, որոնց թիւը շրջանին մէջ 10 12 հոգի է, իսկ գաւառին մէջ 25-30։ Կանոնաւոր զօրք կը գտնուի միայն ամառը երբ 2 ամիս ժամանակով կը գան, մարզանքի համար եւ յետոյ կ'արձակեն։ Ժողովուրդը բոլորովին զինաթափուած է Չեկայի կողմէ։ Երբ հաս ու կասկ զէնքեր տեսնուին գիւղացիներու քով, Չեկան խիստ միջոցներով եւ տանջանքներ տալով կը խլէ։ Հաւաքուած զէնքերը կը վառեն, կը փճացնեն, բացի ատրճանակներէն։ Գիւղերու մէջ զէնք ունին միայն կոմունիստները։ Կուսակցական պաշտօնեաներու մէջքէն կախուած են մաուզեր եւ ուրիշ ատրճանակներ, գիւղացիները զէնք չունին նոյնիսկ գայլերէն պաշտպանելու համար իրենց անասունները։

ԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԼԻՈՆ, 25 յունիս (սեփ. թղթ.). — Լիոն ըլլալով Ֆրանսայի ճարտարարուեստի գլխաւոր կեդրոններէն մէկը, ունի շատ մը ճիւղերու վերաբերեալ գործարաններ, որոնց ամէնէն մեծն ու բազմամարդն է «Ֆեզլիէ» ինքնաշարժի գործարանը։ Ունի մօտաւորապէս 7 8000 ամէն ազգի գործաւորներ։ Մեծ թիւ մը կը կազմեն նաեւ մեր հայրենակիցները։ Ասոնք տարինէ ի վեր կ'աշխատին, կան ալ որ նորեկներ են։ Այս վերջիններու թիւը աւելի է։ Դժբախտաբար կան կարգ մը Հայեր, որոնք խաբուելով ուրիշներու աժան առէջամուններէն, կը ձգեն իրենց ունեցած գործը, կը դիմեն հոս (Ֆեզլիէ) առնուազն ժամը 5 6 ֆրանք ստանալու վարդագոյն յոյսերով։ Սակայն առաջին կիսամսեակին իսկ, կը զղջան որ իրենց հանգիստ գործը ձգած են։

Այս առթիւ կ'ուզեմ ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը։ Բոլոր անոնք որ Ֆեզլիէ կ'աշխատին բաւական ատենէ ի վեր եւ սովորութիւն ըրած են աջ ու ձախ յայտարարել թէ «քէնզէնը 5-600 ֆրանք կ'առնեն», թող բարի ըլլան նաեւ յայտնելու թէ 140.150 ժամ կ'աշխատին, այդ գումարը ստանալու համար։ Կ'արժէ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ գործարանի ներքին կեանքի մասին։

Ա. Գործարանի ներքին կեանքը.— Ամենախիստ ներքին վարչական պայմաններ ունեցող գործարանն է Ֆեզլիէ. 1.— Գործի ատեն նախաճաշ ընել, 2.— Ընկերոջ հետ խօսիլ, 3.— Դանդաղ աշխատիլ, 4.— Պարապիլ, 5.— Սիկար ծխել [illegible] բացարձակապէս արգիլուած են, [illegible] հսկելու այս վերջինը։ Կան մը մասնաւոր պահակներ [illegible] որոնք առաւօտէն մինչեւ [illegible] կուն կը թափառին ալ ու [illegible] որպէսզի սիկար ծխող մը [illegible] ձգեն։ Առաջին անգամ [illegible] մը 2 10 ֆրանք տուգանք [illegible] դատապարտուի, կրկնութեան պարագային գործէ կը հանուի [illegible]

Բ. Փոխադրութեան միջոցներ. — 1 Բոլոր անոնք որ ամբողջ օրը կ'աշխատին եւ կը բնակին Լիոնի մէջ, կը փոխադրուին գործարանի մասնաւոր [illegible] կառքերով, որոնք քաղաքի [illegible] կու գլխաւոր կայարաններէն կը [illegible] մեկնին, առտուն ժամը 6.20ին [illegible] իրիկուան ժամը 5ին [illegible] ձգողները իրաւունք ունին միեւնոյն շոգեկառքով ետ վերադառնալու։ 2. Պաշտօնէութիւնը՝ գրագիր, վարպետ (գանձապետ եւայլն), հանրակառքով։ 3 Արուարձանները եւ մօտակայ գիւղերը բնակողները մեծ ինքնաշարժներով։ 4. Աւելի մօտ տեղեր բնակողներ կամ քալելով եւ կամ սեփական հեծանիւով կու գան։ Շոգեկառքով ճամբորդող գործաւորներուն կը տրուի մասնաւոր տոմսեր ամբողջ [illegible] թուան համար. գինն է 6.15 ֆր.։ Ամէն գործաւոր պարտաւոր է ամէն երկուշաբթի առաւօտ ստորագրելով ետ վերադարձնել հին տոմսը, նոր մը ստանալու համար։ Անոնք որ [illegible] թեամբ չեն յանձներ մինչեւ ժամը 9, պարտաւոր են 6.15ը վճարել նոր մը ստանալու համար։ Շաբթուան մէջ օր մը քննութիւն կը կատարուի իրիկուան վերադարձի պահուն. [illegible] նակ հանդիպողները խիստ եւ ծանր տուգանքի կ'ենթարկուին։ Հանրակառքով եւ ինքնաշարժով ճամբորդողներու կը տրուին նոյնպէս մասնաւոր տոմսեր, որոնք կը գործածուին շաբթուան մէջ։

Գ. Վճարումներ — Այնպիսի բաժանում մը ըրած են որ գրեթէ ամէն օր դրամ կը վճարուի, տարբեր տարբեր բաժանումներու մէջ։ Վճարումները կ'ըլլան 15 օրուան հաշուով, եւ կը տրուի 12 օրական կամ 96 ժամ, մինչ պահ կը մնայ 3 օրական։ Ամէն վճարումի 1 ֆր. վար կը դրուի, օգնութեան արկղին յատկացուելու համար։

Դ. Աշխատանքը բաժանում.— 1. Կան որ ամբողջ օրը կ'աշխատին, կէսօրին մէկ ժամ դադարով։ 2 — 6էն 2։3 2էն 10։4 Առաւօտեան 6էն երեկոյեան 6։ 5.— Ամբողջ գիշերը. երեկոյեան 6էն առաւօտեան 7։

Ե. Հիւանդ գործաւորներու օգնութիւն.— Իւրաքանչիւր գործաւոր իրաւունք ունի 3 -5 ֆր. վճարելով ձրիաբար օգտուելու թէ բժիշկէն եւ դեղարանէն։

Զ. Արկածներ եւ կաթ.— Ընթացիկ միջոցներու գործածութեամբ կարելի է երախաներու համար մաքուր կաթ ստանալ չնչին գումարով մը։ Բոլոր այն երախաները որոնք կաթ ստանալու իրաւունք ունին, կ'ենթարկուին բժշկական կանոնաւոր խնամքի եւ քննութեան։ Ամէն 15 օրը անգամ մասնաւոր վայրերու մէջ կը կշռուին։ Բազմանդամ ընտանիքներու երախային հագուստ անգամ կը տրուի։

Է. Դադար եւ ճաշ.— Կէսօրին մէկ ժամ հանգիստ կայ։ Գործաւորներու հանգիստ գործածած կողմը կը գտնուի ընդարձակ ճաշարան մը։ Ոմանք իրենց ճաշը միասին կը բերեն եւ շատեր ալ ճաշարանէն կը գնեն։ Ան հասարակ Արեւելքցիները բացօթեայ կը ճաշեն։ Ճաշը լրանալէն յետոյ պնակները կը նետեն աջ ու ձախ, գետինը։ Որբեմն հակառակ կողմը դարձնելով վրան կը նստին, ոմանք մէջը կը կոխեն առանց խորհելու որ վաղը կրկին պիտի ճաշեն միեւնոյն պնակէն։ Ճաշարանը ունի իր մասնաւոր դրամը եւ անով միայն կարելի է կերակուր ունենալ։ Պաշտօնեաներու համար կայ առանձին ճաշարան մը, որ

…պատկանի գործարանին. …նատոր տոմսակ ունեցողներ …կրնան հոն ճաշել։

…րերը փողոցին վրայ կեր…ւրր եւ ըմպելի ծախողներու …երին՝ կայ նաեւ ընթացող …մը, որ կէս ժամուան մէջ …պատէ իր պաշարը։ Փոխա…եան համար ունի անձնա…ն ինքնաշարժ մը։ Մեր հայ…ակիցը նախքան սեփական …ունենալը, կ՚աշխատէր …կէ՝ 1926էն գործագրկու…ան միջոցին շատերու նման …ն ալ գործէն կը հանեն, եւ …ւնց յուսահատելու ունեցած …նի մը հարիւր Ֆր.ով գործի …ձեռնարկէ, ու այսօր մօտա…ապէս քանի մը տասնեակ …ազար ֆրանք կարողութեան …էր է դարձած։ Ունի նպարա…ճառ խանութ մը։ Իրիկուն… …ըր 20—30 անձի ալ կերա…ր կը պատրաստէ. իր վիճա…ակէն շատ գոհ է. աշխատասի…ութեամբ կրցած է նախանձելի …իճակ մը ստեղծել իրեն համար։

Բ Աշխատանք. — Աշխատու…իւնը ընդհանրապէս կտորով …(pièce)։ Այնպիսի սակեր են …ւած որ խեղճ գործաւորները …ենց բոլոր ֆիզիքական կա…ողութիւնն ու ճարպիկութիւնը …պես պէտք է դնեն եւ շարու…նակ արիւն քրտինք մտած …նիւատին, որպէս զի ժամը կա…ենան 4,50-5 Ֆր. շահիլ։ Կան …որ ժամով կ՚աշխատին։ Ցե…ցի եւ օտարականի խտրու…թիւնը միշտ կայ ու կը մնայ, …կառակ անոր որ ֆրանսացի …րծաւոր մը այնքան չարաչար …աշխատիր, որքան Հայ մը կամ …տարական մը. սակայն չարա…ը աշխատողներ կրկին քիչ …շահին միւսներէն։ Գործի …ալ պզտիկ անզգուշութիւն մը …առճառ կը դառնայ, յաճախ …տ կամ ձեռք կորսնցնելու …ն շատեր ալ իրենց աջ կամ …ւ թեւը ամբողջովին կորսըն…ւցած են եւ այդ պատճառով …թեւ գործեր կը կատարեն։

Մանաւորապէս մեր վիճակը …ւնքան ալ մխիթարական չէ, …ովհետեւ քանի մը ֆրանք …ելի շահելու համար, յաճախ …զիքապէս կը տուժենք։

Ց. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

…ՄԲ.— կը յանձնարարենք …րիգի եւ գաւառի մեր Թըղ…ակիցներուն եւ ընկերներուն՝ …նաւորապէս ուժ տալ այս …րգի Թղթակցութիւններու, ո…ր իրենց կեանքը, սեփական …անքն է որ կը ներկայացնեն։

ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՇՈՒՐՋ

Պէլվիլի հայաշատ կեդրոնին մէջ մանկապարտէզ մը բանալու համար, «Ուսանող»ի տասը երեկոյթէն յետոյ, գրեթէ ոչինչ գրուեցաւ թերթերու մէջ այդ մասին։ Ժողովուրդը որ վարդագոյն յոյսեր կապած է այս ազգօգուտ ձեռնարկին՝ անտեղեակ է կատարուած աշխատանքներէն։

«Ուսանող»ը, շնորհալից ճառերով եւ փողով ու թմբուկով հրապարակ չեկաւ հանրութեան առջեւ, աւետելով մանկապարտէզի մը մօտալուտ բացումը, ինչպէս ըրաւ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը, յետոյ խաբելու համար, այլ լուռ ու մունջ տքնելով եւ խոչընդոտները հարթելով։

Կ՚արժէ քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ տալ կատարուած աշխատանքներու մասին։

«Ուսանող»ը՝ բերեւ նախաձեռնարկը մանկապարտէզի, քանի մը Միութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ անհատներու հետ խորհրդակցելէ յետոյ, Փարիզի մէջ գոյութիւն ունեցող և հասցէները իրեն ծանօթ տասնըվեց Միութիւններու ծանօթացուց նպատակը եւ խնդրեց անոնց օժանդակութիւնը։ Հրաւէրին պատասխանող Միութիւնները (Հ. Մ. Ը. Մ., Բժշկական, Ցարդդող, Ջափահաս Որբեր, Սանասարեան Սանուց Միութիւնները, Պօլսու, Սեբաստիա, Բարձր Հայք, Անդրէաս, Եօզկատ, Ուրֆա, Տիգրանակերտ Հայրենակց. Միութիւնները)մանկապարտէզի խնդիրը իրին ամէն գոհողութեան գլուխ հանելու համար, իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնն ու աշխատանքը տրամադրելէ յետոյ, ընտրեցին յանձնախումբ մը, որ կը կատարէ իր վրայ դրուած պարտականութիւնները։

Տեղն է յիշել, որ գտնուեցան Միութիւններ, որոնք յանձնախումբի նամակներուն պատասխանելու տարրական փափկանկատութիւն իսկ չունեցան։ Կ՚ուզեմ խնայել անունները։

Կը տեղեկանամ թէ Յանձնախումբը զանազան օգտակար աշխատանքներ կատարելէ յետոյ, գրեթէ գտած է շէնք մը մանկապարտէզին համար եւ պատրաստած է պիւտճէն, հետեւեալ կերպով.— Ելք.— Շէնքի վարձք 20,000, երկու մանկապարտիզպանուհիի տարեկան շահ 20,000, տնտեսուհի մը՝ 4000, գրենական պիտոյք 1000, գրասեղան 5000։ Գումար 50 հազար ֆրանք։

Մուտք.— Աշակերտներու թոշակներէն՝ 10,000, երկու դպրոցական հանդէս՝ 15,000, մէկ հանդէս, գործակցութեամբ բոլոր մասնակցող Միութիւններու՝ 10,000։ Գումար 35,000։ Բաց կը մնայ 15,000 ֆրանք, որ պիտի հաւաքուի ուրիշ միջոցներով եւ որու մասին կը խօսինք շուտով։ Պիւտճէն պատրաստուած է 100 աշակերտի վրայ։

Պիւտճէէն պարզ կը տեսնուի որ այս ձեռնարկին յաջողութեանը համար միայն դրամագլուխ չկայ, այլ ժողովուրդի զգացումներուն, քաջալերանքին ու գիտակցութեան ապաւինած են, նկատի ունենալով ժողովուրդի զոհաբերութիւններով մինչեւ հիմայ ամէն կողմ պահուած հանրային հաստատութիւնները։ Մեր ժողովուրդին ամենամեծ բարերարը ինքը ժողովուրդն է, որ խնայողութեամբ ապրելով, մէկ սրուան անունդէն զրկուելով պահեր է այսպիսի հաստատութիւններ, կրթական վառարաններ։

Ուրեմն, նախնական քայլերը առնուած են. Կը մնայ լուրջ ու տեւական աշխատանքով գործի ձեռնարկել, խնդիրը հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել եւ յառաջիկայ դպրոցական շրջանին օժտել Պէլվիլը մանկապարտէզով մը։

Կը լսեմ որ, այս առթիւ Պօլսոյ Հայրենակցական Միութիւնը 7,500 ֆրանք դրած է հոգաբարձութեան տրամադրութեան։ Շնորհաւորելի ժէստ մը, որուն պէտք է հետեւին միւս Միութիւններն ալ եւ արդէն ճամբան կը հարթուի։

Արիս

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՂՐԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՂԱՔՆԵՐԸ

(Հրատարակութեան խնդրանքով)

Արդի քաղաքներու հսկայական ծաւալման եւ անօրինակ խըճողման հետեւանքով, բնակիչները կ՚ապրին փառաւոր մթնոլորտի եւ պայմաններու մէջ, որոնք կ՚աւելցնեն հիւանդութիւններու եւ մահերու համեմատութիւնը։

Այդ պատճառով-ալ արձակուրդը, օդափոխութիւնը, հրամայական պահանջ մը դարձած են բոլորին համար։

Այդ պահանջքը՛ աւելի զգալի է մանուկներու եւ պատանիներու համար, որոնք իրենց աճումի շըրջանին, զրկուելով արեւէ, մաքուր օդէ, լոյսէ եւ երբեմն բաւականաչափ սնունդէ, շուտով կը խամրին եւ ենթակայ կ՚ըլլան յաճախ անդարմանելի հիւանդութիւններու։

Այս պարագան կարելի է հաստատել Փարիզի մէջ ապրող հայ մանուկներուն եւ պատանիներուն քով, մանաւորաբար գործաւոր դասակարգին մէջ, որոնց դէմքին վրայ Փարիզը դրոշմած է իր վատառողջ կնիքը։

Ուստի բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է զանոնք մերթ ընդ մերթ հեռացնել քաղաքներէն եւ ապրեցնել բնութեան մէջ, բնութեան հետ, բնական պայմաններու տակ, անոնց պարգեւելու համար նոր կեանք եւ նոր աւիւն։

Բանակումը (camping), այսինքն քաղաքներէն հեռու, ամառուան եղանակին, քանի մը շաբաթ վրաններու տակ կեանքը կ՚իրականանցնէ բնական արձակուրդի մը համար անհրաժեշտ վերոյիշեալ պայմանները եւ միեւնոյն ատեն զանոնք մատչելի կը դարձնէ ժողովուրդի զանազան խաւերուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի եւ Շըրջանի սկաուտական խումբը (մօտ 40 պատանիներ) այս ամառ օգոստոսէն սկսեալ 4 6 շաբաթի շափ բանակում մը պիտի ընէ Փարիզէն քանի մը ժամ հեռու, ծովեզերքին մօտ (Սթէլլա Փլաժ)։

«Բուժանք» առողջապահական ամսաթերթը, որուն նախաձեռնութեամբ 10 մանուկներ օդափոխութեան պիտի երթան օգոստոսի սկիզբը, կարգադրութիւն ըրած է հայ սկաուտներու հետ, որպէս զի միասին բանակումի տանին 12 15 տարեկան ոչ սկաուտ հայ պատանիներ եւս, մատչելի պայմաններով (350 ֆրանք մէկ ամսուան համար, ամէն ծախք մէջը հաշուած)։

Միւս կողմէ Փարիզի Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի Օգն. Մասնաճիւղը, որ աջակից է ձեռնարկի օժանդակելու առիթը չի փախցներ. «Բուժանք»ի դիմումին վրայ յանձն առած է իւրաքանչիւր պատանիի համար ըլլալիք ծախքին 100 ֆրանքը ինք վճարել։ Որով ծնողքները 250 ֆրանքի համեստ գումար մը պիտի վճարեն, իրենց զաւակներուն մէկ ամսուան լաւ արձակուրդ մը տալու համար։

Աւելորդ է բացատրել թէ զաւցող պատանիները որքան պիտի օգտուին այդ բանակումէն, ոչ միայն ֆիզիքապէս՝ կենսաւորուելով արձակուրդ մը անցընելով, այլեւ հոգեպէս եւ բարոյապէս ապրելով սկաուտական բարձր ու մաքուր մթնոլորտին մէջ։ Ահա թէ ինչո՞ւ ջերմապէս կը յանձնարարենք Փարիզ եւ արուարձաններու բնակող հայ ծնողքներուն, որ իրենց մանչ զաւակները ընկերացնեն Հայ Սկաուտներուն։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեանց համար, նամակով դիմել «Բուժանք»ի խմբագրութեան.— (Revue «Poujank», 126 Faubourg St-Denis. Paris, 10. մինչեւ յուլիս 20. այդ թուականէն ետք արձանագրութեանց ցանկը պիտի փակուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Յունիս 23ին տեղի ունեցաւ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին տարեդարձը պուլվար Բոպաթոյի պարտէզին մէջ, նախաձեռնութեամբ Արեւելեան Գոյտի Ընդրանիկ Միութեան։

Պարտէզին դրան երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն դրօշները, իսկ բեմին ճակատը Շ. Գարահիսարի մենագիր նկարը բոցերու մէջ որ կը մխար անդադար, արձակելով կայծեր գայլուկի, կոկիծի, պոռթկումի եւ ազատ ապրելու։

Յուշտակահար Պ. Ս. Զօրաքճեանի նուագէն վերջ, Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Պօղոս Արզումանեան, ներկայացնելով Շ. Գարահիսարի հերոսական այդ դիւցազնութիւնը, որ սկսաւ 1915 յունիս 1ին ու տեւեց մինչեւ 26ի գիշերը։

Ցետոյ տեղի ունեցան երգեր եւ արտասանութիւններ։

Ս. Դ. Հ. եւ ռամկավար խմբակցութիւնները այս առթիւ ալ իրենց քինախնդրական ոգին ցոյց տուին, հակառակ Միութեան հրաւէրին։

Վերջին խօսողն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Փափազեան, որ շեշտեց հերոսամարտներու արժէքը եւ անոնց կատարած դերը հայ ժողովուրդին մէջ։ Նկարագրեց Շ. Գարահիսարի, Վասպուրականի, Մարաշի, Ուրֆայի, եւայլն հերոսամարտները եւ յետոյ Դաշնակցութեան կողմէ իր յարգանքի խօսքը արտասանեց։ Երիտասարդ նախագահը Պ. Մինասեան, ցաւ յայտնելով դասալիքներուն, առաջարկեց յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը, որով փակուեցաւ հանդէսը։

Տիգրանուհի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ — Անցեալ շաբաթ Պօլսեցիներու հանդէսին մասին թղթակցութիւն մը գրած էի, որ տեղի տուած է թիւրիմացութեանց։ Գնահատելով հանդերձ Պօլսեցիներու ճիգերը, ես ըսել ուզած էի թէ Պօլսեցիներու Հայրենակցական Միութիւնը բարձր է քանակով, բայց ոչ որակով, միւս բոլոր Հայ Միութիւնները նսեմացնելու ատեն։ Ըսելուս նպատակն էր որ ես ալ կը պատկանիմ Հայրենակցական Միութեան մը, եւ անոր ջերմ պաշտպաններէն մէկը, եւ նոյնիսկ վարչութեան ալ անդամ եմ, այնպէս որ չէի կրնար անտեղեակ ըլլալ իրականութեան։ Ինչ կը վերաբերի Պ.՝ Վարժապետեանի տխուր դերին Լիոնի ազգ. գործերուն մէջ, անծանօթ չէ ինծի, եւ եթէ յիշած եմ անոր ճառ խօսիլը, այդ չի նշանակեր թէ գոված եմ։

Ս. Փողիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ս. ՄԱՆՏՐՕԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 Յունիս.— Երէկ՝ Կիրակի տեղի ունեցաւ Թէնի մէջ (Վալանսէն 18 քիլոմեթր հեռու, Լիոնի գծին վրայ) հեծելանիւի մրցում մը՝ կազմակերպուած Թէնի Ֆրիօյ գլիպին կողմէ, Թէնէն Վիէն երթուդարձ 110 քիլոմեթր։ Կը մասնակցէին 60 մարզիկներ Ավինեոնէն, Լիոնէն, Սէն Թ'էթիէնէն, Վալանսէն, բոլորն ալ գրեթէ Մանտրօեանէն բարձր կարգի պատկանող վազողներ։ Մեր հայրենակիցը վստահելով իր ուժին, ինքն ալ մասնակցած էր։ Մըրցումը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 2.15։

Մրցումը դիտելու համար Վալանսէն գացած էինք բազմաթիւ Հայեր, բոլորս ալ մեր ուշադրութիւնը՝ ուղղած մարզիկներուն գալիք ճամբուն։

Ժամը 5.20ին եկան խումբ մը լազթականներ՝ ուժ հոգի, մէջն ըլլալով մեր հայրենակիցը եւ վերջաւորութեան գծին, 50 մեթր մնացած Մանտրօեան իր վերջին ճիգը թափեց եւ 5 մեթր տարբերութեամբ տարաւ յաղթանակը։

Վալանսէն եկած Հայերս կեցցէներով ծափահարեցինք Մանտրօեանը և ուրախ զուարթ վերադարձանք Վալանս։

Ա. Փերգիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՒ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 113 —

Արթնցաւ երիտասարդին միօք և փարեցաւ …։ Փիէռ գլուխը թաղեց անոր կուրծքին մէջ, …խը թաղեց անոր վիզին մէջ ու լռեց։ Եւ …ցաւ, անցաւ, անցաւ։ Հծծանքով մըն է որ …յ մխրճուեցաւ կիրքին մէջ։ Նորէն իր բա…նները, ձեռքերը, ափերը անբաւական եղան …ւթունքները անյագօրէն պտտցուց անոր …քին վրայ, կոպերուն, այտերուն, բերնին, …ոյ կզակին տակերը, ականջներուն, ծոծրա…ն մէջ։ Սկսաւ խածնել, ծծել ու համբուրել …ագօրէն։ Կարօտն աւելէն աւելի, կարծես …յանդիմանէր, կը պատմէր, կը ծեծէր իր նէ…ի։ Մատները կը ճմլէին ու կը ցաւցնէին …միօք և կնոջ ինքնապաշտպանութեան …ումները իր խենդութիւնը կ՚աւելցնէին։ Կը …էր մանաւանդ անոր տաք շրթներուն, խո…կներչնչումէ մը վերջ ու կը սպառէր որ անոր …ւը պատռի, բռնուած թռչունի մը պէս տա…կի բազուկներուն մէջ, արիւնը խուժէ այ…ուն և ճիչ մը գայ կոկորդը ուռեցնել։ Օ՛հ, …բոյրը, այդ բոյրը. կատաղօրէն համբուրեց։ …րը գոցած էր ուժով մը, բայց անոնք հա…թէ կը տեսնէին նոյնիսկ երբոր մնային …րացք իր հանդարտութեան կարճ բայլնե…ոյսը կը դնէր անոր այտին ու ջերմու…ը հետ հծծանքը կը բարձրանար ալիքի …պէս։

Այդպէս հանդարտութեան պահու մըն է որ, Փիէռ քաշեց ձեռքերը անոր միսերէն դուրս, …թ ցցուեցաւ ոտքի ու հագուստ կռնակէն …ց։ Հագուստը կռնակէն նետեց արագօրէն, …վարժ շարժումով մը։ Սակայն Փիէռ տե… Այս անգամ Փիէռ իրապէս, բաց աչքերով

— 114 —

տեսաւ անոր հանուիլը, տեսաւ անոր արտօրանքը։ Հագուստէն վերջ Նէնէթ ուսերէն սահեցուց ներքնաշապիկն ալ ու մնաց մերկ։ Մետաքսէ վարդագոյն գուլպաները գմայլելիօրէն կը գրկէին ազդրերը, կը փայլէին երկար գիծերով և կնոջ կուրծքին վրայ մնացած լանջակալը (soutien gorge) ամբողջ մերկութիւն մը կ՚ապրեցնէր։

Ու նետուեցաւ մահճակալին վրայ։

Բայց այն պահուն որ իր ձեռքերը պիտի կապուէին տղուն կռնակին՝ Փիէռ մէկէն ծունկերուն վրայ ցցուեցաւ ու այդ յանձնուող ոսկի գլուխը երկու ափերուն մէջ սեղմած՝ բարձրացուց վեր. իր դէմքին մօտիկ, մօտիկ, ամբողջ ուժովը թքաւ անոր քիթին բերնին և գայն կրկին նետեց վար, անշահ իրի մը պէս, բրտօրէն։

Շապիկով էր և առանց օծիքի։ Կը նայէր պատուհանէն դուրս՝ անշարժ։ Պատուհանէն դուրս բան չէր երեւեր։ Ձախ ձեռքը տափատին գրպանը մխրճած բան մը կը սեղմէր մատներուն ամբողջ ուժով, կարծես սրունքները զսպելու համար։ Անոնք կը զարնուէին սակայն իրարու. երբեմն գետնէն, ջիղերը պրկուած։ Կը ծխէր արագ արագ, սիկառէթը կը կոտրէր մատներուն մէջ ու կը վառէր միշտ նոր մը։

Հեկեկանք մը սկսաւ։ Պատուհանէն դուրս բան չէր երեւեր։ Հեկեկանքը աստուածացաւ — բան չէր երեւեր — ու յորդեցաւ լացով։ Ան լացաւ դառնօրէն, դառնօրէն — չէր ուզեր այն կողմ նայիլ — հեռացնել ինքինքը կորսնցուց դառնօրէն — բայց ինչո՞ւ հոս բան չէր երեւեր։ Պատուհան, աղեկտուր այդ լացին աղմուկը

— 115 —

լեցուց սենեակը և տղան եւս դարձաւ Պրպանին մէջ ուժով կը սեղմէր լուցկիին տուփ, ակնարկը զամած սեղանին վրայի լուցկիի տուփին։ Անկեղծ, խորունկ, անդիմադրելի լաց մը։ Ամբողջ մարմինովը կը ցնցուէր ան, ջղային նոպայի մը մէջ։ Նստեր էր մահճակալին էն վարի ծայրը. եզերքին։ Մերկ էր միշտ և ծունկերուն վրայ էր վարդագոյն ներքնաշապիկը։ Ուսերը կը հառաչէին, ձայնը կը սպառէր ու ճիչերը եկան խեղդուիլ կոկորդին մէջ։ Շնչառութիւնը դժուարացաւ, դժուարացաւ, ձայնը դարձաւ խըռպոտ…։ Փիէռ վախցաւ որ պիտի մարի։ Մօտեցաւ, հեռացաւ շփոթած, կրկին մօտեցաւ, անձեռոցը թրջեց, ջուր ըրաւ երեսին։ Անօգուտ, պիտի մարէր։ Սատրկ շփոթեցաւ և տեսաւ որ Eau de Cologneի շիշը ձեռքին մէջն էր։ Ափը լեցուց այդ հեղուկով ու սկսաւ՝ շփել դաստակները, յետոյ վիզը, ճակատը, քունքերը։ Տեսաւ որ անոր քիթին քով իր թուքէն քիչ մը՝ մնացեր էր տակաւին։ Անձեռոցով սրբեց զգուշութեամբ, առանց յայտնի ընելու և նորէն ափովը Eau de Cologne տուաւ որպէսզի շնչէ։

Կամաց կամաց հանդարտեցաւ Նէնէթ։ Փիէռ նստաւ քովը ու շարունակեց անոր մարմինը շփել։ Երբոր կինը աչքերը կրցաւ բանալ, գլուխը դարձուց ու նայեցաւ Փիէռին։ Անոր սրունքը բռնող ալ ձեռքը կը դողար օդին մէջ, և դիմացինը ան չէր։ Նէնէթ հեկեկանքին տակ ցնցուող ուսերուն մէջ՝ յօնքերը վեր քաշած նայեցաւ անոր աչքերուն՝ է՛ն խորունկը, նայեցաւ, նայեցաւ, ակնապիշ ու բռաւ միայն. «Դո՞ւն։ Ցետոյ՝ կարծես իր մերկութենէն ամչնալով ուզեց հագուիլ, սակայն ուժ չունէր,

— 116 —

գլուխը առաւ իր կուրծքին վրայ, որպէսզի ալ չհեկեկայ։ Ան կը շարունակէր կրկնել կորատուած վանկերով. «Դո՛ւն, դո՛ւն, իմին Փիէռօս…»։ Կը դողդղար, կը թրթռար, միշտ թրջող աչքերը կը չորցնէր տղան լաւ տեսնելու համար և չէր դադրեր կրկնելէ նոյն բառերը։ «Իմին Փիէռօս, իմին Փիէռօս…»։

— Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այս բոլորը պատմեցիր… Ըսէ ինչո՞ւ զիս լքեցիր, ինչո՞ւ անկեղծ չեղար ինծի հանդէպ։ Եթէ զիս իրապէս կը սիրէիր, պէտք էր գոնէ ամէն ինչ պատմէիր ինծի, գաղտնիք չպահէիր որպէսզի իմ սէրս այսպէս օր մը չմեռնի. չապաննուի։ Նայէ՛, այս ամէնը չէր բաւեր, հիմա ալ զաւակ մը մէջտեղ ելաւ. հիմա ալ ուրիշ մէկը մէջտեղ ելաւ։ Բայց ըսէ՛, ո՞վ ես, ի՞նչ ես, ինչպէ՞ս ապրեր ես… Նայէ՛, հիմա աչքիդ առջեւ կատրեմ սա անիծուած ապակին ալ՝ յիմնայ երթայ։

Փիէռ կեցած էր կնոջ ճիշդ դիմացը, քիչ մը աջեւ հակած, ձախ ձեռքը ծունկին վրայ, իսկ աջը օդին մէջ բարձր՝ ապակին հետ։ Երկար պահ մը լուռ մնաց Նէնէթ, գլուխը կուրծքին վրայ կախած, ձեռքերը ծունկերուն մէջտեղ ու յետոյ պատասխանեց նոյն կորատուած բառերով, հեկեկալով, կարծես բոլորովին անտարբեր ըլլալէքին, մեքենաբար. ինչպէս երազի մը մէջ.

— Je… je… je suis une pu… pille de la nation… pupille de la nation…

Օդին մէջ բարձր բռնուած ապակին սառեցաւ մատներէն ու ինկաւ, փշրուեցաւ։ Ձեռքը մնաց սակայն օդին՝ բարձր, անշարժ։

բացնելու համար համաձայնագիր մը, որ ամբողջ 62 տարի յանձնառութեան տակ պիտի ձգէ ազգը: Ինչ կ'ուզեն մեզմէ. կ'ըսեն թէ պէտք է վաւերացնենք՝ քանի որ ունինք Եընկի ծրագիրը: Բայց չեն ըսեր մեզի թէ այս ծրագիրը այն ատեն միայն արժէք կը ներկայացնէ, երբ ընդունուի Ամերիկայէ եւ ուղղամտօրէն գործադրուի Գերմանիոյ կողմէ: Ամէնէն վերջ վաւերացուցէք Եընկի ծրագիրը: Սպասեցէք: Այս կը պահանջեն տրամաբանութիւնը, ողջմտութիւնն ու ազգային շահը:

Վարչապետ Փուանքարէ պատասխանեց թէ երեք տարիէ ի վեր կը փորձէ Մէլըն-Պէրանժէ համաձայնագիրը բարեփոխել, բայց չի յաջողիր: Վերջին անգամ ամերիկեան կառավարութիւնը մերժած է դարձեալ երկարաձգել օգոստոս 1ի պայմանաժամը, երբ Ֆրանսա պիտի ստիպուի 10 միլիառ ֆրանք (400 միլիոն տոլար) վճարել Ամերիկայի, եթէ չվաւերացնէ պարտքերու համաձայնագիրը: Վարչապետը խոստացաւ կրկին դիմում կատարել, սակայն աւելցուց թէ շատ յոյս չունի յաջողելու:

Գիշերային նիստի մը մէջ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով կառավարութենէն կը խնդրուի նոր բանակցութեանց ձեռնարկել ամերիկեան կառավարութեան հետ՝ օգոստոս 1ի պայմանաժամը մինչեւ 31 դեկտ. երկարաձգելու համար:

Տուրքերը պիտի զեղչուին

Նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ արտօնեց ելմտական նախարար Շէրոնն ու Ներքին նախարար Թարտիէօն, որ ուղղակի տուրքերու նոր օրինագծին մէջ բարեփոխումի ենթարկուի «փաթանթ»ի տուրքը: Ցարդ այս տուրքին համար իբրեւ հիմ նկատի կ'առնուէր հարկատուին ո՛չ միայն խանութին կամ գրասենեակին վարձքը, այլեւ բնակարանի վարձքը: Այսուհետեւ բնակարանի վարձքը նկատի չպիտի առնուի եւ միայն գործատեղիի վարձքը հիմ պիտի բռնուի՝ տուրքին քանակը որոշելու համար:

Ասկէ զատ, նոյն նիստին մէջ, ելմտական նախարարը յայտնեց թէ նոր ելմտացոյցին մէջ պիտի մտցնէ կարգ մը յօդուածներ, որոշ տուրքեր թեթեւցնելու համար այս տարի իսկ: Այսպէս՝ պիտի զեղչուին կալուածական փոխանցման տուրքերը, ժառանգական տուրքերը, արժեթուղթերու կտրօններէն գանձուած տուրքերը, պերճանքի առարկաներու եւ կարգ մը ապրանքներու փոխադրութեան տուրքերը:

Ժողովին մէջ խօսուեցաւ նաեւ միջդաշնակցային պարտքերու մասին.

Այս առաւօտ նախարարական խորհուրդը նիստ պիտի գումարէ Էլիզէի պալատին մէջ:

Իմնանալար սահմանի կեդրոնը Անտիոք

Սուրիոյ ֆրանս. մարզպանութեան պատուիրակ Պրիւէր պտոյտի ելած է հիւսիսային Սուրիոյ մէջ: Անտիոք այցելութեան առթիւ բազմաթիւ դիմումներ կատարուած են իրեն՝ խնդրելով որ ինքնավար սանճաքի կեդրոնը ըլլայ Անտիոք, փոխանակ Իսքէնտէրունի:

Պրիւէր խոստացած է բարձրագոյն իշխանութեան նկատառման յանձնել խնդիրը:

∴ Հիւսիսային Սուրիոյ զինուորական հրամանատար զօր. Փիշօ-Տիւքլօ փոխանորդաբար պիտի վարէ մերձաւոր Արեւելքի ֆրանս. բանակներուն վերին հրամանատարի պաշտօնը զօր. Պիկօ-Կրանրիւի տեղ, որ ճամբայ ելած է դէպի Ֆրանսա, ժամանակաւոր պաշտօնով: Զօրավարը Փարիզի մէջ պիտի տեսնուի պատերազմական նախարար Փէնլըվէի հետ:

Լատինատառ թուրքերէն Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ որոշուած է Իսքէնտէրունի սանճաքին դպրոցներուն մէջ գործածել լատինատառ թուրքերէնը եւ այս մասին հրահանգ տրուած է սանճաքի իշխանութեանց: Էնկիւրիի դաշնագրին համաձայն, այս սանճաքը մասնաւոր վարչաձեւի մը ենթակայ պիտի ըլլայ: Կը կարծուի թէ ֆրանքօ-թուրք վերջին համաձայնագրին պայմաններէն մէկն է այս:

∴ Կիպրոսի թուրք դպրոցներուն մէջ ալ լատինատառ թուրքերէնով դասաւանդութիւն պիտի կատարուի:

Կացութիւնը Արաբիոյ մէջ

Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը խաղաղած է Արաբիոյ մէջ, ուր վերջերս կարգ մը ցեղախումբեր ապստամբած էին Հիճազի սուլթան Իպնը Սաուտի դէմ: Դրացի երկիրներու դէմ —Անդյորդանան, Իրաք— յարձակումներն ալ վերջ գտած են:

Իպնը Սաուտ առանց սպասելու զպղողական գործողութեանց վերջանալուն, Նէճտէն մեկնած է Հիճազ, ուր ընդունած է ուխտաւորները:

Համալսարանները Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հելլէն իշխանութիւնները ձեռք անցուցած են Գ. Միջազգայինի շրջաբերականներ, որոնք Յունաստանի համալսարանի կազմակերպութիւնները կը հրաւիրեն խռովութիւններ յարուցանել:

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ

դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Թաստոմ, Քրիստափոր եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Բենիկ Միյտոնեան: Նիւթ՝ «ընկերվարութիւն, համայնավարութիւն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

Նախագահութեամբ Առաջնորդ. Գ. եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Վաղը ժամը 2ին, 233 Ավընիւ տիւ Բրատօ «Կարտըն Բարքի» մէջ

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ջարսանճագի Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան, ի նպաստ Միութեան «Աղետելոց ֆոնտին», 7 յուլիս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Բապալթոյի ընդարձակ պարտէզին մէջ: *Կը խօսի՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ: Մուտք 2 ֆրանք*

Հաղորդակցութեան միջոց՝ *Քանըպիէրէն առնել 46, 84 եւ 82 թիւ թրամուէյները:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ցէսինի Վասպուրականի Հայր. Միութեան վաղը կիր. ժամ 2ին, Ցէսինի թրամուէյի կայարանը (նախկին Սի. նէմայի սրահին մէջ): կը ներկայացուի

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պուա-Քոլոնպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կողմէ, 7 յուլիս կիրակի օր Արժանթէօյի մէջ: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի *Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերա-համակրական ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 4.30ին 72* Rue Etienne Dolet. *Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:*

Իսի լէ-Մուլինօ - Փիյեանքուրի *Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

Մարսէյլի *Պատան. միութեան անդամական ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք, Դրադարան Ընթերցասրահին մէջ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անպայմանօրէն:*

Լիոնի *Քեռի խումբի ընկերական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

Մարսէյլի *Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ* Հրայր, Մուրատ *խումբերը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ պիտի ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:*

Լիոնի *Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Ճանկէօզեանի սրճարանը:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆՈՋԿԱՏԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Faub. du Temple, մէթրօ՝ Belleville. Օրակարգ. Հաշուետուութիւն վարչութեան եւ ամսեայ գործունէութեան եւայլն:

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիր. ժամը 4ին մէթրօ Օտէոնի դիմաց Քաֆէ լա փըթիթ Սուրսի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: կարեւոր օրակարգ:

ՄՈՒՐԱՏ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Մուրատեան վարժարանի սրահը 26 Rue Troyon, Sèvres: *Կարեւոր Օրակարգ:*

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Վիլլէօրպանի Հ. Յ. Դ. «Արամ» խումբին կողմէ ի պատիւ ընկ. Մ. Պուլումճեանի, վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, 4 Rue d'Alsace (Villeurbanne) սրճարանը: Բ... նախօսութիւն, հայկական պար եւ անակնկալներ: Հաղորդակցութեան միջոց՝ առնել 7 կամ 3 թրամուէյները:

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

Կիրակի օր լոյս կը տեսնէ ԵՐԿՈՒՆՔի 3րդ թիւը, աւելի ճոխ եւ պատկերազարդ. *Մեր լեզուն* (խմբ.), *Վահագնեան դպրոց* (Աղատանի), *Ուսումնասիրութիւն Դուրեանի եւ Կոմիտաս Վարդապետի* (Շ. Նարդունի), *Դր. Պարտէզ* (Ա. Սիւլմէյեան), *Խարտոցի տակ* (Մ. Երիցանց), *Անծանօթ Առաքեալը* (Հ. Սարգիսեան), *Պատմ Զ. Ե. Ռ. Միութեան* (Հ. Խանէտանեան), *Պէ՛տք է ճաշել ցորեկին* (Տոքթ. Լ. Գրիգորեան), *Արձագանգ Մամուլի* (Ա. Գաբիկեան). *Բաժանորդագրուելու համար դիմել Մ. Քիւրքճեանի, 247* Bld. Voltaire, Paris: *Ֆրանսա՝ տարեկան 22 Ֆր., արտասահման՝ 1.50 տոլար: Դիմել Զ. Ե. Ռ. Մ. Մասնաճիւղերուն:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ 1929

30 JUIN 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 996 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս դիտել տուինք երէկ, մեր մէջ յաճախ շփոթութեան կը մատնուին օրագրողները, զանազան երեւոյթներ քընած առնեն՝ Մէկ ծայրէն միւսը։ Կա՛մ ոտքերը գետնէն կըտրած՝ սաւառնաթեւ սլացքներ, կամ յուսակտուր կանչեր։

Այդպիսի տպաւորութիւն մը կը ձգէ նաեւ «Նոր Օր»ի Յունիս 11 թուակիր խմբագրականը։

Պատահական երեւոյթի մը, գաղթի ճամբան բռնած մարդու մը մէկ սրտնեղ արտայայտութեան վրայ —«ազգ չմնաց այլեւս» — կարելի՞ է վճռել.

— «Հայ ժողովուրդը չի հաւատար իր ապագային, դարձած է սկեպտիկ։

«Ինչ որ ալ ընենք, ի՛նչ միջոցներով ալ գործենք, անհնար պիտի ըլլայ ժողովուրդը կապել իր ապագային, վաղուան պայծառ իրականութեան»։

Իսկապէս «մեծագոյն աղէտը» պիտի ըլլար այդ, եթէ ճիշդ ըլլար նոյնիսկ մէկ օրուան համար։

Բայց իրականութիւնը կ'ըսէ թէ՝ անտեղի է այդ մահացու ճիչը արձակել նոյն իսկ մէկ վայրի, օրինակ՝ յունահայ գաղութին համար։

Ջարդի խուճապէն յետոյ հազիւ ոտքի կանգնած, անտէրունջ եւ ծանր հարուածի մը ենթարկուեցաւ այս գաղութը, իր նոր կայանին մէջ։ 70.000ի համրանքը իջաւ 30-35,000ի։ Իր տագնապի պահուն հայրենիքը ոչ իսկ խորթ մօր մը նայուածքն ունեցաւ։ Միւս կողմէ, կարճամիտ կամ նենգամիտ մարդիկ զանազան հէքեաթներ հիւսեցին իր գլխուն վրայ, ճամբայ հարթելով մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։ Մինչեւ այսօր ալ, կան միամիտներ որ կը հաւատան այդ հէքեաթներուն, եւ բեռ կը կապեն։

Եւ սակայն, անտեղի է եւ անարդար՝ յայտարարել թէ յունահայ գաղութը «չի հաւատար իր ապագային»։

Հապա ի՞նչ են այն ճիգերը որ կը կատարուին ամէն գետնի վրայ, քուրջի, թիթեղի եւ տախտակի զարհուրելի լաբիւրինթոսի մը մէջ, որուն տեսքէն պիտի յուսահատէր ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդ։ Մանաւանդ կրակէն եւ արիւնէն փախած, տասն անգամ բոյն շինած եւ տասն անգամ անոր քանդումը տեսած ժողովուրդ մը։

Եւ այսպէս ամէն տեղ, Պուլկարիայէն մինչեւ Սուրիա եւ մինչեւ Նահր-էլ-Օմար,— յիշելով ամէնէն անբախտ շըրջանները։

Պզտի՞կ տոկունութիւն է տոկալ ու գործել այնքան փլուզումներէ յետոյ։ Մոռնա՛լ լայնանիստ, սեփական տան վարժութիւնը եւ համակերպիլ վրանի մը կամ թիթեղեայ խրճիթի մը։ Ջրկուի՛լ ազատ եւ հանգիստ գործերէ եւ ծառայել գործարանի մէջ, հրամանի տակ, գլուխը կախ եւ անլեզու։

Եւ ի՞նչ բանէ կը ծնի տոկալու եւ անվհատ գործելու այս ուժը, եթէ ոչ վաղուան հաւատքէն։ Լաւագոյն օրերու հաւատքէն։ «Ապրի՛ք, աղաք, բայց մեզ պէս չապրիք»։

Ձենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել, բայց նոյն իսկ անոնք որ կը ձգեն Յունաստանի եւ Սուրիոյ պէս բնտանի երկիրներ եւ ճամբայ կ'իյնան մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա, նոյն իսկ անոնք բանի մը կը հաւատան, եթէ բոլորովին այլասերած «չարչի»ներ չեն.— «Ուր հաց, անդ կաց»։

Մնաց որ, միամտութիւն է կարծել թէ պիտի կրնանք ամբողջովին միեւնոյն կաղապարին մէջ պահել եօթն աշխարհէ եօթանասուն աշխարհ ինկած տարագիր բազմութիւնները։

Ամէն անգամ եւ ամէն տեղ ալ պիտի ունենանք այլասերածներ, սալօնի պուպրիկներ, լէվանտէններ, «ազգ չմնաց» փսփսացող սեւեղուկներ, փերեզակներ եւ մաքսաւորներ։ Չունէի՞նք Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ ալ։ Եթէ չունենայինք, ինչո՞ւ այս օրին հասնէինք...

Կարեւորը այն է որ անվթար մնայ բուն ատաղձը, բուն ժողովուրդը, նոր բառով՝ աշխատաւորութիւնը։

Եւ փաստ է որ կը մնայ, հակառակ բոլոր յուսախաբութիւններուն։ Անոր պայծառ արեւն է որ ուժ կուտայ, մեզի ալ, գրիչ շարժելու, որոճալու, տքնելու, նոյն իսկ ճառ խօսելու։ Այլապէս, ամէնէն առաջ մենք պիտի յուսահատէինք։ Այն առեն, ո՞ր ուժը պիտի կրնար կապել մեզ «վաղուան պայծառ իրականութեան»...

Կարելի է էջեր գրել այս ժողովուրդի հոգեկան հարստութեան մասին, որ հանքի մը չափ խոր է եւ յաճախ անսատչելի։ Շատ աւելի մօտէ պարագաներու մէջ, երբ կը կարծէին թէ թմրած է կամ սկեպտիկ, այս ժողովուրդը տապարեց նետուեցաւ իր ամբողջ կերպարանքով, երիտասարդ եւ ծերունի։ Այդպիսի հրաշք մըն է, այսօր իսկ, իր թեւթափ հայրենիքին մէջ եւ օտար ափերու վրայ, հակառակ բոլոր կաշկանդումներուն կամ թակարդներուն։

Բայց այս բոլորէն չի հետեւիր թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ լաւագոյն աշխարհի մը մէջ, եւ մեզի կը մնայ միայն սագմոս երգել եւ ճառ խօսիլ։

Եւ ճիշդ այստեղ է որ պէտք է դիմաւորենք իրար, կուսակցական թէ չէզոք։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ամերիկեան պարտքին անցը

Երէկ գրեցինք թէ, երեսփ. ժողովը Ֆրանքլէն-Պույեոնի առաջարկով, մեծ խանդավառութեան մէջ որոշեց դիմել ամերիկեան կառավարութեան, որպէսզի ամերիկեան մթերքներու փոխարժէքը վճարելու պայմանաժամը յետաձգէ մինչեւ դեկտ. 31։ Արտաքին նախարար Պրիան այս որոշումը անմիջապէս հեռագրեց Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպան Քլօտէլի, որ ուրբաթ օր ներկայացաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Սթիմսընի։ Խօսակցութիւնը տեւեց 20 վայրկեան։ Դեսպանը մերժեց որեւէ յայտարարութիւն ընել տեսակցութեան արդիւնքին մասին։

Ամերիկեան պաշտօնական շրջանակներուն մէջ դիտել կը տրուի թէ՝ ներկայիս խորհրդարանը արձակուրդի մէջ է, եւ ըստ Սահմանադրութեան, ամերիկեան կառավարութիւնը իրաւունք չունի ինքնագլուխ գործելու, հետեւաբար եւ պայմանաժամը երկարաձգելու։ Միւս կողմէ՝ բոլորովին անհաւանական կը նկատուի որ օգոստոս 1էն առաջ կարելի ըլլայ խորհրդարանը նիստի հրաւիրել՝ այս խնդրով զբաղելու համար։ Այնպէս որ առջի օրուան խանդավառութիւնը բոլորովին մարած է հիմա եւ քանիմաց մարդիկ իրատես աչքով կը նային կացութեան վրայ։

Ոմանք կ'առաջարկեն օգոստոս 1ին չէզոք դրամատան մը մէջ պահ դնել պահանջուած 10 միլիառ ֆրանքը, մինչեւ որ Եունկի ծրագիրը վաւերացուի Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի կողմէ։ Եւ սակայն այս լուծումն ալ ընդունելի չի կրնար ըլլալ ամերիկ. կառավարութեան համար, առանց խորհրդարանի հաւանութեան. ասկէ զատ, դանք որ Ֆրանսը ի վիճակի չէ այսքան կարեւոր գումար մը տրամադրել։

Ուաշինկթընէն առնուած վերջին հեռագիրները ցոյց կուտան թէ ոեւէ յոյս պէտք չէ սպասել Ամերիկայէն։ Կը հաւաստեն որ եթէ նոյնիսկ խորհրդարանը արձակուրդի մէջ ալ չըլլար, ամերիկեան երեսփոխաններն ու ծերակուտականները բոլորովին հակառակ են նոր պայմանաժամ մը շնորհելու Ֆրանսայի։

.˙. Ամերիկացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը, որ մեծ համակրութիւն ունի Ֆրանսայի հանդէպ, «Շիգակօ» գործակալութեան ներկայացուցիչին յայտարարած է թէ՝ ամերիկեան մթերքները գնուած են 1919ին, իսկ Մէլլոն-Պէրանժէ համաձայնագիրը կնքուած է 1926 ապրիլ 26ին, այնպէս որ մէկուն 10, միւսին 3 տարի եղած է եւ ֆրանս. խորհրդարանը լայնօրէն ժամանակ ունէր ուսումնասիրելու զանոնք։ Հետեւաբար հիմ չունի այն առարկութիւնը թէ յիշեալ համաձայնագիրը վաւերացնելու միջոց չէ ունեցած։ Ամերիկ. մթերքներու համար 407 միլիոն տոլար վճարելով, Ֆրանսա մէկ անգամէն վճարած կ'ըլլայ իր ներկայ պարտքին շուրջ 1/5 մասը, մինչ եթէ Մէլլոն-Պէրանժէ համաձայնագիրը վաւերացուի, մթերքներու եւ պատերազմական փոխառութեանց պարտքը պիտի միացուի եւ վճարելի պիտի դառնայ 62 տարուան մէջ։ Ծերակոյտը (որ արձակուրդ ունի մինչեւ օգոստոս 19) եւ երեսփ. ժողովը (որ պիտի վերաբացուի հոկտ. 1ին) քուէարկեցին որոշում մը, որով ամերիկեան մթերքներու վճարման պայմանաժամը պիտի յետաձգուի մինչեւ 1930 մայիս 1, եթէ ֆրանս. խորհրդարանը համաձայնագիրը վաւերացնէ օգոստոս 1էն առաջ։

.˙. Ուրբաթ օր սակարանին մէջ ֆրանսական արժեթուղթերը մեծ անկում ունեցան։

Թուրք-Յունական վէճը

«Թանին» Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ.

Հելլէնեւ-Թուրք բանակցութիւնները թեթեւ ընդհատում մը կը կրեն, որովհետեւ հելլէն կառավարութիւնը իր վերջնական դիրքը ճշդելէ առաջ, ուզեց խորհուրդն առնել արտաքին գործերու մեծ յանձնաժողովին, բաղկացած բոլոր կուսակցութեանց վարիչներէն, նախկին վարչապետներ եւ նախկին արտաքին նախարարներ։ Այս յանձնաժողովը նիստ գումարեց չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի։

Միեւնոյն ժամանակ, այս խնդրին շուրջ լրագրական վիճաբանութիւն մը կը շարունակուի «Էլէֆթէրոն Վիմա»յի եւ «Էսթիա»յի միջեւ։ Առաջինը բացարձակ վստահութիւն կը յայտնէ հելլէն դիւանագէտներուն, իսկ «Էսթիա», յօդուածաշարքով մը կը մեղադրէ Յունաստանի Պոլսոյ ներկայացուցիչները թէ փոքրոգութեամբ շարժեցան եւ սխալ թիւեր հաղորդեցին կառավարութեան, Պոլսոյ փոխանակելի եւ հաստուցում առնելիք ցոյներու հաշուութեան մասին։

Կը թուի թէ ասիկա նախկին արտաքին նախարար Միխալաքոփուլոսի տեսակէտն է, հետեւաբար եւ անոր ուժ կուտան հելլէն շահակից շրջանակները, որոնք դեռ կը յուսան թէ պիտի կրնան ամբողջութեամբ տիրանալ Թուրքիոյ մէջ լքուած իրենց գոյքերուն։ Մէկուն կամ միւսին ներկայացուցած թիւերուն միջեւ տարբերութիւնը կը թուի թէ առաջ եկած է գոյքերու ներքին արժէքին մէջ եօթը տարիէ ի վեր առաջ եկած անկումէն։

Ցայտ կը նկատուի թէ կառավարութիւնը զօրացած դուրս պիտի գայ մեծ յանձնաժողովի խորհրդակցութենէն եւ պիտի կըրնայ կրկնապատկել իր հաստատամտութիւնը նոր բանակցութեանց ընթացքին։ Վէնիզէլոսի խորապէս խաղաղասէր եւ հաշտարար ոգին պիտի տիրապետէ այդ բանակցութեանց վրայ։

Մահապատիժ թուրք համայնավարներուն

«Ցայտգ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ յունիս 27 թուականով.—

Ընդհանուր դատախազը մահապատիժ պահանջեց այն 35 համայնավարներուն համար, որոնց դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ Իզմիրի մէջ։ Համայնավարները կ'ամբաստանուին թէ բոլշեւիկեան պրոպականտա կատարած են եւ աշխատած տապալել ներկայ վարչաձեւը։

.˙. Ինչպէս կը յիշուի, քանի մը ամիս առաջ Թուրք ոստիկանութիւնը երեւան հանեց համայնավար կազմակերպութիւն մը, որուն կեդրոնները կը գտնուէին Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ։ Ապրիլին շուրջ 40 Թուրք համայնավարներ ձերբակալուեցան այս երկու քաղաքներուն մէջ։ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած 17 բանուորներ Իզմիր ղրկուեցան դատուելու համար։

Լրտեսական գործ մը Պելճիքայի մէջ

Պելճիքայի Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ երեւան հանուեցաւ լրտեսական ծանր գործ մը։ Երկրի պաշտպանութեան վերաբերեալ կարեւոր վաւերաթուղթեր գողցուած են, ժամանակէ մը ի վեր Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը հսկողութիւն կը կատարէր գերման քաղաքացիներու ուղղուած նամակներուն վրայ։ Այդ հսկողութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գրաւել ծրար մը, որ կը պարունակէր կարեւոր վաւերաթուղթի մը օրինակը։ Պրիւքսէլի դատական իշխանութիւնները առջի գիշեր խուզարկութիւններ կատարեցին բազմաթիւ սպաներու եւ ենթասպաներու բնակարաններուն մէջ։ Ազգային Պաշտպանութեան մէջ ծառայող հարիւրապետի մը տունէն գտնուեցաւ օդանաւորդութեան վերաբերեալ երկրորդ գաղտնի վաւերաթուղթ մը։ Ասկէ զատ այս հարիւրապետին գործածած գրի մեքենայով օրինակուած են ուրիշ գաղտնի վաւերաթուղթեր եւս։

Այս գինուորականը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ։ Պիտի դատուի պատերազմական ատեանին կողմէ։

Պուլկար-սերպ վէճը կը ծանրանայ

Վերջին օրերս Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ սահմանագլուխին վրայ դէպքերը շատցած են։ Այս պատճառով ալ Սոֆիայի քաղաքական եւ զինուորական շրջանակներուն մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ։

Յունիս 20ի գիշերը սահմանին մօտիկ Վրափչէ գիւղէն երեք Պուլկարներ ճամբայ ելած էին Պուլկար հողը երթալու համար։ Սերպ սահմանապանները ազդարարութենէ մը յետոյ կրակ բացին անոնց վրայ՝ սպաննելով երեքն ալ։ Ասոնք են՝ Սիմոնովիչ եւ աղջիկը Քաթինքա, որոնք բնիկ Վրափչէ գիւղացի են։ Երրորդն է Եովանչէ Պոզիլիքէն, որ իբրեւ առաջնորդ կը ծառայէր առաջիններուն։ Եովանչէ մասնագէտ էր այս կարգի գաղտնի ճամբորդութեանց եւ այսով կը ճարէր իր ապրուստը։

Բացի այս դէպքերէն, գիւղացի-համայնավար տարրերը եուկոսլաւ պահականոցներու պաշտպանութեան տակ՝ շարունակ յարձակումներ կը գործեն պուլկար գիւղերու վրայ։

Սահմանագլուխի պուլկար բնակիչներուն դիրքը անորոշ է մանաւանդ որ իրենց բոլոր գոյքերը եուկոսլաւ հողի վրայ կը գտնուին։ Սերպ կառավարութեան ընթացքը անտանելի դարձուցած է անոնց կեանքը։ Բնակչութեան սարսափը աւելցաւ մանաւանդ անոր համար որ պուլկար սահմանագլուխի երկայնքը եուկոսլաւ պահականոցները զօրացուած են։

Ընդհանուր ներում Պուլկարիոյ մէջ

Սոպրանիէն սկսաւ զբաղիլ կառավարութեան ներկայացուցած ընդհանուր ներման օրինագիծով։ Ձախ կառավարական երեսփոխաններ խստիւ քննադատեցին Ա. յօդուածը, որու ներում կը նախատեսուի նախկին վարչապետ Ռատոսլավոֆի եւ նախարար Թոնչէֆի համար, 1924ին դատապարտուած իբրեւ պատասխանատու պատերազմի ազգային աղէտին։

Թեժուղէժ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։ Քանի մը երեսփոխաններ դիտել տուին որ, եթէ Ֆէրտինանտ թագաւորի նախկին նախարարները չպիտի օգտուին ընդհանուր ներումէն, կառավարութիւնը կրնայ ետ առնել ամբողջ օրինագիծը, որով ներումէն կը զրկուին նաեւ հողագործ-համայնավար տարրերը։

Գերմանիոյ նոր զրահաւորը

Ռայխսթակը 172ի դէմ 240 ձայնով ընդունեց զրահապատ նոր յածանաւի շինութեան համար յատկացուած վարկերուն երկրորդ բաժինը։ Հակառակ քուէ տուին ընկերվարականները ու համայնավարները։ 9 հոգի ձեռնպահ մնաց։ Ընկերվարական նախարարները ի նպաստ քուէարկեցին։

Երեսփ. ժողովը յետոյ մերժեց ազգայնականներու մէկ բանաձեւը, որով անվստահութիւն կը յայտնէին արտաքին նախարարին։

Բազմածնութիւնը քաջալերելու համար

Իտալական կառավարութիւնը Ծերակոյտին ներկայացուց օրինագիծ մը ժողովուրդին աճումը քաջալերելու համար։ Օրինագծին ամէնէն յատկանշական կողմն այն է որ կը ներշնչուի Հռոմէական կայսրութեան առեն Օգոստոսի օրով ձեռք առնուած միջոցներէն։ Նոր օրինագիծը առանձնաշնորհումներ կը հաստատէ պետական թէ մասնաւոր գործերու մէջ առաջնաշնորհումներու եւ նախամեծարութեանց համար, ժողովուրդը բաժնելով երեք դասակարգի. ամուրի, ամուսնացեալ եւ զաւակներու հայր։ Այսպէս պետական պաշտօններու համար դիմում կատարուած պարագային, նախապատուութիւն պիտի տրուի նախ բնտանիքի հայրերուն, յետոյ ամուսնացեալներուն եւ ամէնէն ետքը ամուրիներուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԻՆԱՍ ՃԵՐԱՆՑ պրազիլիական մարտանաւին վրայ ռումբեր եւ համայնավար թռուցիկներ գտնուեցան։ Իբրեւ բոլշեւիկ գործակալ աշխատող կարգ մը նաւազներ ձերբակալուեցան։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ֆուատ թագաւորը Փրակայի կարոլին համալսարանէն փիլիսոփայութեան վարդապետի պատուոյ տիտղոսն ստացաւ։

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրականութիւնը՝ քաղաքական ազդեցութիւններէ կամ նկատումներէ զերծ պահելու մասին, ձանձրոյթ պատճառելու չափ շատ գրուած ու խօսուած է։ Բայց անտեղի, ՚անպէտ կամ անհրաժեշտ, իրողութիւն է որ հայ կեանքի ընկերային պայմանները կուսակցութիւն պարտադրած են նաեւ գրականութեան։

Թերթէ թերթ դիտեցէք պաղ լռանցումներու կողքին՝ փառաբանանքի թմբկահարումներ նոյնքան հաշուակալ, երկերես ու չափազանց, որքան ակնարկութիւնները քսու, տգեղ ու անվայել։

Հաստատեցէք կասկածի եւ փոխադարձ արհամարհանքի հոսանք մը գրողներու միջեւ, որոնք դէմ դէմի դիրք բռնած են ո՛չ թէ գրական շերտաւորումներով ու դաւանանքներով, այլ համաձայն պիտակի մը, ընկերային ու քաղաքական ըմբռնումներու..., իսկ ամէնէն աւելի՝ անձնական հետապնդումներու...։

Գրական հատուածը սակայն, զոր իր բոլոր կողմութիւններով ու խորխտ յաւակնութիւններով իսկ՝ պիտի ողջունէինք իբր կենսունակութեան ազդարար, ճիգի, ստեղծագործ ձգտումի իբր յուսատու յայտարար՝ կը բացակայի իմաստալից խղճմտութեամբ։

Հատուածը կ'ենթադրէ ձանձրոյթ՝ ծանօթ ու հարթ ճամբաներու վրայ երթեւեկէն, մազոգի սահմանափակ գործունէութենէն եւ հետեւաբար կարօտը նորին, ձեւի, գոյնի ու շեշտի յայտնութեան մը, անոնց լծորդումի հրաշքին. կ'ենթադրէ ճիգ՝ ամ, բափակ դռներու առջեւ, որոնցմէ անդին կը գուշակուի գոյութիւնը ծածուկ գանձարանի մը, հաւա նիւթի կոյս շտեմարանին. կ'ենթադրէ յամառ ու հաւատաւոր պեղում՝ անկոխ գետիններու վրայ եւ ուրեմն, գոնէ փոս մը, հոգ չէ թէ պարապ ու անկէ հանուած հողակոյտ մը, հոգ չէ թէ տձեւ, կոշտ, թափթփած, զուրկ գեղարուեստական արժէքէ՝ իր նախնական վիճակին մէջ։

Եւ հիմա, ցոյց տուէք։

Մեր նորերուն ամէնէն մեծ յամառութիւնը՝ ամբարտաւան յաւակնութիւնն է հանդէպ հիներուն ու հնութեան, զորս լրիւ ճանչնալու պարծանքն ալ չեն կրնար արժեցնել յաճախ։ Բայց իրենք իսկ, պարզապէս՝ ֆէսի տեղ գլխարկ դրած, կը քալեն դարաւոր նոյն ճամբէն, նորութեան մը հարստութիւնը կը հետապնդեն պարպուած հանքերէն։ Իսկ անոնց ամէնէն վերջին նորութիւնը՝ առնուազն քառորդ դարու կեանք ունի այլուր...։ Զգենք որ շատերուն ամէնէն յաջող ճիգը յանգած է ձախող կապկութեան մը։ Եւրոպական կաղապարներու մէջ արտադրութիւնը, արդի հայ գրականութեան համար նորութիւն չէ. իսկ ինքնատպութիւն ըլլալէ շա՛տ հեռի...

Ձախող՝ որովհետեւ ինքնատպութեան իրենց ամէնէն բուռն ու լի ճիգերուն մէջ իսկ՝ անոնք յաճախ կը մատնեն բացակայութիւնը յաջողութեան տարրերուն,— ուժեղ անհատականութեան, մարդկային գիտութիւն, եւ ազգային (ո՛չ ազգայնական) հպարտութիւն, այն հպարտութիւնը որ թերեւս թոյլ պիտի տար իրենց՝ պրպտելու հայ դարաւոր ու ներկայ մարդուն ներքը, քրքրելու հայ բարեխառն հոգին, անոր ծալքերուն բովանդակութիւնը աղքատ թէ փարթամ, իր գեղեցկութեամբ կամ տգեղութեամբ, թաքուն ու յայտնի ընդունակութիւններով, ամբողջ մարդկային տարրողութեամբ վերջապէս, բարձրանալու համար մինչեւ համամարդը։

Որովհետեւ, հայ գրողը—Նորը մանաւանդ— իր բոլոր յաւակնութիւններով՝ հոգ է որ պիտի կրնայ կշտացնել իր փառասիրութիւնը։ Պայման է որ նախ գտնէ ու երեւան հանէ Հայը, այն որ թարգմանիչներէն մինչեւ մեր օրերը կը ծպտուի օտար վրձինով, ներկով ու տարազով նոյնիսկ մեր՝ իր ցեղակիցներուն աչքին...

Եթէ դարերու ժառանգութենէ մը յետոյ, մենք իսկ դեռ չենք ճանչնար մեզ, իբր մարդկային արժէք կարենալ ներկայանալու համար օտարին, (չէ՞ որ չտեսնի մեր ամէնէն հարազատ ջանքերը կը ձգտին աղօր...) զուր է խօսելու ըլլալ «Հայի խօսքով, Հայի ձայնով՝ Տիեզերքին». (Կ. Զարեան)։

Ականջ տուող չպիտի գտնուի։

—

Եթէ կը ծանր սնամ նորերուն վրայ, որովհետեւ անոնք արդէն ստեղծած են սխալ հաստատ մը անարժէք ու անամէջ, որ երբեք կարելի չպիտի ըլլայ կանչել լուրջ բացատրութեան։

Հի՞մը այդ հաստատածին։

Առ այժմ տարիքը միայն...։ Եւ ուրիշ ոչի՛նչ..., Ջանացէք մեկնել զայն,— տարիքը իր յաւակնութիւններով,— եւ անոր վերագրել յղի հետապնդում մը, որուն հասունցման սպասել յոյսով ու վստահութեամբ՝ տեղին ըլլայ։

Ցարդ, ժխծաժտութենէ ու սայթաքումներէ զատ, ո՛չ իսկ խանդավառութիւն մը կրցած է փաստել։

Բայց տարիքի այս ցրուած ու անդլուխ հատուածականութիւնը ունի իր միութեան հաստատ գիծը.— դժգոհութիւն մը որ այլապէս պիտի կրնար արժեցնել իր գոյութիւնը, եթէ հզօր միտք մը կարենար զայն փրկել իր տարբերային, մշուշային, անձեւ ու անկայուն կերպարանքէն։

Սակայն, մեր նորերու ամէնէն ցցուն գիծն է փախուստի ձգտում մը հայ ներաշխարհէն, նահանջականութիւն մը հայ նորադոյնանցեալին առջեւ, որ ամէնէն աւելի պիտի կրնար ամանել զաղտնիքը հայ ժամանակակից հոգիին։

Մեր երէկը որուն եղերականօրէն ներկայ էր նոր գրողը, զարմանալի կերպով կը բացակայի անոր երազին ու երկին մէջ։

Առէք լաւագոյններն ու նուազ յաւակնոտները.— Շ. Նարդունի (Ալլոմ Հէքեաթներու՝ գրքոյկ, Երուսաղէմի՝ Թերթօն «Յառաջ»ի). — Օհան Կարօ (բանաստեղծութիւններ՝ Հայրենիք ամսագիր) — Ն. Պէշիկթաշլեան (Սիդոննա) — Վազգէն Շուշանեան (Գարնանային), եւ մէկ քանի ուրիշներ։

Ու գտէք անոնց մէջ հայ արդի հոգիէն շեշտ մը, շերտ մը անոր կազմէն, ուրուագիծ մը անոր ձեւէն։

Շուշանեան եւ Նարդունի միայն՝ քիչ մը ախալած են...։ առաջինը իր Ցրտուած տղու օրագիրներուն մէջ, երկրորդը՝ իր «Ալլոմ»ին մէջ։

Երեւոյթը հասկնալի է անշուշտ իր այլազան պատճառներով։

Մէկը անոնցմէ։

—

Գերի՝ ներքին անզուսպ մղումի մը, ուշ կամ կանուխ՝ ոճրագործը կ'երթայ դողահար հեռ, տաքքրութեան աչք մը նետելու հոն, ուր իր ձեռքը զարկաւ։

Իսկ զոհը ամէնէն աւելի կը խուսէ նոյն այն վայրէն, որ երկչոտ վատութեան մը յիշատակարանն է իրեն համար։ Եթէ ոճրագործին անվարան բազուկին եւ վայրագ ակնարկներուն առջեւ, ան զգաց վախի սառը իր սրտին մէջ, պիտի զգուշանայ վերադառնալէ հոն՝ ուր իր տկարութեան խոստովանութիւնն է արձանագրուած։

Այսպէս կը մղուիմ բացատրելու ամէն անգամ որ անդրադառնամ թէ Մեծ Եղեռնէն տասնեակ տարիներ յետոյ, հայ միտքը դեռ չտուաւ անոր արժանի յուշատեղը, ուր վաղուան, նոյնիսկ այսօրուան սերունդները արձագանգը գտնէին գերմարդկային տառապանքին, փլուզումի երէկուան եւ իբր անոր հետեւանք՝ այսօրուան քայքայման։

Եւ սակայն, զարակերտ ամբողջ աշխարհ մըն էր որ փլաւ ու բեկոր առ բեկոր տարտղնուեցաւ ջարդի ճամբաներուն եւ աքսորի անապատներուն վրայ։

Ու վերապրողները, անոնք որ բախտն ունեցան դառնալու ապահով կեանքի մը յոյսերուն եւ բարիքներուն, մրցում մը բացին դահիճին դէմ անզօր հայհոյանքներու եւ անպէտ անէծքներու, իրարու հրամցնելով ինչ որ իրարմէ լաւ գիտէին,— գրկանքի եւ հնարամտութեան պատմութիւններ՝ անհրաժեշտ լռանցումներով,— լո՛կ երեսպաշտութիւնը փլատակներու շեղջակոյտին։

Ցասումը ձգեցին անպէտ։

Ի՞նչ մնաց 20րդ Քաղաքակրթութեան ամէնէն ցած ու խոնչոր արատէն, Հայը՝ անզէն ազգ մը բնաջնջելու փորձէն։

Թուական մը, թիւ մը, Անուն մը։

1915, մէկ միլիոն, Անապատ...

Ոչ ոք փորձեց յամառ ու համբերատար պեղումներու բրիչը զարնել հայ ներաշխարհի աւերակներուն։

Ոչ ոք համարձակեցաւ կեանքը պատմել հայ հոգիի փրթած թելերուն, թնճուկը քակել խառնակուած ջիղերուն։

Ջարդը որ պարբերաբար կուգար փորձաքարի զարնել ցեղին քաջութիւնը, տուեր էր իր պատմութիւնն ու գրականութիւնը՝ ամբցնելու ատտինեան։

Աքսորը սակայն, դիւային հրաւէր մըն էր ուղղուած անոր բարոյական կորովին։

Ծնցուեցա՞ւ մեր ներըը։ Պարտուեցա՞նք բարոյական մարզու մեր պայքարին մէջ։

Ո՞ւր է հայու մեր Երեմեականը,— ո՛չ սակայն եղերամայրերու լացուկոծին տաղտուկը, այլ պատմութիւնը։ «փառաւոր պարտութեան»․․.

Եթէ սակայն յաղթեցինք, ո՞ւր գտնել հերոսագրութիւնը հայ հոգիին։

Տանթէի դժոխքը ժայթքեց բանտուած երեւակայութենէ մը։

Հայ միտքը չփորձեցզանէ լուսանկարել նաֆ'շոր, ըլլայ իսկ անարուեստ, համբակի անտաշ ձեռքերով՝ կենդանի եւ անհերքելի դժոխքը, որ Պոլսէն Տէր-Զոր ու Կարինէն Էլ-Արիշ՝ իր սարսափահար աչքերուն առջեւ կը փռուէր վայրագ հպարտութեամբ։

Չփորձեց հայ միտքը ու չի փորձեր։ Որովհետեւ հոն անկում կայ, դարաւոր յաւակնութիւններու սնանկութեան փաստը։ Փաստը կայ հայ կրօնքներուն ու բարոյականի նահանջին. հոն ամօթ կայ եւ վատութիւն, փախուստ ու տեղատուութիւն։

Հայ միտքը չփորձեց դեռ ու դժուար թէ փորձէ չափել խորութիւնը խոցին։

Որովհետեւ, ամէն անգամ որ փորձէ հոն նայիլ, նախ արձանագրութիւնը պիտի գտնէ վատ զոհի՞ իր տկարութեան... Եւ երբ զոհ՝ որ ոճրագործին անվարան բազուկին եւ վայրագ ակնարկներուն առջեւ, վախի սառը զգաց իր սրտին մէջ, պիտի զգուշանայ նայելէ հոն, ուր պարտուեցաւ առանց պայքարի...

—

Քրիստոսէ 20 դար յետոյ իսկ, ողջակիզման տաճարին մէջ, փառքը միշտ կը մնայ Ուժինը։

Ու զարը՝ կողիտ ու բնազդական յանդգնութեանն է, հաւմ զգացումինը։

Կեանքի Մարզը կը հեգնէ մշտայաղթ Մահը ու պայքարներու զոհը՝ այլեւս մարտիրոս չէ։ Լուսապսակ չի կրեր...

Հայ միտքը (հին, նոր թէ նորագոյն...) կը տեսնէ ու խոհեմաբար կը լռէ...,

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Մեզի ղրկուած կոչէ մը կը տեղեկանանք թէ խումբ մը թայրենակիցներ յանձնախումբ կազմած եւ թանգանակութեան ձեռնարկած են, Աթէնքի մէջ նոր եկեղեցի մը շինելու թամար։

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ԺՈՐԺ ՔՈՒՐԹԸԼԻՆ

Ֆրանսացի յայտնի կատակերգակ եւ տաղանդաւոր գրող Քուրթըլին մեռաւ անցեալ օր Հիւանդանոցին մէջ, ուր միակ ոտքն ալ կորելու համար գործողութեան ենթարկուած էր։ Ասիկա մեծ կորուստ մըն է ֆրանս. գրականութեան համար, թէեւ երկար ատենէ ի վեր Քուրթըլին չէր արտադրեր։

Վերջին տարիներս, իր անունին յարաճուն համբաւը կ'ապրէր ու կը մխիթարուէր, զրկուած ըլլալով Փարիզի գրական կեանքէն։ Ֆրանսական Ակադեմիան երկու տարի առաջ զինքը պատուեց Grand prix de littérature մրցանակով եւ միեւնոյն տարին կոնքուրի Ակադեմիան զինք անդամ ընտրեց որուն անձամբ՝ մէկ անգամ ներկայ եղաւ։

Իր գրականութիւնը ապրած միջավայրին զուարթ եւ յատկանշական գոյացումն է։ Քուրթըլին եղած է զինուոր եւ գրած է «Les Gaîtés de l'escadron», «Le Train de8 h. 47», «Ah! Jeunesse»: Ցետոյ կառավարական պաշտօնեայ եւ յատկանշական գիծերով պատկերացուցած է, Messieurs les Ronds de cuir. եւն. եւն.։ Իր գործերը գրեթէ ամբողջապէս բեմի վրայ եկած են եւ մեծ յաջողութիւններ գտած, որ անուան ժողովրդականանալուն մեծապէս նպաստած է. «Պուպուրոշ»ը որ Քոմէտի Ֆրանսէզի ձեւ. յուն յայտագրին մաս կը կազմէ մինչեւ հիմա։

Քուրթըլին ունի հանդարտ եւ նուրբ սրամտութիւն, դիտելու եւ վերլուծելու խորունկ յատկանիշներ, ազնուական եւ գասական ոճ մը, խնամուած դարձուածքներ։ Քուրթըլին պատկերացուցած է մեծ խնամքով այն միջավայրը որուն ինք հազորդակից եղած է։ Իր տիպարները տխրութիւն մը կ'արտացոլեն եւ իր զուարթ սրախօսութիւններուն տակ դառնացած ողբերգութիւն մը ծածկուած է։ Կատակերգութիւնները յաճախ նըրուագ գրագէտներ եղած են, որովհետեւ չեն զգացած տարբերութիւնը մաքուր եւ կոճկուած զուարթարանութիւններու, որոնց խորքը կեանք մը կը թաւալի, իրական, կենդանի կեանքը իր բովանդակ հակասութիւններով։ Քուրթըլինի ծաղրը յանկարծահաս է, սակայն իր զուարթ հոսանքը յետոյ հանդարտ գնացք մը կ'առնէ եւ նիւթին յարաբերական եւ բնականոն յաջողութեանց մէջ գարտուղութիւններ չկան, եւ ոչ ալ բռնազբօսիկ քմայքներ իր տիպարներու որոնումին ու անոնց զարգացումին մէջ։

Ցպաւորապաշտ եղած է Քուրթըլին եւ յաճախ անսակ մը վիպական զգայականութիւն գրած է նոյնիսկ իր վիպակներուն մէջ, որոնք փիլիսոփայական տափակ մարզանքներէն զուրս թռած՝ մտացի եւ ապրուած գիտեր են, օ, ինակ «Լը փրէզանթասիոն»ը։

Իր կատակը Պարոնեանի նման ողբերգական է, իր ծաղրը լրջութիւն կը կաթէ եւ անզգալի փիլիսոփայութիւններ կը քրտնին իր զուարթ պատմուածքներէն։

Քուրթըլին անուն հանած է — իր Le Train de 8 h. 47ով եւ իր գործերուն մեծագոյն մասը բանակի կեանքէն առնուած են։ Ծաղրած է նաեւ պաշտօնեաներու կեանքն ու կենցաղը, կառավարական մեքենային տխրաւոր երեւոյթները։ Սակայն Քուրթըլին աւելի վրէժ լուծած է զանոնք ծաղրելով քան վերակազմելու, բարենորոգելու ձգտումով։ Թատրոնի վերածուած են նաեւ — «L'Article 330», «Hortense», «Couche toi», «Gendarme est sans pitié», «Commissaire est bon enfants», «Lidoire», «La Paixchez soi», «UnClientSerieux» եւն. եւն. իր վերջին գործը «Լիւնօթ» վէպ մըն է Մոնմարթրի կեանքէն, պոհեմական զուարճալի մանրավէպով, ուր շէնշող ապրումները, երեւակայական զգայուն մանրամասնութիւնները ընթերցողը հմայիչ տրամադրութեան մը մէջ կը կապեն։ Երբեմն Միւրժէրի վիպական լուծը, եւ երբեմն Պոլզաքեան իրատես խօսքը բայց յաճախ Մոլիերեան զուարթ սրամտութիւնները Քուրթըլինի գրուածքներուն կուտան տաղանդաւոր պատմողի, հեգնաքրքիր գիտողի եւ սրամիտ կատակաբանի կենդանի հմայքը։ Քուրթըլին եղած է իր խորքով յոռետես եւ իր երգիծանքը գերազանցօրէն, դառնապէս մարդկային է։

ՀՐԱՉ

ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օփերա՝ «Սալամինա».— Օփերաքոմիք՝« Գալէ Արժանթինա»— Շան-զ Էլիզէի Թատրոն՝ Գալէ Տիկ. Գարինա Արի.— Գայրոյթի Վակնէրեան խումբը Փարիզի մէջ։

Փարիզի Օփերան պարտականութիւն սահմանած է ամէն տարի նոր գործեր բեմ հանել, ունենալով միշտ իր մնայուն յայտագիրը։ Միջազգային երաժշտութիւնն ունի իր հանճարեղ ներկայացուցիչները եւ լայն տեղ տրուած է Վակնէրեան նուագին։

Ցաւալի է ըսել որ երբեմն ընտրուած նոր գործերը անյաջող դուրս կուգան։ «Սալամինա» զմրախտաբար անոնցմէ եղաւ։

Ֆրանսացի բանաստեղծ յունագէտ Թէօտոր Ռէնաք գրած է բնագիրը, իսկ նուագը կը պարտինք եօթանասունհնոց ծանօթ երաժշտագէտի մը, Մորիս Էմ. մանուէլի։

«Սալամինա» արեւելեան մեծ պարտութեան մը պատմութիւնն է, 2409 տարի առաջ։ Առաջին արարին Պարսիկ ծերերու խումբ մը ողբագին կ'երգէ, որովհետեւ մեծ բանակէն լուրեր կը պակսին, եւ թագուհին խորապէս զգածուած՝ իր գէշ երազէն, կ'իջնէ սանդուղներէն։ Աղքատիկ լրաբեր մը կը յայտնէ որ Պարսիկները մեծ պարտութեան մատնուած են Սալամինայի մէջ, խումբը կ'ողբայ եւ թագուհին սանդուղներէն վեր կ'ելլէ։ Երկրորդ արարին, թագուհին, կրօնակը դարձուցած կը պատրաստէ խորհրդաւոր նեկտար մը՝ հանդուցեալ Դարեհի ոգին կանչելու համար։ Դարեհ երկար հղպասցներ թագուհիին խնդիրքը եւ կ'երեւի ժայռերու բարձունքը եւ կ'ողբայ ինքն ալ։ Թագուհին կրկին վար կ'իջնէ սանդուղներէն։ Երրորդ արարին խումբը կրկին կ'ողբայ։ Քսերքսէս կը յայտնուի փոշիներով ծածկուած պզտիկ ճամբորդի կառքի մը վրայ, քշուած մարդոց ուժերով եւ կ'ողբայ, խումբը կ'ողբայ եւ ծերերը կ'ողբան։ Քսերքսէս յաղթած զէնքին կ'իյնայ եւ թագուհին այդ աղմուկը լսելով վրայ կը հասնի, կը տեսնէ իր որդին ու կ'ողբայ։

Այս գործը քաղուած է Եսքիւլէսի Պարսիկները գիրքէն, եւ որովհետեւ Եսքիւլէս մասնակցած է Մարաթոնի եւ Սալամինայի ճակատամարտներուն, հասկնալի է որ նկարագրած է իր տպաւորութիւնները աւելի յանկական յաղթանակները պանծացնելու համար քան գեղարուեստական ողբերգութիւն մը ներկայացնելու, եւ մանաւանդ Յոյներու անյաղթելի յաղթանակէն՝ Պարսիկներու սարսափելի տառապանքը եւ ողբագին պարտութիւնը պատկերացնելու համար։ Հին յունական պատերազմի դրուագները աճուրդէգիծանքներ եղած են որոնք մինչեւ ողբերգութիւն կ'երթան, որ հետեւ միայն ծաղրը չէր բա վախ պզղող թշնամին ան գելու, այլ պէտք էր ողբալ անկումը, նկարագրել իր կատագրային սարսափները դող տեսարաններովը։ ողեկ յով Դարեհի ուրուականը, նաքի տաղանդը չէ բաւած դանցնելու արեւելեան հին ողբերգութիւնը։ Երկու թ նամի ազգերու՝ Յոյնին եւ Պ սիկին եղերական ճակատամա տին սահմանելցուցիչ բախ չէ շեշտուած քնարական կած հնչականութեամբ, իսկ ւելի ցաւալին, հագուստն պարսկական ոչինչ կը յիշեց

Այնպէս որ, թէ բնագրին թէ դարաշրջանին ոգին երեւ հանող ոչ մէկ նշանակալից տաւորում կը նկատուի «Սալ մինա»յի բեմադրութեան Պարսկական ցայտուն ոչ եւ ոչ ալ ոճ կը գտնենք իր մական յարդարումին մէջ

Գալով երաժշտական մաս Էմմանուէլ իր նուագին ամէ թոյլ եւ ծերացած շեշտը է այս գործին մէջ, հոն պակսի եւ գունազեղ. վառ ւակայութիւն եւ հարուստ զորդական շունչ, զգալու ւելեան խորհրդաւոր եւ գան մթնոլորտը. իսկ կը պակ բացարձակապէս այն կատաղ վայրագ արեան եւ վրէժի ոգի որ գերազանցապէս խոր պիտի կազմէր արեւելեան ծագործող երաժշտութեան «Սալամինա»յի սէնֆոնիկ ցումը շատ տափակ է, խմբերգին մէջ յայտնաբերո զմայլելի ուժգնութենէն, լրա րին յայտնութեանց մէջ զգա ուած հզօր յուզումներէն Քսերքսէսի յուսահատ ողբեր մէջ թափուած մելամաղձ շեշտերէն։ Օփերայի խմբեր շատ յաջող ամբողջութիւն կազմեց։ Նոր փոփոխութիւնն մտցուած են իր կազմին մէ պարերը նմանապէս համաչա ներդաշնակութիւն մը եւ ող ւորող կշռոյթ մը ունէին։ Իր բերգը աւելի շատ էր քան մա նաւոր երգերը. խաղարկութի բաւական յաջող անցաւ։

∴ Տիկին Արժանթինա նուական ծագումով սպառն մըն է, որուն նուրբ ձեւեր խնամուած ոճը, գեղեցիկ շ ժումները, գեղակերտ մար ալեկոծ տատանումները, հմայ եւ երանութեան պահեր շ լեցին ներկաներուն։ Իր կողքի կ'արժէ յիշել պարուհի Պարժ մօղէլիի խելայեղուշարժակ ինչպէս նաեւ պարող Ֆրանսիս Լէօն, հոսանքի մէջ բռնու շիւղի մը թեթեւութեամբ։

∴ Տիկին Գարինա Արի տական ծագումով եւ ֆրանս կան կրթութեամբ պարուհի մ որուն խաղերը սրամտութեան եւ գիտով լեցուն՝ կը մղէ ռուս Տիակիլէֆի եւ Տիկին տա Ռուպինշթայնի պատկեր ւոր եւ յուզումնալից պարեր հետ։ Տիկին Արի պարուհին ուսուցիչ կը միացնէ երաժշտ գէտի յատկանիշը, իր խաղե գերազանցապէս թրթռուն են հմայիչ ձեւերու կատարեալ ոյթ ունի իր խաղարկութիւ

∴ Պայրոյթի մէջ 1876 տեղծուեցաւ Վակնէրի տաճ ուր գերմանացի հանճարեղ րաժշտին գլուխ-գործոցները կիւղած ջերմեռանդութեամբ մադրուած են մինչեւ այսօր։ խումբն է որ Շան-զ-Էլիզէի Թա րոնին մէջ կը ներկայացնէ գեր մաներէն «Վալքիւրի» Նիպել կի մատանին «Հեննոսի Թա եւն. եւն.։ Ոփխարտ Վակն մեծ ցանկութիւն ունեցած է գործերը ոչ թէ օփերայի վեր ծելու, այլ տրամաթիքակ տուեալներով բարձրացնել նանց ողբերգական արժէքը խորացնել անոնց համաշխարհ զգայականութիւնը, շնորհիւ բասաններու գիտակից խաղա կութեան։

Պայրոյթի խումբը իր խորհր կան «աէքսոռներով» կը ն կայացնէ Վակնէրի գործերը Շան զ-Էլիզէի թատրոնը որ

…րհեստագիտական անյար…ութիւններ կը ներկայացնէ՝ …կայն գեղարուեստական ան…ռնալի երեւոյթներ են …ւնց Ֆոն-Հէօպէնի խումբին …ամենակարկայացումները։ Հակա…ակ գիներուն չափազանց սուղ …լուն, ահագին բազմութիւն …խոնար Թատրոնին առջեւ և …ր մը ճարել գրեթէ անկարելի …Բոլոր ազգերէ նուագի սիրա…ներ կը վազեն ըմբոշխնելու …ահ Վակնէրի խելայեղ սար…ները եւ ապրելու անոր …այայտած խորունկ թրթռա…ներուն երանութիւնը։ Թէ …պայլին թէ ձայնական խա…րդութիւնը երկար փորձա…թեան եւ մանրազննին խը…ակի մը արդիւնք են։ Երանգ…ու նրբութիւն, ձայներու ճշ…գապանութիւն, եղեւէջներու …րդաշնակութիւն, ալորտներու …մաչափութիւն, խաղերու կշ…ոյթ եւ արտայայտութեանց …նձնան երաժշտականութիւն։ …իլիք Վակնէրեան նուագըայն…ան խոր տպաւորութիւն չէր …ւած։ Շատ երկար պիտի ըլլար …նրամասն նկարագրել մեր …իլիքներուն եւ մեր տաքին վրայ …ողող այդ մոգական նուագին …րազանց հմայքն ու անպա…ամ հնչականութիւնը։

Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

…ԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

…Պոլսեցի ծանօթ երաժշտագէտ …նոն Մոբլեանի աղջիկը Զարթիկ …յժմ Տիկին Ջէտա Մաջորրիա) …ծ յաջողութիւն գտած է իտա…ական բեմին վրայ։ Վերջին …նգամ Միլանոյի Օփերայի բե…ին վրայ Ֆաուստի ներկայաց…ան մէջ Մարգարիտի դերը կա…տարած է արժանանալով գո…վեստի եւ ջերմ գնահատանքի։

«Կորիէրէ տէլլա Սերա»ն կը … հայ արուեստագիտուհիի … …աուստի մէջ Մարգարի…այի դերը շատ լաւ կը պատ…ճի դերասանուհի Ջէտա Մաջ…րրիային։ Անոր ջինջ եւ ծաւա…ւն ձայնը միացած իր վայել… [illegible] …քին գրաւիչ հմայք …ր կրցան … անոր երգը։ …մեզի շատ շնորհալի, շատ …արուեստական թուեցաւ, եւ …նք կարծեր թէ կը սխալինք, … կը …ակենք իրեն համար … ապագայ մը»։

«Կազէթթա տի Վէնէցիա» կը գրէ. «Ֆաուստի վայելչագեղ Մարգարիտան, Ջէտա Մաջորրիա, իր գեղեցիկ զիժագիծին յաջողեցաւ զուգորդել հրապոյրը նոյնքան գեղեցիկ ձայնի մը, ճարտարօրէն կրթարկուած»։

«Ճառնալէ տէլ Ֆրիուլի» եւ այսպէս կը նկարագրէ. «Ջէտա Մաջորրիա քաղցր եւ շնորհալի Մարգարիտա մըն էր. իր ձայնին գեղեցկութիւնը մասնաւորապէս հիացում եւ իր շարժումներուն վայելչութիւնը գնահատանք կը պատճառէին»։

ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ. Վէպ։ Հեղ. Վահրամ Ցատրեան. Տպ. Արեւ. Կ. Պոլիս 1929։

Առանց գրական յաւակնութիւններու, ոճիր-արկածի ուղղակի ոճով հիւսուած վէպ մը պոլսական կեանքէ։

Վէպին հերոսը բժ. Թապիպեան վերջին պահու խղճահարութեամբ կը պատմէ իր կեանքէն սիրային դրուագ մը, որ իր եղերական ելքով, խորապէս ցնցած է զինքը։

Ցնոած ու հեռաւոր գուրգուրանքով մը սիրած է Սիրանը երբ դեռ բժշկական ուսանող, առտու իրիկուն կ'անցնէր անոր տան առջեւէն։

Տարիներ յետոյ, Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ է որ երբոր կը հանդիպին Սիրան, հարուստ ընտանիքի աղջիկ, կրթուած, նուրբ ու սիրուն, հոն մտած է երբ հիւանդապահուհի. մեծ դառնութիւն մըն է անցած անոր սրտէն ու իր տժգոյն կնիքը դրած անոր դէմքին վրայ։ Բժիշկը կը սիրէ զայն նորէն ու կը նշանուին։ Բայց յամառ կասկած մը կը բանի անոր սրտին խորը։ Անծանօթ վիրաւորի մը առջեւ, նուաղուն ինկած է Սիրան եւ անոր ապաքինումէն յետոյ կը շարունակէ գաղտնի հանդիպումներ ունենալ անծանօթին հետ, հակառակ բժիշկին պնդումներուն։ Աղջիկը իր կողմէ կը յամառի անծանօթին մասին ո՛չ մէկ յայտնութիւն ընել իր նշանածին թախանձանքներուն։ Սիրան ինկած է ծայրայեղ թշուառութեան մէջ եւ օր մըն ալ, հալածուած, յուսաբեկ հիւանդ, անտէր, ծովը կը նետուի։ Իր կողմէ գրուած նամակ մը կը յանձնէ գաղտնիքը։ Անծանօթ վիրաւորը որուն հետ Սիրան հանդիպումներ եւ յարաբերութիւններ ունենալ իրենց այրն էր հեշտասէր, շռայլ ու անբարոյական երիտասարդ մը, որ կործանել յետոյ իր հօր հարստութիւնը, զայն անձնասպանութեան մղելէ յետոյ, ինքն էր ճահճէ ճահճ։

Ընտանեկան այդ արատը իր նշանածէն ծածկելու համար էր որ Սիրան լռեր էր մինչեւ թշուառութիւն ու վիշտ, մինչեւ մահ...

«ՅԱՐԴԳՈՂ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Թատերգութեան զարգացումը խրախուսելու նպատակով «Յարդգող»ը նշանակած է երկու մրցանակներ.— Ա.ը 1000 (հազար) ֆրանք, տրամադրուած Գ. Հրաչ Սարգիսեանի կողմէ, եւ Բ.ը 500 (հինգ հարիւր) ֆր., Գ. Շմաւոն Մալայեանի կողմէ։

Այս մրցումին կրնան մասնակցիլ միայն յետ-պատերազմեան կամ դեռ անծանօթ երիտասարդ հայ գրողներ, առանց սեռի եւ վայրի խտրութեան։

Մասնակցելու ժամանակամիջոցն է տասը ամիս, հաշուելով ներկայ 1929ի յուլիս 1էն։

Բոլոր ձեռագիրները պէտք է հասնին, ամէնէն ուշ, մինչեւ 1930ի ապրիլ 30ը։

Նիւթի եւ ձեւի ընտրութեան բոլոր ազատութիւնը հեղինակներուն կը թողուի։

Ձեռագիրները պէտք չէ կրեն հեղինակի ստորագրութիւնը։

Ձեռագիրներուն պէտք է ընկերանայ փակ ծրար մը, հեղինակի անունը, ազգանունը, հասցէն ու համառօտ կենսագրութիւնը պարունակող։

Ձեռագիրները պէտք է գըրուած ըլլան շատ դիւրընթեռնլի եւ մէկ էջի վրայ։

Մրցումէն վերջ, բոլոր չշահած ձեռագիրները պահանջուած ծրարներով պիտի վերադարձուին, իսկ շահողները, հեղինակի հաշուոյն, տպագրելու կամ բեմադրելու հոգը «Յարդգող»ի վարչութեան պիտի մնայ, եթէ հեղինակները համաձայնին։

Մրցումի դրուած գործերը գնահատող յանձնախումբին անդամներու անունները պիտի յայտարարուին մրցանակաբաշխութենէն յետոյ միայն։

Ձեռագիրները ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Mr. Ohan Garo, 16 Rue Cujas, Paris (5e)։

Կը խնդրուի Հայաստանի եւ գաղութներու հայ թերթերէն հրատարակել մեր այս կոչը։

Վարչութիւն

ՅՈՒՍԱՀԱՏԻ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Սիրտս մեռնում է կարեկից սրտի կարօտը շրթին,
Եւ աչքերիս մէջ փնտռած երազիս յոյսերն են մարել,
Հիմա չը գիտեմ ինձ ո՞ւր կը տանի այս ճամբան անել.
Սիրտս մեռնում է կարեկից սրտի կարօտը շրթին։

Օրերիս տժգոյն ստուերից կախուած գնում եմ հիմա,
Ես էլ չը գիտեմ թէ ո՞ւր եւ ինչպէս կը հասնի ճամբան,
Դալուկ խոհերիս տատասկով ծածկուած այս տրտում ճամբան
Օրերիս տժգոյն ստուերից կախուած գնում եմ հիմա...

Ինչպէս ուշաշնան տերեւաթափի սաղարթը յետին
Ծառից կտրուած, գերի է դառնում խենդ հողմի թափին,
Քշւում եմ ես էլ, անձնատուր եղած բախտի չար կամքին
Ինչպէս ուշ-աշնան տերեւաթափի սաղարթը յետին։

Ա՜խ, եթէ մէկը հանդիպէր ճամբիս ու հասկանար ինձ,
Սրտակից մի խօսք նետէր իմ հոգուն սիրող եղբօր պէս,
Կեանքս կը տայի այդ չքնաղ պահին բախտաւորի պէս,
Ա՜խ, եթէ մէկը հանդիպէր ճամբիս ու հասկանար ինձ...։

Լիոն ԱՐԱՄ ԳԱՌՈՆԻ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՄԻՏԱՍ ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ

Ինչպէս գրեցինք ժամանակին, Ապրիլ 21ի Կիրակին, Վատիկանի մեծ սրահին մէջ, Պիոս ԺԱ. Պապին նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ երանացուցման արարողութիւնը Սալեզեաններու հիմնադիր Տոն Պոսքոյի՝ եւ հայ մարտիրոս Տէր Կոմիտաս Քէօմիւրճեանի (Քարպունեան) քահանային։ Կարտինալներէն ու պալատականներէն զատ կային երեւելի անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ Սաքսոնիոյ Ճորճ իշխանը, Գ. արքեպս. Քօյունեան, Լեւոնեան հայ գպրեվանքի ժառանգաւորներ։ Իսկ յունիս 23ին կիրակի օր այս առթիւ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւն մը՝ ներկայութեամբ Թէրզեան պատրիարքի, Փահապանեան եպս.ի, Քէչիշեան Տ. վրդ.ի եւ հայ-կաթոլիկ ուրիշ կրօնաւորներու։

Այս առթիւ, «Ֆիկարօ»ի մէջ ֆրանսական Ակադեմիոյ անդամ պատմագէտ Ժորժ Կոյայօ կը գրէ.—

Պիոս ԺԱ. Պապը Սուրբերու կարգը դասեց Հայ մը որ Պոլսոյ մէջ իր կեանքին գնով վճարեց «Ֆրէնկներու կրօնք»ին յարումը։ «Ֆրէնկներու կրօնք». այս անունով էր որ այնտեղ կը նշանակէին հռոմէական կաթոլիկութիւնը եւ Տէր Կոմիտաս Քէօմիւրճեան, նոր եւ մանելին, այս յորջորջումին դէմ բողոքող մը չէր։ Ոչ թէ անոր համար որ չերմեռանդ Ֆրանսայի կը վերագրէր հաւատքի ու մարտիրոսութեան մենաշնորհը. այլ որովհետեւ, Արեւելքի բոլոր քրիստոնեաներուն պէս, գիտէր թէ ֆրանկներու զինանշանը առնելով քալած էր խաչին առջեւէն եւ թէ, Սուլթանին ու Ֆրանսայի թագաւորին միջեւ կնքուած կապիտուլասիոնները զայն կ'առնէին կես-պաշտպանութեան մը տակ։ Ան լսած էր ճիզուիթներու եւ կապուչինականներուն մասին, որոնք Հենրիկոս Դ.ի եւ Հայր Ժոզէֆի օրերէն ի վեր, Թրքական հողերուն վրայ, խաչակիրներու թափը կը պաշտպանէին խաղաղ առաքելութեամբ մը։ Անոր աչքին Ֆրանսայի դեսպանը եւ հիւպատոսները կը ներկայացնէին աղօթքի ազատութիւնը։ Անոնց շուքին տակ, ապաստանարանի իրաւունք կայ Հռոմի հանգանակին եւ անկեղծ խղճմտանքներուն համար։

Տէր Կոմիտաս մէկն էր այս խղճմտանքներէն։ 18րդ դարու այդ առաջին տարիներուն, փոթորիկը կ'որոտար Հայաստանի քրիստոնէութեան մէջ։ Երբ հոմերակելով փոխնիփոխ պատրիարքական աթոռը կը գրաւէին աղանդին (լուսաւորչական ըսել կ'ուզէ ի) եւ Հռոմի անձնուէրները եւ ով որ ալ ըլլար պատրիարքը, Տէր Կոմիտաս կը մնար պատգամախօսը այն հաւատքին, որուն զինքը բերած էին «Ֆրէնկ»ները։ Պարագաներուն համաձայն, զայն կը քարոզէր եկեղեցիի բեմերէն կամ բանտերու խորը։ Որովհետեւ, հակառակորդ աղանդին պատկանող պատրիարքները Թուրք իշխանութեան վրիժառութեան կը մատնէին, իբր դաւաճաններ, անոնք որ կը դառնային Պապին հաւատարիմները ու ֆրանսական դեսպանը, շատ անգամ ինքզինքը անզօր կը զգար զանոնք պաշտպանելու։ «Ֆրէնկ» նկատուիլը այն ատեն կը դադրէր պաշտպանութիւն մը ըլլալէ եւ կը դառնար վտանգ մը։

1707ի սկիզբները յարաբերութիւնները շատ ձգուած էին ֆրանսական դեսպանին եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ։ 220 Հայեր, որոնց մէջ Սարի պատրիարքը (Մատթէոս Սարի՝ Կիլիկիոյ գահընկէց կաթողիկոսը խմբ.։) որ ժամանակին կաթոլիկութիւնը ընդունած էր, կը մնային Պոլսոյ զնտաններուն մէջ։ Հայ եկեղեցիի հերետիկոս! Նոր պետներ որ զանոնք հոն նետել տուած էր։

Արքէին անոնց.— Թրքացէք Սարկօրէն եւ անգամ մըն ալ կրօնափոխ ըլլալով. Սարի պատրիարքը կը հաւանէր եւ փաթթոցը կ'անցըներ գլուխը։

Ուրիշներ կը դիմադրէին։ Սպառնալիքով կը հրաւիրէին զանոնք որ վերադառնան իրենց նախկին եկեղեցին. հայոց մեծ Լեւոն պապի յիշատակին։ Շատեր տեղի կուտային։ Տէր Կոմիտաս, որ Մեծ-Եպարքոսին քովէն քաշուած տարուած էր Ղալաթիոյ զնտանին քով, կը պոռար թէ կ'ուզէ մնալ հռոմէական. եւ մինչդեռ դէպի Արեւելք դարձած կը մրմնջէր իր հաւատամքը, այն զոր գտած էր շնորհիւ ֆրանսայէն եկած կրօնաւորներու, թուրի հարուած մը կը թռցնէր անոր գլուխը։

ՎԱՌՆԱՅԻ ԴՊՐՈՑԸ

Մեզի ղրկուած շրջաբերականէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

— Վառնայի միակ ազգային կրթական հաստատութեան նիւթական վիճակը ապահով վիճակի մը մէջ դնելու համար, Եռանդամ Յանձնախումբս իր բոլոր ուժով պիտի աշխատի օր առաջ գործադրութեան դնել Ազգ. կրթական տուրքի մասին պետական օրէնքի տրամադրութիւնները։

Միաժամանակ համոզուած մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութեան եւ օգտակարութեան մասին, Եռանդամ Յանձնախումբս այդ ուղղութեամբ եւս իր աշխատանքը չպիտի խնայէ, եթէ անշուշտ այդ կարեւոր պակասը լրացնելու իրեն աջակիցներ գտնուին գաղութիս մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 117 —

— Մա՛յր... հա՛յր... ո՛վ... չկայ... մայրիկս … է. անունն անգամ չէ ձգեր... յետոյ …ութիւն... յետոյ պատանեկութիւն... սեւ զգեստ... Pupille de la nation...

— Մեքենագիր էի երբոր պատերազմը ծագեցաւ։ Անգործ մնացի... մէկը չունէի շուրջս, մարդ չկար։ Եւ շատ մեծսիրտ էի, որովհետեւ գեղեցիկ էի ու թշուառ... անգործ մնացի։ Ես ալ ուրիշներու պէս պիտի սայթաքէի անկասկած... երբեք, երբեք... Անձրեւոտ գիշեր մըն էր, Լէօքիւտին հանդիպեցայ... ան զիս սիրեց, փաստ եմ... մոլեգնօրէն սիրեց... Տեսայ որ վտանգը չունէի լքուելու... կը սոսկայի առկէ. միշտ նոր պաշտպան մը փնտռելէ... Այդ էր պատճառը որ միացայ իրեն... Ան զինուոր չեղաւ ֆիզիքական թերութեանը շնորհիւ... Երբեմն լուսանկարիչ էր. բանակատեղիներն ու զօրանոցները կ'երթար, լաւ կ'աշխատէր։ Օր մը... օր մը ձոնի մը իրմէ մերկ կնոջ պատկեր մը ուզեր. պատրաստեց... Այդպէս սկսաւ... շատ շահեցաւ... վերջը ալ գրեթէ բնաւ լուսանկարով չէր զբաղեր. ձեւակերպութեան համար միայն …ուփը կ'առնէր միասին... Խափշիկներուն, Սենեկալցիներուն, վայրենիներուն հետ շատ գործ ըրինք, բայց մաքրակրօն Անգլիացիներն ու Ամերիկացիներն ալ։ Ես ու Թէրէզը իրեն կ'օգնէինք... շա՛տ։ Վերջը ես ուզեցի բաժնուիլ ու իմ բաժինս պահանջեցի, որովհետեւ նկարներուն սեռը փոխեց, սկսաւ խումբերու... Շատ …ներ ելաւ։ Լէօքիւտ չէր ուզեր համակերպիլ …նչ թէ դրամին համար, այլ որովհետեւ այդ…էնով պիտի կորսնցնէր զիս։ Ես կ'ուզէի մեկնիլ. կ'ուզէի մեկնիլ... Սպառնաց. ըսաւ որ պիտի

— 118 —

մատնէ, պիտի փճացնէ ինքզինքը, զիս ալ կորստեան տալու համար։ Չէի ուզեր կառավարութեան հետ գործ ունենալ. pupille de la nation։

«Եւ փախայ, հիւանդապահուհի եղայ. որբանոցը սորվեցուցած էին մեզ։ Մառնի երկրորդ ճակատամարտին էր, հիւանդանոցի վերածուած եկեղեցիի մը մէջ էի, վիրաւորի մը քով. մահամերձ էր ան. նոյն գիշեր պէտք էր որ մահճակալը պարպուէր։ Զարհուրելի գիշեր... եկեղեցիին գունաւոր մեծ պատուհանները կը լուսաւորուէին անդադար պայթումներու բոցով։ Չեմ գիտեր ինչու լացի, լացի... Մէկէն տեսայ որ մահամերձը ցցուեր էր արմուկին վրայ և ինծի կը նայէր մեծ, խոշոր, երկնքի գոյն աչքերով։ Սիրեցի այդ անմեղ, բարի աչքերը որոնք ինծի կը նայէին։ Չմեռաւ ան. խեղճ բարի մարդուկ մըն էր. իմ գերիս, իմ հաւատարիմ շունս եղաւ։ Կը ճանչնաս զինքը. Կոստանն է։ Ան է որ հետս տարի Լէօքիւտին, եւ երբոր այս վերջինը կրկին մերժեց, ատրճանակը քաշեց Կոստան։ Օ՛հ, եթէ Brigadierին այն կապոյտ աչքերը տեսնէիր այդ պահուն, պիտի համբուրէիր զանոնք անմիջապէս։ Դրամները առի և բացի խանութս։ Հաշտուեցանք Լէօքիւտին հետ... հաշտուեցանք. դեռ շատ պէտք ունէի իրեն։ Յետոյ... յետոյ...»

Գլուխը ցցեր էր Նէնէթ. դէմքը վեր, ճակատը բաց, աչքերը հեռուն։ Հաւաքեց իր ակնարկը ու զայն տուաւ Փիէռին։ Ան ինկեր էր աթոռին վրայ, գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ մնացած։

— Եւ յետոյ... յետոյ, իմին Փիէռօս... իմին

— 119 —

պզտիկ Փիէռօս։ Չկրցի քեզ պահել, չգիտցայ քեզ պահել։ Ալ առաջուան պէս չպիտի սիրես զիս։ Գոնէ այսօր պէտք չէր որ յանձնուէի... պէտք չէր։ Դուն զիս գէշ դատեցիր, սխալ դատեցիր։ Բայց հաւատա՛, հաւատա՛ Փիէռօս, որ ես քեզ սիրեցի, անկեղծօրէն սիրեցի։ Չար աղջիկ չեմ... բայց դուն։ Տարեց մէկը պիտի կարենար ըմբռնել. դուն սակայն չես ներեր ինծի... չես ներեր։ Ըսէ՛, ալ չե՞ս ուզեր զիս, չե՞ս ուզեր, լմնցա՞ւ...

Երիտասարդը ոչինչ պատասխանեց։ Ելաւ նստած տեղէն, գնաց պատուհանին առջեւ, կռթնեցաւ հոն, կռնակը դարձուցած։ Նէնէթ սկսաւ հագուիլ դանդաղօրէն, պարտուած, խորտակուած։

Երբոր գլխարկը դրաւ, մօտեցաւ քիչ մը տղուն և ըսաւ.

— Կը ձգես որ մեկնի՞մ, այսպէ՞ս... բան մը չե՞ս ըսեր, չես ուզեր որ... ըսել է իրապէս լմնցաւ ալ, լմնցա՞ւ... վերջին անգամ մը չե՞ս համբուրեր զիս, մէկ անգամ մը...

Տղան մնաց անշարժ ու անխօս։ Այն ատեն Նէնէթ դէպի դուռը յառաջացաւ. բանալին անցուց կղպանքին մէջ, դարձուց, կրկին փորձեց ու մանկունակ շեշտով մը ըսաւ.

— Չի՛ բացուիր կոր.. դուռը չի՛ բացուիր կոր...

Փիէռ մօտեցաւ, բացաւ դուռը ու կրկին հեռացաւ։

Իրիկուան տկար նշոյլները կը հաւաքուէին պատուհանին մէջ ու սենեակը կը լեցուէր ստուերներով։ Մութը կը բարձրանար անկիւններէն, կարասիներու տակերէն ու կը մեծցնէր

— 120 —

ամէն ինչ։ Հազիւ նշմարելի կ'ըլլար Նէնէթ. դրան գորշ քառակուսիին մէջ կորսուած, ձեռքը խնձորին վրայ անշարժ՝ դեռ անկարող մեկնելու։

Մօտաւոր բակէ մը ջութակ մը բարձրացաւ. հի՜ն, շատ հին մեղեդի մը բոլորին ծանօթ, որ մինչեւ հոս կ'ելլէր անհաւասար ալիքներով, տատանելով, յամենալով յարկերուն մէջէն. որ կ'ուզէր աւելի երկրորդինը յուզել քան չորրորդ յարկինը, որ ալ պարտասած, երբեմն կը կառչէր ջուրի խողովակներուն, բայց որ կ'ելլէր, բայց որ կ'ելլէր մինչեւ հոս այդ հի՜ն, շատ հին մեղեդին. բոլորին ծանօթ...

Փիէռ նետուեցաւ պարապ դրան վրայ, ուզեց, չուզեց, բայց ո՛չ, գոցեց, չուզեց զայն, գոցեց զայն, այսինքն դուռը։

Օ՛հ, ալ չխորհիլ, չմտածել, ուրի՛շ բան, նո՛րը. ինչ կ'ուզէ ըլլայ. միայն թէ կարենայ մտածումը փախցնել հեռո՛ւ, անդի՛ն, մտածումը փախցնել հեռո՛ւ, անդի՛ն։

Ինկած էր սեղանին վրայ ու գիրքերուն առջեւ պահարան մը նշմարեց։ Թրքական դրոշմաթուղթ կար վրան և գոց էր դեռ։ Մոռցուեր էր նո՛յնիսկ զայն։ Բացաւ, սկսաւ կարդալ... սկսաւ կարդալ... Թէեւ հեկեկանքը առաջին բառերէն իսկ կուրծքը ուռեցուց, պոռթկալէ առաջ թողուց որ ան քանի մը նախադասութիւն արտասանէ, հոգ չէ թէ իրեն ձայնով.

«Անուշիկ չօճուխս իմին... Տեսնաս պարտէզնիս ի՛նչ աղուորցեր է. խասըմ չիչէկները ամէնքն ալ բացուեր են. ճիշդ եղանակն է...

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Գաւա-Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ Գրադարանի եւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի մասնաճիւղին կողմէ, 7 Յուլիս կիրակի օր Արժանթէօյի մէջ: Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY